Series Chartarum

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z, aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ſſ tt uu xx yy zz, aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii.

Duerniones omnes.

Q. HORATII FLACCI
SERMONVM
LIBRI QVATTVOR,
SEV,

SATYRARVM *Libri duo.*

EPISTOLARVM *Libri duo.*

A [illegible] ex fide nouem librorum manu ſcriptorum emendati, ab eodemq́ commentarijs copioſiſſimis illuſtrati.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS

Apud Georgium de Caballis. M D LXV.

FRANCISCO TVRNONIO,

SAPIENTISS. ET CLARISS.

viro, ampliſsimiq; Cardinalium
collegij primario,

S. D.

CVM fortunati mihi videntur ij fuiſſe, Franciſce Turnoni, qui confecto ſine offenſione, ſuæ vitæ curſu ad extremam ætatem peruenerunt, eamq; tranquillè, placideq; traduxerunt: tûm longè beatiſsimos illos fuiſſe iudico, qui toto ferè ætatis ſpatio magnis in rebus domi, foriſq; gerendis decurſo, non modò lenem, & quietam, verùm etiam honoratam, & glorioſam adepti ſunt ſenectutem. In quibus te, ſi quem alium, his temporibus, & meritò poſſumus numerare, & principem locum iure videmus obtinere. Nam, vt ceteros honores, qui tibi & in tua ſenectute, & in ſuperiore ætate habiti ſunt, omittam, atque ad ea, quæ his temporibus propiora, & coniunctiora ſunt, veniam, quis fuit nuper tuus in Galliam ex Italia reditus? Quæ Aureliani (quã in vrbe trium totius regni ordinum conuentus habebatur) à principibus, & nobilibus facta tibi gratulatio eſt? qui plauſus? quæ ex tuo aduentu perceptæ lætitiæ ſignificatio? quo te vultu Rex Franciſcus II. paucis antequàm diem ſuum obiret, diebus: quo Catharina Medicea mater eius excepit? qui complexus? quæ lacrymæ partim gaudio, partim eorum, quæ in Gallia, te abſente, acciderant, recordatione profuſæ fuerunt? Lætabantur omnes ſcilicet, eum difficilibus, & turbulentis Reipub. temporibus ſaluum, & incolumem longo interuallo patriç eſſe redditum, qui non vinculis,

† 2 non

non terrore, non pœna, non cruciatu, ſed ratione, conſilio, pruden tia, ſapientia ciuileis diſcordias ſedare, belli inteſtini incendium reſtinguere, diſſenſionibus de religione modum, finemq; conſtituere poſſet. Meminerant, te cùm ſemper aliàs pacis ſuaſorem, au ctoremq; fuiſſe, neque vnquam, niſi neceſſariò tua ſententia bellum comprobaſſe: tùm anno cIↄ Iↄ LVI. & Errico Regi, datis ad eum Roma litteris, inducias cum Philippo Hiſpaniarum Rege fa ctas gratulatum eſſe, & Pontifici Max. Paulo IIII. coràm diſſua ſiſſe, ne bellum pactis inter Erricum, & Philippum inducijs repreſſum, ac ſopitum excitaret, aut redintegraret. Memoria tenebant, te eundem, cum Pontificem Max. in belli ſtudium incumbere videres, inſtigante præſertim fratris eius filio Cardinali Carraffa, cui Deus immortalis dignum flagitioſa vita, ſceleratisq; factis exitum dedit, Regi per litteras ſuaſiſſe, vt in ſententia maneret, pactaq; & ſibi honeſtiſsima, & populo ſuo vtiliſsima ſanctiſsime, religioſiſsimeq; obſeruaret: ſua quidem omnia Pontifici Max. bellũ Colonis inferre meditanti, pro ſua dignitate, ac maieſtate polliceretur, laborantiq; ſedulò ſubueniret: eum tamen precibus om nibus obſecraret, ne bellum renouando, ſpem pacis pœnè explora tam turbaret, atque è manibus quodammodo extorqueret. Quòd ſi ille de belli gerendi ſententia neque difficultate deterreri, neque precibus demoueri poſſet, ita rex illum pecunia, virisq; iuuaret, vt neque eum deſertum eſſe pateretur, neq; induciarum pactum infirmaret. Hæc tua fuit de bello illo Romanis calamitoſo, nobis prope funeſto ſententia: hoc conſilium: hoc iudicium. In quo ſi tibi obtemperatum eſſet: & ſi vel Pontifex Max. de ſummo iure aliquid remittens, Colonas (à quibus ſe læſum eſſe querebatur) leniore pœna coercere in animum induxiſſet: vel Erricus Pontificis Max. iuſto illi quidem fortaſſe, ſed tamen immoderato dolori paulo reſtrictius indulſiſſet: non tot oppida Latium flamma, ferroq; vaſtari vidiſſet: non tot menſes Roma obſidionem miſerrimam pertuliſſet: non tot fortiſsimi viri partim in oppidorũ oppugnationibus: partim in prælijs, partim fame, frigore, morbo interijſſent: non tot in Gallia clades eſſent acceptę: non tot agri depopulati: non tot vrbes captæ: non tot templa direpta: non tot populi è ſuis ſedibus, & focis auitis exturbati. Itaque, qui conſilium tuum, rebus integris, non fuerant ſecuti, ij ſerò iam, & malo demùm accepto, te plus vidiſſe, ſe ſpe fallaci ductos eſſe cognouerunt. Tu autem, cum paſsim bellicum caneretur, paſsim de lectu habito milites conſcriberentur, neque iam (vt inquit ille) au

diret

diret currus habenas, tempeſtatem futuram multo antè proſpiciens, voluntate, & conceſſu ipſius Pontificis Max. cuius apud te grauiſsima ſemper, & ſanctiſsima fuit auctoritas, quamuis multa eius inſtituta, actaque non admodum tibi (vt credibile eſt) probarentur, ex vrbe diſceſsiſti: triennium, & eo amplius Roma abfuiſti. menſes circiter quindecim in Vmbria: ſex Venetijs: in oppido Corneliano annum commoratus es. Inde longo itinere valetudinis cauſâ ſuſcepto; ad aquas Lucenſes de medicorum ſententia profectus es. Vbi cum de Pontificis Max. obitu multorum litteris certior factus eſſes, tibique inſtarent non ſolùm tui, verùm etiam alieni, & tamen tui amantiſsimi, vt Romam ad comitia Pontificia mari contenderes, (nam te terra iter facere aduerſa tua valetudo prohibebat) vix tandem peruicerunt. Ita Romam nauigaſti non ſpe pontificatus adipiſcendi ductus: quem ſperauiſti nunquam, ac ne optauiſti quidem: ſed eccleſiæ Ro. laborantis iuuandæ ſtudio incenſus. In comitium Cardinalium ad quintum idus ſeptembr. expectatus introiſti. Vbi cùm ſtudijs partium rem eò loci adductam eſſe animaduertiſſes, vt comitia in multos menſes tractum iri facile appareret: quæ tua fuit & priuatim cum tuis, & palàm in Cardinalium conuentu oratio? cum eccleſiæ Ro. ſtatum deplorares, cùm uniuerſum pontificum, & ſacerdotum ordinem infamia, inuidiaq; flagrare oſtenderes, cum tuos collegas hortareris, ut ſublatis diſcordijs, concordiaq; conſtituta, unum aliquem ex toto collegio deligerent uirtute, conſilio, prudentia, ſanctimonia, integritate, uitæ antè actæ exiſtimatione præſtantem, qui tantam perſonam, tantamq; dignitatem ſuſtinere, qui eccleſiam Ro. propemodum oppreſſam, atque afflictam excitare, qui religionem Chriſtianam tetris opinionum peſtibus affectam, ex litterarum ſacrarum præſcripto ſanare poſſet. Quid? illud'ne omnibus notiſsimum ſilentio præterire debeo, quòd, cum etiam ij, qui aduerſariarum partium ſtudijs erant implicati, atque irretiti te ſuffragio ſuo Pontificem Max. cuperent declarare, ij ipſi, qui ſe omnia tua cauſa & uelle, & debere dicebant, atq; adeò præ ſe ferebant, tibi defuerunt? tibi aduerſati ſunt? tibi, ne, ad quem locum te tuæ præſtantiſsimæ uirtutes, maximaq;, & plurima in eccleſiam Ro. merita ſecunda omnium uoluntate prouehebant, in eum locum cunctis Cardinalium ſuffragijs ſublatus aſcenderes, obſtiterunt? Quod cum comperiſſes, tantum abeſt, ut eorum animi egeſtatem (grauiore enim uerbo uti non libet) iniquiore animo tuleris, ut multo accuratius, quàm anteà, tuos collegas ad con

cordiam cohortatus ſis, oraueriſq;, ut de te iam cogitare deſinerent, alium uiderent, ad alium tanto gradu digniorem ſeſe totos uno conſenſu conuerterent. Itaque cum in eo comitio non pauci illi quidem eſſent pro illius ordinis ſplendore, atq; amplitudine, eo loco digniſsimi, ſed non omnibus propter ſtudium partium æquè probati, te ſuaſore, atque adeò auctore uir eximia uirtute, doctrina, morum integritate, uitæ religione ornatiſsimus Pius IIII. omnibus omnium Cardinalium ſuffragijs Pontifex Max. declaratus eſt. Cui quid ego nunc dicam quàm carus ſis? quanti te ille & Romæ præſentem fecerit: & nunc abſentem faciat? neque id immeritò. Non enim audierat ſolùm, id quod omnium ſermone celebratum, omniumq; teſtimonio comprobatum, & confirmatum eſt, te ſingulari ſapiētia, animi magnitudine, grauitate, conſtantia, iuſtitia, integritate præditum eſſe, ſed quotidie in priuatis, publicis, de religione, de eccleſiæ Romanæ ſtatu negocijs experiebatur tuam & in conſilio dando fidem, & in ſententia dicenda prudentiam, ſapientiamque ſingularem. Neque uerò ille unquam adduci potuiſſet, vt te à ſeſe dimitteret, niſi triſtibus, ijſq; crebris è Gallia allatis ad ſe de religione litteris, ac nuncijs commotus, cum cuperet florentiſsimo, potentiſsimoq; regno, pro ſuo paterno in omneis Chriſtianos amore, conſulere, te vnum ad eas parteis aptiſsimum eſſe iudicaſſet, cum pręſertim Rex ipſe Franciſcus II. & mater, conſiliarijq; Regis te quotidianis litteris à ſe flagitarent, eamq; ob cauſam triremes quattuor in portum Oſtienſem partim ventis prouectæ, partim remis appulſæ eſſent: quarum erant duæ regiæ è portu Maſſilienſi profectę: reliquarum duarum altera à Coſmo Florentię Regulo, altera à ciuitate Genuenſi rogatu Regis erat miſſa. Ita te Pontifex Max. Pius IIII. à ſe diſcedere, atque in Galliam reuerti paſſus eſt, vt hominem ſibi cariſsimum, non libenter: vt ad ſedandas diſcordias, eccleſięq; Ro. auctoritatem ſartam tectam conſeruandam accommodatiſsimum, non inuitus. Redeo igitur nunc ad id, quod initio propoſueram, te verè fortunatum, ac beatum eſſe, Franciſce Turnoni, quem ea conditione, eoq; fato natum eſſe videmus, vt omnes vitę tuę parteis ad rempub. iuuandam, atque ad benè de hominibus merendum contuliſſe videaris. Ille enim demum verus eſt honos, qui virtuti ſpectatę, & cognitæ tribuitur: verè ille honoratus eſt, qui omni opera, conſilio, labore, ſtudio ſuo, communibus hominum vtilitatibus ſeruit. Laborioſum vitę genus, fateor. ſed magnus ineſt in tali labore fructus, magnum pręmium, magna merces: quam, per deos

immor-

immortales, noli contemnere. Non enim ſi ſat magnam gloriam vita ſuperiore peperiſti, eaque contentus es, iccircò te conuenit patrię in eius dubijs, atque aduerſis temporibus deeſſe, labori tuo parcere, ocio conſulere. Quanquam cui hęc dico? nempe ei viro, qui pręclarum ſibi ducat, de hominum genere benè merendo, patrięq; conſulendo, nō modò grauiſsimos labores ſuſcipere, ac perferre, verùm etiam vitam, ſi opus ſit, profundere. Sed de his nimis multa, tibi pręſertim, homini occupato, & fortaſſe grauiſsimis de rep. curis, & cogitationibus fatigato. Interea peropportunè, niſi fallor, Qu. Horatij Flacci à nobis, vt ſcis, magno labore noſtro, multisq; vigilijs explicati, & commentarijs illuſtrati, atque ex auctoritate decem codicum antiquorum quàm plurimis locis emendati Satyrarum lib. duos, totidemq; epiſtolarum ad te defero, vt, quo ſcriptore plurimùm ſemper in ocio tuo (ſi quando vnquam ocioſus fuiſti) delectatus es, eius lectione maiorum rerum cura defeſſus aliquantùm acquieſcas, atque ita hac honeſtiſsima animi remiſsione recentior quodammodo factus ad munus tuum adminiſtrandum reuertare. Vale. Idib. Aprilibus anno cIↃ. IↃ. LXI. Lugduni.

SATYRARVM LIBER PRIMVS.

SATYRA I.

QVI fit, Mæcenas, ut nemo, quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illa
Contentus uiuat? laudet diuerſa ſequentes?
O fortunati mercatores, grauis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contrà mercator, nauim iactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. quid enim? concurritur: horæ
Momento aut cita mors uenit, aut uictoria lęta.
Agricolam laudat iuris, legumq́ue peritus,
Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.
Ille, datis vadibus qui rure extractus in vrbem eſt,
Solos felices viuentes clamat in urbe.
Cetera de genere hoc (adeò ſunt multa) loquacem
Delaſſare ualent Fabium. ne te morer: audi,
Quò rem deducam. ſi quis deus, en ego, dicat,
Iam faciam, quod uultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu conſultus modò, ruſticus. hinc uos,
Vos hinc mutatis diſcedite partibus. eia,
Quid ſtatis? nolunt. atqui licet eſſe beatis.
Quid cauſę eſt, meritò quin illis Iupiter ambas
Iratus buccas inflet? neque ſe fore poſthac
Tam facilem dicat, uotis ut præbeat aurem?
Præterea, ne ſic, ut, qui iocularia, ridens
Percurram (quanquam ridentem dicere uerum

Quid vetat? vt pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint vt diſcere prima.)
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo:
Ille, grauem duro terram qui vertit aratro:
Perfidus hic caupo, miles, nautæq́;, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Seſe ferre, ſenes vt in ocia tuta recedant,
Aiunt, cum ſibi ſint congeſta cibaria: ſicut
Paruula (nam exemplo eſt) magni formica laboris
Ore trahit, quodcunque poteſt, atq; addit aceruo,
Quem ſtruit, haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annum,
Non vſquam prorepit: & illis vtitur antè
Quæſitis ſapiens: cum te neque feruidus æſtus
Demoueat lucro, neq; hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obſtet tibi, dum ne ſit te ditior alter.
Quid iuuat immenſum te argenti pondus, et auri
Furtim defoſſa timidum deponere terra?
Quod ſi comminuas, vilem redigatur ad aſſem.
At, ni id fit, quid habet pulchri cõſtructus aceruus?
Millia frumenti tua triuerit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus, quàm meus: vt ſi
Reticulum panis venaleis inter onuſto
Fortè vehas humero: nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portarit. vel dic, quid referat intra
Naturæ fineis viuenti, iugera centum, an
Mille aret? at ſuaue eſt ex magno tollere aceruo.
Dum ex paruo nobis tãtundem haurire relinquas:
Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?
Vt, tibi ſi ſit opus liquidi non amplius vrna,
Vel cyatho: & dicas magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantundem ſumere. eò fit,
Plenior vt ſi quos delectet copia iuſto:
Cum ripa ſimul auulſos ferat Aufidus acer.
At, qui tantuli eget, quanto eſt opus, is neq; limo
Turbatã haurit aquam, neq; vitã amittit in vndis.
At bona pars hominum decepta Cupidine falſò,
Nil ſatis eſt, inquit: quia tanti, quãtum habeas, ſis.
Quid facias illi? iubeas miſerum eſſe libenter:
Quatenus id facit. vt quidam memoratur Athenis

Sordidus, ac diues, populi contemnere uoces
Sic ſolitus: populus me ſibilat, at mihi plaudo
Ipſe domi: ſimul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus a labris ſitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. congeſtis undique ſaccis
Indormis inhians: & tanquam parcere ſacris
Cogeris: aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Neſcis, quò ualeat nummus: quem præbeat uſum?
Panis ematur, olus, uini ſextarius: adde,
Queis humana ſibi doleat natura negatis.
An uigilare metu examinem: noctesq́;, diesq́;
Formidare malos fures, incendia, ſeruos,
Ne te compilent, fugienteis: hoc iuuat? horum
Semper ergo optarem pauperrimus eſſe bonórum.
At ſi condoluit tentatum frigore corpus:
Aut alius caſus lecto te afflixit: habes, qui
Aſſideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suſcitet: ac reddat natis, carisq́ue propinquis.
Non uxor ſaluum te uult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.
Miraris, cum tu argento poſt omnia ponas:
Si nemo præſtet, quem non merearis, amorem?
At ſi cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere uelis, ſeruareq́ue amicos:
Infelix operam perdas: ut ſi quis aſellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique ſit finis quærendi: quoq́ue habeas plus,
Pauperiem metuas minus: & finire laborem
Incipias, parto quod auebas: nec facias, quod
Vmidius quidam (non longa eſt fabula) diues,
Vt metiretur nummos: ita ſordidus, ut ſe
Non unquam ſeruo melius ueſtiret: ad uſque
Supremum tempus ne ſe pœnuria uictus
Opprimeret, metuebat. at hunc liberta ſecuri
Diuiſit medium fortiſſima Tyndaridarum.
Quid mi igitur ſuades? ut uiuam Menius? aut ſic,
Vt Nomentanus? pergis pugnantia ſecum
Frontibus aduerſis componere? non ego auarum
Cum ueto te fieri: uappam iubeo, aut nebulonem.

Eſt inter Tanaim quiddam, ſocerumque Viſelli.
Eſt modus in rebus: ſunt certi denique fines:
Quos ultra, citraque nequit conſiſtere rectum.
Illuc vnde abij, redeo: nemon' vt auarus
Se probet: ac potius laudet diuerſa ſequentes?
Quodque aliena capella gerat diſtentius vber,
Tabeſcat: neque ſe maiori pauperiorum
Turbę comparet: hunc, atque hunc ſuperare laboret?
Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat:
Vt, cùm carceribus miſſos rapit vngula currus,
Inſtat equis auriga ſuos vincentibus, illum
Prꝥteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, vt rarò, qui ſe vixiſſe beatum
Dicat, & exacto contentus tempore uitę
Cedat, uti conuiua ſatur, reperire queamus:
Iam ſatis eſt: ne me Criſpini ſcrinia Lippi
Compilaſſe putes, verbum non amplius addam.

COMMENTARII.

Conſtat inter omneis doctos, ſatyrarum libros duos, totidemque epiſtolarum & ab Horatio ſcriptos eſſe, & ad noſtram ætatem perueniſſe. Sed vtri priore loco debeant collocari, id verò quæri ſolet, neque inter eos conuenit. Alij enim epiſtolas ſatyris anteponi volunt: alij contrà: neque hæc controuerſia veterum membranarum auctoritate terminari, aut componi poteſt. quippe quæ ita inter ſe ipſæ diſſideant ordine, & diſpoſitione librorum, vt in nonnullis, epiſtolarum libri odis præponantur: ſatyræ autem poſtremo loco poſitę ſint: in alijs ſatyræ primo loco, epiſtolæ ſecundo, odæ tertio ſint collocatæ: vt facilè appareat vel veteres illos de horum librorum ordine non admodum laboraſſe, vel librarios ordinem à veteribus ſeruatum perturbaſſe. Ego primùm hoc teſtificor me cum quoquam hac de re, vt quæ mihi parui admodum momenti videatur, decertare nolle: deinde difficile eſſe puto certi aliquid de hac controuerſia ſtatuerę ac pronunciarę. poſtremò ſi quis hoc dicet, me tamen iudicaſſe ſatyras epiſtolis eſſe præponendas, quia hoc ordine eas diſpoſuerim: licet mihi reſpondere me nullo conſilio, nullaque ratione id feciſſe: ſed cùm initio, quo tempore hos commentarios adumbrare cœpi, hunc ordinem eò ſecutus eſſem, quòd in meo exemplari libri ita eſſent collocati: me eundem ordinem tum cum typis excudendos dedi, ſeruauiſſe. Verumtamen ſi quis facti mei rationem flagitabit, neque mihi credet, me temere, aut caſu hos libros ita diſpoſuiſſe: is me hac ratione motum eſſe ſibi perſuadeat per me licet. Horatius primus omnium Latinorũ verſus lyricos exemplo Grecorum ſcripſit, eoq; lyricorum poetarum princeps, ne dicam ſolus, inter Latinos habetur: quod ipſe de ſe nõ vno loco pręedicat: vt Od. III. lib. 4. *Totum muneris hoc tui eſt, Quòd monſtror digito prætereuntium Romanæ fidicen lyræ.* & Od. vltima

tima lib. 3 magnificè gloriatur ſe primum omnium, carmen Aeolium, nempe Alcaicum & Sapphicum ad cantus Italos deduxiſſe. *Dicar, qua uiolens obſtrepit Aufidus, Et, qua pauper aquæ Daunus agreſtium Regnauit populorum, ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos.* ſatyrarum etiam ſcriptor, ſeu potius poeta fuit, non primus ille quidem (fuit enim Lucillius ſatyræ inuentor) ſed eo, qui primus ſatyras ſcripſit, longè præſtantior: quod ipſe de ſe non falsò prædicat ſatyra IIII. & x. lib. I. Iccircò ad Od. xx. lib. 2. poetam biformem ſe ipſe nominat, id eſt, opinor, lyricum, ſatyricum. Itaque cùm carminum lyricorum libros, ex quibus poetæ lyrici nomen adeptus eſt, primo loco poſuerim: ſatyras, ex quibus ſatyrici poetæ nomen ſibi peperit, mihi uideor ſtatim poſt Odarum libros, non immeritò collocare. Nam epiſtolæ quidem, ſiue illæ communi nomine ſermones appellandæ ſunt, ſiue ſecus: nihil addunt Horatio, neque ad lyrici, neque ad ſatyrici poetæ nomen. Sunt enim illæ & à lyricis uerſibus, & à ſatyris re ſeiunctæ, ac ſeparatæ, unumque quoddam corpus utriſque diſpar & diſſimile conſtituunt. neque omnes eodem planè ſtilo, atque ſatyræ mihi uidentur eſſe ſcriptæ. hæ enim non ſolùm humili & orationi ſolutę ſimillimo, uerùm etiam faceto, urbano, mordaci genere uerborum textæ ſunt. epiſtolæ uerò quamuis quotidiano illæ quoque ſermone, & uerbis de medio ſumtis ac petitis, magna ex parte conſtent, quemadmodum debent epiſtolę: ea tamen urbanitate, ijs ſalibus, eo denique aceto (ut ita dicam) quo ſatyræ imbutæ ſunt carent: ut omittam quòd earum nonnullæ paulo ſunt elatiores, atque ornatiores, & quibuſdam uerborum ac ſententiarum luminibus illuſtriores. Gloria igitur illa ſumma tùm lyrico carmine, tùm ſatyrarum ſcriptione Horatio parta, & quæſita, inſigni quidem, & luculenta epiſtolarum acceſſione cumulatur: ſed nullum ei nouum poetæ nomen per illas acquiritur. Prætereà ſi ſolæ ſatyræ ſermonum nomine ſunt appellandæ, (ut vulgus putat) Horatius ipſe declarat ſe epiſtolas poſterius ſcripſiſſe, quàm ſatyras. Sic enim epiſt. ad Tibull. *Albi noſtrorum Sermonum candide iudex*, &c. His rationibus adductus ſatyras priore loco, quàm epiſtolas collocaui: quas ſi quis non probabit, ſuſque, deque habebo. eique libenter aſſentiar, qui à me diſſentiens, ſententiam afferet probabiliorem. Sed, ne quis miretur me vulgatam inſcriptionem horum librorum immutaſſe, primùm uir quidam doctiſſimus mihi aſſeuerauit Romę, ſe Venetijs codicem uidiſſe peantiquum in quo ineſt hæc inſcriptio. Deinde (ut dicam, quod ſentio) ſermonis nomen generale eſt omnia ſermonum genera continens, & complectens: neque proprie ad ſatyram ſignificandam natum, aut factum. Itaque Horatius epiſtola ad Auguſtum, epiſtolæ ſuę locutionem hoc nomine appellat. *Ne longo ſermone morer tua tempora Cæſar.* Prætereà cum ſatyra nomen ſit latini poematis proprium, quo nomine etiam ipſe id afficit prima ſaty. lib. 2. *Sunt quibus in ſatyra uidear nimis acer*, &c. & cum, vbi de numero ſatyrarum agitur, ſoleamus ita loqui, ſatyra prima, ſatyra ſecunda, &c. nonne abſurdum eſt, ubi de numero librorum fit ſermo, ſermonum potius, quàm ſatyrarum librum primum, & ſatyrarum librum ſecundum nuncupare? Nam, ut loquar de ſatyris tantum, conueniebat eas aut hoc modo & inſcribere & appellare, *Sermonum libri duo*: deinde *Sermonum liber primus, liber ſecundus*: deinde *ſermo primus, ſermo ſecundus, ſermo tertius*, &c. aut hoc modo, *Satyrarum lib. duo, Satyrarum lib. prim. ſecund.* deinde *ſatyra prima, ſecunda*, &c. Quòd ſi modus ille ſuperior erat abſurdus, atque ineptus futurus: relinquitur vt hunc poſteriorem probare debeamus. Prætereà quis negabit omneis epiſtolas quotidiano ſermone textas eſſe, vt diximus? Nam non, ſi aliæ ſunt alijs ornatiores, proptereà minus putandæ ſunt uerbis de medio petitis eſſe perſcriptæ. Poſtremò hoc præter cetera inter

ſa-

ſatiras,& epiſtolas intereſſe arbitror,quòd illæ ſunt dicaciores,vrbaniores, licentiores,interdum etiam impudentiores,amariores, mordaciores: hæ contrà minus dicaces,ſeueriores,modeſtiores,verecundiores,dulciores, mitiores. De ſatyra autem hoc vnum dicam,quod ſcribit Quinctilianus, eam Latinorũ eſſe totam, neque à Græcis arceſſitam. Satyras enim Græci non ſcripſerunt. Negari certe hoc non poteſt Lucillium Satyrarum inuentorem,atque auctorẽ (nam de Varrone nihil attinet dicere) veteris comœdiæ poetas Eupolin, Cratinum, Ariſtophanem,& ceteros ſecutum, ſe ad ſatyras ſcribendas contuliſſe: quod teſtatur Hor. ipſe ſat. IIII. lib. I. Itaque verè hoc dicere licet, ſatyram veteris comœdiæ, quæ ob immoderatam maledicendi licentiam lege ſublata eſt, locum occupaſſe.

Mæcenas] de Mæcenate cùm ſatis multa dixerimus ad Od. I. lib. I. ad illa lectorem reijcimus. hoc vnum omiſimus (quod ad hunc locum non minus accommodatè dici poteſt) Mæcenatis cognomen fuiſſe,Cilnium,ut ſit C. Mæcenas Cilnius,quod docuit nuper Onufrius Panuinus.

ſeu fors] ita ſine dubio legendum,& ita ſcriptum eſt tùm in exemplaribus excuſis emendatis, tùm in codicibus calamo exaratis,non ſors. Præterea quid ineptius,quàm ita loqui, *ſiue ratio ſortem dederit, ſiue ſors tulerit*, &c. nunc autem cum fors idem ferè ſit,quod fortuna: fors autem pręter vulgatam ſignificationem,ſit id quod vel à Deo,ſiue à fortuna offertur: vel à ratione, & conſilio datur, verbi gratia nobilitas,ignobilitas,vita priuata,vita publica: horum verborum ſententia eſt apertiſſima: mirum eſſe neminem ſua ſorte eſſe cõtentum, ſiue eam ſortem ratio dederit,ſiue Deus aliquis,aut fortuna obiecerit. Propterea autem,quòd parùm admodum intereſt inter harum litterarum ſ. & f. figuras: librariorum negligentia in optimorum ſcriptorum libros menda turpia irrepſerunt,& *ſors*, pro *fors* ab illis aliquot locis poſitum eſt. vt apud Catull. in carm. de nup. Pelei. *ut læta gaudia mente Agnoſcam,cum te reducem ſors proſpera ſiſtet.* leg. *fors proſpera*. & apud Virg. in Mœride. *quoniam ſors omnia verſat*, legendum *fors*.& apud M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 2. legendum *quod fors obtulerit, id acturus videtur*: non, *ſors*,vt habent libri typis excuſi,& oratione in Verr. de ſignis,legendum *telumq;, quod cuiq; fors offerebat,arripuerit*,non, *ſors*.& off I. in verſibus illis Ennianis,mendoſa eſt vulgata lectio, *vos'ne velit, an me regnare hera, quid'ue feras ſors*. eſt enim legendum,*quid'ue ferat fors*.& apud Saluſt. in procœmio belli Iugurtini,mendosè ita legitur *Falſo queritur de natura ſua genus humanum, quod imbecilla,atque æui breuis ſorte potius,quàm virtute regatur*: eſt enim legendum *forte*. & ita reperi ſcriptum in codice perantiquo.& apud T. Liuium lib. 36. ſic emendandus locus: *ne paulum quidem dubitarunt, quin pro fide erga Romanos, quicquid fors belli tuliſſet, paterentur*. denique vt ſic emendentur hi loci,poſtulat Latini ſermonis vſus, idq; è paucis exemplis intelligere licet. Terent. in Phorm. *Quod fors feret, feremus æquo animo*. Idem Hecyra. *Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum*. Lucret. lib. v. *Quod cuiq; obtulerat prædæ fortuna, ferebat*. vbi fortuna pro nomine *fors* perſpicuè poſitum eſt. Idem lib. 3. *caſumq; timent, quem cuiq; ferat fors*. M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 4. *ſed de illa ambulatione fors viderit, aut ſi quis eſt, qui curet, Deus*. ibid. lib 14. *ſed hæc fors viderit ea, quæ talibus in rebus plus, quàm ratio, poteſt*. ibid. lib. 8. *eundem, ut quencunque fors tulerit caſum, ſubeam potius cum ijs, qui dicuntur eſſe boni, quàm videar à bonis diſſentire*. Horat. ſat. VI. huius lib. *Nulla etenim [illegible] fors obtulit*. idem ſup. Od. IX. lib. I. *Quem fors dierum cunque dabit, lucro Appone*. Idem ſat. I. lib. 2. *Diues, inops: Romæ, ſeu fors ita iuſſerit exul: Quiſquis erit vitæ, ſcribam, color*. Virg. Aen. VII. *Quæ fors prima dedit, ſanguis nouus imbuit arma*. Salluſt. bello Iugurt. *cetera, uti fors tulit, aliàs alta ſunt,*

aliàs in tempeſtate uadoſa. T. Liuius lib. 25. *quos fors obtulit, irati interfecerunt.*

diuerſa ſequentes] id eſt, eos omnes qui diſſimilia, & diuerſa viuendi inſtituta ſequuntur. Plutarchus in lib. περὶ εὐθυμίας oſtendit multum valere ad animi tranquillitatem, ſeipſum & ſua inſpicere: ſin minus, at certè ſe inferiores ſpectare, & non imitari vulgus hominum, qui ſe cum præſtantioribus comparant, verbi gratia, ſerui qui vincti ſunt, ſolutos beatos eiſe prædicant: illi autem liberos: liberi ciues: hi rurſus copioſos, & locupletes. copioſi autem ſatrapas: ſatrapæ, reges: reges, deos, propemodum tonare, & fulgurare uolentes. ſic Plutarch. *καί τοι, καὶ τοῦτο μέγα πρὸς εὐθυμίαν ἐστι, τὸ μάλιστα μὲν αὑτὸν ἐπισκοπεῖν, καὶ τὰ καθ᾽ ἑαυτόν· εἰ δὲ μή, τοὺς ὑποδεεστέρους ἀποθεωρεῖν, καὶ μή, καθάπερ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας ἀντιπαρεξάγουσιν, οἷον εὐθὺς οἱ δεδεμένοι εὐδαιμονίζουσι τοὺς λελυμένους· ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ἐλευθέρους. οἱ δὲ ἐλεύθεροι, τοὺς πολίτας. οὗτοι δὲ πάλιν αὖ τοὺς πλουσίους· οἱ δὲ πλούσιοι τοὺς σατράπας. οἱ δὲ σατράπαι τοὺς βασιλεῖς. οἱ δὲ βασιλεῖς τοὺς θεοὺς μονονουχὶ βροντᾶν καὶ ἀστράπτειν ἐθέλοντας.* eodem pertinet illud Liuianum lib. 5. *credo fortunarum matrimonium et ſororis uiſum, ſuiq; ipſam malo arbitrio, quo à proximis quiſque minimè ante iri uult, pœnituiſſe.*

fractus membra] helleniſmus. fractis membris dixiſſet, ſi Latino more loqui voluiſſet.

Quid enim?] Iacobus Taurellus Faneſtris Lęlij Taurelli iuriſconſulti clariſſ. frater, homo in his litteris magnopere exercitatus, dicebat mihi Romæ anno ſuperiore, hoc loco legendum ſibi uideri *quid ni?* non, *quid enim?* neque tamen ullius codicis ueteris auctoritatem proferebat: nec ego eam ſcripturam ullo in codice manuſcripto reperi. iccircò nihil mutaui, ſed receptam, præſertim à 9 libris ueteribus confirmatam, retinui. cuius explicationem ſiquis à me requirat, dicam ſolere Latinos hac interrogatione uti, cum ſignificare uolunt ſe rectè ſentire, uel uerum dicere, neque eum, quicum loquuntur, contrà dicere quicquam poſſe, ut intelligere licet ex illo loco epiſt. L. Luceij ad Cicer. lib. 5. epiſt. *Quid enim? tu ſolus aperta non uidebis, qui propter acumen occultiſſima perſpicis?* ſic Cic. epiſt. ſequ. ad Luceium. *Quid enim? ad amicos ne confugiam?* ſic Horat. ſaty. III. libr. 2. *Cum laqueo uxorem interimis matremque ueneno, Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,* &c. quanquam, ne mentiar, locus ille ſaty. III. mihi ſuſpectus eſt, ut ſuo tempore dicemus. ſic igitur hunc locum explico. *Militia eſt potior,* (inquit mercator) *quid enim?* id eſt, quid eſt, quod contrà dici poſſit, quamobrem ita non ſit? *concurritur*, &c. Quod ſi quis malet legi, *quid ni?* ſententia erit planior. hoc modo, quid ni potior ſit? *πῶς γὰρ οὔ.*

concurritur] ſic Virg. de apibus. lib. 4. *Erumpunt portis: concurritur: æthere in alto Fit ſonitus.*

aut cita mors] ſic reperi ſcriptum in cod. duob. Vatic. Iann. Torneſ. & certè ſcriptura hæc concinnior eſt, quàm vulgata.

Sub galli cantum] ante galli cantum, ut alibi annota. ſic M. Tullius pro Muræna. Seruium iuriſconſultum alloquens. *Te gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat.*

conſultor] qui conſulit iuriſconſultum. M. Tull. eadem orat. *Vigilas tu de nocte, ut conſultoribus tuis reſpondeas.*

Ille datis vadi.] agricola, qui cum uadimonio promiſit ſe in iudicio ſtaturum. Sunt autem uades, qui promittunt ſuo periculo ſe aliquem in iudicio ſtaturos, ſiue caput agatur, ſiue pecunia: ſæpius tamen, & uſitatius uades dicuntur, qui intercedunt in cauſa capitis. ut M. Tull. off. 3. *Damonem & Pythiam*

Pytha-

Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe, ut, cum eorum alteri Dionyſius tyrannus diem necis deſtinauiſſet, & is, qui morti adiectus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cauſa poſtulauiſſet: uas factus ſit alter eius ſiſtendi, ut, ſi ille non reuertiſſet ad diem, moriendum eſſet ſibi ipſi. Idem de finib. lib. 2. *Vadem te ad mortem tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille fecit Siculo tyranno?*

Cetera de genere hoc] Lucretianum hemiſtichium. vt lib. 3. *Et iam cetera de genere hoc, cur omnia membris Ex ineunte æuo generaſcunt, ingenioque?* & lib. 4. *Cetera de genere hoc, longum eſt, ſi dicere coner.* ibid. *Cetera de genere hoc monſtra, ac portenta loquuntur.* & lib. 5. *Cetera de genere hoc quæ ſunt portenta perempta, Si non uicta forent, quid tandem uiua nocerent?*

(adeò ſunt multa)] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota.

loquacem Fabium] quaſi aliud agens Fabium quendam notat, qui Pompeio deuicto, cuius partes ſecutus erat, ſeſe ad Stoicam diſciplinam totum contulerat, libroſq; aliquot, eius ſcholæ ſententias, & decreta continentes, conſcripſerat ſatis verboſos.

conſultus] iuriſconſultus. vt epiſt. ad L. Flor. lib. 2. *frater erat Romæ conſulti rhetor.*

buccas inflet.] id eſt, iraſcatur. nam buccas inflant, qui iraſcuntur. vt infrà dicemus, quod Græci φυσᾶν τὰς γνάθους, dicunt Demoſth. περὶ παραπρ. καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς πορεύεται θοιμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν, ἴσα βαίνων Πυθοκλεῖ, τὰς γνάθους φυσῶν.

præbeat aurem.] eorum vota audiat. præbere idem fere valet, quod ſuppeditare, παρέχειν, πορίζειν· vt annot. ad Od. III. lib. 3.

vt, qui iocularia] vt qui res ioculares percurrit ἀπὸ κοινοῦ, vel ſubintell. loquitur, aut quippiam ſimile.

olim] aliquando ποτὲ.

cruſtula] peminata quędam ex farinà, lacte, caſeo, oleo, melle, & ſimilibus confecta. ſat. 4. lib. 2. *Sunt, quorum ingenium noua tantum cruſtula promit.* ſunt autem hoc modo alliciendi pueri, & auditores, vt diſcere atque audire velint. Non admodum diſſimile eſt illud Lucretij lib. 4. *Nam ueluti, pueris abſinthia tetra medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci, flauoq; liquore, Vt puerorum ætas improuida ludificetur Labrorum tenus: intereà perpotet amarum Abſinthi laticem, deceptaq; non capiatur, Sed potius tali facto recreata ualeſcat: Sic ego,* &c. Sic Plato lib. 7. de rep. non vult pueros ad diſciplinas vi adigi, ſed ludentes inuitari, vt appareat, ad quod diſciplinę genus quiſque ſit aptus natura; atque in eiſdem retineri, proptęreà quòd nulla diſciplina cum vi coniuncta ſtabilis in animo permaneat. verba Platonis ſunt hęc μὴ τοίνυν βίᾳ, εἶπον, ὦ ἄριστε, τοὺς παῖδας ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἀλλὰ παίζοντας τρέφε, ἵνα καὶ μᾶλλον οἷός τε ἦς καθορᾶν ἐφ᾽ ὃ ἕκαστος πέφυκεν.

Sed tamen amoto] quia longam interpoſuerat παρένθεσιν, mutata orationis inſtitutæ forma, vt fit in hyperbatis, redit ad inſtitutum.

ille] agricola. περίφρασις.

terram qui uertit &c.] eodem verbo vtitur Virg. in eadem re Georg. I. *quo ſidere terram Vertere Mæcenas,* &c.

hac mente laborem ſ.f.] hi omnes aiunt ſeſe eo animo, & conſilio, intereà dum integris ſunt viribus, & dum viget ætas, laborem perferre, ac perpeti, vt ſenes ocioſam, & tranquillam vitam traducere queant, rebus omnibus ad victũ, cultumq; neceſſarijs collectis & comparatis.

ſicut Paruula, &c.] aiunt ij omnes, qui in re facienda occupati ſunt, ſe formicæ exemplo, vt quęrant, & congerant opes, admoneri.

magni

magni formica laboris] Theocritus ἐγκωμ. πτολεμ. oſtendere volens Ptolemæi diuitias non aſſeruari ab eo domi conditas, ac ſub terra defoſſas, ſed ad liberalitatem, ac munificentiam conferri, diſſimilitudine vtitur formicarum, his verbis. *Οὐ μὰν ἀχρεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσὸς, Μυρμάκων ἅτε πλοῦτος, ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολὺν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι*, &c. Virg. Aen. IIII. *Ac uelut ingentem formicæ farris aceruum Cum populant hiemis memores, tectoq; reponunt*, &c.

Quæ ſimul] ſimul atque, cum primùm: nempe menſe Ianuar. ſunt autem nunc verba Horatij.

contriſtat] tralatio à re animata ad inanimam, λυπεῖ. vtitur eo verbo Cælius ad Cicer. lib. 8. epiſt. *Contriſtauit hæc ſententia Balbum Cornelium*. & Virgil. Georg. III. *aut unde nigerrimus Auſter Naſcitur, & pluuio contriſtat frigore cælum*.

procepit] foras repit. nam *pro* in compoſitione interdum foris, ſeu foras, & palàm ſignificat, vt in his procurro, produco, prodeo, prodoceo, & ſimilibus.

ſapiens] ſic reſtitui ex codic. antiquis Vatic. Rainunt. Torneſ. ſignificat autem ſapientis eſſe bonis partis vti. contrà inſipientis, parcere, vt ſacris. ſic ſuprà Od. XI *Sapias, uina liques*. & Od. VII. eiuſd. *ſic tu ſapiens finire memento Triſtitiam, uitaq; labores Molli, Plance, mero*.

Demoueat lucro] ſic curauimus excudendum, quòd ita ſcriptum reperimus in libris manuſcriptis, Vatic. Iann. Torn. cum in vulgatis legatur dimoueat, planè mendosè. vt apud M. Tull. quamplurimis locis. *demoueat lucro* autem dictum pro demoueat de lucro. vt propugnat nugis. cum his autem Horatianis valdè mihi congruere videntur illa Varronis Eumenidib. *Denique auarus Qui ſanus? cui ſi ſtat terra, & traditur orbis, Furando tamen, & morbo ſtimulatus eodem Ex ſeſe ipſe aliquid quærat, cogatq; peculi*.

neque hiems, ignis, m. f.] ſic epiſt. I. lib. I. *curris mercator ad Indos Per mare, pauperiem fugiens: per ſaxa, per ignes*.

dum ne ſit te d.] nullum laborem recuſas, nullum periculum reformidas, dummodo id aſſequaris, ne quis alter te ditior ſit.

furtim defoſſa] ſic dixit *defoſſa terra*, vt Virg. Georg. III. *defoſſis ſpecubus. Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta Ocia agunt terra*: alioqui vſitatius dicimus aurum, ſiue quid aliud, defodere in terram, aut ſub terra. Lucret. lib. V. *nec ſcibat ferro molirier arua, Nec noua defodere in terram uirgulta*. Idem ibid. *Et noua defodere in terram uirgulta per agros*. M. Tull. de diuinat. 3. *reſpondit coniector, theſaurum defoſſum eſſe ſub lecto*. Aſinius Pollio ad Cicer. lib. epiſt. x. *deinde abſtractum defodit in ludo, & uiuum combuſſit*. Horat. epiſt. ad Numic. *Defodiet, condetq; nitentia*: Virg. lib. 10. Aen. *Iacent penitus defoſſa talenta Calati argenti*. Plaut. in Moſtell. *hoſpes hic me necauit, iſq; me defodit inſepultum*.

Quod ſi comminuas] at ſi pondus iſtuc auri, & argenti minuas, redigatur ad aſſem, dices. in quibuſdam codicibus ſcriptum eſt Quod, ſine accentu: quam ſcripturam non improbo, & ea fortaſſe melior eſt.

At ni id fit] reſpondet Hor. at ſi aurum tuum non minuitur, ſi non inſumitur in res neceſſarias, quid eſt quòd aceruus auri, quantumuis altè extructus, tantopere ſit admirandus?

Non tuus hoc capiet.] ſic ſcriptum reperi in antiquis codicibus Vaticanis, Iannoctij, Torneſ. ſententia autem horum uerborum eſt. etiam ſi centum frumenti medimnorum millia in tua area trita fuerint, tuus uenter ne pilo quidem plus accipiet, quam meus. *hoc* accipiendum δεικτικῶς, uerbi gratia, pilo, & ſimilib. quod quidam non intelligentes, repoſuerunt *hinc*, alij *hoc* interpretãtur

b pro-

propter hoc. ſed minus rectè.

Reticulum panis] reticulum hoc loco ſacculi genus retis in modum factum.

venales inter] inter ſeruos uenales.

vel dic quid reſ. int. N.] id eſt, uel dic, quid interſit, ſi eius perſonam ſpectes, qui uitæ ſuæ modum, naturę finibus circumſcribat, ac terminet, utrum centum agri iugera, an mille aret?

at ſuaue eſt ex m.] dices tu auare. *tollere* autem, id eſt, ſumere. ut epiſt. VII. lib. I. *partem, uel tolleres omnes.*

liquidi vrna] aquæ urna. liquoris urna. ὑγρῷ, ut loquuntur Græci. quod annotat P. Victorius.

Aufidus acer] rapidus. Aufidus Apuliæ fluuius. ſup. Od. IX. lib. 4. *Longè ſonantem natus ad Aufidum.*

cumeris] Vaſis fictilibus, aut uimineis, in quibus condebant frumentum. epiſto. V. libr. I. *Forte per anguſtam tenuis uulpecula rimam Repſerat in cumeram frumenti.*

is neque limo Turb. h. a.] huius loci hæc ſententia eſt. qui tantulum deſiderat, quantum ſatis eſt, id eſt, quantum naturæ neceſſitas poſtulat, is hoc aſſequitur, quòd neque turbidam haurit aquam: qualis eſt ea, quæ è riuulo arido petitur: neque fluuij impetu abreptus interit, quod periculum impendet ijs, qui è fluuio, aut torrente, quàm è fonte, aquam petere ſitientes malunt.

Cupidine falſo] uitioſa cupiditate. uide Od. XVI. lib. 2. ibi aut Cupido Sordidus aufert.

quia tanti, quantum h. ſ.] Plutarchus in lib. περὶ φιλοπλουτίας, hanc uulgi in re facienda omne ſtudium, omnemque operam ſuam ponentis uocem commemorat, κέρδαινε, καὶ φείδου, καὶ τοσούτου νόμιζε σαυτὸν ἄξιον, ὅσον ἂν ἔχῃς, id eſt, fac quæſtum, & parce, & tanti te futurum, quantum habeas, puta.

iubeas miſerum eſſe lib.] æquo animo ferre miſeriam ſuam.

Quatenus id facit] id eſt, uſque ad quem locum id facit, uſque eò ſit miſer libenter. Quidam legunt quatinus, id eſt, quoniam. Lucret. lib. 3. *Quatinus eſt unum inter ſe, coniunctaque res eſt.* & Od. XXIIII. lib 3. *quatinus (heu nefas) Virtutem incolumem odimus.* poteſt & ita explicari, iube eum miſerum eſſe, quatenus, ſeu quatinus id libenter facit: mutata diſtinctione.

me ſibilat] quaſi res geratur in ſcena. nam populus hiſtrionem exibilabat, ſi paululùm ſe extra numerum mouiſſet, aut ſi uerſus pronunciatus eſſet una ſyllaba breuior, ut ſcribit M. Tull. Parad. Sibilis etiam excipiebantur homines potentes inuidioſi, & populo offenſi: gratioſi contrà plauſu, & clamoribus ſecundis. M. Tull. ad Att. lib. 2. *populi ſenſus maximè in theatro & ſpectaculis perſpectus eſt. nam gladiatoribus, quà dominus quà aduocati, ſibilis conſciſſi.* Idem pro Sextio. *Quid ego nunc dicam, quibus uiris, aut cui generi ciuium maximè applaudatur? neminem ueſtrum fallit. ſit hoc ſanè leue: quod non ita eſt, quoniam optimo cuique impertitur: ſed ſi eſt leue, homini graui leue eſt: ei uerò, qui pendet à rebus leuiſſimis, qui rumore, & (ut ipſi loquuntur) fauore populi tenetur, & ducitur, plauſum, immortalitatem: ſibilum, mortem uideri neceſſe eſt.*

Tantalus a labris ſ. f.] hoc ſupplicio plecti Tantalum facit Homerus ὀδυσσ. λ. ſub perſona Vlyſſis, ea, quæ apud inferos uiderat, Alcinoo narrantis: his verbis. Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα, Ἑσταότ' ἐν λίμνῃ· ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ. Στεῦτο δὲ διψάων· πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι. Ὁσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων, Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχὲν, ἀμφὶ δὲ ποσσὶ Γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων. Δένδρεα

δρεα δ' ὑψιπέτηλα κατακρῆθεν χέε καρπόν, Ὄχναι, καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι, Συκαῖτε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι. Τῶν ὁπότ' ἰθύσει ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι, Τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα. Sed Pindarus, & Euripides, & Lucretius inter ſe conſentientes de Tantali pœna, ab Homero diſſentiunt. Volunt enim hi tres poetę ſaxum ei impendere, cuius caſum ſemper extimeſcens, omni animi alacritate ſpoliatur. verba Pind. ri ſunt hæc Olymp. εἰδ. α. εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα θνατὸν Ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος. ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη. κόρῳ δ' ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον, τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασσε καρτερὸν αὐτῷ λίθον, τὸν αἰεὶ μενοινῶν κεφαλᾶς βαλεῖν, εὐφροσύνας ἀλᾶται. Euripid. in Oreſte. οὐ γὰρ μακάριος, κοὐκ ὀνειδίζω τύχας, Διὸς πεφυκὼς, ὥς λέγουσι, Τάνταλος, Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον, Ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην. Lucret. lib. 3. *Nec miſer impendens magnum times aere ſaxum Tantalus (ut fama eſt) caſſa formidine torpens. Sed magis in uita diuum metus urget inanis Mortales, caſumque timent, quem cuiq; ferat ſors.* Cauſam autem, cur ſupplicio affectus ſit, hâc fuiſſe narrat Pindarus, quòd, cùm Deorum epulis, & conuiuijs intereſſe iuſſus eſſet, in eorumq; cœtu, & concilio quotidie verſaretur, magna illa, & inſolita Deorum liberalitate, & beneuolentia intemperanter vſus, nectar, ambroſiamq; furatus ſit, æqualibusq; , atque amicis ſuis impertiuerit: & ita Homeri interp. Euripides verò aliam affert, nempe quòd linguam habuerit incontinentem, turpiſſimum (inquit) morbum. alij, quòd canem illum templi cuſtodem à Pandareo Mileſio furto ſublatum, atque apud ſe depoſitum, vidiſſe ſe iuratus negarit, periurioq; ſeſe commaculauerit. At Horatius de pœna ſequitur Homerum, tùm hic, tùm Od. vltima epod. *Optat quietem Pelopis infidus pater Egens benignæ Tantalus ſemper dapis.* Quanquam non defuerunt, qui verſus illos Homeri, quos ſuprà protuli, ſubditos, & adulterinos eſſe dixerint: in quibus eſt Ariſtarchus. Extat politiſſimum in libris epigrammatum Græcorum epigramma de Tantalo: quòd de Pœna cum Homero concinit, de culpa cum Euripide. Οὗτος ὁ πρὶν μακάρεσσι συνέστιος, οὗτος ὁ νηδὺν Πολλάκι νεκταρέου πλησάμενος πόματος, Νῦν λιβάδος θνητῆς ἱμείρεται· ἡ φθονερὴ δὲ Κρᾶσις ἀεὶ χείλευς ἐστὶ ταπεινοτέρη. Πῖνε, λέγει τὸ τόρευμα, καὶ ὄργια μάνθανε σιγῆν. Οἱ γλώσσῃ προπετεῖς ταῦτα κολαζόμεθα. Superioribus conſentanea ferè de Tantalo ſcribit Athen. lib. 7. locum duntaxat indicabo. φιλήδονον δὲ οἱ ποιηταὶ καὶ τὸν ἀρχαῖον φασὶ γενέσθαι τάνταλον, &c. qui locus non longè ab eſt à principio.

inhians] ſemper cupiens, etiam ſi tot rebus abundes.

& tanquam parc. ſ.] impellit te immenſa cupiditas, atque auaritia, vt tot, ac tantis bonorum aceruis parcas tanquam ſacris: aut, ut ijs ita delecteris, ut inani pictura. ſic ſaty. I II. lib. 2. *Qui nummos, aurumq; recondit neſcius uti Compoſitis, metuensq; uelut contingere ſacrum?* & ſaty. IIII. huius lib. *ne quid Summa deperdas metuens.*

Neſcis quò val. n. q. p. vſum?] legendum cum interrogatione, & *quò ualeas*, non *quid ualeas*, ſic enim lib. manuſcr. Vat. 11. Faer. Torn. quò autem, id eſt, ad quam rem, uel ad quem uſum.

adde, Queis hum. ſ. d.] id eſt, adde ea, quibus ſibi negatis humana natura ſit dolitura; uel ita, adde ea, quibus natura humana ſine dolore, & interitu carere non poſſit: uidelicet quæ ſunt neceſſaria. Plato lib. octauo de rep. neceſſarias quaſdam cupiditates ponit, easq; ita definit: ἅς οὐκ ἂν οἷοί τ' εἶμεν ἀποτρέψαι καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελοῦσιν ἡμᾶς, Τούτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσθαι ἡμῶν τῇ φύσει ἀνάγκη, id eſt, quas nulla ratione propulſare poſſimus: & quæcunque cum explentur, nobis proſunt. Nam has res vtraſque concupiſcere noſtræ

naturæ neceſſarium eſt. Atque Epicurus quidem ita propemodum, vt Plato, partiebatur cupiditates, vt ſcribit M. Tull. lib. 1. de finib. *Nam unum genus putabat earum cupiditatum, quæ eſſent & naturales, & neceſſariæ: alterum, quæ naturales eſſent, nec tamen neceſſariæ: tertium, quæ nec naturales, nec neceſſariæ: quarum ea ratio eſt, ut neceſſariæ, nec opera multa, nec impenſa expleantur. ne naturales quidem multa deſiderant, propterea quod ipſa natura diuitias, quibus contenta eſt, & parabiles, & terminatas habet. Inanium autem cupiditatum nec modus ullus, nec finis inueniri poteſt.*

malos ſures] malos eſt epithetum perpetuum, non diſcretionis. vt ſat. vi. huius lib. *mala luſtra.* & ſaty. iii. lib. 2. *ambitione mala.*

Ne te compilent] ne tua furentur. *compilare* (inquit Feſtus) *eſt cogere in vnũ*, & condere, ex quo furari. M. Tull. lib. de orat. 2. *Cum C. Fabricio P. Cornelius, homo, ut exiſtimabatur, auarus & furax, ſed egregie fortis, & bonus Imperator, gratias ageret, quod ſe homo inimicus conſulem feciſſet, bello præſertim magno, & graui: Nihil eſt, quod mihi gratias agas (inquit) ſi malui compilari, quam uenire.* Idem 1. lib. accuſ. *quaſi uerò id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut ſtudio partium fecerit, ac non apertiſſime Conſulem, exercitum, prouinciamque compilarit.* Horat. vltimo huius ſaty. verſu. *ne me Criſpini ſcrinia Lippi Compilaſſe putes.*

horum Semper ego op.] ego quidem his bonis ſemper carere potius, quam ea habere velim. *pauperrimus bonorum* autem, ſic dixit, vt ſaty. iii. lib. 2. *Pauper Opimius argenti poſiti intus, et auri.*

condoluit] doluit. nam condolere pro eo, quod Græcis eſt *συναλγεῖν*, aut *συμπάσχειν*, non eſt Latinum. M. Tull. Tuſcul. 1. *nos, ſi pes condoluit, ſi dens: ſed fac totum dolere corpus, ferre non poſſumus.*

tentatum frigore] ſic alibi, *tentari morbo.* vt epiſt. ad Numicium. *Si latus, aut renes morbo tentantur acuto.* ſic & M. Tull. lib. 4. Tuſcul. *animi ualentes morbo tentari non poſſunt, corpora poſſunt.* frigus hoc loco propriè poſitum: alias pro morte tranſlatè. vt ſaty. 1. libr. 2. *et maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

lecto te afflixit] afflixit reperi ſcriptum in codic. calamo exaratis, Iannoct. Faer. Torn. duob. Vatic. Rainunt. Card. affligere autem eſt ad terram deijcere. de quo verbo vide annot. ad illum locum. *Atque affligit humo diuinæ particulam auræ.* ſat. ii. libr. 2. Præterea nomen, *caſus*, quod antecedit, hanc lectionem confirmat. Sic enim M. Tull. loquitur epiſt. ad Dolab. lib. 9. *Vel meo ipſius interitu mallem litteras meas deſideraret, quam eo caſu, quo ſum grauiſſimè afflictus.* Idẽ in Timæo. *Poſtremo ne quis morbus eum poſſit, aut ſenectus affligere.* &c. Adde quod affligere lecto, id eſt, ad lectum, ſic dictum ab Horat. vt ab Eurip. Oreſte, *πόσον χρόνον δ᾽ ἐν δεμνίοις πέπτωχ᾽ ὅδε.* Id eſt, quampridem iſte ad lectum afflictus eſt? ſeu, vt propius accedam ad vim verbi Græci, ad lectum decidit? vel vno verbo, decubuit?

habes, qui Aſſid. ſom. par.] hæc ſunt accipienda *εἰρωνικῶς*, & ſine interrogatione legenda.

vt te Suſcitet] iacentem, & afflictũ erigat. ſententia hæc eſt. vt medicus ille ab vxore, aut aliquo tuorum arceſſitus te morbo affectum, atque afflictum excitet, id eſt, ſanum faciat, recreet.

& reddat natis, car.] quibus te propemodum morbus ademerat.

Non vxor ſal.] tollit, ac remouet, quod paulo ante diſſimulanter conceſſerat.

argento poſt omnia ponas] perſpicuè verbum compoſitum *poſtponas* diuiſit.

vt ſi quis aſellum, &c.] quod eſt, indocilem docere, aut aliquid alteri ſuadere, quod ille nunquam ſit facturus. Aſinus enim ſuapte natura tardus eſt,

atque

atque ad curſum ferè ineptus. inde natus eſt locus ille apud Ariſtoph. in auibus *ὄνος ὄρνις*, id eſt, aſinus auis. campo autem hoc loco excudendum curaui libros ſe rè omnes veteres ſecutus.

Denique ſit finis quærendi] tempus enim eſt quærendi, tempus vtendi ac fruendi quæſitis, vt ſup. eadem ſat. *& illis utitur ante Quæſitis.* ſic epiſtola ad Lollium lib. I. *certum uoto pete finem.* & ſatyr. VI. lib. 2. *nihil amplius oro Maia nate, niſi ut propria hæc mihi munera faxis.* Theognis homo alioqui in ferenda paupertate molliſſimus, infinitum quærendi ſtudium acriter inſectatur, & magnopere reprehendit, atque improbat his verſibus, Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποισιν. Οἳ γὰρ νῦν ἡμῶν πλεῖστον ἔχουσι βίον, Διπλάσιον σπεύδουσι· τίς ἂν κορέσειεν ἅπαντας; Χρήματα τοῖς θνητοῖς γίνεται ἀφροσύνη. quanquam Ariſtoteles primo libro de rep. hos verſus Soloni aſcribit.

Vmidius] ſic ſcriptum eſt in omnibus ferè lib. manuſcr. in vno tamen *Vmmidius.*

diues, Vt metir. n.] ita diues, vt metiretur nummos, non numeraret. multitudinem numeramus: magnitudinem, eaq́; quæ ita minuta ſunt, vt numerari vix poſſint, qualia ſunt legumina, fruges, bacæ arborum & ſimilia, metimur: ea, quæ pondere conſtant, pendimus. tantæ igitur erant huius diuitiæ, vt eſſent innumerabiles, eſſetque neceſſe ei, qui æſtimare vellet, modiis metiri. Quòd autem reperitur apud M. Tull. & alios *magnus frumenti, uini, & ſimilium numerus,* id ita accipiendum eſt, quaſi diceret, magnus modiorum frumenti, & magnus amphorarum, ſimiliumque vaſorum vini numerus.

ſupremum] extremum, vt epiſt. ad Alb. Tibullum lib. I. *Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.*

liberta] vel vxor, vel concubina, quod vtrunque licebat iure ciuili.

Diuiſit medium] in duas parteis dimidias diuiſit.

fortiſsima Tyndaridarum] hanc libertam, quæ patronum, eundemque virum ſuum occiderit, alteram Clytemneſtram eſſe fingit propterea quòd Clytemneſtræ facinus ſit imitata. Itaque eam, quaſi Clytemneſtram, Tyndaridarum fortiſſimam nominat. Tyndaridæ autem intelligendi ſunt Tyndari liberi, Caſtor, & Pollux, Helena, Phœbe, Clytemneſtra. Nam quamuis Tyndaridæ propriè dicantur Caſtor, & Pollux. Clytemneſtra verò & Helena Tyndarides, tamen maſculorum appellatione continentur & fœminæ. Notum eſt autem Agamemnonem è bello Troiano reuerſum, iam iamque pedem domum inferre conantem, ab Aegiſto & vxore Clytemneſtra inſidiis exceptum & interfectum eſſe.

Quid mi igitur ſuades?] quid igitur me facere iubes? inquit auarus, quo modo me viuere vis? profusè ne ac ſumtuosè? Non celabo lectorem reperiſſe me ſcriptum in duob. cod. antiquis *Quid ne igitur.*

Mænius] homo luxurioſus & profuſus. de quo epiſtol. ad Vallam libro I. *Mænius ut rebus maternis, atque paternis.* alij legunt Næuius, de quo ſat. II. lib. 2. *nec ſic, ut ſimplex Næuius, unctam Conuiuis præbebit aquam.*

Nomentanus] fuit hic quoque luxurioſus & profuſus nepos. de quo ſatyr. III. lib. 2. *Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam.* & ibid. *Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.* Nomentanus autem à Nomento oppido appellatus eſt cognomento, cum ei Caſſio nomen eſſet.

pergis pugnantia ſecum Fr. adu.] reſpondet Horatius: pergis res inter ſe contrarias, conferre & comparare inter ſe? vel committere? vt ſit tralatio ducta à gladiatoribus. ſat. VII. hoc lib. *uti non Compoſitus melius cum Bitho Bacchius.* duo n. ſunt vitia maximè inter ſe pugnantia, profuſio, ſeu luxuria: auaritia,

ſeu

ſeu immodica parſimonia, & immunditia. Hanc dubitationem & controuerſiam eleganter decidit, ac dirimit Theognis: qui, poſteaquàm incertum eſſe oſtendit quàm diu victuri ſimus, eoq; difficile eſſe iudicare vtrum ſit potius, tenuiter'ne & parcè, an ſumtuoſè, profuſè, & libidinoſè viuere: itaq; ſe quodammodo in triuio ſtare: alium enim ſe vidiſſe quantumuis diuitem, præparcum tamen, atque aridum: omnia ventri & neceſſarijs cupiditatibus denegantem: eundemq; in medio vitæ curſu extinctum: eius bona denique ad heredem inſperatum, indignum, atque ignotum delata: alium itidem copioſum ac locupletem, omnia ventri & libidinibus largientem & gratificantem, breui bonis ſuis conſumtis ac diſſipatis, ad egeſtatem & mendacitatem redactum eſſe: ſubiungit ad extremum, optimum ac tutiſſimum eſſe ſumtus facere copijs & facultatibus rei familiaris conſentaneos atque ęquales. verſus Theognidis ſunt hi, *Ἐν τριόδῳ ἕστηκα, δύ' εἰσὶ πρόσθεν ὁδοί μοι. Φροντίζω τούτων ἥντιν' ἴω προτέρην. Εἰ μηδὲν δαπανῶν τρύχω βίον ἐν κακότητι, Ἢ ζώω τερπνῶς ἔργα τελῶν ὀλίγα. Εἶδον μὲν γὰρ ἔγωγ', ὃς ἐφείδετο, κ' οὔποτ' γαστρὶ Σῖτον ἐλευθέριον πλούσιος ὢν, ἐδίδου. Ἀλλὰ πρὶν ἐκτελέσαι, κατέβη δόμον Ἄϊδος εἴσω, Χρήματα δ' ἀνθρώπων ὁ ἐπιτυχὼν, ἔλαβεν. Ὥστ' ἐς ἄκαιρα πονεῖν, καὶ μὴ δόμεν, ὡς κ' ἐθέλοι τις. Εἶδον δ' ἄλλον, ὃς ᾗ γαστρὶ χαριζόμενο, Χρήματα μὲν διέτριψεν. Ἔφη, διάγω φρένα τέρψας. Πτωχεύει δὲ φίλους πάντας, ὅπου τιν' ἴδῃ. Οὕτω Δημόκλεις κατὰ χρήματ' ἄριστον ἁπάντων Τὴν δαπάνην θέσθαι, καὶ μελέτην ἐχέμεν.*

Vappam] hominem omnia profundentem, nullius bonæ frugi, nequam, ad nullam rem utilem. tralatio ducta à uino corrupto. uappa enim uinum eſt, quod degenerauit à bonitate, & natura uini.

Eſt inter Tanaim q. ſ.] Tanaim quidem ſpadonem fuiſſe aiunt, libertum Mæcenatis. Viſellij autem ſocerum non nominatum, hernia laboraſſe.

modus] mediocritas, *μέτρον, μέσον.*

Quos vltra, citraque n. c.] certi ſunt fines, intra quos rectum conſiſtit: ultra autem, aut citra hos fines conſiſtere non poteſt.

rectum] *τὸ ὀρθὸν*, quo nomine ſæpe utitur.

Illuc, vnde abij, r.] eò, unde degreſſus ſum, reuertor.

nemon' vt auarus Se p.] itàne fieri oportet, ut nemo auarus ſe ſatis unquam beatum putet: ſed alienum uitæ inſtitutum pluris faciat, quàm ſuum? & quòd alius rem ſuam melius gerat, quàm ipſe ſuam, contabeſcat?

Sic feſtinanti ſemper locupl.] ſic ad diuitias ampliores contendenti, ſemper aliquis locupletior impedimento eſt, quo minus ſuis bonis, ac fortunis contentus ſit. illud *ſic* autem coniungendum cum participio *feſtinanti*, non cum uerbo obſtat.

Vt, cum carceribus m.] Docet à ſimili quam miſerum, atque infinitū ſit auari ſtudium. Quemadmodum (inquit) in ludis Olympicis compluribus quadrigis certamen ineuntibus, & iam dimiſſis è carceribus, is auriga, qui ſecundo, aut tertio loco currit, poſteriores quadrigas, & eas, quas præterijt, ne reſpicit quidem: ſed eas tantùm, quæ antecedunt, & à quibus ſuperatur, ſpectat, eiſque inſtat, id eſt, eas proximè inſequitur, ut aſſequatur primùm, deinde ſuperet: ita homo rei amplificandæ ſtudio ſupra modum deditus, quem auarum appellamus, non ſolet ſe cum minus diuitibus comparare, ut, cùm eos à ſe ſuperatos cogitet, quærendi finem faciat: ſed cum locupletioribus, ut totam uitam in quærendo & congerendo conſumat, nunquam autem rebus quæſitis fruatur.

Inſtat equis aur. ſuos vinc.] inſequitur proximè equos antecedentes. Sic ſuprà epiſt. ad Loll. lib. 1. *nec precedentibus inſta.*

prete-

præteritum] quem pręterijt,ac ſuperauit.

Cedat vti conuiua ſatur] ſic Lucretius lib.3. *Cur non, ut plenus uitæ conuiua recedis?*

Criſpini] Philoſophi Stoici, de quo Satyra VI. lib.2. *Dum,quæ Criſpini docuit me ianitor, edo.* & ſaty. III. huius lib. *neque te quiſquam ſtipator, ineptum Præter Criſpinum ſectabitur.* & ſaty. IIII. *ecce Criſpinus minimo me prouocat.* ſcripſit hic verſus numero quidem multos, pondere autem leues.

SATYRA 2.

AMBVBAIARVM collegia,pharmacopolę,
Mendici,mimę, balatrones,hoc genus omne,
Mœſtum,ac ſollicitum eſt cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. contrà hic,ne prodigus eſſe
Dicatur,metuens,inopi dare nolit amico,
Frigus quo,duramque famem depellere poſſit.
Hunc ſi percuncteris, aui cur,atque parentis
Pręclarum ingrata ſtringat malus ingluuie rem,
Omnia conductis coemens obſonia nummis:
Sordidus,atque animi quòd parui nolit haberi;
Reſpondet. laudatur ab his,culpatur ab illis.
Fuſidius vappæ famam timet,ac nebulonis,
Diues agris, diues poſitis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exſecat: atque,
Quanto perditior quiſque eſt, tanto acrius urget.
Nomina ſectatur modò ſumta veſte uirili
Sub patribus duris tironum. maxime, quis non,
Iupiter,exclamet,ſimulatque audiuit? at in ſe
Pro quæſtu ſumtum facit. hic? uix credere poſſis,
Quàm ſibi non ſit amicus: ita ut pater ille,Terenti
Fabula quem miſerum nato uixiſſe fugato
Inducit,non ſe peius cruciauerit, atque hic.
Si quis nunc quærat,quò res hæc pertinet? illuc,
Dum uitant ſtulti uitia, in contraria currunt.
Malchinus tunicis demiſſis ambulat: eſt,qui
Inguen ad obſcenum ſubductis uſque facetus:
Paſtillos Ruſillus olet: Gorgonius hircum.
Nil medium eſt. ſunt, qui nolint tetigiſſe,niſi illas,
Quarum ſubſuta talos tegat inſtita ueſte.
Contrà,alius nullam,niſi olenti in fornice ſtantem.
Quidam notus homo cum exiret fornice: macte

Virtute

Virtute eſto, inquit ſententia dia Catonis.
Nam ſimulac uenas inflauit tetra libido:
Huc iuuenes æquum eſt deſcendere: non alienas
Permolere uxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire eſt operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, vt omni parte laborent:
Vtque illis multo corrupta dolore uoluptas,
Atque hæc rara, cadat, dura inter ſæpe pericla.
Hic ſe præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones. quin etiam illud
Accidit, ut cuidam teſticis, caudamque ſalacem
Demeteret ferrum: iure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx eſt in claſſe ſecunda?
Libertinarum dico: Salluſtius in quas
Non minus inſanit, quàm qui mœchatur. at hic ſi,
Quà res, quà ratio ſuaderet: quaque modeſtè
Munifico eſſe licet, uellet bonus; atque benignus
Eſſe: daret quantùm ſatis eſſet: nec ſibi damno,
Dedecorique foret: uerùm hoc ſe amplectitur uno:
Hoc amat, & laudat: matronam nullam ego tango.
Vt quondam Marſæus amator Originis,
Qui patrium mimæ donat fundumque, Laremque:
Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verùm eſt cum mimis: eſt cum meretricibus: unde
Fama malum grauius, quàm res, trahit. an tibi abundè
Perſonam ſatis eſt, non illud, quicquid ubique
Officit, euitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum eſt ubicunque quid inter-
Eſt in matrona, ancilla, pecces ne togata?
Villius in Fauſta Syllæ gener, hoc miſer uno
Nomine deceptus, pœnas dedit uſque, ſuperque,
Quàm ſatis eſt, pugnis cæſus, ferroque petitus,
Excluſus fore, cum Longarenus foret intus.
Huic ſi mutonis uerbis mala tanta uidentis
Diceret hæc animus: quid uis tibi? nunquid ego à te
Magno prognatum depoſcò conſule cunnum,
Velatumque ſtola, mea cum conferbuit ira?

Quid

Quid reſponderet? magno patre nata puella eſt.
At quanto meliora monet, pugnantiaque iſtis,
Diues opis natura ſuæ: ſi tu modò rectè
Diſpenſare uelis: ac non fugienda petendis
Immiſcere? tuo uitio, rerum ne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,
Deſine matronas ſectarier: unde laboris
Plus haurire mali eſt, quam ex re decerpere fructus:
Nec magis huic inter niueos, uirideiſq; lapillos,
Sit licet hoc Cherinte tuum, tenerum eſt femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius perſæpe togatæ.
Adde huc quòd mercem ſine fucis geſtat: apertè
Quod uenale habet, oſtendit: nec, ſi quid honeſti eſt,
Iactat, habetque palam: quærit, quo turpia celet.
Regibus hic mos eſt: ubi equos mercantur, opertos
Inſpiciunt, ne, ſi facies (vt ſæpe) decora,
Molli fulta pede eſt: emtorem inducat hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breue quòd caput, ardua ceruix.
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lynceis
Contemplere oculis: Hypſæa cæcior, illa,
Quę mala ſunt, ſpectes. o crus, o brachia: uerùm
Depygis, naſuta, breui latere, ac pede longo eſt.
Matronę, præter faciem, nil cernere poſſis,
Cetera, ni Catia eſt, demiſſa ueſte tegentis.
Si interdicta petes, uallo circundata, (nam te
Hoc facit inſanum) multæ tibi tum officient res:
Cuſtodes, lectica, ciniflones, paraſitæ,
Ad talos ſtola demiſſa, & circundata palla:
Plurima, quæ inuideant purè apparere tibi rem.
Altera nil obſtat Cois tibi: pæne uidere eſt,
Vt nudam: ne crure malo, ne ſit pede turpi:
Metiri poſſis oculo latus. an tibi mauis
Inſidias fieri, pretiumque auellier antè,
Quàm mercem oſtendi? lèporem uenator ut alta
In niue ſectatur: poſitum ſic tangere nolit:
Captat, & apponit. meus eſt amor huic ſimilis: nam
Tranſuolat in medio poſita, & fugientia captat.
Hiſcè ne uerſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque æſtus, curaſque graueis e pectore pelli?
Nonne cupidinibus ſtatuit natura modum? quem,

Quid latura ſibi, quid ſit dolitura negatum,
Quærere plus prodeſt, & inane abſcindere ſoldo.
Num, tibi cum fauces urit ſitis, aurea quæris
Pocula? num eſuriens faſtidis omnia præter
Pauonem, rhombumque: tument tibi cum inguina, num, ſi
Ancilla, aut uerna eſt præſtò puer, impetus inquem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: nanque parabilem amo Venerem, facilemque.
Illam poſt paulo: ſed pluris, ſi exierit uir:
Gallis hanc Philodemus ait: ſibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum eſt iuſſa uenire,
Candida, rectaque ſit: munda hactenus, ut neque longa,
Nec magis alba uelit, quàm det natura, uideri.
Hæc ubi ſuppoſuit dextro corpus mihi læuum:
Ilia, & Aegeria eſt: do nomen quodlibet illi.
Nec uereor ne, dum futuo, uir rure recurrat:
Ianua frangatur: latret canis: undique magno
Pulſa domus ſtrepitu reſonet: ue pallida lecto
Deſiliat mulier: miſeram ſe conſciā clamet:
Cruribus hæc metuat: doti deprenſa: egomet mi.
Diſcincta tunica fugiendum eſt, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miſerum eſt: Fabio uel iudice uincam,

COMMENTARII.

Ambubaiarum coll.] Ambubaias, mulieres fuiſſe impudicas, & infames, ſuſpicari licet: unde ſint appellatæ, non eſt facile diuinare. utitur hoc nomine Suet. in Nerone. *Cœnitabat nonnunquam, & in publico, naumachia præcluſa, uel Martio campo, uel Circo maximo, inter ſcortorum totius urbis, ambubaiarum miniſteria.* à Baijs fortaſſe, & uoce peregrina ſunt nominatę: ſeu potius ab an uel am, quòd eſt circum, & Baijs.

balatrones] Balatronem nomen cuiuſdam nepotis, aut paraſiti fuiſſe quidam putant. Horat. ſatyrâ ult. lib. 2. *cum Seruilio Balatrone*: ab eoque huiuſmodi ordinis, & ingenij homines ita eſſe appellatos; alij balatrones à barathro dictos eſſe, quaſi barathrones. Sex. Pompeius Feſtus ſcribit balatrones, & blateas eſſe bullas luti ex itineribus: uel, quod de calceamentorum ſoleis eraditur.

cantoris morte Tigelli] Tigellium Hermogenem Sardum commemorat etiam in ſaty. III. huius libr. *Sardus habebat Ille Tigellius hoc.* & IX. *Inuideat quod & Hermogenes, ego canto* & X. *Demetri, teq; Tigelli, Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras*. & iterum tertia huius libr. *Vt quamuis tacet Hermogenes, cantor tamen, atque Optimus eſt modulator*. Eundem puto ſignificari à M. Tullio epiſtola ad Fab. Gallum libr. VII. his uerbis, *Ille autem* (nempe Phamea) *qui ſciret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonum cantorem, diſceſſit à me, ut mihi uidebatur,*

debatur, *iratior*. *Habes Sardos uenaleis alium alio nequiorem*. per nepotem Phameę tibicinem,& cantorem,hunc Hermogenem Tigellium (inquam) ſignificari arbitror.

benignus erat] id eſt, beneficus & liberalis. ut infrà eadem ſatyra *at hic, ſi Quæ res,quæ ratio ſuaderet,quaq; modeſtè Munifico eſſe licet,uellet bonus,atque benignus Eſſe*, &c. uide annot. ad Od. XVII.lib.1.

inopi dare n. a.] amico inopi id dare nolit,quo frigus,&c.

Præclaram ingrata ſtringat.m.] id eſt,cur ampliſſimas à maioribus ſuis relictas fortunas comedat,ac deuoret, &c. ego puto idem dictum eſſe Latinè ab Horatio,quod à Gręcis dicitur *σφαῖραν ποιῆσαι τὴν οὐσίαν*. id eſt,ex patrimonio ſuo pilam,aut pilulam facere. Athenæus lib.4. *δειπνοσ. ἕνα μὲν ἐν ἀσώτον μνημονεύει Ἄλεξις ἐν Κνιδίᾳ· Διόδωρος ὁ πίτριπτος ἐν ἔτεσιν δύο σφαῖραν ἀπέδειξε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, οὕτως ἰταμῶς ἅπαντα κατεμασήσατο*. Idem in Phędro. *Σχολῇ γε νὴ τὸν ἥλιον, σχολῇ λέγεις, Ἐπιχαρμίδης ὁ μικρὸς ἐν πέντ' ἡμέραις Σφαῖραν ἐποίησεν τὴν πατρῴαν οὐσίαν, Οὕτω συνεστρόγγυλεν ἰταμῶς καὶ ταχύ*. idem ferè ualet illud,quamuis alio modo dictum, epiſt. ad Vallam lib.1. *ubi omne Verteras in fumum,& cinerem.*

conductis nummis] fænori acceptis. ex quo fænus mox ab eodem merces nominabitur.

animi parui] puſilli animi, *μικρόψυχος*, ſat. prox. ſeq. *Dij bene fecerunt, inopis me, quodq; puſilli Finxerunt animi.*

vappę] hominis omnia ſua effusè largientis,ac perditi, vt dixi ſuperiore ſatyra.

Diues agris, diues] hic verſus reperitur etiam in libro ad Piſones de arte poetica.

Quinas hic capiti mercedes] id eſt, quinas vſuras. ſi vſuræ ſint ſemiſſes, quinæ vſurę ſemiſſes quadrageſimo menſe æquabunt ſortem: ſi centeſimæ, viceſimo. Itaque finge me ab hoc improbiſſimo fæneratore centum aureos fænori accepiſſe, & quinas centeſimas in ſingulos menſeis promiſiſſe: viceſimo menſe ſors æquabitur. ſunt enim ſoluendi in ſingulos menſes aurei quini. finge me quinas ſemiſſes promiſiſſe: quadrageſimo menſe vſuræ ſortem æquabunt. Nam duo aurei cum dimidio, in vnumquemque menſem vſuræ nomine erunt ei numerandi. *eaſeq;* autem excudendum curaui, ſecutus auctoritatem vnius Vatic. Ramuntij Card. Iann. Faer. Toracſ. quod interpretor,demit, detrahit, deducit.

capiti] ſorti, *τῷ κεφαλαίῳ*.

Quanto perditior quiſque] quanto quiſque eſt luxurioſior,& *ἀσωτότερος*, tanto fænerator ille grauiores ei vſuras imponit.

Nomina ſect. &c.] nomina ſectatur adoleſcentulorum, qui nuper admodum ſumſerunt virilem togam: quorum ſciat duros, & præparcos eſſe patres,id eſt,quos ſciat à patribus ſuis nihil, aut parum admodum abradere,atque exprimere poſſe ad cupitates ſuas explendas. quærit filiosfamilias admodum adoleſcentes,qui modò virilem togam ſumſerunt,quibus pecuniam grandi fænore pacto expenſam ferat. notum eſt *nomen* vſurpari & pro eo,quod nobis debetur. & pro eo, quod alijs debemus. vterque enim & creditor & debitor *nomina facere* dicitur, cum hic refert in codicem nomen creditoris, ille debitoris.

at in ſe Pro quęſtu.] dicet fortaſſe aliquis, hunc fæneratorem ſumtus facere, quæſtui pares, & conuenientes: minimè, minimè verò; immò tenuiſſimè, & ſordidiſſimè viuit, ſeſeque miſerandum in modum excruciat. cum in

vulgatis cod. legeretur *at ipſe*, ego ex fide cod. Rainunt. Card. Faern. vnius Vatic. *in ſe* repoſui. Eſt autem in ſe facere ſumtum, ea emere, quę ſibi ſint ad victum, cultumque neceſſaria.

hic vix cred. poſſ.] infirmat, & remouet, quod obiectum fuerat.

Quàm ſibi non ſit amicus] quàm ſit ſibi inimicus, atque infeſtus, dum Genium ſuum defraudat: dum omnia non ſolùm iucunda, verum etiam neceſſaria naturæ denegat.

pater ille] Menedemus ſeipſum excrucians: ex quo dicta eſt *ἑαυτὸν τιμωρούμενος* comœdia.

Malchinus] exiſtimant complures hic Męcenatem deſcribi, ac notari, propterea quòd ille, & diſcinctus ambulaſſe, & molliſſimè vixiſſe traditus ſit: Malthinum autem ab Horatio ficto nomine eſſe appellatum vel *ἀπὸ τῆς μάλθης*, quæ eſt pix cũ cera miſta: vel *ἀπὸ τοῦ μαλθακοῦ*, quod molle ſignificat. ego nõ puto Horatium, vſque eò vel improbum, vel imprudentem, vel maledicendi cupiduni fuiſſe, vt ne Mæcenati quidem optimè de ſe merito, & gratioſiſſimo apud Auguſtum viro pepercerit. Veriſimilius mihi quidem eſt alium quempiam ſuæ ætatis conficto nomine ab eo deſignari, qui nimis longis, & demiſſis tunicis vteretur.

eſt qui Inguen ad obſ.] eſt alius multùm illi diſſimilis, qui tunicis vtitur breuioribus, & vix partes corporis inhoneſtas tegentibus.

facetus] ridiculus eſt: mouet riſum.

Paſtillos] panes rotundos, maſſas teretes, ex quibus ſuaues odores efflantur: quibus vtuntur mulieres, & viri mulierum ſimiles, nempe molles, ac delicati. Græci vocant *τροχίσκους*. hic verſus iteratur infra ſat. 4. huius libri.

hircum] vel odorem illum teterrimum, qui ſub alis eſſe ſolet: vel animal ipſum ſua natura peſſimè olens. vide ſuprà Od. XII. epod. *An grauis hirſutis cubet hircus in alis.*

niſi illas, Quarum ſubſ.] matronarum veſtitus hic erat: ſtola, & palla. infra ead. ſat. *Ad talos ſtola demiſſa, & circundata palla.* matronas igitur ſignificat. aſſuebatur autem inſtita extremæ ſtolæ. Itaque per veſtem ſubſutam, pannum tenuem, ac mollem, ſeu latam faſciam ſignificari puto, quę nihil aliud eſt, quàm ipſa inſtita, id eſt, faſciola, quæ ſtolam ambibat.

macte Virtute] ſic ſæpe loquitur Liuius. vt lib. 10. *Tu quidem macte uirtute diligentiaq; eſto.* & Cic. Tuſcul. 1. *Macte uirtute: ego enim ipſe cum eodem ipſo non inuitus errauerim.*

inquit ſentent. dia Cat.] id eſt, inquit Cato. ſic Lucretius lib. 5. *Democriti quod ſancta uiri ſententia ponit*, id eſt, Democrit. Id. lib. 3. *Nec tam doctus equæ pulmus, quàm fortis equi uis*, id eſt, fortis equus. & Horat. Od. XXI. lib. 3. *Narratur & priſci Catonis Sæpe mero caluiſſe uirtus.* cuius generis ſup. ad Od. V. lib. 3. plura collegimus exempla.

tetra libido] Venerea libido. ſic Catullus amorem *tetrum morbum* appellat. *Ipſe ualere opto, & tetrum hunc deponere morbum. O dij reddite mi hoc pro pietate mea.*

Deſcendere] uerbo apto, & ſignificante uſus eſt. in locis enim depreſſis, & defoſſis erant: ganea: uidelicet ſub fornicibus. à quibus etiam fornices ganea ſunt appellata.

Permolere] corrumpere, adulterare, *μοιχεύειν* tralatio eſt. ſic & Theocr. εἰδ. δ. *Εἴπ' ἄγε μοι Κορύδων, τὸ γερόντιον ἦ ῥ' ἔτι μύλλει Τήναν τὰν κυανόφρυν ἐρωτίδα*; quem locum indicauit mihi Fuluius Vrſinus uir humaniſſimus.

mirator cunni Cupi] hic Cupiennius longè ab illo ſuperiore diſſidebat, ut pote qui matronas ſolas amaret, & miraretur.

albi

albi] albati. quia matronę albatæ, id eſt, ſtola amictæ in publicum prodibant.

Audire eſt operæ pret.] incommoda, pericula, aduerſos denique caſus adulterorum enumerat. eſt operæ pretium (inquit) vobis, qui mœchis ſua flagitia ex ſententia ſuccedere non vultis, audire quo pacto hi omni ex parte malis omnibus exerceantur ac vexentur. Eſt autem imitatus Hor. verſus Ennianos. *Audire eſt operæ pretium, procedere recte Qui rem Romanam, Latiumq́; augeſcere vultis.* operę pretium, id dicimus, quod tanti eſt, quanti opera in eo inſumta. itaque operæ pretium facere, & inanem operam ſumere, planè ſunt contraria: &, cum ita loquimur, operæ pretium eſt audire, operę pretium eſt ſpectare, hoc ſignificamus non perditurum eum operam, qui audiat, neque eum qui ſpectet. M. Tull. lib. 2. accuſ. *Iam verò Cenſores quemadmodum in Sicilia iſto Prætore creati ſint, operæ pretium eſt cognoſcere.* Idem lib. 4. de finib. *at, quo utantur homines acuti argumento ad probandum, operæ pretium eſt conſiderare.* T. Liuius. 1. lib. ab vrbe cond. *facturus ne operæ pretium ſim, ſi à primordio urbis res populi Rom. perſcripſerim*, &c. Terent. in Andr. *Audireq́; eorum eſt operæ pretium audaciam.* Horat. epiſt. ad Auguſt. *Sed tamen eſt operæ pretium cognoſcere, quales Cuſtodes habeas*, &c. & ſat. 4. lib. 2. *Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere iuris Naturam.*

dedit hic pro corp. num.] honeſto homines loco nati, & locupletes deprehenſi in adulterio, pretio ſeſe redimebant: humiles & pauperes non item, vt iam cognoſcemus. huiuſmodi pretia autem Homerus ὀδυσσ. θ. μοιχάγρια nominat, eo loco, vbi cantum illum Demodoci perſequitur de Marte, & Venere in adulterio deprehenſis, & à Vulcano tenuiſſima vinculorum textura irretitis.

Hunc perminxerunt cal.] id eſt, calones alium prœciderunt, ſeu prædicarunt. erat & alia pœna grauior in pauperes deprehenſos Athenienſibus vſitata, quam ῥαφανίδωσιν appellabant à verbo ῥαφανιδοῦν, quod eſt rhaphano podicem perfodere: quam Catullus deſcribit his verſibus ad Aurelium. *Ah, tum te miſerum, maliq; fati, Quem attractis pedibus patente porta Percurrent raphaniq;, mugileq;.* Ariſtophanes. Νεφ. Τί δ', ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενος, τέφρᾳ τε τιλθῇ; ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι;

vt cuidam teſtes, c. q; fal.] cum antea in omnibus libris impreſſis legeretur, quidam t. c. q; ſ. d. ferro, ego à duobus codicibus manu exaratis admonitus, in quibus ſcriptum reperi *quoidam* coniecturam feci totum hunc locum ſic eſſe legẽdum, vt cuidam teſtes, caudamq́; ſalacem Demeteret ferrum: quæ quidem mea coniectura ita mihi vera, & certa videtur, vt neque quenquam in his litteris exercitatum à me diſſenſurum: neque loci huius ſententiam cuiquam obſcuram futuram putem.

caudamq́; ſalacem] penem. caudam turgentem nominauit ſat. VII lib. 2. *turgentis verbera caudæ.*

Galba] Seruius Galba iuriſconſultus, & idem adulter.

mœchatur] propriè hoc verbo vſus eſt, pro vxorem alienam, mulierem ingenuam adulterare.

Quà r. q.] qua ratione, &c. ſignificat eos, quoque eſſe reprehendendos, ac vituperandos, qui libertinas ita perditè amant, vt neque rei, neque exiſtimationi ſuæ parcentes, aut conſulentes, maximis iacturis, ſummoq; dedecore, atque infamia earum complexus emant.

Munifico eſſe licet] ſic habent omnes ferè libri veteres. in his tres Vat. & Faer. Iann. Torn.

benignus] beneficus, liberalis. vt ferè ſemper. itemq́; bonus.

daret

daret quantum s.e.] daret intra modum, patrimonium ſuum non profunderet.

hoc ſe amplectitur vno] hoc vno ſe venditat: hoc vno ſibi placet: hoc vno ſe amat.

Originis] mimæ cuiuſdam nomen.

Nil fuerit mi (inquit)] hic Marſæus his verbis ſibi blandiebatur, ſuamq; hoc modo nequitiam, ac libidinem extenuabat.

Verum eſt cum m. e. c.] hęc iam ſunt Horatij, ita reſpondentis, quid tum poſteà, ſi te ab vxoribus alienis abſtines, cùm mimas, & meretrices impotentiſſimo amore perſequaris? quem quidem amorem fac tibi minus eſſe damnoſum: at eſt tibi turpior: grauioremq; tibi infamiæ notam inurit: multo autem maior exiſtimationis, & famæ, quàm rei viro bono habenda ratio eſt.

an tibi abunde P. ſ.] dicit non ſatis eſſe perſonam, cum qua adulterium committitur, nempe matronam, vitare: ſed operam prætereà dandam eſſe, vt exiſtimationi noſtræ conſulamus, & vt ne rem noſtram familiarem amoribus, & libidinibus exhauriamus. M. Tull. Phil. 1. M. Antonio nimium mimæ cuiuſdam amorem maledicti loco obijcit his verbis. *Veniſti Brundiſium, in ſinum quidem, & complexum tua mimulæ. Quid eſt? num mentior? quàm miſerum eſt, id negare non poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri?* hoc idem & Verri acc. lib. 5. *Huc Tertia illa producta per dolum, atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur, cum indignè pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq; Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſidori filiam ueniſſe. Iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari, ſic hanc Tertiam dilexit, ut eam ſecum ex prouincia exportaret.*

Rem patris oblimare.] conſumere, perdere. verbum eſt à lima deductum.

pecces'ne] *pecces'ue* habent quidem libri veteres: ſed legendum tamen puto *pecces'ne*. & ita loquitur ſaty. VIII. *Cum faber incertus ſcamnum, faceret'ne Priapum.*

togata?] matrona adulterij conuicta, ac damnata, vt quidam volunt. alij ſimpliciter meretricem interpretantur.

Villius in Fauſta Syllæ g.] Fauſta Fauſti Syllæ filia Annio Miloni nupſerat: quem Horatius hoc loco Longareni nomine videtur appellare. Nam quòd Porphirio, & Acro per Villium volunt Milonem ſignificari, per Longarenum, adulterum: id probare nullo modo poſſum, cùm alias ob cauſas, quas prętermitto, tùm quòd Horatius non exolueret id, quod promiſit, (promiſerat autem ſe expoſiturum, quantis incommodis afficiantur, quantiſq; in periculis verſentur adulteri) ſi faceret Annium Milonem Fauſtæ virum domo ſua excludi, pugnis cædi, ferro peti: Longarenum autem adulterum impunè mœchari, & ex animi ſententia in ędibus Milonis eo inuito, ac malè multato cum Fauſta delicias facere. Itaque arbitror vel Milonem hoc loco Longarenum nominari, vt intelligamus Villium adulterum ad Fauſtam introire meditantem, & conantem, à Milone & eius ſeruis fuiſſe peſſimè acceptum: vel potius (quod quibuſdam placet) vtrunque, & Villium, & Longarenum fuiſſe adulterum: ſed Longareno benè proceſſiſſe: Villio verò infeliciter. neque quenquam mouere debet, quòd Villium Fauſti generum dicit. ita enim appellat non quòd reuera ſit Fauſti gener, ſed quòd eius filiam ſubigat, ac permolat: quemadmodum epiſtola ad Loll. lib. 1. *ſponſos Penelopæ* appellat eos, qui proci erant, non ſponſi, eò quòd Penelopam ſibi quiſque vxorem exoptaret.

Excluſus fore] foris, & forem, & fore Terentio, Plauto, T. Liuio uſitata.

Ter. Heaut. *Mane, mane. quid eſt quid tam a nobis grauiter crepuit foris?* Plaut. Mil. glor. *Sed foris concrepuit hinc a uicino ſenis.* T. Liuius libr. 40. *forem ex æde Lunæ, quæ in Auentino eſt, ruptam tulit.*

Longarenus] alter adulter Villio felicior: ſeu, ut alij, Milo.

intus] *ἔνδον*, ut loquuntur Græci, & *ἐνδοῖ*. Theocr. *εἰδ. ιε. Συρακουσ. Ἔνδοι Πραξινόα; Ευ. Γοργὼ φίλα, ὡς χρόνῳ· ἐνδοῖ.* ibid. *Ὠνάθην μεγάλως, ὅτι μοι τὸ βρέφος μένει ἔνδον.*

Huic] Villio adultero, cui malè proceſſit.

mutonis] penis, caudę ſalacis, mentulę.

mala tanta] quibus tam malè multatur adulter.

animus] pars animi concupiſcens. *τὸ ὀρεκτικὸν μόριον.*

Magno prognatum dep. cos c. &c.] nobilem matronam, magnis maioribus prognatam, ſtolatam.

mea cum conſerb.] cum tentigine rumpor.

Diues opis natura ſuæ] *αὐταρκεὶς*. ſuis opibus contenta.

tu ſi modo rectè] hęc cohęrent cum ſuperioribus, hoc ſenſu. Quanto rectius te monet natura rebus ad uictum, cultumque neceſſarijs cumulata, nihilque externum deſiderans, ſi modò tu fugienda cum expetendis confundere, ac permiſcere nolis? quidam libri habent. *ſi tu modò*: quę ſcriptura dulcior, & concinnior eſt.

tuo uitio, rerúm l.n.] atqui multùm intereſt utrùm quis ſuo, an rerum uitio laboret. exempli cauſa, qui ſitiens aquam in medio poſitam, ac paratam ſpernit, uinum uel capitis periculo deſiderat, ſuo uitio laborat: qui bibere non vult, niſi aureo poculo, ſuo uitio laborat: qui uerò pręclare ſecum agi putet, ſi aqua ſitim explere detur: ſed tanta inopia conflictatur, ut ne aqua quidem ſuppetat, is rerum uitio laborare dicendus eſt.

niueos, viridesque lap.] id eſt, uniones, & ſmaragdos.

Sic licet hoc Chærinte t.] licet ames matronas unionibus, & ſmaragdis, & auro collucentes. Nam ſic hunc locum intelligendum arbitror, *hoc*, nempe uniones, & ſmaragdos, & cetera ornamenta in matronis admirari, ijsque capi, & teneri.

geſtat] togata. mercem autem intelligi eam corporis partem, quam meretrix habet uenalem.

honeſti] pulchri, *καλοῦ*.

queric.] repete negationem, hoc modo, nec, ſi quid pulchri habet, id oſtentat, ac præ ſe fert: deformitatem autem, aut uitium aliquod corporis occultat. Lucretius cõtrà ait hoc omnium mulierum impudicarum eſſe commune, ut ſua mala ſuos amatores, celare conentur: bona in promtu habeant, lib. 4. his uerbis. *Nec Veneres noſtras hoc fallit: quo magis ipſæ Omnia ſummopere eos uitæ proſcenia celant, Quos retinere uolunt, aſtrictosq; eſſe in amore,* &c.

Regibus hic mos eſt, &c.] eandem cautionem, ac diligentiam in fęminis, quæ libidinis cauſa coluntur, uult adhiberi, atque in equis. Nam quemadmodum in equis pedum precipuè habenda ratio eſt, cauendumque ne capitis, & ceruicum pulchritudine capti, in pedibus, & tibijs, quæ maiorem curam deſiderant, ſimus negligentes: ſic in fœmina parum debet commouere prudentem amatorem (ſi quis amator prudens reperiri poteſt) facies, & forma: alia enim ſunt, quę longè maioris ſunt ponderis, quęque in re Venerea magis dominantur. Xenophon in libello *περὶ ἱππικῆς* ei, qui equum ſit emturus, pręcipit ut pedes primùm inſpiciat, & diligenter conſideret. Quemadmodum enim (inquit) ædium nullus vſus ſit, ſi partes earum ſuperiores admodum ſint ornatæ,

magni-

magnificæ, affabrè factę: fundamenta autem ſint uitioſa, malè materiata, aerumnoſa: ſic & equus bellicus inutilis ad bellum futurus eſt, ſi ſit *κακόπους*, id eſt, pedibus uitioſis, etiam ſi cetera omnia eius membra ſint optima, ac præſtantiſſima. ſic in libr. de arte poetica, ſimilitudinem ſumit à Regibus. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent, An ſit amicitia dignus ſi carmina condes, Nunquam,* &c. ſic M. Tull. frument. in ea parte, quæ eſt de decumano frumento. *Solere aiunt barbaros Reges Perſarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem uxoribus ciuitates attribuere hoc modo: Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines: ita populos habent uniuerſos non ſolum conſcios libidinis ſuæ, uerum etiam adminiſtros: eandem iſtius, qui ſe Regem Siculorum eſſe dicebat, licentiam, libidinemque fuiſſe cognoſcite.* qui locus Ciceronis (ut dicam *ἐν παρέδῳ*) uidetur è Platone petitus. Alcib. primo. mendosè autem puto legi in quibuſdam libris, apertos, cum uideatur potius legendum *opertos*, ut habent cod. Vatican. 11. Iannoct. Torneſ. Librorum ueterum auctoritatem hac ratione ad iuuare, & confirmare poſſum, quòd perſpicuè Horatius mulierem cũ equo comparat. Quemadmodum autem utile eſt ei, qui equum emturus eſt, opertum inſpicere: ne, dum caput, & ceruicem, & clunes, & ceteras partes corporis in promtu poſitas admiratur, cæcus ſit in pedibus conſiderandis, & ita fallatur: ſic intereſt amatoris, meretricis amore potius, quàm matronæ capi: quia meretrix, neque tegit eas partes, quas habet uenales, neque oſtentat eas, quę ſunt pulchriores.

Inducat] decipiat, in fraudem impellat.

hiantem] inhiantem cupidum, capitis pulchritudine captum. quod accideret, ſi emeret apertum.

Quòd pulchræ clunes, &c.] hæc ſunt quæ cupidum equi emtorem inducere poſſunt. & ita deſcribitur pulcher equus à Virg. III. Georg. *illi ardua ceruix, Argutumque caput, breuis aluus, obeſaq; terga.* Itaque reges inſpiciunt opertos. animaduertendum, clunes ab Hor. uſurpari genere fęmineo, quod notat Non. Marcell.

ardua ceruix.] Xenoph. eo, quem ſuprà commemoraui, libro. *ἀπὸ γε μὴν τῶ σέρνου ὁ μὲν αὐχὴν αὐτῶ μὴ, ὥσπερ κάπρου, προπετὴς πεφύκοι, ἀλλ' ὥσπερ ἀλεκτρύονος, ὀρθὸς πρὸς τὸν κεφαλὴν ἥκοι.* Oppianus lib. I. *κυνηγ.* *μετήορον, ὑψικάρηνον* appellat, quo loco equum pulchrum deſcribit.

Hoc illi rectè, ne corporis, &c.] id eſt, hunc illi morem rectè inſtituerunt, ut ne quis uenuſtiſſimas corporis partes in equo acutiſſimè cernat, uitioſas autem, & imbecillas prętereat.

Lynceis oculis] acutiſſimis. Idas, & Lynceus Apharei filij: quorum Lynceus minor natu tam acuta oculorum acie fuiſſe traditur, ut ea per denſos etiam quercetorum truncos, ac ſtipites, atque adeò uſque ad inferos vim ſuam ex promeret. uide Pauſan. Meſſen. de Lynceo Apoll. lib. I. *Αργον.* *Λυγκεὺς δὲ καὶ ὀξυτάτοις ἐκέκαςο Ὄμμασιν, εἰ ἐτεόν γε πέλει κλέος, ἀνέρα κεῖνον Ῥηϊδίως καὶ νέρθε κατὰ χθονὸς αὐγάζεσθαι.* Theocr. *διοσκουρ.* *ἀκριβὴς ὄμμασι Λυγκεὺς.* & Pind. *Νεμ.* *εἰδ. ι κείνου γὰρ ἐπιχθονίων γένετ' ὀξύτατον ὄμμα.* Ariſtoph. in Pluto. *Βλέποντ' ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τοῦ Λυγκέως.* Eraſmus hic legit Lyncei, non Lynceis. ego vtranque lectionem probabilem eſſe puto: ſed hanc receptam magis Horatianam.

Hypſęa cæcior, &c.] cæcis oculis ea, quæ mala ſunt, cernas, id eſt, non cernas. tale eſt illud Od VII. lib. 3. *nam ſcopulis ſurdior Icari Voces audit adhuc integer.* Hypſęam mulierem conijcere licet cęcam fuiſſe, uel parum uidiſſe: nihil autem, præter coniecturam, comperti de ea habemus.

O crus,

O crus, o brachia] hę ſunt exclamationes admirationis plenæ, hominis togatas conſectantis potius, quàm matronas: & in togatis alia laudantis, ac probantis: alia improbantis: quæ quidem poteſtas cuiuis datur, cum in eis liceat reconditas corporis parteis ſpectare: quod idem non licet in matronis.

verum Depygis, n. b.] hæc improbat amator in togata. depygis eſt, quæ nates habet macras, graciles, & depreſſas: iccircò reiicienda. notæ ſunt contrà puellæ illæ *καλλίπυγοι*, id eſt, pulchris natibus, apud Athen. lib. 12. quæ cum eſſent pauperis patris filiæ, atque indotatę: non alio nomine pręclarè & ſplendidè fuerunt collocatæ, quàm quòd à duobus fratribus honeſto loco natis, *καλλίπυγοι* habitæ, & repertæ ſunt. ex quo templum Veneri poſuerunt: quam *καλλίπυγον* nominarunt. mulierem depygem *ὑπόλισπον* appellat Ariſtophanes: pyga nomen Gręcum eſt, quo nates ſignificantur. utitur eo infrà Horatius hac ſaty. in extr. *Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.* ex quo *πυγίζειν* uerbum obſcenum, quo utitur Theocritus. *εἰδ*. 5.

naſuta] naſus nimiùm longus in puella, aut muliere, non laudatur. Catull. *Salue nec minimo puella naſo*: nec pes longior. idem Catull. ibid: *Nec bello pede, nec nigris ocellis, Nec longis digitis.*

Matronæ, præter] id eſt, ex omnibus autem matronæ membris nullum pręter faciem aſpicere licet.

ni Catia eſt] hæc præter decorum ueſtitu breuiſſimo utebatur, ut crurum pulchritudinem in promtu haberet, atque oſtentaret. iccircò ab Horat. urbanè notatur.

Si interdi p.] ſi matronam amabis.

vallo circundata] difficilia expugnatu. tralatio ducta à re militari.

hoc] difficultas potiendi.

ciniflones] cinerarij, qui calamiſtris crines inurunt.

ſtola] ueſtis muliebris, ut diximus. M. Tull. Philip. 11. *ſumſiſti uirilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti.* ex quo Cęſar Caligula Liuiam proauiam ſuam, *Vlyſſem ſtolatum* nominare ſolebat, ſignificans eam mulierem eſſe aſtutiſſimam.

palla] hic appone diſtinctionis notam. Eſt autem palla mulieris honeſtioris veſtimentum, inquit Non. Marcellus.

Plurima] plurima denique alia, quę tibi obſtent, quo minus totum matronæ corpus planè, & purè abs te perſpici poſſit.

inuideant] tralatio eſt, obſtent, ac prohibeant, quo minus tibi res purè appareat.

Altera] togata, ſeu meretrix.

nil obſtat Cois tibi,] ſic mihi uidetur diſtinguendus hic locus: non, ut in vulgatis: in quibus diſtinctionis nota locatur poſt verbum *obſtat*. erant autem Coæ, vel vt alij volunt, Ceæ veſtes, tenuiſſimę, molliſſimæ, ac delicatiſſimę. à Co, vel Ceo inſula, vbi fiebant, ſic appellatę. Tibull. lib. 2. eleg. 3. *Illa gerat ueſtes tenues, quas fœmina Coa Texuit, auratas diſpoſuitq́ue uias.*

Metiri poſſit oculo latus] ita omnia habet in promtu, ut ſolo aſpectu, longòne, an breui ſit latere, iudicare poſſis.

pretiumq́;] ſuprà dixit, eam apertè, quod uenale habet, oſtendere, & mercem ſine fuco geſtare. quocirca conuenienter nunc pretij nomine utitur.

leporem venator] uerba ſunt amatoris matronarum.

poſitum ſic] ſic appoſitum, id eſt, ſine curſu, & labore uenationis ſibi appoſitum: vel ita poſitum, vt manu capere poſſit: ſed priorem explicationem magis probo. ſic, accipiendum *δεικτικῶς*. vt Od. 11. lib. 2. *iacentes ſic temere.*

d Captat,

Captat, & apponit] hunc locum in omnibus libris, & manuſcriptis, & excuſſis deprauatum reſtitui, vnius litteræ immutatione facta, coniectura dũtaxat ad veram ſcripturam ductus, à nullis codicib. adiutus. miror autem tam manifeſtum mendum, vel vnquam admiſſum eſſe: vel ſemel admiſſum, tandiu in codicibus hæſiſſe. Ne longum faciam, huius loci ſic emendati hæc ſententia eſt. Quemadmodum (inquit amator matronarum) venator in medijs frigoribus altiſſimisque niuibus leporem ſectatur: quem, ſi ei ab alio captus, & ſine ipſius labore detur, atque apponatur, ne tangere quidem velit: nunc autem per niues, & frigora ſectatur, & captat, atque ita captum ſumma cum voluptate ſibi apponi iubet: ſic ego fæminas in medio poſitas, & meretrices ſperno: matronas, quæ non niſi cum labore, & periculo expugnantur, peto & perſequor. ita locutus eſt ſup. Od. 2. epod. *Pauidumque leporem, & aduenam laqueo gruem, Iucunda captat præmia.* & proximo verſu idem verbum vſurpat.

Hiſce ne verſiculis] loquitur nunc Horatius. & fortaſſe hæc verba locum errori, & errato dederunt.

Nonne cupidinibus. ſt. n. m.] id eſt, nonne cupiditates ſunt aliquæ naturales, eædemque à natura finitæ, ac terminatę?

quem, Quid latura ſibi, quid ſ. d.] id eſt, quem modum, ſeu finem cupiditatum vtilius eſt quærere, & ſuperuacaneas, minimeque neceſſarias cupiditates amputare, ſubaudiendum, quam cupiditates habere infinitas, minimeque neceſſarias. modus autem cupiditatum in eo poſitus eſt, vt expetamus ea, quæ natura deſiderat, & quibus ſine dolore carere non poteſt: ea non expetamus, quibus facile poteſt carere. hunc igitur locum ſic explico ſtudioſorum cauſa, quibus videri ſolet impeditus, atque implicatus. nonne cupiditatibus natura modum conſtituit, quem quærere, videlicet quid natura ſibi deeſſe ferre poſſit, quid ſit dolitura deeſſe, id eſt, qua re carere poſſit, qua non poſſit: & diſcernere inania, ac ſuperuacua à plenis & neceſſariis, vtilius eſt, quàm cupiditatibus inanibus, minimeque neceſſarijs ęſtuare.

inane abſcindere ſoldo?] id eſt, inania ab iis, quæ ſunt plena, ac ſolida reſecare? inanis eſt cupiditas eſurienti, exempli cauſa, poſcere phaſianum, pauonem, acipenſerem, & ſimilia: inane eſt ſitienti, vinum Falernum, Calenum, Lesbium deſiderare: neceſſarius eſt eſurienti panis, ſitienti aqua: & harum rerum copia plena & ſolida eſt, illarum autem inanis. vide annotat ad illum locum: *adde, Queis humana ſibi doleat*, &c. ſaty. 1.

Num, tibi cum fauces v. ſ.] inductione probat cupiditates non neceſſarias eſſe circuncidendas, & reſecandas, neque eis eſſe vllo pacto obtemperandum, hoc modo: quis ſitiens mali ſiti enecari, quàm non ex quolibet vaſe bibere? quis eſuriens nolit alio cibo, quàm pauone, aut rhombo famem explere? Quis igitur libidine inflammatus, cum ei ſuppetat, & præſtò ſit ancilla, cuius complexu libidinis flammam reſtinguat, malit cupiditate rei venereæ excruciari, matronæ concubitum expetens, atque expectans, quàm pręſenti, & parato remedio vti?

faſtidis] faſtidioſè aſpernaris, ac reiicis, vt ſuprà Od. 1. lib. 3: *ſomnus agreſtium Lenis virorum, non humiles domos Faſtidit*, &c. epiſt ad Iul. Florum lib. 1. *Faſtidire lacus, & riuos auſus apertos.* & ſatyr. prox. *ſic nos debemus amici, Si quod ſit, vitium non faſtidire.*

tentigine rumpi] tentigo à tendendo eſt nominata. periculum eſt autem ne, quæ nimium tenduntur, rumpantur. hoc igitur periculum, atque hunc tentiginis dolorem, vt parabili & facili concubitu leuet, ac minuat, ſuadet. fœdum ac nefarium illud in Priapeijs. *Turpe quidem factu: ſed, ne tentigine rumpar*, &c.

parabilem

parabilem] quæ facile parari poteſt, & quæ paruo conſtat.

Illam poſt paulo, ſed pl.] id eſt, illam autem Venerem, ſeu mulierem, quæ mihi quærenti, quando veniam, aut quando ſit ipſa ventura, reſpondet, poſt paulo: aliàs quærenti factura ne ſit mihi ſui corporis copiam, reſpondet ſe facturam, ſed pluris: aliàs reſpondet, ſe mihi gratificaturam, ſi modo exierit vir: hanc (inquam) Philodemus ait Gallis eſſe relinquendam, ſeu dandam, tam caram, ac difficilem, (mala enim ſolemus hoſtibus, & inimicis precari, vt annotauimus ſup. ad Od. xxvii. lib. 3.) ſibi autem optat eam, quæ, &c. Alij legunt Philodemus, ait: quæ lectio videtur facilior quidem, & planior, verùm tamen prior altera probatur magis ab omnibus eruditis: & fortaſſe idè ſignificat Martialis lib. 9 in eo epigr. cuius principium eſt *Hanc uolo, quæ facilis, quæ palliolata uagatur*, &c. ſequútur hi verſus *Poſcentem nummos ac grandia uerba ſonantem Poſſideat craſſi mëtula Burdegali.* vocem *Gallis*, alij explicant ita, vt intelligantur Cybeles ſacerdotes, quia cum illi ſint euirati, facilius ferre moram poſſunt. in quibuſdam exemplaribus antiquis ſcriptum eſt *poſt paulum*.

ſibi, quæ neque magno. St. p.] id eſt, ſibi autem optabat ſubandi, eam, quę neque magno conſtet, neque vocata, longam moram interponat. animaduerte autem hanc fœminam, quæ non cunctetur, opponi illi, quæ reſpondeat ſe poſt paulo venturam, aut differat in id tempus, quo exierit vir: eam, quę non magno conſtet, ei quæ plus poſcat, quàm ſolita ſit, aut quàm amator promittat.

munda hactenus, &c.] tantam munditięm, tantumq; ornatum adhibens, vt neque ceruſſa malas candefaciat, aut vlla alia re expoliat muliebri, neque veram corporis ſtaturam crepidarum altitudine augeat: quæ duo in vxore ſua improbat Iſchomachus apud Xenophont. in Oeconomico, his uerbis, *ἐγὼ τοίνυν (ἔφη) ἰδών ποτε αὐτὴν ὦ Σώκρατες, ἐντετριμμένην πολλῷ μὲν ψιμμυθίῳ, ὅπως λευκοτέρα ἔτι δοκεῖν εἶναι, ἢ ἦν· πολλῇ δὲ ἐγχούσῃ, ὅπως ἐρυθροτέρα φαίνοιτο τῆς ἀληθείας. ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλά, ὅπως μείζων δοκεῖν εἶναι, ἢ ἐπεφύκει, εἰπέ μοι ἔφην. ὦ γύναι, &c. καὶ ἐμὲ τοίνυν νόμιζε εἰπεῖν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ γύναι, μήτε ψιμμυθίῳ, μήτε ἐγχούσης χρώματι ἥδεσθαι μᾶλλον, ἢ τῷ σῷ.* eodè pertinent illa Propert. lib. 1. *Quid iuuat ornato*, &c. *Naturæq; decus mercato perdere cultu? Nec ſinere in proprijs membra nitere bonis?* idem lib. 2. *Vt natura dedit, ſic omnis recta figura: Turpis Romano Belgicus ore color.*

Hęc vbi ſuppoſuit] utitur eodem uerbo ad eandem rem Catullus, *Noli admirari, quare tibi fœmina nulla, Rufe, uelit tenerum ſuppoſuiſſe femur.* ſententia autem huius loci hęc eſt, Hæc ubi dextram corporis partem, ſeu dextrum latus, meo lateri læuo ſuppoſuit, ita ut hæc mihi ſit læuà, ego ei dexter: mihi Iliæ & Aegerię inſtar eſt. Quidam hic ſignificari putant Veneris modum omnium ſimpliciſſimum, ac facillimum, uel Ouidij iudicio. ſic enim ille lib. 3. de arte amandi, *Mille modi Veneris: ſimplex, minimiq; laboris, Cum iacet in dextrum ſemiſupina latus.* ſed, ut cum Ouidio congruat Horatius, legendum uidetur, *dextrum corpus mihi læuo.* in Torneſ. quidem *læuo* aſcriptum reperi.

vepallida] ſic reſtituimus, auctoritatem ueterum lib Vatic. Iann. Faer. Torn. ſecuti. atque hanc ſcripturam agnoſcunt Porphyr. & Acron. Et certè ſine librorum manuſcriptorum teſtimonio, ex ipſa orationis ſtructura, atque ex verborum curſu facile erat hoc mendum tollere. nam totus hic ſermo eſt *ἀσύνδετος* ab illis verbis, *uir, rure recurrat*, vſque ad hæc, *egomet mi.* vepallidus autem idem ferè valet, quod malè, & miſerè pallidus: vel aliquãtum pallidus. nam ue, in compoſitione interdum auget, interdum minuit, vt in his, *ueſanus, uecors, uegrandis*. quod proximum nomen item emendauimus in oratione de leg. agrar.

contra Rull. ad popul. Nam cum antea legeretur in omnibus exemplaribus, *quem hominem ut grandi macie torridum*,&c. nos uiris doctiſſimis probauimus coniecturam noſtram, quæ eſt, legendum eſſe *uegrandi*, Pompeius Feſtus preterea nomine *uegrande*, ait ſignificari uel male grande, uel parum grande. uide eundem in nomine *ueſculi*,& *ueſcus*.

conſcia] ancilla, ut ſaty. VII. libr. 2. *peccati conſcia herilis*. animaduerte autem hoc loco eſſe pulcherrimam antitheſim, mulier uepallida lecto deſiliat: ancilla culpæ herilis conſcia, ſe miſeram exclamet: hæc, nempe ancilla, cruribus metuat: illa autem, nempe uxor à uiro ſuo deprehenſa, doti. amittebant enim dotem maritæ in adulterio deprehenſæ, ſed eas interficere uiro ne deprehenſas quidem licebat iure ciuili: patri licebat.

Diſcincta tunica] magna adulteri trepidatio, magnusque timor exprimitur, qui ita vrgeatur à uiro, ut diſcincta tunica, & pede nudo fugere cogatur. Non ſolebant autem ueteres in publicum diſcincti prodire. notum eſt illud, *Diſcincta ueſtis, diſcinctus animus*. Poſtremò milites victi, aut, qui flagitium aliquod militare admiſerant, diſcincti ſub iugo tranſire cogebantur.

Ne nummi per, aut pyga.&c.] id eſt, ne pecunia multer, nèue, ſi ſoluendo non ſim, nates meas percurrant raphanique, mugilesque, ut ait Catullus, aut denique ne damner lege Iulia de adulterijs.

Fabio vel iud.v.] etiam Fabio iudice obtinebo miſerum eſſe deprehendi: qui fortaſſe fuit aliquando deprehenſus. quod autem ad loquendi genus attinet, ſic loquitur Liuius lib. 27. *quem tum principem ciuitatis eſſe, uel Annibale iudice, uicturus eſſet*. & Horat. ſaty. III. libr. 2. *Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes*. & ſat. III. lib. 1. *Nec uincet ratio, tantundem ut peccet, idemq́;*, &c. C. Matius ad Cicer. epiſt. lib. II. *Id quidem me cupere, niſi & anteacta uita, & reliqua mea ſpes tacente me probat, dicendo uincere non poſtulo*.

SATYRA 3.

OMNIBVS hoc uitium eſt cantoribus, inter amicos
Vt nunquam inducant animum cantare, rogati:
Iniuſſi nunquam deſiſtant: Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
Quicquam proficeret: ſi collibuiſſet, ab ouo
Vſque ad mala citaret, Io Bacche, modò ſumma
Voce, modò hac reſonans, quæ chordis quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: ſæpe uelut, qui
Currebat, fugiens hoſtem: perſæpe uelut, qui
Iunonis ſacra ferret. habebat ſæpe ducentos,
Sæpe decem ſeruos. modò reges, atque tetrarchas,
Omnia magna loquens. modò, ſit mihi menſa tripes, &
Concha ſalis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamuis craſſa queat. decies centena dediſſes

Huic parco, paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis: noctes uigilabat ad ipſum
Manè: diem totum ſtertebat. nil fuit unquam
Sic impar ſibi. nunc aliquis dicat mihi, quid tu?
Nulla ne habes uitia? immo alia haud fortaſſe minora.
Mænius abſentem Neuium cum carperet: heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an, ut ignotum, dare nobis
Verba putas? egomet mi ignoſco, Mænius inquit.
Stultus, & improbus hic amor eſt, dignusq́; notari.
Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum uitiis tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius? at tibi contrà
Euenit, inquirant uitia ut tua rurſus & illi.
Iracundior eſt paulo, minus aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri poſſit, eò quòd
Ruſticius tonſo, toga defluit: & malè, laxus
In pede calceus, hæret: at eſt bonus, ut melior uir
Non alius quiſquam. at tibi amicus: at ingenium ingens
Inculto latet hoc ſub corpore. denique te ipſum
Concute, num qua tibi uitiorum inſeuerit olim
Natura, aut etiam conſuetudo mala. nanque
Neglectis urenda filix innaſcitur agris.
Illuc præuertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipſa hæc
Delectant: veluti Balbinum polypus Agnæ.
Vellem in amicitia ſic erraremus: & iſti
Errori nomen uirtus poſuiſſet honeſtum.
At pater ut gnati, ſic nos debemus amici,
Si quod ſit, uitium, non faſtidire. ſtrabonem
Appellat pætum pater: & pullum, malè paruus
Si cui filius eſt: vt abortiuus fuit olim
Siſyphus. hunc varum, diſtortis cruribus: illum
Balbutit ſcaurum, prauis fultum malè talis.
Parcius hic viuit? frugi dicatur. ineptus
Et iactantior hic paulo eſt? concinnus amicis
Poſtulat, vt videatur. at eſt truculentior, atque
Plus æquo liber? ſimplex, fortisq́; habeatur.
Caldior eſt? acres inter numeretur: opinor,
Hæc res & iungit, iunctos & ſeruat amicos.
At nos virtutes ipſas inuertimus: atque

Sincerum

Sincerum cupimus uas incruſtare. probus quis
Nobiſcum uiuit, multùm demiſſus homo? illi
Tardo cognomen, pingui damus. hic fugit omneis
Inſidias, nulliq́ue malo latus obdit apertum?
(Cum genus hoc inter uitæ uerſetur, ubi acris
Inuidia, atque uigent ubi crimina) pro bene ſano,
Ac non incauto, fictum, aſtutumq́ue uocamus.
Simplicior ſi quis (qualem me ſæpe libenter
Obtulerim tibi Mæcenas) ut forte legentem,
Aut tacitum appellet; quouis ſermone moleſtus:
Communi ſenſu planè caret, inquimus. eheu,
Quàm temere in noſmet legem ſancimus iniquam.
Nam uitijs nemo ſine naſcitur. optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur. amicus dulcis, ut æquum eſt,
Cum mea compenſet uitijs bona, pluribus hiſce,
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet, amari
Si uolet. hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus proprijs offendat amicum,
Poſtulat, ignoſcat uerrucis illius. æquum eſt,
Peccatis ueniam poſcentem, reddere rurſus.
Denique, quatinus excidi penitus uitium iræ,
Cetera item nequeunt ſtultis hærentia: cur non
Ponderibus, moduliſq́ue ſuis ratio utitur? ac, res
Vt quæque eſt, ita ſupplicijs delicta coercet?
Si quis eum ſeruum, patinam qui tollere iuſſus,
Semeſos piſces, tepidumq́ue ligurrierit ius,
In cruce ſuffigat: Labeone inſanior, inter
Sanos dicatur. quanto hoc furioſius, atque
Maius peccatum eſt? paulum deliquit amicus:
Quod niſi concedas, habeare inſuauis, acerbus:
Odiſti, & fugis, ut Druſonem debitor æris:
Qui, niſi cùm triſtes miſero uenere Kalendæ,
Mercedē, aut nummos undeunde extricat: amaras,
Porrecto iugulo, hiſtorias, captiuus ut, audit.
Comminxit lectum potus: menſa ue catillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut, poſitū antè mea quia pullum in parte catini,
Suſtulit eſuriens: minus hoc iucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, ſi furtum fecerit? aut ſi
Prodiderit commiſſa fide? ſponſum ue negarit?

Quem

Queis paria eſſe ferè placuit peccata, laborant,
Cum uentum ad uerum eſt:ſenſus,moreſque repugnant,
Atque ipſa utilitas iuſti propè mater,& æqui.
Cum prorepſerunt primis animalia terris,
Mutum,& turpe pecus,glandem,atque cubilia propter,
Vnguibus,& pugnis,dein fuſtibus,atque ita porrò
Pugnabant armis,quæ poſt fabricauerat uſus.
Donec uerba,quibus uoces,ſenſuſque notarent,
Nominaque inuenere.dehinc abſiſtere bello,
Oppida cœperunt munire,& ponere leges,
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus deterrima belli
Cauſa:ſed ignotis perierunt mortibus illi:
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat,ut in grege taurus.
Iura inuenta metu iniuſti fateare neceſſe eſt:
Tempora ſi,faſtoſque uelis euoluere mundi.
Nec natura poteſt iuſto ſecernere iniquum:
Diuidit ut bona diuerſis,fugienda petendis:
Nec uincet ratio hoc,tantundem ut peccet,idemque,
Qui teneros caules alieni fregerit horti:
Et qui nocturnus diuum ſacra legerit.adſit
Regula,peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne ſcutica dignum,horribili ſectere flagello.
Nam, ut ferula cædas meritum maiora ſubire
Verbera,non uereor:cum dicas eſſe pareis res
Furta latrocinijs:& magnis parua mineris
Falce reciſurum ſimili te,ſi tibi regnum
Permittant homines.ſi diues,qui ſapiens eſt,
Et ſutor bonus,& ſolus formoſus,& eſt rex:
Cur optàs,quod habes?non noſti,quid pater,inquit,
Chryſippus dicat:ſapiens crepidas ſibi nunquam,
Nec ſoleas fecit:ſutor tamen eſt ſapiens.quo?
Vt,quamuis tacet Hermogenes:cantor tamen,atque
Optimus eſt modulator:ut Alfenus uafer,omni
Abiecto inſtrumento artis,clauſaque taberna,
Sutor erat:ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex ſolus:ſic rex.uellunt tibi barbam
Laſciui pueri:quos tu niſi fuſte coerces,
Vrgeris turba circum te ſtante:miſerque

Rumperis: & latras magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lauatum
Rex ibis: neque te quiſquam ſtipator, ineptum
Præter Criſpinum, ſectabitur: & mihi dulces
Ignoſcent, ſi quid peccauero ſtultus amici:
Inque uicem illorum patiar delicta libenter:
Priuatusque magis uiuam te rege beatus.

COMMENTARII.

Sardus habebat ille Tig.] Hermogenes, de quo ſuperiore ſaty.

Cæſar, qui cogere p. &c.] Cæſar, qui cogendi poteſtatem haberet, ſi eum oraret per amicitiã Iulij Cæſaris patris, & ſuã, ab eo nõ impetraret, vt caneret.

patris] auunculi ſui natura: patris iure ciuili, id eſt, adoptione.

ab ouo Vſque ad mala] prouerbium eſt, quod valet, à prima menſa ad ſecundam. M. Tull. lib. IX. epiſt. ad Varron. *Integram famem ad ouum affero.* Apponebant enim etiam veteres oua in prima menſa: quod vel ex Athenæo lib. 2. cognoſcere licet. quanquam idem tradit lib. 14. etiam in ſecunda menſa apponi ſolita, his verbis, ἐδίδοτο δὲ καὶ ᾠὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ τραπέζῃ.

citaret Io Bacche] probabile eſt carmen quoddam fuiſſe in laudem Bacchi hoc principio, io Bacche: aut, in quo hæ voces identidem iterarentur. Quia autem *io Bacche* vocandi caſus eſt, verbo citandi aptiſmo, & conuenientiſſimo vſus eſt: pinde ac ſi diceret Horatius: Tigellius ille, ſi ei collibuiſſet, carmina in Bacchi laudem caneret, Bacchumque identidem appellaret, atque inuocaret. io autem vox eſt, lætitiam animi ſignificantium, vox triumphantibus gratulantium, vox inclamantium, & inuocantium. Tibull. *Agna cadet nobis, quam circum ruſtica pubes Clamet io, meſſes, et bona uina date.* Ita & triumphantibus acclamabant io triumphe, vt ſuprà annot. ad Od. IX. epod.

modò ſumma Voce, modò h. r.] modò acutiſſima, modò grauiſsima voce reſonans. Intellige hunc Tigellium hoc loco vno tempore & voce, & fidibus ceciniſſe: organoque quattuor chordarum, quod τετράχορδον appellant Græci, vſum eſſe.

Nil æquale homini f.] erat ſibi ipſe inæqualis, inconſtans, varius, multiplex, nullam vitæ æquabilitatem retinens.

ſæpe velut q.] ordo verborum hic eſt, Qui ſæpe currebat, velut fugiens hoſtem.

perſæpe velut, qui Iun. ſ. f.] perſæpe ita incedebat, quaſi qui Iunonis ſacra ferret. eos autem, qui Iunonis, aut Cereris ſacra ferebant, tardiſſimè incedere ſolitos eſſe, declarat locus ille M. Tullij Off. 1. *cauendum eſt, ne aut tarditatibus utamur in ingreſſu mollioribus, ut ſimiles pomparum ferculis eſſe uideamur: aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates.*

Concha ſalis] ex concha ſalinum. ſuprà Od. XVI. lib. 2. *Viuitur paruo benè, cui paternum Splendet in menſa tenui ſalinum.*

defendere] id eſt, arcere, & propulſare, vt ſuprà Od XVII. lib. 1. *Defendit æſtatem capellis.*

decies centena] decies centena ſeſtertia, id eſt, decies centum millia nummûm: quæ efficiunt circiter XXV. aureorum Gallicorum, aut Italicorum millia. de ſeſtertio autem plura alibi dicemus.

Huic

Huic parco p.c.] εἰρωνικῶς: vel qui paulò antè tam parcus, & tam pauci contentus erat.

Sic impar ſibi] ſic inęquale, atque inconſtans.

Mænius abſ.] ſi Męuius recta & emendata eſt ſcriptura, credibile eſt hic deſcribi ab Horatio Męuium illum de quo Virg. in Palęmone, *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Męui.* nonnulli legunt Mænius, exiſtimantes ab Horatio ſignificari luxurioſum illum Mænium, & facetiſſimum ſcurram, qui ex ampliſſimo & lautiſſimo patrimonio nihil ſibi pręter vnam columnam excepit, quin omne profunderet, ac diſſiparet, vnde gladiatores ſpectaret. de eo autem plura dicemus ad epiſt. ad Vallam. ibi *Mænius ut rebus maternis*, &c.

ignoras te?] non nouiſti te? ſic Terent. Heaut. *Erras ſi id credis: et me ignoras Clinia.* M. Tull. Academic. queſt. lib. 14. *Maiore ſtudio Lucullus philoſophiæ ſtudio deditus fuit, quàm, qui illum ignorabant, arbitrabantur.*

immo alia haud f.m.] ſic lib. quidem omnes vulgati. ſed aliquot Veteres: in his Iannoct. Faern. Rainuntij Card. & Forn. habent. *immò alia, et fortaſſe minora.*

Stultus & improbus h.a.] hoc genus hominum, qui in aliorum ingenijs, ac moribus obſeruandis ſunt diligentes, & acres: in ſuis, admodum negligentes, pulchrè notat Theognis his verſibus Νήπιος, ὃς τὸν ἐμὸν μὲν ἔχει νόον ἐν φυλακῇσι, Τὸν δ' αὐτοῦ ἴδιον οὐδὲν ἐπιςρέφεται. & Plutarchus libr. περὶ εὐθυμίας. τί τὸ ἀλλότριον ἄνθρωπε βασκανώτατε κακὸν ὀξυδερκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις; id eſt, quid alienum malum homo inuidiſſime, acutiſſimè perſpicis: tuum tranſuerſis, & conniuentibus oculis intueris?

Cum tua peruideas oc.m.l.i.] huius loci hæc ſententia eſt. Cum tua mala oculis lippientibus, & negligenter cernas, cur in amicorum, &c. P. Victorius lib. Var. lectionum 20. ait hoc loco peruidere, idem valere, quod apud Græcos παραβλέπειν quod eſt, non admodum intentis oculis intueri, conniuere, negligenter inſpicere. Atqui apud M. Tullium aliam vim habet verbum peruidendi. vt lib. 5. de finibus. *Iurandum eſt igitur in rerum naturam, et penitus, quid ea poſtulet, peruidendum.* & apud Lucret. libr. 1. *Peruideamus utrum finitum funditus omne Conſtet, an immenſum pateſiat ad uſque profundum.* & lib. 2. *Ex quo iactari magis omnia materiai Corpora Peruideas.* Itaque exiſtimarim, quod quidem pace Victorij dixerim, peruidere ſemper ſignificare acerrimè, & acutiſſimè intueri: ſed hoc loco fieri, vt cōtrarium ſignificare videatur propter has voces adiectas *oculis lippus inunctis.* ſic ſuprà dixit Od. VII. lib. 3. *Nam ſcopulis ſurdior Icari Voces audit adhuc integer.*

tam cernis acutum] ὀξυδορκεῖς. vt loquitur apud Plutarchum poeta quidam.

aquila.] Traditum eſt à veteribus, aquilas eſſe acie oculorum acutiſſima pręditas: caſdem pullos ſuos nuper natos ſoli admouere, cogereque vt ſolem aduerſum intueantur: quod ſi facere poſſint, legitimos haberi: ſin minus, vt adulterinos reiici. Hom. quoque ἰλιάδ. ρ. aquilam omnium auium eſſe oculatiſſimam ſatis declarat iis verſibus, quibus Menelaum quoquouerſus circumſpicientem, ſi forte Antilochum reperiat, vt cum ad Achillem mittat, Patrocli mortem nunciatum, cum aquila comparat, his verbis. Πάντοσε παπταίνων, ὥς αἰετὸς, ὅν ῥά τέ φασιν Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν

ſerpens Epidaurius] draco. oculatiſſimum eſt enim genus draconum, ex quo nomen traxerunt. nā δέρκεσθαι cernere eſt: vnde dracones ſunt appellati. ſerpentē Epidauriū dixit, vel quòd Aeſculapius Epidauri colitur, cui ſacri ſunt dracones: vel quòd in agro Epidaurio, nuſquam alibi genus quoddā draconum

naſcitur manſuetum,colore ab alijs differens,vt ſcribit Pauſan.in Corinth.vel quod Romanis graui peſtilentia laborantibus draco Epidauro Romam aduectus ſaluti fuit: quod poſtremum probabilius eſt.poſuit tamen ſerpentem Epidaurium pro quouis alio dracone.

minus ap.ac.nar.horum hom.] minus aptus huiuſce ætatis hominum irriſioni,qui ſagaciſſimè aliorum mores odorantur, vitiaque vel leuiſſima vibanè inſectantur. vide epiſt.ad Mecen.III.lib.I.ibi *ad hac ego naribus uti Formido.*

rideri poſsit eò,q.] hæc verba declarationem, rationemque continent ſuperiorum,nempe,cur ſit minus aptus ac.n.h.h.

male laxus In p.c.h.] ſi *malè* coniungas cum nomine laxus, ſic erit interpretandum,nimis,aut valdè laxus,vt infr.ead.ſaty. *malè paruus Si cui filius eſt.* & Od.XVII.lib.I. *ne malè diſpari Incontinenteis iniicias manus.* & ſaty.4. *Sulcius, & Caprius rauci malè.* & ſaty.V.lib.2. *malè tuſſiet.* aliàs contrariam habet ſignificationem, vt Od.IX.lib.I. *aut digito malè pertinaci*, id eſt, parum pertinaci. & epiſt. ad Mæcen.III.lib.I. *ut malè ſanos Aſcribit liber ſatyris, Fauniſq; poetas.* M.Tull.epiſt.ad Att.lib.2. *Sed ego odi illam malè Conſularem.* Catull. ad Aur. & Fur.*male me marem putaſtis.*Ouid.lib.I.de arte.*Et ſi quis malè uir quæret habere uirum.* T.Liuius lib.35.annalium. *uideretis uix duarum malè plenarum legiuncularum inſtar in caſtris regis.*ſed omnino hoc *malè*,cohærere debet,cum verbo *hæret*,vt ſit hic ordo,& ſtructura.*& calceus laxus in pede malè hæret.*

conſuetudo mala] conſuetudinem malam non intelligit victus conſuetudinem cum vitioſis,& improbis hominibus:quanuis hęc quoque multum valeat ad animos corrumpendos,vt oſtēdit Theognis his verſibus, *Οἱ κακοὶ ὀ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν· Ἀλλ' ἀνδρεσσι κακοῖς συνθέμενοι φιλίην*·ſed conſuetudinem peccandi.de qua Ariſtot.lib.3.de morib.ad Nicom.his verbis *ἀλλὰ τὸ τοιούτους γενέσθαι αὐτοὶ αἴτιοι, ζῶντες ἀνειμένως· καὶ τοῦ ἀδίκους, ἢ ἀκολάστους εἶναι, οἱ μὲν κακουργοῦντες, οἱ δ' ἐν πότοις, καὶ τοῖς τοιούτοις διάγοντες. αἱ γὰρ περὶ ἕκαστα ἐνέργειαι, τοιούτους ποιοῦσι*, id eſt, vt quidem nos vertimus (noſtris enim vti licet) verum cur tales extiterint,cauſam ipſi ſuſtinēt,quippe qui negligenter,ac diſſolutè viuant:& cur iniuſti,atque intemperantes ſint, cauſa in ipſis conſiſtit,vt pote quorum alteri in maleficijs,alteri in comparationibus,& id genus delicijs ætatem conſumant.Nam quales ſunt in quaque re collocatæ functiones,tales eos,qui munere funguntur,efficiunt.& M.Tull.lib.3.accuſat.*o conſuetudo peccandi:quantam habes iucunditatem in improbis,& audacibus, cum pœna abfuit, & licentia conſecuta eſt.*

Illuc præuertamur] ad illud prius veniamus: illud priore loco explicamus de amatoribus,qui amicarum ſuarum vitiis ita blandiuntur,& ignoſcunt, vt etiam interdum ijs delectentur, aut certè ea non animaduertant, quam de amicorum officio dicamus. Plautus hoc verbum in Milite glor. cum accuſandi caſu coniungit. *Igitur id quod agitur, nunc hoc primum præuorti decet* in Mercatore cum dandi.*ocium non eſt: mandatis rebus præuorti uolo.*ſic Cæſar.lib.7.de bello Gallico.*huic rei præuertendum exiſtimauit.*T.Liuius lib.35.*παθητικῶς.Aliud in præſentia, quod magis inſtaret, præuertendum ſibi eſſe dixit.*

amatorem quòd am. Turp.dec.] decipiunt amatorem, id eſt, ab amatore non animaduertuntur,neque ſentiuntur:ſed ignorantur, *λανθάνουσι*, fallunt, latent.Plato lib.5. de rep.oſtendens eum, qui aliquid amet,non ſolum id amare,quod ſit in eo genere perfectum, ſed id omne, quod ſit eius generis· neque quēquam, diſciplinarum cupidum vere dici ſolere, qui hanc, vel illam diſciplinam ſequatur.ſed eum, qui hoc nomine dignus ſit,omnes diſciplinas colere,& amplecti oportere:exēplum affert amatorum eorum,qui puerilibus amo-

ribus

ribus dediti ſunt, aitque illos puerorum omnium, in quibus inſit maturitas illa ętatis, aſpectu quodammodo pungi, & commoueri: eorumque vitia corporis ſi qua ſint, ſtudioſe extenuare, & eleuare. verba Platonis ſunt hęc. ἢ οὐχ οὕτω ποιεῖτε πρὸς τοὺς καλούς, ὁ μὲν ὅτι σιμός, ἐπίχαρις κληθεὶς ἐπαινεθήσεται ὑφ' ὑμῶν. τοῦ δὲ τὸ γρυπόν, βασιλικόν φατε εἶναι. τὸν δὲ δὴ διὰ μέσου τούτων ἐμμετρώτατα ἔχειν. μέλανας δέ, ἀνδρικοὺς ἰδεῖν· λευκοὺς δὲ θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλώρους δὲ καὶ τοὔνομα οἴει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι, ἢ ἐραστοῦ ὑποκοριζομένου τε, καὶ εὐχερῶς φέροντος τὴν ὠχρότητα ἐὰν ἐπὶ ὥρᾳ ᾖ; καὶ ἑνὶ λόγῳ πάσας τε προφάσεις προφασίζεσθε, καὶ πάσας φωνὰς ἀφίετε, ὥστε μηδένα ἀποβάλλειν τῶν ἀνθούντων ἐν ὥρᾳ, id eſt, nonne ita vos geritis aduerſus formoſos? nonne hic quidem quod ſit ſimus, venuſtus appellabitur, atque à vobis laudabitur? illius naſum aquilinum dicitis regium eſſe? alium, qui medius inter hos locatus ſit, exquiſitiſſimam mediocritatem obtinere? nigros autem aſpectum virilem præ ſe ferre? candidos Deorum eſſe filios? Iam vero eorum, qui μελίχλωροι appellantur, nonne nomé ipſum ab eo amatore factum eſt, qui eius, quem amet, pallorem luridum, ac ſubuiridem extenuet, facileque ferat, ſi inſit in ætate matura? Denique (vt vno verbo abſoluam) cauſas omnes excogitatis, voceſque omnes mittitis, vt ne quis eorum, quorum ætas floreat, de manibus veſtris elabatur. Huc pertinent, quæ Lucretius ſcribit lib. 4. *Multi modis igitur prauas, turpeſque uidemus Eſſe in delicijs, ſummoque in honore uigere. Atque alios alij irrident, Veneremque ſuadent Vt placent, quoniam fœdo afflictantur amore, Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe. Nigra* μελίχροος *eſt, immunda, & fœtida* ἄκοσμος, *Cæſia* παλλάδιον· *neruoſa et lignea,* δορκάς· *Paruula, pumilio,* χαρίτων μία *tota, merum ſal: Magna atque immanis,* κατάπληξις, *plenaq; honoris: Balba, loqui non quit,* τραυλίζει *muta, pudens eſt: At flagrans, odioſa, loquacula,* λαμπάδιον *fit:* Ἰσχνὸν ἐρωμένιον *tum fit, cum uiuere non quit Præ macie:* ῥαδινὴ *vero eſt iam mortua tuſſi. At Lamia eſt mammoſa: Ceres eſt icta ab Iaccho: Simula* σιληνή, *ac Satyra eſt: labroſa* φίλημα. his ſimilia ſunt illa apud M. Tull. lib. 1. de natura Deor. *Næuus in articulo pueri delectat Alcæum. at eſt corporis macula næuus. Illi tamen hoc lumen uidebatur. Q. Catulus huius Collega, et familiaris noſtri pater, dilexit municipem ſuum Roſcium: in quem etiam illud eſt eius: Conſtiteram exorientem auroram forte ſalutans, Cum ſubito a læua Roſcius exoritur: Pace mihi liceat cæleſtes dicere ueſtra: Mortalis uiſus pulchrior eſſe deo. Huic pulchrior deo? at erat, ſicut hodie eſt, peruerſiſſimis oculis.* ſic & Theoc. ἐν ἐργατίν. Βομβύκα χαρίεσσα, Σύραν καλέοντί τυ πάντες Ἰσχνάν, ἁλιόκαυστον, ἐγὼ δὲ μόνος μελίχλωρον. Itaque amorem cæcum faciunt ideo, quod amantes, eorum, quos amant, deformitatem tum animi, tum corporis nō videant: & quod ea, quæ minimè pulchra ſunt, amanti pulcherrima videantur: quemadmodum idem Theocr. ait in Βουκολιάς. ἦ γὰρ ἔρωτι Πολλάκις ὦ Πολύφαμε τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται.

polypus] Ode XII. epod. *Polypus, an grauis hirſutis cubet hircus in alis.*

Strabonem app.] oculis peruerſis. M. Tull. lib. 1. de natur. deorum. *Video ad deos. Ecquos, ſi non tam ſtrabones, at paetulos eſſe arbitramur?*

petum] peti dicuntur ſemicluſis oculis, qualis pingebatur Venus.

hunc varum diſtortis, &] hunc, qui diſtortis eſt cruribus, varum appellat.

Balbutit ſcaurum] balbutiendo ſcaurum nominat.

Parcius hic viuit, fr. d.] docet nunc, quo pacto amicorum vitia ſint verbis extenuanda, diſſimulanda, ac ferenda.

ineptus] quid valeat nomen *ineptus* apud Latinos, docet M. Tull. lib. 2. de orat. *Quem ineptum uocamus, is mihi uidetur ab hoc nomen habere ductum, quod non ſit aptus: idque in ſermonis noſtri conſuetudine perlatè patet. Nam, qui aut, tempus quid*

poſtulet, non uidet, aut plura loquitur, aut ſe oſtentat, aut eorum quibuſcum eſt, uel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus eſt, is ineptus dicitur.

concinnus] lepidus, politus, eorum quibuſcum viuit, ingenio, & moribus accommodatus. Lucret. lib. 4. *Et ſimul ipſa uiris Venus ut concinnior eſſet.*

ſimplex] ſimplicem appellant Latini apertum, liberum, nihil diſſimulantem, omnia & loquentem, & facientem, quæ ſentit, & recta iudicat. ſic item & Græci. Eurip. Ιφιγ. ἐν αὐλ. ſub perſ. Achil. Ἐγὼ δ᾽ ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς Χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν. cui cōtrarius duplex διπλοῦς. ſup. Od. vi. lib. i. *Nec curſus duplicis per mare Vlyſſei.*

caldior] calidior, ardentior, feruidior.

Hæc res & iungit, &c.] Plato quodam loco ait hac re amicitiam maxime integram, incolumemque conſeruari, ſi noſtra in amicos beneficia minora eſſe putemus, quàm ij, in quos conferuntur, putant. illorum contrà erga nos merita, maiora nobis, quam illi exiſtimant, videantur. ſic Plato ταῦτα φυλάττοντες, ἀσάλευτον τὴν φιλίαν φυλάξομεν.

At nos virtutes ip.] tantum abeſt (inquit) vt amicorum vitia extenuemus leuioribusque nominibus appellemus, vt contrà, eorum virtutes vitiorum nominibus calumniantes inquinemus.

atque Sincerum cup. vas.] quæ ſunt ſuapte natura pura, & ſincera: ea per ſummam iniquitatem, & malitiam turpi, atque impuro tectorio deformamus. allegoria eſt, per quam hoc ſignificat, quæ ſunt recta, honeſta, cum virtute coniūcta, ea per improbiſſimam calumniam praua, turpia, vitioſa nominamus.

probus quis Nob. vi. &c.] hunc locum ſic explico ſi quis probus, & demiſſus homo nobiſcum viuit. illum tardum & pinguem nominamus. hæc enim *tardo, pingui*, ἀσυνδέτως poſita ſunt, atque ita longe maiorem vim habent, quam ſi dixiſſet tardo & pingui, vt infra eadem ſatyra, *habeare inſuauis, acerbus*. Iam vero non eſt dubium, quin vox demiſſus interdum in laude ponatur. vt apud M. Tull. pro Muræna. *Sit apud nos modeſtiæ locus: ſit demiſſis hominibus perfugium: ſit auxilium pudori.* Idem lib. 2. de orat. ad Q. Fratr. *eaque omnia, quæ proborum, demiſſorum, non acrium, non pertinacium, non litigioſorum, non acerborum ſunt.*

Illi] probo, ac demiſſo homini.

hic fugit om. Inſ.] ſi quis eſt cautior, & aduerſus omnes inſidias, & fallacias hominum ſeptus, ac munitus, cum inter eos homines ſe verſari intelligat, qui bonis inuidere, & innocentes criminari ſolent: pro prudente, & cordato, fictum, aſtutumque appellamus.

nulliq; malo latus obd. ap.] tralatio eſt à re militari, aut à gladiatoribus, qui ſtudioſè cauere ſolent, debent quidem certè, ne latus apertum aduerſario oſtendant. Tibullus nudum latus appellat. lib. 1. eleg. IIII. *Si uolet arma, leui tentabis ludere dextra; Sape dabis nudum, uincas ut ille, latus.* Cæſar lib. 1. de bello Gall. *Boij, & Tulingi, qui hominum millibus circiter* XV. *agmen hoſtium claudebant, & nouiſſimis præſidio erant, ex itinere noſtros latere aperto aggreſſi circumuenere.* contrarium eſt *latus tectum*. Terent. Heautont. *triumpho, ſi licet me latere tecto diſcedere.*

crimina] criminationes ἐγκλήματα. vt ſup. epiſt. ad Loll. lib. 1. *Vt penitus notum ſi tentent crimina, ſerues.*

Simplicior] apertior vt ſup. *ſimplex, fortisque habeatur.*

Aut tacitum appellet] hunc locum in omnibus codicibus vulgatis corruptum, reſtitui. nam cum antea legeretur *impellas*, ego *appelles* reponēdum curaui, ab vno codice manu exarato admonitus, atque adiutus, in quo ſcriptū erat, *appellas*. quid ſit aūt tacitum, aut legentē appellare, ſciunt oēs, qui Latine ſciunt.

Verum

Verum tamen minus exercitatos exempla docebunt. Cic. in Bruto. *Videor enim iam te auſurus appellare, quoniam longo interuallo modò primum animaduerti paulo te hilariorem.* idem epiſt. 2. lib. 1. *uidebatur enim reconciliata nobis uoluntas ſenatus eſſe quod tum dicendo, tum ſingulis appellandis perſpexeram.* Idem in orat. pro P. Quinctio. *Tunc appellat ultro Neuium, ut quoniam,* &c. Idem lib. 25. epiſt. *Tu mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantulum diſcedens addidiſti.: quo tolerantius feramus igniculum deſiderij tui, crebris nos litteris appellato.* Idem 1. lib. accuſ. *appellas hæredem L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam: non enim mihi perſuadetur, iſtum ab illo prius appellatum: dicis ſe poſſe ei condonare edicto hæreditatem.* Idem procœmio accuſ. Verr. *Videt ad ipſum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima uictoriam gratulatur.* Plautus in Trinum. *lubet adire, atque appellare hunc. uerum auſculto perlubens: ſed metuo, ſi compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.* plus eſt autem tacitum aut legentem appellare, quàm appellare ſimpliciter. nam tacitum, aut etiam legentem appellare, interpellare eſt: quæ ſententia huic loco conuenit maximè. legentem autem, tacitùmve impellere, quid ſibi uelit hoc loco, neſcio. hoc tantum dicam, ſi Horatius, aut quis alius principem impelleret, non ſimplex, aut quouis ſermone moleſtus, aut communis ſenſus expers diceretur: ſed uel, ut inſanus, & mente captus, uinculis conſtringeretur, uel ut audax, & ſceleſtus, ſupplicio afficeretur. nemo enim impellitur ſine grauiore ictu, ut uis uerbi declarat. tribus, quattuòrve exemplis contenti erimus. Cicer. pro Plancio. *Etenim, ſi quando, ut fit, iactor in turba, non illum accuſo, qui eſt in ſumma ſacra uia, cum ego ad Fabij fornicem impellor: ſed eum, qui in me ipſum incurrit, atq; incidit.* Idem in Cluentiana. *Præcipitantem igitur impellamus, & perditum proſternamus.* Lucret. lib. 2. *Nec ſimile eſt, ut cum impulſi procedimus ictu Viribus alterius magnis, magnoq; coactu.* T. Liuius lib. 33. annalium. *& primò adeò acriter inuaſerunt, ut anteſignanos impulerint.* Horat. Od. VI. lib. 4. *aut impulſa Cupreſſus Euro.* incidi & in alium codicem veterem, vbi ad vocem *impellat*, aſcriptum erat, id eſt, alloquatur. cui annotationi ſi additum eſſet, *ultro*, ſeu *prior*, vis verbi, quod ad hunc locum attinet, expreſſa eſſet. nam, qui appellat alterum, eum prior, aut vltrò affatur. Ineptiſſimè autem quidam legunt, *impellam*, cum ſit referendum, ad id quod antecedit *Simplicior ſi quis*, &c.

Quàm temerè in noſmet l. ſ.] nimia (inquit) hac ſeueritate, & aſperitate in amicos leuiter peccantes, conditionem noſtram efficimus duriorem, nobisq; (vt ita dicam) legem grauiſſimam imponimus. Nam cum ab omni vitij labe nemo ſit purus, nec integer, non dubium eſt, quin eadem lex ſit in nos valitura, quam in alios tulerimus.

Nam vitiis nemo ſine n.] ſic Theognis *Εἴ τις ἁμαρτωλῇσι φίλων ἐπὶ παντὶ χολῷτο, Οὔποτ᾽ ἂν ἀλλήλοις ἄρθμιοι, οὐδὲ φίλοι Εἶεν· ἁμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἕπονται Θνητοῖς κύρνε, θεοὶ δ᾽ οὐκ ἐθέλουσι φέρειν.* Idem *Οὐδένα παμπήδην ἀγαθὸν, καὶ μέτριον ἄνδρα Τῶν νῦν ἀνθρώπων ἥλιος καθορᾷ.*

amicus dulcis, vt æq. e. Cum m.] id eſt, quo tempore amicus virtutes meas cum vitijs comparat, propendeat in virtutes noſtras numero plures (ſi modò plures ſint meæ virtutes, quàm vitia) earumq; pondere vitia noſtra eleuet. poteſt & particula *cum* pro coniunctione accipi. hoc modo mea bona cum vitijs compenſet: deinde ſequetur *ἀσυνδέτως*; pluribus hiſce, &c. ego tamen illo modo malo.

hac lege in trut.] id eſt, hac lege, eadem erga eum adhibebitur æquitas, ac lenitas.

Qui, ne tub. prop.] id eſt, qui vult ſibi ab amico ſua peccata ignoſci grauiora,

uiora, ignóſcat ei leniora. *ἀλληγορία* eſt.

Denique, quatinus excidi] Ingreditur diſputationem aduerſus Stoicos, quorum vnum è multis hoc erat decretum, omnia peccata eſſe paria. Quandoquidem (inquit Horatius) vitijs carere non poſſumus, neque fieri vllo pacto poteſt, vt peccata, ſiue à natura ſint inſita, ſiue mala conſuetudine contracta, funditus extirpemus: cur non ea diſtinguimus, & pro cuiuſque grauitate, aut leuitate pœnas irrogamus?

quatinus] quoniã. vt Od. XXIIII. lib. 3. *quatinus, heu nefas, Virtutem incolumem odimus.* & ſaty. IIII. lib. 2. *Quatinus ima petit uoluens aliena uitellus.*

cur non Ponderibus mod. ſ. r.] cur non ratione peccata ponderamus, & metimur, vt pœnę ſint peccatis æquales?

tepidumq; ligurrierit ius] id eſt, paulatim & leuiter delibarit, ſeu exorbuerit. Eſt enim ligurrire eleganter, & paulatim, & ferè cum faſtidio delibare, ac decerpere, *ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ. quod eſt ſuaue.* inquit Donat. in Eunuch. ad illum locum. *Quæ dum foris ſunt, nihil uidetur mundius, Nec magis compoſitum quicquam, nec magis elegans: Quæ cum amatore ſuo cum ſunt, ligurriunt, Harum uidere ingluuiem,* &c. idem ead. comœd. ſup. *Hominem haud impurum, patria qui abligurrierat* ſeu, (vt alij legunt) *obligurrierat bona. Abligurrierat* (inquit) *id eſt, ſuauibus eſcis conſumſerat. Nam ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ eſt ligurrire: & λιγυρὸν Græci ſuaue appellant.* Nonius Marc. producit hunc locum & ligurrire interpretatur, deguſtare. *unde* (inquit) *abligurrire, multa auidè conſumere.* vtitur Hor. hoc eodẽ verbo ſat. 4. lib. 2. *ſeu puer unctis Tractauit calicem manibus dum furta ligurrit.* M. Tull. lib. accuſ. 2. poſuit tranſlatè. *non reperietis hominem timidè, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurrientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit.* hoc verbum autem duobus rr. ſcribendũ eſſe viri docti cenſent, & in libris calamo exaratis omnibus præterquàm in Torneſ. ita ſcriptum eſt. fortaſſe autem acceſsit r. vt producatur. neque verò eſſem auſus princeps vulgatam ſcripturam immutare, niſi mihi Faernus vir doctiſſ. auctor fuiſſet vt ita typis excudendum curarem.

Labeone inſanior] Labeonẽ carpens, Auguſto aſſentatur. Nam hic Labeo vſq; adeò fuit liber, & contumax, vt ẽt Auguſto ſæpe reſtiterit, ac reſponſarit.

Quod niſi concedas, hab. inſ.] quod niſi ignoſcas, meritò poſsis inſuauis haberi, atque acerbus. *inſuauis, acerbus* dixit *ἀσυνδέτως*, quod genus alibi annotabimus.

Odiſti & fugis, &c.] quàmuis leue admodũ ſit amici peccatum, odiſti eum tamen, & fugis, vt Druſonem fæneratorem debitor. Hic Druſo fænerator erat, & hiſtoriarum ſcriptor, ſuorum ſcriptorum nimius amator, nimiuſq; admirator. Itaque cum à debitoribus ſortem, aut vſuras ad diem non abſtulerat, eos ſuarum hiſtoriarum recitatione malè multabat.

Qui] debitor æris.

triſtes Kalendę] Kalendis pecuniam & collocabant in fęnore, aut quæſtu, vt ſuprà Od. III. epod. *Quærit Kalendis ponere*, & exigebant. vt hoc loco. triſtes autem, nempe debitori. vide quæ ad Od. illam I. annotauimus.

Mercedem] vſuram. vt ſaty. II. *Quinas hic capiti mercedes execat.*

extricat] explicat, expedit, & ita diſſoluit.

Porrecto iugulo.] ſignificat ita fuiſſe iniucundam, ac moleſtam debitoribus recitationem illam, ut vltro iugulum Druſoni præberent, mallentq; iugulari, quàm audire: vel vt viderentur iam iam, quaſi iugulandi, iugulum prębere. ſic lib. de arte poet. *Indoctum, doctumque fugat recitator acerbus: Quem uerò arripuit, tenet, occiditque legendo. Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.*

catillum Euandri m. tr.] paruum catinum, quo vſus ſit Euander: ex quo

intellige

intellige antiquiſsimum. Euander Pallantis Arcadiæ Regis nepos, patre interfecto in Italiã uenit, expulſisq; Aboriginibus, ea loca, ubi nũc Roma eſt, occupauit. uide Virg. lib. 7. Aen. Catinũ (inquit Varro) dicũt Siculi, ubi aſſa ponebant.

commiſſa fide.] id eſt, fidei. arcana quędam conſilia ſuæ fidei commiſſa. fide enim pro fidei poſitum. ut Virg. Georg. 1. *libra die, ſomniq; pares ubi ſceleris horas*. idẽ li. 1. *Munera, lætitiamq; die*. & ſuprà Od. VII. lib. 3. *Conſtantis iuuenem fide*.

ſponſum've negarit] promiſſum uel ſuo nomine, uel alieno, inficiatus ſit.

Queis paria eſſe f. p.] nunc apertè Stoicos exagitat.

ſenſus, moresq; repug.] ſic M. Tullius de finib. lib. 4. *In prima igitur conſtitutione Zeno tuus à natura receſſit: cumq; ſummum bonum poſuiſſet in ingenij præſtantia, quam uirtutem uocamus, nec quicquam aliud bonum eſſe dixiſſet, niſi quod eſſet honeſtum. nec uirtutem poſſe conſtare, ſi in ceteris rebus eſſet quicquam, quod aliud alio melius eſſet, aut peius: his propoſitis tenuit prorſus conſequentia*, &c. ſequitur mox. *Omnes, qui ſapientes non ſunt, æquè miſeros eſſe: ſapientes omnes, ſummè beatos eſſe: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria: quæ magnificè primò dic uidentur, conſiderata minus probantur; ſenſus enim cuiuſque, et natura rerum, atque ipſa ueritas clamabat quodammodo non poſſe ſe adduci, ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil intereſſet*. Fuit autem Zeno Stoicæ diſciplinæ auctor, Polemonis auditor.

Atque ipſa vtilitas, iuſti] ſequitur hoc loco Horat. quorundam philoſophorum opinionem, qui exiſtimabant nullum ius eſſe, nullum honeſtum natura: ſed hæc omnia ab utilitate eſſe nata, & profecta, id eſt, propterea leges eſſe latas, & iura deſcripta, quia ſine iure, & legibus ſocietas humana incolumis conſeruari non poſſet: qua de re mox plura dicemus.

Mutum, & turpe pecus] id eſt, homines illi recentes, à pecudibus parum admodum differentes, nondum ſcilicet ſermonis uſu, nec ciuili cultu reperto, nondum denique legibus ullis conſtitutis. ſic Lucretius lib. 5. *Multaq; per cælum ſolis uoluentia luſtra Vulgiuago uitam tractabant more ferarum*.

Vnguibus, & pugn.] ſic Lucret. lib. 5. *Arma antiqua manus, ungues, dentesq; fuerunt, Et lapides, & item ſiluarum fragmina, rami*.

Donec verba, quibus v. ſ.] Plato in Cratylo vult nomina rebus conſilio eſſe impoſita: docetque eum, qui primus nomina fabricatus ſit, quem ὀνοματουργὸν nominat, ὀνοματοθέτου munere functum eſſe, nominaque cuique rei accommodata impoſuiſſe: ex dialectici præſcripto tamen: quemadmodum faber gubernaculum efficit præcipiente, & præeunte gubernatore. admonendus autem eſt lector minus exercitatus in libris Platonis, in eo dialogo corruptè legi νομοθέτης, cum legendum ſit ὀνοματοθέτης. ſimile erratum admiſſum à librarijs primo libr. ὑστέρ. ἀναλ. (ſic enim vulgò nominant) indicauit mihi Muretus. Nã ubi νομοθετῆσαι legitur, legendum ὀνοματοθετῆσαι. hoc modo Εἰ δὴ δεῖ ὀνοματοθετῆσαι, ἔστω τὸ οὕτω λέγειν, κατηγορεῖν. vbi omnes interpretes uitioſa ſcriptura decepti, lapſi ſunt, præter ueterem. Lucr. libr. 5. à Platone diſſentiens, ex ſententia Epicuri ait, naturam, & utilitatem ab hominibus uoces ad ſignificandum aptas, ſermonemque expreſſiſſe: neque unum aliquem nomina rebus impoſuiſſe: his uerſibus. *At varios linguæ ſonitus natura ſubegit Mittere, & utilitas expreſſit nomina rerum, Non alia longè ratione, atque ipſa uidetur Protrahere ad geſtum pueros infantia linguæ. Cum facit, ut digito, quæ ſint præſentia, monſtrent. Sentit enim uim quiſque ſuam, quoad poſſit abuti*, &c. ſequuntur hæc deinceps, *Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe Rebus, et inde homines didiciſſe uocabula prima, Deſipere eſt. nam cur hic poſſet cuncta notare Vocibus, et varios ſonitus emittere lingua: Tempore eodem alij facere id non quiſſe putentur?*

dehinc abſiſtere bello, Opp.] M. Tull. li. 1. de inuentione, & li. 1. de Orat.

ad Qu. fratr. & in orat. pro Sextio, ait primos illos homines, cùm primò diſperſi eſſent & uagi, poſteà ui eloquentiæ, & prudentia paucorum, unum in locum eſſe congregatos, atque à fera agreſtique uita, ad humanum cultum, ciuilemque ſocietatem deductos: & conſtitutis iam ciuitatibus, urbibusque conditis, leges ab eis, & iura, iudiciaque fuiſſe deſcripta. Horatius hanc uim aſcribit poetis, & muſicis: qui ijdē erāt ſapientes, & eloquentes, in epiſt. de arte poet. *Silueſtres homines ſacer, interpresq; deorū, Cædibus et uictu fœdo deterruit Orpheus.* qua de re ad illum epiſtolæ ad Piſones locū nonnihil dicemus. & ad Od. x. lib. 1. plura diximus. cū his Horatianis congruunt illa Iſocratis in Nicocle. *Ἐγγενομένου δὲ ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα.* quem locum notauit Muret. in lib. var. lect.

Oppida] M. Tull. libr. 1. de gloria, oppida ex eo appellata eſſe exiſtimat, quòd opem darent. alij, quòd eò opes ſuas homines conferant. Varro libr 4. de ling. Lat. vel ab ope, quòd munitur opis cauſa, vel quòd opere munibant mœnia, quò tutius eſſent.

Nam fuit ante Hel.] id eſt, fuerunt enim ante Helenam alię mulieres, è quibus belli cauſę natæ ſunt: fuerunt alij ante Paridem adulteri. Athen. lib. decimo tertio complures mulieres enumerat, quæ belli principia, cauſasque præbuerint. & Herodotus lib. 1. prima inter Græcos & barbaros bella ob fæminas hinc & illinc raptas orta eſſe oſtendit.

Quos Venerem incertam, &c.] ſic Lucr. lib. 5. *Et Venus in ſiluis iungebat corpora amantum. Conciliabat enim uel mutua quanque cupido, Vel uiolenta uiri uis, atque impenſa libido, Vel pretium glandes, atque arbuta, uel pyra lecta.*

Viribus editior] valentior, robuſtior.

Iura inuenta metu iniuſti] Concludit Horat. iura non natura, ſed utilitate ualere & conſtare. quæ ſententia fuit etiam ueterum quorundam Philoſophorum, ut ex Platone multis locis cognoſcere licet. Atque in lib. quidem de leg. 10. ſcribit hanc eſſe ſententiam quorundam hominum, qui haberi uolunt ſapientes, eorum omnium, quæ orta ſunt, quæ oriuntur, quæque oritura ſunt, alia natura, alia arte, alia fortuna conſtare: uerbi gratia, ignem, aquam, terram, animam, ſeu aera natura, & fortuna uigere, & ualere, non arte: cetera, quæ pictura, ars fabricandorum ſignorum, muſica, & artes omnes efficiunt, arte ualere: ita Deos non natura, ſed arte, id eſt, quibuſdam legibus, & inſtitutis hominum conſtare. Iam honeſta quidem alia lege, alia natura ualere: iuſta autem nulla eſſe natura: ſed homines aſſiduè inter ſe de iuſto, & iniuſto diſſidere, quotidieque ea immutare. quę porrò iuſta eſſe ſtatuerint, tum eſſe iuſta, lege ſcilicet, & arte, non natura. Atque hæc loquuntur (inquit Plato) ſapientes quidam apud adoleſcentes homines, dicuntque id eſſe iuſtiſſimum, quod quis ui obtinuerit: unde adoleſcentium animis impietas ingeneratur, perinde ac ſi non ſint ij dij, quos lex animo, & cogitatione informare iubet. Idem in Gorgia eorum opinionem refellit, qui dicebant *τὸ δίκαιον εἶναι τὸν κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν, καὶ πλέον ἔχειν.* id eſt, ius eſſe, ut, qui præſtantior eſt ſiue uiribus, ſiue uirtute, inferiori imperet, & plus eo obtineat. Cum enim in eo dialogo Socrates multis uerbis docuiſſet præſtere iniuriam accipere, quàm inferre; Callicles & Polus cōtra diſputant, iniuriam inferre deterius eſſe, quàm accipere, natura; ſed lege conſtitutum eſſe contrariū ab hominibus imbecillis, ne præſtantioribus parere cogerentur, néve ab illis ſpoliarentur. Quinetiā eos (quos dixi) imbecillos rerum nomina immutaſſe, ac peruertiſſe. nam, quod iuſtum ſit natura, id illos, ut iniuſtum haberetur, lege lata extorſiſſe; & contrà quod

inju-

iniuſtum eſt natura, ut iuſtum. exempli cauſa, ſi quis præſtantior ac potentior, deteriorem atque imbecilliorem ſpoliet, id iniuſtum eſſe dixiſſe, & iniuriam appellaſſe, cum ſit iuſtum, & ius appellandum. Atque hæc quidem, & multo plura apud Platonem, & ab illis contra iuſtitiam diſputantur, & à Socrate refelluntur. Horatius aũt hoc loco eos ſequitur potiſſimũm, qui ius ab utilitate natum eſſe uolunt: quę ſententia quamuis uideatur probabilis, eſt tamen & falſa, & pernicioſa: ſaniuſque multo & uerius eorum iudicium eſt, qui ſtirpem iuris à natura repetunt, quam ducem ſecuti probant iura, aut omnia, aut multo plurima, natura ualere: primùm propterea quòd homo ſolus ex omnibus animantibus rationis ſit particeps natura: lex autem, quæ iuſta ab iniuſtis diſtinguit, nihil aliud ſit, quàm recta ratio: deinde quòd homines congregabiles ſint natura: nulla autem congregatio ſine iure & legibus diu incolumis manere poſſit: poſtremò quòd optimus quiſque iuſtitiam colat, improbiſſimus iniuſtitiam: uir bonus autem ſit optimus & ueriſſimus rerum humanarum exiſtimator ac iudex, atque adeò regula, ſeu menſura: Itaque iuſtitiam, & iuris æquabilis deſcriptionem, utilem illam quidem eſſe hominum generi, ſed non ideò ab utilitate eſſe natam. Heſiodus quidem ſcribit hoc intereſſe inter feras, & homines, quòd illæ ſoleant ſe mutuò uorare, quia non ſit illa inter eas iuris, & iuſtitiæ communitas: hominibus autem nõ ſit fas hac immanitate uti, propterea quòd Deus immortalis iura, legesq́ue eis dederit, quibus imbuti ac temperati iuſtitiam inter ſe colerent. uerſus Heſiodi ſunt hi, Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων Ἰχθύσι μὲν, καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς Ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς· Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη Γίνεται. Idem paulò ante dixerat Iuſtitiam uirginem eſſe, & Iouis filiam, quibus duobus perſpicuè ſignificat eã & à Deo natã eſſe, & incorruptã atq; inuiolatam eſſe tuendam: quod ita non eſſet, ſi ab utilitate ortum haberet. Et M. Tull. lib. I. de legibus, iuris ortum à natura repetẽdum eſſe pluribus uerbis oſtendit.

Nec natura poteſt i. ſ.] à diſſimili probare conatur nihil eſſe iuſtum aut iniuſtum natura, ſed hæc ſola utilitate diſtingui: id eſt, utilitatis cauſa conſtitutum eſſe, ut alia ſint iuſta, alia iniuſta: de bonis autem & malis longè aliter eſſe ſentiendum: bona enim à malis, fugienda ab expetendis natura, non utilitate diſtingui.

Nec uincet ratio hoc] Poſteaquam docuit ius ab iniuria non natura, ſed utilitate ſeparari, redit ad inſtitutum, ut refellat πολυθρύλλητον illud Stoicorum decretum, peccata eſſe paria. pendet autem hęc quæſtio à ſuperiore illa de iuris origine. Nam ſi iuſta & iniuſta natura ualerent, fortaſſe omnia iuſta eſſent æqualia. (quod enim per ſe, & natura eſt tale, neque utilitate ponderatur, id non poteſt altero magis eſſe tale) idemq́ue de iniuſtis eſſet ſentiendum: ex quo efficeretur ut peccata eſſent æqualia, cùm peccata omnia ſint iniuſta. Nunc autem cum ab utilitate ius, & iniuria originem, principiumq́ue duxerint (ut uult Horatius) ſequitur ut, quemadmodum alia alijs ſunt utiliora, & inutiliora: ita alia alijs ſint & iuſtiora, & iniuſtiora. ergo ut etiam alia peccata alijs ſint grauiora, aliaq́ue alijs leuiora. ſic loquitur autem ſatyra III. lib. 2. *Vincet enim ſtultos ratio inſanire nepotes.*

tantundem ut peccet, idemq;] id eſt, tam grauiter peccet. notauimus hoc loquendi genus *idem peccat*, in epiſt. de arte poet.

nocturnus legerit] id eſt, noctu, ut ſup. annot. ad Od. XVI. epod. *ſacra legere* autem, ſacrilegium admiſerit.

aſſit Regula p.] id eſt, ſi peccata ſunt inæqualia, ut reuera ſunt, debent & pœnæ eſſe inæquales, id eſt, peccatis æquales.

Nam vt ferula cædas,&c.] occurrit ijs quæ poterat Stoicus dicere,hoc modo: non vis Horat: eum,qui ſcutica,i deſt,minore pœna dignus ſit, flagello cędi, id eſt,grauiore pœna affici. cur non eadem opera vetas,ne, qui grauiorem pœnam meritus ſit,ferula cędatur?quia non vereor(inquit Horat.)ne id facias, cum furta latrocinijs paria eſſe dicas,& mineris te vtraque peccata pari pœna caſtigaturum,ſi regiam poteſtatem adeptus ſis. attẽdat autem lector Latini ſermonis ſtudioſus,non eſſe hoc ordine vocabula collocanda,*non uereor ut ferula cædas*. nam qui ita loquitur, *uereor ut cadas*, vult cædi,& videtur ita dicere: *uereor ne non cadas*. qui hoc modo autem, *uereor ne cadas*, hoc ſignificat, *ego non dubito quin non ſis caſurus*,vel *confido te non caſurum*,& ſi quis ita, *non uereor ut cædas*, hoc innuit,*non uereor ne non cadas: mihi dubium non eſt,quin ſis caſurus: confido te eſſe caſurum*. non ſunt igitur hæc verba ita diſponenda,*non uereor, ut ferula cadas meritum maiora*, &c. alioqui Horatium aliud, quàm ſentiat, loquentem faceremus. nam hoc ſentit Horatius,hocque a nobis vult audiri, atque intelligi, *non uereor ne cadas ferula*, id eſt, certò ſcio, te ferula non eſſe cæſurum eum, qui pœnas ſit meritus grauiores. quid igitur dicemus? Horatium minus Latinè eſſe locutum? minimè uerò. confugiendum igitur eſt ad id,quod toties iam dixi, particulam *ut*,non eſſe cum uerbo *uereor*,coniungendam, ſed totam illam, quę antecedit,orationem,ſuo loco,& ſeparatim eſſe legendam,hoc modo: *nam,ut ferula cadas eum, qui maiores pœnas ſit meritus: non uereor*, ſubaudi, ne id facias, id eſt ſcio te iſtuc non facturum. exempla autem è bonis ſcriptoribus ſumta, quis ſit huius uerbi & ſimilium uſus,nos docebunt. Terent. in Andr. *haud uereor,ſi in te ſolo ſit ſitum: ſed, uim ut queas ferre*. ibid. *id paues ne ducas tu illam; tu autem ut ducas*, id eſt, *ne non ducas*. M. Tull. ad Att. lib. VII. *tamen uereor ut his ipſis contentus ſit*,&c. id eſt,*ne non contentus ſit*. Idem lib II. *Videris uereri ut epiſtolas illas acceperim*. Idem epiſt. I. ad Torqu. lib. VI. *cuius tanti mali, quamuis docti uiri multa dicant, tamen uereor ut conſolatio ulla poſſit uera reperiri, præter illam, quæ tanta eſt, quantum in cuiuſque animo roboris eſt,atque neruorum*,&c. uel legendum *ne conſolatio nulla*. nam vulgata ſcriptura mendoſa eſt. Idem ad Terentiam. *Vereor ut Dolabella ipſe ſatis nobis prodeſſe poſſit*. Idem orat. contra Rull. ad popul. *hoc quia uos fœdus non iuſſeritis,ueretur Hiempſal ut ſatis firmum ſit,& ratum*. Idem lib. 1. de Orat. ad Qu. fr. *ſed illa duo,Craſſe,uereor ut tibi poſſim concedere*. Idẽ orat.pro Quinctio,*tamen ne uereris,ut poſſis hæc contra Hortenſium defendere?* Horat. ſat. 1. lib. 2. *o puer,ut ſis uitalis, metuo*. Cæſar lib. 5. de bello Gall. *Labienus ueritus, ſi ex hibernis fugæ ſimilem profectionem feciſſet,ut hoſtium impetum ſuſtinere poſſet,præſertim quos recenti uictoria efferri ſciret*,&c. ſic enim habent cod. calamo exarati. Veniamus ad exempla alterius locutionis,*uereor ne*: cuius quidem ſententia priori contraria eſt. Terent. in Eunuch. *Miſeram me,uereor ne illud grauius Phædria tulerit*,&c. idem in Andr. *hei uereor ne quid Andria apportet mali*. in Hecyra. *uereor, ſi clamorem eius hic crebrò exaudiat,Ne parturire eam intelligat* ibid.*ſimul uereor Pamphilum, ne orata noſtra nequeat diutius celare*.idem Phorm.*uereor ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat denique*. ibid. *hei uereor lenonem,ne quid ſuat*.M. Tull. in Lęlio,*neque enim uerendum eſt,ne quid excidat,aut ne quid in terram defluat*. Ibid.*ſin a tem illa uereor, ne idem interitus ſit animorum,& corporum*,&c. qui locus mendoſè in vulgatis codicib. legitur, *ut idem interitus*. epiſt. ad C. Cælium C. F. vltima,lib 3. *uerebar ne id ita caderet,quod etiam nunc uereor,ut antè quam tu in prouinciam ueniſſes,ego de prouincia decederem*. & pro M. Marcello,*uereor ne hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit,atque ego ipſe cogitans ſentio*.vbi mendoſè legitur vulgò *uereor ut hoc, quod dicam*. Virg. in Palæm. *ipſe Neæram Dum fouet,ac,ne me ſibi præferat illa,ueretur, Hic alienus*, &c.

&ma-

& magnis parua,&c.] id eſt,& mineris te ſimilem pęnam ad leuia peccata vindicanda adhibitum,atq; ad grauia. *ſimili falce recidere* poſuit pro eo, quod eſt,ſimili pœna coercere pœnis enim deterrentur ac reuocantur improbi à flagitijs ac maleficijs. falce autem ſimili magnis dixit more Græcorum, ὁμοίᾳ τοῖς μεγάλοις. ſimili atque magna peccata reciduntur

ſi diues, qui ſap.] Stoicos irridet hoc modo, Quid opus eſt iſta conditione, *Si mihi regnum perm. homines?* non'ne hoc veſtrum eſt, ſapientem eſſe diuitem, ſutorem, formoſum, atque etiam regem? quid igitur vetat, quominus poteſtate regia vtaris? & cur id, quod habes, optas, quaſi deſit? cum hoc loco congruit ille, epiſt. 1. lib. 1. *Ad ſummam, ſapiens uno minor eſt Ioue, diues, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum*. ſed illic ſeriò loquitur, hic ioco. M. Tullius lib. 3. de finibus in extremo, ſub Catonis perſona talem deſcribit ſapientem his verbis, *rectius enim appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec ſe, nec ſuos regere potuit: rectius magiſter populi, quàm Sylla, &c. rectius diues, quàm Craſſus, qui niſi eguiſſet, nunquam, Euphratem nulla belli cauſa tranſire voluiſſet, &c. rectè etiam pulcher, rectè ſolus liber. rectè ſolus inuictus.*

ſutor tamen eſt ſapiens] ſapiens eſt ſutor bonus (inquit Stoicus) τῇ δυνάμει, οὐ τῇ ἐνεργείᾳ, id eſt, poteſtate, non vſu, neque functione muneris.

quò?] id eſt, quò iſtuc pertinet? vt ſuperiore ſatyra, *quò res hæc pertinet?* alij quo modo? alij legunt *qui?*

Vt, quamuis tacet Herm.] de Hermogene ſup. ſaty. 11. vt cantor eſt Hermogenes (inquit) etiam ſi taceat. (habitu enim cantor eſt, dum tacet: ἐνεργείᾳ autem cantor eſt, dum canit) ita & ſapiens, conſul, diues, formoſus eſt τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ἕξει, id eſt, poteſtate & habitu.

vt Alfenus] more ſatyrico Alfenum quendam Cremonenſem irridet, qui cum ſutrinam primùm feciſſet, deinde clauſa ſutrina Romæ iuri ciuili Seruio Sulpicio magiſtro operam nauaſſet, iuriſconſultus clariſſimus euaſit, conſulatum adeptus eſt, honorificentiſſimoq; funere elatus eſt. De eo fit locis aliquot in pandectis iuris ciuilis mentio.

Eſt opifex ſolus:] ſic ſcriptum, & diſtinctum eſt in duob. cod. Vatic. Iann. Faer. Torneſ. Rain. Card.

vellunt tibi barb.] ſignificat ita inepta, & ſtulta loqui Stoicos, vt etiam à pueris irrideantur.

quos tu niſi fuſte coerc. Vrg. t.] id eſt, quos niſi fuſte abigis, te vt inſanum quendam, & mente captum ſectabuntur, atque vrgebunt. ſolent autem pueri mente captos, & fatuos circumſiſtere, ac ſectari: quod & M. Tullius oſtendit lib. 4. accuſ. de Theomnaſto quodam, his verbis, *Reſinere cœpit tabulam Theomnaſtus quidam homo ridiculè inſanus, quem Siracuſani Theoractum uocant: qui illic eiuſmodi eſt, ut eum pueri ſectentur: ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant.*

Vrgeris turba] cod. 1. Vatic. & Iann. *Vrgueris*, vt ſæpe alibi.

rumperis] clamore. ſic M. Tull. *Dirupi me pænè in iudicio Galli Canidij familiaris tui.*

dum tu quadrante lau.] concludit neque ſapiētem, regem eſſe dicendum, quandiu, vt vnus de multis, quadrante lauatur, & ab vno Criſpino comite deducitur, cùm reges quamplurimos habere ſoleant ſtipatores: neque vera eſſe Stoicorum decreta, *peccata eſſe æqualia, ſapientem nunqam ignoſcere, nunquam miſereri*, &c. Erat autem quadrans merces balneatoris. M. Tull. pro Cælio, de Clodia. *niſi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori.*

SATYRA 4.

EVPOLIS, atque Cratinus, Ariſtophaneſq; poetæ,
Atque alij, quorum comœdia priſca virorum eſt:
Si quis erat dignus deſcribi, quòd malus, aut fur:
Quòd mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus: multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucillius hoſce ſecutus,
Mutatis tantum pedibus, numeriſq; facetus,
Emunctæ naris, durus componere verſus.
Nam fuit hoc vitioſus. in hora ſæpe ducentos,
Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno:
Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.
Garrulus, atque piger ſcribendi ferre laborem:
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. ecce
Criſpinus minimo me prouocat: accipe, ſi vis,
Accipe iam tabulas. detur nobis locus, hora,
Cuſtodes: videamus uter plus ſcribere poſſit.
Dij benè fecerunt, inopis me, quòdq; puſilli
Finxerunt animi, rarò, & perpauca loquentem.
At tu concluſas hircinis follibus auras
Vſque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Vt mauis, imitare. beatus Fannius, ultro
Delatis capſis, & imagine: cum mea nemo
Scripta legat, uulgò recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd ſunt, quos genus hoc minimè iuuat, utpote plureis
Culpari dignos. quemuis media erue turba:
Aut ob auaritiam, aut miſera ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus: hic puerorum:
Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære:
Hic mutat merces ſurgente à ſole ad eum, quo
Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps
Fertur, uti puluis collectus turbine, nequid
Summa deperdat, metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt uerſus: odere poetas.
Fœnum habet in cornu: longè fuge. dummodo riſum
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et, quodcunque ſemel chartis illeuerit, omneis
Geſtiet à furno redeunteis ſcire, lacuq;
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contrà.

Primùm ego me illorum, dederim quibus eſſe poetas,
Excerpam numero. neque enim concludere uerſum
Dixeris eſſe ſatis: neque, ſi quis ſcribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poetam.
Ingenium cui ſit, cui mens diuinior, atque os
Magna ſonaturum: des nominis huius honorem.
Iccircò quidam, comœdia, nec ne poema
Eſſet, quęſiuere, quòd acer ſpiritus, ac uis
Nec uerbis, nec rebus ineſt: niſi quòd pede certo
Differt ſermoni, ſermo merus. at pater ardens
Sęuit, quòd meretrice nepos inſanit amica
Filius: uxorem grandi cum dote recuſat:
Ebrius &, magnum quod dedecus, ambulat ante
Noctem cum facibus. nunquid Pomponius iſtis
Audiret leuiora, pater ſi uiueret? ergo
Non ſatis eſt puris uerſum perſcribere uerbis:
Quem ſi diſſoluas, quiuis ſtomachetur eodem,
Quo perſonatus pacto pater. his, ego quę nunc,
Olim quæ ſcripſit Lucillius, eripias ſi
Tempora certa, modosq́;: &, quod prius ordine uerbum eſt,
Poſterius facias, preponens ultima primis:
Non, ut ſi ſoluas, poſtquam diſcordia tetra
Belli ferratos poſtes, portasq́ue refregit:
Inuenias etiam diſiecti membra poetę.
Hactenus hæc talias iuſtum ſit, ne cne, poema.
Nunc illud tantum quæram: meritò ne tibi ſit
Suſpectum genus hoc ſcribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci male, cumq́ue libellis,
Magnus uterque timor latronibus: at, benè ſi quis,
Et uiuat puris manibus, contemnat utrunque.
Vt ſis tu ſimilis Cęli, Birriq́ue latronum:
Non ego ſim Capri, neque Sulci: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos:
Queis manus inſudet uulgi, Hermogeniſq́ue Tigell
Non recito cuiquam, niſi amicis, idq́ue coactus.
Non vbiuis, coràm ue quibuſlibet. in medio qui
Scripta foro recitent, ſunt multi: quiq́ue lauantes:
Suaue locus uoci reſonat concluſus. inanes
Hoc iuuat. haud illud quærentes, num ſine ſenſu,
Tempore num faciant alieno. lędere gaudes

Inquis.

Inquis:& hoc,ſtudio prauus facis. unde petitum
Hoc in me iacis?eſt auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? abſentem qui rodit amicum:
Qui non defendit alio culpante:ſolutos
Qui captat riſus hominum,famamque dicacis:
Fingere qui non uiſa poteſt:commiſſa tacere
Qui nequit:hic niger eſt:hunc tu Romane caueto.
Sępe tribus lectis uideas cœnare quaternos:
E quibus unus auet,quauis aſpergere cunctos,
Præter eum,qui præbet aquam:pòſt,hunc quoque potus,
Condita cum uerax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus,liberque uidetur
Infeſto nigris.ego,ſi riſi,quòd ineptus
Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum:
Liuidus,& mordax uideor tibi? mentio ſi qua
De Capitolini furtis iniecta Petilli
Te coram fuerit:defendas,ut tuus eſt mos.
Me Capitolinus conuictore vſus,amico-
Que à puero eſt:cauſaque mea permulta rogatus
Fecit:&,incolumis lætor quòd viuit in vrbe.
Sed tamen admiror,quo pacto iudicium illud
Fugerit. hic nigræ ſuccus lolliginis: hæc eſt
Aerugo mera:quod uitium procul abfore chartis,
Atque animo prius,ut,ſi quid promittere de me
Poſſum aliud,uerè promitto. liberius ſi
Dixero quid,ſi forte iocoſius: hoc mihi iuris
Cum uenia dabis. inſeuit pater optimus hoc mi,
Vt fugerem,exemplis uitiorum quæque notando.
Cum me hortaretur,parcè,frugaliter,atque
Viuerem uti contentus eo,quod mi ipſe paraſſet:
Nonne uides,Albi ut malè uiuat filius? utq;
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis uelit. à turpi meretricis amore
Cum deterreret:Sectani diſſimilis ſis.
Ne ſequerer mœchas,conceſſa cum Venere uti
Poſſem: deprenſi non bella eſt fama Treboni,
Aiebat.ſapiens uitatu, quidq; petitu
Sit melius,cauſas reddet tibi:mi ſatis eſt,ſi
Traditum ab antiquis morem ſeruare, tuamq;,
Dum cuſtodis eges,uitam,famamq; tueri

Incolumem poſſim. ſimulac durauerit ætas
Membra, animumq́; tuum: nabis ſine cortice. ſic me
Formabat puerum dictis: & ſiue iubebat,
Vt facerem quid: habes auctorem, quo facias hoc:
Vnum ex iudicibus ſelectis obÿciebat:
Siue uetabat: an hoc inhoneſtum, & inutile factum,
Nécne ſit, addubites: flagret rumore malo cùm
Hic, atque ille? auidos uicinum funus ut ægros
Exanimat: mortiſque metu ſibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent uitÿs. ex hoc ego ſanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt, mediocribus, & queis
Ignoſcas, uitÿs teneor. fortaſſi & iſtinc
Largiter abſtulerit longa ętas, liber amicus,
Conſilium proprium. neque enim, cum lectulus, aut me
Porticus excepit, deſum mihi. rectius hoc eſt:
Hoc faciens, uiuam melius: ſic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè. nunquid ego illi
Imprudens olim faciam ſimile? hęc ego mecum
Compreſſis agito labris. ubi quid datur oci,
Illudo chartis. hoc eſt mediocribus illis
Ex uitÿs vnum: cui ſi concedere nolis,
Multa poetarum ueniat manus, auxilio quę
Sit mihi: nam multo plures ſumus: ac ueluti, te,
Iudæi, cogemus in hanc concedere turbam.

C O M M E N T A R I I.

Eupolis, atque Cr.] hi fuerunt poetæ comici veteris comœdię. de Eupoli M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 6. Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας *quis non dixit ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum eſſe in mare?* &c.

Cratinus] interpres Pindari εἰδ. ϛ. ὀλυμ. producit hunc Cratini verſum in Bœotos. *Οὗτοι δ' εἰσὶν συοβοιωτικὸν πεζοφόρων γένος ἀνδρῶν*, & Plutarchus in vita Periclis ſcribit Periclem (fuerunt enim ferè æquales) ab eo dictum eſſe *κεφαληγερέταν* quod idem valet, atque capite oblongo, & amplo, & quaſi congregato. de eodem infra Hor. epiſt. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Priſco ſi credis Mæcenas docte Cratino*, &c.

Atque alij, quorum com.] id eſt, & alij veteris comœdiæ ſcriptores. erat autem vetus comœdia liberior, ac maledicentior, quàm vt aures hominum ferre poſſent. ſic ſaty. x. *Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt, Hoc ſtabant.*

famoſus] malè audiens. ſuprà Od. 111. lib. 3. *Iam nec Lacænæ ſplendet adulteræ Famoſus hoſpes.* M. Tull. lib. 2. de orat. ad Q. Fratr. *Non pol (inquit) audeo. Nam me ad famoſas uetuit mater accedere.*

Lucillius] ſignificat, ſatyram, cuius inuentor fuit Lucillius, veteris comœdię locum occupaſſe. hunc Lucillium Baſſum inſectatur vrbanè, id eſt, ſuo more Horat. ſaty. x. de eodem ſic M. Tull. lib. 1. de finib. *Nec vero, ut noſter Lucilius, recuſabo, quo minus omnes mea legant. Vtinam ille Perſius: Scipio verò, & Rutilius multo etiam magis: quorum ille iudicium reformidans, Tarentinis, ait ſe, & Conſentinis, & Siculis ſcribere. facete is quidem, ſicut alias. ſed nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaboraret, et ſunt illius ſcripta leuiora, ut urbanitas ſumma appareat, doctrina mediocris.* idem epiſt. ad Attic. lib. 12. *Cæ e me quidem delectat: ſed etiam Baſſum Lucillium ſua.* Idem tamen lib. 2. de oratore ſub perſona Craſſi, Lucillium hominem doctum, & perurbanum appellat.

Mutatis tantùm ped.] quia Lucillius hexametris ferè verſibus, illi iambeis mores hominum notabant.

Emunctę naris] id eſt, ſagax, acri iudicio, ſagaciter odorans hominum mores, & vitia; naribus acutis. tralatio eſt, vel allegoria. Nam vt, qui ſunt emunctæ naris, niſi quid aliud obſtat, ſagaciter olfaciunt odores: ita qui nares habent mucôre obſtructas, minus ſunt in ſentiendis odoribus ſagaces. eadem ratione verbum *odorari* pro eo, quod eſt, acutè, & celeriter percipere, atque intelligere, & peruestigando conſequi, vſurpatur à M. Tullio, Verr. de iurediocundo. *huius uero erat ars, et malitia miranda, quod acutiſſime tota prouincia, quid cuique eſſet neceſſe, indagare, et odorari ſolebat.* & in epiſtolis ad Atticum multis locis.

durus componere verſ.] durus in componendis verſib. vide annot. ad Od. VIII lib. 4. eiuſdem generis eſt id, quod ſtatim ſequitur. *piger ſcribendi ferre laborem.*

Cum flueret lutulentus, erat q. t.] cum verſus profunderet inuenuſtos, ineultos, atque illepidos, erat tamen aliquid, quod probares, & ſumeres. huic loco reſpondent ea quæ ſunt ſat. x. *At dixi fluere hunc lutulentum: ſæpe ferentem Plura quidem tollenda relinquendis. tollenda,* id eſt, ſumenda. vt epiſt. de arte poet. *hoc tibi dictum Tolle memor.* & epiſt. ad Numicium lib. 1. *partem, uel tolleret omnes.* & epiſt. ad Mæcen. 11. *at tu quantum uis, tolle benignè.* alij tollere accipiunt pro eo, quod eſt amputare, & reſecare: à quibus diſſentio. nam locus ille, qui eſt ſatyr. x. perſpicuè declarat per tollenda, ea ſignificari, quæ ſumenda, & probanda ſunt, vt ſuo loco docebimus. Quintilian. lib. 10. ad hunc locum reſpiciens ſcribit illa. *Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio diſſentio, qui Lucillium fluere lutulentum, et eſſe aliquid, quod tollere poſſis, putat.*

nam vt multum, nil moror] id eſt, nam ſi quis multum ſcribat, nihil æſtimo, manum non verterim, ſic epiſt. ad Vallam lib. 1. *uam uina nihil moror illius oræ.* Virg. Aen. v. *nec dona moror.*

Criſpinus] de quo ſuprà ſatyr. 1.

minimo me prouocat] minimo ſubaud. digito. prouerbium eſt à geſtu eorum, qui alterum ad certamen prouocant, natum. nam minimum digitum porrigunt, illum à ſe contemni ſignificantes, proinde ac ſi cum poſſint vel minimo digito percellere, ac peruertere.

accipe ſi vis] verba Criſpini Horatium prouocantis.

Dii benè fecerunt] reſpondet Horat. Dijs habeo gratiam, vel benefici, ac benigni erga me fuerunt Dij immortales, quòd me parui animi, & paucorum verborum finxerunt. notandum hoc loquendi genus. *Dij bene fecerunt.* quod par eſt illi vſitatiori *bene factum.*

perpauca loquentem] ſic ſatyr. VI. *Vt ueni coram ſingultim pauca locutus.* mendosè autem habent omnes libri, *loquentis*. præterquàm Faer. in quo ſcriptum eſt loquentes. Sed ſi alia manu, & in litura.

Ac tu

Atque concluſas hirc.] id eſt, imitare ventum, qui ex follibus fabrorum ferrariorum expiratur tandiu, quo ad ferrum ab igne molliatur. quibus verbis ſignificat verſus eius eſſe vel inanes, ac leues: vel inflatos, ac turgidos. hircinis follibus autem, id eſt, ex corio hircino factis.

beatus Fannius, vltro, &c.] O beatum (inquit Hora.) Fannium, cui populus vltro, id eſt, non petenti capſas, in quibus eius libri conderentur, ac ſeruarentur, imaginemque ad memoriam eius prodendam, detulit, cum mea, &c. hunc Fannium ineptum vocat ſaty. x. his verbis *aut crucier, quòd Vellicet abſentem Demetrius? aut quòd ineptus Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?* ſic loquitur M. Tull. in orat pro Plancio. *Itaque hac ſpe decedebam, ut mihi populum Rom. omnia delaturum putarem.* & epiſtol. ad P. Nigidium figulum libr. 4. *nec mihi quicquam tali tempore in mentem uenit optare, quod non ultro mihi Cæſar detulerit.* alij hunc locum ſic explicant, beatus Fannius, cuius capſæ vltro in bibliothecam Augusti fuerint delatę cum imagine. quibuſcum equidem pugnare nolim, præſertim cum vtrancunque explicationem ſequamur, ſemper intelligere nos oporteat, Fannij poemata in ędem Apollinis, & Muſarum eſſe recepta: veruntamen priorem explicationem malo.

crue] cod. 11. Vat. Iann. Faer. Tor. Rain. Card. *elige.*

Quòd ſunt, quos genus hoc] id eſt, ob id, quod ſunt non pauci, qui non delectantur, immo verò offenduntur ſatyris: ij ſcilicet, qui reprehenſione digni ſunt, quales ſunt auari, ambitioſi, libidinoſi, adulteri, ſcelerati, impij, vaſorum & ſignorum plus ęquo ſtudioſi, mercatores, & ſimiles.

ſtupet Albius ære] miro ſignorum, & vaſorum ęreorum amore, ſtudioq; ducitur, eaque ſupra modum amat, & admiratur. ſic loquitur Virg. Georg. II. *Hic ſtupet atton tus roſtris.* Hor. ſaty. vi. *Qui ſtupet in titulis.*

Hic mutat merces] emit, comparat, permutat. vide ſup. ann. ad Od. xvi. lib. 1. de verbo mutandi.

ad eum quo Veſp.] ad occidentem. Virgil. lib. 5. *ueſpere ab atro Conſurgunt uenti.* Horat. Od. xv. lib. 4. *ad ortum Solis ab Heſperio cubili.*

quin per mala præceps] vt ſup. epiſt. 1. lib. 1. *Impiger extremos curris mercator ad Indos Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.*

Vti puluis collectus turb.] puluerem vento concitatum, & collectum vocant Gręci κονιορτόν. Itaque hoc nomen videtur exprimere uoluiſſe.

verſus] præſertim ſatyricos, id eſt, vrbanos, & mordaces.

Fœnum habet in c.] intellige hæc dici ab improbis, & vitioſis hominibus quibus inuiſi ſunt poetæ. cõuenit prouerbium in homines acres, promtos, uiribus corporis, aut ingenij facultate inſtructos, ac paratos ad iniuriam, ſi qua inferatur, propulſandam, atque adeò ad laceſſendum, ſi quis occurrat malo dignus. Plutarchus in Craſſo huius prouerbij originem indicans, ait à bobus, qui cornu petunt, prouerbium eſſe natum, quorum cornibus Romani ſolebant fœnum appendere, vt ſibi ab eis cauerent homines in uia forte occurrentes. narrat idem Plutarch. Sicinnium, quendam de Craſſo dicere ſolitum, fœnum cum habere in cornu. ſic ille. ἴσχυε δὲ χάριτι καὶ φόβῳ· φόβῳ δ' οὐκ ἔλαττον ὁ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρασχὼν τοῖς καθ' αὐτὸν ἄρχουσι, καὶ δημαγωγοῖς Σικίννιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον οὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρίησιν αὐτόν. χόρτον ἔχειν φησὶν ἐπὶ τοῦ κέρατος. εἰώθεσαν δὲ Ρωμαῖοι τὸν κυρίττοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας.

dum modo riſum Exc. ſ. &c.] ita eſt ridiculorum dictorum cupidus, vt, dummodo quippiam ſalsè dicat, ne amicis quidem parcere uelit. Ariſt. lib. 4.

de mori. ad Nicom. ſcribit ſcurram. quem βωμολόχον Græce nominat, eo differre ab vrbano, quod vrbanus ita ſalsè dicat, vt neminem offendat, aut etiam delectet: ſcurra autem ridiculo moderari non poſſit: tum nec ſibi, nec alijs parcat, dummodo riſum moueat. verba Ariſt. ſunt hæc ὁ δὲ βωμολόχος, ἥττων ἐστὶ τοῦ γελοίου, καὶ οὔτε ἑαυτοῦ, οὔτε τῶν ἄλλων ἀπεχόμενος, εἰ γέλωτα ποιήσει. excutiat autem riſum: id eſt, riſum profuſum moueat.

Et, quodcunque ſcri. ch. il.] id eſt, quodcunque per iocum, & ludum ſcripſerit.

furno] in quo coquitur panis. iccirco magna ſemper eo turba conuenit & vetularum, & puerorum.

lacuque] lacus vas ampliſſimum, vbi calcantur vuæ. M. Tull. in Bruto. *ſic ego iſtis cenſuerim, & nouam iſtam quaſi de muſto, ac lacu feruidam orationem fugiendam: nec illam præclaram Thucydidis nimis ueterem, tanquam Anicianam notam perſequendam.* Eſt etiam lacus (vt docet Varro lib. 4. de lingua Latina) lacuna magna vbi aqua contineri poteſt, quod modo credibilius eſt hoc loco accipiendum eſſe, vt intelligamus pueros, & anus aquandi cauſa ad lacū iuiſſe, & è lacu redire. Proper. lib. 2. *Cui ſunt indocti fugienda hæc ſemita uulgi, Ipſa petita lacu nunc mihi dulcis aqua eſt.* Horat. epiſt. 1. lib. 1. *lacus, & mare ſentit amorem feſtinantis heri.*

agedum pauca acc.] reſpondet Horatius ad ea, quę cùm in omne genus poetarum, tùm in ſatyrarum ſcriptores dicta fuerant.

ſermoni propiora] orationi ſolutæ ſimiliora, quam verſibus. ſic epiſtola. ad Auguſt. *nec ſermones ego mallem Repentes per humum, quam res componere geſtas.*

mens diuinior] M. Tull. item in orat. pro Arch. poeta ait poetam natura ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi diuino ſpiritu afflari. vide ann. ad illum locum. *Ingenium miſera,* &c. de arte poet.

magna ſonaturum] Priſc. lib. 11. producit hunc locum, & ait ſoniturum eſſe vſitatius, quam ſonaturum.

Iccirco quidam com.] ſic M. Tull. in orat. perf. *At comicorum ſenarij propter ſimilitudinem ſermonis ſic ſæpe ſunt abiecti, ut nonnunquam uix in his numerus, & uerſus niſi quid intelligi poſſit.*

niſi quòd pede certo] comica oratio, merus eſt ſermo, præter quàm quòd certo, ac definito numero ab oratione ſoluta differt. ſic M. Tull. in orat. perf. *Itaque uideo uiſum eſſe nonnullis, Platonis, & Demoſthenis locutionem, etſi abſit à uerſu, tamen, quod incitatius fertur, & clariſſimis uerborum luminibus utatur, potius poema putandum, quam comicorum poetarum, apud quos, nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis, uerſiculi ſunt.*

at pater ardens] aduerſarium facit occurrentem ei rationi, propter quam putent quidam comœdiam merum ſermonem eſſe, non poema: nempe quia deſit ei ſpiritus acer, & vis poetica, hoc modo. atqui ſæpe (inquit) videmus in comœdia ſenem induci à poeta, filio libidinosè, atque intemperanter uiuenti, ſcortanti, omnia quæ habeat, profundenti, vxorem bene dotatam recuſanti, ante noctem cum facibus ambulanti grauiter iraſcentem: vt Demeam apud Terent. Teuropidem apud Plautum. non deeſt igitur comœdiæ vis, nec ſpiritus. ſic epiſt. de arte poet. *Interdum tamen & uocem comœdia tollit, Iratusque Chremes tumido delitigat ore.*

ſæuit] excandeſcit, iraſcitur χαλεπαίνει. Plaut. Epid. *Sed memento, ſi quid ſæuiunt ſenes, Suppetias mihi cum forore ferre.* vide annotat. ad Od. XXXII. libr. I.

nepos] luxurioſus, ἄσωτος. vide annotata ad Od. I. epod. in extr.

nunquid Pompon. iſtis Aud.] diſſoluit id, quod reſpōſum fuerat ab aduerſario,

uerſario,hoc modo.patres(inquit)quotidie ſolent ita filijs ſuis ſuccenſere potãtibus,& ſcortãtibus:& Pomponius adoleſcens libidinoſus,& luxurioſus, ſi eius pater viueret, æquè aſperè obiurgaretur. hunc Pomponium quaſi aliud agens, vellicat:in quo genere reprehendendi,& diuinus eſt Horatius,& ceteros omnes ſatyrarum ſcriptores longo interuallo ſuperauit.

Ergo non ſatis eſt, &c.] id eſt,non eſt igitur ſatis verſum facere verbis puris,& lectis,ſi ordine verborum commutato,ac numero diſſoluto,reſtet ſermo quotidiano ſermoni ſimilis:&,quaſi patres domi cum filijs vti ſolent.

perſonatus] pater comicus, & qui in ſcena, ſeu in comœdia patris perſo- ſuſtineat.

his,ego quæ,&c.]ſi ea,quæ ego nunc ſcribo,& quæ Lucillius ſcripſit olim, diſſoluas, modoſque,ac numeros tollas,ordinem denique verborum immutes, non ita inuenias partes orationis poeticæ diſſolutæ,ac diſſipatę,vt ſi Ennij verſum ſumas,eumque ordine verborum conuerſo,diſſolutum legas. exempli gratia:ſi hæc Enniana,*poſtquam diſcordia tetra Belli ferratos*, &c.diſſoluas, ordineque verborum turbato ita legas,*Poſtquam ferratos belli poſtes,et portas tetra diſcordia refregit*,non reperietur hic ſermo quotidianus,ſed poeticus.

aliàs] aliàs quęremus,&c. Sed dubitandum non eſt,quin Comœdia ſit poema:neque Horatius dubitat,ut apparet ex lectione lib.de arte poet.

Sulcius & Caprius] accuſatores acerrimi.

rauci malè] admodum rauci, ex quo ſignificat eos admodum uocales, & clamoſos fuiſſe, ſeu plurimùm uoce contendere ſolitos eſſe. obtunditur enim uox,& rauceſcit nimium clamando.

libellis] accuſatorijs: in quibus habent maleficorum nomina, & crimina perſcripta.

Magnus vterq; timor]id eſt,vterq; valde horribilis latronibus,& ſicarijs.

puris manibus] puris à cęde ἁγνοῖς. ut ſup.annot.ad Od.xxII.lib.I.*ſceleriſque purus.*

Non ego ſim Capri, &c.] quanuis tu ſis latronum ſimilis:ſi ſim Caprio, & Sulcio diſſimilis,quid eſt cur metuas me?

Nulla taberna meos h.] Et quid eſt, quod metuas me, ſi libri mei nulla in taberna,nullaque in columna ſint uenales,neque legantur à uulgo? ad columnas proſtabant libri.ut in epiſtol.de arte poet. *mediocribus eſſe poetis Non Dij,non homines,non conceſſere columnæ.*

Queis manus inſud.vul.] id eſt, quos emtos uulgus manibus terat, & Tigellius unus è uulgo?urbanè,& falsè Hermogenem Tigellium, qui doctus haberi uolebat,unum è multis facit,& in uulgo numerat.

Nec recito cuiquam, niſi] hęc aliquantùm ſeparanda ſunt à ſuperioribus hoc modo:præterea non recito cuiquam,niſi amicis,idque inuitus.quid eſt igitur,quòd me pertimeſcas,aut uerſus meos?in quibuſdam libris ſcriptum reperi, *Nec recitem*,quæ ſcriptura mihi non diſpliceret.quin ego uerò eam ſecutus eſſem,niſi uidiſſem hanc uulgatam,& ferri poſſe,& quattuor librorum ueterum auctoritate confirmari.

quique lauantes] & qui in balneis. ſic enim loquuntur Latini ſcriptores ſup.ſaty.3.*dum tu quadrante lauatum Rex ibis.*

Suaue locus reſ.] hęc dicuntur ex ſententia, & perſona glorioſorum, leuiumque poetarum,in balneis ſua ſcripta recitare ſolitorum.

inanes Hoc iuuat] hæc refert Horatius,leues, & inanes homines libenter & cupidè in balneis recitant,non quærentes apud ſe num ſtultè, num intempeſtiuè illud faciant.

ſine ſenſu] *ἀναισθήτως*, ſine iudicio. ſup. ſaty 3. *Communi ſenſu planè caret.*

ſtudio] *ἐκ προνοίας, ἐξεπίτηδες*, data opera, de induſtria tò autem prauus es, quòd prudens, & de induſtria lædis alterum. uides hic nomen *prauus* mirè adiuuare uim uerbi *facis*.

in me iacis?] mihi obijcis? tralatio ducta ab ijs, qui iaculantur. M. Tull. pro Quinctio. *ita ſit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduerſarius nullum iecerit.* Idem translatè. pro Q. Roſc. com. *quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere, aut tacere noli, ubi non oportet.*

rodit] obſcure lædit, & inſectatur. ut infrà epiſt. ad Loll. lib. 1.

ſolutos Qui captat r.] *γελωτοποιός*. qui riſum mouere ſtudet.

commiſſa] arcana, occulta conſilia ſuæ fidei commiſſa. ut epiſt. XVIII. lib. 1. *Commiſſumque teges, et uino tortus, et ira.*

hic niger eſt, hunc tu Rom.] id eſt, hic eſt improbis moribus, ingenioq; infido. puto Horatium reſpicere ad ſymbolum illud Pythagoricũ, quod monet *μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων*, id eſt, ne guſtemus de ijs, quibus nigra eſt cauda, quo uetabat Pythagoras (ut interpretatur Plutarchus *περὶ παίδων ἀγωγῆς*) *συνδιατρίβειν μέλασιν ἀνθρώποις διὰ κακοήθειαν*, id eſt, uerſari cum hominibus, qui nigri eſſent morum improbitate. Dici etiam poteſt Horatium alludere ad prouerbium illud *μὴ τῷ μελαμπύγῳ περιτύχῃς*: id eſt, caue ne in uirum, qui nigro ſit podice, incidas: quod ab hiſtoria Cercopum natum eſt, qui à matre fuerant præmoniti ut cauerent ne in melampygum inciderent. uide Suidam Ego tamen malo nigrum hoc loco *μελάνουρον*, quàm *μελάμπυγον* intelligi, cum *μελάμπυγος* nomen ſit honeſtum: Nam Hercules dictus eſt *μελάμπυγος*. quaſi minime mollis, minimeq; impudicus.

Sæpe tribus lectis] in ſingulis lectis magna ex parte ueteres illi quaterni diſcumbebant. ita in ternis lectis, diſcumbebant duodeni. plures autem, quàm quaternos in ſingulis lectis diſcumbere, erat incommodum, ac ſordidum: ex quo illa M. Tullij in Piſonem. *nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quicquam, præter libidines, ſumtuoſum. toreuma nullum, maximi calices, et hi, ne contemnere ſuos uideatur, Placentini, &c. Græci ſtipati, quini in lectulis, ſæpe plures, ipſe ſolus bibiturus, quæ eodem de ſolio miniſtrentur.*

E quibus vnus] id eſt, è quibus conuiuis unus geſtit ſalsè in omnes dicere, præterquàm in conuiuatorem.

quauis] quauis ratione, quouis modo. Catull. *difficile eſt, uerum hoc qualibet efficias.* idem ad Rauidum. *Quid uis? qualibet eſſe notus optas?*

aſpergere] ſalſis dictis carpere, & uellicare. ſic M. Tull. pro Laterenſi. *hunc tu uitæ ſplendorem maculis aſpergis iſtis?* Idem epiſt. ad Cecinam lib. 6. *Ex eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, è quo ſit leuiter aſperſus.* ſic loquuntur & Græci. Athen. lib. 12. ex Hegiſandro. *Ἀρίστιππος ῥαινόμενος μὲν ὑπὸ τῶν τοῦ Διονυσίου θεραπόντων, σκωπτόμενος δ' ἐπὶ τῷ ἀνέχεσθαι, ὑπ' Ἀντιφῶντος, εἰ δ' ἁλιευόμενος ἐτύγχανον, ἔφη, καταλιπὼν τὴν ἐργασίαν ἂν ἀπῆλθον.*

Prꝫter eum, qui præbet aquam] præter eum, qui dat cœnam, id eſt, conuiuatorem. conuiuator enim balneum calfaciebat, aquamque præbebat, qua lauarent conuiuæ, ut diximus ſuprà ad illum locum Od. XIX. lib. 3. *quis aquam temperet ignibus.* neque uerò neceſſe habeo ſententiam eorum refellere, qui uolunt hoc loco legi. *præbet, aqua*, ut præbet, per ſe, & ſeparatim legatur, & ſubaudiatur cœnam, aut aliquid ſimile. nam uerbum *præbere*, accuſandi caſum ſemper deſiderat, neq; unquam uideo à ſcriptoribus omitti, ac ſubintelligi

vt M.Tull. ad Q. Fratr. lib.2. A. d. VIII. Idus Apr. *ſponſalia Craſſipedi præbui: huic conuiuio puer optimus Q. tuus, meuſque, quòd perleuiter commotus fuerat, defuit.* Horat. ſaty. II. lib.2. *nec ſic, ut ſimplex Næuius, unctam Conuiuis præbebit aquam.* ſic loquuntur & Græci ὕδωρ παρέχειν. Athen. lib.4. & παρέχειν στέγην, ἅλας, ἔλαιον, ὄξος. quod Latini præbere tectum, ſalem, oleum, acetum dicunt. Horat. ſaty. v. huius lib. *Proxima Campano ponti quæ uillula, tectum præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, ſalemque.* ex quo idem Horat. ſaty. VIII. lib.2. conuiuatorem, parochum uocat παρὰ τὸ παρέχειν, quod ualet, præbere: & *parochi* dicebantur, qui legatis ſalem, & ligna præbebant.

poſt, hunc quoque potus.] poſteà autem ne conuiuatori quidem parcit, ſed hunc quoque aſpergit, tum ſcilicet, cùm uino caluit, & cum potus eſt.

Condita cum verax ap. pr.] id eſt, cum Bacchus ueritatis amator, & ſimplex, aperit arcana conſilia in præcordijs condita. Catullus *condita pectoris* appellat, carm. de coma Beren. ſuprà Od. XXI. libr. 3. amphoram dixit plerunque lene tormentum duro ingenio admouere. nulla ſententia uerior, nulla certior, quàm uino ingenium cuiuſque indicari, atque aperiri. ſic Od. XI. epod. *Simul calentis inuerecundus Deus Feruidiore mero arcana promorat loco.* & lib. de arte poet. ad Piſon. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent, An ſit amicitia dignus.* His conſentanea ſunt illa Theognidis, Ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε, καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες Γινώσκουσ᾽· ἀνδρὸς δ᾽ οἶνος ἔδειξε νόον, Καὶ μάλα περ πινυτοῦ, τὸν ὑπὲρ μέτρον ἤρατο πίνων, Ὥστε καταισχῦναι καὶ πρὶν ἐόντα σοφόν.

Hic] quem proximè deſcripſi, ibi, *E quibus unus auet*, &c.

Paſtillos Rufillus] hic uerſus iam ſuprà poſitus eſt ſaty. 2.

De Capitolini] Petillius Capitolinus cum furti, aut peculatus accuſatus eſſet, corona è Capitolio ſublata, iudicio abſolutus eſt. Anno ſuperiore cum eſſem Romæ, Clemens Teueninus Gallus, homo Romanarum antiquitatum ſtudioſiſſimus, oſtendit mihi domi ſuæ nummum argenteum: cuius in antica parte, expreſſa erat figura templi Capitolini, & circum ſignatum nomen *Petillius*: in poſtica Iouis effigies, & circumſcriptum cognomen *Capitolinus*. de eodem ſaty. x. *& cum Dura tibi peragenda rei ſit cauſa Petilli.*

defendas, vt tuus eſt mos] alloquitur eum, à quo ſua ſcripta reprehendi, ac metui uidet, tanquam nimis dentata, & aculeata: & cui ſe inuiſum, & formidoloſum eſſe intelligit, ueluti nigrum, ac μελάνουρον. defendas (inquit) Petillium iudicio abſolutum, ſi fortè de eo mentio incidat, tuo more, id eſt, non liberaliter, neque candidè: ſed malignè, perfidioſè, atque inſidioſè: his verbis, quæ deinceps ſequuntur, *Me Capitolinus*, &c. in cod. Faer. & Don. ſcriptum eſt *conuictore uſus amico*, ſine coniunctione *que*.

hic nigræ ſuccus lolliginis] huiuſmodi oratio (inquit Horatius) occultæ maleuolentię, obſcuriq;, atque inſidioſi odij pleniſſima eſt. quid ita? quia quãuis te Petillij abſolutione lætari, eiq; benè velle ſimules, eo tamen, quòd te mirari dicis, quonam pacto ſit abſolutus, ſignificas eum non fuiſſe innocentem, neque gratis eſſe abſolutum. *ſuccum lolliginis* appellat orationem inuidiæ, ac maleuolentiæ plenam, quę alterius famæ maculam aſpergat. ab atramento lolliginis piſcis ducta tralatio eſt. de quo ſic Varro lib.4. *lolligo* (inquit) *quòd ſubuolat, littera commutata. Nam primo uoligo.* Deſcribit autem hic hominem improbum, perfidum, atque inſidioſum, qui, quæ nihil ad rem pertineant, laudet: ea autem, de quibus queritur, carpat, & vituperet.

hæc eſt Aerugo] ærugo, æris eſt vitium. M.Tull. Tuſcul. 4. *æs Corinthium tardius in æruginem incidit. hæc eſt ærugo mera*, id eſt, hoc eſt graue virus, & venenum

nenum uitæ,&peſtis amicitiæ,ut loquitur Catull. ad Ruſum, *Siccine ſubrepſti mi, atque inteſtina perurens, Sic miſero eripuiſti omnia noſtra bona? Eripuiſti, eheu, noſtræ crudele uenenum Vitæ, eheu, noſtræ peſtis amicitiæ.*

Quod uitium,&c.] quam maleuolentiam amicitiæ ſimulatione tectam, ita eſſe abſuturam, & ab animo meo (quod prius eſt) & à ſcriptis, promitto, ut quiduis aliud, ſi quid eſt, quod de me ſpondere, ac recipere poſſim.

inſeuit pater optimus hoc mi.] hunc locum in omnibus exemplaribus, & manuſcriptis, & excuſis corruptum, detractione unius litteræ in uerbo *inſueuit*, & mutatione *e*, in *i*, in prouocabulo *me*, reſtitui, atque emendaui, cum anteà legeretur *inſueuit pater optimus hoc me*: niſi quòd in uno codice impreſſo ſcriptum reperi, *inſeuit pater optimus hoc me*. quarum ſcripturarum utraq; uitioſa eſt. Nam primùm *inſueuit* uerbum eſt abſolutum, ſeu potius, ut Grammatici appellant, neutrum *παθητικόν*. Quare longè abeſt ab eo, ut duos accuſandi caſus ſuo iure poſtulare debeat, nempe *me*, & *hoc*. niſi ſi quis dicat *me* pro *mihi* poſitum eſſe, ut loquebantur antiqui, auctore Feſto, quod mihi non ſit ueriſimile. Deinde ſi quis dicat *hoc* eſſe ſexti, aut ſeptimi caſus, & *inſueuit*, dictum eſſe pro *aſſuefecit*: ne id quidem benè procedet. nam dicimus Latinè aſſueſeci me labori, uigilijs, ſtudio litterarum, inediæ, & ſimilibus: non autem, aſſueſeci me labore, &c. Itaque dicendum fuerat, *inſueuit pater optimus huic me*, id eſt, aſſuefecit me huic rei. Iam uerò quòd nonnulli ita dicunt, inſueuit me inſtituere, ut hoc fugerem, &c. mera ſomnia. nam neque placet mihi uerbum inſtituere ſubintelligi, & foris peti: neque hoc ſentit Horatius, quod illi uolunt. non enim ſignificat ſe à patre eſſe aſſuefactum, ut hoc, id eſt, certum uitium: ſed ut omnia uitia fugeret, exemplis ea notando. Itaque, ne ſim longior, primùm ſic contendo hunc locum eſſe legendum, ut à me emendatus eſt: deinde ſic eum explico: pater optimus hoc mihi inſeuit, ut quæque uitiorum fugerem, inſeuit, inquam, ea uitia notando exemplis. inſueſco quidem nuſquam memini me legere uſurpatum, niſi ſignificatione abſoluta. vt Lucret. libr. 4. *Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis, Morigeriſque modis, & mundo corpore culta, Vt facile inſueſcat ſecum uir degere uitam.* Sall. coniur. Catil. *Ibi primum inſueuit exercitus populi Ro. amare, potare, ſigna, tabulas pictas, uaſa cælata mirari,* &c.

Nonne vides,&c.] hęc ſunt exempla. attende autem mirum poetæ artificium, qui dum ſimulat ſe hoc agere, ut exponat, quemadmodum à patre fuerit inſtitutus, quaſi aliud agens, multorum uitia urbaniſſimè notat. quod reprehendendi genus & ſatyricum eſt, & ab Horatio diuinitus uſurpatum, ac ſeruatum: à Iuuenali & Perſio aut ignoratum, aut neglectum.

magnum documentum] Barrus libidinoſè, & luxurioſè uiuendo ad egeſtatem redactus, magno documento eſt omnibus, ne rem à maioribus relictam diſſipent, ac profundant.

Sectani diſsimilis ſis] hoc exemplo deterrebat Horatius pater Horatium filium, ne meretricum amore caperetur, atque irretiretur.

ſapiens vitatu, &c.] à philoſopho (dicebat Horatio filio Horatius pater) diſces quid ſit expetendum, quid fugiendum: & quamobrem hoc ſit fugiendum, illud expetendum. mihi ſatis eſt traditam à ueteribus conſuetudinem retinere, uitamque, ac famam tuam, tantiſper dum puer es, & impubes, ab omni dedecore, ac turpitudine integram tueri. ſic ſatyra VI. *quid multa? pudicum, Qui primus uirtutis honos, ſeruauit ab omni Non ſolum facto, uerum opprobrio quoque turpi.*

durauerit ætas] corroborauerit, confirmauerit. durare enim eſt durum efficere, ut Od. XXIIII. li. 3. *nec Boreæ finitimum latus, Durataq; ſolo niues Mercatorem abigunt.*

abigunt. ſaty.IIII. lib.2.*Rectius Albanam fumo duraueris uuam.*Od.xvI. epod.*Aere,dehinc ferro durauit ſæcula.*interdum ſignificationem habet abſolutam,idemq́; valet,quod apud Græcos διαμένειν, καρτερεῖν, id eſt,permanere,obfirmato animo eſſe,vt Virg. Aen.1. *Durate, & uoſmet rebus ſeruate ſecundis.* Horatius transfert ad res inanimatas, & tribuit ei caſum accuſandi Od xIIII. lib. 2. *ac ſine funibus Vix durare carinæ Poſſint imperioſius Aequor?* M. Tull. in Catone vſurpat pro verbo permanendi,*Iam ſenſus moriendi, ſi aliquis eſſe poteſt,is ad exiguum tempus durat,præſertim in ſene.* Horat. epiſt.1. lib.1. *Iidem eadem poſſunt horam durare probantes?* Idem ſaty.vI. huius lib. *Pranſus non auidè,quantum interpellet inani Ventre diem durare,*&c. id eſt,καρτερεῖν, & ἀνέχεσθαι,vel διατελεῖν. Lucret. lib. 4 *acremq́ue dolorem Præbent, ut nequeant contrà durare feroces.* Idem lib. 3. *nec autem Caſſum anima corpus durare,& ſenſibus uti Sola poteſt.*Terent. adelph. *Non hercle hic quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt.*

nabis ſine cortice] per te ſapere poteris. alienis præceptis non egebis. ductum ab ijs qui primum nare diſcunt. tum enim ſibi diffidentes, ſubere, aut cortice nituntur.

Formabat] inſtituebat, docebat,vt epiſt. ad Auguſt. lib. 2. *Mox etiam pectus præceptis formas amicis.*vide annot. ad Od. x. lib. 1.

habes auctorem] dicebat pater.

Vnum ex iudic. ſelectis.] ſelecti iudices dicebantur ij, qui à prætore vrbano vel ex ſenatorio,vel ex equeſtri ordine,vel ex tribunis ærarijs,(non enim ſemper idem ordo præfuit rebus iudicandis) ſeligebantur, atque in albo proponebantur. M.Tull. in orat. pro Cluent. *Deinde prætores urbani,qui iurati debent optimum quenque in ſelectos iudices referre, nunquam ſibi ad eam rem,Cenſoriam ignominiam,impedimento eſſe oportere duxerunt.*

an hoc inhoneſtum] aiebat pater.omnes fère libri manu ſcripti habēt *inutile factum.* quos ſecutus ſum tolerabilis eſt tamen vulgata lectio *factu.*

flagret rumore malo] id eſt, cùm malè audiat: cum de eo malè exiſtiment homines. ita dixit Horatius *flagrare rumore malo*, vt M. Tullius *flagrare infamia, flagrare inuidia.*

auidos vic.f.vt æg.] quo modo mors vicinorum terret ægros edaces, & intemperantes,eosq́; cogit ab ijs abſtinere,quæ morbum alunt, & fouent: valetudini operam dare: medico denique obtemperare: ſic adoleſcentium animos infamia eorum, qui profusè, turpiter, & flagitiosè uiuunt, ad pudorem,& honeſtatem, & parſimoniam à libidine, & luxuria reuocat. ſaty. proxima, *conuiuas auidos* appellat.& vI. ait ſe non auidè pranſum domi ociari.& Od.xxvIII. lib.1. *nautas auidos.*

exanimat] exterret. ita enim loquuntur Latini: *metu exanimatus ſum.*

ex hoc] ex his præceptis paternis.

ſanus] integer, & purus ab ijs vitijs,quæ ſunt fœda,& inſanabilia. ſequitur infrà verbum *teneor*, ad quod vox *ſumus* pertinet, nec eſt quicquam ſubintelligendum.

&, queis Ignoſcas] id eſt,& venia dignis.

fortaſsis & iſtinc, &c.] attende tria hic ab Horatio poni, quæ cuiuſque noſtrum vitia minuere poſſint,præſertim mediocria,& ſanabilia: longam ætatem,vt epiſt.II. lib.2.*Lenior,& melior ſis accedente ſenecta?* amicum liberum,conſilium proprium. Iam quantum proſit homini liber amicus, ex hoc intelligere licet, quòd ſæpe maiorem vtilitatem capimus ab inimicis acerrimis,quàm ab amicis: quia hi peccata noſtra oratione ſua eleuant,aut etiam probant,nobiſque magno noſtro malo blandiuntur, & aſſentantur, malos & ſtultos medi-

cos

eos imitantes, qui vulnera, aut vlcera ſcalpello tangere non audent; veriti ne quid offendant; illi autem vitia noſtra vel occultiſſima inſectantur, & exagitant. quod Cato dicere ſolebat, vt tradit M. Tull. in Lælio his verbis, *Scitum eſt enim illud Catonis, multo melius de quibuſdam acerbos inimicos mereri, quàm eos amicos, qui dulces uideantur. illos uerum ſæpe dicere, hos nunquam.* quibuſcum concinunt illa Plutarchi in libro πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο. ὅθεν ὀρθῶς ὁ Ἀντισθένης εἶπεν, ὅτι τοῖς μέλλουσι σώζεσθαι, ἢ φίλων δεῖ γνησίων, ἢ διαπύρων ἐχθρῶν. οἱ μὲν γὰρ νουθετοῦντες τοὺς ἁμαρτάνοντας· οἱ δὲ λοιδοροῦντες ἀποτρέπουσιν. ἐπεὶ δὲ ἡ φιλία τανῦν ἰσχόφωνος γέγονεν ἐν τῷ παρρησιάζεσθαι, καὶ τὸ κολακεῦον αὐτῆς λάλον ἐστί, τὸ δὲ νουθετοῦν ἄναυδον, ἀκουστέον ἐστὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν. id eſt, *Vnde præclarè Antiſthenes, ijs, qui ſalui futuri ſint, opus eſſe aut germanis, atque ingenuis amicis: aut acribus, & feruidis inimicis. illi enim monendo: hi conuiciando & maledicendo à peccatis deterrent, & auocant. Sed quando hoc tempore amicitia, ubi liberè eſt cum amico loquendum, titubanter, & ſingultim loquitur: & eius quidem monitio elinguis & muta eſt: aſſentatio autem loquax, audienda eſt ab inimicis ueritas.* Et Iſocrat. πρὸς Νικοκλ. in ceteris, quibus priuati homines poſſunt fieri meliores, παρρησίαν numerat, καὶ τὸ φανερῶς ἐξεῖναι τοῖς φίλοις ἐπιπλῆξαι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθέσθαι ταῖς ἀλλήλων ἁμαρτίαις. conſilium autem proprium eſt id, quod quiſque ſuopte iudicio, & ſuapte ſponte cepit. Non eſt autem cuiuslibet bonum conſilium capere, ſed hominis benè à natura informati, id eſt, τοῦ εὐφυοῦς. qui per ſe & quid rectum ſit, uidet: & quod tale eſſe iudicauit, id omni ſtudio perſequitur, atque expetit. ille autem ipſe eſt de quo Heſiodus, Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει Φρασσάμενος, τά κ' ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ᾖσιν ἀμείνω.

neque enim, cum lectulus] hæc ſunt referenda ad id proximum, quod antecedit, *conſilium proprium.* ſic Pythagoras iubebat ſuos diſcipulos, quicquid aut egiſſent, aut dixiſſent interdiu, commemorare ueſperi, hoc modo, Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη, Ἀρξάμενος ἀπὸ πρώτου, ἐπέξιθι, καὶ μετέπειτα. Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσεο· χρηστὰ δὲ, τέρπου. id eſt, quò iui, quid egi? quid, quod non oporteret, à me factum eſt? &c.

defum mihi] deeſſe ſibi, eſt non uti bonis ac facultatibus ſibi uel à natura datis, uel à fortuna oblatis: ut ſi quis optimè à natura informatus, acerrimo ingenio præditus, rebus neceſſarijs inſtructus, atque adeò abundans, ac circunfluens, uoluptatibus & inertiæ ſe dedat, nihil dignum tot, & tantis opportunitatibus ex ſe promat: ſi quis alicuius liberaliſſimi, atque opulentiſſimi principis amicitiam nactus, ſua negligentia, & culpa rem ſuam minus benè gerat. M. Tull. ad Trebat. epiſt. lib. 7. *Imperatorem liberaliſſimum habes, ætatem opportuniſſimam, commendationem certè ſingularem, ut tibi unum timendum ſit, ne ipſe tibi defuiſſe uideare.* Idem Off. 3. *Quare quantum conniti animo potes, quantum labore contendere, tantum fac ut efficias, nèue committas, ut, cum omnia tibi ſuppeditata ſint à nobis, tute tibi defuiſſe uideare.* Horat. ſat. 1. lib. 2. *haud mihi deero, Cum res ipſa feret.* & ſaty. IX. huius lib. *haud mihi deero, Muneribus ſeruos corrumpam.*

nunquid ego illi, &c.] dij prohibeant, ut quicquam tale admittam. non committam, ut mihi tale facinus, aut erratum èxcidat imprudenti. non diſſimile eſt illud, quod narrat Plutarchus de Platone in eo, quem paulo ante commemoraui libro, πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν. ὁ μὲν οὖν Πλάτων ὁσάκις ἀσχημονοῦσιν ἀνθρώποις παραγένοιτο, πρὸς αὐτὸν ἀπιὼν εἰώθει λέγειν, μήποτ' ἄρ' ἐγὼ τοιοῦτος; id eſt, *Quoties Plato hominibus indecorum quippiam aut loquentibus, aut agentibus præſto fuiſſet, ſolebat diſcedens ſic apud ſe dicere, nunquid ego talis ſum?*

imprudens] inſciens, λανθάνων ἐμαυτόν.

com-

comprêſſis labris] tacitus, *συμμύων*.

vbi quid datur oci, Ill. ch.] vbi ſuppetit aliquid ocij, ego has meas cogitationes mando litteris,& ſcribo ſatyras.

concedere] ignoſcere,vel locum dare.

ac,veluti te Iudæi, &c.] ridiculè cum Iudæis poetas confert, ſignificans tantam eſſe poetarum turbam, ac multitudinem,tantamque in ſcribendo pertinaciam, vt, quemadmodum Iudæi pleroſque ad ſuam ſuperſtitionem,ſuasq; ceremonias pertrahere, ac perpellere ſolent : ita poetæ hominibus ſua ſtudia improbantibus, facilè ſint vim allaturi,eosque ad ſententiam ſuam perducturi. tale illud Platonis lib. α. πολιτ. in princip. ὁρᾷς οὖν ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμέν; πῶς γὰρ οὔ, ἢ τοίνυν τούτων, ἔφη, κρείττους γένεσθε, ἢ μένετε αὐτοῦ. id eſt, *Viden' igitur (inquit) quàm multi ſimus? Quidni? aut igitur nobis eſtote potentiores, aut ſtate iſtic illico.*

concedere] ire,venire, tranſire. M.Tull. de diuinat. lib.2. *Cœli enim diſtributio, quam ante dixi,& certarum rerum notatio docet,unde fulmen venerit,quò conceſſerit.* Idem Catil. 1. *ſi te parentes timerent, atque odiſſent tui,neq; eos ulla ratione placare poſſes : ut opinor, ab eorum oculis aliquò concederes.* Terent. Heautont. *Eſto : at certè concedas aliquo ab eorum ore aliquantiſper.*

SATYRA 5.

EGRESSVM magna,me accepit Aricia,Roma
Hoſpitio modico : rhetor comes Heliodorus:
Græcorum longè doctiſſimus : inde Forum Appi
Diſſertum nautis,cauponibus atque malignis
Hoc iter ignaui diuiſimus, altius ac nos,
Præcinctis unum. minus eſt grauis Appia tardis.
Hîc ego,propter aquam, quòd erat deterrima, uentri
Indico bellum, cœnanteis haud animo æquo
Expectans comites. iam nox inducere terris
Vmbras,& cælo diffundere ſigna parabat :
Tum pueri nautis,pueris conuicia nautæ
Ingerere. huc appelle. trecentos inſeris : ohe
Iam ſatis eſt. dum æs exigitur : dum mula ligatur :
Tota abit hora. mali culices, ranæque paluſtres
Auertunt ſomnos. abſentem cantat amicam
Multa prolutus uappa nauta,atque uiator
Certatim. tandem feſſus dormire uiator
Incipit : ac miſſæ paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat : ſtertitque ſupinus.
Iamque dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus : donec cerebroſus proſilit unus :
Ac mulæ,nautæque caput,lumboſque ſaligno

Fuſte dolat. quarta uis demum exponimur hora.
Ora, manusq́ue tua lauimus Feronia lympha.
Millia tum pranſi tria repimus, atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc uenturus erat Męcenas optimus, atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus uterque
Legati, auerſos ſoliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis colyria lippus
Illinere. intereà Mæcenas àduenit, atque
Cocceius, Capitoq́ue ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Luſco prætore libenter
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,
Prætextam, & latum clauum, prunæq́ue batillum.
In Mamurrarum laſſi deinde urbe manemus,
Muræna præbente domum, Capitone culinam.
Poſtera lux oritur multò gratiſſima: nanque
Plotius, & Varius Sinueſſæ, Virgiliusq́ue
Occurrunt: animæ, quales neque candidiores
Terra tulit: neque queis me ſit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt?
Nil ego contulerim iucundo ſanus amico.
Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, ſalemq́ue.
Hinc multi Capuæ clitellas tempore ponunt.
Luſum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliusq́ue:
Nanque pila lippis inimicum, & ludere crudis.
Hinc nos Coccei recipit pleniſſima uilla:
Quæ ſuper eſt Claudi cauponas. nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam, Meßiq́ue Cicerri
Muſa uelim memores: & quo patre natus uterque
Contulerit lites. Meſſi clarum genus Oſci:
Sarmenti domina extat. ab his maioribus orti
Ad pugnam venere. prior Sarmentus: equi te
Eſſe feri ſimilem dico. ridemus: & ipſe
Meſſius, accipio: caput & mouet. o, tua cornu
Ni foret execto frons, inquit: quid faceres? cum
Sic mutilus minitaris? at illi fœda cicatrix
Setoſam læui frontem turpauerat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,

Paſto-

Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larua, aut tragicis opus eſſe cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donaſſet iam nè catenam
Ex voto Laribus, quærebat. ſcriba quòd eſſet,
Deterius nihilo dominæ ius eſſe. rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet: cui ſatis vna
Farris libra foret, gracili ſic, tamq́ue puſillo.
Prorſus iucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneuentum: ubi ſedulus hoſpes
Pœne arſit, macros dum turdos verſat in igne:
Nam uaga per ueterem dilapſo flamma culinam
Vulcano, ſummum properabat lambere tectum.
Conuiuas auidos cœnam, ſeruosq́ue timenteis
Tum rapere, atque omneis restinguere uelle uideres.
Incipit ex illo montes Appullia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus: & quos
Nunquam erepſemus, niſi nos uicina Triuici
Villa recepiſſet lacrymoſo non ſine fumo,
Vdos cum folijs ramos urente camino.
Hic ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam noctem expecto. ſomnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo ſomnia uiſu
Nocturnam ueſtem maculant, uentremq́ue ſupinum.
Quattuor hinc rapimur, uiginti & millia rhedis.
Manſuri oppidulo, quod uerſu dicere non eſt:
Signis perfacile eſt. uenit uiliſſima rerum
Hic aqua: ſed panis longè pulcherrimus, ultrà
Callidus ut ſoleat humeris portare uiator:
Nam Canuſi lapidoſus: aquę non ditior urna
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.
Flentibus hinc Varius diſcedit mæſtus amicis.
Inde Rubos feſſi peruenimus: utpote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Poſtera tempeſtas melior: uia peior, aduſque
Bari mœnia piſcoſi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit riſusq́ue iocosq́ue:
Dum flamma ſine, tura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. credat Iudæus apella:
Non ego. nanque deos didici ſecurum agere æuum:
Nec, ſi quid miri faciat natura, deos id

h 2 Tri-

Triſteis ex alto cæli demittere tecto.
Brundiſium longæ finis chartæque,uiæque.

COMMENTARII.

Egreſſum magna] in hac ſatyra Horatius urbanè, & facetè hominum le uitatem notat, ne ſibi quidem parcens : deſcribitque ſuum iter ab urbe, ad oppidum Brundiſium, Lucillij exemplo, qui ſuum item ab urbe Capuam, & ad fretum Sicilienſe deſcripſerat. *accepit* autem, habent omnes libri manu ſcripti. quam ſcripturam vulgatæ antepono. ſic enim loquimur, *accipere hoſpitio.* M. Tull. ad Att. lib. 2. *te in Arpinati uidebimus, & hoſpitio agreſti accipiemus.* & ita Virg. lib. 3. Aen. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis.*

Aricia] Strabo libr. 5. μετὰ δὲ τὸ Ἄλβανον Ἀρικία ἐστὶ πόλις ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ ἀππίᾳ· στάδιοι δ' εἰσὶν ἐκ τῆς Ῥώμης ρξ.

forum Appi.] à foro Appij uſque ad Feroniam per Pontinas paludes tunc nauigare licebat.

Differtum nautis] hac, & illac refertum, propterea quòd eà nauigari ſolebat. uſus eſt hac uoce ſine nomine caſus ablat. epiſt ad Numic. lib. 1. *qui manè plagas, uenabula, ſeruos Differtum tranſire forum, populumque iubebat.*

malignis] *malignis*, epithetum eſt nominis, *cauponibus*, quantum uis licet reclamitet Acron. Dicuntur aut caupones maligni, quia magna ex parte res eas, quas uendunt, maligna menſura metiri conſueuerunt. eſt enim malignum idem ferè quod anguſtum, parcum, exiguum, ut dicemus ad epiſt. ad Auguſt. ibi *laudare malignè.*

diuiſimus] cum eſſet vnius diei iter, biduum in eo conficiendo conſumſimus. ex unius diei itinere, duorum dierum iter fecimus.

altius, ac nos, Præcinctis vnum] quod uno die confici poteſt ab ijs, qui ſunt nobis expeditiores, & (ut Græco uerbo dicam) εὐζωνότεροι.

minus eſt grauis Appia] uia Appia minus eſt laborioſa ijs, qui tardè ambulant, propter crebra diuerſoria.

haud animo æquo] iniquo animo, ægrè, grauatè.

pueri] ſerui conuicia nautis ingerebant. puerorum appellatione etiam ſerui intelliguntur, ut docent iuriſconſulti.

huc appelle] nauem ſubintell. uerba autem ſunt puerorum à dominis præmiſſorum, nautas iubentium ad certam ripæ partem, nauim appellere.

trecentos inſeris] dicuntur hæc quoque à pueris, uel dominis ipſis iam ingreſſis. nautæ, plures quàm par ſit, uectores in nauim imponenti, ut maiorem quæſtum faciat. Alij putant eſſe nautæ uerba à quibus diſſentio. ſunt autem legenda ſine interrogatione. inſeris ἐμβιβάζεις εἰς τὴν ναῦν.

æs] pretium, quod datur nautæ à uectoribus.

dum mula ligatur] quæ nauim, cui alligata eſt, trahat aduerſa aqua.

culices] κώνωπες vnde conopeum Od. 1x. epod.

prolutus] à proluendo: quo uerbo utitur ſaty. IIII. libr. 2. *leni præcordia mulſo Prolueris melius.* & Virg. lib. 1. Aen. *pleno ſe proluit auro.*

viator] qui mulam moderabatur.

tandem feſſus dor.] hac tenus intelligendum eſt nauem proceſſiſſe, & hic procedere deſinere, mula uidelicet ſoluta, & paſtum miſſa.

retinacula] funes, quibus alligatam nauem trahebat mula.

cerebroſus] cerebro malè affecto: mente commota. Plaut. Moſtell. *ſet ex*

hic

hic cerebroſus eſt. quidam cerebroſum interpretantur ὀξύχολον, ſeu ὀξύθυμον, id eſt, iracundum, & qui celeriter iraſcitur: putantque Bollanum illum deſcribi, de quo ſaty. IX. *O te Bollane cerebri Felicem, aiebat*. Nonius. *cerebroſi ad inſaniam faciles*. Lucill. *Te primum cum iſtis inſanum hominem, & cerebroſum.*

dolat] pulſat, uerberat: tralatio eſt à fabris lignarijs, qui dolabro ligna dolant. M. Tull. de diuinat. lib. 2. *quis robur illud cecidit, dolauit, inſcripſit?*

exponimur.] è naui. uerbum eſt ualdè ad hanc rem accomodatum, eoque utitur Cęſar non ſemel. ut lib. 3. de bello ciu. *quibus regionibus exercitum expoſuiſſet*. & Virg. lib. 10. *ſocios de puppibus altis, Pontibus exponunt.*

Feronia] Feronia urbs eſt Tarracinę uicina, & Dea, & fons eiuſdem nominis, de qua Virg. Aen. VII. & Dionyſ. Halicar. lib. 3. his uerbis *ἱερὸν ἐϛι κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ σαβίνων τε καὶ λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ, θεᾶς φερωνείας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν ἀνθηφόρον, οἱ δὲ φιλοστέφανον, οἱ δὲ Περσεφόνην καλοῦσιν.*

repimus] lentè, & quaſi rependo ambulamus. tralatio eſt. & ita Gręci. Theocr. *θαλυσίοις Ης χρόνος ἁνίκ' ἐγώ τε, καὶ Εὔκριτος εἰς τὸν Ἄλεντα Εἱρπομὲς ἐκ πόλιος.* repimus autem in præſenti habent libri fere omnes ueteres: quos ſecutus ſum.

Anxur] Tarracinam oppidum Volſcorum. Feſtus. *Anxur uocabatur, quæ nunc Tarracina dicitur, Volſcæ gentis. ſicut ait Ennius Voſculu' perdidit Anxur*. Liuius lib. 4. *Anxur fuit, quæ nunc Tarracinæ ſunt, urbs prona in paludes.*

Illinere] ego (inquit Horat.) oculos meos lippitudine affectos colyrijs inungebam. colyria medicamenta ad lippitudinem ſanandam utilia *ἀπὸ τοῦ κωλύειν τὸν ῥοῦν*, id eſt, à prohibenda fluxione dicta, non *ἀπὸ τοῦ κολλᾶν*. iccircò uno l. excudendum curaui. nigra autem erant, quia componebantur ex lycio, glaucio, opio, acacia, hypocyſtide, & ſimilib.

Cocceius] Nerua iuriſconſultus: cuius nepos fuit Imperator Nerua.

auerſos] Cæſarem Auguſtum, & M. Antonium ſignificat, inter ſe tum diſſidenteis.

Componere] placare inter ſe: in priſtinam gratiam reſtituere.

ad vnguem Factus homo] politiſſimis moribus. uide ann. ad illum locum. *& exactis minimum diſtantia*. epiſt. ad Auguſt. Capito autem cognomen eſt, Fonteius nomen, ut ſit, Fonteius Capito.

Antoni, non vt m.] id eſt, ita Antonij, ſeu Antonio amicus, ut non alius magis.

Fundos] Strabo lib. 5 *Φοῦνδοι πόλις ἐν τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ κειμένη.*

Aufidio Luſco prætore] Exiſtimant quidam hic ſignificari, ac deſcribi ab Horatio Cn. Aufidium cæcum Prætorium hominem, de quo M. Tull. lib. 5. Tuſcul. his uerbis. *Pueris nobis, Cn. Aufidius Prætorius & in ſenatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Græcam ſcribebat hiſtoriam, et uidebat in litteris*: ſed uehementer errant. nam repugnant ętates, & tempora, cùm Horatius M. Tullio multo fuerit ætate poſterior, & Tullius ſcribat Cn. Aufidium ſe puero pretorium, & ſenatorem fuiſſe. de eodem idem M. Tull. lib. 5. de finibus.

inſani ridentes pręmia ſer] cur inſanum appellet, exputare non poſſum, niſi dicamus propterea, quòd, cum ſcriba fuiſſet, pretorijs inſignibus uteretur: quòd non probo. Nam ſi eum prætorem fecerat populus Rom. inſaniſſet potius, ſi magiſtratus inſignibus non uteretur, quantum uis licet ex ſcriba prætor eſſet factus: niſi quis dicat eum ſe inſolentius geſſiſſe, quòd his inſignibus ornatus eſſet.

Pæmia ſcribæ] vocalis *a* corripitur, etiamſi ſequantur tres conſonantes, quod quamobrem fiat, diſce ex Priſc. lib. 2. vbi hunc locum producit.

Prætextam] togam purpura prætextam, inſigne magiſtratuum. Vtebantur & pueri prætexta vſque ad pubertatem: quo tempore ſumebant togam virilem, quæ & pura dicebatur. M. Tull. lib. 6. epiſt. ad Att. epiſt. 1. *Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare.*

latum clauum] de lato clauo vide, quæ annotata ſunt ad illum locum *et latum demiſit pectore clauum*, ſatyr. v i. huius lib.

prunæq; batillum] hoc etiam iure vtebatur prætor, vt ipſi è balneis publicis prunas ſumere liceret. batillum autem aiunt eſſe ferreum inſtrumētum, quo pruna colligitur. Plin. lib. 33. cap. 8. *batillis ferreis candentibus ramento argenti impoſito, quod candidum permaneat, probatur.*

In Mamurrarum vrbe] Formijs. Mamurram Cæſaris amicum inſectatur aliquot locis Catullus, vt in Cęſarem. *Quis hoc poteſt uidere, quis poteſt pati: Niſi impudicus, & uorax, et aleo? Mamurram habere, quod comata Gallia Habebat, et cunctà ultima Britannia?* ſic enim legendum eſſe hunc verſum ex veteribus libris admonuit me vir doctiſs. Gabriel Faernus. eòdem pertinent illa Ciceronis ad Attic. lib. 7. *Et Labieni diuitiæ, et Mamurræ placent, et Balbi horti, et Tuſculanum?* Fuit autem Mamurra eques R. præfectus fabrûm C. Cęſaris in Gallia, quem primum Romæ parietes totius domus ſuę in Cælio monte cruſta marmoris operuiſſe Cornelius nepos tradidit, vt ſcribit Plin. lib. 36. cap. vi.

Muræna præbente dom.] ſignificat Murænam, tectum, quò ſe reciperent, præbuiſſe: Capitonem autem cœnam dediſſe: præbente valet *παρέχοντος, ἤτοι ποϱίζοντος.*

Sinueſſæ.] Sinueſſa oppidum Minturnis proximum. Horat. epiſt. ad Torq. lib. 1. *Inter Minturnas, Sinueſſanumque petrinum.*

animæ] homines. ſic loquuntur Græci ψυχαί. M. Tull. Terentiæ, & Tulliolæ. *uos mea cariſſimæ animæ quàm ſæpiſſimè ad me ſcribite.* ordo autem verborum hic eſt, meo quidem iudicio: animæ tales, quales terra non tulit, & quibus candidiores terra non tulit, & quibus non ſit alter me deuinctior. huius loco ſimilis eſt ille Od. v. ep. *Nardo perunctum, quale, nec,* &c.

candidiores] integriores, caſtiores. vt ſup Od. x i. epod. *candidum Pauperis ingenium.* & Od. x i i i. epod. *Candide Mæcenas occidis ſæpe rogando.* & Od. x v i i i. lib. 1. *non ego te, candide Baſſareu, Inuitum quatiam.* Cęlius Ciceroni lib. 8. epiſt. *cauendum tibi erit, ne parum ſimpliciter, et candidè poſuiſſe inimicitias uidearis.*

Nil ego contulerim iuc.] Plautus paulo aliter quidem, ſed non minus probabiliter. in Epidico. *Nihil homini, amico eſt opportuno amicius: ſine tuo labore, quod uelis, actum eſt tamen.*

tect. Prębuit] ἐκέρισε, ſeu παρέσχε. in ea villula diuerſati ſumus, & pernoctauimus. ea villula nos tecto recepit.

parochi] parochi ἀπὸ τῦ παρέχειν ſunt appellati: quod valet præbere, quorum erat hoc munus, vt iis, qui publicè mitterentur, ligna, & ſalem, & ſimilia prębeberent, ac ſuppeditarent. ſat. vlt. lib. 2. parochum per tralationem videtur poſuiſſe pro eo, qui cœnam præbet, & pro conuiuatore. vide annot. ad ſatyram ſuperiorem ibi *Præter eum, qui præbet aquam.*

Hinc muli Capuæ, &c.] id eſt, ab hoc loco, nempe ab hac villula, quæ Campano ponti proxima eſt, in qua diuerſati ſumus. muli cum mulionibus ſuis Capuā iuerunt, eoq; tempori peruenerunt, vt ibi poſitis clitellis pernoctarent.

Nanque pila lippis, &c.] lippitudine laborabat Horatius, cruditate Virgil. ludus pilæ autem lippis quidem, & crudis inimicus eſt, quia vtriſque

quiete,

quiete, & abſtinentia cibi opus eſt: ſed crudis magis, quàm lippis.

pleniſsima] copioſiſſima, refertiſſima, abundantiſſima.

Quæ ſuper eſt Claudi cauponas] quæ Claudij cauponis imminet, quæ eſt ſupra Claudij cauponas. legendum autem putaui aliquando *ſupra eſt* vel *ſuperà eſt* (ſupera enim valet ſupra) non *ſuper eſt*: ſed & veteres codices repugnant, & nobiles grammatici tradiderunt ſuper nonnunquam idem valere, quod ſuprà.

nunc mihi p.Sar.ſc.p.Mq;.Cic.Muſa v.] ſolent poetæ in re magna, ac difficili, quaſi ingenio ſuo diffidentes, Muſas appellare, atque ad earum numen confugere: vt Homer. ἰλ.β. Græcarum nauium numerum, & ducum nomina perſecuturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι· Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα, Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν, &c. & ἰλ.λ. quot & quantas ſtrages Agamemnon ediderit, narraturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. Ὅστις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονι ἀντίος ἦλθεν, &c. & ἰλ.π. incendium nauium Græcarum deſcripturus. Ἔσπετε νῦν μοι, &c. Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. quem locum M. Tullius. lib. I. epiſt. ad Atticum ab Homero mutuatus eſt, eo in loco, in quo ſcribit de turpitudine illa iudicij Clodiani, expoſiturus, cuius opera Clodius ſit abſolutus. verba Ciceronis ſunt hæc. *reſponſurum hominem nemo arbitrabatur*. Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *Noſti Caluum ex Nanneianis, illum laudat rem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram. biduo per unum ſeruum, et eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negocium.* & Theocr. Διοσκουρ. Πῶς γὰρ δὴ Διὸς υἱὸς ἀδηφάγον ἄνδρα καθεῖλεν, Εἰπὲ θεά, σὺ γὰρ οἶσθα, ἐγὼ δ᾽ ἑτέρων ὑποφήτης. & Virgil. Aen. VII. *Pandite nunc Helicona Deæ*, &c. Et Plato in Euthydemo. ὥστ᾽ ἔγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταὶ δέομαι, ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως, Μούσας τε, καὶ μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι. Ita & hic Hor. vrbanè & facetè in re ridicula Muſas inuocat.

Meſsi clarum ge. Oſci.] εἰρωνεία eſt. Oſci enim omnium ferè Italiæ populorum peſſimè audiebant, turpiſſimiq; habebantur, & αἰσχροποιοί. Itaque Feſtus obſcenum vult eſſe ab Oſcis deductum (qui olim Opſci dicti ſint) propter libidines oſcenas, quæ apud eos increbuerant. Varro autem lib. 6. obſcenum non ab Oſcis, ſed vel à ſcena, vel à nomine Græco σκαιὸς vult eſſe ductũ. erat igitur hic Meſſius Oſcus. Sarmentus vix liber: nam ſeruitutem ſeruierat.

Sarmenti domina extat.] à qua eſt manumiſſus.

& ipſe Meſsius] & Meſſius reſpondens, accipio (inquit) plagam, quam tu mihi infligis.

caput & mouet] Meſſius. caput mouere, geſtus minantis, vt alibi annotabimus.

ô tua, cornu Ni foret] hæc ſunt verba Sarmenti, quid faceres (inquit Sarmentus) ô Meſſi, ſi cornu tibi non eſſet exectum, quod tu gerebas in fronte, cum ſic mutilatus miniteris? id eſt, ſi non accepiſſes vulnus in fronte: ſi non haberes frontem inſigni cicatrice deformatam?

mutilus] cornu amiſſo. tralatio à bobus mutilatis. cornu autem ei exectum eſſe dicit, cumq; mutilum appellat, non quòd re uera cornua unquam habuerit: ſed quòd cicatrice illa obducta ſimilis ſit bobus mutilatis.

at illi fœda cic.] Horatius his verbis Sarmenti iocum in Meſſium Cicerrum Campanum de cornu execto, & mutilata fronte, explicat hoc modo, illi (inquit Horatius) Cicerro inquam, fœda cicatrix, quę erat in læua faciei parte, frontem hirſutam, ac piloſam deformarat. ſetoſam autem facetè dixit potius, quàm hirſutam ὑπερβολικῶς.

Campanum in morbum, &c.] Sarmentus (inquit Hor.) multa iocatus

in

trepidos cœnam è flamma rapientes, & communi ſtudio ignem reſtinguere conantes.

notos] quia Horatius erat Venuſinus. *Lucanus, an Appulus, anceps.* ſatyr. 1. lib 2.

Atabulus] ventus Apuliam infeſtam reddens, quem Horatianum appellat Gellius lib. 2. cap. 22.

erepſemus] id eſt, erepſiſſemus. vt infrà ſatyr. I x. *hunccine ſolem Tam nigrum ſurrexe mihi?* cuius generis aliquot exempla colligere haud me pigebit, vt ſtudioſorum adoleſcentium laborem minuam. ſat. v11. lib. 2. *duo prædia diues Antiqua cenſu natis diuiſſe duobus.* ibid. *Gaudes ſi cameram percuſſi fronte.* ſat. v11. eiuſd. *Euaſti? credo metuis, doctusq; cauebis.* Lucretius lib. 1. *iam copia materiai Vndique ponderibus ſolidis confluxet ad imum.* ibid. ſupra *Omnia enim debet, mortali corpore quæ ſunt, Infinita ætas conſumſe anteacta, dieſq;.* idem lib. 3. *Nec tenet amiſſam læuam cum tegmine ſæpe Inter equos abſtraxe rotas, falceſq; rapaces.* Idem lib. 5. *Aut morbo delirantes procrarier ferantur.* Catull. ad C. Licinium Caluum. *Quem tu ſcilicet ad tuum Catullum Miſti.* id eſt, miſiſti. idem de coma Berenices. *At tu non orbum luxti deſerta cubile.* id eſt, luxiſti & eodem carm. *Iupiter: ut terſti lumina ſæpe manu.* idem ad Rufum. *Siccine ſubrepſti mi.* pro ſubrepſiſti. idem ad Aufilenam. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ.* Terent. adelph. *non tu eum rus hinc modo Produxe aiebas?* Idem in Hecyra. *ut uenimus, uidem incertum amiſſi.* Virg. Aen. 1111. *natumq; patremq; Cum genere extinxem.* Idem lib. 1. *penituſq; ſonantis Acceſtis ſcopulos.* Idem lib. 11. *Vixet, cui uitam deus, aut ſua dextra dediſſet.* erepſemus autem tralatum eſt à reptilibus animalibus, pro eo, quod eſt lentè ambulando ſuperaſſemus. vt ſuprà *Millia tum pranſi tria repimus.*

ſomnus tamen aufert.] ſomnus me occupat: ſomnus me opprimit, & caluitur, ut loquitur Plautus.

Intentum] uel animo, uel corpore, uel utroque.

tum immundo ſomnia viſu.] ſignificat, ac deſcribit nocturnam ſeminis eruptionem, quæ fit in ſomno, quam Græci ἐξονειρωγμὸν nominant. turpis igitur eſt horum quidem verborum ſententia. ueruntamen non pudebit me huc aſcribere, quæ ab Ariſtotele, & Platone diſputata ad hunc locum mihi uidentur ualdè pertinere. Ac Plato quidem ſic lib. nono de rep. quæ nos interpretabimur *Cum ea pars animi, quæ rationis eſt particeps, & manſueta, alteriq; præpoſita, ſopita eſt: altera autem, quæ fera, & immanis eſt, cibo & potione expleta, atque ebria exultat, ſomnoq; depulſo conatur erumpere, ſibique obſecundare, atque indulgere: ſcis tum eam omnia audere, tanquam omni pudore, cogitatione, prudentia ſolutam, ac uacuam. Aut enim ſe cum matre corpus commiſcere putat, neque id ueretur: aut cum alio homine, aut cum deo, aut cum fera: manus ſuas ſanguine, et cæde cum ſuis lxminis contaminare: quouis cibo ueſci, quid multa? nullam amentiam, nullamque impudentiam aſpernatur, aut prætermittit.* Ariſtoteles autem lib. 1. de moribus ad Nicom. poſteaquam docuit, in ſomno eam animi noſtri partem duntaxat, quæ nobis cum ſtirpibus communis eſt, nempe, in qua vis ineſt alendi, & augendi, ſuo munere fungi: ceteras autem quieſcere, neque eo tempore virum bonum, virtuteque præditum, ab homine vitioſo, atque improbo differre: ex quo illud dici ſolere, inter beatos, & miſeros dimidiam vitæ partem nihil intereſſe. eius rei, cur ita fiat, rationem probabilem ait afferri poſſe, nempe hanc, quia ſomnus animi ſit vacatio ab opere, quo bonus dicitur, ac malus, niſi ſi aliquà motus quidam eò peruadunt, ac permanant: atque hac ratione bonorum virorum, quàm quorumlibet aliorum, viſa eſſe in ſomnis meliora. hactenus Plato, & Ariſtoteles: ex quorum verbis intelligere licet non ſatis eſſe,

ut ſomnia noſtra ſint caſta, pura, munda, pudica, integra, dedere nos ſomno modico cibo, ac potione curatos, ſed illud etiam accedere oportere, vt mentis trãquillitas, animique æquabilitas adſit: nulla ægritudo, non ira, non libido, non alia ulla cupiditas animũ concitarit, ac perturbarit. Non eſt enim dubium quin quales ſunt noſtræ diurnæ cogitationes, atque appetitiones, talia ſint & uiſa noſtra, ſomniaque nocturna. Itaque Ariſtoteles in problematibus Τμήματι λ. ſcribit meliorum uirorum ſomnia eſſe meliora. propterea, quòd eorum, tantiſper dum vigilant, cogitationes ſunt meliores. Iam quòd Horatius ſibi hanc immunditiem uentre ſupino dormienti potius, quàm prono, dicit eueniſſe, Ariſtoteles hoc quoque commemorat, in problematis τμήματι ι. ubi quærit διὰ τί τὰ ζῶα τὰ μὲν οὐκ ἐξονειρώττει, τὰ δ᾽ ὀλιγάκις, id eſt, cur ex ceteris animalibus alia nunquàm dormiendo ſemen profundant, alia rarius. reſpondet autem ille ideò fieri, uel quia nullum aliud animal præter hominem, ſupinum cubet: nullum autem niſi ſupinum, ſemen profundat in ſomnis: uel quia aliæ animantes longè aliter ſomnient, quàm homines: profuſio autem ſeminis nocturna in dormiente fiat cum uiſione aliqua, & ſpecie animo oblata. Lucretius huiuſmodi ſomniorum hanc cauſam exponit lib. 4. *Tum quibus ætatis freta primitus inſinuantur, Semen ubi ipſa dies membris matura creauit, Conueniunt ſimulacra foris è corpore quoque, Nuncia præclari uultus, pulchrique coloris, Qui ciet irritans loca turgida ſemine multo, Vt, quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu', profundant Seminis ingentes fluctus, ueſtemque cruentent.*

rapimur] celeriter uehimur rhedis.

oppidulo, quod verſu d.] Equotutium ſignificat. de quo M. Tullius lib. 6. ad Attic epiſt. 1. *omneis ferè tuas litteras accepi, quas commemoras, præter eas, quas ſcribis Lentuli pueris, & Equotutio, & Brundiſio datas.*

viliſsima rerum] ita uilis eſt, ut non ſoleat uendi, neque ullo in pretio ſit. Plato in Euthydemo. τὸ γὰρ σπάνιον ὦ Εὐθύδημε, τίμιον. τὸ δ᾽ ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὄν, ὥς ἔφη Πίνδαρος, id eſt, quod rarum eſt, Euthydeme, magni pretij eſt. aqua autem uiliſſima eſt, cum ſit optimum quiddam, ut ait Pindarus.

aquę non ditior vrna Qui locus, &c.] hunc locum à nemine (quod ſciam) rectè explicatum, ſic explico. Panis enim (inquit Horatius) Canuſij lapidoſus eſt: qui locus, nempe Canuſium, haud multo magis abundans aqua, quam Equotutium, olim à Diomede conditus eſt. Canuſium à Diomede eſſe conditum, tradit Strabo lib. ſexto his uerbis. ὑ πολὺ γὰρ δὴ τῆς θαλάττης ὑπέρκεινται δύο πόλεις ἔν γε τῷ πεδίῳ μέγισται τῶν ἰταλιωτίδων γεγονῦαι πρότερον, ὡς ἐκ τῶν περιβόλων δῆλον, τό τε Κανύσιον, καὶ ἡ Ἀργυρίππα· ἀλλὰ νῦν ἐλάττους εἰσί, λέγεται δ᾽ ἀμφότερα Διομήδους κτίσμα. Neque uero nouum, aut inuſitatum eſt hoc loquẽdi genus uel Horatio, uel alijs bonis ſcriptoribus, in quo uox una aliqua, aut plures inter id nomen, quod antecedens appellant Grammatici, & pronocabulum, quod referendi uim habet, interponatur, vt Od. 11. lib. 4. *Monte decurrens uelut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſusque ruit profundo Pindarus ore.* Idem in carmine ſæculari ad Deos, *Alme Sol, nitido diem qui promis, & celas.* & ſat. VIII. lib. 2. *quos Mæcenas adduxerat umbras, Nomentanus erat ſupra ipſum, Porcius infrà.* nam Nomentanus, & Porcius umbræ Mæcenatis erant. ut nonnulli uolunt. Catull. de coma Berenic. *an ne parentum Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis, Vbertim thalami quas intra limina fundunt?* quorum uerborum ordo eſt, Quas intra thalami limina ubertim fundunt. idem ibidem. *Inuita o regina tuo de uertice ceſſi, Inuita, adiuro teq;, tuumq; caput: Digna ferat quod ſi quis inaniter adiurarit.* ordo eſt, quod ſi quis inaniter adiurarit,

digna

digna ferat. id eſt, pœnas meritas luat. Lucret. lib. 5. *Et dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe Quos miſeri credunt.*

Rubos] Rubi oppidum Campaniæ, à quo Rubea, ſeu Rubia uirga apud Virg. Georg. 1. *Nunc facilis Rubea texatur fiſcina uirga.*

Carpentes iter] carpere iter translatè dictum. carpendi uerbum enim propriè locum habet in lana, & lino, & ſi uoles, etiam in floribus, ut ſuprà annot. ad Od. xi. lib. 1.

tempeſtas] tempeſtatem antiqui pro tempore poſuere, inquit Feſtus. Itaque tempeſtatem & malam, ſeu aduerſam: & bonam, ſeu idoneam] dicunt Latini. ſuperioris exempla ſunt crebriora, alterius rariora. M. Tull. ad Q. frat. lib 2. *Tu itа, ſi ita expedit, uelim quamprimum bona, & certa tempeſtate conſcendas, ad meq; uenias.* ad eundem eod. lib. *Tu mi frater ſimulac ille ueneris, primam nauigationem (dummodò idonea tempeſtas ſit) ne omiſeris.* Idem epiſt. ad Tiron. *ſi ſtatim nauigas, nos Leucade conſequere: ſin te confirmare uis, & comites, & tempeſtates, et nauem idoneam ut habeas, diligenter uidebis.* Idem ad Terentiam, *tuas litteras ego expectaſſem Brundiſij, ſi eſſet licitum per nautas, qui tempeſtatem prætermittere noluerunt.* Idem ad Att. lib. ix. *fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempeſtas, qua ego illum uſum puto:* Lucret. lib. 1. *Dum tempeſtates adſunt, et uiuida tellus Tuto res teneras effert in luminis oras.* Idem lib. 4. *liquidiſſima cæli Tempeſtas.* Ibid. *turbida tempeſtas.*

Gnatia] Egnatiam alio nomine appellant. oppidum eſt Salentinum. Græci Ἐγνατίαν, vt Strabo lib. vi.

limphis iratis] quia magna eſt in eo oppido aquæ pœnuria, uel propter ignis miraculum, quod ſubiicit. uide annot. ad illum locum, *Iratis natus paries Dijs.* ſat. iii. lib. 2.

limine ſacro] in ueſtibulo, & primo aditu templi. corruptè autem habent nonnulli codices, *lumine.* ad hunc locum fortaſſe pertinet, quod eſt apud Plin. lib. 2. cap. cvii. *In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere.*

apella] cui ea cutis, quę glandem colis tegere debet, circunciſa eſt. ſed quòd hic Horatius negat ſe credere. thura, & cetera, quę in ſacrificio adhibentur, ſine flamma, aut igni iniecto, liqueſcere: idque Iudæis, ut ſuprà modum credulis, & ſuperſtitioſis, credendum relinquit: ſacrificia Iudæorum (ut ex libris Hebraicis intelligere licet) ſine ullo igne ab hominibus excitato, flamma è cælo delapſa, interdum perficiebantur: eaque flamma hoſtias miro modo, & diuinitus abſumebat. produxiſſem locos complureis ex illis libris, niſi ueritus eſſem, ne miſcere ſacra profanis uiderer.

nanque deos didici ſec. ag. æu.] hunc verſum mutuatus eſt à Lucretio lib. v. & vi. quibus locis probare conatur ille ex ſententia Epicuri, homines propter ignorationem cauſarum, omnia, quæ fiunt, ad Deos referre, eorumq; nutu, ac uoluntate fieri exiſtimare, atque iccircò eis regnum concedere rerum humanarum. Sed præſtat aliquot illius poetæ uerſus impios quidem illos, ſed tamen elegantes, & mira facilitate Latini ſermonis ornatos, qui ad hunc locum pertinent, aſcribere. ſic igitur Lucret. lib. 5. *Præterea ſolis curſus, lunæq; meatus Expediam, qua ui flectat natura gubernans Ne forte hic inter cælum, terramq; reamur Libera ſponte ſua curſus luſtrare perennes Morigera ad fruges augendas, atque animanteis: Ne'ue aliqua Diuum uolui ratione putemus. Nam, benè qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen interea mirantur, qua ratione Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis, Quæ ſupra caput ætherijs cernuntur in oris, Rurſus in antiquas referuntur relligiones, Et dominos acres aſciſcunt, omnia poſſe Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe. Quid nequeat.* &c. Idem lib. vi. *Cetera, quæ fieri in terris, cæloq; tuen-*

tur Mortales, pauidis cùm pendent mentib' ſæpe, Efficiunt animos humiles formidine diuum, Depreſſoſque premunt ad terram, propterea quòd Ignorantia cauſarum conferre Deo rum Cogit ad imperium res, & concedere regnum: Quorum operum cauſas nulla ratione uidere Poſſunt, ac fieri diuino numine rentur. Nam, benè qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen interea mirantur, &c. vt ſuprà Idem lib. v. *O genus infelix humanum: talia Diuis Cum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas, Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaq; nobis Vulnera, quas lacrymas peperere minoribu' noſtris?* Idem lib. 2. *Omnis enim per ſe Diuum natura neceſſe eſt Immortali æuo ſumma cum pace fruatur, Semota à noſtris rebus, ſeiunctaq; longè. Nam priuata dolore omni, priuata periclis, Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.* M. Tullius quoque lib. 1. de natura Deorum, ſub perſona Velleij, ita ſcribit, *Quod ſi ita eſt, uerè expoſita illa ſententia eſt ab Epicuro, Quod æternum, beatumq; ſit, id nec habere ipſum negotij quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira, neque gratia teneri, quòd, quæ talia eſſent, imbecilla eſſent omnia.* Idem lib. 3. ait *uideri Epicurum de Dijs immortalibus non magnopere pugnare: tantummodo negare Deos eſſe non audere, ne quid inuidiæ ſubeat, aut criminis:* Idem lib. 1. ſcribit Poſidonium dixiſſe Deos Epicuro nullos eſſe videri, quæque is de dijs immortalibus dixerit, inuidiæ deteſtandæ cauſa dixiſſe. Verùm vtrùm voluerit, & cogitarit Epicurus Deos tollere, nec'ne, obſcurum eſt: illud perſpicuum, eum ſenſiſſe nullam illos habere curam rerum humanarum, id eſt, quod Lucretius & Horatius dicunt, *ſecurum agere æuum.* Plato aũt contrà probat & Deos eſſe, & curare res humanas: itaque & pijs benè velle benigneque facere: & impijs, ac ſceleratis iratos, & infenſos eſſe. ſic enim ille in Phædone, *ἀλλὰ τόδε γέ μοι δοκεῖ ὦ Κέβης, εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους.* & lib. 1. de legibus, ait Deos omnium cuſtodum eſſe maximos, & in maximis rebus eorum cuſtodiam, curamque verſari: quam ſententiam iterat in *Ἐπινόμει*

didici] ab Epicuro, cuius ſapientiam inſanientem appellat Od. xxxIIII. libr. 1.

Triſteis] triſtes eſſent Dij ſcilicet, & laborioſi, ſi, quicquid mirabile quotidie accidit, id ab illis proficiſceretur, ac de cælo in terras demitteretur. Lucret. lib. 2. *Quæ, benè cognita ſi teneas, natura uidetur Libera continuo dominis priuata ſuperbis, Ipſa ſua per ſe ſponte omnia Dijs agere expers.*

SATYRA 6.

NON, quia, Mecenas, Lydorum quicquid Etruſcos
Incoluit fineis, nemo generoſior eſt te:
Nec, quòd auus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarunt:
Vt plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali ſit quiſque parente
Natus, dum ingenuus: perſuades hoc tibi uerè,
Ante poteſtatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos ſæpe uiros nullis maioribus ortos,
Et uixiſſe probos, amplis & honoribus auctos.

contrà

Contrà Leuinum Valeri genus, unde ſuperbus
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non vnquam pretio pluris licuiſſe, notante
Iudice quem noſti, populo: qui ſtultus honores
Sępe dat indignis: & famæ ſeruit ineptus:
Qui ſtupet in titulis, & imaginibus. quid oportet
Nos facere à vulgo longè, lateque remotos?
Nanque eſto: populus Leuino mallet honorem,
Quàm Decio mandare nouo: cenſorque moueret
Appius, ingenuo ſi non eſſem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propria non pelle quieſſem.
Sed fulgente trahit conſtrictos gloria curru
Non minus ignotos generoſis. quò tibi Tulli
Sumere depoſitum clauum, fieriq́ue tribunum?
Inuidia accreuit: priuato quæ minor eſſet.
Nam, ut quiſque inſanus nigris medium impedijt crus
Pellibus, & latum demiſit pectore clauum:
Audit continuò, quis homo hic eſt? quo patre natus?
Vt, ſi qui ęgrotet, quo morbo Barrus: haberi
Et cupiat formoſus: eat quacunque: puellis
Iniiciat curam quærendi ſingula: quali
Sit facie, ſura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, urbem ſibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre ſit natus. num ignota matre inhoneſtus,
Omneis mortaleis curare, & quærere cogit.
Tùne Syri, Damę, aut Dionyſi filius, audes
Deiicere è ſaxo cineis? aut tradere Cadmo?
At Nouius collega gradu poſt me ſedet uno.
Nanque eſt ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paullus,
Et Meſſalla uideris: at hic ſi ploſtra ducenta,
Concurrantq́ue foro tria funera: magna ſonabit,
Cornua quod, vincatq́ue tubas. ſaltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Męcenas tibi ſum conuictor: at olim,
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt: quia non ut forſit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Prę ſertim cautum dignos aſſumere, praua

Ambi-

Ambitione procul. felicem dixere non hoc
Me poſſum caſu, quòd te ſortitus amicum.
Nulla etenim mihi te fors obtulit. optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius dixere quid eſſem.
Vt veni coràm: ſingultim pauca locutus,
(Infans nanque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. reſpondes (ut tuus eſt mos)
Pauca, abeo: & reuocas nono pòſt menſe: iubeſque
Eſſe in amicorum numero. magnum hoc ego duco:
Quòd placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum:
Non patre præclaro, ſed vita, & pectore puro.
Atqui ſi vitijs mediocribus, ac mea paucis
Mendoſa eſt natura, alioqui recta: uelut ſi
Egregio inſperſos reprendas corpore næuos:
Si neque auaritiam, neque ſordeis, ac mala luſtra
Obijciet uerè quiſquam mihi: purus, & inſons
(Vt me collaudem) ſi uiuo, & carus amicis:
Cauſa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flaui ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Læuò ſuſpenſi loculos, tabulamque lacerto,
Ibant octonis referentes idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam *portare, docendum*
Artes, quas doceat quiuis eques, atque ſenator
Semet prognatos: ueſtem, ſeruoſque ſequenteis
In magno ut populo ſiquis uidiſſet, auita
Ex re prœberi ſumtus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum,
Qui primus uirtutis honos, ſeruauit ab omni
Non ſolùm facto, uerùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, ſibi ne uitio quis uerteret, olim
Si præco paruas, aut, ut fuit ipſe, coactor
Mercedes ſequerer. neque ego eſſem queſtus. ob hoc nūc
Laus illi debetur, & à me gratia maior.
Nil me pœniteat ſanum patris huius: eoque
Non, ut magna dolo factum negat eſſe ſuo pars,
Quòd non ingenuos habeat, claroſque parenteis:

Sic me defendam. longè mea diſcrepat iſtis
Et vox,& ratio. nam, ſi natura iuberet
A certis annis æuum remeare peractum:
Atque alios legere ad faſtum,quoſcunque parenteis:
Optaret ſibi quiſque: meis contentus, onuſtos
Faſcibus,& ſellis,nolim mihi ſumere,demens
Iudicio vulgi,ſanus fortaſſe tuo: quòd
Nollem onus haud unquam ſolitus, portare moleſtum.
Nam mihi continuò maior quærenda foret res:
Atque ſalutandi plures: ducendus & vnus,
Et comes alter: uti ne ſolus,rus ue,peregrè-
Ve exirem: plures calones, atque caballi
Paſcendi: ducenda petorrita. nunc mihi curto
Ire licet mulo,uel,ſi libet, uſque Tarentum:
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
Obijciet nemo ſordeis mihi,quas tibi,Tulli:
Cùm Tiburte uia prętorem quinque ſequuntur
Te pueri laſanum portantes, œnophorumque.
Hoc ego commodius,quàm tu pręclare ſenator,
Multis atque alijs uiuo. quacunque libido eſt,
Incedo ſolus: percunctor quanti olus,ac far:
Fallacem Circum,ueſpertinusque pererro
Sępe forum: aſſiſto diuinis: inde domum me
Ad porri,& ciceris refero, lachanique catinum,
Cœna miniſtratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet: aſtat echinus
Vilis: cum patera guttus,Campana ſupellex.
Deinde eo dormitum,non ſollicitus,mihi quòd cras
Surgendum ſit manè: obeundus Marſya,qui ſe
Vultum ferre negat Noniorum poſſe minoris.
Ad quartam iaceo: poſt hanc uagor: aut ego lecto,
Aut ſcripto,quòd me tacitum iuuet. ungor oliuo:
Non,quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Aſt,ubi me feſſum ſol acrior ire lauatum
Admonuit: fugio rabioſi tempora ſigni.
Pranſus non auidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus ocior. hæc eſt
Vita ſolutorum miſera ambitione,grauique:
His me conſolor,uicturus ſuauius,ac ſi
Quæſtor auus,pater atque meus,patruusque fuiſſent.

COM-

COMMENTARII.

Non, quia Mæcenas, &c.] non ideò Mæcenas, quòd omnium Lydorum quicunque in Etruriam domicilium ac ſedes tranſtulerunt, generoſiſſimus es, nec, quòd maiores tui magnis legionibus imperauerunt, humilis & obſcuri generis homines deſpicis, ac derides. Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 1. ῥωμ. ἀρχαιολ. hæc de Etruſcis ſcribit, Τυῤῥηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν. οἱ δ' ἐπήλυδας. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθιγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων, κατεσκευάσαντο, τεθῆναι λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ τυῤῥηνοῖς αἱ ἐντείχειοι, καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' ἕλλησιν, &c. οἱ δὲ μετανάστας μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι, τυῤῥηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα. τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μηονίας καλουμένης, παλαιὸν δή τινα, μεταναστάντα. id eſt, Tyrrhenos alij indigenas Italiæ populos eſſe aiunt, alij aduenas: atque ij quidem, qui hanc gentem in Etruria natam faciunt, hoc nomen à propugnaculis, quæ primi mortalium, qui in his locis habitarunt, conſtruxere, impoſitum eſſe dicunt turſes enim, ſeu turres, etiam apud Tyrrhenos domicilia muris iuncta, ſolida, ac ualida nominantur, quemadmodum & apud Græcos. Ab euentu porrò nomen impoſitum eſſe uolunt, &c. Qui autem eos aduenas eſſe fabulantur, Tyrrhenum aiunt, qui coloniæ dux fuerit, à ſeipſo genti nomen impoſuiſſe. Hunc autem genere Lydum fuiſſe, antiquum quendam, atque ab ea, quæ anteà Meonia appellabatur, in hæc loca commigraſſe. Hæc, & longè plura Dionyſius de Etruſcis, ſeu Tyrrhenis, tradit lib. 1. quæ legat apud illum, qui his paucis nondum expletus erit: uideat, & apud Herodotum nonnulla non iniucunda lib. 1. quæ tamen Dionyſius producit in eodem, unde illa depromſi, loco. Mæcenatem autem ab Etruriæ regibus ac principibus eſſe prognatum, cum Horatius multis locis prædicet, ut Od. 1. lib. 1. & Od. XXIX. lib. 3. tum & Propertius ipſe teſtimonio eſt lib. 3. ut annotauimus ſuprà ad Od. XXIX. lib. 4.

Lydorum quicquid] ſic loquitur ſuprà Od. v. epod. *At o, deorum quicquid in cælo regis Terras.* ſimile eſt illud Catullianum, *O quantum eſt hominum uenuſtiorum.* & Terent. Heautont. *At te omnes Dij, Deæq; quidem, quantum eſt Syre, Cum iſtoc inuento, cumq; incepto perduint.*

Olim qui magnis leg. imp.] hæc è Lucretio ſumta ſunt libr. 3. *Inde alij multi reges, rerumq; potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt. Imperitarent* autem excudi iuſſeram, ſecutus cod. Iann. Torn. & Vatic.

naſo ſuſpend. adun.] derides. ſaty. VIII. lib. 2. *Balatro ſuſpendens omnia naſo.* Græci dicunt μυκτηρίζειν.

Ignotos] ignobiles, obſcuros, ἀσήμους.

libertino patre natum] item infrà, *Nunc ad me redeo libertino patre, natum.* & epiſt. ad libr. *Me libertino natum patre.*

Cum referre negas] ſic habent libri omnes antiqui. hoc eò dico, ne quis ſupponat, *neges.*

dum ingenuus] ingenuus erat Horatius, ſi ingenuus eſt is, cuius pater ſeruitutem non ſeruiuit. Nam antiquo iure ciuili libertini à libertis differebant, cum liberti ſint ſerui manumiſſi. libertini autem libertorum filij. quam diſtinctionem Imperatores ſuſtulerunt.

Tulli] Tulli Hoſtilij Regis ſeptimi, ex captiua nati.

Contrà Leuinum Valeri g.] id eſt, Contrà Leuinum P. Valerij Leuini Poplicolæ, à quo Tarquinius exactus eſt, filium, perſuades tibi verè, & explora-

tum

ſum habes, hominem contemtiſſimum fuiſſe.

Valeri genus] Valerij filium: vt Tibull. lib. 4. ad Meſſ. de Circe, *Quamuis illa foret Solis genus.* & Propert. lib. 2. *Qualis & Iſchomache Lapithæ genus heroine.*

vnde] à quo, ὑφ' οὗ. ſic Terent. Adelph. *domi habuit, unde diſceret.*

vnius aſſis Non vnquam, &c.] id eſt, nunquam pluris æſtimatum eſſe vno aſſe. verbum *liceo* autem in mancipijs, & rebus mancipi, venalibus denique propriè locum habet, vt obſcurè ſignificare videatur Horat. hunc Leuinũ quantumuis nobilem, propterea quòd iners, & ignauus fuerit, ſeruo nihilo meliorem fuiſſe. M. Tull. ad Att. lib. 12. *De Druſi hortis, quanti licuiſſe tu ſcribis, id ego quoque audieram.*

notante Iudice, q.] amplificatio eſt. hic Leuinus etiam à populo, qui nobilitatem pluris facere ſolet, quàm bonos mores, & virtutem, tamen contemtus, ac præteritus eſt: neque vllum honorem, præter Quæſturam potuit obtinere, propter inertiam, & cetera animi vitia, &c.

Qui ſtultus hon. Sæ. d.] ſi populus (inquit) qui ſæpe honores defert ad indignos, & famam ſequitur, & ſplendorem generis potius, quàm veritatem, ac virtutem, Leuinum hominem nobiliſſimum propterea, quòd à maioribus ſuis degenerauerat, cõtemſit, ac pro nihilo putauit, quid nos oportet facere multum à populo ſtudijs, & iudicijs diſcrepantes, ac diſſidentes?

ſtupet in titulis] admiratur titulos, & generis antiquitatem.

Nanque eſto: populus, &c.] redit ad illud ſuperius de populi leuitate, atque errore, qui plerunque nobilitatem pluris facit, quàm integritatem, grauitatem, conſtantiam, ceterasque virtutes. Eſto, inquit, demus populum Leuino homini nobiliſſimo potius, quàm Decio nouo, & ignobili honores mandaturum: &, ſi ego, cùm ingenuo patre natus non eſſem, me ad petendos honores contuliſſem, dubium non eſſe, quin me Cenſor à petendo ſummoueat, ut indignum magiſtratu: veruntamen æque ignobiles, vt nobiliſſimi homines, honoris ſtudio ducuntur.

Decio] P. Decio Muri, qui primus è Decijs conſul fuit, vt teſtatur M. Tull. lib. 1. de diuinat. iccircò nouus ab Hor. appellatur.

nouo] noui ſunt, quorum maiores ornati non fuerunt populi honoribus.

mandare] *mandare honorem, mandare magiſtratum,* vſitatum genus loquendi bonis auctoribus. Admonet me hic locus, vt emendem locum Cicer. in proœmio orationis pro lege Manil. qui ita vulgo legitur. *Nunc cum & auctoritatis in me tantum ſit, quantum uos honoribus mandandum eſſe voluiſtis, & ad agendum facult.* &c. ego *honoris* legendum cenſeo.

moueret] moueret ordine, notaret, iure ſuffragij priuaret, in ærarios referret.

Vel meritò, quoniam] atque id meritò (inquit) quia mea ſorte contentus non fuiſſem, aut quia maiora, quàm mei generis, ac loci ratio ferat, concupiuiſſem. Eraſmus putat natum prouerbium ab aſino Cumano, qui Leonina pelle ſumtu Leonem ſimulaſſet.

Sed fulgente trahit] id eſt, ſed æquè cupidi gloriæ ſunt homines noui, & ignobiles, vt nobiles.

quò tibi Tulli] hunc Tullium Iul. Cæſar rerum potitus, quòd Pompeianas partes ſecutus eſſet, è ſenatu mouit, cum præſertim obſcuro, & humili loco natus eſſet. Interfecto autem Cæſare, fuerat reſtitutus, atque iterum ſe ad petendos magiſtratus contulerat.

quò tibi] quò tibi profuit ſumere veſtem ſenatoriam tibi à Cæſare ademtam,

tam,& obtinere tribunatum? in eundem inuehitur infra. *Obijciet nemo ſordes mihi,quas tibi Tulli.* in duobus codic. manuſcriptis reperi. *fieriq́; tribuno.*

clauum] Latum clauum,de quo mox dicemus. erat enim ſenator.

Nam,vt quiſque] ſententia hæc eſt. nam ſtatim,vt quis nigris calceis lunatis,& ſenatorio veſtitu vti cępit nouus,& obſcurus homo,& eo ipſo inſanus, quòd obſcuro loco natus,& nouus inſignia ſenatoria ſibi ſumat,atque arroget: audit hos populi ſermones. *Quis homo hic?* &c. calcei autem ſenatorij vſque ad medium crus producebantur. iccircò dixit, *medium impedijt crus*. Noui autem adepti magiſtratum,eo ipſo fiebant ſenatores.

& latum demiſit pectore clau.] id eſt,tunicam latis clauis ornatam. Erant autem hi claui ornamenta quædam purpurea clauorum ſpeciem pręben-tia, tunicis attexta, ſeu fortaſſe aſſuta: à quibus latus clauus dictus, id eſt,tunica lati claui: quod erat inſigne maiorum magiſtratuum, vt ædilium maiorum, prætorum, conſulum, denique ſenatorum. Plin. lib. 33. *Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe,ut ſemel cœperunt eſſe celebres,ſicut tunica ab annulis ſenatum tantum.* Sueton. in Veſpaſ. *ſumta toga uirili, latum clauum,quanquam fratre adepto, diu auerſatus eſt: nec,ut tandem appeteret,compelli, niſi à matre potuit.* Idem in C. Claud. *Latum clauum,quamuis initio affirmaſſet non lecturum ſenatorem,niſi ciuis Rom. abnepotem, etiam libertini filio tribuit,* &c. Idem in Tiber. *ſenatori latum clauum ademit,*&c. Idem in Oct. *liberis ſenatorum,quò celerius reip. aſſueſcerent,protinus à uirili toga latum clauum induere,& curiæ intereſſe permiſit*: erat & anguſtus clauus, id eſt,tunica anguſti claui, qua vtebantur equites. Suet. in Octau. *uſus eſt togis neque reſtrictis,neque fuſis. clauo nec lato, nec anguſto.* Paterc. ad Męcen. *non minus Agrippa Cæſari carus: ſed minus honoratus, quippe uixit anguſto clauo penè contentus.* à lato, & anguſto clauo laticlauij, & anguſticlauij nomina ducta ſunt. Suet. in Nerone. *Ac ſæpe in eiuſmodi rixis oculorum,& uitæ periculum adijt,à quodam laticlauio,cuius uxorem attrectauerat, propè ad necem cæſus.* Idem in Othone. *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis tertiæ decimæ legionis tribunus anguſticlauius.* Neque verò videtur mihi prætermittendum,quod ſcribit Pomp. Feſtus, tunicam palmatam à latitudine clauorum eſſe dictam,*quæ nunc* (inquit ille) *à genere picturæ appellatur.* quibus verbis ſatis ſignificat clauos illos in tunicis acu fuiſſe depictos. Idem alibi clauata veſtimenta quædam ait eſſe appellata clauis intertexta. Varro lib. 8. de ling. Latina. *Nam ſi quis tunicam ita conſuit, ut altera plagula ſit anguſtis clauis: altera latis,utraque pars in ſuo genere caret analogia.*

Audit continuò] ſic ſup. Od. xxv. lib. 1. *audis minus & minus iam: Me tuo longas pereunte noctes,*&c.

quis homo hic eſt: quò p. n.] ſic reperi ſcriptum in quinque veteribus cod. vno Vat. Rain. Card. Iann. Faer. Torn.

Vt ſi qui ægrotet,quo m.] vt ſi quis (inquit) eo morbo laboret,quo Barrus, homo immodicè formę ſtudio deditus, & nimis accuratè comtus, & cultus,ut pote libidinoſus,& mulieroſus: quacunque incedat, curam afferat puellis, de ſingulis eius corporis partibus quærendi: ſic, qui ſe profitetur idoneum eſſe ad Remp. adminiſtrandam,omnes homines impellit ut quærant,quo ſit loco natus. morbi igitur nomine morbum animi intelligere nos oportet,quomodo & Catullus uſurpat in Egnatium,ob dentium candorem, uſque quaque renidentem. *Quodcunque agit, renidet,* (inquit Catull.) *hunc habet morbum Neque elegantem, ut arbitror, neque urbanum.* Idem alibi, amorem, teterrimum morbum nominat, ut ſupra admonuimus. Sic Plato in Sophiſta δειλίαν, καὶ ἀκολασίαν, καὶ ἀδικίαν νόσον, id eſt, morbum appellat. ſic & M. Tull. Verris ſtudium immoderatum in ſignis, & uaſis antiquis comparandis, morbum vocat.

Verr.

Verſ. III. & VI. ſic Hora. ſuprà Od. xxv. li. I per *morbum* Eunuchorum, & cohortis Cleopatræ, morbum animi ſignificat, nempe impudicitiam, & mollitiem muliebrem. & ſupra ſatyra ſuperiore, *Campanum morbum* eodem ſenſu nominauit. & infrà ſatyra 3. lib. I. *ponas inſignia morbi*. ibidem. *Et morbi miror purgatum te illius.*

Syri, Damæ] Syri, Damæ dictum eſt *ἀσυνδέτως*. ſunt enim nomina duo ſeruilia, id eſt, minimè Romana: vt & Dionyſius. Tu ne igitur (inquit ciuis aliquis Rom.) è ſeruo quopiam natus, audes eiues Rom. damnare, vt vel è ſaxo Tarpeio deijciantur, vel carnifici tradantur ſecuri feriendi? quod erat in Tribunorum plebis poteſtate ſitum.

At Nouius collega] reſpondet ignobilis ille, & libertinus, & tamen magiſtratu fungens, hoc modo. At collegam habeo gradu me inferiorem. Eſt enim libertus, cum ego ſim libertinus.

hoc tibi Paullus, Et Meſſalla] hoc nomine (reſpondet eiuis Rom. aut populus) nempe quòd collega tuo ſuperior ſis vno gradu, & conditione, tibi videris ſummo loco natus.

at hic ſi pl. d.] verùm quamuis hic Nouius deteriore ſit loco natus, quàm tu: vno tamen te vincit, quòd voce admodum valeat. hoc ſaltem nos retinet, ac delectat: hoc nos ſolatur. intellige hæc quoq; dici à ciue, aut populo Rom. Hoc loco autem Horatius vrbanè & populum Rom. irridet, qui talibus hominibus magiſtratus mandet, & ambitioſos, ac magiſtratus ipſos, qui ſola vociferandi facultate freti dignos ſe honoribus populi eſſe putent.

magna ſonabit, Cornua q. v.] id eſt, vocem edet, quæ plauſtrorum ſtrepitum: cornuum, & tubarum cantum vincat. ſonabit, ſonitus edet. nomen *magna* vel eum voce *cornua* coniungere licet. vel cum verbo *ſonabit*. Nã & M. Tull. ita loquitur multis locis. vt pro Arch. poeta. *ut etiam Cordubæ natis poetis pingue quiddam ſonantibus, atque peregrinum, tamen aures ſuas dederet.* Idem in Bruto. *Cotta, quia ſe ualdè dilatandis litteris a ſimilitudine Græcæ locutionis abſtraxerat; ſonabatq; contrarium Catulo ſubagreſte quiddam, planeq; ſubruſticum, alia quadam quaſi inculta, & ſiluestri uia ad eandem laudem peruenerat.*

rodunt] carpunt, clanculum inſectantur, mordent clanculum, vt loquitur Terent. Eunuc. ſup ſaty. IIII. *abſentem qui rodit amicum*. Cicer. orat. pro Corn. Balbo. *more hominum inuident: in conuiuijs rodunt.*

Nunc quia Mæcen. t. ſ.] duobus temporibus, & duabus de cauſis ſe clanculum morderi oſtendit, nunc quidem quòd cum Mæcenate viuat, olim autem, quia tribunus militum fuerit.

Diſsimile hoc illi eſt] id eſt, non eſt idem olim tribunum militum fuiſſe, atque hodie cum Mæcenate viuere.

quia non, vt forſit, &c.] quia (inquit Hora.) nõ vt fortaſſe quiuis mihi poſſit iure tribunatum, ſeu quenuis alium honorem inuidere. ita mihi tuam amicitiam iure inuideat. honos enim nonnunquam forte fortuna mãdatur etiam indignis: amicitia autem tua neque indignis, neque caſu contingere ſolet, tum delectum amicorum adhibeas, neque quenquam in amicitiam tuam recipias, niſi perſpectum, ſpectatum, & cognitum. Sciunt autem, qui legerunt Ariſtotelem lib. 2. rhetor. inuidiam locum habere in rebus alterius ſecundis, & fortuitis, non in ijs, quæ ſunt animi viribus, & virtute partæ. ſed ſilentio prætereundum non videtur Priſcianum lib. 15. ita hunc locum legere, vt excudendum curauimus. *quia non ut forſit honorem.* forſit aũt idem valet, quod fortaſſis: eaq; voce vſus eſt ſup. Od. XXVIII. lib. I & Virg. lib. II. Aen. *Forſit vota facit, cumulatq; altaria donis.* atq; ita reperi ſcriptum in 4. cod. antiq. vno Vatic. Iann. Faer. Torn.

cautum dignos aſſumere] in amicis deligendis prudentem, conſideratum, ac diligentem: amicos non ambitione, aut alicuius rogatu recipientem: ſed tua ſponte, tuoq; iudicio adoptantem. videlicet qui tibi viſi ſint amicitia tua digni.

ſelicem dicere n.h.] non poſſum me hoc nomine felicem prædicare, quòd te amicum nactus ſim. nulla etenim me tibi fortuna obtulit: ſed certo iudicio, & conſilio me aſciuiſti. tuo igitur conſilio, id eſt, *τῇ σῇ προαιρέσει* effectum eſt, vt tibi ſim amicus, non mea *εὐτυχίᾳ*, id eſt, felicitate.

hoc caſu] hoc euentu, vel hac ſorte. ſors enim eſt effectus fortunæ, vt ſupra annotauimus, etiam ſi aliud ſcribat Nonius. ſignificat tamen interdum cuiuſq; viuendi genus, ſiue fortuitò oblatum, ſiue conſultò ſuſceptum.

ſortitus] ſubintellige, ſim, vt ſæpe aliàs. Sortiri autem eſt *λαγχάνειν*, nanciſci, conſequi.

Nulla etenim mihi te f.] perſpicuè oſtendit ſe in amicitiam Mæcenatis receptum eſſe non alterius commendatione, non gratia, non fortuitò: ſed illius conſilio, ac iudicio: ſuaq; ipſius virtute.

ſingultim pauca locutus] ſic ſuprà ſaty. 4. dicebat ſe animi puſilli natum eſſe, raro & perpauca loquentem. *ſingultim loqui* eſt ſermone interrupto, & veluti voce identidem compreſſa loqui: quod vſuuenire ſolet uerecundis, & timidis natura. talem autem locutionem *ἰσχοφωνίαν* uocant Græci, *παρὰ τὸ ἴσχειν τὴν φωνὴν*, non *ἰσχνοφωνίαν*, quæ eſt vocis (vt ita dicam) gracilitas. & *ἰσχόφωνοι*, qui ita loquuntur, id eſt, qui loquendo hæſitant, à Græcis appellantur, non *ἰσχνόφωνοι*. quemadmodum corruptè, ac mendoſè habent libri problematum Ariſtotelis *Τμήματι ια. περὶ φωνῆς*. quod quidem declarat ipſe Ariſtoteles problemate LV. his verbis *οἱ δὲ ἰσχόφωνοι φωνοῦσι μὲν, λόγον δὲ οὐ δύνανται συνείρειν*. quo loco tamen libri omnes vulgati habent *ἰσχνόφωνοι*.

Inſans pudor] ab effectu. pudor enim, & timor obſunt locuturo.

non ego circum Me Sat.] id eſt, non ego me meas villas, & meos fundos obire dico equo Apulo inſidentem: equo in Satureianis paſcuis nato, & paſto.

qui turpi ſecer. hon.&c.] id eſt, qui honeſtum hominem à turpi ſeparas non generis ſplendore: ſed vitæ innocentia, & animi integritate.

alioqui recta] paucis vitijs, ijsq; mediocribus exceptis, recta.

mala luſtra] flagitioſas, & nefarias libidines. luſtra hoc loco idem quod ganea, fornices. *mala luſtra* dixit, propterea quòd ſunt quædam legibus ciuilibus conceſſæ, & ferendæ voluptates: vt ſuprà ſaty. IIII. *Ne ſequerer mœchas, conceſſa cum Venere uti Poſſem*. nomine luſtrorum vtitur & M. Tull. vt in orat. pro M. Cælio. *Nulla luxuries reperietur, nulli ſumtus, nullum æs alienum, nulla conuiuiorum, ac luſtrorum libido*. & in orat. poſt reditum in ſenatu. *cur in luſtris, & helnationibus, huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia uirtus tandiu ceſſauit?* & pro Sextio de Gabinio. *hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum, ac ſtuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsque confectum*. & epiſt. ad Caſſ. lib. 12. *Quæ autem in luſtris, & uino commentatio potuit eſſe?* & Lucret. lib. 4. *Deſidioſè agere ætatem, luſtrisq; perire*. & Plautus Bacchid. *atque id pollicetur ſe daturum aurum mihi, Quod dem ſcortis, quodq; in luſtris comedim, & congræcem pater*. Idem in Aſinar. in extrem. *cano capite te cuculum uxor ex luſtris rapit*. Idem Curculione. de lenonibus. *hi male ſuadendo, & luſtris lacerant homines*. ex quo apud eundem, verbum *luſtrari*. in Pſeudolo. *nã qui liberos eſſe illico Se arbitrãtur, ex conſpectu heri ſui ſi ſe abdiderint, luxuriantur, luſtrantur, comedunt*. ſed mihi reticendum eſſe non puto me reperiſſe in vno codice manuſcripto mala lucra, quam lectionem tamen nõ valdè probo.

Cau-

Cauſa fuit pater his] quòd non ſit auarus, non ſordidus, non turpibus, & fœdis libidinibus inquinatus, non impudicus: patri acceptum refert, qui ſe optimè educandum, & inſtituendum curauerit.

Flaui] hic docebat artem numerandi, ac ratiocinandi. uox autem *magni* cohærere debet cum nomine *pueri*.

Læuo ſuſpenſi loc.] hic uerſus repetitus eſt in epiſt. 1. lib. 1.

Ibant octonis refer.] omnes ferè hęc uerba accipiunt de mercede, quę daretur Flauio numerandi magiſtro. ego autem putabam intelligenda de pecunia anteà collocata, & in fænore occupata, nunc exacta. caput enim, aut certè uſuræ idibus exigebantur, pecunia Kalendis ponebatur, ut diximus ſup. ad Ode. 11. epod. in extr. Itaque hęc uerba *referentes æra*, ſic explicabam: referentes à debitoribus uſuras idibus. Iam octonis idibus dixit, quia iduum dies ſunt octo.

docendum Artes, quas] quid Romę didicerit, oſtendit his uerſibus epiſt. ad Loll. lib. 2. *Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri, Iratus Graijs quantum nocuiſſet Achilles.*

Semet prognatos] ſemet natos. aut propriè pronepotes ſuos à ſe prognatos. hæc enim uis eſt huius nominis. M. Tull. Tuſcul. lib. 3. *Qualis enim tibi ille uidetur Tantalo prognatus, Pelopeus, qui quondam à ſocero Oenomao Rege Hippodamiam raptis nactus nuptijs?* Nam de Thyeſta loquitur.

ueſtem, ſeruosq; ſ.] adeò, (inquit) ut ſi quis ueſtitum, & comitatum meum in turba uideret, exiſtimaret ſumtus illos mihi ex re auita ſuppeditari. ſed non ne fieri poterat, ut ex patrimonio auito ſumtus illi Horatio ſuppeditarentur, quamuis eius auus libertus fuiſſet? poterat. ſed credibilius eſt patrem Horatij nihil, aut pauca à patre accepiſſe, omniaque, quę haberet, quæſiuiſſe. ordo horum uerborum hic eſt; quem alij turbant: adeò, ut ſi quis magno in populo ueſtem, & ſeruos ſequentes uidiſſet, &c.

præberi] ſuppeditari, ut ſuprà annotauimus.

Ipſe mihi cuſtos] ſic M. Tull. de Cęlio in Cęliana. *Nam quoad ætas M. Cælij dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primum ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia diſciplinaq; munita.*

quid multa?] utuntur auctores hoc interrogandi genere, cum properant ad euentum rei, & cum multis ſingillatim enumeratis, & cōmemoratis ſignificant longum eſſe cetera omnia perſequi. ut M. Tull. lib. 1 ad Attic. *ſi unquam mihi ἐπιχειρήματα ſuppeditauerunt, illo tempore. Quid multa? clamores (etenim hæc erat ὑπόθεσις, &c.) tanti fuerunt, ut ego eo breuior ſim, quòd eos uſq; iſtinc exauditos putem.* Idem accuſ. lib. 4. *Omnibus curat rebus inſtructum, et paratum ut ſit conuiuium. Quid multa? Rex ita, &c.* Idem de orat. ad Qu. Fratr. lib. 1. *Quid multa? nemo in illo iudicio pedem ſupploſit, credo, ne Stoicis renunciaretur.* Idem epiſt. ad Pap. Pætum. lib. 11. *Quid multa? non mehercule tam perſcribere poſſum, quam mihi gratum feceris, ſi ocyſſime Fabium reddideris.* Iterum Horat. ſaty. v. lib. 2. *Quid multa? neque illi Sepoſiti ciceris, neque longæ inuidit auenæ.*

pudicum] ab aliena libidine intactum, atque integrum, ut annotatum eſt epiſt. ad Quinct. lib. 1.

Non ſolum facto, uerum.] ita me pudicum ſeruauit, ut non ſolum ullam turpitudinem ab altero illatam perpeſſus ſim: ſed ne uerbum quidem contumelioſum, aut maledictum audierim.

olim] aliquando, ποτέ, ut ſæpe aliàs. & Virg. Aen. v. *quod tumidis ſummerſum fluctibus olim Tunditur.*

coactor] coactores dicebantur publicanorum miniſtri, qui uectigalia minutatim exigebant, operamq; ſuam in ea re publicanis locabant. appellabantur

eodem

eodem nomine etiam argentariorum miniſtri, qui in auctionibus pretia rerum uendirarum exigebant.

neque ego eſſem q.] neque uerò de patre meo queſtus eſſem, ſi præco, aut coactor fuiſſem, quæſtumque ex ijs artibus feciſſem.

Nil me pœniteat ſanum p.] id eſt, quandiu ſanus ſim, nunquam mihi doleat, aut nunquam mihi parum beatus uidear, quòd tali patre natus ſim. nam uerbum pœnitet hanc interdum uim habet, ut apud M. Tull. in Cęliana. *id nunquam tam acerbè feret M. Calius, ut eum pœniteat non deformem eſſe natum.* Idem in diuinati: in Verr. *cuius conſuetudinis, atque inſtituti patres noſtros non pœnitebat.* Terent. Phorm. *noſtri noſmet pœnitet*, id eſt, nobis noſmet diſplicemus. Iterum M. Tull. lib. 1. ad Attic. *à ſenatu quanti fiam minime me pœnitet*, id eſt, *à ſenatu magni fio: uel non parui aſtimor.* Liuius lib. 28. *Ea noſtra merita, imperatorumq; noſtrorum erga nos fuerunt, ut nos cladium noſtrarum non pœniteat.* Idem eod. lib. *pœnitebit te P. Corneli gloria tua, ſi hoſtem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis cauſa fuit, tu conſul Italia expuleris?*

eoque Non vt m. d.] iccirco (inquit Hor.) non imitabor eos, qui obſcuriore loco, parentibusque ignobilibus nati, ſolent ita ſe defendere, culpam ſuam non eſſe, quod ingenuos, & claros parentes non habeant.

nam ſi natura iub. &c.] nam liceret hominibus à certis annis repueraſcere, atque ætatem anteactam iterare, aliosque parentes quoslibet ad oſtentationem, & gloriam optare, nemo eſt qui non ſit alios optaturus: ego autem meis contentus oneratos populi honoribus, & claros nolim mihi ſumere.

onuſtos Faſcibus, & ſellis] prętorios, conſulares, ædilitios uiros. *onuſtos* autem ualet idem quod oneratos. placuit enim mihi mirum in modum hęc ſcriptura, quæ eſt in codice Card. Rain. & trib. Vaticanis. ut ſignificet Horatius prętores, & conſules faſcibus, & ſellis, & ceteris inſignibus onerari potius, quàm honorari. natum autē mendum è duarum uocum ſimilitudine honeſtus, & onuſtus, ſeu, ut nonnulli ſcribunt, honuſtus. nam & Varro libr. 4. de lingua Latina ſcribit honorem ab onere honeſto dictum eſſe. & honeſtum eò dictum, quòd ſit oneratus

ſanus tuo] qui populares honores non magni admodum æſtimas.

Nam mihi cont.] nam, ſi ſplendidiore loco natus eſſem, maiores mihi cōtinuò quærendę facultates eſſent: ſumtus faciendi maiores, &c.

ſalutandi plures] fortaſſe ſuffragiorum, & ambitionis cauſa.

petorrita] uehicula Gallica. epiſt. ad Aug. *Eſſeda feſtinant, pilenta, petorrita, naues.*

Tulli] iterum Tullio illi, quem paulo ante inſectatus erat, grauius inſultat.

pueri laſanum port. œno.] ridiculè hæc duo coniunxit laſanum, & œnophorum, ut hominis ſordes apertius indicaret, ac declararet. Eſt autem laſanum uas ad onus uentris excipiendum, comparatum, & eſt uox Græca, qua utitur Nicarchus lib. 2. epigr. *Ην ἐπὸν αἰτήσω δοχὸν εἰσφέρει ἂν λάχανόν μοι, Εἴπω, δὲς, πεινῶν, εὐθὺ φέρι λάσανον.*

Hoc ego commod. &c.] ego hac te, & multis alijs rebus uiuo commodius, quàm tu: hac re (inquam) quòd mihi liceat ire uel uſque Tarentum, ſi libeat, uno mulo, cum id prętori non liceat. omnia autem exemplaria, & typis excuſa, & manuſcripta, quæ quidem uiderim, hic ſunt mendoſa, in quibus hæc ineſt ſcriptura *Millibus atque alijs*: cum legendum ſit *Multis atque alijs*. Quis enim unquam ita locutus eſt millia alia, aut millibus alijs? nonne ita potius loquuntur omnes Latini ſcriptores, mille alia, & mille alijs? Adiutus ſum autem ab uno codice manuſcripto, in quo ita ſcriptum reperi nō ſine litura tamen *Multibus*

bus atque alijs:cuius codicis teſtimonium nō eò produco,quòd ex ea ſcriptura de uera fecerim coniecturā(ego enim mullo antè,quàm in illum librum incidiſſē, ita, vt dico, eſſe emendandum hunc locum iudicaram) ſed ne quis religioſior me arrogantiæ,atque audaciæ inſimulet, quaſi libros uulgatos ſine auctoritatē ueterum librorum,pro meo iure corrigam. Sed ſit ita: omnino aut ita hic locus corrigendus eſt codicibus omnibus inuitis,aut dicendum Horatium Latinè loquendi,conſuetudinem uel neglexiſſe,uel ignoraſſe.

ueſpertinusque pererro] id eſt,ueſperi.ut epiſtol.ad Numiciū,& *ueſpertinus pete tectum* uide annot.ad illum Od.xvi.epod. *Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile*:uitioſa autem ſcriptura eſt uulgatorum lib.& quorundam ſcript.*ueſpertinumq; pererro*, &c.

aſsiſto diuinis] ſacrificiis priuatis,aut publicis:rei diuinæ.Virg.Aen.viii. *Exin ſe cuncti diuinis rebus,ad urbem,Perfectis,referunt*.T.Liuius lib.36. *res diuinas facere maioribus, hoſtijs iuſſerunt*. M.Tull.Verr.de ſignis. *pateræ,qua mulieres ad res diuinas uterentur*.

lachaniq; catinum] Greca nomine uſus eſt:quod non eſt ei nouum.lachanum autem olus ſignificat.ſed non diſſimulabo me hunc locum in omnibus codic.deprauatum reſtituiſſe beneficio Rainuntij Farneſ. Card. in cuius libro ſic eſt emendatus.Nam ſcriptura uulgata eſt inepta,& abſurda:*laganiq; catin*. quod nō eſt mihi difficile peruincere.Solet Horatius cum uictum tenuem, minimeq; ſumtuoſum ſignificare uult, oleris nomen uſurpare. epiſtol.xvii.libr.i.*Si pranderet olus patienter, regibus uti Nollet Ariſtippus*. epiſt. ad Torq. eod.lib. *Nec modica cœnare times olus omne patella*. ſaty.i.libr.2.*diſcincti ludere,donec Decoqueretur olus*. ſaty.vi.eiuſd. *ſimulque Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo*. ſaty.ii. eiuſd. *Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta Quicquam, præter olus fumoſæ cum pede pernæ*. ſaty.7.eiuſd. *Si nuſquam es forte uocatus Ad cœnam, laudas ſecurum olus*.

pueris tribūs] à pueris tribus.cuius locutionis ſexcenta ſunt exempla: ex quibus pauca carpamus.Od.vi.lib.i. *Scriberis Vario fortis*, &c. Od.xxv. eiuſd. *examen Eois timendum Partibus*. Od.xxv. *Auditam moderere arboribus fidem*. ſat.x. huius lib.*Illi,ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt*,&c.epiſt.xvi.*Siquis bella tibi terra pugnata,marique Dicat*.de arte poet.*Nolito ad uerſus tibi factos ducere plenum Lætitiæ*.ſic Catull.ad ſeipſum.*Amata nobis,quantum amabitur nulla*.ſic Græci. Xenoph.Cyri pæd.v. *ἐμοὶ πεπραγμένον*

lapis albus] menſa ex albo lapide:quę rotunda erat,vt alibi dicemus.

aſtat echinus Vilis: cum p.g.] locus eſt obſcurus cùm propter ſcripturæ varietatem: tùm propter ignorantiam vaſorum Romanorum, quibus vtebantur in cœnis,& conuiuiis.oritur alia difficultas ex voce *echinus*: quę, quid hoc loco ſignificet,non eſt facile explicare. alij igitur libri habent: *aſtat echino Vilis cum patera guttus*. alij, *aſtat echinus Vilis:cum pat.gutt*. alij mutata interpunctione, *aſtat echinus:Vilis cum patera guttus*· quarum lectionum,quæ ſit optima, difficile & periculoſum eſt pronunciare. mihi quidem non liquet. ſecutus ſum autem eam ſcripturam, quam plures codices veteres confirmant, eamque ſic explico. aſtat mihi cœnanti echinus non magni pretij, nempe fictilis,& guttus & patera.quòd ſi cui magis placeat altera ſcriptura, *aſtat echino*, &c. eius hanc ſententiam eſſe puto:vilis guttus,& patera aſtant echino,id eſt, prope echinum locati ſunt. Iam echinum alij vas fictile: alij æneum fuiſſe dicunt: ſed ad quem vſum comparatum fuerit, docet nemo:alij thecam, ſeu inuolucrum ſcorteum, in quo uaſa includerentur:alij ampullam vitream. Omninò nihil certi,in quo inſiſtere queas. Ego in tanta librorum, & opinionum uarietate, quid afferre

poſſum,

poſſum, in quo lector acquieſcat? planè nihil. Veruntamen ne hic *κυρὲν τρύβλιον* fuiſſe dicar, quid ſi dicam echinum uas fuiſſe fictile amplum, rotundum, humile, in quod vel ciborum reliquiæ conijcerentur: vel id quod in poculis reliquum eſſet, effunderetur, à ſimilitudine vel echini illius forenſis, & iudicialis, vel echini marini nominatum? Gutus porrò à guttis dictus: quia ex eo minutatim uinum fundebant, vt docet Varro lib. 4 de ling. Lat. Pateræ verò in poculis numerabãtur, & à patendo dictę ſunt, vt idem ibidem ſcribit. Hæc habui, quæ de hoc loco nunc quidem dicerem: aliàs fortaſſe probabiliora allaturus.

Campana ſupellex] ſignificat uaſa illa omnia fuiſſe fictilia. nam in Campania, ex luto & argilla, cuius propter ſoli bonitatem, magna eſt ibi copia, pulcherrima uaſa fingebantur. ſaty. III. lib 2. *Qui Veientanum feſtis potare diebus Campana ſolitus trulla.*

Marſya] Marſyæ ſtatuam in foro fuiſſe poſitam aiunt, ut eius aſpectu improbi, atque iniuſti litigatores deterrerentur. Notiſſima eſt de Marſyæ contentione cum Apolline, & de contentionis illius euentu fabula. *obeundus Marſya*, id eſt obeunda ea pars fori, in qua Marſyæ ſtatua poſita eſt.

Nouiorum ſer. min.] ex duobus Nouijs fratribus probabile eſt minorem fuiſſe improbiſſimum litigatorem, & impudentiſſimum fęneratorem: cuius os ne marmora quidem ferre poſſent.

ungor oliuo, Non quo] non eo ungor oleo, quo Natta. ungebatur autem ille oleo ex lucernis detracto: tantæ erant hominis ſordes. Neq; uerò aſſentior ijs, qui *uaca* legendum eſſe contendunt: primùm quòd alteram ſcripturam uideo ab omnibus codicibus etiam calamo exaratis confirmari: deinde quod probabilius eſt ab Horatio Nattam neſcio quem hoc nomine notari. Scimus autem Nattam familię Rom. cognomen fuiſſe. M. Tull. lib. 4. ad Attic. *De Natta ex tuis primum ſciui litteris: oderam hominem*, &c. Idem de diuinat. lib. 2. *Natta uerò ſtatua, aut ara legum de cælo tacta quid habent obſeruatum ac uetuſtum? Pinarij Nattæ nobiles. à nobilitate igitur periculum.* Idem in orat. pro Muręna, *Non igitur ſi L. Natta ſummo loco adoleſcens, qui, & quo animo iam ſit, & qualis uir futurus ſit, uidemus*, &c. Nihil prohibet autem, quo minus, ut ex optimo patre ſæpe improbiſſimus naſcitur filius: ſic ex nobili & honeſta familia, turpis aliquis, & infamis homo exiſtat. Præterea credibile eſt ab Horatio ſordidum aliquem hominem appellatum eſſe nomine alieno, non ſuo, propter metum legis: uel cum iam fuiſſe mortuum.

admonuit] *ὑπέμνησε*. nam aliud eſt monere, aliud admonere, ne quis erret.

rabioſi ſigni] Caniculę ſignum appellauit impropriè.

Pranſus non auidè, quant. int.] huius loci ſententia eſt, Ego tantillum pranſus, quantum interpellet: id eſt, non ſinat me totum diem inani uentre permanere, domi ocior. ſignificat ſe non tantum uorare in prandio, ut cibo, & potione uentrem refarciat, atque oneret: ſed quantum ſatis ſit ad ieiunitatem, famemque depellendam, uireisque corporis reficiendas, donec cœnæ tempus adueniat. ſi quis enim non prandeat: ſed cibi, & potionis uſum in ueſperum, & cœnæ tempus differat, ieiunus, & inanis diem totum durare dicendus ſit: Nunc autem cum prandet tenuiter, & parcè: ſaltem hoc prandium eum interpellat, quominus inanis ad ueſperam permaneat. *interpellare* propriè ualet inter loqui, ſeu loquentis orationem interrumpere. uſurpatur pro eo, quod eſt obſtare, & interrumpere ſimpliciter: & impedimento eſſe, ut hoc loco, & apud M. Tull. lib. 1. epiſt. ad Attic. *ſed hæc tota res interpellata bello refrixerat.* C. Matius ad Cic. lib. XI. epiſt. *ſed quæ hæc eſt arrogantia, quod Cæſar nunquam interpellauit, quin, quibus uellem, atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen ijs uterer: eos,*

qui

qui mihi amicum eripuerunt, efficere conari, ne, quos uelim, diligam? Brut. ad Cic. eod. li. *Interpellent me, quo minus honoratus ſim, dum ne interpellẽt, quo minus reſp. à me commode adminiſtrari poſſit*. Notiſſimum autem eſt prandia Romana aut breuiſſima, & parciſſima fuiſſe, aut, ſi qua fuerint ſumtuoſiora, & liberaliora, ea uel feſtis diebus uſurpari ſolita. uel nuptialia fuiſſe, uel ambitionis, & largitionis, uel luxuriȩ cauſa inſtituta. his cauſis exceptis, & ſimilibus, parcè admodum prandebant cœnabant liberalius. ientaculo autem, merenda, & ueſperna puto pueros duntaxat, & operarios homines uſos eſſe. Ne illud quidem prętermittendum eſt, Græcos illos Heroas, tãtiſper dum bellum gerebant, & in caſtris erant, ter die cibum capere conſueuiſſe: ac primum quidem cibum, & matutinum, *ἄριστον* eſſe nominatum: ſecundum, *δεῖπνον*, id eſt, prandium: tertium, *δόρπον*, id eſt, cœnam: cum hodie *δεῖπνον* idem, quod cœna ualeat: *ἄριστον* autem prandium. annotat Interpres Hom. *ὀδυσσ. β*.

domeſticus] domi. quod erat loci, ad perſonam tranſtulit: ut quod eſt tẽporis, crebrò ſolet. de quo genere paulò antè diximus.

victurus ſuauius] ego uicturus. ſic aliquot manuſc. cod. in his duo Vatic. & Iann. quam ſcripturam ſecutus ſum. alij habent *uicturum*, nempe *me*.

SATYRA 7.

PROSCRIPTI Regis Rupili pus, atque uenenum,
Hybrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor
Omnibus & lippis notum, & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negocia diues habebat
Clazomenis: etiam lites cum Rege moleſtas:
Durus homo, atque, odio qui poſſet uincere Regem:
Confidens, tumidus, adeò ſermonis amari,
Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. poſtquàm nihil inter utrunque
Conuenit (hoc etenim ſunt omnes iure moleſti,
Quo fortes, quibus aduerſum incidit. inter
Hectora Priamiden, animoſum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima diuideret mors:
Non aliam ob cauſam, niſi quod uirtus in utroque
Summa fuit. duo ſi diſcordia uexet inerteis:
Aut ſi diſparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco: diſcedat pigrior, ultro
Muneribus miſſis.) Bruto prætore tenente
Ditem. Aſiam, Rupili, & Perſi par pugnat: uti non
Compoſitus melius cum Bitho Bacchius. in ius
Acres procurrunt, magnum ſpectaculum uterque.
Perſius exponit cauſſam: ridetur ab omni
Conuentu: laudat Brutum: laudatque cohortem.
Solem Aſiæ Brutum appellat: ſtellaſque ſalubreis

Appellat comites, excepto Rege: canem illum,
Inuiſum agricolis fidus, ueniſſe ruebat,
Flumen ut hibernum, fertur quò rara ſecuris.
Tum Præneſtinus ſalſo, multumque fluenti
Expreſſa arbuſto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui ſæpe uiator
Ceſſiſſet, magna compellans uoce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
Perſius exclamat: per magnos, Brute, deos te
Oro: qui reges conſueris tollere: cur non
Hunc Regem iugulas? operum hoc (mihi crede) tuorum eſt.

COMMENTARII.

Proſcripti Regis Rupili] Rupilius cognomento Rex, præturam gerens, ab Auguſto, M. Antonio, M. Lepido proſcriptus eſt: qua calamitate afflictus, ad Brutum confûgit, eumq; poſteà perpetuò ſecutus eſt. inter hunc, & Perſium quendam natione Græcum, graue neſcio quod diſſidium natum eſt, moleſtæq; lites extiterunt. eas lites nunc Horatius vrbaniſſimè, & facetiſſimè nobis proponit, Rupilium Regem, à quo fuerat aliquando in iurgio contumelia affectus, vrbanè vlciſcens.

pus atque venenum] ingenium improbum, mores odioſos, vel maledicentiam impuram, ac peſtilentem: vel potius ipſum Rupilium Regem ingenio improbo, ac peruerſo, & quaſi puris pleno. hominem contaminatum, pernicioſum, maledicum, peſtiferum. ſic Lucillius. *In numero quorum nunc primu' Trebelliu' multum Lucin' marcebat febris, ſenium, uomitus, pus.*

Hybrida] quia Græcus ciuitate donatus: vel quia ex patre peregrino, & matre Romana natus. translatio eſt ab animalibus rationis expertibus. Hybridę enim nominantur ex diuerſo genere nata.

Omnibus & lippis notum, & tonſorib.] lippi neque domo prodire, neque lucem ferre poſſunt. Eò fit vt ſtudioſè, & curioſè, quę foris aguntur, ab iis a quibus inuiſuntur, exquirant. Idem fit à tonſoribus. vtitur hoc prouerbio Ariſtoph. in Pluto, *καὶ τοι λόγος γ' ἦν νὴ τὸν Ηρακλέα πολὺς Επὶ τοῖσι κυρείοισι τῶν καθημένων, Ως ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλέσιος.*

permagna neg. d. h.] negociabatur Clazomenis. aliud eſt autem mercatorem eſſe, aliud negociatorem.

Clazomenis] vrbs eſt Aſiæ. Strabo lib. 14. *ἐπ' αὐτῷ τῷ τῆς Χεῤῥονήσου ἰσθμῷ οἰκοῦσι Τήιοι, καὶ Κλαζομένιοι.*

Durus] *σχέτλιος, στεῤῥὸς*, ſęuus, pertinax, peruicax.

odio] odioſa oratione, conuicio. Cic. ad Att lib. 4. *ſed tamen cum horas treis ferè dixiſſet, odio, et ſtrepitu ſenatus, coactus eſt aliquando perorare.*

adeò ſermonis amari] ſermonis odioſi, inſuauis, iniucundi. homo petulans in maledicendo. *πικρὸν* appellant Græci hominem amarè iraſci ſolitum. *tumidus* autem excudendum curaui ſine copula *que*, ſecutus auctoritatem 2. cod. Vatic. Iann. & Torn. ſic ſup. ſaty. 111. *habeare inſuauis, acerbus.* & ibid. *illi Tardo cognomen pingui damus.* ſic Hom. *Ιλιάδ. γ. ἐν θαλάμῳ εὐώδεϊ, κηώεντι.* & *ὀδυσσ. κ δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα.* Apollon. *α. ἀργον. Αῤῥηκτος, ἄκαμπτος ἐδύ-*

ὤρετο νεῖσθαι γαίης. idem lib. *β. Ὧιν ἀμειδήτων ἁγίας εὐνάζετο νύκτας*, Oppian. *κυνηγ. μετέπειτα δὲ χρῖσεν ἐλαίῳ Πᾶν δέμας εὐώδει, χνοάδει.*

Siſennas, Barros] duo nomina ſunt *ἀσυνδέτως* poſita. Porphyr. videtur legiſſe *Varros.*

equis præcurreret albis] ideſt, longe ſuperaret. notum prouerbium eſt. Plaut. in Aſinar. *Nam ſi huic occaſioni tempus ſe ſubterduxeris, Nunquam pol indipiſcet quadrigis albis.*

(hoc etenim ſunt o.i.] hæc omnia uſque ad illum locum, *Bruto prætore*, &c. interpoſitionis nota ſunt includenda. moleſti autem ſunt ij ferè, quos alio nomine pertinaces appellamus: niſi quis fortè dicat eo inter ſe differre, quòd pertinaces interdum pertinacia ſua neminem offendunt: moleſti autem quouis ſermone, & quouis tempore offendunt, atque adeò enecant. huius igitur loci hæc ſententia eſt: moleſti eodem iure ſunt, id eſt, eandem ſibi libertatem, licentiamque ſumunt, ac vendicant, quam viri fortes, inter quos nata diſſenſio & diſcordia eſt. Nam quemadmodum hi nunquam placantur inter ſe, nunquamque in gratiam mutuam redeunt, quandiu viuunt: ſic & moleſti nunquam inducere animum queunt, vt reconcilientur inter ſe. ordo verborum hic eſt, moleſti hoc ſunt iure, quo fortes, quibus aduerſum bellum incidit.

inter Hectora Priam.] quàm graues, & implacabiles inter Hectorem & Achillem inimicitiæ interceſſerint, declarat ipſe Achilles *ἰλ. χ.* cui cum Hector polliceretur ſe, ſi eum interficeret, corpus eius Græcis redditurum, cumq; eum oraret, vt ſe idem facturum ſibi promitteret, ſi ipſe ab eo interficeretur, hæc reſpondentur ab Achille: inter leones, & homines rata fœdera feriri non poſſe, neque vnquam lupis cum agnis conuenturum: ſed eos inimicitias inter ſe ſempiternas gerere. Verùm præſtat Homeri verſus aſcribere. *Ἕκτορ μή μοι ἄλαστε συνημοσύνας ἀγόρευε. Ὡς οὐκ ἔστι λέουσι, καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά, Οὐδὲ λύκοι τε, καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. anim. ſumq; inter* malim legi.

capitalis] quę non, niſi alterius interitu, ſedaretur. ira peſtifera, pernicioſa, inexpiabilis M. Tull. Philipp. 3. *capitalem et peſtiferum M. Antonij reditum timeremus.* Idem Off. 1. *capitalis Eteocles.* Idem epiſtol. ad Trebat. libr. 7. *Treuiri capitales.* Idem Verr. 4. *Illud, illud eſt capitale: illud formidoloſum, illud optimo cuique metuendum.*

vt vltima diuideret mors] ita capitalis, vt ſola mors eorum diſſidium, atque offenſionem decideret, ac dirimeret.

duo] duos, vt ſat. III. lib. 2. *iure-Iurando obſtringam ambo.*

vexet] ſic habent tres lib. manuſcr. Don. Faer. Torn. nonnulli *verſet.*

inerteis] ignauos, *δειλοὺς, ἀνάνδρους.*

vt Diomedi Cum Lycio Gl.] quomodo Glaucus ab Horatio & Homero Lycius dicitur, cum genere eſſet Corinthius? fuit enim Hippolochi filius, cuius pater Bellerophon, auus Siſyphus. Lycius factus eſt hoc modo. Bellerophon à Prœto in Lyciam ad Iobatum Lyciæ Regem miſſus, cum litteris in eius necem ſcriptis, propter illam omnibus notiſſimam adulterij calumniam, rebus præclariſſimè geſtis, maximiſque periculis perſunctus, Iobati filiam Anticleam duxit vxorem, ex qua, ſoceri ſucceſſor, & heres factus Hippolochum ſuſcepit. cuius filius Glaucus. Præfuiſſe autem Glaucum Lycijs in bello Troiano narrat Homer. *ἰλιάδ. β. Σαρπηδὼν δ' ἦρχεν Λυκίων καὶ Γλαῦκος ἀμύμων Τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἀπὸ δινήεντος.*

diſcedet pigrior vltro Mun. m.] nemini ignota eſt Glauci, & Diome-

dis permutatio, niſi ei, qui litteras neſcit. hęc autem ſumta ſunt ex lib. 6. Iliad. vbi ſic Homer. *Ενθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο ζεὺς, Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβεν Χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.* locum autem prouerbij obtinet, ab omnibus ferè ſcriptoribus celebrati. vtitur & Plato in ſympoſio, & Ariſt. lib. 5. de moribus ad Nicom.

pigrior] vt Glaucus, qui arma aurea ſua cum æreis Diomedis permutauit. Diomedem autem Glauco meliorem, ac fortiorem fuiſſe, ex Homero cognoſcere licet.

tenente] *κρατοῦντος τῆς Ἀσίας*, Aſiam obtinente.

Rupili, & Perſi par] vt M. Tullius *gladiatorum par*, ita *Rupili, & Perſij par* dixit Horatius. Poterat & ita dicere, ſi per verſum liceret, *Rupilius, & Perſius par*, vt M. Tullius pro domo ſua, *Atque hanc rem par illud ſimile, Piſo & Gabinius, vidit*. iterum Horat. infrà ſatyr. III. libr. 2. *Quinti progenies Arri, par nobile fratrum*.

vti non Compoſitus m. cum B.] ita pares erant Rupilius, & Perſius, vel par ita ſimile, vt Bithus & Bacchius, gladiatorum par, non melius inter ſe compoſiti fuerint. componi dicuntur gladiatores, qui vnà in arenam deſcenſuri, & inter ſe decertaturi ſunt. Auſonius, *Quis Myrmilloni componitur? æquimanus Thrax*. Lucillius, *Cum Placideiano hic componitur*. M. Tull. ad Cælium lib. 2. epiſt. *Quidtu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, vt mihi gladiatorum compoſitiones, vt vadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres?* dicuntur item committi, & cõparari. fuerunt autem Bithus Bacchius nobiles gladiatores, de quibus Suet.

procurrunt] id eſt, foras, & in publicu incurrunt. vel currendo prodeunt. hęc enim vis eſt interdum præpoſitionis *pro* in compoſitione.

ridetur ab o. c.] ridetur accipiendum impersonaliter, vt ſit, ridet omnis conuentus.

canem illum Inuiſ. agr.] ceteros omnes (inquit) Bruti comites, ſtellas ſalubreis appellat, præter Regem. hunc autem cum Canicula comparat, grauiſſimo, & perquàm horribili ſidere, quo ſolis calor magnopere amplificatur. ſic Hom. *ἰλιάδ*. χ. Achillem in Troianos irruentem, cum cane Orionis comparat, his verbis, *Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ' ὥς' ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν*. Propert. lib. 2. eleg. XXVIII. *Incipit, & ſicco feruere terra Cane*.

ruebat, Flum. vt hib.] id eſt, fluminis celerrimè, ac rapidiſſimè labentis, ac præcipitantis inſtar loquebatur, ſeu dicebat. vim orationis ſignificat. ſic loquitur Demoſthenes in orat. *περὶ στεφάνου. ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν, οὐκ εἶξα, οὐθ' ὑπεχώρησα*. & Plutar. in Fabio. *Τῷ μὲν Μαρκέλλῳ, ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμῷ, πολλάκις ἀπαντῶν, ἀπεσείετο, καὶ παρεῤῥήγνυτο τὴν δύναμιν*. in quo exemplo tamen ad facta, non ad verba Marcelli referenda eſt ſimilitudo. Dionyſ. Halicar. lib. VII. de Spurio Sicinnio, *αὐτός τε πολὺς ἔῤῥει κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων, ὡς μάλιστα ἐδύνατο, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον*, id eſt, ipſe autem magnam vim orationis in ſenatum profundebat, quàm maximè fieri poterat, augens in eum inuidiam. Horat. ſuprà, de torrente, Od. II. lib. 4. *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſusq; ruit profundo Pindarus ore*.

fertur, quò rara ſec.] vt flumen hibernum, ſeu torrens, qui quacunque labitur, & præcipitat, omnia latè diſſipat, ac diſturbat, & ædificia, & arbores, & (vt ait Virgil.) *ſata læta, boumq; labores*. ad quem torrentem raró admodum, aut potius nunquàm, cum ſecuribus eunt ruſtici, aut calones, vt ligna cædant.

Præne-

Prænestinus] Rupilius Rex Præneſte natus.

Expreſſa arbuſto] ex pectore tracta. allegoria eſt ducta à frondatoribus, vinitoribus, ac vindemiatoribus, qui viatores deridere, & in eos conuicia congerere: & viciſſim à viatoribus conuicijs onerari ſolent.

regerit conuicia] ſic ſuprà ſaty. v. dixit, *pueris conuicia nautæ Ingerere.*

Vindemiator] in nomine *uindemiator, i* & *a* vocales in vnam ſyllabam coeunt, vt apud Hom. πηληιάδεω Ἀχιλῆος. idem. καὶ Πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα. ſic Od. XII. epod. *Quis ſudor uietis, & quàm malus undique membris Creſcit odor.* ſic infrà ſaty. III. lib. 2. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere coemtas*, & ſatyra VIII. huius lib. *& imagine cerea Largiör arſerit ignis.* & ſaty. II. lib. 2. *pinguem uitijs, albumque, nec oſtrea, Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare Lagois*. ſic Lucret. lib. 2. *Succus item ſeorſum, & rerum ſapor inſinuatur.* & lib. 3. *At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa Eſſe poteſt anima.* non enim aſſentior P. Victorio, viro alioqui doctiſſimo, qui putat *ſorſum* eſſe legendum, quantumuis licet codicis ſcripti auctoritatem producat. Idem Lucret. lib. 2. *Sed ne forte putes animalia ſola teneri Legibus his, quædam ratio diſcriminat omnia.* ibid. de primis corporibus, *Et ſonitu ſterilia, & ſucco ieiuna feruntur.* in *omnia*, & *ſterilia* duæ vocales *i* & *a* vnam ſyllabam efficiunt. idem eod. lib. *Denique cæleſti ſumus omnes ſemine oriundi.* in *oriundi i* & *u* in vnam ſyllabam contrahuntur. ſic in *duellica u* & *e* apud eundem, eod. lib. *Lanigere pecudes, & equorum duellica proles.* Idem lib. 3. *Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila Obuia ſentimus.* Catullus in Priap. *Proin uiator hunc deum uereberis, Manumq; ſeorſum habebis, hoc tibi expedit.* Virg. lib. X. *Vna, eademq; uia ſanguisq;, animusq; ſequuntur.* Idem lib. 6. *Vis & Tarquinios reges, animamq; ſuperbam Vltoris Bruti, faſceisq; uidere receptos?* Ennius, *Quorum uirtuti belli fortuna pepercit, Eorundem me libertati parcere certum eſt.* ſic enim legendus eſt hic proximus verſus, non vt vulgò *Horundem.*

cui ſæpe viator Ceſsiſſet mag. comp.] ſolebant viatores vindemiatoribus de via conuiciari, eosque, vt nimis tardos, aut in re aliqua turpi & flagitioſa deprehenſos, inſectari, & increpare, & cucullos appellare: in quos, vindemiatores conuicia interdum ita contumelioſa regerebant, ut illi cedere cogerentur.

Italo perfuſ. aceto] ſalibus Italis, aculeatis, & mordacibus. hoc dicit propter Rupilium Præneſtinum.

qui Reg. conſuer. toll.] L. Iunius Brutus, & P. Valerius Leuinus Tarquinium exegerunt. M. Brutus cum ceteris coniuratis C. Cæſarem de medio ſuſtulit. M. Tull. pro Planc. *Quid potuit amplius ſi Iunius Brutus eſſet, qui ciuitatem dominatu Regio liberauit?* Idem Philip. 2. *Etenim ſi auctores ad liberandam patriam deſiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorum uterque Iunij Bruti imaginem quotidie uideret: alter etiam Ahalæ? his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quàm à ſuis? & foris potius, quàm domo?*

hoc] videlicet hunc Rupilium Regem iugulare. in nomine *Regis* ineſt ambiguum.

SATYRA 8.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cum faber incertus ſcamnum, faceret'ne Priapum:
Maluit eſſe deum: deus inde ego, furum, auiumq;
Maxima formido: nam fures dextra coercet,

Obſcenoq;

Obſcenoque ruber porrectus ab inguine palus:
Aſt importunas volucreis in vertice arundo
Terret fixa: uetatque nouis conſidere in hortis.
Huc prius anguſtis eiecta cadauera cellis
Conſeruus uili portanda locabat in arca.
Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monimentum ne ſequeretur.
Nunc licet Eſquilijs habitare ſalubribus: atque
Aggere in aprico ſpatiari: quò modò triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.
Cùm mihi non tantùm fureſque, feræque ſuetæ
Hunc uexare locum, curę ſunt, atque labori:
Quantum, carminibus quæ uerſant, atque uenenis
Humanos animos: has nullo perdere poſſum,
Nec prohibere modo, ſimulac vaga Luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant, herbaſque nocenteis.
Vidi egomet nigra ſuccinctam uadere palla
Canidiam pedibus nudis, paſſoque capillo,
Cum Sagana maiore ululantem. (pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu) ſcalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in foſſam confuſus: ut inde
Maneis elicerent, animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſeruilibus utque
Iam peritura modis. Hecaten uocat altera, ſæuam
Altera Tiſiphonen. ſerpenteis, atque uideres
Infernas errare canes: Lunamque rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latere ſepulcra.
Mentior at ſi quid: merdis caput inquiner albis
Coruorum: atque in me ueniat mictum, atque cacatum
Iulius, & fragilis Pedatia, furque Voranus.
Singula quid memorem: quo pacto alterna loquentes
Vmbræ cum Sagana reſonarent triſte, & acutum?
Vtque lupi barbam uariæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arſerit ignis? & ut non teſtis inultus

Horruerim uoces Furiarum, & facta duarum?
Nam, diſploſa ſonat quantùm ueſica, pepedi
Diffiſſa nate ficus. at illæ currere in urbem.
Canidiæ denteis. altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno riſuque, iocoque uideres.

COMMENTARII.

truncus eram fic. inut. l.] ficus lignum, & fragile, & infirmum eſt, eoq́; nullam ad rem vtile. ex quo *ficulnum auxilium* pro auxilio inani, nulliusq́; momenti: tralatione ducta à ficu, inquit Theocriti interpres, his verbis: *τὸ τῆς συκῆς ξύλον εὔθραυστον, ἀσθενὲς, καὶ ἀδύνατον· ὅθεν καὶ παροιμία, συκίνη ἐπικουρία ἡ μηδὲν ὠφελοῦσα, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς συκῆς*. & homo ficulnus, pro inerti, ignauo, inutili. Theocritus *ἐργατ. εἰδ. ἰῶτα. Σφίγγετ᾽ ἀμαλλοδέται τὰ δράγματα, μὴ παριών τις εἴποι, σύκινοι ἄνδρες, ἀπώλετο χ᾽ οὗτος ὁ μισθός.* & *γνώμη συκίνη* apud Lucianum lib. *πρὸς τὸν ἀπαίδευτον, καὶ πολλὰ βιβ. ὠνούμ.*

incertus ſcamnum, faceret'ne] incertus ſcamnum've faceret, an Priapū. ſic autem legendum, & ita tres cod. Vatic. Facr. Tornef. Iannoct. non *faceret'ue*. hunc Priapum Dionyſij, & Naidis nymphæ, vel Chionæ filium eſſe dicunt: Prȩtereà non longè à Lampſaco vrbem ſui nominis condidiſſe. Alij eundem eſſe Priapum volunt, & Bacchum: quod ex vocabuli ratione, ac veritate probari poteſt. *πρίηπος* enim videtur eſſe quaſi *βριήπυος*, id eſt, clamoſus, propter eos, qui in poculis immoderatis, & bacchationibus eduntur, clamores: aut *πρίηπος* dictus eſt, quaſi *προϊέμενος τὸ σπέρμα*, id eſt, ſemen profundens. Præponebatur autem Priapus agris, hortisq́; cuſtodiendis, atque è ligno fingebatur, vt hic è ficu, & Catullianus ille è quercu. *Hunc ego iuuenes locum, Villulamq́ue paluſtrem Tectam uiminè iunceo, Caricisque maniplis Quercus arida ruſtica Conformata ſecuri Nutriui, ut magis, & magis Sit beata quotannis*, &c. & item alter eiuſdem Catulli è populo. *Ego hac, ego arte fabricata ruſtica, Ego arida, ò uiator, ecce populus, Agellulum hunc, ſiniſtrà tute quem uides, Herique uillulam, hortulumq́ue pauperis Tuor, malasq́ue furis arceo manus.* eòdem pertinet illud incerti auctoris. *Inſulſiſſima quid puella rides? Non me Praxiteles, Scopas'ue fecit: Nec ſum Phidiaca manu politus: Sed lignum rude uillicus dolauit: Et dixit mihi, tu Priapus eſto.*

furum, auiùmque Max. for.] ſic Virg. Georg. lib. 4. *Et cuſtos furum, atque auium cum falce ſaligna Helleſpontiaci ſeruet tutela.*

Nam fures dextra coerc.] qua falcem tenet, ſeu fuſtem: coercet, & palus, id eſt, penis, ſeu mentula: quam in Priapeis columnam, & faſcinum bipedale nominant incerti auctores. his duobus telis fures terrebat Priapus, nempe falce & pene: ex quo in epigrammate quodam queritur falcem ſibi à furibus eſſe ſubreptam, dicitq́; ſe vereri, ne altero etiam telo ſpolietur. *Credere quis poſſet falcem quoque (turpe fateri) De digitis fures ſubripuiſſe meis? Nec monet amiſſi tam me iactura, pudorq́;, Quàm præbent iuſtos altera tela metus. Quæ ſi perdidero, patria multabor, & olim Ille tuus ciuis, Lampſace, Gallus ero.*

Aſt importunas] quæ me quodammodo à portu, & quiete excludunt: per quas mihi conquieſcere non licet. vt annot. ad Od. xvi. lib. 3.

nouis] nuper à Mæcenate inſtitutis.

Huc prius anguſtis] olim in Eſquilijs inhumabantur ſerui, cùm ſepul-

cris

-is priuatis carerent: & plebeij homines ita tenues & egentes, vt nō haberent, bi ſepelirentur: & ſcurræ, & decoctores.

cællis] in quibus habitabant ſerui. M. Tull. Philipp. 11. *conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos videres.*

ſepulcrum] ſepulcretum, ſi non vnum in Eſquilijs erat ſepulcrum, ſed plura. Quod ſi vnum erat, nempe ſeruis & plebi commune, recte & propriè dixit *ſepulcrum.*

Pantolabo ſcurræ, Noment.] Mallium Pantolabum ſcurram: Caſſium Nomentanum nepotem numerat in plebe, ſatyricè, & vrbanè: Eosq; ſæpe vellicat & carpit, vt ſaty. 1. lib. 2 *triſti lædere verſu Pantolabum ſcurram, Nomentanumq; nepotem.*

Mille pedes in fronte, &c.] hæc erat formula verborum, quibus teſtatores ſignificabant ſe certum loci ſpatium è ſuis agris excipere, quod & ſuis heredibus adimerent, & reip. ſeu alicui corpori, & vniuerſitati: ſeu libertis & familię ſuæ donarent, vt eſſet vel populi, & vniuerſitatis: vel familiæ ſepulcretum, *hoc monumentum hæredes non ſequitur*, vel hę litteræ H. M. H. N. S. quæ tantūdem valent. cuiuſmodi verba reperiuntur etiam hodie in veteribus marmoribus, & lapidibus inciſa, ex quibus quattuor hoc loco exempla proponam: vnum ex marmoreo monimento, quod Bononiæ vidi: alterum ex vno, quod Romæ: duo ex duobus Mutinēſibus, à me exſcripta. ſic igitur inſculptum eſt in Bononienſi. Q. MANILIO C. F. CORDO LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT. EXACT. TRIBVT. CIVIT. GALL. FAC. CVR. CERTVS LIB. IN AGR. P. XLIV. IN FR. P. XLIV. H. M. H. N. S. (id eſt, hoc monumentum heredes non ſequitur.) Sic in vno Mutinenſi. CLODIA PLAVTILLA SIBI ET Q. VERCONIO AGATHONI MARITO OPTIMO ET LVCIFERAE LIBERTAE IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S. ſic in altero. C. STATIVS C. F. SALVIVS SIBI ET C. STATIO. C. FABIO RVSTICO ET P. POMPONIO P. L. ANTEROTI. POMPONIAE P. L. OPTATAE POSTERISQVE EORVM F. L. (id eſt, faciendum locauit) IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX. quartum, quod eſt Romæ in æde D. Cęciliæ, indicauit mihi Fuluius Vrſinus vir doctiſſ. & humaniſſ. DIIS MANIBVS SACRVM. MARIO L. LIB. HERMETI ET DOCETIAE. FASIDI MARIVS L. LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT, ET SIBI, ET LIBERTIS, LIBERTABVSQVE SVIS, POSTERISQVE EORVM, ITA NE VNQVAM DE NOMINE FAMILIAE NOSTRAE EXEAT HOC MONIMENTVM. HOC MONIMENTVM HEREDES NON SEQVITVR. IN FRONTE LAT. PED. XX. ET DIG. II. IN AGR. LONG. &c. Nemo autem (opinor) ignorat ſepulcrorum alia fuiſſe familiaria: alia hereditaria. Familiaria erant ea, quæ teſtator ſibi, & familiæ, id eſt, ſibi, & liberis, & libertis: hereditaria, quæ ſibi, & heredibus facienda curabat. non enim ſemper liberi ſcribebantur heredes, ſed interdum vel alieniſſimi. hæc igitur Horatij verba ſic explico. hic, id eſt, in Eſquilijs, vbi nunc ſunt horti Mæcenatis, cippus erat defixus, & locatus in terra, qui verbis quibuſdam inciſis ſignificabat mille pedes agri Eſquiliui in fronte, id eſt, ab ea parte, quæ viam publicam attingebat, ad ſepulturam plebis tribui: trecentos in agrum, id eſt, ab ea parte, quę ad agros coniunctos pertinebat, ne heredes hunc ſibi locum vendicarent,

rent, nève in hoc monimentum, heredum reliquiæ inferrentur. legendum autem *heredes monimentum ne ſequeretur.* non, vt vulgò, *ſequerentur.*

Monimentum.] Monumenta, ſeu monimenta ſepulcrorum (inquit Varro, ſecundum viam ponuntur, quo prætereuntes admoneant & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortales, abeoque cetera ſcripta, ac facta memoriæ cauſa, monimenta dicta.

Nunc licet Eſq. h. ſ.] nunc autem deſijt hic collis eſſe ſepulcretum.

non tantum] non tam. ſententia huius loci hæc eſt. quo quidem tempore non tantam mihi curam, tantumq; laborem afferunt fures, & feræ, quæ hunc locum vexare conſueuerunt, quantum ſagæ mulieres, & veneficæ, quæ carminibus, & venenis animos hominum immutant.

carminibus] cantionibus, excantationibus, *ἐπῳδαῖς.*

ſuetæ] ſuetæ triſyllabum. vt *ſueuit* apud Lucr. lib. 6. *qui ferri quoque vim penetrare ſueuit.*

Luna] eam enim putabant eſſe *συνεργὸν πρὸς τὰς μαγείας.*

ſuccinctam] expeditam. vt ſaty. VI. lib. 2. *veluti ſuccinctus curſitat hoſpes.* ſimile eſt illud Virg. lib. 4. *Vnum exuta pedem vinclis in veſte recincta.*

Canidiam] de qua, & in quam Od. V. epod. *Canidia breuibus implicata viperis Crines & incomtum caput.* & Od. XVII. Et item ſat. I. lib. 2. *Canidia Albuci, quibus eſt inimica, venenum:* minatur *ἀπὸ κοινοῦ.*

Paſſoq; cap.] ſparſo, non religato, neque in nodum collecto. Terent. Heaut. *capillus paſſus, prolixus,* &c.

Scalpere] fodere. aliud eſt ſculpere.

diuellere m.] diſcerpere, ac diripere dentibus.

cruor] agnæ diuulſæ, ac dilaceratæ.

vt inde Man. elic. anim.] vt cruore mortuorum animas ab inferis excitarent. *inde,* id eſt, è foſſa, vel potius, cruore. Manes lacte, melle, & ſanguine delectari, ex poetarum Græcorum, & Latinorum lectione intelligere licet. Virg. Aen. II: *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte, Sanguinis & ſacri pateras.* & lib V. *Ille è concilio multis è millibus ibat Ad tumulum magna medius comitante caterua. Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho Fundit humi, duo lacte nouo, duo ſanguine ſacro.* ibidem. *huc caſta Sibylla Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet.* & ὀδυσσ. λ. Vlyſſes ad inferos deſcenſurus, de Circes conſilio primùm in foſſam mel cum lacte permiſtum, vinum, aquam infundit: deinde oues aliquot mactat, ad quarum ſanguinem animas aduolantes arcet gladio diſtricto, neque eas ſinit de ſanguine guſtare, immo ne accedere quidem prius, quàm Tireſiam conuenerit, & conſuluerit de ſuo, & ſociorum reditu. verba Vlyſſis ſunt hæc, Αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ Ἥμην, οὐδ' εἴων νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα Αἵματος ἄσσον ἴμεν πρὶν Τειρεσίαο πυθέσθαι. Tireſias autem ſtatim, vt ad foſſam lactis, ſanguinis, & ceterorum liquorum plenam acceſſit, Vlyſſem orat, vt ſeſe aliquantiſper à foſſa auferat, gladiumque abſtineat, donec de ſanguine biberit: quo impetrato, & ſanguine hauſto, Vlyſſem ea omnia edocet, quibus ille in patriam redeundi facultatem ſit habiturus: ſic Tireſias eodem loco. Ἀλλ' ἀποχάζεο βόθρου, ἄπισχε δὲ φάσγανον ὀξύ, Αἵματος ὄφρα πίω, καί τοι νημερτέα εἴπω. Vmbræ autem aliæ præter Tireſiam, & eos Manes, qui de Lethæo flumine non guſtarant, Vlyſſem non agnouerunt, niſi poſt epotum ſanguinem. ſic enim Vlyſſes loquitur de Agamemnone eodem libr. Ἔγνω δ' αἶψα με κεῖνος, ἐπεὶ πίεν αἷμα κελαινόν. Euripid. Hecuba. ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς μέλαν Κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ, σοι δωρούμεθα Στρατός τε, κἀγώ.

m elice-

elicerent] excitarent, inuitarent. Manes animæ ſunt à corporibus ſeiunctæ, & quæ iam inferorum ſedem incolunt.

Lanea & effigies e.] duæ (inquit) etiam erant imagines: vna lanea, altera cérea. ſolebant autem mulieres, quæ veneficijs, & magicis artibus utebantur, imagines adhibere, & cereas, vt is, quem amore ſui capi vellent, inſtar ceræ molleſceret: & cretaceas, vt is ſe in alias mulieres obfirmaret, atque obdureſceret tanquam creta: & laneas, vt amore ſui incenderetur, atque inflammaretur non aliter, quàm lana. exemplum imaginis cretaceæ ſimul & cereę extat apud Virg. in Pharmac. *Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit Vno, eodemq; igni; ſic noſtro Daphnis amore.* cereæ tantùm apud Theocr. *εἰδ. β Ὡς τοῦτον τὸν κηρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω, Ὣς τάκοιθ᾽ ὑπ᾽ ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.*

Hecaten] Hecatem alij Iouis, & Iunonis, alij Iouis, & Cereris filiam eſſe volunt, ex furtiuo concubitu procreatam: eamque primùm Nymphis à Ioue eſſe traditam, vt aleretur: deinde iam adultam Iunonis vnguentum, quo illa faciem inunguere ſolebat, clam ſuſtuliſſe, Europæq; Phœnicis filiæ dediſſe: quod cum Iuno reſciuiſſet, illamque inſequeretur, vt in eam animaduerteret: Hecaten in cuiuſdam puerperæ thalamum, ſeſe contuliſſe, ibique aliquantiſper delituiſſe: inde ad homines quoſdam, qui mortuum efferebant, confugiſſe, eaque per mediam funeris pompam dilapſa, Iunonem perſequendi finem feciſſe, atque ab ijſſe: Cabarnos autem Cereris ſacerdotes eam pauidam, & anxiam Iouis iuſſu recepiſſe, vt expiarent: Quod vt efficere poſſent, ad Acheruſiam paludem detuliſſe: Ex eo natam opinionem Hecaten eſſe vmbrarum, Maniumque dominam, atque arbitram, & ob eandem cauſam *χθονίαν*, id eſt, terreſtrem eſſe nominatam. Itaque Simætha illa apud Theoc. in Pharmaceutr. Daphnidis amore flagrans, eumque venenis, & carminibus, & ceteris magicis artibus ad ſe reuocare cupiens, ait ſe Lunæ primúm: deinde Hecatæ laudes cantaturam, his verbis, *τὶν γὰρ ποταείσομαι ἄσυχα δαῖμον, Τᾷ χθονίᾳ θ᾽ Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι,* &c. ſolebant prętereà Hecaten in triuijs collocare, quoniã rebus pollutis, & expiationibus præeſt. Tradunt etiam nonnulli Iouis, & Pheræ filiam fuiſſe, eamque à matre in triuium proiectam eſſe: ſed bubulcos, & paſtores eam ſublatam, atque exceptam aluiſſe: Iccircò triuia huic deæ ſacra exiſtimari. hæc ex Græcorum commentarijs. Heſiodus autem in Theogon. (ſi modò Heſiodi eſt hoc poema) Hecaten facit Perſei, & Aſteriæ filiam.

Tiſiphonen] vnam ex Furijs, inde appellatam, quòd cædes vlciſcatur.

ſerpentes, atque videres Infern.] videres ſerpentes, & canes infernas errare. ſic Virg. Aen. VI. *viſæq; canes ululare per umbram.* & Simætha illa apud Theocr. ex canum latratu, & vlulatu Hecatæ aduentum, præſentiamque colligit, his verbis *Θέστυλι, ταὶ κύνες ἄμμιν ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται. Ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι· τὸ χαλκίον, ὡς τάχος, ἄχει.* eodem pertinet, quod ait Sophron in mimis. *θύουσι Ῥέᾳ καὶ Ἑκάτῃ κύνας, ὅτι κύων βαΰξας λύει τὰ φάσματα, ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθείς, εἴτε τι τοιοῦτο,* id eſt, Rheæ, & Hecatæ canes immolant, proptereà, quòd canis latrans Lemures fugat, ac diſſipat, quemadmodum & es pulſatum, aut aliquid tale.

Lunamq; rubentem] vel quòd eo interdum colore eſt, vt ſuprà Od. XI. libr. 2. vel rubentem intellige *αἰσχυνομένην*, id eſt, erubeſcentem, proptereà quòd eam talium facinorum, ac maleficiorum puderet, vt declarat ſubſequens verſus.

caput inquinet] *κατὰ κεφαλῆς*. Helleniſmus. Latinè dixiſſet mihi caput inquinetur.

fragilis Pedatia] mutato genere, & adiecto epitheto *fragilis*, Pedatij impudi-

pudicitiam, mollitiemque notat. huc videtur pertinere iocus ille à M. Tull. relatus lib. 2. de orat. *Eſt bellum illud quoque, ex quo is, qui dixit, irridetur in eo ipſo genere, quod dixit: ut cum Qu. Opimius conſularis, qui adoleſcentulus male audiſſet, feſtiuo homini Egilio, qui uideretur mollior, nec eſſet, dixiſſet. Quid tu Egilia mea? Quando ad me uenis cum tua colu, & lana? Non pol (inquit) audeo, Nam me ad famoſas uetuit mater accedere.* ſic Catull. in Galliambo de Atti, Cybeles ſacerdotes Gallas vocat, quia mulieribus, quàm viris, eſſent ſimiliores.

alterna] alternis ſermonibus, alternatim.

acutum] Ariſtot. in problem. ſcribit mulieres, pueros, eunuchos eſſe ὀξυφώνους. & cur ita ſit, cauſam affert. Itaque veriſimile eſt, vmbras quoque, ſi loquerentur, ὀξυφωνοτάτας fore, id eſt, acutiſſimam vocem miſſuras.

& imagine cerea] ex imagine cerea, vel ob imaginem ceream in ignem coniectam. in nomine *cerea* autem ineſt σύναιρεσις, vt ſuprà admonuimus.

furiarum duarum] furias vocat Canidiam, & Saganam veneficas.

diſploſa] vtitur eodem nomine Lucret. lib. 6. de nube, ex qua fulmen erumpit, loquens: *Tum perterricrepo ſonitu dat miſſa fragorem. Nec mirum: cum plena anima ueſicula parua Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repente.*

Diffiſſa nate] corruptè legitur in quibuſdam exemplaribus diffiſa vno ſ. cum *diffiſſa* ſit legendum à verbo diffindo, id eſt, in multas parteis findo.

ficus] ego Priapus è ficu dolatus: ego Priapus ficulnus.

currere] currere cœperunt: currebant, ſeu cucurrerunt. ſic loquuntur & hiſtorici, & poetæ, & oratores. Horat. Od. v. epod. *Sub hæc puer, iam non, ut ante, mollibus Lenire uerbis impias.* ſaty. proxima. *Ridens diſſimulare: meum iecur urere bilis.* ibid. in princip. *Ire modo ocyus, interdum conſiſtere.* ſaty. VIII. libr. I. *uertere pallor Tum parochi faciem.* ſaty. III. eiuſd. lib. *illa rogare Quantum ne.* & ſaty. VI. *Currere per totum pauidi conclaue.* M. Tull. frument. *Inſtat Scandilius: poſcere Recuperatores.* Idem de ſignis. *minitari abſenti Diodoro, uociferare palam, lacrymas interdum uix tenere.* ibid. *Iſte unumquodque uas in manus ſumere, laudare, mirari. Rex gaudere*, &c.

Canidiæ dentes, &c] id eſt, tum cuiuis videre liceret Canidiæ dentes non ſuos, ſed alienos, & arte inſitos: Saganæ autem comam πρόσθετον excidere. caliendrum aiunt eſſe comam πρόσθετον, id eſt, appoſitam, non natiuam.

Vincula] licia Virgilius nominat in Pharm. *Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore Licia circumdo.*

SATYRA 9.

IBAM forte uia Sacra (ſicut meus eſt mos)
Neſcio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm,
Arreptaque manu, quid agis dulciſſime rerum?
Suauiter, ut nunc eſt, inquam: & cupio omnia, quæ uis.
Cum aſſectaretur: nunquid uis? occupo: at ille,
Noris nos, inquit: docti ſumus. hic ego: pluris
Hoc, inquam, mihi eris. miſerè diſcedere quærens
Ire modo ocyus: interdum conſiſtere: in aurem

Dicere neſcio quid puero : cum ſudor ad imos
Manaret talos. o te, Bollane, cerebri
Felicem, aiebam tacitus. cum quidlibet ille
Garriret : vicos, vrbem laudaret, ut illi
Nil reſpondebam : miſerè cupis, inquit, abire,
Iandudum video : ſed nil agis : vſque tenebo,
Perſequar. hinc quò nunc iter eſt tibi ? nil opus eſt te
Cicumagi : quendam volo viſere, non tibi notum :
Trans Tiberim longè cubat is prope Cæſaris hortos.
Nil habco, quod agam: & non ſum piger. vſque ſequar te.
Demitto auriculas : vt iniquę mentis aſellus,
Cum grauius dorſo ſubijt onus. incipit ille.
Si bene me noui, non Viſcum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me ſcribere plureis,
Aut citius poſſit verſus ? quis membra mouere
Mollius, inuideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat. eſt tibi mater ?
Cognati ? queis te ſaluo eſt opus ? haud mihi quiſquam.
Omnes compoſui. felices. nunc ego reſto.
Confice. nanque inſtat fatum mihi triſte, Sabella
Quod puero cecinit, diuina mota anus vrna.
Hunc neque dira venena, nec hoſticus auferet enſis,
Nec laterum dolor, aut tuſſis, nec tarda podagra.
Garrulus hunc quando conſumet cunque : loquaceis,
Si ſapiat, vitet : ſimulatque adoleuerit ætas.
Ventum erat ad Veſtæ, quarta iam parte diei
Prȩterita : & caſu tunc reſpondere vadato
Debebat : quod ni feciſſet : perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. inteream, ſi
Aut valeo ſtare, aut noui cinilia iura :
En propero, quò ſcis. dubius ſum, quid faciam, inquit :
Tene relinquam an rem. me ſodes. non faciam, ille,
Et præcedere cœpit. ego, vt contendere durum eſt
Cum victore, ſequor. Mȩcenas quomodo tecum ?
Hinc repetit. paucorum hominum, & mentis bene ſanæ.
Nemo dexterius fortuna eſt vſus. haberes
Magnum adiutorem : poſſet qui ferre ſecundas :
Hunc hominem velles ſi tradere. diſpeream, ni
Summoſſes omneis. non iſto viuimus illic,
Quo tu rere, modo. domus hac nec purior vlla eſt :

Nec

Nec magis his aliena malis. nil mi officit unquam,
Ditior hic, aut eſt quia doctior. eſt locus uni-
Cuique ſuus. magnum narras, uix credibile. atqui
Sic habet. accendis, quare cupiam magis illi
Proximus eſſe. uelis tantummodo: quæ tua uirtus,
Expugnabis. & eſt qui uinci poſſit: eoq́ue
Difficileis aditus primos habet. haud mihi deero:
Muneribus ſeruos corrumpam: non, hodie ſi
Excluſus fuero, deſiſtam: tempora quæram:
Occurram in triuijs: deducam. uil ſine magno
Vita labore dedit mortalibus. hæc dum agit: ecce
Fuſcus Ariſtius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulchrè noſſet. conſiſtimus: unde uenis? &
Quò tendis? rogat: & reſpondet. uellere cœpi:
Et preſſare manu lentiſsima brachia, nutans,
Diſtorquens oculos, ut me eriperet. malè ſalſus
Ridens diſsimulare. meum iecur urere bilis.
Certè neſcio quid ſecreto uelle loqui te
Aiebas, mecum. memini bene: ſed meliori
Tempore dicam: hodie triceſima ſabbata. uin tu
Curtis Iudęis oppedere? nulla mihi, inquam,
Relligio eſt: at mi: ſum paulo infirmior, unus
Multorum: ignoſces: alias loquar. hunccine ſolem
Tam nigrum ſurrexe mihi? fugit improbus: ac me
Sub cultro linquit. caſu uenit obuius illi
Aduerſarius &, quo tu turpiſſime? magna
Exclamat uoce: & licet anteſtari? ego uerò
Oppono auriculam: rapit in ius. clamor utrinque:
Vndique concurſus: ſic me ſeruauit Apollo.

COMMENTARII.

Ibam forte] Deſcribitur hac ſatyra homo odioſè loquax, & moleſtus.
via Sacra] quæ ferebat ad forum Romanum.
Accurrit] ſic habent omnes lib. manuſcripti, Vatic. & ceteri.
quid agis dulc.] quid rerum agis, dulciſſime Horati? (inquit ille.)
num quid vis? occupo] cum me affectaretur, ego pręoccupans, num quid uis? id eſt, num quid eſt, quod me tua cauſa efficere uelis? inquam.
hic ego] tum ego (inquam) tanto pluris à me fies: tanto mihi eris carior.
miſere diſcedere quærens] ...

quod

quod agerem. *miſerè* idem, ferè ualet, quod uehementer, uſque ad miſeriam. Terent. in Heautont. *Vt ſtultæ, et miſerè omnes ſumus religioſæ. miſerè religioſæ* ualet, ſupra modum religioſæ. ſimile eſt illud miſerè amare, quod ferè æquale eſt illi, perditè amare.

in aurem] Dicere in aurem ſolemus, quæ ab alijs nolumus exaudiri. notus ille Homeri uerſus ὀδ. δ. & alibi iteratus, Ἀγχι σχὼν κεφαλὴν ἵνα μὴ πευθοίαθ' οἱ ἄλλοι, id eſt, admoto proprius capite, ne alij exaudirent. ſic Eurip. Ione. δεῦρ' ἔλθ', ἐς οὖς γὰρ τοὺς λόγους εἰπεῖν θέλω. M. T. Verr. de ſupplic. *atque eum uidens ſedere ad latus prætoris, et ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare.* Idem lib. 2. de Finib. *ad aurem admonere.* Virg. Aen. 5. *et fidam ſic affatur ad aurem.* Plaut. Trin. *Id, quod in aurem rex reginæ dixerit, ſciunt.*

cum ſudor ad imos] ſudor ſua ſponte, id eſt, nullo corporis labore antegreſſo manans ſignificat æſtum, & perturbationem, & angorem animi, ut alibi annotabimus.

ô te, Bollane, cerebri Fel.] aiunt Hunc Bollanum ea animi libertate, ac ſimplicitate fuiſſe præditum, ut ſine diſſimulatione, quicquid ſibi in quoque homine ineptum, inſolens, odioſum uideretur, reprehenderet, ac reſpueret, nihilque ſibi moleſtum, aut iniucundum eſſet, ab altero ferre ſoleret. *felicem cerebri* autem dixit eadem ratione, qua illa *integer mentis, ſanus animi*, &c. quæ annotata ſunt ad Od. XXII. lib. 1. in oratione ſoluta diceremus hominem ſanę mentis, & cerebri felicis. vel ſana mente, &c.

vicos] vicos urbis Romæ ut epiſt. ad Fuſcum Ariſt. *Purior in uicis aqua tendit rumpere plumbum*, &c.

vt illi Nil reſp.] id eſt, poſteaquam illi nil reſpondebam: cum illi nihil reſponderem.

ſed nil agis] ſed nihil aſſequeris, fruſtrà cupis effugere, inanem operam ſumis.

Perſequar hinc quò nunc] ita ſunt hæc diſtinguenda, Perſequar te quocunque iturus es. ab hoc loco autem quo te confers?

Nil opus eſt te Circ.] uerba Horatij hunc garrulum à ſe amandare cupientis. nihil eſt opus, inquit, te circumire, & mecum uenire.

prope Cæſaris hortos] C. Cæſaris horti non longè aberant à flumine Tiberi, in ea regione urbis, quæ Ianiculus appellabatur à ueteribus.

Nil habeo, quod] reſpondens moleſtus ait ſe uacuum eſſe, & impigrum.

Demitto auriculas, vt] demiſſę ariculæ in iumentis ſignificant defatigationem corporis, ſenſuumque torporem, ac languorem. Itaque ſi quis ad homines transferens, dicat aliquem demiſſis auriculis eſſe, ſignificat eum animo laborare, languere, demiſſo animo eſſe, quippiam ægrè ferre. Plato lib. decimo de rep. Τὸ μὲν πρῶτον ἐξ ἴσης ἀποπηδῶσι, τελευτῶντες δὲ καταγέλαστοι γίγνονται τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες.

vt iniquæ mentis aſ.] iniquo animo onus impoſitum ferens.

ſubijt onus] it. o. nus, trochæus, ſeu tribrachus pro dactylo, ut ſuprà ſaty. IIII. *Qui non defendit alio culpante.* & Od. III lib. 2. *Cæca timet aliunde fata.*

Viſcum] ſaty. ult. huius lib. *et hæc utinam Viſcorum laudet uterque.* & ſat ult. lib. 1. *Summus ego, et prope me Viſcus Thurinus.*

quis membra mouere] ſaltare. Lucret. lib. 4. *ut uideantur Cernere ſaltanter, et mollia membra mouentes.*

inuideat quod & Herm.] ego ita bellè canto, ut uel Hermogenes ipſe, qui cantor eſt optimus, mihi inuideat. Attende, ut Horatius hunc garrulum faciat etiam arrogantem, atque ineptè, & glorioſè multa de ſe prædicantem.

Interpel-

Interpellandi locus] hic erat interloquendi (inquit Horat.) & ſermonis interrumpendi locus. itaque quæſiui ab eo, mater ne eius viueret? cognatos'ne haberet? &c.

queis] quibus tua ſalus ſit vtilis, ac neceſſaria.

haud mihi q.] reſpondet garrulus, propinquum ſibi ſupereſſe neminem, omnes à ſe eſſe compoſitos, id eſt, conditos, & humatos.

felices] mortuos appellant Græci μακαρίτας, quaſi beatos, & omnibus calamitatibus, & miſerijs humanis defunctos, ac liberatos. Iccircò putant nonnulli hęc eſſe coniunctim legenda: *omnes compoſui felices.* à quibus diſſentio, arbitrorque Horatium reſpondere, illos eſſe, vt mortuos, felices, quippe quorum aures huius hominis non ferenda loquacitas non ſit amplius verberatura; atque ob eam cauſam nunc verè dici poſſe felices, id eſt, μακαρίτας, non eo ſolùm nomine, quòd mortui, ſed quòd maxima moleſtia, nempe huius loquacitate, defuncti ſunt. Theocr. φαρμακ. καί μ' ἁ δυσχαρίκα Θρᾷσσα τρόφος ἁ μακαρῖτις Αἰχίδυρος ναίοισα κατεύξατο. Lucian. περὶ πένθους. ἐᾶσον ἀναπαύεσθαι τοὺς τὸ μακαρίτου δαίμονας.

puero] tum, cum puer eſſem.

diuina vrna] ſortibus in vrnam coniectis, quibus diuinantur, id eſt, præſentiuntur, & prędicuntur futura: de quibus diſputans M. Tull. de diuinat. lib. 2. ait totam rem eſſe inuentam fallacijs aut ad quęſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem.

Hunc] puerum Horatium. ſunt etenim uerba anus Sabinæ ex ſortibus Horatio ſua fata canentis.

laterum dolor] πλευρῖτις. M. Tull. lib. 2. de orat. ad Qu. fr. *dieque ſeptimo eſt lateris dolore conſumtus.* Horat. ſaty. III. lib. 1. *ut ſolet in cor Traiecto lateris miſeri, capitisq; dolore.*

tuſſis] βήξ. infrà ſaty. v. lib. 2. *ſi quis Fortè coheredum ſenior malè tuſſiet.*

Garrulus hunc quando, &c.] quando, id eſt, quandoquidem, ſeu quoniam homo garrulus hunc quouis tempore conſumet. Porph. & Acr. *quando conſumet cunque* dictum eſſe uolūt κατὰ τμῆσιν, cum uox quandocūq; huic loco nullo modo conuenire poſſit, niſi abſolutè accipias pro quouis tempore. *cunque* igitur, ſi ſeparatim accipias, idem ualebit quod *quandocunque* abſolutè, ſeu quouis tempore, ut Od. XXXII. lib. I. *Dulce lenimen mihi cunque ſalue Ritè uocanti.* & ita Lucret. lib. 4. *Omnigenum quoniam paſſim ſimulacra feruntur, Partim ſponte ſua, quæ fiunt aere in ipſo, Partim quæ uarijs ab rebus cunque recedunt.* niſi ſi quis apud Lucr. particulam *cunque* cum prouocabulo *quæ* coniungendum eſſe dicat.

ad Veſtę] ædem, ut M. Tull. lib. 6. epiſt. ad Att. *atqui nihil habuit inſcriptum niſi Cenſor, ea ſtatua, quæ ad Opis apertè poſita in excelſo eſt.* Catull. de Vari ſcorto, *uelo ad Serapis Ferri manè.* Terent. Adelph. *ubi ad Dianæ ueneris, ite ad dexteram.* Iterum M. Tull. pro Cluent. *ſicut in ſtatuis inauratis, quas ad Iuturnæ poſuit.* Idem ad Att. lib. XIIII. *Rapinas ſcribis ad Opis fieri.*

quarta iam parte d. P.] id eſt, hora tertia diei præterita. ſinguli enim dies in duodecim horas inæqualeis diuiduntur.

vadato] ei cui uadimonium promiſerat: ei à quo in ius uocatus fuerat, uadibus acceptis. nam uadari eſt in ius uocare, uadibus, id eſt, fideiuſſoribus acceptis. M. Tull. pro Quinctio, *hic hominem in præſentia non uadatur: ita ſine uadimonio diſceditur.* ibid. *debere tibi dicis Quinctium, procurator negat: uadari uis, promittit: in ius uocas, ſequitur: iudicium poſtulas, non recuſat.* ſunt autem uades, qui promittũ ſuo periculo aliquem uadimonium obiturum, ita, ut ſi ille non obeat uadimonij diem, uas æſtimationem litis ſubeat, ac ſufferat, quemadmodum ſuprà annot

 ad

ad ſaty. I. uel breuius,(ut Varro) *uas appellatus, qui pro altero uadimonilb promittebat.* omnino uas interdum uidetur ſimpliciter pro ſponſore uſurpari, ut M. Tull. epiſt. ad Brut. *Maximo autem, cum hæc ſcribebam, afficiebar dolore, quòd, cum me pro adoleſcentulo, ac penè puero reſp. accepiſſet uadem, uix uidebar, quod promiſeram, præſtare poſſe.*

Si me amas] uocalis hic non ſolum non eliditur: uerùm etiam corripitur, tametſi longa ſit, ut ſuprà annot. ad Od. XI. epod. ſunt autem huius loquacis uerba.

intercam, ſi] reſponſio Horatij omnia facientis, ut hunc loquacem à ſe abigat. ſed fruſtrà.

ſtare] in iudicio, ſeu in iure.

Et propero, quo ſcis] ad Cæſaris hortos, ut ſuprà dixit.

an rem] cauſam, unde rei ſunt appellati, quorum res agitur. uide Feſtum, & Ciceron.

me ſodes] me relinque, amabo te, inquit Horatius, potius quàm rem, id eſt, cauſam tuam.

ſequor] uictorem, uidelicet garrulum. nam ſuperiora illa ſic ſunt diſtinguenda: *ut contendere durum eſt Cum uictore.* id eſt. cum pertinaci.

Mæcenas quomodo tec. Hinc r.] ſermonem intermiſſum ab hoc principio repetit, his uerbis, Quomodo tecum agit Mæcenas? quomodo ſe aduerſus te gerit? qualem ſeſe erga te præbet Mæcenas?

paucor. homin.] reſpondet Hor. Mæcenas paucorum eſt hominum, id eſt, paucis hominibus familiaris eſt, paucos homines in conſuetudinem, & familiaritatem ſuam recipit: paucis hominibus patet ad Męcenatem aditus, & familiaritas. ſic Terent. Eunuch. *Immò ſic homo eſt, perpaucorum hominum.* GNATHO. *immo nullorum eſt, ſi tecum uixit.*

Nemo dexterius f.] uerba loquacis. fortunatus (inquit) fuiſti in eo, quod te Męcenas admiſit in amicorum ſuorum numerum.

adiutorem] *συνεργόν, συμπράκτορα, συλλήπτορα.*

ferre ſecundas] partes ſubint. id eſt, qui tib ſecundus eſſe, ſeu inſeruire poſſet. qui dicantur hiſtriones primarum & ſecundarum partium, dicemus ad illum locum, *uel parteis mimum tractare ſecundas*, epiſt. ad Lollium, libro primo.

hunc hominem uelles] me *δεικτικῶς*. pergit autem loqui garrulus. hunc uerſum in omnibus libris excuſis, præpoſtera uerborum poſitura deprauatum, reſtitui, ex auctoritate omnium librorum manuſcr.

tradere] commendare. uide annot. ad epiſt. Claud. Neron. lib. I.

Summoſſes] omnes omnes, qui tibi obſtant, & qui te antecedunt gratia apud Męcenatem, dudū perculiſſes, aut certè loco depuliſſes. Quemadmodum in diuitum, & potentiorum uirorum domibus familiares, & comites diuitis inter ſe æmulentur, & alter alterum euertere conetur, pulchrè deſcribit Lucianus in lib. *περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ.* his verbis, *πάντες οὖν ἀλλήλους ὀξὺ δεδόρκασι, καὶ ὥσπερ οἱ μονομαχοῦντες. ἐπιτηροῦσιν εἴ πού τι γυμνωθὲν μέρος θεάσαιντο τοῦ σώματος, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἕκαστος εἶναι βουλόμενος παρωθεῖται, καὶ παραγγονίζεται τὸν πλησίον. καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ, εἰ δύναιτο, ὑποσπᾷ, καὶ ὑποσκελίζει,* &c.

non iſto uiuimus] reſpondens Horat. Nulla eſt (inquit) in familia Mæcenatis talis æmulatio, nulla obtrectatio, nullæ inſidię, nulla inuidia.

Nec magis his aliena malis] æmulatione, obtrectatione, inuidia, criminationibus occultis, inſidiis, & calumniis. quorum malorum plenæ ſunt potentiorum virorum, & principum aulæ.

nil

nil mi officit vnq.] ſcripti aliquot habent, *nil mi officit, inquam.*

magnum narras] hęc dicuntur à garrulo.

atqui, ſic h.] reſpondentur hęc ab Hor. etiam ſi hoc, quod dico, magnum tibi, & prope incredibile uideatur, ſic eſt tamen.

accendis] uerba garruli. incendis me (inquit) ſtudio, & cupiditate talis familiaritatis.

velis tantummodò] ſatis eſt te hoc uelle, inquit Horat. uirtute enim tua facilè apud Mæcenatem, honeſtiſſimum locū obtinebis, omnesque difficultates ſuperabis, & perfringes. Iam uerò obſeruatione dignum eſt hoc loquendi genus, *qua tua uirtus, expugnabis*: quod tantundem ualet, quantum, ſi diceret, ea eſt tua uirtus, ut facilè ſis expugnaturus: uel ea, qua præditus es, uirtute, facile ad Mæcenatis amicitiam peruenies. ſic ſæpe loquitur M. Tull. ut epiſt. ad Rufum lib. v. *tamen. quæ tua eſt ſuauitas, quique in me amor, nolles à me hoc tempore æſtimationem accipere.* Idem ad Trebat. lib. 7. *Moriar ni (quæ tua gloria eſt) puto te malle à Cæſare conſuli, quam inaurari.* Idem pro Sylla, *Quæ ſi de uno me cogitaſſes, qua mollitia ſum animi, ac lenitate, nunquam mehercule illius lacrymis ac precibus reſtitiſſem.* Idem pro Cælio, *Genus orationis, facultatem, copiam ſententiarum, atque uerborum (quæ ueſtra prudentia eſt) perſpexiſtis.* Idem ad Att. lib. 7. *& ſi eſſet factum, (quæ tua eſt humanitas) reſcripſiſſes.*

haud mihi deero] loquitur hæc garrulus. non mihi (inquit) deero. id eſt, omnem diligentiam abhibebo, ut eò perueniam. non prætermittam facultates eò perueniendi, quæ ſeſe mihi offerent.

tempora quæram] καραδοκήσω, καιροφυλακτήσω. tempus aucupabor, ſeu obſeruabo, ſeu, vt Liuius, captabo.

nil ſine magno Vita l.d.] ſententia eſt multorum veterum ſcriptis celebrata. Pindar. εἰδ. ε ὀλυμπ. ἀεὶ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος, δαπάνα τε μάρναται πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. Idem εἰδ. ι. ibid. ἄπονον δ' ἔλαβον χάρμα παῦροι τινές. id eſt, lætitiam ſine labore pauci ceperunt. Sophoc. in Elect. πόνου τοι χωρὶς οὐδὲν εὐτυχεῖ: id eſt, ſine labore nihil fortunatum eſt. Heſiod. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ, &c. ſed videtur Horatius ex Epicharmo potius, quàm è quouis alio expreſſiſſe. ſic enim ille, τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθ' οἱ θεοί. id eſt, dij nobis omnia bona laboribus vendunt.

Hæc dum agit] hæc dum loquitur. ſic omnes ferè lib. veteres. vnus & item alter, *Hæc dum ait*, quos non ſum ſecutus. neque id temerè. nam qui loquitur, agit. pretereà ſic locutus eſt ſatyra III. lib. 2. *amator Excluſus qui diſtat, agit ubi ſecum, eat, an non*, &c.

Fuſcus Ariſtius] ad quem extat Horatij epiſtol. lib. 1. hoc principio, *Vrbis amatorem Fuſcum ſaluere iubemus.*

rogat] Ariſtius: & à me rogatus, viciſſim reſpondet.

vellere cœpi] ſignificans me cupere ab hoc garrulo eripi.

preſſare] ſic reſtitui ex auctoritate cod. duor. Vatic. & Rain. Don. Tor.

nutans, Diſtorq. oc.] innuens ei, & oculos huc, & illuc mouens, ὑποδίλλων, obſcurè & tacitè admonens, vt me eriperet. vide annotationem ad illum locum. *Deme ſupercilio nubem.* epiſt. XVIII.

male ſalſus R.d.] nimium ſalſus, vel in meam fraudem ſalſus diſſimulabat ſe intelligere quid vellem.

meum iecur vr.b.] vrebat. atqui iecur ſedes bilis non eſt, ſed libidinis, vt annot ſup ad Od. XIII. lib. 1.

Certè neſcio quid] hæc dicebat Horatius Fuſco, vt per ſpeciem colloquij ſecreti hoc garrulo defungi poſſet.

meminibenè] reſpondet Fuſcus planè aliud, quàm cupiat Horatius, idq; dedita opera, cum eo perfacetè, & perurbanè iocans, vt is magis, ac magis ab hoc garrulo vrgeatur, & pœnè dicam, enecetur.

hodie triceſima Sabbata] Sabbata dicunt Latini numero multitudinis, vt cetera dierum feſtorum nomina, Saturnalia, Floralia, Pālilia, Faunalia, Terminalia. triceſima autem appellantur fortaſſis à dierum numero, quibus menſes conſtant. quanuis enim Iudęorum menſes cum lunæ curſu congruentes, viceſimo octauo quoque circiter die compleantur, tricenarius tamen numerus rotundior, & aptior erat verſui, quàm vicenarius octonarius. credibile eſt autem prima cuiuſque menſis Sabbata Iudæi fuiſſe religioſiſſima. Iam verò ne illud quidem dubium eſt, quin plerique etiam Latini ac Romani temporibus illis Iudæorum religionem, ac ceremonias coluerint. ſed cum hæc explicatio mihi non ſatisfaceret, Iudæum quendam de ſuis Sabbatis, & de annorum, menſiumque ſuorum ratione conſului. ex iis, quæ mihi reſpondit, collegi triceſima ſabbata eá eſſe intelligenda, quæ ab iis maxima religione coluntur, atque obſeruantur: quo die agnum immolant, ſeu mandunt potius, & comedunt. quod Sabbatum, (vt barbarè loquar) triceſimum eſt ordine, ſi Sabbata à principio anni numeres. annus enim apud illos initium capit à menſe ſeptembri.

vin tu Curtis Iudæis oppedere] id eſt, vin' tu Iudæorum religionem contemnere, irridere, ac pro nihilo putare? oppedere eſt ventris crepitum in alterius odium, & contumeliam edere. quod dicunt Græci *καταπέρδειν*, & *ἀνταποπέρδειν*. Ariſtoph. in Pluto. *καὶ τῇ πενίᾳ ἀνταποπαρδεῖν.* id eſt, paupertati oppedere. Idem *νεφέλ. καὶ βούλομαι ἀνταποπέρδειν πρὸς τὰς βροντάς.*

Curtis] ſuprà ſatyr. v. appellas nominauit: quod tantundem valet.

nulla mihi (inquam) Rell.] multis locis perſpicuè oſtendit Horatius ſe omnes religiones contemnere.

at mi. ſum paulo] at mihi (inquit Ariſtius) religio eſt aliqua: ego religionibus aliquantum ſum deditus.

vnus Multorum] vnus è multis, vt epiſtola ad Numicium lib. I. *Vnus ut è multis populo ſpectante referret Emtum mulus aprum.* & infrà ſatyr. x. *Vnus uiuorum.* neque verò iis aſſentior, qui putant dictum eſſe ab Horatio, *unus multorum* pro eo, quod Gręci dicunt, *εἷς τῶν πολλῶν*, id eſt, vnus è plebe, ſeu vnus è vulgo. ſed arbitror eſſe poſitū pro illo *εἷς πολλῶν*, id eſt, ego vnus egregie præter ceteros

hunccine ſolem Tam nigr.] loquitur Horatius, ſuum caſum deplorans. *nigrum ſolem* pro die infauſto, triſti, & inauſpicato dixit: quemadmodum diem atrum veteres appellabant, ad res gerendas ineptum, & nefaſtum: quales erant Kalendæ, Nonæ, Idus, quòd his diebus imperatores infeliciter rem geſſiſſent. Catullus contrà *ſoles candidos* vſurpauit, pro diebus lætis, optatis, & iucundis, vt carm. ad ſeipſum. *Miſer Catulle deſinas ineptire, Et, quod uides periſſe, perditum ducas. Fulſere quondam candidi tibi ſoles*, &c. & Propert. lib. 2. *O me felicem, nox o mihi candida, & o tu Lectule delicijs facte beate meis.* & Tibul. l. *auroram candidam* lib. I. eleg. III. *Hoc precor: hunc illum nobis aurora nitentem Luciferum roſeis candida portet equis.* vide annot. ad Od. 36. lib. I.

Sub cultro linquit] id eſt, in extremo diſcrimine. ductum à uictimis iamiam mactandis

& licet anteſtari?] huius loquacis aduerſarius quærit à me vtrùm ſibi liceat me teſtem in ſe ſumere, nec'ne? id eſt, an ego paſſurus ſim illum meo teſtimonio vti. eſt enim anteſtari vnum aliquem ex iis, qui aſſunt, prehenſa auricula, teſtem ſumere. quo facto licebat ei; qui vadibus acceptis quempiam in

ius

ius vocaſſet, manus ei iniicere, eumque in ius rapere. Plautus in Perſa, SATYR. *age, ambula in ius leno.* D. *Quid me in ius uocas?* S. *Illic dicam apud prætorem. ſed ego in ius uoco.* D. *non'ne anteſtaris?* S. *tuan' ego cauſa carnufex Quoiquam mortali libero aureis atteram? Qui hic commercaris civeis homines liberos?* compoſitum autem eſt hoc verbum ab *an*, quod in compoſitione valet *circum*, & *teſtari*. quanquàm Priſcian. aliter lib. 8. vult enim Latinum *anteſtari*, Græco illi προσμαρτυρηθῆναι reſpondere, ſed errat.

ego verò Opp. auric.] ego præbeo illi auriculam, vt me teſtem ſumat.

rapit in ius] garrulum. *rapit* autem uim ſignificat, & acrius eſt, quàm *ducit*. ſic ſat. III. lib. 2. *Cum rapies in iura malis ridentem alienis.*

ſic me ſeru. Ap.] quidam hæc referunt ad Apollinis ſtatuam eburneam, quę poſita erat in foro Augusti, vt ſignificet Horatius ſe rapto tandem in ius aduerſario, quaſi beneficio forenſis Apollini liberatum eſſe. à quibus diſſentire nolim: ſed tamen credibile eſt Horatium una opera ad illum Homeri locum reſpexiſſe, ubi Aenean cum Achille congreſſum eripit Apollo. uerſus ſunt hi ἰλιάδ. υ. Τὸν δ' ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεὸς, ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ. ſic & ἰλιάδ. γ. Paridem, qui Menelaum ad ſingulare certamen prouocaret, ab eoq; pœnè uictus, atque ad naues pertractus erat, eripit Venus. τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεὸς ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ.

SATYRA. 10.

NEMPE incompoſito dixi pede currere uerſus
Lucilli. quis tam Lucilli fautor ineptè eſt,
Vt non hoc fateatur, at idem, quòd ſale multo
Vrbem defricuit, charta laudatur eadem:
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque cetera. nam ſic
Et Laberi mimos, ut pulchra poemata, mirer.
Ergo non ſatis eſt riſu diducere rictum
Auditoris: & eſt quædam tamen hic quoque uirtus.
Eſt breuitate opus, ut currat ſententia, neu ſe
Impediat uerbis laſſas onerantibus aures.
Et ſermone opus eſt modo triſti, ſæpe iocoſo,
Defendente uicem modo rhetoris, atque poetę,
Interdum urbani parcentis uiribus, atque
Extenuantis eas conſultò. ridiculum acri
Fortius: & melius magnas plerunque ſecat res.
Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt,
Hoc ſtabant: hoc ſunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes unquam legit, neque ſimius iſte
Nil prǣter Caluum, & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quod uerbis Græca Latinis
Miſcuit. o ſeri ſtudiorum, qui ne putetis
Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti

Contigit. at ſermo lingua concinnus utraque
Suauior: ut Chio noto ſi commiſta Falerni eſt.
Cum uerſus facias, teipſum percontor: an, & cum
Dura tibi peragenda rei ſit cauſſa Petilli:
Scilicet oblitus patriæque, patriſque, Latinè
Cum Pedius cauſſas exudet Poplicola, atque
Coruinus: patrijs intermiſcere petita
Verba foris malis, Canuſini more bilinguis?
Atque ego, cum Græcos facerem, natus mare citra,
Verſiculos, uetuit me tali uoce Quirinus
Poſt mediam noctem uiſus, cum ſomnia uera:
In ſiluam non ligna feras inſanius, ac ſi
Magnas Græcorum malis implere cateruas.
Turgidus Alpinus, iugulat dum Memnona, dumque
Defingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo:
Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa:
Nec redeant iterum, atque iterum ſpectanda theatris.
Arguta meretrice potes, Dauoque Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos
Vnus uiuorum Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo: fortes epos acer,
Vt nemo, Varius ducit. molle, atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure camœnæ.
Hoc erat, experto fruſtra Varrone Atacino,
Atque quibuſdam alijs, melius quod ſcribere poſſem,
Inuentore minor: neque ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multa cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, ſæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. age, quæſo,
Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
Nil comis Tragici mutat Lucillius Atti?
Non ridet uerſus Enni grauitate minores,
Cum de ſe loquitur, non ut maiore reprenſis?
Quid uetat, & noſmet Lucilli ſcripta legenteis
Quærere: num illius, num rerum dura negarit
Verſiculos natura magis factos, & eunteis
Mollius? at ſit quis pedibus quid claudere ſenis,
Hoc tantùm contentus: amet ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum uerſus. totidem cœnatus: Etruſci
Quale fuit Caſſi rapido feruentius amni

Ingenium : capſis quem fama eſt eſſe, librisque
Ambuſtum proprijs : fuerit Lucillius , inquam,
Comis & vrbanus : fuerit limatior idem,
Quàm rudis, & Græcis intacti carminis auctor :
Quamque poetarum ſeniorum turba : ſed ille,
Si foret hoc noſtrum fato dilatus in æuum :
Detereret ſibi multa : recideret omne, quod vltra
Perfectum traheretur : & in verſu faciendo
Sępe caput ſcaberet : viuos & roderet vngueis.
Sæpe ſtilum vertas, iterum quæ digna legi ſint,
Scripturus : neque, te vt miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis ?
Non ego : nã ſatis eſt equitem mihi plaudere : ut audax,
Contemtis alijs, exploſa Arbuſcula dixit.
Men' moueat cimex Pantilius ? aut crucier, quòd
Vellicet abſentem Demetrius ? aut quòd ineptus
Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli ?
Plocius, & Varius, Męcenas, Virgiliusque,
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atque
Fuſcus : & hæc vtinam Viſcorum laudet vterque.
Ambitione relegata te dicere poſſum
Pollio, te Meſſalla tuo cum fratre, ſimulque
Vos Bibuli, & Serui, ſimul his, te candide Furni :
Complureis alios, doctos ego quos, & amicos
Prudens prætereo : quibus hęc, ſint qualiacunque,
Arridere velim, doliturus, ſi placeant ſpe
Deterius noſtra. Demetri, teque Tigelli
Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

COMMENTARII.

Nempe incomp. dixi p.c.] dixerat Horat. ſuprà ſaty. IIII. Lucillium duriuſculum eſſe in componendis verſibus : quo nomine fuerat à nonnullis accuſatus. ijs igitur nunc reſpondet, & ſe ita purgat, vt oſtendat ſe, quòd de Lucillio dixerit, iure dixiſſe.

quòd ſale mul. Vrb. defr. ch. l.] idem, quòd ſalsè, & vrbanè ciuium Romanorum vitia notarit, eadem ſatyra laudatur, nempe illis verſibus, *Hinc omnis pendet Lucillius hoſce ſecutus, Mutatis tantum pedibus, numeriſque facetus.*

nam ſic Et Laberi mim.] nam ſi propterea, quòd vrbanè, & facetè vitia reprehendit Lucillius, habendus eſſet in numero bonorum poetarum, eadem

ratione Laberij mimi quoque eſſent in bonis poematis numerandi. fuit autem Laberius mimorum ſcriptor dicaciſſimus, ac maledicentiſſimus: a Iulio Cæſare tamen donis auctus, & annulo aureo ornatus. M. Tull. ad Trebat. ſcribens ſignificat eſſe metuendum, ne, ſi diutius ille cum Cæſare commoratus ab eo redeat inanis, derideant eum Laberius, & Catullus, his uerbis, *Sin fruſtra diutius abfueris, non modo Laberium, ſed etiam ſodalem noſtrum Valerium pertimeſco. mira enim perſona induci poteſt Britannici Iuriſconſulti.*

Ergo non ſ. eſt riſ. did.] non eſt igitur ſatis auditoris os riſu dilatare, id eſt, auditori riſum profuſum mouere, quamuis inſit in hoc etiam quędam virtus: ſed opus eſt &c. breuitas deſideratur duabus de cauſis: primùm vt ſententia currat, id eſt, ne claudicet, nève inſiſtat: deinde ne & verborum multitudine ſe impediat, & oneret auditorem.

Defendente vicem] id eſt, tuente munus, ac partes, &c. id eſt, ea cumulatè præſtante, quæ propria ſunt rhetoris, aut poetæ.

vrbani p. v.] *εἴρωνος*, qui multo minus contendere videtur, quàm præſtare, & efficere poſſit.

ridiculum acri Fortius, & mel.] plus interdum valet riſus opportunus, quàm vis, & ſeueritas, & acrimonia. ſcribit Ariſtoteles lib. 3. de arte dicendi, Gorgiam Leontinum dicere ſolitum, res ſeueras, & ſerias riſu: riſum, rebus ſeueris diſcutiendum eſſe. M. Tullium pro Murena dicentem, riſu mouendo, & auctoritate Catonis, qui erat vnus ex accuſatoribus, illudēda, cauſam obtinuiſſe, locupletes auctores tradiderunt.

Illi, ſcripta quibus] poetę veteris comœdiæ, Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes. vt ſuprà ſaty. 4. in princip. *quibus*, id eſt a quibus.

ſtabant] placebant, non explodebantur, *οὐκ ἐξέπιπτον*.

pulcher] *εἰρωνικῶς*, homo bellus.

Simius] ineptus imitator. Demetrium ſignificat, de quo infrà ead. ſatyra. vel ſimium fortaſſe appellat à forma, ſeu potius deformitate còrporis.

Nil præter Caluum, & doctus] qui nihil aliud cantare didicit, quàm Caluum, & Catullum. neque verò eſt, quòd quiſquam exiſtimet ab Horatio Caluum, & Catullum improbari: ſed ineptos, & ſtultos imitatores.

At magnum fecit] Lucillius verba Græca Latinis miſcebat, vt apparet ex his verſib. à me ſic emendatis. *Quàm lepidè lexes compoſtæ, ut teſſerulæ omnes, Endo pauimento, atque emblemate uermiculato?* quos producit M. Tull. in orat. perf. ſed corruptos. & in his *Χαῖρε, inquam, Tite lictores, turma omnis cohorsq;*: *Χαῖρε hinc Muci hoſtis Albutius, hinc inimicus.* quãquam in his poſterioribus Albucium, qui Gręcus dici malebat, quàm Romanus, Scæuula de induſtria Græcè ſalutat. vide lib. 1. de finibus. & in his. *In quo Lælius clamores ſophos ille ſolebat Edere*, qui citantur à Cicer. lib. 2. de finib. Idem Lucillius M. Craſſum, qui ſemel in vita riſiſſe dicitur, *ἀγέλαστον* in ſatyra quadàm nominauit, teſte M. Tull. lib. 5. de finib.

o ſeri ſtudiorum] *ὀψιμαθεῖς* vno verbo appellant Græci.

quine puteris, &c.] ſic habent tres cod. Vat. & Iann. Faer, Torn. Et Priſc. lib. 16. ſic legit hunc locum, & ait *ne* coniunctionem aſſe neque dubitantem, neque interrogantem: ſed confirmantem, aut certe enuncianteni. alterum exemplum producit ex ſaty. 111. lib. 2. *Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens ne etiam, & rex.* vbi vulgo aliter legitur tamen.

vt, Chio nota ſi commiſta Fal.] Vt ſi vino Chio Falernum temperatum eſt, quod fieri ſolebat, vt vini Falerni auſteritas vino Chio, quod erat lenius, ac mitius, obtunderetur. cur autem notam Falerni dixerit, vide ſuprà Od. 111. lib. 2. ad illum locum. *Interiore nota Falerni.*

Dura

Dura] difficilis. vt Terent. Phorm. *Verum ſcientem, tacitum cauſam tradere aduerſarijs, Etiamne id lex coegit?* PHAED. *Illud durum.* GET. *ego expediam.*

Petilli] de quo ſup. ſaty. IIII. ordo verborum & ſententia huius loci hæc eſt. te ipſum percontor, id eſt, ex te ipſo quęro, cùm verſus facturus ſis, & cùm Petillij cauſa tibi ſit agenda, num tu patriæ, & patris oblitus verba Græca patrijs, id eſt, Latinis intermiſcere malis, quàm puro ſermone Latino vti?

patriæq; , patriſq;] oblitus Italię, quæ patria tua eſt, & patris tui, qui Romanus, aut certè Latinus eſt, vel erat, &c.

Latinè Cum pedius cauſ. &c.] id eſt, cum hi duo præſtantiſſimi, & clariſſimi oratores, Petillij accuſatores, Pedius Poplicola, & Meſſalla Coruinus multum ſudent in cauſis Latino ſermone componendis, & agendis: id eſt, cum multum laborem, multamque operam ſumant in cauſis Latinè componendis, atque agendis, &c. Cùm antea in omnibus libris vulgatis legeretur, *patriiq;* *Latini*, ego admonitus à duobus cod. Vatic. & Torneſ. veram ſcripturam reſtitui: de qua dubitaturum politum litteris arbitror neminem, quis enim non videt aduerbium *Latinè* ad verbum *exudet* pertinere? idque ignorantem confidentem aliquem librarium, aut lectorem, hunc locum corrupiſſe?

Canuſini mor. bil.] Canuſinorum more, qui partim Gręcè, partim Latinè loquebantur. vide Feſtum in nomine *bilinguis*.

natus mare citra] in Appuliæ finibus, non in Sicilia, aut Græcia.

Poſt m.n.v. cum ſomnia vera] hoc etenim maximè tépore, cum & confectus, depulſuſque è pectore cibus eſt, & liber animus, ac ſolutus à contagione corporis futura prouidere poteſt, vera vidêtur in ſomnis. ſic Theocr. in Europa. εἰδ. κ. Εὐρώπῃ ποτὲ Κύπρις ἐπὶ γλυκὺν ἧκεν ὄνειρον, Νυκτὸς ὅτε τρίτατον λάχος ἵσταται, ἐγγύθι δ' ἠώς, Ὕπνος ὅτε γλυκίων μέλιτος βλεφάροισιν ἐφίζων Λυσιμελὴς πεδάα μαλακῷ κατὰ φάεα δεσμῷ, Εὖτε, καὶ ἀτρεκέων ποιμαίνεται ἔθνος ὀνείρων.

In ſiluam non ligna feras inſan.] id eſt, æquè fieris inſanus, ſi tu Latinus Græcos verſus ſcribas, atque ſi in ſiluam ligna feras.

Turgidus] inflatus. A. Cornelium Alpinum deſignat.

iugulat] dũ ita inſcitè, & ineptè Memnonis ab Achille iugulati hiſtoriam, ſeu potius fabulam narrat, vt Memnonem ipſe iugulare videatur: & dum Rhenum fluuium ita ineleganter deſcribit, vt luto conſpurcaſſe videatur, hæc ego ludibundus ſcribo. Memno, & Hemathio fratres, Tithoni & Auroræ filij: quorum hic ab Hercule: ille ab Achille interfectus eſt. Heſiod. in Theog. Τιθωνῷ δ' ἠὼς τέκε Μέμνονα χαλκοκορυστὴν Αἰθιόπων βασιλῆα, καὶ Ἠμαθίωνα ἄνακτα.

Defingit] deformat, illepidè deſcribit, & inuenuſtè. In quibuſdam codicibus legitur *diffingit*: in cod. Don. *depingit*. in Torn. *Deffingit* ego *Defingit* verum eſſe puto.

Quæ nec in æde ſ. cert.] Quæ nec in æde Apollinis recitêtur, vt ſubeant Mecij Tarpę iudicium, nec iterum atque iterum ſpectentur à populo. de Mecio in epiſt. de arte poet. *ſi quid tamen olim Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aures.*

Arguta meretr. pot. D. q; Chr.] id eſt, tu Fundani vnus ex ijs, qui viuunt, potes omnium optimè comœdiam ſcribere: tu omnibus hominibus præſtas in ſcribendis comœdijs: in quibus inducuntur meretrices argutæ, & ſerui dominos fallentes dolis. *unus uiuorum.* εἷς ζώντων.

comis garr. lib.] nonnulli *comis libellos* coniunctè legunt, vt ſit *comis libelles*, & interpretantur, vrbanos, facetos, hilares. ego nullius ſententiam reprehendo. Vtatur ſuo quiſque iudicio. Veruntamen magis mihi placet, *comis* eſſe numeri ſingul. caſus recti, vt cohæreat cũ his *tu unus uiuorum potes garrire libellos* comis,

id eſt,

id eſt,comiter,hilariter,facetè,& comicè. Nam Varro lib. 5. de lingua Latina à Græco nomine Κῶμος,qui Deus hilaritatis,ſaltationis,laſciuiæ,intemperātię, & ſimilium eſſe dicitur,ait Latinum *comis* ortum eſſe,'indeq; dictam à Latinis comiſſationem,ſeu potius comaſſationem,quemadmodū & à Græcis comœdiā. Præterea hac eadem ſatyra Lucillium bis comem appellat,ſemel ibi. *Nil comis tragici mutat Lucillius Attii* iterum ibi. *fueris Lucillius,inquam,Comis & urbanus.* Poſtremò puto Horatiū Gręcum verbum κωμῳδεῖν,quod eſt res vrbanas,& Como dignas canere,ſeu dicere,his verbis *comis garrire libellos*,exprimere voluiſſe Nō ignoro tamen M. Tull. vocem comis aliter interpretari in orat. pro Corn. Balbo: cuius hæc verba ſunt. *in quo erat accuſatoris interpretatio indigna reſponſione,qui ita dicebat,comiter eſſe communiter. quaſi uerò priſcum aliquod,aut inſolitum uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicuntur, qui erranti comiter monſtrant uiam,benignè,non grauatè: communiter certè non conuenit*. Sed in ijs, quæ in iudicijs habentur, orationibus,hominum auctoritates non ſunt conſignatæ. omnes enim illæ orationes, cauſarum ſunt, & temporum, non hominum ipſorum,ac patronorum,vt ait idem Tullius in Cluentiana. Varronē igitur hic ſequamur. Incidi etiam aliquando in quendam virum doctum, qui diceret *comis* hic eſſe ſeptimi caſus à Græco *κῶμοι comi* numeri multitudinis,quod nomen ſignificat cantilenas laſciuas,delicatas,molleis,impudicas,conuiuio,& conuentu hominum intemperantium & Como dignas: cum quo nolui pugnare.

Pollio reg. Fact. can.] Pollio tragœdias Latinas,id eſt,Prætextas ſcribit. Perſonæ tragicæ,ſunt reges,& principes,& perſonæ publicæ: res,& argumētum prætextarum,facta regum,& principum,& clarorum virorum.

pede ter percuſſo.] id eſt,ſenarijs iambicis,qui trimetri appellantur. hęc malè diſtinguuntur in omnibus libris vulgatis.

forte epos] carmen longum,hexametrum,Mæonium,ſeu Homericum,heroicum. nam tametſi hoc nomine quilibet verſus ſignificetur κατὰ πλάτος, tamē ferè ſemper Ariſtoteles,& Plato pro hexametro vſurpant. ille enim ἔπη,id eſt, epopœiam in libello περὶ ποιητικῆς, tragœdiæ opponit,his verbis: καὶ τοι τὸ πρῶτον ὁμοίως ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦτο ἐποίουν,καὶ ἐν τοῖς ἔπεσιν. Plato item in Phædro,alijsq; locis non quoduis carmen ἔπος appellat,ſed hexametrum. ſic Plato in illo dial. cum verſum illum protuliſſet, ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί, rogatus à Phædro,cur finem loquendi feciſſet,reſpondet, οὐκ ᾔσθου,ὦ μακάριε,ὅτι ἤδη ἔπη φθέγγομαι,ἀλλ' οὐκ ἔτι διθυράμβους; vide Euſtath. in lib. α ἰλ.

vt nemo] ita vt nemo melius. ſuprà Od. vi. lib. 1. *Scriberis uario fortis, & hoſtium Victor Mæonij carminis aliti*. dixit autem *ducere epos* vel propterea quòd verſus Heroici ferè alijs ſunt longiores,ac productiores: itaq; longi appellantur: vel (quod magis probo) quia epos dictum eſt παρὰ τὸ ἕπεσθαι ἐν αὐτῷ τὰ ἴζῆς μέρη τοῖς πρώτοις,id eſt,ob id quòd in eo primas partes cetera conſequuntur. Denique (vt ſemel dicam) fortaſſe intelligendus eſt Horat. vel ita dixiſſe *epos ducere*, vt ſolemus dicere, *lineam ducere*: (quemadmodum enim mathematici aiunt lineam eſſe punctum productum: ita verſus heroicus conſtat ex numeroſo ſermone ad iuſtam longitudinem,lineæ in modum producto) vel ita, vt *lanam,ſeu filum ducere,ac trahere*: ex quo Horat. alibi dixit *tenui deducta poemata filo*. & M. Tull. *genus orationis tractum*.

molle, atque facetum] carmen tenerum,elegans,& politum. hæc ſunt referenda ad Bucolica,& Georgicorum libros.

gaudentes rure] nondum ſcilicet hoc tempore Virgilius Aeneida ediderat,& fortaſſe ne ſcripſerat quidem.

Hoc

Hoc erat, experto.] id eſt, ego nihil habui, quod potius, aut melius ſcribere poſſem, quàm ſatyras: quod quidē genus Varro Atacinus fruſtra expertus eſt, & quidam alij, quos neceſſe non eſt nominare. De Varrone Atacino Quinct. lib. x.

Inuentore minor] Lucillio. infrà eadem ſat. *Græcis intacti carminis auctor*, & ſat. 1. li. 2. *me pedibus delectat claudere uerba Lucili ritu noſtrū melioris utroq;*. ibid. *quid, cum eſt Lucillius auſus Primus in hunc operis componere carmina morem?* &c.

At dixi fl.] hæc pertinent ad illum locum ſaty. IIII. *Nam fuit hoc uitioſus. in hora ſæpe ducentos, Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno. Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles.*

ſæpe ferentem Plur. q. toll.] quaſi ita dicat, non tantum hoc dixi, illum fluere lutulentum, ſed etiam illud addidi, ſæpe proferentē plura digna, quæ excipiantur, ſumantur, & probentur, quàm, quæ reijciantur. *tollenda*, id eſt, ſumenda, excipienda. vt de arte poetica. *hoc tibi dictum Tolle memor.*

age quæſo] Dic mihi (amabo te) nihil'ne interdum reprehendis in Homero? non'ne viri docti quædam in Homero improbant? quædā deſiderant? Non'ne Lucillius ipſe vrbaniſſimus, ac faceti ſſimus poeta, nonnulla mutat in L. Attio Tragico? Non'ne verſus Ennij notat interdum, & irridet, vt leuiores?

Quid vetat & noſmet, &c.] ſi licuit Lucillio Attium, & Ennium reprehendere: quid vetat quo minus, & nos Lucillij ſcripta examinemus, videamusq; num vel ſua culpa, vel earum rerum, quas tractauit, vitio non ſit aſſecutus compoſitum, & politum ſcribendi genus?

magis factos] magis elaboratos, accuratos, expolitos. Græci dicunt πεποιημένους, idq; annotauit Muretus, & alij. ita M. Tull. in Bruto. *ſed ut intellectum eſt, quantam uim haberet accurata, & facta oratio*, &c.

at ſit quis] ſic legendum, non *at ſi quis*. vt habent vulgati codices. Eſt autem totius huius loci ſententia, At ſit aliquis hoc vno contentus, nempe verſus facere, qui ſinguli ſenis pedibus conſtent: ſcribat ducentos verſus ante cœnam, totidem à cœna, &c. demus præterea Lucillium fuiſſe limatum, & accuratum ſcriptorem, quod non ita eſt: tamen ſi hodie viueret, multa inania, & ſuperuacanea ſibi amputaret, &c.

ducentos] ſupra ſaty. IIII. *in hora ſæpe ducentos, Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno.*

Etruſci Quale, fuit] id eſt, qualis fuit Caſſius Etruſcus, Parmēſis, de quo in epiſt. ad Alb. Tibull. *Scribere, quod Caſſi Parmenſis opuſcula uincat?*

capſis quem fama eſt, &c.] qui tam multa ſcripſit, vt ſuis libris fuerit ambuſtus; ſeu, vt habent quidam cod. *combuſtus.*

fuerit] conceſſio. demus eum fuiſſe vrbanum, ac facetum: demus eundem fuiſſe limatum & politum ſcriptorem.

fuerit limatior idem, Quàm] hunc locum, quem ſcio difficilem, & impeditum haberi, ſic expedio, atq; explico. Demus (inquit Horatius) Lucillium limatiorem fuiſſe, quàm auctorem ſatyræ Græcis intactę eſſe oporteat: quod idem fere valet, ac ſi dicat: demus Lucillium fuiſſe limatiorem, quàm eſſe debuerit: atq; ita nomen *rudis* in patrio caſu accipio, & cum voce *carminis* cōiungo. Nam quod alij faciunt *rudis*, recti caſus, hoc modo: *fuerit limatior idem, Quàm rudis*, id eſt, fuerit limatus potius, quàm rudis, & impolitus, hoc illi non rectè. Sic enim locutus eſſet Horatius, *fuerit limatior, quam rudior*, vt docent exempla. T. Liuius. lib. 28. annalium. *Acrior impetu, atque animis, quàm compoſitior ordine ullo pugna fuit.* Idē lib. 30. de Fab. Maximo. *cautior tamen, quàm promtior hic habitus fuit.* Colum. lib. 6. *ſi longior fuerit, quàm latior.* Quinctil. *ſalubrior ſtudijs, quàm dulcior.* Paterculus. *Feſtinationē itineris eius aliquandiu morata Maſſilia eſt, fide melior,*

quàm conſilio prudens ſic & Græci. Eurip. Medea. εἰς Γ' ἄλλοι ἰκόμην Σύν σοί πρόθυμος μᾶλλον, ἢ σοφωτέρα. carminis rudis, id eſt, ſatyræ nondum perfectæ.

Græcis intacti] quod Græci non attigerunt. Satyra enim (inquit Quinctil.) tota noſtra eſt.

dilatus] magna eſt hic librorum antiq. varietas. in alijs enim ſcriptum eſt delapſus, in vno dilapſus, in vno delatus, in duobus dilatus: quos ſecutus ſum, & hunc locum ſic explico. ſed ſi Lucillius ad noſtram ætatem eſſet reſeruatus, ſi noſtra demum ętate introiuiſſet in vitam, ſeu natus eſſet, &c.

Detereret ſibi multa] detraheret, limaret, amputaret, circumcideret.

quod vltra Perſ. trah.] quod ſuperuacaneum eſſet.

caput ſcaberet, viuos &] geſtus ſunt hominum in attentiſſima cogitatione defixorum, & eorum maximè, qui ſummam curam in ſcribendo ponunt.

Sæpe ſtilum vertas, &c.] monet hic Hor. vt ſua quiſque ſcripta mutet, limet, corrigat, & emendet. Eſt enim *ſtilum vertere*, ſcriptũ mutare, inducta priore ſcriptura. M. Tull. Verr. 4. *Vertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam.* natum hoc loquendi genus à veterum conſuetudine, qui ſtilo inuerſo, id eſt, ſuperiore ſtili parte, id, quod ſcriptum erat, delebant. Ad hunc locum pertinet, quod eſt in epiſtola ad Auguſtum: vbi queritur ſuæ ætatis poetas turpe ſibi ducere ea, quæ ſemel ſcripſerint, immutare, his verbis: *Nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet: Sed turpem putat in ſcriptis, metuitque lituram*: cui conſentanea ſunt illa in epiſt. de arte poet. *Nec virtute foret, claris ne potentius armis, Quàm lingua, Latium, ſi non offenderet vnum- Quenque poetarum limæ labor.*

neque, te vt miretur turba, lab.] contrà ſe res habet in oratore: qui ſi probatur multitudini, non eſt, quòd doctorum iudicium magnopere deſideret, vt multis verbis docet M. Tull. in Bruto.

vilibus] parui pretij, contemtis.

exploſa] à plebe, & multitudine exploſa: ab equitibus autem probata.

Arbuſcula] mima. de qua M. Tull. ad Att. lib. 4. *Quæris nunc de Arbuſcula. Valde placuit.*

cimex] credibile eſt hunc Pantilium ab Horatio ob immunditiam, aut fœtorem, aut humilitatem, cimicem eſſe nominatum.

Demetrius] quem ſuprà ſimium appellauit.

Fannius] de quo ſaty. IIII. *beatus Fannius vltro Delatis capſis.*

Octauius] poetam Octauium intellige, non Octauianum eum, qui Cæſar Auguſtus poſteà dictus eſt. vide P. Victor. Var. lect. lib. 14.

Ambitione relegata] id eſt, Sublata omni ambitione, depoſitoque omni ſtudio tuę gratiæ colligendæ, beneuolentiæque aucupandæ.

prudens] ſciens: non per imprudentiam, aut ignorantiam.

Arridere] probari, placere. quibus (inquit) hæc ſcripta mea, qualiacunque ſint, placere velim, non fœminis, & viris fœminarum ſimilibus.

Diſcipularum inter, &c.] ſic ſcriptum eſt in trib. cod. Vat. & Iann. Faer. Torn. neque verò dubium cuiquam debet eſſe, quin hęc ſit recta, & vera lectio tot codicibus confirmata, vt taceam, quòd eam Porphyr. agnoſcit. ſignificat autẽ Horatius hunc Hermogenem, vel fœminis probari tantum, non viris: vel diſcipulos habere impudicos, & parum mares, & fortaſſe, qui magiſtro flagitioſè morigerarentur.

plorare] οἰμώζειν. Quemadmodum, quibus bene cupiunt Græci, eos iubent χαίρειν, εὐπράττειν, id eſt, gaudere, & benè rem gerere: ſic, quibus malum precantur, eos iubent οἰμώζειν, id eſt, plorare. vide annot. ad Od. v. epod. ibi *O multa fleturum caput.*

SATY-

SATYRARVM
LIB. SECVNDVS.

SATYRA I.

SVNT quibus in ſatyra uidear nimis acer: & ultra
Legem tendere opus: ſine neruis altera, quicquid
Compoſui, pars eſſe putat: ſimileiſq; meorum
Mille die uerſus deduci poſſe. Trebati,
Quid faciam, præſcribe. quieſcas. ne faciam, inquis,
Omnino uerſus? aio. peream malè, ſi non
Optimum erat. uerùm nequeo dormire. ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto:
Irriguumq; mero ſub noctem corpus habento.
Aut, ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. cupidum, pater optime, uires
Deficiunt: neque enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereunteis cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat uulnera Parthi.
Attamen & iuſtum poteras, & ſcribere fortem.
Scipiadam ut ſapiens Lucillius. haud mihi deero,
Cum res ipſa feret: niſi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem.
Cui, malè ſi palpere, recalcitrat undique tutus.
Quanto rectius hoc, quàm triſti lædere uerſu
Pantolabum ſcurram, Nomentanumq; nepotem:
Cum ſibi quiſque timet, quanquam eſt intactus, & odit?
Quid faciam? ſaltat Milonius: ut ſemel icto
Acceſſit feruor capiti, numeruſq; lucernis.

Caſtor gaudet equis: ouo prognatus eodem,
Pugnis. quot capitum viuunt, totidem ſtudiorum
Millia. me pedibus delectat claudere verba
Lucilli ritu, noſtrum melioris vtroque.
Ille uelut fidis arcana ſodalibus, olim
Credebat libris: neque, ſi malè ceſſerat, unquam
Decurrens aliò, neque ſi benè. quo fit, vt omnis
Votiua pateat veluti deſcripta tabella,
Vita ſenis. ſequor hunc, Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venuſinus arat finem ſub vtrunque colonus,
Miſſus ad hoc, pulſis (vetus eſt vt fama) Sabellis:
Quò ne per vacuum Romano incurreret hoſtis:
Siue quòd Appula gens, ſeu quòd Lucania bellum
Incuteret violenta. ſed hic ſtilus haud petet vltrò
Quenquam animantem: & me, ueluti cuſtodiet enſis
Vagina tectus. quem cur diſtringere coner
Tutus ab infeſtis latronibus? o pater, & rex
Iupiter, ut pereat poſitum rubigine telum:
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commorit, (melius non tangere, clamo)
Flebit: & inſignis tota cantabitur urbe.
Seruius iratus leges minitatur, & vrnam:
Canidia Albuci, quibus eſt inimica, uenenum:
Grande malum Turius, ſi quis ſe iudice certet.
Vt, quo quiſque ualet, ſuſpectos terreat: utque
Imperet hoc natura potens, ſic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. unde, niſi intus
Monſtratum? Scæuę uiuacem crede nepoti
Matrem: nil faciet ſceleris pia dextera. mirum:
Vt neque calce lupus quenquam, neque dente petit bos.
Sed mala tollet anum uitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: ſeu me tranquilla ſenectus
Expectat, ſeu mors atris circumuolat alis:
Diues, inops, Romæ, ſeu fors ita iuſſerit, exul,
Quiſquis erit uitæ, ſcribam, color. o puer, ut ſis
Vitalis metuo, & maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat. quid cum eſt Lucillius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus qua quiſque per ora
Cederet, introrſum turpis? num Lælius, aut, qui

Duxit ab oppreſſa meritum Carthagine nomen
Ingenio offenſi?aut læſo doluere Metello?
Famoſiſque Lupo cooperto uerſibus?atqui
Primores populi arripuit,populumque tributim,
Scilicet uni æquus uirtuti,atque eius amicis.
Quin,ubi ſe à uulgo,& ſcena,in ſecreta remorant
Virtus Scipiadæ,& mitis ſapientia Læli:
Nugari cum illo,& diſcincti ludere,donec
Decoqueretur olus,ſoliti.quicquid ſum ego,quamuis
Infra Lucilli cenſum,ingeniumque,tamen me
Cum magnis uixiſſe inuita fatebitur uſque
Inuidia:& fragili quærens illidere dentem,
Offendet ſolido.niſi quid tu,docte Trebati,
Diſſentis. equidem nihil hic diffindere poſſum.
Sed tamen ut monitus caueas,ne forte negoci
Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina,ius eſt,
Iudiciumque.eſto,ſi quis mala:ſed bona ſi quis
Iudice condiderit laudatur Cæſare·ſi quis
Opprobrijs dignum latrauerit,integer ipſe:
Soluentur riſu tabulæ:tu miſſus abibis.

COMMENTARII.

ni nimis acer] nimis uehemens in reprehendendis,& inſectandis hominibus nimium ſæuus, & aſper. *χαλεπώτερος τοῦ δέοντος*.

& ultra legem tend.]& quibus uidear ultra ſatyræ legem opus intendere. & uerò in quibuſdam libris manuſcriptis ita legitur,*intendere*.ductum à neruis aut fidibus nimium intentis. Eſt autem ſatyræ lex,ut comiter, & urbanè,& per ludum,ac iocum mores, uitiaque hominum notet, ac reprehendat, non aſperè,non petulanter,non contumeliosè,non iracundè, ut Perſ. & Iuuenal. Et attende legem non temere commerari ab eo, qui loquatur cum Iuriſconſ.. ,ut

ſine neruis altera] altera pars,quicquid ſcripſi, nimis laxum,& propemodum enerue eſſe exiſtimat. & attende eum in tralatione manere.

Trebati] hunc Trebatium clarum iuriſconſultum fuiſſe conſtat.eundem M. Tullio Ciceroni admodum familiarem fuiſſe ex ipſius Ciceronis ad illum epiſtolis perſpicere licet lib 7.

deduci] tanquam lineas:uel tanquam lanam, ſeu linum. epiſt. ad Auguſt. *tenui deducta poemata filo* ad quem locum hac de re plura.

ter uncti Tranſn.Tib.] quoniam hæc a Trebatio iuriſconſulto pronunciantur,quaſi edicta quędam, & leges: facetè ſimili uerborum formula concipiuntur, atque leges componi ſolent. Iam uerò nemini eſt obſcurum à labore & cibo, uinoq; ſomnum eſſe dulciſſimum, ac placidiſſimum·quod cur ita fiat docet Lucret.lib.4.his uerſibus, *Deinde cibum ſequitur ſomnus, quia, quæ facit aer,*

Hac

Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis, Efficit, & multo ſuper ille grauiſſimus exſtat, Quem ſatur, aut laſſus capias: quia plurima tum ſe Corpora conturbant magno conſuſa labore. Fit ratione eadem coniectus porrò animai Altior, atque foras eiectus largior eius, Et diuiſior inter ſe, ac diſtractior intus.

alto] Homerus, & Græci ὕπνον νήδυμον appellant, id eſt, vel altum, vel iucūdum: quanquam interdum pro eo, quem iidem νήγρετον nominant, vſurpatur.

irriguum] non dixit obrutum. eſſet enim tum ſomnus implacidus, inſuauis, iniucundus, atque (vt ita dicam) inſomnis. rectè igitur Alcæus τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, id eſt, vino pulmones irriga.

ſub noctem] paulo ante noctem, vt alibi docuimus.

rapit] ſignificantius dixit, quàm ſi dixiſſet, *capit.*

laturus] conſequuturus, accepturus, vt ſæpe alibi.

fracta cuſpide] cuiuſmodi tela dicitur Marius excogitaſſe, vt & eſſent hoſtibus inutilia, & ne è corporibus ſauciorum euelli poſſent: qua de re ſic Plutarchus in Mario. Λέγεται δὲ εἰς ἐκείνην τὴν μάχην πρῶτον ὑπὸ Μαρίου καινοτομηθῆναι τὸ περὶ τοὺς ὑσσούς. τὸ γὰρ εἰς τὸν σίδηρον ἔμβλημα τοῦ ξύλου πρότερον μὲν ἦν δυσὶ περόναις κατειλημμένον σιδηραῖς. Τότε δὲ ὁ Μάριος τὴν μὲν, ὥσπερ εἶχεν, εἴασε· τὴν δὲ ἑτέραν ἐξελὼν, ξύλινον ἧλον εὔθραυστον ἀντ' αὐτῆς ἐνέβαλε, τεχνάζων προσπεσόντα τὸν ὑσσὸν τῷ θυρεῷ τοῦ πολεμίου, μὴ μένειν ὀρθὸν, ἀλλὰ τοῦ ξυλίνου κλασθέντος ἥλου καμπὴν γίνεσθαι περὶ τὸν σίδηρον, καὶ παρέλκεσθαι τὸ δόρυ διὰ τὴν στρεβλότητα τῆς αἰχμῆς ἐνεχόμενον. id eſt, *Dicitur tum ad id prælium illud à Mario de iaculis innouatum eſſe. Nam ea pars ligni, quæ in ferrum inſeritur, antea duabus fibulis ferreis continebatur: Tunc autem Marius, alteram quidem, quemadmodum erat, reliquit: altera autem exemta, clauum ligneum fragilem in eius locum immiſit, eo conſilio, ut iaculum ad clypeum hoſtis adiectum, non maneret rectum, ſed clauo ligneo fracto, curuaretur ferrum, & lignum tranſuerſa cuſpide hærens, deorſum penderet.*

Attamen & iuſt.] loquitur Trebatius. Si bella ab Auguſto geſta ſcribere non potes: at poteras eius fortitudinem, iuſtitiam, animi magnitudinem, ceteraſque virtutes laudare, ac prædicare: quemadmodum Scipionis laudes Lucillus ſuis ſcriptis poſteritati commendauit, ac prodidit.

& iuſtum poteras, & ſcribere fortem] Auguſtum iuſtitiæ, & fortitudinis nomine laudare poteras.

haud mihi deero] id eſt, operam in hac re nauabo, inquit Hor.

niſi dextro tempore Flacci Verba] ordo verborum hic eſt, & ſententia: Non me præbebo negligentem, neque ignauum in laudandis Auguſti virtutibus, cum opus erit, ſi modò mea verba tempore opportuno attente audientur ab Auguſto. *dextro tempore* poſuit pro opportuno, vt *læuo tempore* ſat. III I. huius lib. pro contrario. *cum te ſic tempore læuo Interpellarim.*

Cui malè ſi palp.] cui ſi quis blandiatur ineptis, aut immoderatis laudibus: ita omni ex parte tectus, ac ſeptus eſt aduerſus aſſentationis dulcedinem, atque illecebram, itaque eam odit, ac reiicit, vt ab ea capi non poſſit. blanditias, & aſſentationem aſpernatur, ac reſpuit. tralatio eſt ab equis calcitroſis. ſic M. Tull. de Cælio Clodiam amantem ſpernente. *calcitrat.*

Quanto rectius hoc] Trebatius loquitur. quanto præſtat (inquit) hoc ſcribendi genus tractare, quàm ſatyras ſcribere, quibus vitioſos homines lædas?

Quid faciam?] reſpondens Horat. oſtendit ſuo quenque ſtudio delectari, ſua quenque uoluptate teneri. & ἐν παρόδῳ urbanè, & ſatyricè Milonium notat, ut temulentum.

vt icto Acceſſit feruor cap. num. q; luc.] id eſt, ubi, ſeu poſteaquàm nimio

mio uini potu caput eius concaluit, & ebrius factus binas ſe lucernas uidere exiſtimat, pro ſingulis. Ariſtoteles problem. τμημ. γ. quęrit cur ita fiat, & rationem affert his uerbis, Διὰ τί τοῖς μεθύουσιν ἐνίοτε πολλὰ φαίνεται τὸ ἓν ὁρῶσιν; ἢ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῶν ὄψεων ἔσωθεν κινοῦνται ὑπὸ τοῦ οἴνου; καθάπερ ἡ ὅλη κεφαλή. κινουμένων δὲ τῶν ἀρχῶν οὐκ εἰς ταυτὸ συμβάλλουσιν αἱ ὄψεις, ἀλλ᾽ οἷον ἐπὶ μέρος ἑκάτερον τοῦ ὁρωμένου. διὸ δύο φαίνεται. ταυτὸ δὲ τοῦτο γίνεται. καὶ ἐάν τις κάτωθεν πιέσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ὄψεως· ὥστε μηκέτι εἰς ταυτὸ συμβάλλειν τῇ ἑτέρᾳ. ἡ μὲν οὖν τοιαύτη κίνησις ἔξωθεν γίνεται. ἡ δ᾽ ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἔσωθεν. διαφέρει δ᾽ οὐδέν. ταυτὰ γὰρ ποιήσει ὁποσοῦν κινηθεῖσα. quæ ſic interpretor, Quã ob cauſam ebrijs cum unum cernunt, multa uidentur? an quoniam aſpectuum principia intrinſecus à uino mouentur, quemadmodum caput totum? cum principia autem mouentur, non in idem conueniunt aſpectus, ſed ad utranque quodammodo partem eius, quod cernitur? iccircò duo apparent? hoc idem porrò etiam accidit, ſi quis infernè aſpectum premat. nam principium ipſius aſpectus mouit, ita ut is non amplius in eandem rem atque alter conueniat. Ac talis quidem motio fit extrinſecus. ea autem quæ à uino gignitur intrinſecus. uerum nihil intereſt. uiſus enim quomodocunque motus fuerit, hæc ita efficiet. Lucretius autem lib. 4. horum, & ſimilium cauſam opinioni, & errori animorum aſcribit: ſenſu enim nunquam falli affirmat. ſic Lucret. *At ſi forte oculo manus uni ſubdita ſubter Preſſit eum: quodam ſenſu fit uti uideantur Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo. Bina lucernarum flagrantia lumina flammis, Binaque per totas ædeis geminare ſupellex, Et duplices hominum facies, & corpora bina,* &c. ſequitur ſtatim, *Cetera de genere hoc mirando multa uidemus, Quæ uiolare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipſi Pro uiſis ut ſint, quæ non ſint ſei ſibu'uiſa.*

Caſtor gaudet equis, ouo p.] etiam geminorum fratrum diuerſa ſtudia ſolent eſſe, ut apparet in Caſtore, & Polluce, quorum hic pugil clariſſimus, ille optimus eques fuiſſe dicitur. exiſtimant nonnulli ætate Horatij geminos fratres fuiſſe ſic nominatos, quorum alter equis, alter cæſtibus delectaretur. mea nihil refert. ſed mihi tamen ſimplicius uidetur, ut fratres Helenæ intelligamus.

me pedibus delect. claud.] ſic locutus eſt ſaty. ſuperiore. *at ſit quis pedibus quid claudere ſenis Hoc tantum contentus.*

Credebat] committebat. tralatio eſt. uide annot. ad Od. v. lib. 3. ibi. *Qui perfidis ſe credidit hoſtibus.*

neque ſi malè ceſſerat, vſquàm Dec.] id eſt, neque ſi quid ei malè euenerat, neque ſi proſperé, uſquam aliò confugiens, quam ad ſcribendum, aut legendum. mendosè in quibuſdam libris legitur *geſſerat.*

quo fit, vt omnis Vot.] quo fit, ut omnis Lucillij uita pateat, ueluti in tabula uotiua, deſcripta, atque expreſſa. *uotiuæ tabulæ* appellantur, quæ ſunt uotæ, quę ue ex uoto ſuſpenduntur in fanis, quales ſunt naufragorum, aut eorum, qui ex graui & periculoſo morbo recreati conualuerunt. ſuprà Od. v. lib. 1. *me tabula ſacer Votiua paries indicat humida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo,*

Lucanus, an Appulus anceps] inter Lucaniam, & Apuliam interiectus, utriuſque particeps, ita, ut dubium ſit, Lucanus ne ſim, an Appulus, nempe Venuſinus.

Quo ne, &c.] id eſt, ut ne hoſtes populi Rom. in Romanos inuaderent. quidam libri *Quà ne*, id eſt, ne aliquà.

Siue quòd ; ſiue quia Appuli, ſiue quia Lucani bellum populo Ro. inferrent. alij *quod* poſitum eſſe putant pro *aliquod*. ſed eos refellit codex unus Vatic. & Torneſ.

Torneſ. in quibus ita ſcriptum eſt, *Siue quia Appula gens, ſeu quòd Lucania bellum, &c. incutere bellum* autem, id eſt, inferre, Horatio vſitatum.

haud petet vltrô] non petet quenquam, niſi ſim laceſſitus. hæc enim vis eſt, vocis *vltrò*.

Quenquam animantem] quenquam viuum, quenquam anima & corpore conſtantem. M. Tull. in Timæo, *à quo enim animante reliquos omnes contineri vellet animantes, hunc ea forma figurauit, qua vna omnes reliquæ formæ concluduntur.* aliàs animans & fæmini generis eſt, & neutrus.

diſtringere] propriè, & vſitatè, vt ſup. annot. Od. xxxv. lib. 1.

vt pereat poſitum rub. t.] vtinam telum in vagina conditum, rubigine exedatur. Priſcian. hunc locum producit lib. xv.

Nec quiſquam noc. cup.] & vtinam nemo me laceſſat iniuria: vtinam nemo mihi vltrò iniuriam inferat.

at ille, Qui me com.] at, qui me prouocarit, plorabit, & erit fabula totius populi. Plato in Minoe, monet eum, qui bonæ exiſtimationis cupidus eſt, ne poetas offendat, ne'ue laceſſat, Minois exemplo, qui quamuis fuerit rex clementiſſimus, iuſtiſſimus, optimus: tamen propterea quòd offenſionem, odiumq; Tragicorum poetarum ſubierit: & clementiæ, iuſtitiæque ſuæ fructu caruit, & iniuſtus eſt inhumanitatis, crudelitatis, iniuſtitiæ notis in poſterum ſempiternis. Verba Platonis ſunt hæc, *Διὸ καὶ σὺ, ὦ βέλτιστ', ἐὰν σωφρονῇς, εὐλαβὴς εἴης, καὶ ἄλλος πᾶς ἀνὴρ, ὅτῳ μέλει τοῦ εὐδόκιμον εἶναι, μηδέποτε ἀπεχθάνεσθαι ἀνδρὶ ποιητικῷ μηδενί. οἱ γὰρ ποιηταὶ μέγα δύνανται εἰς δόξαν ἐφ' ὁπότερ' ἂν ποιῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐλογοῦντες, ἢ κακηγοροῦντες.* Itaque Archilochus ille ad maledicendum egregiè promptus, ac paratus, cum à quodam contumelioſè appellatus eſſet, ita reſpondit, *τὸν τέττιγα πτεροῦ συνείληφας*, id eſt, cicadam ala comprehendiſti. huius autem animalis mirus eſt ſtridor, ſi ala prehendatur. Huc pertinet & illud, quod ſcribit Plutarchus in Theſeo, *ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσῃ πόλει, καὶ μοῦσαν, ἀπεχθάνεσθαι*, id eſt, reuera moleſtum & durum eſt cum ciuitate, quæ vocem & muſam habeat, inimicitias ſuſcipere.

Flebit] *οἰμώξει*, dolebit, miſeriam ſuam conqueretur, ac deplorabit. vide annot. ſup ad Od. v. epod. ibi, *O multa fleturum caput.*

& inſignis tota cantab. vr.] perueniet in ora virûm: nobilitabitur meis verſibus ad ignominiam, & infamiam ſui nominis ſempiternam.

Seruius iratus] quęſitor. intelligamus hunc ętate Horatij fuiſſe Prætorē, & quæſtioni alicui rei capitalis præfuiſſe. Virg 6. Aeneid. *Quæſitor Minos urnam mouet*. adhibebatur autem vrna ad ſortitionem, ſubſortitionemque iudicum.

Canidia Albuci] Albucij filia venefica, de qua ſup. Od. III. epod. *an malas Canidia tractauit dapes?* & tota Od. v. & xvII. & ſat. vIII. lib. I.

Grande malum Tur.] quia iudex leuis, & nummarius, ęt venalis.

Vt, quo quiſque valet, &c.] id eſt, quo modo, qua re quiſque plurimùm poteſt, ea re inimicos ſuos, eoſque, quibus ſe inuiſum eſſe ſentit, aut quos metuit, terreat, & vlciſcatur: & quemadmodum imperet hoc ipſa natura, cuius maxima vis eſt, ſic ratiocinare mecum, *ἤ τοι συλλογίζου μετ' ἐμοῦ.*

intus] non foris, ſed à natura inſitum.

Scæuæ, &c.] ſignificat hunc fuiſſe impium in parentes, & matrem veneno necaſſe. Scęuę (inquit) luxurioſo & perdito homini ſuam matrem committe, & permitte: manus quidem, & ferrum ab illa abſtinebit: ſed cicuta cum melle confuſa matrem necabit.

nil

niſi faciet ſceleris pia dextera] pura quidem manus erit à ſanguine materno: ſed cicuta eam de medio tollet.

mala] ἐπίθετον perpetuum. nulla enim cicuta bona eſt. ſic alibi *mala luſtra, mala ambitio, mali fures.* apud Hom. λευκοῖο γάλακτος.

tollet] necabit, occidet. ſic Varro, *quis patrem decem annos natus tollet, niſi veneno?*

Ne longum faciam] ne ſim longior: vt paucis expediam. ſic loquitur M. Tull. lib. 1. de leg. *Non faciam longius: hoc enim pertinet, animal hoc prouidum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & conſilij, præclara quadam ratione generatum eſſe à ſupremo deo.*

ſors] fortuna. caue legas, *fors.* & vide annot. ad illum locum ſatyr. 1. *Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit.*

Quiſquis erit vitæ, ſc. col.] ordo eſt, quiſquis erit vitæ color, ſcribam. *vitæ colorem* intellige vitæ genus, conditionem viuendi, ſortem, perſonam. non enim vna eſt omnium hominum perſona, non idem vitæ color, non eadem ſpecies: aliudque vitę genus eſt imperatoris, aliud oratoris; aliud negociatoris, aliud poetæ. rectè autem colorem appellauit, quia ſingulorum vitæ degendæ genera, plerunque tanquam colores quidam, in nobis immutantur, neque quicquam ad animum pertinent: ſed ad corpus, aut fortunam. Quanuis autem ſua quenque natura ad certum vitę genus fingere videatur: neque tamen ſemper in deligendo vitæ genere naturam ſequimur, & ſæpe, ad quam nos ætatis degendæ viam vel propinqui impulerint, vel fortuna, veluti tempeſtas quædam, detulerit, in ea conſtantiæ cauſa, repugnante natura, cogimur conſeneſcere, & ad extremum vitæ ſpiritum permanere.

o puer, vt ſis Vitalis metuo] ô puer (inquit Trebatius) ne non ſis vitalis, metuo. nomen *vitalis* autem. id propriè ſignificat, quod ad vitam pertinet, quod vitam adiuuat, quod vitę vtile eſt. Lucret. lib. 3. *Eſt igitur calor, ac ventus vitalis in ipſo Corpore, qui nobis moribundos deſerit artus.* ibid. *mors omnia præſtat, Vitalem præter ſenſum, calidumque vaporem.* ibid. *Et caput abſciſſum calido, viuenteque trunco, Seruat humi vultum vitalem, oculoſq; patentes, Donec relliquias animai reddidit omnes.* ibid. *Quod ſi forte ideo magis immortalis habenda eſt, Quod vitalibus ab rebus munita tenetur.* & lib. 5. *nudus humi iacet, infans indigus omni Vitali auxilio.* & lib. 6. *primum multarum ſemina rerum Eſſe ſuprà docui, quæ ſint vitalia nobis.* M. Tull. lib. de nat. deor. 11. *ex quo intelligi debet, eam caloris naturam, vim in ſe habere vitalem, per omnem mundum pertinentem.* ibid. *& ceteris naturis omnibus ſalutarem impertit, & vitalem calorem.* Idem de diuinati. lib. 1. *Luce ſerenanti vitalia lumina liquit.* Virg. Aen. 1. *Quiſquis es, haud (credo) inuiſus cæleſtibus auras Vitaleis carpis.* Plaut. in Pœnulo. *Iupiter, qui genus colis, aliſq; hominum, per quem Viuimus vitale æuum.* Interdum etiam vitale appellamus, quod vita præditum eſt, vt Plaut. in Bacchid. *Da, ſi eſſe ſaluum vis me, aut vitalem tibi.* M. Tull. in Lælio ex Ennio. *Quis poteſt eſſe vita vitalis, vt ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conquieſcat?* & ita hoc locò ponitur ab Horat. itemq; in ſatyr. 7 huius lib. *ita, Dauus, amicum Mancipium domino, & frugi quod ſit ſatis, hoc eſt, Vt vitale putes.*

maiorum ne quis amicus] ne quis gratioſus apud maiores, & potentiores viros, &c.

Frigore te feriat] mortem tibi inferat: te de medio tollat. ſic Lucret. lib. 3. *& diſcedis in auras, Et gelidos artus in lethi frigore linquis.* Idem lib. 4. *nanque iaceret Aeterno corpus perfuſum frigore lethi.* Virg. lib. 9. Aen. *voluitur ille vomens calidum de pectore flumen Frigidus*, id eſt, moribundus, atque adeò mortuus, vt explicat Nonius Marcell. Idem in diris. *Et calor infuſo decedit frigore mortis.* Idem lib. 4.

P Aen.

Aen. *Et cum frigida mors anima ſeduxerit artus.* Itaque docet Varro lib. 4. de ling. Lat. *ignem à naſcendo dictum, quòd hinc naſcitur, quicquid naſcitur: ideoq; calet: ut, qui denaſcitur, ignem amittit, & frigeſcit.*

Quid? cum eſt Lucillius auſus, &c.] Quid? (inquit Horat.) cum Lucillius primus auſus eſt ſatyras ſcribere?

Detrahere & pellem, nitidus q.] & cum auſus eſt ea integumenta detrahere, quibus quiſque ſua flagitia, ſuamque turpitudinē tegeret, ac celaret. auſus eſt omnia, aut plurima improborum peccata nudare, & in publico quodam modo proponere.

Cederet] incederet. ſic Plautus. *Vt tranſuerſus, non proverſus cedit, quaſi cancer ſolet.* citat Varro lib. 6. de ling. Lat.

introrſum turpis] epiſt. ad Quinctium lib. 1. *Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decora.*

aut, qui Duxit ab] P. Scipio Africanus poſterior, qui Carthaginē deleuit.

ingenio offenſi?] num ingenio Lucillij offenſi, ſubintell. ſunt?

Famoſiſq; Lupo cooperto] & num doluere ob Lupum famoſis uerſibus conſciſſum? extant Lucillij uerſus non integri apud M. Tull. lib. 1. de nat. Deor. in quibus hic Lupus, & aliquot alij commemorātur. M. Tull. *Quid de ſacrilegis, quid de impijs, periuriſq; dicemus? Tubulus ſi Lucius unquam, Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius, ut ait Lucilius, putaſſet eſſe Deos: tam periurus, aut tam impius fuiſſet?*

Scilicet vni æquus] ſcilicet uni uirtuti placatus, ęquabilis, atque amicus. non iratus, neque offenſus. uide annot. ad Od. III. lib. 2.

Virt. Scip. & mitis ſap. Læl.] id eſt, Scipio, & Lælius: πρόσωπα ση. quod genus ſuprà annotauimus ad Od. V. lib. 3. Priſcian. lib. 2. ſcribit dicendum fuiſſe Scipionidæ.

diſcincti] cur non dixit diſcinctę? quia per uirtutem Scipionis, & ſapientiā Lęlij, Scipio, & Lælius ſignificantur, ut diximus. ſic Homerus. ἰδ. λ. Ἦλθε δ᾽ ἐπὶ ψυχὴ Θηβαίου Τειρεσίαο Χρύσεον σκῆπτρον ἔχων. quo loco uidebatur dicendum ἔχουσα. & Eurip. apud Stobæum Ἴδοιμι δ᾽ αὐτῶν ἔκγον᾽ ἀῤῥεν᾽ ἀῤῥένων Πρῶτον μὲν εἶδος ἀξίους τυραννίδος. uidebatur dicendum ἄῤῥενα ἄξια. ſic M. Tull. orat. pro Sextio. *duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo, &c. Tribuno pl. conſtrictos addixerat.* diſcinctus hoc loco non ponitur in uitio, ut Ode 1. epod. *Diſcinctus aut perdam ut nepos*: ſed ad animi laxamentum, ac remiſſionem duntaxat pertinet, ut ibidem docuimus. *diſcincti* igitur ualet hoc loco idem, quod remiſſi, ac relaxati: animo à rebus ſerijs, & à reip. curis ſoluto: omni ſeueritate poſita.

donec] interea dum, uel tantiſper dum, ut Od. IX. lib. 3. *Donec gratus eram tibi.*

Decoqueretur olus] ex apparatu, qualis eſſet eorum cœna ſignificat, nempe frugi, minimeque ſumtuoſa. uide, quæ annotata ſunt ad illum locum *Lachanique catinum.* ſaty. VI. lib. 1. *Soliti* autem ſubintell. erant.

quamuis Infra Lucilli c. ing.] quamuis & cenſu, & ingenio Lucillio inferior. fuit autem Lucillius honeſto loco natus, nempe familia equeſtri.

Cum magnis vixiſſe] ſic ſuprà epiſt. ult. lib. 1. *Me primis urbis belli placuiſſe, domiq;.*

& fragili quær. ill. d.] allegoria eſt. ſignificat autem, inuidis, qui conabantur eum, obtrectando, & clanculum mordendo, in crimen uocare, ſuę uitæ integritatem, caſtitatem, & innocentiam reſponſuram, ac reſtituram. ducta allegoria eſt à dente, qui res teneras, molleis ac fragiles perfringere, & comminuere poteſt: duras & ſolidas nō poteſt. utitur alia quidem ſimilitudine M. Tull. orat.

pro

pro Roſcio Com. in eadem re: ſed non minus apta, his uerbis. *Nonne, ut ignis in aquam coniectus continuò reſtinguitur, & refrigeratur: ſic referens falſum crimen in purißimam, & caſtißimam uitam collatum ſtatim concidit & extinguitur?*

offendet ſolido.] in ſolidum incurret, ita ut lędatur potius, quam lędat.

equidem nihil hic diſſindere poſſum] ita reperi ſcriptum in uno cod. Vatic. & Torneſ. non, ut habent uulgati libri, *diffingere*. Et ſanè hanc (quam dico) ſcripturam agnoſcere uidetur Porphyrio. diſſindere autem uerbum eſt antiqui iuris ciuilis, quod ualet differre, quanquam nonnulli malunt dici diffundere, à quibus diſſentio. Verba ſunt hæc ex lege ſecunda Numæ Pompilij. *Si quid horum fuit uitium iudici, arbitró ue, reó ue, is dies diffiſſus eſto.* T. Liuius lib. 9. *atque eidem legem Curiatam de imperio ferenti, triſte omen diem diffidit*. Aul. Gellius lib. 14. cap. 2. *Atque in dierum quidem diffiſſionibus*, &c. ubi uulgo legitur *rerum diffuſionibus*.

Sed tamen ut mo.] hæc pertinent ad verſum, qui ſtatim ſequitur. *Si mala cond.* hoc ſenſu: ſed tamen, ut cautior ſis, idque à me monitus, ne forte ignorãtia legum te in fraudem impellat: ſi quis in aliquem famoſa carmina ſcripſerit, datur in eum actio, & pœna eſt in eum lege ſancita. M. Tull. li. 4. Tuſcul. *quanquam id quidem etiam XII. tabulæ declarant, condi iam ſolitum eſſe carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges ſanxerunt.* ſic epiſt. ad Auguſt. *quin etiam lex, Pœnaq; lata, male quæ nollet carmine quenquam Deſcribi.*

ius eſt, Iudiciumq;] lex lata eſt, & actio in eum datur.

eſto] demus ita eſſe, (inquit Horat.) uidelicet pœnam eſſe conſtitutam in eum, qui mala in quempiam carmina ſcripſerit: ſed ſi quis bona ſcripſerit, laudatur iudice Cæſare. ambiguum ineſt in uoce *mala*. Trebatius enim *mala* accipit famoſa: Hor. autem indocta.

latrauerit] ſic reperi ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis: trib. Vatic. & Iann. unus Vat. & Faer. habẽt *lacerauerit*. ego priorem ſcripturam ſecutus ſum, quia à pluribus libris comprobatur. placet mihi tamẽ, & altera *lacerauerit*: cui ex aduerſo reſpondet nomen *integer*: hoc modo, lacerauit homines improbos, ideoque lacerandos, cum ipſe ſit integer, id eſt, innocens, & caſtus. Præterea M. Tull. Philipp. XI. ita loquitur *uerborum contumelijs lacerare*, niſi quis dicat *lacerare*, grauius eſſe, quàm *latrare*: & hoc huic loco conuenire: illud non conuenire. Hæc autem *ſi quis opp. dig. lac.* & reliqua, quæ ſequuntur, uidentur dici à Trebatio, hoc modo, ſi quis improbum, impudicum, periurum, atque impium latrauerit, ſeu lacerauerit, cum ſit ipſe purus, & innocens, leges ipſæ XII. tabularum riſu diſſoluentur, & pœnam remittent: tu autem omni moleſtia liberatus, abibis: tu miſſus fies: tu abſoluèris. Ego ſuſpicatus ſum aliquando, etiam ſuperiora illa uerba, *ſed bona ſi quis*, &c. eſſe Trebatij, continentemque iam eſſe, & perpetuam Trebatij ad extremum orationem, ut aduerſentur ſcilicet illis, *ſi mala condiderit*. alij omnia uolunt eſſe Horatij.

tabulæ] id eſt, uel ipſæ leges riſu diſſolutæ ſupplicium remittent, uel ipſi iudices, qui ſunt legum cuſtodes, atque adeò leges loquentes, effusè ridebunt.

SATYRA 2.

QVAE uirtus, & quanta, boni, ſit uiuere paruo:
(Nec meus hic ſermo eſt: ſed, quem præcepit Ofellus
Ruſticus, abnormis ſapiens, craſſaque Minerua:)
Diſcite non inter lances, menſasque nitenteis,

Cum ſtupet inſanis acies fulgoribus,& cum
Acclinis falſis animus,meliora recuſat:
Verum hic impranſi mecum diſquirite.cur hoc?
Dicam ſi potero.malè uerum examinat omnis
Corruptus iudex.leporem ſectatus,equo ue
Laſſus ab indomito:uel,ſi Romana fatigat
Militia aſſuetum græcari,ſeu pila uelox,
Molliter auſterum ſtudio fallente laborem,
Seu te diſcus agit:pete cedentem aera diſco.
Cum labor extuderit faſtidia:ſiccus,inanis
Sperne cibum uilem:niſi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta.foris eſt promus:& atrum
Defendens piſces hiemat mare.cum ſale panis
Latrantem ſtomachum benè leniet.unde putas,aut
Qui partum?non in caro nidore uoluptas
Summa,ſed in te ipſo eſt.tu pulmentaria quære
Sudando:pinguem uitijs,albumque,nec oſtrea,
Nec ſcarus,aut poterit peregrina iuuare lagois.
Vix tamen eripiam,poſito pauone,uelis quin
Hoc potius,quam gallina tergère palatum.
Corruptus uanis rerum:quia ueneat auro
Rara auis:& picta pandat ſpectacula cauda:
Tanquam ad rem attineat quicquam.num ueſceris iſta,
Quam laudas,pluma?cocto num adeſt honor idem?
Carne tamen quamuis diſtat nihil:hac magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet.eſto,
Vnde datum ſentis,lupus hic,Tiberinus,an alto
Captus hiet?pontes inter iactatus,an amnis
Oſtia ſub Tuſci?laudas inſane trilibrem
Mullum:in ſingula quem minuas pulmenta,neceſſe eſt.
Ducit te ſpecies,uideo.quò pertinet ergo
Proceros odiſſe lupos?quia ſcilicet illis
Maiorem natura modum dedit:his breue pondus,
Ieiunus rarò ſtomachus uulgaria temnit.
Porrectum magno magnum ſpectare catino
Vellem,ait harpijs gula digna rapacibus.at uos
Præſentes Auſtri coquite horum obſonia:quanquam
Putet aper,rhombusque recens,mala copia quando
Aegrum ſollicitat ſtomachum:cum rapula plenus,
Atque acidas mauult inulas.nec dum omnis abacta

Pauperies

Pauperies epulis regum. nam uilibus ouis,
Nigriſque eſt oleis hodie locus. haud ita pridem
Galloni præconis erat acipenſere menſa
Infamis. quid, tum rhombos minus æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit prætorius. ergo
Si quis nunc mergos ſuaueis edixerit aſſos:
Parebit praui docilis Romana iuuentus.
Sordidus à tenui victu diſtabit, Ofello
Iudice. nam fruſtra uitium uitaueris illud,
Si te aliò prauum detorſeris. Auidienus,
Cui Canis ex uero ductum cognomen adhæret:
Quinquenneis oleas eſt, & ſilueſtria corna:
Ac, niſi mutatum, parcit defundere uinum: &,
Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, nataleis, aliosve dierum
Feſtos albatus celebret) cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat, ueteris non parcus aceti.
Quali igitur uictu ſapiens utetur? & horum
Vtrum imitabitur? hac urget lupus: hac canis angit.
Mundus erit, qui non offendat ſordibus: atque
In neutram partem cultus miſer. hic neque ſeruis,
Albuci ſenis exemplo, dum munia didit,
Sæuus erit: nec ſic, ut ſimplex Næuius, unctam
Conuiuis præbebit aquam: uitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc, uictus tenuis quę quantaque ſecum
Afferat: in primis ualeas benè: nam, uariæ res
Vt noceant homini, credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. at, ſimul aſſis
Miſcueris elixa: ſimul conchylia turdis:
Dulcia ſe in bilem uertent: ſtomachoque tumultum
Lenta feret pituita. uides, ut pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia? quin corpus onuſtum
Heſternis uitijs animum quoque prægrauat una:
Atque affligit humo diuinę particulam aurę:
Alter, ubi dicto citiùs curata ſopori
Membra dedit: uegetus præſcripta ad munia ſurgit.
Hic tamen ad melius poterit tranſcurrere quondam:
Siue diem feſtum rediens aduexerit annus:
Seu recreare uolet tenuatum corpus: ubique

Accedent anni, & tractari mollius ætas
Imbecilla volet. tibi quidnam accedet ad iſtam,
Quam puer, & validus præſumis, mollitiem, ſeu
Dura valetudo inciderit, ſeu tarda ſenectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant; non, quia naſus
Illis nullus erat: ſed, credo, hac mente, quòd hoſpes
Tardius adueniens, vitiatum commodius, quàm
Integrum edax dominus conſumeret. hos vtinam inter
Heroas natum tellus me prima tuliſſet.
Das aliquid famæ? quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam. grandes rhombi, patinæque
Grande ferunt vnà cum damno dedecus. adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et fruſtra mortis cupidum, cum deerit egenti
Aes, laquei pretium. iure, inquis, Traſius iſtis
Iurgatur verbis. ego vectigalia magna,
Diuitiasque habeo tribus amplas regibus. ergo,
Quod ſuperat, non eſt, melius quò inſumere poſſis?
Cur eget indignus quiſquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua deum? cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?
Vni nimirum rectè tibi ſemper erunt res?
O magnus poſthac inimicis riſus. vterne
Ad caſus dubios fidet ſibi certius: hic, qui
Pluribus aſſuerit mentem, corpusque ſuperbum:
An, quĩ contentus paruo, metuensque futuri,
In pace, vt ſapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego paruus Ofellum
Integris opibus noui non latius vſum,
Quàm nunc acciſis. videas metato in agello
Cum pecore, & natis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta
Quicquam, præter olus fumoſæ cum pede pernæ.
At, mihi cùm longum poſt tempus venerat hoſpes:
Siue operum vacuo gratus conuiua per imbrem
Vicinus: bene erat, non piſcibus urbe petitis,
Sed pullo, atque hædo: tum penſilis uua ſecundas,
Et nux ornabat menſas, cum duplice ficu.
Poſt hoc ludus erat cupa potare magiſtra:
Ac uenerata Ceres, uti culmo ſurgeret alto,

Explicit

Explicuit uino contractæ ſeria frontis.
Sæuiat, atque nouos moueat fortuna tumultus:
Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parcius, aut uos
O pueri nituiſtis, ut huc nouus incola uenit?
Nam propriæ telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quenquam ſtatuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut uafri inſcitia iuris.
Poſtremò expellet certè uiuacior heres.
Nunc ager Vmbrem ſub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius: ſed cedet in uſum
Nunc mihi, nunc alij. quocirca uiuite fortes:
Fortiaque aduerſis opponite pectora rebus.

COMMENTARII.

boni] in tribus Vatic. cod. & Faer. & Torn. ſcriptum reperitur *boni*, vt ſit vocandi caſus, quos ſecutus ſum.

viuere paruo] ſic Tibull. eleg. 1. lib. 1. *contentus uiuere paruo.*

Nec meus hic ſermo, &c.] hi duo verſus, qui deinceps ſequuntur, includendi ſunt interpoſitionis nota.

prçcepit] præſcripſit, docuit, præmonſtrauit. hoc enim ſignificat verbum *præcipere*, non id, quod vulgus putat.

abnormis ſapiens] hæc duo coniunctè ſunt legenda, *ſapiens abnormis*, id eſt, qui ſapiens quidem eſt, ſed nō ad iſtorum philoſophorum normam. ſic M. Tull. in Lælio, *Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium, T. Coruncanum, quos ſapientes noſtri maiores iudicabant, ad iſtorum normam fuiſſe ſapientes. abnormis* autem excudendum curaui, ſecutus auctoritatem quinque codicum veterum.

craſſaque Minerua] & ſapiens craſſa Minerua, id eſt, non politus, neque excultus doctrina: ſed factus natura: non productus è ſchola, ſed ex caula. in Priapeijs, *Simplicius multo eſt, da, uerbum turpe latinè Dicere. quid faciam? craſſa Minerua mea eſt.*

nitentes] λιπαρὰς, pingues, vnctas, opiparas.

Cum ſtupet inſanis acies fulg.] id eſt, cum oculorum acies epularum, & deliciarum, & vaſorum pretioſorum ſplendore obtuſa eſt. allegoria eſt. nam per aciem oculorum, quæ nimio ſplendore præſtinguitur, iudicium rationis ſignificat obtuſum, & corruptum luxu, & voluptatibus.

inſanis.] ab effectu. quia animum ſpoliant ſanitate.

Acclinis] propenſus ad aſſentiendum falſis propterea, quòd corpus multo cibo, multaque potione completum eſt: quod, cum accidit, minus expeditè ſuo munere mens fungi poteſt. *acclinis* legendum eſſe, non *acclinis* peruincunt omnes codices veteres, & Vaticani, & alij nullo excepto. *acclinis* autem ſignificat incumbentem, & propenſum. quo nomine vtitur Virgil. lib. 10. Aen. *Vulnera ſiccabat Lymphis, corpusque leuabat Arboris acclinis trunco.* quo loco tamen in libr. vulgatis legitur mendosè *acclinis.* hinc verbum acclino, & acclinatus. Cæſ. lib. 6. de bello Gallico *huc cum ſe conſuetudine acclinauerint*, &c. & ſup. *atque ita paulum modò acclinatæ quietem capiunt.*

impranſi] ſicci, ieiuni. epiſt. ad Nummonium Vall. lib. 1. *impranſus non qui ci*

uem dignoſceret hoſte. & ſaty. prox. *impranſi correptus uoce magiſtri.*

malè verum exam. o. c.] corruptus autem eſt animus hominis vino, ciboq́; conferti,& ſaturi; Itaque expeditè verum à falſo diſtinguere non poteſt. huc pertinent, quæ ſcribit Ariſtot. περὶ ἐνυπνίων. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν ὀργαῖς, καὶ πάσαις ἐπιθυμίαις εὐαπάτητοι γίνονται πάντες, καὶ μᾶλλον, ὅσῳ ἂν μᾶλλον ἐν τοῖς πάθεσιν ὦσι.

leporem ſectatus, equo've. &c.] huius loci hæc ſententia eſt. qui labore corpus exercuit, ſumtuoſas epulas non deſiderat: ſed tenuiſſimo apparatu,& quolibet cibo ſibi appoſito contentus eſt. notum eſt illud Hippocratis ὁ πόνος σίτου ἡγείσθω. & Cyrus apud Xenoph. lib. ſecundo ἀπομνημ. curam adhibebat, ne vnquam ſui ad prandium, aut cœnam ἀνίδρωτοι venirent. & Hippolytus ille apud Eurip. ait redeuntibus è venatione, plenas menſas eſſe iucundas: ſignificans, opinor, exercitatione,& labore corporis cibi cupiditatem excitari. verba Eurip. ſunt hæc, Σίτων μέλεσθε. τερπνὸν ἐκ κυναγίας Τράπεζα πλήρης. enumerat aũt hoc loco Horatius quinque exercitationis genera, venationem, equitationem, militiam, ludum pilæ, diſci iactum.

græcari] intemperantius potare, Græcorum more bibere. M. Tull. Verr. 3. *Fit ſermo inter eos,& inuitatio, ut Græcorum more biberetur.* Plautus Moſtell. *Dies, noctesq́; bibite: pergræcamini, Amicas emite, liberate, paſcite Paraſitos, obſonate pollucibiliter.* Idem Bacchid. *atque id pollicetur, ſe daturum aurum mihi: Quod dem ſcortis, quodq́; in luſtris comedim,& congræcem pater.*

Molliter auſterum ſtud. fall.] id eſt, ſtudio pilæ obliuionem quandam, & ἀναισθησίαν laboris afferente. non enim ſentitur labor ab eo, qui pila ludit, propter eam, quam ex luſione percipit, voluptatem.

cedentem] cedit enim aer corporibus, præſertim grauioribus.

Cum labor extuderit] id eſt, depulerit nauſeam, quæ ex ſatietate, & crapula naſcebatur, famemq́; irritarit, ac prouocarit.

Sperne cibum vilem] verbum *ſperno* pertinet ad illa ſuperiora, *leporem ſectatus, equo've,* &c. & ineſt in his verbis εἰρωνεία, hoc modo, cum venatu, equitatione, militia, pilæ luſione, diſco te exercueris, ac fatigaris, cibiq́; faſtidium depuleris, tum tu, ſodes, ſperne tenuem apparatum,& nega te bibiturum, niſi tibi vinum Falernum melle mitigatum miniſtretur. quod ſimile eſt, vt ſi dicat, nunquam tu hoc facturus es, immò viliſſimum quemque cibum auidiſſimè voraturus,& quodlibet vinum, atque adeò aquam, ſi vinum deſit, æquiſſimo animo bibiturus. ad hanc ſententiam pertinet id quod Dionyſio tyranno reſpondit cocus quidam Lacedæmonius. *Cum cœnaſſet ille in Phidiiis, negaretq́; ſe iure nigro neſcio quo delectatum, quod erat caput cœnæ: tum is, qui illa coxerat, minime mirum (inquit) condimenta enim defuerunt. Quæ tandem, inquit ille? labor in uenatu, ſudor, curſus ab Eurota, fames, ſitis: his enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur.* hæc M. Tull. Tuſcul. lib. 5. eodem illud Varronis de liberis educandis ex Nonio. *uel maximè illic didici,& ſitienti uideri aquam mulſum: & eſurienti, panem cibarium, ſiligineum: & exercitato ſomnum ſuauem.* quem locum ſic reſtituit Muretus.

niſi Hymettia mella Fal.] ne biberis, ne quicquam bibito, niſi vinum Falernum melle conditum. Erat autem Falernũ aliquanto auſterius. iccircò melle admiſto leniri ſolitum erat. Virg. Georg. 4. *Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum Et liquida,& durum Bacchi domitura ſaporem.*

foris eſt promus] is qui dapes,& vinum promit, non eſt domi: tempeſtas ad piſcandum non eſt idonea. Tu igitur eſuriens,& ſitiens, neque, dum promus redeat: neque, dum ex longinquo,& concitato mari tibi piſces afferantur, expectabis: ſed pane, & ſale famem ſedabis. Promus dictus eſt à promendo, vt

condus.

condus à condendo : quibus duabus vocibus vtitur Plautus.

vnde putas, aut Qui p.] vnde putas hanc in tam tenui, & vili cibo, naſci voluptatem?

tu pulmentaria quære Sud.] id eſt, ſuda prius, quàm pranſum, aut cœnatum eas, & pulmentaria non magnopere deſiderabis. Nam ei, qui ſudauerit, famemq; labore prouocarit, faſtidio depulſo, cibus quantumuis tenuis, ac vilis, erit quouis pulmento ſuauior. ſuprà epiſt. ad Loll. lib. 1 *Cœnes vt pariter pulmenta laboribus emta.* rectè igitur Cyrus: de quo ſic Xenoph. ἀπομν. Cικ. β. ἐπεμέλετο δὲ καὶ τοῦδε ὁ Κῦρος, ὅπως μήποτε ἀνίδρωτοι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον, καὶ τὸ δεῖπνον εἰσίοιεν. quæ verba paulo ante interpretati ſumus.

pinguem vitijs] obeſum, vitioſo, & graui abdomine oneratum.

albumq;] pallidum, vt infrà ead. ſaty. *vides vt pallidus omnis Cœna deſurgat dubia?*

oſtrea] συναίρεσις eſt in nomine *oſtrea*, vt ſuprà admonuimus. oſtrea autem loco & tempore inter ſe diſtinguuntur. ea enim ſunt optima, quę & in mari, & vere, aut ſub æſtatem capiuntur, vt docet Athen. lib. tertio.

Nec ſcarus] de Scaro ſic Athen. lib. 8. ὁ δὲ σκάρος ἁπαλόσαρκος, ψαθυρός, γλυκὺς, κοῦφος, εὔπεπτος, εὐανάδοτος, εὐκοίλιος. quæ verba ſuprà ſumus interpretati ad Od. 11. epod. Quàm rarus autem, & carus Romæ fuerit hic piſcis, ex Macrobio cognoſces lib. 3. cap. 16.

Lagois] leporem Græci λαγωὸν ſeu λαγῶ nominant, à cuius ſimilitudine piſcis quidam hoc nomine appellatus eſt.

Vix tamen eripiam, &c.] vix tamen expugnabo, vt non malis pauone appoſito, palatum tuum delectare, ac permulcere, quàm gallina famem explere, vanis rebus corruptus. tergêre autem dixit in ſecunda inflexione, vt Lucr. multis locis. exempli cauſa lib. 4. *Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.*

Corruptus vanis rerum] id eſt, vanitatibus rerum, vel vanis rebus. ſic loquitur Od. XII. lib. 4. *cadus Spes donare nouas largus, amaraq; Curarum eluere efficax.* Idem epiſt. de arte poet. *ſi forte neceſſe eſt Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum.* id eſt, res abditas & ſaty. vlt. huius lib. *dumq; Ridetur fictis rerum Balatrone ſecundo.* Lucret. lib. 6. de fulmine, *Inter enim fugit, & penetrat per rara viarum.* vide annot. ad Odam illam XII. lib. 4.

& picta pandat ſpect. c.] Athen. lib. 9. de pauonis pennis, & ala, hæc ſcribit ex Antiphonte. εἴ τις ἐθέλοι καταβαλεῖν εἰς πόλιν τοὺς ὄρνιθας, οἰχήσονται ἀναπτάμενοι· ἐὰν δὲ τῶν πτερύγων ἀποτέμῃ, τὸ κάλλος ἀφαιρήσεται. τὰ πτερὰ γὰρ αὐτῶν τὸ κάλλος ἐστὶν, ἀλλ' οὐ τὸ σῶμα. id eſt, ſi quis velit in vrbe has aues continere, auolabunt: quòd ſi alas circumcidat, formam adimet. alæ enim earum ſunt pulchritudo, non corpus. Sic & Chryſipp. vt refert Plutarch. in lib. στωϊκῶν ἐναντιωμ. ὁ ταὼς ἕνεκα τῆς οὐρᾶς γέγονε, διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς.

num veſceris iſta, Quam p.] oſtendit heluonum, luxurioſorumq; cupiditates non eſſe naturales, neque rectas: ſed ab opinione, & vitio natas, ac deprauatas: propterea, quòd ea obſonia maximè conquerunt, vehementiſſimeque expetunt, quæ vel rariſſima, & cariſſima ſunt, vel à naturali magnitudine diſceſſerunt: verbi gratia, pauonibus malunt veſci, quàm gallinis: lupos proceros oderunt, quia proceri ſunt natura: minores magno redimunt, magnoq; ſtudio conſectantur: mullos contrà deſiderant inuſitata magnitudine, quia parui ſunt, & lupis minores natura.

cocto num adeſt hon.] ita ſcriptum eſt in tribus cod. Vatic. & Iannoct. Faer. Torn. & ita legendum. neq; eſt, quòd quenquam moueat *m* ante vocalem,

non eliſum. nam hoc non eſt aut nouum, aut inuſitatum. Enn. lib. x. annal. *Inſignita ferè tum millia militum octo.* Lucret. lib. I. *Corporum augebit numerum, ſummamq́; ſequetur.* ſic enim ſcriptum eſt in exemplaribus Lucretianis manuſeriptis, vt dicemus in noſtris ad illum poetam ſcholijs.

Carne tamen quamuis d.] horum verborum hæc ſententia eſt, Quamuis tamen nihil differat pauo à gallina carne, (nam gallinæ caro, carni pauonis eſt ſimillima) perſpicuum eſt te hac forma (pauonis inquam) magis, quàm illa, nempe gallinæ, quæ formæ ſunt impares, deceptum, & captum eſſe. non igitur te carnis diſſimilitudo, cum inter hanc, & illam nihil interſit, ſed formæ, decipit, quia pauonis plumæ ſunt pulchriores, ac ſpecioſiores, quàm gallinæ.

Vnde datum ſentis,] vnde tuo palato iſta vis data eſt, qua iudices verùm lupus hic ſit in mari, an in fluuio Tiberi captus, &c? Lupum Græci *λάβρακα* nominant *παρὰ τὸν λαβρότητα*. piſcis eſt boni ſucci, neque tamen multi alimenti, litterarum ſtudioſis perutilis, & valdè accommodatus: de quo Ariſtophanes. *Λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος*. Iam verò illud didici ex Macrobio lib. 3. cap. xvi. Lupum Tiberinum, eo, qui quouis alio loco captus ſit, eſſe meliorem. Eo autem, qui circa oſtia Tiberis captus ſit, eum, qui inter pontes fuerit agitatus, eſſe potiorem, credibile eſt. Alij tamen aliter ſentiunt, quibuſcum non pugnabo.

laudas inſane trilibrem] mulli non ita ſunt magni ponderis natura: tu trilibres mullos conquiris. lupi magni, & proceri ſunt natura: tu paruos conſectaris. ſed quid attinet te mullum trilibrem comparare, cum ſit tibi in pulmenta minuendus? dices te ſpecie, id eſt, magnitudine delectari. cur igitur magnos lupos reſpuis? Aſinius Celer vir conſularis mullum vnum ſeptẽ millibus nummum mercatus eſt: vt refert Macrob. lib. 3. ex Sammonico.

in ſingula quem minuas] quantumuis (inquit) magnum, & magni ponderis mullum emeris, non edes integrum: ſed erit tibi in fruſta ſecandus, ac minuendus, vt ex ijs fiant pulmenta.

Ieiunus raro ſtomachus] hoc verborum ordine ſcriptus eſt hic verſus in tribus cod. Vatic. Faer. & Torneſij.

porrectum magno] ſubint. mullum. reſpondet *ὀψοφάγοι*, quem gulam Harpyijs dignam appellat.

ait Harpijs gula digna rap.] id eſt, ait obſoniorum heluo, per appoſitionem, gula Harpyijs digna. Harpyiæ (inquit Homeri interpres) aut venti peſtilentes, aut Deæ rapaces fuerunt, quarum nomina ſunt hæc, Celæno, Aello, Ocypete, Podarge. ſi modò hæc quoque vna eſt ex Harpyijs, & non vnius Harpyię epithetum, *ἅρπυια ποδάργη*. Hæ quondam Phineo (ſi fabulis credimus) moleſtiſſimæ fuerunt propter hanc cauſam. Phineus liberos ſuos ex Cleopatra ſuſceptos Eurytiæ eorum nouercę, quam mortua Cleopatra, vxorẽ duxerat, apud ſe falsò accuſatos, necandos tradidit. Quo facto Iupiter offenſus, hanc ei tulit optionem, vt eligeret, vtrum mallet, Solem non videre, an cæcus eſſe. At ille maluit Solem non videre. quod cum Sol grauiter, moleſtéque tuliſſet, Harpyias in eum immiſit, quæ, quoties cibum capturus eſſet, vnguibus, & roſtris, quicquid erat appoſitum, inquinabant, & corripiebant. Has poſtea Zetes, & Calais abegerunt. vide Apollon. Argonaut. lib. 2. & ſcholiaſten. Earum autem deformitatem, ingluuiem, fœditatem pulchrè deſcribit Virgil. 3. Aen. Apud Hom. porrò nulla ſit de Harpyijs mentio, niſi quòd in Odyſſ. Telemachus, & Eumæus Vlyſſis deſiderio affecti, longaque expectatione defeſſi ſæpe ita loquuntur, illum vel à feris eſſe deuoratum, vel naufragio periiſſe, vel ab Harpijs eſſe diſcerptum, ac dilaceratum. nam iteratur hic verſus aliquoties in *ὀδυσσ.* *Νῦν δέ μιν*

ἀκλειῶς

ἀξιώσι ἁρπυιαῖ ἀνηρεί-ψαντο. gula igitur Harpyijs digna, id eſt digna cuius dapes Harpyiæ ſuo contactu contaminent, atque inquinent.

at vos Præſentes Auſtri] Auſtri venti ſunt inſalubres, ac peſtilentes. precatur igitur, vt hi venti ſuo afflatu gurgitum iſtorum obſonia percoquant, ac perurant. præſentes autem dicit, quia præſentes plus poſſunt, vt præſentia numina.

quanquam] ſeipſum reprehendit: & id, quod dixerat, corrigit hoc modo Quid opus eſt Auſtrorum afflatu ad iſtorum heluonum obſonia corrumpenda? cum apri, & rhombi, qui eis apponuntur, quantunuis ſint recentes, & integri tamen eis putent, & nauſeam moueant, adeò vt ſint eis epulæ inſuaues, & iniucundę? quid ita? propterea ſcilicet, quia nimia copia conferti: ſatietate, & cruditate corrupti, ac languidi, de ciborum bonitate verè iudicare non poſſunt. Ita ſæpe eis vſuuenit, vt rapula, & inulas acidas, pauonibus, ac rhombis, anteponant.

mala copia quando] ſic ſaty. vii. huius lib. *Nempe inamareſcunt epulæ ſine fine petita.* malam copiam dixit, quoniam quædam bona eſt, & laudabilis. Cum his congruunt illa Lucretiana lib. vi. *Tum penuria deinde cibi languentia letho Membra dabat: contrà nunc rerum copia merſat.*

ſollicitat] malè habet, lædit, grauat, onerat.

inulas] amaras appellat ſaty. vltima huius libri, *Erucas uirideis inulas ego primus amaras Monſtraui incoquere.* quamobrem igitur hic acidas dicit? fortaſſe ab effectu.

Galloni] *Galloni* legendum, non *Gallonis*, vt habent quędam exēplaria mendoſa. De hoc Gallonio præcone M. Tull. in orat. pro Quinctio, *qui relicta bonorum uirorum diſciplina, & quæſtum, & ſumtum Gallonij ſequi maluerunt: atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidiaque uixerunt.* & Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus, *O Publi, o gurges Galloni: es homo miſer (inquit) Cœnaſti in uita nunquam bene, cum omnia in iſta Conſumis ſquilla, atque acipenſere cum decumano.* & ipſe Tull. de eodem multa ibidem.

acipenſere] apparet ex ijs verſibus Lucillij, quos modò produxi, hunc Gallonium obſoniorum gurgitem acipenſere, vt cariſſimo, & ſuauiſſimo piſce ornaſſe, inſtruxiſſeque conuiuium. Archeſtratus apud Athenęum lib. octauo, exiſtimat γαλεὸν eundem piſcem eſſe, atque eum, qui apud Romanos cum tibijs, & coronis ad cœnas cum pompa quadam circunfertur, coronatis etiam ijs, qui eum ferunt: qui appellatur acipenſer. Verba Athenęi ſunt hęc, *Ἀρχέστρατος δὲ ὁ τὸν αὐτὸν Σαρδαναπάλῳ ζήσας βίον, περὶ τοῦ ἐν Ῥόδῳ γαλεοῦ λέγων, τὸν αὐτὸν εἶναι ἡγεῖται τῷ παρὰ Ῥωμαίοις μετ' αὐλῶν καὶ στεφάνων εἰς τὰ δεῖπνα περιφερομένῳ, ἐστεφανωμένων καὶ τῶν φερόντων αὐτὸν, καλούμενον δὲ ἀκιπήνσερα* ſed Appio Grammaticus (vt idem Athen. refert) in lib. de Apicij delicijs & luxuria, eum piſcem, quem ἔλλοπα vocant Græci, acipenſerem Romanorum dicit eſſe. libet aſcribere etiam illa Ciceronis verba ex lib. de fato, quæ leguntur apud Macrob. lib. 13. *Nam, cum eſſet apud ſe ad Lauernium Scipio, unaque Pontius, allatus eſt forte Scipioni acipenſer, qui admodum rarò capitur: ſed eſt piſcis, ut ferunt, in primis nobilis. Cum autem Scipio unum, & alterum ex ijs, qui eum ſalutatum venerant, inuitaſſet, pluresq; etiam inuitaturus uideretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, uide quid agas: acipenſer iſte paucorum hominum eſt.* de hoc piſce lege plura apud Macrob. lib. 3. cap. xvi.

infamis] nam malè audiebat Gallonius ob cœnas ſumtuoſas, & luxuriam, & maximè ob acipenſerem.

Rhombus] de rhombo vide, quę annotata ſunt ſup. ad Od. 11. epod.

antor Prætorius] Sempronius Rufus. quem irridens, Prætorium appellat, quia in petitione preturę repulſam tulerat. in quem hos verſus elegantiſſimos profert Porphyrio: *Ciconiarum Rufus iſte conditor. Hic eſt duobus elegantior Plancis. Suffragiorum puncta non tulit ſeptem: Ciconiarum populus ultus eſt mortem.*

praui docilis] quę docilis eſt ad prauum.

edixerit] quaſi ſuo iure, & pro imperio dixerit. vide annot. ad ſaty. proximè ſequentem.

Sordidus a tenui] inter ſordidum, & ſumtuoſum victum, medius interiectus eſt tenuis, & modicus, & mundus: qui laudabilis eſt. duo illa extrema ſunt vituperanda, & fugienda.

nam fruſtra vitium vit.] fruſtra enim (inquit) luxuriam & profuſionem vitaueris, ſi in alterum vitium contrarium incidas.

ex vero ductum] ita legendum, non *dictum*, vt habent vulgata exemplaria, & nonnulla ſcripta. ductum ex vero, id eſt, ex veritate, & proprietate ingenij, & morum tractum.

eſt] comedit, vt epiſt. ad Loll. *ſi quod Eſt animum, differs curandi tempus in annum?* quanquam illud translatè poſitum eſt.

Ac, niſi mutatum parcit defund.] non conſentiunt hic codices veteres. alij enim habent *diffundere*, vt vulgati: alij *defundere*. ego hanc ſcripturam veriorem iudicaui. & refero ad morem veterum illorum Rom. qui ſolebant vinum nouum libare dijs immortalibus, priuſquam ipſi guſtarent: cuius rei exemplum eſt in Oda XXXI. libr. I. *quid orat De patera nouum Fundens liquorem?* & in Od. V. lib. 4. *Te multa prece, te proſequitur mero Defuſo pateris.* Tantum abest igitur, vt hic Auidienus vinum nouum Dijs libaret, deinde ipſe biberet, vt non niſi corruptum, & acidum defunderet. quod ſi quis diffundere mallet, referendum erit ad aliam conſuetudinem: de qua dicemus ad illum locum, *Vina bibes iterum Tauro diffuſa.* epiſt. ad Torq. lib. I.

& Cuius odorem olei n. p.] ordo hic eſt verborum, Et inſtillat caulibus oleum, cuius olei odorem nequeat quiſquam perferre: inſtillat, inquam, cornu bilibri. ſignificat hoc oleum, quod Auidienus infundit in cauleis, odoris eſſe teterrimi. quale erat illud ſaty. VI. libr. I. *quo fraudatis immundus Natta lucernis* vngebatur.

cornu ipſe bilibri] vaſculo corneo, quod duarum olei librarum capax erat, cornua tamen more Ro. erant libralia, vt intelligere licet ex Galeno, qui ea *κέρατα λιτραῖα* appellat. addidit pronomen, ipſe, vt ſignificet eum ſeruis ſuis diffidere.

licebit Ille repotia, &c.] hęc verba vſque ad vocem *cornu*, includenda ſunt interpoſitionis nota, aut certè legenda ſunt poſt verſum *Caulibus inſtillat*, &c. hoc modo, & oleum odoris teterrimi cornu bilibri ipſe inſtillat, vinumque acidum bibit, licet repotia, aut natalitia, aut alios dies feſtos celebret.

repotia] diem poſterum à nuptijs, quo apud nouum maritum cœnatur, *quia quaſi reficitur potatio.* Feſtus.

albatus] veteres, albati conuiuia inibant, vt declarat locus in orat. M. Tull. in Vatinium, vbi obijcit illi, quòd cœnauerit atratus: eaque conſuetudo non ſolùm in natalitijs, & repotijs, & nuptialibus, aut ſponſalibus cœnis ſeruabatur: verùm etiam in epulis funebribus. ſed præſtat M. Tullij verba aſcribere. ſic igitur ille, *Atque illud etiam ſcire cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, ut in epulo Cn. Arrij familiaris mei cum toga pulla accumberes: quem unquam videris, quem audieris, quo exemplo, quo more feceris. Dices, ſupplicationes te illas non putaſſe. optimè. nullæ fuerint ſupplicationes,* &c. *quis unquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum eſt funebre, ut*

munus

munus ſit funeris, epulæ quidem ipſæ dignitatis. ſed omitto epulum, populi Ro. feſtum diem argento, ueſte, omni apparatu uiſendo: quis unquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla unquã data eſt? cum tot hominum millia accumberent, cum ipſe epuli dominus Qu. Arrius albatus eſſet, tu in templum Caſtoris te cum C. Fidulo atrato, ceteriſq; tuis furijs funeſtum intuliſti. quis tum non ingemuit? &c. hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? nunquam puer, aut adoleſcens inter cocos fueras? Fauſti adoleſcentis nobiliſſimi paulo antè ex epulo magnificentiſſimo famem illam ueterem tuam non expleras? quem accumbere atratum uideras dominum cum toga pulla, et eius amicos, ante conuiuium?

hac vrget lupus, hac] ἀμηχανίαν quandam, id eſt, inopiam conſilij, & ancipitem cogitationem, verum potiſſimùm ſequaris, aut fugias, ſignificat hoc prouerbium. nam, cui lupus inſtat à tergo, canis latrator, & mordax, infeſtus eſt à fronte, is nòn facile effugiendi conſilium explicare poteſt. contrahi autem poteſt huius prouerbij ſententia, & ad hunc locum propius accommodari, vt per lupum, edacitatem, ingluuiemque: per canem, ſordes, & immunditiam intelligamus.

Mundus erit] mundus eſt medius inter ſordidum, & luxurioſum, ſeu profuſum in victu. Cic. de Finib. 2. *mundos, elegantes, optimis cocis, piſtoribus, piſcatu, aucupio, uenatione: his omnibus exquiſitis, uitantes cruditatem.* idem epiſt. ad Papyr. Pætum, lib. IX. *Nos iam ex te tantum artis habemus, ut Verrium tuum, et Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? uocare ſæpius audeamus.* Idem perſ. orat. *fucati medicamenta candoris, et ruboris omnia repellentur: elegantia modò, et munditia remanebit.* Horat. epiſt. ad Alb. Tibull. *Et mundus uictus non deficiente crumena.* *ſordibus* autem legendum eſt potius, quàm *ſordidus*. ita enim ſcriptum eſt in codic. manuſcriptis. Atque huius loci hæc ſententia eſt, *Mundus erit, qui non offendat ſordibus*, id eſt, immoderata, atque indecora parſimonia: & qui in neutram cultus partem miſer ſit; id eſt, neque nimis ſumtuoſè viuat, neque nimis parcè: nam vterque, & is qui ſumtuoſius, luxurioſiusque viuit, quàm oporteat: & is, qui parcius, miſer eſt. vocem *cultus* igitur ita accipio, vt ſit patrij caſus. cultum enim appellant interdum Latini, vitæ colendæ rationem. Itaque ſępe coniungit M. Tullius hæc duo, *uictum*, & *cultum*. vt Off. I. *quòd ſi omnia nobis, quæ ad uictum, cultumque pertinent, quaſi uirgula diuina (ut aiunt) ſuppeditarentur, tamen optimo quiſque ingenio, negocijs omnibus omiſſis, totum ſe in cognitione, & ſcientia collocaret.* Idem lib. 2. *quibus rebus exculta hominum uita tantum diſtat à uictu, cultuque beſtiarum.* Idem epiſt. ad Varron. lib. IX. *dabimus ſermonem ijs, qui neſciunt, nobis, quocunque in loco ſimus, eundem cultum, eundem uictum eſſe.* Idem in Lælio, *multi diuitias deſpiciunt, quos paruo contentos tenuis uictus, cultusque delectat.* Horat. ſeparatim poſuit, item vt hic, ſatyr. III. huius lib. *cultum Mauortem cenſu.* & Od. X. lib. I. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formaſti.*

Hic neque ſeruis Albuc. ſ. exemp.] hic, quem mundum appellamus (inquit) neque ſæuus erit in ſeruos interea dum eis munera distribuit, ac deſcribit: dum ſuas cuique partes dat: dum ſuum cuique negocium imponit, quod agat: neque vt ſimplex Næuius homo ineptè, & ſtultè ſumtuoſus, aquam vnguento perfuſam conuiuis prębebit. Non aſſentior autem ijs, qui Albucium luxurioſi exemplar ab Horatio propoſitum eſſe putant: Næuium auari. Nam Albucius quidem Canidiæ pater, homo fuit inſigniter auarus, ac ſordidus: Næuius autem ſuprà ſatyr. I. lib. I. ab ipſo Horatio cum luxurioſiſſimo illo nepote, Caſſiò Nomentano, tanquam par, & geminus, componitur, his verbis, *Quid mi igitur ſuadeſ? ut uiuam Næuius, aut ſic, Vt Nomentanus?* ſic enim ſcriptum eſt in

quibuſdam

quibuſdam lib. Iam verò vnctam conuiuis aquam prębere, luxurię eſt non ferendæ; ſiue ea aqua adhibeatur ad manus lauandas, ſiue ad balneum. Plutarchus in Cæſare ſcribit Valerium Leontem quendam, cum Cæſari cœnam daret, aſparago appoſito vnguentum pro oleo infudiſſe, idq́; ſimpliciter Cæſarem ediſſe, neque iniquo animo tuliſſe: imò verò familiares, & comites ſuos indignantes, moleſteque ferentes obiurgaſſe. Narrat autem hæc de Cæſare Plutarchus, vt inſignem eius lenitatem; patientiam, facilitatem denique in victu declaret. Verba Plutarchi ſunt hæc, *τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν εὐκολίας κἀκεῖνο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου Οὐαλερίου Λέοντος παραθέντος ἀσπάραγον, καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγεν, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν· ἤρκει γὰρ, ἔφη, τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν. ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχων, αὐτός ἐστιν ἄγροικος.* Quòd ſi vnguentum pro oleo apponere, luxuriam præ ſe fert ineptam, odioſam, inſolentem: quanto ineptius, & intolerabilius eſt aquam vnguento perfuſam pro aqua pura conuiuis præbere?

didit] diſtribuit. non enim, vt linguæ Latinæ ignari homines explicant, didit poſitum eſt pro diuidit, *κατὰ συγκοπὴν*: ſed *didit* verbum eſt integrum compoſitum ex præpoſitione di, & do, das, dat. quo verbo vtuntur optimi linguę Latinę auctores. Lucret. lib. 3. de quarta quadam natura nominis experte, ex qua conſtat animus. *Qua neque mobilius quicquam, neque tenuius extat, Nec magis è paruis, aut læuibus ex elementis, Senſiferos in tus quæ didit prima per artus* Idem ibid. *Denique cur hominem cum uini uis penetrauit Acris, & in uenas diſceſſit diditus ardor, Conſequitur grauitas membrorum?* lib. 4. *Nunc ea, quæ dico, rerum ſimulacra feruntur Vndique, & in cunctas iaciuntur didita parteis.* ibid. *Nec refert quicquam, quo uictu corpus alatur, Dummodò, quod capias, concoctum didere poſſis Artubus, & ſtomachi humectum ſeruare tenorem* eod. lib. *quia quæ facit aer, Hæc eadem cibus, in uenas dum diditur omneis, Efficit.* & lib. 5. *Partim quod ſubter per terras diditur omneis.* eod. lib. *Fulmen detulit in terras mortalibus ignem Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.* Virg. Aen. 7. *Diditur hic ſubitò Troiana per agmina rumor.* Idem octauó, *Sed mea me uirtus, et ſancta oracula diuum, Cognatiq́; patres, tua terris didita fama Coniunxere tibi.*

ſæuus erit] aſper, *χαλεπός*. ſic Liuius lib. XIII. *ſæua, et iniuſta in ſeruos imperia* dixit. vide annotata ad Od. XXXIII. lib. 1. pag. 129.

Accipe nunc, victus ten. q.] ſimilia ſunt his illa M. Tullij Tuſculan. lib. 5. *Adde ſiccitatem, quæ conſequitur hanc continentiam in uictu: adde integritatem ualetudinis, confer ſudantes, ructantes, refertos epulis, tanquam opimos boues.* deinde ſequitur paucis interiectis, *Quid, quòd ne mente quidem rectè uti poſſumus multo cibo, et potione repleti?*

nam, variæ res Vt noc. h.] id eſt, nam quemadmodum, vel quantum res varię noceant homini, tum credas, ſi cibum illum ſimplicem recorderis, quem tu aliquando adhibueris. continentia in victu, & tenuis apparatus, naturæ vires à calore natiuo & penitus inſito imminutas, & labefactatas reficit, reſarcit, ac recreat. nimia copia verò, & luxuria opprimit, obruit, atque extinguit. quod quidem his verſibus confirmat Theognis, *Πολλῷ τοι πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἤδη Ἄνδρας, ὅσοι μοίρας πλεῖον ἔχειν ἔθελον.* ſed præclarè Euripides, *Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνοιν, Δημήτερος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου; Ἅπερ πάρεστι, καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν. Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή· τρυφῇ γέ τοι Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρεύομεν.* quorum verſuum hæc ferè ſententia eſt. Nam quid mortales deſiderant, pręter duo ſola, fruges, & aquam? Quæ in medio poſita ſunt, & eò à natura ſunt producta, vt nos alant. Quorum non ſatis

tis eſt nobis ſatietas : ſed luxuria deprauati alias epulas ſummo ſtudio excogitamus,& conſectamur. Ariſt. problem. *τμη.α. ἡ ποικίλη τροφὴ νοσώδης. ταραχώδης γάρ, καὶ οὐ μία πέψις.* id eſt. cibus varius morboſus . turbulentus enim eſt, neque eius vna concoctio eſt.

ſtomachoq; tumultum Lenta feret pit.] pituita è cerebro fluens, quæ incenſa febrim gignit, ſtomachum conturbabit. in voce *pituita*, fit ſynæreſis vocalium *u* & *i*, vt alibi annotauimus.

vides, Vt pallidus om c. deſ. d.] licet hæc legere ſine interrogatione: licet & interrogando pronunciare. vt libet.

cœna dubia] quid ſit cœna dubia, declarat Phormio apud Terentium. *cœna dubia apponitur ?* GETA. *Quid iſtuc uerbi eſt ?* PHORM. *ubi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.*

quin corpus onuſtum Heſt. vit.] Itaque merito Theopompus ille vir clarus Athenis, & princeps ciuitatis, cœnas laudabat Platonicas, quia non ſolùm in præſenti: ſed etiam poſtero die iucundæ eſſent, vt tradidit Hegeſander. refert Athen. lib. 10. his verbis *Ἡγήσανδρος δ' ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἔφη, ὡς καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ὁ Τιμόθεος ἀπαντήσας τῷ Πλάτωνι εἶπεν, ὑμεῖς, ὦ Πλάτων, εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν.* refert & M. Tull. Tuſcul. v. Eodem pertinet, quod ſcripſit Theopomp. lib. 5. Philipp. *τὸ ἐσθίειν πολλὰ καὶ κρέα φαγεῖν, τοὺς μὲν λογισμοὺς ἐξαιρεῖ, καὶ τὰς ψυχὰς ποιεῖται βραδυτέρας· ὀργῆς δὲ, καὶ σκληρότητος, καὶ πολλῆς σκαιότητος ἐμπίπλησι*, id eſt, multa edere, & carnibus veſci, rationis & conſilij vſum adimit, animoſque efficit tardiores, & eos immani quadam duritia, ac ſtultitia complet.

Atque affligit humo] ita legendum, & ita reperimus ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, duob. Vat. & Rain Card. & Iann. non, vt in vulgatis, *affigit*. atque hanc meam emendationem, vt rectam, & veram, Paullus Manutius, & M. Muretus vehementer approbarunt. eſt autem affligere non ſolum deiicere, ſed etiam graui quodā ictu, & impetu ad humum abiicere. Plaut. Moſtell. *cedo manum : nolo equidem te affligi*. Idem Milite glor. *obſecro te, mulierem ſine, ne affligatur.* Pyrg. *quid iſtuc ?* Pal. *poſtquam abs te abijt, animo male factum eſt huic repente miſeræ.* Idem in Rudente. *Ni hunc amittis, exſugebo, quicquid humoris tibi eſt. Tange. affligam te ad terram, itidem ut piſcem ſoleo polypum.* idem in Perſa. *Ne, ſi me uno digito attigeris, te ad terram affligam, ſcelus.* Cæſar lib. 6. de bello Gall. de alcibus. *mutilæ ſunt cornibus, et crura ſine nodis, articuliſq; habent, neque quietis cauſa procumbunt, neque, ſi quo afflicta caſu conciderint, erigere ſeſe, aut ſubleuare poſſunt.* ibidem de eiſdem. *earum ex ueſtigijs cum eſt animaduerſum a uenatoribus, quò ſe recipere conſueuerint, omnes eo loco aut à radicibus ſubruunt, aut accidunt arbores, tantum ut ſumma ſpecies earum ſtantium relinquatur; huc cum ſe conſuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atque unà ipſæ concidunt.* idem lib 5. *qui nunciarent, ſuperiore nocte maxima coorta tempeſtate prope omnes naues afflictas, atque in littus eiectas eſſe.* Liuius lib. 4. *repetitumq; ſæpius cuſpide ad terram affixit.* Idem lib. 11. *ut neque ſuſtinere ſe à lapſu poſſent, nec, ſi qui paulum titubaſſent, hærere afflicti ueſtigio ſuo.* Idem lib. 28. *Vbi Mars communis et uictum ſæpe erigeret, et affligeret.* Lucret. lib 2. *Præterea quamuis animantem grandior ictus, Quàm patitur natura, repente affligit, et omnes Corporis, atque animi pergit confundere ſenſus.* M. Tull. de lege agrar. tranſlatè. *Hæc, quæ procul erant a conſpectu imperij, non ſolum afflixerunt : ſed etiam, ne quando recreata exurgere, atque erigere ſe poſſent, funditus (ut dixi) ſuſtulerunt.* Idem lib. 2. de orat. ad Qu. Fr. *ita cum ſinguli caſus humanarum miſeriarum grauiter accipiuntur, ſi dicuntur dolenter, tum afflicta, et proſtrata uirtus maximè luctuoſa eſt.* Idem Verr. v. *Tu tuis factis et conſilijs illam*

prouinciam

prouinciam afflictam erexiſti, atque recreaſti. Idem ad Attic. lib. 12. *Vt me leuarat tuus aduentus, ſic diſceſſus afflixit.* Idem orat. pro C. Rabirio perduell. r. *nũquam profectò iſtam imaginem, quæ domi poſita peſtem, atque exitium Sex. Titio attuliſſet, in roſtra, atque in concionem attuliſſes. nec tuas unquam rationes ad eos ſcopulos appuliſſes, ad quos Sex. Titij afflictam nauem, et in quibus C. Deciani naufragium fortunarum uideres.* Idem pro Cælio. *ne adoleſcentiã plenam ſpei maximæ non modo non aluiſſe uos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe uideamini.* Idem Catilin 11. *quanto tandem illum mærore afflictum eſſe, et profligatum putatis?* P. Cornelius Tacitus. lib. 28. *Idem placere Annio Gallo paucos ante dies lapſu equi afflicto miſſi, qui conſilium eius ſciſcitarentur, retulerant.* Quod ſi quis quærat ex me quid interſit inter percellere, & affligere, hoc dicam intereſſe, quòd percello idem ferè ualet, quod peruerto, euerto, proruo: affligere autem eſt (ut dixi) ita uehementer in terram deijcere, ut eo caſu, id quod deijcitur, contundatur, neque facilè excitari queat. Ita fit ut grauius ſit affligere, quàm percellere. ut licet ex hoc exemplo intelligere. M. Tull. Tuſcul. 3. *Exiſtimant enim Dijs immortalibus ſe facilius ſatisfacturos, ſi eorum plaga perculſi, afflictos ſe et ſtratos eſſe fateantur.*

diuinæ particulam auræ] animum. Virg. Aen. VI. *Aethereum ſenſum, atque auraï ſimplicis ignem.* Lucret. lib. 2. *Denique cæleſti ſumus omnes ſemine oriundi.* Item Virg. Aen. VI. *Igneus eſt ollis uigor, et cæleſtis origo Seminibus.* Poſtremò Pindarus ſic orditur ſextum carmen Nem. Ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος, ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν ματρὸς ἀμφότεροι, id eſt, vnum virorum, vnum deorum genus, ex vna autem matre ſpiramus vtrique.

Alter] qui tenuiter, & parcè uiuit.

ad melius] ad lautiorem, & elegantiorem uictum, cultumque.

quondam] aliquando, olim, vel poſthac, ποτέ.

rediens] Homer. περιπλόμενος ἐνιαυτός. vtitur hoc eodem argumento Simonides apud Xenophontem in Hieróne, ad oſtendendum, tyrannorum voluptates priuatorum uoluptatibus minores eſſe, his verbis: τὸ γὰρ τὰ εἰωθότα ὑπερβάλλειν, τοῦτο παρέχει τὰς ἡδονάς. διὸ καὶ πάντες ἄνθρωποι ἥδιστα προσδέχονται τὰς ἑορτάς, πλὴν οἱ τύραννοι. ἔκπλεῳ γὰρ αὐτοῖς ἀεὶ παρεσκευασμέναι οὐδεμίαν ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπίδοσιν ἔχουσιν αὐτῶν αἱ τράπεζαι. ὥστε ταύτῃ πρῶτον τῇ εὐφροσύνῃ τῆς ἐλπίδος μειονεκτοῦσι τῶν ἰδιωτῶν, id eſt, nanque vſitata, & ſolennia ſuperare, hoc præbet voluptates. Iccircò etiam omneis homines diebus feſtis delectantur, præterquàm tyranni. eorum enim menſæ omnibus epulis ſemper inſtructæ, ac refertę, nullum in diebus feſtis augendi apparatus relinquunt locum. Itaque hac primùm ſpei iucunditate priuatis cedant neceſſe eſt.

aduexerit] ſic reperi ſcriptum in duob. Vatic. & Faer. quæ ſcriptura mihi mirum in modum placet. Ita autem locutus eſt Od. XXIX. lib. 4. *Quod fugiens ſemel hora uexit.*

vbique Accedent anni] id eſt, & vbi ætate fueris prouectior.

præſumis] ante tempus ſumis. προλαμβάνεις. cùm tam molliter, & delicatè viuas: cùm tam lauto, & ſumtuoſo, & accurato victu, cultuque vtaris, quis erit tibi ſuperandi relictus locus, ſiue diem feſtum agere, ſiue corpus extenuatum reficere, ſiue te annis, aut morbo affectum paulo lautius tractare voles? ſic hoc verbo eſt vſus Virg. Aen. XI. *Arma parate animis, et ſpe præſumite bellum.*

Rancidum aprum antiqui] rancentem aprum (inquit) antiqui laudabant, non quòd odoratu carerent, ſed quòd exiſtimarent præſtare vitiatum apponi hoſpiti, qui ſerò veniſſet, quàm integrum, & recentem ab edaci domino comedi.

hos

hos vtinam,&c.] vtinam illis temporibus natus eſſem.

Das aliquid famæ:&c.] ſi famæ conſulendum eſſe putas: ſi famæ aliquid tribuendum eſſe exiſtimas: magnifici iſti & ſumtuoſi apparatus magno ſunt etiam dedecori, non ſolum damno.

quæ carmine gratior aurem, &c.] id eſt, quæ auri humanę gratior eſt, quàm quoduis carmen. Themiſtoclem aiunt dixiſſe, cum ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius vocem libentiſſimè audiret, eius, à quo ſua virtus optimè prędicaretur. bona fama autem, ſeu bona exiſtimatio, quam εὐδοξίαν Græci nominant, à laude non admodum longè abeſt. Pind. εἰδ. δ. ἰσθμ. ſi quis in rebus ſecundis benè audiat, ſuadet ei, ne optet Deus eſſe. omnia enim eum conſecurum eſſe, quæ mortalem fas ſit obtinere. ſic Pindarus *εἴτις εὖ πάσχων λόγον ἐσλὸν ἀκύῃ, μὴ μάτευε Ζεὺς γένεσθαι. πάντ' ἔχεις, εἴσε τύτων μοῖρ' ἐφίκοιτο καλῶν.*

patruum] eum, cuius ſub imperio es. vt annot. ſuprà ad Od. XII. lib. 3.

iniquum] inimicum, & infenſum, propter ægritudinem, & moleſtiam ex luxuria præterita, & egeſtate præſente naſcentem.

cum deerit egenti Aes l.p.] cum tanta erit tua egeſtas, vt ne tantillum quidem pecunię habeas, vnde laqueum, quo animam tibi intercludas, compares: hoc eſt, cum ad extremam egeſtatem redactus eris.

iure (inquis) Traſius iſtis] dices (inquit Horatius) iure ita obiurgari Traſium hominem profuſum, & ſumtuoſum, eundemque egentem: hominem ſumtuoſiorem, quàm res eius familiaris ferre queat: te verò magnis vectigalibus inſtructum eſſe: & ſumtus tuos cenſu non eſſe maiores. hæc eſt aſoti, ſeu luxurioſi hominis oratio, ſibi in ſua luxuria velificantis, ac blandientis. Porph. legit *Trauſius*: nonnulli libri habent *Trallius*. Sed nihil refert.

ergo, quod ſuperat] reſpondet huic aſoto Horatius: eſto: ſtemus te eſſe abundantiſſimum, ac pecunioſiſſimum: demus, te plus habere in nummis, quàm in victu, cultuque inſumere queas, quantumuis ſumtuoſo, & luxurioſo: nihil ne eſt in quo id, quod tibi ſupereſt è tuo ſumtu quotidiano, melius inſumas, quàm in cœnis luxurioſis, & ceteris deliciis?

Quod ſuperat] ſupereſt. Virg. Georg. II. *ſuperat tener omnibus humor.* M. Tull. parad. *ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος. uter igitur eſt ditior, cui deeſt, an cui ſuperat?* Idem de finib. 5. *deq; eo, quod ipſis ſuperat, aliis gratificari uolunt.*

non eſt, melius quò] ordo eſt: an non eſt aliquid, in quod id, quod ſuperat, melius inſumere poſſis, quàm in epulas ſumtuoſas?

indignus] indignus, qui egeat: indignus egeſtate. ſic loquitur M. Tull. lib. 4. Tuſcul. *miſericordiam datam eſſe dicunt ad opem ferendam, et calamitates hominum indignorum ſubleuandas.*

cur templa ruunt antiqua Deûm:&c.] Theocritus εἰδ. ιζ. laudans Ptolemæi Philadelphi liberalitatem, ait diuitias ſuas conferre partim ad ornamenta templorum, partim ad munificentiam in reges, in ciuitates, in amicos & familiares. ſic Theocr. *Οὐ μὰν ἀχρεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσὸς, Μυρμάκων ἅτε πλῦτος ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολλῶ μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι, Αἰεὶ ἀπαρχομένοιο σὺν ἄλλοισι γεράεσσι· Πολλὸν δ' ἰφθίμοισι δεδώρηται βασιλεῦσι. Πολλὸν δὲ πολίεσσι, πολλῶ δ' ἀγαθοῖσιν ἑταίροις.*

tanto emeriris aceruo] id eſt, è tanto metiris aceruo. vt annot. ſup. ad Od. VII. lib. 2. venuſtè autem verbo *metiris* vſus eſt, cum de aceruo loqueretur, pro largiris, præbes, *πορίζεις.*

Vni nimirum tibi rectè] vſque adeo ne es ſtolidus, & rerum humanarum imperitus, vt ſperes tuas res eodem ſemper ſtatu manſuras? vt ſperes fortunam

vno ſemper vultu in te futuram? vt exiſtimes te meliore eſſe cōditione, quàm ceteros homines, in quorum vita magnas quotidie videmus rerum commutationes, magnasque fortunæ varietates exiſtere? in quibuſdam libris ſcriptum eſt *rectæ*, quam lectionem non damno.

O magnus poſt hac] nempe vbi quippiam tibi aduerſi acciderit. credibile enim non eſt, te vnum fortunæ eximium futurum. Intolerabile eſt aūt ab inimicis irrideri, inquit Eurip. Medea. *Οὐ γὰρ γελᾶσθαι τλητὸν ἐξ ἐχθρῶν, φίλαι.*

vter ne] ſic reperi ſcriptum in omnibus libris manu ſcriptis: & ita legendum. *ne* autem hoc loco non interrogat: ſed additur interrogationi. vt & ſaty. III. *Illa rogare Quantane?* uel ornatus cauſa ponitur, uel ocioſū eſt. vt ſuprà ſat. x. l. I. *O ſeri ſtudiorum, quine putetis Difficile, et mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit.*

ad caſus dubios] *dubij caſus, dubiæ res, dubia tempora*, quæ ſint, declarāt vbique ex bonis ſcriptoribus exempla. uide annot. ad Od. IX. lib. 4. Nam vter (inquit) in rebus dubijs, & aſperis conſtantior, & meliore ſpe erit, hic ne, qui corpus & animum aſſueſecerit multitudini, & copiæ rerum omnium, an, qui paruo contentus uixerit? *aſſuerit* dictum pro aſſueſecerit. ut Virg. Aen. 6. *ne tanta animis aſſueſcite bella.* eſt enim in loco hypallage *pro aſſueſcite animos bellis*. & Georg. III. *dehinc ubi libera colla Seruitio aſſuerint.* poteſt etiam dici aſſuerit abſolutè poſitum eſſe, ut intelligamus in illis *mentem, corpusq́ ſuperbum*, ineſſe hellenıſmum. *κατὰ νοῦν, καὶ κατὰ σῶμα.*

In pace, vt ſapiens, aptarit id[?]n. b.] ſignificat ſapientis eſſe in pace, & rebus ſecundis, ea præparare, quæ in bello & rebus aduerſis uſui eſſe poſſint. nihil eſt enim in hominum uita ſtabile, nihil perpetuum, nihil conſtans. Sapientis igitur hominis eſt & in rebus ſecundis ea arma parare, quibus te aduerſus res dubias regere, ac tueri poſſis: & in aduerſis ſecundam fortunam ſperare, ut Od. x. lib. 2. *Sperat infeſtis, metuit ſecundis Alteram ſortem benè præparatum pectus.*

Integris opibus] incolumi re ſua familiari.

non latius] non largius, non profuſius.

metato] definito, ac terminato: anguſtioribus terminis circunſcripto ab Vmbreno.

Non ego, narrantem] narrantem hęc: *ego non temere edi die profeſto quicquam*, &c. Eſt autem Ofelli totus, qui deinceps ſequitur, ſermo.

luce profeſta] die profeſto. id eſt, non feſto. ſup. Od. XV. lib. 4. *Nosq; et profeſtis lucibus, et ſacris Inter iocoſi munera Liberi*, &c.

operum uacuo] cum eſſem ab opere ſolutus, & ocioſus propter imbrem. ſup. Od. XVII. lib. 3. *Cum famulis operum ſolutis.*

per imbrem] imbris tempore: uel quādiu imbres è cælo decidebant. quandiu pluebat.

benè erat] bene erat nobis, benè curabamur. ſic Plautus in Menęch. *Si ſapiam, hic intrò abeam, ubi mihi benè ſit.* Terent. Adelph. *uxor ſi ceſſes, aut te amare cogitat, Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi, Et tibi benè eſſe ſoli, cum ſibi ſit malè.* Catull. ad Furium. *Quare tibi ſit benè ac beatè?* Hor. epiſt. I. *iurat benè ſolis eſſe maritis.* & ſaty. VIII. huius lib. *ſic ut mihi nunquam In uita fuerit melius.* ibidem. *pulchrè fuerit tibi.* iterum Catull. ad. Fur. *Eſt pulchrè tibi cum tuo parente.* poteſt & ſic intelligi. benè erat vicinus, id eſt, benè accipiebatur. nam etiā hoc modo loquitur Plaut. in Menæch. *quid multis uerbis eſus eſt? minore nuſquam benè fuit diſpēdio.* M. Tull. epiſt. lib. 13. ad Att. *Quid quæris? delectatus eſt, et libenter fuit.* & lib. 16. *cum unum diem Veliæ conſtitiſſem: ubi quidem fui ſanè libenter apud Talnam noſtrum: nec potui accipi, illo abſente præſertim, liberalius.* ſic & Catull. in fundum. *Fui libenter in tua ſuburbana Villa.*

non piſcibus vrbe petitis] apud ueteres illos Romanos, lautiores & apparatiores habebantur menſæ piſcibus, quam carnibus, extructæ. Cic. in Piſonem. *extructa menſa non conchylijs, aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida*. quo loco Piſonis ſordes oſtendere conatur.

Poſt hoc ludus erat cupa potare] hunc locum in omnibus libris corruptum ego una littera detracta emendaui. cuius emendationis ſpero omnes politos, & eruditos homines approbatores fores. Adrianus quidem Torneb. eam magnopere probat. Horum igitur uerborum hæc ſententia eſt. poſtea (inquit) noſter ludus hic erat cupa magiſtra, id eſt, nullo alio bibendi magiſtro adhibito, quàm ipſa cupa, potare: nullus erat, qui bibendi leges conuiuis daret: ſuo quiſque arbitratu bibebat, & quantum uolebat, *ſolutus legibus inſanis*, ut ait ſaty. VI. hoc libro. De hoc more autem, & de magiſterijs, bibendique legibus ui de annot. ad Od. IIII. lib. I.

Et venerata Ceres] id eſt, orata Ceres, ut culmo, &c. ſequitur deinceps *Explicuit uino contr. ſer. fr.* id eſt, ſeueritatem noſtram exhilarauit. uerbum *uenerari* autem idem ualere, quod *orare, & precari*, declarant exempla è bonis ſcriptoribus producta. Plaut. in Aulul. Lar. *clam omneis in medio foco Defodit, uenerans me, ut id ſeruarem ſibi*. Idem Rudente. *Eſt deus: ueneror, ut nos ex hac ærumna eximas miſeras inopes, ærumnoſas, aut aliquo auxilio ut adiuuet*. Idem ibid. *Venus, ueneror te, ut omnes miſeri lenones ſient*. Idem Bacchid. *ſaluto te uicine Apollo, qui ædibus Propinquos noſtris accolis, uenerorque te, Ne Nicobolum ſinas noſtrum ſenem prius Me conuenire, quàm ſodalem uiderim Mneſilochi Piſtocleron*. Idem Trinũ. *Larem corona noſtrum decorari uolo. uxor uenerare, ut Nobis hac habitatio bona, fauſta, felix, fortunataq; eueniat*. Virg. Aen. III. *Nymphas uenerabar agreſtes, Gradiuumq; patrẽ, Geticis qui præſidet aruis, Rite ſecundarent uiſus, omenq; leuarent*. Idem eod. lib. *curſusq; dabit uenerata ſacerdos*. & lib. 4. Georg. *tu munera ſupplex Tende petens pacem, & faciles uenerare Napæas. Namque dabunt ueniam uotis, iraſq; remittent*. A. Cęcinna ad M. Tull. Ciceronem lib. 6. epiſt. *quid iraſcitur ei qui ſcripſerit aliquid contra ſuam uoluntatem, cum ignoſcit omnibus qui multa Deos uenerati ſunt contra eius ſalutem?* id eſt, qui multa à dijs precati ſunt. ſic Hor. infr. ſaty. VI. *Si ueneror ſtultus nihil horum*, id eſt, ſi nihil tale à Dijs precor: ut ſuo loco dicemus.

Ceres] Cererem Gręci Δημήτερα appellant, cuius ἔτυμον afferens Plato in Cratylo, φαίνεται (inquit) κατὰ τὴν δόσιν τῆς ἐδωδῆς διδοῦσα ὡς μήτηρ, Δημήτηρ κεκλῆσθαι.

ſeria frontis] id eſt, ſeueritatem frontis: ſeu ſeriam frontem. Nam contrahitur rebus ſerijs, ac triſtibus.

Sæuiat, atque nouos] iterum, atque iterum ſeſe nobis præbeat iniquam, atque infeſtam fortuna, nouos nobis terrores incutiat, nouos motus excitet: quantum poterit de hoc noſtro tenui uictu, & parſimonia detrahere? quaſi dicat aut nihil, aut parum.

quanto aut ego parcius, aut] poſteaquam Vmbrenus nos de uetere poſſeſſione deturbauit, nobiſque eiectis agrum noſtrum occupauit. quanto minus aut ego, aut uos ſplendidè uixiſtis? quanto deterior fuit noſtri corporis nitor? nihilo ſcilicet. Quemadmodum ex lautiore, & liberaliore uictu, cultuq; nitent corpora: ita ex parciore, & maligniore, ſquallent.

huc nouus incola] Vmbrenum ſignificat. aliquot lib. manuſcripti habent *hic nou. inc.* quam ſcripturam non improbo: & fortaſſe recta eſt. alij cum uulgatis conſentientes *huc*.

Nam propriæ telluris] ſic M. Tull. off. I. *ſunt autem priuata nulla natura: ſed aut uetere occupatione, ut, qui quondam in uacua uenerunt; aut uictoria, ut, qui bello*

poſiti ſunt, aut lege, aut pactione, conditione, ſorte.

nos expulit ille] ille Vmbrenus nos agro expulit per uim: nempe facta aſsignatione agrorum ab imperatore. Sic Arrius Virgilium, ut ſignificat in Mœride: *O Lycida, uiui peruenimus, aduena noſtri (Quod nunquam ueriti ſumus) ut poſſeſſor agelli Diceret: hæc mea ſunt, ueteres migrate coloni.*

Illum aut nequities] mollities, luxuries, libido, profuſio. Nam hominem nequam appellant Latini, inertem, nullius uſus, inutilem.

vafri inſcitia iuris] iuris callidi, & uerſuti, ut M. Tull. appellat in orat. pro Cęcina. quattuor igitur hoc loco enumerat, quibus mutatur dominus, quibusque poſſeſsio rerum ſoli, & aliarum amittitur: uim, per quam exactus eſt Ofellus: profuſum ſumtum, & luxuriam: iuris uerſuti ignorantiam. mortem. non admodum huic diſsimilis eſt locus ille epiſtol. ad Iul. Florum libr. 2. *tanquam Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis hora Nunc prece, nunc pretio, nunc ſorte ſuprema Permutet dominos.* ſic Theognis. Πολλοί τοι πλουτοῦσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ πένονται· Ἀλλ' ἡμεῖς τούτοις οὐ διαμειψόμεθα Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον, ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεί. Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει. Quanquam hos uerſus Plutarchus in libello πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο, aſcribit Soloni, ut iam alibi diximus.

SATYRA. 3.

SIC raro ſcribis, vt toto non quater anno
Membranam poſcas, ſcriptorum quæque retexens,
Iratus tibi, quòd uini, ſomniique benignus
Nil dignum ſermone canas, quid fiet? ab ipſis
Saturnalibus huc fugiſti. ſobrius ergo
Dic aliquid dignum promiſsis: incipe: nil eſt:
Culpantur fruſtra calami: immeritusque laborat
Iratis natus paries dijs, atque poetis.
Atqui uultus erat multa, & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepiſſet villula tecto.
Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Inuidiam placare paras uirtute relicta?
Contemnere miſer. vitanda eſt improba Siren
Deſidia: aut, quicquid vita meliore paraſti,
Ponendum æquo animo. dij te Damaſippe, deæq;
Verum ob conſilium donent tonſore. ſed vnde
Tam bene me noſti? poſtquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta eſt, aliena negocia curo,
Excuſſus proprijs. olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes lauiſſet Siſyphus ære:
Quid ſculptum infabre, quid fuſum durius eſſet.

Callidus huic ſigno ponebam millia centum :
Hortos, egregiaſque domos mercarier vnus
Cum lucro noram. vnde frequentia Mercuriale
Impoſuere mihi cognomen compita. noui :
Et morbi miror purgatum te illius. atqui
Emouit veterem mirè nouus : vt ſolet, in cor
Traiecto lateris miſeri, capitiſque dolore,
Vt lethargicus hic cum fit pugil, & medicum vrget.
Dum ne quid ſimile huic, eſto, vt libet. o bone, ne te
Fruſtrere, inſanis & tu : ſtultique propè omnes :
Si quid Stertinius veri crepat : vnde ego mira
Deſcripſi docilis pręcepta hæc, tempore, quo me
Solatus iuſſit ſapientem paſcere barbam :
Atque à Fabricio non triſtem ponte reuerti.
Nam, male re geſta cum vellem mittere operto
Me capite in flumen : dexter ſtetit : &, caue faxis
Te quicquam indignum. pudor, inquit, te malus vrget :
Inſanos qui inter vereare inſanus haberi.
Primum nam inquiram, quid ſit furere : hoc ſi erit in te
Solo : nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala ſtultitia : &, quencunque inſcitia veri
Cęcum agit : inſanum Chryſippi porticus, & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto ſapiente, tenet. nunc accipe, quare
Deſipiant omnes, æque ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuere. velut ſiluis, vbi paßim
Palanteis error certo de tramite pellit :
Ille ſiniſtrorſum, hic dextrorſum abit : vnus vtrique
Error : ſed varijs illudit partibus : hoc te
Crede modo inſanum : nihilo vt ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. eſt genus vnum
Stultitiæ nihilum metuenda timentis : vt igneis,
Vt rupeis, fluuioſque in campo obſtare queratur.
Alterum & huic varium, & nihilo ſapientius, igneis
Per medios, fluuioſque ruentis. clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, vxor,
Hic foſſa eſt ingens : hic rupes maxima : ſerua :
Non magis audierit : quàm Fuſius ebrius olim,
Cum Ilionam edormit : Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. huic ego uulgum

Errori ſimilem cunctum inſanire docebo.
Inſanit, ueteres ſtatuas Damaſippus emendo:
Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto:
Accipe, quod nunquam reddas mihi, ſi tibi dicam:
Tu ne inſanus eris, ſi acceperis? an magis excors
Reiecta præda, quam præſens Mercurius fert?
Scribe decem a Nerio: non eſt ſatis: adde Cicutæ
Nodoſi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc ſceleratus vincula Proteus:
Cum rapies in iura, malis ridentem alienis:
Fiet aper: modò ſaxum: & cum volet, arbor.
Si male rem gerere inſani eſt: contrà, bene ſani:
Putidius multo cerebrum eſt (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.
Audire, atque togam iubeo componere, quiſquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore:
Quiſquis luxuria, triſti ve ſuperſtitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo inſanire omneis, vos ordine adite.
Danda eſt ellebori multo pars maxima auaris:
Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.
Heredes Staberi ſummam incidere ſepulchro.
Ni ſic feciſſent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arri:
Frumenti, quantum metit Africa. ſiue ego prauè,
Seu rectè: hoc volui: ne ſis patruus mihi: credo
Hoc Staberi prudentem animum iuſſiſſe. quid ergo
Senſit, cum ſummam patrimoni inſculpere ſaxo
Heredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium: & cauit nihil acrius: vt ſi
Forte minus locuples vno quadrante periſſet,
Ipſe videretur ſibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanaque pulchris
Diuitijs parent: quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens ne etiam, & Rex,
Et, quicquid volet. hoc, velutì virtute paratum,
Sperauit magnæ laudi fore. quid ſimile iſti
Græcus Ariſtippus? qui ſeruos proijcere aurum
In media iuſſit Libya: quia tardius irent
Propter onus ſegnes. vter eſt inſanior horum?

Nil agit exemplum, litem quod lite reſoluit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in vnum,
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus vlli:
Si ſcalpra, & formas non ſutor: nautica vela
Auerſus mecaturis: delirus, & amens
Vndique dicatur meritò. quid diſcrepat iſtis,
Qui nummos, aurumq́ue recondit, neſcius vti
Compoſitis, metuensq́ue velut contingere ſacrum?
Si quis ad ingentem frumenti ſemper aceruum
Porrectus vigilet cum longo fuſte. neque illinc
Audeat eſuriens dominus contingere granum:
Ac potius folijs parcus veſcatur amaris:
Si poſitis intus Chij, veteriſq́ue Falerni
Mille cadis: nihil eſt, tercentum millibus, acre
Potet acetum: age, ſi & ſtramentis incubet, vnde-
Octoginta annos natus, cui ſtragula veſtis,
Blattarum, ac tinearum epulæ, putreſcat in arca:
Nimirum inſanus paucis videatur eò, quòd
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus vt ebibat heres:
Dijs inimice ſenex cuſtodis? ne tibi deſit?
Quantulum enim ſummæ curtabit quiſque dierum,
Vngere ſi cauleis oleo meliore, caputq́ue
Cœperis impexa fœdum porrigine? quare,
Si quiduis ſatis eſt: periuras, ſurripis, aufers
Vndique? tun' ſanus? populum ſi cædere ſaxis
Incipias, ſeruos ve tuos, quos ære pararis:
Inſanum te omnes pueri, clamentq́ue puellæ.
Cùm laqueo vxorem interimis, matremq́ue veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neq́ue tu hoc facis Argis,
Nec ferro: vt demens genitricem occidit Oreſtes.
An tu reris eum occiſa inſaniſſe parente?
Ac non antè malis dementem actum furijs, quàm
In matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo eſt habitus male tute mentis Oreſtes:
Nil ſane fecit, quod tu reprendere poſſis:
Non Piladen ferro violare, auſus ve ſororem
Electram: tantùm male dicit vtrique, vocando
Hanc furiam, hunc aliud, iuſsit quod ſplendida bilis.
Pauper Opimius argenti poſiti intus, & auri,

Qui

Qui Veientanum feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla, vappamq́ue profeſtis:
Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus. vt heres
Iam circum loculos, & claueis lætus, ouansq́ue
Curreret. hunc medicus multùm celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: menſam poni iubet: atque
Effundi ſaccos nummorum, accedere plureis
Ad numerandum: hominem ſic erigit. addit & illud:
Ni tua cuſtodis, auidus iam hęc auferet heres.
Men' viuo? vt viuas igitur, vigila, hoc age. quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus, atque
Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti.
Quid ceſſas? agedum ſume hoc ptiſanarium oryzæ.
Quanti emtæ? paruo. quanti ergo? octo aſſibus. eheu:
Quid refert, morbo: an furtis, pereamq́ue rapinis?
Quiſnam igitur ſanus? qui non ſtultus. quid auarus?
Stultus & inſanus. quid? ſi quis non ſit auarus:
Continuò ſanus? minimè. cur Stoice? dicam.
Non eſt cardiacus, Craterum dixiſſe putato,
Hic æger: rectè eſt igitur, ſurgetq́ue? negabit:
Quod latus, aut renes morbo tentantur acuto.
Non eſt periurus, neque ſordidus. immolet æquis
Hic porcum Laribus. verùm ambitioſus & audax.
Nauiget Anticyram. quid enim differt, barathrone
Dones, quicquid habes, an nunquam vtare paratis?
Seruius Oppidius Canuſi duo prædia diues
Antiquo cenſu, natis diuiſſe duobus
Fertur. & hæc moriens pueris dixiſſe vocatis
Ad lectum: poſt quàm te talos, Aule, nuceſq́ue
Ferre ſinu laxo, donare, & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare: cauis abſcondere triſtem:
Extimui, ne vos ageret veſania diſcors,
Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam.
Quare per diuos oratus vterque Penateis,
Tu caue ne minuas: tu ne maius facias id,
Quod ſatis eſſe putat pater: & natura coercet.
Præterea ne vos titillet gloria, iure-
Iurando obſtringam ambo: vter ædilis fuerit, vel
Veſtrum prætor: is inteſtabilis, & ſacer eſto.
In cicere, atque faba bona tu, perdaſq́ue lupinis,

Latus vt in circo ſpatiere, aut æneus vt ſtes,
Nudus agris, nudus nummis, inſane, paternis?
Scilicet vt plauſus, quos fert Agrippa, feras tu
Aſtuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Ne quis humaſſe velit Aiacem Atrida vetas cur?
Rex ſum. nil vltrà quæro plebeius. & æquam
Rem imperito: ac ſi cui videor non iuſtus, inulto
Dicere, quæ ſentit, permitto. maximè regum,
Dij tibi dent capta claſſem redducere Troia:
Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit?
Conſule. cur Aiax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſeruatis clarus Achiuis:
Gaudeat vt populus Priami, Priamumque inhumato:
Per quem tot iuuenes patrio caruere ſepulcro?
Mille ouium inſanus morti dedit, inclytum Vlyſſem,
Et Menelaum vnà mecum ſe occidere clamans.
Tu, cum pro vitula ſtatuis dulcem Aulide natam
Ante aras, ſpargiſque mola caput, improbe, ſalſa:
Rectum animi ſeruas? quorſum? inſanus quid enim Aiax
Fecit, cum ſtrauit ferro pecus? abſtinuit vim
Vxore, & nata, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipſum violauit Vlyſſem.
Verùm ego, vt hærenteis aduerſo littore naueis
Eriperem: prudens placaui ſanguine diuos.
Nempe tuo furioſe. meo, ſed non furioſus.
Qui ſpecies alias veris, ſceleriſque tumultu
Permiſtas capiet, commotus habebitur: atque,
Stultitia ne erret, nihilum diſtabit, an ira.
Aiax immeritos dum occidit, deſipit, agnos?
Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inaneis:
Stas animo? & purum eſt vitio tibi, cum tumidum eſt cor?
Si quis lectica nitidam geſtare amet agnam:
Huic veſtem, ut natæ, paret ancillas: paret aurum:
Pupam, aut pupillam appellet, fortique marito
Deſtinet vxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad ſanos abeat tutela propinquos.
Quid ſi quis natam pro muta deuouet agna?
Integer eſt animi? ne dixeris. ergo, ubi praua
Stultitia, hic eſt ſumma inſania. qui ſceleratus:
Et furioſus erit. quem cepit uitrea fama:

f *Hunc*

Hunc circuntonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.
Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes.
Hic ſimul accepit patrimoni mille talenta:
Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps,
Vnguentarius, ac Tuſci turba impia uici,
Cum ſcurris fartor, cum uelabro omne macellum,
Manè domum ueniant. quid tum? uenere frequentes.
Verba facit leno: quicquid mihi, quicquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuum, & uel nunc pete, uel cras.
Accipe, quid contrà iuuenis reſponderit æquus.
In niue Lucana dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu piſceis hiberno ex æquore uerris:
Segnis ego, indignus, qui tantum poſſideam: aufer:
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Vnde uxor media currat de nocte uocata.
Filius Aeſopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies ſolidum exſorberet, aceto
Diluit inſignem bacam: qui ſanior, ac ſi
Illud idem in rapidum flumen, iaceret'ue cloacam?
Quincti progenies Arri, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum.
Luſcinias ſoliti impenſo prandere coemtas.
Quorſum abeant ſani? creta, an carbone notandi?
Aedificare caſas, ploſtello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa
Si quem delectet barbatum: amentia uerſet.
Si puerilius his ratio eſſe euincet amare:
Nec quicquam differre, utrum'ne in puluere, trimus
Quale prius, ludas opus: an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, facias'ne, quod olim
Mutatus Polemon? ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas:
Poſtquàm eſt impranſi correptus uoce magiſtri?
Porrigis irato puero cum poma, recuſat.
Sume Catelle: negat. ſi non des, optat. amator
Excluſus qui diſtat: agit ubi ſecum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus: & hæret
Inuiſis floribus? nec nunc, cum me uocet ultro,

Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit: reuocat: redeam? non, ſi obſecret. ecce
Seruus non paulo ſapientior. ô here, quę res
Nec modum habet, neque conſilium, ratione, modoq́ue
Tractari non uult. in amore hæc ſunt mala, bellum,
Pax rurſum. hæc ſiquis tempeſtatis propè ritu
Mobilia, & cæca fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa: ſibi nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certa ratione, modoq́ue.
Quid? cum Picenis excerpens ſemina pomis
Gaudes, ſi cameram percuſſi forte: penes te es?
Quid? cum balba feris annoſo uerba palato,
Aedificante caſas qui ſanior? adde cruorem
Stultitiæ: atque ignem gladio ſcrutare: modò, inquam,
Hellade percuſſa Marius cum præcipitat ſe,
Cerritus fuit: an commotę crimine mentis
Abſolues hominem: & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata uocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita ſiccus
Lautis manè ſenex manibus currebat. & unum
Quiddam magnum addens, unum me ſurpite morti:
Dijs etenim facile eſt, orabat: ſanus utriſque
Auribus, atque oculis: mentem, niſi litigioſus,
Exciperet dominus, cum uenderet. hoc quoque uulgus
Chryſippus ponit fæcunda in gente Meneni.
Iupiter, ingenteis qui das, adimisq́ue dolores:
Mater ait pueri menſeis iam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit: illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi ſtabit. caſus, medicus ue leuarit
Aegrum, ex præcipiti: mater delira necabit
In gelida fixum ripa: febrimq́ue reducet.
Quò ne malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octauus amico
Arma dedit: poſthac ne compellarer inultus.
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet: atque
Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoice, poſt damnum ſic uendas omnia pluris:
Qua me ſtultitia (quoniam non eſt genus unum)
Inſanire putas? ego nam uideor mihi ſanus.

Quid? caput abſciſſum demens cum portat Agaue
Nati infelicis, ſibi tum furioſa uidetur?
Stultum me fateor (liceat concedere ueris)
Atque etiam inſanum: tantum hoc ediſſere, quo me
Aegrotare putes animi uitio. accipe: primùm
Aedificas: hoc eſt longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis & idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum, & inceſſum: qui ridiculus minus illo?
An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque uerum eſt,
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis,
Vnus vbi effugit: matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliſerit. illa rogare,
Quantáne? num tandem, ſe inflans, ſic magna fuiſſet.
Maior dimidio. num tanto? cum magis, atque
Se magis inflaret: non, ſi te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multùm abludit imago.
Adde poemata nunc: hoc eſt oleum adde camino:
Quæ ſi quis ſanus fecit: ſanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem. iam deſine. cultum
Maiorem cenſu. teneas Damaſippe tuis te:
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas inſane minori.

COMMENTARII.

Poeta in hac ſatyra Damaſippum quendam facit loquentem, qui aliquando exercuerat ſignorum, & vaſorum antiquorum, atque hortorum mercaturam: in qua cum rem ſuam minus benè geſſiſſet, relicto lucri ſtudio ſeſe ad philoſophiam contulerat. Ego eum eſſe puto, de quo M. Tull. ſcribit in epiſt. ad M. Fabium Gallum lib. 7. qui mandatu Ciceronis quædam ei ſigna emerat haud illi grata, nempe Bacchas, & Martis ſignum. Itaque optabat M. Tull. aut vt ea eſſent inemta, aut vt aliquis eorum emtor ſeu Damaſippus, ſeu quis alius reperiretur. verba M. Tullij ſunt hæc. *ſed tamen ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem uelim me facias, ubi ſint, quando arceſſantur, quo genere uecturæ. Si enim Damaſippus in ſententia non manebit, aliquem Pſeudodamaſippum uel cum iactura reperiemus.* de eod. lib. 12. epiſt. ad Attic. *ſi & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Druſus facilem ſe præbebit, Damaſippum uelim aggrediare.*

2. ſcriptorum quæq; retexens] ea omnia, quæ à te ſcripta ſunt, mutans, vertens, delens. & eſt tralatio à tela texta, & poſtea retexta. *telam retexere* autem eſt *διαλύειν*, diſſoluere. nemini eſt inaudita Penelopæ tela.

3. vini ſomniq; benignus] id eſt, plus quàm par ſit, vino, ſomnoque deditus. largius æquo bibens, & ſupra modum dormiens dictum eſt autem *uini*

&

es ſomni benignus, vt *profuſus ſui*, *parcus temporis*, *largus pecuniæ*. *benignus* enim idem ferè eſt quod largus, vt ſupra annotauimus: *malignus* contrà parcus.

Nil dignum ſermone] ſic loquuntur Græci, οὐδὲν ἄξιον λόγου, Ariſtot. ῥητορ. β. τὸν λόγον εἶναι σπουδαιότατον, ὅτινι ἀγαθοὶ ἄνδρες, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ λόγου ἄξιοί εἰσι. τὸ γὰρ λόγου ἄξιον οὐχ ἁπλῶς λέγεται. Plato in Euthydemo. ἐνθυμοῦ δὴ μήτι παραλείπομεν τῶν ἀγαθῶν, ὅ, τι καὶ ἄξιον λόγου. idem in Alcibiade. 1. ἐπιμέλειά τε, καὶ σοφία, ταῦτα μόνα ἄξια λόγου ἐν Ἕλλησιν. Idem lib. 1. de repub. λυσιτελεῖ μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐάνπερ λανθάνῃ· ἔστι δ' οὐκ ἄξια λόγου. Tit. Liuius ἄξια λόγου, *digna dictu* ſolet dicere. vt lib. 35. annal. in princip. *crebra magis, quàm digna dictu prælia fecit*. Idem lib. 27. *certamina haud ſatis digna dictu ſerebant*.

Saturnalibus] quę agebantur XIIII. Kal. Ianuarias: de quibus alibi dicemus pluribus verbis.

ſobrius ergo] ſi propter vini, & ſomni liberaliorem vſum ad ſcribendum tardior, atque ineptior es: nunc igitur, dum ſobrius, & ſiccus es, profer aliquid promiſſis dignum.

immeritus laborat] ſolebant veteres illi, maximè poetæ, & ſcriptores, parietes habere ceratos, vt, ſi quid forte noctu in mentem veniret, ſtatim in eo inſcriberent. paries igitur tuus ceratus immeritò abs te vexatur; iniuriaque in eum culpam confers.

8. Iratis natus paries Dijs] cum tibi nihil in mentem veniat, quod in eo inſcribas, videtur Dijs, & poetis iratis natus eſſe. ſic loquitur infrà ſatyr. 7. de Priſco quodam ingenij mobiliſſimi. *Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis*. & ſuprà ſatyra V. lib. 1: *dehinc Gnatia Lymphis Iratis extructa*. *Dys irati* fieri dicitur id, quod infeliciter geritur. Hæc enim opinio ſemper fuit hominum animis inſita Dijs iratis, aut inuitis nihil proſperè euenire, nihil feliciter geri, nihil denique benè procedere, quod Virg. Aen. 11. confirmat. *Heu nihil inuitis fas quenquam fidere Diuis*. & Catullus ad Manlium. *Nil mihi tam valdè placeat Rhamnuſia virgo: Quod temere inuitis ſuſcipiatur heris*, id eſt, Dijs. ex quo nata ſunt hæc loquendi genera. Terent. Andr. *neſcio*, *Niſi mihi Deos ſatis ſcio fuiſſe iratos*, *qui auſcultauerim*. Idem Phorm. *mihi uſu uenit hoc*, *ſcio*, *Memini relinqui me*, *Deo irato meo*. M. Tull. orat. pro Cęlio. *Quamobrem ſi quem forte inueneritis*, *qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnem ſuauitatem: huic homini ego fortaſſe & pauci Deos propitios*, *pleriq; autem iratos putabunt*. Plaut. Pœnulo. *Nam ego hodie infelix dijs meis iratiſſimis Sexagenos immolaui*. T. Liuius. lib. 3. *Sin periurio gaudeant*, *Dijs magis iratis*, *quàm hoſtibus bellum geſturos*. Idem lib. 9. *nec moror quo minus in ciuitatem obligatam ſponſione commiſſa iratis omnibus Dys, quorum eluditur nomen, redeant*. M. Tull. epiſt. ad Attic. lib. 4. *De Apollonio quod ſcribis, qui illi Dij irati homini Græco? qui conturbare quidem putat ſibi licere, quod equitibus Romanis*. eſt autem locus ille cum interrogatione legendus, vt dicam δι' οὐ πάρεργον. *qui illi Dij irati?* id eſt, qui Dij ſunt illi irati? quos ille Deos ſibi habet iratos? Dolore animi impulſus, & perturbatus dixit illud Catullus ad ſe ipſum. *Quin te animo obfirmas, teq; aſtringisq;, reducisq;, Et Dijs inuitis deſinis eſſe miſer?* Solent enim homines interdum perturbati impiè loqui, vt Chremes ille Terentianus in Heaut. *Deos neſcio*. eodem pertinet illud, quod eſt ſuprà Od. XVIII. lib. 1. *non ego te candide Baſſaren Inuitum quatiam*. & illud de arte poet. *Tu nihil inuita dices*, *facies've Minerua*.

9. Atqui vultus erat, &c.] at qui vultu, & frõte ſignificabas te pręclara quędam ſcripturum, ac prolaturum. *minantis*, id eſt, promittẽtis. vt epiſt. ad Celſum lib. 1. *dic multa et pulchra minantem*, *Viuere nec rectè*, *nec ſuauiter*. ad quẽ locũ plura.

Si

Si vacuum] ſi te vacuum, id eſt, omnibus negocijs, & curis ſolutum tua villula accepiſſet, id eſt, cum te in villam tuam expeditum, & ocioſum recepiſſes. ſi, valet, *cum*, vt alibi annotauimus.

Quorſum pertinuit ſtipare] quid fuit opus Platonem cum Menandro, Eupoli, Archilocho tecũ deportare, ſi nihil lectutus, nihil tuo nomine dignum ſcripturus eras?

13. Inuidiam placare paras] Quemadmodum res ſecundæ inuidiam conflant: ita aduerſæ extinguunt, & miſericordiam commouent. Cum ſit autem nihil calamitoſius, nihil miſerius animo vitioſo, nullaque virtute ornato: credibile eſt ignauiam, atque inertiam ad placandam, ſedandamque inuidiam multum valere. nam contrà vſu experimur quotidie virtute prçſtantes viros acerrima inuidia laborare, quamuis Ariſtoteles lib. 2. rhetor. doceat inuidiam locum habere ſæpius in fortunæ, quàm in animi bonis. ſed, vt cœperam dicere, non eſt id quod ſcribit Ariſtot. perpetuò, nec vſquequaque verum. vno exemplo erimus contenti. quid fuit in Ariſtide admirabilius, quid præſtantius, quàm iuſtitia, & patientia paupertatis? attamen cum pauper eſſet, iuſtique cognomen factis, & vita conſecutus eſſet, hoc vno nomine, non odio potentiæ, aut diuitiarum, exilio illo decennali Athenienſibus vſitato, quod δι' ὀςράκων fiebat, multatus eſt. rectè igitur hoc loco Damaſippus ait Horatium inuidiam placare conari ignauia, deſidia, & inertia. hoc eſt virtute relicta. Notum eſt illud Pindari à multis poſterioribus ſcriptoribus vſurpatum, inuidiam miſeratione meliorem, atque optabiliorem eſſe. verba Pindari ſunt hæc Pyth. ὠδ. α. ἀςῶν δ' ἀκοὰ κρύφιον θυμὸν βαρύνει μάλιςʼ ἐσλοῖς ἐπ' ἀλλοτίοις, ἀλλ' ὅμως κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος. μὴ παρίει καλὰ, id eſt, ciuium autem animos occultè grauat inuidia, cum alienas virtutes audiunt. Verùm tamen melior miſeratione, inuidia eſt. ne prętermitte res præclaras ex quibus expreſſum eſt illud epigramma Græcum lib. 1. ὁ φθόνος οἰκτιρμοῦ κατὰ πίνδαρόν ἐςὶν ἀμείνων· Οἱ βασκαινόμενοι λυγρὸν ἔχουσι βίον. Τοὺς δὲ λίαν ἀτυχεῖς οἰκτείρομεν. ἀλλὰ τίς εἴην; Μήτ' ἄγαν εὐδαίμων, μήτ' ἐλεεινὸς ἐγώ. Idem Pindarus Νεμ. ὠδ. η. ait inuidiam ſemper inuadere viros fortes, & virtute præſtantes: cum deterioribus autem non certare. ἅπτεται δ' ἐσλῶν ἀεὶ· χειρόνεσσι δ' οὐκ ἐρίζει. & Pyth. ὠδ. ια. ἴσχει τε γὰρ ὄλβος οὐ μείονα φθόνον, ὁ δὲ χαμηλὰ πνέων, ἄφαντον βρέμει. cum his concinit illud Aeliani lib. 2. ποικίλης ἱςορ. ὅςις δ' ἐρᾷ φθονεῖσθαι, τοῦτο δήπου τοῦ Εὐριπίδου περιβλέπεσθαι σπεύδει, id eſt, quiſquis cupit inuideri, planè (quod ait Euripides) clarus, atque inſignis eſſe ſtudet.

14. improba Siren.] deſidiam Sireni ſimilem facit: alias voluptates cum Sirenibus comparantur: quia vtraque & deſidia, & voluptas vno ferè modo animos hominum permulcet, lactat, corrũpit. de Sirenibus plura dicemus ad epiſt. 1. lib. 1. Nunc autem mihi venit in mentem mirari, quamobrem M. Tull. lib. 5. de finibus, quo loco de ſcientia, & rerum cognitione diſputat, ſcribat Sirenum cantibus nihil aliud ab Homero ſignificari, quàm diſcendi ſtudium, ſciendique voluptatem. ſic enim M. Tull. *Mihi quidem Homerus huiuſmodi quiddam uidiſſe uidetur in ijs, quæ de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim uocum ſuauitate uidentur, aut nouitate quadam, & uarietate cantandi reuocare eos ſolitæ, qui prætervehebantur: ſed, quia multa ſe ſcire profitebantur, ut homines ad earum ſaxa diſcendi cupiditate adhæreſcerent. ita enim inuitant Vlyſſem (nam uertit, ut quædam Homeri, ſic iſtum ipſum locum.) O decus Argolicum quin puppim huc flectis Vlyſſes, Auribus ut noſtros poſſis agnoſcere cantus? Nam nemo hæc unquam eſt tranſuectus cærula curſu, Quin prius aſtiterit uocum dulcedine captus,* &c. Hactenus M. Tull. Ego autem hoc mihi perſuadere non poſſum. Cum enim voluptates aliæ ſint turpes, aliæ honeſtæ; neque expeten-

dæ,

dæ, illę fugiendę fugiendæ profectò non ſunt eæ voluptates, quæ è rerum cognitione, ſcientiaq́; naſcũtur, quippe quę ſint honeſtiſſimę. At Vlyſſes, ne Sirenum cantibus caperetur, vinciri ſe iuſſit: ſocioſq́;, quibus aures cera, ne cantus illos exaudirent, obſtruxerat, vincula ſibi ſoluere vetuit, etiam ſi poſterius, vt id facerent, magnopere contenderet, atque adeò imperaret. Quod non feciſſet, niſi in ijs cantibus inſignem turpitudinem, peſtem, calamitatem ineſſe, atq; ab eis magnum ſibi, ſuiſq́, detrimentum importatum iri ſciret. Poſtremò vt Sirenum cantus pernicioſos, ac calamitoſos fuiſſe facilius intelligere poſſis, ſcribit Homerus, quotquot homines Sirenibus canentibus aureis præbuiſſent, ijs in patriam redeuntibus neque vxores, neque liberos obuiam lętos procedere, reditumq́ue gratulari: locum autem vbi verſentur, & commorentur Sirenes, hominum, qui illic contabuerint, ac putruerint, oſſibus eſſe coopertum. Quorum omnium nihil eis, qui diſcendi ſtudio ducuntur, impendère, aut accidere ſolere dicendum eſt: niſi forte dicat aliquis Vlyſſem, quemadmodum immortalitati, ſic & rerum cognitioni patriam, vxoriſq́; & liberorum complexum prætuliſſe. Xenophon autem *ἀπομνημ.* ϛ. exiſtimare videtur in carminibus Sirenum vim quandam eorum, qui nauigabant, retinendorum fuiſſe propterea, quòd ſcirent illę, quibus quiſq; cãtibus duceretur, ac delectaretur: & quòd ad eas artes, ac virtutes, quas quiſque coleret, ſuos cantus accommodarent, proprijsq́ue, & conuenientibus vnunquenque laudibus ornarent. Itaq; cum ſcirent Vlyſſem eſſe veræ laudis, ſolidæq́ue gloriæ cupidiſſimum, eo carmine vſas eſſe, quod ad illius virtutem prædicandam, famaq́; ſempiterna celebrandam valdè pertineret: alios autem Vlyſſis diſſimiles tali carmine neq; allici, neq; retineri vllo modo potuiſſe: immo verò exiſtimaturos fuiſſe ſeſe à Sirenibus derideri. verba Xenoph. ſunt hęc *Ἀ μὲν οὖν Σειρῆνες ἐπῇδον τῷ Ὀδυσσεῖ, ἠκούσας Ὁμήρου, ὧν ἐστιν ἀρχὴ τοιάδε τις. Δεῦρ' ἄγε δὴ πολύαιν' Ὀδυσσεῦ. Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπῳδὴν, ὦ Σώκρατες, οὐ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρῆνες ἐπᾴδουσαι κατεῖχον, ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπαινεσθέντας; οὔκ, ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῇδον. σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα, χρῆναι ἑκάστῳ ἐπᾴδειν, οἷα μὴ νομιεῖ ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν.* Athen. quoque lib. I. ſcribit Sirenes ea Vlyſſi cecinisse, quę ad eius ambitionem, & plurimarum rerum ſtudium eſſent accommodata. ſic Athen. *καὶ αἱ Σειρῆνες δὲ ᾄδουσι τῷ Ὀδυσσεῖ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρψοντα, καὶ τὰ οἰκεῖα τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολυμαθίᾳ λέγουσαι.*

Ponendum] amittendum, abijciendum. vt epiſt. ad Quinct. *Pone, meum eſt (inquit) pono, triſtiſq́ue recedo.*

16. Dij te Damaſippe] loquitur Horat. ſignificat autem huius Damaſippi, vt iam philoſophi, barbam fuiſſe admodum magnam, & longam. iccircò ei vrbanè tonſorem optat, qui eius barbam ad vmbilicum fortaſſe, aut ad pubem demiſſam radat, aut certè tondeat.

Verum ob conſ.] rectum, bonum. annot. infrà eadem ſaty.

poſtquam omnis res mea] reſpondet Damaſippus hoc modo. Poſtquam rem male gerendo ad inopiam redactus ſum, &c.

Ianum Ad medium fr.] in Iano medio habitabant, vel magnam diei partem cõterebant fæneratores. Erat autem Ianus via ſic appellata à Iani templo, vt declarant verba illa Ciceronis Philipp. VI. *Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? quis unquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummum ferret expenſum?* hoc igitur ait Damaſippus, ſe, poſtea quàm naufragium fecerit ſuarum fortunarum, verſuris & fænore, & mercaturis, aliena negocia curare. ineſt autem in verbo *fracta*, tralatio à naui fracta.

vafer Siſyphus.] de Siſypho Aeoli filio uide annotata ſupra ad Od.XIIII. lib.2.ſignificat aũt Damaſippus ſeſe olim ſtudioſum fuiſſe uaſorum antiquorũ.

Quid ſculptum] ita habent duo codices Vati.& Iannoct. Faer. Torn. quos ſecutus ſum, nam *ſcalptum* aliud eſt: ut ſup. *ſcalpere terram Vnguibus*. ſat.VIII. lib.1. id eſt fodere.

infabre] ſine arte. cuius contrar. *affabrè*.

quid fuſum durius] quid minus eleganter conflatum. Pauſan. Arcadicis ſcribit Rhœcum Phiçi filium, & Theodorum Telecle i Samios. primos æs conflare inſtituiſſe, atque ex eo fuſo, & conflato feciſſe. fuit autem hic Theodorus annuli illius opifex, quo tantopere delectabatur Polycreates Samius, & quem in mare olim à ſe abiectum, rurſus in præcordijs piſcis poſteà reperit, vt tradunt Herodotus in Thalia: & M. Tull. lib 5. de finib. Antequam autem æneæ ſtatuæ ſculpi, conflarique cœptæ eſſent, ex ebeno (ut ait Idem Pauſan.) cupreſſo, cedro, omni genere quercuum, taxo, loto fiebant. Mercurij ex ea ſola arbore, quam θύον nominant Græci.

Callidus huic ſigno] ego quoduis ſignum, quanti eſſet, dicere noueram. ego cuiuslibet ſigni pretium ſciebam.

25. Mercuriale] Mercurius præeſt mercaturis,& lucra adiuuat, ut infra eadem ſaty. *an magis excors, Reiecta præda, quam præſens Mercurius fert?* Plaut. in Sticho *Quom bene re geſta ſaluos conuortor domum, Neptuno grates habeo, et tempeſtatibus, ſimul Mercurio, qui me in mercimonijs Iuuit, lucrisq; quadruplicauit rem meam.* Iccircò Damaſippus, qui ſtatuas, uaſa, fundos, hortos mercabatur, ut pluris reuenderet, in eoque benè rem ſuam gerere putabatur, Mercurius uulgò diceba-tur. *Mercuriale* autem excudendum curaui ſecutus quinque codices manuſcriptos: ut intelligamus Damaſippum cognomento Mercurium dictum eſſe. alij habent *Mercuriali*: vt ſignificet Horatius Damaſippum Mercurialem eſſe nominatum.

noui, Et morbi] uerba Horat. Lucri autem ſtudium, & operam aſſiduam in uaſis & ſignis, & ſimilibus emendis poſitam, morbum appellat. Iam uerbum *purgare* coniunxit & Liuius cum patrio caſu lib.37. *Quibus purgantibus ciuitatem omnis facti, dictiq; hoſtilis aduerſus Rom.* &c.

atqui Emouit ueterem] reſpondet Damaſippus morbum ſuum ueterem à nouo eſſe depulſum. utitur hoc eodem uerbo Od.XV. lib.4. *emouitq; culpas.*

vt ſolet in cor] id eſt. ut fieri ſolet cum lateris, & capitis dolor in cor transfertur, fitque ex pleuritico quiſpiam cardiacus. ſecutus eſt autem Horat. hoc loco opinionem, ſeu potius errorem communem in eo, quòd cardiacis cor dolere exiſtimat. nam non eſt ita. καρδίαν enim ueteres appellabãt ſtomachum, ut docet Galenus, ex cuius affectu ac dolore καρδιακοὶ dicti ſunt, nõ ex cordis. nam & Corn. Celſus lib.4. morbum καρδιακὸν ait eſſe nimiam imbecillitatem corporis, quod immodico ſudore digeritur.

30. Vt lethargicus hic cum fit pugil.] uariè explicatur hic locus. à quibuſdam ſic: ut cum ego lethargo laborans fio pugil, & phreniticus: alij ſic: ut cum aliquis lethargicus morbo commutato fit phreniticus, quę explicatio mihi magis placet. λήθαργος eſt pœnè inexpugnabilis ſomni neceſſitas, Latinè ueternus, id eſt, mentis torpor, omnium propemodum rerum obliuionem afferens. lethargici dicuntur, à Græcis, qui tali morbo ſunt affecti, quos ueternoſos appellant Latini.

& medicum vrget] & medicum pugnis, & plagis inſequitur, quod facere ſolent phrenitici.

Dum ne quid ſimile huic] hunc quoque locum uariè video explicari, & in-

& intelligi. alij ſic. eſto, vt libet, id eſt, per me licet ſis lethargicus, & phreniticus, dum modo nihil phrenitico ſimile facias, ac me pugnis cædas, & ita Porph. alij ſic: eſto ut libet: ſit ita vt dicis, dũ ne quid ſimile huic, id eſt, mihi accidat: dum modò in ſimilem morbum non incidã. ego priorem explicationem malo.

ò bone, ne te Fruſtrere] loquitur Damaſippus.

Si quid Stertinius veri crepat] ſi quid veri loquitur, vt annot. ſuprà ad Od. XVIII. lib. I. Vnum eſt è decretis Stoicorum, ſtultos omnes inſanire. fuerat autem hic Stertinius philoſophus Stoicus. de quo epiſt. ad Iccium lib. I. *Empedocles, an Stertinij deliret acumen.* & fortaſſe Stertinius ille eſt, quem commemorat Cælius in orat. ad populum. *equusq; mihi ſub feminibus occiſus erat: orcas de trabo inſpectante Lucio Stertinio.* citat Feſtus in voce *orca*.

vnde] à quo. vt ſæpe aliàs.

75. ſapientem paſcere barbam] barbam philoſophicam. ſolebant enim philoſophi, vt ſeueriore, ac triſtiore aſpectu eſſent, barba maio[re], & longiore capillo in publicum prodire. Atque etiam ceteris in rebus, ac perſonis, mæroris, triſtitiæ, luctus indiciũ erat barba longior, vt declarant illa apud M. Tull. Verr. IIII. de iuredicundo. *Heraclius ille Siracuſanus, & hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romam venerunt: ſordidati, maxima barba, & capillo Romæ propè biennium fuerunt.* idem in orat. de lege Agrar. contra Rull. *concio tandem expectata P. Rulli, quòd & princeps erat agrariæ legis, & truculentius ſe gerebat, quàm ceteri. iam, deſignatus alio vultu, alio vocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur. veſtitu obſoletiore, corpore inculto, & horrido. capillatior quàm ante, barbaque maiore, ut oculis & aſpectu denunciare omnibus vim tribunitiam, & minitari Reip. videretur.* Suetonius in Auguſto. *Adeò namque conſternatum ferunt, ut per continuos menſes, barba, capilloque ſummiſſo, caput interdum foribus illideret, vociferans, Quinctili Vare redde legiones.* T. Liuius lib. 2. *ad hoc promiſſa barba, & capilli efferauerant ſpeciem oris.* idem lib. 6. *Coniecto in carcerem Manlio ſatis conſtat magnam partem plebis veſtem mutaſſe, multos mortales capillum, ac barbam promiſiſſe.* Idem lib. 27. de M. Liuio Salinatore. *ſed erat veſte obſoleta, capilloque, & barba promiſſa, præferens in vultu, habituque inſignem memoriam ignominiæ acceptæ.* Plutarch. in Catone Vticenſe. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας λέγεται μήτε κεφαλὴν ἔτι κείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι· πένθους δὲ, καὶ κατηφείας, καὶ βαρύτητος, ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος, ἓν σχῆμα, νικώντων ὁμοίως, καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι. id eſt, *Ab illo verò die fertur neque caput, neque barbam totondiſſe: neque coronam capiti impoſuiſſe: luctus autem, & mæroris, & triſtitiæ ob calamitates patriæ, unam perpetuam ſpeciem, ſiue vincerent, ſiue vincerentur, uſque ad ſupremum uitæ diem, ſeruauiſſe.*

Fabricio] pontem Fabricium, hodie Iudaicum nominant.

dexter] opportunus, æquus, amicus, propitius. Virg. Aen. 4. *Aſſis, ò, placidusq; iuues, & ſidera cælo Dextra feras.*

pudor (inquit) te malus vrget.] pudore vitioſo afficeris: de quo lege quæ annotata ſunt ad epiſt. ad Quinct. lib. I.

nil verbi, pereas] nihil prætereà afferam, nihil loquar, quo tibi diſſuadeam, ne tibi mortem conſciſcas: non prohibebo, quo minus forti animo moriaris.

mala ſtultitia] mala epithetum eſt perpetuum. nulla enim ſtultitia bona eſt.

& quemcunque] ſic habent tres libri Vat. & Iann. Faer. Torn. vulgati *quæcunque* mendoſè. *agit* autem, id eſt, agitat, impellit, vexat.

44. Chryſippi porticus] ſchola Stoica. στοὰ enim porticus eſt. Chriſippus autem Stoicorum porticum fulcire putabatur, inquit M. Tullius lib. 2. Academ.

t quæ-

quæſtion. quanuis Zeno Citiæus Stoicæ diſciplinæ ſit auctor, & princeps.

velut ſiluis vbi paſſim] quemadmodum (inquit) in ſiluis, & locis impeditis, ij omnes, qui à via deflexerunt, æquè à via aberrant, etiam ſi alius aliorſum feratur: ita varia quidem ſunt ſtultitiæ, atque inſaniæ genera, & totidem, quot vitiorum nomina: ſed peræquè omnes ſtulti, atque inſani ſunt. huc pertinet illud Simonidis, quod commemorat Plato in Protag. τῶν ἠλιθίων ἄπειρα γενέθλα, id eſt, ſtultorum infinita ſunt genera.

Palantes] vagantes: quo verbo ſæpe vtitur T. Liuius.

ſed varijs illudit partibus] id eſt, ſed error ille in varijs partibus verſatur, quaſi ludibundus. ſic Virg. Georg. II. *Cui ſuper indignas hiemes, ſolemque potentem, Siluestres uri aſſiduè, capreæque ſequaces Illudunt.*

hoc te Crede modo inſanum] ita te inſanum eſſe crede, vt is, qui te deridet, nihilo minus ſit ridiculus, nihiloq; ſapientior, quàm tu.

caudam trahet] ſibilis & riſu dignus ſit. natum à puerorum more. ſolent enim eorum, quos irrideri, ſiniſtroq; vulgi clamore excipi volũt, tergo animantium caudas aſſuere, aut alligare, ijsq; vſq, eò acclamare dum hi clamoris cauſa cognita, caudam ſibi auellant.

eſt genus vnum Stultitiæ] duo ſtultitiæ genera admodum diſſimilia, ac diuerſa proponit: vnum eius, quæ ea extimeſcit, in quibus nihil periculi eſt: alterum eius, quæ certiſſima pericula non metuit. Atq; hæc multo ante à Xenophonte fuerant occupata ἀπομνημ. α. his verbis τῶν τε γὰρ μαινομένων, τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι, &c.

in campo] in planitie. vt ſuprà ſaty. II. *ut ſi quis aſellum In campo doceat parentem currere frenis*: aliàs campi appellatione Martius intelligitur.

huic varium] ab hoc ſuperiore diuerſum.

amica Mater] *amica mater*, vno ſpiritu, & ſine interpunctione legendum, & ſcribendum eſt. Nam ſic loquuntur & Græci, φίλη μήτηρ. Heſiod. in Theog. de Tritone ὅς τε θαλάσσης Πυθμέν' ἔχων παρὰ μητρὶ φίλῃ, καὶ πατρὶ ἄνακτι Ναίει χρύσεα δῶ, δεινὸς θεός.

ſerua] caue. φυλάττου: vel ſerua te.

Non magis audierit, quàm Fuſius eb.] non magis audierit, quàm Fuſius ille auctor tragicus: qui, cum aliquãdo Hecubam Priami vxorem dormientem ageret, & Polydorus à Polymneſtore interfectus Hecubã matrem, & Ilionam ſororem dormientes inclamaret, ille ſeriò dormiens, neq; reſpondere potuerit, neque exaudierit. Polydorum autem Priami filium interfecerat Polymneſtor Rex Thraciæ, auri vnà cum puero apud ſe depoſiti cupiditate impulſus: quod & Virgil. narrat Aen. 3. *Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro Vi potitur.* & Polydorus Euripidis in Hecuba his verbis. Κτείνει με χρυσοῦ τὸν ταλαίπωρον χάριν Ξένος πατρῷος. Erant autem hæc verba Polydori mortui ex aliqua vetere tragœdia, fortaſſe Attij. quæ ponuntur etiam in orationu pro Sextio, quo loco oſtendit M. Tullius, quam inuiſus populo fuerit P. Clodius. ſic M. Tull. de Clodio. *is, cum quotidie gladiatores ſpectaret, nunquam eſt conſpectus: cum veniret, emergebat ſubitò, cum ſub tabulas ſubrepſerat:, ut, Mater te appello, dicturus videretur.* innuit autem verbis illis M. Tull. P. Clodium, in eo quòd ita populi aſpectum fugeret, & latebras aſſiduè quæreret, cum ſpectatum gladiatores, veniens ſubito e tabulis prodiret, Polydoro illi ab inferis exeunti, matremque appellanti ſimilem fuiſſe. extant duo verſus integri ad hunc locum pertinentes, quos primo lib. Tuſcul. profert idem M. Tull. *Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non ſinas. Mater te appello, quæ curam ſomno ſuſpenſam leuas. Neque te mei miſeret: ſurge, & ſepeli natum.* Idem Acad. II. *Quid Iliona ſomno illo?*

Mater

Mater te appello. Non'ne illa credit filium locutum, ut verè experrecta etiam crederet? ſed quòd hoc loco Ilionam nominat Horatius, vt & in ſuperiore loco Cicero, dicendum Hecubam Ilionam quoque fuiſſe nominatam. Alioqui non facilè hic locus poterit explicari, cum Iliona Priami filia fuerit, Polydori ſoror.

Catienis mille ducentis] Catienus Polydori partes agebat. totius igitur huius loci hæc ſententia eſt. ſunt rurſus quidam hoc inſaniæ genere laborãtes, vt nullum periculum extimeſcant, non ignes, non rupem, nõ tollam: quos, ſi pro pinqui moneant, vt ſibi caueant, nihilo magis audierint, quàm Fuſius ille tragœdiarum actor, Ilionæ, aut Hecubæ perſonam ſuſtinens, & ſomnum ſimulans (queadmodum perſone, & tragediæ ratio ferebat) audiuit Catienum tragœdum Polydori parteis agentem, cum hæc verba magno clamore loqueretur, *Mater te appello.* obſcurè autem, & vrbanè Fuſium irridet, qui cum ſomnum ſimulare deberet, feriò dormierit, vino obrutus.

huic ego vulgum Err. ſimul.] docebo, atque oſtendam vulgum ſimilem huic errori errorem errare, id eſt, ſimili, atque hic laborat, inſania laborare. *Inſanire errorem* genus loquendi Horatianum, qualia ſunt illa, *currere curſum, ludere ludum.*

Inſanit veter. ſtat.] fatebor Damaſippum non eſſe ſanum, qui tanto ſtatua rum emendarum ſtudio ducatur: ſed Damaſippi creditor longè inſanior eſt, qui ſpe quæſtus ei homini credat, qui nunquam ſit id, quod creditum eſt, ſoluturus. inſanus eſt emtor: venditor inſanior, qui Damaſippi fidei credat. *integer mentis* autem ex eo genere eſt, quod ſuprà collegimus ad Od. III. *integer uitæ, maturus æui*, &c.

Accipe, quod nunquam, &c] ſi te accipere iubeam, quod nunquam red das mihi, vtrum tu inſanus eris, ſi accipias, an potius inſanus, ſi prædam æquo Mercurio oblatam reijcias?

præſens] æquus, fauens.

69. Scribe decem à Nerio &c.] ſic habent codic. duo Vatic. & Card. Rainun. Iann. Tornefij. Nerium, & Cicutam fœneratores accipio, hoc modo: Scribat debitor ſe à Nerio fęneratore accepiſſe decem: decem Nerio ferat accepta, id eſt, caueat Nerio per ſyngrapham, vel per argentariorum ſcripturam, ſe pecuniam ei certam debere. non eſt ſatis. accedant centum tabulæ Cicutæ fęneratoris nodoſi, id eſt, ſupra modum diligentis, & acris in nominibus, & ſyngraphis faciendis: qui debitores multis cautionibus, & perſcriptionibus, & litteris, veluti nodis quibuſdam obſtringebat. adde mille cautiones, & formulas, & iuris laqueos, quibus debitor conſtrictus teneatur. hæc omnia vincula tamen hic fugaciſſimus debitor effugiet. ita futuræ ſunt inanes, atque inuti les creditori omnes illæ tabulæ, formulæ, cautiones, ſcripturę. Cicutæ tabulas intellige, litteras, & ſyngraphas, quibus ſibi caueri iubebat Cicuta, cum pecuniam fęnerabatur. Iam verba illa, *ſcribe decem a Nerio*, ſic accipienda ſunt, quaſi dictentur debitori ab ipſo Nerio fœneratore. nam *ſcribere* dicebatur debitor, qui mutuum ſumebat, cum vel ipſe, vel argentarius eius nomine, ferebat acceptum creditori; & idem *reſcribere* dicebatur, cum ęs alienum diſſoluebat, vel per ſe, vel per argentarij ſcripturam, qui in codicem ſuum referebat, æs alienum à debitore creditori eſſe diſſolutum. Alij hunc Cicutam iuriſconſultum fuiſſe volunt.

Proteus] tergiuerſatorem, & fugacem debitorem cum Proteo comparat, qui, vt eſt apud Hom. ὀδ. δ. modò leo, modò pardalis, modò aper, modò, quicquid voles, fiebat. vide annota. ad epiſt. 1. lib. I. ſimilis igitur erit Proteo debitor Damaſippus, cum vocabitur in ius. ex omnibus enim cautionibus, &

ſormulis,& ſyngraphis,& tabulis elabetur.

Putidius multo,&c.] multo ſtolidior,atque inſanior eſt Perillius,qui id credit alteri, quod ille nunquam ſit diſſoluturus. *dictare* eſt creditoris. dictat enim creditor,cum iubet ſcribere,ſibiq; acceptum ferre debitorem: vel cum dictat argentario nomen ſuum,vt perſcribat ille in codice ſuo nomina creditoris,& debitoris.

reſcribere] reddere per argentarij codicem,& ſcripturam.

togam componere] toga compoſita attendere: ſe ad audiendum parare.

calet] æſtuat. tralatio ducta eſt à morbis corporis, & maximè à febri. ſuprà tranſtulit ad amorem,morbum animi teterrimum Od. xi. lib. 4. *Non enim poſthac alia calebo Fœmina.*

vos ordine adite] vos,qui morbis animi affecti eſtis,ſuo quiſque ordine ad me accedite.

Danda eſt ellebori] ſignificat auaros omnium,qui animo laborant, inſaniſſimos eſſe,auaritiamq;, maximam eſſe inſaniam.

Neſcio an Anticyram] amplificatio eſt. non ſolùm hoc dico,multò maximam ellebori partem auaris eſſe dandam: verumetiam exiſtimo totam Anticyram,in qua naſcitur elleborus,ijs eſſe tribuendam. epiſt. ad Piſon. de arte poet. *Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam Tonſori Licino commiſerit.*

84 Heredes Staberi, &c.] Staberij heredes iuſſi ſunt à teſtatore incidere in eius ſepulcro,quantum ab illo ex teſtamento accepiſſent: quod niſi feciſſent, damnati ſunt ab eodem teſtatore Staberio centum paria gladiatorum populo Ro. dare. ſic autem concipi ſolebant verba teſtamẽtorum: hoc,vel illud faciat heres meus: ſi non fecerit,hoc,vel illud dare,ſeu facere damnas eſto.

atque epulum] & damnati ſunt epulum præbere populo Rom. arbitratu Arrij hominis ſumtuoſi, & luxurioſi: & item maximam vim frumenti. dixit ὑπερβολικῶς *frumenti quantum metit Africa*. *Incidere* autem, iuſſu teſtatoris ſcilicet.

ſiue ego prauè, Seu rec.] Staberium loquentem facit.

ne ſis patruus mihi] ne me reprehende. vide annot. ad Od. xii. lib. 3.

89 credo Hoc Staberi pr. a.] id eſt,credo Staberium hoc prudenter iuſſiſſe. *iuſſiſſe* autem legendum eſt, non *uidiſſe*, vt vulgò ſcriptum eſt. ſic enim loquebantur veteres: eiusq; rei extant complura apud ſcriptores exempla. Cicero accuſ. lib. 2. *heredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere: niſi poſuiſſet, Veneri Ericinæ eſſe multatum*. Caius tit. de legat. & fideicomm. lib. 30. Pandect. *Et ſi æquo pretio emere, uel uendere iuſſerit teſtator, adhuc utile legatum eſt.* Iulianus eod. lib. *Si Sempronius Titium heredem inſtituerit, & ab eo poſt biennium fundum dari iuſſerit Mauio.* Paulus lib. xxxi. *ſi teſtator dari quid iuſſiſſet, aut opus fieri*, &c. Idem lib. xxxii. *præterea ſi ſine liberis Hermippus moreretur, aliam poſſeſſionem dari iuſſerat*. De altera autem ſcriptura dubitaturum arbitror neminem in probatis linguæ Latinæ auctoribus verſatum, quin ſit inepta, & corrupta. nam ita quidem loquimur, *plus uidit, multum uidit*, pro his, intelligentior fuit, valdè intelligens fuit: *prudens uidit* autem, nunquam dicunt Latini, quod ſciam. Cum autem ita dicimus, *hoc uidit*, ſimile eſt, ac ſi diceremus, hoc intellexit. quę ſententia huic loco non conuenit. Nam hæc verba *credo hoc Stab. pr. anim. iuſſ.* referuntur ad illa ſuperiora,quę dixerat Staberius, *ſiue prauè, ſiue rectè: hoc uolui*, id eſt, hæc eſt mea vltima volũtas,ſiue ſit praua,ſiue recta. reſpõdet nũc Damaſippus,ſiue quis alius. credo Staberium id,quod iuſſit,ac voluit,rectè uoluiſſe,prudenterq; iuſſiſſe: ſed quid ſenſit,cum, &c. id eſt,quid ſpectauit? quæ fuit eius mens? quę ſententia?

tentia?&c. Animaduerte autem animum Staberij prudentem, pro eo, quod eſt, Staberium prudentem, poſitum eſſe. quod genus alibi notauimus.

quoad vixit] quoad, hoc loco, unius ſyllabæ eſt, ut apud Lucret. lib. 5. *Sentit enim uim quiſque ſuam, quoad poſſit abuti.* ibid. *Et ſimul ecquæ ſit finis, quoad mœnia mundi, Et taciti motus poſſint hunc ferre laborem.*

credidit ingens Pauperiem vit.] qua in re magno pere fallebatur. Non eſt enim pauperras ea uitio uertenda, quæ à Deo immortali in nos profecta eſt, quæque nulla noſtra ignauia, alia ue culpa nobis accidit. Itaque uetat eam Heſiodus maledicti loco alteri obiicere, aut exprobrare, tanquam Dei munus, his verbis, Μηδέποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ Τέτλαθ' ὀνειδίζειν μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων. ſic & Theognis, Μήποτέ τοι πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ χολωθεὶς, Μηδ' ἀχρημοσύνην οὐλομένην πρόφερε.

& cauit nihil acrius] quàm paupertatem. acrius, ideſt, vehementius.

vt, ſi Forte] adeò, vt ſi forte vno quadrante minus diues mortuus eſſet, &c. periſſet excudendum curaui, ſecutus auctoritatem duorum Vatic. & Rain. card. Iann. Torneſij.

omnis enim res] hæc dicuntur ex perſona Staberij hominis auariſſimi. his autem Horatianis non eſt diſſimile admodum Theognidis illud, nullam aliam vulgò virtutem haberi, nihilque aliud eſſe opinione hominum laudabile, & glorioſum, quàm diuitias; ceteras res inutiles duci, etiam ſi quis Rhadamanthum continentia, & æquitate vincat. Siſypho ſcientia antecellat. ſic Theogn. Πλήθει δ' ἀνθρώπων ἀρετὴ μία γίνεται ἥδε Πλουτεῖν, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἄρ' ἦν ὄφελος, Οὐδ' εἰ σωφροσύνην μὲν ἔχοις Ῥαδαμάνθυος αὐτοῦ, Πλείονα δ' εἰδείης Αἰολίδου Σισύφου. ſic Eurip. Phœniſſ. ait pecuniam ab hominibus plurimi fieri, maximamque vim habere rerum humanarum. Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισι τιμιώτατα, Δύναμιν δὲ πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει. Heſiodus autem pecuniam mortalibus animam dicit eſſe, Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι adde his illud, πλούτῳ δ' ἀρετὴ, καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.

ſapiens ne, etiam &] ſic habent omnes libri manu ſcripti. ſed in alijs poſt particul. *ne*, ſcripta eſt interrogationis nota: in alijs non item. itaque dicendum eſt vel eam vacare, aut certè ornatus cauſa adiectam eſſe, vt ſat. x. lib. 1. *O ſeri ſtudiorum, qui ne puteus difficile, et mirum*, &c. & ſæpe aliàs: vel interrogandi vim habere. In lib. Card. Rain. non erat copulatio *et* ante *rex*.

quid ſimile iſti Græc. Ariſtipp.] Laertius in Ariſtippo, τοῦ θεράποντος ἐν ὁδῷ βαστάζοντος ἀργύριον, καὶ βαρυνομένου, ἀπόχεε (ἔφη) τὸ πλέον, καὶ ὅσον δύνασαι, βάσταζε. id eſt, cum ſeruus eius in uia argentum portaret, eoque onere grauaretur: abijce (inquit) quod uires tuas ſuperat: & quantum potes, gere.

Nil agit exemplum, litem q.] nihil prodeſt, inane, & inutile eſt exemplum, quod æquè in controuerſiam uocari poteſt, atque id, de quo dubitabatur. nam quod eiuſmodi eſt, lite priore dirempta, ac diſſoluta, nouam ex ſe gignit. ſignificat autem utrunque inſanire, & eum, qui aurum ita conſectatur, & amplectitur, ut bonis quæſitis uti non audeat, & eum, qui ſua bona profundit, diſſipat, pro nihilo putat.

104. Si quis emat citharas, &c.] totus hic locus uidetur ex Oeconomico Xenophontis petitus in principio, ubi multis uerbis docet χρήματα, id eſt, pecunias, non eſſe χρήματα ei, qui neſciat uti, quemadmodum neque tibias ei, qui tibijs canere neſciat, eſſe utiles. ſic Xenoph ὥσπερ γε αὐλοὶ τῷ μὲν ἐπισταμένῳ ἀξίως λόγου αὐλεῖν, χρήματά ἐστι. τῷ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ οὐδὲν μᾶλλον, ἢ ἄχρηστοι λίθοι, εἰ μὴ ἀποδιδοῖτό γε αὐτούς.

Auerſus mercat.] abhorrens à mercaturis.

quid

quid diſcrepat iſtis-Q nin.] in diuitiis ſemper vſum deſiderat Horatius, vt ſatyr. I. lib. I. *Neſcis quo ualeat nummus, quem præbeat uſum? Panis ematur*, &c. vſum autem diuitiarum præclarè Pindarus in eo ſitum eſſe ait Νεμ. ᾠδ. α. non, vt aurum domi conditum, atque in terram defoſſum ſerues: ſed vt tibi in primis benè facias, primusque fruare: ſecundo loco, vt egentibus amicis largiendo benè audias. Verba Pindari ſunt hæc, Οὐκ ἔραμαι πολλὼν ἐν μεγάρῳ πλοῦτον κατακρύψας ἔχειν, ἀλλ' ἐόντων εὖ τε παθεῖν, καὶ ἀκοῦσαι φίλοις ἐξαρκέων. ſunt & alia quædam ab ipſo Horatio poſita in ſuperiore ſatyra, quæ cum his conferat ſtudioſus lector.

met. q; velut cont. ſac.] ſic ſat. I. lib. 2. *congeſtis undique ſaccis Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris Cogeris, & tanquam pictis gaudere tabellis.*

Porrectus] ſtratus, iacens, extenſus, vt ſat. ſuperiore.

nihil eſt] nihil eſt mille optimi vini cados domi conditos habere.

118 vnde-Octoginta] tmeſis. vnde octoginta enim dicimus, vt vnde-viginti, & ſimilia.

119 Blattar. ac tin. ep.] ſtragula veſtis à blattis, & tineis corroſa. quidam ſcribi volunt hoc nomen hoc modo, *blaptis*, & non *blattis*, à verbo βλάπτειν.

Filius, aut etiam hæc libertus] ſic ſuprà Od. XIIII. lib. 2. *Abſumet heres Cæcuba dignior Seruata centum clauibus, & mero Tinguet pauimentum ſuperbum Pontificum potiore cœnis*. Tales homines heredibus quidem ſunt diuites, ſibi autem pauperes, vt indicat Græcorum epigramma, Πλοῦτον μὲν πλουτοῦντος ἔχεις, ψυχὴν δὲ πένητος. Ὦ τοῖς κληρονόμοις πλούσιε, σοὶ δὲ πένης.

Diis inimice ſenex] θεοῖς ἐχθρέ. Dijs inuiſe. Nam Dij immortales grauiſſimè offenduntur tua immoderata parſimonia. vel credibile eſt, te inuiſum eſſe Dijs immortalibus, ſeu tibi iratos eſſe Deos, qui ita miſer ſis. ſic enim loquuntur Græci: Demoſt. περὶ στεφάν. ὁ δὲ παμπόνηρος, καὶ θεοῖς ἐχθρὸς, καὶ βάσκανος ὄντως.

cuſtodis?] hic eſt ſcribenda interrogationis nota. duo enim quærit, vtrùm ſua cuſtodiat, vt abſumat heres, an, ne ſibi quippiam deſit.

Quantulum enim ſummæ cur] quantum de ſumma, & de aceruo deminuet vnuſquiſque dierum, ſi paulò mundiore, & liberaliore victu, cultuque vteris?

oleo meliore] oleo meliore, quàm ſoles. non tali, quali vtebatur Auidienus ille, nempe odoris teterrimi, & quem nemo perferre poſſet. vide ſatyra ſuperiore, de Auidieno Cane, & ſatyr. VI. lib. I. de Natta, qui oleo ex lucernis detracto vngebatur.

porrigine] porriginem putant quidam à porrigendo dictam, propterea quòd porrigi ac dilatari ſolet, niſi maturè curetur. naſcitur autem inter pilos, vt in capillo, idq; ſæpius: in barba autem, & ſupercilio rarius: ſurgunt in locis porrigine affectis ſquammulę quædam (vt ſcribit Corn. Celſus lib. 6.) eęq; à cute reſoluuntur. & interdum madent, multo ſæpius ſiccæ ſunt. repurgatur hic morbus ſępe pectendo, & medicamentis leniter reprimentibus, ut aceto cum oleo, & ſimilibus in vno codice calamo exarato ego ſcriptum reperi *prurigine*: quam ſcripturam tametſi non damnem, alteram tamen ei antepono. vtitur ea voce Lucil. lib. XXX. *Triſte, & corruptum ſcabie, & porrigine plenum.*

quare, Si quiduis ſatis eſt, periur.] quamobrem ſi quouis uictu, & quantumuis tenui, ſordidoque cultu contentus es, omnia facis & pateris, vt rem augeas? cur peieras, furaris, eripis undique?

periuras] hoc uerbo etiam Plautus utitur Aſinaria. *pernegabo, atque obdurabo, periurabo denique.* & Mercat. *nolim quidem; uerum homo periurabis*. & Pœnulo,

Pe ge.

Perge. optimè hercle periuras. & in Ciſtell. *Periurare me patiere?* Vſitatius tamen peierandi uerbum.

pararis] parameris. emeris. notauimus alibi.

Cum laqueo vxorem, &c.] credibile eſt quempiam hic ab Horatio tacito nomine deſcribi, qui uxorem laqueo extinxerit, ut docet potiretur: quemadmodum & alium, qui matrem ueneno necarit, ut pecunia materna citius frueretur.

Incolumi capite es?] ſanus ne es? ſanę ne mentis es?

quid enim? neque tu hoc f. &c.] ridicula auari ſcelerati, atque impij defenſio, dedita opera ab Horatio confiſta, ut oſtendat ſtatim eius inſaniam cum Oreſtis furore eſſe comparandam: immò uerò eſſe acriorem & grauiorem. dices te (inquit Damaſippus) non eſſe impium, neque inſanum, quia neque Argis matrem tuam interfeceris, neque ferro, quomodo Oreſtes. malim autem ita legi. *quidni? neque enim hoc facis Argis.* quam ſcripturam probant doctiſs uiri. & ratio tuetur ac confirmat. reſpondet enim pro aduerſario ridiculè, hoc modo, quidui incolumi capite ſis? Neque enim Argis matrem interficis, ut Oreſtes. ſignificat autem cum æque matricidam, & inſanum eſſe, atque Oreſtem cum locus matricidium non diſtinguat.

genitricem occidit Oreſtes] Ita nota eſt Oreſtis, & Clytemneſtræ ab Oreſte necatæ hiſtoria, ut ſuperuacaneę operæ ſit plura hac de re annotare. Præterea ex Euripide, ſi quis eam ignorat, petere licet. ueruntamen hæc aſcribam ad hunc locum, quæ non ſunt fortaſſe cuiuis notiſſima: Oreſtem cum pater eius interficeretur, annum ætatis decimum tertium agentem, ut uult Pherecydes, à nutrice Laodamia, ut Pindarus ait εἰδ. ια. πυθ. ab Arſinoa, ex oculis, & manibus Clytemneſtrę ſublatum, atque ereptum fuiſſe. deinde (id quod omnibus eſt notum) corroborata iam ætate, Apollinis iuſſu patris ulciſcendi cauſa ſupplicium de matre ſumſiſſe: poſtremò non ſolùm diuina, ſed etiam deæ ſapientiſſimæ ſententia eſſe liberatum, ut ait M. Tull. in orat. pro Milone, & Demoſthenes ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους λόγῳ.

An tu reris eum] exiſtimas ne (inquit) matre demum à ſe necata inſaniſſe Oreſtem, & non antequam facinus admitteret, dementem, atque inſanum fuiſſe? vult Oreſtem, antequàm materno ſanguine manus pollueret, inſanum fuiſſe, non ex ſcelere inſaniam natam eſſe, vt poetæ fabulantur: qui faciunt Oreſtem, Athamantem, & ceteros metricidas, in tragœdijs à Furijs agitari, earumque tędis ardentibus perterreri. ſed M. Tull. in orat. in L. Piſonem, & orat. pro Roſc. Amerino negat illa eſſe credenda de Furijs, ac facibus, aitque *ſua quenque fraude, ſuo facinore, ſuo ſcelere, ſua audacia, de ſanitate, ac mente deturbari: has eſſe impijs aſſiduas, domeſticasque Furias: has eſſe impiorum flammas, tædas, & faces.* ſic ferè Aeſchines orat. κατὰ Τιμάρχου, in extrema. Μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ Ἀθηναῖοι, τὰς τῶν ἀδικημάτων ἀρχὰς ἀπὸ θεῶν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων ἀσελγείας γίνεσθαι, μηδὲ τοὺς ἠσεβηκότας, καθάπερ ἐν τραγῳδίαις, ποινὰς ἐλαύνειν, καὶ κολάζειν δᾳσὶν ἡμμέναις, ἀλλ' αἱ προπετεῖς τοῦ σώματος ἡδοναί, καὶ τὸ μηδὲν ἱκανὸν ἡγεῖσθαι, ταῦτα πληροῖ τὰ λῃστήρια· ταῦτα ἐπακτροκέλητα ἐμβιβάζει ταῦτά ἐστιν ἑκάστῳ ποινή· ταῦτα παρακελεύεται τοῖς νέοις, σφάττειν τοὺς πολίτας, ὑπηρετεῖν τοῖς τυράννοις, συγκαταλύειν τὸν δῆμον· id eſt, *Nolite enim exiſtimare. Athenienſes, iniuſtorum, & audacium facinorum principia à Dijs, non à petulanti hominum improbitate naſci, neque impios, & ſceleratos homines Furiarum tædis ardentibus agitari, atque excruciari, ſed profuſæ & prorupta corporis libidines, ac uoluptates: uaſta, & immenſæ cupiditates, hæc ſunt, quæ terras omneis latronibus, et graſſatoribus complent, hæc nauibus piraticis maria infeſta reddunt: hæc ab unoquoq; pœnas repetunt,*

hæc

hac iuuentutem impellunt, atq; hortantur: ut ciueis trucidet, ut tyrannis inſeruiat, ut populi libertatem opprimat, &c. ex Tragicorum fonte manauit illud Virgilianum lib. 4. Aen. *Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes Armatam facibus matrem, et ſerpentibus atris Cum fugit, ultriceſque ſedent in limine Diræ.*

actum] agitatum, impulſum.

quam in mat. iug. ferr. tep.] id eſt, quàm matrem ferro necauit. ſic Virg. lib. Aen. 9. *atro tepefacta cruore Terra, torrq; madens*. ibid. *et fixo ferrum in pulmone tepeſcit.*

male tutæ mentis] parum tutæ mentis, id eſt, furioſus. non enim tutum eſt ſeſe furioſo committere.

vocando Hanc furiam] hanc uidelicet Electram. hic locus ſumtus eſt ex Euripide in Oreſte. Μέθες μ' ὢν τῶν ἐμενῶν Ἐριννύων· Μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς τάρταρον.

Hunc, aliud] hunc autem, uidelicet Pyladem alio nomine appellat, quo nomine bilis atra cum appellare iuſſit.

ſplendida] referendum ad atræ bilis naturam, quæ ſplendida eſt, ut docet Galenus περὶ αἰτίων συμπτωμ. β. ν. Μέλαινα χολὴ στιλπνοτέρα αὐτῆ τῦ αἵματός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ἡ ἐκ τῆς νεκρᾶς θαλάττης ἄσφαλτος, ἣν ἰουδαϊκὴν ὀνομάζουσιν, id eſt, atra bilis ſplendidior eſt ipſo ſanguine: quemadmodum bitumen, quod ex mari mortuo naſcitur. quod Iudaicũ nominant. Idem lib. 4. ἀφορ. XXIII. Μέλανα αἵματι μεμελασμένῳ παραπλήσια φέρεται, διαφέροντα τῷ κεχύσθαι καὶ μὴ πεπηγέναι, καθάπερ ἐκεῖνο. Μέλαινα δὲ χολὴ, καὶ τῷ κεχύσθαι χωρὶς τῦ πεπῆχθαι, καὶ τῷ στίλβον τὸ μέλαν, ἔτι δὲ δακνῶδες εἶναι, καθάπερ ὄξος ἀναδέρειν τε καὶ ζυμοῦν τὴν γῆν· ὧν οὐδὲν ὑπάρχει τοῖς μέλασιν. id eſt, atramenta ei ſanguini, qui niger factus eſt, ſimilia dicuntur eſſe: cum eo differant, quod fundantur, neque concreſcant, quomodo ſanguis. Atra bilis autem his à ſanguine nigro differt, & quòd ita liquida ſit, vt non concreſcat, & quòd ſplendida ſit, & mordax inſtar aceti: prætereaque terram glubat, ac fermentet. quorum nihil in atramentis ineſt.

Pauper Opimius] hominis auari ingenium ſub Opimij cuiuſdam perſona pulchre deſcribit. pauperem autem argenti dicit, quia eo uti uel nequibat, uel non audebat, ne quid de aceruo detraheret, ne ue delibaret.

Veientanum] uinum tenuiſſimum, ac uiliſſimum.

Campana trulla] fictili poculo: alij æneo. ſuprà ſaty. VI. lib. I. *Campana ſupellex*. trulla genus eſt uaſis, ſeu poculi uinarij, ut declarat hic locus apud M. Tull. quarto lib. accuſ. *Erat etiam uas uinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo.* uide Varron. lib. 4. de ling. Lat.

lethargo] ueterno, ut ſup. diximus.

hunc] Opimium lethargicum.

erigit] ueterno oppreſſum, atque afflictum excitat.

addit & illud] addit orationem ad factum medicus. nam nihil ſane locutus erat. ſic infrà eadem ſaty. *et unum Quiddam magnum addens, unum me ſurpite morti*, &c.

hæc auferet] ſic omnes libri ueteres.

Men' viuo?] Me nè uiuo, auferet heres? (inquit Opimius æger.)

hoc age] in hanc curam incumbe (inquit medicus) huic rei da operam aſſiduam. totum ſtudium tuum eò confer, ut conualeſcas, & uiuas. nam hæc uerba, *hoc age*, eam, quam dixi, uim habent, ut & alibi oſtendemus.

quid vis?] Quid uis faciam? (inquit Opimius.)

Deficient inopem venæ te] deſtituent te inopem (inquit medicus) uenæ, niſi

niſi cibo uires reficies, & recreabis. Lucrèt. lib. 4. *His igitur rebus rareſcit corpus, & omnis Subruitur natura, dolor quam conſequitur rem. Propterea capitur cibus, ut ſuffulciat artus, Et recreet uireis interdatus, atque patentem Per membra, ac uenas ut amorem obturet edendi.* in uno cod. manuſcripto legitur *Defluunt inopem*. quam ſcripturam non ſum ſecutus, ut ſuppoſitam.

ſume hoc ptiſanariũ oryzę] πτισάνη, ſeu πτισσάνη geminato σσ pultis genus eſt ex farina hordeacea. uerumtamen fit & ex alijs frugibus, docent autem medici hordeaceam omnium eſſe ſaluberrimam, atque ad concoquendum facillimam. nam quæ ex oryza conſtat, cum copioſiùs alat ægrum, quam plerunque vires ferre queant, tùm uentriculum pręgrauare ſolet. ptiſanarium nomen eſt ὑποκοριστικὸν à ptiſana, quaſi puſilla ptiſana. Accipiendum eſt autem ptiſanę nomen hoc loco, non pro oryzæ ſucco, qui in potionem præbeatur, cuiuſmodi hodie fieri conſueuit ex hordeo, in qua nihil ineſt pręter aquam, & hordei cremorem: ſed pro pulte, in qua ſolidæ partes ipſius oryzæ maneant, *emta* quæ detur in cibum.

Quanti emtæ?] quęrit Opimius quãti emta ſit oryza, morbo & fame moriturus potius, quàm aſſes octo in ſalutem, & uitam æquo animo inſumturus. autem patrij caſus eſt numeri ſingularis.

octo aſsibus] octuſſis numero ſingularis, & aſſes octo, unum ſunt, aut certè idem ualẽt. itaque ſic loquuntur Latini, *ptiſanam octuſſe em*, numero ſingulari id eſt. octo aſſibus. Quod ſi quis ita loquatur. emi octuſſibus numero multitudinis, inepte loquatur, niſi cum hac adiectione, uerbi gratia, duobus, tribus quattuor, &c. octuſſibus. duo octuſſes autem ſedecim aſſes ualent, & ita deinceps. Iccirco ſcripturam uulgatam reieci, ut corruptam, & ineptam. mihi ſuffragantur aliquot ueteres cod. in quibus in nomine *octuſſibus u* non uacabat litura. ex qua feci coniecturam, ſcriptum fuiſſe initio *oct' aſſibus*: deinde ab aliquo audaciore, quàm doctiore, factum eſſe *octuſſibus*. as autem principio nummus erat libralis ęreus, & per L ſcriptum notabatur. ualebatque quattuor noſtros Turonenſes: unum Marketum Venetum. Itaque ſeſtertius, qui duos aſſes, & ſemiſſem ualet, per duo L L & S à ueteribus notabatur hoc modo LLS non ut hodie, idque inſcitè, HS.

eheu Quid refert morbo, &c.] quid refer (inquit Opimius) utrùm morbo, nempe lethargo peream, an furtis, ac rapinis? multo certè mihi optabilius eſſe debet morbo perire, quam furtis, & rapinis: quaſi hoc ſignificet Opimius, tanti emere oryzam, eſſe ſua furto amittere, ſuiſque bonis ſpoliari. ſine igitur me, o medice (inquit Opimius) morbo extingui, & interire. tantam enim impenſam æquo animo ferre non poſſum morte mihi longè grauius, atque acerbius eſt, mea ſic diripi, & compilari uidere.

pereamque rapinis ita reperi ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, uno Vatic Rainun. Card. Iann. Torneſ. non, ut in uulgatis, *peream ne*.

Quid, ſi quis non ſit auarus,] nunc incipit docere alios prætereà eſſe ſtultos, & inſanos, quàm auaros: neque eum, qui non ſit auarus, continuò eſſe ſanum: quemadmodum non efficitur ex eo, ſi quis non ſit cardiacus, ut benè ualeat, cum ſint alij quamplurimi corporis morbi. unà autem colloquuntur Horatius & Damaſippus hoc loco. quęrit enim Horatius, reſpondet Damaſippus.

Craterum] medicum, de quo M. Tull. lib. XII. epiſt. ad Att. *commouet me Attica, etſi aſſentior Cratero.* huius ſeruum ſcribit Porphyrius Tyrius lib. 1. περὶ ἀποχῆς τῶν ἐμψύχων, morbo inuſitato affectum, cum medicamenta non prodeſſent, uipera piſcis in formam figurata, & ab eo deuorata, ſanum factum.

Verba Tyrij hęc ſunt, Κρατεροῦ τοῦ ἰατροῦ οἰκέτης ξένῳ περιπεσὼν νοσήματι, τῶν σαρκῶν ἀπόστασιν λαβουσῶν ἐκ τῶν ὀστῶν, τοῖς μὲν φαρμάκοις ὠφέληται οὐδέν. ἰχθύος δὲ τρόπῳ, ἐχίῳ σκευασθέντι, καὶ βρωθέντι διεσώθη, τῆς σαρκὸς συγκολληθείσης.

recte eſt igitur] id eſt, ualet ne igitur hic æger, quod cardiacus non ſit? & è lectulo ſurget?

negabit] medicus Craterus.

immolet æquis Hic p.L.] qui non eſt periurus, neque ſordidus, uidetur habere deos Lares ſibi propitios, æquos, amicos, placatos: Quare meritò debet eis, ut ab inſania liber, porcum immolare, gratiasque agere: uerùm eſt, &c. Porcum ab inſanis, & furioſis immolari ſolitum eſſe, declarat iocus Plautinus Menæchm. *Quibus hic pretijs ueneunt porci ſinceri? nummum a me accipe. iube te piari de mea pecunia. nam equidem inſanum te eſſe certò ſcio.*

Nauiget Anticyram] ut purgetur ueratro, ſeu elleboro. innuit ambitioſum alio genere inſanię inſanum eſſe, quàm auarum: qui hic nunquam utatur bonis quæſitis: ille ſua largiatur, & profundat, ut honores à populo obtineat.

quid enim differt, barathrone] quantum ad inſaniam attinet, nihil intereſt, utrùm quis ſua profundat, an ſuis abſtineat, ut alienis, aut ſacris. Vterque enim eſt inſanus. barathrum locum fuiſſe altitudine immenſa, in quem nocentes, & malefici demittebantur, notum eſt.

Canuſi] Canuſij. oppidi nomen eſt, de quo ſuprà ſatyr. v. lib. I.

natis diuiſſe duobus] corruperant hunc locum inſolentes, & audaces quidam homines, ſuppoſuerantq; *didiſſe*, planè vitioſè, & contra auctoritatem codicum non ſolùm antiquorum, & calamo exaratorum, verùm etiam typis excuſorum melioris notæ. *diuiſſe* autem rectum eſt, dictumq;, vt *promiſſe* apud Catullum. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ, Aufilena fuit.* & apud Terent. *produxe*, & ſimilia exempla bonis ſcriptoribus vſitata: ex quibus collegimus nonnulla ſuprà ad ſatyr. v. lib. I.

Tu Nomentanum] Tu Aule, ne Nomentanum ſequerere, veritus ſum. Erat autem Caſſius Nomentanus profuſus nepos: vt ſuprà diximus ad ſat. VIII. libr. I.

tu ne ſequerere Cicut.] tu Tiberi, ne ſequerere Cicutam ſordidiſſimum, atque auariſſimum cumini ſectatorem, & fœneratorem.

Tu caue ne minuas, tu, &c.] hic Oppidius duos habebat filios diſſimiles admodum moribus, & natura. in Aulo enim indoles quędam inerat præſignificatrix largitionis futurę, & profuſionis: Tiberius contrà ad parſimoniam, atque auaritiam natura factus videbatur. Pater igitur vtriuſque ingenio perſpecto, & cognito, vtilia vtrique præcepta dat, quibus naturæ vitium temperare, atque ad mediocritatem inflectere queat. Aulum monet, ne rem à patre acceptam largitione, & profuſione minuat: Tiberium, ne immoderata parſimonia, & nimio lucri ſtudio augeat. Cephalus ille apud Platonem lib. I. de rep. quærenti à Socrati, qualis fuiſſet χρηματιστὴς, id eſt, quantum ſtudij adhibuiſſet in pecunia quęrenda, & in facienda re, reſpondet ſe medium fuiſſe χρηματιστὴν inter auum, & patrem. Auum enim tanto ferè patrimonio à maioribus ſuis accepto, quantum ipſe nunc poſſideat, multo maius feciſſe, atque auxiſſe: Lyſaniam autem patrem rem, quam acceperit, aliquanto minorem, quam nunc ſit, feciſſe: ſibi verò ſatis eſſe, ſi liberis non pauciora quidem, ſed aliquantulo plura, quàm acceperit, relinquat. verba Platonis ſunt hæc, ſi quis forte magis delectatur Gręcis, quàm Latinis, pręſertim noſtris. μέσος τις γέγονα χρηματιστὴς τοῦ τε πάππου, καὶ τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ πάππος τε, καὶ ὁμώνυμος ἐμοὶ, σχεδόν τι, ὅσην ἐγὼ

νῦν

τὴν ἐσίαν κέκτημαι, παραλαβὼν, πολλάκις τοσαύτην ἐποίησε· Λυσανίας δὲ ὁ πατὴρ, ἔτι ἐλάττω αὐτὴν ἐποίησε τῆς νῦν ἔσης. ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ, ἐὰν μὴ ἐλάττω καταλίπω τουτοισίν, ἀλλὰ βραχεῖ τινι πλείω, ἢ παρέλαβον.

natura coercet.] quia modico contenta eſt.

titillet] ne vos gloriæ dulcedo alliciat ad petendos magiſtratus. tralatio eſt.

ambo] antiquum pro *ambos*. ſic M. Tull. epiſt. ad M. Fabium Gallum lib. 7. *præter duo nos, loquitur iſto modo nemo*. nam ita habent codices emendati, tum excuſi, tum calamo ſcripti. ſic & Virg. Aen. XI. *Si duo præterea tales Idæa tuliſſet Terra uiros.* ſic ſuprà ſatyr. VII. lib. I. *duo ſi diſcordia uexet inerteis.*

inteſtabilis] Inteſtabilis eſt is, cui nemo cogitur teſtimonium dicere: cui teſtes nulla ſua in re adhibere licet. nam ciui Rom. incolumi capite, & fama licebat teſtimonium ijs denunciare, quos ſciret aliquid compertum habere earum rerum, de quibus quæreretur, aut controuerſia eſſet. licebat ei & teſtes omnibus in rebus, quas agere vellet, adhibere: ex quo natus eſt iocus ille apud Plautum in Curculione. *Semper curato ne ſis inteſtabilis. Quod amas, ama teſtibus præſentibus.* inteſtabilis illo loco, valet ſine teſtibus. Sed ambiguè dictum eſt. propterea autem quòd teſtamentum non niſi aliquot teſtibus præſentibus fieri poteſt: iccircò, qui ſunt inteſtabiles, teſtamentum facere non poſſunt, cum eis teſtes in ſuis rebus adhibere non liceat. Atque eadem ratione ne ad teſtamentum quidem, quod quis alius facere velit, adhiberi poſſunt: quod autoritate Vlpiani comprobatur. Nam id ſenatuſconſultum, quo decretum eſt, vt damnatus ob carmen famoſum, ſit inteſtabilis, ſic interpretatur, vt dicat, ei neque teſtamentum facere licere, neque ad teſtamentum ab altero adhiberi.

ſacer] execrandus. vt ſup. Od. VII. epod. *Sacer nepotibus cruor.*

In cicere, atque faba] ædiles & ambitioſi homines ſolebant Floralibus, vel in annonę caritate id genus legumina vel populo viritim metiri, vel vulgò ſpargere. M. Tull. frumentaria. *nunquam tam grati hi ſeſquimodij, Qu. Hortenſi, fuiſſent: quos tu, cum ad menſuræ tam exiguam rationem populo Rom. in capita deſcripſiſſes, gratiſſimum omnibus feciſti. Caritas enim annonæ faciebat, ut iſtuc, quod te paruum uidebatur, tempore magnum uideretur.* Ego tamen hæc Horatij verba de ijs, quæ ſpargebantur in vulgus, & de miſſilibus accipienda eſſe arbitror: quanuis traditum ſit Milonem tria ampliſſima patrimonia in delinienda plebe conſumſiſſe, & P. Craſſum populo Rom. epulum præbuiſſe, ac treis minas in ſingula ciuium capita diſtribuiſſe. ſed hæc Horatiana, ſunt referenda ad ſuperiora tempora.

Latus vt in Circo ſpatiere] vt ſis ædilis, vt præſis ludis, vt in Circo multis ante euntibus, & turbam emouentibus, ambules. *latus* autem excudendum curaui quinque codicum auctoritate fretus, duorum Vatic. Iann. Faer. Torneſiani.

aut æneus vt ſtes] aut vt tibi ſtatua ænea ponatur. ſic loquuntur & Græci. *ἱςαςθαι χαλκῦν*. ſtatuæ ęneę honore affici: & *ἱςάναι χαλκῦν*, erigere alicui ſtatùam æneam.

Nudus agris, nud. p. i.] ſpolians te agris, & pecunijs à patre acceptis?

Scilicet vt plauſus] ſcilicet vt populus Rom tibi eodem modo applaudat, quo modo Agrippæ applaudere ſolet.

Aſtuta ingenuum vulpes imit. l.] quid tam diſsimile, quàm vulpes leoni? Illa imbecilla, hic valentiſsimus: illa dolis, hic viribus confidit. plerique tamen vbi pellis leonina non ſatis valet, vulpinam adhibent, nituntur ꝗ; & viribus & dolis. quod feciſſe L. Syllam accepimus, eiq; benè proceſſiſſe videmus.

Sed inſigniter ij ſtulti ſunt, qui cum ingenio, & ſollertia locum aliquem inter ſuos ciues obtinere poſſint, viribus ſimulatis, potentiæque ſpecie oſtentata, cũ ſuperioribus, atque illuſtrioribus viris contendere malunt.

Ne quis humaſſe velit.] inducitur nunc nouus dialogus, nouaq; diſputatio inter Teucrum, & Agamenonem. Cuius hæc ſumma & ſententia eſt, reges, & principes, & huiuſmodi perſonas claras, & illuſtres ob ſpeciem gloriæ inanem multa quotidie peccare, immania ſcelera ſuſcipere, denique vehementer̃ inſanire. Totus autem hic locus ex Sophoclis Aiace adumbratus eſt, apud quem, cum Aiacem ſua ipſius manu interfectum Teucer tollere, vt ſepeliret, conaretur, interueniens Menelaus Agamemnonis iuſſu, vetat Aiacis corpus loco mouere propterea, quòd (inquit ille) cum ſperaremus eum belli adiutorem, & nobis amicum vnà nobiſcum veniſſe domo, comperimus re quæſita inimicum nobis fuiſſe Troianis ipſis acriorem: qui vniuerſi exercitus cædem meditatus, noctu nos adortus eſt, vt armis opprimeret. Quòd ſi quis Deus hunc eius conatum non compreſſiſſet (inquit) nos in eius locum indigniſsima nece affecti iaceremus: iſte autem viueret. at nunc Deus immortalis iſtius contumeliam, petulantiamque à nobis in oues, & greges auertit. Quapropter nemo eſt quantunuis viribus præſtans, & pollens, qui corpus eius ſepultura afficere audeat: ſed omnino in arena proiectus, ac proſtratus mergis, & reliquis auibus maritimis eſcam ſuo corpore, pabulumque præbebit. Sed præſtat Sophoclis verſus aſcribere. Μεν. Οὗτοι σε φωνῶ. τόνδε τὸν νεκρὸν χεροῖν Μὴ συγκομίζειν, ἀλλ᾽ ἐᾷν ὅπως ἔχει. Τεῦκ. Τίνος χάριν τοσόνδ᾽ ἀνήλωσας λόγον; Μενε. Δοκοῦντ᾽ ἐμοί, δοκοῦντα δ᾽, ὃς κραίνει στρατοῦ. Τεῦκ. Οὔκουν ἂν εἴποις, ἥντιν᾽ αἰτίαν προθείς; Με. Ὁθ᾽ οὕνεκ᾽ αὐτὸν ἐλπίσαντες οἴκοθεν Ἄγειν Ἀχαιοῖς ξυμμαχόν τε καὶ φίλον, Ἐξεύρομεν ζητοῦντες ἐχθίω Φρυγῶν. Ὅστις στρατῷ ξύμπαντι βουλεύσας φόνον Νύκτωρ ἐπεστράτευσεν, ὡς ἕλοι δορί. Κ᾽ εἰ μὴ θεῶν τις τήνδε πεῖραν ἔσβεσεν. Ἡμεῖς μὲν ἂν τήνδ᾽, ἣν ὅδ᾽ εἴληχεν τύχην, Θανόντες ἂν, προὐκείμεθ᾽ αἰσχίστῳ μόρῳ. Οὗτος δ᾽ ἂν ἔζη. νῦν δ᾽ ἐνήλλαξεν θεὸς Τὴν τοῦδ᾽ ὕβριν πρὸς μῆλα, καὶ ποίμνας πεσεῖν. Ὧν οὕνεκ᾽ αὐτὸν οὔτις ἔστ᾽ ἀνὴρ σθένων Τοσοῦτον, ὥστε σῶμα τυμβεῦσαι τάφῳ. Ἀλλ᾽ ἀμφὶ χλωρὰν ψάμαθον ἐκβεβλημένος Ὄρνισι φορβὴ παραλίοις γενήσεται. Idem facit poſtea Agamemnon: cui fortiter in os aduerſatur, & reſiſtit Teucer, quo ad Vlyſſes clamore, & iurgio exaudito adueniens mitigatus iam, ac placatus in Aiacem mortuum, Agamemnonem flexit, atque exorauit, vt Aiacem ſineret ſepeliri.

Dij tibi dent capta, &c.] hęc ſunt ex Homero ferè expreſſa *ἰλιάδ. α.* Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχοντες Ἐκπέρσαι. Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ᾽ οἴκαδ᾽ ἱκέσθαι. *redducere* excudēndum curaui quinque cod. fretus: duob. Vat. Iann. Faer. Torneſ.

cur Aiax Heros ab Achille ſec.] Cur Aiax vno Achille inferior iacet inſepultus, qui toties Græcos in maximas anguſtias redactos ſeruauit? Homerus *ἰλιάδ. β.* Aiacem Telamonium, de quo nunc verba facimus, teſtatur omnium Græcorum fuiſſe longè fortiſſimum, quandiu Achilles iratus prælio abſtinebat. Illum enim Aiaci præſtitiſſe. ſic Homer. Ἀνδρῶν δ᾽ αὖ μέγ᾽ ἄριστος ἔην τελαμώνιος Αἴας, Ὄφρ᾽ Ἀχιλεὺς μήνιεν· ὁ γὰρ πολὺ φέρτατος ἦεν. Erat igitur ab Achille ſecundus. Quin etiam ipſe Vlyſſes, cum apud inferos *ὀδυσσ. λ.* Aiacis vmbram vidiſſet ſolam, aliarumq; cœtum fugienté, & etiam tũ indignanté, atque iratam propterea, quòd Gręci Achillis arma Vlyſsi potius, quàm ſibi adiudicaſſent, optat vt, ſi fieri poſsit, ne in illo certamine ſuperior Aiace fuerit, quia talis vir ꝑpter eã victoriã exceſſerit e vita, q & forma corpo

ris

ris, & rebus geſtis (inquit Vlyſſes) ceteris Græcis omnibus antecellebat, vno Achille excepto. ſic Vlyſſes, cuius grauiſsimum teſtimonium eſſe debet. Αἴαντ', ὃς πέρι μὲν εἶδος, πέρι δ' ἔργα τέτυκτο Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα. Idem Vlyſſes eadem de Aiace prædicat apud Sophocl. his verbis. Ἀλλ' αὐτὸν ἔμπας ὄντ' ἐγὼ τοιόνδ' ἐμοὶ Οὔκουν ἀτιμάσαιμ' ἄν, ὥστε μὴ λέγειν Ἕν' ἄνδρ' ἰδεῖν ἄριστον Ἀργείων, ὅσοι Τροίαν ἀφικόμεσθα, πλὴν Ἀχιλλέως. Eodem pertinet illud Pindari. Νεμ. εἴδ. ζ. de Aiace, ὃν κράτιστον Ἀχιλλέως ἄτερ, μάχᾳ ξανθῷ Μενελάῳ δάμαρτα κομίσαι θοαῖς ἐν ναυσὶ πόρευσαν εὐθυπνόου Ζεφύροιο πομπαὶ πρὸς Ἴλου πόλιν.

toties ſeruatus clarus Ach.] Cùm alibi, tùm in defenſione nauium maximè virtus Aiacis apparuit, atque enituit: qui ceteris ferè Græcis omnibus metu perterritis, atq; in fugam verſis, ſolus Hectoris, & Troianorum impetum tardauit, ac repreſſit. quod narratur ab Hom. ἰλ. ο. Pręterea apud Sophoclem in ea, quam dixi, tragœdia, pręclara Aiacis à Teucro exponuntur facinora his verſibus. Οὐ μνημονεύεις οὐκέτ' οὐδὲν ἡνίκα Ἑρκέων ποθ' ὑμᾶς οὗτος ἐγκεκλεισμένους Ἤδη τὸ μηδὲν ὄντας ἐν τροπῇ δορὸς Ἐρρύσατ' ἐλθὼν μοῦνος: ἀμφὶ μὲν νεῶν Ἄκροισιν ἤδη ναυτικοῖς ἑδωλίοις Πυρὸς φλέγοντος, εἰς δὲ ναυτικὰ σκάφη Πηδῶντος ἄρδην Ἕκτορος, τάφρων ὕπερ, Τίς ταῦτ' ἀπεῖρξεν; οὐχ ὅδ' ἦν ὁ δρῶν τάδ', ὃν οὐδαμοῦ φὴς οὐδὲ συμβῆναι ποδί; quorum hæc ferè ſententia eſt. oblitus'ne es illius tēporis, cum vos intra munitiones, & vallum incluſos, profligatos iam, & in extremum diſcrimen adductos, acie verſa ſolus hic liberauit, ac ſeruauit, transtris quidem nauium iam incendio conflagrantibus, irrumpente autem in naues, foſſis ſuperatis, Hectore? quis hęc propulſauit? non ne hic erat, qui has res geſſit, quem ais ne pedem quidem vſquam contuliſſe?

Gaudeat vt populus Priami, Pria.] expreſſum ex Homer. ἰλιάδ. α. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ. tale eſt & Virgilianum illud ſub perſona Sinonis. *Iamdudum ſumite pœnas. Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.* Iterum Hom. ἰλ. β. Οὕτω δὴ οἶκόνδε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν Ἀργεῖοι φεύξονται ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης: Κὰδ δέ κεν εὐχωλὴν Πριάμῳ, καὶ Τρωσὶ λίποιεν Ἀργείην Ἑλένην, &c. quę exempla eò maximè valent, quòd omnes, qui modò prudenter ſentiunt, ac ſapiunt, operam dare ſolent, ne quid admittant, quod & inimicis voluptatem afferat, & amicis acerbum ſit, atque iniucundum quod vtrunque ſibi eueniſſe lamentatur Theognis. Οἴμοι ἐγὼ δειλὸς, καὶ δὴ κατάχαρμα μὲν ἐχθροῖς· Τοῖς δὲ φίλοισι πόνος, δειλὰ παθὼν, γενόμην. Et Ariſtoteles rhetor. 1. καὶ ὅλως ὃ οἱ ἐχθροὶ βούλονται, ἢ ἐφ' ᾧ χαίρουσι, τοὐναντίον τούτῳ ὠφέλιμον φαίνεται. δι' ὃ εὖ εἴρηται. ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, id eſt, Et omnino contrarium eius, quod inimici volunt, aut quo lætantur, vtile videtur. Quapropter pulchrè illud ab Homero dictum eſt. Gaudeat haud dubie Priamus. Et Demoſthen. in orat. περὶ παραπρεσβ. oraculum quoddam profert, quod monet nihil eſſe committendum, quamobrem gaudeant inimici. φησὶ δέ γε ἡ μαντεία ἀεὶ δεῖν, ὅπως μὴ χαίρωσιν οἱ ἐχθροὶ, ποιεῖν. eodem pertinet illud Heſiod. ἔργ. καὶ ἡμ. Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδὼν, μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃς.

Mille ouium] hæc dicuntur hic ab Agamemnone. eadem loquitur Menelaus apud Soph. quem locum ſuprà produxi: & item Vlyſſes his verbis, Ἐφθαρμένας γὰρ ἀρτίως εὑρίσκομεν Λείας ἁπάσας, καὶ κατηναρισμένας Ἐκ χειρὸς αὐτοῖς ποιμνίων ἐπιστάταις.

inſanus] Cùm in iudicio illo, & diſceptatione armorum Achillis nemo præter Vlyſſem cum Aiace cōtenderet, ceterique ei omnes cederent, Aiacē è iudicio diſceſſiſſe ab Vlyſſe victū, armaque Vlyſſi adiudicata fuiſſe, atq; ex ea ini

quitate

quitate Aiacem incredibili animi dolore affectũ in furorem incidiſſe cum multi auctores litteris,& memorię prodiderint,tum ea de re pulcherrima extat ea, quam ſæpe iam commemoraui,Sophoclis tragœdia,quę inſcribitur Αἴας μαστιγοφόρος. Pindarus quoque Nem. εἰδ. η. oſtendens,quanta vis ſit callidæ,& artificioſę orationis,dicit Græcos eloquentia Vlyſſis perſuaſos, non æquitate, aut veritate rei adductos,Vlyſſem Aiaci prætuliſſe. Ἐχθρὰ δ᾽ ἄρα πάρφασις ἦν καὶ πάλαι,αἱμύλων μύθων ὁμόφοιτος δολοφραδὴς κακοποιὸν ὄνειδος· ἃ τὸ μὲν λαμπρὸν βιᾶται, τῶν δ᾽ ἀφάντων κῦδος ἀντείνει σαθρόν.

inclytum Vlyſſem] in eadem tragœdia Aiax Palladi,quid fecerit,roganti,reſpondet ſe Vlyſſem domi habere vinctum eo conſilio,vt eum domus interioris columnæ aſtrictum,flagellis ad necem cædat.

Et Menelaum vna mecum] eo ipſo in loco Aiax percunctanti Palladi non ſolùm fatetur,verum etiam,vt glorioſum quiddam prædicat, ſe ſanguine Græcorum ferrum tinxiſſe: in eis autem Agamemnonem, ac Menelaum interfeciſſe. Ἀθη. ἦ καὶ πρὸς Ἀτρείδαισιν ᾔχμασας χέρα, Αι. ὥστ᾽ οὔποτ᾽ Αἴανθ᾽ οἵδ᾽ ἀτιμάσουσιν ἔτι. Ἀθη. Τεθνᾶσιν ἄνδρες, ὡς τὸ σὸν ξυνῆκ᾽ ἐγώ.

Tu cum pro vitula] Cum Græci Aulide detinerentur aduerſa tempeſtate,neque vlla eis nauigandi facultas daretur, Agamemnon partim Chalcantis reſponſo adductus,partim ambitione impulſus filiam ſuam Iphigeniam ſimulatione nuptiarum domo arceſſitam Dianę immolare inſtituit,quàm Diana ad Tauros vſq; ductam,cerua in eius locum ſubſtituta eripuit. Agamemnon apud Euripidem in ea tragœdia,quæ Iphig. in Aulide inſcribitur,ſic de hoc Calchantis reſponſo,ſuoq; conſilio loquitur. Ἠθροισμένου δὲ, καὶ ξυνεστῶτος στρατοῦ Ἥμεσθ᾽ ἀπλοίᾳ χρώμενοι κατ᾽ Αὐλίδα Κάλχας δ᾽ ὁ μάντις ἀπορίᾳ κεχρημένοις Ἀνεῖλεν Ἰφιγένειαν, ἣν ἔσπειρ᾽ ἐγὼ, Ἀρτέμιδι θῦσαι τῇ τόδ᾽ οἰκούσῃ πέδον. Καὶ πλοῦν τ᾽ ἔσεσθαι,καὶ κατασκαφὰς φρυγῶν Θύσασι, μὴ θύσασι δ᾽ οὐκ εἶναι τάδε. Apud Sophoclem autem in ea tragœdia, quæ Electra inſcribitur,Clytemneſtra ab Electra accuſata, quòd virum ſuum interfecerit, ſic reſpondet, atque hac ſui facti defenſione vtitur: quia ille filiam ſuam ſolus Græcorum mactandam præbere non dubitarit. verba Sophoclis ſunt hæc. Ὡς ἐξ ἐμοῦ τέθνηκεν, ἐξ ἐμοῦ, καλῶς Ἔξοιδα, τῶνδ᾽ ἄρνησις οὐκ ἔνεστί μοι. Ἡ γὰρ δίκη νιν εἷλεν, οὐκ ἐγὼ μόνη· Ἧι χρῆν σ᾽ ἀρήγειν, εἰ φρονοῦσ᾽ ἐτύγχ[an]ες. Ἐπεὶ πατὴρ οὗτος σὸς, ὃν θρηνεῖς ἀεὶ, Τὴν σὴν ὅμαιμον μοῦνος Ἑλ[λήνων] ἔτλη Θῦσαι θεοῖσιν. At Pindarus, quaſi res in dubium veniat, quęrit vtrum'ne dolor ex Iphigeniæ filiæ ſuſceptus Clytemneſtram, vt virum interficeret, impulerit, an nocturnæ adulteri blanditiæ: his verbis. πότερόν νιν ἄρ᾽ Ἰφιγένει᾽ ἐπ᾽ Εὐρίπῳ σφαχθεῖσα τῆλε πάτρας ἔκνισε βαρυπάλαμον ὄρσαι χόλον, ἢ ἑτέρῳ λέχει δαμαζομέναν ἔννυχοι πάραγον κοῖται; Lucretius lib.1. Iphigeniæ mactandæ cauſam in religionem confert, his verſibus. *Aulide quo pacto Triuiai virginis aram Iphianaſſai turparunt ſanguine fœde Ductores Danaum delecti prima virorum.* Sequuntur illa deinceps aliquot verſibus interpoſitis, *Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat, Quod patrio princeps donarat nomine regem. Nam ſublata virum manibus, tremebundaq; ad aras Deducta eſt, non vt ſolenni more ſacrorum Perfecto, poſſet claro comitari Hymenæo: Sed caſta inceſtè nubendi tempore in ipſo Hoſtia concideret mactatu mæſta parentis, Exitus vt claſſi felix, fauſtusq; daretur. Tantum religio potuit ſuadere malorum.* M.Tull. item ſtultam Agamemnonis religionem reprehendit lib.3. off. his verbis. *quid Agamemnon? cum deuouiſſet Dianæ, quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. promiſſum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit.*

mola

mola ſalſa] farre cum ſale. Feſt. *Mola uocatur etiam far toſtum, & ſale ſparſum, quod eo molito, hoſtiæ aſpergantur.*

Rectum animi] *τὸ ὀρθὸν*, id eſt, *τὴν ὀρθότητα*. rectitudinem diceremus, ſi eſſet vſitatum. *rectum animi* eſt ſanitas, & conſtantia. ſup. ſat. 1 lib: 1. rectum vſurpauit nullo alio adiuncto. *Sunt certi denique fines, Quos ultra, citraq; nequit conſiſtere rectum.*

quorſum?] inquit Agamemnon.

inſanus] quem inſanum dicis fuiſſe. verba ſunt Teucri.

Verùm ego, vt hærenteis] hunc locum paulo antè ex Euripide, & Lucretio illuſtrauimus. eodem pertinent, & illa ex eadem tragœdia, quæ reſpondet Agamemnon filię mortem deprecanti. *Ὁρᾶθ' ὅσον ςράτευμα ναύφρακτον τόδε· Χαλκέων ὅπλων ἄνακτες Ἑλλήνων ὅσοι· Οἷς νόςος οὐκ ἔςι Ἰλίου πύργους ἔπι, Εἰ μή σε θύσω, μάντις ὡς Κάλχας λέγει.* ſed quod diximus ſuprà Euripidem, & Euſtathium ſecuti, Iphigeniam à Diana fuiſſe liberatam, ac ſublatam, non immolatam, Pauſanias quoque in Arcad. narrat ab Arcadibus idem vulgo dictari. prætereà teſtatur Heſiodus Iphigeniam non eſſe mortuam: ſed Dianæ beneficio, ac munere inferorum eſſe Deam, quam Hecaten appellamus.

prudens] ſciens, iudicio ac voluntate: vel prudenter.

Qui ſpecies alias veris, &c.] ex ijs duobus, quæ Agamemnoni Teucer obiecerat, videlicet eum, & diuos placaſſe ſuo, id eſt, filiæ ſuæ ſanguine, & furioſum in eo fuiſſe: prius illud faſſus eſt Agamemnon: hoc poſterius negauit, ſe furioſum prptereà fuiſſe. Nunc igitur probare conatur, quod ille negauerat, hoc modo. Sed mihi prius admonendus eſt lector, hunc locum in omnibus libris, quos quidem viderim, tum excuſis, tum calamo exaratis eſſe corruptum: à me autem vnius litteræ adiectione reſtitutum. Cum enim antea ita legeretur. *Qui ſpecies alias ueri*, &c. ego ſic emendaui *Qui ſpecies alias ueris*, meam coniecturam doctis omnibus approbantibus, & quod caput eſt, ipſa veritate, ac ſententia hanc ſcripturam poſtulante. ſpecies autem aliæ veris, ſeu aliæ à veris (vtroque enim modo loquuntur Latini, vt mox dicemus) ſunt ſpecies à veris differentes, ſpecies falſæ: quibus nobis occurrentibus decepti falſa, & praua pro rectis, & veris ſequimur, expetimus, probamus. ſic M. Tull. off. 3. de Regulo. *Is cum Romam ueniſſet, utilitatis ſpeciem uidebat: ſed eam, ut res declarabat, falſam iudicauit.* ibidem. *apud ſuperiores, utilitatis ſpecies falſa ab honeſtatis auctoritate ſuperata eſt.* eadem ratione falſa viſa Idem M. Tull. nominat in Lucullo, quę cum habeant quandam veri ſimilitudinem, nos inducunt, vt falſa pro veris habeamus. Iam vero hoc genus loquendi *aliud uero*, aut *aliud a uero*, Latinis eſt vſitatum. vt docuimus in annotationibus noſtris in lib. 1. Ariſtot. de morib. ad Nicom. ex quibus licet (opinor) nobis exempla in hunc locum transferre. M. Brut. epiſt. ad M. Tull. lib. 11. *Nos ab initio ſpectaſſe otium, nec quicquam aliud, à libertate communi quæſiſſe, exitus declarat. aliud a libertate*, id eſt, diuerſum, diſcrepans, & differens à libertate. Tibull. lib 3. eleg. 4. *Hoc tibi coniugium promittit Delius ipſe, Felix: hoc alium deſine uelle uirum.* hoc alium, id eſt, alium ab hoc, alium quàm hunc. ſic enim & emendat, & explicat M. Muretus mihi aſſentiens. Atque ita loquuntur Græci. Plato in Menone. *ἄλλο ἐπιςήμης*. aliud à ſcientia. Ariſtot. rhetor. 2. *τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον τοῦ ἐλεινοῦ.* & de morib. ad Nicom. lib. 10 *ὁ φίλος ἕτερος ὢν τοῦ κόλακος.* Idem lib. 5. *ἢ γὰρ τὸ δίκαιον οὐ σπουδαῖον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς οὐκ, εἰ δίκαιόν ἄλλο, ἢ εἰ ἄμφω σπουδαῖα, ταυτόν ἐςι.* Iterum Plato in Parmenide. *ὥςε οὐδ' ἂν οὕτως εἴη ὅ, περ ἐςιν, ἕν, ἀλλ' ἕτερον ἑνός.* & in eodem dialogo iterum, ac ſæpius. Idem in Sophiſta. *πονηρία ἕτερον ἀρετῆς.* & Horat. epiſt. ad Quinctium li. 1. *Neu'ne putes alium ſapiente, bonoq́ue beatum* idem ad Auguſt. lib. 2.

Edicio,

Ed Eto, uetuit, ne quis ſe, præter Apellem, Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra. Ita igitur probat Agamemnonem furioſum eſſe. *Qui ſpecies alias ueris*, id eſt, vt diximus, à veris differentes, ſeu non veras, & præterea ſceleris tumultu permiſtas, id eſt, cum ſcelere coniunctas capiet, commotus habendus eſt, & furioſus: at tu ſecutus es ſpeciem religionis falſam, & cum ſcelere cõiunctam tum cum filiam tuam Dijs immolare inſtituiſti, quaſi eos eius ſanguine placaturus, & tuæ claſſi ſecundum exitum, fauſtamque, nauigationem ab illis impetraturus: furioſus igitur fuiſti. Porphyrio quidem quamuis aliquantum ſit corruptus hoc loco, vt & multis alijs locis, meam coniecturam, meamque interpretationem adiuuat, & confirmat. ſic enim ille. *Qui concipit animo ſpecies falſas, & uera non uidet, is demens eſt.* Poſtremò in cod. Torneſ. quamuis hic locus ſit itidem corruptus, tamen his verbis explicatus eſt: *Species ueritati contrarias.*

Aiax, immeritos dum occ.] licet legere hunc verſum ſine interrogatione, vt ſit conceſſio, hoc modo, demus Aiacem deſipere intereà dum agnos immeritôs occidit: tu cum ſcelus admittis, id eſt, cum filiæ ſanguine manus tuas cruentas ob titulos inanes, ſanæ mentis es? & videtur argumentum eſſe à minori, hoc modo: ſi Aiax inſanus habetur eò quòd agnos iugulauerit, quanto tu inſanior, qui filiam tuam mactauiſti ambitione adductus? licet & interrogando pronunciare.

ſcelus admittis] filiam occidis. ſcelus enim cędem ſemper aliquam, aut impietatem continet, vt alibi admonuimus. patriam prodere, parentes violare: Deos contemnere: hominem qui non læſit, & ciuem occidere, ſcelus eſt.

Stas animo?] idem valet, quod illud ſuperius. *Rectum animi ſeruas?* es ne compos mentis? minimè verò.

& purum eſt vitio] expers vitij. mendosè nonnulli coniungunt nomen vitio cum voce tumidum.

cum tumidum eſt cor?] tale eſt illud M. Tullij Tuſcul. libr. 3. *Itaque non inſcite Heracleotes Dionyſius ad ea diſputat, quæ apud Homerũ queritur Achilles, hoc (ut opinor) modo. Corq; meum penitus turgeſcit triſtibus iris, Cum decore, atque omni me orbatum laude recordor. Num manus affecta recte eſt, cum in tumore eſt? aut num aliquod membrum tumidum, ac turgidum non uitioſe ſe habet?* ſic igitur inflatus, & tumens animus in vitio eſt. Sunt autem verſus illi Homeri, quos M. Tullius Latinos fecit, *ἰλ. ι. Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, ὁππότ' ἐκείνου Μνήσομαι, ὥς μ' ἀσύφηλον ἐν Ἀργείοισιν ἔρεξε.*

Si quis lectica] aliud argumentum à minori.

Pupam, aut pupillam] ſic habent nonnulli codices calamo exarati, quos ego ſecutus ſum. nam vulgata quidem ſcriptura *Rufam, aut puſillam*, quæ reperitur etiam in nonnullis veteribus cod. mendoſa eſt, cum prima ſyllaba nominis *puſillam* ſit breuis. circumfertur & hæc *Rufam, & Rufillam*, quam non improbo, pupus autem idem quod puer: ex quo pupulus & pupillus. Catull. ad Caton. *Deprendi modò pupulum puellæ Truſantem.*

interdicto huic omne adimat ius. Pr.] prætor ei interdicat ſuorum bonorum adminiſtratione, tãquam furioſo, & det curatorem bonis. ſed quid opus eſt prætoris interdicto, cum lex ipſa interdicat, vt mox dicemus?

& ad ſanos abeat tut. pr.] tutelam poſuit pro curatione. nam propriè tutorem appellant iuriſconſulti, qui datur pupillis: curatorem, qui puberibus, vſque ad annum 25. Datur etiam prodigis, & furioſis curator: ſed non ita, vt puberibus, quemadmodum ex pandectarum libris intelligere licet. vetabant autem XII. tabulæ furioſum dominum eſſe rerum ſuarum. earumque curatio ad illius gentiles, & propinquos pertinebat. Cornificius li. 1. ad Herén. *ſi furioſus eſt,*

agnatorum, gentiliumque in eo, pecuniaque eius poteſtas, eſto. Columella lib. I. cap. 3. ſcribit Catonem dicere ſolitum, eum, qui agrum coleret nec ſalubri cælo, nec fertilem, velut commotæ mentis ad agnatos, ac gentiles eſſe deducendum. ſic & Varro libr. I. de re ruſtica. *Qui ſalubrem locum negligit, mente captus eſt, atque ad agnatos, & gentiles deducendus.* Iuſtinianus Inſtitutionum iuris ciuilis libr. I. tit. de curat. *furioſi quoque, & prodigi, licet maiores uigintiquinque annis ſint, tamen in curatione ſunt agnatorum ex lege duodecim tabularum.* quòd ſi deſint propinqui, dantur curatores à prętore, vt ſuprà epiſt. I. lib. I. *Nec medici credis, nec curatoris egere A pratore dati.*

Quid ſi quis natam] ſic legendum eſt, & ita habent libri calamo exarati, non, vt vulgati, *Quod ſi quis*,

muta] ἀλόγω, vt idem ſaty. III. lib. I. *Mutum & turpe pecus*, homines ſignificans ante inuentum ſermonis vſum.

Integer eſt animi] vt ſuprà ead. ſat. *Integer eſt mentis*, &c.

qui ſceleratus &] qui ſceleratus erit, idem & furioſus erit.

quem cepit vitr. fa.] qui fama populari ducitur, quæ fragilis, & leuis eſt, hic & furore concitatus eſt. Bellona Martis ſoror, ſacerdotibus ſuis, & ſuorum ſacrorum cultoribus bonam mentem adimebat, ita vt diſtrictis gladijs cruenti circumcurſarent. Feſtus. *Bellona dicebatur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quæ bellica uocabatur: ſupra quam, haſtam iaciebant, cum bellum indicebatur.* ſignificat, Agamemnonem populari fama adductum & bellum Troianis intuliſſe, & filiam ſuam mactauiſſe, ideoque furioſum eſſe.

Nunc age] nunc docet luxurioſos quoque, & aſotos inſanire.

Vincit enim ſtultos rat.] ſic loquitur ſaty. III. lib. I. *Nec uincet ratio, tantundem ut peccet, idemque*, &c.

Hic] Nomentanus, aut quiuis alius ei ſimilis.

Edicit, piſcator vti, po.] edicere eſt palàm, & clarè, & veluti pro imperio dicere. Terent. Eunucho. *miles, nunc adeò edico tibi Ne uim facias ullam in illam.* Virg. Aen. 3. *ſocijs tunc, arma capeſſant, Edico.* Itaque dicuntur edicere prætores, & conſules, cum proponendum in publico, vel publicè prædicandum, ac proclamandum curant quid ſint obſeruaturi, vel quid fieri velint, vel aliud ſimile. hic igitur luxurioſus nepos ſimulatque ampliſſimi patrimonij heres factus eſt, atque hereditatem adijt, edicit vt piſcatores, aucupes, vnguentarij, coqui, cupediarij, & id genus deliciarum, ac libidinum miniſtri, ſibi præſto ſint, domumque veniant.

Tuſci turba impia vici] homines qui emunt, vt pluris reuendant, id eſt, παλιγκάπηλοι. Plaut. in Curculione *In Tuſco uico ibi ſunt homines, qui ipſi ſeſe uenditant.* turbam Tuſci vici impiam, id eſt, periuram, ſceleratam, Deorum contemtricem, nominat, propterea quòd hoc genus hominum nihil proficiat, niſi ſtrenuè mentiatur, & peieret. alij lenones malunt ſignificari, qui omnium maximè ſunt periuri, atque impij. iam vnde appellatus ſit vicus Tuſcus, docet T. Liuius lib. 2. & Varro lib. 4. de ling. Lat.

Cum ſcurris] ſcurræ ſunt βωμολόχοι, paraſiti, qui riſum mouent diuitibus pabuli cauſa.

fartor.] à farciendo fartores appellati, qui farcimina conficiunt.

cum velabro] velabrum locus Romæ, à vehendo dictus, quòd cùm paludibus mons Auentinus à reliquis eſſet diſcluſus, eò ex vrbe, quadrãte ſoluto per paludes illas aduehebantur.

macellum] macellum dictum à Macello quodam, qui exercebat in vrbe latrocinia: quo damnato Cenſores, Aemilius, & Fuluius, ſtatuerunt, vt in do-

mo eius obſonia venderentur.

æquus] placidus, facilis, aſſentiens huic lenoni, æquiſſimo animo oratio-
nem lenonis audiens. eſt enim hæc vis huius nominis interdum, vt ſæpe anteà
admonuimus.

In niue Lucana] alloquitur venatorem. *dormis ſub dio, αἰθριοκοιτεῖς.* ſuprà
Od. I. lib. I. *manet ſub Ioue frigido Venator.*

tu piſces] hęc oratio habetur ad piſcatorem.

hiberno ex æquore] ex mari piſces euerris tempore hiberno. hieme pi-
ſcaris, quo tempore difficilior, laborioſior, periculoſior deniq; eſt piſcatio. Scri
ptura, quam in quattuor codic. manuſcriptis, vno Vatic. Rain. cardin. Iann. Tor-
neſ. reperi, *hiberno ex aquore uerris*, ita mihi, & omnibus viris doctis, quibuſcum
communicaui, probata eſt, vt temperare mihi non potuerim, quin ita excuden-
dum curarim: quanquam vulgatam *uellis* non damno. à verbo verrendi autem
euerriculum eſſe nominatum, retis genus, quod, quicquid piſcium nactum fue-
rit, euertit, docet Nonius: citatq́ue locum illum Cicer. ex orat. de ſignis. *Quod
unquam, iudices, huiuſcemodi euerriculum illa in prouincia fuit?*

decies] decies centena ſeſtertium nummum millia.

tibi triplex] triplum: & ita fortaſſe legendum. lenonem alloquitur.

media de nocte] ſuprà epiſt. ad Mæcenatem II. lib. I. *media de nocte cabul
lum Arripit.*

filius Aeſopi] Clodius Aeſopus, Clodij Aeſopi tragœdi filius luxurioſus
nepos. Aeſopum patrem hiſtrionem filio ſuo ducenties ſeſtertium reliquiſſe
conſtat. Dignus planè fuit pater filio, ſiquidem illius patina ſexcentis ſeſtertijs
fuit ęſtimata, filius autem margaritas deuorauit.

ſolidum] integrum, non comminutum, vno hauſtu.

bacam] vnionem, margaritam. ſup. Od. VIII. epod. *Nec ſit marita, quæ ro-
tundioribus Onuſta bacis ambulet.* Tradit Suetonius C. Cæſarem Caligulam ſimi-
liter portentoſiſſima ciborum genera eſſe commentum, vt pretioſiſſimas mar-
garitas aceto liquefactas ſorberet.

Nequitia, & nug. prauor. & am. gę.] nequitia, & ingenij leuitate, &
ſtudio rerum malarum ſimillimum. vide annot. ad illum locum, *ad cetera panè
gemelli.* epiſt. ad Fuſcum Ariſt. lib. I. malè enim Porphyrio, ſi modo eius oratio
eſt, putat *gemellum* poſitum eſſe pro *gemellorum.* nequam homines dicuntur libi-
dinoſi, luxurioſi, lurcones, & voluptatibus liquefacti homines, ad nullam rem
vtiles, vt alibi diximus.

Luſcinias] hic fit *συναίρεσις* duarum vocalium *i* & *a*, vt alibi docuimus.
hoc idem factitaſſe Aeſopum hiſtrionem tradit Plin. lib. X. his verbis, *In pati-
na poſuit aues cantu aliquo, aut humano ſermone uocaleis ſex nummis ſingulas coemtas,
nulla alia inductus ſuauitate, niſi ut in his imitationem hominis manderet.*

impenſo co.] impenſo pretio coemtas: magno comparatas.

Quorſum abeant ſani?] id eſt, non'ne ſit abſurdum, ſi iudicentur, aut
cenſeantur ſani?

creta, an carbone notandi?] laudandi ne ſunt, an vituperandi? in tribus
cod. antiquis ſcriptum reperi, *Quorſum abeant ſani ut creta, an carbone notati?* vt
fortaſſe ita legendum ſit, *Quorſum abeant? creta, ut ſani, an carbone notandi?* verùm
iudicet lector potius.

Aedificare caſas] hęc ſolent à pueris factitari. Tibull lib. 2. elegia I. *Tur
baq; uernarum ſaturi bona ſigna coloni Ludet, & ex uirgis extruet arte caſas.* Conatur
autem oſtendere puerilius eſſe amare viro barbato, quam hos ludos pueriles
ludere.

ploſtel-

ploſtello] ploſtellum, puſillum plauſtrum: ſic ſup. dixit *ploſtra ducentia.*

amentia verſet] id eſt, is dicendus ſit amens, vel non dubium fuerit, quin eum amentia agitet. duo cod. calamo exarati habent *amentia vexat.* quæ ſcriptura non eſt reijcienda: neque admodum refert vtro modo legas, quod ad ſententiam attinet.

Si puerilius his ratio eſſe euinc.] admonitum lectorem velim libros omnes vulgatos eſſe corruptos, in quibus hęc ſcriptura inueterauit: *Sic puerilius,* cùm legendum ſit, *Si puerilius his ratio eſſe euincet am.* vt habent quottuor cod. antiqui, vnus Vatic. Iann. Faer. Torneſ. Hoc igitur ſentit Horatius, ſi doceo, ac peruinco rationibus & argumentis firmiſſimis puerilius & ſtultius eſſe homini barbato amare, quàm ædificare caſas, & ſimilia: nec quicquam intereſſe, vtrùm talem nunc ludum ludas, qualem olim ludebas, cum puer eſſes trium annorum, an meretrices amore captus plores: quæro ex te, ſis ne facturus, quod olim fecit Polemo, qui, cùm anteà molliſſimè, ac diſſolutiſſimè viueret, aſſidueque in cõuiuijs, & luſtris verſaretur: poſteaquàm à Xenocrate philoſopho Academico reprehenſus, & obiurgatus eſt, omiſſo priore illo viuendi genere, dicitur ſeſe totum ad ſapientię ſtudium contuliſſe?

trimus] puer trium annorum. coniungendum eſt autem nomen *trimus* cum aduerbio *prius,* hoc modo, vtrum ne in puluere tale nunc opus ludas, quale prius ludebas, cum trimus eras. itaque tollenda eſt diſtinctionis nota, quam habent vulgati codices poſt vocem *trimus,* & poſt nomen *puluere* locanda

Polemo] hanc rem ſic Laertius, καί ποτε συνθέμενος τοῖς νέοις ἐστεφανωμένος, καὶ μεθύων εἰς τὴν Ξενοκράτους ἦλθε σχολήν. ὁ δὲ οὐδὲν διατραπεὶς συνεῖρε τὸν λόγον ὁμοίως. ἦν δὲ περὶ σωφροσύνης. ἀκούων δὲ τὸ μειράκιον κατ' ὀλίγον ἐθηράθη, καὶ οὕτως ἐγένετο φιλόπονος, ὡς ὑπερβάλλειν τοὺς ἄλλους, καὶ αὐτὸν διαδέξασθαι τὸν σχολήν. id eſt, *Et aliquando re cum iuuenibus conſtituta, coronatus, & ebrius in Xenocratis ſcholam venit. Ille autem oculis immotis, ſimiliter orationem connectebat. eratq; ſermo de temperantia. Adoleſcens autem audiens, paulatim captus eſt: & uſque adeò fuit induſtrius, ſtudioq; ac labori deditus, ut ceteros ſuperarit, & magiſtro in ſchola ſucceſſerit.*

inſignia morbi] deliciarum, & amoris indicia, ornamenta amatoria.

faſciolas] quibus coronæ præligabantur. M. Tull. lib. 2. ad Attic. *& Epicratem ſuſpicor (ut ſcribis) laſciuum fuiſſe. etenim mihi caligæ eius, ut faſciæ cretatæ, non placebant.* Idem in orat. de Aruſpic. reſponſ. *P. Clodius à crocota: à mitra, à muliebribus ſoleis, purpureisq; faſciolis, à ſtrophio, à pſalterio, à flagitio, a ſtupro eſt factus repente popularis.* Gręci vocant tænias. Ita apud Platonem in ſympoſio interuenit Alcibiades ebrius, coronatus, & faſcijs redimitus. verba Platonis hęc ſunt, καὶ ἐπιστῆναι ἐπὶ τὰς θύρας ἐστεφανωμένον αὐτὸν κιττοῦ τινι στεφάνῳ δασεῖ, καὶ ἴων, καὶ ταινίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πάνυ πολλάς, &c. & Architas apud Stobęum declarat, faſciarum vſum ad mollitiem pertinere. διὰ τοῦτο οὐδαμῶς καλὸν οὔτε ἐσθῆσι πολλαῖς κατασκέπειν τὸ σῶμα, οὔτε ταινίαις κατειλεῖν.

cubital] ſic legendum, non cubitale. quanuis enim vtrunque ſit Latinum, tamen cubitale non patitur carminis lex. nam prima nominis *focalis* ſyllaba producitur, cum à faucibus ſint appellata. eſt autem cubital à cubito nominatum. erat enim puluinus, cui innitebantur inter cœnandũ. focalia autem ſolita erant adhiberi ab imbecillis ad arcendum frigus à collo, & faucibus. iiſdem vtebantur mulieres, molleſq;, & voluptarij homines, paulũ à mulieribus differentes.

coronas] quibus vtebantur in conuiuijs, & compotationibus, vt alibi oſtendimus. Plaut. in Menæchm. *Non ego te modo hic ante ædes cum corona florea uidi Aſtare?*

ploſtello] ploſtellum, puſillum plauſtrum: ſic ſup. dixit *ploſtra ducenta.*

amentia verſet] id eſt, is dicendus ſit amens, vel non dubium fuerit, quin eum amentia agitet. duo cod. calamo exarati habent *amentia uexat.* quæ ſcriptura non eſt reijcienda: neque admodum refert vtro modo legas, quod ad ſententiam attinet.

Si puerilius his ratio eſſe euinc.] admonitum lectorem velim libros omnes vulgatos eſſe corruptos, in quibus hęc ſcriptura inueterauit: *Sic puerilius,* cùm legendum ſit, *Si puerilius his ratio eſſe euincet am.* vt habent quottuor cod. antiqui, vnus Vatic. Iann. Faer. Tornes. Hoc igitur ſentit Horatius, ſi doceo, ac peruinco rationibus & argumentis firmiſſimis puerilius & ſtultius eſſe homini barbato amare, quàm ædificare caſas, & ſimilia: nec quicquam intereſſe, vtrùm talem nunc ludum ludas, qualem olim ludebas, cum puer eſſes trium annorum, an meretrices amore captus plores: quæro ex tę, ſis ne facturus, quod olim fecit Polemo, qui, cùm anteà molliſſimè, ac diſſolutiſſimè viueret, aſſiduèque in cõuiuijs, & luſtris verſaretur: poſteaquàm à Xenocrate philoſopho Academico reprehenſus, & obiurgatus eſt, omiſſo priore illo viuendi genere, dicitur ſeſe totum ad ſapientię ſtudium contuliſſe?

trimus] puer trium annorum. coniungendum eſt autem nomen *trimus* cum aduerbio *prius,* hoc modo, vtrum ne in puluere tale nunc opus ludas, quale prius ludebas, cum trimus eras. itaque tollenda eſt diſtinctionis nota, quam habent vulgati codices poſt vocem *trimus,* & poſt nomen *puluere* locanda

Polemo] hanc rem ſic Laertius, καί ποτε συνθέμενος τοῖς νέοις ἐστεφανωμένος, καὶ μεθύων εἰς τὴν Ξενοκράτους ἦλθε σχολήν. ὁ δὲ οὐδὲν διατραπεὶς συνεῖρε τὸν λόγον ὁμοίως. ἦν δὲ περὶ σωφροσύνης. ἀκοῦον δὲ τὸ μειράκιον κατ' ὀλίγον ἐθηράθη, καὶ οὕτως ἐγένετο φιλόπονος, ὡς ὑπερβάλλειν τοὺς ἄλλους, καὶ αὐτὸν διαδέξασθαι τὴν σχολήν. id eſt, *Et aliquando re cum iuuenibus conſtituta, coronatus, & ebrius in Xenocratis ſcholam uenit. Ille autem oculis immotis, ſimiliter orationem connectebat. eratq; ſermo de temperantia. Adoleſcens autem audiens, paulatim captus eſt: & uſque adeò fuit induſtrius, ſtudioq; ac labori deditus, ut ceteros ſuperarit, & magiſtro in ſchola ſucceſſerit.*

inſignia morbi] deliciarum, & amoris indicia, ornamenta amatoria.

faſciolas] quibus coronæ prælígabantur. M. Tull. lib. 2. ad Attic. *& Epicratem ſuſpicor (ut ſcribis) laſciuum fuiſſe. etenim mihi caligæ eius, ut faſciæ cretatæ, non placebant.* Idem in orat. de Aruſpic. reſponſ. *P. Clodius à crocota: à mitra, à muliebribus ſoleis, purpureisq; faſciolis, à ſtrophio, à pſalterio, à flagitio, à ſtupro eſt factus repente popularis.* Gręci vocant tænias. Ita apud Platonem in ſympoſio interuenit Alcibiades ebrius, coronatus, & faſcijs redimitus. verba Platonis hęc ſunt, καὶ ἐπιστῆναι ἐπὶ τὰς θύρας ἐστεφανωμένον αὐτὸν κιττοῦ τινὶ στεφάνῳ δασεῖ, καὶ ἴων, καὶ ταινίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πάνυ πολλάς, &c. & Architas apud Stobęum declarat, faſciarum vſum ad mollitiem pertinere. διὰ τοῦτο οὐδαμῶς καλὸν οὔτε ἐσθῆσι πολλαῖς κατασκέπειν τὸ σῶμα, οὔτε ταινίαις κατειλεῖν.

cubital] ſic legendum, non cubitale. quanuis enim vtrunque ſit Latinum, tamen cubitale non patitur carminis lex. nam prima nominis *focalia* ſyllaba producitur, cum à faucibus ſint appellata. eſt autem cubital à cubito nominatum. erat enim puluinus, cui innitebantur inter cœnandũ. focalia autem ſolita erant adhiberi ab imbecillis ad arcendum frigus à collo, & faucibus. eiſdem vtebantur mulieres, mollesq;, & voluptarij homines, paulũ à mulieribus differentes.

coronas] quibus vtebantur in conuiuijs, & compotationibus, vt alibi oſtendimus. Plaut. in Menæchm. *Non ego te modo hic ante ædes cum corona florea uidi aſtare?*

magiſtri] Xenocratis. M.Tull. de finib.lib.5. *Hic Xenocrates,hic eius auditor Polemo.*

Porrigis irato p.] confert iterum amatorem cum puero.

agit vbi ſecum,eat,an non] totus hic locus ex Eunucho Terent. ferè ad verbum expreſſus eſt,vbi ſic Phædria, *Quid igitur faciam? non eam,ne nunc quidem Cum arceſſor ultrò? an potius ita me comparem,non perpeti meretricum contumelias? Excluſit, reuocat. redeam? non ſi me obſecret.* imitatus eſt & Perſius ſaty.v. *Nunc ferus & uiolens: at ſi uocet,haud mora,dicat. Quidnam igitur faciam? nec nunc cum arceſſor,& ultro Supplicat,accedam?* in verſu Horatij legendum *non ſi obſecret*: deleto *me*,quod tamen ſubintelligendum eſt.*agit* porrò reſtitui auctoritate trium cod. antiq.adductus,vnius Vaticani,Rain.Card.Torneſ. *agit ſecum* autem,id eſt, loquitur ſecum. nam qui loquitur,agit,vt ſuprà diximus.

ò here,quæ res Nec modum h.] ſic Terent. *Here,quæ res in ſe neque conſilium,neque modum Habet ullum,eam conſilio regere non potes*,&c.

ſibi nihilo plus explicet] Terent. *nihilo plus agas, quàm ſi des operam ut cum ratione inſanias.*

Picenis] ſaty. proxima,*Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco.*

Gaudes,ſi cameram] quaſi ea res ſignificet omnia tibi læta,& ſecunda in amore euentura.

Quid? cum balba] hypallage eſt. erat enim recta locutio, Quid? cum balbis verbis annoſum palatum feris,& verberas,id eſt, cum grandis natu iuuenum more puellam blandè appellas,qui ſanior es eo,qui caſas ædificat? *feris* autem reperi ſcriptum in tribus cod. vet. vno Vatic. Iann. Torn.

adde cruorem Stultitię] accedat (inquit) ad ſtultitiam amatoris, ſcelus, cædes, cruor,vt ſæpè fieri ſolet, nempe cum miſcetur cum amore odium. Tum ſcilicet malum ingraueſcit: tum fit inſanabile, ac mortiferum amoris vulnus.

atque ignem gladio ſcrutare] idem dicit,ſed obſcurius,& Pythagoreorum more. amor ignis eſt. ſi quis ad amoris inſaniam ſcelus addat, dici poterit ignem gladio ſcrutari.

modò (inquam) Hellade perc.] Marius quidam Helladem impotenter amabat: à qua cùm ſe ſperni,& contemni putaret, eam interfecit. quo facto incredibili mærore,& ægritudine affectus, atque afflictus,ſeſe è ſublimi præcipitem demiſit. en tibi cruor cum ſtultitia coniunctus.Marij igitur exemplo oſtendit plerunque homines ab amore ad cædem, & ſcelus progredi.

Cerritus fuit,an] id eſt, fuit ne furioſus & inſanus, an ſanum eum eſſe iudicabis, & tamen ſceleratum fuiſſe dices? perinde ac ſi dicat: quo pacto poteſt eſſe ſanus,& ſceleratus? an hoc dices, Marium non fuiſſe inſanum,ſed ſceleratum, diſtinguens ſceleratum ab inſano, & ſuo quanque rem nomine volens appellare? quod quidem ineptum, & abſurdum eſt. nam ſatis probatum eſt, eum ſanum non eſſe dicendum,qui ſit ſceleratus,& cæde pollutus, *καὶ μιαιφόνος*; *Cerritus* dictum quaſi Cereritus, id eſt, à Cerere percuſſus, *νυμφόληπτος*. Itaque duæ ſyllabæ breues, *ce* & *re* in vnam longam coierunt. Plautus Amphit. *quæſo,quin tu iſtanc iubes Pro Cerrita circumferri?* Idem in Pœnulo, *Ne tu opinere, haud quiſquam hodie noſtrum curret per uias: Neque nos populus pro Cerritis inſectabit lapidibus*. Idem in Rudente, *Elleboroſus ſum.G. at ego Cerritus: hunc non mittam tamen.* Non. Marcel. Cerritos,& laruatos dici maleſanos,& aut Cereris ira,aut laruarum incurſatione vexatos ait. Sed ne quis miretur me *Cerritus* excudendum curaſſe,liquidò confirmo ſic eſſe ſcriptum in omnibus libris antiquis.

Libertinus erat,qui] nunc ad ſuperſtitioſos veniamus: vel,vt quidam volunt,

ſunt,ad eos,qui ſupra modum mortem extimeſcunt.

circum compita] in quibus erant Lares ab Auguſto poſiti. Immò uerò ante Auguſti tempora Compitalia ſunt appellati dies feſti Laribus attributi.

ſiccus] ne quis dicat eum uino madidum,& ebrium fuiſſe.

Lautis manè ſenex manibus] oraturi manus lauabant. præterea Heſiodus uetat illotis manibus Ioui manè libare. *μηδέποτ᾽ ἐξ ἠοῦς Διῒ λείβειν αἴθοπα οἶνον Χερσὶν ἀνίπτοισι, μηδ᾽ ἄλλοις ἀθανάτοισι. Οὐ γὰρ τοίγε κλύουσιν, ἀποπτύουσι δέ τ᾽ ἀράς.*

& vnum Quiddam m.ad.] ad illa ſuperiora hoc addebat,quod ſequitur.addebat ad facta,hęc uerba,quibus Deos orabat, ut ſolus à morte uindicaretur.quid poteſt autem mortalis à Dijs petere maius,quàm immortalitatem?

vnum me ſurpite morti]me unum ab inferis & Orco uindicate.me unum immortalitate donate. *ſurpite* autem dictum pro *ſurripite*. id eſt, ſubducite, eripite.

Dijs etenim facile eſt] ex his intelligimus hunc libertinum ſuperſtitioſum fuiſſe.ſed nô uidetur mihi omittendum,aut diſſimulandū,quod quidam uir doctus mihi dixit aliquãdo in ſermone:hunc libertinū non eò poni ab Horatio, ut nobis ſuperſtitioſi exemplum ſuppeditet: ſed potius ut hominis nimiùm mortem extimeſcentis. mouebatur autem uerbis illis, *unum me ſurpite morti*. Iam ne hoc quidem dubiū eſt,quin mortem ſupra modum horrere,uitioſum & uituperabile ſit.ego nihil pronuncio,& ſuum cuique liberū iudicium relinquo.

ſanus vtriſque Aur.a o.m.] ſanus toto corpore quidem ille, ſed mente non item.

mentem, niſi litigioſus, Excip d.] id eſt, mentem autem dominus in uendendo,exciperet,niſi litigare uellet. uel niſi lites amaret. Vt hic locus autem planius intelligatur,ſciendum eſt uenditorem mancipij, qui in vendendo, ſerui uitia, quæ ſcire debuit, &, quæ non ſunt in promtu, tacuit, præſtare edicto ædilium:uidelicet,ſi non ſit ſanus ſiue corpore,ſiue animo,ſi fugitiuus,ſi fur. qua de re uide annot. ad illum locum, *Inſcalis latuit metuens pend.hab.*epiſt.11. lib.2. ſed quæret aliquis.qui poterat hic à domino uenire, aut omnino dominū habuiſſe,cum eſſet libertinus,ut hic dicitur? nam libertini nunquam ſeruierant ſeruitutem, quippe qui eſſent liberti filij. (loquor autem ex eorum ſententia, qui uolunt inter libertos,& libertinos diſcrimen fuiſſe.)Pluto reſponderi poſſe, aut libertinum pro liberto hic eſſe poſitum,aut Horatium,ſiue potius Damaſippum non dicere,hunc libertinum aliquando fuiſſe à domino uenditum:ſed hoc tantùm,ſi hic libertinus,ſeruus eſſet,& à domino ſuo uenderetur,dominum fuiſſe in uendendo,mentem excepturum,id eſt, hoc ſerui uitium emtori dicturum ac pronunciaturum,uidelicet non eſſe ſanę mentis:niſi ab emtore redhibitoriæ actionis periculum ſibi impendere uellet. Itaque ſignificat Damaſippus ſuperſtitioſos non eſſe ſanos animo:quod uerum eſt. De ſuperſtitione, quam *δεισιδαιμονίαν*, id eſt, timorem deorum,appellant Græci, ſcripſit libellum utiliſſimum Plutarchus.

hoc quoque vulgus] nempe ſuperſtitioſos, ut omnes ferè intelligunt. uel, ut quidam,mortem nimiùm extimeſcenteis.

fæcunda in gente Meneni] credibile eſt hunc Menenium fuiſſe ætate Horatij quendam mente captum omnibus notum. Iam Stoici ſuperſtitioſos in ſtultorum,& inſanorum numero habent:quorum magna turba eſt.

Iupiter ingenteis] alterum exemplum ſuperſtitionis.

Frigida] aptiſſimum epithetum. nam hæc febris ab atra bili oritur, quæ frigida eſt.

bauę bacchantes (in quibus erat & Agaue mater) propterea quòd ille ex arbore, uel (ut alij uolunt) ex edito ſaxo, eas ſacrificantes proſpectare auſus erat. Quod autem ait hic Horatius matrem Agauen caput eius abſciſſum tuliſſe, id cōfirmat Theoc. εἰδ. λγ. quod inſcribitur Λῆναι, ἢ βάκχαι. Μάτηρ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἑλοῖσα, Ὅσσον περ τοκάδος τελέθει μύκημα λεαίνης. Ἰνὼ δ' ἔρρηξεν σὺν ὠμοπλάτᾳ μέγαν ὦμον Λὰξ ἐπὶ γαστέρα βᾶσα, καὶ Αὐτονόας ῥυθμὸς οὗτος, Αἱ δ' ἄλλαι τὰ περισσὰ κρέα νεμέοντο γυναῖκες, Ἐς Θήβας δ' ἀφίκοντο πεφυρμέναι αἵματι πᾶσαι, Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ οὐ Πενθῆα φέροισαι. cetera petat lector ex ipſo Theocr. atque adeò totum eidyllion legat. quod ſi faciet, non mediocrem uoluptatem ex lectione capiet. ſed tamen ſuperiores illos Græcos uerſus totidem Latinis interpretabor. *Correpto nati capite ingentem edit Agaue Rugitum, grauidæ quantus ſolet eſſe leænæ. Ino autem magni oſſa humeri candentia fregit, Calcibus in uentram inſultans, quam deinde ſecuta eſt Autonoa. eſt alia matres depaſcere carnis Relliquias, Thebaſque ire omnes ore cruento, Ex illo luctum, non Penthea mente ferentes.*

Aedificas] ædificas ſumtuoſè, inſolenter, magnificè.

longos imitaris] allegoria eſt: diuites, & opulentos, & potentes uiros imitaris, cum ſis tenuis, & obſcuro loco natus. Erat autem Horatius parua quidem corporis ſtatura, ſed non ita humili tamen, ut ad bipedalem magnitudinem non perueniret, quod hic dicit. per breuitatem igitur ſtaturæ, tenuitatem, & anguſtias rei familiaris ſignificat, ſi conferantur cum opibus Mæcenatis & aliorum principum ciuitatis.

Turbonis] gladiatoris: quem aiunt breui ſtatura corporis fuiſſe, eundemque animoſum, & pugnacem.

Spiritum] φρόνημα. ſpiritus numero multitudinis dicere ſolet M. Tull.

verum eſt] ęquum eſt, par eſt, rectum eſt. ut epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1. *Metiri ſe quenque ſuo modulo, ac pede uerum eſt.* ſic ſuprà ead. ſaty. *Dy te Damaſippe, Deæque Verum ob conſilium donent tonſore.* M. Tull. orat. pro Muræna, *negat uerum eſſe allici beneuolentiam cibo.* Idem ad Att. lib. 2. *Quid uerius, quam in iudicium uenire, qui ob rem iudicandā pecuniam acceperis?* T. Liuius lib. XXXII. *Ceterum & ſociorum audiri poſtulata uerum eſſe.* Virg. lib. XII. Aen. *me uerius unum Pro uobis fœdus luere, & decernere ferro.* Ter. Andr. *Id'ne uerum eſt? immo id genus hominum eſt peſſimum.* horum igitur uerborum hæc ſententia eſt, an ſi Mæcenas ædificat, te quoque ędificare, & cum eo certare par eſt, qui tanto ei diſſimilis, & tanto eo inferior es, ſi cum eo certes?

Abſentis ranæ pullis] ranæ exemplo, quæ ſeſe inflando uituli magnitudinem imitari, atque aſſequi conabatur, deterret nos, ne potentiorum, ac ſuperiorum cultum, & ſplendorem ęmulemur.

denarrat] *de* auget uim uerbi. ut ſup. *deſæuit, delitigat.* & apud Terent. *deamare, deuerberare.*

cognatos] συγγενεῖς, fratres: quod tamen uidetur ἄκυρον.

Quanta ne?] rogabat tanta ne eſſet, quanta ipſa eſſet. quidam legunt *Tanta ne*, quæ ſcriptura longè expeditior eſſet. eam tamen nullis in libris reperi. alij *Quantane* dictum uolunt, pro *quantanam*, ut & ſuprà, *Quo ne malo mentem concuſſa?* id eſt, quonam malo, quemadmodum illi explicāt. alij *ne* abundare, aut ornatus cauſa poſitum dicunt. quod probabilius eſt.

ſic] δεικτικῶς, ut Od. XI. lib. 2. *uel hac Pinu iacentes ſic temerè?*

Maior dimidio] reſpondet pullus.

num tanto?] ſubaudi, maior eſt? ait mater.

non, ſi te ruperis] non, ſi diſrumparis. διαρραγῆναι dicunt Græci. Demoſth.

SATYRA. 4.

VNDE, & quo Catius? non eſt mihi tempus, auenti
Ponere ſigna nouis præceptis: qualia vincunt
Pythagoran, Anytique reum, doctumq; Platona.
Peccatum fateor: cum te ſic tempore lęuo
Interpellarim: ſed des veniam bonus, oro.
Quòd ſi interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox:
Siue eſt naturæ hoc, ſiue artis, mirus vtroque.
Quin id erat curę: quo pacto cuncta tenerem:
Vt pote res tenueis, tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen: ſimul & Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam: celabitur auctor:
Longa quibus facies ouis erit, illa memento,
Vt ſucci melioris, & vt magis alba rotundis,
Ponere: nanque marem cohibent calloſa vitellum.
Cole ſuburbano, qui ſiccis creuit in agris,
Dulcior. irriguo nihil eſt elutius horto.
Si ueſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes:
Ne gallina malùm reſponſet dura palato,
Doctus eris viuam miſto merſare Falerno.
Hoc teneram faciet. pratenſibus optima fungis
Natura eſt: alijs male creditur. ille ſalubreis
Aeſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quę legerit arbore ſolem.
Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere uenis
Nil, niſi lene, decet. leni præcordia mulſo
Prolueris melius. ſi dura morabitur aluus:
Mitulus, & viles pellent obſtantia conchæ,
Et lapathi breuis herba, ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Baiano melior Lucrina Peloris.
Oſtrea Circæis, Miſeno oriuntur echini.
Pectinibus patulis iactat ſe molle Tarentum.
Nec ſibi cœnarum quiſquam temere arroget artem,
Non prius exacta tenui ratione ſaporum.
Nec ſatis eſt cara piſceis auertere menſa,
Ignarum quibus eſt ius aptius, & quibus aſſis
Languidus in cubitum iam ſe conuiua reponet.

Vmber, & iligna nutritus glande, rotundas
Curuat aper lanceis carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus eſt, vluis, & arundine pinguis.
Vinea ſummittit capreas non ſemper eduleis.
Fæcundi leporis ſapiens ſectabitur armos.
Piſcibus, atque auibus, quæ natura, & foret ætas:
Ante meum nulli patuit quæſita palatum.
Sunt, quorum ingenium noua tantùm cruſtula promit.
Nequaquam ſatis in re vna conſumere curam:
Vt ſi quis ſolum hoc, mala ne ſint vina, laboret,
Quali perfundat piſceis ſecurus oliuo.
Maſſica ſi cælo ſupponas vina ſereno:
Nocturna, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aura:
Et decedet odor neruis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.
Surrentina vafer qui miſcet fæce Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ouo:
Quatinus ima petit, voluens aliena vitellus.
Toſtis marcentem ſquillis recreabis, & Afra
Potorem cochlea. nam lactuca innatat acri
Poſt vinum ſtomacho: perna magis, ac magis hillis
Flagitat in morſus refici: quin omnia malit,
Quæcunque immundis feruent allata popinis.
Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere iuris
Naturam. ſimplex è dulci conſtat oliuo:
Quod pingui miſcere mero, muriaque decebit:
Non alia, quàm, qua Byzantia putruit orca.
Hoc vbi confuſum ſectis inferbuit herbis:
Corycioque croco ſparſum ſtetit: inſuper addes,
Preſſa Venafranæ quod baca remiſit oliuæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco:
Nam facie præſtant, Venucula conuenit ollis.
Rectius Albanam fumo duraueris vuam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus, & alec,
Primus & inueni, piper album cum ſale nigro
Incretum, puris circumpoſuiſſe catillis.
Immane eſt vitium, dare millia terna macello:
Anguſtoque vagos piſces vrgere catino.
Magna mouent ſtomacho faſtidia, ſeu puer vnctis
Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit:

Siue grauis veteri crateræ limus adhæſit.
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe quantus
Conſiſtit ſumtus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulenta radere palma:
Et Tyrias dare circum illota toralia veſteis,
Oblitum, quanto curam, ſumtumque minorem
Hæc habeant, tanto reprendi iuſtius illis,
Quæ, niſi diuitibus, nequeunt contingere menſis?
Docte Cati per amicitiam, diuosque rogatus
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quamuis referas memori mihi pectore cuncta:
Non tamen interpres tantundem iuueris. adde
Vultum, habitumque hominis: quem tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris ineſt, fonteis vt adire remotos,
Atque haurire queam vitę præcepta beatæ.

COMMENTARII.

Vnde, & quò] ſic orditur Phędrum Plato. *φίλε Φαῖδρε ποῖ δή, καὶ πόθεν;*

Catius] Catius philoſophus Epicureus Inſuber. de quo M. Tull. epiſtol. ad Caſsium lib. 15. *Nam, ne te fugiat, Catius Inſuber Epicureus, qui nuper eſt mortuus, quæ ille Gargettius, etiam antè Democritus εἴδωλα, hic ſpectra nominat.* Idem eodem libro, eundem Catium, & Amafanium *malos uerborum interpretes* appellat. hunc inducit Horatius apud ſe quærentem, & cogitantem quibus nominibus vtatur in interpretandis, & Latinè exprimendis Epicureis quibuſdam pręceptis, quæ ad artem culinariam, conuiuij apparatum, obſonia, condimenta; & ſimilia pertinent. Itaque interroganti Horatio vnde veniat, quò eat, reſpondet, ſe eſſe occupatiſſimum in appellandis, & exprimendis iis, quæ dixi, pręceptis.

non eſt mihi tempus.] non eſt mihi tempus vacuum: non ſum vacuus, dum cupio litteris mandare noua quædam, præcepta Pythagoreis, Socraticis, Platonicis potiora.

auenti Ponere ſigna] cupienti imponere nomina nouis præceptis, nunquam à quoquam traditis. *ſigna* interpretor nomina, & vocabula rerum. nomina enim ſunt rerum notę, & *σημεῖα*, id eſt, ſigna, vt docet Ariſtoteles. Iccircò ea appellat indicia epiſt. de arte poet. *ſi forte neceſſe eſt Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum.* eodem pertinet illud in ead. epiſt. *licuit, ſemperq; licebit Signatum præſente nota producere,* ſeu (vt alij legunt) *procudere nomen*. Vir quidam doctiſſimus, idemque amplo ſacerdotio præditus dicebat per ſigna ſignificari imagines, quę adhibebantur ab ijs, qui artificialem memoriam colebant. quam ſententiam quamuis non improbem (nam ut litteris, ita & imaginibus memoria adiuuatur, & conſeruatur: pręterea utræque ad res ſignificandas cõparatæ ſunt, quemadmodum & uocabula) tamen ſignorum appellatione mihi magis placet uoces, & nomina, quàm imagines hoc loco intelligi, maximè cum conſtet hunc

Catium nominibus, & uocabulis Latinis diſciplinam Epicuream explicuiſſe, ut ſuprà ex M. Tullio oſtendimus.

qualia vincunt Pyth. Anyt.] id eſt, quæ talia ſunt, ut Pythagoræ, Socratis, Platonis diſciplinam uincant: uel ſimpliciter, cuiuſmodi præcepta uincunt, &c. in cod. Iann. ſcriptum erat *uincant*.

tempore læuo] tempore inopportuno: intempeſtiuè. cuius contrar. *dextro tempore*. ſaty. 1. huius lib.

interciderit] è memoria effluxerit.

repetes mox.] uel memoria repetes, uel ſimpliciter retractabis, & recoles.

Siue eſt naturæ hoc, ſiue art. m. v.] qui, ſiue memoria natura conſtet, ſiue arte, utroque mirum in modum excellis: uel ita: qui, ſiue hæc res, in qua tu occupatus es, ſit naturæ, ſiue doctrinę, in utraque pręſtas.

Quin id erat curæ] immo (inquit Catius) hoc ipſum agebam, quemadmodum omnia memoriæ mandarem.

res tenueis] res ſubtiles, tenuiterque limatas.

Longa quibus facies ouis] Primùm, quid hac de re tradiderint probati ſcriptores, proponam: deinde ſententiam Horatij (ſi id conſequi potero) explicabo.] Ariſtoteles igitur ita ſcribit lib. ſexto de hiſt. animal. *ἐστὶ δὲ τὰ μὲν μακρὰ, καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν, θήλεα. τὰ δὲ στρογγύλα, καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄῤῥενα*, id eſt, ea quidem oua, quę longa ſunt, & acuta, fęminam excludunt: quæ autem rotunda, & obtuſa ab ea parte, quæ acuta ſolet eſſe, marem. Plinius autem lib. 10. cap. LII. plane pugnantia tradit his uerbis. *fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem*. Columella libr. 9. cap. v. cum Plinio congruit his uerbis. *Cum uolet quis quamplurimos mares excludi, longiſſima quæque, & acutiſſima oua ſubijciet, & rurſus cum fœminam, quàm rotundiſſima*. Veniamus nunc ad Horat. qui mihi non uidetur à Plinio, & Columella diſcrepare. hoc enim dicit mea quidem ſententia, oua, quibus longa eſt figura, ſeu forma, meliore ſunt ſucco, & candidiora, quàm rotunda. ea igitur memento apponere potius, quàm rotunda. nam hæc, quę dico, longa, cum ſint ueluti callo obducta, id eſt, dura, marem uitellum continent. at ea, quæ marem uitellum continent, ijs meliora, & ſalubriora ſunt, quę fœmineum.

Cole ſuburbano, qui ſicc. cr.] ordo uerborum, & ſententia hæc eſt: caulis, ſeu colis, qui creuit in agris ſiccis, id eſt, minimè irrigatis, dulcior eſt ſuburbano, ut pote qui creuit in hortis irriguis. quid ita? quia hortus ſuburbanus, qui crebrò irrigari ſolet, multum deperdit de naturali ſoli bonitate. in quibuſd. libris antiq. legitur *Cole*. quos ſecuti ſumus.

Si veſpertinus ſubitò] id eſt, ſi ueſperi te imparatum occupauerit: ſi improuiſò aduenerit hoſpes, &c. *ueſpertinus* dictum pro ueſperi. nomen pro aduerbio, ut ſuprà Od. XVI. epod. *Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile*. & Virg. de lupo. Georg. 3 *nocturnus obambulat*.

Ne gallina malum] ne gallina dura malè reſponſet palato, id eſt, aduerſetur, & ob duritiem ingrata ſit palato. tralatio eſt in uerbo *reſponſandi*. reſponſant enim, qui ferociter & aſperè alteri compellenti reſpondent.

miſto] aqua diluto. quidam legunt *mulſo*. quam ſcripturam non probo.

alijs malè creditur] id eſt, alij non ſunt tuti. alijs non eſt tutum ueſci. tralatio eſt in uerbo *creditur*.

qui nigris prandia moris Finiet.] non dicit Catius, eum ſalubres æſtates tranducturum, qui, poſteaquam ſe obſonio expleuerit, prandium moris claudet, ac terminabit: (mea quidem ſententia) ſed, qui nihil præter mora nigra, &

matura

matura manè ex arbore decerpta, in prandio comedet. Nam perſpicuè Galenus docet mora eſſe principiò apponenda.

ante grauem ſolem] antè quàm ſolis ardor ingraueſcat: quod eſt manè.

forti] auſtero. erat enim vinum Falernum auſterius, vt ſcribit Athen. *Ita*que illam auſteritatem veteres melle lenire, & mitigare ſolebant. verùm tamen non ita poterat ea auſteritas minui, neque temperari, vt vini Falerni potus in primis poculis ſalubris eſſet, vt quidem ait Catius: Vel dic epithetum *auſterum* eò additum eſſe, quòd erat, & alterum Falerni genus dulce, vt idem Athen. tradit.

miſcebat] eoque ita temperato vtebatur in primis poculis.

lene] quod contrarium eſt auſtero: cuiuſmodi eſt vnū genus Falerni, quantunuis melle temperetur.

Prolucris] ſuprà ſaty. v. lib. 1. *Multa prolutus vappa nauta, atque uiator.*

Mitulus] Apud Athen. lib. 3. ſi locus eſt emendatus, hoc nomen ita ſcribitur *μύτλος.* verba Athenæi ſunt hæc. *τὴν τελλίναν λεγομένην ἴσως δηλοῖ, ἣν Ῥωμαῖοι μύτλον ὀνομάζουσι*, id eſt, fortaſſe tellinam, quæ nominatur, ſignificat, quam Romani mutlum appellant. ego autem locum eſſe mendoſum arbitror, legendumque apud Athenæum adiecto *ἰῶτα μύτιλος* vel potius tranſlatis litteris *μίτυλος.* nam vtrunque reperitur in libris calamo ſcriptis, & *mutilus*, & *mitulus*, quorum vtrum ſit verum, non eſt facile, mihi quidem, pronunciare. apud Martialem lib. 5. ita ſcribitur hoc nomen, mytulus: quod idem, eſt, ac ſi *mitulus* ſcriptum ſit. nam y, & v. idem valent. Verſus Martialis ſunt hi. *Oſtrea tu ſumis ſtagno ſaturata Lucrino: Sumitur inciſo mytulus ore mihi.* Sed ego hanc ſcripturam vitioſam eſſe puto. Quidam mitulos arbitrantur eoſdem eſſe, atque muſculos: quos Græci *μύας* appellant: de quibus Ariſtoteles lib. 4. de hiſtor. animal. & Athen. lib. 3. quos videtur ſatis refellere Athen. nam perſpicuè *τελλίνας ἀπὸ τῶν μυῶν*, id eſt, mitulos à muſculis diſtinguit his verbis *τῶν τελλινῶν λεπτότεραι μὲν εἰσὶν αἱ βασιλικαὶ, διαχωρητικαί τε, καὶ κοῦφαι. ἔτι δὲ καὶ τρόφιμοι· αἱ δὲ ποτάμιαι γλυκύτεραι· οἱ δὲ μύες μέτως εἰσὶ τρόφιμοι, διαχωρητικοὶ, οὐρητικοί*, &c. id eſt, mitulorū tenuiores ſunt quidem regij, & aluum mouent, & leues ſunt, tum prætereà valde alunt: fluuiales autē ſunt dulciores: at muſculi mediocriter alunt, mediocriterq; aluū, & vrinam mouent. ex his igitur verbis Athenæi perſpicuū eſt inter mitulos, & muſculos aliquid intereſſe.

conchæ.] concharum nomen generale eſt, & quidem Græcum. *κόγχαι* autem videntur eſſe appellatæ *παρὰ τὸ κεχηνέναι*, quod eſt, hiare.

Et lapathi breuis herba] lapathum rumicem vocant Latini: quem laudat Lucillius apud M. Tull. lib 2. de finibus non quòd eius ſuauitas in ciborum delicijs locum habeat, quod quidam exiſtimauit: ſed quod frugalitatem, & parſimoniam in victu luxuria præſtabiliorem eſſe ducat. ſic Heſiodus maluam laudat, & aſphodelum, herbas parabiles, plebeias, & viles, ſignificans idem, quod Lucillius, tenuem, ac modicum victum ſumtuoſis, & opiparis diuitum cœnis eſſe anteponendum.

generoſæ teſtæ] conchyliorum generoſorum: quæ ſunt *ὀστρακόδερμα*, id eſt, vt ſcriptores Latini recentiores appellant, teſtacea.

peloris] peloris oſtrei genus chama maius, vt ait Euſtathius. *διὸ πελωρὶς λέγεται διὰ τὸ μέγεθος.* iccirco (inquit) peloris propter magnitudinem appellatur. cum quo congruens Athen. libr. 3. ita ſcribit. *πελωρίδες ὠνομάσθησαν παρὰ τὸ πελώριον. μείζων γάρ ἐστι χήμης καὶ παρηλλαγμένη ἡ πελωρίς.* Varro libr. 4. de lingua Latina. *in conchilijs aliqua ex Græcis, ut peloris, oſtrea, echinus.*

echi-

echini] de Echinis ſic Athen.lib.3. Echinos autem tum terrenos, tum marinos, aduerſus eos, à quibus captantur, eſſe munitiſſimos, atque vndiq; ſeptos, ſpinas ſuas, tanquam vallum, opponentes, teſtatur Ion Chius his verbis. At in terra quidem leonis artes laudo, ſed magis echini, quamuis miſeras. qui cum aliorum valentiorum in ſe impetum ſenſit, conuoluto ſpinoſo vndique corpore, rotundus iacet aduerſus morſus, & tactus omnium animantium tutiſſimus. verba Græca retulimus ad Od. III I. epod. Echinorum autem marinorum cum plura genera ſint, ſcribit Ariſtoteles vnum genus eſſe, quod in cibum apponi poſſit, ac debeat, illud videlicet, in quo inſint ea, quæ oua magna nominantur. verba Ariſt. ſunt hæc lib. 4. *ζώων ἰσορ. ἓν ἐχίνων γένος ἐσθιόμενον. τοῦτο δ' ἐστιν ἐν ᾧ τὰ καλούμενα ᾠὰ μεγάλα γίνεται, καὶ ἐδώδιμα.*

Pectinibus patulis] Pectines piſces etiam *κτένας* appellãt Græci. Athen. lib. 3. *τῶν κτενῶν ἁπαλώτεροι μέν εἰσιν οἱ λευκοί. ἄβρωμοι γάρ καὶ εὐκοίλιοι· τῶν δὲ μελάνων, καὶ πυῤῥῶν οἱ μείζονες* + *εὔσομοι· κοινῶς δὲ πάντες εὐστόμαχοι, εὔπεπτοι, εὐκοίλιοι λαμβανόμενοι μετὰ κυμίνου, καὶ πεπέρεως*, id eſt, Pectinum ij quidem ſunt teneriores, qui albi ſunt. ſalſuginem enim non olent. ex nigris autem & rufis, qui ſunt maiores + guſtatu ſunt gratiores. Communiter verò ſtomacho ſunt accommodati, faciles ad concoquendum, aluo vtiles, ſi ſumantur cum cumino, & pipere.

patulis] cur pectines patulos dicat, ex Ariſtot. lib. 4. intelligere licet, vbi ſic ſcribit. *τῶν δὲ διθύρων τὰ μέν ἐστιν ἀνάπτυχα, οἷον οἱ κτένες, καὶ οἱ μύες*, &c. id eſt, eorum, quę duabus teſtis continentur, alia ſunt patula, vt pectines, & muſculi, &c.

quiſquam] in cod. Rain. Card. & I. Vat. *quiſque*: ex quo fecimus *quiſquam*, perſpicuè rectum.

exacta] exquiſita, explorata. Virg. Aen. I. *ſocijsq; exacta referre*. idem lib. 4. *tempus ſecum ipſe, modumq; Exigit.*

menſa] menſa, vbi exponuntur venales, vt vult Acron. non eſt ſatis (inquit Catius) piſces è macello magna impenſa coemere, niſi ſcias, quibus piſcibus quod ius cõueniat, & qui piſces aſſi, qui elixi, ſint meliores. Ego putauerim per menſam caram, menſam diuitum ſignificari. vt ſit hic ſenſus, non eſt ſatis eos piſces emere, qui diuitibus ſolis apponi ſolent, & piſces diuitibus deſtinatos præripere pretio perſoluto, & ita ab eorum menſis auerſos in tuam transferre.

& quibus aſſis Lang. in cubit. ſeſe con.] id eſt, & qui piſces aſſati ita ſint conuiuis ſuaues, & grati futuri, vt illi etiam cibo, vinoque conferti, ac ſaturi, &, pœnè dicam nauſeantes, in eum tamen corporis ſitum ſeſe de integro componant: quo ſitu eſſe ſolent conuiuę tantiſper dum cibum capiunt. qua de re tametſi ſup. Od. XXVII. libr. I. nonnihil dixerimus, ad illum locum, *Et cubito remanete preſſo*, tamen, vt hunc locum explicemus, pauca quædam prætereà nobis dicenda ſunt. Hoc igitur in primis ſciendum eſt inter prandendum, & cœnandum, non ſediſſe veteres illos Romanos, ſed accubuiſſe. Accumbebant autem ſingulis in lectis terni, aut quaterni hoc modo (nam eadem opera huius verbi vis aperietur) ſuperiore parte corporis modicè inflexa, capite leuiter erecto, tergoque aliquantum ſubleuato, nempe ceruicalibus, aut puluillis ſubiectis; reliqua parte corporis in lectos reclinata, & iacente, in cubito altero nitebantur. atque vtranque manum quidem ad epularum & poculorum vſum adhibebant ſed maximè dexteram. fingamus igitur tres lectos eſſe diſcubitorios, & in ſingulis, quaternos conuiuas diſcumbere, & menſam rotundam mediam inter tres lectos eſſe collocatam: ita fient duodecim conuiuæ, ex vna menſa communi cibum capientes. iam ſingulorum lectorum conuiuæ, quos quaternos eſſe

poſui-

poſuimus, hoc modo diſcumbebant, vt eius, qui ſummus accumberet, pedes ponè ſecundum porrigerētur, & ſecundi ponè tertium, & ita deinceps: rurſus eius, qui ſecundus accumberet, occiput ad vmbilicum, aut pectus primi obuerſum eſſet: & ſic deinceps ceteri accubabant. Quandiu igitur veſcebantur, & potabant, eo corporis ſitu manebant. vbi verò cibum capere vel deſierant, vel intermiſerant, tum dorſi ſpinam, quæ antea erat inflexa, & ad epulandum compoſita, reponebant, & caput in ceruical reclinabant. nonnunquam etiam ſedentium inſtar erigebant. Itaque ſuprà Oda illa XXVII. lib. I. quam paulo antè commemorauimus, vnus è conuiuis ſodales ſuos Lapitharum, ac Centaurorum in morem tumultuantes, atque inter ſe decertare parantes, corpore iam ad pugnam compoſito, & expedito, hortatur vt cubito preſſo remaneant, hoc eſt, vt ſe eo corporis ſitu contineant, quo eſſe, & bibere poſſent, non quo dimicare. Hęc igitur verba, *& quibus aſſis Lang. in cub.* &c. ſic explico, (dicendum eſt enim ſæpius) & qui piſces aſſi futuri ſint conuiuis gratiores, quàm ſi eſſent elixi, eoſque quanuis iam cibo languidos, de integro ad epulandum inuitaturi. Quòd autem hic à Catio præcipitur de piſcibus quibuſdam aſſandis, Athenæus item libr. 3. ſcribit piſces quoſdam eſſe, quos aſſari conueniat potius, quàm elixari.

Vmber, & iligna nut. gl.] aprum ex Vmbria, & glande iligna nutritum laudat: Laurentem improbat. hoc igitur dicit, qui carne pingui non delectatur, ſeu qui abhorret à carne pingui, ſuas patinas implēdas curat fruſtis apri in Vmbria capti, & iligna glande paſti.

Curuat] implet, onerat: verbo curuandi pondus exprimere voluit. in quibuſdam codicibus vulgatis impreſſum eſt, *Curuet*. cod. duo Vatic. & Iann. Faer. Torn. habent *Curuat*. ſed parum refert.

Nam Laurens] in agro Laurenti captus, & in locis illis paluſtribus natus, ac nutritus. Laurentum Latij eſt oppidum, Oſtiæ vicinum.

vluis] herbis maiuſculis, quæ in paludibus naſcuntur. Virg. Georg. 3. *Nec ueſcas ſalicum frondes, uluamq́ue paluſtrem, Sed frumenta manu carpes ſata.* Idem Aen. 2. *Limoſoq́ue lacu per noctem obſcurus in ulua Delitui.*

Vinea ſummittit capreas] locus, in quo inſunt vites, ſuppeditat capreas non ſemper ad edendum vtiles. neque verò dubitandum eſt, quin capreæ animalia ſint intelligenda hoc loco. Virg. Georg. 2. de vite, *Texendæ ſæpes etiam, & pecus omne tenendum eſt: Præcipuè dum frons tenera, imprudensq́ue laborum, Cui ſuper indignas hiemes, ſolemq́ue potentem, Silueſtres uri aſſiduè, capreæq; ſequaces Illudunt, paſcuntur oues, auidæq; iuuencæ.* Quod autem dicit capreas à vineis ſummitti, id eſt, ſuppeditari, aut præberi, non eſt intelligendum eas ibi naſci, ſed è ſiluis vicinis pabuli cauſa progreſſas, in vinetis capi. alij capreolos ſignificari putāt, qui ſunt vitium concinni intorti.

ſapiens] cui palatus ſapit fortaſſe magis, quàm cor. cuiuſmodi homines in conſuetudinem victus recipere nolebat *M.* Cato, qui Conſorius dictus eſt, quod refert Plutarchus in eius vita his verbis, Τὸν δὲ φιληδόνων τινὰ βυλόμενον αὐτῷ συνεῖναι, παραιτούμενος ἔφη μὴ δύνασθαι ζῆν μετ' ἀνθρώπου τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν εὐαισθητοτέραν ἔχοντος. id eſt, *uoluptarium quendam, qui cum eo uiuere volebat, recuſans Cato, dixit ſe cum eo uiuere non poſſe, cui palatus magis, quàm cor ſapiat.* quanquam M. Tull. lib. 1 de finibus, negat ſequi, *ut, cui cor ſapiat, ei non palatus.* ſignificat autem leporis armos reliquis partibus eſſe palato gratiores, & ſuauiores. Iam quamobrem leporem fæcundum appellet, ex Ariſtotelis, & Varronis, & Plinij lectione intelligere licet. Plinius ſic lib 9 cap. LV. *Lepus omnium præda naſcens, ſolus præter daſypodem, ſuperfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis ue-*

ſtitum,

ſtitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter.

Piſcibus, atque auibus] ait ſe ita ſubtili eſſe palato, vt piſcium, atque auium naturam, & ætatem ſolo guſtatu cognitam habere poſſit: quod neminem è veteribus, quanuis ei rei operam nauarit, conſequi potuiſſe.

nulli patuit q.] à nullo cognita fuit, quanuis quæſierit.

cruſtula] placentas, & cetera pemmata ex farina, melle, oleo, lacte, ſeu caſeo confecta. vtitur ſaty. 1. libr. 1. *dant cruſtula blandi Doctores, elementa uelint ut diſcere prima.*

Quali perſ. p. ſecurus ol.] non admodum ſollicitus, ſeu non curans, quo oleo piſces condiat.

Maſſica ſi cælo] idem ferè tradit Athen. libr. 1. his verbis, *οἰνοποιητέον δὲ αὐτοὺς (τὸν ἀλβανὸν, καὶ τὸν φαλέρνον, καὶ τὸν ἀδριανὸν) πρὸ τινὸς χρόνου, καὶ εἰς ἀναπεπταμένον τόπον θετέον, εἰς τὸ διαπνεῦσαι τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως*, id eſt, facienda autem ſunt ea vina (videlicet Albanum, Falernum, Adrianum) ante certum quoddam tempus, & in aperto loco, id eſt, ſub dio ponenda, vt vis eorum multa expirando minuatur. videtur tamen aliud hoc loco à Catio dici, nempe ſi quid inſit craſſi in vino Maſſico, aura nocturna extenuari, & odorem neruis aduerſarium decedere.

at illa Integrum perd.] at illa, videlicet Maſſica, colo lineo extenuata, ſaporem amittunt naturalem. exiſtimabant autem veteres colo, ſeu ſacco lineo, vina craſſiora extenuari. quod declarat verſus ille Martialis lib. XII. *Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba ſacco.* Lucret. lib. 2. *Et quanuis ſubitò per colum uina uidemus Perfluere: at contrà tardum cunctatur oliuum.*

Surrentina] vina Surrentina fuiſſe admodum laudata, declarant hi verſus Martial. lib. 14. *Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum Sume, dabunt calices hæc tibi uina ſuos.* totius autem huius loci hæc ſententia eſt, Qui Surrentina vina cum Falerna fæce miſcet, vitello columbino in cadum coniecto fæcem collectam, atque in vnum conductam, ab eo, quod liquidius eſt, ſecernit, quoniam vitellus ſuapte natura in fundum decidens, quicquid eſt à liquido vino alienum, vnà ſecum trahit.

Quatinus] quoniam, vt ſaty. III. lib. 1. *Quatinus excidi penitus uitium iræ, Cetera item nequeunt ſtultis hærentia.* Lucret. lib. 3. *Quatinus eſt unum inter ſe, coniunctaque res eſt.* annotatum alio loco.

marcentem] languentem, cibo, & potione confertum.

ſquillis] *καρίδας* nominant Græci, quarum Ariſtoteles lib. 4. de hiſtor. ani. plura genera eſſe tradit, & refert in numerum *μαλακοστράκων*, id eſt, eorum piſcium, qui cruſta teguntur, quos Gaza cruſtatos appellat. Paruas ſquillas ſcribit Athen. libr. 3. reperiri in conchis patulis pinnarum cuſtodes, vt & paruos cancros. & M. Tull. lib. 2. de nat. deor. *Pinna uerò (ſic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis cum parua ſquilla, quaſi ſocietatem coit comparandi cibi.* Idem eadem ferè lib. 3. de finib. Hunc admirabilem duarum piſcium conſenſum, atque has operas mutuas pulchrè deſcribit Oppian. lib. 2. ἁλιευτ. *Ὄστρακον αὖ βυθίαις μὲν ἔχει πλάκας, ἐν δέ οἱ ἰχθὺς Πίννῃ ναιετάει κεκλημένος, ἡ μὲν ἄναλκις, Οὔτέ τι μητίσασθαι ἐπίσταται, οὔτέ τι ῥέξαι. Ἀλλ' ἄρα οἱ ξυνόν τε δόμον, ξυνήν τε καλύπτρην Καρκίνος ἐνναίει, φέρβει δέ μιν, ἠδὲ φυλάσσει. Τῷ καὶ πιννοφύλαξ κικλίσκεται*, &c.

recreabis] ad edendum ac potandum innouabis, ac redintegrabis.

cochlea] cochlearum genera omnia vno nomine appellat Ariſtoteles lib. 4. hiſtor. anim. *στρομβώδη*, id eſt, vt Gaza vertit, turbinata.

nam lactuca innatat] occupatio eſt. poterat enim quiſpiam dicere, lactucam

eam ad eandem rem valere. hoc autem per occupationem refellit.

perna magis,& mag. hill.] hoc dicit, conuiua languens & nauſeans, in morſus reficiendus eſt,id eſt,ad epulas de integro excitandus perna,& hillis,id eſt,tenuiſſimis inteſtinis fartis, potius,quàm lactuca. hilla ab hilo,id eſt,à minimo dicta,inquit Varro lib.4. de ling. Lat. Feſtus autem hillam deminutiuè dictam eſſe ab hira,quod eſt inteſtinum ieiunum. *in morſus* autem duæ ſunt voces,non vna,vt quidam volunt,qui legunt *immorſus* pro eo,quod eſt,impranſus: quod nomen non reperitur in tota lingua Latina. *in morſus* igitur idem valet, quod ad morſus. appellant autem Græci hanc(vt ita dicam)in morſus refectionem,atque inſtaurationem, *ἀνασόμωσιν*, id eſt, relaxationem. Athen. lib. 4. *ἐχρῶντο γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ τοῖς εἰς ἀνασόμωσιν βρώμασιν, ὥσπερ ταῖς ἁλμάσιν ἐλαίαις, ἃς κολυμβάδας καλοῦσιν*, id eſt,vtebantur enim veteres etiam cibis ad irritandam ac redintegrandam edendi cupiditatem accommodatis, vt oleis ſale conditis,quas natatrices,ſeu vrinatrices appellant. Idem paulo pòſt, *Εἰσθιον δὲ καὶ τέττιγας, καὶ κερκώπας ἀνασομώσεως χάριν.* Idem paulo pòſt ex Nicandro probat ad eundem vſum rapas aceto,& ſinapi maceratas adhiberi ſolitas. Nam *ἀνασομοῦν* idem ferè valet,quod aperire,& laxare. Diphilus apud eundem Athen. eodem libro, *τῶν πρεσβυτέρων γὰρ ταῦτα τῶν ἡδυσμάτων Ἀνασομοῖ τάχιστα τ' αἰσθητήρια Τό, τε νωκαρῶδες καὶ κατημβλυωμένον Ἐτ-κέδασε, κἀποίησεν ἡδέως φαγεῖν.* id eſt,vetera enim hęc condimenta laxant celerrimè eas partes,in quibus ineſt vis ſentiendi: languorem,& quicquid eſt obtuſum in appetitione, diſcutiunt,edendiq́; cupiditatem,ac iucunditatem redintegrant. Euripides in Cyclôpe, *εὐρείας φάρυγγος, ὦ Κύκλωψ, ἀνασόμου τὸ χεῖλος, ὡς ἕτοιμά σοι Ἑφθὰ καὶ ὀπτὰ*,&c.

quin omnia malit, Quæc. imm.] immò (inquit) ne mireris, me dixiſſe ſuperiora illa adhibenda eſſe ad excitandam edendi cupiditatem, tanquam ſaturis conuiuis gratiora,& optatiora, hoc dico amplius,illis placitura magis, quæcunque coquuntur in popinis,quæ ſolent eſſe immundæ, quàm eſcas optimas, ac lautiſſimas.

allata] allata è popinis. quidam libri typis excuſi habent *illata*, qua ex ſcriptura ſuſpicatus ſum aliquando legendum *illota*. omnes autem veteres *allata*, quos ſequor.

duplicis iuris] duo proponit iuris genera: vnum ſimplex, quod ex ſolo oleo conſtat: alterum duplex, quod ex oleo, vino, muria, herbis conciſis, croco.

Quod pingui] his,quæ deinceps ſequuntur, iuris duplicis naturam deſcribit.

Non alia, quàm, quà Byzantia] non qualibet muria, ſed ea, quæ facta ſit ex orca Byzantia. Quidam autem mendoſè legunt *qua*. nam neceſſariò *quà* legendum eſt: & ita habent codices calamo ſcripti. *Byzantia orca* porrò ſunt numeri ſingul. recti caſus, hoc modo: non alia muria ius illud miſcere,id eſt,temperare decebit,quàm ea,quà, orca Byzantia,exempli cauſa, thynnus Byzantius putruit,hoc eſt,liquefactus eſt. laudabatur enim muria ex thynno Byzantio liquefacto: ſed longè erat laudatiſſima ex ſcombris,quæ proprio nomine garum appellabatur. *Orca* (inquit Plin. lib.9. cap.VI.) *infeſta balenis bellua: & cuius imago nulla repræſentatione exprimi poſſit alia,quàm carnis immenſæ dentibus truculentæ.*

Corycio] Cilicio. Corycus Ciliciæ,ſeu Pamphiliæ mons eſt: à quo Corycæi ſpeculatores,& exploratores appellati.

ſparſum ſtetit] *ſparſum* iunxit cum caſu ſexto,vt ſatyra vlt. huius lib. *Membra*

bia grnis ſparſi ſale multo.& Od. xx. lib. 3. *Sparſum odoratis humerum capillis.* ſic & verbum *ſpargo* Od. vi. lib. 2. *Debita ſparges lacryma fauillam Vatis amici.*

inſuper addes, Preſſa Venafr.] id eſt, addes præterea oleum Venafranũ, oleum ex baca Venafrana expreſſum. Præſtitiſſe ceteris oleum Venafranum declarat hoc diſtichon Martialis. *Hoc tibi Campani ſudauit baca Venafri: Vnguentum quoties ſumis, & iſtud olet.* Horat. ſat. viii. huius lib. *His mixtum ius eſt, oleo, quod prima Venafri Preſſit cella.* & ſup Od. vi. lib. 2. laudans agrum Tarentinũ, *ubi non Hymetto Mella decedunt, uiridiq; certat Baca Venafro.*

Venucula] vua Venucula melius in ollis conſeruatur, quàm ſi ex ea fiat vua paſſa.

Rectius Albanam fumo dur.] vua Albana melius ſeruatur, & diutius permanet, ſi fumo duretur, & fiat vua paſſa. vide Plin. lib. xiiii. cap. 2.

Hanc ego] vuam Albanam. ordo verborum hic eſt, Ego primus inueni, circumpoſuiſſe puris catillis vuam Albanam, cum malis: fæcem, & alec, piper album cum ſale nigro incretum.

alec] genus eſt liquaminis ex piſcium inteſtinis ſale colliquefactis, & tabe factis. fiebat etiam alec ex muriæ fæce. Nonius Marcell. in voce *alec* citat hunc dimidiatum verſum, *ego fæcem primus, & alec.* infrà ſaty. viii. *ſiſer, alec, fæcula, coa.* quanquam Priſcianus hunc verſum producens, ait eſſe genus piſcis.

incretum] incernicolo purgatum. eſt autem incerniculum cribri genus, ab incernendo nominatum.

circumpoſuiſſe] id eſt, ſingulis conuiuis appoſuiſſe, vt ſinguli conuiuæ ſingulos haberent catillos ſibi appoſitos: vel circum catillos poſuiſſe, vt alij malunt.

Immane, & uitium, &c.] reprehendit eos, qui in obſonijs quidem coemendis magnum faciunt ſumtum: in ſuppellectili autem comparanda, in patinis, lancibus, catinis, cantharis, & ſimilibus conquirendis, neque vllam curam adhibent, neque inſumere quicquam volunt. magnum (inquit) vitium eſt, tria millia ſeſtertium inſumere in piſcibus emendis: piſces autem illos, grandes, & caros anguſtis patinis coercere. par eſt enim, ſi grandes ſint piſces, grandes quoque patinas eſſe. Nonnulli arbitrantur hic ſumtum duntaxat reprehendi, hoc modo, Indignum eſt facinus, ſumtus ingentes facere in coemendis piſcibus, vt in anguſtis patinis apponantur, & edantur, qui ſuapte natura liberè vagari ſolent. ego priorem explicationem huic antepono.

Magna mouent ſtom. faſt.] nunc præcepta dat, quæ ad munditiam, nitorem, elegantiamq; pertinent. magnam (inquit) nauſeam mouent hæc ſiue puer poculum, aut calicem tractauerit manibus vnctis, dum carnium fruſta ſuffuratur, & ligurrit: ſiue crater limo ſit oblitus. danda igitur opera eſt, vt pueri ac miniſtri ſint mundi, loti, politi, culti, à ſordibus, omniq; deformitate vacui, ad omnem munditiem & hilaritatem ſpecioſam aſſuefacti, atque eruditi.

ligurrit] ſic omnes cod. manuſcripti. qua de re ſuprà. ad ſaty iii. lib. 1.

veteri crat.] & tanto pretioſiori. nam pocula antiqui artificij laudabantur: vt priore ſaty. *Quo uafer ille pedes lauiſſet Siſyphus ære.* & ſaty. iii. lib. 1 *catillum Euandri manibus tritum*, in alijs cod. *cratera*, in alijs *crateri*. vtrunque eſt vſitatum.

Vilibus in ſcopis, in mapp.] danda eſt opera, vt pauimentum ſit mundum: vt conuiuatori mapparum mundarum copia ſuppetat, quæ diſtribuantur conuiuis ad manus vnctas tergendas: vt patinæ, & cetera vaſa ſcobe defricata ſint, ac ſplendeant. quantulus enim ſumtus ineſt in ſcopis, mappis, ſcobe? certè minimus. talem munditiem, qualem hic deſiderat Catius, ſe ſtudioſè adhibiturum in ea cœna, ad quam Torquatũ inuitat, pollicetur Horatius epiſt. 5. lib. 1.

Hac

Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non Inuitus, ne turpe toral, ne ſordida mappa Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx Oſtendat tibi te.

Ten' lapides varios lutul. r. p.] præciſa locutio eſt, vt illa Od. VIII. epod. *Rogare longo putidam te ſæculo*, &c. ſubintelligendum eſt enim verbum aliquod, *oportet? uerum eſt? par eſt?* aut aliud ſimile. Sed, antè quàm huius loci ſententiam explicemus, videndum eſt, quid ſignificet per varios lapides, quid per palmam. Ego arbitror per varios lapides, ſignificari pauimenta marmorea verſicoloria. erant enim quædam marmora varij coloris, vt ex Plinio intelligere licet: palmam autem ſcopam ex palma accipio. Martialis lib. 14. *In pretio ſcopas teſtatur palma fuiſſe*. Itaque hæc erit horum verborum ſententia, Te ne vſqueadeò munditiam negligere, vt triclinium marmore pauimentatum, palma lutulenta verri patiaris? pauimenta autem ſolita eſſe fieri marmorea ex M. Tullio, & ex M. Catone cognoſcere licet. M. Tull. lib. 2. de leg. *Equidem qui nunc primum huc uenerim, ſatiari non queo, magnificasq; uillas, & pauimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.* Idem paradox. VI. *illi autem tecta in uillis, & ſola marmorea facienti, fructus ad ſumtum exiguus eſt.* Cato in ea orat. quam habuit ne quis conſul bis fieret. *dicere poſſum quibus uillæ atque ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro atque ebore, atque pauimentis Pœnicis ſtent.* pauimenta autem Pœnica marmore Numidico conſtrata intelligenda ſunt, vt docet Feſtus. & Horat. ſuprà Od. 14. lib. 2. *& mero Tinget pauimentum ſuperbum Pontificum potiore cœnis.* ſuperbum nos Porphyrionem ſecuti, marmoreum explicauimus. Lucillius, *Quàm lepidè lexes compoſtæ? ut teſſerulæ omnes Indu pauimento, atque emblemate uermiculato?* ſic enim emendaui hos verſus.

Et Tyrias dare circum ill. tor.] id eſt, & circum toros dare, id eſt, circundare toris illota toralia, videlicet veſtes ſtragulas purpureas illotas? & ita toralia, & veſtes Tyriæ vnum erunt. plerique per Tyrias veſtes, ſignificari putãt conuiuarum veſtes, hoc ſenſu, & te'ne oportet committere, vt conuiuæ veſtes ſuas Tyrias toralibus illotis, atque immundis inquinent? ſed errant. nam primùm verba Horatij non recipiunt hanc ſententiam. quod cum ſit perſpicuum, non eſt, quòd eos pluribus verbis refellam. Deinde veteres non ſolebant cœnare purpurati, ſed albati potius, vt alibi docuimus. Omnino purpureas veſtes inter cœnandum, & dum accumberent, non habebant. Contrà autem lecti, in quibus diſcumbebant, & in quibus dormiebant, ſtragulis veſtibus textilibus, aut purpureis inſternebantur. M. Tull. lib. V. Tuſcul. *collocari iuſſit hominem in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo textili ſtragulo, magnificis operibus picto.* Catull. de Pel. & Thet. nupt. *Hæc ueſtis priſcis hominum uariata figuris, Heroum mira uirtutes indicat arte.* ibidem, *Purpureáue ſuum conſternens ueſte cubile.* T. Liuius lib. XXXIIII. annalium, *Et, cum tibi uiro liceat purpura, in ueſte ſtragula, uti, matremfamilias tuam purpureum amiculum habere non ſines?* Lucret. lib. 2. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus ſi in picturis, oſtroq; rubenti Iacteris, quàm ſi plebeia in ueſte cubandum.* Virg. Aen. 1. *Arte laboratæ ueſtes, oſtroq; ſuperbo.* ibidem, *ſtratoq; ſuper diſcumbitur oſtro.* Horat. ſaty. VI. infra, *ponit uterque In locuplete domo ueſtigia, rubro ubi cocco Tincta ſuper lectos canderet ueſtis eburnos.* quo loco perſpicuè veſtem intelligit eam, qua lecti inſternerentur: vt & ibidem, *Ergo ubi purpurea porrectum in ueſte locauit Agreſtem.* & Plautus in Bacchid. lectos ſtratos appellat. *Animaduertite, Mneſiloche, & tu Piſtoclere: iam facite In biclinio cum amica ſua uterque accubitum eat: Ita negocium eſt: atque ibi in lectis ſtratis potetis citò.* Putabam hæc etiam ita intelligi poſſe, vt toralia, & Tyriæ veſtes duo ſint: nempe vt tori primum toralibus inſternerentur, deinde toralia illa purpureis veſtibus, ſeu ſtragulis operirentur ornatus gratia. nam verba hanc quoque ſententiam ferre

poſſe mihi videntur, hoc modo, Te ne decet Tyrias veſtes toralibus illotis circumponere,& circundare? vt ſit hic ordo verborum, dare Tyrias veſtes circum ill. tor. pro eo, quod eſt circundare, & circunijcere Tyrias veſtes toralibus illotis.

Oblitum] participium *oblitum* coniungendum eſt cum prouocabulo *te*. te ne illa facere oblitum, quanto minorem curam, ſumtumque munditia deſiderat, tanto iuſtius reprehendendum, ſi negligatur: magisque adeò, quàm ſi non adhibeatur magnificus ille, & ſumtuoſus apparatus, quem nulli, pręterquam diuites, adhibere poſſunt?

Non tamen interpres tantund. in.] id eſt, non tamen renunciando,& referendo, quæ ab illo audiuiſti, tantum mihi profueris, quantum magiſter ipſe loquens. notum prouerbium *ζώσης φωνῆς μείζω ἐνέργειαν εἶναι*. & illud Aeſchinis de Demoſthene, *τί ἂν ἢ τοῦ θηρίου ἠκηκόειτε*. id eſt, quid ſi beſtiam audiuiſſetis?

Non magni pendis] id eſt, non magni facis. tractum ab antiquorum conſuetudine, qui ante vſum ſignatæ pecuniæ, æs & argentum pendebant.

fontes vt adire remotos] vt deſinam riuulos conſectari, & ab ipſis fontibus hauriam. eſt autem totus hic ſermo vrbanitatis & diſſimulationis plenus.

SATYRA 5.

HOC quoque, Tireſia, præter narrata, petenti
Reſponde: quibus amiſſas reparare queam res
Artibus, atque modis. quid rides? iam ne doloſo
Non ſatis eſt Ithacam reuehi: patriosque Penates
Aſpicere? o nulli quicquam mentite, vides, vt
Nudus, inopsque domum redeam te vate: neque illic,
Aut apotheca procis intacta eſt, aut pecus. atqui
Et genus, & virtus, niſi cum re, vilior alga eſt.
Quando pauperiem miſſis ambagibus horres:
Accipe, qua ratione queas diteſcere. turdus,
Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc,
Res vbi magna nitet domino ſene: dulcia poma,
Et quoſcunque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem guſtet venerabilior Lare diues.
Qui quamuis periurus erit, ſine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.
Vt ne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Troiæ
Me geſſi certans ſemper melioribus. ergo
Pauper eris. fortem hoc animum tolerare iubebo.
Et quondam maiora tuli. tu protinus, vnde
Diuitias, ærisque ruam, dic augur, aceruos.
Dixi equidem: & dico: captes aſtutus vbique

Teſta-

Teſtamenta ſenum: neu, ſi vafer unus, & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo:
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna, minorue foro ſi res certabitur olim:
Viuet vter locuples ſine natis, improbus vltrò
Qui meliorem audax vocet in ius: illius eſto
Defenſor. fama ciuem, cauſaque priorem
Sperne, domi ſi natus erit, fœcunda ue coniux,
Quinéte puta, aut Publi (gaudent prænomine molles
Auriculæ) tibi me tua virtus fecit amicum.
Ius anceps noui: cauſas defendere poſſum.
Eripiet quiuis oculos citius mihi, quàm te
Contemtum caſſa nuce pauperet. hæc mea cura eſt,
Ne quid tu perdas: neu ſis iocus. ire domum, atque
Pelliculam curare iube. ſis cognitor ipſe.
Perſta, atque obdura: ſeu rubra canicula findet
Infanteis ſtatuas: ſeu pingi tentus omaſo
Furius hibernas cana niue conſpuet Alpeis.
Non ne vides, aliquis cubito ſtantem propè tangens
Inquiet, vt patiens, vt amicis aptus, vt acer?
Plures annabunt thunni: & cetaria creſcent.
Si cui preterea ualidus male filius in re
Præclara ſublatus aletur: ne manifeſtum
Cælibis obſequium nudet te: leniter in ſpem
Arrepe officioſus: ut & ſcribare ſecundus
Heres: & ſi quis caſus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perrarò hæc alea fallit.
Qui teſtamentum tradet tibi cunque legendum:
Abnuere, & tabulas à te remouere memento,
Sic tamen, ut limis rapias, quid prima ſecundo
Cera uelit uerſu. ſolus, multiſne coheres,
Veloci percurre oculo. plerunque recoctus
Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem:
Captatorque dabit riſus Naſica Corano:
Num furis: an prudens ludis me, obſcura canendo?
O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta uelit ſibi fabula, ſi licet, ede.
Tempore quo iuuenis Parthis horrendus ab alto
Demiſſum genus Aenea, tellure, marique

Magnus

Magnus erit: forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit: atque
Vt legat, orabit. multùm Naſica negatas
Accipiet tandem: & tacitus leget. inuenietque
Nil ſibi legatum, preter plorare, ſuiſq;.
Illud ad hæc iubeo: mulier ſi forte doloſa,
Libertusue ſenem delirum temperet: illis
Accedas ſocius: laudes: lauderis vt abſens.
Adiuuat hoc quoque: ſed uincit longè prius, ipſum
Expugnare caput. ſcribet mala carmina uecors?
Laudato. ſcortator erit? caue te roget: ultro
Penelopam facilis potiori trade. putasne?
Perduci poterit, tam frugi, tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere curſu?
Venit enim magnum donandi parca iuuentus:
Nec tantùm Veneris, quantùm ſtudioſa culinę.
Sic tibi Penelope frugi eſt. quæ ſi ſemel vno
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum:
Vt canis, à corio nunquam abſterrebitur vncto.
Me ſene, quod dicam, factum eſt. anus improba Thebis
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadauer
Vnctum oleo largo nudis humeris tulit heres
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo,
Quòd nimium inſtiterat viuenti. cautus adito:
Neu deſis operę: neue immoderatus abundes.
Difficilem, & moroſum offendet garrulus. vltro
Non etiam ſileas. Dauus ſis comicus: atque
Stes capite obſtipo, multùm ſimilis metuenti.
Obſequio graſſare: mone, ſi increbruit aura,
Cautus vti velet carum caput: extrahe turba
Oppoſitis humeris. aurem ſubſtringe loquaci:
Importunus amat laudari? donec ohe, iam
Ad cælum manibus ſublatis, dixerit, urge: &
Creſcentem tumidis infla ſermonibus utrem.
Cum te ſeruitio longo, curaque leuarit:
Et certum uigilans, quartę ſit partis Vlyſſes
Audieris, heres. ergo nunc Dama ſodalis
Nuſquam eſt? unde mihi tam fortem, tamq; fidelem?
Sparge ſubinde: & ſi paulum potes, illacrymare. eſt

Gaudia

Gaudia prodentem vultum celare. ſepulcrum
Commiſſum arbitrio, ſine ſordibus extrue. funus
Egregiè factum laudet uicinia. ſi quis
Forte coheredum ſenior male tuſſiet: huic tu
Dic, ex parte tua, ſeu fundi, ſiue domus ſit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. ſed me
Imperioſa trahit Proſerpina: uiue, ualeq;.

COMMENTARII.

Hac ſatyra deſcribit ſub Vlyſſis perſona inſidiatores, & captatores hereditatis: quorum magna quidem iam erat turba ætate Horatij, ſed longe maior poſteà extitit, dominātibus Romæ impotentiſſimis, ſceleratiſſimis, flagitioſiſſimis, impuriſſimis tyrannis. Ad hanc rem pertinent illa, quę ſunt epiſtol. 1. lib. 1. *Fructis & pomis uiduas uenentur auaras, Excipiantque ſenes, quos in uiuaria mittant.* facit autem Tireſiam Vlyſſi conſulenti apud inferos quibus rationibus, atque artibus damna pręterita ſarcire, & diteſcere poſſit, reſpondentem, nullam eſſe rei faciendæ viam breuiorem, atque expeditiorem, quàm ſenes diuites uel orbos, uel quibus liberi ſint parum firma ualetudine, omni ſtudio, atque officio proſequi, aucupari, captare.

Hoc quoque Tireſia.] proinde quaſi multa alia inter ſe locuti ſint, & quaſi non ſit hoc ſermonis principium, à media quodammodo narratione orditur: quo in genere frequentes ſunt comici. Terent. Andr. *Quid igitur ſibi uult pater? cur ſimulat?* & ibid. *Ita pol quidem res eſt, ut dixit, Lesbia.* ibid. *Mitte orare*, &c. Sciendum eſt autem Horatium alludere ad ea quæ finxit Homerus de Vlyſſis ad inferos deſcenſu, quæ ſunt ὀδυσσ. κ. ubi Circe Vlyſsis omnibus precibus obſecranti, ut ſibi in patriam redeundi poteſtatem faciat, uiamque oſtendat, reſpondet, illi per ſe quidem reuerti licere: ſed non antè id fieri poſſe, quàm ad inferos deſcenderit, Tireſiamque uatem conſuluerit: quem ait nunquam labi, nunquam errare: cui ſoli Proſerpinam etiam mortuo prudentiam, ſapientiamque dediſſe: ceteros uerò umbras eſſe, atque huc & illuc uagari, ac uolitare. Homeri uerbá ſunt hæc. Ἀλλ' ἄλλην χρὴ πρῶτον ὁδὸν τελέσαι καὶ ἱκέσθαι Εἰς Ἀΐδαο δόμους, καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, Ψυχῇ χρησομένους Θηβαίου Τειρεσίαο Μάντιος ἀλαοῦ, τοῦ τε φρένες ἔμπεδοί εἰσι· Τῷ καὶ τεθνειῶτι νόον πόρε Περσεφόνεια Οἴῳ πεπνῦσθαι. τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν. cum quibus congruunt illa Pindarica. εἰδ. ἕκτῳ ἰσθμ. Τειρεσίαο πυκιναῖς βουλαῖς.

amiſſas reparare queam res] iacturas præteritas ſarcire poſſim. omnium autem damnorum, quæ fecit Vlyſſes, grauiſſimum fuit illud, quod ei accidit ob ſolis boues ab eius ſocijs uiolatos, ac mactatos. Nam propter huius facinoris culpam, ſocios omnes ſuos amiſit, ipſe uix nudus ligno uno nauis nixus ad Calypſonem peruenit: quæ narrantur ὀδυσσ. μ. & nos attigimus annot. ad epiſt. v. lib. 1.

doloſo] noti quidem ſunt Vlyſſis doli uel pueris, & diximus ſup. quiddam hac de re ad Od. vi. lib. 1. ſed non me pigebit tamen locos duos ex Homero proponere lectori, quibus ingenium Vlyſſis tale fuiſſe declaratur. Neſtor ὀδ. γ. ipſius Vlyſſis filio Telemacho Vlyſſem fallaciarum, atque aſtutiarum omnium uarietate, & multitudine Græcis omnibus antecelluiſſe dicit, his uerbis. Ἔνθ' οὔτις ποτὲ μῆτιν ὁμοιωθήμεναι ἄντην Ἤθελ', ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἐνίκα δῖος ὀδυσσεὺς

ὀδυσσεὺς Παντοίοισι δόλοισι, πατὴρ τεός. & Pallas ὀδυσσ. ν. poſita paſtoris, cuius ſimtiliudinem & ornatum ſibi ſumſerat, perſona, aſtutiſsimum, & calliſsimum omnium futurum eſſe ait, qui vllo aſtutiatum genere Vlyſſem ſuperare queat, etiam ſi Deus ei obuiam fiat. Κερδαλέος κ᾽ εἴη, καὶ ἐπίκλοπος, ὅς σε παρέλθοι Ἐν πάντεσσι δόλοισι, καὶ εἰ θεὸς ἀντιάσειε, Σχέτλιε, ποικιλόμητα, δόλων ἄτ᾽, οὐκ ἄρ᾽ ἔμελλες Οὐδ᾽ ἐν σῇ περ ἐὼν γαίῃ λήξειν ἀπατάων, Μύθων τε κλοπίων, οἵ τοι πεδόθεν φίλοι εἰσίν.

Non ſatis eſt Ithacam reu.] & tamen Ithacam vt videret, patriam ſuam, vir ille ſapientiſsimus immortalitatem ſcribitur repudiaſſe, ait M. Tull. lib. 2. de legib. & Homer. ὀδυσσ. α. αὐτὰρ ὀδυσσεὺς Ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι Ἧς γαίης θανέειν ἱμείρεται.

o nulli quicquam ment.] ſic Sophocl. in Oedip. tyranno de Tireſia. Τὸν θεῖον ἤδη μάντιν ὧδ᾽ ἄγουσιν, ᾧ Τἀληθὲς ἐμπέφυκεν ἀνθρώπων μόνῳ, id eſt, huc iam diuinum vatem adducunt, cui homini ſoli, verum eſt inſitum.

apotheca] ἀποθήκη locus vbi quippiam conditur, vt vinum, arma, fruges. *apotheca vinaria*, frequentes voces apud Plinium, & Columellam. M. Tull. Philip. 2. *apotheca tota nequiſſimis hominibus condonabantur.*

aut pecus] primo libro ὀδυσσ. queritur Pallas procos Penelopæ, oues, & boues Vlyſsis mactare. οἵ τε οἱ αἰεὶ Μῆλ᾽ ἁδινὰ σφάζουσι, καὶ εἰλίποδας, ἕλικας βοῦς. & eodem libro Telemachus, οἱ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες Οἶκον ἐμόν, τάχα δή με διαρραίσουσι καὶ αὐτόν. in quibuſdam libris ſcriptum eſſe *penus*, quidam, qui habetur doctus, mihi dicebat Romę, & ita legendum vero vultu contendebat

alga] ſup. Od. XVII. lib. 3. *& alga littus inutili Demiſſa tempeſtas ab Euro Sternet.* Virg. Melibœo *Horridior ruſco, proiecta vilior alga.*

Siue aliud priuum] priuatum, proprium. vt epiſt. 1. lib. 1. *quem ducit priua triremis.* Siue, hoc loco non geminatur, vt nec Od. VI. lib. 1. *Cantamus vacui, ſiue quid vrimur Non præter ſolitum leues.* ſiue turdus (inquit) ſiue quid aliud proprium tibi ſuppetet, mittatur illico ad diuitem ſenem.

deuolet] deferatur, illuc, idque quam primùm, & celerrimè. verbo accommodatiſsimo ad nomen, *turdus*, quod antecedit, vſus eſt.

nitet] nitor domus ſignificat copiam, & diuitias. vt nitor corporis victum mundum, lautum, & elegantem.

honores] optimos quoſque fructus, atque adeò primos, quibus ſignifices te optimè de eo exiſtimare, beneque ei cupere.

venerabilior Lare] quem prius & potius venerari debes, quàm Larem, ſi quidem quàm primùm diteſcere velis. Lares & Penates, dij, qui à quoque domi colebantur. vide annot. ad epiſt. 7. lib. 1.

ſine gente] vt pote libertus, aut libertinus. gentiles ſunt, qui inter ſe eodem nomine ſunt, qui ab ingenuis oriundi ſunt, quorum maiores nulli ſeruitutem ſeruierunt, vt definit Scæuula. Inter gentem autem, & familiam, tantundem intereſt, quantum inter genus & ſtirpem. Nam, quemadmodum latius patet gens, quàm familia: ita & genus plus continet, quam ſtirps. denique familiæ multæ poſſunt eſſe vnius gentis, vt in genere Valeria erant Maximi, Meſſallę, Leuini, Flacci: in Cornelia Scipiones, Cinnæ, Lentuli, Sullæ. Itaque ſi de hereditate aliqua controuerſia ſit, propiores, ac priores ſunt agnati, quoniam eiuſdem familiæ ſunt, quàm gentiles, qui duntaxat eiuſdem ſunt gentis. qua de re quod inter Marcellos, & Claudios patricios, litigatum eſſe ſcriptum reliquit M. T. lib. 1. de oratore ad Qu. Frat. cùm Marcelli ab liberti filio, ſtirpe: Claudij patricij, eiuſdem hominis hereditatem gente ad ſe rediiſſe dicerent:

non

non dubito, quin ea hereditas à centumuiris fuerit Marcellis adiudicata. ius enim ſtirpis,& familiæ, iure generis, & gentilitatis potius, atque interius eſt. gentem igitur eorum fuiſſe, qui eiuſdem nominis eſſent, quorumque maiores ſeruitutem non ſeruierant:familiam autem eorum,qui eiuſdem nominis eſſent & cognominis,inter omnes conuenit. Itaque ſine gente erant liberti,libertini, libertinorum filij,tametſi hi,quos ultimo loco poſui,eſſent ingenui.

cruent.Sang.frat.] fratricida.Virg.lib.1.Aen. *primo quæ prodita ſomno Tydides multa uaſtabat cæde cruentus.*

fugitiuus] id eſt,ſeruus.nam ſeruum, fugitiuum appellabant per contumeliam,ab affectu.Terent.Eunuch.*fugitiue prodi,malè conciliaſe.*Interdum etiam liberum ab effectu,atque euentu,ut idem Heautont.*quamobrem me rogas? homini fugitiuo dabo?*nam ibi de Clinia loquitur: Omnino fugitiui propriè ſerui appellantur. ex quo in edicto ædilium curulium titulus eſt ſeruorum fugitiuorum. *Si quis fugitiuus,erro'ue ſit, noxa'ue ſolutus non ſit.*

exterior] inferior.ut cum eo ambules, & iter facias minus honorato loco. ut ei claudas,& tegas nudum latus.quod declarat proximus uerſus.

Vt ne tegam] ſic cod.11.Vatic.Iannoct. Faer. Torneſ.cuius lectionis elegantiam quidam nō intelligentes ſuppoſuerant *Vt me tegam.* Nam ſic loquuntur boni ſcriptores:in his Liui.li.4.*Illi ne ut impune primò diſcordias ſerētes* comitēt *finitima bella?deinde,*&c.Horat.Od.xvi.epod.reſponſ.Canid.*Inultus ut tu riſeris Cotytia Vulgata,ſacrum liberi Cupidinis?*

Damę] ſeruili genere nato.ſup.ſaty.vi.lib.1.*Tu ne Syri,Damæ,Dionyſi filius, audes Deijcere è Saxo ciues?*

certans ſemper melioribus] ut cum Aiace. participium *certans* cum dandi caſu coniunxit,ut ſolet ſimilia.

fortem hoc animum toler.iub.] mihi, meoque animo imperabo, ut præter meam conſuetudinem, meamque dignitatem Damam, & infimum quenque hominem colam rei faciendę,& diteſcendi cauſa. Alludit autem ad illud Homericum,quod dicit Vlyſſes ὀδυσσ.υ.Τέτλαθι μοι κραδίη,καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

ruam] eruam,effodiam, comparem. tralatio eſt.

Inſidiatorem] te captatorem hereditatis:inſidiatorem bonorum.

præroſo fug.hamo] translatum à piſcibus,qui plerunque hamo unà cum eſca uorato,uel certè eſca circumroſa,effugiunt manus piſcatoris.huc pertinet diſtichum illud Martialis de captatore lib.6.*Munera magna quidem miſit,ſed miſit in hamo;Et piſcatorem piſcis amare poteſt?*

Magna,minorve] id eſt,ſiue de magna,ſiue de parua re olim diſceptabitur,litigabitur,iudicio contendetur.eius,qui ſit audax,improbus,& ſceleratus, cauſam,& patrocinium ſuſcipito,ſi modo ſit locuples,& ſine liberis:alterum autem,qui ſit uir bonus,deſerito,ſi liberos habebit.uerbum *certabitur* hoc loco perſonale eſt (ut appellant) παθητικόν. ſic Liuius libr.35. *Tribuni plebis multam M.Poſthumio dixerunt.cuius certandæ cum dies aduenisſet,*&c.

olim] poſthac.ut epiſt.ad Iul.Florum lib.2. *Ne, ſi forte ſuas repetitum uenerit olim Grex auium plumas,*&c.& Od.x.lib.2. *non,ſi malè nunc,et olim Sic erit*.epiſt. ad Fuſc.Ariſtium. *ut calceus olim Si pede maior erit,ſubuertet. ſi minor,uret.* Virgil. Aeneid.1.*Hunc tu olim cælo ſpolijs orientis onuſtum Accipies ſecura.*

vltro] qui non laceſſitus,non lęſus,nulla iniuria,nulloque damno affectus uirum ſe multo meliorem in ius uocet:quod eſt improbi hominis.

Quincte,puta,& Publi] inſtituit, & docet captatorem Tireſias qua ſe oratione ad aures,& amicitiam diuitis ſit inſinuaturus.Nemini autem inauditū

eſt, Romanos illos ueteres ingenuos tribus appellationibus eſſe nominatos, habuiſſeque prænomen, id eſt, nomen commune: nomen, quod erat familię: cognomen, quod erat gentile nomen. Prænomina erant exempli cauſa Caius. Cn. Dec. Hoſtus. L. M'. id eſt, Manius. M. Num. Poſth. Proc. P. Qu. Seruius, Sextus, Sp. Tib. Titus, &c quanquam nonnulla ex his longo poſt tempore pro cognominibus cœpta ſunt vſurpari. ſed de his Car. Sigonius, & Onofr. Panuinus viri doctiſſimi ſunt conſulendi.

molles] quæ delectantur aſſentatione: libertate orationis offenduntur.

ius anceps] M. Tull. *ius uarium* in oratione pro Cecina: pro Murena *ius controuerſum* nominat.

Eripiet quiuis oculos cit.] prouerbialiter dixit. nam etiam ita loquimur. tu mihi carior es his oculis. Catull. ad Quinct. *Eripere ei noli, multo quod carius illi Eſt oculis, ſeu quid carius eſt oculis.* idem ad C. Licin. Caluum. *Ni te plus oculis meis amarem Iucundiſſime Calue, munere iſto Odiſſem te odio Vatiniano.* Icciicò Phędronius ille apud Plaut. in Curculione, amicæ ſuæ oſtium *oculiſſimum* appellat, id eſt, cariſſimum.

Caſſa nuce] inani. caſſum idem ualet, quod inane, & uacuum: ex quo, *lumine caſſi* appellantur mortui. Virg. Aen. 2. *nunc caſſum lumine lugent.* Lucret. lib. 4. *Nam nihil eſſe poteſt aliud, niſi lumine caſſus Aer id, quod nos umbram perhibere ſuemus.* idem lib. 5. *Nec poſis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.* ibid. *corpus, quod caſſum lumine ſemper.* Idem lib. 3. *Sollicitamque geris caſſa formidine mentem* Iterum lib. 4. *Illa tibi eſt igitur uerborum copia caſſa.* Pacuuius. de teſtudine. *Terrigenam, herbigradam, domiportam, ſanguine caſſam.* M. Tull. lib. 5. Tuſc. *ut omne, quod honeſtum nos, & laudabile eſſe dicimus, id illi caſſum quiddam, & inanis uocis ſono decoratum eſſe dicant.* Plaut. Aulul. *uirginem habeo grandem, dote caſſam, atque inlocabilem.* Idem Pſeud. *Te amatorem inuentum eſſe inanem, quaſi caſſam nucem.* Idem in Ruden. *Caſſam glandem.*

pauperet] utitur hoc uerbo & Plautus. Mil. glorioſo. *merx, Quæ improba eſt, pro mercis uitio dominum pretio pauperat.* Idem in Pſeud. *nam boni uiri Me pauperant, improbi alunt: augent rem meam mali.*

neu ſis iocus] id eſt, ne'ue ſis cuiquam ludibrio. ne'ue te quiſquam habeat pro delectamento. ſic loquitur Catull. in quandã. *Iocum me putat eſſe mœcha turpis.*

ire domum, atque, &c.] ſuperiora illa intelligenda ſunt eſſe dicta à Tireſia, quaſi orationem captatori præſcribente, qua hic ſibi diuitis beneuolentiam conciliet: & captatoris orationem imitante: Nunc autem loquitur Tireſias, ex ſua perſona.

Pelliculam curare] cibo & potione ſe explere: inuitare ſe liberaliter, & lautè: molliter & delicatè uiuere. ſup. epiſt. 11. lib. 1. *In cute curanda plus æquo operata iuuentus.* & epiſt. ad Alb. Tibull. *Me pinguem & nitidum benè curata cute uiſes.*

ſis cognitor ipſe] Cognitor eſt is, qui iura alterius habet cognita, eaque alios docet, quos ſcire illius intereſt. M. Tull. pro Qu. Roſc. *in hanc rem me cognitorem dediſti.* Idem pro Cecin. de Aebutio. *cognitoris uiduarum, defenſoris nimium litigioſi.*

ſeu rubra canicula, &c.] ſiue æſtas erit, & anni tempus ardore ſolis immoderato æſtuoſum, ſiue bruma, & cęlum perfrigidum. rubram Caniculam nominat, quia calida, & ignita rubent. poſt Caniculæ autem ortum uehementiſſimi ſunt temporis calores. ſuprà Ode XIII. lib. 1. *Te flagrantis atrox hora Caniculæ Neſcit tangere.* & Od. XVII. eiuſd. lib. *Hic in reducta ualle Caniculæ Vitabis æſtus.*

ſeu pingui tentus omaſo] Furium Bibaculum poetam urbanè, ſatyriceq; inſectatur, & irridet: qui, cum brumæ tempus deſcriberet, hoc uerſu fuerat uſus,

Iupiter

Iupiter hibernas cana niue conſpuit Alpes. Huius tamen Furij uerſus aliquot profert Macrob.lib.6. Saturn.cap.1. non malos : quos Virgil. mutuatus ſit.ut 6.annal. *Quod genus hoc hominum Saturno ſancte create?* & 1. *Interea Oceani linquens Aurora cubile.* & x. *Rumoresque ferunt varios, & multa requirunt.* ibid. *Confirmat dictis ſimul atque exſuſcitat acreis Ad bellandum animos, reficitque ad prælia mentes.* Iam omaſum bubulum in delicijs menſarum olim numeratum eſt. Plinius lib. 8.cap.XLVI. *damnatus eſt à populo Rom. die dicta, qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe negante, occiderit bouem, actusque in exilium, tanquam colono ſuo interemto.* ſignificat Horatius hunc Furium hominem fuiſſe obeſum, & pinguem.

Nonne vides, aliquis] dicet aliquis de te, uel diuitem illum, uel alium ſibi proximum cubito tangens, non uides, quam ſit patiens, & laborioſus Vlyſſes? quàm officioſus, & utilis, & opportunus amicis? quàm acer, id eſt, quã acriter in eo, quod ſuſcepit, perſeuerans? uel quàm fortis, ac diligens? *Nonne uides* autem principium uerſus, à Lucretio terque, quaterque iteratum.

Plures annabunt thunni] allegoria eſt. per thynnos ſenes diuites ſine liberis ſignificat. captatorem autem cum piſcatore comparat. Thunnum Athenæus lib. ſeptimo ſcribit appellatum eſſe ἀπὸ τοῦ θύειν τε, καὶ ὁρμᾶν, id eſt, impetum facere, irruere: hunc piſcem enim admodum concitatum & celerem eſſe, propterea, quòd certo anni tempore ſtimulum, ſeu œſtrum quoddam habeat in capite, à quo cõcitetur, atque impellatur: quod item ſcribit Ariſtoteles his uerbis. οἱ δὲ θύννοι, καὶ οἱ ξιφίαι οἰστρῶσι περὶ Κυνὸς ἐπιτολήν. ἔχουσι γὰρ ἀμφότεροι οἶστρον ὅμοιον μὲν σκορπίῳ, μέγεθος δὲ, ἡλίκον δραχμῆς. τοῦτο δὲ ποιεῖ αὐτοὺς ἐξάλλεσθαι, οὐκ ἔλαττον τοῦ δελφῖνος, καὶ τοῖς πλοίοις πολλάκις ἐμπίπτουσι. Iidem auctores tradunt thynnis oculi ſiniſtri aciem obtuſiorem eſſe.

cetaria] vel vaſa, in quibus grandiores piſces ſale conditi ſeruantur: vel ſtagna, in quibus viui aluntur.

validus malè] parum firmus, infirma valetudine.

ſublatus aletur] tolli dicuntur pueri, qui, cum in lucẽ editi ſunt, ſtudioſe, & magna cura dantur alendi, vt adoleſcant, & ad ętatis florem, ac pubertatẽ perueniant. nam parentibus licebat liberos nuper natos vel exponere, ac necare, vel tollere, id eſt, alendo ad pubertatem, & adultã ætatem perducere. Ter. in Andr. *nam, quod peperiſſet, iuſſit tolli,* & Heaut. *meminiſti me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum ſi puellam parerem, nolle tolli?* Chr. *ſcio quid feceris. ſuſtuliſti.* ibid. *ſed hic erat anus Corinthia haud impura. ei dedi exponendam.* ibidem. *Nam iam primum, ſi imperium meum exequi uoluiſſes, interemtam oportuit.* Idem Adelph. *Tu illos duos pro re olim tollebas tua, Quod ſatis putabas tua bona ambobus fore.* Notum illud Ciceronis dictum ambiguum in Octauianum. *ornandum, & tollendum adoleſcentem.* quod, ipſum Octauianum Cæſarem, eſſe queſtum ſcribit D. Brutus ad Cicer. epiſtol. lib.9. & refert Paterculus libro poſter. & Sueton. in Auguſto. lib.9. Aen. *Non ita me genitor bellis aſſuetus Opheltes Argolicum terrorem inter, Troiæq; labores Sublatum erudijt.*

in re prę clara] in re familiari lauta, & ampla.

ne manifeſtum Cælibis obſequium nud.] id eſt, ne cultus ſenis cælibis tam apertus, ac manifeſtus declaret, te eſſe captatorem hereditatis. nudet te, id eſt, prodat te: conſilium tuum aperiat, ac patefaciat.

len. in ſpem Arr.] ſenſim ad ſpem hereditatis accede: officijs tuis paulatim aſſequere, vt iam ſperare audeas fore, vt ſecundus heres ſcribaris. ſic dixit Horat. *arrepere in ſpem,* vt M. Tull. in Frumentar. *arrepere ad amicitiam. quibus rebus non ſenſim, atque moderate ad iſtius amicitiam arrepſerat, ſed breui tempore totum hominem poſſederat.*

ſecundus Heres] ſecundi heredes dicebantur à veteribus iuriſconſultis, qui ſubſtituebantur primis heredibus, ita fortaſſe dicti quia in ſecunda cera ſcribebantur, id eſt, ſecunda parte ceræ: vel in ſecundis tabulis.

egerit Orco] de medio ſuſtulerit, è numero viuorum expulerit.

In vacuum venias] in vacuum, mortuo filio primo herede, locum, ſubeas.

Abnuere, & tabulas] id eſt, memento id recuſare, & tabulas abs te reiicere, ita tamen, ut raptim, & limis, hoc eſt obliquis oculis inſpicias, quid prima cera, id eſt, prima tabula teſtamenti, in qua ſcribuntur primi heredes, cõtineat, ut ſcias, utrùm ſolus ſit heres inſtitutus, an tibi dati ſint coheredes. Sciendum eſt autem in prima cera ſcribi ſolitos primos heredes, in ſecunda ſecundos, & ita deinceps.

quid prima ſecundo] in primo verſu, teſtatoris nomen, in ſecundo, heredis, aut heredum ſcribebatur. neque uerò iis aſſentior, qui *ſecundo uerſu* interpretantur ſecundo gradu. nam, qui ſecundo gradu erant instituti, ſecundi heredes dicebantur, quos etiam ſubſtitutos appellant. preterea hic unus eſt gradus duntaxat, non plures. Iam uerò in tabulis ceratis ſcribere cõſueuiſſe antiquos, conſtat itaque ſic loquebantur, *prima cera, media cera, ultima cera.* quo genere loquendi ſignificabant primam, mediam, ultimam partem, ſeu tabulam teſtamenti. Sueton. in C. Iulio, *ſed nouiſſimo teſtamento treis inſtituit heredes ſororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera.* Idemque de aliis tabulis ſentiendum. M. Tull. Verr. 3. *deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitioſa litura fecit.* Plaut. Curcul. *Dum ſcribo, expleui totas ceras quattuor.* Idem Aſinar. *Aut, quod illa dicat peregrè allatam epiſtolam: Ne epiſtola quidem ulla ſit in ædibus: Nec cerata adeò tabula.* Et paucis uerſibus pòſt. *Ne ulla ſit cera, ubi facere poſſit litteras.* Idem Bacchid. *cedò tu ceram, ac linum actutum. age obliga, obſigna citò.* Idem ibidem, *Ceræ quidem haud parcit, neque ſtilo: ſed quicquid eſt, perlegere eſt certum.*

plerunque recoctus Scriba] Coranum ſignificat, qui ex ſcriba quinqueuiratum adeptus, mox ex quinqueuiro, ſcriba iterum factus erat. Ita dicuntur aũt quinqueuiri, ut duumuiri, triũuiri, decẽuiri. & ſimiles. Recoctũ igitur ſcribam appellat, uel quòd ex quinqueuiro refectus erat ſcriba, quòd munus ante quinqueuiratum geſſerat: uel quia hic Coranus, quamuis aliquantùm eſſet ætate prouecta, ita firmus erat tamen, & ualidus, ut recoctus eſſe uideretur. Nota autem eſt omnibus de Aeſone à Medea recocto fabula. itemque de Pelia. Plaut. in Pſeud. *Quia ſorbitione faciam ego te hodie mea, Item ut Medea Peliam concoxit ſenem: Quem medicamento, et ſuis uenenis dicitur Feciſſe ex ſene adoleſcentulum.* M. Tull. in Catone maiore, *quò quidem me proficiſcentem haud ſanè quis facilè retraxerit, ne'ue tanquam Peliam, recoxerit.* Ita Catullus Suffecium quendam, ſenem recoctum dicit, quaſi iterum uiuentẽ factum. Alij recoctum uafium, & callidum interpretantur: quod ſi probabimus, tranſlationem ineſſe intelligemus. ſententia autem huius loci hæc eſt: Sæpe accidet, ut ſenex aliquis diues, & aſtutus a captatore inſidijs appetitus, eius ſpem fallat, ut Coranus Naſicam deluſit. ſimile exemplum commemorat Cornelius Tacitus libr. 13. Annalium de Pomponio Siluano repetundarum accuſato & abſoluto loquens. *naluitq; pecunioſa orbitate et ſenecta: quam ultra eorum uitam produxit, quorum ambitu euaſerat.*

coruum deludet hiantem] captatorem inhiantem, & inſidiantem hereditati deludet, ac fruſtrabitur.

Num furis, an] Vlyſſes non ſatis intelligens, quid ſibi uelit Tireſias, quærit, utrùm furat, ut ſolent uates, an prudens, & ſciens eum ludificet. Plato in

Timæo

Timæo ſcribit, neminem mentis compotem vaticinium diuinum ac verum attingere: ſed aut in ſomnis prudentiæ facultate impedita, aut morbo affectum, aut diuino aliquo afflatu concitatum. Verba Platonis ſunt hæc *οὐδεὶς γὰρ ἔννους ἐφάπτεται μαντικῆς ἐνθέου, καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ὕπνον τὴν τῆς φρονήσεως πεδηθεὶς δύναμιν, ἢ διὰ νόσον, ἤ τιν' ἐνθουσιασμὸν, παραλλάξας.*

quicquid dicam, aut] videtur diuinatores, & vaticinia irridere, atque adeò ipſum Apollinem.

Diuinare etenim] ridiculum erat, quod iamiam dixerat. magis ridicula eſt ratio: quaſi verò magnæ diuinationis ſit, id dicere, quod ſit vel futurum, vel non futurum. nonnulli tamen ſuperiorem verſum ſic explicant, *quicquid dicam*, id eſt, quicquid dicam futurum, id eueniet: quicquid non futurum, non eueniet: vt nullus inſit in his verbis, iocus, nullaq; irriſio: à quibus diſſentio.

Tempore, quo iuuenis Parthis] Auguſtum ſignificat, quo imperium obtinente Parthi ſigna, quæ Craſſus, & Antonius amiſerant, vltro Romam remiſerunt. epiſt. ad Auguſt. lib. 2. *Et formidatam Parthis, te principe, Romam.* his verſibus autem tempus notat.

forti nubet procera Cor.] Naſica ſocer captabat Corani generi teſtamentum. Coranus gener à Naſica ſocero captabatur, doliſq; petebatur. Iã verò propterea quòd Vlyſſes multis ſæculis ætatem Auguſti anteceſſit: cũ Vlyſſe autem Tireſias apud inferos verba facit, iccircò inducitur Tireſias hæc narrans nõ tanquã præſentia (cũ tempora repugnent) ſed tanquã multis poſt annis euentura.

metuentis reddere ſoldum] id eſt, non libenter reddentis, à reddendo abhorrentis. *metuentis* enim idem valet, quod *φυλαττομένου*, id eſt, cauentis, fugientis. vt ſæpe iam admonuimus. ſignificat hunc Naſicam fuiſſe fraudatorem, & inficiatorem lentum, neque bona fide, neque ad diem æs alienum diſſoluere conſueuiſſe. *ſoldum* accipio ſolidum æs alienum, ſiue dotem deberet, ſiue quid aliud. ſic loquitur M. Tull. pro C. Rabirio Poſth. *ita bona ueneant, ut ſolidum ſuum cuique ſoluatur.*

gener] Coronus: cui Naſicæ filia nuptura eſt.

ſocero] Naſicæ Corani captatori, & inſidiatori bonorum.

multum negatas] quas multum & ſæpe negauerit ſe inſpicere velle.

præter plorare] id eſt, præter ploratum, & fletum. propterea quòd ſpe ſua deciderit. *οἰμώζειν* iubent eum Græci, cui malum & damnum precantur. annot. ſup. ſaty. vlt. lib. 1. *Demetri, teque Tigelli Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras.* vide & quæ annotauimus ad illum locum. *O multa fleturum caput.* Od. v. epod.

temperet] regat. Nam hoc proximo modo locutus eſt Od. xxIIII. lib. 3. *Nec dotata regit uirum Vxor.* altero Od. III. eius lib. *qui mare temperat.*

Adiuuat] *συμβάλλεται, συνεργεῖ*, confert, conducit.

ſed vinc. longè pr. ip. Exp.] ſed longè præſtat, ſenem ipſum capere. tralatio ab expugnatione oppidorum. ſic ſaty. Ix. lib. 1. *uelis tantummodo: quæ tua uirtus, Expugnabis.*

vecors] excors, ſtultus: quaſi mali cordis, inquit Feſtus.

vltrò] noli expectare dum rogeris, ſed vltrò, id eſt, non rogatus, vxorem ei tuam trade, vt potiori.

Perduci p. t.] poterit'ne perpelli ad hoc flagitium Penelope tam frugi, & tam pudica? perſuaderi'ne ei poterit, vt adulteretur, mulieri tam tẽperanti, & pudicę? à verbo perducẽdi, perductores ſunt appellati, qui mulieres nobiles vel promiſſis inductas, vel vi, & minis coactas ad potentiores viros perducũt. Cic. 1. lib. accuſ. *lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat.* quanquam docti quidã *productores* illo loco legendũ cenſent, vt Latinũ Græco reſpondeat. *προαγωγοῦ*.

tam

diuitis,nunquam poterit ab hoc quæſtu demoueri. *de ſene guſtarit* autem videtur è Græco imitatum, τοῦ γέροντος γεύσηται. ſignificat mulieres ferè omneis quantumuis caſtæ,ac pudicæ habeantur, muneribns capi, & labefactari ſolere.

Vt canis, a corio nunq.] prouerbium eſt, quod in eos conuenit,qui poſteaquàm rem aliquam iucuudam , & optabilem guſtarunt , ab ea egrè auelli, aut deterreri poſſunt . ſic autem efferunt Greci. χαλεπὸν μαθοῦσα κύων σκυτοτραγεῖν. id eſt, periculoſa res eſt canis, quę corium rodere didicerit. Theocritus paulò aliter εἰδ.ι. χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσαι. id eſt , periculoſum eſt, canem de inteſtinis guſtauiſſe.

ex teſtamento] iuſſu,aut voluntate ipſius. teſtatrix ipſa ſic ſe voluerat efferri.

elata] elata è domo ad rogum. Terent. And. *Effertur, imus.*

Scilic. el. &c.]ſi fortè anus illa mortua ex humeris heredis elabi poſſet.

credo Quòd nimium inſtit.] credo (inquit Tireſias) iccirco anum illam voluiſſe ſe ita efferri ab herede,quia is fuerat ſupra modum in ipſam officioſus: quia odioſè,& moleſtè viuam coluerat: nimio officio illam proſecutus fuerat . Monet igitur hoc exemplo Vlyſſem Tireſias , vt in officio ſenibus , aut vetulis pręſtando,operaque danda,modum ſeruet,videatque ne ſedulitate peccet,ne ve,dum officio,& ſtudio, ſenis, aut anus diuitis gratiam aucupatur , offendat, atque abalienet. credibile eſt autem verbis teſtamenti hoc fuiſſe expreſſum , ne captor ille ab vno inſtitutus heres , & iuſſus corpus eius oleo perfuſum nudis humeris ad rogum ferre , heres eſſet, ſi corpus excideret : aut ſub ea conditione inſtitutum eſſe , ſi teſtatrices corpus oleo multo perfuſum nudis humeris portaret.

Ne deſis operæ,ne've] caueto ne officio tuo deſis, ne ve ſupra modum ſis officioſus,id eſt, ne ſuperes modum in opera tua præſtanda,atque obtrudenda. Nam,(vt ait alibi) *ſedulitas, ſtultè quem diligit, urget.*

off. garrulus vltro Non] ſi illam diſtinctionem,& lectionem probamus, *garrulus vltrò*,hæc ſententia eſt : qui vltrò garrit, id eſt,qui non prouocatus,aut interrogatus loquitur . idque ſupra modum, offendet. ſin, vt hic ſcriptum eſt, *vltrò* pertinebit ad ea,quæ ſequuntur. In cod. Iann. & Torneſij ſcriptum reperi *vltrà.* quam ſcripturam ſi quis probabit,interpretabimur vltrà quàm ſatis eſt, vltrà modum. Nam ineſt etiam hæc in hoc loco difficultas,quod in alijs cod.;in terpunctionis nota poſt nomen *garrulus* in alijs poſt vocem *vltrò*, ſiue *vltra*, locatur. iudicet igitur lector.

Dauus ſis comicus] talis eſto,qualis inducitur Dauus in comœdijs,ſeruiliter,& timidè cum domino loquens,eique non niſi ad rogata reſpondens.

capite obſtipo] incuruato , atque inflexo. M. Tull. in Arato , *Obſtipum caput,& tereti ceruice reflexum,Obtutum in caudam maioris figere dicas.* Lucret. libr.4. *Denique ut in fabrica,ſi praua eſt regula prima, Normaque ſi fallax rectis regionibus exit : Et libella aliqua ſi ex parte claudicat hilum : Omnia mendoſè fieri,atque obſtipa neceſſum eſt,Praua,cubantia,prona,ſupina,atque abſona tecta.* quem Lucretij locum producens Feſtus,legit *obſtita*, in voce *obſtitum.* ſed puto Feſtum eo loco eſſe mendoſum,& legendum *obſtipum*,& *obſtipa.* Sueton. de Tiberio,*Incedebat ceruice rigida,& obſtipa,adducto ferè uultu.*

Obſequio graſſare] *graſſari*,vt Nonius Marcellus docet ex Nęuio &'Afranio, idem ferè valet, quod ambulare , & iter facere. Feſtus autem ait antiquos *graſſari poſuiſſe pro adulari : præterea graſſari latrones dici uias obſidentes. gradi ſiquidem ambulare eſt . unde tractum graſſari uidelicet ab impetu gradiendi.* quod item ex Salluſtio probari poteſt,procemio belli Iugurth.*Sed dux,atque imperator uitæ mortalium,*

lium animus eſt: qui ubi ad gloriam uirtutis uia graſſatur, abundè pollens, potensq́;, & clarus eſt, neque fortuna eget. & ita Liuius lib. x. *conſilio graſſandum, ſi nihil uires iuuarent, ratus.* Idem lib. x l v. *Etiam apud nos fuiſſe audiui, qui aſſentando multitudini graſſarentur.* Itaque hæc verba *graſſare obſequio*, hanc ſententiam videntur continere, Obſequio, opera, officio aditum tibi ad diuitem patefacito: nulla alia ratione, aut via diuitem capta, quàm obſequendo: inſidiare diuiti obſequio. nam graſſari valet interdum inſidiosè, & dolosè ambulare. vnde graſſatores ſunt nominati, qui vias obſident, vt repentè viatores inermes, neque ſatis inſtructos, ac paratos adoriantur, vt paulò antè ex Feſto oſtendimus.

ſi increbruit aura] hęret etiam nunc in nonnullis libris impreſſis hæc mendoſa ſcriptuta *increbuit*: vſque adeò difficile eſt inueterata vitia extirpare. libri autem calamo exarati alij habent *increbruit*, vt & nos curauimus excudendum: alij *increpuit*, quæ ſcriptura corrupta eſt. ſi increbruit aura, id eſt, ſi ventus factus eſt acrior, ac vehementior. ſic loquitur & M. Tull. libr. 7. epiſt. ad Trebat. *uentus increbreſcit. cura ut ualeas.*

Cautus] valetudini conſulens, ſibi cauens ab iniuria cæli.

carum caput] φίλην κεφαλήν.

extrahe tur. Oppoſ. hum.] ne quis eum in turba iactet, aut impellat.

aurem ſubſtringe loquaci] ſi tibi res eſt cum loquaci ſene, aures tuas, ſi fieri poteſt, comprime, vel obtura, vt ne eius loquacitate offendaris: ſed potius, vt eum, quandiu ei videatur, loquentem perferre, ac perpeti poſſis. ſic mihi videtur hic locus eſſe explicandus, non, vt Acro, & Porphyr. *aurem admoue, & intende.* Iam qui aures ſuas obturant, facilius quenuis clamorem, ſonitum, ſtrepitum, fragorem excipiunt, ac perferunt, neque vllo pacto commouentur, quemadmodum Satyrus ille Clazomenius apud Ariſtot. problem. τμημ. γ. quòd eſſet ad maledicendum promtus ac propenſus, cum ſibi in iudicio cauſa dicenda eſſet, ne ad maledicendum aduerſario, ſi eum audiret, impelleretur, ac potius vt de re ipſa diceret, aures ſibi obturauit. Ita dicimus clauſis oculis periculum adire, id eſt, ſine vllo metu, ac dubitatione, propterea quòd, qui clauſis oculis, vt Andabatę illi, ſeu Antibatę potius, ſeſe periculo offerunt, aut laborem aliquem ſuſcipiunt, facilius vtroque defunguntur, quàm ſi periculi, aut laboris magnitudinem oculis cernant: & ægri, qui ſunt teneriores, pharmaca ſolent clauſis oculis deuorare Sic apud Platon. in Gorgia, Socrates probat, vnum quenque, qui aliqua in re peccarit, vltrò ad iudicem ire, atque ad pœnam à lege conſtitutam ſubeundam occurrere, & quodanimodo clauſis oculis, & fortiter ſeſe vrendum ac ſecandum medico præbere oportere. verba Platonis hæc ſunt, παρέχειν μύσαντα καὶ ἀνδρείως ὥσπερ τέμνειν καὶ κάειν ἰατρῷ. vt igitur ad Horatium reuertar, ſic hunc locum explico, aurem, videlicet tuam, ſubſtringe loquaci ſeni, id eſt, aure tua ſubſtricta & compreſſa, ſine ſenem iſtum loquacem, quandiu volet, verba fundere: aures tuas ei præbe totum diem, ſi ei libebit, longis, & odioſis narrationibus tundendas, ac verberandas.

Importunus amat laudari?] ſi in eo eſt importunus, quòd cupit laudari: ſi aſſiduè vult laudari, &c. Importunus is eſt, (vt alibi annotauimus) qui nunquam conquieſcit, neque alijs conquieſcendi poteſtatem facit. ſi igitur tali ingenio eſt, vt ſuis laudibus ſupra modum delectetur, tandiu eius laudes perſequere, donec, manibus ad celum ſublatis, dixerit ſatis eſſe.

manibus ſublatis] geſtus lætantis, & Dijs immortalibus gratias agentis, vt Diony. Halyc. lib. 3. de patre Horatiorũ tergeminorum: ὁ δὲ πατὴρ, ὡς ἔμαθε τὴν διάνοιαν αὐτῶν, περιχαρὴς γενόμενος, καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανὸν, πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας ἔδωκαν αὐτῷ γενέσθαι

σθαι καλοὺς, καὶ ἀγαθούς. eſt etiam orantis geſtus, vt docuimus ad Od. XXIII. lib. 3. itemque ad epiſt. ad Loll. 2. lib. 1. admonebimus.

& Creſcentem tumidis infla.] ingenium hominis inanis, qui ſupra modum cupit laudari, quique aſſentatione nimis delectatur, expreſſit. Itaque eiuſmodi quidem ingenium cum vtre comparauit: aſſentatoris autem orationem ad huiuſmodi homines inflandos valere declarauit.

Cum te ſeruitio longo, &c.] cum moribundus iam in lecto decubuerit, teque heredem inſtituerit ex quadrante.

Et certum vigilans] & tu certò vigilans, non ſomnians audieris, &c. ſolent enim plerunque, qui quippiam magnopere exoptant, id in ſomnis cernere. Virg. in Pharm. *Credimus? an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?* & piſcator ille pauperculus apud Theocritum εἰδ. κα. ſomniat procerum quendam, & grandem piſcem ad hamum decurriſſe. quemadmodum (inquit) in ſomnis canis omnis prędam vaticinatur. ſic Theocritus. καθεζόμενος δ' ἐδόκευον ἰχθύας, ἐκ καλάμων δὲ πλάνον κατέσειον ἐδωδάν· Καί τις τῶν τραφερῶν ὠρέξατο· καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις Πᾶσα κύων ἄρκτον μαντεύεται, ἰχθύα κἠγών. *certum vigilans* igitur valet id, quod dicunt Graeci vno verbo, ὕπαρ. cuius contrarium eſt κατ' ὄναρ. Plato lib. 2. de Republ. in extrem. οὔτ' ἄλλους ἐξαπατᾷ ὁ θεὸς οὔτε κατὰ φαντασίας, οὔτε κατὰ λόγους, οὔτε κατὰ σημείων πομπὰς οὔθ' ὕπαρ, οὔτ' ὄναρ.

quartę ſit partis, &c.] ordo verborum eſt. cum tu certò vigilans audieris hæc verba. quartæ partis heres ſit Vlyſſes. ſic ſuprà locutus eſt Od. XXV. libr. 1. *audis minus & minus iam, Me tuo longas pereunte noctes Lydia dormis?*

ergo nunc Dama ſod.] ſic dices voce flebili, & queribunda. ita ne eſt? ergo ſodalis meus, quicum mihi erat menſa, victusque communis, mihi eripitur?

vnde mihi tam fortem, tamq;] ordo eſt, ſparge ſubinde, id eſt, deinde ſubiunge iterans hæc verba, vnde mihi tam fortem, ac fidelem amicum parabo? ſolemus autem oratione præciſa vti in comminationibus, conqueſtionibus, obiurgationibus, & ſimilibus animi motibus, vt infrà ſaty. VII. *unde mihi lapidem? unde ſagittas?* Terent. in Eunuch. *Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modò: mori me malim.*

eſt Gaudia prodentem] eſt, vt Græci ἔστιν, ἔξεστιν, id eſt, licet animi lætitiam fronte tegere: nihil vetat, quo minus quis vultum lętitiæ indicem, diſſimulatione & fictis lacrymis celare poſſit. notus verſiculus ille ex mimo Publ. *Heredis fletus ſub perſona riſus eſt.*

arbitrio] tuo. interdum teſtatores, quæ poſt mortem ſuam fieri volunt, ea permittunt arbitrio vel heredis, vel legatarij: quæ verba eandem vim habent, ac ſi arbitrio boni viri res eſſet commiſſa.

ſine ſordibus] magnificè, ſplendidè, non ſordidè.

malè tuſsiet] tuſſi graui, & periculoſa laborabit, quam βήχα nominãt Gręci. *malè* hoc loco valet grauiter, valdè.

huic tu Dic ex parte tua, &c.] id eſt, huic coheredi dic, ſi fundum, aut domum, quæ tibi ex teſtamento obuenerit, abs te emere velit, te ei libentiſſimè vendíturum, minimoq; pretio addicturum, atque adeò, ſi videatur, donaturum. *nummo*, id eſt, pretio viliſſimo.

Proſerpina] Proſerpina mortis, & vitę arbitra eſt, vt ſuprà diximus ad Od. XXVIII. lib. 1. imperiumq; in primis habet in mortuos, quod & Homerus oſtendit ὀδυσσ. λ. Ἦ τί μοι εἴδωλον τόδ' ἀγαυὴ Περσεφόνεια Ὤτρυν', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω; Tibull. lib. 3. *At mihi Perſephone nigram denunciat horam, Immerito iuueni parce nocere Dea.* Virg. Aen. 4. *Nondum illi flauum Proſerpina vertice crinem Abſtulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco.*

bb SATY-

SATYRA 6.

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus vbi,& tecto vicinus iugis aquæ fons,
Et paulum ſiluę ſuper his foret. auctius,atque
Dij melius fecere. bene eſt. nihil amplius oro
Maia nate: niſi,vt propria hæc mihi munera faxis:
Si neque maiorem feci ratione mala rem:
Nec ſum facturus vitio,culpa ve minorem.
Si veneror ſtultus nihil horum: o ſi angulus ille
Proximus accedat: qui nunc denormat agellum:
O ſi vrnam argenti fors quà mihi monſtret: vt illi,
Theſauro inuento qui mercenarius agrum
Illum ipſum mercatus arauit diues amico
Hercule: ſi,quod adeſt, gratum iuuat: hac prece te oro
Pingue pecus domino facias,& cetera,præter
Ingenium: vtque ſoles, cuſtos mihi maximus adſis.
Ergo vbi me in monteis, & in arcem ex vrbe remoui:
Quid prius illuſtrem ſatyris,Muſaque pedeſtri?
Nec mala me ambitio perdit,nec plumbeus Auſter,
Autumnusque grauis,Libitinæ quęſtus acerbę.
Matutine pater,ſeu Iane libentius audis;
Vnde homines operum primos,vitęque labores
Inſtituunt (ſic dijs placitum) tu carminis eſto
Principium. Roma ſponſorem me rapis: eia,
Ne prior officio quiſquam reſpondeat,vrge:
Siue Aquilo radit terras: ſeu bruma niualem
Interiore diem gyro trahit: ire neceſſe eſt.
Poſt modò, quod mi obſit clarè,certumque locuto,
Luctandum in turba,facienda iniuria tardis.
Quid vis inſane? & quas res agis? improbus vrget
Iratis precibus.tu pulſes omne,quod obſtat,
Ad Mæcenatem memori ſi mente recurras.
Hoc iuuat: & melli eſt: non mentiar. at ſimul atras
Ventum eſt Eſquilias: aliena negocia centum
Per caput,& circa ſaliunt latus. ante ſecundam
Roſcius orabat,ſibi adeſſes ad puteal cras.
De re communi ſcribæ magna,atque noua te
Orabant hodie meminiſſes Quincte reuerti.
Imprimat his,cura,Mæcenas ſigna tabellis.

Dixe-

Dixeris, experiar? ſi vis, potes, addit: & inſtat.
Septimus octauo propior iam fugerit annus,
Ex quo Męcenas me cœpit habere ſuorum
In numero: duntaxat ad hoc, quem tollere rheda
Vellet iter faciens: & cui concredere nugas
Hoc genus. hora quota eſt? Thrax eſt Gallina Syro par:
Matutina parum cautos iam frigora mordent:
Et, quę rimoſa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus ſubiectior in diem, & horam
Inuidiæ: noſter ludos ſpectauerat vnà:
Luſerat in campo, fortunę filius, omnes.
Frigidus à roſtris manat per compita rumor?
Quicunque obuius eſt, me conſulit: o bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Num quid de Dacis audiſti? nil equidem. vt tu
Semper eris deriſor. at omneis dij exagitent me:
Si quicquam. quid? militibus promiſſa, Triquetra,
Prædia Cæſar, an eſt Itala tellure daturus?
Iurantem me ſcire nihil, mirantur, vt vnum
Scilicet egregij mortalem, altique ſilenti.
Perditur hęc inter miſero lux, non ſine votis.
O rus, quando ego te aſpiciam? quandoque licebit
Nunc veterum libris, nunc ſomno, & inertibus horis
Ducere ſollicitę iucunda obliuia vitę?
O, quando faba Pythagorę cognata, ſimulque
Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo?
O noctes, cœnęque deum: quibus ipſe, meique
Ante Larem proprium veſcor: vernaſque procaces
Paſco libatis dapibus. prout cuique libido eſt,
Siccat inæqualeis calices conuiua, ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula: ſeu modicis vueſcit lætius. ergo
Sermo oritur non de villis, domibusve alienis:
Nec male, nec ne Lepos ſaltet: ſed, quod magis ad nos
Pertinet, & neſcire malum eſt, agitamus: vtrumne
Diuitijs homines, an ſint virtute beati:
Quid ve ad amicitias, vſus, rectumne trahat nos:
Et quæ ſit natura boni: ſummumque quid eius.
Ceruius hæc inter vicinus garrit anileis
Ex re fabellas: nam ſi quis laudat Arelli

Sollicitas ignarus opes, ſic incipit. olim
Ruſticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cauo, veterem vetus hoſpes amicum,
Aſper, & attentus quæſitis: vt tamen arctum
Solueret hoſpitijs animum: quid multa? neque illi
Sepoſiti ciceris, nec longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaque lardi
Fruſta dedit, cupiens varia faſtidia cœna
Vincere, tangentis male ſingula dente ſuperbo:
Cùm pater ipſe domus palea porrectus in horna
Eſſet ador, loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem vrbanus ad hunc, qui te iuuat, inquit, amice,
Prærupti memoris patientem viuere dorſo?
Vin' tu homines, vrbemque feris pręponere ſiluis?
Carpe viam (mihi crede) comes: terreſtria quando
Mortaleis animas viuunt ſortita: neque vlla eſt
Aut magno, aut paruo lethi fuga. quo, bone, circà,
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quàm ſis æui breuis. hæc vbi dicta
Agreſtem pepulere: domo leuis exilit. inde
Ambo propoſitum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni ſubrepere. iamque tenebat
Nox medium cœli ſpatium: cum ponit vterque
In locuplete domo veſtigia: rubro vbi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos:
Multaque de magna ſupereſſent fercula cœna:
Quę procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo, vbi purpurea porrectum in veſte locauit
Agreſtem: veluti ſuccinctus curſitat hoſpes:
Continuatque dapes: nec non vernaliter ipſis
Fungitur officijs, prælambens omne, quod affert.
Ille cubans gaudet mutata ſorte: boniſque
Rebus agit lętum conuiuam, cum ſubitò ingens
Valuarum ſtrepitus lectis excuſſit vtrunque.
Currere per totum pauidi conclaue: magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta Moloſſis
Perſonuit canibus. tum ruſticus, haud mihi vita
Eſt opus hac, ait: & valeat. me ſilua, cauusque
Tutus ab inſidijs tenui ſolabitur eruo.

COM-

COMMENTARII.

Hoc erat in votis] hoc erat in optatis: hoc optabam.

modus agri] agrum optabam breuibus, & paucis decempedis menſum: agrum non admodum latum. modus in agro ſignificat longitudinem ac latitudinem deſcriptam, ac dimenſam. extat titulus in pandectis iuris ciuilis. *Si menſor falſum modum dixerit.* M. Tull. in orat. pro Flacco. *noluiſti magnum agri modum cenſeri.* Cælius l. 8. epiſt. *de ſignis, & tabulis, de agri modo, de are al eno ac eis r me agere.*

iugis aquæ fons.] fons aquæ perennis. ſic M. Tull. dixit aquam de iugi puteo hauſtam.

ſuper his.] ἐπὶ τύτοις, ad hæc, uel præter hęc.

auctius] amplius, benignius, cumulatius.

Maia nate] Mercuri. Mercurium appellat, quia creditur amplificationem rei familiaris, & lucra adiuuare, & fortunare. uide annot ad ſaty. 3. huius libri.

propria] fixa, ſtabilia, perpetua. uide annot. ad illum locum *Si proprium eſt, quod quis libra,* &c. epiſt. 11. lib. 2.

ſi neque maiorem, &c.] ſic precatur Horatius. Si neque rem meam auxi per cuiuſquam iniuriam, aut per dedecus, ac turpitudinem, neque ſum imminuturus nequitia, & luxuria: ſi non opto ijs, quæ habeo, plura, aut maiora, neque agrum uicinum concupiſco, neque theſaurum inuenire aueo: ſi denique ijs, quæ mihi ſuppetunt, contentus uiuo: te oro, ut, &c. ſolebant autem preces cum conditione concipi à ueteribus. ſic Thetis apud Homer. lib α. Iliad: Ζεῦ πάτερ, εἴποτε δή σε μετ' ἀθανάτοισιν ὄνησα Ἢ ἔπει ἢ ἔργῳ, τὸ δέ μοι κρήηνον ἐέλδωρ. ſic Horat. Od. XVIII. lib 3. *Faune Nympharum fugientum amator Per meos fines, & apr.* &c. *Si tener pleno,* &c.

ratione mala] turpitudine aliqua, iniuria, vt lenocinio, impudicitia, cęde, & ſimilib. Pindarus εἰδ. ν. Νεμ. ait diuitias honeſtis rationibus, et cum Diis volentibus partas, ſtabiliores eſſe. ſic Pind. σὺν θεῷ γάρ τοι φυτευθεὶς ὄλβος ἀνθρώποισι παρμονώτερος.

Si veneror ſtultus nihil horum] id eſt, ſi huiuſmodi uota, quæ ſtatim ſequuntur non facio: ſi talia non opto. ſuprà ad illũ locum *Et nenerata Ceres,* &c. ſatyr. 11. huius libri, oſtendimus uenerari interdum idem ualere, quod precari, & uota facere. precari autem Græci εὔχεσθαι dicunt: quod non ſolùm à dijs aliquid precibus expetere ſignificat, αἰτεῖν τοὺς θεοὺς, ut loquitur Plato in Eutyphrone: ſed etiam optare. itaque, quæ Latini optata, Greci εὐχὰς quoque nominant, ut ſciunt Grecè docti. ſic igitur hunc locum explicandum cenſeo ſi nihil horum opto, ſeu ſi quis malit, ſi nihil horum à Dijs precor, non ut Eraſmus, qui legendum putat, *uenor. ueneror ſtultus* autem, ſic dictum, ut illa, *parce malignus* Od. XXVIII. lib. I. *& non te negliget horridus* Od. XXI. lib. 3. et ſimilia, quæ collegimus ad Od. VIII. lib. 3. Exiſtimabant autem ueteres illi, diuitias, & cetera bona fortunę à dijs immortalibus donari, & ab iiſdem incommoda, damna, & egeſtatem hominibus importari, quod & Theognis approbat Οὐδείς κύρνʼ ἄτης καὶ κέρδεος αἴτιος αὐτὸς, Ἀλλὰ θεοὶ τούτων δώτορες ἀμφοτέρων. Itaque quemadmodum bona à Dijs uotis, ominibusque expetebant, ita mala & aduerſam fortunam deprecabantur.

o ſi angulus ille, &c.] talia ſunt auarorum vota, atque optata. *o ſi* optantis, & precantis eſt. Virg. Aen. lib. 8. *o, mihi præteritos referat ſi Iupiter annos,* & *ſi.* ut Aen. VI. *& ſic forte precatur, Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus Oſtendat nemore in tanto.* ut apud Græcos. εἰ, εἰ γένοιτο. utinã accidat. vtinã mihi contingat. & ita

& ita Eurip. Oreſte. Εἰ γὰρ γένοιτο, φωκέων δ' ἔλθοι πόλιν. Et c. Idem Virgil. lib. 5. *nec uincere certo (Quanquam o.)*

Denormat agellum.] Denormat legunt Porphyr. & Aero, & ita reperi ſcriptum in omnibus ferè codicibus calamo exaratis, eamque ſcripturam, præſertim a uiris doctis comprobatam ſecutus ſum. denormare autem idem ualet, quod denormem, & inæqualem, & normę expertem efficere. huc pertinet, quod ſcribit Ariſtot. lib. 1. de arte dicendi. ea quę nobis deſunt, etiam ſi parua ſint, nobis eſſe bona, & optabilia, καὶ ὧν ἐλλείπειν οἴονται, καὶ ἂν μικρὰ ᾖ, αἱρετά.

fors] fortuna. ut ſup. annot. ad ſaty. 1. lib. 1.

qua] aliqua uia, aliqua ratione, aut aliqua parte potius.

amico Hercule.] æquo, & propitio Hercule. Perſius *dextro Hercule.* beneficio Herculis diues factus nam & Hercules eorum rem familiarem fortunare, atque augere credebatur, qui bonorum ſuorum decimas ad eum detuliſſent.

ſi, quod adeſt, gratum iuuat.] id eſt, ſi, quod mihi ſuppetit, gratum, & iucundum eſt: ſi eo, quod adeſt, delector & contentus ſum. nomen *gratum* coniungendum eſt cum uerbo *iuuat*, hoc modo, *gratum iuuat*, id eſt, cum ſit gratum, iuuat. κεχαρισμένον, ἢ ἀγαπητὸν ὂν τέρπει. gratum eſt enim id, in quo acquieſcimus, quo contenti ſumus.

hac prece te oro.] ſic loquitur epiſtol. ad Vinn. Aſell. lib. 1. *oratus multa prece niſere porrò*

præter Ingen.] nam ingenium pingue, id eſt, hebes, neque laudabile, neque optabile eſt.

vtq; ſoles] nam poetæ omnes ſub Mercurij tutela ſunt. quos ſup. Od. XVII. lib 2. *uiros Mercuriales* appellat.

& in arcem] in locum editum, qui mihi arcis loco eſſe poſsit.

pedeſtri.] Muſam pedeſtrem, uerſus, quibus utitur in ſatyris, & in pleriſque epiſtolis appellat, quia ſolutæ orationi ſunt ſimillimi. ſuprà epiſt. ad Auguſt. in extrem. *nec ſermones ego mallem Repentes per humum, quàm res componere geſtas*. & Ode XII. libr. 2. hiſtorias pedeſtres appellat, quæ ſunt oratione ſoluta conſcriptæ. *tuq; pedeſtribus Dices hiſtorijs prælia Cæſaris, Mæcenas, melius.*

mala me ambitio] *mala* epithetum eſt perpetuum: uel diſtinguit ambitionem honeſtam, & laudabilem, à turpi & uituperanda. uide Ariſtot. libr. 4. de moribus ad Nicomach. ubi de ambitione diſputat, quam φιλοτιμίαν nominant Græci.

Nec plumbeus Auſter.] inſalubris, peſtilens, quo corpora ingraueſcunt. M. Tull. per tranſlationem ſermonis plumbeos appellat, tardos & hebetes. lib. 1. Tuſcul. *niſi planè plumbei ſumus in philoſophicis*. uel refer ad colorem oris & corporis, quæ efficiuntur pallida Auſtri flatu. ſuprà Ode XIIII. lib. 2. *Fruſtra per autumnos nocentem Corporibus metuemus Auſtrum.* Ariſtot. probl. lib. 2. τμημ. κε. quærit cur Auſter ſit δυσώδης, id eſt, fœtidi, & tetri odoris: & reſpŏdet fortaſſe eò fieri, quòd humida, & calida corpora efficiat. hæc enim maximè putreſcunt. ſignificat autem Horatius ſe continentia, & frugalitate conſequi, ut à tempore anni minus ſalubri, non offendatur ſua ualetudo. Nam & Socratem ferunt ita continentem in uictu, cultuque fuiſſe, ut ſæpe Athenis orta peſtilentia, multisque ui morbi abſumtis, ſolus intactus, & integer à peſte fuerit.

Libitinæ quæſtus acerbæ] quia Auſtro flante complures in morbum incidunt, atque intereunt. Libitina Dea funerum, à qua dicti Libitinarij, qui in funeribus procurandis ſunt occupati. Plaut. ſenes decrepitos *libitinarios* appellat in Bacchid. *Blandulæ, facetæ, pulchræ, incuruos, libitinarios, ueterrumos ſenes illorum traherent patres*. Ode XXX. lib. 3. *magnaq; pars mei Vitabit Libitinam*. Dionyſ. Halicarn.

Halicarn. lib. 4. ſcribit Venerem neſcio quam à Romanis appellatam eſſe Libitinam.

audis] appellaris, vt epiſt. ad Męcenatem II. lib. I. *rexq; paterq; Audiſti coram.*

Matutine] à Iano diei, & anni principium ducitur. de quo vide Macrob. lib. I. Saturn. Incipit hic narrare ſuas totius diei actiones à tempore matutino, ad veſperam.

Vnde] à quo, vt ſup. ſatyr. III. *unde ego mira Deſcripſi docilis præcerta hæc.* ibid. *Vnde uxor media ſurgat de nocte uocata.*

ſponſorem] ſponſorem iuriſconſulti recentiores Paullus, Vlpianus, & ceteri fideiuſſorem appellant. infra epiſt. II. lib. 2. *Hic ſponſum uocat.*

rapis] verbum *rapis* ſignificat neceſsitatem, non illam quidem vi impoſitam: ſed ab officio natam, quæ plurimum valet apud viros bonos. rapis igitur, id eſt, cogis me ex officij ratione. ſpondere autem pro altero, graue onus eſſe, declarat prouerbium Gręcum ἐγγύα. παρὰ δ' ἄτα, id eſt, ſponde: at propinquum eſt damnum.

eia, Ne prior officio] horum verborum hæc mihi videtur eſſe ſententia. eia (inquit Horatius) Matutine vrge, atque impelle me acriter ad hoc officium ſpondendi alicui amico præſtandum, ne quis me officioſior exiſtat, atque hanc mihi laudē præripiat. nonnulli libri habent, *urges*: eamq; ſcripturam ego magnopere probo: cuius hęc erit ſententia: tu Matutine me ſic hortando vrges. eia Horati noli committere, vt quiſquam officio ſatisfaciat prior, quàm tu. poteſt & ſic explicari, ſeruata vulgata, & communi ſcriptura, vt intelligamus Horatiū ſeipſum hortari, eia: vrge, quod agis, vrge officium tuū, ne quis te ſit officioſior.

Siue Aquilo radit terras.] ſiue flat Aquilo, &c. ſed cur terras dicit ab Aquilone radi, cum hic ventus à ſuperiore parte ſpiret, vt docet Aulus Gell. lib. 3. cap. XXX? fortaſſe reſponderi poteſt, radendi verbo uſum eſſe Horatium non quòd ſignificet per extremas maris, aut terræ partes hunc uentum ſpirare, ſed ut eius uim exprimat. ſic de Euro dixit Od. XVI. epod. *ut neque largis Aquoſus Eurus arua radat imbribus.*

ſeu bruma niualem Interiore] id eſt, ſiue dies totius anni ſunt frigidiſſimi, ac breuiſſimi, niuibus denique infeſtiſſimi, &c. Interiore gyro, id eſt, breuiore circulo. nam compluribus ab vno communi puncto medio deſcriptis circulis, interiores, ſunt breuiores, ſeu minores. neque tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi dicamus ſolis circulum hieme, quàm vere, aut æſtate eſſe breuiorem: (quouis enim tempore anni æqualis eſt) ſed quòd minor ſit ſupra finientem noſtrum hieme, quàm ceteris anni partibus, ſemicirculus: quo fit vt dies ſint contractiores, noctesque longiores. Itaque hæc verba *interiore gyro diem trahit*, hanc vim habent, dies efficit contractiores, ac breuiores.

Poſt modò, quod mi obſit, &c] poſtea mihi id locuto, quod mihi damnum afferat, ita clarè, & apertè, vt inficiari non poſſim, luctandum eſt in turba. Sed quid ſe locutum eſſe ſentit Horatius, quod ſibi obeſſe poſſit? vel intellige vniuersè, & generatim de quouis ſermone, cuius hæc natura eſt, vt, maximè ſi multus ſit, & cum multis, non poſſit non nocere ei, qui ſit locutus: vel ad ſponſionem refer, quæ, vt paulo antè diximus, ſponſori plerunque damnoſa eſt. alij referunt ad defenſionem clientis, quaſi Horatius alicuius cauſam defenderit in iudicio, & defendendo clientem, aduerſarium læſerit: alij ad conuicia, quæ fieri ſolent in turba, dum alij tardius, alij celerius eunt: quarum explicationum poſteriores duas non probo: duarum autem priorum mihi placet magis ea, quæ ad ſponſionem refertur.

Luctandum in turba] id eſt, laborandum, & contendendum eſt in turba.

facienda

ſacienda iniuria tardis] dum propero, non poſſum effugere, quin faciam iniuriam ijs, qui antecedunt, tardius euntibus; fit enim, ut eos impellam & pulſem, quod illi moleſtè ferentes, mihi conuiciantur & maledicunt his uerbis, *quid uis inſane*, &c.

Quid vis inſane? & quas] uerba ſunt (ut dixi) eius, qui ab Horatio properante impulſus, excandeſcit, per imitationem quandam expreſſa.

improbus vrget] improbè, & ſine intermiſſione me inſectatur uerbis contumelioſis, & precibus iratis, id eſt, execrationibus & diris precationibus: *ἀραῖς* ut ſup. Od. v. epod. *miſit Thyeſteas preces.*

tu pulſes omne, quod obſtat, Ad Mæcen.] hæc uerba. *tu pulſes omne, quod obſtat*, coniūctè legenda ſunt, cum uerſu proximo. *Ad Mæcenatem memori*, &c. & hoc modo, mea quidē ſententia explicanda. tu autem Horati (nam ſe ipſum affatur) non dubitaueris quicquid obſtat eunti, pulſare, cum tibi fuerit ad Mæcenatem reuertendum.

Hoc iuuat, & melli eſt: non m.] uerè loquar, ingenuè fatebor, quod uerū eſt, hoc mihi magnę uoluptati eſt, iactari in turba, & pulſare, & pulſari, & male audire, cum ad Mæcenatem redeo, aut recurro.

melli eſt] eſt mihi inſtar mellis: eſt mihi dulciſſimum, ac iucundiſſimum, ad Mæcenatem reuerti, uel cum ad Mæcenatem reuertor, pulſari.

atras] cur atras? an propterea quód erat commune plebis ſepulcretum? at iſtuc fuerat olim. nunc autem in Eſquilijs erant horti Męcenatis. itaque ſalubres appellat ſatyra. v I I I. lib. I. an propter ſexcentas occupationes, & curas quibus diſtringebatur, & obruebatur, cum eò uenerat? nam & alibi curás, atras nominauit.

Per caput, & circa ſal.] negocia quamplurima me omni ex parte adoriuntur, & circumueniunt.

ante ſecundam] alia *μίμησις*, per quam eius orationem imitatur, quem ad ſe miſerat Roſcius oratum, ut ſibi adeſſet Horatius in ſua cauſa aduocatus.

ſibi adeſſes] tu Horati ſibi eſſes aduocatus. M. Tull. frumentat. *Tota Metelli cohors hominum non ingratorum aderat Apronio.* aduocati autem ab actoribus, & patronis multum differebant. nam hi oratione reum defendebant, & cauſam agebant: illi muti ac taciti, & præſentia ſua duntaxat, aut, ſi forte, teſtimonio cauſam rei ſubleuabant. M. Tull. in Cluentiana. *Quis enim unquam non modo in patroni, ſed in laudatoris, aut aduocati loco uiderat?* aduocati illi apud Plautum in Pœnulo, teſtium munere funguntur.

ad Puteal.] Puteal locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal Prætoris. uel (quod magis probo) ædificium aliquod, in quo ius dicebat prætor, à Scribonio Libone ędificatum, à puteo qui ibi erat, appellatum. epiſtol. ad Męcen. I I I. libr. I. *forum, putealq; Libonis Mandabo* ſiccis. Puteal enim propriè eſt tectum, quo puteus operitur. transfertur etiam ad alia. M. Tull. libro I. de diuina. *cotem autem illam, & nouaculam defoſſam in comitio, ſupraque impoſitum puteal accepimus.* Dionyſ. Halicarn. libr. 4. in extremo. *καλεῖται δὲ φρέαρ ὁ τόπος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων.* Cum eſſem Romę, Clem. Teueninus noſtrás, id eſt, Gallus uir humaniſs. & antiquitatis Rom. ſtudioſiſſ. ac ſcientiſsimus, ſexcentos mihi nūmos æreos, totidemque argenteos, & aliquot aureos oſtendit, alios florente Repub. Romana, alios Repub. ab imperatoribus, ac tyrannis occupata, atque oppreſſa cuſos: in his duos, quos hic exprimendos curaui, ut ex horum exemplorum inſpectione, quid ſit puteal, & quamobrem puteal Libonis dixerit Horatius, lector intelligere queat.

Erat autem tribunal Libonis in foro Romano arcui Fabiano proximum, non longè à templo Iani.

De re communi] alia *μίμησις*. Alius (inquit Horatius) à ſcribis miſſus nunciat mihi ſcribas orare, vt reuertar, propterea quòd res magna, & noua, quæ ad rem communem pertineat, acciderit. *de re communi* igitur, id eſt, ob rem communem. Putant autem nonnulli Horatium in numero ſcribarum fuiſſe, quorum munus erat, acta publica litteris mandare, & litteras publicas perſcribere: iccirco videri commune hoc loco poſitum eſſe *καταχρηστικῶς* pro publico. vt Ode xv. libr. 2. *priuatus illis cenſus erat breuis: Commune magnum.* vt apud Græcos *τὸ κοινόν*. ego malim commune hoc loco proprie accipi, vt intelligamus rem communem ſcribarum. neque vero aſſentior iis, qui *nouatæ* legunt vno nomine. nam *nouata. tæ* neque vſitatum eſt in tota lingua Latina, neque poteſt eſſe, cum huiuſmodi nomina in *ta*, maſculina, primæ declinationis Græca ſint vt poeta, alipta, athleta, citharista, dynaſta, ſophiſta, & ſimilia. At nouata à Græco deduci non poteſt, ſed à verbo nouandi ortum haberet, quod analogia reſpuit.

Dixeris, experiar] id eſt, ſi ego ei reſpondero, me experturum, poſſim'ne à Mæcenate impetrare, addit me poſſe, & vrget.

Septimus octauo propior] parum abeſt, quin ſeptimus annus præterierit, poſteaquàm cœpi eſſe in numero familiarium & amicorum Mæcenatis, octauus propemodum annus agitur, ex quo, &c.

duntaxat ad hoc] ſignificat ſe non eò arceſſitum eſſe à Mæcenate, atque in amicitiam receptum, vt ei eſſet vſui in rebus magnis ac ſerijs: ſed, vt cum eo nugaretur, ac iocaretur. ſic Ariſtot. lib. 8. de moribus ad Nicomach. ait opulentos & potẽtes viros diſtinctis, ac diuiſis amicis vti ſolere. alios enim eſſe, qui & dicantur, & ſint vtiles: alios ſuaueis & iucundos, videlicet comes, & vrbanos.

tollere rheda] recipere in rhedam. ſic loquitur T. Liuius lib. xxii. *cape hunc equum, dum & tibi virium aliquid ſupereſt, & comes ego te tollere poſſum.* vide quæ annotata ſunt ad illum locum, *Tollite, non ludo, crudeles, tollite claudum*, epiſtol. ad Sequam lib. 1.

concredere] committere, *πιστεύειν*, vt annotatum ad Od. v. lib. 3.

nugas] res non admodum magni ponderis, neque reconditas: res leues, videlicet huius generis, hora, q. &c.

Thrax eſt Gallina] Gallina nomen eſt proprium gladiatoris. Thrax autem quorundam gladiatorum commune. vt epiſtol. ad Loll. 11. libr. 1. *ad imum Thrax erit.* Thraces autem dicti ſunt gladiatores (inquit Sext. Pomp.) à ſimilitudine parmularum Threiciarum. Thrax cum Myrmillone comparabatur: quod declarat locus M Tullij Philipp. vi. de L. Antonio loquentis. *Tantum'ne ſibi ſumſit, quia Milaſis Myrmillo Thracem iugulauit familiarem ſuum?* & Auſonij verſiculus, *Quis Mirmylloni componitur? æquimanus Thrax.*

Et, quæ rimoſa benè dep.] & ea, quę poſſunt impunè, & ſine periculo homini rimarum pleno, & hac & illac perfluenti (vt ait Terentius) committi: id eſt, quæ non ſunt admodum recondita, quę licet proponere in publico, & diuulgare. Georgius Torodes vir bonus, & doctus, quem nuper Lugduni mors immatura nobis eripuit, horum verborum hanc ſententiam eſſe putabat à priore differentem. Et cetera mihi ſolet committere Mæcenas, quorum licet obliuiſci, quæ non eſt neceſſe memoria tenere, quæ licet è memoria dilabantur, nihil ſit periculi aut mali futurum: ea quæ mihi narrat, aut quæ mecum loquitur Mæcenas, non deſiderant attentum admodum, nec memorem auditorem: ſed ea licet & negligenter audire, & audita è memoria deponere. de qua explicatione iudicet lector.

Per totum hoc tempus ſubiect.] per totum hoc ſeptennium inuidiæ ſui magis ac magis opportunus: ad inuidiam expoſitus. inuidia laboraui.

in diem & horam.] debuerat dicere in dies, aut in horas: ſed hęc duo, *in diem*, & *in horam*, pro alterutro, vel *in dies*, vel *in horas*, poſita eſſe intelligenda ſunt. aliud eſt enim *in diem*, aliud *in dies*, vt ſciunt Latinè docti.

noſter ludos ſpect. vnà, Luſ.] nonnulli ſic explicant hunc locum. ſi fortè Męcenas noſter vnà mecum ludos ſpectauerat: ſi vnà in campo luſerat, dicebant ſtatim omnes, En Horatius omnium mortalium eſt fortunatiſſimus. Ego autem puto eſſe *μίμησιν*, id eſt, imitationem ſermonis inuidorum, ac maleuolorum, hoc modo, noſter Horatius vnà cum Mæcenate ludos ſpectauerat, vnà in campo luſerat ô hominem fortunatum. Atque ita videtur explicare Porph.

omnes] omnes maleuoli hæc dicunt.

fortunæ filius] homo fortunatiſſimus (inquiunt illi.)

Frigidus à roſtris] id eſt, ſi quis tumor, aut nuncius triſtior à roſtris profectus increbreſcit per compita, ſtatim vt quiſque mihi ſit obuius, ecquid de Dacis, & ceteris populi Ro. hoſtibus audierim, rogat. nam (inquiunt) veriſimile eſt te ſcire, quandoquidem Mæcenati familiaris & amicus es intimus.

me conſulit] ex me quærit, me rogat, num aliquid de Dacis audierim, vt ſatyr. III. ſuprà, *Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit? Conſule.*

Deos] Mæcenatem, Agrippam, Auguſtum.

nil equidem] reſpondet Horatius fortaſſe *εἰρωνευόμενος*.

vt tu ſemper eris] vt, *ὡς*, id eſt, quàm ſemper eris deriſor. verba ſunt illius percunctatoris.

at omnes Dij exag.] at omnes Dij (inquit Horatius) me perdant, ſi quicquam comperti habeo. mendosè habent nonnulli libri *deriſor ad omnes*. ſæpe autem ita loquuntur boni auctores, *Dij omnes*, vt Terent. Heautont. *At te omnes equidem Dij, Deaque, quantum eſt, Syre, cum iſtoc inuento, cumque incœpto perduint.* Virg. lib. 6. Aen. *Dijque, Deaq; omnes.*

quid? militibus, &c.] ordo & ſententia verborum hæc eſt, Quid? (inquit percunctator ille) vtrùm prædia militibus promiſſa daturus eſt Cęſar ex Sicilia, an ex Italia? Siciliam dictam eſſe Triquetram à tribus promontorijs, Pachino, Lilybæo, Peloro, notum eſt. Lucret. lib. I. de Empedocle, *Inſula quem Triquetris terrarum geſſit in oris.* *τρινακρίαν* eadem ratione appellant Gręci, ſeu potius *τριακρίαν*, nempe à tribus promontorijs. Lycophron *τρίδειρον*, quaſi triiugorum, ſeu collorum: Pindarus *τριγλώχινα*, id eſt, trium angulorum.

altique ſilenti] ſic Virg. Aen. x. *quid me alta ſilentia cogis Rumpere*

non ſine votis] non ſine optatis, *οὐκ ἄνευ εὐχῶν*, non ſine precibus.

O rus, quando ego te aſp.] hæc ſunt optata Horatij, vt liceat ruri ætatem agere, ibiq; nunc legere, nunc dormire, & ceſſare, & nihil agere.

Ducere

Ducere ſollicitę iucunda obliuia] Porphyrio ad hunc locum notat, *ducere obliuia, id eſt, potare.* quod non eſt ita intelligendum, quaſi ille intelligat Horatium è vini potu malorum præteritorum, & pręſentium obliuionem quęrere, vt ſuprà Od. VII. lib. 2. *obliuioſo leuia Maſſico Ciboria exple*: ſed omnia huius vitæ mala, omnesq; curas, & moleſtias obliuiſci velle: quemadmodum dixi. Virg. Aen. 6. *Lethei ad fluminis undam Securos latices, et longa obliuia potant.* Sic igitur hic locus explicandus eſt, & quidem facilius. Quando mihi licebit ruri traducentem tempus ętatis, nunc lectione librorum veterum, nunc ſomno, & ocio, obliuiſci huius vitæ ſollicitudines, ac moleſtias? vult enim curarum, & ſollicitudinum memoriam oblitterari, atque obrui poſſe tribus rebus: veterum libris, ſomno, ocio, ſeu ceſſatione. vel duabus, ſi quis fortè ſomnum, & inertes horas pro vno accipere malit. Nam ordo verborum hic eſt, quando licebit ruri ſollicitæ vitę obliuia ducere nunc libris, nunc ſomno, & inertibus horis? Eſſet autem ineptiſſimum ita loqui, Quando licebit rure meo potantem curas meas obliuiſci nunc libris, nunc ſomno, &c? *ducere obliuia* porrò ſic dictum (opinor) vt apud Virgil. Aen 4. *ducere ſomnos.* Nam *ducere ſomnos* videtur illis eſſe ſimile *ducere nectareos ſuccos* Od. III. lib. 3. & *ducere Liberum* Od. XII. lib. 4. & *Innocentis pocula Lesbij Duces*, Od XVII. libr. I. & *ducere ſpiritum, ducere animam* apud Cic. pro Sex. Roſc. Amer. Ita *ducere obliuia uitæ ſollicitæ*, &c. idem quodammodo valebit, quod potare, ſeu haurire obliuia curarum, nunc veterum libris, nunc ſomno, &c.

faba Pythagoræ cognata] Horatius facetè cognatam Pythagoræ fabam dicit, quaſi Pythagoras exiſtimarit fabam animal eſſe, vel certè in fabis mortuorum animas ineſſe: atque iccircò ab hoc cibo abſtinuerit, veritusq;, ne in fabam aliquam animus paternus immigraſſet. varię tamen cauſę afferuntur, cur Pythagoras voluerit à fabis abſtineri: quas refert Laertius ex Ariſtotele his verbis, *φησὶ δ' Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ τῶν κυάμων, παραγγέλλειν αὐτὸν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ἤτοι ὅτι αἰδοίοις εἰσὶν ὅμοιοι, ἢ ὅτι ᾅδου πύλαις· ἀγόνον γάρ· ἢ ὅτι φθείρει, ἢ ὅτι τῇ τοῦ ὅλου φύσει ὅμοιον, ἢ ὅτι ὀλιγαρχικόν. κληροῦνται γοῦν αὐτοῖς*, &c. id eſt: ait autem Ariſtoteles in lib. de fabis, Pythagoram iubere à fabis abſtinere, aut quòd partibus virilibus inhoneſtis ſimiles ſunt, aut quòd Orci portis. ſterile enim quiddam eſt faba. aut quòd corrumpit, aut quòd naturæ vniuerſi ſimilis eſt, aut quòd ad paucorum principatum pertinet. fabis enim ſortiuntur magiſtratus. Feſtus ait fabam nec tangere, nec nominare Diali Flamini licere, quòd ea putetur ad mortuos pertinere. *Nam et Lemuralibus iacitur larvis* (inquit) *et parentalibus ſacrificijs adhibetur, et in flore eius, luctus litteræ apparere uidentur.* M. Tull. lib. 1. de diuinatione aliam cauſam affert his verbis, *Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba veſcerentur, quòd habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis quærentis uera contrariam.* fabam igitur Pythagoræ cognatam appellat, quòd ille ſe ab ea abſtinuerit, quaſi ſibi cum ea cognatio aliqua eſſet.

O noctes, cœnæq; Deûm] cur noctes cum cœnis coniunxit? an quòd cœnæ veterum plerunque noctu agitabantur, totamque noctem producebantur, vt ſuprà annotauimus? nunc autem cœnas ruſticas, tenueis ſcilicet, & minimè ſumtuoſas, & noctes placidas ac tranquillas, cœnis illis nocturnis opiparis anteponit? an hoc ſignificat, cœnas ſuas ruſticas, breueis eſſe, & modicas, atque ex eo ſe noctes ducere quietas, ac tranquillas, ſomnosq; capere placidiſſimos, neque à cibo immoderato, nimiaq; potione interruptos?

procaces] proteruos, audaculos. Procari, poſcere eſt (inquit Feſtus) vnde procaces meretrices ab aſſiduè poſcendo. ſup. Od. I. libr. 2. Muſam, procacem

 appellauit.

appellauit,& Catull. Feſceninam locutionem,procacem.

libatis dapibus] ex quibus ego delibaui,quantum vellem,aut quantum ſatis eſſet ad tuendam valetudinem.

prout cuiq; lib.] hęc pertinent ad verſum proximè ſequentem,non ad ſuperiorem.

Siccat inæquales calices] bibit quiſque quantum libet,ſiue multum,ſiue parum. nemo cogitur à bibendi magiſtro calices æquales exhaurire, ſed ſuo quiſque arbitratu bibit. nemo neceſſe habet ex magiſtri præſcripto bibere. Solebat autem magiſter ille, quem alio nomine regem appellabant, conuiuis omnibus æquales calices ebibendos dare, & bibendi leges ferre, quas inſanas proximo verſu vocat.

ſolutus Legibus inſanis] hac de re vide,quæ annotata ſunt ad illum locum, *Olim ludus erat cupa potare magiſtra*, ſat. II. huius lib.

ſeu quis capit,&c.] ſiue quis liberaliorem potum ferre poteſt,ſiue modico magis delectatur. per *acria pocula* ſignificat vel grandia,& immoderata,& nimia, & ad quæ ferenda,acri & robuſto potore ſit opus:(nam inſtà ſat. VIII. *acres potores* appellat eos, qui multum & ſtrenuè bibunt) vel parum diluta, atque adeò mera. ego tamen priorem explicationem malo.

vueſcit] ſic reperi ſcriptum in cod. vno Vatic. & Iann. alij habent *humeſcit*. illud alterum magis mihi probatur. Nam & vuidos dixit Od. v. libr. 4. potos, & madidos. *dicimus integro Sicci manè die: dicimus uuidi, Cum ſol Oceano ſubeſt.*

Lepos] ſaltator quidam hoc nomine.

Vtrum'ne Diuitijs homines] ſi quis in hac quæſtione diſceptatore, ac iudice Zenone vtatur, non dubium eſt, quin ille iudicaturus ſit in virtute vitam beatam eſſe poſitam: ſin ad vulgum referat, alij in voluptate, alij in bona valetudine, alij in diuitijs locatam eſſe dixerint. ſed profectò, cum diuitiæ ſint ad vſum corporis comparatæ, corpus animi cauſa natum, & ita animi bona, prin. ũ locum: corporis, ſecundum: diuitię tertium obtineant, iniquum, atque abſurdum ſit in bonis deterrimis, ac tertijs vitam beatam collocare. his conſentanea ſcripta ſunt à Platone lib. 9 de legibus.

vſus, rectum'ne] aut quid nos ad amicitias trahat, vtilitas'ne, an rectum, atque honeſtum. Negat M. Tullius amicitiam ab vtilitate naſci. Ariſtoteles tot amicitiæ genera conſtituit, quot ſunt amabilia. quicquid enim amabile ſit, id eſſe vel honeſtum, vel vtile, vel iucundum. ita tres amicitias eſſe: aliam, cui ſolum honeſtum ſit propoſitum: aliam, cui vtile: aliam, cui iucundum. Ait tamen idem eam amicitiam, quæ honeſti cauſa conſtituta eſt, cùm multis alijs rebus reliquas duas ſuperet, tùm hoc maxime præſtare, quòd eadem & honeſta, & vtilis, & iucunda eſt. Pindarus videtur amicitiam vtilitate ponderare, atque æſtimare. nam hoc vno nomine amicitiam commendat, quòd multæ ac variæ ſint amicorum vtilitates, atque opportunitates. verba eius ſunt hęc, Nεμ. ὠδ. η Χρεῖαι δὲ παντοῖαι φίλων ἀνδρῶν. Homerus ὀδ. θ. in extremo ait amicũ ſuauem, & prudentem fratre non eſſe deteriorem, ἐπεὶ οὐ μέν τι κασιγνήτοιο χερείων γίνεται, ὅς κεν ἑταῖρος ἐὼν πεπνυμένα εἰδῇ. Horatius amicum iucundum rebus omnibus anteponit. ſupra ſatyr. v. lib. I. *Nil ego contulerim iucundo ſanus amico.*

Et quæ ſit natura boni] bonum definit Ariſt. lib. I. de morib. ad Nicomachum, quod omnia deſiderant, ſeu appetũt. ἀγαθὸν οὗ πάντα ἐφίεται. Idē lib. I. ῥητορικ. huic definitioni addit alias deſcriptiones. M. Tull. lib. 2. de finibus, *bonum ipſum etiam quid eſſet, fortaſſe, ſi opus fuiſſet, definiſſes: aut quod eſſet natura appetendum, aut quod prodeſſet.* Idem lib. 5. *Bonum appello, quicquid ſecundum naturam eſt.*

ſum-

ſummumque quid eius] de ſummo bono diſputat Ariſtot. lib. 1. de morib. ad Nicomach. & M. Tull. in libris de finibus.

ex re] ſic vulgus interpretatur ex re: id eſt, non alienas à propoſito ſermone. Ego autem *ex re* interpretor, ex vſu, vtileis.

olim] quondam. *Olim* (inquit Ael. Donatus ad illum locum Terent. Andria, *Atticus quidam olim*, &c.) *fabulæ principium*. & citat hunc locum Horat. Sic epiſt. ad Mecen. II. lib. I. *Olim, quod uulpes agroto cauta leoni Reſpondit, referam.*

cauo] epiſtol. ad Mecen. II. lib. I. *Macra canum repetes arctum, quem macra ſubiſti.*

Aſper] durus, laborioſus.

arctum] ad rem attentum, parcum, reſtrictum, anguſtum.

Solueret] laxaret. ita tamen parcus, & ad rem attentus, vt in hoſpitibus accipiendis largum ſe, ac liberalem præberet.

neque illi Sepoſiti ciceris] libri omnes calamo exarati. quos quidem viderim, & emendatiores excuſi ſic habent, non *ſepoſitis*, vt nonnulli corrupti. Eſt autem hoc genus loquendi planè Græcum. Sic enim loquuntur Græci φθονῶ σοι τῆς εὐτυχίας, id eſt, inuideo tibi ſecundæ fortunę, pro quo Latini dicerent, inuideo tibi ſecundam fortunam. Plutarchus in Cæſare, ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου. καὶ γὰρ ἐμοὶ σὺ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας ἐφθόνησας. Plato in Hipparcho, οὐκ οἰόμενος δεῖν οὐδενὶ σοφίας φθονεῖν. præterea *illi* repoſuimus ex eorundem libr. auctoritate. iungunt etiam interdum hoc uerbum cum infinitiuo. Eurip. Med. τί δ' ἐστιν ὦ γεραιέ; μὴ φθόνει φράσαι. Horatius Latinorũ more locutus eſt epiſt. ad Villicum ſuum lib. I. *inuidet uſum Lignorum et pecoris tibi calo argutus, et horti.* ſic Virg. Aen. 4. *Aſcanio'ne pater Romanas inuidet arces?* Idem lib. 8. *Sed mihi tarda gelu, ſæcliſq; affecta* [al. *effæta*] *ſenectus Inuidet imperium.* & Catull. nupt. Pel. *Sic nimis inſultans, extremo tempore ſæua Fors etiam noſtris inuidet queſtibus aures.* M. Tull. Tuſcul. 3. *tum planè inficimur opinionum prauitate, à naturaque ipſa deſciſcimus, ut nobis optimam naturam inuidiſſe uideantur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præſtantius honoribus, imperijs, populari gloria iudicauerunt*. propterea autem quod, qui rem aliquam inuident, eam, ſi habeant in ſua poteſtate, illi nullo pacto impertire uelint, iccircò & inuidere uſurpant Latini, pro denegare, & non largiri, quod ſine tuo incommodo dare poſſis: & contra, non inuidere, pro largiri. horum igitur uerborum hæc ſententia eſt, magnam illi ciceris & auenę copiam appoſuit. cicer, quod ſepoſitum habebat, & longam auenam ei appoſuit liberaliter & prolixè.

ſemeſa] ſemi eſa. ſat. III. lib. I. *Semeſos piſces, tepidumq; ligurrierit ius.*

cupiens varia faſtid. cœna] cupiens muris urbani dente ſuperbo ſingula ligurrientis, & languidè deguſtantis faſtidia epularum uarietate diſcutere.

tangentis malè] non libenter guſtantis, ſed languidè, & faſtidioſè:

Cum pater ipſe domus] mus ruſticus. ſat. VIII. *ut aderat cœnæ pater.*

porrectus] ſtratus, ut ſup. ſat. III. huius lib. *Si quis ad ingentem frumenti ſemper aceruum Porrectus uigilet.* & hac eadem ſat. *purpurea porrectum in ueſte locauit.*

horna] huius anni, ut Od. II. epod. *Et horna dulci uina promens dolio.* & Od. XXIII. lib. 3. *Si turpe placaris, & horna Fruge Lares, auidaque porca.*

ador] farris genus, ab edendo dictum, ſeu potius ab adurendo. adurebatur enim, & torrebatur, ut commodiùs moleretur, ac ſubigeretur.

Vin tu] ſic habent duo cod. Vat. & Rain. Card. Iann. quos ſecutus ſum.

Carpe viam] ſic Virg. Georg. 3. *Iniuſto ſub faſce uiam cum carpit.* uide annot. ad Od. XI. lib. I. de uerbo carpendi.

terreſtria quando Mortaleis] id eſt, quandoquidem animalia terreſtria

mortaleis animos habent. anima dicta eſt à nomine Græco *ἄνεμος*, id eſt, uentus. putabant enim nonnulli ueteres animum nihil aliud eſſe, quam uentum. Cum homines autem terreſtria ſint animalia, uidetur Horatius hominum quoque animos, mortales eſſe arbitrari: quę ſententia non modo à religione Chriſtiana eſt aliena, uerùm etiam à Platone improbata ac reiecta. Pauſanias Meſſenicis ſcribit primos omnium Chaldæos, & Magos, dixiſſe animum hominis eſſe immortalem, iiſque cum alios Gręcos complures, tum Platonem maximè Ariſtonis filium, aſſenſum eſſe. Plato quidem in Phędro, & Phędone plurimis argumentis ita eſſe probare conatur. ſed neque illa ita firma ſunt, ut refelli non poſſint, & non minus ad ceterarum animantium, quam ad hominum animos, uidetur pertinere. Chriſtiani igitur hominis eſt, cum hæc quæſtio à Philoſophis diſputetur in utranque partem, ſacrarum literarum auctoritatem, nudamq; ueritatem amplecti rationes humanas ad eam confirmandam non deſiderare.

neque vlla eſt Aut magno] ſic ſup. Od. IIII. lib. I. *Pallida mors aquo pulſat pede pauperum tabernas, Regumque turreis*. uide annot. ad Od. XXVIII. eiuſdem libri.

Dum licet in rebus iuc. v. b.] creber eſt in hac ſententia Horatius. uide exempla, quę collegimus ad illum locum *Donec uirenti canities abeſt Moroſa, nunc & campus, et areæ*, &c. Od. IX. lib. I.

pepulere] impulerunt, ut uitæ genus, & locum commutaret.

nocturni] *νύχιοι*, noctu, ut annot. ſuprà ad illum locum, *Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile*. Od. XVI. epod.

ſurrepere] quaſi rependo ſubire.

cocco] coccum Galatię rubens granum, aut circa Emeritam Luſitaniæ, in maxima laude eſt, inquit Plin. lib. 9. cap. XLI.

canderet veſtis] ſtragula veſtis ſplenderet, ruberet. *canderet ueſtis* dixit, ut dicimus *Ferrum candens*, & M. Tull. Off. 2. *candente carbone*, & Horat. epiſtol. XV. *lamna candente*.

extructis] exaggeratis, cumulatis, refertis, completis. ſuprà Od. III. lib. 2. *et extructis in altum Diuitijs potietur heres*. Virg Georg. I. *Ter pater extructos diſiecit fulmine montes*. Lucret. libr. 6. *Fulmina gignier è craſſis, alteque putandum eſt Nubibus extructis*. Plautus Menęch. *Cerealeis cœnas dat, ita menſas extruit, Tantas ſtruices concinnat patinarias*. M. Tull. in Catone, *cares epulis, extructiſque menſis, et frequentibus poculis*. Idem pro Sextio, *tantos corporum aceruos extructos*. Idem lib. 2. epiſtol. ad Att. *et hercule magnum aceruum Dicæarchi mihi ante pedes extruxeram*. Id. Tuſc. 5. *menſæ conquiſitiſſimis epulis extruebantur*.

Ergo, vbi purpur.] in ſtragula veſte purpurea, qua lectus erat ſtratus,

veluti ſuccinctus curſ. h.] mus urbanus, quaſi altè præcinctus, & ad miniſtrandum expeditus circumcurſat. ſup. ſaty. VIII. lib. I. *Vidi egomet nigra ſuccinctam uadere palla Canidiam* & ſat. vlt. huius lib. *His ubi ſublatis, puer alte cinctus acernam Gauſape purpureo menſam terſit*, &c.

Continuatque dapes] uno, & perpetuo ordine dapes apponit. nouas aſſiduè dapes apponit. dapes dapibus accumulat.

nec non vernaliter ipſis Fung.] id eſt, atque adeò uernarum in morem, ipſe miniſteria, & munera neceſſaria obit. *uernaliter* (inquit Nonius Marcellus) *uales adulatoriè, à uernis*. de ſcriptura autem huius loci, ſi, quid ſentiam, quęris: uulgata quidem, quæ eſt, *uernaliter ipſis Fungitur officiis*, omnium librorum ueterum auctoritate cōfirmatur: ſed, ſi mihi liceat, ego libēter legam, *uernaliter ipſe Fung.* &c. quę uox exprimeret, ac declararet ſtudiū, & ſedulitatē muris urbani: qui non per alios, ſed ipſe per ſe hoſpiti uernaliter inſeruiret, ac miniſtraret.

præclambens] prægustans.an,ut hoſpitem ad liberaliter epulandum inuiter,ac prouocet? an, ut omnem ueneni ſuſpicionem remoueat? quod eſt ridiculum dictu in animantibus rationis expertibus. ſed ſi quis apologorum & fabularum naturam, legemque conſideret, in quibus animantes ratione carentes inducuntur noſtro more loquentes, & pleraque agentes, minus abſurdum uidebitur.

magisque Exan.] id eſt, multoque magis trepidare, & pauere cœperunt ſimulatque canum latratu domus perſonuit. Non eſt perpetuò uerum, quod notat Aelius Don. in Andr. Terent. *exanimem* dici *mortuum*, *exanimatum*, *perturbatum*. Nam proculdubio hoc loco *exanimes* interpretari aliter non poſſumus, quam metu perturbati.

& valeat] ſic legendum, non, ut uulgò, *ualeas*. nam ſic habent ferè omnes libri manuſcr. ualere autem iubere ſolemus ea, quæ ſpernimus, & reiicimus, quæ nolumus denique. uide, quæ notaui ad illum locum, *ualeat res ludicra ſi me*, &c. epiſtol. ad Auguſt.

cauuſque] latebra mea, locus excauatus, foſſa, cauerna. epiſtol. ad Mæcen. 11. lib. 1. rimam cumeræ, cauum nominat. *Macra cauum repetes arctum, quem macra ſubiſti.*

ſolabitur] ſic Virg. Georg. 1. *Concuſſaque famem in ſiluis ſolabere quercu. Eruum, hordei genus, quod Græci ὄροβον appellant.* Feſtus.

S A T Y R A 7.

IANDVDVM *auſculto: & cupiens tibi dicere ſeruus*
Pauca, reformido. Dauus ne? ita, Dauus, amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis: hoc eſt,
Vt uitale putes. age, libertate Decembri,
(Quando ita maiores uoluerunt) utere: narra.
Pars hominum uitijs gaudet conſtanter: & urget
Propoſitum: pars multa natat, modo recta capeſſens,
Interdum prauis obnoxia. ſæpe notatus
Cum tribus annellis, modo læua Priſcus inani
Vixit inæqualis: clauum ut mutaret in horas:
Aedibus ex magnis ſubitò ſe conderet, unde
Mundior exiret uix libertinus honeſtè.
Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere: Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, poſtquam illi iuſta chiragra
Contudit articulos: qui pro ſe tolleret, atque
Mitteret in pyrgum talos, mercede diurna
Conductum pauit. quanto conſtantior idem
In uitijs, tanto leuius miſer, ac prior ille:
Qui iam contento, iam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorſum hæc tam putida tendant

Furcifer? ad te, inquam. quo pacto peſſime? laudas
Fortunam, & mores antiquæ plebis: & idem,
Siquis ad illa deus ſubitò te agat, uſque recuſes:
Aut quia non ſentis, quod clamas, rectius eſſe:
Aut quia non firmus rectum defendis: & hæres,
Nequicquam cœno cupiens euellere plantam.
Romę rus optas: abſentem ruſticus urbem
Tollis ad aſtra leuis. ſi nuſquam es fortè uocatus
Ad cœnam, laudas ſecurum olus: ac, uelut uſquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasq́ue,
Quòd nuſquam tibi ſit potandum. iuſſerit ad ſe
Mæcenas ſerum ſub lumina prima uenire
Conuiuam? nemon' oleum feret ocyus? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore: fugisq́ue.
Miluius, & ſcurrę tibi non referenda precati
Diſcedunt. etenim fateor, me dixerit ille
Duci ventre leuem, naſum nidore ſupinor
Imbecillus, iners, ſim quiduis, adde popino,
Tu cum ſis quod ego, & fortaſſis nequior, ultro
Inſectere uelut melior? verbisq́ue decoris
Obuoluas vitium? quid ſi me ſtultior ipſe
Quingentis empto drachmis deprenderis? aufer
Me vultu terrere: manum ſtomachumq́ue teneto:
Dum quæ Criſpini docuit me ianitor, edo,
Te coniux aliena capit: meretricula Dauum.
Peccat vter noſtrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit, ſub clara nuda lucerna
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ
Clunibus, aut agitauit equum laſciua ſupinum,
Dimittit neque famoſum, neque ſollicitum, ne
Ditior, aut formæ melioris meiat eodem.
Tu cum proiectis inſignibus, annulo equeſtri,
Romanoq́ue habitu, prodis ex iudice Dama
Turpis, odoratum caput obſcurante lacerna:
Non es quod ſimulas? metuens induceris, atque
Altercante libidinibus tremis oſſa pauore.
Quid refert uri virgis? ferroq́ue necari?
Auctoratus eas? an turpi clauſus in arca,
Quò te dimiſit peccati conſcia herilis
Contractum, genibus tangas caput? eſt ne marito

Matronæ

Matronæ peccantis in ambos iuſta poteſtas?
In corruptorem vel iuſtior? illa tamen ſe
Non habitu, mutat ne loco: peccatue ſupernè,
Cum te formidet mulier: neque credat amanti.
Ibis ſub furcam prudens: dominoque furenti,
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
Euaſti? credo, metues: doctusque cauebis.
Quæres, quando iterum paueas: iterumque perire
Poſſis. o toties ſeruus. quæ bellua, ruptis
Cum ſemel effugit, reddet ſe praua catenis?
Non ſum mœchus, ais. neque ego hercule fur, vbi vaſa
Prætereo ſapiens argentea. tolle periclum,
Iam uaga proſiliet frenis natura remotis.
Tu ne mihi dominus, rerum imperijs, hominumque
Tot, tantisque minor? quem ter uindicta, quaterque
Impoſita haud vnquam miſera formidine priuet?
Adde ſuprà dictis, quod non leuius ualeat. nam
Siue uicarius eſt, qui ſeruo paret: vti mos
Veſter ait: ſeu conſeruus: tibi quid ſum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, alijs ſeruis miſer: atque
Duceris, vt neruis alienis mobile lignum.
Quisnam igitur liber? ſapiens. ſibi qui imperioſus:
Quem neque pauperies, neq; mors, neque vincula terrent.
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ſeipſo totus teres, atque rotundus:
Externi nequid valeat per læue morari.
In quem manca ruit ſemper fortuna. potes ne
Ex his, vt proprium quid noſcere? quinque talenta
Poſcit te mulier: vexat: foribusque repulſum
Perfundit gelida. rurſus vocat. eripe turpi
Colla iugo. liber: liber ſum, dic age. non quis.
Vrget enim dominus mentem non lenis: & acreis
Subiectat laſſo ſtimulos: verſatque negantem.
Vel cùm Pauſiaca torpes inſane tabella:
Qui peccas minus, atque ego? cum Fului, Rutubæq;,
Aut Placideiani, contento poplite, miror
Prælia rubrica picta, aut carbone: velut ſi
Re vera pugnent, feriant, vitentque mouentes
Arma viri: nequam, & ceſſator Dauus: at ipſe
Subtilis ueterum iudex, & callidus audis.

Nil ego,ſi ducor libo fumante:tibi ingens
Virtus,atque animus cenis reſponſat opimis.
Obſequium uentris mihi pernicioſius eſt.cur?
Tergo plector enim.qui tu impunitior,illa,
Quæ paruo ſumi nequeunt,cum obſonia captas?
Nempe inamareſcunt epulæ ſine fine petitæ:
Illuſique pedes uitioſum ferre recuſant
Corpus.an hic peccat,ſub noctem qui puer uuam
Furtiua mutat ſtrigili?qui prædia uendit,
Nil ſeruile gulæ parens habet?adde,quod idem
Non horam tecum eſſe potes:non ocia rectè
Ponere:teque ipſum uitas fugitiuus,& erro,
Iam uino quærens,iam ſomno fallere curam,
Fruſtra:nam comes atra premit,ſequiturque fugacem.
Vnde mihi lapidem?quorſum eſt opus?unde ſagittas?
Aut inſanit homo:aut uerſus facit.ocyus hinc te
Ni rapis:accedes opera agro nona Sabino.

COMMENTARII.

ita,Dauus.] ita eſt,ego Dauus cupio te paucis conuenire.uel,ita, inquam, Dauus.ſic enim loquuntur Latini cum liquidius quippiam affirmare uolunt.M. Tull.Verr.de ſignis,*qui tamen*(de Catone loquitur)*cum conſul fuiſſet, condemnatus eſt.ita,C.Cato duorum hominum clariſſimorum nepos,L.Paulli,& M.Catonis,et P.Africani ſororis filius.*& Philip.XIIII.*tot legionibus caſis,tanta multitudine interfecta,hoſtium dico,ita,inquam,hoſtium:quamuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint,clariſſimis ducibus, ſupplicationum honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus?* Idem frumentar. *an me ad M.Antonij æſtimationem frumenti, exactionemque pecunia reuocaturus es? Ita* (*inquit*)*ad M.Antonij.*nonnunquam omittitur uox ita.ut Priap: *licet indignere,feramq; propter olus,dicar,hoc ego?propter olus.*

frugi] M.Tull.lib.3.Tuſcul.frugi homines χρησίμους à Græcis ait appellari: latius autem eſſe nomen frugi,quàm χρησίμου.nam ceteras propemodum uirtutes nomine frugalitatis contineri : eamque à fruge eſſe appellatam, qua nihil melius è terra oritur, cui cõtrarium uitium nequitiam dici. & nequam hominem, id eſt, nihili, frugi homini contrarium. nequam autem dictum eſſe ab eo, quod nec quicquam, id eſt, nihil, eſt in tali homine. Idem in oratione pro Deiotaro. *frugi hominem dici non multum habet laudis in Rege: fortem, iuſtum, ſeuerum, grauem magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ ſunt regiæ laudes: illa priuata eſt. ego tamen frugalitatem, id eſt, modeſtiam, et temperantiam, uirtutem eſſe maximam iudico.* Porrò ita ſolent laudari maximè ſerui. Plaut. Caſina. *Pol, bonæ frugi hominem te iampridem eſſe arbitror.* Terent. Heautont. *de fallacia dicis? eſt. inueni nuper quandam.* Chr. *frugi es.* Idem Adelph. *factum eſt,quod iuſſi,Demea.D.frugi homo es.*

quod ſit ſatis,hoc eſt Vt vit.p.] id eſt,tanta frugalitate præditus,quanta in ſeruo poſtuletur,id eſt,ita frugi,ut in uita retinendum,ac ſeruandũ, mint

meque

meque occidendum eſſe putes. Conſtat autem, dominis in ſeruos fuiſſe olim uitæ, neciſque poteſtatem. Seruum frugi igitur dominus non temere occideret: inutilem autem, & nequam, non mirum ſi occideret. uel ita: frugi, quantum ſatis eſt ad bonam ualetudinem, & ad ſalutem. nam ut edaces, & intemperantes homines corrumpunt ualetudinem, nec diu uiuunt: ſic & qui nimis tenui, & præparco uictu utuntur. uel ita, mediocriter, & intra modum frugi: non immoderatè, neque ſuprà modum: ut ſpes ſit me diu uicturum. Nam contrà opinio eſt hæc, omnium animis inſita, eos qui frugalitate, aut alia aliqua uirtute præſtant, non diu in terris ætatem agere, tanquam Dijs immortalibus omnem præſtantiam, utpote à ſe profectam, ſuo iure repetentibus. Omnino locus eſt, mihi quidem, perobſcurus. Sed non diſſimulabo quibuſdam uideri ita legendum. *frugi, quoad ſit ſatis*, hoc ſenſu, uſque eò frugi, quoad ſit ſatis. Nam, quoad, unius ſyllabę eſt etiam apud Lucretium.

libertate Decembri] quæ datur ſeruis, Saturnalibus. agitabantur autem Saturnalia XIIII. Kal. Ianuarias, ut ſcribit Macrob. lib. I. c. X. eo die domini ſeruos ſuos conuiuijs liberalibus, & opiparis accipiebant, ipſi muneribus ſeruilibus fungebantur: ſeruis impune, quicquid liberet, loqui licebat, ut & ſcribit Idem Macrob. lib. I. & Athenęus lib. 14. his uerbis. ταῖς τῶν Κρονίων ἡμέραις ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων παισὶν ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας, αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας. quo loco idem Athenæus multarum nationum dies feſtos ſimiles commemorat. Catull. ad C. Licinium Caluum, Saturnalia, optimum dierum appellat, proptereà (opinor) quòd aurei illius ſæculi, quod Saturno regnante fuiſſe dicitur, imaginem referebat, memoriamque repræſentabat: quo nondum erat auditum nomen ſeruitutis. ſed de his uide plura apud Macrobium, & apud Lucianum ἐν τοῖς πρὸς Κρόνον ubi primo dial. ſic Saturnus καὶ διὰ τοῦτο ἁπανταχοῦ κρότος, καὶ ᾠδὴ, καὶ παιδιὰ, καὶ ἰσοτιμία πᾶσι καὶ δούλοις, καὶ ἐλευθέροις. οὐδεὶς γὰρ ἐπ' ἐμοῦ δοῦλος ἦν. id eſt, *Atque iccircò ubique albuſus, et cantus, et ludus, et honoris æqualitas omnibus tum ſeruis, tum liberis. Neque enim me regnante ſeruus erat.*

conſtanter] καταχρηστικῶς, pro pertinaciter: uel dicendum *conſtanter* eſſe poſitum pro æquabiliter, & conuenienter uitæ ſuperiori. ut quinto abhinc uerſu, inęqualem uſurpabit pro eo, qui ſibi non conſtat. M. Tull. Tuſc. V. de Epicuro. *quam ſibi conſtanter, conuenienterq; dicat non laboras.*

& urget Propoſitum] proſequitur id, quod ſibi ab initio propoſuit: perſtat in conſilio ſuſcepto.

natat] modò ad uitia propenſa eſt, modò ad uirtutes incumbit. tralatio ducta eſt à natatoribus. tales deſcribit incontinentes Ariſtot. lib. 7. de moribus ad Nicom. ut mox dicemus.

inæqualis] ſibi non conſtans. ſuprà ſaty. III. lib. I. *Nil æquale homini fuit illi*. ibid. *nil fuit unquam Sic impar ſibi*. inæqualis igitur, in uictu, & cultu, & conſilijs omnib.

clauum] ſiue anguſtum, ſiue latum. nam erat & latus clauus, & anguſtus, ut dixi ſuprà ad illum locum ſatyræ VI. libr. I. *& latum demiſit pectore clauum.*

ſe conderet, unde, &c.] ſubintellige, in eum locum, ſeu in eam domum, *unde*, id eſt, ex qua, &c.

Mundior] lautior, elegantior. non egentiſſimus, neque abiectiſſimus.

doctus Ath.] Vatic. cod. unus & Torn. *doctior*.

Vertumnis, quotquot ſunt, nat. iniq.] Vertumnum ei iratum eſſe dicebant ueteres, uel eum irato Vertumno natum, qui mobili eſſet ingenio, qui ſecum pugnaret, qui ſententiam mutaret in horas. uide plura de Vertumno ad epiſt. ultim. lib. I.

Volanerius] hic erat in uitijs pertinax, & perſeuerans.

iuſta chiragra] iuſtam chiragram dixit magnam, & grauem, & ſuis (ut ita dicam) numeris omnibus abſolutam: quemadmodum dicimus *iuſtum exercitum*; *iuſtum poema, iuſtum iter, iuſtam uictoriam*: non (ut alij) debitam, aut, quę meritò ei accidiſſet.

articulos] chiragram, & podagram morbum ariculorum nominant Latini, quia utraque in articulis inſidet. M. Tull. lib. 1. epiſt. ad Att. *Terentia magnos articulorum dolores habet*. Itaque ἀρθρίτιδα appellant Græci.

tolleret] ex alueo ſumeret, & in pyrgum demitteret.

pyrgum.] pyrgus non eſt tabula luſoria, ſeu alueus, ut quidam putant. ſed uaſculum in turriculæ figuram conformatum, ex quo tali in alueum conijciebantur. ne ſi manu iacerentur, fraus à luſoribus admitteretur. Itaque turriculam appellat Martialis Latino nomine, quod Gręco πύργος ferè æqualiter reſpondet. *Quæris cōpoſitos manus improba mittere talos: Si per me miſit, nil niſi uota facit.*

quanto conſtantior idem in vit.] quanto obfirmatior in uitijs, tanto minus miſer, quàm prior ille, qui modò ita contendit funem, ut periculum ſit, ne rumpatur: modò nimis laxat. id eſt, qui modò uirtutem ſtudioſiſsimè colit, modò in omni uitiorum genere aſsiduè uolùtatur.

Non dices hodie] Quandiu (inquit Horat.) me tam longo ſermone obtundes, non dicens ad quem pertineat? aut de quo loquare?

tam putida] tam odioſa, moleſta, inepta, abſurda, inſolentia, φορτικά. Cicer. orat perf. *Cum Demoſthenes Athenis exagitetur, ut putidus*, id eſt, nimis exquiſitè, & elaboratè loquens: inuſitatis & odioſis uerbis utens.

antiq. pleb. &c.] fortunam (inquit Dauus) & mores antiquorum, laudas. mores antiqui, & homines antiqui, & antiquum officium, ſemper in laude ponuntur à ſcriptoribus Latinis. Plaut. in Trin. *meo modo, & moribus uiuito antiquis.* Terent. Andr. *O optime hoſpes, pol, Crito antiquum obtines.* Idem Adelph. *Ne illiuſmodi iam nobis magna ciuium Pænuria eſt: homo antiqua uirtute, ac fide.* M. Tull. pro Sex. Roſcio Amer. *Homines antiqui, qui ex ſua natura ceteros fingerent.* Idem pro Quinctio. *Quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij, qui ſplendorem noſtrum, & gratiam negligat?* Iterum pro Roſcio Amer. *in qua muliere ueſtigia antiqui officij remanent.* Idem ad Attic. lib. 9. *uidequam ſim antiquorum hominum.* T. Liuius lib. 43. *ceterum et mihi uetuſtas res ſcribenti neſcio quo pacto antiquus fit animus*, &c.

Aut, quia non ſ. q. clam. r e. Aut q.] id eſt, aut quia non idem ſentis, quod loqueris, pugnatque cum ſententia, tua oratio: aut quia facile ab eo, quod rectum eſſe ſtatuiſti, deſciſcis, neque in ſententia permanes. animaduerte hoc loco deſcribi ab Horatio duo malorum genera: vnum eorum, qui de induſtria flagitioſe, turpiter, & uitioſe uiuunt: alterum eorum, qui flagitium quidem, & turpitudinem, & uitium oderunt & natura, & conſilio: ſed animi perturbatione impulſi ab honeſtate, & recto conſilio deſciſcunt, uitiumq; perſequuntur. ſic diſtinguit Ariſtoteles lib. 7. de moribus ad Nicom. ἀκόλαστον, id eſt, intemperantem ab incontinente, quem ἀκρατῆ nominant Gręci: ille enim ſibi perſuaſit, turpiter, & libidinoſe eſſe uiuendum: itaque inſanabilis eſt: hic contrà frugalitatem quidem, & temperantiam libidini & flagitio anteponendam eſſe putat: ſed in ſententia non manet, quoniam in eo ſuperat rationem cupiditas. ſic Euripides in Hippolyto, ait pleroſque benè ſentire, & quæ recta ſint, noſſe: ſed non facere, alios inertia, alios propterea, quòd aliam quādam uoluptatē honeſto anteponant. ſed præſtat Euripidis uerba aſcribere. ἐστι γὰρ τόγ' εὖ φρονεῖν πολλοῖσιν· ἀλλὰ τῇδ' ἀθρητέον τάδε. Τὰ χρήστ' ἐπιστάμεσθα

ἐπιστάμεσθα καὶ γιγνώσκομεν, Οὐκ ἐκπονοῦμεν δ', οἱ μὲν ἀργίας ὕπο, Οἱ δ' ἡδονὴν προθέντες ἀντὶ τοῦ καλοῦ Ἄλλην τιν'. Eodem pertinent illa Plutarchi lib. *πῶς δεῖ τὸν νέον τῶν ποιημ. θηριῶδες μὲν οὖν, καὶ ἄλογον, καὶ οἰκτρὸν, εἰδότα τὸ βέλτιον, ὑπὸ τοῦ χείρονος ἐξ ἀκρασίας, καὶ μαλακίας ἄγεσθαι*, id eſt, immò vero ferinum, & à ratione alienum, & miſerabile eſt, ſcientem id, quod melius eſt, ab eo, quod deterius eſt, propter incontinentiam, & mollitiem trahi.

Romæ rus optas] ſic inf. epiſt. ad Celſum lib. I. *Romæ Tibur amem uentoſus, Tibure Romam.*

ruſticus] rure. quod eſt loci ad perſonam tranſtulit: vt ſup. ſaty. VI. libr. I. in extr. *domeſticus ocior*, id eſt, domi.

ac, velut vſque Vinctus eas] & quaſi, quò vocaris, eò conſtrictus, & vi coactus, & inuitus eas, ita lætaris, quòd à nemine ſis vocatus.

ſerum] ſerò: vt ſæpe aliàs. ſic epiſt. ad Auguſt. *Serus enim Græcis admouit acumina chartis.*

ſub numina prima] paulo ante veſperam: paulo ante ſolis occaſum, quod erat tempus cœnæ. epiſt. ad Torqu. libr. I. *Supremo te ſole domi Torquate manebo.* ſic loquitur epiſt. II. lib. 2. *Lento Samnites ad lumina prima duello.*

nemon' oleum feret. &c.] *μίμησις* verborum Horatij, cum ad Mæcenatem ire properat, ab eo vocatus. laudabantur autem & vngebantur cœnaturi. iccirco poſcit oleum, quo perunctus, cœnatum eat apud Mæcenatem.

ecquis Audit?] numquis eſt, qui audiat? nemo ne audit? errant, qui putant *ecquis* idem valere, quod *quis*.

blateras] blaterare eſt ſtultè, & cupidè loqui, inquit Feſtus Pompeius. Cæcil. in Hymnide *deſine blaterare.* Afranius. *Ten' blaterare, & obloqui?* Plaut. Aulular. *ubi tu es, quæ deblateraſti iam uicinis omnibus Me meæ filiæ daturum dotem?*

fugiſque] cod. Iann. & vnus Vat. *furiſque.* non probo. *fugis* autem interpretor, ad cœnam properas.

Miluius, & ſcurræ] qui erant apud te cœnaturi.

tibi non refer. pr.] tibi multa mala precati: quæ tibi referre vel nolo, vel non debeo, vel non audeo.

etenim me dixerit ille] id eſt, etenim dicere poſſit aliquis me ventre duci, id eſt, ventri indulgere, & ſeruire. Daui etiam nunc ſunt verba, non Horatij. vox *ille*, autem idem ferè valet hoc loco, quod apud Græcos *ὁ δεῖνα*, id eſt, quidam, neſcio quis vno Demoſthenis, & altero Cicer. exemplo contenti erimus. Demoſth. *πρὸς Λεπτίνην. σὺ δὲ ποιεῖς, ὃ λέγεις κακῶς τοὺς τετελευτηκότας, τῶν εὐεργετῶν τῷ δεῖνι μεμφόμενος, καὶ τὸν δεῖνα ἀνάξιον εἶναι φάσκων, ὧν οὐδὲν οὐκ ἐκείνοις προσήκει.* Cic. pro Roſc. Amer. *quæſiſſe num ille, aut ille defenſurus eſſet.*

naſum nidore ſupinor] id eſt, naſus mihi nidore ſupinatur: hoc eſt, excitatur, attollitur. Virg. Georg. II. *Aut ſupinatas Aquiloni oſtendere glebas.* in nonnullis libris legitur *ſupino.* cod. Don. autem & Vat. 3. Torn. Faern. habent *ſupinor*, vt vulgati: quæ ſcriptura recta eſt.

adde popino] ſim etiam popino. popinones à popina ſunt appellati: qui popinas conſectantur. ſed non reticebo, ſcriptum eſſe in duobus Vatic. Iannoct. Faern. Torneſ. *ſi quidnis, non ſim quidnis.* ego tamen hanc ſecutus ſum, vt ſit hæc ſententia. ego nidore ciborum moueor, (inquit Dauus) fateor: naſus mihi excitatur nidoribus, vt imbecillo, & infirmo. iners ſum, & ignauus, & quicquid aliud voles: adde, ſi tibi videbitur, me eſſe popinonem, &c. ſic loquitur epiſt. VI. lib. I. *frater, pater adde.*

verbis que decoris Obuol. vit.] verbis ſpecioſis vitium tuum tagas?

aufer

auſer Me vultu terrere] cum Horatius liberiore ſerui oratione offenderetur, terrorem ei vultu denunciabat, eiq; minabatur: qua re animaduerſa orat Dauus ne ſtomachetur, ne ſibi terrorem intentet, & vt manus contineat. *auſer me terrere*, id eſt, ne me terreto: noli me terrere.

Te coniux aliena] ex contentione, & comparatione oſtendit Dauus dominum ſuum ſe eſſe deteriorem, & grauius peccare.

crucè dignius?] grauius? vtrius peccatum cruce dignius eſt?

acris Natura] id eſt, naturalis cupiditas, vehemens. *φυσικὴ ἐπιθυμία ἰσχυρά*.

ſub clara lucerna] Mart. lib. XI. *Indere teſte lucerna.*

excepit] excipere, præter illam, quam ſuprà notauimus, ſignificationem, valet etiam idem ferè, quod *recipere*, & id, quod extrinſecus venit, aut obiectum eſt, capere. vt *uerba loquentis excipere. excipere ſanguinem patera, excipere tela, excipere pericula.*

turgentis] tumentis. ſuprà ſaty. II. lib. I. *tument tibi cum inguina*. fortaſſe verbo Latino *turgere* reſpondet Græcum *ὀργᾶν*, quo ſæpe vtitur Ariſtoteles pro verbo *ἐπιθυμεῖν*, & *ἐφίεσθαι*, cuiuſcunque rei ſit cupiditas. vt problem. τμημ. δ. *διὰ τί οὐ δεῖ μὴ ὀργῶντα, οὔτε ἀφροδισιάζειν, οὔτε ἐμεῖν, οὔτε πτάρνυσθαι, οὔτε φῦσαν ἀφιέναι*; id eſt, quamobrem non oportet eum, qui minimè turgeat, neque Veneri operam dare, neque vomere, neque ſternutare, neque flatum emittere? caudam autem ſalacem intellige, vt ſaty. II. lib. I. *teſteis, caudamq; ſalacem Demeteret ferrum.*

Clunibus aut agitauit] aut me ſuccumbentem agitauit, tanquam equo inſidens. genus eſt Veneris. Mart. lib. II. *Hectoreo quoties ſederat uxor equo.* Ouid. de arte amandi lib. 3. *Parua uehatur equo: quod erat longiſſima nunquam Thebais Hectoreo nupta reſedit equo.*

Dimittit, &c.] me miſſum facit incolumi fama.

meiat eòdem] cum eadem rem habeat. Catull. *Qui ipſe ſui patris minxerit in gremium*. Horat. ſuprà ſaty. II. lib. I. *Hunc perminxerunt calones.* Perſius. *Patriciæ immeias uului.*

Tu, cum proiect. inſignib.] tu, cum poſita equitis Ro. aut iudicis perſona: proiectis ornamentis equeſtribus, ſumis cultum, ac veſtitum ſeruilem: non is es, cuius habitum, & ſimilitudinem geris? Non ſunt autem hæc ita accipienda, quaſi Horatius ſignificet ſe equitem eſſe Romanũ: ſed eò dicuntur tantùm, vt intelligamus pleroſque dominos ſeruis ſuis eſſe deteriores, & nequiores, vt pote, qui turpiſſimis cupiditatibus, & libidinibus ſeruientes multa ſe indigna, ſuæq; perſonę indecòra perpetiantur, ac perferant.

odoratum] odore aliquo imbutum. vt Od. XI. lib. 2. *& roſa Canos odorati capillos.*

induceris] intromitteris in ædeis mulieris.

Altercante libid.] hinc te impellit libido ad flagitium: illinc reuocat pœnæ metus. Ita pugnat metus cum cupiditate, & libidine.

Quid refert vri virgis] poterat dicerę Horatius, aliter plecti liberos, aliter ſeruos. demus ita eſſe. (inquit Dauus) at horribilius eſt ferro necari, quo ſupplicio afficiuntur liberi, quàm virgis cædi, quæ pœna eſt ſeruorum: vel ſignificat, quòd ad turpitudinem, & infamiam attinet, nihil inter hanc & illam pœnã intereſſe. in nonnullis codicibus ſcriptum reperi *ferro'ne necari*? in alijs *ferro'ue*.

Auctoratus] obnoxius, obligatus, nempe mercede accepta. auctorati dicuntur milites poſteaquàm iurarũt in verba imperatoris. exauctorati, vbi militiæ ſacramento ſunt liberati. ſed magis propriè (niſi fallor) dicuntur auctorati

gladia-

gladiatores, qui mercedem acceperunt, vt depugnent in ludo. C. Aſinius Pollio lib. 10. epiſt. *ob Fadium quendam militem Pompeianum, quia, cum depreſſus in ludum bis gratis depugnaſſet, auctorari ſeſe nolebat, & ad populum confugerat, primum Gallos equites immiſit*, &c. *Merces ipſa* (inquit M. Tull. Off. 1.) *in mercenarijs auctoramentum eſt ſeruitutis.* quid igitur refert (inquit) vtrùm tanquã mercenarius quidam ſiue gladiator, ſiue quis alius cõductus, eas quoquò velit is, qui te auctorauit, & conduxit, an clauſus in arca ita contracto ſis corpore, vt genibus caput tangas?

Quo te demiſit] in quam te ancilla contractum demiſit, fortè propter ſubitum domini ſui aduentum.

conſcia] ancilla, vt ſuprà ſaty. II. lib. I. *miſeram ſe conſcia clamet.*

genibus tang. cap.] participium *contractum* non eſt coniungendum cum nomine *caput*, quod ſequitur, ſed cum prouocabulo *te*, quod antecedit, hoc modò: & quidem altius repetamus, totumque hunc locum explanemus. quid refert (inquit) quòd ad miſeriam & turpitudinem attinet, vtrùm quis virgis cædatur, vt ſeruus, an ferro interficiatur in adulterio deprehenſus? rurſum, quid refert, vtrùm quis eat vſpiã mercede obligatus, an in arca incluſus ab ancilla conſcia corpore contracto, genibus tangat caput? proinde quaſi dicat. vtrobique manifeſta, & miſera ineſt ſeruitus: ſed miſerior in homine libero, qui libidinis cauſa, tanto in periculo, tantaque in miſeria verſatur. liber Rain. Card. & Iann. aliquantum ab alijs diſcrepant. ſic enim in illis ſcriptum eſt, *Contractum, ut genibus tangas caput.* quam ſcripturam non ſum ſecutus, quòd exiſtimem particulam *ut* adiectam eſſe ab aliquo, qui non videret verbum *tangas* pendere à ſuperioribus illis *an turpi clauſus*, &c.

illa tamen ſe Non hab. m.] huius loci hæc mihi videtur eſſe ſententia, tu cùm libidinem tuam explere vis, in alienas ædeis non ſine periculo ingrederis, veſtitum muras, ne à quoquam cognoſcaris: illa autem nulla conditione adduci poteſt, vt domum tuam veniat, neque vt habitum, cultumque matronæ mutet, cum te metuat, neque tibi credat.

peccat've ſupernè] id eſt, ſi eam velis tibi morem gerere, & obſequi à ſuperiore parte: ſi iubeas eam tibi incubare, aut inſidere ſubiacenti, nulla conditione eſt factura: ita ſui iuris eſt, ita libera, & contumax.

ſub furcam] vt ſeruus. Donat. in Andr. *Furciferi dicebantur ſerui, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm ſupplicij cauſa, circa uicinos furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus*, &c.

prudens] ſciens, vt ſat. III. huius libr. *Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inaneis, Stas animo?*

dominoq; furenti] vel marito, vel amori, & libidini.

credo, metues] ſcilicet tu metues, tuoque malo, & periculo doctus, cauebis. proinde quaſi dicat, non metues, immò verò cogitabis, quo tempore te iterum in periculum conijcias.

quæ bellua, &c.] oſtendit amantes, & libidinoſos belluis eſſe incautiores, & inconſideratiores, cum hæ ferè nunquam, poſteaquàm è laqueis effugerunt, iterum capiantur: illi autem vitato periculo iterum, atque iterum in idem genus fraudis incurrant. notum eſt prouerbium, & refertur a Plutarcho, ἀλώπηξ διαφυγοῦσα πάγας, αὖθις οὐχ ἁλίσκεται, id eſt, vulpes quæ tendiculas, aut laqueos effugit, iterum non capitur.

reddet] ſiue legas *reddit*, ſiue *reddet*, nihil refert. & vtraque ſcriptura codicum manuſcriptorum auctoritate nititur.

Non ſum mœchus, ais] ſi dices te non eſſe mœchum, licebit mihi quoque dicere, me non eſſe furem. nam quemadmodum ego me à furtis abſtineo,

neque

neque vaſa argentea tango metu pœnę: ſic tu propter periculum ab vxoribus alienis te abſtines, non conſilio, aut ratione.

ſapiens] mihi ſapiens, vt ſaty. 1. lib. 1. *Non uſquam prorepit, & illis utitur antè Quæſitis ſapiens*. vel dic ſapiens. id eſt, cautus, conſideratus, conſultus, Eurip. Μισῶ σοφιςὴν, ὅςις οὐχ αὑτῷ σοφός.

tolle periclum] ſi nullum ſit periculum, tum natura ad vitium procliuis, & præceps, ſeſe ad quoduis facinus audendum effrenata profundet. ſignificat Horatius aut nullos, aut pauciſſimos eſſe, qui iudicio ac voluntate à flagitio, & maleficio temperent. qua de re plura ad epiſt. ad Quinct. lib. 1.

Tu'ne mihi dominus rerum imp. &c.] cum tot tibi res, atque homines imperent, videlicet pecunia, libido, gloria, metus, viri potentiores, & locupletiores, tu'ne te mihi dominnm eſſe dicis?

quem ter vindicta] vindicta dicebatur ea virga, qua Prætor ſeruum liberabat. natum autem nomen eſt vel à ſeruo illo Vindicio, qui coniuratione adoleſcentum aduerſus populi Ro. libertatem, patefecit: vel à vindicando, propterea, quòd vindicta ſeruus à Prætore in priſtinam, & naturalem libertatem vindicabatur, vt docet Theophilus libr. 1. Inſtitutionum iuris ciu. ſignificat porrò, duriorem, ac turpiorem eſſe libidinum, & cupiditatum ſeruitutem, quàm legitimam, & iuris gentium.

nam, Siue vicarius eſt] ſeruorum alij erant ordinarij, alij vicarij. vicarius erat is, qui in alterius erat peculio, &, pœnè dicam, ſerui ſeruus. ordinarius, qui ſeruum habebat in peculio ſuo. Quamuis autem vicarius, eſſet. ordinarij κτῆμα, id eſt, poſſeſſio, ordinarioque pareret, erat tamen eius conſeruus propterea, quòd ordinarij dominus, erat & vicarij dominus, & communis vtriuſque dominus: id eſt, vtrunque habebat in ſua poteſtate. Nam cum ſeruus omnis ſit in alterius poteſtate: & vicarius, ſeruus ſit: is autem, qui in alterius poteſtate eſt, alterum in ſua habere non poſſit, efficitur, vt vicarius, eiuſdem domini, cuius & ordinarius, ſeruus ſit.

atque Duceris, vt neru. alienis m.] lignum neruis alienis mobile omnes ferè accipiunt turbinem, qui ſcutica torqueri, & impelli ſolet à pueris. quam ſententiam poſſem Tibulli tabulis confirmare lib. 1. eleg. v. *Namq; agor, ut per plana citus ſola uerbere turbo, Quem celer aſſueta uerſat ab arte puer.* ſed mihi magis placet, quod M. Antonius Muretus prior quidem annotauit, & protulit, ego autem iampridem in aduerſarijs meis habueram. per mobile lignum, &c. hoc loco ſignificari ab Horatio id, quod appellant Græci νευρόσπαςον. erant autem νευρόσπαςα, parua quædam animalium ſimulacra, quorum vel ſingula, vel vniuerſa membra certis neruis, aut fidiculis in hanc, vel illam partem cum quadam venuſtate, & conuenienria mouebantur. Qui huiuſmodi ſimulacra vulgò oſtentabant, νευροσπάςαι dicebantur, vt intelligere licet ex Ariſtotele in lib. de mundo ad Alexandrum, ſi modò eſt Ariſtotelis. cuius hæc verba ſunt, καὶ οἱ νευροσπάςαι μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι, καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον, καὶ ὀφθαλμὸν, ἔςι δ᾽ ὅτε πάντα τὰ μέρη, μετά τινος εὐρυθμίας. id eſt. neuroſpaſtæ vna fidicula tracta faciunt, vt ceruix, & manus, & humerus, & oculus animalis: interdum autem & omnes corporis partes cum quadam venuſtate, & moderatione moueantur.

Quiſnam igitur liber? &c.] hæc dicuntur ex ſententia Stoicorum.

ſibi qui imper.] qui ſibi, ſuisq; appetitionibus & affectibus imperat.

reſponſare] obſiſtere, vt epiſt. ad Mæcen. 1. lib. 1. *fortunæ reſponſare*. & ſaty. prox. *cænas reſponſat opimis. fortis reſponſare*, id eſt fortis ad reſponſandum, ſeu in reſponſando, vt alibi, & ſæpius admonuimus.

& in

& in ſeipſo totus teres, atque] id eſt, totus ex ſe aptus, ſui ſimilis, æquabilis, perfectus, perpolitus, nihil habens aſperum, nihil inæquale, nihil lacinioſum. ductum à forma conglobata, in qua nihil externi hærere poteſt, propterea quòd vndique læuis & polita eſt. M. Tull. in orat. perf. aures Atticorum teretes nominat, propterea quòd nihil ferre poſſunt inſolens, nihil putidum, nihil inelegans, nihil inuenuſtum. & in lib. de optimo gen. oratorum, ita loquitur, *qui tereteis aureis habent, intelligensq; iudicium.* apud eundem in oratore perf. *rotundum* valet idem quod cultum, politũ perfectũ ſic enim ille, *Thucydides præfractior, nec ſatis, ut ita dicam, rotundus.* & in Bruto, *uerborum copia, et quaſi rotunda cõſtructio.* idẽ de natura deorum, *figura rotunda, nihil habens inciſum angulis, nihil eminens, nihil lacunoſum:* ſeu, vt alij legũt lauinoſũ. ſic Plato in Phædro, *ἐκείνῃ μόνον ἐπαινεθῆναι δεῖ λόγον, ὅτι σαφῆ καὶ στρογγύλα καὶ ἀκριβῶς ἕκαστα τῶν ὀνομάτων ἀποτετόρνευται.* & Ariſt. lib 3. Rhetoric. *προστιθέντα τὸ διότι στρογγυλώτατα.*

Externi ne quid valeat] ne quid externum eum commoueat: vt is omnia externa contemnat, neque concupiſcat, neque pertimeſcat, cum ſit animo ab omni perturbatione & concitatione, vacuo, ac libero. talis deſcribitur vir bonus à Virgilio. ſi modò Virgilij ſunt verſus illi, *Securus, mundi inſtar habens, teres atque rotundus, Externi ne quid valeat per læue morari.*

morari] hærere, reſidere. abſolutè poſitum eſt.

manca] debilis, fracta, ſine viribus. in quem nihil valet fortuna. ſic M. Tull. in epiſt. ad Pætum lib. 9. de fortuna, *Quam exiſtimo leuem & imbecillam, ab animo firmo & graui, tanquam fluctum a ſaxo, frangi oportere.*

Vrget enim dom. m.] dominus ſæuus, & immitis te premit, videlicet cupiditas, ſeu libido, vt paulò antè, *domin*[*u*]*sq; furenti Committes rem omnem.*

& acreis Subiectat] translatum ab equis, quos curſu iam defeſſos, equites interdum calcaribus fodere ſolent, & velint, nolint, vt currant, ſubigere.

Vel cum Pauſiaca] alium domini ſui morbum commemorat, nempe immoderatum tabularum pictarum ſtudium, quòd item reprehendit M. Tull. parad. *ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι*, his verbis, *Aetionis tabula te ſtupidum detinet, aut ſignum aliquod Polycleti. omitto unde ſuſtuleris, & quomodo habeas: intuentem te, admirantem, clamores tollentem cum uideo, ſeruum te eſſe ineptiarum omnium iudico,* &c. Verr. de ſignis, *Venio nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium, ut amici eius, morbum, & inſaniam.* fuit autem Pauſias pictor inſignis, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & Varro de re ruſtica, lib. 3.

cum Fului, Rut.] de Fuluio, & Rutuba equidem nihil me legiſſe fateor: ſed Placidianum, ſeu Pacidianum (nam ſic reperio ſcriptum in codicibus Ciceronianis excuſis) conſtat fuiſſe gladiatorem, & eum quidem præſtantiſſimum, ex Lucillij verſibus, quos profert Nonius Marcellus in declaratione verbi compono. verſus ſunt hi, *Samnis ſpurcus homo uita illa dignu' locoq; Cum Placidiano componitur optimu' longe Poſt homines natos gladiator qui fuit unus.* eundem commemorat M. Tull. libr. 3. epiſt. ad Qu. frat. his verbis, *non putaſſet ſibi Pompeius de illius ſalute, ſed de ſua dignitate mecum eſſe certamen: in urbem introiuiſſet: ad inimicitias res ueniſſet. cum Aeſernino Samnite Placideianus comparatus uideretur.* & de optimo gen. orat. *A me autem (ut cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobiliſſimum inducitur. Aeſchines, tanquam Aeſerninus (ut ait Lucillius) non ſpurcus homo, ſed doctus & acer Cum Placideiano componitur, optimu' longè Poſt homines natos,* &c. *nihil enim illo oratore arbitror cogitari poſſe diuinius.* & Tuſcul. lib. 4 *An uerò uir fortis, niſi ſtomachari cœperit, non poteſt fortis eſſe? gladiatorum id quidem eſt. quanquam in eis ipſis uidemus ſæpe conſtantiam: colloquuntur, congrediuntur, aliquid poſtulant, ut magis placati, quàm irati eſſe uideantur. ſed in illo genere ſit Placideianus aliquis*

hoc animo,ut narrat Lucillius,Occidam illum equidem,& uincam, ſi id quæritis, inquit, &c. De Placideiano igitur nemini dubium eſt, quin fuerit gladiator: De Fuluio autem & Rutuba, de quibus nihil extat, quod ſciam, nihil affirmare poſſum: hoc tantum licet ſuſpicari,eos quoque fuiſſe gladiatores,propterea quòd cum Placideiano gladiatore numerentur. huius loci autem hæc ſententia eſt. cum admiraris tabulam aliquam à Pauſia pictam, quid eſt cur minus peccare exiſtimandus ſis,quam ego,cum gladiatorum prælia in pariete minio,aut rubrica,aut carbone depicta erecto corpore contemplor?

contento poplite] quidam hęc ad Dauum referunt,ita ſtudioſè & cupidè ſpectantem,vt poplites contendat: alij ad gladiatorum imagines contentis poplitibus pugnantium. Acron vtranque ſententiam complectitur, & proponit. Ego malo referri ad gladiatores pictos,vel ad Placidianum tantùm. Nam certè ita ſolent pugnare gladiatores, nempe altero poplite contento. atque hanc ſententiam confirmat id quod ſequitur,*uelut ſi Re uera pugnent*,&c.ſi quis tamen alteram malet,non pugnabo.

nequam] paulò antè diximus hominem nequam, homini frugi eſſe contrarium.

Subtilis] ἀκριβὴς,ſubtilis,& limati iudicij. translatio eſt à filo,ſeu tela ſubtiliter texta,epiſt. ad Auguſt. lib.2. *Iudicium ſubtile uidendis artibus*.

audis] diceris,vt *rexque paterque Audiſti coram*, epiſt. ad Męcen. 11. lib.1.

Nil ego, ſi ducor libo f.] ſi libi nidore, ſeu vapore ducor, homo nihili ſum,vel,hominem nihili me dicis eſſe. Gręci hominem nullius pretij,contemtiſſimum,nullius bonę frugi, ignobilem, οὐδὲν nominant. τοῦτ᾽ ἔστιν, οὐτιδανὸν, πρὸς οὐδὲν χρήσιμον, εὐτελῆ, δυσγενῆ. quid ſit libum, dicemus ad illum locum, *Vtque ſacerdotis fugitiuus liba recuſo*. epiſt. ad Fuſcum libr.1. in libro Don. ſcriptum eſt. *Nil ſum ego*.

tibi ingens Virtus] Solent hæc legi enunciando, & ſine interrogationis nota,hoc ſenſu,Tu autem tanta virtute,ac temperantia præditus es ſcilicet, vt cœnas lautiores,& ſumtuoſiores contemnere queas. ironia eſt. ſentit enim planè contrarium eius,quod dicit,nempe herum ſuum tam imbecillum eſſe,& propè nullius virtutis, vt cœnis opiparis facillimè capiatur, & vincatur. Iam verò *cœnis reſponſare opimis*,eadem ratione,& ſignificatione dictum,qua *reſponſare fortunæ*,epiſt. 1. libr. 1. & *reſponſare cupidinibus*, ſuprà hac ead. ſaty. pro non cedere, non obſequi,ſed contemnere potius. ſignificat autem,non eam in illo ineſſe virtutem,& continentiam,& fortitudinem,& conſtantiam,vt cœnas opiparas contemnere queat. Quòd ſi quis malet hæc legi interrogando, & ſine ironia, hoc modo,Quantumuis virtus tibi magna ſit,potes ne ea fretus cœnas apparatas,& opiparas contemnere? non improbabo.

Obſequium ventris,&c.] huius loci hæc ſententia eſt, dices me maiore meo malo ventri obſequi,quàm te,quia, ſiquando eſcas aliquas lautiores ligurriero, ſcapulæ meæ operiuntur loris: at tu cùm cara, & ſumtuoſa obſonia conſectaris, num impunè ferre ſoles? minime verò. nam talem victum conſequitur cruditas,& infirma corporis valetudo. longè igitur grauius plecteris, quàm ego,qui vapulo.

cur?] cur grauius plector,cum ventri morem geſſero,quàm tu? quaſi dicat, non eſt ita.

Nempe inamareſcunt] non eſt ita (inquit Dauus) id eſt, non eſt tibi minus impunita iſta victus intemperantia, ac luxuria, quàm mihi mea edacitas: non minoris tibi conſtant cara iſta obſonia, cœnæque ſumtuoſæ, quàm mihi mea auiditas,propterea quòd nimia ciborū copia tibi ægrè concoquitur à ventriculo.

triculo. ita naſcitur cruditas: ex qua totius corporis conſtitutio perturbatur. his ſimilia ſunt illa ſaty. II. huius lib. *Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando Aegrum ſollicitat ſtomachum.* ibid. *at ſimul aſſis Miſcueris elixa, ſimul conchilia turdis, Dulcia ſe in bilem uertent,* &c.

Illusiq; ped. vit. ferr. &c.] propterea quòd ventriculus cruditate laborãs, ſuo munere probè fungi non poteſt. quò fit vt corpus non alatur, debilitentur pedes, & reliquæ corporis partes.

an hic peccat, &c.] argumentum eſt à minore, Demus puerum ſeruum, qui furtiua ſtrigili vuam emit, peccare: quanto grauius peccat is, qui prędia ſua vendit, eorumq; pretium in coemenda obſonia, & in cęnas ſumtuoſas apparandas inſumit, ac profundit? nauclerus quidam apud Menandrum (vt refert Athenæus lib. 4.) vota facit, vt qui agros, & prędia vẽdunt, & bona ſua comedunt, ſemper nauigent, nunquam terram tangant, vt ita ſentiant, quali bono accepto non pepercerint. ſic Menander, Ὦ φιλτάτη γῆ μῆτερ, ὡς σεμνὸν σφόδρ' εἶ τοῖς νοῦν ἔχουσι κτῆμα, πολλοῦ τ' ἄξιον. Ὡς δῆτ' ἐχρῆν, ὅτις πατρῴαν παραλαβὼν Γῆν καταφάγοι, πλεῖν τουτονὶ διὰ τέλους, Καὶ μὴ δ' ἐπιβαίνειν γῆς, ἵν' οὕτως ᾔσθετο Οἷον παραλαβὼν ἀγαθὸν οὐκ ἐφείσατο.

Nil ſeru. gul. p. h.] nil ſeruile habet, cum gulæ paret, ac ſeruit? quaſi dicat, plurimum.

adde, quòd idem] ſic Ariſtoteles de improbis ac vitioſis hominibus lib. nono de morib. ad Nicom. *Et uitioſi homines quærunt quibuſcum totos dies traducant: ſe ipſos autem fugiunt. multa enim grauia & horrenda recordantur. & cum ſoli ſunt, talia expectant altera. cum alijs autem obliuiſcuntur: &, cum ſit nihil in eis amabile, nullo erga ſe amoris affectu commouentur.* verba Græca ſunt hæc, ζητοῦσί τε οἱ μοχθηροὶ μεθ' ὧν συνημερεύσουσιν· ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν. ἀναμιμνήσκονται γὰρ πολλῶν καὶ δυσχερῶν· καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ἐλπίζουσι καθ' ἑαυτοὺς ὄντες· μεθ' ἑτέρων δ' ὄντες ἐπιλανθάνονται· οὐδὲν δὲ φιλητὸν ἔχοντες, οὐδὲν φιλικὸν πάσχουσι πρὸς ἑαυτούς.

non ocia recte Ponere] nulla in re ſeria, atque honeſta ocium tuum ponere potes.

teq; ipſum vitas fug. &] tu te ipſum fugis, vt ſerui improbi ſolent à domino fugere, & huc, & illuc errare. ſeruos errones diſtinguunt Iuriſconſulti à fugitiuis, quòd hi ita fugiunt à dominis, vt non habeant in animo ad eos vnquã reuerti: errones eo conſilio fugiunt, vt aliquando reuertãtur. ſed hoc loco Horatius hanc diſtinctionem non ſeruat: vtiturq; his nominibus trãslatè, hoc modo: tu te ipſum, vt fugitiuus, & erro, vitas: ſeruorum erronum, & fugitiuorũ inſtar, qui domum reliquerunt, te ipſum fugis. ſecutus ſum autem ſcripturam librorum manuſcriptorum Donati, Faerni, 2. Vaticanorum, Torneſij. nam excuſi omnes, quos quidem viderim, habent *fugitiuus ut erro.* quam ſcripturam ſi quis probabit, ſic explicabo, Te ipſum vitas, vt erro fugitiuus, id eſt, vt ſeruus erro, qui fugit à domino: vel te ipſum vitas, fugiens à te, vt erro: vel teipſum vitas, vt ſeruus fugitiuus errabundus. quod ſi placebit, idem ferè valebit hoc loco fugitiuus, quod fugax, aut fugere ſolitus, quemadmodum Terent in Heautont. *argentum fugitiuum*: & Varro lib. 1. de ling. Lat. *obliuionem fugitiuam* appellat. ego tamen priorem ſcripturam magis probo.

fallere] leuare, lenire, βουκολεῖν. vt Virg. Aen. 4. *ſi fallere poſſit amorem.*

nam comes atra pr. ſeq. f.] ſic Od. XVI. lib. 2. *quid terras alio calentes Sole mutamus? patriæ quis exul Se quoque fugit?* & epiſt. ad Villic. lib. 1. *Stultus uterq; locum immeritum cauſatur iniquè: In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquàm.*

Vnde mihi lapidem?] loquitur Horat. ſerui oratione nimis libera offenſus.

ſus. ſignificat autem ſua vitia neminem libenter audire. ſubint. ſumam?

aut verſus facit] ſignificat, verſuum faciendorum ſtudium, inſaniæ eſſe proximum, atque ad inſaniam propemodum hominem adigere. vt ſuprà ſaty. III. huius lib. *Adde poemata nunc, hoc eſt, oleum adde camino, Quæ ſi quis ſanus fecit, ſanus facis, & tu.*

accedes opera agro] mittam te in agrum Sabinum, vt nonus accedas ad ſeruos octo operarios, qui in opere ruſtico faciendo verſantur. ſic Plaut. Moſtell. *Cis hercle paucas tempeſtates, Tranio Augebis ruri numero genus ferratile.*

SATYRA 8.

VT Naſidieni iuuit te cœna beati?
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic
De medio potare die. ſic, vt mihi nunquàm
In vita fuerit melius. da, ſi graue non eſt,
Quę prima iratum ventrem placauerit eſca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Auſtro
Captus, vt aiebat cœnæ pater. acria circùm
Rapula, lactucę, radices, qualia laſſum
Peruellunt ſtomachum, ſiſer, alec, fæcula Coa.
His vbi ſublatis, puer altè cinctus, acernam
Gauſape purpureo menſam pertersit: & alter
Sublegit, quodcunque iaceret inutile, quodque
Poſſet cœnanteis offendere: vt Attica virgo
Cum ſacris Cereris, procedit fuſcus Hydaſpes
Cæcuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.
Hic herus, Albanum Mæcenas, ſiue Falernum
Te magis appoſitis delectat: habemus vtrunque.
Diuitias miſeras. ſed queis cœnantibus vnà
Fundani, pulchrè fuerit tibi, noſſe laboro.
Summus ego, & prope me Viſcus Turinus, & infrà,
Si memini, Varius. cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat vmbras:
Nomentanus erat ſuper ipſum, Porcius infrà,
Ridiculus totas ſimul abſorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, ſi quid fortè lateret,
Indice monſtraret digito. nam cetera turba,
Nos, inquam, cœnamus aueis, conchylia, piſceis,
Longè diſſimilem noto celantia ſuccum:
Vt vel continuo patuit, cum paſſeris, atque
Inguſtata mihi porrexerat ilia rhombi.
Poſt hęc me docuit melimela rubere minorem

Ad

Ad lunam delecta. quid hoc interſit:ab ipſo
Audieris melius.tum Vibidius Balatroni.
Nos,niſi damnoſè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poſcit maiores . vertere pallor
Tum parochi faciem nil ſic metuentis, vt acreis
Potores:vel,quòd maledicunt liberius:vel,
Feruida quòd ſubtile exſurdant vina palatum .
Inuertunt Aliphanis vinaria tota
Vibidius, Balatroque, ſecutis omnibus imis.
Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis .
Affertur ſquillas inter murana natanteis
In patina,porrecta. ſub hoc herus,hæc grauida,inquit,
Capta eſt,deterior poſt partum carne,futura.
His mistum ius eſt oleo,quod prima Venafri
Preſſit cælla,garo de ſuccis piſcis Iberi,
Vino quinquenni,verùm citra mare nato,
Dum coquitur:cocto Chium ſic conuenit,vt non
Hoc magis vllum aliud:pipere albo,non ſine aceto,
Quod Methymnæam vitio mutauerat vuam ,
Erucas virideis,inulis ego primus amaris
Monſtraui incoquere,illutos Curtillus *echinos,*
Vt melius muria,quam teſta marina remittit.
Intereà ſuſpenſa graueis aulæa ruinas
In patinam fecere,trahentia pulueris atri,
Quantum non Aquilo *Campanis excitat agris:*
Nos maius veriti,poſtquàm nihil eſſe pericli
Senſimus,erigimur. Rufus poſito capite,vt ſi
Filius immaturus obiſſet, flere. quis eſſet
Finis:ni ſapiens ſic Nomentanus *amicum*
Tollere:? heu Fortuna,quis eſt crudelior in nos
Te deus ? vt ſemper gaudes illudere rebus
Humanis ? Varius mappa compeſcere riſum
Vix poterat. Balatro ſuſpendens omnia naſo,
Hæc eſt conditio viuendi,aiebat:eoque
Reſponſura tuo nunquam eſt par fama labori.
Te ne,vt ego accipiar lautè,torquerier omni
Sollicitudine diſtrictum? ne panis aduſtus,
Ne malè conditum ius apponatur?vt omnes
Præcincti rectè pueri,comtique miniſtrent ?
Adde hos pręterea caſus:aulæa ruent ſi,

Vt

Vt modò: ſi patinam pede lapſus frangat agaſo.
Sed conuiuatoris,uti ducis,ingenium res
Aduerſæ nudare ſolent:celare ſecundæ.
Naſidienus ad hęc:tibi dij, quæcunque preceris,
Commoda dent: ita uir bonus es, conuiuaque comis.
Et ſoleas poſcit. tum in lecto quoque uideres
Stridere ſecreta diuiſos aure ſuſurros.
Nullos his mallem ludos ſpectaſſe:ſed illa
Redde age,quæ deinceps riſiſti. Vibidius dum
Quęrit de pueris,num ſit quoque fracta lagena:
Quòd ſibi poſcenti non dentur pocula:dumque
Ridetur fictis rerum Balatrone ſecundo:
Naſidiene redis mutatæ frontis,ut arte
Emendaturus fortunam.deinde ſecuti
Mazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo,non ſine farre:
Pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi,
Et leporum auulſos,vt multo ſuauius,armos,
Quàm ſi cum lumbis quis edit. tum pectore aduſto
Vidimus & merulas poni,& ſine clune palumbes:
Suaueis res,ſi non cauſas narraret earum,&
Naturas dominus: quem nos ſic fugimus ulti,
Vt nihil omnino guſtaremus:uelut illis
Canidia afflaſſet peior ſerpentibus Afris.

COMMENTARII.

Vt Naſidieni iuuit.] in nomine *Naſidieni* tertia, & quarta ſyllaba contrahuntur in vnam, videlicet i, & e, quod ſæpe aliàs fieri ſolere ſuprà oſtendimus. ſecunda autem eiuſdem nominis ſyllaba hic producitur, cum infrà corripiatur ibi. *Naſidienus ad hæc*, & *Naſidiene redis*. ego incidi in quendam librum manuſcriptum Romæ in quo ſic legitur. *Naſidieni, qui iuuit te cœna beati?* ſed & Priſcianus lib.17. priorem,ac receptam ſcripturam agnoſcit,& ceteri omnes libri ueteres comprobant.

beati] ὀλβίου,diuitis,copioſi.vt Od.VII.lib.3.*Thyna merce beatum*.& epiſtol. ad Loll.II.lib.1.*beatus enim iam Cum pulchris tunicis*,&c.

dictus here illic] dictus es mihi heri illic apud Naſidienũ meridie potare. *here* pro *heri* notat Priſc.lib.15.& hunc locum profert.quanquam in aliquot lib. ueteribus ſcriptum eſt *heri*.

da] dic.vt Virgilius in Tityro. *Sed tamen,iſte Deus qui ſit,da Tityre nobis.*

Quæ prima irat.ventr.plac.] ſuprà ſatyr.II.*cum ſale panis latrantem ſtomachum benè leniet*.Vlyſſes apud Alcinoum ait ventre nihil eſſe impudentius,qui etiam in luctu, ac mærore ſui meminiſſe iubeat. ſic Homer. ὀδ.η. Ἀλλ' ἐμὲ μὲν δορπῆσαι

δορπῆσαι ἐάσατε κηδόμενόν περ. Οὐ γάρ τι συγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἄλλο Ἔπλετο, ἥτ' ἐκέλευσεν ἕο μνήσασθαι ἀνάγκῃ, Καὶ μάλα τειρόμενον.

Auſtro] Auſtro leniter flante carnes efficiuntur teneriores. *Νότος γὰρ σήπει*, ait Ariſtoteles quodam loco.

Cœnæ pater.] cœnæ pater, conuiuator, parochus in hac ſatyra idem valent.

qualia laſſum Peruellunt ſt.] cuiuſmodi res ſtomachum languentem, ac nauſeantem laceſſunt, ac prouocant. adhibebantur enim illa *ἀνασομάχεως χάριν*, vt ſuprà oſtendimus ex Athenęo, comment. ſatyr. 4.

ſiſer] genus eſt paſtinacę, *quæ mulſo in cibis temperata, etiam in gratiam uertitur*, inquit Plin. lib. 19.

alec] genus liquaminis eſſe diximus ſup. ſatyr. 4.

fęcula Coa] ex vino Coo. genus condimenti.

altè cinctus] *εὔζωνος*, expeditus ad miniſtrandum. ſup. ſatyr. VI. *ueluti ſuccinctus curſitat hoſpes.*

acernam] ex acere arbore factam. acernas menſas etiam fuiſſe in pretio, quanuis citreis inferiores, declarat diſtichum illud Martialis. *Non ſum criſpa quidem, nec ſilua filia Mauræ: Sed norunt lautas et mea ligna dapes.*

Gauſape purpureo] Priſc. lib. 7. eo capite, vbi docet in ſextis caſibus nominum neutrorum tertiæ declinationis in e. reperiri e. et i. hunc verſum profert. ſic et Lucill. *Purpureo terſit tunc latas gauſape menſas.* Varro. *Clauditur Oceano, Lybico mare, flumine Nilo.* Lucret. lib. 1. *E mare primum homines, è terra poſſet oriri Squammigerum genus, et uolucres*: ex quo Plauti iocus in Mil. glor. *Maris cauſa hercle, ego hoc utor oculo minus. Nam ſi à mare abſtinuiſſem, tanquam hoc uterer.* nam hunc Plauti verſum ſic emendauit Muret. lib. 3. Var. lect.

vt Attica virgo Cum ſacr. Cr.] Hydaſpem puerum formoſum cum virgine Attica Canephora comparat ſacra Cereris in caniſtro quodam, aut ciſta ferebāt virgines capitibus impoſita, manibus ſublatis, à ſacerdote accepta diebus feſtis Cereris, Mineruæ, et quibuſdam alijs. Eas virgines Ericthonio regnante fuiſſe inſtitutas, refert Suidas, à Philochoro traditum eſſe. Habebat autem ſuas et Pallas Canephoras: de quibus ſic Pauſanias in Attic. *ἃ δέ μοι θαυμάσαι μάλιστα παρέσχεν, ἔστι μὲν οὐκ ἐς ἅπαντας γνώριμα, γράψω δ' οἷα συμβαίνει. Παρθένοι δύο τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος οἰκοῦσιν οὐ πόρρω. καλοῦσι δ' Ἀθηναῖοι σφᾶς κανηφόρους. Αὗται χρόνον μὲν τινὰ δίαιταν ἔχουσι παρὰ τῇ θεῷ. παραγενομένης δὲ τῆς ἑορτῆς δρῶσιν ἐν νυκτὶ τοιάδε, ἀναθεῖσαι σφίσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς, ἃ ἡ τῆς Ἀθηνᾶς ἱέρεια δίδωσι φέρειν, οὔτε ἡ διδοῦσα, ὁποῖόν τι δίδωσιν, εἰδυῖα, οὔτε ταῖς φερούσαις ἐπισταμέναις*, id eſt. *quæ autem me maxima admiratione affecerunt, cum minimè ſint omnibus nota, ſcribam cuiuſmodi ſint. Duæ uirgines à templo Palladis non longè habitant: eas autem Canephoras appellant Athenienſes. Hæ aliquantum temporis apud Deam commorantur. ubi uerò dies feſtus aduenit, faciunt noctu ſacra, ſuis capitibus imponentes, quæ Mineruæ ſacerdos dat eis ferenda, cum neque ea, quæ dat, quid det, ſciat: neque eæ, quæ ferunt, quid ferendum accipiant, ſciant.* De iiſdem ſic M. Tull. Verr. de ſignis. *Erant præterea duo ſigna non maxima; uerum eximia uenuſtate, uirginali habitu, atque ueſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium uirginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſæ uocabantur.* habebat & Diana ſuas. Theocr. εἰδ. β. *Ἦνθ' ἁ τῶ Εὐβούλοιο κανηφόρος ἄμμιν Ἀναξὼ Ἄλσος ἐπ' Ἀρτέμιδος.* aſcribitque ad hunc locum interpres, virgines nupturas placandæ Dianæ cauſa, ne eam offenderent, atque in ſeſe irritarent, quòd virginitatem ſuam eſſent amiſſuræ *κανηφορεῖν*, id eſt, ſacra quædam in caniſtris condita, & occultiſſima ferre ſolitas eſſe.

Cæcuba

Cæcuba vina] vinum Cæcubum laudabant Romani illi veteres. ſup.Od. xx lib.1. *Cæcubum, et prælo domitam Caleno Tu bibes uuam.*

Alcon] alter puer vinum Chium ferens prodit in medium.

Chium] in nomine Chium,i,producitur,cum Chius primitiuum ſit breue: docet Priſc.lib.2.

maris expers] aquæ marinæ expers. *οὐ τεθαλαττωμένον.* Athen.lib.1.ſcribit, veteres conſueuiſſe aquam marinam in vina infundere, fortaſſe vt eſſent ſalubriora. Nam huiuſmodi vina nullas cruditates gignunt, ventrem ſoluunt, ſtomachum aliquantùm mordent,atque incitant, flatus non ingenerant, ad cibum concoquendum adiuuant. verba Athen. ſunt hæc. *οἱ δ' ἐπιμελέστερον τεθαλαττωμένοι οἶνοι ἀκραιπαλοί τε εἰσι, καὶ κοιλίαν λύουσιν, ἐπιδάκνουσί τε τὸν στόμαχον, ἐμφυσήσεις τε οὐκ ἐνεργάζονται, καὶ συνκατεργάζονται τὴν τροφήν.* Itaque fugam illam Bacchi ad mare,nonnulli ſic interpretantur, vt per eam ſignificari putent hanc conficiendi vini rationem, & aquæ marinæ infuſionem: nam vinum aqua marina infuſa ſuauius effici: vnde Plauti iocus Rudente. *Quaſi uinis Græcis Neptunus nobis ſuffudit mare.*

herus] dominus cœnæ Naſidienus.

Albanum] de vino Albano ſic Athen lib.1 *γίνεται καὶ περὶ τὴν Καμπανίας κύμην ὁ καλούμενος Ἀλβανὸς, πότιμος, κοῦφος ἀπὸ ἐτῶν πέντε.* id eſt, naſcitur autem,& in agro Cumano, qui eſt in Campania, vinum Albanum quod appellatur,ad potionis vſum accommodatum,& leue ab annis quinque.

Diuitias miſeras] Alij putant orationem eſſe hominis ſuam copiam extenuantis hoc modo: habemus (inquit Naſidienus) vtrunque, videlicet Albanum,& Falernum,ſi tibi magis placent,quàm,quæ tibi miniſtrantur: atque ita hæc verba *Diuitias miſeras*, dicendum erit cohærere cum ſuperioribus verbis *habemus utrunque*: alij *Diuitias miſeras* exiſtimant eſſe verba Horatij, & ita,à ſuperiore verſu ſeparanda, hoc modo.o Diuitias miſeras Naſidieni: o hominem miſerè diuitem. Muretus hanc ſententiã probat;mihi illa probabilior videtur.

ſed queis cœnantibus vnà] id eſt, ſed quibus alijs conuiuis vnà cœnantibus libenter,& iucundè cœnaris,liberaliterque acceptus ſis,ſcire peruelim.

pulchrè fuerit tibi] benè fuerit tibi, iucundè vixeris. vide ſup.annot. ad ſaty 11.huius lib. *benè erat non piſcibus urbe petitis.*

quos Mæcenas addux.vmbr.] vmbræ appellantur, vt dicemus ad epiſtol. ad Torq libr 1. conuiuæ non vocati illi quidem à conuiuatore, verum tamen eum,qui vocatus eſt,ſecuti.ſed queri poteſt quos dicat Fundanius vmbras fuiſſe Mæcenatis, Balatronem'ne & Vibidium,an Nomentanum,& Porcium? ſi Balatronem & Vibidium,prouocabulum *quos* referetur ad ea,quæ antecedunt; ſi Nomentanum & Porcium.hic erit ordo verborum, & Nomentanus erat ſupra ipſum Mæcenatem: Porcius infrà,quos quidem Mæcenas ſecum adduxerat non inuitatos à Naſidieno,& ita Aldus Manutius. Puto autem hic treis lectos fuiſſe. in vno Fundanium, Viſcum Turinum, Varium: in altero Balatronem,Vibidium,Naſidienum conuiuatorem; in tertio, Nomentanum, Męcenatem,Porcium diſcubuiſſe. media inter lectos erat menſa. Conſtat autem Caſſium Nomentanum fuiſſe luxurioſum,& perditum nepotem: de quo ſup.ſatyr. VIII.lib.1.& alibi.

ſuper ipſum] ſic habent libri veteres,non ſuprà,quod malim tamen.& ita loquitur M.Tull.epiſt.ad Papirium Petum lib.9. *et quidem ſupra me Atticus, infra Verrius familiares tui.* omnino ego ſuſpicor ab Horatio ſcriptum eſſe ſupra, vel certè ſuper',id eſt, ſupera,ſeu ſupra. docent tamen nobiles grammatici,veteres vſurpaſſe *ſuper* & *ſupera* pro *ſupra.*

Ridiculus

Ridiculus totas] Porcius in eo ridiculus, quòd totas uno hauſtu placentas deuorabat. libri aliquot ueteres: in his Vat. unus, & Torn. habent *obſorbere*. quam ſcripturam probo. ut *obligurrire* apud Terent.

Nomentanus ad hoc] Nomentanus ad hoc fuerat à Maſidieno uocatus, uel à Mæcenate ductus, ut ſi quid eſſet obſonij lautioris, quod alijs obſcurum, atque incognitum eſſet, digito indicaret. erat enim hic Nomentanus inſignis obſoniorum artifex, iudex, & helluo.

nam cetera turba] nam nos harum deliciarum rudes, & imperiti, comedimus aues, conchilia, &c.

Longè diſſimilem noto] quæ omnia ſuccum continebant nobis incognitum, longeque ei ſucco diſsimilem, qui uulgo eſt notus.

paſſeris] piſcis plani: qui à rhombo, hoc tantum differt, quòd rhombo ſitus corporis dexter reſupinatus eſt: paſſeri læuus. Plin. lib. 9.

porrexerat] ſic reperi ſcriptum in tribus Vat. & Iann.

melimela] μελίμηλα, mala mellei ſaporis.

damnoſè] plurimum. nam damno conuiuatoris ſupra modum bibunt conuiuæ.

moriemur inulti] locus: quaſi ita dicat. par eſt nos Naſidieno, qui nos inuitauit, hanc gratiam referre, ut plurimum bibamus: uel dic iocum in eo conſiſtere, quòd oratio eorum, qui in ancipiti, & aduerſo prælio, quamplurimis hoſtibus interfectis, mori decreuerunt, ad certamen poculorum transfertur. Virg. Aen. 11. *nunquam omnes hodie moriemur inulti.*

Et calices poſcit] ſic efferunt Græci αἰτεῖ μείζους ſubaudi κύλικας uide annot. ad Od. 1 x. epod. *poſcit* autem habet cod. unus Vatic. Rain. Card. Torn. quos ſecutus ſum.

vertere pallor] tum cœpit Naſidienus pallere.

parochi] conuiuatoris, qui cœnam prębebat. alias parochum appellant παρὰ τὸ παρέχειν, eum, qui ſalem, acetum, oleum, ligna, & ſimilia pręb et legatis aut magiſtratibus, ut diximus ſup. ad ſaty. 1111. lib. 1. ex quo parochia. M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 13 epiſt. 1. *Omnino cum Sextius noſter parochijs publicis occupauit, quod quidem facile patior. Veruntamen, quòd mihi magno beneficio meo magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, inuito eum per litteras, ut apud me diuerſetur.*

acreis] qui largiter, & ſupra modum bibunt. ut ſat. 2. huius lib. *acria pocula.*

exſurdant] hebetant, obtundunt. tralatio eſt ab aurium ſenſu ad guſtatum palato enim iudicantur ſapores.

Inuertunt Aliſanis] id eſt, uini cados inuertentes, totos exhauriunt poculis Aliſanis. M. Tull. orat. pro Plancio. *totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Aliſanus.* iam illud inuertunt uinaria, dictum, ut uertere cados. Od. xxix. lib. 3. *Non ante uerſo lene merum cado.* Vertebantur enim cadi, & ſimilia uaſa uinaria, cum uinum ex ijs promebatur.

imis] qui accumbebant in imis lectis, ſeu in infimis lectorum partibus, ut epiſt. ad Loll. 2. lib. 1. *imi Deriſor lecti.*

Conuiuæ lecti] conuiuę honoratiores, qui ſummi accumbebant.

ſquillas] ſupra ſaty. 4. *Tostis marcentem ſquillis recreabis, &c. Potorem.*

natantes] in iure, quod iamiam deſcribet.

porrecta] murena procera in patina expoſita. participium *porrecta* declarat murænæ magnitudinem, ac proceritatem. ſic ſup. ſat. 11. huius lib. *Porrectum magno magnum ſpectare catino Vellem ait Hargyijs gula, &c.*

hęc grauida (inquit)] ſi uerum eſt, quod de muræna traditum eſt, eam cũ ſerpente commiſceri, cibus eſt non tam ſuauis, quàm periculoſus. Oppianus

quidem lib. I. *ἁλιευτ.* hanc uulgatam de muræna opinionem non prætermiſit. ſic enim ſcribit. *Ἀμφὶ δὲ μυραίνης φάτις ἔρχεται οὐκ ἀίδηλος, Ὡς μὲν ὄφεις γαμέει τε, καὶ ἐξ ἁλὸς ἔρχεται αὐτὴ Πρόφρων ἱμείρουσα παρ' ἱμείροντι γάμοιο, &c.*

ſub hoc] cum allata eſſet muræna, atque apposita. *ſub hoc*, id eſt, hoc ipſo tempore: uel circiter hoc tempus.

deterior carne] deteriore carne futura, ſi poſt partum capta eſſet.

His miſtum ius eſt] ius ex his, quæ ſequuntur, temperatum eſt: ex his conſtat, nempe ex oleo Venafrano, garo optimo, uino quinquenni Italico, & Chio, pipere albo, aceto Methymnæo.

oleo, quod prima Ven. p.] oleo totius Venafrani tractus præſtantiſſimo uel eo oleo, quod primum expreſſum eſt. oleum Venafranum in primis laudabatur: ut ſup. ſaty. 4. *inſuper addes, Preſſa, Venefranæ quod baca remiſit oliua.*

piſcis Iberi] id eſt, ſcombri. Laudatiſſimum fuiſſe garum, quòd ex ſcombris maceratis, ac liquefactis eſſet confectum, ſuprà notauimus: quod item teſtatur Strabo lib. tertio. cuius uerba refert Athenæus lib. 3. *δειπνοσοφ. Στράβων δ' ἐν τρίτῳ γεωγραφικῶν πρὸς ταῖς Ἡρακλέους φησὶ νήσοις κατὰ Καρχηδόνα τὴν καινὴν, πόλιν εἶναι Σεξιτανίαν, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεσθαι, καὶ ἄλλην σκομβροαγρίαν ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων σκόμβρων· ἐξ ὧν τὸ ἄριστον σκευάζεσθαι γάρον*, id eſt, *Strabo autẽ lib. 3. Geograph. ait ad Herculis inſulas circa Carthaginẽ nouam, urbem eſſe Sexitaniam: ex qua ſalſamenta quadam quaſi gentili nomine appellari, et aliam ſcombrorum prædam, à ſcombris, qui eo loco capiantur: ex quibus optimum garum.*

citra mare nato] Italico. ſignificat uinum Italicum quinquenne adhibitum eſſe in hoc iure coquẽdo: ſed eidem iam cocto uinum Chium eſſe infuſum. Verùm ſi legamus *coctæ*, hic erit ſenſus: in muræna coquenda uinum Italicum adhibitum eſſe, ſed ei iam coctę, uinum Chium.

Dum coquitur] ius: uel muræna, ſi legamus *coctæ*.

cocto] iuri cocto uinum Chium eſt aptiſſimum. ſed quidam libri calamo exarati habent *cocta*, uidelicet murænæ.

ac. Quod Methym.] aceto, ex uino Lesbio corrupto.

Erucas virideis inulis ego pr.] Ego hunc locum in omnibus libris deprauatum, duarum litterarum dũtaxat, in duabus uocibus, immutatione emẽdaui: & cũ anteà legeretur, *inulas ego Primus amaras*, ego *inulis ego primus amaris*, reſtitui coniecturam meam compluribus uiris doctiſſ. approbantibus: quorum uerborum, atque adeò, cuius totius loci hic ordo, hæcq; ſententia eſt. Ego primus: omnium monſtraui, hoc eſt, docui incoquere inulis amaris erucas uirideis, ut melius, quod Græci dicunt, *ὡς ἄμεινόν τι*, id eſt, tanquam melius quiddam ea muria, quam teſta marina, nempe echinus, remittit. Curtillus autem monſtrauit incoquere illotos echinos inulis. hęc igitur uerba *illotos*, ſeu *illutos Curtillus echinos*, includenda ſunt interpoſitionis nota. Iam hoc loquendi genus, *erucas inulis incoquere*, cùm ſit alijs Latinis uſitatum, tùm Horatio. Virg. Geor. 4. *Huius odorato, radices incoque Baccho.* Hor. Od. 3. epod. *Num uiperinus his cruor Incoctus herbis me fefellit?* Quod autem ad hoc attinet, *ut melius*, tale eſt illud, quod eſt in hac eadem ſaty. *Et leporum auulſos, ut multo ſuauius armos*, id eſt, ut rem multo ſuauiorem: uel, ut multo ſuauius quiddam. Echinum piſcem porrò diximus eſſe ex genere teſtaceorum, ad illum locum, *Horret capillis, ut marinus aſperis Echinus*, Od. v. epod. ſed non diſſimulabo, me in duobus Vatic. cod. & in Iann. ſcriptum reperiſſe, *Erucas uirideis, inulasq; ego prim. am.* &c. quam ſcripturam ideò non ſequor, quia ſit mihi ueriſimile copulationem *que* ab aliquo ſemidocto ſcripturæ iam corruptæ fuiſſe additam.

In patinam] in eam patinam, in qua inerat muręna illa porrecta.

pulueris

puluꝛis atri, Quantum] tantum, ſubintellige.ut ſaty.III. huius libr. *Frumenti,quantum metit Africa.*

maius veriti] fortaſſe totius domus ruinam.

Rufus] Naſidienus conuiuator,cœnæ pater.

poſito capite] demiſſo capite, & ita mȩſtus. κατaβαλὼν τὴν ὄψιν, ἢ τὴν κεφαλήν.

immaturus] ȩtate ad mortem immatura.

flere] flebat:uel flere cœpit.

ſapiens] uel ſapiens in ea diſciplina,quæ ad obſoniorũ apparatũ,& uentris gutturisq; uoluptatem pertinet:uel *ſapiens*,cui palatus ſapiebat:uel quod ſapiẽtis eſſe uelit,hilariter & iucundè uiuere,ut Od.XI.lib.I.*ſapias:uina liques*.&c.

- Tolleret] in ſpem meliorem erigeret,excitaret,ſolaretur.

vt ſemper &c.] quam,*&c.*ſic ſup.ſaty.6,*ut tu Semper eris deriſor?*

- ſuſpendens omnia naſo] omnia deridens.ſuprà ſaty.VI.lib.I.*naſo ſuſpendis adunco Ignotos.*

Hæc eſt conditio viu,] ſermo diſſimulationis,& urbanitatis plenus.

tuo] alloquitur Naſidienum conuiuatorem.

Te'ne, vt ego] te ne æquum eſt ſollicitari, & laborare ut lautè accipiar? ne panis,&c.ſic Phorm.ille apud Ter.Phorm.*Te'ne aſymbolum uenire unctum, atque lautum è balneis,Ocioſum ab animo:cum ille & cura,et ſumtu abſumitur,Dum tibi fit, quod placeat?ille ringitur,ut tu rideas,Prior bibas,prior decumbas?cœna dubia apponitur?*

torquerier] cruciari, angi.vt epiſtol.ad Loll.lib.2. *Ludentis ſpeciem dabit, et torquebitur.*

ſi patinam pede l.f.] ſi quis puer,ſeu miniſter non minus ineptus, aut abſurdus,quàm agaſo aliquis,offenſo pede patinam frangat.

Sed conuiuatoris, &c.] id eſt, quemadmodum imperatoris ingenium in rebus aduerſis perſpicitur, & elucet, in ſecundis obſcurum eſt: ſic & conuiuatoris prudentiam declarat caſus aliquis aduerſus, qui in conuiuio interuenerit.Cæſar tamen lib.7.de bello Gall.*res aduerſas imperatorum auctoritatem minuere* ſcribit.

- quæc.preceris] quæcunque optes:ὅσα εὔχοιο.Dij faxint, ut omnia tibi ex ſententia ſuccedant.*omnia optata tibi à Dijs contingant.*

comis] urbanus,εὐτράπελος,facetus.

Et ſoleas poſc.] ex hoc loco intelligere,& colligere licet,conuiuas ſoleas ponere ſolitos eſſe antequàm accumberent.

in lecto quoque] ex hoc loco perſpicuum eſt, non omnes conuiuas in uno lecto accubuiſſe,ſed plures lectos fuiſſe.*uideres* autem uidetur poſitum pro *audires*.audiuntur enim ſuſurri,non uidentur.

ſtridere] à uerbo *ſtrido*. licebat (inquit) uidere ſeu audire conuiuas in ſingulis lectis conſuſurrantes.Secreta autem aure diuiſos ſuſurros dicit,quia non communiter inter ſe conſuſurrabant, ſed ſeparatim terni in ſingulis lectis: neque collatis omnium capitibus, ſed pro numero lectorum ſeparatis

Nullos his mall l.f.] Horatius loquitur.his id eſt,quam hos.

Redde] renuncia,refer.tralatio eſt.nam reddere is propriè dicitur, cui datum eſt,uel qui eripuit,aut abſtulit.

num ſit quoque fracta lag.] num, quemadmodum aulȩa corruerint, ita etiam lagenæ fractæ ſint.

ridetur] dum ridetur à conuiuis.dum rident conuiuæ.

fictis rerum] ob res confictas.rebus confictis.ſimilia ſunt illa *abdita rerum, amara curarum,opaca domorum*,&c.quæ notauimus ad Od.XII.lib.4.

ff 2 Balatrone

Balatrone ſecundo] id eſt, Balatrone approbante: ex ſententia Balatronis: fauente, & applaudente, ſeu adiuuante Balatrone. ſic ſuprà *rumore ſecundo.* lege annot. ad epiſt. ad Fuſcum Ariſt. lib. 1. M. Tull. ad Q. Fratr. libr. 2. *Vatinium arbitratu noſtro concidimus, Dijs, hominibusq; applaudentibus.*

Naſidiene redis mut. fr.] ἀποστροφὴ ad Naſidienum. ſed hoc ſentit: Naſidienus mutatæ frontis redit, id eſt, Naſidienus hilarior & lætior redit.

Mazonomo.] genus eſt lancis prægrande.

ſparſi] aſperſi, conſperſi. vt ſatyr. 4. huius lib. *Corycioq; croco ſparſum ſtetit:*

Pinguibus & ficis paſt. iec. anſ.] iecur ſaginatum, & auctum pinguibus ficis. Athen. lib 9. ſcribit tanto in pretio fuiſſe veteribus anſeris iecur, vt eſſent apud eos χηνοβοσκοὶ, id eſt, anſerum paſtores, qui anſeres ita alerent, vt corũ iecur mirificè augeretur: quod item tradit Plinius. Ego in Italia idem vidi factitari. ſed quo modo, aut qua arte id fieret, non quæſiui.

Et l. a. vt multo ſuau.] tanquam ſuauius quiddam. ſic ſat. 4. huius lib. *Fecundi leporis ſapiens ſectabitur armos.* cod. Torneſ. *Et leporis vulſos.*

edit] in duob. cod. Vat. Iann. Torn. legitur, *edit*, ab edimis. it, vt ſup. Od. 3. ep. *Edit cicutis allium nocentius.* ſic & Plaut. in Pœnulo. *Eſt domi, quod edimus.*

Suaueis res] appoſitio eſt, vt Gramm. appellant. *merulas & palumbes, ſuaueis res.* merulæ illæ, & palumbes ſine clune (inquit) ſuaues res eſſent, niſi dominus ineptè, & loquaciter de earum naturis & cauſis diſſereret. Fortaſſe conuiuatorum quorundam ineptias, inſcitiam, & ſtultitiam notat, qui ſingulorum rerum, quæ apponuntur, naturas & cauſas nimis ſubtiliter, & odioſè commemorant. Ita fit interdum, vt, dum vel ingenium ſuum intempeſtiuè, atque ineptè oſtentant, vel imprudentes aliquid de cibis appoſitis proferunt, quod parum placeat: conuiuas ab edendo abſterreant. huc fortaſſe pertinet, quod ſcribit Plutarch. libr. 7. ſympoſ. καὶ περὶ οἴνων διαφορὰς, καὶ μύρων ἐρωτᾶν καὶ διαπυνθάνεσθαι, φορτικὸν κομιδῆ, καὶ νεόπλουτον, id eſt, *et de vinorum, unguentorumq; differentia rogitare, & quærere, pingue, et ineptum, et hominis nuper ditatis facti proprium eſt.* Acron. neſcio quid de vermibus comminiſcitur. quod commentum ſi cui probatur magis, non equidem inuideo.

Canidia] Canidiam Veneficam, quam, vt apparet, odio Vatiniano perſequebatur, etiam hic inſectatur, mordet, & lacerat non mimico, aut ſatyrico, hoc eſt vrbano, ſed planè hoſtili, & Theonino dente.

EPISTO-

EPISTOLARVM
LIBER PRIMVS.

AD MAECENATEM I.

PRIMA *dicte mihi, ſumma dicende camœna,*
Spectatum ſatis, & donatum iam rude, quęris
Męcenas iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro:
Ne populum extrema toties exoret arena.
Eſt, mihi purgatam crebrò qui perſonet aurem:
Solue ſeneſcentem maturę ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaque & uerſus, & cetera ludicra pono.
Quid uerum, atque decens, curo, & rogo: & omnis in hoc ſum.
Ac, ne fortè roges, quo me duce, quo Lare tuter:
Nullius addictus iurare in uerba magiſtri,
Quò me cunque rapit tempeſtas, deferor hoſpes.
Nunc agilis fio, & merſor ciuilibus undis
Virtutis uerae cuſtos, rigidusq́; ſatelles:
Nunc in Ariſtippi furtim praecepta relabor,
Et mihi res, non me rebus ſubiungere conor.
Vt nox longa, quibus mentitur amica, diesq́;
Longa uidetur opus debentibus: ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt, ingrataq́; tempora, quae ſpem,
Conſiliumq́; morantur agendi nauiter id, quod
Aequè pauperibus prodeſt, locupletibus æquè:

Aequè neglectum pueris, ſenibusque nocebit.
Reſtat, ut his ego me ipſe regam, ſolerque elementis.
Non poſſis oculo, quantum contendere Lynceus:
Non tamen iccirco contemnas lippus inungi:
Nec, quia deſperes inuicti membra Glyconis,
Nodoſa corpus nolis prohibere chiragra.
Eſt quadam prodire tenus, ſi non datur ultrà.
Feruet auaritia, miſeroque Cupidine pectus?
Sunt verba, & uoces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, uinoſus, amator,
Nemo adeò ferus eſt, ut non miteſcere poſſit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus eſt uitium fugere: & ſapientia prima,
Stultitia caruiſſe. uides, quę maxima credis
Eſſe mala, exiguum cenſum, turpemque repulſam,
Quanto deuites animi, capitisque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per igneis.
Ne cures ea, quæ ſtultè miraris, & optas:
Diſcere, & audire, & meliori credere non uis?
Quis circum pagos, & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui ſpes,
Cui ſit conditio dulcis ſine puluere palmæ?
Vilius argentum eſt auro, uirtutibus aurum.
O ciues, ciues: quærenda pecunia primùm eſt,
Virtus poſt nummos. hæc Ianus ſummus ab imo
Prodocet: hęc recinunt iuuenes dictata, ſeneſque
Læuo ſuſpenſi loculos, tabulamque lacerto.
Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua, fideſque:
Plebs eris. at pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies. hic murus aeneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.
Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum eſt
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert;
Et maribus Curijs, & decantata Camillis?
Iſne tibi melius ſuadet, qui, ut rem facias, rem

Si poſſis rectè: ſi non, quocunque modo rem:
Vt propius ſpectes lacrymoſa poemata Puppi:
An, qui fortunę te reſponſare ſuperbæ
Liberum, & erectum præſens hortatur. & optat?
Quòd ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non, ut porticibus, ſic iudicijs fruar iiſdem,
Nec ſequar, aut fugiam, quæ diligit ipſe, uel odit:
Olim, quod uulpes ęgroto cauta leoni
Reſpondit, referam: quia me ueſtigia terrent
Omnia te aduerſum ſpectantia, nulla retrorſum.
Bellua multorum es capitum. nam quid ſequar? aut quem?
Pars hominum geſtit conducere publica: ſunt, qui
Fruſtis, & pomis uiduas uenentur auaras,
Excipiantque ſenes, quos in uiuaria mittant.
Multis occulto creſcit res fęnore. uerum
Eſto alijs alios rebus, ſtudijsque teneri:
Iidem eadem poſſunt'ne horam durare probantes?
Nullus in orbe ſinus Baijs prælucet amœnis,
Si dixit diues: lacus, & mare ſentit amorem
Feſtinantis heri. cui ſi uitioſa libido
Fecerit auſpicium: cras ferramenta Theanum
Tolletis fabri. lectus Genialis in aula eſt?
Nil ait eſſe prius, melius nil cælibe uita.
Si non eſt: iurat bene ſolis eſſe maritis.
Quo teneam uultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride. mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonſores: conducto nauigio ęque
Nauſeat, ac locuples, quem ducit priua triremis.
Si curtatus inęquali tonſore capillos
Occurri: rides. ſi forte ſubucula pexæ
Trita ſubeſt tunicæ: uel ſi toga diſsidet impar:
Rides. quid, mea cum pugnat ſententia ſecum?
Quod petijt, ſpernit: repetit, quod nuper omiſit:
Aeſtuat, & uitæ diſconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.
Inſanire putas ſolennia me: neque rides:
Nec medici credis, nec curatoris egere
A pretore dati: rerum tutela mearum
Cum ſis, & praue ſectum ſtomacheris ad unguem
De te pendentis, te reſpicientis amici.

Ad ſummam, ſapiens vno minor eſt Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum:
Præcipuè ſanus, niſi cum pituita moleſta eſt.

COMMENTARII.

In hac epiſtola plurima elucent & verborum, & ſententiarum lumina: elegantiſſimæ inſunt in ea translationes, & allegoriæ, aliæque verborum immutationes, & ſententiarum formæ. Res quidem ipſę è media philoſophia petitæ, atque è liquidiſſimis Academiæ fontibus hauſtæ ſunt, vt facilè appareat Horatium iam natu grandem, iocis, & nugis relictis, ad ſtudium ſeuerius, & ſene dignius tranſire meditari. Perpetua autem eſt in hoc principio tralatio: quam ſic explico, Męcenas, quem ego primis meis verſibus prædicaui, laudaui, atque ornaui: quemque meis vltimis ſcriptis laudare, & ad immortalitatem conſecrare inſtitui, debeo quidem certè: tu me ad priſtinum illud ſcriptionis genus, nempe ad verſus lyricos, & (ſi ſatyræ in ſcriptis ludicris numerandæ ſunt, vt quidam volunt) ad ſatyras reuocare, & perpellere conaris, me (inquam) ex meis ſcriptis, quæ ad hominum manus peruenerunt, ſatis à populo cognitum. verùm hęc ætas aliam vitam, alios mores, aliud ſtudium denique poſtulat. verſus lyricos feci partim iuuenis, partim ætate virili, ac media: ſatyras ſcripſi ludibundus: quibus comiter, & vrbanè hominum mores reprehendi. neque mihi ſcribendi vel voluptatem turpem, vel laborem recuſandum eſſe duxi. Nunc autem ætate iam ad ſenectutem præcipitata, periculum eſſe puto, ne, ſi me iterum ad verſus ſcribendos, & ceteras res ludicras conferam, & ita me populi iudicio deintegro committam, meam canitiem populo deridendam propinem.

Prima dicte mihi, ſumma, &c.] ſic Hom. ἐπὶ τοῦ βασιλέως, Ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι. & Theocr. ἐγκωμ. πτολεμ. Ανδρῶν δ' αὖ Πτολεμαῖος ἐνὶ πρώτοισι λεγέσθω, Καὶ πύματος, καὶ μέσσος· ὁ γὰρ προφερέστατος ἀνδρῶν. & Theognis. Ὦ ἄνα Λητοῦς υἱὲ, Διὸς τέκος, οὔποτε σεῖο λήσομαι ἀρχόμενος, οὐδ' ἀποπαυόμενος. Ex hoc loco argumentantur quidam epiſtolas poſtremo loco ab Horatio eſſe ſcriptas, & poſtremo loco eſſe locandas.

ſumma] ſuprema, vltima, vt Od. XXVIII. lib. 3. *Summo carmine, quæ Gnidon, Fulgenteſque tenet Cycladas.*

Spectatum ſatis] ſatis perſpectum, & cognitum, δοκιμασθέντα. nota ſunt illa loquendi genera apud M. Tull. *ſpectata uirtus, ſpectata fides, ſpectata nobilitas*, quæ translata ſunt ab hiſtrionibus, & gladiatoribus. Terent. in Andr. *enimuerò ſpectatum ſatis putabam, & magnum exemplum continentiæ*. pertinet etiam interdum ad nummos. Plaut. in Perſa. *Non hercle quoi nunc hoc dem ſpectandum ſcio.*

& donatum iam rude] liberati gladiatores rude donabantur. M. Tull. Philipp. 2. *Tam bonus gladiator rudem tam citò accepiſti?*

quæris Męcenas iter. ant.] translatio ſumta à gladiatoribus. ſignificat autem per ludum antiquum, verſus lyricos, atque amatorios, & fortaſſe etiam ſatyras, & omne genus verſuum. Iam hoc genus loquendi *quæris includere*, Horatio vſitatum, vt annotauimus ad Od. XV. lib. 1.

Veianius] gladiatoris nomen.

Herculis ad poſtem fixis] Herculi conſecratis, & ad eius ædem ſuſpẽſis.

latet abditus agro] deliteſcit in agro, arte armorum ludicra omiſſa.

Ne

Ne populum extrema toties] id eſt, ne toties populo ſupplicet, vt eum libertatem exoret. ſed poteſt ne: ſæpius exorari, ſeu obtineri libertas? eueniebat interdum, vt boni gladiatores, tametſi á populo libertatem obtinuiſſent, tamen propter excellentiam, in ludum iterum, atque iterum reuocarentur, atque adeò retraherentur. Iam locus, in quo gladiatores decertabant, arena appellabatur. *extrema* autem dixit, quia ab extrema parte arenæ gladiatores à populo libertatem petere ſolebant.

purgatam] ſic Plautus Mil. glor. *Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus,* contrà epiſt. prox. *Auriculas en hara collecta ſorte dolentes.*

purg. perſ. aurem] id eſt, qui me moneat non auerſum à monitis. *perſonet aurem* autem idem valet, quod per aurem ſonet. quale eſt illud Od. VII. libr. 2. *quis udo Deproperare apio coronas, Curatue myrto?* pro eo quod eſt, de vdo apio properare coronas curat, aut myrto. cuius generis aliquot exempla ad illum locum collegimus. alioqui *perſonare* verbum eſt abſolutum & compoſitum: quod cum ſexto caſu iungi ſolet, vt Od. XVII. lib. I. *dulci Tyndari fiſtula Valles, & uſticæ cubantis Læuia perſonuere ſaxa.* & M. Tull in Piſonem, *cum collegæ tui domus cantu, & cymbalis perſonaret.* vide plura ad Od. illam XVII. lib. I.

Solue ſeneſcentem] huc pertinent verſus Ennij, *Sicut fortis equus, ſpatio qui fortè ſupremo Vicit Olympia, nunc ſenio confectu' quieſcit.*

ilia ducat] ægrè ſpiritum ducat, ſpiritus difficultate laboret, ilia trahat, vt loquitur Plin. lib. 26.

verſus, & cætera ludicra] omnes ferè per verſus, & ludrica, carmina lyrica ſignificari putant. Non deſunt tamen, ijque docti, qui etiam ſatyras in numero ſcriptorum ludicrorum habent; multoque adeò magis, quàm Odarum libros. ſic enim diſputant illi, Satyrarum locutio ſermo merus eſt, nihilque ex ſatyris Horatius, præterquam riſum legentium, quærit. Prætereà duobus locis ſatis apertè declarat, ſatyras ſcriptionis genus eſſe ludicrum: vno, qui eſt ſaty. X. libr. I. *hæc ego ludo; Quæ nec in æde ſonent,* &c. altero, qui eſt ſaty. V. eiuſd. *ubi quid datur oti, Illudo chartis.* ego iudicium meum non interponam. hoc tantùm dicam, in ſatyris multum quidem ineſſe vrbanitatis, & comitatis, & ioci: ſed Horatium tamen, dum ridere, & iocari, & ludere videtur, plerunque in eis res ſerias agere. hic autem ſatis planè (vt mihi quidem videtur) quid ſentiat, verbis exprimere, atque eloqui, nempe ſe verſuum faciendorum finem facere, iocos omnes, amores, conuiuia, nugas, res omneis ludicras denique omittere; ſeſeque totum ad Philoſophiam, tanquam vitæ ſuperioris emendatricem, & omnium virtutum, vitæque adeò beatæ effectricem, conferre in animo habere: quibus conſentaneum eſt illud in epiſto. II. libr. 2. in extrem. *Nimirum ſapere eſt abiectis utile nugis; Et tempeſtiuum pueris concedere ludum, Ac non uerba ſequi fidibus modulanda Latinis, Sed ueræ numerosque modosque ediſcere uitæ.* Idem eadem epiſt. duabus antè pagellis, ait annos, & ætatem ingraueſcentem ſibi eripuiſſe iocos omneis, *Venerem, conuiuia, ludum. Tendunt* prætereà (inquit) *extorquere poemata.*

omnis in hoc ſum] totus in hoc ſum. ſic ſaty. IX. libr. I. *Neſcio quid meditans nugarum, totus in illis.*

Condo, & comp. quæ m. &c.] non dicit ſe ea ſcribere, quæ mox in lucem edere, & diuulgare poſſit, ſed ea cōgerere, & recondere in animo, quæ mox ad vſum ſuum, & ad rectè, ſapienter, & virtuti conuenienter viuendi facultatem ſumere, & depromere queat. allegoria eſt ducta ab eo, qui in penu, ſeu in apotheca recondit res ad victum neceſſarias, quas ſuo tempore depromat, & quibus, cum opus ſit, vtatur. vt epiſt. II. huius lib. *ualeat poſſeſſor oportet, Si comportatis rebus bene cogitat uti.* his adde exemplum formicæ, quod eſt ſaty. I. lib. I.

Quo Lare] qua familia, ſeu quo familiæ duce. erant enim plures Philoſophorum familiæ, vt familia Platonis, & Academicorum, familia Ariſtotelis, & Peripateticorum, Zenonis, & Stoicorum, &c.

Nullius addictus] videtur ſignificare ſe eſſe Academicum, quorum eſt nulli rei aſſentiri. qua de re M. Tull. lib. de finibus. Sed quòd ait ſe nullius in verba magiſtri iuraſſe, idem ferè dicit M. Tull. alijs verbis, in proœm. libr. 4. Tuſcul. *nos inſtitutum tenebimus, nulliſque unius diſciplinæ legibus aſtricti, quid ſit in quaque re maximè probabile, maximè requiremus*. Idem in proœ. lib. 2. notans, ac deſcribens eos philoſophos, qui vni diſciplinæ ſeſe dediderunt, eodem verbo vtitur, quo Horat. *voſque ipſos redargui, refelliq; patiamur. quod ij ferunt iniquo animo, qui certis quibuſdam, deſtinatiſq; ſententijs quaſi addicti, & conſecrati ſunt, eaq; neceſſitate conſtricti, ut etiam, quæ non probare ſoleant, ea cogantur conſtantiæ cauſa defendere*. In voce *addictus* quidam ſubintelligunt *ſum*, ſed minus rectè. nam pertinet ad verbum *deferor*, quod ſequitur. Addicti autem propriè dicebantur debitores, qui, cum damnati iudicatum ſoluere non poſſent, nexi, creditoribus in ſeruitutem addicebantur.

iurare in verba] ſuprà Od. xv. epod. *Sed iuremus in hæc*. & Od. xv. *In verba iurabas mea*.

Quò me cunque rapit, &c.] tralatio perpetua eſt à nauigantibus ducta.

agilis] quaſi ad agendum promtus, & expeditus, *πρακτικός*. vt epiſto. ad Loll. 2. hoc libro, *agilem, nauumq; remiſſi*. & epiſt. ad Iul. Flor. eod. lib. *Quæ circumuolitas agilis thyma*.

& merſor ciuilibus vndis] idem dicit. ſignificat enim ſe interdum Stoicorum, aut Peripateticorum diſciplinam colere, ac probare, qui ſapientem à reip. adminiſtratione non auocant, vt mox ex M. Tullio oſtendemus: interdum Cyrenaicis & Epicureis aſſentiri, qui ſapientem ad remp. acceſſurum negant. M. Tull. in orat. pro Sext. de Epicuro. *Sapientem omnia ſua cauſa facere, Remp. capeſſere hominem benè ſanum non oportere*. *merſor* autem ſcriptum reperi in trib. Vat. & Iann. & ſanè magis conuenit *undis* hoc verbum, quàm *verſor*. ſic ferè Catull. ad Manlium, *Accipe, queis merſer fortunæ fluctibus ipſe*.

Virtutis veræ cuſtos] quales ſunt Stoici, qui ſummum bonum, & vitam beatam in virtute ponunt: aiuntque etiam ſapientem ad Remp. adminiſtrandam acceſſurum. M. Tullius libr. 3. de finib. ſub Catonis perſona, *Cum autem ad tuendos, conſeruandoſq; homines hominem natum eſſe videamus: conſentaneum eſt huic naturæ, ut ſapiens velit gerere, & adminiſtrare remp*.

ſubiungere] ſic habent tres libr. Vatic. & item Iann. Faer. Torneſ. Rain. Card. quam ſcripturam probo, vt germanam, & veram, reiecta altera, vt ſuppoſititia: quamuis & verbum *ſummittere* ſciam huic ſententiæ conuenire.

Nunc in Ariſtippi] à quo Cyrenaica diſciplina manauit. M. Tullius Off. 3. *Atqui ab Ariſtippo Cyrenaici, atque Anniceri nominati omne bonum in voluptate poſuerunt*, &c. de quo plura dicemus ad epiſt. ad Scæuam, hoc lib.

amica] *ἑταίρα*, vt epiſt. ad Vallam libr. 1. *Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ*.

opus debentibus] ijs, qui conducti ſunt, vt opus faciant.

agendi nauiter id, quod, &c.] philoſophandi. nam ſapientiæ ſtudium æquè pauperibus, ac diuitibus prodeſt, eiuſdemque neglectio æquè pueris, ac ſenibus nocet.

Reſtat, vt his ego me, &c.] cum impeditus duris temporibus, & potentiorum, ac principum amicitia non poſſim operam omnem in ſtudium ſapien-

tiæ

tiæ conferre, reſtat vt his primordijs, & elementis philoſophiæ me contentum eſſe oporteat.

Non poſsis oculo] à ſimili. Et ſi aliquis (inquit) tantùm oculorum acie valere non poſſit, quantum Lynceus, non tamen oculorum morbum negligere debet.

Lynceus] de Lynceo notiſſima fabula eſt, cum vſque adeò ceteris oculorum acie præſtitiſſe, vt, quæ apud inferos agerentur, videret. ſed plura de eo diximus ad ſaty. 11. lib. 1.

Nec, quia deſperes inuicti, &c.] Glyconem athletam fuiſſe veriſimilius eſt, quàm gladiatorem.

Nodoſa] quæ veluti nodis quibuſdam vſum manuum, & articulorum impedit.

Eſt quadam prodire tenus] licet vſque ad certum aliquem finem progredi, ſi non licet ſuperare, aut tranſgredi. in tribus codicib. Vatic. & Torn. ſcriptum eſt *Eſi quodam*, ex qua ſcriptura feci *Eſt quadam*, quæ ſine dubio vera eſt.

verba & voces] id eſt, carmina, & cantiones, &, (vt Græci vocant) ἐπῳδαὶ: ſed ſignificat ἀλληγορικῶς ſermones philoſophicos. M. Tull. ἐπῳδὰς quas appellant Græci, cantiones videtur nominare in lib. de claris orator. *Cum ego pro Titinia Cottæ perorauiſſem; ille* [Curio] *contra me pro Seruio Næuio diceret, ſubitò totam cauſam oblitus eſt, idq; ueneficijs & cantionibus Titiniæ factum eſſe dicebat.* Horatius voces, & carmina appellat, vt & Virg. Pharmaceutria. *Carmina uel cælo poſſunt deducere lunam.* Tibullus cantus libro 1. eleg. VIII. *Cantus uicinis fruges traducit ab agris: Cantus & iratæ detinet anguis iter.* ſic nutrix illa apud Euripidem in Hippolyto, Phædram amore Hippolyti captam, & ex eo amore grauiter laborantem conſolans dicit, voces eſſe nonnullas, & quædam carmina, quibus illa ægritudinem ſuam leuare poſſit; his verbis, εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι· φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου. veteres autem tantam vim in huiuſmodi carminibus, ſeu cantionibus ineſſe putabant, vt eas etiam morbis, & vulneribus mederi exiſtimarent. Itaque Homerus ὀδ. τ. ſanguinem ex eo vulnere, quod Vlyſſis femori aper infixerat, manantem, facit ἐπῳδῇ, id eſt, carmine, ſeu cantione, & quibuſdam vocibus cohiberi, his verbis, ὠτειλὴν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο Δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν Ἔσχετον. Et Pindarus εἰδ. γ. πυθ. cum expoſuiſſet, Aeſculapium Chironi in diſciplinam eſſe traditum, vt ab eo medendi ſcientiam diſceret, atque ad Aeſculapium poſteà conuenire & concurrere ſolitos, qui aut morbis affecti, aut vlceroſi, aut ſaucij eſſent; ſubiungit ad extremum, eam fuiſſe in Aeſculapio artis præſtantiam, vt quotquot ad ſe venirent ægri, aut debiles, aut vulnerati, omneis malis ac laboribus leuatos abs ſe dimitteret, alios carminibus curans, alios potionibus, alios pharmacis, & medicamentis foris admotis, alios adhibita ſectione. verba Pindari ſunt hæc. τοὺς μὲν μαλακαῖς ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων, τοὺς δὲ προσανέα πίνοντας, ἢ γυίοις περιάπτων πάντοθεν φάρμακα, τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν ὀρθούς. Idem εἰδ. η. Νεμ. ἐπαοιδαῖς δ' ἀνὴρ νώδυνον καί τις κάματον θῆκεν. Habuit, & Medea ſuas ἐπῳδὰς, de quibus Pauſan. in Corinth. Plato quoque in Euthydemo eorum artem, qui orationes componunt, cum arte excantatorum comparat, quia, quemadmodum hæc viperas, phalangia, ſcorpios, & huiuſmodi animalia peſtifera, & morbos lenit, ac permulcet: ita illa iudicum, concionis, & multitudinis animos delinire ſolet. verba Platonis ſunt hæc. ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐπῳδῶν, ἔχεών τε, καὶ φαλαγγίων, καὶ σκορπίων, καὶ τῶν ἄλλων θηρίων τε καὶ νόσων κήλησίς ἐστιν· ἡ δὲ δικαστῶν τε, καὶ ἐκκλησιαστῶν, καὶ τῶν ἄλλων παραμυθία τυγχάνει οὖσα.

Laudis amore tumes?] φιλοτιμεῖς; ambitioſus es? ambitione laboras?
piacula] καθάρματα. ſup lib. 1. Od. XXVIII. *Teq; piacula nulla reſoluent.*
ter] τρὶς. numerus eſt perfectus, vt annotauimus ad Od. 1. lib. 1.
amator] ἐραστής. *amator* (inquit Donat.) *corporis eſt, amicus animi.*

Nemo adeo ferus eſt] nemo adeo vitioſus eſt, quin virtutem conſequi: nemo adeo immanis & ferus, quin exuere feritatem, & humanitate expoliri poſſit. Eſt autem vſus duabus translationibus, quæ mutuò non reſpondent, *ferus*, & *miteſcere*, cum feri manſueſcant potius, ſeu cicurentur: acerba miteſcant: prętererea in voce *cultura* alia translatio ineſt: qua & M. Tull. vſus eſt Tuſc. II. *cultura porrò animi philoſophia eſt.* Theognis autem longè aliter ſentit, nempe animi morbos nulla medicina ſanabiles eſſe. quòd ſi Deus (inquit) hanc medicis vim, ac facultatem dediſſet, vt vitium tollere, & malam mentem ſanare poſſent, magnam mercedem ferant.

Virtus eſt vitium fug.] Quinctil. lib. 9. cap. 3. vbi diſputat de figuris verborum, ita hunc locum explicat. *Interim etiam dubitari poteſt, cui ſimile vitio ſit ſchema: ut in hoc. Virtus eſt uitium fugere:- Aut enim partes orationis mutat ex illo. Virtus eſt fuga uitiorum: aut cauſa ex illo, uirtutis eſt uitium fugere.*

turpemq; repulſam] cur turpem? quia turpe eſt petijſſe magiſtratum, & non obtinuiſſe. ſed M. Tull. in orat. de Aruſp. reſponſ. eos repulſos eſſe dicit, non qui aliquando honorem vitio ciuitatis, non ſuo, non ſunt aſſecuti: *nam id quidem* (inquit) *multis ſæpe optimis, atque honeſtiſſimis uiris accidit: Repulſi ſunt ij, quos ad omnia progredientes, quos munera contra leges gladiatoria parantes, quos apertiſſimè largientes non ſolum alieni, ſed etiam ſui, uicini, tribules, urbani, ruſtici repulerunt.* Hæc igitur duntaxat repulſa, Ciceronis ſententia turpis eſt.

Impiger extre. curr. mer.] nauigas ad Indos. nam currere, & curſum, ad nauigationem pertinere: & currum pro naui vſurpari ſuprà oſtendimus. mercatores autem à mercibus & mercando ſunt appellati, quòd merces aliunde petant, ſiue ementes, ſiue permutantes, quas in patriã ſuam deportent, vt eas pluris diſtrahant. cui rei multum diſſimilis eſt negociatorum ratio. negociantur enim vel arando, vel paſcendo, vel pecunijs occupandis, & exercendis, vel vectigalibus conducendis.

Per mare pauperiem fugiens, &c.] Theognidem videtur expreſſiſſe. Χρὴ γὰρ ὁμῶς ἐπὶ γῆν τε, καὶ εὐρέα νῶτα θαλάσσης Δίζεσθαι χαλεπῆς κύρνε, λύσιν πενίης. Idem alibi non ſolùm per mare currendum cenſet, vt paupertatem fugiamus, verùm etiam in mare deſiliendum, & ex altis, ac præruptis ſaxis præcipitandum, his verbis. Ἣν δὴ χρὴ φεύγοντα καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον Ῥιπτεῖν, καὶ πετρῶν, κύρνε, κατ' ἠλιβάτων.

per ignes] per ignem, ſeu per ignes ire dicuntur, qui quippiam magno cum ſui capitis periculo moliuntur. Ariſtoph. in Lyſiſtrata κἄν με χρῆ διὰ τοῦ πυρὸς, θέλω βαδίζειν.

Ne cures ea, quæ, &c.] hæc eſt huius loci ſententia. vt rem familiarem augeas, paupertatemq́ue fugias, terras omnes, & maria omnia peragras: vt non cures autē, & vt contemnas ea, quę ſtultè admiraris, & concupiſcis, quales ſunt diuitiæ, honores, opes, potentia: diſcendi laborem perferre non vis nec prudentiori, ſapientorique credere? *ne* hoc loco valet vt non, ne quis putet prohibendi vim habere.

Magna coronari contemnat] Quis in paruis, & vulgatis certaminibus ætatem ſuam conſumere, viresq́ue conterere velit: certamina autem nobiliſſima, qualia ſunt Olympica, contemnat, præſertim cui vincendi ſpes proponatur, conditioq́ue feratur non magno admodum labore ſuſcepto? profectò nemo,

Ita

Ita ſtultum eſt pecuniarum,& inaniſſimarum rerum gratia totam vitam in moleſtiſsimis curis,ac laboribus traducere: animorum autem ſanandorũ,& ſapientiæ parādæ cauſa diſcendi, laborem perferre nolle. M.T. in orat. pro Flacco ait iocans,& Græcos irridens, Olympicorum certaminum victoriam Græcis maiorem,& glorioſiorem fuiſſe, quàm Romanis triumphum. Et Plato in Olympionicarum vitam pro beatiſsima poſuit. lib. 5. de rep. vbi enumeratis iis commodis, quibus fruentur:& incommodis, quibus liberabuntur ciues ii, quibus inter ipſos bona fuerint communia, ſubiicit: ab his igitur malis omnibus erunt liberi, vitamq; viuent Olympionicarum vita beatiorem. verba Platonis ſunt hæc, *ζήσουσί τε τοῦ μακαριστοῦ βίου, ὃν οἱ ὀλυμπιονῖκαι ζῶσι, μακαριώτερον.* *coronari, Olympia* autem, genus eſt loquendi Græcum, pro coronari Olympiorum nomine.

ſine puluere] ſine labore, Græci *ἀκονιτὶ* dicũt. Pauſan. *ἠλιακ. β. τότε μὲν δὴ τοῦ παγκρατίου τὴν νίκην ἀνὴρ ἐκ Μαντινέας Δραμεὺς ὄνομα πρῶτος, ὃν ἴσμεν, ἀκονιτὶ λαβεῖν λέγεται.* & Lucianus in dialogo quodam *ἀκονιτὶ κρατήσωμεν.*

Virtus poſt nummos] huc pertinet illud Phocylidis, quod refert Plato lib. 3. de rep. his verbis. *φωκυλίδου γάρ, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἀκούεις πῶς φησι δεῖν, ὅταν τῳ ἤδη βίος ᾖ, ἀρετὴν ἀσκεῖν;* id eſt, Phocylidem (inquam) non audis, quemadmodum dicat, cum alicui ſuppetunt viuendi facultates, tum virtutem colere, atque exercere oportere?

Ianus ſummus ab imo] via quædam à Iani templo Romæ Ianus fuit appellata, in qua trapezitæ, & fæneratores habitabant. M. Tull. offic. lib. 2. in extremo. *ſed toto hoc de genere, de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de utenda, commodius à quibuſdam optimis uiris ad medium Ianum ſedentibus, quàm ab ullis philoſophis ulla in ſchola diſputatur.* & Phil. VI. *Ianus medius in Antonij clientela ſit? quis unquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummum expenſum ferret?* erat autem templum Iani in foro Romano.

Prodocet] ſic eſt legendum. & ita ſcriptum reperi in trib. cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Faer. Torn. *prodocere* autem eſt foris,& palàm,& publicè docere. *pro* enim, vt alibi admonuimus, ſæpe idem valet in compoſitione, quod foris, ſeu foras, et palàm.

dictata] tralatio eſt à magiſtrorum dictatis. epiſt. ad Loll 11. huius lib. *Sic iterat uoces, & uerba cadentia tollit, Vt puerum credas ſæuo dictata magiſtro Reddere.* M. Tull. de finib. 4. *quæ quidem res efficit, ne neceſſe ſit iiſdem de rebus ſemper quaſi dictata decantare.* Idem ad Qu: Fratr. lib. 3. *præſertim cum illam orationem nemo lecturus ſit: meam in illum pueri omnes tanquam dictata, perdiſcant.*

Læuo ſuſpenſi loculos] hic verſus repetitur ſatyr. VI. lib. 1.

Si quadring. ſex ſept. mill. deſ.] id eſt, ſi quadringentis millibus ſeſtertium, qui cenſus erat equeſtris, ſex, aut ſeptem millia deſunt, non eris eques: at plebs eris, id eſt, de plebe, ſeu plebeius: beatè autem viuere licet, etiam ſi quis non ſit eques. Iam *ſex ſeptem* dictum pro ſex, aut ſeptem. ſic M. Tull. ad Att. lib. 10. ep. cuius principium eſt. *Et ſi res ipſa monebat*, &c. *quippe qui florentiſſimus, ac nouus VI. VII. diebus ipſi illi egenti, ac per eam multitudini in odium acerbiſſ. uenerit.*

hic murus aeneus eſto] id eſt, in hac vna re totius vitę tuæ præſidium ſit poſitum, vt nullius flagitij tibi conſcius ſis,& ab omni culpa vaces. hęc ſit tua arx, tuumq; propugnaculum, nullius turpitudinis ſibi eſſe conſcium.

Roſcia dic ſodes &] de lege Roſcia ſup. diximus ad Od. 4. epod.

an puerorum eſt] ſic habent duo lib. Vatic. & Faern. & Torn. in alijs lib. deeſt verbum eſt.

Nænia] cantilena puerilis: carmen leue. ſup. ad Od. 1. lib. 2. aliàs Nęnia carmen, quod in funere cãtabatur ad tibiam laudandi gratia. vide Feſtum. videtur

autem

autem reſpexiſſe (& ita M. Ant. Muretus putabat) ad locum illum Platonis, qui eſt in Theæteto, his verbis. ὁ μὲν ἁμαρτὼν, καὶ ὃς ἂν ἀεὶ ἁμαρτάνῃ, καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ παῖδες σφαιρίζοντες, ὃς δ' ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν, καὶ ἐπιτάξει ὅ,τι ἂν βούληται, id eſt, qui peccauit, & qui ſemper peccauerit, ſedebit aſinus, vt aiunt pueri, pila ludentes: qui verò nõ peccando ſuperior fuerit, rex erit noſter, & quicquid volet, imperabit.

Et maribus Curijs, & decantanta] à priſcis illis Romanis maſcula virtute præditis, non mollibus, neque effœminatis decantata.

Isne tibi melius ſuadet.] puta Roſcius Otho Roſciæ legis auctor.

qui, vt rem facias] qui ſuadet, vt rem facias, ſi poſſis rem rectè facere.

Vt propius ſpectes lacry poe.] vt ſis eques Rom. & ſpectes ludos, & fabulas in quattuordecim ordinibus.

lacrymoſa poemata.] tragœdias Puppij. de Puppio tragico nihil me legere memini.

reſponſare] repugnare, obſiſtere, non ſuccumbere. ſic dixit, *Reſponſare cupidinibus* ſatyr. vI. lib. 2.

præſens hortatur] qui præſens hortatur alterum, magis cõmouet, quàm, qui abſens per nuncium, aut per litteras. Sic Vlyſſes apud Hom. ὀδυσσ. μ. vnũquenque ſociorum hortatur aſtans, & præſens, vt remis enixè impulſis Scyllã, & Charybdin vitent. Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ὤτρυνον ἑταίρους Μειλιχίοις ἐπέεσσι παρασταδὸν ἄνδρα ἕκαστον. & ἰλιάδ. μ. Δὴ τότε πουλυδάμας θρασὺν ἕκτορα εἶπε παραστάς. Præterea maiorem vim habent, & plus valent, qui præſentes ſunt. ex quo præſentes Diuos dicimus. vide ann. ad Od. xxxv. lib. I. ſic etiam loquitur M. Tull. lib. 3. accuſat. *neque, cum præſens oraret, ut quamplurimum ferret*, &c. ibidem. *niſi litteras miſiſſem, non eſt ſatis, niſi præſens confirmaſſem.*

optat] quidam lib. ſcripti. *orat.*

Olim, quod Vulpes ægroto cauta] Notiſſimus eſt hic Aeſopi apologus. commemorat eum Plato in Alcibiade primo, ſeu de natura humana, eo loco, ubi oſtendit, Lacedæmonem omnium Græcarum urbium auri, argentiq; eſſe pleniſſimam, atque opulentiſſimam propterea, quòd iam diu cùm ex omni Græcia, tùm interdum etiam ex Barbaria aurum eò ingrediatur, atque influat: effluat nũquam: quin planè (inquit) vt fabulatur Aeſopus vulpem leoni dixiſſe: nummorum ingredientium quidem veſtigia omnia ad Lacedæmonem uerſa apparent: egredientium autem nulla extant. uerba Platonis ſunt hæc, Ἀλλ' ἀτεχνῶς κατὰ τὸν Αἰσώπου μῦθον, ὃν ἡ ἀλώπηξ πρὸς τὸν λέοντα εἶπε, καὶ τοῦ εἰς Λακεδαίμονα νομίσματος εἰσιόντος μὲν τὰ ἴχνη τὰ ἐκεῖσε τετραμμένα, δῆλα· ἐξιόντος δ' οὐδαμῇ ἄν τις ἴδοι. cum his Horatianis conſentanei ſunt illi Lucilij verſus, qui extant apud Nonium. *Quid ſibi uult, quare fit ut introuerſus, ut ad ſe Spectent, atque ferant ueſtigia ſe omnia prorſus?*

multorum capitum] θηρίον πολυκέφαλον.

conducere publica] ex quo dicti ſunt publicani, qui vectigalia populi Rom. conducebant, vt, quo plus exigerent, quàm conduxiſſent, eo plus lucri facerent. conducunt etiam publica, qui opus aliquod publicum faciendum, qui exercitum alendum, ac veſtiendum ſuſcipiunt: cuius poſterioris exemplum pulcherrimum extat apud T. Liuium lib. 23. ad finem.

ſunt, qui Fruſtis, & pomis, &c.] captatores: quod genus hominum deſcribit ſatyr. v. lib. 2. & M. Tull. paradox. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, &c. his verbis: *hereditatis ſpes quid indignitatis in ſeruiendo non ſuſcipit? quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? loquitur ad uoluntatem, quicquid denunciatum ſit, facit, aſſentitur, aſſidet, miratur. quid horum eſt liberi?*

Exci-

Excipiantque ſenes] aptiſſimum uerbum ad exprimendam captatorum calliditatem, ac ſollertiam in ambiendis, & colendis ſenibus orbis. dicimus enim excipere, & exceptare piſces. M. Tull. eod. parad. *& uideas aliquem ſummis populi beneficijs uſum, barbatulos mullulos exceptantem de piſcina, & pertrectantem, & murenarum copia glorsantem*, uel dicendum potius excipere, eſſe hic inſidioſè adoriendo capere, ut excipere aprum uenabulo, & excipere è prælio fugientes. uide annot. ad Od. XII. lib. 3.

Viuaria] uiuaria, ſepta quædam loca, in quibus feræ uiuæ paſcuntur. leporaria appellat, Varro, ut refert Gell. lib. 2. cap. XX.

Verùm, Eſto alij alios, &c.] uerùm (inquit) cum tot ſint hominum capita, & tam uaria ingenia, concedendum eſt, ut alij alijs ſtudijs dediti ſint. Quid autem minus ferendum, quam unum, eundemque hominem nunc hoc, nunc illud probare? neque in una ſententia perpetuò manere? neque unum conſilium diutius amplecti? Plato in Gorgia Socratem ita facit loquentem. καὶ τοι ἔγωγε οἶμαι ὦ βέλτιστε, καὶ τὴν λύραν μοι κρεῖττον εἶναι ἀνάρμοστον τε καὶ διαφωνεῖν, καὶ χορὸν, ᾧ χορηγοίην, καὶ πλείστους ἀνθρώπους μὴ ὁμολογεῖν μοι, ἀλλ' ἐναντία λέγειν μᾶλλον, ἢ ἕνα ὄντα ἐμὲ ἐμαυτῷ ἀσύμφωνον εἶναι, καὶ ἐναντία λέγειν, id eſt, *Atqui equidẽ arbitror multo præſtare lyram mihi diſconuenire & diſcordẽ eſſe, & chorũ, cui ego præpoſitus ſim, & complures homines mihi non aſſentiri, ſed potius aduerſari ſua ratione, quàm me, qui unus ſim, à me ipſo diſcrepare, meumq; pugnãtia loqui.*

Poſſunt ne] ſecutus ſum hic unum cod. Vatic. & Rain. Card. nam ceteri non habent particulam interrogantem *ne*.

Prælucet] amœnior eſt: præſtat. *Sic præniteat* dixit Od. XXXIII. lib. 1. pro eo, quod eſt, formoſior ſit, ſeu uideatur: *cur tibi iunior Læſa præniteat fide.*

Lacus, & mare ſentit amorem] quia diues ſtatim eò materiam, cæmenta, ferramenta, & cetera comportari iubet, ut ibi ædificet.

Cui ſi uitioſa libido F. auſp.] propterea, quòd olim nihil ſuſcipiebat populus Rom. inauſpicatò. alioqui minus ſecundos rerum ſuſceptarum exitus, cõtemtioni religionis aſcribebat, fit ut auſpicium pro rei gerendæ ratione, & principio ſumatur. hoc igitur ſignificat Horat. ſi diuiti initium huius conſilij à uitioſa libidine natum ſit: ſi uitioſa libido, tanquam auis cantu, aut uolatu, auſpiciũ ratũ fecerit, id eſt, diuitem impulerit, ut ædificet, ſtatim mutato conſilio fabros iubet ferramenta, ceteraq; ad ædificandum neceſſaria Theanum tranſportare.

Lectus Genialis in aula eſt?] maritus eſt? uxor eſt domi? *lectus Genialis* (inquit Feſtus) *qui nuptijs ſternitur, ex quo etiam appellatur.* M. Tull. in Cluentiana. *lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat, in eadem domo ſibi ornari, et ſterni iubet.* Virg. Aen. VI *Lucent Genialibus altis Aurea fulcra toris.*

Nil ait eſſe prius, melius nil, &c.] quantum mali afferat mulier, & quæ ſint matrimonij incommoda, quæ rurſum commoda. & quæ ex uita cælibe naſcantur incommoda, pulchrè explicat Heſiod. in Theog.

Iurat benè ſolis] id eſt, iurat eos ſolos, qui uxorem duxerunt, beatos eſſe. notauimus alibi hoc genus loquendi, bene eſſe alicui.

Protea] ad notiſſimam de Proteo fabulam pertinent ea, quæ ſunt ſaty. 3. lib. 2. *Effugiet tamen hæc ſceleratus uincula Proteus, Cum rapies in ius malis ridentem alienis: Fiet aper, modò auis, modo ſaxum, et cum volet, arbor.* eius auctor eſt Homerus ὀδυσσ. λ. Ἀλλ' ἤτοι πρώτιστα λέων γένετ' ἠυγένειος. Αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς, Γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον quam Virg. expreſſit his uerſibus Georg. 4. *Fiet enim ſubitò ſus horridus, atraque tigris, Squammoſusque draco, et fulua ceruice leæna, Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atque ita uinclis Excidet, aut in aquas tenueis dilapſus abibit.*

ęquè Nauſcat] æquè faſtidioſus eſt: æquè faſtidio afficitur.

priua] ſua, propria. priuos, priuasque antiqui dicebant pro ſingulis, ut ſcribit Feſtus. Lucr. lib. 4. *In multas igitur uoces uox una repente Diffugit, in priuas quonia ſe diuidit aureis.* Hor. ſaty. v. lib. 2. *turdus, Siue aliud priuum dabitur tibi; deuolet illuc, Res ubi magna nitet domino ſene.* Iterum Lucr. lib. 5 *Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto Innumerabiliter priuas mutatur in horas.* T. Liuius. lib. annalium 30. *ſenatuſconſultum in hæc uerba factū eſt, ut priuos lapides ſilices, priuasq; uerbenas ſecū ferrēt.*

Si curtatus] curtatus capillos, helleniſmus eſt, quale eſt *odorati capillos*, & alia ſexcenta. reclamantibus ferè omnibus libris manu ſcriptis, qui habent *curatus*, ego uulgatam ſcripturam tenui.

inæquali tonſore] ex efficiente effectum intellige. capilli igitur ab inæquali tonſore decurtati, intelligendi ſunt inæqualiter decurtati: quemadmodum infrà epiſt. ad Mæcen. 3. huius lib. per textorem exiguę togæ, exiguam togam ſignificat Hor. *Exiguæq; toga ſimulet textore Catonem.*

ſi forte ſubucula pexæ Trita] ſi ſubucula mea trita eſt, tunica autem conita, elegans, munda, atque ita ueſtitus incedo, rides, quaſi hoc cultus genus ineptum ſit, & indecorum propter inæqualitatem, & diſcrepantiam. pexum oppoſuit trito. pexæ ueſtes lanoſæ, uilloſæque ſint oportet: & à pectendo, uel à pectine ſunt appellatę: à quibus pexati, qui pexis ueſtibus amicti ſunt. Mart. *Pexatus pulch. e.*

Aeſtuat] commouetur, & agitatur animi perturbatione, & inconſtantia. tralatio ducta eſt à maris ęſtibus nunc accedentibus, nunc recedētibus. ſic M. Tull. accuſ. lib. 2. de iuredicundo. *æſtuare illi, qui dedet aut pecuniam.* ibid. *Itaque æſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utranque partem non ſolum mente, uerum etiam corpore.*

diſconuenit] diſsidet, diſcrepat. ut *diſconducit* apud Plaut. in Trinummo.

Inſanire putas ſollennia me] id eſt, putas inſaniam mihi eſſe ſollennem & uſitatam: ideirco neque miraris, neque rides. dictum *ſollennia* pro ſollenniter: uel putas me communi omnium hominum more inſanire. alij legendum putant *ſollennia mi*, pro *mihi*. hoc ſenſu. putas mihi rem eſſe ſollenem, & uſitatam mutare in horas ſententiam, & inſanire. uocabuli autem ſollenne hæc ſignificatio eſt, quam oſtendimus. ſic epiſt. ad Loll. 2. hoc. lib. *Romanis ſollenne uiris opus, utile famæ, Vitaq; & membris.* ſic Tib. lib. 2. *Illa leuis ſtipula ſollennis potus aceruos Accendet, flammas tranſilietq; ſacras.* Cic. ad Att. lib. 7. *tantum illud noſtrum ſollenne ſeruemus, ut ne quem iſtuc euntem ſine litteris dimittamus.* Iterum Horat. epiſt. 1. lib. 2. *Romæ dulce diu fuit, & ſollenne, recluſa Manè domo, uigilare.*

Nec medici] qui me ſanet. qui elleboro purget.

A Prętore dati] Pręsoris erat furioſis: & mente captis curatores dare, ſi deeſſent agnati & gentiles. nam, ut ſcribit M. Tull. Tuſc. 3. *qui ita ſit affectus, eum dominum eſſe rerum ſuarum uetant* XII. *tabulæ.* uide Caium iuriſcōſ. in inſtitution. iuris ciuilis.

tutela] tutor, defenſor. aliter dixit Od. VI. lib. 4. *Deliæ tutela deæ*, &c.

& praue ſect. ſtom.] ob rem leuem: ob rem nihili iraſcaris.

Ad ſummam, ſap. vno min. eſt Io.] hac de re diximus ſaty. 3. lib. 1. ad illum locum *ſi diues, qui ſapiens eſt.*

Pręcipue ſanus] nomen *ſanus* ad corpus propriè pertinet. transfertur autem etiam ad animum. ad corpus retulit Hor. epiſt. ad Mæcen. 2. huius lib. *Si me uiuere uis ſanum, recteq; ualentem.* Et certè mihi uidetur hoc loco ita poſuiſſe, ut utroque modo intelligi uellet, & pro eo, qui corpore ualet, & pro eo, qui ſanę mentis eſt. nam nomen pituita, quod ſtatim ſequitur, quamuis morbum corporis propriè ſignificet, per tralationem tamen etiam ad animi morbum pertinet, in-

nemque

nemque quandam laudis,& gloriæ cupiditatem ſignificat, ut κόρυζα apud Græcos. Lucianus in dialogo Μενίππ. καὶ Αἰακ. ἀλλὰ κενοδοξία, καὶ τύφος, καὶ πολλὴ κόρυζα. fortaſſe autem Stoicos irridet, qui affirment ſapientem non ſolùm diuitem,&c. ſed etiam ſanum ſemper futurum: cum id neque in ſapientis, neque in cuiuſquam ſit poteſtate poſitum: in nomine, *pituita* autem cum prima ſyllaba longa ſit, dubium non eſt quin duæ uocales ſequentes u,& i. contrahantur,& cocant in unam ſyllabam κατὰ συναίρεσιν, qua de re alibi diximus.

AD LOLLIVM. 2.

*T*ROIANI *belli ſcriptorem, maxime Lolli,*
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi:
Qui, quid ſit pulchrum, quid turpe: quid utile, quid non:
Plenius, ac melius Chryſippo, & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi.
Fabula, qua Paridis propter narratur amorem,
Græcia barbariæ lento colliſa duello,
Stultorum regum, & populorum continet æſtus.
Antenor cenſet belli præcidere cauſam.
Quid Paris? ut ſaluus regnet, uiuatque beatus:
Cogi poſſe negat. Neſtor componere lites
Inter Peliden feſtinat, & inter Atriden.
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.
Seditione, dolis, ſcelere, atque libidine, & ira
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rurſus quid uirtus, & quid ſapientia poſſit,
Vtile propoſuit nobis exemplar Vlyſſem:
Qui domitor Troiæ, multorum prouidus urbeis,
Et mores hominum inſpexit: latumque per æquor,
Dum ſibi, dum ſocijs reditum parat, aſpera multa
Pertulit, aduerſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum uoces, & Circæ pocula noſti:
Quæ ſi cum ſocijs ſtultus, cupidusque bibiſſet:
Sub domina meretrice fuiſſet turpis, & excors:
Vixiſſet canis immundus, uel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati,
Sponſi Penepolæ, nebulones, Alcinoique
In cute curanda plus æquo operata iuuentus:
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.

Vt iugulent homines, ſurgunt de nocte latrones:
Vt teipſum ſerues, non expergiſceris? atqui,
Si noles ſanus, curres hydropicus. & ni
Poſces ante diem librum cum lumine: ſi non
Intendes animum ſtudijs, & rebus honeſtis:
Inuidia, uel amore uigil torquebere. nam cur,
Quæ lędunt oculos feſtinas demere? ſi quid
Eſt animum, diffiers curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit habet. ſapere aude:
Incipe. uiuendi rectè qui prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur, & labetur in omne uolubilis æuum.
Quæritur argentum, puerisque beata creandis
Vxor, & incultæ pacantur uomere ſiluæ.
Quod ſatis eſt, cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus, & fundus, non ęris aceruus, & auri
Aegroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. ualeat poſſeſſor oportet,
Si comportatis rebus benè cogitat uti.
Qui cupit, aut metuit, iuuat illum ſic domus, aut res,
Vt lippum pictæ tabulę, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collecta ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi uas, quodcunque infundis, aceſcit.
Sperne uoluptates, nocet emta dolore uoluptas.
Semper auarus eget. certum uoto pete finem.
Inuidus alterius rebus macreſcit opimis.
Inuidia Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum. qui non moderabitur irę,
Infectum uolet eſſe, dolor quod ſuaſerit, & mens,
Dum pœnas odio per uim feſtinat inulto.
Ira furor breuis eſt. animum rege: qui, niſi paret,
Imperat, hunc frenis, hunc tu compeſce catena.
Fingit equum tenera docilem ceruice magiſter,
Ire uiam, quam monſtrat eques. uenaticus, ex quo
Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
Militat in ſiluis catulus. nunc adbibe puro
Pectore uerba puer, nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu: quòd ſi ceſſas, aut ſtrenuus anteis:
Nec tardum opperior, nec præcedentibus inſto.

COMMENTARII.

Troiani belli ſcriptorem] Iliadem Homeri relegi.

pulchrum] honeſtum, καλόν. ſic apud M.Tull. pulchritudo factorum.

Plenius] vberius: copioſius. lib. 1. Vatic. habet *Planius*.

Chryſippo] qui fulcire putatur porticum Stoicorum, vt ſcribit M.Tull. lib. 2. Academ. hic ſeptingentos libros, & plures edidit. Ita autem claruit in dialecticis, vt plerique exiſtimarint, ſi apud Deos locus eſſet Dialecticę, non aliam Dialecticam futuram, quàm Chryſippeam: extat & de eo hic ſenarius apud Laertium, Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά.

Crantore] Academico, de quo M. Tull. Tuſcul. 3. his verbis, *Nec abſurdè Crantor ille, qui in noſtra Academia uel in primis fuit nobilis. Minimè* (inquit) *aſſentior iis, qui iſtam neſcio quam indolentiam magnopere laudant: quæ non poteſt ulla eſſe, nec debet. Ne ægrotus ſim* (inquit) *ſed ſi fuerim, ſenſus adſit, ſiue ſecetur quid, ſiue auellatur à corpore. nam iſthuc nihil dolere, non ſine magna mercede contingit, immanitatis in animo, ſtuporis in corpore.* verba Crantoris Græca reperiuntur apud Plutarchum, ἐν τῷ παραμ. πρὸς Ἀπολλών. μὴ γὰρ νοσοῖμεν (φησὶν) ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ. νοσήσασι δὲ παρεῖη τις αἴσθησις εἴτ᾽ οὖν τέμνοιτο τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ᾽ ἀποσπῷτο· τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ, τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Idem Tullius lib. v. de Finibus, *tamen audebo te ab hac Academia noua ad ueterem illam uocare: in qua, ut dicere Antiochum audiebas, non ii ſoli numerantur, qui Academici uocantur, Speuſippus, Xenocrates, Polemo, Crantor*, &c.

decernet] Vatic. vnus *deſtinet*, vt fortaſſe legendum ſit *diſtinet*.

colliſa] conflictata, contrita.

Duello] bello. *Duellum* (inquit Feſtus) *bellum: uidelicet, quòd duabus partibus de uictoria contendentibus dimicatur.*

æſtus] animorum motus, perturbationes in quibuſdam lib. ſcriptis legitur *æſtum*. ſed parum refert.

Antenor cenſet] ſic Antenor. ἰλ. η. Κέκλυτέ μευ Τρῶες, καὶ Δάρδανοι, ἠδ᾽ ἐπίκουροι, Ὄφρ᾽ εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει· Δεῦτ᾽, ἄγετ᾽, Ἀργείην Ἑλένην, καὶ κτήμαθ᾽ ἅμ᾽ αὐτῇ Δώομεν Ἀτρείδῃσιν ἄγειν, &c.

belli præcidere cauſam] reddere Helenam Græcis cum iis rebus, quas ſecum auexerat, vt declarant ſuperiores Homeri verſus.

Quid Paris?] apud eundem ſic reſpondet Atenori Paris, Ἀντῆνορ, σὺ μὲν οὐκ ἔτ᾽ ἐμοὶ φίλα ταῦτ᾽ ἀγορεύεις, &c.

Neſtor componere lites] ἰλ. α. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιιν, &c. v. 254.

plectuntur] eius luũt pœnas. ſup. Od. xxviii. lib. 1. *Venuſinæ Plectantur ſiluæ.*

Vtile propoſuit n. exemp.] in Odyſſea. *Exemplar Vlyſſ.* id eſt, Vlyſſem, quem ſibi quiſque proponere debeat ad imitandum. & attende eum non dicere *exemplum*. Sic Alcidamas Odyſſeam, καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον appellabat, nomine tranſlato, ſed longiùs petito, vt notat Ariſtot. lib. 3. Rhetor. id eſt, pulchrum humanę vitæ ſpeculum.

domitor Troiæ] id eſt, poſteaquàm Troiam domuit, ac ſubegit. Homer. ὀδ. α. ἐπεὶ Τροίης πτολίεθρον ἔπερσε.

Dum ſibi, dum ſociis reditum parat] Hom. ibid. Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν, καὶ νόστον ἑταίρων

aduerſis rerum immerſabilis] qui nunquam ſuccubuit rebus aduerſis. immerſabilis, *ἀβάπτιστος* Pindarus εἰδ. β. πυθ.

Sirenum voces, &c.] Sirenes alij Acheloi, & Steropę, alij eiuſdem Acheloi & Terpſichoræ vnius nouem Muſarum, filias eſſe tradiderunt. quam opinionem ſequitur Apollon. lib. 4. Argon. Eurip. autem in Helena, Terræ filias facit, ὦ, *ὦ πτεροφόροι νεάνιδες, Παρθένοι χθονὸς κόραι Σειρῆνες.* Illæ, cum integram, & inuiolatam virginitatem ſeruare conſtituiſſent, in odium Veneris acerbiſſimum venerunt. Itaque alas nactæ, in oram littoris Etruſci euolarunt, inſulamque Anthenuſam incoluerunt. earum nomina ſunt Aglaophonia, Thelxiepea, Piſinoa, Ligea. Hæ (vt ait Homer. *ὀδ. μ.*) eos, qui ad illa loca nauigarent, aureisq́; faciles, & vacuas eis prębęrent, ita ſuo cantu demulcebant, ac retinebant, vt nunquam poſteà de reditu in patriam cogitarent, ibiq́; conſeneſcerent, & mortem obirent. Vlyſſes autem ne quid ſibi tale accideret, cum à Circe præmonitus eſſet, ſocijs aures cera obturauit, ſibi pedes, & manus vinciendos curauit, vetuitque ſe ſolui, ſi fortè earum cantu delectatus, ad eas nauigare vellet. ſic Homer. *Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας Ἀνθρώπους θέλγουσιν ὅ, τίς σφέας εἰσαφίκηται, Ὅστις ἀιδρίῃ πελάσῃ, καὶ φθόγγον ἀκούσῃ Σειρήνων. τῷ δ᾽ οὔτι γυνὴ καὶ νήπια τέκνα Οἴκαδε νοστήσαντι παρίσταται, οὐδὲ γάνυνται. Ἀλλά τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ Ἥμεναι ἐν λειμῶνι.* fuit autem talis (vt ſcribit Homer. eodem libro) Sirenum cantus, quo Vlyſſem allicere conatæ ſunt. *Δεῦρ᾽ ἄγ᾽ ἰὼν πολύαιν᾽ Ὀδυσεῦ μέγα κῦδος Ἀχαιῶν, Νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην ὄπ᾽ ἀκούσῃς. Οὐ γάρ πώ τις τῇδε παρήλασε νηὶ μελαίνῃ, Πρίν γ᾽ ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ᾽ ἀκοῦσαι. Ἀλλ᾽ ὅ γε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα εἰδώς. Ἴδμεν γάρ τοι πάνθ᾽, ὅσ᾽ ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ Ἀργεῖοι, Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν. Ἴδμεν δ᾽ ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ.* Quos uerſus uertit M. Tull. lib. 5. de Finibus, ubi docet nihil aliud à Sirenibus hoc cantu promitti, quam cognitionem rerum, ac ſcientiam. uide, quæ ſcripſimus ad illum locum, *uitanda eſt improba Siren Deſidia.* ſatyr. 11. lib. 2. Pauſanias Atticis, poematum, & orationum illecebram Sirenem appellari ſolere ſcribit his verbis, *εἰώθασι δὲ καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆνι εἰκάζειν*, apud Apollon. lib. 4. Argon. Orpheus citharæ cantu Sirenum vocem auertit, ne ab Argonautis audiatur.

Circæ Pocula] Circe Solis, & Perſæ filia, Aeetę Colchorum regis, Medeę patris, ſoror. alij Aeetæ & Hecatæ filiam, Medeæ ſororem eſſe volunt, vt refert interpr. Apollonij in Argonaut. de ea ſic Hom. *ὀδ. κ. Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς, αὐδήεσσα, Αὐτοκασιγνήτη ὀλοόφρονος Αἰήταο· Ἄμφω δ᾽ ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου ἠελίοιο.* Hęc ſocios aliquot Vlyſſis, qui ea loca, in quibùs commorabatur, exploratum miſſi fuerant, virga illa ſua percuſſos, epotoque pharmaco, ſtatim in ſues vertit, pręter Eurylochum, qui, ceteris eius domum ingreſsis, ſuſpicatus dolum ſubeſſe, extra fores remanſerat. auctor Hom. libro, quem ſuprà commemoraui, his verbis, *Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε, καὶ ἔκπιον, αὐτίκ᾽ ἔπειτα Ῥάβδῳ πεπληγυῖα κατὰ συφεοῖσιν ἐέργνυ. Οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς, φωνήν τε, δέμας τε, Καὶ τρίχας. αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ.* M. Tull. in Diuinatione contra Cæcilium, alludens ad hanc de Circe fabulam, ita loquitur, *Eſt adhuc id, quod uos omnes admirari uideo, non Verres, ſed Q. Mucius; quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? uehementius ad Quæſtoris libidinem coercendam? ſummè hæc omnia mihi uidentur laudanda: ſed repente è ueſtigio ex homine tanquam aliquo Circæo poculo factus eſt Verres: redit ad ſe, atque ad mores ſuos.* Xenophon *ἀπομνημ. α.* hanc de Circe fabulam iocans transfert ad edacitatem, & cibi, potusque immoderationem.

cos

eos enim, qui intemperantius edant, & bibant, ſues ab illecebris epularum fieri: Vlyſſem autem tùm ſua ſponte, tùm Mercurij præceptis ac monitis temperantem effectum cauiſſe, ne ſe ſupra modum cibo expleret. *Circæ* autem excudendum curaui, ſecutus tres cod. Vatic. & Iannoct. Facr. Torneſ.

Quę ſi cum ſocijs ſtultus &c] Hom. ὀδ. κ. Mercurium inducit iuuenis ornatu, & ſpecie Vlyſsi ad Circen eunti, ſociosque ſuos in ſues verſos repetituro ea præcipiẽtem, quibus eos reſtitutos in priſtinam formam, recuperare poſſit: ſimulq́; remedium præbentem aduerſus Circæ veneficia.

ſtultus, cupidusque bibiſſet] ſi in eo ſe ſtultum, cupidumque prębuiſſet, ut pharmaca Circæ biberet, &c. Atqui bibit Vlyſſes, vt eſt apud Hom. ſed ea in eum nihil valuerunt, vtpote ſalutari illo Mercurij pharmaco præmunitum.

turpis, & excors] amens. Hom. ibid. κακὸν, καὶ ἀνήνορα θείη, id eſt, malum, & nihil viri habentem. cor enim pro mente ſæpe vſurpatur. vt cum dicimus quempiam cor non habere. Lucret. lib. 5. *Ingenio qui præſtabant: & corde vigebant.* vſus eſt hoc nomine etiam ſatyr. 3. lib. 2. *Tu'ne inſanus eris, ſi acceperis, an magis excors,* &c.

amica luto ſus] Homerus ibid. σύας appellat χαμαιευνάδας, id eſt, humi cubantes.

Nos numerus ſumus] ſumus turba ſine nomine, ſine virtute, ac dignitate. nam apud ſcriptores multitudo, numero, non pondere, aut dignitate æſtimatur. vt infrà epiſt. de arte p. *numero plures, virtute, et honore minores.* Hom. vocat πληθὺν, ut ἰλ. α. οὐ φράσαι ἡ πληθύς. Carent igitur illi quidẽ omni dignitate, atque auctoritate, qui numerum explent duntaxat: ſed longè ſunt ij deterrimi, ac poſtremi homines, qui nullo numero ſunt, ſeu qui ne numeri quidem locum obtinent, quod de Megarenſibus olim ab Apolline reſponſum eſt, Ὑμεῖς δ' ὦ Μεγαρεῖς οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, Οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ ἀριθμῷ. Sic Aeſchines ille apud Theoc. εἰδ. ιδ. queritur ſe apud Cyniſcam puellam nullo numero eſſe, his verbis, Ἄμμες δ' οὔτε λόγω τινὸς ἄξιοι, οὔτ' ἐν λόγῳ οὔτ' ἀριθμητοί, Δύστηνοι Μεγαρῆες ἀτιμοτάτῃ ἐνὶ μοίρῃ. Euripid. in quadam tragœdia, quę non extat, Δειλοὶ γὰρ ἄνδρες οὐκ ἔχουσιν ἐν μάχῃ Ἀριθμὸν, ἀλλ' ἄπεισι, κἂν παρῶσ' ὅμως.

Sponſi Penelopæ] Penelopæ reperi ſcriptum in quinque codicibus manu ſcriptis, 3. Vatic. Iann. Torneſ. non Penelopes. ſponſorum appellatione procos ſignificat, quos Homerus μνηστῆρας nominat. Procorum autem viuendi genus fuiſſe inertiſſimum, deſidioſiſſimum, molliſſimum, diſſolutiſſimum, declarat Homerus multis ὀδυσσ. libris. exempli cauſa, lib. primo, Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος, καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο Μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρεσὶν ἄλλα μεμήλει Μολπή τ', ὀρχηστύς τε· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός. Κῆρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέα θῆκε Φημίῳ, ὅς ῥ' ἤειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκῃ. ibidem, Οἱ δ' εἰς ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν Τρεψάμενοι τέρποντο, μένον δ' ἐπὶ ἕσπερον ἐλθεῖν. & lib. β. ſenibus illis Ithacenſibus conuocatis, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσι, πίνουσί τε οἴνοπα οἶνον. Athen. lib. 4 procorum cœnas, & prandia cum Phæacum conuiuiis comparans, tales illorum eſſe compotationes ait, quales probabile eſt eſſe luxurioſorum, vinolentorum, amatorum: Phæacum autem conuiuia eſſe illa quidem delicata, & voluptaria, verumtamen grauiora, & temperatiora.

Alcinoique, &c.] Alcinous rex Phęacũ apud Hom. ὀδ. θ. dicit ſibi, ac populo ſuo conuiuia, citharam, choreas, cultum corporis varium, ac ſępe mutatũ, calida balnea, Venerem placere, his verbis, Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαίς τε φίλη, κίθαρίς τε

ρίς τε, χοροί τε, Εἵματά τ' ἐξημοιβὰ, λοετρά τε θερμὰ, καὶ εὐναί. *Alcinoi* autẽ patrij caſus eſt, numeri ſingularis, cohæretque cum nomine *iuuentus*, quod proximo verſu ſequitur. quædam exemplaria habent *Antinoique*: quæ lectio ſi placebit, erit numeri multitudinis, recti caſus, id eſt, Antinoi ſimiles. fuit autem Antinous vnus è procis Penelopæ, ferox, & arrogans, & contumelioſus.

plus ęq. oper] plus ęquo occupata: quæ plus ęquo laboris ſumſit. operari eſt opus facere, operam in re aliqua ponere. ſic Lucret. lib. 4. *Et quibus in rebus conſuerunt eſſe operati.* interdum & pro ſacrificandi verbo vſurpatur, quemadmodum & facere, & *ῥέζειν* apud Græcos. Virg. Georg. 1. *laetis operatus in herbis.* Tibull. lib. 2. *Tunc operata deo pubes diſcumbet in herba.*

& Ad ſtrepitum citharę ceſſatum] quidam *ceſſantum* legendum putant, non *ceſſatum*, vt habent vulgati, & manuſcripti codices: & interpretantur orioſorum, & feriatorum hominum curas traducere: quod eſt, nihil agere, nihil curare, rebus ludicris, ac voluptarijs operam dare, ſaltare, cantare, &c. quam ſcripturam nullo in codice vetere reperi. Ego alteram, & receptam, veram eſſe puto. Porrò autem *ceſſatum ducere*, valet, *κοιμίζειν*, ſopire. ſic enim loquuntur Græci, *κοιμίζειν τὰς λύπας, ἢ τὰς φροντίδας.* id eſt, ſopire dolores, aut curas.

Si noles ſanus, curr. hydrop.] *noles* ſcriptum reperi in tribus codicibus manuſcriptis, 1. Vatic. & Iann. Torneſ. eamque putaui rectam & germanam ſcripturam. ſi te non ſeruabis intereà dum ſanus es, (inquit) cogèris te ſeruare, tibique conſulere, cum factus eris hydropicus. mendosè (opinor) habent quidam libri *cures*, niſi addas *te*, & legas *nolis.* veruntamen iudicet lector.

nam cur, Quæ lædunt oculos. &c.] cur leuia mala, leuiſque morbos depellere properas: morborum autem animi, qui ſunt longè grauiſſimi, curationem in annum differs?

ſi quid Eſt animum] ſi quid animum exeſt, abſumit, tabefacit, &c. ſic & verbo *ἔδω*, ſeu *ἔδομαι* vtuntur Græci. Hom. *Ιλ. ω. τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων Σὴν ἔδεαι κραδίην;*

Dimidium facti, qui cœpit, &c.] Heſiod. *Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός.* Plato lib. de rep. ſecundo, *οὐκοῦν οἶσθα ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλως τε καὶ νέῳ, καὶ ἁπαλῷ ὁτῳοῦν;* id eſt, ſcis'ne igitur principium cuiuſque operis maximum quiddã eſſe, pręſertim & iuueni, & cuiuis, qui tener ſit, & flexibilis?

Ruſticus expectat, dum deſluat] nomen *ruſticus* cum verbo *expectat* coniungendum mihi eſſe videtur, hoc ſenſu, *Ruſticus expectat*, id eſt, ruſtico ſimilis eſt, qui expectet: uel eò ruſticus eſt, quòd expectet: ruſticè expectat: ruſticum ſe in eò eſſe oſtendit, qui expectet, dum defluat amnis, &c. quod genus annotauimus ſuprà ad Od. VIII. lib. 3.

volubilis] ſic ſuprà Od. 1. lib. 4. *Te per aquas, dure, uolubileis*: repete uerbum *ſequor* *ἀπὸ κοινοῦ*.

beata] benè dotata. diues, & pecunioſa. ſic ſæpè Horat.

& incultæ pac. vom. ſiluæ] ſic Virg. Georg. 2. *Aut unde iratus ſiluam deuexit arator, Et nemora euertit multos ignaua per annos, Antiquaſque domos auium cum ſtirpibus imis Eruit: illæ altũ nidis petiere relictis, At rudis enituit impulſo uomere cãpus.*

Non domus, aut fundus, &c.] eandem ſententiam propemodum expreſſit ſuprà Od. 1. lib. 3. *Quòd ſi dolentem nec Phrygius lapis, Nec purpurarum ſidere clarior Delinit uſus*, &c. & Lucret. lib. 2. *Nec calida citius decedunt corpore febres, Textilibus ſi in picturis, oſtroq; rubenti Iacteris, quàm ſi plebeia in ueſte cubandum eſt. Quapropter quoniam nil noſtro in corpore gazæ Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni, Quod ſupereſt, animo quoque nil prodeſſe putandum eſt.*

Qui

Qui cupit, aut met. &c.] Qui cupiditate (inquit) aut metu, aut ceteris animi morbis affectus eſt, is nihilo maiorem ex fortunę bonis, & poſſeſſione diuitiarum, fructum percipit, quàm lippus ex tabulis pictis, &c. in libr. Iann. & Torn. ſcriptum eſt, *ſic domus, & res.*

Sincerum eſt niſi vas quodcunque] ſic Lucret. lib. 6. in princip. de Epicuro, *Intellexit ibi uitium uas efficere ipſum, Omniaq; illius uitio corrumpier intus, Quæ collatá foris, & commoda cunque uenirent, Partim quod fluxum, pertuſumq; eſſe uidebat, Vt nulla poſſet ratione explerier unquam: Partim, quod tetro quaſi conſpurcare ſapore Omnia cernebat, quæcunque receperat, intus,* &c.

Semper auarus eget] ſemper auaro aliquid deeſt. nunquam enim expletur diuitiarum ſitis: quin etiam ijs, quæ habet, eget. Nihil refert utrum auarus habeat, an non habeat, cum ei deſint ea, quæ habet: id eſt, cum ijs rebus, quas vel ſuo labore peperit, vel beneficio fortunæ nactus eſt, vti frui non audeat. ſed hac de re plura dicemus ad illum locum obſcuriſſimum, & nondum à quoquam explicatum, qui eſt epiſt. 11. lib. 2. *ſed, quod non deſit, habentem,* &c.

certum voto pete finem] cum ſit immenſa, & infinita in hominibus auaris pecuniæ cupiditas, certum (inquit) diuitiarum finem expete: id eſt, cupiditatem, & ſtudium pecuniæ defini, ac termina: vel certam aliquam ac definitam pecuniæ ſummam opta & expete, quam vbi conſecutus fueris, plura quęrere deſine, boniſque partis fruere, & viue. ſic ſatyr. 1. lib. 1. *Denique ſit finis quærendi, cumq; habeas plus, Pauperiem metuas minus.* non eſt autem intelligendus hoc loco Horatius ſignificare diuitias nobis tanquam finem propoſitas eſſe oportere: ſed earum modum eſſe quendam conſtituendum, quo contenti eſſe debeamus.

Inuidus alterius rebus] ſic Lucret. lib. 3. *Macerat inuidia ante oculos illum eſſe potentem, Illum aſpectari, claro qui incedit honore: Ipſi ſe in tenebris uolui, cænoq; queruntur.*

Inuidia Siculi non inuenere] Pindarus εἰδ. ια. πυθ. φθονεροὶ δ' ἀμύνονται ἄτᾳ. & Plato lib. nono de legibus, inuidiam ait eſſe contubernalem grauem, ac moleſtam maximè quidem ac primo loco ei, qui inuideat, ſecundo loco viris optimis, & clariſſimis ciuitatis. Appellat autem Horatius hoc loco inuidiam eam, quam M. Tull. ambigui nominis fugiendi cauſa, *inuidentiam* nominat lib. Tuſcul. 3. & 4.

qui non moderabitur iræ] id eſt, qui iræ moderationem non adhibebit, & veluti frenum iniiciet. hæc enim vis eſt huius verbi cum dandi caſu coniuncti, vt M. Tull. Partit. *nam auditorum aures moderantur oratori prudenti, & prouido: &, quod reſpuunt, immutandum eſt.*

Infectum uolet eſſe, dolor quod, &c.] id eſt, nolet id eſſe à ſe admiſſum, vel optabit ne id ſit à ſe admiſſum, quod dolore, & ira impulſus fecerit: pœnitebit eum facti. epiſt. de arte poet. *Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.* ſed cur dolorem & mentem concurrentes facit in ira, & in pœnis expetendis? De dolore, docet Ariſtoteles multis locis iram cum dolore eſſe coniunctam: & tum dolore hominem iratum leuari, cum iniuriam acceptam retulerit. de mente, idem docet lib. 7. de morib. ad Nicomach. eū, qui iratus ſit, à ratione quodammodo perſuaderi, & induci, vt pœnas ab eo, qui iniuſtè læſerit, expetat. Vel eò reſpexit, quòd ex veteribus alij iracundiam definierunt feruorem mentis. alij cupiditatem puniendi doloris.

Dum pœnas odio, &c.] verbum *feſtinas* coniunxit cum quarto caſu, vt Virg. Aen. 4. *Feſtinare fugam, tortoſq; incidere funes*, idem de verbo *maturare* ſentiendum Aen. 1. *Maturate fugam.* Horat. epiſt. prox. ſeq. *Hoc opus, hoc ſtudium parui*

properemus,& ampli.& Od.vii.lib.2.*Deproperare apio coronas.*

Ira furor breuis eſt] ſic Themiſtius in oratione de amicitia, ἐγὼ δὲ οἶμαι (inquit) τὴν ὀργὴν μανίαν ὀλιγοχρόνιον εἶναι. quæ notat M.Anton.Muretus. M. Tull.Tuſcul.4. *An eſt quicquam ſimilius inſaniæ, quam ira? quam benè Ennius initium dixit inſaniæ.* Et Apollonius dicebat Τῆς ὀξυθυμίας τὸ ἄνθος εἶναι μανίαν, id eſt, iracundię florem eſſe inſaniam. uide annot.ad Od.xvi.libri primi.

animum rege] τὸν θυμὸν, ut Homer. ἰλ.β. Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέων. βασιλήων. Cęcilius, *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira.* Nam & apud Latinos animus interdum accipitur pro quauis libidine à ratione auerſa. ut Plaut.in Trinummo, *ſi animus hominem pepulit, actum eſt, ſi animo ſeruiuit, non ſibi. ſi ipſe animum pepulit, dum uiuit, uictor uictorum cluet.*

Fingit] format, inſtituit, docet, ut lib.de arte poet. *quamuis & voce paterna Fingeris ad rectum.*

magiſter] ἱπποδάμνος, qui domat equos.

venaticus] utitur hoc nomine Plautus in Mil. glorioſo, *ſi ita non repperio, ibo odoràs, quaſi uenaticus uſque, donec perſecutus uolpem fuero.* M.Tull. Verr.de ſignis *quò poſtquam uenerant, mirandum in modum canes uenaticos diceres: ita odorabantur omnia, & peruestigabant, ut, ubi quicquid eſſet, aliqua ratione inuenirent.*

Militat] ſerio feras inſequitur. catulus, id eſt, canis, ut ſup.Od.1.lib.1. *Seu uiſa eſt catulis cerua fidelibus.*

nunc adbibe] uitioſa eſt eorum codicum ſcriptura, qui habent *adhibe.* eſt enim legendum *adbibe.* quo uerbo & Terent. utitur in Heautont. *Vbi mihi adbibus plus paulo, ſua quæ narras facinora?*

Nec tardum operior, nec pręc.] nec eos expecto, qui ſunt ignauiores nec eos urgeo, qui antecedunt: id eſt, non excito, neque impello, cum ſua ſponte ſatis properent, meaque cohortatione nõ egeant. Vel, quod mihi magis placet, non conor eos anteuertere. ut ſat.1.lib.1. *Inſtat equis auriga ſuos uincentibus.* falluntur autem qui *inſto* interpretantur *impedio.*

AD IVLIVM FLORVM.

IVLI Flore quibus terrarum militet oris
Claudius Auguſti priuignus, ſcire laboro.
Thraca ne vos, Hebruſque niuali compede uinctus,
An freta vicinas inter currentia turreis,
An pingues Aſiæ campi, colleſque morantur?
Quid ſtudioſa cohors operum ſtruit? hęc quoque curo.
Quis ſibi res geſtas Auguſti ſcribere ſumit?
Bella quis, & paces longum diffundit in æuum?
Quid Titius, Romana breui venturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,
Faſtidire lacus, & riuos auſus apertos:
Vt valet? vt meminit noſtri? fidibuſne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Muſa?
An tragica deſæuit, & ampullatur in arte?
Quid mihi Celſus agit? monitus, multumque monendus

Priuatas ut quærat opes,& tangere uitet
Scripta, palatinus quæcunque recepit Apollo:
Ne, ſi forte ſuas repetitum uenerit olim
Grex auium plumas: moueat cornicula riſum
Furtiuis nudata coloribus. ipſe quid audes?
Quæ circumuolitas agilis thyma? non tibi paruum
Ingenium eſt: non incultum, nec turpiter hirtum.
Seu linguam cauſis acuis, ſeu ciuica iura
Reſpondere paras, ſeu condis amabile carmen:
Prima feres ederæ uictricis præmia. quòd ſi
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes:
Quò te cæleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus,hoc ſtudium parui properemus,& ampli:
Si patriæ uolumus, ſi nobis uiuere cari.
Debes hoc etiam reſcribere, ſi tibi curæ,
Quantæ conueniat Munatius: an male ſarta
Gratia nequicquam coit, & reſcinditur? at uos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia uexat,
Indomita ceruice feros: ubicunque locorum
Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in ueſtrum reditum uotiua iuuenca.

COMMENTARII.

Claudius Auguſti priuignus] Tib.Claudius Nero Cęſar,cuius matrem Liuiam Druſillam vxorem duxerat Octauianus Auguſtus Scribonia dimiſſa. Sueton.in Aug.

Thraca.] Θρᾴκη.vt epiſt.ad Quinctium. *ut nec Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus.* vide annot.ad Od. xvi. lib 2.

niuali compede vinctus] ſic loquitur.Virg.Geor.iiii. *Et cùm triſtis hiemi etiam tunc frigore ſaxa Rumperet,et glacie curſus frenaret aquarum.*

An freta vicin.inter curr.turr.] turreis,nempe Seſtum & Abydum. vicinas inter curr.turr.pro inter vicinas turres currentia, more vſitatiſſimo dixit, vt annotauimus ſuprà ad Od.vii. lib.2.tale eſt illud *Interfuſa nitentes Vites æquora* Cycladas.

morantur] detinent.vt ſup.annot.ad Od.vii. lib.2.

ſcribere ſumit?] ſumit vt ſcribat,vel ſcribendas ſuſcipit?

longum diffundit in æuum?] prodit memoriæ? mandat litteris?

venturus in ora?] qui honorifico omnium ciuium Rom. ſermone celebrabitur? alias *uenire in ora*, ad vitiũ, ac vituperationẽ pertinet. vt apud Catull. ad Rauidum. *Anne ut peruenias in ora uulgi?* ſic Liuius lib.2. *timorem iniecit,ne in ora hominum pro ludibrio abires*. in laude ponit & Propertius ad Mecen. *Crede mihi, magnos æquabunt iſta Camillos Iudicia, & uenies tu quoque in ora uirum.* his ſimilia ſunt illa M.Tull.Tuſcul. I. *Harmodius in ore & Ariſtogiton.*& Ennianum.

autem reſpexiſſe (& ita M. Ant. Muretus putabat) ad locum illum Platonis, qui eſt in Theæteto, his verbis. ὁ μὲν ἁμαρτὼν, καὶ ὃς ἂν ἀεὶ ἁμαρτάνῃ, καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ παῖδες σφαιρίζοντες, ὄνος· ὃς δ' ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν, καὶ ἐπιτάξει ὅ, τι ἂν βούληται, id eſt, qui peccauit, & qui ſemper peccauerit, ſedebit aſinus, vt aiunt pueri, pila ludentes: qui verò nõ peccando ſuperior fuerit, rex erit noſter, & quicquid volet, imperabit.

Et maribus Curijs, & decantanta] à priſcis illis Romanis maſcula virtute præditis, non mollibus, neque effęminatis decantata.

Is'ne tibi melius ſuadet.] puta Roſcius Otho Roſcię legis auctor.

qui, vt rem facias] qui ſuadet, vt rem facias, ſi poſſis rem recte facere.

Vt propius ſpectes lacry poe.] vt ſis eques Rom. & ſpectes ludos, & fabulas in quattuordecim ordinibus.

lacrymoſa poemata.] tragœdias Puppij. de Puppio tragico nihil me legere memini.

reſponſare] repugnare, obſiſtere, non ſuccumbere. ſic dixit, *Reſponſare cupidinibus* ſatyr. VI. lib. 2.

præſens hortatur] qui præſens hortatur alterum, magis cõmouet, quàm, qui abſens per nuncium, aut per litteras. Sic Vlyſſes apud Hom. ὀδυσσ. μ. vnũquenque ſociorum hortatur aſtans, & præſens, vt remis enixè impulſis Scyllã, & Charybdin vitent. Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ὤτρυνον ἑταίρους Μειλιχίοις ἐπέεσσι παρασταδὸν ἄνδρα ἕκαστον. & ἰλιάδ. μ. Δὴ τότε Πουλυδάμας θρασὺν Ἕκτορα εἶπε παραστάς. Præterea maiorem vim habent, & plus valent, qui præſentes ſunt. ex quo præſentes Diuos dicimus. vide ann. ad Od. XXXV. lib. I. ſic etiam loquitur M. Tull. lib. 3. accuſat. *neque, cum præſens oraret, ut quamplurimum ferret*, &c. ibidem. *niſi litteras miſiſſem, non eſt ſatis, niſi præſens confirmaſſem.*

optat] quidam lib. ſcripti. *orat.*

Olim, quod Vulpes ægroto cauta] Notiſsimus eſt hic Aeſopi apologus. commemorat eum Plato in Alcibiade primo, ſeu de natura humana, eo loco, ubi oſtendit, Lacedæmonem omnium Græcarum urbium auri, argentiq; eſſe pleniſſimam, atque opulentiſſimam propterea, quòd iam diu cùm ex omni Græcia, tùm interdum etiam ex Barbaria aurum eò ingrediatur, atque influat: effluat nũquam: quin planè (inquit) vt fabulatur Aeſopus vulpem leoni dixiſſe: nummorum ingredientium quidem veſtigia omnia ad Lacedęmonem uerſa apparent: egredientium autem nulla extant. uerba Platonis ſunt hæc, Ἀλλ' ἀτεχνῶς κατὰ τὸν Αἰσώπου μῦθον, ὃν ἡ ἀλώπηξ πρὸς τὸν λέοντα εἶπε, καὶ τοῦ εἰς Λακεδαίμονα νομίσματος εἰσιόντος μὲν τὰ ἐκεῖσε τετραμμένα, δῆλα· ἐξιόντος δ' οὐδαμῆ ἄν τις ἴδοι. cum his Horatianis conſentanei ſunt illi Lucilij verſus, qui extant apud Nonium. *Quid ſibi uult, quare fit ut introuerſus, ut ad te Spectent, atque ferant ueſtigia ſe omnia prorſus?*

multorum capitum] θηρίον πολυκέφαλον.

conducere publica] ex quo dicti ſunt publicani, qui vectigalia populi Rom. conducebant, vt, quo plus exigerent, quàm conduxiſſent, eo plus lucri facerent. conducunt etiam publica, qui opus aliquod publicum faciendum, qui exercitum alendum, ac veſtiendum ſuſcipiunt: cuius poſterioris exemplum pulcherrimum extat apud T. Liuium lib. 23. ad finem.

ſunt, qui Fruſtis, & pomis, &c. captatores: quod genus hominum deſcribit ſatyr. V. lib. 2. & M. Tull. paradox. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, &c. his verbis: *hereditatis ſpes quid indignitatis in ſeruiendo non ſuſcipit? quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? loquitur ad uoluntatem, quicquid denunciatum ſit, facit, aſſentitur, aſſidet, miratur. quid horum eſt liberi?*

Exci-

Excipiantque ſenes] aptiſsimum uerbum ad exprimendam captatorum calliditatem. ac ſollertiam in ambiendis, & colendis ſenibus orbis. dicimus enim excipere, & exceptare piſces. M. Tull. eod. parad. *& uideas aliquem ſummis populi beneficijs uſum, barbatulos mullulos exceptantem de piſcina, & pertrectantem, & murenarum copia gloriantem.* uel dicendum potius excipere, eſſe hic inſidioſè adoriendo capere, ut excipere aprum uenabulo, & excipere è prelio fugientes. uide annot. ad Od. XII. lib. 3.

uiuaria] uiuaria, ſepta quædam loca, in quibus feræ uiuæ paſcuntur. leporaria appellat, Varro, ut refert Gell. lib. 2. cap. XX.

Verùm, Eſto alij alios, &c.] uerùm (inquit) cum tot ſint hominum capita, & tam uaria ingenia, concedendum eſt, ut alij alijs ſtudijs dediti ſint. Quid autem minus ferendum, quam unum, eundemque hominem nunc hoc, nunc illud probare? neque in una ſententia perpetuò manere? neque unum conſilium diutius amplecti? Plato in Gorgia Socratem ita facit loquentem. *καί τοι ἔγωγε οἶμαι ὦ βέλτιςε, καὶ τὴν λύραν μοι κρεῖττον εἶναι ἀνάρμοςον τε καὶ διαφωνεῖν, καὶ χορὸν, ᾧ χορηγοίην, καὶ πλείςους ἀνθρώπους μὴ ὁμολογεῖν μοι, ἀλλ' ἐναντία λέγειν μᾶλλον, ἢ ἕνα ὄντα ἐμὲ ἐμαυτῷ ἀσύμφωνον εἶναι, καὶ ἐναντία λέγειν*, id eſt, *Atqui equidẽ arbitror multo præſtare lyram mihi diſconuenire & diſcordẽ eſſe, & chorũ, cui ego præpoſitus ſim; & complures homines mihi non aſſentiri, ſed potius aduerſari ſua ratione, quàm me, qui unus ſim, à me ipſo diſcrepare, mecumq; pugnãtia loqui.*

poſſunt ne] ſecutus ſum hic unum cod. Vatic. & Rain. Card. nam ceteri non habent particulam interrogantem *ne*.

prælucet] amœnior eſt: pręſtat. *Sic praniteat* dixit Od. XXXIII. lib. I. pro eo, quod eſt, formoſior ſit, ſeu uideatur: *cur tibi iunior Laſa praniteat fide.*

lacus, & mare ſentit amorem] quia diues ſtatim eò materiam, cęmenta, ferramenta, & cetera comportari iubet, ut ibi ędificet.

cui ſi vitioſa libido F. auſp.] propterea, quòd olim nihil ſuſcipiebat populus Rom. inauſpicatò. alioqui minus ſecundos rerum ſuſceptarum exitus, cõtemtioni religionis aſcribebat, fit ut auſpicium pro rei gerendæ ratione, & principio ſumatur. hoc igitur ſignificat Horat. ſi diuiti initium huius conſilij à uitioſa libidine natum ſit: ſi uitioſa libido, tanquam auis cantu, aut uolatu, auſpiciũ ratũ fecerit, id eſt, diuitem impulerit, ut ædificet, ſtatim mutato conſilio fabros iubet ferramenta, ceteraq; ad ædificandum neceſſaria Theanum tranſportare.

lectus Genialis in aula eſt?] maritus eſt? uxor eſt domi? *lectus Genialis* (inquit Feſtus) *qui nuptijs ſternitur, ex quo etiam appellatur.* M. Tull. in Cluentiana. *lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat, in eadem domo ſibi ornari, et ſterni iubet.* Virg. Aen. VI *lucent Genialibus altis Aurea fulcra toris.*

Nil ait eſſe prius, melius nil, &c.] quantum mali afferat mulier, & quæ ſint matrimonij incommoda, quæ rurſum commoda. & quæ ex uita cælibe naſcantur incommoda, pulchrè explicat Heſiod. in Theog.

iurat benè ſolis] id eſt, iurat eos ſolos, qui uxorem duxerunt, beatos eſſe. notauimus alibi hoc genus loquendi, bene eſſe alicui.

Protea] ad notiſsimam de Proteo fabulam pertinent ea, quę ſunt ſaty. 3. lib. 2. *Effugiet tamen hæc ſceleratus uincula Proteus, Cum rapies in iura malis ridentem alienis: Fiet aper, modò auis, modò ſaxum, et cum uolet, arbor.* eius auctor eſt Homerus ὀδυσσ. λ. Ἀλλ' ἤτοι πρώτιςα λέων γένετ' ἠϋγενύης. Αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς, Γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον quam Virg. expreſſit his uerſibus Georg. 4. *Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tigris, Squammoſusque draco, et fulua ceruice leæna, Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atque ita uinclis Excidet, aut in aquas tenueis dilapſus abibit.*

ęquè Nauſeat] æquè faſtidioſus eſt: æ què faſtidio afficitur.
priua] ſ. propria. priuos, priuaſque antiqui dicebant pro ſingulis, ut ſcribit Feſtus. Lucr. lib. 4. *In multas igitur uoces uox una repente Diffugit, in priuas quoniā ſe diuidit aureis.* Hor. ſaty. v. lib. 2. *turdus, Siue aliud priuum dabitur tibi, deuolet illuc, Res ubi magna nitet domino ſene.* Iterum Lucr. lib. 5 *Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto Innumerabiliter priuas mutatur in horas.* T. Liuius. lib. annalium 30 *ſenatuſconſultum in hæc uerba factū eſt, ut priuos lapides ſilices, priuaſq; uerbenas ſecū ferrēt.*
Si curtatus] curtatus capillos, helleniſmus eſt, quale eſt *odorati capillos*, & alia ſexcenta. reclamantibus ferè omnibus libris manu ſcriptis, qui habent *curatus*, ego uulgatam ſcripturam tenui.
inæquali tonſore] ex efficiente effectum intellige. capilli igitur ab inæquali tonſore decurtati, intelligendi ſunt inæqualiter decurtati: quemadmodum infrà epiſt. ad Mæcen. 3. huius lib. per textorem exiguę togæ, exiguam togam ſignificat Hor. *Exiguæq; toga ſimulet textore Catonem.*
ſi forte ſubucula pexæ Trita] ſi ſubucula mea trita eſt, tunica autem comta, elegans, munda, atque ita ueſtitus incedo, rides, quaſi hoc cultus genus ineptum ſit, & indecorum propter inæqualitatem, & diſcrepantiam. pexum oppoſuit trito. pexæ ueſtes lanoſæ, uilloſæque ſint oportet: & à pectendo, uel à pectine ſunt appellatę: à quibus pexati, qui pexis ueſtibus amicti ſunt. Mart. *Pexatus pulch. e.*
Aeſtuat] commouetur, & agitatur animi perturbatione, & inconſtantia. tralatio ducta eſt à maris ęſtibus nunc accedentibus, nunc recedētibus. ſic M. Tull. accuſ. lib. 2. de iuredicundo. *æſtuare illi, qui dedei ant pecuniam.* ibid. *Itaque æſtuabas dubitatione: uerſabas ſe in utranque partem non ſolum mente, uerum etiam corpore.*
diſconuenit] diſsidet, diſcrepat. ut *diſconducit* apud Plaut. in Trinummo.
Inſanire putas ſollennia me] id eſt, putas inſaniam mihi eſſe ſollennem & uſitatam: iccirco neque miraris, neque rides. dictum *ſollennia* pro ſollenniter: uel putas me communi omnium hominum more inſanire. alij legendum putant *ſollennia mi*, pro *mihi*. hoc ſenſu. putas mihi rem eſſe ſollennem, & uſitatam mutare in horas ſententiam, & inſanire. uocabuli autem ſollenne hæc ſignificatio eſt, quam oſtendimus. ſic epiſt. ad Loll. 2. hoc. lib. *Romanis ſollenne uiris opus, utile famæ, Vitaq; & membris.* ſic Tib. lib. 2. *Illa leuis ſtipula ſollennis potus aceruos Accendet, flammas tranſilietq; ſacras.* Cic. ad Att. lib. 7. *tantum illud noſtrum ſollenne ſeruemus, ut ne quem iſtuc euntem ſine litteris dimittamus.* Iterum Horat. epiſt. 1. lib. 2. *Romæ dulce diu fuit, & ſollenne, recluſa Manè domo, uigilare.*
Nec medici] qui me ſanet. qui elleboro purget.
A Prętore dati] Pręroris erat furioſis: & mente captis curatores dare, ſi deeſſent agnati & gentiles. nam, ut ſcribit M. Tull. Tuſc. 3 *qui ita ſit affectus, eum dominum eſſe rerum ſuarum uetant* XII. *tabulæ.* unde Caium iuriſcōſ. in inſtitution. iuris ciuilis.
tutela] tutor, defenſor. aliter dixit Od. VI. lib. 4. *Deliæ tutela deæ*, &c.
& praue ſect. ſtom.] ob rem leuem: ob rem nihili iraſcaris.
Ad ſummam, ſap. vno min. eſt Io.] hac de re diximus ſaty. 3. lib. 1. ad illum locum *ſi diues, qui ſapiens eſt.*
Pręcipue ſanus] nomen *ſanus* ad corpus propriè pertinet. transfertur autem etiam ad animum. ad corpus retulit Hor. epiſt. ad Mæcen. 2. huius lib. *Si me uiuere uis ſanum, recteq; ualentem.* Et certè mihi uidetur hoc loco ita poſuiſſe, ut utroque modo intelligi uellet, & pro eo, qui corpore ualet, & pro eo, qui ſanę mentis eſt. nam nomen pituita, quod ſtatim ſequitur, quanuis morbum corporis propriè ſignificet, per tralationem tamen etiam ad animi morbum pertinet, inanemque

nemq̃ue quandam laudis,& gloriæ cupiditatem ſignificat, ut κόρυζα apud Græcos. Lucianns in dialogo Μενίππ. καὶ Αἰακ. ἀλλὰ κενοδοξία, καὶ τῦφος, καὶ πολλὴ κόρυζα. fortaſſe autem Stoicos irridet, qui affirment ſapientem non ſolùm diuitem,&c. ſed etiam ſanum ſemper futurum: eum id neque in ſapientis, neque in cuiuſquam ſit poteſtate poſitum: in nomine, *pituita* autem cum prima ſyllaba longa ſit, dubium non eſt qui in duæ uocales ſequentes u,& i. contrahantur,& cocant in unam ſyllabam κατὰ συναίρεσιν. qua de re alibi diximus.

AD LOLLIVM. 2

*T*R O I A N I *belli ſcriptorem, maxime Lolli,*
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi:
Qui, quid ſit pulchrum, quid turpe: quid utile, quid non:
Plenius, ac melius Chryſippo, & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi.
Fabula, qua Paridis propter narratur amorem,
Græcia barbariæ lento colliſa duello;
Stultorum regum, & populorum continet æſtus.
Antenor cenſet belli præcidere cauſam.
Quid Paris? ut ſaluus regnet, uiuatq́ue beatus:
Cogi poſſe negat. Neſtor componere lites
Inter Peliden feſtinat, & inter Atriden.
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.
Seditione, dolis, ſcelere, atque libidine, & ira
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rurſus quid uirtus, & quid ſapientia poſſit;
Vtile propoſuit nobis exemplar Vlyſſem:
Qui domitor Troiæ, multorum prouidus urbeis,
Et mores hominum inſpexit: latumq́ue per æquor,
Dum ſibi, dum ſocijs reditum parat, aſpera multa
Pertulit, aduerſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum uoces, & Circæ pocula noſti:
Quæ ſi cum ſocijs ſtultus, cupidusq́ue bibiſſet:
Sub domina meretrice fuiſſet turpis, & excors;
Vixiſſet canis immundus, uel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati;
Sponſi Penepolæ, nebulones, Alcinoiq́ue
In cute curanda plus æquo operata iuuentus:
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum citharę ceſſatum ducere curam.

Vt iugulent homines, ſurgunt de nocte latrones:
Vt teipſum ſerues, non expergiſceris? atqui,
Si noles ſanus, curres hydropicus. & ni
Poſces ante diem librum cum lumine: ſi non
Intendes animum ſtudijs, & rebus honeſtis:
Inuidia, uel amore uigil torquebere. nam cur,
Quæ lędunt oculos feſtinas demere? ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit habet. ſapere aude:
Incipe. uiuendi rectè qui prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur, & labetur in omne uolubilis æuum.
Quæritur argentum, pueriſque beata creandis
Vxor, & incultæ pacantur uomere ſiluæ.
Quod ſatis eſt, cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus, & fundus, non ęris aceruus, & auri
Aegroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. ualeat poſſeſſor oportet,
Si comportatis rebus benè cogitat uti.
Qui cupit, aut metuit, iuuat illum ſic domus, aut res,
Vt lippum pictæ tabulę, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collecta ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi uas, quodcunque infundis, aceſcit.
Sperne uoluptates, nocet emta dolore uoluptas.
Semper auarus eget. certum uoto pete finem.
Inuidus alterius rebus macreſcit opimis.
Inuidia Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum. qui non moderabitur irę,
Infectum uolet eſſe, dolor quod ſuaſerit, & mens,
Dum pœnas odio per uim feſtinat inulto.
Ira furor breuis eſt. animum rege: qui, niſi paret,
Imperat, hunc frenis, hunc tu compeſce catena.
Fingit equum tenera docilem ceruice magiſter,
Ire uiam, quam monſtrat eques. uenaticus, ex quo
Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
Militat in ſiluis catulus. nunc adbibe puro
Pectore uerba puer, nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu: quòd ſi ceſſas, aut ſtrenuus anteis:
Nec tardum opperior, nec præcedentibus inſto.

COMMENTARII.

Troiani belli ſcriptorem] Iliadem Homeri relegi.

pulchrum] honeſtum, καλόν. ſic apud M.Tull.pulchritudo ſactorum.

Plenius] vberius:copioſius.lib.1.Vatic.habet *Planius*.

Chryſippo] qui fulcire putatur porticum Stoicorum, vt ſcribit M.Tull. lib.2.Academ. hic ſeptingentos libros, & plures edidit. Ita autem claruit in dialecticis,vt plerique exiſtimarint, ſi apud Deos locus eſſet Dialecticę, non aliam Dialecticam futuram,quàm Chryſippeam. extat & de eo hic ſenarius apud Laertium, Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά.

Crantore] Academico,de quo M. Tull. Tuſcul.3. his verbis, *Nec abſurdè Crantor ille,qui in noſtra Academia uel in primis fuit nobilis. Minimè* (inquit) *aſſentior iis,qui iſtam neſcio quam indolentiam magnopere laudant:quæ non poteſt ulla eſſe,nec debet. Ne ægrotus ſim (inquit) ſed ſi fuerim,ſenſus adſit, ſiue ſecetur quid,ſiue auellatur à corpore.nam iſthuc nihil dolere,non ſine magna mercede contingit,immanitatis in animo, ſtuporis in corpore.* verba Crantoris Græca reperiuntur apud Plutarchum, ἐν τῷ παραμυθητικῷ πρὸς Ἀπολλώνιον: μὴ γὰρ νοσοῖμεν (φησὶν) ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ. νοσήσασι δὲ παρείη τις αἴσθησις εἴτ᾽ οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ᾽ ἀποσπῷτο· τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ, τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Idem Tullius lib.v.de Finibus, *tamen audebo te ab hac Academia noua ad ueterem illam uocare: in qua; ut dicere Antiochum audiebas, non ij ſoli numerantur, qui Academici uocantur, Speuſippus,Xenocrates,Polemo,Crantor,* &c.

detinet] Vatic.vnus *deſtinet*, vt fortaſſe legendum ſit *diſtinet*.

colliſa] conflictata,contrita.

Duello] bello. *Duellum* (inquit Feſtus) *bellum: uidelicet, quòd duabus partibus de uictoria contendentibus dimicatur.*

æſtus] animorum motus,perturbationes in quibuſdam lib. ſcriptis legitur *aſtum*. ſed parum refert.

Antenor cenſet] ſic Antenor. ἰλ.η. Κέκλυτέ μευ Τρῶες, καὶ Δάρδανοι, ἠδ᾽ ἐπίκουροι, Ὄφρ᾽ εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει· Δεῦτ᾽, ἄγετ᾽, Ἀργείην Ἑλένην, καὶ κτήμαθ᾽ ἅμ᾽ αὐτῇ Δώομεν Ἀτρείδῃσιν ἄγειν, &c.

belli præcidere cauſam] reddere Helenam Græcis cum iis rebus, quas ſecum auexerat,vt declarant ſuperiores Homeri verſus.

Quid Paris?] apud eundem ſic reſpondet Atenori Paris, Ἀντῆνορ, σὺ μὲν οὐκ ἔτ᾽ ἐμοὶ φίλα ταῦτ᾽ ἀγορεύεις, &c.

Neſtor componere lites] ἰλ.α. Ἢ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιιν, &c. ν.254.

plectuntur]eius luũt pœnas.ſup.Od.xxviii.lib.1.*Venuſinæ Plectantur ſiluæ.*

Vtile propoſuit n.exemp.] in Odyſſea. *Exemplar Vlyſ.* id eſt, Vlyſſem, quem ſibi quiſque proponere debeat ad imitandum. & attende eum non dicere *exemplum*. Sic Alcidamas Odyſſeam, καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον appellabat, nomine tranſlato, ſed longiùs petito, vt notat Ariſtot.lib.3.Rhetor. id eſt,pulchrum humanę vitæ ſpeculum.

domitor Troiæ] id eſt, poſteaquàm Troiam domuit, ac ſubegit. Homer. ὀδ.α. ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε.

Dum ſibi,dum ſociis reditum parat] Hom. ibid. Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν, καὶ νόστον ἑταίρων

aduerſis rerum immerſabilis] qui nunquam ſuccubuit rebus aduerſis. immerſabilis, ἀβάπτιστος Pindarus εἰδ. β. πυθ.

Sirenum voces, &c.] Sirenes alij Acheloi, & Sterope, alij eiuſdem Acheloi & Terpſichoræ vnius nouem Muſarum, filias eſſe tradiderunt. quam opinionem ſequitur Apollon. lib. 4. Argon. Eurip. autem in Helena, Terræ filias facit, ἐ, ἐ πτεροφόροι νεάνιδες, Παρθένοι χθονὸς κόραι Σειρῆνες. Illæ, cum integram, & inuiolatam virginitatem ſeruare conſtituiſſent, in odium Veneris acerbiſſimum venerunt. Itaque alas nactæ, in oram littoris Etruſci euolarunt, inſulamque Anthenuſam incoluerunt. earum nomina ſunt Aglaophonia, Thelxiepea, Piſinoa, Ligea. Hæ (vt ait Homer. ὀδ. μ.) eos, qui ad illa loca nauigarent, aureisq; faciles, & vacuas eis preberent, ita ſuo cantu demulcebant, ac retinebant, vt nunquam poſteà de reditu in patriam cogitarent, ibiq; conſeneſcerent, & mortem obirent. Vlyſſes autem ne quid ſibi tale accideret, cum à Circe præmonitus eſſet, ſocijs aures cera obturauit, ſibi pedes, & manus vinciendos curauit, vetuitque ſe ſolui, ſi forte earum cantu delectatus, ad eas nauigare vellet. ſic Homer. Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας Ἀνθρώπους θέλγουσιν ὅ, τις σφέας εἰσαφίκηται, Ὅς τις ἀϊδρίῃ πελάσῃ, καὶ φθόγγον ἀκούσῃ Σειρήνων. τῷ δ' οὔ τι γυνὴ καὶ νήπια τέκνα Οἴκαδε νοστήσαντι παρίσταται, οὐδὲ γάνυνται. Ἀλλά τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ Ἥμεναι ἐν λειμῶνι. fuit autem talis (vt ſcribit Homer. eodem libro) Sirenum cantus, quo Vlyſſem allicere conatæ ſunt. Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ μέγα κῦδος Ἀχαιῶν, Νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς. Οὐ γάρ πω τις τῇδε παρήλασε νηῒ μελαίνῃ, Πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι. Ἀλλ' ὅ γε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα εἰδώς. Ἴδμεν γάρ τοι πάνθ', ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ Ἀργεῖοι, Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν. Ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ. Quos uerſus uertit M. Tull. lib. 5. de Finibus, ubi docet nihil aliud à Sirenibus hoc cantu promitti, quam cognitionem rerum, ac ſcientiam. uide, quæ ſcripſimus ad illum locum, *uitanda eſt improba Siren Deſidia.* ſatyr. 11. lib. 2. Pauſanias Atticis, poematum, & orationum illecebram Sirenem appellari ſolere ſcribit his verbis, εἰώθασι δὲ καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆνι εἰκάζειν, apud Apollon. lib. 4. Argon. Orpheus citharæ cantu Sirenum vocem auertit, ne ab Argonautis audiatur.

Circæ Pocula] Circe Solis, & Perſæ filia, Aeetę Colchorum regis, Medeę patris, ſoror. alij Aeetæ & Hecatæ filiam, Medeæ ſororem eſſe volunt, vt refert interpr. Apollonij in Argonaut. de ea ſic Hom. ὀδ. κ. Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα; Αὐτοκασιγνήτη ὀλοόφρονος Αἰήταο· Ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου Ἠελίοιο. Hec ſocios aliquot Vlyſſis, qui ea loca, in quibus commorabatur, exploratum miſſi fuerant, virga illa ſua percuſſos, epotoque pharmaco, ſtatim in ſues vertit, preter Eurylochum, qui, ceteris eius domum ingreſsis, ſuſpicatus dolum ſubeſſe, extra fores remanſerat. auctor Hom. libro, quem ſuprà commemoraui, his verbis, Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκεν τε, καὶ ἔκπιον, αὐτίκ' ἔπειτα Ῥάβδῳ πεπληγυῖα κατὰ συφεοῖσιν ἐέργνυ. Οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλάς, φωνήν τε, δέμας τε, Καὶ τρίχας. αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ. M. Tull. in Diuinatione contra Cæcilium, alludens ad hanc de Circe fabulam, ita loquitur, *Eſt adhuc id, quod uos omnes admirari uideo, non Verres, ſed Q. Mucius; quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? uehementius ad Quæſtoris libidinem coercendam? ſummè hæc omnia mihi uidentur laudanda: ſed repente è ueſtigio ex homine tanquam aliquo Circæo poculo factus eſt Verres: redit ad ſe, atque ad mores ſuos.* Xenophon ἀπομνημ. α. hanc de Circe fabulam iocans transfert ad edacitatem, & cibi, potuſque immoderationem.

eos enim, qui intemperantius edant, & bibant, ſues ab illecebris epularum fieri: Vlyſſem autem tùm ſua ſponte, tùm Mercurij præceptis ac monitis temperantem effectum cauiſſe, ne ſe ſupra modum cibo expleret. *Circæ* autem excudendum curaui, ſecutus tres cod. Vatic. & Iannoſt. Faer. Torneſ.

Quæ ſi cum ſocijs ſtultus &] Hom. ὀδ. κ. Mercurium inducit iuuenis ornatu, & ſpecie Vlyſsi ad Circen eunti, ſociosque ſuos in ſues verſos repetituro ea præcipiẽtem, quibus eos reſtitutos in priſtinam formam, recuperare poſſit: ſimulq; remedium præbentem aduerſus Circæ veneficia.

ſtultus, cupidusque bibiſſet] ſi in eo ſe ſtultum, cupidumque prebuiſſet, ut pharmaca Circæ biberet, &c. Atqui bibit Vlyſſes, vt eſt apud Hom. ſed ea in eum nihil valuerunt, vtpote ſalutari illo Mercurij pharmaco præmunitum.

turpis, & excors] amens. Hom. ibid. κακὸν, καὶ ἀνήνορα θείη, id eſt, malum, & nihil viri habentem. cor enim pro mente ſæpe vſurpatur. vt cum dicimus quempiam cor non habere. Lucret. lib. 5. *Ingenio qui præſtabant: & corde vigebant.* vſus eſt hoc nomine etiam ſatyr. 111. lib. 2. *Tu'ne inſanus eris, ſi acceperis, an magis excors, &c.*

amica luto ſus] Homerus ibid. σύας appellat χαμαιευνάδας, id eſt, humi cubanteis.

Nos numerus ſumus] ſumus turba ſine nomine, ſine virtute, ac dignitate. nam apud ſcriptores multitudo, numero, non pondere, aut dignitate æſtimatur. vt infrà epiſt. de arte p. *numero plures, virtute, et honore minores.* Hom. vocat. πληθὺν, ut ἰλ. α. οἱ φάσαν ἡ πληθύς. Carent igitur illi quidẽ omni dignitate, atque auctoritate, qui numerum explent duntaxat: ſed longè ſunt ij deterrimi, ac poſtremi homines, qui nullo numero ſunt, ſeu qui ne numeri quidem locum obtinent, quod de Megarenſibus olim ab Apolline reſponſum eſt, Ὑμεῖς δὲ ὦ Μεγαρεῖς οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, Οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ ἀριθμῷ. Sic Aeſchines ille apud Theoc. εἰδ. δ. queritur ſe apud Cyniſcam puellam nullo numero eſſe, his verbis, Ἄμμες δ' οὔτε λόγω τινὸς ἄξιοι, οὔτ' ἐν λόγῳ οὔτ' ἀριθμητοὶ, Δύστηνοι Μεγαρῆες ἀτιμοτάτῃ ἐνὶ μοίρῃ. Euripid. in quadam tragœdia, quę non extat, Δειλοὶ γὰρ ἄνδρες οὐκ ἔχουσιν ἐν μάχῃ Ἀριθμὸν, ἀλλ' ἄπεισι, κἂν παρῶσ' ὅμως.

Sponſi Penelopæ] Penelopæ reperi ſcriptum in quinque codicibus manu ſcriptis, 3. Vatic. Iann. Torneſ. non Penelopes. ſponſorum appellatione procos ſignificat, quos Homerus μνηστῆρας nominat. Procorum autem viuendi genus fuiſſe inertiſſimum, deſidioſiſſimum, molliſſimum, diſſolutiſſimum, declarat Homerus multis ὀδυσσ. libris. exempli cauſa, lib. primo, Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος, καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο Μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρεσὶν ἄλλα μεμήλειν Μολπή τ', ὀρχηστύς τε· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός. Κήρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέα θῆκε Φημίῳ, ὅς ῥ' ἤειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκῃ. ibidem, Οἱ δ' εἰς ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν Τρεψάμενοι τέρποντο, μένον δ' ἐπὶ ἕσπερον ἐλθεῖν. & lib. β. ſenibus illis Ithacenſibus conuocatis, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσι, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον. Athen. lib 4 procorum cœnas, & prandia cum Phæacum conuiuiis comparans, tales illorum eſſe compotationes ait, quales probabile eſt eſſe luxurioſorum, vinolentorum, amatorum: Phæacum autem conuiuia eſſe illa quidem delicata, & voluptaria, verumtamen grauiora, & temperatiora.

Alcinoique, &c.] Alcinous rex Pheacũ apud Hom. ὀδ. θ. dicit ſibi, ac populo ſuo conuiuia, citharam, choreas, cultum corporis varium, ac ſępe mutatũ, calida balnea, Venerem placere, his verbis, Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαίς τε φίλη, κίθαρίς τε

ρίς τε, χοροί τε, Εἵματα τ' ἐξημοιβὰ, λοετρά τε θερμὰ, καὶ εὐναί. *Alcinoi* autẽ patrij caſus eſt, numeri ſingularis, cohæretque cum nomine *iuuentus*, quod proximo verſu ſequitur. quædam exemplaria habent *Antinoique*: quæ lectio ſi placebit, erit numeri multitudinis, recti caſus, id eſt, Antinoi ſimiles. fuit autem Antinous vnus è procis Penelopæ, ferox, & arrogans, & contumelioſus.

plus ęq. oper] plus ęquo occupata: quæ plus ęquo laboris ſumſit. operari eſt opus facere, operam in re aliqua ponere. ſic Lucret. lib. 4. *Et quibus in rebus conſuerunt eſſe operati.* interdum & pro ſacrificandi verbo vſurpatur, quemadmodum & facere, & *ῥέζειν* apud Græcos. Virg. Georg. 1. *latis operatus in herbis.* Tibull. lib. 2. *Tunc operata deo pubes diſcumbet in herba.*

& Ad ſtrepitum citharę ceſſatum] quidam *ceſſantum* legendum putant, non *ceſſatum*, vt habent vulgati, & manuſcripti codices: & interpretantur ocioſorum, & feriatorum hominum curas traducere: quod eſt, nihil agere, nihil curare, rebus ludicris, ac voluptarijs operam dare, ſaltare, cantare, &c. quam ſcripturam nullo in codice vetere reperi. Ego alteram, & receptam, veram eſſe puto. Porrò autem *ceſſatum ducere*, valet, *κοιμίζειν*, ſopire. ſic enim loquuntur Græci, *κοιμίζειν τὰς λύπας, ἢ τὰς φροντίδας.* id eſt, ſopire dolores, aut curas.

Si noles ſanus, curr. hydrop.] *noles* ſcriptum reperi in tribus codicibus manuſcriptis, 1. Vatic. & Iann. Torneſ. eamque putaui rectam & germanam ſcripturam. ſi te non ſeruabis intereà dum ſanus es, (inquit) cogêris te ſeruare, tibique conſulere, cum factus eris hydropicus. mendosè (opinor) habent quidam libri *cures*, niſi addas *te*, & legas *nolis*. veruntamen iudicet lector.

nam cur, Quæ lædunt oculos. &c.] cur leuia mala, leueisque morbos depellere properas: morborum autem animi, qui ſunt longè grauiſſimi, curationem in annum differs?

ſi quid Eſt animum] ſi quid animum exeſt, abſumit, tabefacit, &c. ſic & verbo *ἔδω*, ſeu *ἔδομαι* vtuntur Græci. Hom. *ἰλ. ω. τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων Σὴν ἔδεαι κραδίην;*

Dimidium facti, qui cœpit, &c.] Heſiod. *Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός.* Plato lib. de rep. ſecundo, *οὐκοῦν οἶσθα ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλως τε καὶ νέῳ, καὶ ἁπαλῷ ὁτῳοῦν;* id eſt, ſcis'ne igitur principium cuiuſque operis maximum quiddã eſſe, pręſertim & iuueni, & cuiuis, qui tener ſit, & flexibilis?

Ruſticus expectat, dum defluat] nomen *ruſticus* cum verbo *expectat* coniungendum mihi eſſe videtur, hoc ſenſu, *Ruſticus expectat*, id eſt, ruſtico ſimilis eſt, qui expectet: uel eò ruſticus eſt, quòd expectet: ruſticè expectat: ruſticum ſe in eo eſſe oſtendit, qui expectet, dum defluat amnis, &c. quod genus annotauimus ſuprà ad Od. VIII. lib. 3.

volubilis] ſic ſuprà Od. 1. lib. 4. *Te per aquas, dure, uolubileis:* repete uerbum *ſequor* *ἀπὸ κοινοῦ.*

beata] benè dotata. diues, & pecunioſa. ſic ſæpè Horat.

& incultæ pac. vom. ſiluæ] ſic Virg. Georg. 2. *Aut unde iratus ſiluam deuexit arator, Et nemora euertit multos ignaua per annos, Antiquasque domos auium cum ſtirpibus imis Eruit: illæ altũ nidis petiere relictis, At rudis enituit impulſo uomere cãpus.*

Non domus, aut fundus, &c.] eandem ſententiam propemodum expreſſit ſuprà Od. 1. lib. 3. *Quòd ſi dolentem nec Phrygius lapis, Nec purpurarum ſidere clarior Delinit uſus*, &c. & Lucret. lib. 2. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus ſi in picturis, oſtroq; rubenti Iacteris, quàm ſi plebeia in ueſte cubandum eſt. Quapropter quoniam nil noſtro in corpore gazæ Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni, Quod ſupereſt, animo quoque nil prodeſſe putandum eſt.*

Qui

Qui cupit,aut met.&c.] Qui cupiditate (inquit) aut metu, aut ceteris animi morbis affectus eſt,is nihilo maiorem ex fortunę bonis,& poſſeſſione diuitiarum, fructum percipit, quàm lippus ex tabulis pictis, &c. in libr.Iann.& Torn.ſcriptum eſt, *ſic domus,& res.*

Sincerum eſt niſi vas quodcunque] ſic Lucret.lib.6.in princip.de Epicuro, *Intellexit ibi uitium uas efficere ipſum,Omniaq; illius uitio corrumpier intus,Quę collata foris,& commoda cunque uenirent,Partim quod fluxum,pertuſumq; eſſe uidebat, Vt nulla poſſet ratione explerier unquàm: Partim, quod tetro quaſi conſpurcare ſapore Omnia cernebat,quæcunque receperat,intus*,&c.

Semper auarus eget] ſemper auaro aliquid deeſt. nunquam enim expletur diuitiarum ſitis:quin etiam ijs, quæ habet, eget. Nihil refert utrum auarus habeat, an non habeat, cum ei deſint ea, quæ habet:id eſt,cum ijs rebus, quas vel ſuo labore peperit,vel beneficio fortunæ nactus eſt,vti frui non audeat.ſed hac de re plura dicemus ad illum locum obſcuriſſimum,& nondum à quoquam explicatum,qui eſt epiſt.11.lib.2. *ſed,quod non deſit, habentem,* &c.

certum voto pete finem] cum ſit immenſa,& infinita in hominibus auaris pecuniæ cupiditas, certum (inquit) diuitiarum finem expete: id eſt, cupiditatem, & ſtudium pecuniæ defini, ac termina: vel certam aliquam ac definitam pecuniæ ſummam opta & expete, quam vbi conſecutus fueris, plura quęrere deſine, bonisque partis fruere, & viue. ſic ſatyr. 1. lib. 1. *Denique ſit finis quærendi, cumq; habeas plus, Pauperiem metuas minus.* non eſt autem intelligendus hoc loco Horatius ſignificare diuitias nobis tanquam finem propoſitas eſſe oportere: ſed earum modum eſſe quendam conſtituendum,quo contenti eſſe debeamus.

Inuidus alterius rebus] ſic Lucret. lib.3. *Macerat inuidia ante oculos illum eſſe potentem, Illum aſpectari, claro qui incedit honore: Ipſi ſe in tenebris uolui, cænoq; queruntur.*

Inuidia Siculi non inuenere] Pindarus πύθ. ια. πυθ. *φθονεροὶ δ' ἀμύνονται ἄτᾳ.* & Plato lib. nono de legibus, inuidiam ait eſſe contubernalem grauem,ac moleſtam maximè quidem ac primo loco ei,qui inuideat,ſecundo loco viris optimis, & clariſſimis ciuitatis. Appellat autem Horatius hoc loco inuidiam eam,quam M.Tull.ambigui nominis fugiendi cauſa, *inuidentiam* nominat lib. Tuſcul.3.& 4.

qui non moderabitur iræ] id eſt,qui iræ moderationem non adhibebit, & veluti frenum iniiciet. hæc enim vis eſt huius verbi cum dandi caſu coniuncti,vt M.Tull.Partit. *nam auditorum aures moderantur oratori prudenti, & prouido: &,quod reſpuunt, immutandum eſt.*

Infectum uolet eſſe,dolor quod,&c.] id eſt,nolet id eſſe à ſe admiſſum, vel optabit ne id ſit à ſe admiſſum, quod dolore, & ira impulſus fecerit: pœnitebit eum facti. epiſt.de arte poet. *Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.* ſed cur dolorem & mentem concurrentes facit in ira, & in pœnis expetendis? De dolore,docet Ariſtoteles multis locis iram cum dolore eſſe coniunctam:& tum dolore hominem iratum leuari, cum iniuriam acceptam retulerit. de mente, idem docet lib.7. de morib. ad Nicomach.eū,qui iratus ſit,à ratione quodammodo perſuaderi, & induci,vt pœnas ab eo, qui iniuſtè læſerit, expetat.Vel eò reſpexit, quòd ex veteribus alij iracundiam definierunt feruorem mentis. alij cupiditatem puniendi doloris.

Dum pœnas odio, &c.] verbum *feſtinat* coniunxit cum quarto caſu, vt Virg.Aen.4. *Feſtinare fugam,tortoſq; incidere funes*, idem de verbo *maturare* ſentiendum Aen.1. *Maturate fugam.* Horat. epiſt.prox.ſeq. *Hoc opus, hoc ſtudium*

parui

Priuatas ut quærat opes, & tangere uitet
Scripta, palatinus quæcunque recepit Apollo:
Ne, ſi forte ſuas repetitum uenerit olim
Grex auium plumas: moueat cornicula riſum
Furtiuis nudata coloribus. ipſe quid audes?
Quæ circumuolitas agilis thyma? non tibi paruum
Ingenium eſt: non incultum, nec turpiter hirtum.
Seu linguam cauſis acuis, ſeu ciuica iura
Reſpondere paras, ſeu condis amabile carmen:
Prima feres ederæ uictricis præmia. quòd ſi
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes:
Quò te cæleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc ſtudium parui properemus, & ampli:
Si patriæ uolumus, ſi nobis uiuere cari.
Debes hoc etiam reſcribere, ſi tibi curæ,
Quantæ conueniat Munatius: an male ſarta
Gratia nequicquam coit, & reſcinditur? at uos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia uexat,
Indomita ceruice feros: ubicunque locorum
Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in ueſtrum reditum uotiua iuuenca.

COMMENTARII.

Claudius Auguſti priuignus] Tib. Claudius Nero Cęſar, cuius matrem Liuiam Druſillam vxorem duxerat Octauianus Auguſtus Scribonia dimiſſa. Sueton. in Aug.

Thraca.] Θρῄκη. vt epiſt. ad Quinctium. *ut nec frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus.* vide annot. ad Od. xvi. lib. 2.

niuali compede vinctus] ſic loquitur. Virg. Geor. IIII. *Et cum triſtis hiems etiam tunc frigore ſaxa Rumperet, et glacie curſus frenaret aquarum.*

An freta vicin. inter curr. turr.] turreis, nempe Seſtum & Abydum. vicinas inter curr. turr. pro inter vicinas turres currentia, more vſitatiſſimo dixit, vt annotauimus ſuprà ad Od. vii. lib. 2. tale eſt illud *Interfuſa nitentes Vites æquora Cycladas.*

morantur] detinent. vt ſup. annot. ad Od. vii. lib. 2.

ſcribere ſumit?] ſumit vt ſcribat, vel ſcribendas ſuſcipit?

longum diffundit in æuum?] prodit memoriæ? mandat litteris?

venturus in ora?] qui honorifico omnium ciuium Rom. ſermone celebrabitur? alias *venire in ora*, ad vitiũ, ac vituperationẽ pertinet. vt apud Catull. ad Rauidum. *An ut peruenias in ora vulgi?* ſic Liuius lib. 2. *timorem iniecit, ne in ora hominum pro ludibrio abiret.* in laude ponit & Propertius ad Mecœn. *Crede mihi, magnos æquabunt iſta Camillos Iudicia, & venies tu quoque in ora virum.* his ſimilia ſunt illa M. Tull. Tuſcul. I. *Harmodius in ore & Ariſtogiton.* & Ennianum.

illud. *Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu Faxit; cur? Volito uiuu' per ora uirum.* Et Virg. Aen. XII. *Ille quidem ad ſuperos, quorum ſe deuouet aris, Succedet fama, uiuusq; per ora feretur.* Idem Virg. Georg. 3. *tentanda uia eſt, qua me quoque poſſim Tollere humo, uictorq; uirum uolitare per ora.* Iterum M. Tull. Philipp. X. de Bruto. *erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omnium.* T. Liuius lib. 9. *Poſthumius in ore erat: eum laudibus ad cælum ferebant.* contrà ad probrum pertinet illud Verr. 3. de Verre. *Iſtius nequitiam tum in ore uulgi, et in communibus prouerbijs uerſatam eſſe.*

Pindarici fontis qui non, &c.] qui non dubitauit Pindarum proponere ſibi imitandum. non expalluit, non extimuit. vt Od. XXVII. lib. 3. *mediasq; fraudes Palluit audax.* allegoria eſt & in hoc, & in proximo verſu.

fidibus'ne Latinis Theb. &c.] id eſt, ſtudet'ne ad exemplum Pindari verſus Latinos Lyricos ſcribere poetica facultate fretus?

Thebanos] id eſt, Pindaricos. Od. II. lib. 4. *Multa Dircæum leuat aura cycnum.*

deſæuit] deſæuire, eſt valde ſæuire. de enim in compoſitione interdum auget. *ut deſæuire, deamare, deuitare, deperire, delitigare,* &c. Iam ſæuire, eſt χαλεπαίνειν, vt & ſæpe admonuimus, & docent exempla probatorum ſcriptorum. ſolent autem pleraq; omnia in tragœdijs eſſe ſæua, dura, difficilia, atrocia, immitia, iracunda horribilia, δεινά, χαλεπά. icirco hoc verbum ad tragœdiarum ſcriptorem accommodauit. vide ſuprà annot. ad Od. XXXIII. lib. 1.

ampullatur] turget, inflatus, atque elatus eſt. Quas ληκύθους Græci, eas ampullas appellant Latini. Quemadmodum igitur illi ληκύθους vſurpant pro orationis ornamentis, iisque omnibus dicendi figuris, quibus altior, grandior, amplior denique fit oratio: ita & ampullas Latini. Horat. in lib. de arte poet. *Proijcit ampullas & ſeſquipedalia uerba.* M. Tull. ad Attic. lib. 1. *Quid multa? totum hûc locum, quem in Ariſtocratia ego uarie in meis orationibus, quarum tu Ariſtarchus es, ſoleo pingere, de flamma, de ferro (noſti illas ληκύθους) ualde grauiter pertexuit.* ab ampulla autem verbum *ampullari* deductum eſt, quod eſt ampullis verborum vti.

Priuatas] ſuas & proprias, non alienas, & publicas.

Scripta] quæ ſunt iam publica, quia in lucem edita, & vulgata.

Palatinus Apollo.] bibliotheca, Græca, & Latina templo Apollinis, quod Auguſtus extruxerat, & conſecrarat, adiuncta, vt ſup. diximus ad Od. XXXI. lib. 1. *Quid dedicatum poſcit Apollinem Vates,* &c.

olim] poſthac. vt ſaty. V. lib. 2. *Magna minor'ue foro ſi res certabitur olim.* & Od. X. lib. 2. *non ſi male nunc, & olim Sic erit.*

Grex auium plumas] quattuor ſenarijs hunc Aeſopi apologum complexus eſt Gabrias. Ἀλλοτρίοις πτεροῖσιν ἠμφιεσμένος Ηὔχει κολοιὸς ὀρνέων ὑπερφέρειν. Πρῶτον δὲ δῶρον ἡ χελιδὼν ἥρπασε. Μεθ' ἣν ἅπαντες· εἶτα γυμνὸς εὑρέθη, id eſt, *Plumis alienis olim amictus gracchulus Præſtare ſe iactabat alijs uolucribus. Sed prima hirundo, quod dederat, illi abſtulit: Quam omnes ſecutæ: ſicq; nudus reſtitit.*

moueat cornicula riſum] Celſus alienorum ſcriptorum fur, & compilator, ſit omnibus ridiculus.

Quæ circum volitas agilis thyma?] id eſt, circum quæ thyma volitas? vt annot. ad Od. VII. lib. 2.

hirtum] hirſutum, id eſt, rude & impolitum verbum *eſt*, quod erat ſuo loco depulſum, repoſui poſt nomen *Ingenium*, ſecutus cod. Iannoct. Faer. & duos Vatic.

feres] accipies, auferes, vt ſuprà Od. VIII. libr. 4. *neque tu peſſima munerum Ferres:* & ſæpe alibi.

cura-

curarum ſomenta] vt ſuprà *amoris fomenta.* Od.x1. epod. & Lucre. *amoris pabula.* fomenta curarum, ſunt ambitio, pecuniæ cupiditas, & ſimilia.

Hoc opus, hoc ſtudium parui prop.] properandi verbum cum accuſandi caſu coniunxit, vt ſup. *properare coronas.* vide Od. v11. lib. 2. hoc opus autem, nempe curarum fomenta, & cogitationes anxias ex animo eijcere: & ſapientiæ ſtudium colere, atque amplecti.

nobis viuere cari] id eſt, iucunde & hilariter viuere. nam qui mættus eſt, ſibi ipſe odio eſt: qualis ille Terentianus Menedemus ſeipſum crucians. non diſſimile eſt illud epiſt. ad Loll. 11. hoc lib. *Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,* id eſt, tibi carum, lætum, hilarum.

ſi tibi curæ, &c.] ſi poſitum Græcorum more pro *an,* vt epiſt. ad Mæcen. 11. hoc lib. *Inſpice ſi poſſum donata reponere lætus.* & epiſt. 1. lib. 2. ad Auguſt. *Tentauit quoque, rem ſi dignè uertere poſſet.* & epiſt. ad Numicium. *chlamydes Lucullus (ut aiunt) Si poſſent centum ſcenæ præbere, rogatus.* & Tibull. lib. 3. eleg. 1. *Illa mihi referat, ſi noſtri mutua cura eſt, An minor, an toto pectore deciderim.* T. Liuius lib. 33. *percunctatus ſi conſilium non utile ſolum, ſed etiam ſalutare, admittere auribus poſſet,* &c. nec ijs aſſentior, qui hunc locum quaſi mendoſum corrigunt hoc modo, *Quàm te conueniat.* nam *conuenire* cum accuſandi caſu, quid ſit, ſciunt omnes: at quis ita loquitur Latinè de duobus, inter quos nata ſit offenſio, aut ſimultas: hic illum non conuenit? dicerem potius, huic cum illo non conuenit. Prçterea cum dicat illum debère ſibi reſcribere, ſuperuacanea eſt hæc conditio, *ſi tibi curæ.* Quamobrem hunc locum ſic explico longe ſimplicius, &, niſi fallor, etiam verius: debes reſcribere vtrùm frater tuus Munatius tantæ tibi ſit curæ, quantæ fratrem fratri eſſe conueniat, nec'ne. Neque verò reticebo, me in tribus libris calamo exaratis ita ſcriptum reperiſſe, *ſit tibi curæ.* quæ quidem ſcriptura mihi non diſplicebit, ſi ſubintelligetur *ne.*

Indomita ceruice feros] videtur translatio ſumta à bobus indomitis, & durarum ceruicum: *σκληραύχενας* vocant Græci.

indigni rumpere] indigni, qui rumpatis. ſic loquuntur Græci *ἀνάξιοι ὄντες λύειν.* Admonendus autem eſt adoleſcens, ſententiam vſque ad verſum vltimum pendere hoc modo, ſiue vos feruor ſanguinis, ſiue imperitia rerum agitat, vbicunque locorum viuitis vos, quos non decet fraternam neceſſitudinem diſſoluere, paſcitur in veſtrum, &c. ab ijs enim diſſentio, qui ad nomen *indigni,* ſubintelligunt *eſtis.*

fraternum fœdus.] quod longè firmius, ac ſanctius eſſe debet, quàm amicorum neceſſitudo: & vetat Heſiodus tantidem amicum, quanti fratrem facere. *Μηδὲ κασιγνήτῳ ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον.*

AD ALBIVM TIBVLLVM. 4

ALBI, noſtrorum ſermonum candide iudex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere, quod Caſſi Parmenſis opuſcula vincat?
An tacitum ſiluas inter reptare ſalubreis,
Curantem quicquid dignum ſapiente, bonoque eſt?
Non tu corpus eras ſine pectore. dij tibi formam:
Dij tibi diuitias dederant, artemque fruendi.
Quid voueat dulci nutricula maius alumno:

Quàm ut ſapere, & fari poßit, quæ ſentiat, utq;
Gratia, fama, ualetudo contingat abunde,
Et mundus uictus non deficiente crumena?
Inter ſpem, curamq;, timores inter, & iras
Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.
Grata ſuperuenit, quæ non ſperabitur, hora.
Me pinguem, & nitidum bene curata cute uiſe:
Cum ridere uoles Epicuri de grege porcum.

COMMENTARII.

Albi, &c.] Albium Tibullum deſignat elegorum ſcriptorem: in quo præcipua eſt elegantia Latini ſermonis, nulla propemodum admiſſa figura loquendi peregrina, aut tranſmarina.

candide iudex] qui de ſermonibus noſtris ſinceré, & ſine maleuolentia iudicas. ſermonum appellatione autem ſatyras, & epiſtolas ſignificari putamus. nam contrà odæ carmina appellantur.

Caſsi Parmenſis] de quo ſaty. x. lib. 1.

ſiluas interreptare ſalubres] reptare inter ſiluas ſalubres, ut ſuprà annot. ad Od. VII. lib. 2.

reptare] remiſſius, ac lentius ambulare. Vtitur hoc verbo Lucret. lib. 2. ſed ad pecudes refert. *Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta Lanigeræ reptant pecudes.*

ſapiente, bonoq;] plerunque hęc duo coniuncta reperiuntur. vt epiſto. ad Mæcen. 2. *Vir bonus, & ſapiens dignis ait eſſe paratum.* & epiſt. ad Quinctium. *Vir bonus, & ſapiens audebit dicere, Pentheu Rector Thebarum,* &c. & in eadé. *Neue putes alium ſapiente, bonoq; beatum.* epiſt. de arte poet. *Vir bonus & prudens uerſus reprendet inertes.* & M. Tull. off. 3. oſtendit hęc inter ſe ſeparari non oportere. *Hæc igitur eſt illa pernicies, quòd alios bonos, alios ſapientes exiſtimant.*

corpus ſine pectore] excors: ἄφρων. Nam pectus cogitationis, & mentis ſedem eſſe vulgò putant, ex quo ductum *expectorare.*

voueat] optet, precetur, εὔχοιτο. ex quo vota pro optatis. ſuprà in reſponſ. Canidiæ epod. *Si tardiora fata te uotis manent.* & ſaty. VI. libr. 2. *Hoc erat in uotis.*

Quàm vt ſap. & fari poſſ. quæ ſent. vt que] Quid alumno maius nutrix optare poſſit; quàm vt primùm ſapiat, & prudenter ſentiat, deinde ſuas cogitationes eloqui, & exprimere queat? ſic Pindarus Olymp. εἰδ. ε. ὑγίεντα δ' εἴ τις ὄλβον ἄρδει ἐξαρκέων κτεάτεσσι, καὶ εὐλογίαν προστιθεὶς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι, id eſt, ſi quis cum integra valetudine facultates, & eloquentiam habeat coniunctam, non eſt, quòd deus eſſe velit. cùm legeretur autem anteà in omnibus libris excuſis, *& cui*, ego ab vno codice manu ſcripto adiutus, in quo ſcriptum erat, *ut cui* repoſui *utq;*. niſi forte quis malit. *utq; huic*

Gratia] vt gratia valeat apud principes, & potentes viros.

Et mundus victus] neque ſordidus, neque nimis amplus, & opiparus. ſaty II. lib 2. *Mundus erit, qui non offendet ſordibus, atque In neutram partem cultus miſer.* ex quo munditia. Plautus in Pœnulo. *mulieres ſunt admodum inſulſæ, atque inuenuſtæ, ſine munditia et ſumtu.* M. Tull. de finib. lib. 3. *mundos, elegantes, optimis cocis, piſtoribus, piſcatu, aucupio, uenatione, his omnibus exquiſitis uitantes cruditatem.*

Idem

Idem ad Q. Fratrem.lib.2. *Domum tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ condu xerunt.* translatè dixit Hor.epiſt.ad Aug. *et graue uirus Munditiæ pepulere.*

Omnem crede diem, &c.] exiſtima quotidie te moriturum. hoc ſi animo eris, quicquid tibi temporis ad vitam accedet, id tibi deputabis eſſe in lucro hæc enim ſententia ſignificatur per ſubſequentem verſum, *Grata ſuperueniet*, &c. cuius rei exemplum capere licet ex ceteris rebus ſecundis. finge aliquem ſperare, & expectare ampliſſimam hereditatem, eique id, quod ſperauit, tandem euenire: longè minor eſt huius voluptas, quàm ſi non ſperanti veniſſet. Ita longè maior eſt eius hominis vitæ iucunditas, qui in diem viuit: qui diem craſtinum ad ſe pertinere non exiſtimat: qui diei præſentis vſura contentus eſt, ſi ad diem craſtinum vitam produxerit, quàm eius qui vitæ ſpem in multos annos profert, ac producit. Gratiſſima enim erit eius diei vita, ad quem quis ſe peruenturum eſſe non ſperabat. Sic igitur viue, vt hodie moriturus. quantuncunque tibi dierum ad vitam præteritam accedet, id erit tibi multo iucundiſſimum. præclare igitur Anacr. Τὸ σήμερον μέλει μοι. Τὸ δ᾽ αὔριον τίς οἶδεν: id eſt, *Hodierna curo tantum. Cui craſtina hora nota eſt?* ſic Horat. ſup. Od. VII. lib.4. *Quis ſcit, an adyciant hodiernæ tempora ſummæ Craſtina Dij ſuperi?*

ſupremum] vltimum. vt epiſt. proxima. *Supremo te ſole domi Torquate manebo.* & ſaty.1. lib.1. *ad uſque Supremum tempus, ne ſe penuria uictus Deſiceret, metuebat.* & Od. XIII. lib.1. *Quos irrupta tenet copula, nec malus Diuulſus querimonijs Suprema citius ſoluet amor die.* Od. XVII. lib.2. *ſupremum Carpere iter comitis parati.* & epiſt. ad Auguſt. *Comperit inuidiam ſupremo fine domari.* & epiſtol. 2. lib. 2. *Nunc prece, nunc pretio, nunc ui, nunc ſorte ſuprema Permutet dominos.*

nitidum] corpore nitido, & ſolido: carne læui, & polita, non horrida, neq; ſquallida.

Epicuri de grege porcum] hominem in voluptate abdominis, & gutturis ſummum bonum ponentem. eadem ratione dixit illud M. Tullius in L. Piſonem. *Confer nunc Epicure noſter ex hara producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuam cum mea.* Quamuis enim Epicurus videretur interdum in quadam animi voluptate ſummum bonum conſtituere, hanc de eo opinionem tamen ipſius refellit oratio. eius enim hæc verba ſunt, quæ retulit Athen. lib.2. οὐ γὰρ ἔγωγε δύναμαι νοῆσαι τἀγαθόν, ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ τῶν χυλῶν ἡδονάς, ἀφαιρῶν δὲ τὰς διὰ τῶν ἀφροδισίων, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι᾽ ἀκροαμάτων, ἀφαιρῶν δὲ καὶ τὰς διὰ μορφῆς κατ᾽ ὄψιν ἡδείας κινήσεις. quæ ſic interpretatur M. Tullius lib. 2. de finibus. *non enim intelligo quid ſit, aut ubi ſit ſummum bonum præter illud, quod cibo, aut potione, et aurium delectatione, & obſcena uoluptate capiatur.*

AD TORQVATVM. 5.

SI potes archaicis conuiua recumbere lectis,
Nec modica cœnare times olus omne patella:
Supremo te ſole domi Torquate manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffuſa, paluſtreis
Inter Minturnas, Sinueſſanumque Petrinum.
Sin melius quid habes, arceſſe, uel imperium fer.
Iamdudum ſplendet focus, & tibi munda ſupellex.
Mitte leueis ſpes, & certamina diuitiarum,

Et

Et Moſchi cauſam. cras nato Cæſare feſtus
Dat ueniam, ſomnumque dies. impune licebit
Aeſtiuam ſermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, ſi non conceditur uti?
Parcus ob heredis curam, nimiumque ſeuerus
Aſsidet inſano. potare, & ſpargere flores
Incipiam: patiarque uel inconſultus haberi.
Quid non ebrietas deſignat? operta recludit:
Spes iubet eſſe ratas: in prælia trudit inermem.
Sollicitis animis onus eximit: addocet arteis.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Inuitus: ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx
Oſtendat tibi te: ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet: vt coeat par,
Iungaturque pari: Brutum tibi, Septimiumque,
Et niſi cœna prior, potiorque puella Sabinum
Detinet, aſſumam. locus eſt & pluribus vmbris:
Sed nimis arcta premunt olidę conuiuia capræ.
Tu, quotus eſſe velis, reſcribe: & rebus omisſis,
Atria ſeruantem, poſtico falle clientem.

COMMENTARII.

Si potes archaicis] hæc eſt vera, & germana ſcriptura. ſunt autem Græco nomine archaici lecti Latino antiqui, id eſt, antiquo modo, & more fabricati. vtitur hoc nomine Dionyſ. Halicarn. *βιβ. β. ἀρχαι ολ. Ρωμ. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς ἐν τραπέζαις ξυλίναις ἀρχαϊκαῖς.* quomodo autem menſæ archaicę, eodem modo, & lecti archaici ſunt appellati: ſuntque intelligendi lecti imperitè, & parum eleganter facti.

recumbere] accumbere. vide, quæ ſuprà notaui ad Od. XXVII. libr. I.

times] fugis, abhorres, *φυλάττῃ*. vt alibi docuimus.

Supremo ſole] ſub veſperam. hora diei XI. aut duodecima.

manebo] expectabo, vt ſuprà diximus ad Od. XXVIII. lib. I.

iterum Tauro diff.] diffuſa iterum COS. T. Statilio Tauro. ſic notabatur ætas, & bonitas vini, conſulum (inquam) nominibus, vt notauimus ad Od. 3. lib. 2. ibi. *Interiore nota Falerni.* vnde nota Opimiana, & Aniciana apud M. Tull. libr. de claris orat. fuit autem T. Statilius Taurus iterum conſul anno ab vrbe condita DCCXXVIII. Cæſaris Auguſti collega. conſul primùm fuerat anno ab V. C. DCCXVII. ſubinſtitutus in locum L. Caninij Galli, qui abdicauerat ſe magiſtratu: collega autem M. Vipſanij Agrippæ.

diffuſa] è torculari, vel lacu, vel dolio in amphoras fuſa. Solebant enim vete-

veteres è dolijs vinum in cados,teſtas, & ſimilia vaſa diffundere in multos annos. vtitur eodem verbo ſaty. II. libr.2. ſed paulo aliter. *Et niſi mutatum parcis diffundere uinum.* vtitur & M. Tull. lib.2. de finib. *quibus uinum diffuſum è pleno ſit œnophoro*: niſi quis & apud M. Tull. putet legendum *defuſum*,& apud Hor. *defundère*. Quid ſit autem vinum diffundere, à Iuriſc. intelligere licet. Proc. de tritico, vino,& oleo legatis. *Illud uerum eſſe puto, cui uinum cum uaſis legatum erit, ei amphoras & cados, in quibus uina diffuſa ſeruamus, legata eſſe. Vinũ enim in amphoras & cados hac mente diffundimus, ut in his ſit donec uſus cauſa cõprobetur, et ſcilicet cũ his amphoris, & cadis id uendimus. In dolia autem autem alia mente conijcimus, ſcilicet ut ex his poſtea uel in amphoras, & cados diffundamus, uel ſine ipſis dolijs.* Idem. *Qui uinum Surrentinum in urnalibus habebas diffuſum, is tibi uinum legauerat in amphoris. Omne illud quoque uinum, quod in urnalibus fuiſſet, legatum eſſe Labeo, et Trebatius reſponderunt.* Pomponius. *uino legato ea demum uaſa ſequuntur, in quæ uina ita diffuſa ſunt, ut non ad perpetuum uſum reſeruentur, ueluti amphoræ & cadi.* Iterum Proculus. *Cui uinum heres dare damnatus eſt: quod in amphoris & cadis diffuſum eſt, dari debet, etiam ſi uaſorum mentio facta non eſt.* Africanus in titulo de legatis & fidèicomm.3. *Nam et ſi uina diffudiſſet habiturus uſui ipſe & heres eius, tamen in penu omne exiſtimari.* in amphoris autem & cadis,& ſimilibus vinum in multos annos ſeruari ſolitum eſſe à veteribus illis, non in dolijs; declarat etiam locus ille M. Tull. in Bruto. *ut ſi quis Falerno uino delectetur, ſed eo nec ita nouo, ut proximis conſulibus natum uelit, nec rurſus ita uetere, ut Opimium, aut Anicium conſulem quærat: Atqui eæ notæ ſunt optimæ, credo: ſed nimia uetuſtas nec habet eam, quam quærimus ſuauitatem, nec eſt iam ſanè tolerabilis. Num igitur qui hoc ſentiat, ſi is potare uelit, de dolio ſibi hauriendum putet? minime: ſed quandam ſequatur ætatem*, &c.

Inter Minturnas] ſignificat vinum hoc non eſſe admodum magni pretij, neque admodum generoſum, vt pote in paludibus natum. Minturnæ oppidum Liri fluuio, & Sinueſſæ oppido propinquum, in Campaniæ finibus.

arceſſe, vel imperium fer.] vel arceſſe vinum, quod habes, melius meo, id eſt, iube tecum afferri ad me: vel patere tibi meum miniſtrari, id eſt, vtere eo vino, quod tibi apponam. verbo arceſſendi ſic vtitur M. Tull. libr.16. epiſt. ad Att. epiſt. cuius initiũ eſt, *Nonis accepi*,&c. *Ego autem et eius librum arceſſiui, & ad Athenodorum Caluum ſcripſi, ut ad me* τὰ κεφάλαια *mitteret.* & epiſto. ad M. Fab. Gallum libr.7. *ſed tamen, ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem uelim me facias, ubi ſint, quando arceſſantur, quo genere uecturæ.* arceſſendi verbum Priſcianus docet lib.1. ab arcio deflexum eſſe *arcio* autem dici pro *accio*. Quòd autem verbo *accerſere*, pro *arceſſere* vulgus vtitur, errat. nam vitioſa ſcriptura eſt,& vbicunque *accerſere* ſcriptum eſt, *arceſſere*, reſtituendum. Denique hoc loco omnia antiqua exemplaria habent *arceſſe*.

certamina diuitiarum] id eſt, nimium ſtudium, nimiamque contentionem in diuitijs comparandis.

Et Moſchi cauſam] clientis tui, cuius tu patronus es: cuius cauſam recepiſti.

cras nato Cæſare feſtus] dies natalis Cæſaris.

ſermone benigno] ſermone multo, & liberali, & largo. vt ſuprà ad Od. XVII. lib.1. annotauimus. *tendere* autem poſitum pro extendere, id eſt, producere, extrahere.

Quò mihi fortunas ſi non conc.] ita legendum eſſe indicauit Muretus,& vt ita legatur, conſuetudo Latini ſermonis,& ratio poſtulant. ſubaudiendum enim verbum expetam, vel optem,& ſimilia. omiſſum autem eſt à librarijs s. nominis *fortunas*, propter s. vocis ſequentis. vt in multis alijs ſimilibus

accidit

accidit. P. Victorius porrò aliter legit: à quo diſſentio.

Parcus ob heredis curam] ſic ſuprà Od. VII. lib. 4. *Cuncta manus auidas,* &c. & ſaty. vlt. lib. 1. *nec metuam, quid de me iudicet heres.*

ſeuerus] rebus ſerijs nimis deditus, triſtis.

Aſsidet inſano] proximus eſt inſano, id eſt, ſimilis.

patiarque vel inconſultus haberi] Græcorum more locutus eſt, vt ſuprà Od. II. lib. I. *patiens uocari Cæſaris ultor.* nam Latinè diceremus, patiarque me vel inconſultum haberi.

Quid non ebrietas deſignat?] innouat, efficit? tralatio eſt, vt Terent. adelph. *modò quid deſignauit?* nam deſignare eſt inuſitatum, & nouum quiddam efficere.

operta recludit, &c.] huc pertinent ea, quæ collegimus ad Oden XVIII. libr. I. ibi, *Arcaniq; fides prodiga perlucidior uitro.* & ſaty. 4. libr. I. ibi, *Condita cum uerax aperit præcordia Liber.* Sic & Homer. ἰλ. ξ. ait hominem etiam valdè prudentem ac ſapientem à vino impelli, vt & cantet, & molliter rideat, & ſaltet, & nonnulla loquatur, quæ taceri præſtitiſſet. Homeri verba ſunt hęc, οἶνος γὰρ ἀνώγει ἠλεός, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ', ἀεῖσαι, Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν. Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον.

Spes iubet eſſe ratas] ſic ſup. Od. XXI. lib. 3. *Tu ſpem reducis mentibus anxijs.* Ariſt. ἠθικ. Νικομ. γ. εὐέλπιδες γὰρ γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι. Idem problem. de atra bile, ἔτι πάντας ὁ οἶνος εὐέλπιδας ποιεῖ.

Hæc ego procur. & idon. imp.] id eſt, hę ſunt meę partes: hęc procurare iubeor, ego, qui ad hanc procurationē idoneus ſum, & non inuitus ad hanc procurationem vocor.

ne turpe toral] illotum, immundum. aliàs ad animum refertur, vt Od. V. lib. 3. *Turpis maritus.* toral autem, ſeu torale, veſtis ſtragula, quæ toro imponitur, vt ſaty. IIII. libr. 2. *Et Tyrias dare circum illota toralia veſtes.*

Corruget nares] offendat. ſolent enim qui odore aliquo offenduntur, nares contrahere. *corrugare nares* autem, quamuis hic de re, quæ offendit nares, dicatur: ad perſonam quoque tamen, quę odore aliquo offenditur, referri poteſt. ſic ſuprà *frontem explicare* dixit, de ijs rebus, quę hilaritatem afferunt Od. XXIX. lib. 3 *Mundæque paruo ſub Lare pauperum Cœna ſine aulæis, & oſtro Sollicitam explicuere frontem.*

Oſtendat tibi te] ſplendeat inſtar ſpeculi, tibique intuenti tui reddat imaginem: quod fit aere repercuſſo, atque in oculos regeſto. De ſpeculis vide Lucret. lib. 4. & Plin. lib. 33. & Platon. in Timæo.

foras eliminet] foras efferat, diuulget. Ennius vſus eſt hoc verbo, ſignificatione abſoluta, *Quid ſic extra ædes exanimata eliminas?* elegans eſt epigramma lib. 2. epigramm. Græc. quod declarat, quàm ſit horribile ac fugiendum id hominum genus, quod, quę dicuntur liberius in conuiuio libero, perfidiſſimè enunciat, ac diuulgat. Οὔ μοι πληϊάδων φοβερὰ δύσις, οὐδὲ θαλάσσης. Ορνύμενον ςυφελῷ κῦμα περὶ σκοπέλῳ, Οὐδ' ὅταν ἀστράπτῃ μέγας οὐρανός, ὡς κακὸν ἄνδρα ταρβῶ, καὶ μύθων μνήμονας ὑδροπότας.

vt coeat par, iungaturque pari] hęc quoque pendent ab illis ſuperioribus *Hæc ego procurare,* &c. neque ſunt coniungenda cum ijs, quæ ſequuntur, *Brutum tibi, Septimiumque,* &c. ſignificat enim Horatius boni conuiuatoris eſſe operam dare, vt conuiuæ ſint pares, aut certè non admodum diſpares. Coire pro eo, quod eſt coniungi, & congregari, vſurpauit etiā in principio libri de arte poet. *Sed non vt placidis coeant immitia.*

Bru-

Brutum tibi,Septimiumque,&c.] hęc ab ijs,quæ antecedunt, ſeparanda ſunt interpunctionis nota.neque uerò aſſentior ijs,qui legi uolunt *Brutam tibi,Septimiamque*, quaſi ſignificet Horat. ſe puellas aliquas in conuiuio adhibiturum. Nam primùm Bruta , & Septimia nomina ſunt ingenuarum fœminarum . At neque ingenuę in conuiuijs intererant,niſi cum uiris ſuis,neque ſcorra nominibus ingenuarum mulierum appellabantur, niſi fortè eſſent libertæ:ſed,ut ferè erant ſeruæ , ſic & nominibus ſeruilibus & plerunque peregrinis afficiebantur . Deinde uerſus qui ſequitur , *Et niſi cœna prior* , &c. uincit legendum eſſe *Brutum* , *Septimium*, *Sabinum* . aſſumam (inquit) tibi Brutum , Septimium, Sabinum , niſi hic Sabinus à conuiuio lautiore , & à formoſiore puella retinebitur . Quòd ſi quis mihi dicat in hac cœna etiam puellas inter fuiſſe , fateor id quidem : ſed nego eas hic nominari.

locus eſt & pluribus vmbris] vmbræ dicuntur conuiuæ , qui ad conuiuium eunt à conuiuatore quidem non uocati, ſed à uocatis ducti, illos uidelicet ſequentes,ut umbra corpus.uide Plutarchum συμποσιακῶν προβλ.lib.7.Horat. ſaty.VIII.lib.2.*quos Mæcenas adduxerat umbras*.

Sed nimis arcta premunt olidæ con.] caper,aut capra,fœtor ſub ala, ut ſuprà diximus ad Od.XII.epod. ubi hircum nominat . licet (inquit) plures tecum comites adducas : ſed hoc eſt metuendum , ne è multitudine conuiuarum arctè ſedentium exiſtat alarum odor grauis,& teter.

quotus eſſe velis] quot uelis uocari.

Atria ſeruantem] in atrio domus te expectantem.

poſtico falle] oſtio poſteriore,ψευδόθυρον,id eſt,falſa porta, ut Græci nominant.anticum,& poſticum opponuntur inter ſe.

falle] late,λάνθανε.lege annot. ad Od.x lib.I.

clientem] Moſchum,uel quemuis alium. patronus & cliens ex ijs ſunt,quæ ad aliquid referuntur . Quemadmodum autē patroni erat,clientem in iudicio, ſiue priuato,ſiue publico,defendere,eius curā habere,ut liberorum: ita clientis officium erat , patronum, tanquam parentem quendam colere , eum , aut eius filios ab hoſtibus captos redimere , eius filiabus collocandis dotem præbere , ſi patronus eſſet tenui,& anguſta re familiari. erantque clientes plebeij ordinis : patroni ſenatorij : quod initio à Romulo fuerat inſtitutum , ut inter patres & plebem concordia conſeruaretur.ex eo natum,ut inferiores homines uiros claros,& ſplendidos,patronos uocarent,ut epiſt.VII.lib.I.*pol me miſerum patrone uocares,Si uelles(inquit)uerum mihi dicere nomen*.& eàdem epiſt.Mena ille cliens appellatur.eadem ratione orator, qui alterius caput & fortunas defendit, patronus,& qui defenditur,cliens dici ſolet, ut hoc loco, & Vatinius epiſtol.ad Cic. lib.5.*ſi tuam conſuetudinem in patrocinijs tuendis ſeruas. P. Vatinius cliens ad te uenit, qui pro ſe cauſam dicier uult.*

AD NVMICIVM.

NIL admirari,propè res eſt una Numici,
Solaque,quæ poſſit facere,& ſeruare beatum,
Hunc ſolem,& ſtellas:& decedentia certis
Tempora momentis ſunt,qui formidine nulla
Imbuti ſpectent.quid cenſes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis,& Indos?

Ludicra quid, plauſus, & amici dona Quiritis?
Quo ſpectanda modo, quo ſenſu credis, & ore?
Qui timet his aduerſa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto. pauor eſt vtrobique moleſtus:
Improuiſa ſimul ſpecies exterret vtrunque.
Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat ne: quid ad rem,
Si, quicquid vidit melius, peius ve ſua ſpe,
Defixis oculis, animoq́ue, & corpore torpet?
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Vltrà, quàm ſatis eſt, virtutem ſi petat ipſam.
I nunc, argentum, & marmor vetus, æraq́ue, & arteis
Suſpice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quòd ſpectant oculi te mille loquentem:
Nauus manè forum, & veſpertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius, indignum, quòd ſit peioribus ortus,
Hic tibi ſit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid ſub terra eſt, in apricum proferet ætas:
Defodiet, condetq́ue nitentia. cum benè notum
Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appi:
Ire tamen reſtat, Numa quò deuenit, & Ancus.
Si latus, aut renes morbo tentantur acuto:
Quære fugam morbi. vis rectè viuere? quis non?
Si virtus hoc vna poteſt dare: fortis omiſſis
Hoc age delicijs. virtutem verba putas, vt
Lucum ligna? caue ne portus occupet alter:
Ne Cybiratica, ne Bythina negocia perdas.
Mille talenta rotundentur: totidem altera: porrò &
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadret aceruum.
Scilicet vxorem cum dote, fidemq́ue, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Ac benè nummatum decorat Suadela, Venuſq́ue.
Mancipijs locuples eget æris Cappadocum rex.
Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, vt aiunt,
Si poſſet centum ſcenæ præbere, rogatus,
Qui poſſum tot? ait: tamen & quæram: & quot habebo
Mittam. pòſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamydum: partem, vel tolleret omneis.
Exilis domus eſt, vbi non & multa ſuperſunt:
Et dominum fallunt, & proſunt furibus. ergo

Si res ſola poteſt facere, & ſeruare beatum:
Hoc primus repetas opus: hoc poſtremus omittas.
Si fortunatum ſpecies, & gratia præſtat:
Mercemur ſeruum, qui dictet nomina: læuum
Qui fodiat latus: & cogat trans pondera dextram
Porrigere. hic multum in Fabia valet: ille Velina:
Cuilibet hic faſceis dabit: eripietque curule
Cui volet, importunus ebur. frater, pater adde:
Vt cuique eſt ætas, ita quenque facetus adopta.
Si bene qui cœnat, benè viuit: lucet: eamus,
Quò ducit gula: piſcemur: venemur: vt olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſeruos,
Differtum tranſire forum, populumque iubebat:
Vnus ut è multis populo ſpectante referret
Emtum mulus aprum. crudi, tumidique lauemur,
Quid deceat, quid non obliti, Cerite cera
Digni, remigium vitioſum Ithacenſis Vlyſſei:
Cui potior patria fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti cenſet, ſine amore, iocisque
Nil eſt iucundum: viuas in amore, iocisque:
Viue: vale. ſi quid nouiſti rectius iſtis:
Candidus imperti: ſi non, his utere mecum.

COMMENTARII.

Nil admirari propè res eſt, &c.] vidétur hæc magnopere pugnare cũ ijs, quæ ſunt apud Platonem ἐν Θεαιτήτῳ, his verbis, μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος τὸ θαυμάζειν. οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας, ἢ αὕτη. id eſt, maximè enim uidetur eſſe philoſophi hic affectus, nempe admirari. Nõ enim aliud philoſophiæ principium eſt, quã ad ipſum. & ita Ariſt. lib. 1. τῶν μετὰ τὰ φυσ. ſed Horatius hoc loco uult cupiditatem, & metum, lætitiam & dolorem ex earum rerum, quas cupimus, & metuimus, propter quas dolemus, lætitiaque afficimur, admiratione naſci. denique ſi diuitias, & honores, & uoluptates, ſi paupertatem, morbum, exilium, mortem contemneremus, ac pro nihilo putaremus, ab omni cupiditate, metu, ceteriſque animi morbis ſoluti, ac uacui eſſemus.

ſeruare beatum] ſic locutus eſt ſaty. 1. lib. 1 *retinere uelis, ſeruareque amicos*

Quid maris] munera, ἀπὸ κοινοῦ.

amici dona Quiritis] Mecenatis, & potentioris amici. alij, honores, qui deferuntur à populo Romano, intelligunt.

Quo ſpectanda modo, &c.] utrum cum aliqua cupiditate, nec'ne? uel utrùm cum aliqua admiratione, ex qua cupiditas oritur, nec'ne?

Qui timet his aduer. &c] ut, qui cupit, admiratur: ita & qui metuit: ſed non prorſus eodem modo. Nam qui cupit, ita admiratur, ut id quod admiratur, expetendum eſſe exiſtimet: qui metuit uerò, ut fugiendum eſſe: ille admiratur bona fortunæ, & res ſecundas, easque expetit: hic fugit contrarias. mirari

vſurpauit ſuprà in re, quę videtur bona. Od.IX.lib 4. *Non ſola comtos arſit adulteri Crineis, & aurum ueſtibus illitum Mirata, regaleisq; cultus*, &c.& Virg. in Sileno *Tum canit Heſperidum miratam mala puellam.*

pauor] τὸ θάμβος.

vtrobique] non potui ſex librorum manuſcriptorum, trium Vatic. Faer. Iann. Torn. qui ita habent, conſenſum negligere: tametſi vulgata *utrique* ſit tolerabilis. *utrobique* autem interpretor in cupiendo, & metuendo.

Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat'ne] hæ ſunt quattuor animi perturbationes, quę ceteras omnes eiuſdem generis continent. qua de re vide M. Tullium Tuſcul. lib. 4. quo loco ſcribit Stoicos docere duas naſci ex duobus opinatis bonis, nempe lętitiam, & libidinê, vt lætitia ſit præſentium bonorum, libido futurorum: duas ex duobus malis opinatis, metum, & ægritudinem, metum quidem futuris, ægritudinem verò præſentibus. legendum autem eſt apud Horatium *cupiat, metuat'ne*, non vt vulgò legitur, *metuat'ue*.

Defixis oculis] τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηγὼς, vel ἀτενὲς ὁρῶν, quo acerrima, attentiſsimaque ſignificatur cogitatio, vt alibi dicemus.

Inſani ſapiens nomen ferat, &c.] Sic M. Tull. Tuſcul. lib. 4. *Itaque primum in ipſa cupiditate, cum id ſolum agitur, ut ea tollatur, non eſt quærendum bonum illud, nec'ne ſit, quod libidinem moueat: ſed libido ipſa tollenda eſt: ut ſiue, quod honeſtum eſt, id ſit ſummum bonum, ſiue uoluptas, ſiue horum utrunque coniunctum, ſiue illa tria genera bonorum, tamen etiam ſi uirtutis ipſius uehementior appetitus ſit, eadem ſit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio.*

I nunc, argentum, &c.] conceſſio eſt, diſſimulationis, & irriſionis plena, qua vtuntur Latini, cum vel à re quapiam deterrent, vel aliquid improbant, vel fieri non poſſe ſignificant, vt Catull. in Memmium, quanuis omiſerit verbum i, *Pete nobileis amicos*. Virg. Aen. 7. *I nunc, ingratis offer te irriſe periclis: Tyrrhenas i, ſterne acies, rege pace Latinos.* & Horat. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. *I nunc, & uerſus tecum meditare canoros.* Propert. lib. 3. *I nunc, tolle animos, & tecum finge triumphos.* Ouid. lib. 2. de arte amandi, *I nunc, claude fores cuſtos odioſe puellæ, Et centum duris poſtibus adde ſeras.* ibid. *Paruit imperio dominæ Tyrinthius heros: I nunc, & dubita ferre, quod ipſe tulit.*

æraq;] ſtatuas æreas, vel vaſa ærea antiqui artificij.

Gaude, quòd ſpectant oculi] conueniunt hæc in homines eloquentiæ laude claros, qui corona, & frequentia delectantur: immò verò, qui ſi à corona relicti ſint, non queant dicere, vt reſpondet Brutus apud M. Tull. in Bruto.

& veſpertinus] id eſt, veſperi, vt docuimus ſuprà ad Od. XVI. epod. ſic ſat. VI. lib. I. *Fallacem Circum, ueſpertinusq; pererro Sæpe forum.*

dotalibus emetat agris] id eſt, è dotalibus agris metat, vt annotatum eſt ſuprà ad Od. VII. libr. 2. dotales agros intellige, quos in dotem accepit ab vxore.

indignum, quòd ſit, &c.] hæc dicuntur ex eius ſenſu, & ſententia, qui ſtudium omne ſuum in augenda re familiari ponit, & collocat, quaſi in pecunia, & copijs ſita ſit beata vita. ſuntque vultuosè pronuncianda, hoc modo, Indignum eſt Mucium, hominem inferiore loco natum, quàm tu es, te ditiorem eſſe. in tribus Vatic. Faer. Torn. ſcriptum eſt, *Mutus, ut indignum.*

Hic tibi ſit potius] hic verſus aut legendus cum interrogatione, hoc modo, tu ne patieris, vt tibi huius diuitię ſint mirabiles potius, quàm illi tuæ? vel intelligendus eſt pendere ab illis, qui antecedunt, *Nauus manè forum*, &c. &, *Ne plus frumenti*, &c. vt ſit hęc ſententia: rei faciendę operam naua, ne Mucius plus frumenti metat ex agris dotalibus, quàm tu, & ne tibi ſit mirabilis potius

ob

ob diuitias, quàm tu illi. & ita ſubintelligemus *ne*, vel repetemus *ἀπὸ κοινοῦ*. Quòd ſi legamus *Hic tibi ſi potius*, vt habent quædam vulgata exemplaria, pendebit à ſuperiore verſu, hoc modo, Indignum fuerit, quia Mucius natus ſit obſcuriore loco, quàm tu, ſi tibi ſit potius mirabilis, quàm illi tu. & ita ſubintelligendum erit *ſit*. iudicet lector.

Quicquid ſub terra eſt, in apricum] ſic Sophocles in Aiace, Ἅπανθ' ὁ μακρὸς, κἀναρίθμητος χρόνος φύει τ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται. Quicquid hodie occultum, & obſcurum eſt, tempore prodibit in lucem, & in promtu erit: quæ nunc ſunt in promtu, & quæ ſunt omnium oculis expoſita, ea de medio tollet vetuſtas, & tenebris obſcurabit ſempiternis.

Ire tamen reſtat, Numa quò] moriendum eſt. ſic Lucret. lib. 3. *Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit*. lege annot. ad Od. XXVIII. lib. I.

Si latus, aut renes] ſi laboras morbo lateris, quem Græci πλευρῖτιδα nominant, aut renum dolore, quem νεφρῖτιν, &c.

Si virtus hoc vna poteſt dare] ſic reperi ſcriptum in libris manu ſcriptis, & ita ſcriptum eſſe in codice Bernard. Lauredani, teſtantur viri docti, quā ſcripturam comprobant & nonnulli libri typis excuſi. *hoc* autem, intellige, rectè viuere. Itaque hic verſus non eſt ita à ſuperiore ſeparandus, quaſi nouæ ſententiæ principium ſit: ſed cum eo ita coniungendus, quaſi pendeat ſententia.

Hoc age] huic vni rei ſtude, in hac vna cogitatione, curaque verſare: in hoc vno tuus animus ſit occupatus. ſic epiſt. ad Loll. II. huius libri, *Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura.*

virtut. ver. put. vt Luc. ligna?] hic ſcribenda eſt interrogationis nota, vt ſit hic ſenſus Horatij, ſi virtutem verba putas, neque eam quicquam ad beatam vitam valere exiſtimas: totum ſtudium, totamque operam tuam ad quæſtum, & pecuniam congerendam confer. Dion. lib. 47. narrat, Brutum clade accepta in illo vltimo cum Octauiano, & M. Antonio, prælio dixiſſe, ὦ τλῆμον ἀρετὴ· λόγος ἄρα ἦσθα· ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον, ἤσκουν· σὺ δ' ἐδούλευες τύχῃ, id eſt, ò miſera virtus, eras igitur fabula, ſeu verba: At ego te, vt rem, colebam, & exercebam: tu autem fortunæ ſeruiebas.

Ne Cybiratica, ne Bithy. neg.] à negocio, & negociando, negociatores ſunt appellati, quales ſunt publicani, aratores, pecuarij. mercatores autem longè ab his differunt, vt ſuprà oſtendimus.

rotundentur] rotundandi verbo vtitur & M. Tull. in Timæo, *cumque ſimilem uniuerſitatis naturæ mundum efficere vellet, ad uolubilitatem rotundauit*. videtur autem ab Horatio pro eo, quod eſt, aceruum, aut ſummam complere, poſitum eſſe.

totid. altera] id eſt, mille. ſic Virg. Palæm. *cras altera mittam.*

Tertia ſuccedant] tertia mille poſteà accedant.

& quæ pars quadret] & pars, quæ aceruum in quadrum redigat: nempe quarta mille, quæ quattuor millia efficiant. *quadrare* enim per tralationem quādam perficere eſt. M. Tull. orat. perf. *delectationis aucupium, & quadrandæ orationis induſtria*. nonnunquam abſolutum eſt, vt Virg. Georg. 2. *Arboribus poſitis poſitis ſecto uia limite quadret.*

Scilicet vxorem cum dote, &c.] ſic ſatyr. III. lib. 2. *Virtus, fama, decus, diuina, humanaque pulchris Diuitijs parent, quas*, &c. Heſiodus paucioribus verbis, quantum momenti habeat, quantumque valeat pecunia, ſatis declarat hoc verſu, Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι, id eſt, pecunia enim mortalibus anima eſt.

ſuadela] eloquentia, dicendi facultas. Priſc. deducit à verbo ſuadeo, vt à

candeo candela, lib 4. cum à nomine *ſuada* oriri uideatur, quod nomen ab Ennio uidetur factum ad exemplum Græci nominis πειθώ, id enim ſignificare uidetur M. Tull. in Bruto, his uerbis, πειθώ. *quam uocant Graci, cuius effector eſt orator, hanc ſuadam appellauit Ennius.* hanc eandem hominum reginam appellat Euripides in Hecuba, quęrens quamobrem homines ceteras quidem diſciplinas magno ſtudio perdiſcant: in eloquentia autem non aſſiduè elaborent, neq; eius magiſtris magnam mercedem perſoluant, ut poſſint alteri perſuadere, quæ uelint, ab eoque obtinere. verba Eurip. ſunt hæc, τί δῆτα θνητοὶ τἄλλα μὲν μαθήματα Μοχθοῦμεν, ὡς χρὴ πάντα, καὶ μαστεύομεν; Πειθὼ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην Οὐδέν τι μᾶλλον ἐς τέλος σπουδάζομεν, Μισθοὺς διδόντες μανθάνειν, ἵν᾽ ᾖ ποτε Πείθειν, ἅ τις βούλοιτο, τυγχάνειν θ᾽ ἅμα: Themiſtocles apud Herodot. lib. 8. Πειθὼ καὶ Ἀνάγκην, id eſt, ſuadelam, & neceſſitatem magnos deos eſſe dicit, iiſq; fretos Athenienſes ab Andrijs pecuniam depoſcere.

Manc. locuples eget, &c.] hunc uerſum ſic explico, rex Cappadocum Mancipijs locuples, id eſt, multorum ſeruorum dominus, & mancipijs abundans, eget ęre. Cappadoces enim barbari, ſeruique ſunt uel natura, uel lege, ſeruiuntque ſuo regi, ut ſerui domino. Prętereà è Cappadocia ſerui uenales Romam adducebantur. M. Tull. in orat. quam habuit ad ſenatum, poſt redit. *Cum hoc homine, an cum ſtipite Aethiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil crederes intereſſe: ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem modò abreptum de grege uenalium diceres.* quidam ſic interpretantur, Locuples, id eſt, is qui pecunia abundat, ſeu pecunioſus, eget mancipijs: Rex Cappadocum, id eſt, qui cõplures ſeruos habet, pecunia eget. à quibus diſſẽtio. ſignificat enim Horatius ſeruorum multitudinem, ceterarumq; rerum copiam, ſine pecunia mancam, ac debilem haberi. *locupletes*, (inquit Feſtus) *multorum loculorum domini.*

Ne fueris hic tu] ne talis fueris, qualis Cappadocum rex, aut mango aliquis mancipijs abundans, pecunia egens, ſi ſummum bonum poſitum eſſe putas in diuitijs, & pecuniæ magnitudine: ſed eſto potius talis, qualis Lucullus, qui non ſolum nulla re egebat: ſed etiam multo plura poſsidebat, quam ſe poſsidere putaret prouocabulum *hic* refertur ad id, quod antecedit, non ad id, quod ſequitur, ut epiſt. ad Vallam, *Nimirum hic ego ſum.* & ſat. I I. lib. I. *Huic ſi mutonis uerbis*, &c. & ſaty. I I I I. eiuſd. lib. *Hic tibi comis, & urbanus*, &c.

chlamydes Lucullus, &c.] Plutarchus hanc hiſtoriam in Lucullo extremo narrat, atque etiam Horatium Flaccum nominat, his uerbis, στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινὶ κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο σκεψάμενος ἂν ἔχῃ, δώσειν. εἶτα μεθ᾽ ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν, ὁπόσων δέοιτο. τοῦ δὲ ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρορώμενα, καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστὶν, id eſt, *Cum prætor quidam Romæ qui ludos magnificentiſſimos facere, & ſpectaculum apparatiſſimum populo præbere cogitabat, petiuiſſet ab eo ad ornatum chori chlamydes aliquot purpureas; reſpondit ſe uiſurum, haberet, nec ne: & ſi haberet, daturum. poſtridie quæſiuit ab illo, quot chlamydibus ei opus eſſet: cum ille reſpondiſſet, centum ſatis ſibi futuras, Lucullus iuſſit eum bis tantum ſumere. Ad quod acclamans Flaccus poeta, dixit, illas non uideri eſſe diuitias. ubi ea, quæ negliguntur, & quæ ignorantur, plura non ſunt ijs, quæ ſunt in promtu, quæque apparent.*

prębere] πορίζειν, ſuppeditare.

millia quinque] diſcrepat ab Horatio Plutarchus, qui Lucullum ducentas chlamydes duntaxat domi repeciſſe ſcribit: hoc eſt duplo plures, quam ab ipſo eſſent petitæ. Sed licet reſpondere Plutarchũ, ut hiſtoricum, primã hiſtoriæ

legem

legem ſeruaſſe: quę eſt, ne quid falſi dicat. Horatium autem, ut poetam, rei quidem ueritatem eò uſque ſecutum, quoad inſtituto eius opus fuerit: rem ipſam autem pro ſuo iure ornaſſe, & auxiſſe uerbis.

& quod habebo] ſic habent cod. Iann. Faer. & duo Vatic. non (ut quidam uulgati) *quod habebo.*

tolleret] ſumeret ut. ſaty. 4. lib. 1. *erat, quod tollere uelles.*

Exilis domus eſt] acclamatio eſt: & ita Plutarchus.

vbi non & multa ſuperſunt] narrat Plutarchus Scopam Theſſalum copioſum hominem, & opulẽtum, cum ab eo poſceret quidam, quæ ei ſupereſſent, quæque ſuperuacanea uiderentur, ita reſpondiſſe: at his ſuperuacuis, & quæ ſuperant, fortunati, & beati ſumus.

fallunt] latent, à domino ignorantur.

& proſunt furibus] Plautus in Aulul. *Nam hic apud nos nihil eſt aliud queſti furibus: Ita inanijs ſunt oppletæ, atque araneis.* & Tibull. li. 4. *Et domino ſatis, et nimium furique, lupoque.*

Hoc primus repetas opus, hoc poſtr.] hoc eſt, quod paulo antè dixit. *Nauus manè forum, et ueſpertinus pete tectum.*

Si fortunatum ſpecies, & gratia] ſi ſpecies, id eſt, decus externum, & forenſe: cultus & ornatus corporis ex honoribus, & magiſtratibus quæſitus, &c. M. Tull. in Piſon. *Magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas conſulis.* ibid. *in quibus ſi moderatio illa, quæ in noſtris ſolet eſſe conſulibus, non fuit: at fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus ſaltem Seplaſia dignus.* Idem epiſt. ad Lentul. lib. 1. *qui ſplendorem, et ſpeciem huius uitæ intuentur ſollicitudinem autem, et laborem perſpicere non poſſunt. et gratia præſt.* id eſt, ſi populi & potentium uirorum fauor beatum præſtant, ſi ambitioſus es: ſi in honore ſummum bonum poſitum eſſe exiſtimas, &c.

Mercemur ſeruum] ſeruum nomenclatorem. habebãt Romani illi ueteres magiſtratum petituri ſeruos nomenclatores, à quibus docebãtur, ac monebantur quo quiſq; ciuis, qui in ſuffragijs aliquid ualeret, nomine appellaretur, ut candidati à ſeruo nomenclatore admoniti ununquenque nominatim ſalutare poſſent: quod declarant uerba illa M. Tull. in orat. pro Murena: quibus Catonem alloquitur. *Quid, quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, ac decipis. nam ſi nomine appellari abs te ciues tuos honeſtum eſt, turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo, quam tibi. ſi, etiam ſi noris, tamen per monitorem appellandi ſunt, cur ante appellas, quam inſuſurrauit? aut quid, cum admoneris, tamen, quaſi tu tenoris, ita ſalutas? quid, poſteaquam es deſignatus, multo ſalutas negligentius?* ita autem legẽdum eſt apud M. Tullium, non, ut habent codices uulgati: quæ emendatio, mea eſt. Sed quæret aliquis, quamobrem ambitioſi homines, & candidati nominatim ciues ſuos appellare uellent, atque ad eam rem nomenclatores adhiberent. dicam. Cum ſtuderent illi ciuiũ beneuolentiã ſibi conciliare, primum erat caue re, ne eorum uoluntates à ſe alienarent, ne'ue eorum animos offenderent: Secundum omnia experiri, quibus hominum beneuolentiam allicitur, & comparatur. At obliuio nominum, iram ijs commouet, quorum nomina obliti ſumus. Videmur enim de ijs parum laborare, quos ita negligimus. ut ne eorum quidem nomina memoria teneamus: quod docuit Ariſtoteles. libr. 2. rhetoric. Contrà ſalutare homines nominatim, ſignificat noſtrum in eos ſtudium, curam, & diligentiam. Itaque non eſt mirum, ſi candidati, & honoris cupidi, tales ſalutationes adhibebant, ut unum quiddam ad hominum beneuolentiam colligendam accommodatiſſimum, atque utiliſſimum. Id uidit Homerus, apud quẽ ἰλ. κ. Agamemnon fratri Menelao præcipit, ut ſuo quẽque

Græcorum,

Græcorum, nomine appellet: ipſos honorificè ſalutet, de ſe modicè & ſummiſsè loquatur & ſentiat his uerſib. *Φθέγγεο, δ' ᾗ κεν ἴῃσθα, καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι, Πατρόθεν ἐν γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον Πάντας κυδαίνων, μηδὲ μεγαλίζεο θυμῷ* Et Themiſtocles ille Athenieñſis(vt refert. M. Tull. in Catône maiore) omnium ſuorum ciuiũ nomina perceperat. uiuebat enim ille in ciuitate libera: in qua populus plurimum, atq; adeò omnia poterat. Nam & à populo illo petebantur honores, & populus honores ſuo arbitratu mandabat. Sic igitur & Romę, ubi ferè è populi ſuffragijs tota comitiorum ratio pendebat, non temere candidati operam dabant, ut à nomenclatoribus moniti ciuis gratioſos nominatim ſalutarent.

qui dictet nomina] qui moneat quo quisque ciuis nomine appelletur: qui nomina ciuium inſuſurret, ut eos nominatim ſalutemus, rogemusque ut nobis petentibus ſtudeant, ac ſuffragentur ad honorem obtinendum.

læuum Qui fodiat latus] ita legendum eſſe dudum iudicaueram, non *ſæuum.* in qua quidẽ ſententia eo libentius perſeuero, quod uideo & in aliquot cod. antiquis ita legi, & doctiſſ. uiris idem uideri. hęc uerba autem, *qui læuum fodiat latus*, hoc ſignificant: qui aſtans domino à parte minus honorata, læuo ipſius latere foſſo, id eſt, extrema manu pulſo, admoneat, ut illum & illum ſalutet, & prenſet. fodere latus autem conſueuiſſe eos, qui admonere uellent, declarat illud Terent. in Hecyra. Lach. *Dic iuſſiſſe te.* Phidipp. *Noli fodere: iuſſi.* Virg. armos fodere dixit de equite, equo calcaria admouente. li. 6. Aen. *Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos.*

& cogat trans pondera, &c.] cogat herum trans ſaxa magni ponderis dextram porrigere ad aliquem ciuem apud tribules ſuos gratioſum, in uia ſaxis impedita laborantem, ſubleuandum. ſic Propertius lib. 3. ſaxa Pyramidum & ſumtuoſorum ſepulcrorum, *pondera* appellat. *Aut illis flamma, aut imber ſubducet honores, Annorum aut ictu pondera uicta ruent.* Officioſum autem eſt in anguſtijs & turba, manus alteri ſubijcere, & laborantem manibus ſubleuare. Tibull. li. 1. eleg. v. *Pauper in anguſto fidus comes agmine turbæ, Subijcietq; manus, efficietq; uiam.* Quòd ſi quis malet ita accipere hæc uerba, *dextram porrigere*, ut pertineát ad geſtum prenſantis candidati, & gratioſo alicui in uia ſupplicantis, ac blandientis, non magnopere repugnabo. ſolebant enim candidati ſingulorum manus eorum quibus ſupplicabant, apprehendere: immò uerò ex ſingulis tribubus gratioſiſſimos quoſque ſibi adiungere, eosque etiam in campum ſecum producere, ut ab ijs uniuerſo populo magis commendarentur, cum ille ſuo nomine quodammodo peteret. Et ita fortaſſe intelligenda ſunt ea uerba, quę ſtatim ſequuntur. *Hic multum in Fab. ualet, ille Velina.*

hic mult. in Fab. val. ille Vel.] uerbà ſunt nomenclatoris hortantis dominum, ut gratioſis apud ſuas tribus hominibus, blandiatur, eosque ſalutet comiter. hic (inquit) multum ualet gratia, & auctoritate in tribu Fabia, ille in Velina. quare da operam, ut eum tibi adiungas, & concilies, ſi magiſtratum, quem petis, obtinere uis. Velina autem tribus fortaſſe à lacu Velino dicta eſt: Fabia à Fabijs.

Cuilibet hic, &c.] etiam hæc ſunt nomenclatoris uerba. hic tantùm ualet in ſua tribu, ut, cui ſuffragatus fuerit, is ſit conſulatum adepturus: eique cui uoluerit, ſellam curulem, id eſt, ædilitatem maiorem erepturus.

importunus] in eo quod ſibi propoſuerit, obfirmatus, & perſeuerans, neque quieſcens ipſe, neque alios quieſcere ſinens. ut ſup. ann. ad Od. xvi. lib. 3. ſic ſaty. v. lib 2. *Importunus amat laudari?*

ebur curule.] ſellam curulem eburneam, id eſt, ædilitatem maiorem, &c.

frater,

frater, pater adde] gratioſos in ſuffragijs pro ſua cuiuſque ætate fratres, patres appellato,& quàm blandiſſimè queas, ſalutato.

facetus] vrbanus, comis,blandus,id eſt,facetè & comiter.

adopta] tibi adiunge. *adoptare* propriè valet eligere, vt alibi admonuimus.

Si,bene qui cœnat,bene viuit &c] ſi in epulis, & cœnis ſumtuoſis beata vita poſita eſt, ſtatim vt diluxit, obſonia lautiſſima, & cariſſima conquiramus.

vt olim Gargilius] quaſi aliud agens Gargilium quendam notat, qui ſtulta quadam,& inani gloriæ cupiditate ductus id venando cepiſſe videri volebat, quod pretio compararat. Itaque etiam in epiſtolis Horatius,ſatyricè,id eſt,comiter, & vrbanè hominum mores vellicat.

Differtum tranſire forum] frequentiſſimum forum. ſic ſaty.v. lib. 1. *inde forum Appi Differtum nautis*,&c.

Emtum] non à ſe venante captum,ſed pretio ſoluto paratum.

tumidiq;] cibo,& potione onerati,& conferti.

Quid deceat,quid non, obliti] quid honeſtum ſit,quid turpe: quid decorum,quid indecorum,obliti.

Cerite cera] tali tabula, qualis erat ea, qua Cerites, ignomina affecti fuerunt: cum videlicet eis ſuffragiorum ius non dedit populus Rom. vt ceteris municipibus. Gellius libr. 16. cap. 13. *Primos municipes ſine ſuffragij iure Cerites eſſe factos, accepimus, conceſſumq; illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, ſed negocijs tamen, atque honoribus uacarent, pro ſacris bello Gallico receptis, cuſtoditisq;: hinc tabulæ Cerites appellatæ uerſa uice in quas referri iubebant, quos nota cauſa ſuffragijs priuabant*. Hæc ille. Referebantur autem in tabulas Ceritum à Cenſoribus plebeij ignominia notati, ærarijque fiebant: quod cò valebat, vt nullam aliam ad rem ciues eſſent, quàm vt pro ſuo capite tributi nomine æra penderent, vt ait Aſcon.

remigium vitioſum Ithacenſis] remiges & ſocij Vlyſſis,homines intemperantes, & voluptarij, qui malunt ſuis cupiditatibus, & libidinibus obſequi, quàm in patriam reuerti. Præmonuerat Vlyſſem Tireſias, cum veniſſet ille ad inferos,vt diligenter caueret,ſi ſaluus in patriam redire vellet ne in Sicilia boues ſolis attingeret, vt eſt ὀδυσσ.λ. Ὁππότε δὴ πρῶτον πελάσῃς εὐεργέα νῆα Θρινακίῃ νήσῳ προφυγὼν ἰοειδέα πόντον, Βοσκομένας δ' εὕρητε βόας τε καὶ ἴφια μῆλα Ἠελίου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει, Τὰς εἰ μέν κ' ἀσινέας ἐάᾳς, νόστου τε μέδηαι, Καί κεν ἔτ' εἰς Ἰθάκην Κακά περ πάσχοντες ἵκοισθε. Εἰ δέ κε σίνηαι, τότε τοι τεκμαίρομ' ὄλεθρον· cuius monitionis memor Vlyſſes, ὀδυσσ.μ. ſocios orat, vt, præſertim cum rebus omnibus abundent ad victum neceſſarijs, ab armentis,& gregibus Solis abſtineant manus. verba Vlyſſis apud Hom. ſunt hæc Ὦ φίλοι· ἐν γὰρ νηῒ θοῇ βρῶσίς τε, πόσις τε Ἔστιν, τῶν δὲ βοῶν ἀπεχώμεθα, μή τι πάθωμεν. Δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἵδε βόες, καὶ ἴφια μῆλα, Ἠελίου. Illi autem tandem cùm cibarijs deficientibus,vinoque conſumto,tùm ab Eurylocho impulſi,quæ ex bobus Solis erant præſtantiſſimæ, eas Vlyſſe dormiente abegerunt, & mactauerunt: quo facto Sol vehementer offenſus,queſtus eſt apud deos immortales facinoris illius atrocitatem: minatus eſt denique ſe cælo relicto ad inferos deſcenſurum,lumenq; ſuum à Dijs,& hominibus ad Plutonē,& manes tranſlaturum, ſi tam inſignem in ſe iniuriam, atque impietatem inultam relinquerent.qua re audita, Iupiter pollicetur ei ſe naues Vlyſſis fulmine cōſumturum.

Cui potior patria fuit interdicta] id eſt, qui Vlyſſis remiges, & ſocij maluerunt propoſito naufragij periculo boues ſolis violare, quàm in patriam

incolumes reuerti. ſic apud Hom. loquitur Eurylochus. ὀδυσσ. μ. Εἰ δέ χ' ὀλωσάμενός τι βοῶν ὀρθοκραιράων Νῆ' ἐθέλῃ ὀλέσαι, ἐπὶ δ' ἕσπωνται θεοὶ ἄλλοι, Βούλομ' ἅπαξ πρὸς κῦμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι, Ἢ δηθὰ στρεύγεσθαι ἐὼν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. id eſt, Quòd ſi Sol iratus propter boues nauem noſtram obruere fluctibus voluerit, cumque alij Dij ſecuti fuerint, ſemel mori malo fluctu demerſus, quàm diu in deſerta inſula morans languere, ac tabeſcere.

Si, Mimnermus vti cenſet] Mimnernius legendum: non, vt in nonnullis codicib. Mimermnus. Μνίμνερμος enim ſemper apud Athenæum ſcribitur & lib. 14. & 15. & 16. Eius tota ferè poeſis fuit amatoria. cuius extant hi verſus apud Plutarch. περὶ ἠθικ. ἀρετῆς, Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης. Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλει, id eſt, quis lepos, quid iucundum eſt ſine aurea Venere? Moriar tum, cum hæc deſinent mihi eſſe curæ. Propertius lib. 1. *Plus in amore ualet Mimnermi uerſus Homero: Carmina manſuetus leuia quærit amor.* Horat. infr. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. ſignificat eum Callimacho fuiſſe à veteribus antepoſitum. *Diſcedo Alcæus punctio illius; ille meo, quis? Quis niſi Callimachus? ſi plus apposcere uiſus, Fit Mimnermus, & optiuo cognomine creſcit.* ſi igitur (inquit Horat.) Mimnermi ſententiam ſecutus vitam beatam & iucundam in amore, & iocis eſſe locatam exiſtimas, totam ætatem in amore, & iocis exige.

AD MAECENATEM. 2. 7

QVINQVE dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax deſideror. atqui,
Si me viuere vis ſanum, recteque valentem:
Quam mihi das ęgro, dabis ęgrotare timenti,
Mæcenas, veniam: dum ficus prima, calorque
Deſignatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater, & matercula pallet:
Officioſaque ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febreis: & teſtamenta reſignat.
Quòd ſi bruma niueis Albanis illinet agris:
Ad mare deſcendet vates tuus: & ſibi parcet:
Contractusque leget. te dulcis amice reuiſet
Cum Zephyris, ſi concedes & hirundine prima.
Non, quo more pyris veſci Calaber iubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. veſcere ſodes.
Iam ſatis eſt. at tu quantumuis tolle benignè:
Non inuiſa feres pueri munuſcula paruis.
Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus:
Vt libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus & ſtultus donat, quæ ſpernit, & odit.
Hęc ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus, & ſapiens dignis ait eſſe paratum:
Nec tamen ignorat, quid diſtent ęra lupinis.

Dignum

Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis:
Quòd ſi me noles uſquam diſcedere : reddes
Forte latus, nigros anguſta fronte capillos:
Reddes *dulce loqui: reddes ridere decorum, &*
Inter uina fugam Cynaræ *mærere proteruæ .*
Fortè per anguſtam tenuis uulpecula rimam
Repſerat in cumeram frumenti: paſtaq́; rurſus
Ire foras pleno tendebat corpore fruſtrà.
Cui muſtela procul, ſi uis, ait, effugere iſtinc:
Macra *cauum repetes arctum, quem macra ſubiſti.*
Hac ego ſi compellor imagine, cuncta reſigno:
Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium: nec
Ocia diuitijs Arabum liberrima muto .
S*æpe uerecundum laudaſti : rexq́ue, paterq́ue*
Audiſti coràm, nec uerbo parcius abſens:
I*nſpice, ſi poſſum donata reponere lætus .*
Haud male Telemachus proles patientis Vlyſsei:
Non eſt aptus equis Ithacæ locus : ut neque planis
Porrectus ſpatijs : nec multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Paruum parua decent : mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum .
Strenuus, *& fortis, cauſiſq́ue* Philippus *agendis*
Clarus, ab officijs octauam circiter horam
Dum redit : atque foro nimium diſtare Carinas
Iam grandis natu queritur: conſpexit, vt aiunt,
Adraſum quendam vacua tonſoris in vmbra,
Cultello proprios purgantem leniter vngueis:
Demetri (puer hic non læuè iuſsa Philippi
Accipiebat) abi. quære, & refer, vnde domo, quis,
Cuius fortunæ, quo ſit patre, quo ve patrono.
It : redit : & narrat, Vulteium nomine Menam,
Pr*ęconem, tenui cenſu, ſine crimine notum,*
Et properare loco, & ceſſare, & quærere, & vti,
Gaudentem paruiſq́ue ſodalibus, & Lare *certo,*
Et ludis, & poſt deciſa negocia, campo.
Scitari libet ex ipſo, quæcunque refers. dic
A*d cœnam veniat. non ſanè credere* Mena *:*
Mirari ſecum tacitus. quid multa ? benignè
Reſpondet : negat ille mihi ? negat improbus, & te

Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia uendentem tunicato ſcruta popello.
Occupat: & ſaluere iubet prior. ille Philippo
Excuſare laborem, & mercenaria uincla,
Quòd non manè domum ueniſſet: denique, quòd non
Prouiſiſſet eum. ſic ignouiſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. ut libet. ergo
Poſt nonam uenies. nunc i: rem ſtrenuus auge.
Vt uentum ad cœnam eſt: dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. hic ubi ſæpe
Occultum uiſus decurrere piſcis ad hamum:
Manè cliens, etiam certus conuiua: iubetur
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, aruum, cælumq; Sabinum
Non ceſſat laudare. uidet, ridetq; Philippus:
Et ſibi dum requiem, dum riſus undique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia: mutua ſeptem
Promittit: perſuadet uti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus ultrà,
Quàm ſatis eſt, morer, ex nitido fit ruſticus: atque
Sulcos, & uineta crepat mera: præparat ulmos:
Immoritur ſtudijs: & amore ſeneſcit habendi.
Verùm ubi oues furto, morbo periere capellæ,
Spem mentita ſeges: bos eſt enectus arando:
Offenſus damnis, media de nocte caballum
Arripit: iratusq; Philippi tendit ad ædeis.
Quem ſimul aſpexit ſcabrum, intonſumq; Philippus.
Durus, ait, Vultei nimis, attentusque uideris
Eſſe mihi. pol me miſerum patrone uocares:
Si uelles, inquit, uerum mihi dicere nomen.
Quod te per genium dextramque, deosque Penateis,
Obſecro, & obteſtor, uitæ me redde priori.
Qui ſimul aſpexit, quantùm dimiſſa petitis
Præſtent: mature redeat: repetatque relicta.
Metiri ſe quenque ſuo modulo, ac pede, uerum eſt.

COMMENTAR

deſideror] abſum. deſideramus enim, quæ abſunt.

Si me viu. v. ſ.] in duobus cod. Vat. ſcriptum eſt. *Si me uiuere uis, recteq; ui dere ualentem.*

ſanum

ſanum] perſpicuè hæc vox hoc loco ad corporis ſanitatem refertur, vt ſuprà diximus. & ita Plautus in Trucul. *agrotare malim, quàm eſſe tua ſalute ſanior.* & infra epiſt. ad Quinct. *Non, ſi te populus ſanum, rectéq; ualentem Dictitet*, &c. Propert. lib. 3. *Nam quæcunq; die ſanum te fata remittent, Pendebis collo Galla pudica tuo.*

dum ficus prima, calorq; Deſignatorem, &c.] totis his quattuor, qui deinceps ſequuntur, verſibus anni tempus deſcribit graue corporibus, difficile, periculoſum, & ad morbum præceps, ac lubricum. huius loci igitur hæc ſententia eſt: tantiſper dum multis hominibus propter anni tempus immoderato calore feruidum morientibus, deſignatores, qui funera, ludosq; funebres procurant, lictoribus atratis ſtipati incedunt, quod fit plurimum menſe ſextili, & ſeptembri, id eſt, incunte autumno: vt ſat. 6. lib. 2. *Autumnusq; grauis Libitinæ quæſtus acerbæ.* Quoniam autem menſe ſextili ficus primùm matureſcunt, & ex arboribus ſuis decerpuntur, iccircò ficum primam dixit, vt per ficum primam, & calorem, tempus anni ſignificari intelligamus.

lictoribus atris] miniſtris libitinarijs atratis.

Dum pueris omnis pater] ſatis declarat hic verſiculus deſcribi ab Horatio tempus anni morbis opportunum, & (vt Plautino verbo vtar) planè Acheronticum.

pallet] timet liberis ſuis, pueris, ne tali anni tempore in morbum incidant, & moriantur.

Officioſaq; ſedulitas, &c.] & dum ij, qui nimiùm diligentes ſunt in officio retinendo, ac pręſtando, & qui ſtudioſius in foro verſantur, operam dantes ſuis clientibus, in febrem incidunt, & mortem cum vita commutant.

opella] nomen ὑποκοριστικὸν, id eſt, diminutum ab opera.

teſtamenta reſignat] per teſtamentorum reſignationem, mortem ſignificat. nam mortuo teſtatore, teſtamentum reſignatur, id eſt, aperitur.

Quòd ſi bruma niues, &c.] id eſt, cum bruma aduenerit. Nam particula *ſi*, hoc loco tempus ſignificat, non conditionem, vt apud Virg. lib. 5. Aeneid. *Præterea ſi nona diem mortalibus almum Aurora extulerit, radijsq; retexerit orbem*, &c. Terent. Phorm. *Non, ſi rediſſes pater, ei ueniam dares?* quod annotat Don. ad illum locum. & Catull. ad C. Licinium Caluum, *Nam, ſi luxerit, ad librariorum Curram ſcrinia, Caſios, Aquinos*, &c. & ita fortè locus ille explicādus eſt Od. XXVII. lib. 3. *Rumpat & ſerpens iter inſtitutum, Si per obliquum ſimilis ſagittæ Terruit mannos.* & ſaty. III. lib. 2. *Si uacuum tepido cepiſſet nullula tecto.* M. Tull. Verr. 4. in princip. *putabam tum denique recte iudicari poſſe, ſi non modò reus improbus adduceretur, ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudicium ueniret.* & Verr. 6. *Verum hæc tum queremur, ſi quid de nobis per eum ordinem agetur*, &c.

Albanis] Latinis, Romæ propinquis, à monte Albano, qui eſt in Latio.

illinet agris] hoc verbo aliter vtitur ſaty. V. lib. I. *Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinere.*

Ad mare] fortè ad ſinum Tarentinum.

deſcendet] accommodato, & proprio verbo vſus eſt. oræ enim maritimæ ſunt alijs inferiores, vt pote ad quas fluuij decurrant.

ſibi parcet] ſuæ valetudini conſulet, ac ſeruiet. remiſſius viuet.

& hirundine prima] vere ineunte. Ariſtoph. in equitib. Σκέψασθαι παῖδες, οὐχ ὁρᾶθ᾽, ὥρα, νέα χελιδών.

Non, quo more pyris veſci] non ea mihi munera dediſti, quæ parui faceres

at tu, quantum vis tolle benignè] verba ſunt Calabri hoſpitis. Tolle (inquit) pyra largiter, ac liberaliter. quidam putant *benignè* reſponſionem eſſe alte

rius,

rius,quem Calaber pyris vult onerare,hoc modò, *benignè*, id eſt, hui, liberaliter mecum agis: verùm habeo tibi gratiam: tua liberalitate non vtor. quos non refello quidem, veruntamen placet mihi magis prior explicatio. ſuprà autem admonuimus benignus,& benignè idem valere,quod liberalis,ſeu largus: & liberaliter,ſeu largè.

Prodigus, & ſtultus] Prodigus (inquit) ea donat, quæ contemnit,ac pro nihilo putat: alioqui non profunderet, neque daret indignis. At vir bonus,& liberalis,quamuis pecuniam non admodum magni ęſtimet,(vt ait Ariſtoteles) ſcit tamen quid interſit inter æs,& lupinum,id eſt,inter ea, quæ cara ſunt, magnique pretij,& ea,quæ vilia ſunt,nulliusque pretij Atque hic cum ita ſit animatus,ampla,& pretioſiora munera dignis reſeruat. Ariſtoteles lib.4. de moribus ad Nichomachum, ſcribit hominem liberalem ſuos fructus, ſuamque rem familiarem non neglectuum,vt poſſit de ſuo,viris bonis opitulari,& res neceſſarias ſuppeditare. Quemadmodum autem hic Horatius ait prodigum ea donare, quæ parui ęſtimat; ſic & Plautus in Truculento, amarorem bona ſua pro ſtercore habere dicit.

Hæc ſeges] id eſt, hi deprauati hominum huius ætatis mores, & hæc inepta,ſtultaque liberalitas,&c. ſententia totius huius loci mihi hæc videtur eſſe, multi exoriuntur prodigi,& ſtulti,qui ſua profundũt,& largiuntur indignis: qui denique bona ſua pro ſtercore habent (vt loquitur Plautus): ita fit, vt multi quoque reperiantur homines ingrati, & immemores beneficij. Vir bonus autem, & verè liberalis: &, qui cum delectu, ac ſapientia de rebus, & hominibus iudicat,qualis tu es,ſua bona plurimi æſtimat: & ex eis benignè facit viris bonis: & quibus plurimum debetur,in eos beneficij confert plurimum: &,quemadmodum tu me iudicio,& delectu locupletauiſti,atque ornaſti: ita me gratum erga te præſtabo. vel hoc modo explica, & facilius. Prodigi & ſtulti homines, ſua bona profundunt,nullum delectum in donando adhibent,viros bonos mendicare,& eſurire ſinunt,improbos,facinoroſos, impuros homines collupletant: hæc cauſa eſt, quamobrem tam multi exoriantur ingrati: neque enim mirum eſt,ſi lenones,aleatores,impudici,beneficij accepti ſint immemores,mirum eſſet,ſi boni viri, beneficijs affecti à potentiore aliquo, ſeſe ingratos in eum præberent: nam neq; vir bonus,ingratus,neque ingratus,vir bonus eſſe poteſt. hunc igitur verſum,*Hæc ſeges ingratos*,&c. ſic interpretabere, Peruerſa,& præpoſtera largitio, cauſa eſt, quamobrem tot ingrati homines reperiantur. atque hanc poſteriorem explicationem,à priore non admodum differentem, magis probant Paullus Manutius,& Muretus.

Dignum pręſtabo me etiam] hic verſus opponitur illi ſuperiori. *Hæc ſeges ingratos tulit*,&c.

Quòd ſi me noles vſquam] vide quàm cautè,& quàm modeſtè,& quàm liberè tamen pro ſe dicat Horatius. Primo loco Mæcenatis erga ſe beneficia commemorat, & verbis amplificat: deinde gratum ſe in eum, & beneficiorum memorem futurum pollicetur: hęc ſunt modeſtiæ,& pudoris: poſtremò liberè ſimul,& vrbanè,quæ à ſe Męcenas acceperit,id eſt,quæ ipſe habuerit tum,cum ſe ad eius amicitiam contulit,exponit, nempe corporis vires,& firmitatem,formam,iuuentam,ætatem aptam ad ſuauitatem,blanditiamque ſermonis,ad riſus,ad amores,quæ omnia (inquit Horatius) ſi me,vt mancipium quoddã vinctum,& conſtrictum apud te retinere voles,neque vſquam animi cauſa diſcedere ſines, mihi redde: redde meliores annos, quos tecum conſumſi.

nigros anguſta fronte capillos] iuuentam. in ſenectute enim & frons caluitio dilatatur,& capillus canitie albeſcit.

Inter

Inter vina fugam,&c.] id eſt, vno verbo, reddes ætatem ad leuitates amatorias aptam. Nam ſi quem decet puellæ, aut mulieris alicuius impudicæ diſceſſum, & fugam inter vina, iniquo animo ferre, & mærere: decet iuuenem, nó virum: & multo minus ſenem.

cumeram frumenti] vas vimineum, in quo frumentum à ruſticis, & plebeijs hominibus condebatur, ſaty. I. lib. I. *Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?*

quem mac. ſubiſti] quem tum ingreſſa es, cum macra, & gracilis eſſes. cauus, quiuis locus excauatus. ſaty. VI. lib. 2. *me ſilua, cauusque Tutus ab inſidijs tenui ſolabitur eruo.*

Hac ego ſi compellor imagine] non recuſo, exemplo vulpis ſaturæ, omnia tibi reddere, ſi me nuſquam abs te diſcedere velis, & ſi iubeas me etiam valetudinis incommodo ſemper apud te hærere.

reſigno] reſtituo, vt ſup. Od. XXIX. lib. 3. de fortuna, *Laudo manentem: ſi celereis quatit Pennas, reſigno, quæ dedit.*

Nec ſomnum plebis laudo ſatur, &c.] nec animi tranquillitatem, & ſecuram (vt Virg. appellat) quietem plebeiorum hominum, ideò laudo, quòd epularum exquiſitarum, & lautarũ ceperit me ſatietas, & quòd lautus ſim iàm, & copioſus, aliter ſenſurus, ſi egerem, & ſi amicitias principum expertus non eſſem: immò verò, etſi non eſſem huiuſmodi dapibus, & cœnis expletus, animi ſecuritatem, & ſomnum quietum, ac facilem nihilominus optabilem, atque expetendum putarem: nec libertatem ocioſam cum ampliſſimis diuitijs commutare vellem.

altilium] animalium, quæ eo conſilio aluntur, vt ſaginentur, & ſaginata edantur. epulatum exquiſitarum, & ſumtuoſarum.

Arabum] ſup. Od. XXVIII. lib. I. *Icci, beatis nunc Arabum inuides Gazis.*

Sæpe verecundum laudaſti] ſæpe pudorem meum laudaſti, ex quo me minimè cupidum, & paucis contentum eſſe cognouiſti:

rexque, paterque Audiſti coram] audiſti rex, id eſt, appellatus & ſalutatus es rex. ſic enim & Græci, & Latini loquuntur. Theocr. εἰδ. ιϛ. quod inſcribitur Χάριτες. Ὄφρα κε κ' εἰν Αἴδαο κεκρυμμένος ἐσθλὸς ἀκούσῃς. & Sophocles in Oedipode Colon. Ἀλλ' οὐ γὰρ οὔτ' ἐν τοῖσδ' ἀκούσομαι κακὸς Γάμοισιν, οὔθ' οὓς αἰὲν ἐμφέρεις σύ μοι Φόνους πατρῴους ἐξονειδίζων πικρῶς. Demoſthenes περὶ στεφ. ἀντὶ γὰρ φίλων καὶ ξένων, ἃ τότε ὠνομάζοντο, ἡνίκα ἐδωροδόκουν, νῦν κόλακες καὶ θεοῖς ἐχθροί, καὶ τ' ἄλλα, ἃ προσήκει, πάντ' ἀκούουσιν. Iterum Hor. epi. ad Quinctiũ hoc lib. *Tu rectè viuis, ſi curas eſſe, quod audis.* & ſat. VII lib. 2. *Subtilis veterum index, & callidus audis.* ex quo illa nata ſunt apud M. Tull. & ceteros bonos ſcriptores vſitatiſſima, *benè, et male audire.* rex autem hoc loco ſuperiorem amicum ſignificat, qui alit inferiorem, & tenuiorem, vt ſup. annotaui ad Od. XXXVI. lib. I.

nec verbo parcius abſens] appellatus es à me rex, & coram, & nihilominus abſens.

Inſpice ſi poſſum] id eſt, cum animo tuo conſidera, vtrùm libenter, ac iucundè ea, quæ mihi donaſti, tibi ſim redditurus, nec'ne.

Haud malè Telem. prol. pati.] non malè Telemachus Vlyſſis filius Menelao reſpondit, equos ei pollicenti.

patientis] expreſſit epitheta Homeri. ſic enim paſſim nominatur in Odyſſ. ταλασίφρων, πολύτλας. & ab alijs πολυτλήμων.

Non eſt aptus equis] locus eſt ὀδ. δ. vbi ſic Telemachus, Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὔτ' ἂρ δρόμοι εὐρέες, οὔτε τι λειμών· Αἰγίβοτος, καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱπποβότοιο

τοιο Οὐ γάρ τις νήσων ἱππήλατος, οὐδ' εὐλείμων, Αἵ θ' ἁλὶ κεκλίαται· Ἰθάκη δέ τε καὶ πέρι πασέων. ſic Ariſtoteles lib. 1. de arte dicendi, *τὰ ἁρμόττοντα*, id eſt, quæ nobis accommodata ſunt, bona eſſe dicit. contraria ergo mala.

porrectus ſpatijs] loca porrecta à Iulio Cæſare dicuntur lib. 2. de bello Gallico, neque montibus interſepta, neque ſiluis impedita. ſic enim loquitur ille, *Cum ſe illi identidem in ſiluas ad ſuos reciperent, ac rurſus è ſilua in noſtros impetum facerent, neque noſtri longius, quàm, quem ad finem porrecta, atque aperta loca pertinebant*, &c.

prodigus herbæ] vt ſuprà *Arcanique fides prodiga*. Od. XVIII. lib. 1.

Regia Roma] vt epiſt. ad Bullatium, *Crœſi Regia Sardis*.

imbelle Tarentum] ocioſum, quietum, à bello vacuum, & voluptarium: quod declarat M. Tull. ad Trebatium, *Indicauit mihi Panſa meus Epicureum te eſſe factum. O caſtra præclara. quid feciſſes, ſi te Tarentum, & non Samarobrinam miſiſſem?* Tum Athenæus lib. 4. ſic ſcribit de Tarentinis, λέγουσι καὶ τοῦτόν τινα λόγον οἱ Ταραντῖνοι, τοὺς μὲν ἄλλους ἀνθρώπους διὰ τὸ φιλοπονεῖν, καὶ περὶ τὰς ἐργασίας διατρίβειν, παρασκευάζεσθαι ζῆν· αὐτοὺς δὲ διὰ τὰς συνουσίας, καὶ τὰς ἡδονὰς, οὐ μέλλειν, ἀλλ' ἤδη βιῶναι.

Philippus] *L. Philippus eloquentia, grauitate, florentiſſimus ciuitatis*, vt ait Cic. orat. pro Quinctio. de eodem ſic in Bruto, *Duobus igitur ſummis, Craſſo, & Antonio, L. Philippus proximus accedebat*, &c.

horam] dici. dies enim in duodecim horas inæqualeis diuidebatur. ſat. v. lib. 1 *quarta uix demum exponimur hora*.

Carinas] hac in vrbis regione Philippi domus erat. ibidem & Pompeij Magni. notus iocus Sex. Pompeij in M. Antonium, qui domum Pompeij occuparat. quem referunt cùm alij, tùm Plutarch. in Anton. & Paterculus. Paterculi verba ſunt hæc, *haud abſurdè Sex Pompeius, cum in naui Cæſarem, & Antonium cœna exciperet, dixit, in Carinis ſuis ſe cœnam dare*.

tonſoris in vmbra] in officina, in pergula, in vmbraculo.

Demetri] inquit Philippus Demetrij dominus.

non lęnè] non ſtultè, *οὐ σκαιῶς*. Virg. in Tityro, *ſi mens non læua fuiſſet*. Catull. in Cæſarem, *an hæc ſiniſtra liberalitas, Parum expatrauit?* Horat. in epiſt. ad Piſon. *ò ego læuus Qui purgo bilem ſub uerni temporis horam*. & læuum tempus pro inopportuno, ſaty. IIII. lib. 2. *cum te ſic tempore læuo Interpellarim*.

abi, quære, & refer] mira breuitas, vt tertio abhinc verſu, *It, redit, & narrat*.

vnde domo, quis?] ſic loquitur. Virg. Aen. 7. *Qui genus? unde domo? pacem'ne huc fertis, an arma?* Propert. libr. 2. *Qualis, & unde genus: qui ſint mihi, Tulle, Penates*.

Cuius fortunæ] diues, an pauper. M. Tull. epiſto. ad Q. Valerium Q. F. lib. 13. *Grauiſſimum autem eſt, cum ſuperior factus ſit ordine, inferiorem eſſe fortuna*.

Præconem] pręconis munus erat in comitijs tribus citare: qui magiſtratus eſſent creati, renunciare: leges, quæ ſuadebantur, pronunciare: in iudicijs, iudices, teſtes, reos citare: in auctionibus, rerum pretia declarare.

tenui cenſu] tenui re familiari, tenui fortuna. cenſus eſt, quantum quis ex omnibus ſuis bonis auctione facta venditis, reficere poteſt.

& ceſſare] & feriari interdum: non ſemper eſſe occupatum in re quærenda, & negocio gerendo, σχολάζειν.

& quęrere, & vti] quærit auarus, ſed non vtitur. vt ſaty. III. libr. 2. *Qui nummos, aurumque recondit neſcius uti Compoſitis, metuensq; uelut contingere ſacrum*. & epiſt. de arte poet. *Quærit, inuentis miſer abſtinet, ac timet uti*. hic Mena autem quęrebat, & vtebatur.

Gauden-

Gaudentem paruiſque ſodalibus] in quibuſdam codicibus diſtinctionis nota ponitur poſt particip. *Gaudentem*. ea autem tollenda eſt.

& Lare certo] domicilio certo, ac ſtabili, non uita uaga.

& poſt deciſa negotia] & negocijs ſuis tranſactis, & confectis.

campo] Martio in quo complura ludorum genera edebantur. Horat. epiſt. de arte poet. *Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis*. homines ocioſos, & feriatos in campo Martio frequentes eſſe conſueuiſſe, declarat. M. Tullius in oratione pro P. Quinctio, *Vixit enim ſemper inculte, atque horride. natura triſti, ac recondita fuit. non ad ſolarium, non in conuiuijs uerſatus eſt.*

Scitari libet ex ipſo] non eſt mihi ſatis ex te audire: uolo ex ipſo Mena quærere. uerba Philippi.

benignè reſpondet] id eſt, liberaliter reſpōdet, ut loquitur Cæſar lib. 4. de bello Gall. *quibus pacem, atque amicitiam petentibus, liberaliter reſpondet*. Salluſt. de bello Iugurth. *Ad ea Iugurtha, tametſi regem ficta locutum intelligebat, tamen pro tempore benignè reſpondet*. Terent. Phorm. *benignè dicit*. M. Tull. ad Attic. lib. VIII. epi. ad Pom. *cum pacis conditiones ad se afferri, à ſeque ad ea honorificè, et largè reſponderi uiderem*. Idem ad Q. frat. lib. I. *Pompeius perbenignè mihi reſpondit*. Muretus putat etiam hoc loco, aduerbium *benignè*, ſeorſum legendum: à quo diſſentio.

negat ille mihi?] Verba Philippi. Ita'ne eſt? negat ille mihi ſe uenturum?

negat impr.] reſpondet Demetrius. negat improbè, & pertinaciter. in eo ſe improbum præbet, quòd negat: & uel tuam uoluntatem non curat, uel te refugit, ac reformidat.

tunicato] qui tunicis, non togis, propter egeſtatem, utebatur.

ſcruta] uetera, & fracta ferramenta, pannos ueteres, uaſa dimidiata, & ſimilia. Lucillius apud Gell. lib. 3. *Quid ni? et ſcruta quidem ut uendat ſcrutarius laudat, Perfractam ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.*

Occupat] appellat eum improuiſo, opprimit imparatū, & nec opinantem.

mercenaria uincula] occupationes mercenarias, & præconias: erat enim præco: & mercede conductus, interdum merces uenaleis prædicabat.

Prouiſiſſet] mendosè in nonnullis libris legitur *præuidiſſet*, cum ſit legendum *prouiſiſſet*. quo uerbo utitur Terent. Andria, *Prouiſo quid agat Pamphilus*. idem Adelph. *Hera, ego hinc prouiſam, quam mox uirginem arceſſant*. prouiſo autem duo ſignificat, (inquit Don.) procedo, & cum proceſſi, uideo. Plaut. in Sticho, *more hoc fit, atque eſt ita, mea ſententia, ſi quem hominem expectant, eum ſolent prouiſere.*

Poſt nonam] tribus horis ante ſolis occaſum.

dicenda, tacenda] ῥητὰ, καὶ ἄῤῥητα. ut fit in libero conuiuio.

ſæpè Occultum] ad hamum ſæpè occultatum, quo Mena, tanquam piſcis, caperetur.

uiſus] ſubaud. eſt, ut ſæpe alias. *decurrere* autem, eſt è loco ſuperiore currere. quanquam piſcatores aiunt, piſces ad hamum uenire aduerſo flumine.

indictis] ferijs Latinis, quæ à Conſule indicebantur, ſeu imperabantur. harum feriarum (ut ſcribit Dionyſ. lib. 4.) participes erant urbes Italiæ quadraginta ſeptem. quibus diebus taurus cōmuniter ab omnibus immolabatur, eiuſque tauri ſingulæ ciuitates partem ratam capiebant. fiebat porrò hoc ſacrificiū in monte Albano Ioui Latiali. Quoniam autem Latij principatum populus Romanus obtinebat, iccircò taurum illum mactabant ſacerdotes, & pontifices Romani. Appellantur à Macrobio lib. 1. Saturn. cap. XVI. hæ feriæ etiam conceptiuæ, quia à magiſtratu uidelicet conſule, in dies certos concipiebantur.

Impoſitus mannis] uectus equis puſillis, ſeu ſublatus in equos puſillos.

ſic loquitur Virg. Georg. 3. *Frena Pelethronij Lapithæ, gyroſque dedere, Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis Inſultare ſolo*, &c. & Cæſar lib. 1. de bello. Gall. *omnibus equis Gallis equitibus detractis, in eo, legionarios milites legionis decimæ imponere*. de mannis ſuprà ad Od. XXIII. lib. 3.

Dum ſeptem donat ſeſtertia] id eſt, ſeptem millia ſeſtertiûm nummûm, quæ cētum & ſeptuaginta quinque aureos noſtros efficiunt. Sed quoniam quidam viri docti ſcripſerunt, ſeſtertia, & ſeſtertios idem valere, minuenda eſt hæc opinio, & hic error eripiendus eſt hominibus, Budæus denique noſter, quem illi reprehenderunt, defendendus. primùm autem conſtituendum eſt, quid ſit ſeſtertius. Valet igitur idem ſeſtertius, quod nummus, & ſeſtertius nummus: id eſt, duo aſſes, & ſemis. ſeu duæ libræ, & dimidia. nam as libram ualebat. iccircò ita notabatur ſeſtertius ab antiquis, LLS. dictus autem ſeſtertius, *quaſi ſemiſtertius* (inquit Varro libr. 5. de ling. Lat.) *dupondius enim, & ſemis, antiquus ſeſtertius eſt*. Eſtque quarta pars denarij. Nam denarius quattuor ſeſtertios continet. quod ſi ſeſtertius ad rationem monetæ noſtræ Gallicæ redigatur, quinquaginta circiter ſeſtertij aureum hodiernum ſcutatum conſtituent: denarius autem erit ferè duodecima pars noſtri aurei. Atque hæc de ſeſtertio, & denario perſpicua eſſe poterunt exemplis. M. Tull. frumentar. *Quid ergo à me tibi nummorum dari poteſt, cum ſenatus tibi quaternos nummos dederit? quid poſcat, attendite. et uos quæſo ſimul iudices, æquitatem prætoris attendite. Quaternos* LLS, *quos mihi ſenatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. Quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero, mihi octonos* LLS *dato: qua ratione? quid quæris rationem? non tantam rationem res habet, quantam utilitatem, atque prædam. Dic (inquit ille) planius. Senatus te uoluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos numos, quos mihi ſenatus dare uoluit, ipſe habebis? à me, cui ſingulos denarios dari oportuit, binos auferes?* &c. Ex hoc loco intelligi poteſt, quattuor ſeſtertios uni denario pares eſſe, ſi conferas illa uerba, *pro ſingulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos* LLS *dato*, cum his, *à me cui ſingulos denarios dari oportuit, binos auferes?* Deniqne ſeſtertius ferè duos aſſes cũ dimidio ualebat. aſſem aũt conſtat tertiam partem ſolidi Gallici, ſeu ſolidum Venetum ualuiſſe. Suetonius ſcribit C. Iuliũ populo Rom. hortos circa Tiberim publicè, & uiritim trecenos ſeſtertios legauiſſe. quæ ſumma æſtimatione æqualis ferè eſt ſex aureis Gallicis ſcutatis hodiernis. at ſi ciuibus Rom. ſingulis trecena ſeſtertia legata eſſent, ſena circiter millia aureorum ſcutatorum noſtratium eis legata fuiſſe intelligerentur: quam ſummam neque populo Romano uiritim legatam eſſe, neque ſi legata fuiſſet, ex bonis C. Iulij Cæſaris redigi potuiſſe, credibile eſt. Seſtertium igitur dicimus mille ſeſtertios nummos ualuiſſe. id planum fiet exemplis, quorum id primum ſit, quod nobis hic locus ſuppeditat. Quænam fuiſſet hæc Philippi in Menam liberalitas, ſi ſeptem ſeſtertios nummos, id eſt, uix octodecim ſolidos, ſeu marketos Venetos, aut ſex Gallicos ei donaſſet, totidemque mutuos dediſſet? Idem Horat. epiſtol. ad Iul. Florum, lib. 2. epiſt. de quodam Luculli milite, qui caſtellum Mithridatis muniſſimum ceperat, *Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis, Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummum*. non ne ridicula fuiſſet Luculli in militem illũ ſiue Valerianus fuerit, ſiue quis alius munificentia, ſi uiginti ſeſtertios, id eſt, XX. Carolinos noſtros, ei donatos intelligeremus? quod ſi quis quærat quid ſibi uelit uox *nummum*, dico bis dena ſeſtertia nummûm poſitum eſſe, pro eo, quod eſt, bis dena, ſeu XX. millia ſeſtertiûm nummûm. atque ita locutus eſt M. Tull. Verr. de iure dicundo, *Redeunt illi Rhegio Syracuſas; queri cum multis, ita ut fit, incipiunt, ſeſe* LLS LXXX. *nummum fruſtrà dediſſe*. id eſt, octoginta millia ſeſtertiûm nummûm.

Idem Hora.ſaty.III.lib.I. *decies centena dediſſes Huic parco paucis contento: quinque diebus Nil erat in loculis.* decies centena ſeſtertia, ſeu decies centena ſeſtertiûm millia, noſtra ratione ualent circiter XXV. aureorum hodiernorum millia. Oſtendamus etiam ex M. Tullio ſeſtertium ualere mille ſeſtertios. Verr. de iure dicundo, *Dicebant quantum cuique eius iuſſu nummorum eſſet datum: gemebant Syracuſani: ſed tamen patiebantur: repente recitatur uno nomine* LLS CCL. *millia iuſſu prætoris data.* ſequitur mox alijs uerbis eadem ſnīa. *numerantur illa* LLS *ducenta quinquaginta Siracuſanis. ea quemadmodū ad iſtum poſteà per pſeudothyrum reuertantur, tabulis nobis & teſtibus iudices planum faciam.* Idem epiſtola .libr.5. ad Rufum, *Reliquum eſt de ſeſtertium centum millibus, de quibus memini mihi à te Myrina litteras eſſe allatas, non mei erratt, ſed tui, in quo peccatum uidebatur eſſe, ſi modo erat, fratris tui, et Tullij.* eadem epiſtola mox eandem ſummam iterat alijs verbis. *Quod ſi mihi expenſa iſta ſeſtertia centum tuliſſes, tamen, quæ tua eſt ſuauitas quique in me amor, nolles à me hoc tempore æſtimationem accipere.* En, quæ ſuprà ſeſtertiûm centum millia dixit, hic ſeſtertia centum appellat. Idem Paradox .ult. de Craſſo, *capit ille ex ſuis prædijs ſexcenta ſeſtertia, ego centena ex meis.* nonne exploderetur, ſi quis diceret Craſſum ex ſuorum prædiorum fructibus ſexcentos ſeſtertios duntaxat, M. Tull. ex ſuis centum refeciſſe? Idem ad Attic. lib. II. *de Terentia autem (mitto cetera, quæ ſunt innumerabilia) quid ad hoc addi poteſt? ſcripſeras, ut* LLS XII. *permutaret: tantum eſſe reliquum de argento. miſit illa* CCIↃↃ. *(id eſt,* decem millia) *mihi, et aſcripſit tantum eſſe reliquum. Cum hoc tam paruum de paruo detraxerit, perſpicis quid in maxima re fecerit?* Queritur his uerbis M. Tull. de Terentia, quòd, cùm ab ea expectaret XII. millia ſeſtertiûm, decem millia duntaxat miſerit, & de tam parua ſumma, uidelicet, duodecim millibus ſeſtertiûm, duo millia detraxerit, id eſt, ex trecentis aureis noſtris, quinquaginta. quis erit tam excors, qui hoc loco ſeſtertia duodecim idē eſſe dicat, quod ſeſtertios duodecim, cū ex ſeſtertijs nummis XII. nullo modo duo ſeſtertiûm millia detrahi poſſint? Accedant ſuperioribus exemplis alia ex Catullo, Salluſtio, Martiali. Catullus igitur ad Furium, *Furi, cui neque ſeruus eſt, neque arca, Nec cimex,* &c. *Hæc tu commoda tam beata, Furi, Noli ſpernere, nec putare parui, Et ſeſtertia, quæ ſoles precari Centum, deſine, nam ſat es beatus,* Non eſt profectò uerisimile hunc Furium à Dijs immortalibus centū ſeſtertios, id eſt, uix duos aureos hodiernos optare in animū unquàm induxiſſe. Quid? in eo epigrammate, quod ſcripſit idem poeta ad Silonem lenonem, *Aut ſodes, mihi redde decem ſeſtertia Silo,* &c. decem ſeſtertia, decem ſeſtertios nummos interpretabimur? ut dicamus Catullum uix quintam partem aurei noſtri huic lenoni dediſſe ea lege, ut puellam ab eo acciperet, deinde ab illo deluſum, tantillam pecuniam repopoſciſſe? Salluſtius de coniurat. Catil. ſcribit, ſi quis quid indicaſſet de coniuratione, quæ contra Remp. facta erat, præmium ſeruo libertatem, & ſeſtertia centum: libero, impunitatem eius rei, & ſeſtertiorum ducenta millia Senatum decreuiſſe. quid minus credibile, quàm ſeſtertios centum, pecuniam uiliſſimam, cum libertate, re omnium cariſſima, ſenatum coniunxiſſe? Martialis (ut eſt in epigrammate quodam lib. 6.) ſex ſeſtertia à Pæto petiuerat: ille non negauerat quidem, ſed longo poſt tempore tradiderat: Martialis in eum ſic ſcribit, *Sex ſeſtertia ſi ſtatim dediſſes, Cum dixit mihi, ſume, tolle, dono: Deberem tibi, Pæte, pro ducentis. At nunc cum dederis, diu moratus. Poſt ſeptem, puto, uel nouem Kalendas, Vis dicam tibi ueriora ueris? Sex ſeſtertia, Pæte, perdidiſti.* non ſit profectò audiendus qui dicat, Martialem ſex ſeſtertios à Pæto unquàm petiuiſſe, uix nonam aurei noſtri partem: aut, cum eam pecuniolam accepiſſet, tanti eam feciſſe, ut Pæto ſcriberet, eam iccircò illi periiſſe quòd ſerò liberalis fuiſſet.

ex nitido ſit ruſticus] ex vrbano ſit ruſticus. Vrbani enim homines magnam partem cultiores, comtiores, mundiores, ac nitidiores ruſticis ſolent eſſe. ruſtici contrà horridi, ſcabri, inculti, ſtrigoſi, & illoti.

Sulcos & vineta crepat mera] nihil aliud loquitur, nihilque aliud habet in ore, quàm ſulcos, & vineta. M. Tull. ad Attic. lib. 9. *Dolabella ſuis litteris Idibus Martij datis merum bellum loquitur*. vide quæ notaui ad Od. XVIII. lib. I. de verbo *crepandi*.

vlmos] quibus maritantur vites, alioqui viduis. vide ſuprà annotationem ad illum locum *Altas maritat populos*. Od. II. epod.

ſeneſcit] maceratur, tabeſcit, conficitur. Cicero pro Sextio. *ocio, & tranquillitate Reip. conſeneſcebat*. ita ſenium pro re odioſiſſima, tædijque pleniſſima vſurpatur. Cæcilius. *Tibi ego Antipho has fero. Senium eſt, cum audio*. Plautus in Sticho. *Hæ res uitæ me ſoror ſaturant: hæ mihi diuidiæ, et ſenio ſunt*. Hor. epiſt. ad Loll. 2. *inhumanæ ſenium depone camænæ*.

Verùm, vbi ou. ſur. mor. per. cap.] non diſſimile eſt exemplum illud apud Xenophontem Κύρ. παιδ. lib. 8. vbi Pheraulas, qui ex paupere diues à Cyro factus erat, deſiderio tandem priſtinæ tranquillitatis, & quietis affectus, & curarum, ac moleſtiarum, quas ſibi diuitias importaſſe querebatur, multitudine oſtenſus, omnium bonorum ſuorum poſſeſſionem in Sacam transfert, hoc ſibi tantùm excipiens, vt ab eo, tanquàm hoſpes, atque etiam parcius, minusque eleganter, ac ſumtuoſè, quàm hoſpes alatur. Inter cetera autem diuitiarum incommoda, hoc quoque commemorat, quòd neceſſe ſit homini diuiti ſæpe ab aliquo aut afferri oues aliquot à lupo iugulatas, vel bouem è prærupto, & præcipiti loco delapſum: aut nunciari iumenta in morbum incidiſſe. verba Xenophontis, quæ ad hunc locum pertinent, ſunt hæc. ἥκει δέ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα, φέρων, ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημνισμένας, ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν. ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν, πλείω λυπεῖσθαι, ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα.

Spem mentita ſeges] id eſt, minus reddidit, quàm ſperauerat agricola, ſpem feſellit. vt ſuprà Od. I. lib. 3. *Fundusque mendax arbore nunc aquas Culpante, nunc torrentia agros Sidera*.

bos eſt enectus] Priſc. lib. 9. docens necatum ferro, nectum verò alia vi peremtum intelligi, hunc locum producit. ſic Liuius *fame, frigore, illuuie, ſquallore enecti*. M. Tull. Tuſc. I. *ſiti enectus Tantalus*.

media de nocte] ſic loquitur ſupra ep. I. *ſurgunt de nocte latrones*. & ſat. III. lib. 2. *Vnde uxor media currat de nocte uocata*. & ſat. vlt. eiuſd. lib. *de medio potare die*. & epiſt. XIIII. quæ eſt ad Villic. *Quem bibulum liquidi media de luce Falerni*, &c.

ſimul] ſimulatque, vt ſæpe alibi.

ſcabrum] horridum, ſquallidum, impexum: qui antea erat nitidus, pexus, mundus.

intonſum] capillus intonſus, preterquam in pueris, mæroris, & luctus, & vitæ triſtioris erat argumentum. Suet. in Aug. *Adeò nanque conſternatum ferunt, ut per continuos menſes, barba, capilloque ſummiſſo, caput interdum foribus illideret*. vide quæ notaui ad illum locum. ſat. 3. lib. 2. *ſapientem paſcere barbam*. Sed Ariſtoteles rhet. I. ſcribit pulchrum eſſe Lacedæmone, comam alere, ac producere. libertatis enim ſignum eſſe, quia non ſit facile ei, qui ſit capillatus, quicquam illiberale, aut mercenarium facere. ἐν Λακεδαίμονι κομᾶν καλόν. ἐλευθερίας γὰρ σημεῖον. οὐ γάρ ἐστι κομῶντα ῥᾴδιον οὐδὲν ποιεῖν ἔργον θητικόν.

Durus] durus dicitur hoc loco nimis in negotio gerendo occupatus, nullum à labore vacuum tempus intermittens, ab omnibus voluptatibus: & animi oblecta-

oblectationibus abſtinens, homo ferreus, & pœne dicam, inhumanus, doloris ſenſu carens. ſic epiſt. ad Quinctium hoc eod. lib. *ſine paſcat durus, aretque.*

Vultei] Vultei diſſyllabum eſt. notat Priſc. lib. 7. & producit hunc verſum,

Quod te] id eſt, propter quod te obſecro, vt me reddas vitæ priori. ſic Virg. lib. 6. Aen. *Quod te per cœli iucundum lumen, & auras, Per genitorem oro, per ſpem ſurgentis Iuli, Eripe me his inuicte malis.*

deosque Penates] libro de natura Deorum II. *Penates à penu dicti ſunt. eſt enim omne, quo veſcuntur homines, penu: aut ab eo, quod penitus inſident.* Habebat autem ſuos quiſque deos Penates domi ſuæ. Idem pro domo ſua. *Quid eſt ſanctius, quid omni religione munitius, quàm domus vniuſcuiuſque ciuium? hic aræ ſunt, hic foci, hic Dij penates, hic ſacra, religiones, ceremoniæ continentur,* &c. iidem Lares familiares dicebantur. Hor. ſat. v. lib. 2. *dulcia poma, Et quoſcunque feret cultus tibi fundus honores, Ante Larem guſtet venerabilior Lare diues.* Iterum M. Tull. in orat. pro P. Quinctio. quos appellauerat paulo antè deos Penates, eoſdem paulo pòſt Lares familiares dicit his verbis. *At hic quidem iam de fundo expulſus, iam à ſuis Dijs Penatibus eiectus eſſet.* idem infra. *illud dico, dominum expulſum eſſe de prædio, domino à familia ſua manus allatas eſſe ante ſuos Lares familiares.*

mature redeat] ait Philippus.

Met. ſe qu. ſuo mod. ac pede ver. eſt] par eſt. vt ſatyr. 3. libr. 2. *An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque verum eſt, Tanto diſſimilem & tanto certare minorem?* monet autem prouerbium, vt id vitæ genus vnuſquiſque ſequatur, quod ſibi aptum ſit.

AD CELSVM ALBINOVANVM. 8

CELSO gaudere, & bene rem gerere Albinouano
Muſa rogata refer, comiti, ſcribæque Neronis.
Si quæret, quid agam: dic multa, & pulchra minantem,
Viuere, nec rectè, nec ſuauiter: haud, quia grando
Contuderit viteis: oleamque momorderit æſtus:
Nec, quia longinquis armentum ægrotet in agris:
Sed, quia mente minus validus, quàm corpore toto,
Nil audire velim: nil diſcere, quod leuet ægrum:
Fidis offendar medicis: iraſcar amicis:
Cur me funeſto properent arcere veterno:
Quæ nocuere ſequar: fugiam, quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventoſus: Tibure Romam.
Poſt hæc, vt valeat: quo pacto rem gerat, & ſe:
Vt placeat iuueni percontare, atque cohorti.
Si dicet rectè: primùm gaudere: ſubinde
Præceptum auriculis hoc inſtillare memento:
Vt tu fortunam, ſic nos te Celſe feremus.

COMMENTARII.

Celſo gaudere & benè rem gerere, &c.] Græcorum more locutus eſt,

κέλσῳ

κέλευ χαίρειν, καὶ εὖ πράττειν,&c. ordo eſt, ô muſa à me rogata refer, id eſt, renuncia ſalutẽ Celſo, qui me prior ſaluere iuſſit. Plato aũt in Charmide improbat hanc Græcorũ ſalutationẽ, χαῖρε, id eſt, gaude, aitq; multo præſtare ita ſalutare, σωφρόνει, quod idẽ ualere dicit, atq; γνῶθι σεαυτόν, id eſt, noſce teipſum.

comiti, ſcribęque] notandum, inferiorem amicum, comitem nominari: ſcribam autem eum accipio, qui ſcribendis litteris ab amico potentiore præpoſitus eſt.

minantem] præ me ferentem, promittentem, iactantem. ſic loquitur ſaty. III. li. 2. *Atqui uultus erat pulchra, & præclara minantis.* id eſt, de te promittentis: atque eadem eſt interdũ uerbi ἀπειλεῖν apud Græcos ſignificatio. Hom. ὀδυσσ. θ. Η μὲν ἀπείλησας βητάρμονας εἶναι ἀρίστους. iungit item hoc verbũ cum accuſandi caſu Od. XXVIII. lib. I. *Sic, quodcunq; minabitur Eurus Fluctibus Heſperijs, &c.*

momorderit] affecerit, læſerit. alibi ad frigus tranſtulit, vt ſatyr. VI. lib. 2. *Matutina minus cautos iam frigora mordent.*

ægrotet in agris] ſic eſt ſcriptum in duob. cod. Vatic. & Iann. Faern. Torn. Rain. Card.

mente minus validus] animo æger potius, quàm corpore. Hippocr. aphoriſ. γνώμη νοσέων.

Cur me funeſto, &c.] hęc ita ſunt accipienda, quaſi pronuncientur ab Horatio offenſo, atque irato: vel *cur* hoc loco valet, propterea quòd, cuius rei exempla ſunt rariora. M. Tull. ad Attic. lib. 3. *Quod me accuſas, cur hunc meum caſum tam grauiter feram, debes ignoſcere.* frequentiora ſunt illa: M. Tull. ad Cęlium. *Quid ergo accidit, cur conſilium mutarem? non'ne omnia potius, cur in amicitia permanerem?* & Verr. 4. *tamen digna cauſa eſſet, cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperem.* & pro Sextio. *male dicito Sabino homini Reatino, cur tam temerè exclamarit occiſum.* T. Liuius lib. 41. *Fecerit aliquid Philippus, cur aduerſus eum armatum, et bellum gerentem hoc decerneremus*: dixit autem *me arcere Veterno* pro eo, quod eſt à me veternum arcere, per hypallagen: vt epiſt. de arte poet. *claſſes Aquilonibus arcet.*

veterno] lethargo. vnde & qui veternoſi à Latinis, lethargici à Gręcis appellantur, qui veterno laborant. Horat. ſat. II. lib. 2. *Vt lethargicus hic, cum fit pugil.* vtitur hoc nomine Cic. epiſt. ad Cælium lib. 3. *erat in eadem epiſtola ueternus ciuitatis.* & Cęl. ad Cic. 8. *niſi ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnarem, ueternus ciuitatem occupaſſet* Vir. Geor. I. *Nec torpere graui paſſus ſua regna ueterno.* funeſtũ appellat hoc loco Horatius: ſtolidũ Catul. in carmine ad Coloniam. *Si pote ſtolidum repente Excitare ueternum.* Eſt autem propriè veternus morbus, quo quis ſomni neceſsitate (vt ita dicam) adamantina vrgetur, omnium propemodum rerum oblitus.

Quę nocuere, ſequar: fugiam, &c.] ea ſequar, quæ ſcio eſſe damnoſa. fugaim autem, quę mihi vtilia futura exploratum habeo. quod eſt incõtinentis, ſeu impotentis, id eſt, eius, quem Ariſtoteles ἀκρατῆ nominat. dictus autem ex eo eſt, quòd in illo partem animi meliorem, videlicet rationem, vincat deterior, nempe cupiditas, & libido: vide Ariſtot. lib. 7. de moribus ad Nicom.

Romæ Tibur amem ventoſus] mobilis ſim, & inconſtans. ſimile illud eſt ſatyr. VII. lib. 2. *Romæ rus optas, abſentem ruſticus urbem Tollis ad aſtra leuis.* infrà epiſt. ad Mæcen. III. *plebem, uentoſam* nominat. Sic apud Eurip. Hippoly. coron. nutrix ait Phędram offendi preſentibus, amare, quę abſunt, his verbis. Οὐδέ σ' ἀρέσκει τὸ παρὸν, τὸ δ' ἀπὸν φίλτερον ἡγῇ.

& ſe] gerat: Cic. ad Marium lib. II. epiſtol. *Quonam modo me gererem aduerſus Cæſarem, uſus tuo conſilio ſum.*

iuueni] Tiberio Claudio Neroni.

ſubinde

ſubinde] deinde, vt ſat.v.lib.2. *Sparge ſubinde.*
inſtillare] tralatio eſt à rebus liquidis, quę inſtillantur. vt ſatyr.II.lib.2. *Cuius odorem olei nequeat perferre, Caulibus inſtillat.*
Vt tu fortunam.] ſuprà Od.XXVII.lib.3. *bene ferre magnam Diſce fortunam:* quaſi dicat: ſi ſecundam fortunam inſolenter, & immoderatè feres, inſolentiam tuam non feremus.

AD CLAVDIVM NERONEM.

SEPTIMIVS, Claudi, nimirum intelligit unus,
Quanti me facias. nam, cum rogat, & prece cogit
Scilicet, ut tibi ſe laudare, & tradere coner,
Dignum mente, domoque legentis honeſta Neronis:
Munere cum fungi propioris cenſet amici,
Quid poſſim uidet: ac nouit me ualdius ipſo:
Multa quidem dixi, cur excuſatus abirem:
Sed timui, mea ne finxiſſe minora putarer,
Diſſimulator opis propriæ: mihi commodus uni.
Sic ego maioris fugiens opprobria culpæ,
Frontis ad urbanæ deſcendi præmia. quòd ſi
Depoſitum laudas ob amici iuſſa pudorem:
Scribe tui gregis hunc: & fortem crede, bonumque.

COMMENTARII.

nam, cum rogat] ſecutus ſum hoc loco & teſtimonium P.Vict. qui lib. Var.lect.XX.teſtatur ita ſcriptum eſſe in antiq.cod. & meam ipſius conſcientiã, qui hanc ſcripturã offendi expreſſam in tribus cod.Vatic. & Iann.Faer.Torneſ. neque vero quenquam commouere debet alterum, *cum*, quod ſequitur quarto abhinc verſu. eſt enim locutio ἀσύνδετος, hoc modo, cum rogat, cum cenſet me propioris, id eſt, interioris, ſeu intimi amici munere fungi, *Quid poſſim uidet*, &c.

& prece cogit Scilicet] legenda ſunt hęc continenti, & non intermiſſo ſpiritu. ſignificat autem, amicorum, & virorum bonorum preces vim cogendi quandam obtinere apud nos: hoc modo, cum rogat, & ſcilicet rogando cogit, &c. *quid poſſim uidet.*

laudare, & tradere] id eſt, commendare, vt eum in fidem, & amicitiam tuã recipias. ſic loquitur epiſt.ad Loll.2.hoc lib. *Fallimur et quondam non dignum tradimus.* & ſat.IX.lib.I. *haberes Magnum adiutorem, poſſet qui ferre ſecundas: Hunc hominem uelles ſi tradere.* & ita M.Tull.epiſt.ad Cęſ.lib.7. *totum denique hominem tibi trado de manu (ut aiunt) in manum tuam iſtam, et uictoria, et fide praſtantem.* & ad Trebat.eod.lib. *ſic ei te commendaui, et tradidi, ut grauiſſimè, diligentiſſimeque potui.* Sall. coniur.Catil.ex epiſt.Catilinę *Nunc Oreſtillam tibi cõmendo, tuaq; fidei trado.*

Munere cum fungi propioris] nemo enim quenquam opulento alicui, & potenti viro commendat, niſi qui apud eum gratia valeat, ſitque ei pœnè intimus.

nouit me valdius ipſo] proinde ac ſi diceret. non arbitror me tantum apud te valere, vt quenquam tibi commendare, & tradere conari debeam: ſed

ille

ille tamen me rogat, ut id faciam, ſibique ita perſuaſit, me abs te impetraturum *ualdius* autem ualet idem, quod magis, ut in epiſtol. ad Piſones *Valdius oblectant populum dimiſſa per aurem*, &c.

Multa quidem dixi, cur] multas quidem cauſas attuli, quibus hoc commendandi munus mihi ab eo impoſitum deprecarer.

Sed timui, mea ne, &c.] id eſt, ſed timui, ne ei uires meas, meamque apud te gratiam nimis extenuare, & diſſimulare uiderer. talis deſcribitur *εἴρων* ab Ariſtotele lib. 4. de morib. ad Nicomach. his uerbis *ὁ δ' εἴρων δοκεῖ ἀρνεῖσθαι τὰ ὑπάρχοντα, ἢ ἐλάττω ποιεῖν*, id eſt, diſſimulator autem ea negare uidetur, quæ in ſe inſunt, aut minora fingere. ſed hoc intereſt, quod *εἴρων* laudatur: diſſimulator opis propriæ, uituperabilis eſt, ſi ſuam opem diſſimulat, ne alteri proſit. ſic ſaty. x. lib. 1. *Defendente uicem modò rhetoris, atque poetæ, Interdum urbani parcentis uiribus atque Extenuantis eas conſultò.*

maioris culpę] diſſimulationis, & animi in officio tribuendo reſtricti, ac maligni.

Frontis ad vrb. deſc. præm.] ad impudentiam. urbani enim perfrictioris oris eſſe ſolent, quàm ruſtici: atque hanc impudentiam, quam frontis urbanæ præmium dicit, proximo uerſiculo *depoſitum pudorem* nominat.

Scribe tui gregis hunc] hunc aſcibe in amicorum tuorum numerum.

AD FVSCVM ARISTIVM. 10

VRBIS amatorem Fuſcum ſaluere iubemus
Ruris amatores: hac in re ſcilicet una
Multum diſſimiles, ad cetera penè gemelli:
Fraternis animis: quicquid negat alter, & alter
Annuimus pariter, ueteli, notique columbi.
Tu nidum ſeruas: ego laudo ruris amœni
Riuos, & muſco circumlita ſaxa, nemuſque.
Quid quæris? uiuo, & regno: ſimul iſta reliqui,
Quę uos ad cælum effertis rumore ſecundo.
Vtque ſacerdotis fugitiuus, liba recuſo:
Pane egeo iam mellitis potiore placentis.
Viuere naturæ ſi conuenienter oportet:
Ponendæque domo quærenda eſt area primùm:
Nouiſti ne locum potiorem rure beato?
Eſt ubi plus tepeant hiemes? ubi gratior aura
Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis,
Cum ſemel accepit ſolem furibundus acutum?
Eſt ubi diuellat ſomnos minus inuida cura?
Deterius Libycis olet, aut nitet herba lapillis?
Purior in uicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quam, quæ per pronum trepidat cum murmure riuum?
Nempe inter uarias nutritur ſilua columnas:

Laudantur

Laudaturq́; domus, longos quæ proſpicit agros:
Naturam expelles furca: tamen uſque recurret:
Et mala perrumpet furtim faſtidia uictrix:
Non, qui Sidonio contendere callidus oſtro
Neſcit Aquinatem potantia uellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiuſue medullis:
Quàm, qui non poterit uero diſtinguere falſum.
Quem res plus nimio delectauere ſecundæ,
Mutatæ quatient. ſiquid mirabere, pones
Inuitus. fuge magna: licet ſub paupere tecto
Reges, & regum uita præcurrere amicos.
Ceruus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat: donec minor in certamine longo
Implorauit opes hominis, frenumq́; recepit.
Sed poſtquàm uictor uiolens diſceſſit ab hoſte,
Non equitem dorſo, non frenum depulit ore:
Sic, qui pauperiem ueritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum uehet improbus: atque
Seruiet æternum, quia paruo neſciat uti.
Cui non conueniet ſua res, ut calceus olim,
Si pede maior erit, ſubuertet: ſi minor, uret.
Lætus ſorte tua uiues ſapienter Ariſti;
Nec me dimittes incaſtigatum, ubi plura
Cogere, quàm ſatis eſt, ac non ceſſare uidebor.
Imperat, aut ſeruit collecta pecunia cuique,
Tortum digna ſequi potius, quàm ducere funem.
Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ,
Excepto, quòd non ſimul eſſes, cetera lætus.

COMMENTARII.

ad cetera pœnè gemelli] id eſt, pares maximè & ſimiles. ductum à geminorum ſimilitudine ad diſtinguendum, atque internoſcendum perdifficili: & ita loquuntur boni ſcriptores. M. Tull. partit. *memoria, quæ eſt gemina litteraturæ quodammodo, & in diſsimili genere perſimilis.* ſic enim in eo loco legendum, non, vt voluit Budæus noſter, alioqui optimarum artium, & bonarum litterarum laude clariſsimus, germana. Idem pro Roſc. comœdo. *ſimillima, & maximè gemina ſocietas hereditatis eſt.* Idem Verr. v. ex epiſtola Timarchidis. *Volo mihi fraterculo tuo credas,* ad ea verba ſic Cicero. *conſerui quidem in lucris, atque furtis: gemino, & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia.* Idem in Piſon. *Illud verò geminum conſilij Catilinæ & Lentuli.* Catull. in Mamurram, & Cæſarem. *Morboſi pariter, gemelli utrique: Vno in lectulo erudituli ambo.* Pacuuius. *par fortitudo gemina confidentia.*

Horat.ſaty.III. lib.2. *Quinti progenies Arri, par nobile fratrum, Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum.* breuiter, quod Græci ἀδελφὸν nominant pro ſimillimo, Latini geminum dicunt, non germanum, vt etiam hodie quidam docti viri putant, Budæum ſecuti.

veteli, notique columbi] tanquam vetuli, & noti columbi, quorum mutuus amor notus eſt.

nidum] domicilium vrbanum, ductum ab auibus. vt annotauimus ſuprà ad Od. IIII. lib.3.

muſco circumlita] lanugine illa viridi obducta, muſcoſa. Virg. in Melib. *Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba.* Catull. *Riuus muſcoſo proſilit è lapide.*

Quid quæris?] ſic loquuntur ſcriptores, cum paucis rem expedire volunt. M. Tull. epiſto. ad Cornific. *Quid quæris? magna ſpes eſt in eo.* Idem ad Attic. libr.2. *Quid quæris? conturbaui Græcam nationem.* ibidem. *Quid quæris? præter quercum Dodonæam, nihil deſideramus.* idem ad Qu. Fratr. libr.1. *quid quæris? nihil feſtiuius.*

viuo & regno] beatiſſimè viuo: quouis rege beatiorem vitam viuo. verè enim regnat, qui nulli cupiditati ſeruit, & qui re ſua, quantumuis anguſta contentus eſt. Tum *licet ſub paupere tecto Reges, & regum vita præcurrere amicos.* & *virtus uni regnum, & diadema tutum defert, Quiſquis ingenteis oculo irretorto Spectat aceruos*: Prætereà *ſapiens uno minor eſt Ioue, Diues, honoratus, pulcher, Rex denique regum.* Et *pueri ludentes Rex eris, aiunt, Si rectè facies,* & *rectius occupat Nomen beati, qui Deorum Muneribus ſapienter uti, Duramq; callet pauperiem pati, Peiusq; letho flagitium timet.* Et paſtor ille Virgilianus patrios fineis, *Pauperis & tuguri congeſtum cæſpite culmen,* ſua *regna* nominat. Poſtremò, vt regnat, & Rex eſt quiſque domi ſuæ, ita ſeruus eſt, & ſeruitutem duriſſimam ſeruit, qui diuitum, & potentium iſtorum amicitiam colit, qui in purpuratorum, & principum, & regum marmoreis, atque auratis ædibus ætatem agit, & conſeneſcit.

ſimul] ſimulac. millies diximus: & millies vſurpatum eſt ab Horatio.

ad cælū efferris] maximo opere laudatis. vt ſup. *educit in aſtra.* Od. II. lib.4.

rumore ſecundo] id eſt, ex opinione, & conſenſu vulgi. approbante populo. Virg. Aen. VIII. *Ergo iter inceptum celerant rumore ſecundo.* quanquam hunc locum aliter explicat Seruius. M. Tull. Tuſcul. lib.2. *multitudini ſuſpecta, & inuiſa philoſophia eſt, ut uel, ſi quis uniuerſam uelit uituperare, ſecundo id populo facere poſſit, uel,* &c. idem contra Rull. *ſecunda concione.* Idem lib.2. ad Qu. Fratr. *eum, tanquam reum accuſaui multis, & ſecundis admurmurationibus cuncti Senatus.* Caſſius epiſt. ad M. Tullium cuius princ. *Non me hercule.* lib.15. *Panſam noſtrum ſecunda uoluntate hominum paludatum ex urbe exiſſe gaudeo,* &c. ſic Liuius dixit lib.6. *ſecundis auribus.* & lib.27. *ſecunda fama.*

fugitiuus] ſeruus, qui conſilium cepit fugiendi, & nunquam ad dominum reuertendi. herifugam appellat Catull. in Galliambo de Atti.

liba] placentas ex farina, & melle confectas. conſtant autem placentæ ferè ex farina, & melle, vt ſubindicat interpres Theocriti ad eius verſum illum εἰδ. ιδ. Ὅσσα τ' ἀπὸ γλυκερῶ μέλιτος, τά τ' ἐν ὑγρῷ ἐλαίῳ. Athenæus autem lib.3. ſignificat libum ex lacte, & ſumine, & melle componi, his verbis, ἑξῆς δ' ἐπεισενέχθη πλακοῦς ἐκ γάλακτος, ἠτρίων τε, καὶ μέλιτος, ὃν ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι. Denique Horatius ipſe ſatis declarat proximo verſiculo libum eſſe placentam mellitam. Varro libr.4. de ling. Latina, libum eò appellatum eſſe ſcribit, quòd libaretur priuſquam eſſet coctum.

Pane egeo] δέομαι ἄρτου. deſidero panem, vt de arte poet. *Si plauſoris eges aulæa manentis.*

Viuere naturæ ſi conuenienter.] Hæc eſt veterum Academicorum ſententia, quam probant & Peripatetici. dicebant enim finem bonorum eſſe ſecundum naturam viuere, id eſt, virtute adhibita, frui primis à natura datis: quod Stoici poſteà dixerunt viuere naturæ conuenienter. vide M. Tull. lib. 2. & 4. de Finib. Idem Tuſcul. 5. *Stoicorum quidem facilis concluſio eſt, qui, cum finem bonorum eſſe ſenſerint, congruenter naturæ, conuenienterq; uiuere, &c.* Idem de Finib. 3. *relinquitur, ut ſummum bonum ſit uiuere ſcientiam adhibentem earum rerum, quæ natura eueniant, ſeligentem, quæ ſecundum naturam: & ſi qua etiam contra naturam ſunt, reijcientem, id eſt, conuenienter, congruenterq; naturæ uiuere.*

Ponendæq; domo] & ſi ponendæ domo, id eſt, ad domum ædificandam, primùm quærendum ſolum eſt, &c. Heſiod. Οἶκον μὲν πρώτιςα, &c.

beato] opulento, omni rerum copia affluente.

plus tepeant] minus ſint frigidæ.

rabiem Canis] immoderatum calorem. vide ad Od. XIII. lib. 3. *Te flagrantis atrox hora caniculæ Neſcit tangere.*

& momenta Leonis] circiter Idus Quinctileis. ſuprà Od. XXIX. libr. 3. *Iam Procyon furit, Et ſtella ueſani Leonis Sole dies referente ſiccos.*

Eſt vbi diuellat] ſic quidem vulgati: ſed *depellat* ſcriptum eſt in duob. cod. Vatic. & Kain. Card. Iann. Facr. Torn. quos ſecutus eſſem, niſi mihi videretur recepta ſcriptura probabilis. Nam ſic ferè Virg. locutus eſt Georgic. 3. *nec ſomnos abrumpit cura ſalubreis.* Horat. autem vt hic, Od. XI. libr. 2. *Pellente laſciuos amores Canitie, facilemque ſomnum.* Omnino *depellat* magis probo, quàm *diuellat*. veruntamen iudicet lector eruditus.

inuida cura] quæ hominibus omnem animi tranquillitatem, & oblectationem, ſomnum denique liberum ac ſolutum videtur inuidere. Eſt autem hæc cura vitioſa, & ab ægro animo profecta. alia eſt laudabilis, quæ induſtriam acuit, ſollertiamque excitat, qualis eſt hominum ſtrenuorum, nauorum, ac fortium, ſine qua nihil præclarum, nihil cum officio coniunctum geri poteſt.

Libycis lapillis] marmoribus Numidicis, ex quibus fiunt pauimenta.

Purior in vicis aqua tendit, &c.] id eſt, puriór ne ea eſt aqua, quæ in vicis vrbis, è tubis plumbeis erumpit, quam, quæ ſine tubulis per decliuem riuum trepidè manat? vicus ex domibus conſtat (inquit Varro) vicus ciprius, vicus Africus, vicus ſceleratus, &c. vici Romæ fuiſſe dicuntur quadraginta Horat. ſaty. IX. lib. 1. *cum quidlibet ille Garriret, uicos, urbem laudaret*, epiſtola ad libr. *Hoc quoq; te manet, ut pueros elementa docentem Occupet extremis in uicis balba ſenectus.* & ad Auguſtum, *Deferar in uicum uendentem thus, & odores.* & ſaty. III. lib. 2. *Tuſci turba impia uici.*

tendit rumpere plumbum] tanta celeritate, & copia fertur, vt tubulos plumbeos ruptura videatur.

Nempe inter varias, &c.] ea (inquit) quæ natura ſponte ſuà præbet, & procreat, ijs, quę ab arte proficiſcuntur, eſſe potiora argumento eſt, quod inter columnas marmoreas, & ædificia ſumtuoſa, inſtituuntur à diuitibus horti multis, & proceris arboribus conſiti, & laudatur domus, quæ habeat longos, & latos agros adiunctos, & continentes. vel dic hoc modo, Nempe vt planè perſpicias optabilius, ac ſuauius eſſe ruri, quàm in vrbibus viuere: diuites iſti, & potentes in ſuis ædificijs magnificis, & inter colũnas marmoreas, hortos, &, pœnè dicam, ſiluas habere volunt. ita cogit eos ipſa natura fateri, vitam ruſticam vrbanę eſſe anteponendam. varias autem columnas intellige verſicolores, vel ex marmore verſicolori; quidam legunt *Parias*, quemadmodum & ibi, *Ten' lapides uarios lutulenta radere palma?* ſat. IIII. lib. 2. nonnulli cenſent legendum *Parios*.

Naturam expelles furca] verſus ſunt vulgatiſſimi. ſignificant autem vim tantam eſſe naturæ, vt quamuis faſtidioſus hominum animus, moroſa ſatietas, nouarum deniq; rerum cupiditas vim illi quodammodo afferant, multaq; ſuperuacanea ab arte facta conquirant, atque arceſſant, nulla tamen alia in re tandem, quàm in pulchritudine, copiaq; naturali acquieſcant. *expelles* autem habent cod. Iann. Faer. duo Vatic. Torneſ. quos ſecutus ſum.

Non, qui Sidonio, &c.] id eſt, is, in quo non ineſt ea calliditas, aut ſollertia, vt ſciat, eas lanas, quæ ſucco Aquinati inſectæ ſunt, cum purpura Tyria, ſeu Sidonia certare, hoc eſt, ad eam ita propè accedere, vt difficile ſit internoſcere: non maiore damno afficietur, neque certiore, quàm, qui non poterit ſecernere verum a falſo.

fucum] colorem, vt Od v. lib. 3. *nec amiſſos colores Lana refert medicata fuco.*

Quem res plus nimio, &c.] id eſt, qui rebus ſecundis nimium inſolens fuit, conuerſa, & mutata fortuna magnopere commouebitur. eiuſdem eſt enim indolis, & ingenij, nimia alacritate, & lætitia efferri in rebus ſecundis, & contrahi, conſternariq; contrarijs.

ſi quid mirab. pon. Inuit.] id eſt, ſi quid magni facies, vel ſi quid erit tibi egregiè carum, amittes inuitus.

regum amicos] gratioſos homines apud reges.

præcurrere] anteire. tralatio eſt, vt ſaty. II. lib. I. *adeò ſermonis amari, Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.*

Ceruus equum pugna melior, &c.] Ariſtoteles ῥητορικ. β. eo in loco, in quo de exemplis & apologis loquitur, hanc fabulam aſcribit Steſichoro, his verbis, Στησίχορος μὲν γὰρ ἑλομένων στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν ἱμεραίων Φάλαριν, καὶ μελλόντων φυλακὴν διδόναι τοῦ σώματος, τἄλλα διαλεχθεὶς εἶπεν αὐτοῖς λόγον, ὡς ἵππος κατεῖχε λειμῶνα μόνος. ἐλθόντος δ᾽ ἐλάφου καὶ διαφθείραντος τὴν νομὴν, βουλόμενος τιμωρήσασθαι τὸν ἔλαφον, ἠρώτα τὸν ἄνθρωπον, εἰ δύναιτο μετ᾽ αὐτοῦ κολάσαι τὸν ἔλαφον. ὁ δέ φησιν, ἐὰν λάβῃ χαλινὸν, καὶ αὐτὸς ἀναβῇ ἐπ᾽ αὐτὸν, ἔχων ἀκόντια· συνομολογήσαντος δὲ, καὶ ἀναβάντος, ἀντὶ τοῦ τιμωρήσασθαι, αὐτὸς ἐδούλευσεν ἤδη τῷ ἀνθρώπῳ, &c. id eſt, *Steſichorus, cum Himeræi Phalarim ducem exercitus, ſummo cum imperio creaſſent, præſidiumq;, & cuſtodiam corporis daturi viderentur: alia quædam locutus, hunc poſtea ſermonem habuit. Olim equus pratum obtinebat ſolus. Cum autem eò veniſſet ceruus, & eius paſcua corrupiſſet, equus ceruum ulciſci uolens, ex homine quæſiuit, poſſet'ne cum eo ceruum coercere. Homo reſpondit, poſſe, ſi modò ille frenum recipiat, & ipſe in eum aſcendat, iaculis inſtructus. Cum aſſenſus eſſet equus, et aſcendiſſet homo, pro eo ut ceruum ulciſceretur, ipſe iam homini ſeruijt. melior pugna* autem, id eſt, ſuperior, κρείττων, vt alibi docuimus.

minor] ἥττων, id eſt, inferior, imbecillior, minus potens.

victor violens diſceſsit] ſi coniunctè legas, *uictor diſceſſit*, idem valebit, quod, diſceſſit ſuperior, vt loquitur M. Tullius: ſin hoc modo, *diſceſſit ab hoſte*, ſententia erit aperta. quod magis probo. *uiolens* autem, id eſt, violentus.

improbus] id eſt aſsiduè, perpetuò, vt Virg. Georg. I. *labor omnia uincit Improbus, et duris urgens in rebus egeſtas.* Horat. ſaty. VI lib. 2. *Improbus urget Iratis precibus.* vel dic *improbus*, id eſt, cupidus, & ideò miſer.

non conueniet] vel amplior erit, vel anguſtior, quàm ſatis eſt.

vt calceus olim Si pede] tale eſt illud Epicteti μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ πούς ὑποδήματος. ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, ἕξεις τὸ μέτρον, καὶ τὴν ἐπιβάθραν. ἐὰν δ᾽ ὑπερβῇς, ἀφῆκας, ὡς κατὰ κρημνοῦ σεαυτόν. οὕτω

γινε-

γίνεσθαι κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. ὑπερέβη γὰρ τὸν χρείαν τοῦ ποδός. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς κτήσεως· ἐὰν ὑπερβῇ σῶμα, ὅρος οὐδεὶς ἐστι· id eſt, *modulus poſſeſſionis unicuique corpus eſt, quemadmodum pes calcei. Si igitur in hoc conſiſtas, habes modulum, & ſcalam: ſin ultra modum prodeas, teipſum præcipitem agis. Ita fit auratus calceus, deinde purpureus, deinde punctis diſtinctus. nam pedis uſum ſuperauit. idem & de poſſeſſione ſentiendum. Si extra corporis modum prodeas, infinita eſt.*

olim] ποτὲ, aliquandò, vel tunc. vt Plaut. in Milite glor. *Curate, ut ſplendor meo ſit clypeo clarior, Quam ſolis radij eſſe olim, cum ſudum eſt, ſolent.* Idem Trinummo, *Primum omnium olim terra cum proſcinditur, in quinto quoque ſulco moriuntur boues.* Horat. ſat. 1. lib. 1. *ut pueris olim dant cruſtula blandi Doctores* Lucret. lib. 6. *Vt calidis candens ferrum è fornacibus olim Stridit, ubi in gelidum propere demerſimus imbrem.* Virg. Aen. 3. *Sed tamen ijdem olim curru ſuccedere ſueti Quadrupedes.*

Lætus ſorte tua, &c.] ſors ab Horatio plerunque vſurpatur pro eo, quod cuique vel caſu aliquo, & beneficio fortunæ, vel natura, vel ratione obtigit. cuiuſmodi ſunt facultates, nobilitas, potentia, res ſecundæ, denique quæuis facultas, & conditio viuendi: idq; per tralationem quandam, vt Od. xvi. lib. 3. *Puræ riuus aquæ, ſiluaque iugerum paucorum, &c. Fulgentem imperio fertilis Africæ Fallit ſorte beatior,* Od. xi. lib. 4. *Telephum, quem tu petis, occupauit Non tuæ ſortis iuuenem puella.* Od. xiiii. epod. *quòd ſi non pulchrior ignis Accendit obſeſſam Ilion, Gaude ſorte tua.* Od. xxiiii. libr. 3. *Defunctumque laboribus Aequali recreat ſorte uicarius.* epiſt. ad villic. hoc lib. *Cui placet alterius, ſua nimirum eſt odio ſors.* & ſaty. 1. lib. 1. *Qui fit Mæcenas, ut nemo, quam ſibi ſortem, Seu ratio dederit, ſeu ſors obiecerit, illa Contentus uiuat.* ? Virg. Aen. 6. *Multa putans, ſortemque animo miſeratus iniquam:* eod. lib. *Inualidus uires ultra, ſortemque ſenectæ.* Idem Aen. 5. *Hectorei ſocij, Troiæ quos ſorte ſuprema Delegi comites.* Lucret. lib. 4. *Inde Venus uaria producit ſorte figuras, Maiorumque refert uultus, uoceſque, comaſq;.* ſors autem longè aliud eſt, vt annotauimus ad ſaty. 1. lib. 1.

Tortum digna ſequi potius, &c.] id eſt, quæ tamen debet potius trahi, quàm trahere: hoc eſt, ſeruire potius, quàm imperare. videtur tralatio, aut allegoria ducta ab ijs, qui reſtim ductant, vel à machinationibus potius. Iam nomen *tortus* funis eſt ephitetum etiam alijs ſcriptoribus vſitatū, vt Virg. 4. Aen. *tortos incidere funes.* Catull. in carm. de nupt. Pelei, *Candidaq; intorti ſuſtollant uela rudentes.*

dictabam] puero meo dictabam, vt ab eo excepta, & ſcripta ad te mitterem. ſic M. Tull. ad Qu. fr. lib. 2. *Non occupatione, qua eram ſanè impeditus: ſed paruula lippitudine adductus ſum, ut dictarem hanc epiſtolam.* & alibi ad eund. *hæc inter cœnam dictaui Tyroni.* vide ſup. epiſt. 1. *hæc retinunt iuuenes dictata, ſeneſq;.*

poſt fanum putre Vacunæ] ponè fanum Vacunæ Deæ, vetuſtate conſumtum.

Excepto, quòd non ſimul eſſes &] id eſt, moleſtè ferens, quòd vnà mecum non eſſes. ceteroqui lætus. vel ſic, eo excepto, quòd mecum non eſſes, ceteris rebus lætus. *cetera* dictum Græcorum more, τἄλλα, id eſt, κατὰ τ'ἄλλα. & ita ſuprà locutus eſt Od. 11. lib. 4. *Quà notam duxit, niueus uideri: Cetera fuluus.* ſic Virg. Georg. 3. *Cetera, nec faturæ habilis, nec fortis aratris* T. Liuius lib. 22. Annalium, *Hæc eſt pugna Canenſi clade nobilitata, par cetera Allienſi.*

AD BVLLATIVM.

QVID tibi uiſa Chios, *Bullati, notaq́; Lesbos?*
Quid concinna Samos: quid Crœſi regia Sardis?
Smyrna quid, & Colophon? maiora, minoráne fama?
Cunctáne præ campo, & Tiberino flumine ſordent?
An uenit in uotum Attalicis ex urbibus una?
An Lebedum laudas odio maris, atque uiarum?
Scis, Lebedus quàm ſit Gabijs deſertior, atque
Fidenis uicus: tamen illic uiuere uellem:
Oblitusq́; meorum, obliuiſcendus & illis
Neptunum procul è terra ſpectare furentem.
Sed neque, qui Capua Romam petit imbre, lutoq́;
Aſperſus, volet in caupona viuere: nec, qui
Frigus collegit, furnos, & balnea laudat,
Vt fortunatam plenè præſtantia uitam.
Nec, ſi te ualidus iactauerit Auſter in alto:
Iccircò nauem trans Aegæum mare vendas.
Incolumi Rhodos, & Mitylene pulchra facit, quod
Penula ſolſtitio, campeſtre niualibus auris,
Per brumam Tiberis, ſextili menſe caminus.
Dum licet, ac uultum ſeruat fortuna benignum:
Romæ laudetur Samos, & Chios, & Rhodos abſens.
Tu, quancunque Deus tibi fortunauerit horam,
Grata ſume manu: nec dulcia differ in annum:
Vt, quocunque loco fueris, uixiſſe libenter
Te dicas. nam, ſi ratio, & prudentia curas,
Non locus effuſi latè maris arbiter aufert:
Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: nauibus, atque
Quadrigis petimus benè viuere. quod petis, hic eſt:
Eſt Vlubris, animus ſi te non deficit æquus.

COMMENTARII.

Samos] Homerus παιπαλόεσσαν nominat, ἰλ. δ. Id eſt, editam, aut aſperam.

Crœſi regia Sardis] in qua Crœſus rex Lydiæ commorabatur, & conſidebat, vt in vrbe totius Lydiæ principe, & reliquarum omnium munitiſſima: quæ à Cyro expugnata, & capta eſt decimoquarto poſt oppugnationem die, vt narrat Herod. Clio. Sic Virg. lib. 7. Aen. de domo Pici, *Tectum auguſtum, ingens,*

cen-

centum ſublime columnis Vrbe fuit ſumma Laurentis regia Pici. Idem lib. 8. de Caci ſpecu, *At ſpecus, & Caci detecta apparuit ingens Regia.* ſic Horat. epiſt. ad Mæcen. 11. *mihi iam non regia Roma, Sed uacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

campo] Martio. epiſt. ad Mæcen. 11. *& poſt deciſa negocia, campo.*

ſordent?] nihili ſunt? tibi vilia ſunt? vt epiſt. ad Loll. 11. *pretium ætas al tera ſordet.* Virg. in Alex. *quoniam ſordent tibi munera noſtra.*

An venit in votum Attalicis] id eſt, an vna aliqua ex vrbibus Aſiaticis, quæ ſub imperio Attali fuerunt, tibi optabilis eſt?

An Lebedum laudas odio maris, &c.] an ideircò Lebedum laudas Ioniæ oppidum deſertum, atque infrequens, quòd te longæ nauigationis, longiq; itineris pigeat?

Scis, Lebedus quàm ſit, &c.] vrbanorum, & pudentium hominum more primò eius conſilium, factumq; approbat, qui Roma abſit, quouis loco contentus: oſtendens ſe etiam Lebedi æquo animo, libenterq; ætatem acturum, quamuis vicus ſit deſertiſſimus, etiam ea lege, vt & ſuorum obliuiſcatur, & è ſuorum memoria effluat: veruntamen (inquit) quemadmodum, qui Capua Romam venit, ſi fortè via lutulenta, imbribusq; corrupta iter fecerit, non ideircò in diuerſorió totam ætatem commorabitur: ſed vbi veſtes ſuas imbre, lutoq; madidas exſiccauerit, atque aliquot horas quieuerit, iter inſtitutum repetet: ſic tu itineris longinquitate, aut difficultate deterreri non debes, quominus in vrbem redeas, tuosq; reuiſas, &c. Gabij oppidum fuit in via Præneſtina, citra Præneſte, Roma diſtans circiter centum ſtadia. Fidenæ quoque non admodum Roma aberant, quippe quæ eſſent in agro Ro. ſitæ.

vellem] non nollem. aliàs velle, optare eſt.

Neptunum procul è terra, &c.] ſic Lucret. lib. 2. *Suaue mari magno turbantibus æquora uentis, E terra magnum alterius ſpectare laborem.* & Menander in Thraſyl conte, Ὡς ἡδὺ τὴν θάλατταν ἀπὸ γῆς ὁρᾶν, ὦ μῆτερ ἐστί, μὴ πλέοντα μηδαμοῦ. id eſt, *Quam dulce, mater, improbum è terra mare, Nullas in oras nauigantem cernere eſt?* & Oppianus lib. 1. ἁλιευτ. ἀλλὰ θάλασσα χαῖρέ μοι ἐκ γαίης, ἐνθάδε δ' εἴη ἤπιος εἶναι. & M. Tull. ad Att. lib. 2. *nunc verò cum cogar exire de naui, non abiectis, ſed ereptis gubernaculis, cupio iſtorum naufragia ex terra intueri: cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, καὶ ὑπὸ στέγῃ Πυκνῆς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὐδούσῃ φρενί.* Xenocrates autem in Axiocho ſic loquitur, ὡς ἐξ ἀπόπτου θεώμενος, id eſt, tanquàm è ſpecula proſpiciens.

Sed neque, qui Cap. Rom. pet. &c.] ſed quemadmodum qui Capua Romam venit brumali tempore, ſi aſſiduò imbre madidus, lutoq; conſperſus in cauponam aliquam diuerterit, non tamen in ea perpetuò viuere volet: neque, qui frigus contraxit, focum, & balnea ita laudat, quaſi in eis poſita ſit vita beata: ſic neque tu, quòd aliquando incommodè nauigaris, atque aduerſa tempeſtate vſus ſis, propterea loca iſta transmarina patriæ anteferre debes.

vendas] vendere debeas: aut venditurus ſis

Aegæum mare] Aegæum mare dictum vel ἀπὸ τῶν αἰγῶν, quæ eſt inſula iuxta Eubœam, vel quòd in eo mari ſcopuli ſic vocantur à ſimilitudine caprarum. & ita Varro lib. 6 de ling. Lat. vide annot, ad illum locum, *in patenti Prenſus Aegæo.* Od. XVI. lib. 2.

Incolumi Rhodos, & Mytil. &c.] Poterat ita reſpondere Bullatius, ſe Rhodi, & Mytilenis, & in alijs nobilibus vrbibus, beatius, quàm in patria victurũ. cui orationi ſtatim occurrit Horatius hoc modo, Si quis animo valet, ęquè ſuperuacanea eſt ei peregrinatio, vt *penula ſolſtitio, campeſtre niualibus auris, &c.* Penulæ autem ad imbrem arcendum comparatæ ſunt: campeſtria ad tegendas

eas

eas corporis partes, quæ deformem eſſent aſpectum habituræ, in certaminibus gymnicis, & campo Martio. ea enim nemo adhibebat ad propulſandum frigus. Decurſio item Tiberina æſtiuo tempore fiebat. camini denique, & foci nullus eſt menſe ſextili, aut certè modicus vſus.

Incolumi] ſano, & valenti: animo ſcilicet.

campeſtre] campeſtre, ſubligaculum, quo vtebantur ij, qui in campo Martio certabant.

caminus] caminus, & focus non eo tantùm differunt, quòd alterum Græcum eſt, alterum Latinum: ſed quòd caminus fornacem ſignificat: focus vas, aut locum, vbi ignis excitari ex materia ſolet. talibus autem fumi ſpiraculis non eſſe veteres vſos, qualia hodie ſunt nobis in vſu è tectorum faſtigijs prolata, figura vel quadrata, vel rotunda, conſtat inter doctiores. voce camini vtitur & M. Tull. epiſt. ad Treb. lib. 7. *valde metuo ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento utendum cenſeo.*

Dum licet, & vult. ſeruat, &c.] declarat id, quod proximis ſuperioribus verſibus dixerat, *Incolumi Rhodos*, &c. Dum licet (inquit) & dum tu incolumis es, dumq; tibi per fortunę liberalitatem licet, Romę laudato Samū, & Chium, & Rhodum, id eſt, ne te Roma commoueto, neque peregrinator. ſic loquitur Virg. Georg. 2. *laudato ingentia rura, Exiguum colito.* ſic Heſiodus ἔργ. καὶ ἡμερ. *Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φόρτια θέσθαι.*

nec dulcia differ in annum] ſic ſup. Od. VIII. lib. 3. *Dona præſentis cape lætus horæ.* vide annotata ad illum locum, *Lætus in præſens animus, quod ultra eſt, Oderit curare*, Od. XVI. lib. 2.

Non loc. eff. latè mar. arb.] id eſt, non locus mari propinquus.

Cælum, non animum mutant. &c. ſic Aeſchines in Cteſiph. *τόπον, οὐ τρόπον μετέβαλε.* & M. Tull. pro Quinctio. *fit magna mutatio loci, non ingenij.*

Strenua nos exercet inertia] ſimilia ſunt illa, *ſæuitia facilis*, *inſaniens ſapientia*, quæ notauimus ad Od. XXXIIII. lib. 1.

nauibus, atque Quadri peti. benè uiuere] id eſt, nos maria, & terras peragramus, vt benè, beateque viuamus; quaſi in locis externis, atque à patria remotiſſimis tranquillius, beatiusque victuri, quàm domi: ſed vehementer erramus. non enim ex loco, ſed ex animo noſtro: non foris, ſed intrinſecus benè viuendi rationem petere debemus.

hic eſt] domi, in patria, non in externis locis.

Eſt vlubris] quouis in loco, quantumuis obſcuro, & ignobili. Vlubras commemorat M. Tull. epiſt. quadam ad Trebat. lib. 7. *Nam Vlubris honoris mei cauſa uim maximam ranunculorum ſe commoſſe conſtabat.*

animus ſi te non def. æq.] id eſt, ſi animus eſt tibi nulla cupiditate, nullaque ægritudine concitatus, aut perturbatus, animus tranquillus, ac ſedatus. εὐθυμίαν Græci nominant. epiſto. ad Loll. 2. hoc libr. *Det uitam, det opes, æquum mi animum ipſe parabo.* ſic Plaut. in Aulular. *Pol ſi eſt animus æquus tibi, ſatis habes qui benè uitam colas.* vide ſuprà ad Oden III. libr. 2. *Aequam memento rebus in arduis*, &c.

AD ICCIVM.

FRVCTIBVS Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si rectè frueris: non eſt, vt copia maior
Ab Ioue donari poſſit tibi. tolle querelas.

Pauper enim non eſt, cui rerum ſuppetit uſus.
Si uentri benè, ſi lateri eſt, pedibuſque tuis: nil
Diuitiæ poterunt regales addere maius.
Si fortè in medio poſitorum abſtemius herbis
Viuis, & urtica: ſic uiues protinus, ut te
Confeſtim liquidus fortunæ riuus inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia neſcit:
Vel quia cuncta putas una uirtute minora.
Miramur, ſi Democriti pecus edit agellos,
Cultaque, dum peregre eſt animus ſine corpore uelox:
Cum tu inter ſcabiem tantam, & contagia lucri
Nil paruum ſapias: & adhuc ſublimia cures?
Quæ mare compeſcant cauſæ: quid temperet annum:
Stellæ ſponte ſua, iuſſæ ne uagentur, & errent:
Quid premat obſcurum Lunæ, quid proferat orbem:
Quid uelit, & poſſit rerum concordia diſcors?
Empedocles, an Stertinium deliret acumen?
Verùm ſeu piſces, ſeu porrum, & cepe trucidas:
Vtere Pompeio Groſpho: & ſi quid petet, ultrò
Defer. nil Groſphus, niſi uerum, orabit, & æquum.
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores quo ſit Romana loco res:
Cantaber Agrippæ: Claudi uirtute Neronis
Armenius cecidit. ius, imperiumque Phraates
Cæſaris accepit genibus minor. aurea fruges
Italiæ pleno defudit copia cornu.

COMMENTARII.

non eſt, vt cop. ma. Ab Ioue don. poſſ. tibi] id eſt, nulla ratione fieri poteſt, ut copia maior, &c. & ita loquuntur Græci. οὐκ ἔστιν ὅπως, quod ſuprà admonuimus ad Od. 1. lib. 3. *Eſt, ut uiro uir latius ordinet Arbuſta ſulcis.* quod loquendi genus crebrò uſurpat Lucr. exempli cauſa lib. 2. *quare non eſt, ut credere poſſis Eſſe infinitis diſtātia ſemina formis.* eod. lib. *Quin etiā quanto in parteis res quæque minutas Diſtrahitur magis, hoc magis eſt, ut cernere poſſis Euaneſcere paulatim, ſtinguiq; colorem.* & lib. 3. *quòd ſi linquuntur; & inſunt, Haud erit, ut meritò immortalis poſſit haberi.* & lib. 4. *Hic odor ipſe igitur, nareis quicunq; laceſſit, Eſt alio ut poſſit permitti longius alter.*

Si ventri benè, ſi lateri eſt, &c.] fortaſſe hæc ſunt ex Theognide expreſſa: cuius extant hi uerſus Ἶσόν τοι πλουτοῦσιν, ὅτῳ πολὺς ἄργυρός ἐστι, Καὶ χρυσός, καὶ γῆς πυροφόρου πεδία, Ἵπποι θ', ἡμίονοί τε, καὶ ᾧ τὰ δέοντα πάρεστι, Γαστρί τε, καὶ πλευραῖς, καὶ ποσὶν ἁβρὰ παθεῖν. ſed credibilius eſt Horatium Metrodori, aut etiam Epicuri ſententiam reſpexiſſe: quam pluribus locis exponit M. Tull. ac de Epicuro quidem, res in promtu eſt. De Metrodoro autem ita ſcribit off. 3. *Nam ſi modo utilitas, ſed uita omnis beata, corporis firma conſtitutione*

Protinus ut moneam, ſi quid monitoris eges tu, &c. & ſatyr. v. lib. 2. *tu protinus, unde Diuitias, ærisq; ruam, dic augur, aceruos.*

inauret] locupletet, ditet. M. Tull. ad Trebat. *moriar niſi (quæ tua gloria eſt) puto te malle à Cæſare conſuli, quàm inaurari.*

Vel, quia naturam, &c.] duas rationes ſubiicit: priorem ſeriò, & ex animi ſui ſententia: alteram *εἰρωνευόμενος*, id eſt, diſſimulatione quadam vtens, & iocans, hoc modo: tu (inquit) ita tenuiter & reſtrictè ſumtum facies, vt propediem ingenti pecunia ſis abundaturus, vel quia hominis auari ingenium pecuniæ acceſsione nihilo fiat liberalius: vel, quia tanti virtutem facias, vt minimo apparatu contentus ſis, neque putes quicquam ad vitam beatam victus elegantiam, munditiamque habere momenti: & ita verſus poſterior erit *ἐπιθεράπευσις* prioris: Quòd ſi quis poſteriorem explicationem ſequetur, hæc erit ſententia. reliquo tempore ætatis viues parcè, & ſordidè, quamuis totus inaureris: vel quia hominis auari ingenium à pecunia non mutatur: vel quia, &c. vt ſup.

Miram. ſi Democ. pec. edit.] miramur, ſi pecus edit agellos Democriti, &c. id eſt, miramur'ne, ſi Democritus propter philoſophiæ ſtudium, rem familiarem neglexit, cum tu vno tempore, & in lucri ſtudio, & in rebus philoſophicis occupatus ſis? longè enim facilius eſt in vno elaborare, neglecto altero, quàm ſimul in vtroque. De Democrito ſic M. Tull. de finib. v. *dicitur oculis ſe priuaſſe: certè, ut quàm minimè animus à cogitationibus abduceretur. patrimonium neglexit: agros deſeruit incultos, quid quærens aliud niſi beatam uitam?* De eodem Athen. lib. 4. *καὶ Δημόκριτον δ' ἐτίμησαν Ἀβδηρῖται δημοσίᾳ κρίνοντες ὡς κατεφθαρκότα τὰ πατρῷα, ὃς, ἐπεὶ ἀναγνοὺς αὐτοῖς τὸν μέγαν διάκοσμον, καὶ τὰ περὶ τῶν ἐν ᾅδου, εἶπε εἰς ταῦθ' ἀνηλωκέναι, ἀφείθη*, id eſt, & Democritum verò multarunt Abderitæ publicè in ius vocatum, quòd patrimonium ſuum conſumſiſſet: qui recitato ſuo illo libro, quem *μέγαν διάκοσμον* inſcripſerat, & altero de rebus inferorum, dixit ſe rem familiarem in hæc inſumſiſſe, & ita abſolutus eſt. agros autem à pecudibus depaſtos & incultos Græci *ψιλοβότους*, & *ἀργοὺς* appellant.

Dum peregrè eſt animus, &c.] id eſt, dum peregrinatur animus. Plato in Theæteto ſolum philoſophi corpus ait *ἐν τῇ πόλει κεῖσθαι, καὶ ἐπιδημεῖν*, id eſt, in urbe aut ciuitate habitare: animũ aũt peregrinari. Idē in Phædro ſcribit non immeritò philoſophi mentem ſolam alis eſſe præditam. illis enim ſemper affixa eius memoria eſt quàm maxime fieri poteſt, in quibus Deus occupatus, diuinus eſt, uerba Platonis ſunt hæc, *διὸ δὴ δικαίως μόνη πτεροῦται ἡ τοῦ φιλοσόφου διάνοια. πρὸς γὰρ ἐκείνοις ἀεί ἐστι μνήμῃ κατὰ δύναμιν, πρὸς οἷσπερ ὁ θεὸς ὢν, θεῖός ἐστι.*

Cum tu inter ſcabiem tantam, &c.] pecuniæ & lucri ſtudium duobus lectiſsimis, & aptiſsimè rem ſignificantibus nominibus appellauit: ſcabiem quidem, quia, quemadmodum ſcabies corpus aſsiduè mordet, & urit, perpetuaque ſcabendi cupiditate afficit, ita lucri ſtudium animum perenni plura habendi cupiditate incendit: contagium autem, quia ſerpit hoc animi malum, & funditur in dies latius, atque ad alios etiam dimanat.

ſublimia] *μετέωρα*: ardua quædam.

Quę mare comp. cauſ. &c.] Hæc Virg. Georg. II. ſcire cupit. *Me uerò primum dulces ante omnia Muſæ, Quarum ſacra fero ingenti perculſus amore, Accipiant, cælique uias, et ſidera monſtrent, Defectus ſolis uarios, lunæque labores, Vnde tremor terris, qua ui maria alta tumeſcant.*

Quid premat] quę res, aut quæ cauſa condat lunam.

concordia diſcors] quæ apparet cùm in quattuor elementis, tùm ceteris in rebus contrarijs illis quidem inter ſe, & pugnantibus, ſed tamē proportione

quadam conſentientibus. de quo conſenſu præclarè Oppianus lib 1. ἁλιευ. Οἵη σὺν φιλότητι διακρίνας ἐσκέδασας Αἰθέρα τ' αἰγλήεντα, καὶ ἠέρα καὶ χυτὸν ὕδωρ, Καὶ χθονὰ παμμήτειραν, ἀπ' ἀλλήλων δὲ ἔχασα. Πάντα δ' ἐν ἀλλήλοισιν ἐμοφροσύνης ὑπὸ δεσμῷ Ἀῤῥήκτῳ συνέδησας, ἀναγκαίη δ' ἐπέρεισας Ἀστεμφεῖ πάγκοινον ὑπὸ ζυγόν· οὔτε γὰρ αἰθὴρ Ἠέρος, οὔτ' ἀὴρ ἀτερ ὕδατος, οὐδὲ μὲν ὕδωρ Γαίης νόσφι τέτυκται. ἐν ἀλλήλοις δὲ φύονται. Πάντα δ' ὁδὸν μίαν εἶσι, μίαν τ' ἀνελίσσετ' ἀμοιβὴν, &c.

Empedocles] qui ignem, aera, aquam, terram principia rerum ſtatuebat. quibus addebat amicitiam, qua illa contrahantur: & litem, qua diſsipentur. Eum reprehendit Ariſtoteles cùm in primo, & 6. lib. de principijs, tùm maximè primo τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, his verbis· εἰ γάρ τις ἀκολουθοίη, καὶ λαμβάνοι πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ πρὸς, ἃ ψελλίζεται λέγων Ἐμπεδοκλῆς, εὑρήσει τὴν μὲν φιλίαν εἶναι τῶν ἀγαθῶν. τὸ δὲ νεῖκος τῶν κακῶν. ὥστ' εἴ τις φαίη οὕτως, τρόπον τινὰ, καὶ λέγειν, καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακὸν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχὰς Ἐμπεδοκλέα, τάχ' ἂν λέγοι καλῶς, εἴπερ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων αἴτιον, αὐτὸ τὸ ἀγαθόν ἐστι, καὶ τῶν κακῶν τὸ κακόν, id eſt, *ſi quis enim rationem ſequatur, et comprehendat, atque ad cogitationem, non ad ea, quæ balbutit Empedocles, aſſectum referat, reperiet, amicitiam quidem eſſe bonorum: litem autem malorum. Quapropter ſi quis dicat, Empedoclem quoq; quodam modo ita dicere, et primum malum, primumq; bonum principia dicere, fortaſſe rectè dicat, ſi quidem cauſa bonorum omnium eſt ipſum bonum, et malorum omnium ipſum malum.* Empedoclis verſus ad hanc rem pertinentes, qui producuntur à Simplicio, hi ſunt Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα, Ἄλλοτε δ' αὖ δίχα πάντα φορούμενα νείκεος ἔχθει. quorum hęc ſententia eſt. *Interdum oĩa ab amicitia in unum contrahuntur: interdum autem ſingula àliſe diſtrahuntur* Iterum Ariſt. eod. lib. 1. τῶν μετὰ τὰ φυσ. de eod. πολλαχοῦ γοῦν αὐτῷ ἡ μὲν φιλία διακρίνει. τὸ δὲ νεῖκος συγκρίνει, &c. Atq; hanc Empedoclis opinionem attingit his verbis M. Tull. in Lælio. *Agrigentinum quidem doctum quendam uirum carminibus Græcis uaticinatum ferunt, quæ in rerum natura, totoq; mundo conſtarent, quæque mouerentur, ea contrahere amicitiam, diſſipare diſcordiam.* hunc philoſophum pluribus verſibus laudat Lucretius lib. 1. quos, quia & pulcherrimi ſunt, & huic loco mihi videntur conuenire, non me pigebit aſcribere. *Quorum Acragantinus cum primis Empedocles eſt, Inſula quem Triquetris terrarum geſſit in oris, Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor Ionium glaucis aſpergit uirus ab undis, Italiæ terrarum oras a finibus eius.* ſequitur deinceps paucis verſibus interpoſitis, *Quæ cum magna modis multis miranda uidetur Gentibus humanis regio, uiſendaq; fertur Rebus opima bonis, multa munita uirum ui: Nil tamen hoc habuiſſe uiro præclarius in ſe, Nec ſanctum magis, & mirum, carumq; uidetur. Carmina quin etiam diuini pectoris eius Vociferantur, et exponunt præclara reperta, Vt uix humana uideatur ſtirpe creatus.*

an Stertinium del. acum.] Stertinium, ſeu Stertinij acumen, id eſt, Stertinius, vt annotauimus ſuprà ad Od. v. lib. 3. de Stertinio ſaty. 111. lib. 2. *Si quid Stertinius ueri crepat.* in trib. cod. Vatic. & Iann. Torneſ. Rain. Card. ſcriptum eſt, *Stertinium acumen.* vt non dubitem, quin hęc ſit vera, & incorrupta lectio. ſic locutus eſt. ſup. Od. x11. lib. 4. *Sulpicijs accubat horreis.*

Verum ſeu piſc. ſeu porr. & cepe] id eſt, ſiue ſumtuoſe, & opipare: ſiue tenuiter, & parcè, frugaliterque viuis, &c. piſces enim poſuit pro obſonio cariſſimo: porrum & cepe pro cibo viliſsimo. nam terra nata ferè omnia tenuiorum hominum, & plebis ſunt epulæ. M. Tull. epiſtola ad Gallum lib. 7. *Nam, dum uolunt iſti lauti terra nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem adducere, fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poſſit eſſe ſuauius. in eas cum incidiſſem in cœna augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, ut hodie primum uidear cœpiſſe conſiſtere.*

...iere. Ita ego, qui me oſtreis et muranis facile abſtinebam, à beta et malua deceptus ſum. ex quibus verbis intelligere licet, lege ſumtuaria à C. Cæſare lata, piſcibus,& ceteris obſonijs modum eſſe conſtitutum,ne in eis comparandis, & apponédis ſumtus fieret nimius:terra nata autem eadem lege fuiſſe excepta. Hom. quidem ἰλ.λ. facit Hecamedam Neſtoris ancillam bello captam,nihil aliud ipſi Neſtori,& Machaoni apponentem præter cepe, mel, & farinam, ſeu panem. his verbis, Η σφωϊν πρῶτον μὲν ἐπιπροΐηλε τράπεζαν Καλὴν,κυανόπεζαν,εὔξοον· αὐτὰρ ἐπ' αὐτῆ Χάλκειον κάνεον, ἐπὶ δὲ κρόμυον ποτῷ ὄψον, Ηδὲ μέλι χλωρὸν,πὰρ δ' ἀλφίτου ἱεροῦ ἀκτὴν. Sed hęc erat illorum temporum frugalitas.

ſeu porrum,et cepe trucidas] id eſt, ſeu nihil tibi apponitur animatum, nihilq; aliud occidis in cœnam,niſi porrum & cepe:quæ ſine dubio cum ſint inanimata,occidi non dicuntur, niſi impropriè, aut εἰρωνικῶς, quomodo mihi videtur Horatius hoc loco poſuiſſe,ſignificans eum tenuiter viuere, nihilq; omnino trucidare,qui porro,& cepa veſcatur. Nam cœnam ſine ſanguine veteres appellabant,tenuem, & ſine magno admodum apparatu, ſine piſcibus, & reliquis obſonijs. verbo igitur communi vſus eſt ad res diſsimiles,piſces,porrum, cepe. ſic locutus eſt quodam loco Lucillius. *fragmenta interfici panis.*

vltro Defer.] vltrò, id eſt, non rogatus:vt ſatyr.v.lib.2. *caue te roges, ultro Penelopen potiore trade.*

Vilis amicor.eſt ann.bon.vbi,&c.] hunc locum ſic explico:paruo conſtant amici, cum viris bonis aliquid deeſt. nam vox *bonis*, cum verbo deeſt eſt coniungenda. Atque huius rei è vita communi ſumamus exemplum.finge aliquem eſſe virum bonum, eundemque non admodum copioſum,neque rebus ad victum, cultumque neceſſarijs inſtructum. continuò hic talis ab homine locuplete,& copioſo,beneficio deuinciendus, & quodammodo emendus eſt, vt eius amicitiam ſibi comparet,& promereatur.nam quantumuis ſeſe in eum prębuerit liberalem, & munificum, & benignum opulentus ille, talem amicum tamen,vt pote rem omnium cariſsimam,haud carè videbitur emiſſe.ſic loquitur Plautus in Mil. glorioſo. *Si hoc parauiſſent, homines eſſent minus multi mali, et minus audacter ſcleſta facerent facta, & poſtea, Qui homines probi eſſent, eſſet his annona uilior.*

Cantaber Agrippę] ἀπὸ κοινοῦ, *uirtute.* ſuprà Od.VIII.lib.3. *Cantaber ſera domitus catena.* & Od.XIIII.lib.4. *Te Cantaber non antè domabilis, Meduſque, et Indus, te, profugus Scythes Miratur.*

Ius,imperiumque Phraates Cæſaris, &c.] Phraates Rex Parthorum, & Perſarum:de quo ſic Strabo lib.6. ὥςτ' οὐ μόνον τὰ τρόπαια ἔπεμψαν εἰς Ῥώμην, ἃ κατὰ Ῥωμαίων ἀνέστησάν ποτε, ἀλλὰ καὶ παῖδας ἐπίστευσε Φραάτης τῷ σεβαστῷ Καίσαρι,id eſt,itaque non ſolum tropęa Romam miſerunt Parthi, quę aduerſus Romanos quondam erexerant, verùm etiam liberos ſuos Cæſari Auguſto credidit Phraates.

genibus minor] ſupplex.eſt enim ſupplicantis & genua ſua inflectere, & eius,cui ſupplicat,genua tangere.Eurip.in Hippol.Καὶ σῶν γε γονάτων οὐ μεθήσομαί ποτε.

defudit] ſic habent tres cod. Vatic. & item Iann. Torn. quam ſcripturam probo reiecta altera,vt deprauata, & mendoſa. *defudit* autem poſitum pro *fudit de*, κατ' ἀναστροφὴν. *circumgemit, emetiris, perſonas,* & ſimilia.

aurea copia] aurea,id eſt,optabiliſsima,& ſummopere expetenda, τιμιωτάτη,εὐδαιμονικωτάτη, id eſt, maximi pretij, & ad beatam vitam magnopere pertinens. ſuprà beatam dixit in carm.ſeculari ad Deos. *apparetq; beata pleno Copia cornu.* & mediocritatem auream Od.X.lib.2.

AD

AD VINNIVM ASELLAM. 13.

VT proficiſcentem docui te ſæpe,diuque,
Auguſto reddes ſignata uolumina Vinni:
Si ualidus,ſi lætus erit,ſi denique poſcet:
Ne ſtudio noſtri pecces:odiumque libellis
Sedulus importes opera uehemente miniſter.
Si te forte meę grauis uret ſarcina chartę:
Abijcito potius,quàm,quò perferre iuberis,
Clitellas ferus impingas:Aſineque paternum
Cognomen,uertas in riſum:& fabula fias
Viribus uteris per cliuos,flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimulac perueneris illuc:
Sic poſitum ſeruabis onus:ne forte ſub ala
Faſciculum portes librorum,ut ruſticus agnum:
Vt uinoſa glomos furtiuę Pyrrhia lanę:
Vt cum pileolo ſoleas conuiua tribulis.
Ne uulgò narres te ſudauiſſe ferendo
Carmina:quę poſſint oculos,aureiſque morari
Cęſaris. oratus multa prece nitere porrò.
Vade,uale,caue ne titubes:mandataque frangas

COMMENTARII.

Si validus] ſi firmus erit:ſi ualebit. contrà malè ualidum poſuit pro infirmo ſaty.v.lib.2.*Si cui præterea ualidus male filius,&c.*

ſtudio noſtri] nimio in nos ſtudio:dum ſtudes nobis gratum facere.

odiumque libellis Sedulus] id eſt ne immoderato tuo erga nos officio, & ſedulitate noſtros libellos odioſos,& inuiſos Auguſto reddas. ſedulum appellāt Latini, qui diligentiam adhibet in re aliqua interdum nimiam, aut minus opportunam,minuſque utilem: ſed tamen bona fide, & ſine dolo. quod quidem exemplis perſpicere licet. Terent.in Andr.*parum ſucceſſit, quod ago:at facio ſedulò.* Idem Adelph.*Ego iſtos uobis uſque à pueris curaui ambos ſedulo.* Idem Hecyra:*ergo propterea te ſedulo Et moneo,& hortor,ne cuiuſquam miſereat.* Idem Heaut.*pro ſe quiſque ſedulo Faciebat,quo illam mihi Lenirent miſeriam.* Ibid.*Neſcio alias. me ſcio quidem feciſſe ſedulo,ut ex illius commodo meum compararem commodum.* M.Tull.pro Arch.poeta de Sylla.*Qui ſedulitatem mali poetæ duxerit aliquo tamen præmio dignam; huius ingenium,& uirtutem in ſcribendo,& copiam non expetiſſet?* Idem in Rullum in ſenatu.*finem feci offerendi mei,ne forte mea ſedulitas aut inſidioſa,aut impudens uideretur.* Hor. epiſt.ad Aug.lib.2.*Sedulitas autem,ſtultè quem diligit,urget.* & ſuprà epiſt.ad Męce. 11.*Officioſaque ſedulitas,& opella forenſis Adducit febres.* Idem ſat.v.lib.1.*ubi ſedulus hoſpes Penè arſit macros dum turdos uerſat in igne.*

Si te forte meæ grauis] ſi tu meorum librorum onus ægrè ſuſtinere poteris,abijcito potius in itinere,quàm in eo loco,quò te perferre iuſſi,defatigatus

ac

ac defeſſus oneri ſuccumbas. *clitellas impingas* autem dixit tralatione ducta ab aſinis onere oppreſſis, alludens ad eius cognomen *Aſellam*, ſeu *Aſinam*; quod qui dam malunt.

ferus impingas] tanquam aſinus onere oppreſſus clitellas in terram impin gas. Priſcian. lib. 18. ait *impingas* poſitum eſſe pro *impingito* hoc modo, abijcito po tius, quàm clitellas impingito.

& fabula fias] ſermonis anſam hominibus prębeas: in ora hominum pro lu dibrio uenias: ſup. Od. xı. epod. *Fabula quanta fui?*

Viribus vteris percliuos, &c.] omnibus tuis uiribus contendes per cli-uos, flumina, lacunas iter faciés, ut, quò uis, peruenias, libroſque perferas. utêris autem, futurum indicatiui, pro futuro imperatiui utitor, poſitum eſt, ut ibidem docet Priſc. idem de illo, *reddes*, quod eſt in ſecundo uerſu, ſentiendum. idem enim ualet, quod *reddito*.

Victor propoſiti] id eſt, uictis, atque expugnatis difficultatibus omnibus: uel compos propoſiti: ſic enim Græci ἐγκρατὴς τοῦ σκόπου, τῆς ἐπιθυμίας.

Sic poſitum ſeruabis onus.] *ſic* accipe δεικτικῶς. libros hoc modo, uel certo quodam loco conditos ſeruabis, quoad Auguſto poſcenti reddas: neque oſtentabis, aut palam habebis.

ne forte ſub ala, &c.] hoc eo dico, ne forte ſub ala, & in oculis omnium li-bros meos feras. tria proponit exempla perridicula, quibus Vinnium monet, ut libros occultè ferat, aut domi ſeruet potius, donec reddendi maturum tempus aduenerit.

glomos] ſic legendum, & ita habent omnes ferè libri calamo exarati. Glo-mus autem & glomer (nam utrunque uſu receptum eſt pro eadem re) globus eſt linę, & fili. Lucr. in nomine glomere producit primam ſyllabam lib. I. *Nam ſi tantundem eſt in lanæ glomere, quantum corporum in plumbo eſt*, &c. glomerare tamē uerbum in eadem ſyllaba ſemper corripitur.

oratus multa prece] ſic loquitur & Cæſar lib. 9. de bello Gall. *flentes omni-bus precibus orabant*. & M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 9 epiſtol. ad Cęſarem. *Quamobrem à te peto, uel potius precibus omnibus oro, et obteſtor, ut in tuis maximis curis aliquid imper tias temporis huic quoque cogitationi.*

ne titubes] ne offendas, ne pecces. tralatio eſt.

AD VILLICVM SVVM. 14

VILLICE *ſiluarum, & mihi me reddentis agelli*
Quem tu faſtidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos ſolitum Bariam dimittere patres:
Certemus, ſpinas animo ne ego fortius, an tu
Euellas agro: & melior ſit Horatius, an res.
Me quanuis Lamiæ pietas, & cura moretur
Fratrem mærentis, rapto de fratre dolentis
Inſolabiliter: tamen iſtuc mens, animuſque
Fert: & amat ſpatijs obſtantia rumpere clauſtra.
Rure ego uiuentem, tu dicis in urbe beatum.
Cui placet alterius, ſua nimirum eſt odio ſors.
Stultus uterque locum immeritum cauſatur iniquè.

In

In culpa eſt animus: qui ſe non effugit unquam.
Tu mediaſtinus tacita prece rura petebas:
Nunc urbem, & ludos, & balnea uillicus optas.
Me conſtare mihi ſcis: & diſcedere triſtem,
Quandocunque trahunt inuiſa negocia Romam.
Non eadem miramur: eò diſconuenit inter
Meque, & te. nam, quæ deſerta, & inhoſpita teſqua
Credis, amœna uocat, mecum qui ſentit: & odit,
Quę tu pulchra putas. fornix tibi, & uncta popina
Incutiunt urbis deſiderium, uideo: & quòd
Angulus iſte feret piper, & tus ocyus uua:
Nec uicina ſubeſt, uinum prębere taberna
Quæ poſſit tibi: nec meretrix tibicina, cuius
Ad ſtrepitum ſalias terrę grauis. & tamen urges
Iampridem non tacta ligonibus arua: bouemque
Deiunctum curas, & ſtrictis frondibus exples.
Addit opus pigro riuus, ſi decidit imber,
Multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc age. quid noſtrum concentum diuidat, audi.
Quem tenuer decuere togæ, nitidique capilli:
Quem ſcis immunem Cynarę placuiſſe rapaci:
Quem bibulum liquidi media de luce Falerni:
Cœna breuis iuuat, & prope riuum ſomnus in herba.
Nec luſiſſe pudet: ſed non incidere ludum.
Non iſtic obliquo oculo mea commoda quiſquam
Limat: non odio obſcuro, morſuque uenenat.
Rident uicini, glebas, & ſaxa mouentem.
Cum ſeruis urbana diaria rodere mauis,
Horum tu in numerum uoto ruis. inuidet uſum
Lignorum, & pecoris tibi calo argutus, & horti:
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam ſcit uterque, libens, cenſebo, exerceat artem.

COMMENTARII.

mihi me reddentis agelli] id eſt, cuius amœnitate, & ſalubritate me officijs, negocijsque urbanis defatigatum, reficio, ac recreo. ſic Catullus carm. ad Fuudum, à cœna lla Sextiana ſe uſque eò grauedine frigida, & frequenti tuſsi quaſſatum eſſe dicit, donec in ſinum fundi ſui Tiburtis confugerit, ibique ſe ocymo, & urtica recurauerit.

quinque ſocis] quinque familijs ſeparatis, ac diſtinctis.

& Quinque bonos ſolitū, &c.] intellige, ex hoc agro Horatiano, in quo quinque foci eſſent, quinque homines grandes natu in oppidum Sabinorum

Bariam

Bariam conuenire ſolitos,tanquam ſenatores, qui conſultarent, & ſententiam dicerent de re Sabinorum communi,& publica. nonnulli arbitrantur eò euocari ſolitos eſſe,vt ibi gererent magiſtratum. De Baria autem nihil habeo dicere, præterquam quòd aiunt omnes fuiſſe oppidum in Sabinis frequentiſs. olim, ac celeberrimum. hoc etiam lectori teſtificabor, in omnibus ferè libris manuſcriptis & Vaticanis, & alijs, legi *Variam* non *Bariam*. Varia autem, cui Appula cognomen eſt,longè admodum diſtat à Sabinis.

ſpinas] eleganter ſpinas ad agrum,animumque retulit: ſed agri ſpinæ,propriè dicuntur: animi ſpinæ,pro curis,& angoribus,translatè. Catullus curas,*ſpinoſas* appellauit in carmine de nuptijs Pelei, & Thetidis. *Spinoſas Erycina ſerens in pectore curas.* & Horat. epiſt. 11. lib. 2. *Quid te exempta iuuat ſpinis de pluribus una?*

rapto] ſibi à Parcis erepto, id eſt, mortuo. Catull. ad Manl. *ò miſero frater ademte mihi.*

Inſolabiliter] ita acerbè,vt nullus conſolationi locus ſit relictus.

mens animusq;] video hæc ſæpe coniunctè poni à ſcriptoribus: Terent. Andria,*mala mens,malus animus.* Lucr. lib.3. *Primum animum dico,mentem quam ſæpe uocamus.* Idem ita vtrunque coniunxit, vt alterum in patrio caſu efferret,hoc modo,*mens animi.* vt lib.4. *Nec ratione alia,cum ſomnus membra profundit,Mens animi uigilat,niſi quod ſimulacra laceſſunt Hæceadem noſtros animos.* Idem lib. 5. *Tenuis enim natura Deum,longeq; remota Senſibus à noſtris animi uix mente uidetur.* Idem lib. VI. *Perturbata animi mens in mærore,metuq;.* Catull. ad Ortalum, *Nec potis eſt dulceis Muſarum expromere fætus Mens animi.* Plautus in Ciſtell. *Nullam mentem animi habeo: ubi ſum,ibi non ſum: ubi non ſum,ibi eſt animus.* Ariſtoteles autem huiuſmodi ἀναλογίαν,id eſt,comparationem,ſeu proportionem proponit,tùm in lib. 1. de morib. ad Nicomach. tùm topicorum primo, *ὡς ἐν σώματι ὄψις, οὕτω νοῦς ἐν ψυχῇ*,id eſt,vt in corpore aſpectus,ſic mens in animo.

& amat ſpat. obſt.rump.] id eſt,& cupit impedimenta omnia,moraſque præcidere: & quodammodo è carceribus euolare.

clauſtra] repagula, carceres. ſaty. VI. lib. 2. *tu pulſes omne,quod obſtat,Ad Mæcenatem memori ſi mente recurras.*

Stultus vterque loc. immer.cauſ.] culpam confert in locum,cum ea in ipſo hæreat,vt ſtatim ſubijcit. *In culpa eſt animus.* &c. Qui ex animo laborat, id eſt,cuius animus non eſt ab omni perturbatione liber,ac ſolutus,is,cum perpetuo excrucietur,& æſtuet,exiſtimat ſe loco commutando curam, & moleſtiam ex animo depulſurum: ſed magnopere fallitur. nam morbi cauſa, & principium ægritudinis ineſt in animo,non in loco. vide ſuprà annot. ad illum locum Od. XV. lib. 2. *patriæ quis exul Se quoque fugit?*

Tu mediaſtinus] ſic hanc vocem ſcripturam reperi in omnibus codic. antiq. non, vt in vulgatis, *mediaſtynus*. Eſt autem vox merè Latina ex duobus nominibus Latinis compoſita,*medio* & *ſtando*,non à Græco ἄστυ vt nonnulli vaticinantur. Ac mediaſtini ſerui omnium propemodum ſunt laborioſiſſimi, quippe qui ad omnia ferè miniſteria parati, & tanquam in medio poſiti eſſe debeant. Cato, *ille imperator tu illi, ac ceteris mediaſtinus.*

tacita prece rura petebas] rura tacitus expetebas,& exoptabas.

conſtare mihi] in ſententia manere: ſemper commorationem,& vitam ruſticam vrbanæ anteponere.

diſconuenit inter Meque, & te] eo inter nos diſſidemus, ac diſcrepamus. *diſconuenit*,id eſt,non conuenit. nam imperſonale eſt hoc loco, vt loquuntur Grammatici. ſuprà epiſto. 1. perſonale eſt. *Aeſtuat, & uitæ diſconuenit ordine toto.*

bouem deiunctum] bouem ſeiunctum, ac ſeparatum ab altero. quod fit veſperi. ideoq; *βουλυτὸν* nominant Græci tempus veſpertinum. annotat. ſuprà ad Od. VI. libr. 3. *deiunctum* autem excudendum curaui, duos libros manu ſcriptos ſecutus.

& ſtrictis] id eſt, ſtringendo ſuccißis. ſic Virg. in Mœride, *hic, ubi denſas Agricolæ ſtringunt frondeis.* Idem Georg. 2. *tunc ſtringe comas, tunc brachia tonde.* Idem primo, *Sed tamen & quernas glandes tunc ſtringere tempus.* eodem libro, *cum flauis meſſorem induceret aruis Agricola, & fragili iam ſtringeret hordea culmo.*

exples] ſaturas, paſcis. Virg. Georg. 2. *hic piſcibus atram Improbus ingluuiem ranisq; loquacibus explet.* Idem lib. 3. Aen. *Nam ſimul expletus dapibus*, &c.

Addit opus] negocium tibi exhibet præter ea, quæ quotidiana ſunt, & viſitata: non ſinit te ceſſare: te exercet.

Multa mole docendus] multis molibus oppoſitis, in aliam partem auertendus, ne prato noceat. verbum *docendi* attribuit rei inanimæ, cum animata ſola doceantur. ſic in epiſt. ad Piſones *Seu curſum mutauit iniquum frugibus amnis, Doctus iter melius.*

quid noſtrum concentum diuidat] quid cauſæ ſit, quamobrem diſſentiamus, alioqui maximè concordes. concentum, pro conſenſione, & concordia poſuit translatè.

Quem tenues] me, quem tenues, &c. ſequitur infrà verbum *iuuat.*

nitidiq; capilli] *λιπαροὶ*, vnguento delibuti. vt ſuprà Od. VII. lib. 2. *nitenteis Malobathro Syrio capillos.*

immunem] gratis, ſine muneribus, vt ſup. Od. XII. libr. 4. *non ego te meis Immunem meditor tingere poculis.*

Cynaræ] amicæ, de qua ſuprà Od. XIIII. lib. 3. *ſed Cynaræ breues Annos fata dederunt.*

rapaci] qualia ſunt ſcorta. Catull. ad Thallum puerum impudicum, *Idemq; Thalle turbida rapacior procella.*

bibulum] bibacem, vt infrà ad Loll. 2. *Potores bibuli media de nocte Falerni.* ita per tralationem bibulam arenam dixit Lucret. libr. 2. *Littoris incurui bibulam lauit æquor arenam.*

media de luce] ſaty VIII. lib. 2. *dictus here illic De medio potare die.* atq; hoc tempore diem frangere dicebantur homines inertes, voluptarij, luxurioſi, in cute curanda occupati: conuiuiaque ad multam noctem nonnunquam producebant. ego igitur (inquit) qui cœnis à meridie vſque ad multam noctem productis olim delectabar, nunc breuibus delector magis.

Nec luſiſſe pudet, &c.] neque verò me pudet olim cœnis longis, ac ſumtuoſis, delicijsque, ac voluptatibus ſeruiſſe, atque indulſiſſe, cum ætas ferret, ſed non conſtituere modum huiuſmodi vitæ, intemperatæ, & libidinoſæ. nam hic dies aliam vitam affert, alios mores poſtulat. *ludere* interdum valet, amori operam dare. vt epiſt. II. lib. 2. *Luſiſti ſatis, ediſti ſatis, atque bibiſti.* & Od. XIII. lib. 4. *Ludisq; & bibis impudens.* Liuius Andron. *Affatim edi, bibi, luſi.*

Non iſtic obliquo oculo, &c.] Quærat aliquis ab Horatio. cur igitur, Horati, vitam ruſticam non colis? cur non es agricola? nihil vetat, (inquit) quo minus agriculturæ ſtudium ſequar, & ruri habitem. nemo enim rure meis commodis obſtat, aut inuidet. ſed hoc vnum me ab illa vita reuocat, quòd vicini, me vt agriculturæ imperitum, & nunquam in eo ſtudio verſatum, fodientem, arantem, cæteraque opera ruſtica facientem, irriderent. ſignificat igitur ſe ſtudio agriculturæ, & vitæ ruſticæ teneri, cum ad eam ſit ineptus. *iſtic*, id eſt, ruri.

limarī] limare puto eſſe à lima ductum, non à limis oculis, vt nonnulli volunt, vt ſit deterere, attenuare, imminuere. Itaque ſic mihi videtur hic locus eſſe explicandus. Nemo iſtic obliquo, id eſt, inuido, aut maleuolo oculo mea commoda atterit, aut minuit. putabant enim veteres aſpectum inimicum, atque infeſtum alteri nocere. ſic Virg. in Palæmone, *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.* βασκαίνειν appellant Græci. & βάσκανον τὸν ὀφθαλμοῖς καίνοντα, καὶ φθείροντα τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ ὁραθέν. id eſt, qui oculis interficit, & corrumpit, quod ab ipſo cernitur, vt ſcribit Theocr. interpres. quo modo autem fiat faſcinatio, vel quamobrem faſcinentur pueri maximè, declarat Alex. Aphrod. probl. LIII. lib. 2. & Plutarch. lib. 5. συμποσιακ. περὶ τῶν καταβασκαίνειν λεγομένων diſputat. Eſt & limare interdum copulare, vt ait Nonius Marcellus: quod ad hunc locum non quadrat. vtitur Plautus in Pœnulo. *at uide ſis. cum illa nunquam limaui caput.* poſtremò limare ſignificat etiam limo conſpurcare. Plaut. ibidem, *M. curram igitur aliquò ad piſcinam, aut lacum, limum petam.* *AG. quid eo opus ſit?* *M. ego dicam: ut tibi & illi limem caput.*

venenat] corrumpit. translatio eſt. vtitur & Lucret. lib. 6. *Vt ſpatium cæli quadam de parte uenenet.*

Cum ſeruis vrbana diar.] tu contrà ruſticus in vrbe viuere mauis. diarium victus eſt diurnus. Cic. ad Attic. libr. 8. *eo modo autem ambulat Cæſar, & iis diariis militum celeritatem incitat, ut timeam, ne citius, quàm opus ſit, ad Brundiſium acceſſerit.*

Horum tu in numerū] in numerum ſeruorum vrbanorum.

calo] qui lignum domi non habet: qui it lignatum foras. Calones (inquit Feſtus) militum ſerui, dicti quia ligneas clauas gerebant, quas Græci κάλα vocant.

argutus] aſtutus, ſollers, callidus, vafer.

Optat ephipp. bos pig. opt. ar.] prouerbium conuenit in eos, qui muneris functionem, & conditionem ſibi accommodatam, faſtidiunt: alienam, & ad quam inepti ſunt, expetunt. M. Tull. ad Att. lib. v. *Clitellæ boui ſunt impoſitæ. planè non eſt noſtrum onus. ſed feremus, modò, ſi me amas, ſim annuus.* Cum his congruit illud Pindari, quod refert Plutarc. ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας. ὑφ᾽ ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ᾽ ἀρότρῳ βοῦς· παρὰ ναῦν δ᾽ ἰθύνει τάχιστα δελφίς· κάπρῳ δὲ βουλεύοντα φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν. id eſt, equus currui aptus eſt, bos aratro: Delphinus præter nauem celerrimè, & concitatiſſimè rapitur: ei autem qui apro necem meditatur, canis reperiendus eſt generoſus, & laborioſus, qui aprum adoriri audeat. Ephippium porrò equi tergo imponitur, vt in eo inſidens commodius vehatur eques. *at ipſa boum terga* (vt ſcribit M. Tull. lib. de nat. Deorum ſecundo) *declarant non eſſe ſe ad onus accipiendum figurata: ceruices autem natæ ad iugum: tum uires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda.*

Quam ſcit vterque libens] prouerbium eſt vulgatiſſimum: *quam quiſque didicit, eam artem exerceat.* Ariſtophanes in Veſpis. Ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. apud Athen. libr. 8. in illo Stratonici hominis ſalſiſſimi reſponſo, ad harmonicum illum, qui anteà hortorum cuſtos fuerat, cum eo de harmoniis diſputantem, ſcriptum eſt, ᾄδοι τις, non ἔρδοι τις, leui immutatione facta, propter eius, in quem dicebatur, perſonam. vtitur & M. Tull. epiſto. ad Attic. eod. libro, quem proximè citaui, *O rem minimè aptam meis moribus, ò illum uerum* ἔρδοι τις.

AD C. NVMMONIVM VALA.

QVAE ſit hiems Veliæ, quod cælum Vala Sa
Quorum hominum regio, & qualis via:(nam
Muſa ſuperuacuas Antonius: & tamen illis
Me facit inuiſum, gelidâ cùm perluor vnda
Per medium frigus. ſanè myrteta relinqui,
Dictaq; ceſſantem neruis elidere morbum
Sulfura contemni, uicus gemit, inuidus ægris,
Qui caput, & ſtomachum ſupponere fontibus aud
Cluſinis: Gabioſq; petunt, & frigida rura.
Mutandus locus eſt: & diuerſoria nota
Præteragendus equus: quò tendis? non mihi Cumas
Eſt iter, aut Baias. læua ſtomachoſus habena
Dicet eques. ſed equi frenato eſt auris in ore.)
Maior utrum populum frumenti copia paſcat:
Collectos'ne bibant imbreis, puteos'ne perenneis
Dulcis aquæ: nam uina nihil moror illius oræ
Rure meo poſſum quiduis perferre, patiq;:
Ad mare cum ueni, generoſum, & lene requiro:
Quod curas abigat, quod cum ſpe diuite manet
In uenas, animumq; meum: quod uerba miniſtret:
Quod me Lucanæ iuuenem comendet amicæ.
Tractus uter plures lepores, uter educet apros.
Vtra magis piſceis, & echinos æquora celent:
Pinguis ut inde domum poßim, Phæaxq; reuerti:
Scribere te nobis, tibi nos accredere par eſt.
Mænius, vt rebus maternis, atque paternis
Fortiter abſumtis, vrbanus cœpit haberi,
Scurra vagus, non qui certum præſepe teneret:
Impranſus non qui ciuem dignoſceret hoſte:
Quælibet in quenuis opprobria fingere ſæuus,
Pernicies, & tempeſtas, barathrumq; macelli,
Quicquid quæſierat, ventri donabat auaro.
Hic, vbi nequitiæ fautoribus, & timidis nil,
Aut paulum abſtulerat, patinas cœnabat omaſi
Vilis, & agnini, tribus vrſis quod ſatis eſſet.
Scilicet vt ventres lamna candente nepotum
Diceret vrendos correctus. Mænius idem
Quicquid erat nactus prædæ maioris, vbi omne

Verterat in fumum, & cinerem: non hercule miror,
Aiebat, ſi qui comedunt bona, cum ſit obeſo
Nil melius turdo: nil vulua pulchrius ampla.
Nimirum hic ego ſum: nam tuta, & paruula laudo,
Cum res deficiunt: ſatis inter uilia fortis.
Verùm, ubi quid melius contingit, & unctius, idem
Vos ſapere, & ſolos aio benè uiuere, quorum
Conſpicitur nitidis fundata pecunia uillis.

COMMENTARII.

Fuluius Vrſinus, homo & humaniſſimus, & Græcarum litterarum cognitione præſtantiſſimus, admonuit me Romæ hunc Valam dictum eſſe C. Numonium Valam, ſimulq; mihi oſtendit domi ſuæ argenteum nummum hac inſcriptione, C. NVMMONIVS VAALA gemino A A. ſimilemque, & planè geminum domi ſuæ mihi oſtendit Clemens Teueninus, quem ſuprà commemoraui. ego tamen *Valam* excudendum curaui, vnico A. in ceteris, nummi illius inſcriptionem ſecutus ſum.

Quæ ſit hiems Veliæ, quod, &c.] hæc referẽda ſunt ad verſum, qui eſt infra, *Scribere te nobis*, &c. ea autem, quæ ſtatim ſequuntur, *nam mihi Baias Muſa*, &c. vſque ad verſum, *Maior utrum populum*, &c. includenda ſunt interpoſitionis nota. Horatius ab Antonio Muſa clariſſimo, ac prçſtantiſſimo medico edoctus, Baias, Campaniæ oppidum amœniſſimum, ad cuius aquas, & ceteras delicias concurrebāt homines voluptarij, ad eaſdemq; ægri, quòd eſſent ſaluberrimæ, confugiebant, edoctus igitur, Baias minimè ſibi eſſe neceſſarias, nec ad valetudinem vtiles, cogitat Veliam, & Salernum proficiſci, ibiq; hiemare. Iccircò petit à Vala, vt ſcribat ad ſe, quæ ſit illis in locis hiems, quod cælum, &c.

nam mihi Baias, &c.] nam ſi quæras, cur Veliæ, & Salerni hiemare cogitem, & non Baijs, Antonius Muſa ait aquas calidas Baiarum mihi eſſe ſuperuacuas: id eſt, ad voluptatem gignendam duntaxat valere: ad bonam valetudinem autem inutiles eſſe.

& tamen illis Me facit] &, tametſi de Antonij Muſæ ſententia Baiarum aquas contemnam, ac relinquam, mihi tamen Baiæ quodammodo ſunt iratæ. & me oderunt, quòd frigidis aquis vtar per medium frigus. Sueton. in Auguſto, ſcribit Auguſtum, quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactum eſſe.

Qui caput, & ſtomachum ſupp.] hæc vix intelligi poſſunt, niſi ab ijs, qui experti ſunt, tametſi Horatius non obſcurè rem ipſam elocutus eſt. ſed memini ego, cum vir clariſs. Franciſcus Turnonius Card. ad aquas Lucenſes de medicorum conſilio veniſſet duos ab hinc annos, videre me in ijs locis ægros complures, ex quibus alij de aquis illis bibebant, alij lauabantur, alij parteis corporis affectas, vt caput, ventriculum, renes ſtillicidijs ſupponebant, è quibus aqua in eas parteis demanabat. Eos horam vnam, eodem, quo cœperant, ſitu manere neceſſe erat. dies quindecim, aut viginti id factitabant. fontes Cluſini autem ſunt in Etruria, à Cluſio Etruriæ oppido nominati.

myrteta] loca myrtis conſita, quæ ſunt Baijs. liber Iannocti *murteta*, quod idem valet. à murto Murtia Venus.

nerſis

nervis elidere] elidere, id eſt, depellere è neruis. ceſſantem autem morbum intellige, vel longum, & aduerſus remedia contumacem, & difficilem curatu: vel ab effectu, quia tardet, & ceſſare cogat.

Sulf. cont. vicus gemit] Baiæ moleſtè ferunt, ſulfura, id eſt, aquas ſulfuratas, quæ dicuntur valere ad morbum articulorum leuandum, contemni, ac pro nihilo putari.

Mutandus locus eſt] alius locus mihi petendus eſt, quàm Baianus: vel alia via mihi iter faciendum eſt.

diuerſoria nota] diuerſoria Baiana, ſeu potius, quę ſunt in via, quæ Baias ducit, vel mihi, vel ipſi equo nota.

præteragendus] equus eſt agendus, id eſt, ducendus præter diuerſoria nota.

quo tendis?] verba Horatij, aut cuiuſuis alius equitis nota, & ſolita diuerſoria præterire volentis, aut certè ſe velle ſimulantis, equumq́ue ſponte ſua eò ſe conferentem, ac tendentem reuocantis.

ſed equi frenato eſt, &c.] ſed equus equitis voluntati obtemperat, non quòd eius vocem audiat, aut intelligat, ſed quòd freno doceatur quorſum iter facere debeat. equus enim non aure, ſed ore, in quo ineſt frenum, quò ſit eundum, ſentit. fruſtrà igitur eques vocem adhibet, fruſtraque ſtomachatur, cum freno ſolo quouis equum impellere queat. & fortaſſe obſcurè ſignificat, equitem, quamuis ſciat ſibi frigidis aquis lauari expedire, calidas tamen perſequi, & voluptatem vtilitati, bonæq́ue valeludini anteferre: quod ſi quis probet, intelligere nos oportebit, hunc equitem, quamuis verbo neget ſe Baias proficiſci in animo habere, re tamen, id eſt, conſilio, & freno viam Baianam equo præmonſtrare.

Maior vtrum populum] Velienſes, an Salernates. & repete eum, quem dixi, verſum, *Scribere te nobis*, &c.

Dulcis aquæ] ſic ſcriptum reperi in duobus codicib. manuſcriptis, vno Varie. & Iann. atque hanc puto rectam, ac germanam ſcripturam: non *Iugis*, vt eſt in vulgatis. & alijs calamo exaratis. nam cum perennes puteos dixerit, ſuperuacaneum ſit addere *Iugis aquæ*. quandoquidem *iugis*, & *perennis* Idem valent. neque verò eſt, quòd quiſquam mihi dicat, aquam ἄχυμον, id eſt, ſaporis expertem eſſe oportere, vt ſcribit Ariſtot. lib. περὶ αἰσθήσ. καὶ αἰσθητοῦ· non igitur dulcem. primum enim dulcem aquam appellant Latini, & γλυκὺ ὕδωρ Græci, quæ non eſt ſalſa, à marina ſcilicet diſtinguentes. vt M. Tull. Verr de ſignis. *In hac inſula extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſsimus piſcium.* idem de natura Deorum lib. 3. *Ali autem ſolem, lunam, reliqua aſtra aquis alia dulcibus, alia marinis*, &c. Hirtius de bello Alexandr. *Nam puteis foſsis aquam dulcem reperiri poſſe affirmabat: omnia enim litora naturaliter aquæ dulcis uenas habere.* Lucret. lib. 6. *Quod genus indu mari ſpirat fons dulcis aquai: Qui ſcatit, & ſalſas circum ſe dimouet undas.* Virg. Aen. 1. *Intus aqua dulces, uiuoq; ſedilia ſaxo.* Galen. ϛιϛ. θεραπ. μεθ. ια. οἶνος ὕδατώδης πινόμενος ἁπάσας κινεῖ τὰς ἐκκρίσεις, καὶ λουτρὸν εὔκρατον ἐκ γλυκέος ὕδατος. εἰ δὲ καὶ μὴ προσηκέοιτο ποτὲ κατὰ τὴν λέξιν τὸ γλυκὺ, προσυπακούειν χρή, id eſt, *uinum, ſi bibatur multa aqua dilutum, & balneum temperatum ex aqua dulci, omnes excretiones, quas appellant, ciet.* Deindè dulcis aqua non eſt ſemper accipienda, quæ ſit reuera dulcis, & amaræ contraria: ſed, quæ guſtatu ſit iucunda, quemadmodum ex Hippocrate cognoſcere licet lib. περὶ ἀέρ. ὑδάτ. τόπ. ὄμβρια ὕδατα κουφότατα, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα, καὶ λεπτότατα. i. *aquæ pluuiæ leuiſsimæ ſunt, & dulciſsimæ, & clariſsimæ, & tenuiſsimæ.* Poſtremò Aldus Pius vir doctiſſ. qui olim

Venetijs

Venetijs Græcarum litterarum naufragij reliquias collegit, nobisque tradidit: quique Paullum Manutium hominem eloquentiſſimum ſuę probitatis, atque humanitatis effigiem nobis reliquit, iam pridem teſtatus eſt, ita ſcriptum eſſe in antiquo exemplari, quod habebat domi ſuæ: & præter eam rationem, quam initio de eius ſententia propoſui, exemplum profert è Virgilio. Daphn. *Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere riuo.*

nam vina nihil moror] vina, quæ illic naſcuntur, non magni facio: non deſidero. ſic Plaut. in Trucul. *ſatis eſt mihi tua ſalutis: nihil moror, non ſalueo.* Virg. Aen. v. *nec dona moror.*

Rure meo poſſum, &c.] huius loci hæc ſententia eſt. Cum ruri ſum, & in villa mea, tenuiſſimo apparatu côtentus ſum, & quouis cibo, ac potione æquo animo vtor: ſed, ad mare cum veni, exempli cauſa, in Campaniam, aut Lucaniam, vinum generoſum, & lene, victumque mundiorem, atque elegantiorem ſequor, ac deſidero. Itaque verſus proximus *Ad mare cum ueni, non eſt,* (vt fit vulgo) ab hoc diuellendus, ſed cum eo coniungendus.

manet] diffundatur, dimanet, didatur in corpus, & animum. ſed quomodo vinum in animum manare poteſt? re vera non poteſt. ſed ex contagione corporis vini potu concalefacti excitantur animorum motus.

miniſtret] ſuppeditet: præbeat. ſed ſi vina illius orę nihil moratur Horatius, qui poteſt in illis locis vinum generoſum requirere? pugnant enim nihil morari, & requirere. Intellige meliora vina ex alijs locis eò ſupportari, quemadmodum fieri ſolet.

echinos] de echinis ſup. notauimus quędam ad Od. v. epod & alibi.

Phæaxque] corpore benè curato, & nitida cute, quales erant Phæaces homines voluptarij, conuiuijs, citharis, choreis, & ceteris delicijs, ac luxuriæ deditii. vide Hom. ὀδυσσ. θ. & ſup. ann. ad epiſt. 11.

accredere] vtitur hoc verbo, & Lucr. lib. 3. *facile hoc accredere poſsis, Semina ſæpe in eodem, ut nunc ſunt, ordine poſta.* & Plautus.

Mænius, vt rebus, &c.] quidam hæc, quę ſequuntur, à ſuperiore epiſtola ſeparant: ſed minus rectè. vna eſt enim epiſtola vſque ad eam, quæ eſt ad Quinctium. cohęrent autem hæc cum verſiculo illo *Pinguis ut inde domum poſſim,* &c. Ac proponit exemplum luxurioſi cuiuſdam hominis, nomine Męnij: cui ſe in eo ſimilem eſſe dicit, quòd quemadmodum ille, cum habebat, vnde ſumtum faceret, ſumtuoſiſſimè, & luxurioſiſſimè epulabatur: cum res deerat, parſimoniam victus, & frugalitatem colebat: ita ipſe, cum deſunt facultates, victu tenui, & modico contentus eſt: cum abundat autem, & cum aliquid amplius, & lautius nactus eſt, diuitum fortunas ait ſe laudare, & in pecunia, & fundorum fructibus bene, beateque viuendi facultatem collocare. Porro huius Mænij nobilitata eſt multorum ſcriptorum litteris luxuria: ab eoque Mæniana dicta eſſe putantur. M. Tull. Acad. 11. *Vt enim ij, qui niſi ſub nube ſolem non ferunt, item ille* (Antiochus) *cum æſtuaret, ueterum, ut Mænianorum, ſic Academicorum umbram ſecutus eſt.* Sext. Pompeius. *Mæniana ædificia a Menio ſunt appellata. Is enim primus ultra columnas extendit tigna, quod ampliarentur ſuperiora.* Hinc Columna Mænia, ſeu Mæniana, ad quam Triumuiri capitales de eorum maleficijs, qui ciues Romani non erant, cognoſcebant: quam ſolam Mænius ampliſſimo patrimonio conſumto, & domo vendita exceperat, vnde ſpectaret gladiatores. M. Tullius columnam nominat ſimpliciter in Cluentiana. *Manilium plerique noratis. non ille honorem a pueritia, non ſtudia uirtutis, non ullam exiſtimationis bonæ fructum unquam cogitarat: ſed ex petulanti, atque improbo ſcurra, in diſcordijs ciuitatis ad eam columnam, ad quam multorum ſæpe conuicijs perductus erat, tum ſuffragijs populi peruenerat.*

Idem proœm. act. I. Verr. Mænianam columnam dicit: *nobis autem tanta inopia reorum eſt, ut mihi cauſam præripere conemini potius, quam aliquos à Columna Mæniana noſtri ordinis reos reperiatis?* Alij Mænianam columnam, & Mæniana ædificia à C. Mænio. P. F. qui cenſor fuit cum L. Papirio Craſſo ann. cccccxxxv. cui propterea quòd de Antiatibus, alijſque priſcis Latinis triumphauit, columna data eſt, dicta eſſe volunt. qua de re lege Plin. lib. 34. verùm autem Menius ſine diphthongo, an Mænius cum diphthongo ſcribendum ſit, viderint docti. in marmoribus quidem antiquis Mænius cum diphtongo æ. inciſum ſępe legi.

Fortiter] ſtrenuè, impigrè, non timidè, neque ignauè.

Vrbanus] εὐτράπελος, vt riſu mouendo ſibi ad diuitum menſis aditum compareт.

Scurra] βωμολόχος alienarum menſarum inſidiator: qui riſum mouebat diuitibus paſtus cauſa. ſatyr. VII. lib. 2. *Scurra Volanerius.*

non qui certum præſepe teneret] declarat vocem, quæ antecedit *vagus*, non enim dom ſuæ cibum capiebat, ſed menſas alienas ſectabatur: neque ſemper eaſdem, ſed alias, atque alias: & eſt tralatio ab equis, per quam ſignificat homines gutturis vitio, & abdomini deditos, beſtiarum eſſe ſimiles.

Impranſus non qui ciuem, &c.] id eſt, qui ſiccus, & impranſus ita ferus erat, & inhumanus, vt ciuem ab hoſte non diſtingueret, ſed cuiuis petulantiſſimè malediceret: atque hæc tam libera, atque impunita petulantia, ac maledicentia facilem ei ad diuitum menſas aditum patefaciebat. extat epigramma Græcum lib. 2. hac ſententia, nos veſperi, cum bibimus, homines eſſe: manè autem, dum ſicci ſumus, feras inter nos eſſe. Ἄνθρωποι δείλης, ὅτε πίνομεν· ἢν δ' ἐπ' γίνηται ὄρθρος, ἐπ' ἀλλήλοις θῆρες ἐγειρόμεθα.

fingere ſæuus] ſęuus in confingendis in quemuis criminibus, & congerendis maledictis.

barathrumq; macelli] id eſt, qui quæcunque è macello obſonia petuntur, deuoraret, & in ventrem, tanquam in barathrum quoddam conijceret, atque abderet fuit autem Barathrum locus in terram altiſſimè depreſſus Athenis, in quem præcipites detrudebantur malefici, & ſcelerati. Commemorat Pauſanias in Arcad. barathra quædam ad Phœneum vrbem, quæ χειροποίητα appellat, id eſt, manufacta, co conſilio ab Hercule inſtituta, vt aquam ex propinquis mōtibus defluentem, agroſque Phœneatium obruentem exciperent. Barathrum (inquit Sex. Pompeius Feſtus) appellant Græci locum præcipitem, vnde emergi non poſſit, dictum ab eo quod eſt βαθύς.

Quicquid quęſierat] quicquid lucri fecerat, quicquid labore, aut opera ſua pepererat.

Hic vbi nequitię fautoribus] diuitibus, qui plerunque nequiſſimis hominibus veluti lenonibus, ſcurris, alcatoribus, ganeonibus fauent, ac benignè faciunt potius, quàm viris bonis.

timidis, ſic reperi ſcriptum in duobus cod. Vatic. & Iann. Faer. Tomeſ. non, vt alij librorum arrogantiſſimi corruptores, repoſuerunt, *tumidis*. ac teſtatur quoque P. Victorius, quem ſemper honoris cauſa nominatum volo, ita ſcriptū eſſe in vno, atque altero codice antiquo, idemque hunc locum hoc modo explicat, intelligere oportere ſcurras eoſdem fuiſſe, & ſycophantas quos diuites, propterea quod ſibi ab eis metuerent, ſtudioſè, & crebrò ad cœnam vocabant, & liberaliter, prolixeque accipiebant.

patinas cœnabat omaſi Vilis, &c.] tanta erat huius ſcurræ edacitas, vt cum epulæ lautiores, cariore ſq; cum deficerent, maximam ſibi viliſſimorum, & plebeiorum ciborum copiam apponendam curaret. agninum omaſum dixit,

ut diſtinguere à bubulo, quod erat ueteribus in menſarum delicijs, Plin. lib. 8. cap. 45. Hor. ſaty. v. lib. 2. *Seu pingui tentus omaſo Furius hibernas cana niue conſpuet alpes.* *Patinas omaſi cenare* dixit, ut epiſt. ad Scæuam *Si prandere t olus.* & epiſt. 11. li. 2. *Emtum cenat olus.* & ſaty. ultima lib. 2. *Nos (inquam) cenamus aues.*

tribus vrſis quod ſatis eſſet] edacitatem hominis declarat loquendi genere hyperbolico.

Scilicet vt ventres] ita ſcilicet, ut nepotum luxuriem ſupplicio acerrimo coercendam eſſe diceret, inopia & egeſtate correctus, id eſt, ut Græci dicunt, σωφρονισθεὶς, uel potius corrector, ut mox dicemus.

lamna candente] lamina ardente. genus cruciatus fuiſſe apparet uel ex illis uerbis Ciceronis lib. 5. accuſ. *quid, cum ignes, candenteſq; laminæ, ceteri q; cruciatus admouebantur?* quanquam eo loco Cicer. quidam libri habent, *ardenteſq;* quam ſcripturam non probo.

correctus] hunc locum in omnibus libris uulgatis & manuſcriptis deprauatum eſſe puto, & emendandum, *corrector*, ut ſit ironia, hoc modo. ubi nihil abſtulerat à diuitibus, & profuſis hominibus, & nihil habebat opipari, quod eſſet, nepotes & luxurioſos dicebat eſſe caſtigandos, & grauibus ſupplicijs afficiendos. ut corrector quidam, & magiſter morum. ſic Terent. Adelph *ſi illud quod eſt maximè opus, iactu non cadit, illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.* Dem. *Corrector. nempe tua arte,* &c.

Verterat fumum et cinerem] confecerat, conſumſerat.

ſi qui comedunt bona] omnes codices manuſcripti, quos quidem uiderim, hanc ſcripturam tuentur, ac retinent, omnes uiri docti probant. nonnulli tamen indoctiſsimi homines corrupta uera ſcriptura, comedunt benè, ſuppoſuerant. Eſt autem uſitatiſsimum loquendi genus bonis ſcriptoribus *bona comeſſe.* M. Tull. pro Flacco. *Quid attinuit hanc urbem relinquere, libertate tam præclara carere? adire periculum nauigandi? quaſi bona comeſſe Romæ non liceret.* id. ep. ad Pap. Pætum. lib. 9. *ſed cura, ſi me amas, ut ualeas ne ego te iacente bona tua comedim.* ſic enim legit Non. Marcellus. Catull. in Cæſ. *Vt iſta ueſtra diffututa mentula Ducenties comeſſet, aut trecenties?* Iterum M. Tull. in Sextiana. *utrum ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comediſti?* Græci dicunt καταφαγεῖν τὴν οὐσίαν, & κατεσθίειν τὰ πατρῷα. Itaque comedum, & comedonem, bona ſua cõſumentem ueteres dixerunt, ut ait Feſtus.

cum ſit obeſo Nil melius turdo] turdum & uuluam exempli cauſa poſuit, ut eſcas & gratiſsimas, & lautiſsimas. de turdo dicere nihil eſt neceſſe. uuluam ſuillam autem apud Athenæum laudat Archeſtratus ὀψοδαίδαλος, id eſt obſoniorum optimus artifex, eamq́ ue μητράν ὑὸς nominat. Γαστέρα καὶ μήτραν ἑφθὴν ὑὸς ἔν τε κυμίνῳ, Ἔν τ' ὄξει δριμεῖ.

Nimirum hic ego ſum] nimirum (inquit Horatius) huic Mænio ſimillimus ſum. admonuimus alibi pronocabulum *hic* apud hunc poetam, referri ſemper ad id, quod antecedit.

ſatis inter vilia fortis] ſatis fortiter, ſatis forti animo, ſatis patienter uilibus cibis famem explens.

vnctius] delicatius, ſumtuoſius, apparatius ſic Catullus per uncta patrimonia, ampla & opima ſignificat, in Cæſarem. *Quid hunc (malum) fouet. s? aut quid hic poteſt, Niſi uncta deuorare patrimonia?* Horat. in epiſt. de arte poet. *Si uerò eſt, unctum recte qui ponere poſſit.* unctum interdum unguento delibutum. ut epiſt ad Scæuam hoc lib. *accedes ſiccus ad unctum.* tranſlatè dixit M. Tullius in Bruto. *Iam enim erat unctior quædam, ſplendidiorq́ue loquendi conſuetudo.*

Benè viuere] benè uiuere hoc loco ualet, beatè uiuere, non, ut apud M. Tull.

Tull. lib. 2. de finib. *Hos ego aſotos benè quidem uiuere, at beatè nunquam dixerim*. Idē tamen eod. lib. paulo poſt illum locum, oſtendit ex Lucillij ſententia nunquam benè cœnaſſe Gallonium, hominem luxurioſum, quia *quod benè* (inquit) *id rectè, frugaliter, honeſtè. ille porrò malè, prauè, nequiter, turpiter cœnabat*. Plato item in Critone uult hoc ſolidum, ac fixum eſſe τὸ εὖ ζῆν, καὶ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν, ταυτὸν εἶναι, id eſt, benè uiuere idem eſſe, atq; honeſte & iuſtè uiuere.

quorum Conſpicitur nitid. fund.] id eſt, quorum pecunia ab incerto aliquo quæſtu non pendet, ſed in prædiorum, ac fundorum fructibus poſita eſt.

AD QVINCTIVM. 16

Ne perconteris, fundus meus, optime Quincti,
Aruo paſcat herum: an bacis opulentet oliuæ:
Pomis ne, & pratis: an amicta uitibus ulmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & ſitus agri.
Continui montes, niſi diſſocientur opaca
Valle: ſed ut ueniens dextrum latus aſpiciat ſol:
Læuum diſcedens curru fugiente uaporet.
Temperiem laudes. quid, ſi rubicunda benignè.
Corna uepres, & pruna ferant? ſi quercus, & ilex,
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet umbra?
Dicas adductum propius frondere Tarentum,
Fons etiam riuo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis aluo:
Hæ latebræ dulces, etiam (ſi credis) amœnæ
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.
Tu rectè uiuis, ſi curas eſſe, quod audis.
Iactamus iam pridem omnis te Roma beatum.
Sed uereor ne cui de te plus, quàm tibi, credas:
Ne ue putes alium ſapiente, bonoque beatum:
Neu, ſi te populus ſanum, recteque ualentem
Dictitet, occultam febrem ſub tempus edendi
Diſſimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Si quis bella tibi terra pugnata, marique
Dicat: & his uerbis uacuas permulceat aureis:
Te ne magis ſaluum populus uelit, an populum tu:
Seruet in ambiguo, qui conſulit, & tibi, & urbi,
Iupiter: Auguſti laudes agnoſcere poſſis.
Cum pateris ſapiens, emendatusque uocari:

qq 2 *Reſpondes*

Reſpondes ne tuo, dic ſodes, nomine? nempe
Vir bonus, & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras, ſi uolet, auferet: ut ſi
Detulerit faſceis indigno, detrahet idem.
Pone: meum eſt, inquit: pono: triſtiſque recedo.
Idem ſi clamet furem, neget eſſe pudicum:
Contendat laqueo collum preſſiſſe paternum:
Mordear opprobrijs falſis, muteméque colores?
Falſus honor iuuat, & mendax infamia terret
Quem, niſi mendoſum, & mendacem? uir bonus eſt quis?
Qui conſulta patrum, qui leges, iuráque ſeruat:
Quo multę, magnęque ſecantur iudice lites:
Quo reſponſore, & quo cauſę teſte tenentur:
Sed uidet hunc omnis domus, & uicinia tota
Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decora.
Nec furtum feci, nec fugi, ſi mihi dicat
Seruus: habes pretium: loris non ureris, aio.
Non hominem occidi. non paſces in cruce coruos.
Sum bonus, & frugi. renuit, negat atque Sabellus.
Cautus enim metuit foueam lupus: accipiterque
Suſpectos laqueos: & opertum miluius hamum.
Oderunt peccare boni uirtutis amore.
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ,
Sit ſpes fallendi: miſcebis ſacra profanis.
Nam de mille fabę modijs, cum ſurripis unum:
Eſt damnum leuius mihi, non facinus tamen: eſto.
Vir bonus, omne forum quem ſpectat, & omne tribunal:
Quandocunque deos uel porco, uel boue placat:
Iane pater, clarè: clarè cum dixit, Apollo:
Labra mouet metuens audiri: pulchra Laurrna
Da mihi fallere: da iuſtum, ſanctumque uideri:
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.
Qui melior ſeruo, qui liberior ſit auarus,
In triuijs fixum cum ſe demittit ob aſſem:
Non uideo. nam, qui cupiet, metuet quoque: porrò,
Qui metuens uiuit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma: locum uirtutis deſeruit, qui
Semper in augenda feſtinat, & obruitur re.
Vendere cum poſſis captiuum, occidere noli.
Seruiet utiliter. ſine paſcat durus, aretque:

Nauiget:ac medijs hiemet mercator in undis:
Annonæ proſit:portet frumen:a,penuſque.
Vir bonus,& ſapiens audebit dicere, Pentheu
Rector Thebarum,quid me perferre,patique
Indignum coges?adimam bona.nempe pecus,rem,
Lectos,argentum.tollas licet.in manicis,&
Compedibus ſæuo te ſub cuſtode tenebo.
Ipſe deus,ſimulatque uolam,me ſoluet.opinor,
Hoc ſentit,moriar.mors ultima linea rerum eſt.

COMMENTARII.

opulentet] ditet,locupletet.opulenti(inquit Feſtus) dicuntur rebus terreſtribus copioſi.

an amicta uitibus vlmo.] quam uitium maritam nominat Catull. uide annota ad illa. uerba. *Altas maritat populos*.Od.11.epod.

Continui montes, niſi diſſoc.] cōtinui ſunt montes, coniuncti & continentes,niſi quod uallis eſt interiecta,qua ſeparantur.ſed quid opus fuit hac exceptione, cùm ſine ualle mons ne intelligi quidem poſſit? continui quidem hi montes ſua quiſque ualle alius ab alio diſtinguebantur, ſed erat hęc uallis, in qua ſitus erat fundus Horatianus,ceteris maior,explicatior, longior, ac latior, per quam montes illi alioqui continui,diſparabantur.

ſed vt veniens, &c.] ſed ita eſt hæc uallis opaca, ut eam ſol & exoriens aſpiciat,& occidens uaporet.dextrum igitur fundi latus ſpectabat ſolem orientem:ſiniſtrum,occidentem.

curru fugiente] de curru ſolis,uide quę notaui ſupra ad Od. vi.libr.3.ibi *abeunte curru.*

uaporet] tepefaciat,calefaciat.uapor enim calorem ſignificat.ut Lucr.li.1 *Diſſiliuntque fero feruentia ſaxa uapore.*ibid.*Aeſtifer ignis uti lumen iacit, atque uaporem.*& libr.2.*At uapor is,quem ſol mittit, lumenque ſerenum, Non per inane meat uacuum.*& libr.5.*Multa uidemus enim cæleſtibus incita flammis Fulgere, cum cæli donauit plaga uapores.*Idem Lucretius uaporandi uerbum, facit abſolutum.lib.6. *Inuidia quoniam, ceu fulmine ſumma uaporant Plerunque, et quæ ſunt alijs magis edita cunque.* uide ann.ad Od.111.epod.

Temperiem laudes] cæli & loci temperiem merito laudaueris.

quid,ſi rubicunda benignè,&c.] ſententia huius loci hæc eſt,quid dicas, ſi & frutices corna ferant,& quercus, ceteręque id genus arbores, partim glandem affatim pecori ſuppeditent, partim umbram domino præbeant? tum profectò dicere.poſsis, fundum meum amœnitate, & fertilitate cum Tarento comparari poſſe,atque adeò Tarentum ipſum in fundum meum tranſlatum eſſe in duobus cod.Vat.& Iann.Faer.Torn.ſcriptum eſt.*Quod ſi*,&c. ſine interrogationis nota.

benignè] largè,copioſè,ut alibi diximus.

Multa fruge] glande.ſed cur glandem frugem appellauit,cum glans,& fruges quodammodo uideantur inter ſe opponi?ſic enim M. Tullius in perf. oratore.*Quæ eſt autem in hominibus tanta peruerſitas,ut inuentis frugibus glande ueſcantur?* Idem Verr.vi.*nam et natas eſſe has in locis deas, et fruges in ea terra primum repertas arbitrantur.*

rentum

Tarentum] vrbem & amœnam,& admodum pacatam. quam ſæpe laudat Horat.vt Od.vi.lib.2. *Dulce pellitis ouibus Galeſi Flumen, et regnata petam Laconi Rura Phalantho.* & epiſt. ad Mæcen.ii.lib.2 *mihi iam non regia Roma, Sed uacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

Fons etiam riuo dare nomen idoneus] fons tam ſalubris, purus, gelidus,& vber,vt dignus ſit,cuius riuus ab eo nominetur. Digentiam ſignificat,de quo epiſt.ad Lollium 11.

Thracam] Θρήκην, vt ſuprà ad Iul. Florum, *Thraca'ne uos, Ebrusq; niuali compede uinctus,* &c.

ſeptembribus horis] eo anni tempore. vt epiſtola de arte poet. *ſub uerni temporis horam.*

quod audis] quod diceris,vt ſuprà, *rexq;, paterq: Audiſti coram*, epiſtol. ad Mæcen.11.

Sed vereor,'ne cui de te plus, quàm, &c.] id eſt, vereor ne te aliorum ſermone de te, magis, quàm tua conſcientia metiaris, ita vt ſi illi te virum bonum,aut beatum prædicent,tu illis credas, etiam ſi aliter eſſe ſcias: ſin contrà te improbum,& miſerum dicant, eorum verbis commouearis. huic loco ſimilis eſt locus ille Ariſtotelis lib.i. de morib. ad Nicom. *ἔτι δ' ἐοίκασι τὴν τιμὴν διώκειν ἵνα πιστεύωσιν ἑαυτοὺς εἶναι.* quem ſic vertimus, *Præterea uerò eo uidentur honorem perſequi, ut ſeipſos bonos eſſe credant.* Atque hanc Ariſtotelis ſententiam ſuo loco explanauimus. ſic & M. Tull. de Finib. libr.i. in Epicureos, *Itaque quod certiſſimum eſt, pro uera, certaq; iuſtitia ſimulationem nobis iuſtitiæ traditis, præcipitisque quodammodo, ut noſtram ſtabilem conſcientiam contemnamus, aliorum errantem opinionem aucupemur.* Præclara igitur laus illa Amphiarai apud Aeſchyl. *Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει, Βαθεῖαν αὔλακα διὰ φρενὸς καρπούμενος. Ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.*

alium ſapiente,&c.] id eſt,alium à ſapiente: inſipientem, ſapienti diſsimilem,vt epiſt.i.lib.2. *Edicto uetuit, ne quis ſe præter Apellem Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra,* &c. vide quæ notata ſunt ad illum locum ſatyr.iii.lib.2. *Qui ſpecies alias ueris,* &c.

ſub tempus] paulo ante tempus, vel circiter tempus.

pudor malus] pudor vitioſus: *δυσωπίαν* Græci uocant: de quo ſcribit Plutarchus libellum utiliſsimum. ſaty.iii.lib.2. *pudor (inquit) te malus urget, Inſanos qui inter uereare inſanus haberi.* ob hunc uitioſum pudorem, dij immortales,quàm multa peccamus? quàm multa uirtutis officia prætermittimus, dum populi ſermonem reformidamus, ſi ab eo uita, factisque diſſentiamus? de quo uenuſtiſsimè,ut omnia, ſcripſit. Io. Caſa Florentinus antiſtes eccleſiæ Beneuentę, uir cum primis eruditus: qui non ita dudum Romæ eſt mortuus, his uerbis, *Debueram dudum crinem ſecuiſſe decorum: Hoc eſt, argentum, comites, et ſtragula, cœnas, Luſusq;, et Muſas miſſas feciſſe loquaces, Intrepidus nuper corruptæ mentis, et acer Corrector: ſed enim prauus populi pudor obſtat. Hunc propter pauidi phaleris amicimur ineptis. Nec ſicci madidam audemus ueriti benè potum Conuiuam uulgus, collo demiſiſſe coronam,* &c.

bella tibi pugnata] id eſt, bella abs te geſta, ſeu prælia commiſſa. pugnare pugnam etiam M. Tull. dixit, ut annotauimus ſup. ad. Od. vi. lib 2. ibi. *et regnata petam Laconi Rura Phalantho.*

vacuas] inanes, ſtultas, aſſentationi patentes, ut ſuprà Od.xviii.lib.i. *uacuum uerticem* dixit.

Te'ne magis ſaluum,&c.] hæc oratio neque ad Quinctium aptè conuenit, neque omnino ad quenquam alium, quàm ad Auguſtum. eſtque uerisimile

uerſum

uerſum eſſe alicuius poetę illius temporis, Auguſto aſſentantis. Si quis igitur (inquit) tecum ita loquatur, Vtrùm tu cupidior ſis popul ſalutis, an tuę populus, dubium eſt, atque incertum. ſaxitque Deus, ne huius rei periculum fiat, id eſt, ut quàm diutiſsimè uiuas, ne te mortuo, ex deſiderio tui, populique mærore intelligatur quàm ſis carus populo: ſi quis igitur huiuſmodi orationem tecum habeat, facilè intelligere poſsis, tales laudes ad te non quadrare, ſed ad Auguſtum: itaque continuò eas reſpueris.

Seruet in ambiguo] ita legendum, non *Seruat*, ut habent quidam libri corrupti. eſt enim precantis oratio.

Aug. laud. agnoſc. poſſ.] hęc ſunt legenda enunciando, & ſine interrogationis nota.

Cum pateris ſapiens, &c.] Latinorum more dixiſſet, cum pateris te ſapientem, emendatumque uocari. nunc autem Græcorum exemplo locutus eſt, ut annot. ſup. ad Od. 11. lib. 1. *patiens uocari Cæſaris ultor.*

Reſpondes'ne tuo, dic ſod. nom.] cum te aliquis ſapientem, atquę ab omni uitio integrum appellat, tibi ne hæc nomina conuenire exiſtimas? ita ne reſpondes, quaſi nominatim ſis appellatus?

nempe Vir bonus, &c.] reſpondet ipſe Horatius per conceſsionem quandam. nempe, nemò eſt, qui non delectetur uiri boni, & ſapientis appellatione: ſed, cum hæc appellatio, atque laudatio pendeat ab arbitrio, & libidine populi: atque idem poſsit cras eam adimere, qui hodie dedit: non eſt, cur ea tantopere delectemur. oſtendit famam popularem, incertiſsimum & leuiſsimum quiddam eſſe, neque viri boni exiſtimationem ex opinione vulgi, ſed ex virtute, & recta conſcientia pendêre.

vt ſi Detulerit faſces] vt ſi populus Rom. detulerit conſulatum indigno, idem adimet. honor enim (vt ſcribit Ariſt. lib. 1. de moribus ad Nico.) videtur in iis eſſe. qui honorem deferunt. non in eo, qui honorem conſequitur, id eſt, in illorum poteſtate ſitus eſſe, non in huius. *δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ ἡ τιμή*

faſces] honorem, puta præturam, vel conſulatum, &c. vt ſup. Od. xvi. lib. 2. *conſularis lictor* pro conſulatu ponitur. et ſat. vi. lib. 1. *onuſtos Faſcibus, et ſellis nolim mihi ſumere.*

pone] depone magiſtrum, (inquit populus, qui eum mandauit.)

Idem ſi clamet, &c.] ſignificat, neque noſtram bonam exiſtimationem ex oratione, aut iudicio vulgi pendêre, neque eam pertimeſcendam eſſe infamiam, quæ ex leuitate, aut maleuolentia populi, non ex culpa noſtra nata ſit. Quemadmodum igitur (inquit) ſi quis me virum fortem, ſapientem, iuſtum, temperantem eſſe dicat: ſi ab his virtutibus longè abſim non debeam falſam illam de me prędicationem, falſumq; teſtimonium agnoſcere, neque probare: ſic ſi quis me furem, paricidam, impudicum eſſe criminetur, cauſa non ſit, quare hoc maledicto commouear.

pudicum] pudicus eſt, qui alienam libidinem non eſt perpeſſus, qui muliebria non eſt paſſus. impudicus contrà, qui alienę libidini obtemperauit, & gratificatus eſt, ſiue mas ſit, ſiue fæmina. notum eſt maledictum illud in neſcio quem, *auerſus, et aduerſus impudicus es.* quo arguebatur ille, *τῷ πρωκτῷ, καὶ τῷ ςόματι.* id eſt, & parte poſtica, & ea, quæ totius corporis digniſsima eſt, alterius libidinem pertuliſſe. eſſe autem hanc *pudici*, & *impudici* apud Latinos ſcriptores ſignificationem, teſtimonio mihi erũt Plaut. Catull. M. Tull. Plautus in Amphitr. *ego tibi iſtam hodie, ſcelеſte, comprimam linguam. A. haud potes. bene, pudiceq; cuſloditur.* ineſt autem ambiguum illis verbis, *comprimam linguam*,

ut

vt comprimere linguam alterius, ſit vel eius loquacitatem comprimere, vel in os eius meiere. Idem Trinummo, *nam pudicum neminem eſſe oportet, qui abs terra, ad cælum peruenerit.* Idem Captiuis, *Nam is mecum à puero puer benè, pudiceque educatus eſt uſque ad adoleſcentiam.* Catull. ad Aurelium. *ueniam peto pudentem, Vt, ſi quicquam animo tuo cupiſti, Quod caſtum expeteres, & integellum, Conſerues puerum mihi pudicè.* ad eundem, *Quare deſine, dum licet pudico, Ne finem facias, ſed irrumatus.* in Cæſarem, *Quis hoc poteſt uidere, quis poteſt pati, Niſi impudicus, et uorax, & aleo?* Ibid. *Cinæde Romule, hæc uidebis, & feres? Es impudicus, & uorax. & aleo.* Ibid. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ, Aufilena, fuit.* M. Tull. pro C. Rabirio, *Nam quid ego ad illam longam orationem comparem, quod eſt in eadem mulctæ irrogatione perſcriptum, hunc nec ſuæ, nec alienæ pudicitiæ pepercisse?* Idem pro Milone, *Pudicitiam cum eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo eſt, cui uim afferebat.* Idem pro Cælio, *parcat iuuentus pudicitiæ ſuæ, ne ſpoliet alienam.* Horat. ſatyr. v. lib 1. *quid multa? pudicum, Qui primus uirtutis honos, ſeruauit ab omni Non ſolum facto, uerum opprobrio quoque turpi.* Mart. lib. 10. *Nec triſtis torus, attamen pudicus.* & in Priapeijs, *Prædictum tibi, ne negare poſſis: Si fur ueneris, impudicus ibis.*

Mordear opprobrijs falſis?] mordear'ne his falſis criminationibus, & maledictis? morderi maledicto eſt offendi, commoueri, pungi. ſic Terent. loquitur in Eunuch. *Tu par pari referto, quod eam mordeat.* Idem Adelph. *Principio ſi id te mordet, ſumtum filij quem faciunt,* &c. & M. Tull. ad Att. libr. x 1. *Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, ſi qua ſint in tuis litteris, quæ me mordeant, ego uerò in optimam.* Græci dicunt δάκνεσθαι, quod tantundem valet Xenoph. Oeconomico, καὶ μὰ Δί' ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ δηχθεῖσάν γε αὐτὴν οἶδα, καὶ ἐρυθριάσασαν σφόδρα, ὅτι τῶν εἰσενεχθέντων αἰτήσαντος ἐμοῦ, οὐκ εἶχέ μοι δοῦναι. Ariſtoph. in Nubibus, Ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης. dicunt & κνίζεσθαι, vt Theocritus οἰδ' ωπόρεις, εἰδ. ι. Κἠγὼ μὲν κνίσδω, Μέρσων, τινα, καὶ σὺ δὲ λεύσσεις. vſitatum eſt Latinis & verbum *pungendi* ferè pro eodem, vt Cic. ad Treb. lib 7. *moleſtè ferebam antea te inuitum iſtic eſſe: pungis me rurſus, quòd ſcribis te eſſe iſtic libenter.* Idem ad Cæl. lib. 2. *extrema pagella pupugit me tuo chirographo:*

mutemque colores?] expalleſcam? minime ſcilicet.

Falſus honor iuuat, &c.] quemadmodum, qui falſo honore delectatur, leuis eſt, vanus, & mendax: ita & qui falſa infamia commouetur, & exterretur. Plutarchus in procemio Agidis & Gleomenis eleganter, & grauiter oſtendit infamiæ metum. Tib. & C. Gracchos ſummo loco natos, & optimè educatos, & rectiſſimo ſibi fine propoſito, ad remp. adminiſtrandam ingreſſos, perculiſſe ac perdidiſſe. *Γράκχους ἀπώλεσεν ἀδοξίας φόβος,* inquit ille.

vir bonus eſt quis?] quis eſt vir bonus opinione vulgi? nam verſus duo, qui ſubſequuntur, *Sed uidet hunc omnis,* &c. declarant hunc talem non eſſe reuera virum bonum.

conſulta patrum] ſenatuſconſulta. nam ſenatores patres appellabantur.

ſecantur] tranſiguuntur, dirimuntur.

Quo reſp. & q. c. t. ten.] id eſt, quo iuriſconſulto conſilium dante, & quo teſte, cauſę obtinentur.

Sed videt hunc omnis, &c.] ſignificat multos haberi viros bonos, caſtos, integros, incorruptos, religioſos, qui ſi explorentur, penituſque inſpiciantur, ac ſpectentur, reperiantur improbi, corrupti, ſcelerati, periuri, perfidi.

Introrſum turpem, ſpecioſum] ſic diſputat Glauco apud Platon. lib. 2. de rep. atq; ita colligit, *Quandoquidem exiſtimatio, & opinio uim affert ueritati*

et penes,

& penes eam eſt uitæ beatæ principatus, omnino ſtudium noſtrum eò conferendum eſt, ut uiri boni, & iuſti uideamur; ueſtibula, & umbracula quædam, & ſpecies, & adumbrata uirtutis deſcriptio, nobis eſt comparanda, & circundanda. uulpes autem Archilochi uaria, atque aſtuta, poſt illa inuolucra, et ponè illius generis umbracula, attrahenda. verba Platonis ſunt hęc, ἐπειδὴ τὸ δοκεῖν, ὡς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοὶ, καὶ τὴν ἀλήθειαν βιᾶται, καὶ κύριον ἐστὶν εὐδαιμονίας, ἐπὶ τοῦτο δὴ τρεπτέον ὅλως. πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ ἐμαυτὸν, σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὸν δὲ τοῦ σοφωτάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα ἑλκτέον ἐξόπισθεν κερδαλέαν, καὶ ποικίλην.

Nec furtum feci, nec fugi] oſtendit magnam partem hominum ſeſe à maleficio, ac peccato abſtinere metu legum, & pœnæ. boni autem viri appellationem ei ſoli conuenire, qui ſua ſponte, & virtutis ſtudio, non metu coactus, rectè faciat. idque declarat ſimilitudine ſeruorum, qui plerunque in officio continentur verberibus, & plagis.

Vreris] cæderis. vrit enim verberum dolor. ſic ſup. Od. IIII. epod. *Ibericis peruſte funibus latus.*

non paſces in cruce] non tolleris in crucem, alio've ſupplicio afficieris.

Sum bon. & fr.] quia hominem non occidi: aut quia non ſum furatus.

renuit, neg. atque Sabell.] ego Horatius Sabellus renuo ac nego, te ideò bonum eſſe dicendum, quòd hominem non occideris, aut furatus non ſis. nam pœnæ metu abſtinuiſti à maleficio, non amore recti. Sabellus autem idem valet, quod Venuſinus: quia pulſis Sabellis, in loca vacua coloni Venuſini deducti ſunt à Romanis. ſaty. I. lib. 2. *Nam Venuſinus arat finem ſub utrunque colonus, Miſſus ad hoc, pulſis, uetus eſt ut fama, Sabellis, &c.*

metuit] vitat, φυλάττεται. annotat. ad Od. II. lib. 2.

opertum] occultum, vt ſup. epiſto. II. ad Mæcen. *hic ubi ſæpe Occultum uiſus decurrere piſcis ad ham. m.*

Tu nihil admittes in te] tu autem à peccato abſtinebis metu pœnæ. non igitur reuera bonus es.

Sit ſpes fallendi] ſi ſperes fore clàm maleficium, aut peccatum tuum: ſi ſperes fore vt lateas, &c. *fallere* hoc loco valet λανθάνειν, id eſt, latêre, vt annotauimus ad Oden x. lib. I. Plato lib. ſecundo de rep. ſimilia quædam de vulgari hominum iuſtitia diſputat oſtendens, eam parùm admodum ab iniuſtitia diſcrepare, his verbis, ὡς δὲ καὶ οἱ ἐπιτηδεύοντες τὸ δίκαιον, ἀδυναμίᾳ τοῦ ἀδικεῖν, ἄκοντες αὐτὸ ἐπιτηδεύουσι, μάλιστα ἂν αἰσθοίμεθα, εἰ τοιόνδε ποιήσαιμεν, τῇ διανοίᾳ δόντες ἐξουσίαν ἑκατέρῳ ποιεῖν ὅ, τι ἂν βούληται τῷ τε δικαίῳ, καὶ τῷ ἀδίκῳ, εἶτ' ἐπακολουθήσαιμεν θεώμενοι ποῖ ἡ ἐπιθυμία ἑκάτερον ἄξει. ἐπαυτοφώρῳ οὖν λάβοιμεν ἂν τὸν δίκαιον τῷ ἀδίκῳ εἰς ταυτὸν ἰόντα διὰ τὴν πλεονεξίαν, ὃ πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν, ὡς ἀγαθὸν, νόμῳ δὲ καὶ βίᾳ παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμήν. *i. eos autem etiam, qui iuſtitiam colere ſe profitētur, propterea, quòd iniuriam facere non poſſint, inuitos eam colere, facile intelligere poſſimus, ſi tale quiddam faciamus, primum ut cogitatione noſtra utriq; , tum iuſto, tum iniuſto quidlibet agendi poteſtatem permittamus: deinde eos conſequamur, ſpectantes quó'nam utrunq; cupiditas impellat. Manifeſtò igitur deprehendamus, iuſtum eodem, quò iniuſtum ire, propter immoderatas, et præcipuas opes, quas omnis natura, tanquam bonum, perſequi ſolet: ſed lege, & ui ad æqualitatis, ſeu ad æquitatis cultum, ſtudiumq; reuocatur.* hactenus Plato. eodē loco deinceps affert fabulam illā Gygis omnibus notiſſimam, quā & M. Tull. poſuit in tertio lib. de Off. cuius quidem exempli hæc vis eſt, vt oſtendat, diuitiarum, potentiæ, dominationis, libidinis cauſa, nihil iniuſtè eſſe faciendum, etiam ſi Dijs hominibusq; ſemper ignotum ſit futurum. Idem M. Tull. lib. I. de legibus,

Quod ſi pœna (inquit) *ſi metus ſupplicij, non ipſa turpitudo deterret ab iniurioſa, facinoroſaq; uita, nemo eſt iniuſtus: & incauti potius habendi ſunt, quàm improbi. Tum autem, qui non ipſo honeſto mouemur, ut boni uiri ſimus, ſed utilitate aliqua, atque fructu, callidi ſumus, non boni. Nam quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet, niſi teſtem, uel iudicem? quid in deſerto loco, nactus, quem multo auro ſpoliare poſſit, imbecillum, atque ſolum?* ad eandem ſententiam pertinent, quæ ſcribit lib. ſecundo de Finibus, his verbis, *Iam ſi modeſtia, ſi pudicitia, ſi uno uerbo, temperantia, pœnæ, aut infamiæ metu coercebuntur, non ſanctitate ſua ſe tuebuntur, quod adulterium, quod ſtuprum nõ ſe proripiet, ac proijciet aut occultatione propoſita, aut impunitate, ac licentia?*

miſcebis ſacra profanis] id eſt, ſacra, & profana libidine, & cupiditate tua exæquabis: ſacrorum, & profanorum, delectum, atque diſcrimen vtilitate tolles.

Eſt damn. leuius: ſed non facin. tam eſto:] ſic reperi hunc verſum productum ab antiquo, & nobili ſcriptore. & certè conſuetudo Latini ſermonis poſtulat, vt ita loquamur, *leue damnum, leue facinus*, non *leue*.

eſto] conceſſio eſt, vt ſat. I. lib. 2. *eſto, ſi quis mala.* & ſaty. II. lib. 2. *hac magis illa, Imparibus formis deceptum te patet: eſto. Vnde datum ſentis,* &c. & ſaty. 3. eiuſdem, *Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto.* ſat. VI. lib. I. *Namque eſto: populus Leuino mallet honorem, Quàm Decio mandare nouo.* epiſt. I. lib. I *uerum Eſto alijs alios rebus, ſtudijsq; teneri.* & epiſt. proxima, infrà, *Sedit, qui timuit, ne non ſuccederet: eſto.* ſic M. Tull. Diuinat. in Verr. *Eſto: ipſe nihil eſt, nihil poteſt. at uenit paratus cum ſubſcriptoribus exercitatis, & diſertis.* Idem Verr. 4. *Verum eſto: alio loco de aratorum animo, & iniurijs uidero*; Verr. v. *Verum eſto; reperietur aliquis fortis, & experiens arator.* Idem de Finib. 2. *Eſto; fecerit, ſi ita uis, Torquatus propter ſuas utilitates.* Lucret. lib. 2. *Sed tamen eſto iam poſſe hac æterna manere.* ſic & Plato Cùm multis in locis, tùm in Sophiſta: & ceteri Græci ἔστω. vtuntur & voce εἶεν, pro eodem. Eurip. Medea, Εἶεν· καὶ δὴ τεθνᾶσι· τίς με δέξεται πόλις;

Vir bonus] opinione vulgi.

Deos vel porco] vt Tellurem, epiſt. ad Aug. *Tellurem porco, Siluanum lacte piabant.* & Genium, vt Od. XVII. lib. 3. in extr. *cras Genium mero Curabis, & porco bimeſtri,* &c.

Iane pater, clarè: clarè, &c.] poſteaquàm (inquit Horatius) hæc pronunciauit clarè, o *Iane pater*, vel ſi Apollinem precetur, o *Apollo*, reliqua, quæ petit à Dijs, ſummiſſa voce, & lingua cõpreſſa, perſequitur, ne à quoquam exaudiatur.

Labra mouet, metuens audiri] labra mouet tantùm: vocem autem non attollit, nolens audiri. hunc locum æmulatus eſt Perſius ſat. II. *Haud cuiuis promtum eſt, murmurq;, humilesq; ſuſurros Tollere de templis, et aperto uiuere uoto.* volebant autem Pythagorei, clara voce dijs immortalibus ſupplicari: eiuſq; rei rationem affert Clemens Alexandr. στρωμ. δ. non quòd (inquit) exiſtimarent, eos à Deo non exaudiri, qui ſummiſsè loquerentur, ſed quòd preces iuſtas eſſe volebant: quales certè neminem pudeat multis audientibus, & conſcijs nuncupare. Clementis verba ſunt hæc, τί τοίνυν οἱ Πυθαγόρειοι βουλόμενοι μετὰ φωνῆς εὔχεσθαι κελεύουσι; ἐμοὶ δοκεῖ, οὐχ ὅτι τὸ θεῖον ᾤοντο μὴ δύνασθαι τῶν ἡσυχῇ φθεγγομένων ἐπαΐειν, ἀλλ᾽ ὅτι δικαίας ἐβούλοντο εἶναι τὰς εὐχάς, ἃς οὐκ ἄν τις αἰδεσθείη ποιεῖσθαι πολλῶν συνειδότων. hæc notauit P. Victorius Flor.

Lauerna] hanc furum, & eorum, qui ſua conſilia, factaq; occultari volunt, deam eſſe dicunt. à qua lauerniones, fures, antiqui dixerũt (inquit Feſtus) quia ſub eius tutela eſſent.

fallere] id eſt, latere. da vt latêre poſſim: da vt mea iniuſtè facta, ſint ignota, atque occulta.

Q ũo melior,&c] id eſt, qua re melior: quaſi dicat, nihilo melior. ſed *Qui melior ſeruo, qui liberior*, &c. habent tres cod. Vatic. & Iann. Faer. Torn.

nam, qui cupiet, metuet quoq;] eiuſdem enim eſt ingenij cupere, quod non habeas bonum, & metuere, quod habere nolis, malum.

locum virtutis deſeruit] ἔλιπε τὴν τάξιν, locum non tenuit. eſt autem translatio ducta à re militari. ſic Demoſth. in orat. περὶ ςεφάνου, trãslatè dixit, ſe ſolum duris reip. temporibus beneuolentiæ erga populum Ath. ordinem nõ deſeruiſſe, μόνος τῶν πολιτευομένων τὴν τῆς εὐνοίας τάξιν ἐν τοῖς δεινοῖς οὐκ ἔλιπον. λειποτάκτας appellãt Græci, loci, ſeu ordinis deſertores. & λειποταξίαν, crimen eius, qui locum non tenuit in acie, & λειποτακτεῖν, locum, ſeu ordinem ſuum relinquere, ac deſerere: quod eſt flagitioſiſſimum in re militari.

feſtinat] ſemper ſtudet augendæ rei; ſemper occupatus eſt in amplificanda re familiari.

& obruitur re] & obruitur pecunia, tanquam fluctu.

Vendere cum poſsis captiuum, &c.] hominem auarum, & nimio lucri ſtudio deditum, cum ſeruo comparat hoc modo, Quemadmodum (inquit) captiuum occidere non ſolemus, ſed ſeruamus, vt nobis vſui ſit: ſic hominem auarum, nihil à captiuo differentem, vt pote qui ſe pecuniæ tradiderit conſtringendum, neque à ſuo ſtudio abducere, neque occidere debemus, ſed ei permittere, vt paſcat, aret, nauiget, & ceteris ſeruilibus muneribus per omnem vitam fungatur. Plato quidem lib. ſecundo de rep. mercatores διακόνους πόλεως, id eſt, ſeruos ciuitatis, appellat.

occidere noli] id eſt, ſerua. ſerui enim à ſeruando dicti ſunt.

ſine paſcat] ſine vt paſcat oues, boues, capras, &c.

durus] laborioſus, laboris perferens, labori non ſuccumbens.

Annonæ proſit] annonam efficiat viliorem, tritico, vino, ceteriſq; rebus aliunde ſupportandis.

penuſq;] hoc penus, oris dicimus, & hæc penus, us. M. Tull. lib. de nat. deorum. 2. *Penates, ſiue à penu ducto nomine, (eſt enim omne, quo veſcuntur homines, penus) ſiue ab eo, quod penitus inſideant.*

Vir bonus, & ſapiens] nunc de eo, qui reuera ſit vir bonus, & ſapiens, loquitur.

audebit dicere] nullo metu deterritus dicet.

Pentheu Rector Thebarum] hæc, quæ deinceps ſequuntur, ab Euripide paulum immutata mutuatus eſt Horatius. conatus eſt autem his verſibus hic poeta viri boni, vereque ſapientis libertatem, animique magnitudinem, & conſtantiam ante oculos proponere: quibus ille virtutibus ſeptus, ac munitus, omnes res humanas vna virtute inferiores eſſe ducit: paupertatem, morbum, exilium, vincula, cruciatum corporis, mortem denique contemnit, ſummum bonum in honeſto, & virtute locat, turpitudinem, & vitium, ſummum malum eſſe exiſtimat. verſus Euripidis ſunt hi in Bacchis, Διον. Εἴφ' ὅ,τι παθεῖν δεῖ. τί με τὸ δεινὸν ἐργάσῃ; Πενθ. Πρῶτον μὲν ἁβρὸν βόστρυχον τεμῶ σέθεν. Διον. Ἱερὸς ὁ πλόκαμος. τῷ θεῷ δ' αὐτὸν τρέφω. Πενθ. Ἔπειτα θύρσον τόνδε παράδος ἐκ χεροῖν. Διον. Αὐτός μ' ἀφαιροῦ. τὸν δὲ Διονύσου φορῶ. Πεν. Εἱρκταῖσί τ' ἔνδον σῶμα σὸν φυλάξομεν. Διον. Λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτὸς, ὅταν ἐγὼ θέλω. qui fuerant iam antè à Mureto ad hunc locum annotati. animaduertat autem ſtudioſus vtriuſque linguæ adoleſcens, primum Euripidis verſum ſic eſſe ab Horatio redditum, *quid me perferre, patique Indignum coges?* Secundo autem Euripidis verſu prætermiſſo, in quo minatur Pentheus Baccho, ſe ei comtos capillos ſecturum, & tertio, quo Bacchus reſpondet, eos Deo conſecratos eſſe: quarto verſui

Græco reſpondere hæc Latina aliquantum à Græcis diſſidentia, *adimam bona.* illa autem, quæ deinceps ſequuntur, *nempe pecus, rem, Lectos, argentum*, ab Horatio eſſe de ſuo addita: Græcis illis Αὐτὸς μ᾽ ἀφαιρεῖ, paria propemodum eſſe hæc Latina, *tollas licet.* reliquam Græci verſus partem à Latino poeta eſſe prętermiſſam. ſextum verſum ab Horatio ſic eſſe redditum, *in manicis, & Compedibus ſæuo,* &c. ſeptimum ſic, *Ipſe deus, ſimulatque uolam, me ſoluet.*

nempe pecus, rem, &c.] hæc intelligenda ſunt à ſapiente reſponderi, hoc modo, tu minaris te mihi bona ademturum. quæ bona? nempe bona fortunæ, quæ ego bona non appello.

opinor, hoc ſentit] opinor (inquit Horatius) hoc ſentit vir bonus, & ſapiens: hocque ſignificat his verbis, *ipſe deus me ſoluet*, ſe moriturum. Gulielmus Sirlettus dicebat ſibi videri Euripidis ſententiam ab Horatio non eſſe intellectam: nam verbis illis, λύσει μ᾽ ὁ δαίμων αὐτὸς, id eſt, ſoluet me deus ipſe, non ſignificat Bacchus apud Euripidem (inquit ille) ſe moriturum, ſed ſe vinculis, & carcere liberatum iri. ſed reſpondere licet Horatium tum ſuperiores Euripidis verſus, tum poſtremum aptiſſimè in rem ſuam vertiſſe, atque ad ſententiam ſuam feliciſſimè accommodaſſe. Nam cum corpus animi ſit tanquam carcer, vt plerique philoſophi dixerunt, & mortuos dicamus corporis vinculis eſſe ſolutos: quẽadmodum, qui carcere, & vinculis liberati ſunt, rectè ſolutos dicimus: ita quos deus vitam cum morte commutare voluerit, cum moriendo omnibus miſerijs humanis defungantur, non ineptè ſolui dici poſſunt.

mors vltima linea rerum eſt] vltima linea, id eſt, πέρας, finis, ſeu extremum, vt M. Tull. ad Toranium, *cum omnium rerum mors ſit extremum.* & Demoſth. περὶ στεφάνου. πέρας μὲν γάρ ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦ βίου θάνατος. & Ariſt. libr. 3. de morib. ad Nicom. hanc rationem affert, quare mors ſit omnium rerum res horribiliſſima, quia eſt extremum, nihilque reliquum eſt mortuo, neque quod bonum, neque quod malum ſit. videtur autem in his verbis *vltima linea*, tralatio eſſe ducta à figuris mathematicis, quæ lineis terminantur, vel à pictura. ſciendum eſt autem veteribus illis, tum philoſophis, tum pleriſque alijs nihil minus, quam philoſophis, mortem non fuiſſe habitam in malis, immò illos ad eam, tanquam ad certiſſimum miſeriarum ſuarum portum, confugere eſſe ſolitos. referti ſunt libri M. Tullij hac ſententia, nihil mali eſſe in morte: in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius, quàm mors ducenda ſit: ſin ſit amiſſus, nulla videri miſeria debeat, quæ non ſentiatur. Veruntamen Pythagoras vetabat imperatoris, id eſt, dei iniuſſu, de vitæ præſidio decedere. & Plutarchus in libro ὅτι οὐδὲ ζῆν ἐστὶν ἡδέως κατ᾽ Ἐπίκ. grauiſſimè contra eos diſputat, qui in rebus aduerſis mortem ſibi conſciſcere licere putant. & Ariſtoteles lib. 4. de morib. ad Nicom. negat eſſe magnanimi in rebus aduerſis ſibi manus afferre. idem ait libr. 5. eum, qui ſe ſua manu exanimet, iniuriam facere, ſi non ſibi, certè ciuitati.

AD SCAEVAM. 17.

QVAMVIS, Scæua, ſatis per te tibi conſulis: & ſcis,
Quo tandem pacto deceat maioribus vti:
Diſce docendus adhuc, quæ cenſet amiculus: vt ſi
Cæcus iter monſtrare uelit: tamen aſpice ſi quid,
Et nos, quod cures proprium feciſſe, loquamur.

Si te

Si te grata quies: & primam ſomnus in horam
Delectat: ſi te puluis, ſtrepitusq; rotarum,
Si lædit caupona: Ferentinum ire iubebo.
Nam neque diuitibus contingunt gaudia ſolis:
Nec uixit malè, qui natus, moriensq; fefellit.
Si prodeſſe tuis, pauloq; benignius ipſum
Te tractare uoles: accedes ſiccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter: regibus uti
Nollet Ariſtippus. ſi ſciret regibus uti:
Faſtidiret olus, qui me notat. utrius horum
Verba probes, & facta, doce: uel iunior, audi,
Cur ſit Ariſtippi potior ſententia. nanque
Mordacem Cynicum ſic eludebat, (ut aiunt)
Scurror ego ipſe mihi: populo tu. rectius hoc, &
Splendidius multo eſt, equus ut me portet: alat rex,
Officium facio. tu poſcis uilia rerum
Dante minor: quamuis fers te nullius egentem.
Omnis Ariſtippum decuit color, & ſtatus, & res:
Tentantem maiora, ferè præſentibus æquum.
Contrà, quem duplici panno patientia velat:
Mirabor, vitæ via ſi conuerſa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum:
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet:
Perſonamque feret non inconcinnus vtranque:
Alter Mileti textam cane peius, & angue
Vitabit chlamydem: morietur frigore, ſi non
Rettuleris pannum. refer: & ſine viuat ineptus.
Res gerere, & captos oſtendere ciuibus hoſtes:
Attingit ſolium Iouis: & cæleſtia tentat.
Principibus placuiſſe viris, non vltima laus eſt.
Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit, ne non ſuccederet: eſto.
Quid? qui peruenit, fecit ne viriliter? atqui
Hic eſt, aut nuſquam, quod quærimus. hic onus horret.
Vt paruis animis, & paruo corpore maius:
Hic ſubit: & perfert. aut virtus nomen inane eſt:
Aut decus, & pretium rectè petit experiens vir.
Coram rege ſuo de paupertate tacentes
Plus poſcente ferent. diſtat, ſumas ne pudenter:
An rapias. atqui rerum caput hoc erat, hic fons.

Indotata mihi ſoror eſt, paupercula mater,
Et fundus nec uendibilis, nec paſcere firmis,
Qui dicit: clamat, uictum date. ſuccinit alter:
Et mihi diuiduo findetur munere quadra.
Sed tacitus paſci ſi poſſet coruus: haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus, inuidiæq́;.
Brundiſium comes, aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur ſalebras, & acerbum frigus, & imbres:
Aut ciſtam effractam, aut ſubducta uiatica plorat:
Nota refert meretricis acumina, ſæpe catellam,
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis: uti mox
Nulla fides damnis, uerisq́; doloribus adſit.
Nec ſemel irriſus triuijs attollere curat
Fracto crure planum: licet ille plurima manet
Lacryma: per ſanctum iuratus dicat Oſirim:
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum,
Quære peregrinum, uicinia rauca reclamat.

COMMENTARII.

per te] ſine alterius præcepto, aut conſilio.

maioribus vti] id eſt, aduerſus maiores ſe gerere: quo pacto maiores & potentiores tractandi ſint. etiam ſaty. 1. lib. 2. potentiores amicos, maiores vocat. *maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

vti] ſic loquuntur Græci *χρῆσθαι*. Epicharmus. *γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται*, id eſt, ſcito quo pacto ſe aduerſus alium geſſerit. Xenoph. *ἀπομνημ.* *ἀλλὰ Κρίτων τε Σωκράτους ὢν ὁμιλητὴς, καὶ Χαιρεφῶν, καὶ Χαιρεκράτης*, &c. *οὐχ ἵνα δημηγορικοὶ, ἢ δικανικοὶ γένοιντο, ἀλλ' ἵνα καλοί τε, κἀγαθοὶ γενόμενοι καὶ οἴκῳ, καὶ οἰκέταις, καὶ οἰκείοις, καὶ φίλοις, καὶ πόλει, καὶ πολίταις δύναιντο καλῶς χρῆσθαι.*

vt ſi Cæcus iter monſtrare velit] hoc dicit *εἰρωνευόμενος*· quod eſt Horatio vſitatum nam neque ducem vix cæcum quiſquam adhibet impunè, neque ſtulti conſilium ſequitur. notum illud *τυφλὸς ὁδηγός*.

ſi quid] id eſt, an aliquid: vt Græci *εἴτι*. vt alibi admonuimus.

proprium feciſſe] in rem tuam vertere, tibi aſciſcere, vendicare.

primam ſomnus in horam] ſomnus vſque ad ſolis ortum. ſi te delectat (inquit) vita quieta, tranquilla, ab omni ſtrepitu vrbano remota.

ſi te puluis, ſtrepitusq́; rotarum, &c.] quæ ſunt in vrbe Roma propter crebra, quæ in ea ſunt, vehicula.

Ferentinum] oppidum Hernicorum infrequens.

Nec vix. ma. qui na. mor. fef.] Græcè locutus eſt Latino ſermone. ſic enim illi loquerentur. *ὃς ἔλαθε γενόμενός τε καὶ θανών*· qui natus & mortuus latuit, id eſt, quem neque natum, neque mortuum eſſe quiſquam mortalium ſciuit. hc enim loquitur M. Tull. epiſt. ad Pap. Pætum lib. 9. cuius princ. *Duabus tuis*, &c. *quos ego non modo Reges appellatos, ſed omnino natos neſciebam.* Reſpexit autem

tem illud Epicuri λάθε βιώσας: quod improbat,& refellit Plutarchus in libello, εἰ καλῶς εἴρηται τὸ λάθε βιώσας. eodem pertinet Horatianum illud in epiſt. ad Loll. 2. inf. *fallentis ſemita uitæ.* ſic Eurip. Iphig. in Aulide ζηλῶ δ' ἀνδρῶν, ὃς ἀκίνδυνον βίον Ἐξεπέρασ' ἀγνώς, ἀκλεής· τοὺς δ' ἐν τιμαῖς Ἧσσον ζηλῶ. quorum verſuum hæc ferè ſententia eſt. fortunatum autem eum iudico, qui ignotus, inhonoratus, inglorius curſum vitæ confecit: eos verò qui honores adepti ſunt, minus fortunatos puto. Sententia contraria in Medea. Εἴη δ' ἔμοι γε μήτε χρυσὸς ἐν δόμοις, Μήτ' Ὀρφέως τι κάλλιον ὑμνῆσαι μέλος Εἰ μὴ πίσημος ἡ τύχη γένοιτό μοι, id eſt, *Verum neque auro mi domus refulgeat, Neque Orpheo cantare dulcius ſciam, Niſi honore, gloriaq; magnus claream.*

benignius] liberalius, largius, lautius. vt alibi docuimus. huic loco ſimilis eſt ille ſaty. 11. lib. 2. *& tractari mollius ætas Imbecilla volet.*

accedes ſiccus ad vnctum] tu pauper, & tenuis te ad amicitiam copioſi & diuitis applicabis vnctum, id eſt, vnguento delibutum, & ita diuitem. Ter. in Phorm. *Te'ne aſymbolum uenire unctum, atque lautum è balneis,*&c.

Si pranderet olus patienter, &c.] Diogenes Laertius hoc Diogenis in Ariſtippum dictum, & Ariſtippi reſponſum ſic refert in Ariſtippo, & Diogene. παριόντα ποτὲ αὐτὸν λάχανα πλύνων Διογένης ἔσκωψε, καί φησιν· εἰ ταῦτα ἔμαθες προσφέρεσθαι, οὐκ ἂν τυράννων αὐλὰς ἐθεράπευες. ὁ δὲ καὶ σύ εἶπεν, εἴπερ ᾔδεις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, οὐκ ἂν λάχανα ἔπλυνες, id eſt, *prætereuntem quondam eum olera lauans Diogenes cauillatus eſt, his uerbis: ſi hæc in cibum adhibere didiciſſes, tyrannorum aulas non coleres: ille autem, at tu (inquit) ſi hominum conſuetudine & congreſſu uti ſcires, olera non lauares.* fuit porrò Ariſtippus Socratis diſcipulus, & ab eo fluxit Cyreniaca diſciplina. vixit enim molliter, ſumtuosè, voluptariè, omni vnguĕtorum, veſtium, mulierum luxuria conquiſita, viam beatam in vna voluptate locans, eaque pręſente, ſimiliter, atque asôti, neque memoriam præteritarum voluptatum, neque ſpem futurarũ quicquam exiſtimans ad ſe pertinere. M Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Fratr. *tum ab Ariſtippo, quem illæ magis voluptariæ diſputationes delectarant, Cyrenaica philoſophia manauit.*

Faſtidiret] aſpernaretur, reſpueret. epiſt. ad Iul. Flor. hoc lib. *Faſtidire lacus, & riuos auſus apertos.*

qui me notat] Diogenes, qui mihi turpem notam inurit.

Mordacem Cynicum] Laertius in Cynici vita ſcribit, cum interrogatum, quid faciat, quamobrem canis nominetur, reſpondiſſe, ſe ijs, qui largiãtur, adulari.: non largientes allatrare: improbos mordere. ſic ille: τοὺς μὲν διδόντας σαίνων· τοὺς δὲ μὴ διδόντας ὑλακτῶν, τοὺς δὲ πονηροὺς δάκνων.

eludebat] riſu & ioco refellebat.

Scurror ego ipſe mihi] riſum moueo diuitibus, vt mihi proſim, & iucundè viuam: tu ſcurrando ludum, & voluptatem populo præbes, nihilque tibi ex ea re quæritur.

equus vt me portet, alat Rex] prouerbium eſt Græcum ἵππος με φέρει, βασιλεύς τρέφει. regem autem appellant Latini etiam eum, qui paraſitos, atq; etiam viros honeſtos alit. Terent. in Phorm. *immo enim nemo ſatis pro merito gratiam regi refert. Te'ne aſymbolum uenire unctum, atque lautum è balneis, otioſum ab animo: cum ille & cura & ſumtu abſumitur, dum tibi ſit, quod placeat?* &c.

tu poſcis vilia rerum] hunc locum reſtitui ſecutus auctoritatem trium librorum Vatic. & Iann. Torn. Rain. Card. dictum eſt autem *uilia rerum, ut uana rerum, amara curarum, anguſta uiarum.* & ſimilia, quę notauimus ad Od. 11. lib. 4.

quanuis fers te null.] id eſt, quanuis ita te iactes, atq; oſtentes, quaſi nulla re egere videaris.

color] vel veſtitus,vel vitæ genus. ſic Laert. ἦν δὲ ἱκανὸς ἁρμόσασθαι καὶ τόπῳ, καὶ χρόνῳ, καὶ προσώπῳ, καὶ πᾶσαν περίστασιν ἁρμονίως ὑποκρίνασθαι, i. poterat autē Ariſtippus ſe et ad locum, et ad tempus, et ad perſonam accōmodare, atq; omnē uitæ ſtatū conuenienter, apteq; ſimulare. ſat. 1. li. 2. *Quiſquis erit, ſcribam, uita color.*

Temtant. maiora, ferè præſent. æquum] id eſt, quærentem quidem maiora, ſeu meliora: præſentibus autem ferè contentum: præſentia æquo animo ferentem. ſic Iſocr. ad Dem. στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βελτίω.

Contra, quem duplici panno, &c.] Diogenem Cynicum, qui patienter panno duplici veſtitur, ac velatur. duplicem pannum διπλοΐδα interpretantur nonnulli.

vitæ via] vitæ inſtitutum, vitæ genus, &, vt loquitur ipſe, *uita color.*

Alter] Ariſtippus non *expectabit*, dum habeat amictum purpureum, ſed quam libet veſte amictus per medium forum ambulabit. Itaque refert Diog. Laert. ei dixiſſe Platonem, vel, (vt alij) Stratonem, σοὶ μόνῳ δέδοται καὶ χλαμύδα φορεῖν, καὶ ῥάκος. lib. Iannoct. habet *enitabit.*

vtranq;] nunc cultu ornatiore, nunc ſordido, humilique veſtitu vtetur. *perſonam ferre* etiam Liuius dixit lib. 3. *Ille finis Appio alienæ perſonæ ferendæ fuit: ſuo iam inde uiuere ingenio cœpit.*

Alter] Diogenes Mileſiam veſtem reijciet ex optima lana. Virg. Geor. 3. *quamuis Mileſia magno Vellera mutentur.* Eſt autem Miletus vrbs Aſiæ, in qua optimæ lanæ naſcebantur & tingebantur.

cane peius & angue Vitabit] Plaut. Mercat. *nempe uxor ruri eſt tua, quam dudum dixeras Te odiſſe aquè, atque angues.*

Res gerere, & capt. oſtend. &c.] Qui in rep. gerenda verſantur, & qui res magnas, & laudabiles gerunt ſiue domi, ſiue belli, diuinis propemodum honoribus afficiuntur, & proximè ad Deos accedunt. ſic Pindarus ὠδ. α. ἰσθμ. ait ex certaminibus, aut re militari laudem, & gloriam maximam comparari: ex ceteris autem ſtudijs, atque artibus eam duntaxat quéque mercedem ferre, quæ ad ventrē explendum, famemq; propulſandam valeat. Pindari verba ſunt hæc. μισθὸς γὰρ ἄλλοις ἄλλος ἐφ᾽ ἔργμασιν ἀνθρώποις γλυκύς, μηλοβότᾳ τ᾽, ἀρότᾳ τ᾽, ὀρνιχολόχῳ τε, καὶ ὃν πόντος τρέφει. Γαστρὶ δὲ πᾶς τις ἀμύνων λιμὸν αἰανῆ τέταται. ὃς δ᾽ ἀμφ᾽ ἀέθλοις, ἢ πολεμίζων ἄρηται κῦδος ἁβρὸν, εὖ ἀγορηθεὶς, κέρδος ὕψιστον δέκεται, πολιτᾶν καὶ ξένων γλώσσας ἄωτον. hoc igitur ſignificat Horatius. res gerere bellicas, aut vrbanas propemodum ad deorum immortalium laudes aſcenſum parat, eſtque hoc omnium rerum humanarum primum, & præcipuum quiddam: ſecundum eſt à principibus, & clariſſimis in rep. ciuibus diligi, atque in eorum amicis numerari.

Non cuiuis homini contingit, &c.] ſic Græci efferunt Οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθόν ἐσθ᾽ ὁ πλοῦς. huic prouerbio locus eſt, cum ſignificare volumus, eſſe difficile, & operoſum ad rem aliquam peruenire valde optabilem, & expetendam. natum eſt autem (vt vult Strabo) à Corinthiorum delicijs, illecebris, ac luxuria. vide, quæ notat ſcholiaſtes Ariſtophanis in Pluto de ſcortis Corinthijs: & quæ Aulus Gell. lib. 1. cap. VIII. de Laide meretrice, & Demoſthene rhetore: & quæ Euſtath. ad lib. 2. ἰλιάδ.

Sedit, qui timuit, ne non ſucc.] qui timuit, ne ex potentioris amicitia nullum fructum perciperet, quieuit, neque periculum facere voluit.

Quid? qui peruenit, fecit'ne] id eſt, quid? qui, quod voluit, conſecutus eſt, fecit'ne fortiter, an non?

atqui Hic eſt, aut nuſquam, &c.] atqui, aut in hoc, aut nuſquam poſitum eſt id, de quo quæritur.

hic

hic onus horret] qui ad principum amicitiam aſpirare non audet, non putat ſe tanto oneri parem eſſe, vereturque ne opprimatur, id eſt, veretur, ne non ſuccedat conatus.

Hic ſubit] alter ſubit hoc onus, & ad extremum perſeuerat.

aut virtus nomen inane eſt] id eſt, aut dicendum eſt, virtutem eſſe mera verba, & inania philoſophorum Stoicorum commenta, & ſomnia, & ita nihil ad vitam beatam pertinere. aut, ſi quid in ea ponderis ineſt ad vitam beatam, conſentaneum eſt, virum bonum, & experientem, honorem & vtilitatem tanquam ſuæ virtutis præmia, expetiturum.

decus] honorem, ornamentum, non vt alij τὸ καλὸν, id eſt, ipſum honeſtum. ſup. Od. 1. lib. 1. *O & præſidium, & dulce decus meum.*

experiens] id eſt, prudens, & vſu peritus. ſic vtitur eadem voce M. Tull.

rege ſuo] amico potentiore. vt ſup ad Mæcenat. 11. *Rexq; paterq; Audiſti coram.* Inſtituit amicum inferiorē, eiq; præcepta dat, quo pacto ſeſe aduerſus potentiorem gerere debeat: oſtendens, modeſtiam, pudorem, patientiam tenuiori amico fructuoſiorē eſſe, quàm impudentiam, feſtinationem, procacitatem in petendo: cuiuſmodi quædā repræhendit M. Tull. in Trebatio lib. 7. *Nam primorum menſium literis tuis uehementer commouebar, quòd mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in urbis, urbanitatisq; deſiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, ſæpe autem (quod à te alieniſſimum eſt) ſubimpudens uidebare. tanquam enim ſyngraphā ad imperatorem, non epiſtolam attuliſſes, ſic pecunia ablata domum redire properabas,* &c.

An rapias] an impudenter petendo extorqueas.

atqui rerum caput] id eſt, hæc erat totius rei pars maxima, & præcipua, hęc origo, nempe rem ſuam bene gerere, locupletari, & ditari.

Indotata mihi ſoror eſt, &c.] ſunt quidam alij, qui aperte quidem non flagitant, ſed ſuam tenuitatem, inopiamq; crebrò coram rege ſuo commemorant, idq; clara voce, & eiuſdem ſortis, & contubernij hominibus audientibus. in eo (inquit) bis peccant, primùm, quòd tenuitatem ſuam diuiti, aut potenti amico exponere, poſcere eſt: deinde quòd dum collegam teſtem adhibent in regis ſui erga ſe liberalitate, & munificentia, munus auferunt non integrum, ſed delibatum, & cum altero communicatum. Vtilius igitur erat nullo teſte, aut conſcio beneficium à potentiore amico accipere, vt omittam quòd ſibi ex eo inuidiam conflant, vt docet exemplo corui.

nec paſcere firmus] οὐχ ἱκανὸς τρέφειν, non ita fructuoſus, vt ſumtus ad victum neceſſarios ſuppeditare poſsit. *paſcere firmus,* genus loquendi Gręcum.

clamat, victum date] qui ſuperiora illa dicit, clamare videtur, *victum date,* etiam ſi hoc non dicat. quod genus loquendi vſurpatur interdum etiam in rebus inanimis. M. Tull Verr. 4. *Literæ ſunt in medio, quæ ſe corruptas, atque interlitas eſſe clamant.* Demoſt. orat. περὶ παραπρεσβ. ταυτὰ οὐχὶ βοᾷ καὶ λέγει ὅτι χρήματα εἴληφεν Αἰσχίνης; & Catul. ad Flauium. *Nam te non viduas iacere noctes Ne quicquam tacitum cubile clamat.*

ſuccinit alter] alter (inquit Horatius) huius collega, ſeu (vt ita dicam) conſeruus, audiens illum coram rege ſuo querentem, ipſe quoque ſe egentem eſſe ſuclamat, oratque diuitem, vt munus, quod vni illi daturus erat, duobus diuidat, ſibi videlicet, & illi. *ſuccinit* autem valet, ſub illius prioris orationem, vocemq; queribundam, hęc loquitur, quæ deinceps ſequuntur.

Et mihi diuiduo findatur] id eſt, mihi quoque portio, quam huic daturus eras ſolidam, atque integram, ſit cum eo communis, vel inter nos communicetur. quadra eſt vel quarta pars cuiuſlibet rei, exēpli cauſa, circuli. vel figura quadrata. per quadram panis hoc loco ſignificatur quarta pars panis, ſeu fruſtū

panis,quod datur mendico. hoc igitur dicit,findatur pars, quam ei deſtinaras *munere diuiduo*, id eſt,munere diuiſo: vel,quod diuiſionem recipit. in libro Donati ſcriptum eſt *quadrans*, non *quadra*.

& rixæ multo minus, inuidæq;] minus cum eo ceteræ rixarentur aues, id eſt,minus contenderent: minusque ei inuiderent.

Brundiſium comes, &c.] aliud exponit inferioris amici peccatum, quo is cum ſuperiore amico vnà iter faciens, queritur vel difficultatem itineris, viæque aſperitatem,vel frigoris acrimoniam, vel pluuiam, vel iacturam,quam fecit in itinere,vel quiduis aliud.

Surrentum] oppidum in Campania: Brundiſium autem in Calabria eſt.

& ſubducta viatica] id eſt,aut plorat ſibi furtim eſſe ablata viatica.

Nota refert meretricis acumina] imitatur illius meretricis aſtutias, & calliditates, quæ confingebat nunc ſibi catellam eſſe ereptam, nunc periſcelidem, id eſt, cruris ornamentum. ſimile exemplum eſt apud Plautum in Truc: *aut petit aurum, quòd conſciſſa pallula eſt, aut emta ancilla, aut aliquod uaſum argenteum, Aut uaſum aneum aliquod, aut armariola Græca, aut aliquid ſemper, quod pereat, debet amans ſcorto ſuo.* & Ouid. lib.1. de arte. *Quid, cum mendaci damno mœſtiſſima plorat? Elapſusq; caua fingitur aure lapis?*

catellam] paruulam catenam. T. Liuius lib.39. *Quinctius alter prætor ſuos equites catellis, ac fibulis donauit.*

vti mox Nulla fides damnis] ita ſæpe mentiens inferior amicus, hoc aſſequitur,vt,cùm vera dicat, ei non credatur.

Nec ſemel irriſus triuiis] nec is,qui ſemel irriſus fuit ab eo,qui in triuio ſibi crus fractum eſſe,cum fletu,& lacrymis mentiebatur,orans,vt ſe quaſi claudum attolleret,fidem ei iterum habet.

planum] planus vox eſt Græca:qua & M. Tull. vtitur in Cluentiana. ſignificat autem fallacem,& qui in fraudem alterum inducit. ſic Cic. de Staleno iudice. *hic ille planus improbiſſimus, quæſtu iudiciario paſtus, contrahit frontem.* Theoc. ἐν ἁλιεῦσι ἐδωδάν, id eſt, eſcam, qua ineſcantur piſces, πλάνον appellat. idem ἔρωτι δραπέτ. δῶρα πλάνα. Athen. lib.14. duos nobiles planos commemorat Cephiſidorum, & Pantaleontem: ac de poſteriore hæc à Chryſippo lib.5. περὶ τοῦ καλοῦ καὶ ἡδονῆς ſcripta eſſe tradit. ὁ δὲ πλάνος Πανταλέων τελευτᾶν μέλλων ἑκάτερον τῶν υἱῶν κατ᾽ ἰδίαν ἐξηπάτησεν, φήσας μόνῳ αὐτῷ λέγειν, ὅπου κατορωρύχοι τὸ χρυσίον· ὥστε μάτην ὕστερον κοινῇ σκάπτοντας αἰσθέσθαι ἐξηπατημένους, id eſt, *Planus autem Pantaleon, cum iam iam eſſet moriturus utrunque filium ſeorſum decepit, cum uni diceret ſe ei ſoli aperire, ubi aurum condidiſſet, ac defodiſſet: ita ut illi ambo poſtea unà fodientes, ſe à patre deceptos eſſe ſenſerint.*

licet illi plurima] licet planus ille vbertim lacrymetur: licet per Oſirim Aegyptiorum Deum iuret. Herodotus in Euter. Oſirim ſcribit eundem eſſe, atque Dionyſum. Idemq; ſentit Tibull. lib.1. eleg.7. *Primus aratra manu ſollerti fecit Oſiris*, &c. De Oſiride multa Plutarchus in lib. de Iſide & Oſiride.

tollite] attollite, erigite, vt epiſt. ad Piſonem. *non ſit, qui tollere curet.* vel tollite equo, aut vehiculo. vt ſatyr. vi. lib.2. *quem tollere rheda Vellet iter faciens.* quod minus placet: quanuis ita loquatur M. Tull. ad Qu. Fr. lib.2. *ſed mea factum eſt inuiſa uerecundia, ut te proficiſcentem non tollerem.* Idem off. 3 *optauit, ut in currum patris tolleretur.* T. Liuius lib.23. ann. *ſaucios uehiculis tolli, portariq; iubet.*

Quære peregrinum, vicinia] id eſt, vicini quàm maxima voce poſſunt, reclamant illi plano, cuius fallacias habent cognitas: quære peregrinum aliquem, nempe qui te non norit, vt ei os ſublinas: nam nos quidem, qui te nouimus, inducere amplius non potes.

AD

AD LOLLIVM. 18.

SI bene te noui, metues liberrime Lolli
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicum,
Vt matrona meretrici diſpar erit, atque
Diſcolor infido ſcurræ diſtabit amicus.
Eſt huic diuerſum uitio uitium, & propè maius,
Aſperitas agreſtis, & inconcinna, grauiſque:
Quæ ſe commendat tonſa cute, dentibus atris,
Dum uult libertas mera dici, ueráque uirtus.
Virtus eſt medium uitiorum, & utrinque reductum.
Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum diuitis horret:
Sic iterat uoces, & uerba cadentia tollit,
Vt puerum ſæuo credas dictata magiſtro
Reddere: uel parteis mimum tractare ſecundas.
Alter rixatur de lana ſæpe caprina.
Propugnat nugis, armatus: ſcilicet ut non
Sit mihi prima fides: &, uerè quod placet, ut non
Acriter elatrem: pretium ætas altera ſordet.
Ambigitur quid enim? Caſtor ſciat, an Docilis plus.
Brundiſium Numici melius uia ducat, an Appi.
Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat:
Gloria quem ſupra uireis & ueſtit, & ungit
Quem tenet argenti ſitis importuna, fameſque:
Quem paupertatis pudor, & fuga. diues amicus
Sæpe decem uitijs inſtructior odit, & horret.
Aut, ſi non odit, regit: at, ueluti pia mater,
Plus, quàm ſe, ſapere, & uirtutibus eſſe priorem
Vult: & ait propè uera: mihi contendere noli,
Stultitiam patiuntur opes. tibi paruula res eſt,
Arcta decet ſanum comitem toga. deſine mecum
Certare. Eutrapelus, cuicunque nocere uolebat,
Veſtimenta dabat pretioſa. beatus enim iam
Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & ſpes:
Dormiet in lucem: ſcorto poſtponet honeſtum
Officium: nummos alienos paſcet: ad imum
Thrax erit: aut olitoris aget mercede caballum:
Arcanum neque tu ſcrutaberis ullius unquam:

Fallimur: & quondam non dignum tradimus: ergo
Quem ſua culpa premet, deceptus omitte tueri:
Vt penitus notum ſi tentent crimina, ſerues,
Tuterisque tuo fidentem præſidio: qui,
Dente Theonino cum circumroditur: ecquid
Ad te poſt paulò uentura pericula ſentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet:
Et neglecta ſolent incendia ſumere uires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici.
Expertus metuit. tu, dum tua nauis in alto eſt:
Hoc age: ne mutata retrorſum te ferat aura.
Oderunt hilarem triſtes, triſtemque iocoſi:
Sedatum celeres, agilem, nauumque remiſſi:
Potores bibuli media de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula: quanuis
Nocturnos iures te formidare uapores,
Deme ſupercilio nubem. plerunque modeſtus
Occupat obſcuri ſpeciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, & percunctabere doctos:
Qua ratione queas traducere leniter æuum:
Ne te ſemper inops agitet, uexetque cupido.
Ne pauor, & rerum mediocriter utilium ſpes.
Virtutem doctrina paret, natura ne donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum:
Quid purè tranquillet: honos, an dulce lucellum,
An ſecretum iter, & fallentis ſemita uitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia riuus.
Quem Mandela bibit, rugoſus frigore pagus:
Quid ſentire putas? quid credis amice precari?
Sit mihi, quod nunc eſt, etiam minus: & mihi uiuam,
Quod ſupereſt æui, ſi quid ſupereſſe uolunt dij:
Sit bona librorum, & prouiſæ frugis in annum
Copia: neu fluitem dubiæ ſpe pendulus horæ.
Hæc ſatis eſt orare Iouem, qui donat, & aufert,
Det uitam, det opes: æquum mi animum ipſe parabo.

COMMENTARII.

Scurrantis ſpeciem præbere] ſpeciem præ te ferre hominis pabuli cauſa aſſentantis. ſic loquitur Brutus ad Ciceron. in epiſtolis ad Brutum, in ea cuius initium eſt, *Particula n litterarum. qua potes intueri, quæ geſſeris, ſimul & iſta*

lan   uel

uel probare, uel ita demiſſe, ac facile pati, ut probantis ſpeciem præbeas? quanquam uulgò legitur *habeas?* & Iul. Cæſar. libr. 3. de bello Gallico, *ſpeciem, atque opinionem pugnantium præberent.* & T. Liuius lib. 3. Annalium, *Romam prima luce uenientes procul ſpeciem hoſtium præbuere.* ſcurra eſt, vt ſup. diximus, qui pabuli cauſa potentiori alicui aſſentatur, & riſum mouet. βωμολόχον, & παράσιτον uocant Græci. neque uerò multùm intereſt inter ſcurram, & aſſentatorem, quem illi κόλακα nominant: aut, ſi quid intereſt, Horatius tamen hoc loco ſcurram pro aſſentatore accipit. Quemadmodum autem hic poeta ſcurram, id eſt, aſſentatorem, ab amico diſtinguit, ac ſeparat, ita M. Tull. ſcurram ab oratore faceto, & urbano lib. 2. de oratore ad Q. fratr. his uerbis, *Temporis igitur ratio, & ipſius dicacitatis moderatio, & temperantia, & raritas dictorum diſtinguit oratorem à ſcurra.*

Eſt huic diuerſum uitio] ſic Ariſt. lib. 2. de morib. ad Nicomach φίλον, id eſt, amicum, medium conſtituit inter eum, qui omnia loquitur ad uoluntatem, nunquamque alterius orationem improbat, aut refellit: & eum, qui in omni ſermone & greſſu acerbum, atque inſuauem ſe præbet, quem δύσεριν & δύσκολον nominat. *& propè* autem repoſui, ſecutus libros ueteres.

inconcinna] inuenuſta, illepida, inſuauis, à ſocietate, & conuictu hominum aliena.

Quæ ſe commendat tonſa cute] quę ex corporis horrore, aſperitate, ſquallore, illuuie, immunditia, laudem aucupatur. quia, quæ tondentur, hirſuta, & piloſa eſſe neceſſe eſt, iccircò per tonſam cutem, totius corporis horridam quandam, & hirſutam aſperitatem ſignificat. M. Anto. Muretus dicebat iccircò per tonſam cutem immunditiam, & ſquallorem ſignificari, quia eo tempore Romani neque barbam, neque capillum tondebant, pręter immundos, & ſordidos homines, quod puto eſſe falſum. nam contrarium eſt uerum, ut perſpicuum eſt, cùm ex multis alijs locis, tùm ex his uerſibus Horat. epiſt. ad Piſon. *Nanciſcetur enim pretium, nomenque poetæ, Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam Tonſori Licino commiſeris:* & ijs, qui ſunt ſaty. III. lib. 2. *dij te, Damaſippe, deæque Verum ob conſilium donent tonſore.*

& vtrinque reductum] ab utroque extremo remotum.

Alter in obſequium plus æquo] alter ille, ſiue aſſentator, ſiue ſcurra, plus æquo officioſus, ita ut facile appareat, arceſſitam, & de induſtria quæſitam & ſimulatam eſſe blanditiam.

imi lecti] in quo ipſe accumbit. eſt enim imus lectus uel infima pars lecti, uel lectus infimus, minuſque honorificus, in quo uidelicet diſcumbunt inferiores amici. quod declarat locus Sueton. in Auguſto. *Neque cœnauit unquam, niſi imo lecto aſſiderent.* Plautus in Sticho, *ſcis tu me dudum eſſe imi ſubſellij uirum.* ibid. *Ergo oratores populi ſummates uiri, ſummi accumbent, ego infimatis infimus.* imi igitur lecti deriſorem ſic accipio, qui ſe, & eiuſdem loci, ordiniſque homines derideat. ſolent enim aſſentatores, & ſcurræ de ſe, quàm maximè fieri poteſt, detrahere, ſuaq; omnia extenuare, ſeipſos denique deridere: diuiti autem parcere: ei omnia tribuere: eum ſupicere, & admirari. ſat. VIII. lib. 2. *Inuertūt Aliſanis uinaria tota Vibidius, Balatroque ſecutis omnibus imis.* imus autem ualet idem ferrè, quod infimus, aut extremus. lege annot. ad epi. 2. lib. 2 *talos à uertice pulcher ad imos.*

uoces] diuitis uoces iterat, quaſi admirans.

uerba cadentia tollit] uerba diuitis excipit. ſaty. III. lib. I. *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles:*

dictata in. Reddere] propriè dixit *dictata reddere.* ſic M. Tull. de nat. deorum lib. I *Iſta enim à nobis, quaſi dictata, redduntur.* aliud *reddere uoces.* Horat. epiſt. ad Piſones, *Reddere qui uoces iam ſcit puer.*

uel

uel partes mimum tractare] duabus aptiſsimis ſimilitudinibus aſſentatoris ingenium,& mores expreſsit. Quemadmodum(inquit)puer, magiſtri docentis, ac prælegentis uocem ſubſequitur, & excipit: quæ ab eo dictata ſunt, colligit,repetit,ac pronunciat:ſic aſſentator orationem potentioris amici blandiſsimè excipit,atque iterat,ut eum quàm maximè admirari,probareq; uideatur. altera ſimilitudo ducta eſt ab hiſtrionibus & actoribus comœdiarum. ſciendum eſt autem,hiſtriones alios fuiſſe primarum partium, alios ſecundarum,& ſic deinceps,uſque ad eum numerum perſonarum,quæ intercedebant in comœdia. Eum igitur,qui primas partes agebat,ceteris omnibus uoce, & geſtu præſtare oportebat, adeò ut ſi forte is, cui ſecundę partes obtigerant, poſſet aliquanto clarius,quam ipſe primarum,dicere,minus contenderet, quàm poſſet: ne ſeſe principi ill exæquaret, aut ne etiam eum ſuperaret. Quod declarat M.Tull. in diuinatione in Verrem, his uerbis, *ut in actoribus Græcis fieri uidemus,ſæpe illum, qui eſt ſecundarum partium, cum poſſit aliquanto clarius dicere, quam ipſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quàm maximè excellat: ſic faciet Allienus*, &c. talis igitur eſt aſſentator,aut ſcurra,qualis actor ſecundarum,aut tertiarum partium, in eo,quòd vires, & facultatem ſuam quàm maximè extenuat, atque eleuat. Nam ſi ſit ei, exempli cauſa, ſermo aliquis cum diuite indoctiſſimo,& infantiſsimo inſtitutus,cum ſit ipſe diſertus,eruditus, & eloquẽs is ſuam eloquentiam, quàm maximè poterit, extenuabit, & occultabit,atque vltrò hęſitabit, ac balbutiet, vt diues ille quàm diſertiſsimus, ac facundiſsimus eſſe videatur.

mimum] hiſtrionem.aliàs mimus fabula eſt paulo obſcenior,ac licentior, quàm comœdia,quales erant Laberij mimi, ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι appellata,quia ea imitatur & ſermones obſcenos,& facta indecora, ac turpia.

Alter] agreſtis ille,& inconcinnus.

de lana caprina] de re nihili. notum prouerbium eſt.

Propugnat nugis] propugnat pro nugis, id eſt, nugas defendit, armatus proinde ac ſi pro aris,ac focis pugnandum ſit. caue ita coniungas, *armatus nugis* quod vulgò faciunt. neque eſt, quòd quiſquam hoc loquendi genus improbet, *propugnare nugis.* nam apud veteres in verbis compoſitis non ſolebat propoſitio repeti,vt *adigere iuſiurandum*, & *adigere arbitrum* dicebant, non ad arbitrium. & ita M. Tull. 3. de Offic. *arbitrum illũ adegit,quicquid ſibi ea de re facere oporteret ex fide bona.* & in Topic. *aqua pluuiæ arcendæ adigere arbitrum non poſſis.* & pro Roſcio Com. *Quæ cum ita ſint: cur non arbitrum pro ſocio adegeris Roſcium, quæro.* id eſt,ad arbitrum adegeris. Virgil. Aen. 9. *Quis deus Italiam,quæ nos dementia adegit?* Horat. de arte poet. *neu quid medios intercinat actus.* ita propugnare nugis valet pugnare pro nugis.vel,ſi quis malit, propugnare pro nugis.

ſcil. ut non Sit m. pri. fid. & uerè,&c.] totius huius loci hęc ſententia eſt, Scilicet,ait,agreſtis ille,(eſt enim μίμησις) ſi quis mihi alteram ętatem,id eſt, vel adoleſcentiam,vel alteram vitam, ſeu longiorem, quàm natura, & fata ferant,mercedis,& pretij loco,promittat,vt ne liberè dicam,acriterq; defendam, & obtineam,quod mihi reuera placet: ego reiiciam,ac reſpuam. vſitatiùs diceremus,nolim merere alteram ætatem,vt non liceat mihi,quod verè placet, defendere, & vt non mihi in primis fides habeatur. ſic enim loquitur Plautus in Menæchmis, *Neque hodie,ut te perdam, meream deum diuitias mihi.* Idem Moſtell. *quid merear,quamobrem mentiar?* id eſt, quid eſt, quod tanti faciam, vt eo accepto mentiri velim? ſic & M.Tullius orat. de ſignis, *Quid arbitramini Rhegin.os, qui iam ciues Ro. ſunt,mereri uelle,ut ab iis marmorea Venus illa auferatur?* Idem lib. 2. de Finib. *quid merearis igitur, ut te dicas in eo magiſtratu omnia voluptatis causa facturum eſſe?*

Iterum Plautus Bacchid. *quadringentis Philippis filius me, & Chryſalus circunduxerunt: quem quidem ego ut non excruciem, alterum tantum auri non me ream.* Tibullus autem propius acceſsit ad hoc genus Horatianum, elegia IX. libr. I. *Tum mihi mirabis nullo te diuitis auri Pondere, non gemmis uendere uelle fidem: Non, tibi ſi pretium Campania terra daretur: Non tibi ſi Bacchi cura, Falernus ager.* Iam quòd Horatius alteram ętatem poſuit, pro grandi, & amplo pretio, videtur in eo Homerum eſſe imitatus, apud quem ἰλ. ι. Phœnix negat Achilli ſe ulla conditione paſſurum, vt ab eo diſtrahatur, non, ſi deus ipſe ſibi promittat ſenectute abſterſa, atque ablata, adoleſcentiam, & pubertatem. Sic Homer. Ὡς ἂν ἔπειτ' ἀπὸ σεῖο, φίλον τέκος, ὐκ ἐθέλοιμι λείπεσθ', ὐδ' εἴ κέν μοι ὑποσταίη θεὸς αὐτὸς Γῆρας ἀποξύσας, θήσειν νέον ἡβώοντα. fortaſſe verò hęc ſunt referenda ad illam de Phaone fabulam, qui, cum Venerem ex Chio traiecitſet, hanc mercedem operæ, officijq; tulit, quòd ex rugoſo, arido, imbecillo ſene, nitidus, & firmus iuuenis effectus eſt. Iolaus item, cum apud inferos, & iam mortuus cognouiſſet, Euryſteum ab Athenienſibus Heraclidas ad ſupplicium depoſcere, optauit à Dijs inferis, vt ſibi liceret reuiuiſcere, tantiſper dum illum interficeret. quo impetrato, Euryſteoq; interfecto, ad inferos bis mortuus reuerſus eſt. alij dicunt non mortuum reuixiſſe, ſed ætate iam confecta & victa, iterum pubuiſſe, deinde Euryſteo interfecto, iterum ſenem factum eſſe. huc quoque aſcribere licet notiſsimam de Pelia fabulam, quem promiſerat Medea ſe è ſene, iuuenem puberem, ac florentem effecturam. de quo vide ad ſatyr. v. lib. 2. Pręterea Pherecydes, & Simonides ſcripſiſſe dicuntur Iaſonem à Medea recoctum, iunioremque, quàm erat anteà, eſſe factum. Idemq; de Aeſone eius patre Græcus quidam poeta ſcribit, his verbis, Αὐτίκα δ' Αἴσονα θῆκε φίλον κόρον ἡβώοντα Γῆρας ἀποξύσασ' εἰδυίῃσι πραπίδεσσι, Φάρμακα πολλ' ἕψουσ' ἐπὶ χρυσείοισι λέβησι. qui verſus extant in argumento Medeæ Eurip.

ſordet] nihili fit à me, nihili penditur. Virg. Alex. *Et facies, quoniam ſordent tibi munera noſtra.*

Ambigitur quid enim?] qua enim de re controuerſia eſt? nempe de nugis, de rebus minimi ponderis.

Caſtor ſciat, an Docilis plus] Caſtor & Docilis par gladiatorum.

Num. mel. v. &c.] Numicia via, an Appia. De via Numicia (ſic enim legitur in vulgatis cod.) nihil comperi. neque hanc viam Publius Victor, qui ſcripſit de regionibus, & locis vrbis Romæ, vſquam commemorat, cum ceteras vias enumeret. in codice quidem Torneſiano ſine vlla litura, ſcriptum eſt *Minuci*, non *Numici*. de Minucia via autem meminit M. Tull. lib. IX. epiſtol. cuius principium eſt, *Natali die tuo*, &c. *cohorteſq; ſex, quæ Albæ fuiſſent, ad Curtium Minucia tranſiiſſe*, &c. vt mihi fiat veriſimile legendum hic eſſe *Minuci uia*. niſi cui fortè ſecunda ſyllaba nominis *Minuci* videbitur eſſe longa. quod ratio poſtulat. ſed fortaſſe aut iidem erant Minucij, qui Minicij: aut dici poteſt, hanc viam, *Minuciam* eſſe nominatam à Minic o, & legendum apud Cicer. *Minicia uia.* nam apud Pub. Victorem quidem ſuſpicor in nomine *Cimmia*, litteras eſſe præpoſtero, confuſoque ordine locatas, & pro *Ciminia* totidem litteris legendum eſſe *Minicia*. veruntamen iudicet lector.

damnoſa Venus] infra epiſt. ad Aug. lib. 2. *damnoſa libido.*

præceps alea] epithetum aptiſſimum ad aleæ iactum.

nudat] pauperat, vt loquitur Plautus, & item noſter Horat.

Gloria quem ſup. vires, &c.] eum, qui oſtentationis, & glorię cauſa, veſtitu vtitur ſumtuoſiore, vngētoq; largiore, aut cariore, quàm facultates ferāt.

importuna] quæ deſiderantem conquieſcere non ſinit, quęque à por-

tu quodammodo prohibet. vt ſuprà Od. XVI. libr. 3. *Importuna tamen pauperies abeſt.*

pauperatis pudor] parſimoniæ, vel paupertatis pudorem ait eſſe peſſimum M. Porcius Cato apud Liuium lib. 34. annalium.

diues amicus] ordo verborum hic eſt, diues amicus ſæpe multis partibus vitioſior inferiore amico, quamuis hic talis ſit, qualem eum deſcripſit, nempe Veneri deditus, aleator, oſtentator, & glorioſus, pecuniæ cupidiſſimus, &c. eum tamen odit, ab eoque abhorret, ac refugit, aut, ſi non odit, &c.

mihi contendere noli, &c.] hæc loquitur potentior amicus. ſignificat autem Horatius, diuites exiſtimare ſibi aut omnia licere, aut certè plura, quàm tenuibus. Itaque Ariſtoteles ſcribit Rhetor. 2. ὅτι ἀνόητον ὁ πλοῦτός ἐστι, id eſt, ſtultas eſſe diuitias. & Iſocrates Areopagitico, σύντέτακται, καὶ συνακολουθεῖ τοῖς πλουσίοις, καὶ ταῖς δυναστείαις ἄνοια, καὶ μετὰ ταύτης ἀκολασία. & Plautus in Sticho, *Secundas fortunas decent ſuperbia.* Iā totū hunc locum, ſecutus veteres libros & Vaticanos, & alios, reſtitui, cum anteà legeretur, *mea contendere noli Stulte p.o.* Eſt autē Horatianū, *mihi contendere*, ꝑ eo, quod eſt, *mecum contendere.*

Arcta decet ſanum comitem toga] vtebantur laxioribus, & amplioribus togis diuites, quàm tenues homines, vt ſuprà Od. IIII. epod. *Vides ne ſacram metiente te uiam, Cum bis ter ulnarum toga, Vt ora uertat huc, & huc euntium Liberrima indignatio?*

Eutrapelus cuicunque] ſtulto diuiti, & improbo, orationem affingit ſapientem, & verā, vt tanto apertius demonſtret, diuitias homini, præſertim prauo, & inſipienti, nocere potius, quàm prodeſſe. ſed illud prætereà, & quidem pręcipuè docet, non eadem licere inferiori amico, quę ſuperiori. Arbitror autem hic deſignari Volumnium illum Eutrapelum, ad quem extant epiſto. M. Tull. lib. 7. duæ poſtremæ: quem commemorat & epiſtola quadam ad Papir. Pętum, lib. 9. & Philippica XIII. qui fuit Antonij intimus.

beatus enim iam] diues factus, benè nummatus: vel qui ſua opinione ſit beatus.

ſumet noua conſilia] ſuſcipiet per ſe, & nemine conſulto, noua conſilia. aliud eſt capere conſilium.

Dormiet in lucem] dormire in lucem eſt inertiū hominum, aut certè ocioſorum, ſecurorum, & ſolutorum, vt ſuprà epiſt. ad Scæuam, *Si te grata quies, & primam ſomnus in horam Delectat.* & ſaty. VI. lib. I. *Deinde eo dormitum non ſollicitus, mihi quòd cras Surgendum ſit manè.*

nummos alienos paſcet] pecuniam alienam accipiet grandi fęnore. nam ita fit, vt nummi alieni paſcantur, & creſcant, pecuniaque pecuniam pariat, ex quo τόκος à Gręcis eſt appellatus.

ad imum] ad extremum, tandem.

Thrax erit] gladiator erit. M. Tull. oratione de prouincijs cōſul. *Cuius iter in prouinciam fuit eiuſmodi, ut rex Ariobarzanes conſulem ueſtrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem, conduceret.* Hor. ſat. VI. lib. 2. *Thrax eſt Gallina Syro par.*

Commiſſumq; teges] ſic ſaty. IIII. lib. I. *commiſſa tacere. Qui nequit, hic niger eſt.* ſaty. III. eiuſd. *quid faciam. ſi furtum fecerit, aut ſi Prodiderit commiſſa fide?* & commiſſa ſimpliciter intelliguntur arcana, & conſilia alterius fidei commiſſa, vt hic, & inf. ead. epiſt. *Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures.* & in epiſto. de arte poet. *Ille tegat commiſſa.* Iſocrates appellat λόγων παρακαταθήκας, ad Demonicum, his verbis, μᾶλλον τήρει τὰς τῶν λόγων, ἢ τὰς τῶν χρημάτων παρακαταθήκας. M. Tull. Tuſcul. 2. *an celi iuſtitia poterit ab homine propter uim doloris enunciatiue commiſſa, prodente conſcios?*

& vino tortus, & ira] torquentur enim homines quodammodo vino, & ira, id eſt poti, & irati arcana ſibi commiſſa interdum enunciant. tùm hominum ingenia vino explorantur. Od. xxi. lib. 3. *Tu lene tormentum ingenio admoues plerunque duro.* & de arte poet. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborant, An ſit amicitia dignus.* hoc ergo dicit: neque potus, neque iratus occulta tuæ fidei credita, aperies.

Nec, cum venari volet ille, &c.] inferior amicus totum ſe ad nutum, & voluntatem potentioris inflectere, & torquere debet. Itaque danda ei opera eſt, vt illius ſtudia omnia amare, ac probare videatur. nam quemadmodum morum, & animorum, ita & ſtudiorum ſimilitudo amicitiam conglutinat: diſſimilitudo, inimicitias concitat: idque declarat exemplo geminorum fratrum Amphionis, & Zethi.

Gratia ſic fratrum, &c.] Zethus, & Amphion gemini fratres, ingenio, & inſtituta ratione uitæ, & ſtudio, multùm inter ſe diſſimiles fuiſſe dicuntur. hic enim fuit Philoſophus, idemque muſicus: ille paſtor à Muſis, & philoſophia alienisſimus: hic comis, ſuauis, commodus: ille agreſtis, ſeuerus, inſuauis, & inhumanus. qua ex diſſimilitudine factum eſt, vt amicitia, caritasque illa fraterna facilè inter eos diſſolueretur. Zethum à Muſica admodum alienum fuiſſe declarat Stratonici hominis facetiſſimi iocus in Muſicum quendam Zethum nomine, vt ſcribit Athen. libr. 7. *ζήθου δὲ τοῦ κιθαριστοῦ διεξιόντος περὶ μουσικῆς, μόνῳ σοι, ἔφη, οὐ προσήκει περὶ μουσικῆς λαλεῖν, ὅσγε τὸ ἀμουσότατον τῶν ὀνομάτων εἵλου, εἰ σεαυτὸν ἀντ' ἀμφίονος ζῆθον καλεῖς*, id eſt, cum Zethus cithariſta de muſica diſſereret, tibi ſoli (inquit) minimè omnium conuenit de muſica verba facere, qui quidem nomen tibi aſciueris à muſis alieniſſimum, ſi teipſum pro Amphione Zethum nominas. Ex Platone quoque facile intelligere licet magna ſæpe fuiſſe inter fratres illos iurgia. ſic enim ille in Gorgia ex Euripidis tragœdia quadam, quæ non extat. *κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα Εὐριπίδου, ὧπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ ἄττα τοιαῦτα ἐπέρχεται πρός σε λέγειν, οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι*, id eſt, *Vereor ne eodem animo ſim affectus, quo Zethus in Amphionem Euripidis. nam mihi quoque talia quædam ueniunt in mentem, quæ tibi dicam, cuiuſmodi fertur ille fratri dixiſſe, quia negligis ea, o Socrates, quæ te curare oportet maxime.* Eundem Zethum à philoſophia abhorruiſſe ex M. Tullio intelligere licet lib. 2. de orat. *quos tu cũ haberes auctores, Antoni, miror cur philoſophiæ, ſicut Zethus ille Pacuuianus, propè bellũ indixeris.* Accedat his Proper. li 3. de Antiopa. *Et durum Zethum, & lacrymis Amphiona mollem Experta eſt ſtabulis mater abacta ſuis.*

lyra] Amphionis muſici, & citharœdi clariſſimi.

ſenium] id eſt, odium, inſuauitatem ſenilem: vel quia ſenilia ferè omnia moleſta, & iniucunda ſunt: itaque ſenectus mala ætas appellabatur à veteribus: vel quia moleſtię ſenectutem ante tempus accelerant. vide quæ annot. ſup. ad epiſt. 7. ibi *& amore ſeneſcis habendi.* M. Tull pro Milone. *mæret equeſter ordo, tota ciuitas confecta ſenio eſt.* Plaut. in Trucul. *malè quod mulier incepit, niſi efficere perpetrat, id illi morbo, id illi ſenio eſt.* vide & Nonium Marc.

pulmenta] pulmentaria ex lumbis leporinis confecta. dicta ſunt autem à pulte pulmenta, & pulmentaria.

Romanis ſollenne viris opus] Venari eſt opus ſollenne, id eſt, ſtatum, & vſitatum Romanis.

ſpecioſius] venuſtius, *εὐσχημονέστερον*, decentius, aptius.

quo clamore coronæ] quo aſſenſu, qua approbatione circunſtantis multitudinis, quo applauſu, qua acclamatione.

ſuſti-

ſuſtineas] ineas, perferas, ſubeas.

Præl. camp.] certamina ludicra, quæ committuntur in campo Martio. in lib. de arte poet. *Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis.*

ſæuam] χαλεπὴν, aſperam, laborioſam, difficilem.

Cantabrica bella] ſup. Od. VIII. lib. 3. *Seruit Hiſpanæ uetus hoſtis oræ Cantaber ſera domitus catena.*

Sub duce] Auguſto. vt ſup. Od. XV. lib. 4. *Et ſigna noſtro reſtituit Ioui Derepta Parthorum ſuperbis Poſtibus.*

refixit] quinque libri veteres, & manuſcripti ſic habent *ſigna refigit Nunc: & ſi quid, &c.*

adiudicat armis] acquirit populo Rom. idque exercitu populi Rom.

Ac, ne te retrahas, &c.] id eſt, atque, vt ne te nimis longè abducas ab exercitationibus tuis, & certaminibus campi Martij, & ne ita abſis ab vrbe, vt probabilem abſentiæ excuſationem afferre non poſſis, interdum quædam belli ſimulacra exerces in agro paterno: interdum ludis rure, quamuis nil niſi ſapienter, & prudenter facias.

Quamuis nil extra numerum f. m. q. Curas] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota. eſt enim ἐπιθετικὸν verbi *nugaris. extra numerum* autem valet ineptè, inſipienter, inconſideratè, temerè, tralatione ducta à ſaltatoribus, quorum motus, & ſaltatio certis legibus, ac numeris conſtabat. ex quo moueri dicuntur in numerum, qui numeroſè, aptè, & compoſitè mouentur. Lucr. lib. 4. *Quid porrò, in numerum procedere cum ſimulacra Cernimus in ſomnis, & mollia membra mouere Mollia mobiliter?* &c. & lib. 2. *in numerumque exultant ſanguine læti.* Iterum lib. 4. *Quod ſupereſt, non eſt mirum ſimulacra moueri, Brachiaq; in numerum iactare, et cetera membra.* Virgil. Georg. 4. de Cyclop. *Illi inter ſeſe magna ui brachia tollunt In numerum, uerſantq; tenaci forcipe ferrum.* Idem in Sileno. *Tum uerò in numerum Faunosq; ferasq; uideres Ludere.* cuius contrarium eſt extra numerum. Lucr. li. 5. *Atque extra numerum procedere membra mouentes Duriter, et duro terram pede pellere matrem.* M. Tull. parad. ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτ. *hiſtrio ſi paulo ſe mouit extra numerum, aut ſi uerſus pronunciatus eſt ſyllaba una breuior, aut longior, exibilatur, et exploditur.* ſimiliter *extra modum* valet ſine modo, non ſeruato modo. Cicer. de orat. ad Qu. Fratr. *nox extrà modum abſona.* numerus autem ad ῥυθμὸν, ſeu metrum refertur, modus ad cantum. vt epiſt. de arte poet. *Acceſſit numeriſq; modiſq; licentia maior.* & in modum valet modulatè, non, numeroſè, ſeu εὐρύθμως quamuis ita Muretus explicet apud Catull. in carmine in nupt. Iuliæ & Manlij.

Partitur lintres] id eſt, diuidit nauiculas inter ſe, vt duæ ſint aduerſariæ claſſes, vna, quæ ſimilitudinem claſſis Cæſarianę præbeat, altera, quæ Antonianæ. fuit autem hæc pugna naualis ſerio commiſſa ad Actium promontorium Epiri.

refertur] ſimulatur, repræſentatur.

velox victoria] tradunt Plutarchus, Florus, alij, victoriam illam Actiacam fuiſſe celerrimam.

lacus] lacus qui eſt in fundo paterno. *lacus* (inquit Varro) *lacuna magna, ubi aqua contineri poteſt.*

qui crediderit] Auguſtus, potentior amicus.

Vtroque pollice] vtroque pollice compreſſo. nam premere pollicem geſtus erat fauentis. Plin. lib. 27. cap. 11. vel ſequamur Porphyri. qui vtroque pollice vult dictum eſſe συνεκδοχικῶς pro, vtraque manu.

Protinus vt moneam, &c.] Protinus continuitatem ſignificat, inquit Varro. hoc igitur dicit. Continuato ſermone, vt te moneam, videto & quid, &c.

de quo,& cum quo loquare. Si legemus *Protenus*, facilior erit lectio. nam *protenus* valet porrotenus,deinceps,conſequenter.

ſi quid mon. eg. tu] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota.

commiſſa] arcana & occulta fidei commiſſa,vt ſuprà.

patulæ aures] percontatoris videlicet,qui ea ab alijs ſciſcitatur,& exquirit,quæ ad alios continuò perferat,& renunciet.

Volat] Icircò Homerus verba ferè ſemper pennigera, aut (vt ita dicam) pennata, ſeu alata nominat. Nam paſſim apud eum occurrit hoc, ἔπεα πτερόεντα προσηύδα.

Non ancilla tuum iecur vlceret,&c.] id eſt, vide,ne vllius puellę, pueri've amore capiaris in ædibus potentioris amici. ſup. ad Od. 1. lib. 4. admonuimus, iecur ſedem libidinis eſſe.

Ne dominus puc. pulch. caræ've,&c.] ne tibi eueniat alterum è duobus malis, vel vt impetres, quod amas, tibiq; illud ipſum magni beneficij loco numeretur, vel repulſam feras, & ita potentiorem amicum illiberalem ſe erga te præbuiſſe queraris.

Qualem commendes,&c.] vtiliſsimum præceptum,diligentiſſimeque retinendum. cui non diſsimile eſt illud Theognidis, Μήποτ' ἐπαινήσῃς, πρὶν ἂν εἰδῇς ἄνδρα σαφηνῶς, Ὀργὴν, καὶ ῥυθμὸν, καὶ τρόπον ὅστις ἂν ᾖ.

ne mox Incutiant aliena,&c.] verbum *incutiendi* grauiorem quendam perturbationis ictum animo illatum ſignificat per tralationem ſermonis. nam incutere propriè eſt quatiendo, & commouendo inferre. vt *incutere plagam*. ex quo *incutere dolorem, timorem, tremorem, deſiderium, amorē*. vt ſuprà diximus in epiſt. ad Villicum.

& quondam] nonnunquam,aliquando.

tradimus] commendamus alteri, vt ſuprà epiſt. ad Claud. Ner. *ut tibi ſe laudare,& tradere coner.*

ergo,Quem ſua culpa premet,&c.] ergo ſi acciderit, vt is, qui fuerat abs te commendatus tanquam vir bonus,& integer, cum eum talem eſſe putares,ſua culpa in periculum adducatur,tum tu tua ſpe falſus,deſine eum tueri.

Vt penitus notum,&c.] ratio eſt ſuperioris verſus. deſine (inquit) illum, qui tuam ſpem feſellit, tueri, vt amicum hominem tibi perſpectum, & cognitum falſis criminibus circunuentum,atque oppreſſum, omni ſtudio,& acerrima contentione ſubleues, tegas,ac defendas.

qui,Dente Theonino,&c.] qui, cum maledictis configitur, cum maledico dente carpitur, non intelligis commune eſſe metum, commune periculum? non vides tibi idem periculum imminere? non vides, periculum,quod in illum intenditur, ad te paulò pòſt eſſe peruenturum? Hunc Theonem tradunt poetam petulantiſsimum,ac maledicentiſsimum fuiſſe. aptiſsimè autem dentem cum verbo rodendi coniunxit. nam & *dentata charta* à M. Tull. dicitur,maledica,atque aculeata: & rodere pro eo,quod eſt obſcurè,& diſsimulanter maledictis inſectari. vt pro Corn. Balbo. *more hominum inuidens: in conuiuijs rodunt*. & Hor. ſaty. IIII. lib. I. *abſentem qui rodit amicum.* & ſaty. VI. *Quem rodunt omnes libertino patre natum.*

Nam tua res agitur,] in periculo verſatur. ſic dicimus agitur caput, fama,exiſtimatio,fides,officium,fortunæ meæ. nunquam autem agitur de capite, &c. nam agere de aliqua re eſt,verba facere:ſermonem,aut conſilium habere. vt. M. Tull. epiſt. ad M. Cælium lib. 5. *Non potuit accuratius agi,neq; prudentius,quàm actum eſt a te cum Curione de ſupplicatione*. In Lælio autem locus ille corruptus eſt, *& ſi qua fortuna acciderit,ut minus iuſtæ amicorum uoluntates ſint adiuuandæ, in quibus*

eorum

eorum nisi de capite agatur, aut fama,&c. legendumq́; eſt, vt ſcriptum reperi in cod. antiq. *aut caput agatur*. & ita Aul. Gell. lib. 1. cap. 3. Tum in oratione pro Quinctio, vbi legitur *ſi prædijs tuis ageretur*, legendum ita, vt emendauit Budęus, *ſi dupondius tuus ageretur*. cum hoc loco cōgruit illud Liuianum li. 7. *quanquam pugnauimus uerbo pro Sidicinis, re pro nobis, cum uideremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti, et, ubi conflagraſſent Sidicini, ad nos traiecturum illud incendium eſſe.*

Et neglecta ſolent incendia,&c.] ſic Pind. εἰδ. γ. Pyth. πολλὰν τ' ἐν ὄρει πῦρ ἐξ ἑνὸς σπέρματος ἐνθορὸν ἀΐστωσεν ὕλαν. Et Euripid. quodam loco. μικροῦ δ' ἐκ λαμπτῆρος Ἰδαῖον σέλας πρήσειεν ἄν τις.

Dulcis inexpertis cultura] non diſſimile eſt hoc prouerbium Græcorum, γλυκὺς πόλεμος ἀπείροις. culturam autem pro cultu poſuit.

Expertus] ὁ διὰ πείρας ἰών. qui periculum fecit.

dum tua nauis in alto eſt] id eſt, dum in curſu es. tralatio eſt.

Hoc age] in hanc curam incumbe. *hoc agere* loquendi genus Latinis vſitatum eſt, quod valet negocium ſuſceptum accuratè adminiſtrare: attentum eſſe in re aliqua, aut in ſermone, qui habetur: totum ſuum ſtudium, & cogitationem in vna re ponere. Terent. in Andr. *hoccine agis, an non? D. ego uerò iſtuc.* ibid. *ipſum adeo præſtò uideo cum Dauo. hoc agam.* in Eunucho. Chr. *alias res agis. P. iſtuc ego quidem.* ſic Xenophon. Ἑλληνικ. δ. οὐδ' ἐγὰρ ἐκράτουν αὐτοῦ αἱ τοῦ σώματος ἡδοναὶ· ἀλλ' ἀεὶ πρὸς ᾧ εἴη ἔργῳ, τοῦτ' ἔπραττε. Horat. ſaty. 3. libr. 2. *ne ninas igitur uigila: hoc age.* Plautus Mil. glorioſ. *hanc age rem. res ſubitaria eſt.* Plutarch. in Coriolano ſcribit, cum magiſtratus, aut pontifices ſacrificabant, præconem magna voce clamare ſolitum eſſe, *hoc age.* quibus verbis iubebat animum ad ſacra attendere, nullumque omnino opus alienum interponere. verba Plutarchi ſunt hæc. ὅταν γὰρ ἄρχοντες, ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι τῶν θείων, ὁ κῆρυξ πρόεισι, μεγάλῃ φωνῇ βοῶν, ὅκ ἄγε. σημαίνει δ' ἡ φωνή, τοῦτο πρᾶττε. προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβάλλειν μεταξύ, id eſt, *cum enim magiſtratus, aut ſacerdotes aliquam rem diuinam faciunt, prodit præco magna uoce clamans, hoc age. ſignificat autem uox,* τοῦτο πρᾶττε. *iubens attendere ad ſacra, & nullum opus intermiſcere.*

agilem, nauumque] hominem ad agendum promtum, ac paratum. ad res agendas aptum, δραστήριον, πρακτικόν, vt ſuprà epiſt. 1. *Nunc agilis fio.*

remiſſi] ignaui, deſides, ἀνειμένοι, inertes.

Potores bibuli] *bibuli* cohæret cum nomine *potores*; eſtque numeri multitudinis.

Deme ſupercilio nubem] aufer è vultu triſtitiam, atque immoderatam ſeueritatem, quæ contracto, ac ſublato ſupercilio ſignificatur: quod Gręci τὸ τῶν ὀφρύων νέφος, id eſt, ſuperciliorum nubem, appellant. & ita Eurip. in Hippol. coron. ex quo ὀφρυόεντες à Græcis appellantur ſeueri, triſtes, ſuperbi, & πρόσωπον συνωφρυωμένον Eurip. in Alceſtid. & αἴρειν τὰς ὀφρῦς, id eſt, tollere ſupercilia, prouerbij locum obtinet tùm apud Grecos, tùm apud Latinos. pro eo quod eſt, vultu triſtitiam quandam præ ſe ferre. Diphilus comicus apud Athen. libr. 2. Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα, συννεφεῖς γελᾶν, Τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν, θρασύν. & ita Catull. Ad Ianuam mulieris impud. *Præterea addebat quendam: quem dicere nolo Nomine, ne tollat rubra ſupercilia*, id eſt, ne ſublato ſupercilio ſignificet ſe mihi iratum eſſe, ne grauiter, & iniquo animo ferat. συννεφὴς etiā appellatur à Græcis is, qui ſupercilij nube, id eſt, contractione, triſtitiam quādam præ ſe fert. ex quo verbum συννεφέω, & συννεφοῦν ὄμματα apud Eurip. in Electra. & Sophocles in Antigone disertè νεφέλην ὀφρύων nominat, aſpectum mæſtum, ac triſtem. ſic Sophocl. νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν ῥέθος αἰσχύνει τέγγουσ' εὐῶπα παρειάν. ſic Cicero in orat. in Piſon. ὑπερβολικῶς. quidē illu-

ſed

ſed tamen vrbanè, ac facetè, Piſonem interrogatum quid ſentiret de ſuo conſulatu, ait reſpondiſſe *altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, crudelitatem ſibi non placere*, ſignificans, ac deſcribens eius ineptam, atq; importunam ſeueritatem, quam in eadem oratione *frontis nubeculam* appellat. Idem de eodem in orat. pro Sextio. *Tanta erat grauitas in oculo: tanta frontis contractio, vt illo ſupercilio, tanquam Atlante cælum, reſp. niti uideretur.* Demoſthenes in orat. περὶ παραπρ. ἀνασπᾶν τὰς ὀφρῦς videtur accipere pro eo quod eſt, plus æquo ſibi arrogare, & gerere ſe inſolenter. ſic ille τότε μὲν μέτριον παρεῖχεν ἑαυτὸν· ἐπειδὴ δὲ μέγιςα εἴργασαι κακὰ, τὰς ὀφρῦς ἀνέσπακε. & συνάγειν τὰς ὀφρῦς. apud Ariſtoph. in Pluto, triſtitiam & mæſtitiam ſignificat. Quemadmodum autem ſublatum, & contractum ſupercilium triſtitiam, & ſeueritatem, ſignificat. ſic remiſſum & laxum, hilaritatem. Pindarus εἰδ. θ. Πυθ. ἀγανὰ χλιαρὸν γελάσας ὀφρύϊ. & Eurip. Iphigen. in Aulide remittere ſupercilium. Μέθες νῦν ὀφρὺν, ὄμμα, τ' ἔκτεινον φίλον. Idem in Cyclope. Silenus. Ὡς ἐκπιεῖν ἂν κύλικα βουλοίμην μίαν, Πάντων κυκλώπων ἀντιδοὺς βοσκήματα, Ῥίψαι τ' ἐς ἅλμην λευκάδος πέτρας ἄπο, Ἅπαξ μεθυσθεὶς, καταβαλών τε τὰς ὀφρῦς. ὡς, ὅς γε πίνων μὴ γέγηθε, μαίνεται. Hom ἰλ. ο. de Iunone. ἣ δ' ἐγέλασσε Χείλεσιν, οὐδὲ μέτωπον ἐπ' ὀφρύσι κυανέῃσιν Ἰάνθη. Præterea ſupercilio tum innuimus, tum annuimus. innuimus, vt Hom. ὀδυσσ. π. Ἡ δ' ἄρ ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε, νόησε δὲ δῖος ὀδυσσεύς. & ὀδ. φ. Ἦ, καὶ ἐπ' ὀφρύσι νεῦσεν, ὁ δ' ἀμφέθετο ξίφος ὀξύ. annuendi exemplum eſt apud eundem. Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων. Libet autem mihi hoc loco colligere alia effectuum animi indicia, quæ ducuntur ex partibus corporis, ſiue illæ ſua ſponte, & nobis inuitis moueantur, atque immutentur, vt cum metu palleſcimus, horremus, obmuteſcimus: ſiue noſtra voluntate, vt cum in dolore frontem ferimus, aut femur. Vt igitur à capite ordiamur, *caput percutere* mærorem ſignificat. Hom. ἰλ. χ. Ὤιμωξεν δ' ὁ γέρων, κεφαλὴν δ' ὅγε κόψατο χερσί. ob eandem cauſam *capillus uellitur*. ἰδ. κ. Ἑζόμενοι δὲ κατ' αὖθι γόων, τίλλοντό τε χαίτας. ſic Attius de Agam. *ſcindens dolore identidem intonſam comam.* eodem pertinet, caput puluere conſpergere. ὀδυσσ. ω. de Laert. Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Χεύατο κακκεφαλῆς πολιῆς ἀδινὸν στεναχίζων. ἰλ. σ. de Achille. Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Χεύατο κακκεφαλῆς, χαρίεν δ' ᾔσχυνε πρόσωπον. ibid. φίλῃσι δὲ χερσὶ κόμην ᾔσχυνε δαΐζων. ſic Catullus carm. de nupt. Pelei, & Thet. *Canitiem terra, atque infuſo puluere fœdans.* *Capitis motus* geſtus minantis. ſic Neptunus Vlyſſem ſecundo curſu nauigantem, patriæq; iam appropinquantem proſpiciens, ὀδυσσ. ε. ὁ δ' ἐχώσατο κηρόθι μᾶλλον· Κινήσας δὲ κάρη προτὶ ὃν μυθήσατο θυμόν· Ὢ πόποι, &c. & Vlyſſes ab Antinoo pulſatus, ὀδ. ρ. Ἀλλ' ἀκέων κίνησε κάρη κακὰ βυσσοδομεύων. Horat. ſaty. v. lib. 1. *caput & mouet.* Virg. lib. x. Aen. *Tum quaſſans caput hæc effudit pectore dicta.* Innuimus cum alteri nutu ſignificamus, vt aliquid fiat, vt ὀδ. π. Νεύσω μέν τοι ἐγὼ κεφαλῇ, σὺ δ' ἔπειτα νοήσας, &c. & Εἰ δ' ἄγε τοι κεφαλῇ ἐπινεύσομαι. Teren. Adelph. *ne mora ſit, ſi innuerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.* M. Tull. pro Quinctio. *non modò enim pollicitus eras in Gallia, ſed Romæ quotidiè, ſimulatq; ſibi hic innuiſſet, numeraturum ſe eſſe dicebat.* vbi corruptè, & mendoſè legitur in lib. vulgatis, annuiſſet. annuere enim eſt eius, qui ſe aſſentiri alteri, & quippiam approbare ſignificat. *Exporrigere frontem*, animi remiſſionem, atque hilaritatem ſignificat. Terent. Adelph. *mitte iam iſtac: da te hodie mihi: Exporrige frontem* Plaut. Caſina. *primum ego te porrectiore fronte uolo mecum loqui.* *Explicare frontem* idem valet. ſed ab Horat. ponitur pro eo, quod eſt hilaritatis, & lætitiæ cauſam præbere. Od. xxix. lib. 3. *Mundæq; paruo ſub Lare pauperum Cœnæ ſine aulæis & oſtro Sollicitam explicuere frontem.*

idem

idem ſaty. 11. lib. 2. *Ac uenerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto Explicuit uino contractæ ſeria frontis.* contrà *frontem contrahere.* M. Tull. in Cluentiana. *Hic ille planus improbiſſimus queſtu iudiciario paſtus contrahit frontem.* Et *conſulcare frontem*, quo vtitur Plaut. in Prol. Bacch. Item *caperare frons* dicitur ei, cui frons contrahitur. Plaut. in Epid. *quid illuc eſt, quòd illi caperat frons ſeueritudine? Frontem ferire* geſtus hominis quippiam ægrè ferentis, & indignantis. Cic. ad Att. lib. 1. *puto te in hoc aut riſiſſe, aut ingemuiſſe, ut frontem ferias.* Idem in Bruto *nulla perturbatio animi, nulla corporis: frons non percuſſa, non femur.* Dionyſ. Halicarn. libr. 10. ἀρχαιολογ. ῥωμ. παίοντες τὰ μέτωπα, καὶ κατηφεῖς τὰς ὄψεις ποιήσαντες. *Frontem, uel os perfricuiſſe* dicimus eum, quem ſignificare volumus nihil pudere. Cic. Tuſc. 3. *quam tu idem, cum os perfricuiſti, ſoles dicere?* ex quo hominem ferrei, & duri oris dicere ſolemus, id eſt, impudentem. Idem pro Quinct. *homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſſimo eſſe, qui præſente eo geſtum agere conaretur.* Idem de orat. libr. 2 *quoniam ſoleo ſæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in ſcena geſtum præſente Roſcio.* Idem in Piſonem. *ſi os tuum ferreum ſenatus conuicio uerberari noluiſti.* Catull. in quandam. *Quòd ſi non aliud poteſt, ruborem Ferreo canis exprimamus ore.* Ter. in Eunuch. *os durum.* Iterum M. Tul. lib. acc. 4. *noſtis os hominis, noſtis audaciam. Oculorum nictus*, & crebra agitatio, admonêtis geſtus. Hom. ὀδ. σ. Οὐκ ἀΐεις, ὅτι δή μοι ἐπιλλίζουσιν ἅπαντες, id eſt, oculis innuunt. Idem ἰλ. ι. Τοῖσι δὲ πόλλ' ἐπέτελλε γέρων ἱππότα Νέστωρ Δενδίλλων ἐς ἕκαστον, &c. id eſt, νεύων ὀφθαλμοῖς. Hor. ſaty IX. lib. 1. *Diſtorquens oculos, ut me eriperet. Oculi nimis argutí* (vt ſcribit M. Tull. lib. 1. de legib.) *quemadmodum animo affecti ſimus, loquuntur. Ardor oculorum* iram ſignificat. M. Tull. libr. 5. accuſ. *ipſe inflammatus ſcelere, & furore in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat.* & libr. 4. de Theomnaſto quodam. *Nam cum ſpumas ageret in ore, arderent oculi, uoce maxima uim me ſibi afferre clamaret.* Hom. ἰλ. α. de Achille. μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφὶ μέλαιναι Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην. Oculos etiam aiunt eſſe pudoris ſedem. ex quo Socrates in Phædro, ἐγκαλυψάμενος, id eſt, operta facie de amore diſputat. Præterea ſcribit Ariſtot. ῥητορ. β. prouerbium eſſe, ἐν ὀφθαλμοῖς εἶναι αἰδῶ, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἀεὶ παρεσομένους μᾶλλον αἰσχύνονται, καὶ τοὺς προσέχοντας αὐτοῖς, &c. huc pertinet reſponſum illud Sapphonis: quæ, cum ei Alcæus dixiſſet, ſe aliquid ei dicere velle, ſed pudore prohiberi, Αἰ δ' εἶχες ἐσθλῶν ἵμερον, ἢ καλῶν, Καὶ μή τι εἰπεῖν γλῶσσ' ἐκύκα κακὸν, Αἰδὼς μὲν οὐκ εἶχέν σε τ' ὄμματα, Ἀλλ' ἔλεγες περὶ τῶ δικαίω, id eſt, *ſi te rerum bonarum, aut honeſtarum deſiderium teneret, neque lingua quicquam turpe proloqui conaretur: non tibi pudor oculos obſideret, ſed de re iuſta uerba faceres. Oculi defixi* ſignificant attentiſſimam in re aliqua cogitationem: idque vel ſine vlla animi moleſtia, vt ἰλ. γ. de Vlyſſe. Στάσκεν· ὑπαὶ δὲ ἴδεσκε κατὰ χθονὸς ὄμματα πήξας. Theocr. εἰδ. β. Καί μ' ἐσιδὼν ἄσοφος ἐπὶ χθονὸς ὄμματα πήξας Ἕζετ' ἐπὶ κλιντῆρος. & Apoll. ἀργοναυτ. libr. 3. Ἦ, καὶ ἐπ' οὔδεος αἶψε ποδῶν πάρος ὄμματ' ἔπηξαν, Ἄνδιχα πορφύρουσαι ἐνὶ φρεσί: vel cum aliqua moleſtia, vt apud Eurip. Med. οὔτ' ὄμμ' ἐπαίρουσ', οὔτ' ἀπαλλάσσουσα γῆς πρόσωπον. Interdum admirationem quandam, & ſtuporem ſignificant. vt Virg. Aen. 1. *Dum ſtupet, obtutuque hæret defixus in uno.* Idem libr. 7. *Talibus Ilionei dictis defixa Latinus Obtutu tenet ora.* Hor. epiſt. ad Numicium *Defixis oculis, animoq; & corpore torpet.* T. Liuius lib. 21. *utraque ſimul obiecta res oculis, animis immobiles parumper eos defixit.* Idem lib. 5. *Gallos quoque uelut obſtupefactos miraculum uictoriæ tam repentinæ tenuit, & ipſi pauore defixi primum ſteterunt, uelut ignari, quid accidiſſet: deinde,* &c. Interdum animum in aliqua re obfirmatum, & perſeuerãtem: vt, cum Hom. ὀδυσσ. η. oculos Vlyſſis cum cornibus, aut ferro comparat, qui Penelopa virum

ſuum

ſuum præſentem quidem, ſed nondum agnitum deflente, ac multis cum lacrymis deſiderante, ne tantillum quidem ingemuerit, aut illacrymarit. Ὀφθαλμοὶ δ᾽ ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος Ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι, δόλῳ δ᾽ ὅγε δάκρυα κεῦθε. Horat. Od. v. lib. 3. *& uirilem Tornus humi poſuiſſe uultum*. Lacrymas tum gaudium, tum dolor, & luctus exprimit. gaudium, vt ὀδυσσ. π. Ὣς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε, κὰδ δὲ παρειῶν Δάκρυον ἧκε χαμᾶζε. & ὀδυσσ. ψ. Penelopa Vlyſſem agnoſcens. Δακρύσασα δ᾽ ἔπειτ᾽ ἰθὺς δράμεν, ἀμφὶ δὲ χεῖρας Δειρῇ βάλλ᾽ ὀδυσῆι. ibid. Vlyſſes. Ὣς φάτο· τῷ δ᾽ ἔτι μᾶλλον ὑφ᾽ ἵμερον ὦρσε γόοιο. Κλαῖε δ᾽ ἔχων ἄλοχον θυμαρέα κέδν᾽ εἰδυῖαν. Terent. Heautont. *ubi dicimus rediſſe te, & rogare uti uenires ad te, mulier telam deſerit continuo, & lacrymis opplet os totum ſibi, ut facile ſcires deſiderio id fieri tui*. Idem Adelph. Dem. *ob, lacrumo gaudio*. Virg. lib. 6. Aen. *alacris palmas utraſq; tetendit, Effuſaq; genis lacrymæ*. Liuius lib. 5. ann. *Certatim patribus, plebiq; manare gaudio lacrymæ*. tales fortaſſe ſunt nouarum nuptarum lacrymæ, aut certe fictę. Catull. in carmin. nupt. *At lubet innuptis ficto te carpere queſtu*. Idem de coma Berenices. *Eſt'ne nouis nuptis odio Venus? an'ne parentum Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis?* exemplum lacrymarum ab ægritudine, aut dolore corporis expreſſarum extat apud Hom. ἰλ. β. vbi de Therſite loquitur ab Vlyſſe percuſſo. ὁ δ᾽ ἰδνώθη, θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ. & ὀδυσσ. δ. Οὐδ᾽ ἄρα Νέστορος υἱὸς ἀδακρύτω ἔχεν ὄσσε· Μνήσατο γὰρ κατὰ θυμὸν ἀμύμονος Ἀντιλόχοιο. Τόν ῥ᾽ Ἠοῦς ἔκτεινε φαεινῆς ἀγλαὸς υἱός. Terent. Heaut. *lacrymas excuſſit mihi*. Cæſ. lib. 1. de bell. Gall. *Diuitiacus multis cum lacrymis Cæſarem complexus obſecrare cœpit ne quid grauius in fratrem ſtatueret*. Menelaus apud Eurip. in Helena, ait dici, eſſe viri generoſi lacrymas in rebus aduerſis fundere. Καί τοι λέγουσιν, ὡς πρὸς ἀνδρὸς εὐγενοῦς Ἐν ξυμφοραῖσι δάκρυ᾽ ἀπ᾽ ὀφθαλμῶν βαλεῖν. *Sudor obortus* ſine fatigatione, aut labore corporis, animi ægritudinem, aut moleſtiam ſignificat. Homer. ὀδυσσ. υ. Ἴδιον, ὡς ἐνόησα· δεδάκρυνται δέ μοι ὄσσε. Apollon. lib. α. ἀργοναυτ. Ὣς φάτο· τῷ δ᾽ ἀΐοντι κατὰ κροτάφων ἅλις ἱδρὼς Κήκιεν. Hor. ſat. IX. lib. 1. *cum ſudor ad imos Manaret talos*. M. Tull. epiſt. ad Appium Pulch. lib. 3. *Vides ſudare me, iandudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda ſunt, & te non offendam*. Idem lib. 3. acc. ex epiſtola Timarch. *fac ſciant improbitatem aratorum. ipſi ſudabunt, ſi Dij uolent*. Pallor non naturalis, & repentinus ſignificat aliquam animi perturbationem, & maxime metum. Sappho. χλωροτέρα δὲ ποίας, χλωρὴ ὕπαι δείους. Hom. ὀδ. χ. Ὣς φάτο· τοὺς δ᾽ ἄρα πάντας ὑπὸ χλωρὸν δέος εἷλεν. ὀδ. φ. Μνηστῆρσιν δ᾽ ἄρ᾽ ἄχος γένετο μέγα, πᾶσι δ᾽ ἄρα χρὼς Ἐτράπετο. Cicer. libr. 1. acc. *Iſte color immutatus eſt: uultus, oratio, mens denique excidit*. Idem in Cluentiana. *timor eius, perturbatio, ſuſpenſus, incertusq; uultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea ſuſpicioſa, hæc aperta, ac manifeſta faciebant*. Hom. ἰλ. ν. Ἔνθ᾽ ὅ γε δειλὸς ἀνὴρ, ὅς τ᾽ ἄλκιμος, ἐξεφαάνθη. Τοῦ μὲν γάρ τε κακοῦ τρέπεται χρὼς ἄλλυδις ἄλλῃ, &c. Hor. ep. 1. huius lib. *Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa*. Idem epiſt. III. eiuſd. *Pindarici fontis, qui non expalluit hauſtus*, id eſt, qui non extimuit. *Capilli arrecti* etiam metum ſignificant. ἰλ. ω. Ὀρθαὶ δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσι. Virg. Aen. II. & III. *Obſtupui, ſteteruntq; comæ, & uox faucibus hæſit*. Plato in Ione. ὀρθαὶ αἱ τρίχες ἵστανται ὑπὸ τοῦ φόβου. *Manum ad os apponere* ſignificat aliquid dici, quod is, qui dicat, ab alijs exaudiri nolit. Cęl. ad Cic. lib. 8. *At Domitius, cum manus ad os appoſuit*. *Cordis latratus* ſignificat iram efferueſcentem. ὀδ. υ. de Vlyſſe iamiam interitum procis meditante. κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει. Nam cor iræ ſedes eſt, vt alibi annotauimus. *Femoris percuſſio*, index doloris. Hom. ἰλ. π. αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς Μηρὼ πληξάμενος Πατροκλῆα προσέειπεν. & ὀδυσσ. ν. ᾤμωξεν δ᾽ ἄρ᾽ ἔπειτα, καὶ ὦ πεπλήγετο μηρὼ Χερσὶ καταπρηνέσσι. & ἰλ. μ. Δή ῥα τότ᾽ ᾤμωξέν τε, καὶ ὦ πεπλήγετο μηρὼ.

Αἴσιος

Αἴσιοι ὑρτακίδης. Plaut. in Milite glor. *digitis rationem computat, feriens femur dexterum.* Idem in Trucul. *hoc uide, dentibus frendit; icit femur.* licet huc etiam aſcribere illud M. Tull in Bruto, quod ſupra produximus, *frons non percuſſa, non femur:* Idem Tuſc. I I I. *muliebres lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percuſſio.* *Inflare buccas*, quod Græci dicunt τὰς γνάθους φυσᾷν eſt iraſcentis. Hor. ſatyr. 1. lib. 1. *Quid cauſæ eſt, merito quin illis Iupiter ambas Iratus buccas inflet?* videtur eſſe & inſoleſcentis, vt apud Demoſth. γνάθους φυσῶν. *Mordere labra*, minantis. Hom. ὀδυσσ. α. & υ. οἱ δ᾽ ἄρα πάντες ὀδὰξ ἐν χείλεσι φύντες. idem ſignificat interdum *caput mouere*, vt ſupra diximus. *Ridere labris* ſignificat riſum ſimulatum, vt. ἰλ. ο. ἡ δ᾽ ἐγέλασσε χείλεσι. Tale eſt illud de Vlyſſe. ὀδυσσ. υ. μείδησε δὲ θυμῷ Σαρδόνιον μάλα τοῖον. & ὀδυσσ. σ. de Penelopa. Ἀχρεῖον δ᾽ ἐγέλασσεν, ἔπος τ᾽ ἔφατο. Dentium crepitu, & ſtridore metus arguitur. Hom. ἰλ. ν. πάταγος δέ τε γίνετ᾽ ὀδόντων. M. Tull Tuſcul. I I I I. *ex quo fit, ut ter rorem pallor, et tremor, et dentium crepitus conſequatur.* *Manus tollere* geſtus vel admirantium, vel lætantium, vel precantium. M. Tull. in Lucullo. *Hortenſius autem uehementer admirans, quod quidem perpetuo Lucullo loquente fecerat, ut etiam manus ſæpe tolleret,* &c. Idem epiſtol. ad Cæſ. lib. 7. *ſuſtulimus manus ego et Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio quid, non fortuitum, ſed diuinum uideretur.* Catull. de quodam, & Caluo *Admirans ait hæc, manuſque tollens, Dij magni, ſalaputium diſertum.* T. Liuius lib. 24. *Ad quam uocem cum clamor ingenti alacritate ſublatus eſſet, ac nunc complexi inter ſe, gratulantesque, nunc manus ad cælum tollentes, bona omnia populo Rom. Grachoque ipſi precarentur,* &c. Hor. ſat. v. lib. 2. *Importunus amat laudari, donec, ohe, iam, Ad cælum manibus ſublatis, dixerit.* Hom. ὀδυσσ. σ. Χεῖρας ἀνασχόμενοι γέλῳ ἔκθανον. *Pectoris percuſſio* ſeipſum reprimentis geſtus eſt. Hom. ὀδυσσ. υ. Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ. eſt & dolentis, ægreque aliquid ferentis Hom. ἰλ. σ. de ancillis Achillis, audito de nece Patrocli nuncio, exanimatis, ἐκ δὲ θύραζε ἔδραμον ἀμφ᾽ Ἀχιλῆα δαΐφρονα, χερσὶ δὲ πᾶσαι Στήθεα πεπλήγοντο. Plaut. in Mil. glor. *cogitans pectus digitis pultat, cor credo euocaturus foras.* *Soluta genua* metū, & perturbationē animi ſignificant. ὀδυσσ. δ. Ὣς φάτο, τῆς δ᾽ αὐτοῦ λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ. Δὴν δέ μιν ἀμφασίη ἐπέων λάβε, τὼ δέ οἱ ὄσσε Δακρυόφιν πλῆσθεν, θαλερὴ δέ οἱ ἔσχετο φωνή. in hoc exēplo multa cōcurrunt externati animi indicia, genua ſoluta, linguæ ſtupor, & ſilentiū, oculi lacrymis oppleti, vox intercluſa. & ὀδυσσ. ω. Ὣς φάτο, τοῦ δ᾽ αὐτοῦ λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ, Σήματ᾽ ἀναγνόντος, τά οἱ ἔμπεδα πέφραδ᾽ Ὀδυσσεύς. omitto quòd ſcriptores per genuum firmitatem, aut viriditatē, ætatem integrā, & corporis vires ſignificāt, vt annot. ad Od. X I I I. epod. Supplices tāgebāt corū genua, quibus ſupplicabāt ὀδυσσ. ν. vbi Vlyſſes Palladi paſtoris ſimilitudinem præ ſe ferenti ſupplicat. σοὶ γάρ ἔγωγε Εὔχομαι, ὥς τε θεῷ, καί σευ φίλα γούναθ᾽ ἱκάνω. & ἰλ. α. de Thetide, Καί ῥα πάροιθ᾽ αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων Σκαιῇ, δεξιτερῇ δ᾽ ἄρ᾽ ὑπ᾽ ἀνθερεῶνος ἑλοῦσα. ὀδυσσ. δ. Τοὔνεκα νῦν τὰ σὰ γούναθ᾽ ἱκάνομαι, αἴ κ᾽ ἐθέλησθα. & ἰλ. ω. ἀγχὶ δ᾽ ἄρα στὰς Χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας. T. Liuius lib. 45. *Summittentemq; ſe ad pedes ſuſtulit, nec attingere genua paſſus.* ex quo γουνάζεσθαι, quod idem ferè valet, quod ſupplicare. ibid. Καὶ τότε δὴ παρὰ θῖνα θαλάσσης εὐρυπόροιο Ἧια πολλὰ θεοὺς γουνούμενος. oſculabantur autem etiam veteres os, & manus, & ſuperiores inferiorum, & inferiores ſuperiorum, tum in ſalutationibus, tum in gratulationibus. ὀδυσσ. ω. Vlyſſes Laertem patrem oſculatur, Κύσσε δέ μιν περιφὺς ἐπιαλμένος. ibid. Vlyſſes Dolij ſerui dexteram oſculatur. ὣς ἄρ᾽ ἔφη, Δόλιος δ᾽ ἰθὺς κίε χεῖρε πετάσσας Ἀμφοτέρας· Ὀδυσεὺς δὲ λαβὼν κύσε χεῖρ᾽ ἐπὶ καρπῷ. Plutarch. in Caton. Vtic. ὑποτιθέντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν, ᾗ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων

Buccas inflare
Labra mordere
Dentium stridor
Manus tollere
Pectus percutere
Genua soluta
Osculari more

ταφιλοῦντων τὰς χεῖρας. Corn. Tacitus de Nerone, *ad genua ipſius aduolui ac dextram oſculis fatigare.* Vlyſſes Telemachum filium oſculatur, *ὀδυσσ. π. Ὡς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε.* Eumeneus & Dolius Vlyſſis ſerui, caput & humeros domini oſculantur: & item Vlyſſes illorum; *ὀδυσσ. φ. καὶ κύνεον ἀγαπαζόμενοι κεφαλήν τε, καὶ ὤμους· Ὡς δ᾽ αὔτως ὀδυσσεὺς κεφαλὰς, καὶ χεῖρας ἔκυσσε.* Etiam manus tangebant. Patercul. *ſalutationis noua quadam exultatio, & manum contingendi cupiditas.* Virg. Aen. lib. 7: *Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.* Pedibus terram percutere, vim doloris ſignificat. *ὀδυσσ. σ.* de Iro, *σὺν δ᾽ ἤλασ᾽ ὀδόντας Λακτίζων ποδὶ γαῖαν.* Idem ferè pedem ſupplodere, niſi fortè geſtus eſt indignantis, & grauiter ferentis. Cic. Bruto, *nulla pedum ſupploſio.* Idem lib. 1. de orat. ad Q. frat. *Quid multa? pedem nemo illo in iudicio ſupploſit.* *Trahere pedibus,* indignis modis accipere, & contumelioſè tractare. Homer. *ἰλ. α. Ῥῖψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο.* & *ὀδυσσ. σ. Εἷλκε δὲ ἐκ προθύροιο λαβὼν ποδὸς, ὄφρ᾽ ἵκετ᾽ αὐλὴν, Αἰθούσης τε θύρας.* & *ὀδυσσ. π.* Vlyſſes Telemachum monet, ne, etiam ſi ſe proci pedibus trahant; eius rei pœnas repetat, eo ue facto commoueatur, ſed potius tacitus ferat. *Εἰ δέ μ᾽ ἀτιμήσουσι δόμον κάτα, σὸν δὲ φίλον κῆρ Τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἐμοῖο, Ἤν περ καὶ διὰ δῶμα ποδῶν ἕλκωσι θύραζε.* & *ὀδ. σ. Εἶκε γέρον προθύρου μὴ δὴ τάχα καὶ ποδὸς ἕλκῃ* ſic Virg. de Caco lib. 8. Aen. *pedibusq; informe cadauer Protrahitur.* Cic. ad Att. lib. 4. *fratrem meum, & te ſi habebo, per me iſta pedibus trahantur. ucbis ἐμφιλοσοφῆσαι poſſum.* Idem ad Volumn. lib. 7. epiſtol. *Nam de iudicijs quod quaeris, multo laboro minus: trahantur per me pedibus omnes rei.* T. Liuius lib. 34. *hanc uocem Dionyſius ſolebat uſurpare, non equo inſidentem, ſed pedibus tractum tyrannum debere relinquere tyrannidem.* *Tremor corporis* metum, & ignauiam ſignificat. *ὀδυσσ. σ.* de Iro cum Vlyſſe certamen ineunte. *σάρκες δὲ περιτρομέοντο μέλεσσιν.* ibid. de eod. *Τῷ δὲ ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τρόμος ἤλυθε γυῖα,* Horat. Ode XXIII. lib. 1. *Et corde, & genibus tremit.* Hom. *ἰλ. ν. Ἔνθ᾽ ὅ γε δειλὸς ἀνὴρ,* &c. vt ſuprà pag 336. verſu 37. ſed hæc fuerit, (vt ait Thucyd.) *ἐκβολὴ λόγου.* nunc ad penſum noſtrum reuertamur.

Occupat obſcuri ſpeciem] obtinet, & præ ſe fert ſpeciem hominis ſuam ſententiam, ſuaque cōſilia nimium occultantis, hominis tecti, quem *κρυψίνουν* appellant Græci.

trad. lenit. æu.] placidè, quietè, tranquillè ætatem agere.

inops cup.] cupiditas, quę nunquam expletur: quæ ſemper deſiderat, ſemper eget.

mediocriter vtilium] qualia ſunt bona fortunæ. quæ (vt ait Terent. Heautont.) *perinde ſunt, ut illius animus, qui ea poſſidet: Qui uti ſcit, ei bona. illi, qui non utitur rectè, mala.*

Virtut. doctr. paret, natura'ne donet] quæſtio eſt à veteribus ſæpe, & multùm agitata, vtrùm virtus ſit *διδακτὸν*, id eſt, doctrina conſtet, nec'ne. Plato in Menone. *ἀλλ᾽ ἔγωγε ἐκεῖνο ἂν ἥδιστα, ὅπερ ἠρόμην τὸ πρῶτον, καὶ σκεψαίμην, καὶ ἀκούσαιμι, πότερον ὡς διδακτῷ ὄντι αὐτῷ δεῖ ἐπιχειρεῖν, ἢ ὡς φύσει, ἢ ὥς τινι ποτὲ τρόπῳ παραγιγνομένης τοῖς ἀνθρώποις τῆς ἀρετῆς.* vbi videtur ad extremum probare, eam neque à natura inſeri, neque doctrina quæri, ſed diuinitus hominibus euenire: idemque diſputat in Protagora. Xenophon verò contrà *ἀπομνημ. α.* videtur ſentire, virtutem vſu & exercitatione comparari. Iſocrates in oratione *κατὰ σοφιστῶν* diſertè negat, iuſtitiam, ceteraſque virtutes doctrina contineri, his verbis, *καὶ μηδεὶς οἰέσθω με λέγειν, ὡς ἔστι δικαιοσύνη διδακτόν. ὅλως μὲν γὰρ οὐδεμίαν ἡγοῦμαι τέχνην τοιαύτην εἶναι, ἥτις τοῖς κακῶς πεφυκόσι πρὸς ἀρετὴν, σωφροσύνην ἢ δικαιοσύνην ἂν ἐμποιήσειεν.*

φεῖν. & Theognis ait, procreare hominem, & alere, longè facilius eſſe, quàm prudentiam, & bonos mores inſerere: neque quenquam adhuc rationem excogitare potuiſſe, qua ratione eum, qui ſit imprudens, atque improbus, prudẽtem, & probum efficere queat: denique morbos omnes animi inſanabiles eſſe. Theognidis verſus ſunt hi, Φῦσαι, καὶ θρέψαι ῥᾷον βροτὸν, ἢ φρένας ἐσθλὰς Ενθέμεν, ὐδείς πω τῦτο γ' ἐπεφράσατο, Ὅπως σώφρον' ἔθηκε τὸν ἄφρονα, καὶ κακὸν ἐσθλόν. Εἰ δ' ἀσκληπιάδαις τῦτό γ' ἔδωκε θεὸς, Ἰᾶσθαι κακότητα, καὶ ἀτηρὰς φρένας ἀνδρῶν, Πολλὺς ἂν μισθὺς, καὶ μεγάλυς ἔφερον. M. Tull. in epiſt. quadam ad Att. lib. x. videtur ſentire, virtutem doctrina, & ratione parari, his verbis, quanquam locus eſt aliquantum corruptus. *Quòd ſi adhuc nullum eſt, eſſe tamen poteſt, aut ἀρετὴ non eſt, διδακτὸν, quod mihi perſuaderi non poteſt.* Idem in Partit. orator. hanc quæſtionem trimembrem facit, cum ab Horatio fiat bimẽbris. ſic enim M. Tull. *quo'nam pacto uirtus pariatur, naturáne, an ratione, an uſu.* Idem pro Archia poeta ait *ſæpius ad laudem, atque uirtutem, naturam ſine doctrina, quàm ſine natura ualuiſſe doctrinam.* Ariſtoteles in lib. de moribus ad Nicom. vult virtutes eas, quæ ad mores pertinẽt, à doctrina, & vſu pfici, à natura inchoatas. Pindarus naturam, & id, quod natura valet, arti, ac doctrinæ, virtutibusq́, doctrina partis ſemper anteponit. non lõgè abiero, Olymp. carm. nono, Τὸ δὲ φυᾷ (inquit) κράτιστον ἅπαν. πολλοὶ δὲ διδακταῖς ἀνθρώπων ἀρεταῖς κλέος ὤρουσαν ἑλέσθαι. Idem vndecimo ait, id, quod natura nobis eſt inſitum, nihilo facilius commutari poſſe, quàm leonis, aut vulpis ingenium mutari ſolet. ſic Pind. τὸ γὰρ ἐμφυὲς, ὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, ὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντο ἦθος. Idem Nem. tertio carm. demonſtrat, eum, qui arte, ac doctrina ſola nitatur, in vtranque partem vacillare, ac titubare: eum verò, qui naturæ bono fretus ſit, recteq́; ſentiat natura, certo ſemper in loco conſiſtere. συγγενεῖ δέ τις εὐδοξίᾳ μέγα βρίθει. ὃς δὲ διδακτ' ἔχει, ψεφηνὸς ἀνὴρ, ἄλλοτε ἄλλα πνέων ὔποτ' ἀτρεκεῖ κατέβα ποδί· μυρίαν δ' ἀρεταν ἀτελεῖ νόῳ γεύεται.

quid te tibi reddat amicum] ſibi amicum eum intellige, non, qui ſit φιλαυτὸς (eſt enim hoc nomen odioſum, & in uitio locum habet, niſi ita accipias, ut eleganter explicat Ariſtoteles lib. nono de moribus ad Nicom. pro eo, qui optimam ſui partem, id eſt, mentem colit) ſed qui ſuauiter, & iucundè uiuat, qui ſibi faciat benè, qui denique non imitetur ſenem illum Terentianum ſeipſum excruciantem: qualis eſt auarus, utpote qui bonis quęſitis uti frui non audeat, ſed ijs parcat, tanquam ſacris. ſic ſatyra. 11. lib. 1. *hic nix credere poſſis, Quàm ſibi non ſit amicus.*

tranquillet] tranquillum efficiat. quo verbo vtitur M. Tull. libr. 1. de Finibus, qua [iuſtitia] *non modò nunquam nocet cuiquam, ſed contra ſemper alit aliquid tum ui ſua, atque natura, quod tranquillet animos, tum ſpe nihil earum rerum defuturum, quas natura deprauata deſideret,* &c. idem Topic. *perorationis effectus hic debet eſſe, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur.* Corn. Nepos in vita Attici, *Tranquillitatis autem rebus Ro. remigrauit Romam,* &c. Plautus Captiuis, *Ille demum antiquis eſt adoleſcens moribus, Qui nunquam uultum tranquillauit gratijs.*

honos, an dulce lucellum] imperia, & magiſtratus, an amplificatio rei familiaris, negociatio, mercatura. de honore, & honoris ſtudio audi Xenophõtem in Hierone, καὶ γάρ μοι δοκεῖ, ὦ ἵερων, τύτῳ διαφέρειν ἄνθρωπος τῶν ἄλλων ζώων τῷ τιμῆς ὀρέγεσθαι. ἐπεὶ σιτίοις τε, καὶ ποτοῖς, καὶ ὕπνοις, καὶ ἀφροδισίοις πάντα ὁμοίως ἥδεσθαι ἔοικε τὰ ζῶα· ἡ δὲ φιλοτιμία ὔτ' ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐμφύεται, ὔτ' ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις. Οἷς δ' ἂν ἐμφυῇ τιμῆς τε, καὶ ἐπαίνυ ἔρως, ὗτοι εἰσὶν ἤδη οἱ πλεῖστον τῶν βοσκημάτων διαφέροντες, ἄνδρες δὲ, καὶ ὀυκέτι ἄνθρωποι μόνον νομιζόμενοι. ὥστε ἐμοὶ μὲν εἰκότως δοκεῖτε ταῦτα πάντα

 ὑπομένειν,

ὑπομένειν, ἃ φέρετε ἐν τυραννίδι, ἐπείπερ τιμᾶσθε διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. καὶ γὰρ οὐδεμία ἀνθρωπίνη ἡδονὴ τοῦ θείου ἐγγυτέρω δοκεῖ εἶναι, ἢ ἡ περὶ τὰς τιμὰς εὐφροσύνη. id eſt, *Nam mihi uidetur homo, o Hiero, reliquis animantibus eo præſtare, quòd honorem expetit. quandoquidem cibo, & potione, & ſomno, & rebus Venereis omnes animantes uidentur æquè delectari. Honoris autem cupiditas neque in animalibus rationis expertibus innaſcitur, neque in omnibus hominibus. In quibus uerò honoris, & laudis amor fuerit innatus, hi iam plurimum à pecudibus differunt, uiriq́; &. non iam homines habendi ſunt. Quare hæc omnia, quæ in tyrannide ſuſtinetis, ac toleratis, meritò mihi perferre uidemini. Etenim nulla uoluptas humana ad mentem diuinam propius accedit, quàm ea, quæ in honore uerſatur, iucunditas.* de lucro multa quidem dici poſſunt, quamobrem probabile ſit, dulce ab Horatio dictum eſſe. ſed hominis ſit ocio lectorum abutentis longum eſſe in re aperta. hoc tantùm dicam, lucrum à Græcis κέρδος appellatum, quaſi κέαρ ἥδον, id eſt, cor delectans. notum illud, *lucri bonus odor ex re qualibet.* Grauiter autem & præclarè Aegio ille apud Plaut. Capr. *Non ego lucrum omne eſſe utile homini exiſtimo. Scio ego: multos iam lucrum luculentos homines reddidit. Eſt etiam ubi profectò damnum præſtet facere, quàm lucrum.* nefarium illud Τοῦ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο· Τὰ δ' ἔργα τοῦ πάντα δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς, id eſt, *uiri quidem iuſti opinionem comparato; acta autem hominis omnia facientis, ubi quæſtum facies.* cui conſentaneum illud Sophoclis, Τὸ κέρδος ἡδύ, κἂν ἀπὸ ψευδῶν ἴῃ, id eſt, *dulce lucrum eſt, etiam ſi ex mendacio proficiſcatur.* lucellum igitur fortaſſis appellauit dulce, quia lucro omnes ferè capiuntur, vt teſtatur idem his verbis, Ὡς οὐδὲν ἀτεχνῶς ὑγιές ἐστιν οὐδενὸς Ἀλλ' εἰσὶ τοῦ κέρδους ἅπαντες ἥττονες.

fallentis ſemita vitæ] vita ab aulis principum, à forenſi ſtrepitu, ab aura populari remota: vitæ degendæ ratio obſcura. vita fallens, idem quod vita latens, obſcura, incognita, ignorata. notum illud λάθε βιώσας. ſup. annot. ad epiſt. ad Scæuam.

ſentire] cogitare, ſeu iudicare potius, vel exiſtimare.

precari] εὔχεσθαι, optare. ſic Catull. ad Furium. *Et ſeſtertia, quæ ſoles precari Centum, deſine, nam ſat es beatus.* Nam εὐχαὶ apud Græcos & preces, & optata ſignificant. & εὐχῆς ἄξια res, quæ optari potius, quàm ſperari poſſunt. & εὐχῇ ὅμοια, apud Platonem.

vt mihi viuam] non potentioribus. id eſt, vt meo modo, meoq́ue arbitratu viuam, non potentiorum.

prouiſę frugis in annum] prouiſæ in annum, non in multos annos. dixit enim ſuprà Od. xi. lib. 1. *& ſpatio breui Spem longam reſeces.* ſic autem loquitur Cæſ. libr. 1. de bell. ciuili, *Multum erat frumentum prouiſum, & conuectum ſuperioribus temporibus.* & Horat. de arte poet. *Verbaq́ue prouiſam rem non inuita ſequentur.*

neu fluitem dubiæ ſpe pendulus horæ] id eſt, ne ue pendeam à bonis incertis, ac ſperatis, ſed potius fruar præſentibus, ac paratis: vel ne ue pendeam à futuris, ſed potius præſenti vitæ iucunditate fruar, ac potiar.

qui donat, & aufert] Græci poetæ Deos appellant δωτῆρας ἐάων.

æquum anim.] animum ęquabilem, moderatum, & pręſentibus contentum, animi equitatem. vide annotata ad Od. iii. lib. 2. quibus adde aliud exemplum ex M. Tull. pro M. Marcello, *hic tu modum tuæ uitæ non ſalute Reip. ſed æquitate animi definies?*

AD

AD C. CILNIVM MAECENATEM. 3. 19.

PRISCO ſi credis, Mecenas docte, Cratino:
Nulla placere diu, nec uiuere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus: ut malè ſanos,
Adſcripſit Liber Satyris, Fauiſque poetas.
Vina ferè dulces oluerunt manè camænæ:
Laudibus arguitur uini uinoſus Homerus.
Ennius ipſe pater nunquam, niſi potus, ad arma
Proſiluit dicenda: forum, putealque Libonis
Mandabo ſiccis: adimam cantare ſeueris.
Hoc ſimul edixit, non ceſſauere poetæ
Nocturno certare mero: putere diurno.
Quid? ſi quis uultu toruo ferus, & pede nudo,
Exiguæque togæ ſimulet textore Catonem:
Virtutem ne repræſentet, moreſque Catonis?
Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua:
Dum ſtudet urbanus, tenditque diſertus haberi.
Decipit exemplar uitijs imitabile. quòd ſi
Pallerem caſu, biberent exangue cuminum.
O imitatores ſeruum pecus, ut mihi ſæpe
Bilem, ſæpe iocum ueſtri mouere tumultus.
Libera per uacuum poſui ueſtigia princeps:
Non aliena meo preſſi pede. qui ſibi fidet
Dux, reget examen. Parios ego primus Iambos
Oſtendi Latio, numeros, animoſque ſecutus
Archilochi, non res, & agentia uerba Lycamben.
Ac ne me folijs ideo breuioribus ornes.
Quod timui mutare modos, & carminis artem:
Temperat Archilochi Muſam pede maſcula Sappho:
Temperat Alcæus: ſed rebus, & ordine diſpar
Nec ſocerum quærit, quem uerſibus oblinat atris:
Nec ſponſæ laqueum famoſo carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore, Latinus
Vulgaui fidicen. iuuat immemorata ferentem
Ingenuis oculiſque legi, manibuſque teneri.
Scire uelis, mea cur ingratus opuſcula lector
Laudet, ametque domi: premat extra limen iniquus:
Non ego uentoſæ plebis ſuffragia uenor

Impe

Impenſis cænarum,& tritę munere ueſtis.
Non ego nobilium ſcriptorum auditor,& ultro,
Grammaticas ambire tribus, & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ.ſpiſſis indigna theatris
Scripta pudet recitare,& nugis addere pondus,
Si dixit:rides,ait:& Iouis auribus iſta
Seruas:fidis enim manare poetica mella
Te ſolum, tibi pulcher.ad hęc ego naribus uti
Formido:& luctantis acuto ne ſecer ungui,
Diſplicet iſte locus,clamo:& diludia poſco.
Ludus enim genuit trepidum certamen,& iram:
Ira truces inimicitias,& funebre bellum.

COMMENTARII.

Cratino] poetæ comico,de quo ſaty.IIII.lib.I.*Eupolis,atque Cratinus,Ariſtophaneſque poetæ,*&c.

aquæ potoribus] ὑδροπότας,qui ſe uino abſtinent, ὕδωρ πίνουσι.

vt malè ſanos] tanquàm inſanos,aut parum ſanos.

Aſcripſit liber Satyris, &c.] retulit in numerum Satyrorum, & Faunorum poetas uinoſos, ut diuinos, & furioſos. *aſcripſit* autem habent duo cod.Vatic.Iann.Faer.Torn.quos ſecutus ſum.

Laudibus arguitur vini,&c.] id eſt,crebrę apud Homerum uini laudes, eum fuiſſe uinoſum indicant.*arguitur uinoſus*,id eſt,declaratur fuiſſe uinoſus.uinum laudat Homerus ſub perſona Hecubę,ἰλ.ζ.Ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει.mox ſub Hectoris perſona uituperat. Μή μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα πότνια μῆτερ,Μή μ' ἀπογυιώσῃς,μένεος δ', ἀλκῆς τε λάθωμαι. quanquam reſponderi poteſt ab Hectore uinum uituperari non ſimpliciter,ſed eo tempore, cum hoſtis à mœnibus arcendus eſt. Poeta quidem ipſe quandocunque aliena perſona poſita,ex ſua loquitur,uinum ſemper laudat,nunc εὐήνορα,nunc μελίφρονα,nunc μελιηδέα,nunc αἴθοπα nominans.

Ennius ipſe pater] cur pater?an quia primus poeta Latinus?ut Lucr.lib.I.*Ennius ut noſter cecinit, qui primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam Per gentes Italas.*an propter antiquitatem, & ita commune omnium poetarum ueterum nomen eſt?

forum,putealque Libonis,&c.] ſiccis hominibus ſuadebo,ut ſeſe ad cauſas agendas conferant:ut in foro,tribunalibuſque uerſentur.

puteal Libonis]locum,ubi ius dicebat prætor in foro Romano. uide annotata ad illũ locũ ſat.VI.li.2. *ante ſecundam Roſcius orabat ſibi adeſſes ad puteal cras.*

mandabo] frequentandum dabo, committam. ſignificat iocans homines ſiccos,ad poeticam ineptos eſſe: ad res forenſes, iudiciaque prætoria aptiores. *mandabo forum* autem ſic dictum,ut *mandare parteis*,in lib.de arte poet.*ne forte ſeniles Mandentur iuueni partes.*ibid.*malè ſi mandata loqueris.*

Hoc ſimul edixit] ſimul ut hoc edixit Cratinus.*edicere* eſt clarè, & ſuo iure,& non ſine auctoritate dicere.ſic ſaty.III.lib.2. *Hic ſimul accepit patrimoni mille talenta,Edicit piſcator uti,pomarius,auceps.*&c.Idem epiſt.ad Aug.lib.2.*Edicto uetuit,ne quis ſe præter Apellem Pingeret.*

non

non ceſſau. poetæ] ſtultum in hominibus imitandi ſtudium notat, qui præſtantium uirórum uitia, non uirtutes imitantur: ut, qui ſeſe optimos poetas futuros arbitrantur, ſi, quia Homerum, & Ennium uinoſos fuiſſe traditum eſt, uinolenti ſe ad ſcribendum conferant, aut ſi, quia poétas animi quodam impetu concitatos eſſe oportere aiunt nonnulli Piloſophi, iccircò quàm maximè furorem, inſaniãque ſimulent. qua de re dicemus in epiſt. de arte poet. ad illum locum, *Ingenium miſera qui fortunatius arte Credit, & excludit ſanos Helicone poetas Democritus, bona pars non ungues ponere curat, Non barbam: ſecreta petit loca, balnea uitat*, &c. M. Tull. in perfecto oratore, *Ego autem* (inquit) *illos ipſos laudo, idque meritò quorum ſe iſti imitatores eſſe dicunt: etſi in eis aliquid deſidero: hos uerò minimè, qui nihil illorum, niſi uitium ſequuntur cum à bonis abſint longiſſimè.*

et pede nudo] Plutarchus in Catone Vticenſi. *πολλάκις δὲ ἀνυπόδητος, καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προήει μετ᾽ ἄριστον*, id eſt, ſæpe autem ſine calceis, & ſine tunica in publicum prodibat à prandio.

Exiguæque togæ textore] id eſt, exigua toga, ut ſit *μετωνυμία*. quemadmodum ſuprà epiſt. 1. per capillos ab inæquali tonſore decurtatos, capillos inæqualiter tonſos ſignificat. quidam uiri docti affirmant, ſcriptum eſſe in quodam cod. antiquo *teſquore*. ego eam ſcripturam nuſquam reperi.

Catonem] Vticenſem, ut apparet ex Plutarcho.

repræſentet] repræſentare propriè locum habet in pecunia in diem debita die pręſenti ſoluenda. & diem promiſsi repręſentare, eſt promiſſum, antè quàm dies aduenerit, uel certè cum aduenerit, exoluere. ex quo *repræſentandi* verbo utimur pro eo, quod eſt, rem, quæ abeſt, pręſentem conſtituere, ut M. Tull. pro Sextio, *erat eo tempore Senatus in æde concordiæ, quod ipſum templum repræſentabat memoriam conſulatus mei*. Cæſar lib. 1. de bell. Gall. *Itaque ſe, quod in longiorem diem collaturus fuiſſet, repræſentaturum eſſe.*

Rupit Hyarbit. &c.] id eſt, dum Hyarbita Timagenis eloquentiã conatur imitari, dirupit ſeſe, ſcilicet nimium contendendo, & clamando. ſic M. Tull. epiſtola. ad Marium libr. 7. *His ego tamen diebus, ludis ſcenicis, ne forte uidear tibi non modò beatus, ſed nec liber omnino fuiſſe, dirupi penè me in iudicio Galli Caninij familiaris ſui*, ex quo *dirupti* appellantur. ordo uerborum eſt, lingua Hyarbitæ, æmula Timagenis, rupit Hyarbitam. conuenit autem interdum hoc uerbum in ſtultos, & indoctos imitatores, cum ſignificare uolumus, eos nunquam eorum, quos ineptè imitantur, præſtantiam eſſecuturos: ut hic, & ſaty. III. lib. 2. ad extremum, *cum magis, atque Se magis inflaret, non ſi te ruperis* (inquit) *Par eris*. uide quæ ad eum locum annotaui.

tenditque] & dum contendit, ut ſup. Od XXIX. lib. 1. *Socraticam & domum Mutare loricis Iberis Pollicitus meliora tendis.*

Decipit exemplar, &c.] id eſt. exemplar, in quo aliqua inſunt uitia cum uirtutibus coniuncta, imitatorem plerunque inducit, ut uirtutibus omiſsis, uitia imitetur.

biberent exangue cuminum] pallorem meum imitari ſtudentes. exangue appellat, quia pallidum reddit, id eſt, ueluti exanguem. Dioſcor. lib. 3. de cumino, *τρέπει δὲ καὶ χρῶτα ἐπὶ τὸ ὠχρότερον πινόμενόν τε, καὶ συγχριόμενον*, id eſt, *cuminum immutat colorem, pallidioremque efficit, ſiue bibatur, ſiue illinatur*. *κυμινοπρίστην* uocant Græci, id eſt, *cumini ſectorem*, hominem illiberalem, ac præparcum, *ὑπερβολικῶς*, quòd, cum granum cumini ſit minutiſſimum, inſignem parſimoniam pręſe ferat, ac declaret is, qui rem tantillam integram impendere, aut dare nolit, ſed diuidat. Theocr. *εἰδ.* I. quod inſcribitur *ἐργατῖναι*, *Κάλλιον ὦ πιμελιτὰ φιλάργυρε τὸς φακὸς ἕψειν Μὴ πιτάμῃς τὰν χεῖρα κατάπρίων τὸ κύμινον.*

κύμινον. vbi interpres *εἰώθαμεν τοὺς ἄγαν φειδωλοὺς, κυμινοπρίστας καλεῖν*. vtitur hoc nomine Ariſtoteles lib.4. de moribus ad Nicom.

O imitatores ſeruum pecus,&c. non improbat Horatius imitationem, neque ſimpliciter reprehendit imitatores. Nam M. Tullius Demoſthenem, & Iſocratem imitatus eſt: Virgilius Homerum, Theocritum, Heſiodum : ipſe Horatius Alcæum, Pindarum, Sapphonem, Archilocum, Simonidem, Steſichorum Anacreontem, ceteros. ſed eos imitatores inſectatur, atque exagitat, qui nimis ſeruiunt imitationi, nec quicquam audent ab eo, quem ſibi propoſuerunt imitandum, diſcedere, &, quod deterrimum eſt, uitioſiſſima quæque æmulantur. duo ſunt igitur peccata ſtultorum imitatorum, quæ his duobus nominibus, *ſeruum pecus*, ut opinor, ſignificantur : unum, quòd nimis religioſè, &, pœnè dicam, ſeruiliter imitantur : alterum, quòd ita tardi ſunt, & hebetes, & peruerſi, ut eorum, quorum ſimiles eſſe, aut haberi uolunt, uitia pro uirtutibus imitentur: in quo pecudum ſimiles eſſe, id eſt, communi ſenſu, & iudicio carere uidentur. quos item notat M. Tull. libr. 2. de orat. his uerbis, *Tum accedat exercitatio, qua illum, quem anteà delegerit, imitando effingat, atque ita exprimat, non ut multos imitatores ſæpe cognoui, qui aut ea, quæ facilia ſunt, aut etiam illa, quæ inſignia ac pœnè uitioſa, conſectantur imitando.*

Vt] quàm. ſic ſupra Od. xxv. lib. 3. *ut mihi deuio Ripas, & uacuum nemus Mirari libet?*

iocum] riſum. ſat. v. lib. 2. *Ne quid tu perdas, neu ſis iocus.*

tumultus] ueſtri timores exanimes, veſtræ conturbationes, & trepidationes. tumultus enim eſt timor multus, ut ait M. Tull. Philipp. VIII. *quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum eſt tumultus.*

Libera per vacuum,&c.] uacuum dicitur, quod à nemine occupatum eſt. libera autem ueſtigia reſpondent illi, *ſeruum pecus*. gloriatur igitur Horatius, ſe ueſtigia in uacuo poſuiſſe, & quidem libera. ſic Propert. libr. 3. *Primus ego ingredior puro de fonte ſacerdos Itala per Graios Orgia ferre choros*. ſic item Lucret. lib. 4. *Auia Pieridum peragro loca nullius antè Trita ſolo, iuuat integros accedere fontes, Atque haurire, iuuatque nouos decerpere flores, Inſignemque meo capiti petere inde coronam, Vnde prius nulli uelarunt tempora Muſæ.*

princeps] primus. ut ſæpe aliàs.

reget examen] tralatio ab apibus. qui ſuæ uirtuti (inquit) ſuoque ingenio confidet, non dubitabit alijs præeſſe: audebit ſe aliorum ducem profiteri. *fidet, reget* in tempore futuro excudendum curaui quattuor cod. ueteribus fretus.

Parios ego primus iambos.&c.] en, cur ſe paulo antè dixerit principem id eſt, primum ueſtigia in uacuo poſuiſſe. non enim negauerit Horatius ſe Græcos imitatum eſſe: ſed ſuo iure gloriari poteſt, ſe primum è Latinis uerſus lyricos ſcripſiſſe, quamuis eorum Græci fuerint inuentores. ſic Ode ultima libr. 3. *dicar ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos.*

Parios] Archilochios. Archilochus enim Parius fuit.

numeros] *ῥυθμὸν* uel metrum. tranſlatè dixit epiſt. II. lib. 2. *Sed ueræ numeroſque modoſq; ediſcere uitæ.*

animoſque] uim, & acrimoniam: ſpiritus.

non res, & agentia] id eſt, non materiem, & uerba ijs ſimilia, quæ Lycamben ad laqueum adegerunt.

Ac ne me folijs] id eſt, ac ne mihi iccircò minorem laudem tribuas, quòd numeros Archilochi, & legem carminis immutare non ſum auſus, ego iambos Archilochi, quãuis nulla ex parte a me immutatos, carmine Sapphico tamen,

& Al-

& Alcaico temperaui. nonnulli aiunt, Sapphonem quoque, & Alcæum ſcripſiſſe iambicos verſus, ſed Archilochi verſibus moderatiores.

maſcula] vel ingenio virili, animoq; maſculo: vel quòd ita puellas amaret, vt ſolent viri, quódq; cum eis tanquam mas, rem haberet.

Temp. Arch. Muſ. pede maſcula Sappho, &c.] id eſt, Sapphica carmina, quę ſcripſi ad exemplum Sapphonis, & Alcaica, quæ ad Alcæi, temperant Archilochi iambos nimis acres, & contumelioſos.

ſed reb. & ord. diſp. Nec ſoc. q.] ordo eſt. ſed Archilochus apud me rebus, & ordine diſſimilis Archilocho illi, qui ſocerum ad ſuſpendium adegit, nō quærit ſocerum, &c.

Nec ſocerum quærit, &c.] de Archilocho ſup. ad Od. VI. epod. Pindarus πυθ. β. ᾠδ. Archilocho ſuam maledicentiam nocuiſſe oſtendit his verbis, ἐμὲ δὲ χρεὼν φεύγειν δάκος ἀδινὸν; κακαγορίαν. εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐὼν τὰ πόλλ' ἐν ἀμαχανίᾳ ψογερὸν Ἀρχίλοχον. Interpunctio vitioſa hunc locum obſcurabat: quam ego ſuſtuli, & nomen *diſpar* ad Archilochum refero, vt ſit hæc ſententia. Archilochus, quem ego meis verſibus exprimo, diſſimilis illi Archilocho, cuius verſus acerbiſſimi, & atrociſſimi ſunt, neque ſocerum quærit, &c.

oblinat] dedecoret, infamem reddat, ignominia afficiat.

Hunc] Archilochum: non, vt alij, Alcæum.

non alio] non ab alio Latino Latinè expreſſum.

fidicen] ego poeta Lyricus Latinus. vt Od. III. libr. 4 *Quòd monſtror digito prætereuntium Romanæ fidicen Lyræ. Latinus* autem habent omnes cod. ant.

iuuat immem. fer.] iuuat me, dum immemorata profero, legi oculis ingenuorum, & manibus teneri. cum in vulgatis omnibus legeretur *ingenijs* ego auctoritatem duorum libr. Vat. & Iann. Faer. Torn. ſecutus *ingenuis*. excudendum curaui.

premat extra limen] foris autem vituperet, vel diſſimulet ſe eorum lectione delectari.

iniquus] inimicus, infenſus, maleuolus.

Non ego vent. plebis, &c.] Solebant indocti poetæ, & iidem locupletes cœnis ſumtuoſis, muneribus, fideiuſſionibus, promiſſis imperitæ multitudinis aſſenſum, atque approbationem emere, vt Horat. & hic, & in epiſt. ad Piſones oſtendit his verbis. *Si verò eſt, unctum qui rectè ponere poſſit, Et ſpondere leui pro paupere, &c.*

ventoſæ] mobilis. T. Liuius lib. 42. *quoſdam uentoſum ingenium præcipites ad omnia nouanda agebat*. ſup. epiſto. ad Celſum. *Romæ Tibur amem uentoſus, Tibure Romam.*

impenſis cœnarum] cœnis ſumtuoſis, & opiparis.

& tritæ munere veſtis] ſic Perſ. ſaty. I. *ſcis comitem horridulum trita donare lacerna*. tritam veſtem intellige, non nouam.

nobilium ſcriptorum auditor] criticus, qui audio ſcripta nobilium poetarum.

& vltor] & qui eis viciſſim mea recito. ſic enim eos vlciſcor: vel qui caſtigo, & corrigo. vtraque explicatio probabilis eſt.

Grammaticas ambire tribus] prenſare Grammaticos, vt mihi ſuffragentur, ſeu potius, vt meos libros ſuis diſcipulis ediſcendos proponant.

Hinc illæ lacrymæ] prouerbium notiſſimum ex Andria Terent. vtitur M. Tull. in orat. pro Cælio. *hinc illæ lacrymæ nimirum, & hæc cauſa eſt horum omnium ſcelerum, atque criminum.*

ſpiſſis indigna theatris, &c.] ſi dixi (inquit) ſcripta mea videri mihi fre-

quen ti hominum conuentu,& corona nõ eſſe digna,ideoq; me pudore ingenuo, ne ea recitem,nugasq; magni æſtimem,deterreri,rides Horati,ait aliquis.

nugis addere pondus] nugas venditare,& oſtentare. in lib.de arte poet. *nugæq; canoræ.*

rides.] εἰρωνεύῃ. diſſimulatione vteris.

Iouis] Auguſti. iſta vni Auguſto vis recitare: tua ſcripta vis ab vno Auguſto legi,atque audiri.

fidis enim manare] confidis te verſus edere quouis melle dulciores. *manare mella*, genus loquendi rariuſculum: vſitatius illud de arte poet. *Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.* ſimile huic illud. ibid. *ſtillabit Ex oculis rorem.*

tibi pulcher] tuo iudicio bonus poeta: vel te vnum delectare, tibique vni placere ſtudens,de alijs non laborans.

ad hæc] ad ea,quæ mihi ab illo dicta ſunt.

naribus vti Formido] ego non audeo inflexis naribus ea,quę ille mecum loquitur,irridere. *narium inflexio* irridentium geſtus eſt. vt ſat.III. lib.I. *minus aptus acutis Naribus horum hominum.* ſaty.VI. eiuſd. *naſo ſuſpendis adunco Ignotos.* & ſaty.VIII. lib.2. *Balatro ſuſpendens omnia naſo.* Perſ. *nimis vncis Naribus indulges.* μυκτηρίζειν dicunt Græci.

& luctantis acuto, &c.] & ne ille,qui mecum pugnat, me vnguibus laceret,clamo,locum iſtum mihi diſplicere,videlicet theatrum.

& diludia poſco] Porphirio ſcribit id temporis ſpatium,quod tribui ſolebat gladiatoribus ad certaminis intermiſſionem,vt intra dies quinque pugnarent, diludia appellari.

trepidum] in quo trepidant ij,qui certamen ineunt. eiuſdem generis eſt illud *Pallida mors*, & ſimilia.

Ira truces, &c.] vt ſuprà Od.XVI. lib.I *Iræ Thyeſten exitio graui Strauere, & altis vrbibus vltimæ Stetere cauſæ, cur perirent Funditus*, &c.

AD LIBRVM SVVM. 20

VERTVMNVM, Ianumque,liber ſpectare videris:
Scilicet vt proſtes Soſiorum pumice mundus.
Odiſti claueis,& grata ſigilla pudico:
Paucis oſtendi gemis: & communia laudas,
Non ita nutritus. fuge,quò diſcedere geſtis.
Non erit emiſſo reditus tibi. quid miſer egi?
Quid volui? dices: vbi quis te læſerit. & ſcis
In breue te cogi,cum plenus languet amator
Quòd ſi non odio peccantis deſipit augur:
Carus eris Romæ,donec te deſerat ætas.
Contrectatus vbi manibus ſordeſcere vulgi
Cœperis: aut tineas paſces taciturnus inerteis:
Aut fugies Vticam: aut vinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus: vt ille,
Qui malè parentem in rupeis protruſit aſellum
Iratus. quis enim inuitum ſeruare laboret?

Hoc

Hoc quoque te manet, vt pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba ſenectus.
Cum tibi ſol tepidus plures admouerit aures:
Me libertino natum patre, & in tenui re
Maiores pennas nido extendiſſe loqueris:
Vt, quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis vrbis belli placuiſſe, domiq́ue:
Corporis exigui, præcanum, ſolibus aptum,
Iraſci celerem, tamen vt placabilis eſſem.
Fortè meum ſi quis te percontabitur æuum:
Me quater vndenos ſciat impleuiſſe decembreis,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

COMMENTARII.

Vertumnum] Deũ, qui præeſt rebus cõtrahendis, ac permutandis, vel ab amne verſo dictũ, vel ab eo, quòd anni vertentis poma percipiat. de quo Proper. li. 4. *Quid miraris meas toto in uno corpore formas? Accipe Vertumni ſigna paterna Dei. Tuſcus ego, Tuſcis orior: nec pænitet inter Prælia Volſcinos deſeruiſſe focos: Nec me turba iuuat, nec templo lætor eburno. Romanum ſatis eſt poſſe uidere forum.* cetera lege apud Propert. Propterea autem, quòd hic Deus ad omnes figuras, ac formas opportunus erat, credebatur etiam mentes hominum immutare, ac variè afficere. itaque mobili ingenio, & inconſtantes homines *iratis Vertumnis natos* dicebant, vt Horat. ſaty. vii. lib. 2. *Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.*

Ianumq́,] Iani templum, cui proximæ erant librariorum columnæ.

proſtes] venalis exponaris. à quo verbo *proſtibulum*. & mulier *proſtibula*.

Soſiorum pumice mundus] id eſt, librariorum pumice expolitus. Soſij librarij ſcriptores fuerunt, de quibus & lib. de arte poet. *Hic meret æra liber Soſiis.* ſolebant enim & veteres illi libros pellibus tegere, & pelles pumice expolire, atque exæquare. Catull. ad Varum. *chartæ regiæ, noui libri, Noui umbilici, lora rubra, membrana Deſecta, plumbo, & pumice omnia æquata.* idem in primo carm. ad Cor. Nepotem. *Quoi dono lepidum, nouum libellum Arida modò pumice expolitum?* Tibull. lib. 3. eleg. 1. *Lutea ſed niueum inuoluat membrana libellum, Pumex & canas tondeat arte comas.*

Odiſti claues, & grata, &c.] cupis prodire in publicum: non vis domi contineri: odiſti cuſtodiam.

gemis] ægre fers: lamentaris.

geſtis] cupis. in epiſt. de arte. *geſtit paribus colludere.*

emiſſo] edito. ibid. *Et ſemel emiſſum uolat irreuocabile uerbum.*

Non ita nutritus] non ita educatus, id eſt, non eo conſilio à me conſcriptus, vt in manus hominum peruenires. eſt enim perpetua allegoria.

diſcedere] lib. vnus Vat. & Torn. habent *deſcendere.*

& ſcis In breue te cogi, cum, &c.] ſcis te complicari, & contrahi, cum lector paulo antè tui cupidus, legendo defeſſus eſt: vel ſcis, te non totum legi, ſcis multa à languido lectore præteriri, vt alij volunt. ego tamen priorem explicationem puto eſſe probabiliorem. T. Liuius lib. 39. loquens de commẽtario quo-

dam,quem à Philippo patre acceperat Demetrius, *Erant autem* (inquit) *de rebus ſingulis in breue coacta cauſæ.*

Quòd ſi non odio,&c.] id eſt, Quòd ſi non odio tui, qui me inuito,& repugnante exire cupis, vaticinor, ac deſipio, tantiſper placebis Romę, dum nouus eris noua enim vulgò placere ſolent: vetera non item. licet autem hæc referre ad verſus ipſos, ſeu potius ad chartas, & membranas, quæ poſteaquàm legentium manibus tractatæ, ſordes contraxerunt, negliguntur,& vel à tineis,& blaptis exeduntur, vel ſalſamentarijs, & pharmacopolis ad ſuas merces inuoluendas,& integendas vſui ſunt, vel ex eis fiunt opiſtographa epiſtolarum.

donec te deſerat ætas] quoad conſenueris. *ætas,* id eſt, iuuenta.

Aut fugies Vticam] aut exulabis, & ex Italico ſolo pelleris. translatio ab animatis,& ratione vtentibus ad rem inanimatam.

aut vinctus mitteris Ilerdam] ſolebant veteres, epiſtolas in tabulis, ſeu chartis conſcribere, easque alia charta, quæ plerunque erat intus exarata, operire: deinde lino obligare: poſtremò obſignare. eæ autem chartæ, quibus litteræ integebantur, appellabantur opiſtographa, quia à tergo inſcriptæ declarabant ad quem mitterentur. Significat igitur homines ex libro ſuo integumenta litterarum facturos. ſciendum eſt autem libros veterum vna tantum ex parte fuiſſe exaratos: iccircoque volumina dicebantur, quia in vnum conuoluebantur. itaque ex eis opiſtographa facere licebat, quod non item ex noſtris licet.

Ridebit monitor non exaud.] ego, qui te toties fruſtrà præmonuerim, vt ne in publicum prodires, ridebo. vtitur hoc nomine ſuprà epiſt. ad Loll. II. *Protinus ut moneā, ſi quid monitoris eges tu.* & de arte poet. *monitoribus aſper.*

Qui malè parentem] non parentem. prouerbij ſimilitudinem gerit. conuenit autem in eum, qui neque per ſe ſapit, neque alteri bene conſulenti, beneque præcipienti obtemperat. notum eſt illud Heſiodi. οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει φρασσάμενος, τά τ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω,&c. quod citat Ariſt. lib. 1. de morib. ad Nicom. T. Liuius vſurpat lib. 32. vt aliàs annotauimus. *protruſit* autem excudendum curaui duorum libr. Vatic. Rain. Card. Iann. Faer. Torn. auctoritatem ſecutus.

quis enim inuitum ſeruare laboret?] nam *Inuitum qui ſeruat, idem facit occidenti.* de arte poet. Terent. tamen Heaut. *Atque hunc difficilem, inuitum ſeruares ſenem.*

Te manet] tibi impendet, tibi euenturum eſt. vt Od. XXVIII. lib. I.

Cum tibi ſol tepidus, &c.] id eſt, cum hora diei tertia, aut quarta, quo tempore ſolis calor inualeſcit, plures habueris auditores. Lucr. libr. 4. *ut omne Humanum genus eſt auidum nimis auricularum.*

Me libertino natum patre, &c.] dices me patre libertino natum eſſe. vt ſaty. VI. lib. I. *Nunc ad me redeo libertino patre natum.*

& in tenui re Maiores pennas,&c.] id eſt, dices me in anguſta,& modica re familiari natum, virtute tamen & ingenij præſtantia tenuitatem, & humilitatem generis mei illuſtraſſe, atque extuliſſe. tractum ab auiū pullis, qui paulatim plumis naſcentibus nidos ſuos ſuperant.

Me primis vrbis, &c.] ſic ſaty. I. libr. 2. *tamen me Cum magnis uixiſſe inuita fatebitur uſque Inuidia.*

belli, domique] aduerbia ſunt. ſic epiſt. ad Auguſt. in extr. *belli ſpectata, domiq; Virtus.* M. Tull. in Bruto. *omiſſis illis diuinis conſilijs, quibus ſæpe conſtituta eſt Imperatorum ſapientia ſalus ciuitatis aut belli, aut domi.*

Corporis exigui] ſaty. III. libr. 2. *ab imo Ad ſummum totus moduli, bipedalis.*

præca-

præcanum] canum ante tempus. ſolet autem præmatura canities accidere, & iracundis natura, & calamitoſis, diuturnoque animi mærore affectis, quod confirmat Pind. εἰδ. δ. φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον.

ſolibus aptum] locis apricis gaudentem.

Iraſci celerem] ὀξύθυμον, ἐχύχολον, ὀργίλον, irritabilem, iracundum. iraſci celerem autem Græcum loquendi genus.

tamen vt placabilis eſſem] & facile placantur, & cito deſinunt iraſci homines iracundi, quod quidem eſt in eis optimum, vt ſcribit Ariſt. lib. 4. de mor. ad Nicom παύονται δὲ ταχέως, ὃ καὶ βέλτιστον ἔχουσι. & M. Tullius ait lib. 1. epiſt. ad Att. *irritabiles animos eſſe optimorum ſæpe virorum, & eoſdem placabiles, & eſſe hanc agilitatem, mollitiemq; naturæ plerunque bonitati.* Idem epiſt. ad Qu. Fratr. libr. 1. paulo aliter. *Si implacabiles* (inquit) *ſunt iracundiæ, ſumma eſt acerbitas: ſin autem exorabiles, ſumma leuitas: quæ tamen (vt in malis) acerbitati anteponenda eſt.* Hom. ιλ. ν. ἀλλ' ἀκεώμεθα θᾶσσον, ἀκεσταὶ δὲ φρένες ἐσθλῶν. Eurip. Medea. Γυνὴ γὰρ ὀξύθυμος, ὡς δ' αὕτως ἀνὴρ, Ῥᾴων φυλάσσειν, ἢ σιωπηλὸς σοφός, quibus verſibus ſignificat viros, & mulieres iracundos facilius caueri poſſe, quam tectos, atque obſcuros.

Collegam Lepidum quo duxit, &c.] id eſt, anno ab vrbe condita ıɔcc xxxııı. cum igitur natus ſit Horatius L. Manlio Torquato, & L. Aurelio Cotta coss. vt ſuprà cognouimus Od. xııı. epod. *Tu vina Torquato moue conſule preſſa meo*: hi autem conſules fuerint ann. ab vrbe condita ıɔcxxcvıı. relinquitur, vt Horat. Qu. Aemilio Lepido, M. Lollio Conſulibus annos quadraginta quattuor expleuerit.

duxit] coniunctum habuit. neque huius verbi vis ad ſortes eſt referenda, vt vult Porphyrio. non enim ſortibus, ſed ſuffragijs fiebant coss.

EPISTOLARVM
LIBER SECVNDVS.

AD AVGVSTVM. I.

CVM tot ſuſtineas, & tanta negocia ſolus:
Res Italas armis tuteris: moribus ornes:
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora Cæſar.
Romulus, & Liber pater, & cum Caſtore Pollux,
Poſt ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras, hominumq́ue colunt genus: aſpera bella
Componunt: agros aſſignant: oppida condunt,
Plorauere ſuis non reſpondere fauorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram:
Notaq́ue fatali portenta labore ſubegit:
Comperit inuidiam ſupremo fine domari.
Vrit enim fulgore ſuo, qui prægrauat arteis
Infra ſe poſitas: extinctus amabitur idem.
Præſenti tibi maturos largimur honores:
Iurandasq́ue tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus ſapiens, & iuſtus, in vno,
Te noſtris ducibus, te Graijs anteferendo,
Cetera nequaquam ſimili ratione, modoq́ue
Aeſtimat: & niſi, quæ terris ſemota, ſuiſq́ue
Temporibus defuncta videt: faſtidit, & odit:
Sic fautor veterum, vt tabulas peccare vetanteis,
Quas bis quinque viri ſanxerunt, fœdera regum
Vel Gabijs, vel cum rigidis æquata Sabinis,

Pontificum

Pontificum libros, annoſa volumina vatum,
Dictitet Albano Muſas in monte locutas.
Si, quia Græcorum ſunt antiquiſſima quæque
Scripta, vel optima: Romani penſentur eadem
Scriptores trutina: non eſt quòd multa loquamur:
Nil intra eſt oleam, nil extrà eſt in nuce duri.
Venimus ad ſummum fortunæ. pingimus, atque
Pſallimus, & luctamur Achiuis doctius vnctis.
Si meliora dies, vt vina, poemata reddit:
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor ab hinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos, veteresque referri debet, an inter
Viles, atque nouos? excludat iurgia finis.
Eſt vetus, atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperijt minor vno menſe, vel anno:
Inter quos referendus erit? veteres ne poetas?
An, quos & præſens, & poſtera reſpuet ætas?
Iſte quidem veteres inter ponetur honeſtè:
Qui vel menſe breui, vel toto eſt iunior anno.
Vtor permiſſo, caudæque pilos vt equinæ
Paulatim vello: & demo vnum: demo etiam vnum:
Dum cadat eluſus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad faſtos, & virtutem æſtimat annis:
Miraturque nihil, niſi quod Libitina ſacrauit.
Ennius, & ſapiens, & fortis, & alter Homerus,
Vt critici dicunt, leuiter curare videtur,
Quò promiſſa cadant, & ſomnia Pythagorea.
Neuius in manibus non eſt: & mentibus hæret
Pæne recens: adeò ſanctum eſt vetus omne poema.
Ambigitur quoties vter vtro ſit prior: aufert
Pacuuius docti famam ſenis: Attius alti:
Dicitur Afrani toga conueniſſe Menandro:
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi:
Vincere Cæcilius grauitate: Terentius arte.
Hos ediſcit: & hos arcto ſtipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos, numeratque poetas
Ad noſtrum tempus Liui ſcriptoris ab æuo.
Interdum vulgus rectum videt: eſt vbi peccat.
Si veteres ita miratur, laudatque poetas,
Vt nihil anteferat, nihil illis comparet: errat.

Si quædam nimis antiquè, ſi pleraq; durè
Dicere credit eos, ignauè multa fatetur:
Et ſapit: & mecum facit:& Ioue iudicat æquo
Non equidem inſector: delendaq; carmina Liui
Eſſe reor: memini quæ plagoſum mihi paruo
Orbilium dictare: ſed emendata uideri,
Pulchraq; , & exactis minimùm diſtantia, miror.
Inter quæ uerbum emicuit ſi fortè decorum,&
Si uerſus paulo concinnior unus, & alter:
Iniuſtè totum ducit, uenditq; poema.
Indignor quicquam reprehendi, non quia craßè
Compoſitum, illepidéue putetur: ſed quia nuper:
Nec ueniam antiquis, ſed honorem, & præmia poſci.
Rectè, nec'ne crocum, floresq; perambulet Attæ
Fabula, ſi dubitem: clament periiſse pudorem
Cuncti pœnè patres, ea cum reprehendere coner,
Quæ grauis Aeſopus, quæ doctus Roſcius egit:
Vel quia nil rectum, niſi, quod placuit ſibi, ducunt:
Vel quia turpe putant parere minoribus: &, quæ
Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.
Iam, Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud,
Quod mecum ignorat, ſolus uult ſcire uideri:
Ingeniis non ille fauet, plauditq; ſepultis:
Noſtra ſed impugnat: nos, noſtraque liuidus odit.
Quòd ſi tam Græcis nouitas inuiſa fuiſſet:
Quàm nobis: quid nunc eſset uetus? aut quid haberet,
Quod legeret, tereretque uiritim publicus uſus?
Vt primùm poſitis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in uitium fortuna labier æqua:
Nunc athletarum ſtudiis, nunc arſit equorum:
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amauit:
Suſpendit picta uultum, mentemque tabella:
Nunc tibicinibus, nunc eſt gauiſa tragœdis:
Sub nutrice, puella uelut ſi luderet infans:
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio eſt, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ. uentique ſecundi.
Romæ dulce diu fuit, & ſollenne recluſa
Manè domo uigilare, clienti promere iura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,

Maio-

Maiores audire, minori dicere, per quæ
Creſcere res poſſet, minui damnoſa libido:
Mutaui mentem populus leuis: & calet uno
Scribendi ſtudio. pueri, patreſque ſeueri
Fronde comas uincti cœnant, & carmina dictant.
Ipſe ego, qui nullos me affirmo ſcribere uerſus:
Inuenior Parthis mendacior: & prius orto
Sole, uigil calamum, & chartas, & ſcrinia poſco.
Nauem agere ignarus nauis timet. abrotonum ægro
Non audet, niſi qui didicit, dare. quod medicorum eſt,
Promittunt medici. tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti, doctique poemata paſſim.
Hic error tamen, & leuis hęc inſania quantas
Virtutes habeat, ſic collige. uatis auarus
Non temere eſt animus: uerſus amat: hoc ſtudet unum:
Detrimenta, fugas ſeruorum, incendia ridet:
Non fraudem ſocio, puero ue incogitat ullam
Pupillo: uiuit ſiliquis: & pane ſecundo:
Militię quanquam piger, & malus: utilis urbi.
Si das hoc, paruis quoque rebus magna iuuari:
Os tenerum pueri, balbumque poeta figurat:
Torquet, ab obſcenis iam nunc ſermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Aſperitatis, & inuidiæ corrector, & iræ.
Recte facta refert: orientia tempora notis
Inſtruit exemplis: inopem ſolatur, & ægrum.
Caſtis cum pueris ignara puella mariti
Diſceret unde preces, uatem ni muſa dediſſet?
Poſcit opem chorus, & præſentia numina ſentit:
Celeſtes implorat aquas docta prece blandus:
Auertit morbos: metuenda pericula pellit:
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum,
Carmine dij ſuperi placantur, carmine Manes.
Agricolæ priſci, fortes, paruoque beati,
Condita poſt frumenta leuantes tempore feſto
Corpus, & ipſum animum ſpe finis dura ferentem,
Cum ſocijs operum, & pueris, & coniuge fida
Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,
Floribus, & uino Genium memorem breuis æui:
Feſcenina per hunc inuenta licentia morem.

Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit.
Libertaſque recurrentes accepta per annos
Luſit amabiliter, donec iam ſæuus apertam
In rabiem uerti cœpit iocus, & per honeſtas
Ire minax impunè domos. doluere cruento
Dente laceſſiti. fuit intactis quoque cura
Conditione ſuper communi. quin etiam lex,
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Deſcribi. uertere modum formidine fuſtis
Ad benedicendum, delectandumque redacti.
Græcia capta ferum uictorem cepit: & artes
Intulit agreſti Latio. ſic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, & graue uirus
Munditiæ pepulere. ſed in longum tamen æuum
Manſerunt, hodieque manent ueſtigia ruris.
Serus enim Græcis admouit acumina chartis:
Et poſt Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Theſpis, & Aeſchylus utile ferrent.
Tentauit quoque, rem ſi dignè uertere poſſet:
Et placuit ſibi natura ſublimis, & acer.
Nam ſpirat tragicum ſatis: & feliciter audet:
Sed turpem putat in ſcriptis, metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimùm: ſed habet comœdia tanto
Plus oneris, quanto ueniæ minus. aſpice, Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi:
Vt patris attenti, lenonis ut inſidioſi:
Quantus ſit Dorſennus edacibus in paraſitis:
Quàm non aſtricto percurrat pulpita ſocco.
Geſtit enim nummum in loculos dimittere, poſt hoc
Securus cadat, an recto ſtet fabula talo.
Quem tulit ad ſcenam uentoſo gloria curru,
Exanimat lentus ſpectator: ſedulus inflat.
Sic leue: ſic paruum eſt, animum quod laudis auarum
Subruit, aut reficit. ualeat res ludicra, ſi me
Palma negata, macrum: donata reducit opimum.
Sępe etiam audacem fugat hoc, terretque poetam,
Quòd numero plures: uirtute, & honore minores,
Indocti, ſtolidique, & depugnare parati,
Si diſcordet eques: media inter carmina poſcunt

Aut

Aut urſum, aut pugiles. his nam plebecula gaudet.
Verùm equitis quoque iam migrauit ab aure uoluptas
Omnis ad incertos oculos, & gaudia uana.
Quattuor, aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumq́ue caterua.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.
Eſſeda feſtinant, pilenta, petorrita, naues:
Captiuum portatur ebur, captiua Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, ſeu
Diuerſum confuſa genus panthera camelo,
Siue elephas albus uulgi conuerteret ora:
Spectaret populum ludis attentius ipſis,
Vt ſibi præbentem mimo ſpectacula plura.
Scriptores autem narrare putaret aſello
Fabellam ſurdo. nam quę peruincere uoces
Eualuere ſonum, referunt quem noſtra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuſcum:
Tanto cum ſtrepitu ludi ſpectantur, & artes,
Diuitiæque peregrinæ: quibus oblitus actor
Cum ſtetit in ſcena, concurrit dextera læuæ.
Dixit adhuc aliquid? nil ſanè. quid placet ergo?
Lana Tarentino uiolas imitata ueneno.
Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipſe recuſem,
Cum rectè tractent alij, laudare malignè:
Ille per extentum funem mihi poſſe uidetur
Ire poeta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falſis terroribus implet,
Vt magus: & modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, & his, qui ſe lectori credere malunt,
Quàm ſpectatoris faſtidia ferre ſuperbi:
Curam redde breuem: ſi munus Apolline dignum
Vis complere libris, & uatibus addere calcar:
Vt ſtudio maiore petant Helicona uirentem.
Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poetæ:
(Vt uineta egomet cædam mea) cum tibi librum
Sollicito damus, aut feſſo: cum lædimur, unum
Si quis amicorum eſt auſus reprendere uerſum:
Cum loca iam recitata reuoluimus irreuocati:
Cum lamentamur, non apparere labores
Noſtros, & tenui deducta poemata filo:

Cum ſperamus eò rem uenturam,ut,ſimulatque
Carmina reſcieris nos fingere,commodus ultro
Arceſſas,& egere uetes,& ſcribere cogas.
Sed tamen eſt operæpretium cognoſcere,quales
Aedituos habeat belli ſpectata,domiq́ue
Virtus,indigno non committenda poetę.
Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
Cherilus,incultis qui uerſibus,& malè natis
Rettulit acceptos,regale nomiſma,philippos.
Sed ueluti tractata notam,labemq́ue remittunt
Atramenta,ferè ſcriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. idem rex ille,poema
Qui tam ridiculum,tam carè prodigus emit:
Edicto uetuit,ne quis ſe,præter Apellem,
Pingeret:aut alius Lyſippo duceret æra
Fortis Alexandri uultum ſimulantia.quod ſi
Iudicium ſubtile uidendis artibus illud
Ad libros,& ad hęc Muſarum dona uocares
Bœotum in craſſo iurares aere natum.
At neque dedecorant tua de ſe iudicia,atque
Munera,quæ multa dantis cum laude tulerunt
Dilecti tibi Virgilius,Variusq́ue poetę:
Nec magis expreſſi uultus per aenea ſigna,
Quàm per uatis opus mores,animiq́ue uirorum
Clarorum apparent. nec ſermones ego mallem
Repentes per humum,quàm res componere geſtas:
Terrarumq́ue ſitus,& flumina dicere,& arces
Montibus impoſitas,& barbara regna,tuiſq́ue
Auſpicijs totum confecta duella per orbem,
Clauſtraq́ue cuſtodem pacis cohibentia Ianum,
Et formidatam Parthis,te principe,Romam:
Si,quantum cuperem,poſſem quoque:ſed neque paruum
Carmen maieſtas recipit tua:nec meus audet
Rem tentare pudor,quam uires ferre recuſent.
Sedulitas autem,ſtultè quem diligit,urget:
Præcipuè cum ſe numeris commendat, & arte.
Diſcit enim citius,meminitq́ue libentius illud,
Quod quis deridet,quàm,quod probat,& ueneratur.
Nil moror officium,quod me grauat:ac neque ficto
In peius uultu proponi cereus uſquam

Nec praue factis decorari uerſibus opto,
Ne rubeam pingui donatus munere: & vnà
Cum ſcriptore meo capſa porrectus aperta,
Deferar in uicum vendentem tus, & odores
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

COMMENTARII.

ſuſtineas] ſuſtinere negocium, dictum, vt *ſuſtinere onus*. Salluſt. coniur. Catil. *fortè lubuit attendere, quæ res maximè tanta negocia ſuſtinuiſſet.*

Romulus, & Liber pater] Auguſtum cum Libero, Caſtore, & Polluce, Hercule, Romulo comparat, oſtenditq; melius actum eſſe cum Auguſto, quàm cum illis, propterea quod illi poſt mortem denique diuinos honores ab hominibus ſint conſecuti, cùm eis viuis de humano genere optimè meritis non ſatis magnam gratiam retuliſſent: Auguſtus autem viuus, videnſque diuinis honoribus à populo Ro. afficiatur: qua in re cùm populi Rom. ſapientiam, ac iuſtitiam magnopere prober, tùm negat eum ceteris in rebus eandem iudicanti prudentiam adhibere, quippe qui vetera nouis omnibus anteponat, nihilque magni ad modum æſtimet, niſi auctoritatem, & dignitatem quãdam ætate compararit.

Poſt ingentia facta] poſt res fortiſsimè, & præclariſsimè geſtas.

Dum terr. hominumque col. gen.] dum viuunt, & verſantur cum hominibus.

plorauere] queſti ſunt, ingemuerunt, ὤμωξαν.

non reſpond. fau. &c.] id eſt, eum fauorem, quem, à populo ſperabant non eſſe ſuis in eum meritis parem.

diram qui contudit hydram] Hercules, vt ſup. Od. IIII. lib. 4. *Non hydra ſecto corpore firmior Vinci dolentem creuit in Herculem.*

Comperit inuidiam ſupremo, &c.] nam eius, qui inuidia laborat, interitu, extinguitur inuidia, vt Od. XXIIII. lib. 3. *Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* Propert. lib. 3. eleg. 1. *Omnia poſt obitum fingit maiora vetuſtas, Maius ab exequijs nomen in ora uenit.* Sic Demoſth. περὶ ςεφάνυ, Τίς γὰρ ἐκ οἶδε τῶν πάντων, ὅτι τοῖς μὲν ζῶσι πᾶσιν ὕπεςί τις ἢ πλείων, ἢ ἐλάττων φθόνος· τὺς τεθνεῶτας δὲ ἐδὲ τῶν ἐχθρῶν ἐδεὶς ἔτι μισεῖ; id eſt, *quis enim neſcit eos omnes, qui uiuunt, inuidia plus, aut minus laborare: mortuos autem ne inimicorum quidem cuiquam odio eſſe?*

Vrit enim fulgore ſuo, qui, & cet.] id eſt, qui virtute, aut arte aliqua ceteris omnibus, qui eandem artem, ac virtutem colunt, antecellit, illis acerbum dolorem commouet, ſibi odium & inuidiam conflat. ignauis enim, inertibus, miſeris inuidet nemo: ſed viris fortibus, ſtrenuis, induſtriis, ac fortunatis. vt ſatyr. III. lib. 2. *Inuidiam placare paras uirtute relicta.* nimio autem ſplendore oculos prętingui, annotatum eſt ad Od. II. lib. 2.

qui prægrauat artes] qui artifices ſe inferiores ſua præſtantia quodammodo onerat, atque opprimit.

extinctus] id eſt, mortuus. nam, vt lux pro vita, ſic nox, & tenebrę pro morte vſurpantur à ſcriptoribus. Eurip. Hippol. cor. ὐ γὰρ οἶδ' ἀνεωγμένας πύλας Ἄδυ, φάος δὲ λοίσθιον βλέπων τόδε. M. Tull. Tuſcul. 2. *tamen obiiciebatur interdum animo metus quidam, et dolor, cogitanti, fore aliquando finem huius lucis.* Horat. Od. XXVIII. libr. 1. *ſed omnes una manet nox.* iam extinctus compoſitum eſt ab ex, & *ſtinguo*, quo verbo vtitur Lucret. lib. 2. *ſtinguiq; colorem.* ab eodem ſunt hæc,

diſtinguo,

diſtinguo,reſtinguo,præſtinguo, quod poſtremum in omnibus libris impreſſis corruptum eſt.Nam,vbicūq; legitur *perſtringere,* ſeu *præſtringere oculos,* ſeu *aciē oculorum* apud M.Tull.& ceteros legendum *præſtinguere.* vt hoc dicā ἐν παρέδῳ.

amabitur idem] Nam (vt inquit Plautus Captiuis.) *Tum denique omnes noſtra intelligimus bona, Quom,quæ in poteſtate habuimus, ea amiſimus.*

Præſenti tibi] ſic ſuprà Od .v.lib.3. *præſens Diuus habebitur Auguſtus,adiectis Britannis Imperio,grauibusque Perſis.*

maturos] non expectata morte delatos: tempeſtiuos. Plato lib.7.de rep. ſcribit non eſſe tutum viuos carminibus, laudationibus, encomijs afficere, his verbis. τούς γε μὴν ἔτι ζῶντας ἐγκωμίοις τε, καὶ ὕμνοις τιμᾶν οὐκ ἀσφαλὲς πρὶν ἂν ἅπαντά τις τὸν βίον διαδραμὼν τέλος ἐπιστήσηται καλόν.

Iurandas] quibus delatum erat iuſiurandum,ij ad aram iurabant.M.Tull. pro Flacco. *ergo is,qui,ſi aram tenens iuraret, crederet nemo:per epiſtolam, quod volet, iniuratus probabit?*

Sed tuus hic populus] populus Rom. (inquit) in eo eſt prudens exiſtimator,& æquus rerum æſtimator,quod te diuinis honoribus afficit, & quód ſuperioribus omnibus ducibus tùm Græcis,tùm Latinis anteponit:in ceteris non perinde rectè ſentire reperitur.

terris ſemota] ſublata eſt hominum conſpectu,&,pœnè dicam, mortua,id eſt,quorum auctores multis ante ſæculis mortui ſint.

ſuiſque Temporibus defuncta] idem dicit: hoc eſt,quæ peruetera facta ſunt.

Sic fautor vete.vt tab.&c.] id eſt,qui ita fauet ueteribus,& antiquitati, ut leges XII.tabularum,quas decemuiri conſcripſerunt,Solonis leges imitati, & fœdera Regum Romanorum cum Gabijs,aut Sabinis icta,& ius Pontificium & Vatum prędicta,dictitet à Muſarum ore fluxiſſe.ſic M.Tull.primo libr de legibus eos irridet,imperitosque,ac tardos eſſe exiſtimat, qui cum Egeria Numam eſſe collocatum,& ab aquila Tarquinio apicem impoſitum putent.

fœdera regum Vel Gabijs] fœdera cum Gabijs icta ſunt à Tarquinio ſuperbo:de quibus ſic Dionyſius Halicarn. Ῥωμαϊκ ἀρχαιολ.δ'. τούτων ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ διὸς πίστιος, ὃν Ῥωμαῖοι σάγκτον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βύρσῃ βοείᾳ περίτονος τοῦ σφαγιασθέντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοὸς, γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ἐπιγεγραμμένη τὰς γενομένας αὐτοῖς ὁμολογίας, id eſt, *horum fœderum monumentum Romæ extat in templo Iouis Fidij:quem Romani ſanctum appellant, ſcutum ligneum pelle bubula inteſtum eius bouis, qui tum in fœdere faciendo fuit immolatus,litteris antiquis inſcriptas conditiones,& pactiones continens.*

Si,quia Græcorum ſunt antiquiſsima,&c.] id eſt, ſi quia ſcripta Gręcorum antiquiſſima quæque, ſunt etiam optima, iccircò Romani ſcriptores, quo antiquiores erunt,eo meliores habebuntur, maxima erit noſtri iudicij peruerſitas.nam eadem ratione reperiemur Græcis meliores.

eadem Penſ.trut.] eadem ratione,& æquitate æſtimentur.

Nil intra eſt oleam,nil, &c.] prouerbium conuenit in eos, qui aut, quæ perſpicuè uera ſunt,negāt:aut,quę perſpicuè falſa,aiūt.quid enim certius,quid apertius eſt, quā & intra oleam,os eſſe,& extra nucē,putamen,ac duritiem?

Venimus ad ſummum,&c.] reperientur enim pictores,cantores,palæſtritæ in Italia,quàm in Græcia,meliores:quod eſt falſum.

vnctis] ungebantur enim palæſtritæ,ut alibi diximus.Ariſtoteles lib.8. de republica, quattuor artes enumerat, quas in Gręcia diſcere ſolebant. γραμματικὴν, γυμναστικὴν, μουσικὴν, γραφικήν. hoc eſt,grammaticam, artem corporum exercendorum,muſicam,picturam.

Si

Si meliora dies] ſi poemata, ut uina, fiunt uetuſtate meliora: ſcire uelim (inquit) quoto anno, aut etiam quoto die poema ſit uetus habendum.

Vt vina] uinum uetus etiam Pindarus laudat: ſed negat ita laudari carmen oportere. nam recentiſſimum quodque ait eſſe laudabile Olymp. carm. nono. *αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων.*

arroget] acquirat, uel pro ſuo iure uendicet.

qui decidit] qui mortuus eſt, qui deperijt.

viles] contemtus, parui pretij. nam & paulo antè nomine *pretij* uſus eſt, & ſupra uerbo *Aeſtimat*.

Quid? qui deperijt, &c.] dicis (inquit) eum eſſe ueterem habendum, qui centum compleuit annos: quid ſi deſit menſis, uel annus unus? inter quos referendus erit? ueteres ne, an nouos, & malos?

Vtor permiſſo] utor eo, quod mihi das (inquit Horatius) eum etiam habendum in ueteribus, qui centum ab hinc annos exceſſerit è uita, uno menſe, uel uno anno minus.

caudæq; pilos vt equinæ] de hac cauda equina ſic Plutarch. in Sertorio. *ἵππους εἰσήγαγε δύο τὸν μὲν ἀσθενῆ τελέως, καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δ' ἕτερον εὐμεγέθη μὲν αὐτὸν, καὶ ἰσχυρὸν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι, καὶ κάλλει τριχῶν οὐρὰν ἔχοντα. παρειστήκει δὲ τῷ μὲν ἀσθενεῖ, μέγας ἀνὴρ, καὶ ῥωμαλέος· τῷ δ' ἑτέρῳ μικρὸς ἕτερος, καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος. σημείου δὲ δοθέντος αὐτοῖς, ὁ μὲν ἰσχυρὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τοῦ ἵππου ἀσθενοῦς τὴν κέρκον, ὡς ἀπορρήξων, εἷλκε βίᾳ πρὸς αὐτὸν· ὁ δὲ ἀσθενὴς τοῦ ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν οὐκ ὀλίγα πράγματα μάτην ἑαυτῷ, καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμένοις παρασχὼν ἀπεῖπεν· ὁ δ' ἀσθενὴς ἀκαρεῖ, καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ, ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξε τὴν οὐρὰν, ἀναστὰς ὁ Σερτώριος, ὁρᾶτε, εἶπεν, ἄνδρες σύμμαχοι τὴν ἐπιμονὴν ἀνυσιμωτέραν τῆς βίας οὖσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἀθρόως ἀλήπτων, ἐνδιδόντα τῷ κατὰ μικρόν*: id eſt, *equos introduxit duos, alterum quidem planè infirmum, & iam ueterem. alterum autem tum procerum ipſum, & robuſtum tum caudam mira pilorum crebritate, & pulchritudine habentem. Aſtabat autem equo quidem infirmo uir magnus, & ualidus: alteri uerò equo alter homo paruus, & aſpectu ipſo contemnendus. ſigno autem eis dato robuſtus quidem ille utraque manu caudam equi infirmi, tanquam perrupturus, totis uiribus ad ſe trahebat: homo infirmus uerò ex equi robuſti cauda pilos ſingillatim euellebat. Poſteaquam autem ille non mediocri labore fruſtra ſuſcepto multoque riſu ſpectatoribus excitato defatigatus fuit: infirmus uerò, breui tempore, & ſine ullo labore caudam à pilis uacuam, nudamque reddit: ſurrexit Sertorius, & uidetis (inquit) o ſocij, perſeuerantiam uiribus efficaciorem eſſe, & multa, quæ ſemel, & uno impetu capi non poſſunt, paullatim uinci, & capi poſſe.*

& demo vnum, demo etiam vnum] utitur hoc genere argumentationis M. Tull. Frumentaria. *Deinde Iudices uidetis, quàm infinitam ſitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. Si, ternos denarios qui coegit, erit abſolutus: quaternos, denos denique, aut uicenos, coget alius: quæ erit reprehenſio? in quo primum iniuriæ gradu reſiſteret incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius, qui non ſit defendendus? et in quo primum æſtimationis iniquitas, atque improbitas reprehendetur?*

Dum cadat eluſus ratione, &c.] id eſt, dum is, qui poematum bonitatem uetuſtate, & annis metitur, unà cum ſuo aceruo paulatim collapſo, ipſe quoque concidat. *σωρίτην*, id eſt, aceruulem, argumentationem, quæ interrogatione conſtat, appellãt Stoici, cũ aliquid minutatim, & gradatim additur ei, quod ab aduerſario cõceſſũ eſt, vel detrahitur. de quo M. T. Acad. lib. 2. *Soritas hos uocant, qui aceruum efficiunt uno addito grano: uitioſum ſanè & captioſum genus.* ibi. *tum paucis additis uenis ad ſoritas, lubricum ſanè, et periculoſum locum: quod tu modo*

dicebas

dicebas eſſe vitioſum interrogandi genus. Idem diuinat. lib. 2. *aut quemadmodum ſoriti reſiſtas? quem ſi neceſſe ſit, Latino verbo liceт acerualem appelare.*

ad faſtos] id eſt, ad annos. in faſtis enim conſulum ſingulorum annorum, ceterorumque maiorum magiſtratuum nomina perſcribebantur. Tùm appellatione conſulum anni notabantur.

niſi, quod Libitina ſacrauit] niſi, quod ſepultum, & mortuum eſt. de Libitina diximus ſup. ad Od. xxx. lib. 3. *multaq; pars mei vitabit Libitinam.*

Vt critici dicunt] critici ſunt, qui de ſcriptoribus, & ſcriptis iudicant, παρὰ τὸ κρίνειν, quod valet iudicare. è quibus erat Mecius Tarpa.

leuiter curare videtur, &c.] id eſt, ita negligenter ſcribit, vt videatur oblitus eſſe, quid de ſe promiſerit, ac ſomniarit. dicebat autem ſe ſomniaſſe ex Pythagorę ſententia, animam Homeri in corpus ſuum immigraſſe: ex quo ſe optimum poetam extitiſſe, verſusq; Homericis ſimiles conſcribere. Lucretius autem ait lib. 1. non Homeri animam in Ennij corpus domicilium ſuum tranſtuliſſe, ſed speciem quandam ex Acheronte in ſomnis Ennio occurriſſe, his verbis, *Et ſi præterea tamen eſſe Acheruſia templa Ennius æternis exponit verſibus edens, Quo neque permanent animæ, neque corpora noſtra, Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris, Vnde ſibi exortam ſemper florentis Homeri Cõmemorat ſpeciem, lacrymas effundere ſalſas Cœpiſſe, & rerum naturam expandere dictis.* De ſe porrò glorioſè prædicabat Ennius, verſus veterum reprehendens. *Quos* (inquit) *olim Fauni, vateſq; canebant, Cum neque Muſarum ſcopulos quiſquam ſuperarat, Nec dicti ſtudioſus erat Ante hunc. Ait ipſe de ſe* (inquit) M. Tull. in Bruto. *nec mentitur in gloriando.*

Næuius in manibus non eſt] Næuij ſcripta non teruntur manibus hominum. nam eum memoria tenent, neque egent adiumento litterarum. hæret in omnium animis perinde, ac ſi ſit recens. *adeo ſanctum eſt,* &c. fuit autem Ennio Næuius antiquior, vt declarant hæc verba M. Tull. in Bruto, quibus Ennium affatur. *Nec verò tibi aliter videri debet, qui à Næuio vel ſumpſiſti multa, ſi fateris: vel ſi negas, ſurripuiſti.* A Næuio ſunt illa, quæ M. Tull. producit ep. ad L. Lucceium. lib. 5. *Placet enim Hector ille mihi Næuianus, qui non tantum laudari ſe lætatur, ſed addit etiam, a laudato viro.*

aufert Pac. docti fam. ſen.] id eſt, Pacuuius conſequitur, & obtinet laudẽ, atq; exiſtimationẽ docti: exiſtimatur ab omnibus doctus M. Tull. lib. 3. de orat. *Atque id primum in poetis cerni licet, quam ſint inter ſeſe Ennius, Pacuuius, Attius diſſimiles.* idem citat hæc ex Pacuuio, lib. 5. de finibus. *Quin etiam feræ* (inquit Pacuuius) *quibus abeſt ad præcauendũ intelligendi aſtutia, ſibi iniecto terrore mortis horreſcũt.* Idẽ lib. 1. de orat. ad Qu. Fr. *nec quiſquam eſt eorum, qui, ſi iam ſit ediſcendum ſibi aliquid, non Teucrũ Pacuuij malit, quam Manilianas venalium vendendorum leges ediſcere.*

Attius alti] Attius dicebatur plus habere magnitudinis, & grandiloquentiæ, vt ita dicam: Pacuuius plus doctrinæ. erat aũt Attius multis annis Pacuuio minor. M. Tull. in Bruto. *Attius iiſdem Aedilibus ait ſe, & Pacuuium docuiſſe fabulam, cum ille octoginta, ipſe triginta annos natus eſſet.* idem M. Tull. in oratione pro P. Sextio multos Attij verſus profert, eumq; diſertiſſimum poetam appellat.

Afrani toga] Afranius togatas ſcripſit comœdias. eadem autem ratione appellantur à toga togatæ, qua à pallio palliatæ. de Afranio M. Tull. in Bruto. *C. Titium, cuius orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, ut pænè Attico ſtilo ſcriptæ eſſe videantur, ſtudebat imitari L. Afranius poeta, homo perargutus, in fabulis quidem etiam diſertus.*

Siculi Epicharmi] Epicharmum poetam comicum Siculum ſæpe commemorat M. Tull. eiusq; verſus ſępe vſurpat, vt lib. 1. ad Att. *ut crebro mihi vafer ille Siculus inſuſurret Epicharmus cantilenam illam ſuam,* νῆφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα

ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν· quæ verba ſic reddit Latinè Q. Fr. de petit. conſulatus ad Marcum. *Quamobrem* Ἐπιχάρμειον *illud teneto, neruos, atque artus eſſe ſapientiæ, non temerè credere.* & epiſt. ad Q. Fr. lib. 3. γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται, id eſt, fac ſciàs, quo pacto ſe aduerſus alium geſſerit. & Tuſc. 1. *ſed tu mihi uideris Epicharmi non inſulſi hominis, ut Siculi, ſententiam, ſequi. Quam? non enim noui. Dicam ſi potero Latinè,* &c. *Emori nolo: ſed me eſſe mortuum nihili æſtimo.*

Cæcilius] hunc ſcribit M. Tull. lib. 7. ad Att. malum eſſe auctorem Latinitatis. idem alibi, *Nam illorum* (Scipionis & Lælij) *æquales Cæcilium, & Pacuuium malè locutos uidemus.* fuit autem hic natione Gallus

Liui ſcriptoris ab æuo] Liuius Andronicus poeta à M. Liuio Salinatore, cuius filios erudierat, fuit libertate donatus, vt ſcribit Euſeb. in chron. primus hic C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano coſs. fabulam docuit anno ipſo antequam natus eſt Ennius, poſt Romam cond. anno CCCC X. vt ſcribit M. Tull. Tuſc. lib. 1. & in Bruto. Idem ibidem ait Liuianas fabulas non ſatis eſſe dignas, quę iterum legantur. De hoc Liuio vide T. Liuium lib. 7. annal. ad princ.

Interdum vulgus rectum videt] rectè iudicat, & prudenter ſentit. rectum, peccato oppoſuit, quod eſt prauum.

nim. antiquè] ἀρχαϊκῶς, id eſt, impolitè, illepidè. ſic ſup. epiſt. ad Torqu. lectos archaicos dixit.

credit] ſic habent 3. lib. Vat. & Iann. Faer. Torn. & quidem ipſa veritas ita legendum eſſe clamat.

ignauè multa fatetur] tollenda eſt diſtinctionis nota poſt nomen *multa*, vt ſit hæc ſententia. Si eos credit quædam dicere nimis antiquè, ſi pleraque durè: ſi fatetur eoſdem multa ignauè, id eſt, oſcitanter, & minimè accuratè dicere, ſapit: & mecum ſentit.

& Ioue iudicat æquo] id eſt, verè iudicat. Iupiter enim æquus, id eſt, propitius eſt ijs, qui verè iudicant: & iratus ijs, qui ſecus: vel dic hoc modo, quia Dijs probantibus, & fauentibus omnia rectè fiunt: iratus, ſecus.

quæ] Liuij carmina.

plagoſum] qui plagas multas, & graues diſcipulis ſuis infligere ſolebat.

Orbilium] magiſtrum, ſeu doctorem meum, de quo Sueton. de claris Grammaticis. floruit ętate Ciceronis.

& exactis minimum diſtantia] id eſt, perfectis, & perpolitis proxima. exigere dicimus ad perpendiculum, vt Verr. 3. de anteactis. *Tu Verres hic quod moliare, nihil habes: niſi forte uis ad perpendiculum columnas exigere.* Cælius Cic. lib. 8. epiſto. *Nunc ſi ad illam ſummam ſeueritatem legitimum ius exegeris,* &c. & T. Liuius libr. 30. annalium. *Nisi ad ueſtras leges, atque inſtituta exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt.* & exigere ad vnguem dicebantur marmorarij, cum marmorum commiſſuras vngue explorabant. ex quo exacta dicuntur à Latinis, quę ſunt probata, perfecta, accurata, ſummo ſtudio, ſummoque artificio elaborata: & rurſus *ad unguem factum*, perfectum, & perpolitum. vt ſaty. v. lib. 1. *ad unguem factus homo.* & lib. de arte poet. *carmen non caſtigauit ad unguem.* Virg. Georg. 2. *Nec ſecius omnis in unguem Arboribus poſitis ſecto uia limite quadret.* ἐξ ὄνυχος nominant Græci, quod Latini *ad unguem factum.*

emicuit] excelluit.

ducit] producit, oſtentat.

Nec veniam antiquis, &c.] id eſt, & indignor non veniam erratorum ſuorum antiquis dari, quam ſi impetrarent, benè ſecum actum meritò putarent: ſed præmium peti, vt ſcriptoribus optimis, ac perfectiſſimis. ſic M. Tull. in orat. perfecto veteres inſectatur, his verbis. *Ergo Ennio licuit uetera contemnenti dicere:*

Verſiõ', quos olim Fanni, uateſq; canebant: mihi de antiquis eodem modo non licebit, præſertim cum dicturus non ſim Ante hunc, ut ille, nec quæ ſequuntur, Nos auſi reſerare, &c. idem ibid. *non eſt eis ſatis non contemni, laudari etiam uolunt.*

Recte, nec'ne crocum,&c.] id eſt, ſi dubitarem, vtrùm iure, & meritò Attæ ſabulæ in theatro recitentur, atque à populo ſpectentur, nec'ne, ſenes omnes clamarent me impudentem eſſe, &c. hæc verba *perambules crocum & flores*, hoc ſignificant, agatur ab hiſtrionibus in ſcena ambulantibus, quæ croco, & floribus, & alijs odoribus conſpergi ſolebat. quod declarat & verſus ille Lucret. lib. 2. *Et cum ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt.* & Ouid. lib. 1. de arte. *Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.* fuit autẽ Atta poeta Togatarum. de quo M. Tull. in Sextiana. *Nihil ſanè Attæ iuuabant. anagnoſtæ, libelli etiam pro uino ſæpe oppignerabantur:* vt quidem legendum cenſet P. Victorius: ſed Manutius hoc modo. *Nihil ſanè te iuuabant anagnoſtæ.*

Aeſopus] tragœdiarũ actor: de quo M. Tull. in Sextiana, & lib. 1. de orat. ad Q. Fr. & Plin. lib. 10. & 35. & iterum M. Tull. epiſt. ad Q. Frat. lib. 1. *Præterea Aeſopi tragœdi noſtri familiaris Licius ſeruus aufugit.*

doctus Roſcius] de Roſcio hæc M. Tull. in Quinctiana. *Etenim cum artifex eiuſmodi ſit, ut ſolus dignus uideatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur, tum uir eiuſmodi eſt, ut ſolus dignus uideatur, qui eò non accedat.* extat & oratio pro eo ipſo, vbi hæc de eodem M. Tull. *Roſcius ſocium fraudauit? poteſt hoc homini huic hærere peccatum? qui medius fidius (audacter dico) plus fidei, quàm artis: plus ueritatis, quàm diſciplinæ poſſidet in ſe? quem populus Rom. meliorem uirum, quàm hiſtrionem eſſe arbitratur: qui ita digniſſimus eſt ſcena propter artificium, ut digniſſimus ſit curia propter abſtinentiam.* & de orat. ad Qu. Fratr. lib. 1. *Itaque ut ad hanc ſimilitudinem huius hiſtrionis, oratoriam laudem dirigamus, uidetis'ne quàm nihil ab eo, niſi perfectè, nihil niſi cum ſumma uenuſtate fiat: niſi ita, ut deceat, & uti omnes moueat ac delectet? Itaque hoc iandiu eſt conſecutus, ut in quo quiſque artificio excelleret, is ſuo genere Roſcius diceretur.* & lib. 1. de diuinat. *Quid amores, ac deliciæ tuæ Roſcius? num aut ipſe, aut pro eo Lanuuium totum mentiebatur? qui cum eſſet in cunabulis, educareturq; in Selonio, qui eſt campus agri Lanuuini, noctu lumine appoſito experrecta nutrix animaduertit puerum dormientem circumplicatum ſerpentis amplexu: quo aſpectu exterrita clamorem ſuſtulit. pater autem Roſcij ad aruſpices retulit: qui reſponderunt nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore.* & orat. pro Arch. poeta. *Quis animo tam agreſti, ac duro fuit, ut Roſcij morte nuper non commoueretur? qui cum ſenex eſſet mortuus, tamen propter excellentem artem, ac uenuſtatem, uidebatur omninò mori non debuiſſe.*

Saliare] quod à Salijs Martis ſacerdotibus ſaliendo canebatur, à Numa Põpilio inſtitutum, & factum, vt indicat M. Tull. lib. 3. de oratore. & Varro lib. 6. de ling. Latina. Dionyſ. Halicarn. lib. 2. de Salijs. ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς συντόνου κινήσεως ὠνομασμένοι. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαι, καὶ πηδᾶν σαλίρε ὑπ' αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντες ὀρχηστὰς, ἐπεὶ κἀν τούτοις πολὺ τὸ χόρευμα, καὶ σκίρτημα ἔνεστι, παραγαγόντες ἀπὸ τῶν σαλίων τοὔνομα, σαλίτωρας καλοῦσι. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ἐνοπλίους κινήσεις τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ παραλλὰξ, καὶ πατρίους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις.

& illud, Quod mec.] Varro eo, quem modo dixi libro multis verbis oſtendit, carmina Saliaria, quamuis à C. Aelio fuerint interpretata tamen multis etiam locis eſſe obſcura.

Ingeniis non ille fauet,&c.] id eſt, non fauet eorũ ingenijs, qui iam mortui ſunt, neque eò facit, quòd veteribus faueat, ſed quòd nobis aduerſari, noſtraque ſcripta oppugnare ſtudeat, & nobis inuideat.

Quòd

Quòd ſi tam Græcis,&c.] ſi apud Græcos tanto odio fuiſſent noui ſcriptores,quanto ſunt apud Romanos, nullos nunc veteres haberent, quos publicè lectitarent.

vi;itim] liber Card. Rain. habet Quiritim. ceteri omnes cõſentiunt cum vulgatis. Omnino hæc recepta recta eſt.

Vt primum poſitis nugari] oſtendit ex ocio,& fortuna ſecunda nata eſſe in Græcia variarum artium ſtudia.

nugari] rebus ludicris,& leuibus artibus operam dare.

fortuna æqua] fortuna ſecunda, propitia,amica.

Suſpendit picta vultum] tabulas pictas attentiſſimè ſpectauit.

Nunc tibicinibus,nunc eſt] id eſt, nunc comœdijs delectata eſt, nunc tragœdijs. in comœdiis enim adhibebantur tibicines. lib. de arte poe. *Tibia non, vt nunc, ori-chalco uincta, tubæq; Aemula,*&c. & ibid. *Sic priſca motumq;, & luxuriam addidit arti Tibicen, traxitq; uagus per pulpita ueſtem.* ſimpliciter tibicinibus ſignificantur ij, qui tibia canunt.

plena] ſatiata. nam, vt ſcribit M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Fr. *omnibus in rebus, uoluptatibus maximis faſtidium finitimum eſt.*

Quid placet, aut odio eſt,&c.] nihil perpetuò placet, nihil ſemper diſplicet.

Hoc paces habuere bonæ, ventiq;] ex pace igitur,& rebus ſecundis nata eſt hęc in Græcia artium varietas, ſtudiorum mutatio,& inconſtancia.

Romæ dulce diu fuit] Nunc docet, poeticæ ſtudium non multis antè ſæculis Romæ coli cœptum eſſe, Romanosq; illos veteres in ſtudijs & grauioribus & vtilioribus, quàm in ſcribendo, fuiſſe occupatos.

ſollenne] vſitatum. vt annot. ſup. ad epiſt. 1. lib. 1.

recluſa] aperta. vt epiſt. ad Torq. *& operta recludit.*

manè] vt ſaty. 1. lib. 1. *Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.*

clienti promere iura] reſpondere ius, ſeu de iure. M. Tull. lib. 1. de legib. oſtendit patrij moris fuiſſe conſultoribus reſpondere, his verbis, *ego uerò ætatis uacationi potius confidebam, cum præſertim non recuſarem, quo minus more patrio ſedens in ſolio conſulentibus reſponderem.* Idem lib. 1. de orat. ad Q. Fratr. multis verbis oſtendit. *domum iuriſconſulti totius oraculum eſſe ciuitatis, neque ullum honeſtius eſſe ſenectuti celebrandæ, atque ornandæ perfugium, quàm iuris interpretationem*: deinde ſubiicit hæc ſub perſona Craſſi. *Equidem mihi hoc ſubſidium iam inde ab adoleſcentia comparaui, non ſolum ad cauſarum uſum forenſem, ſed etiam ad decus, atque ornamentum ſenectutis, ut, cum me uires (quod ferè iam tempus aduentat) deficere cœpiſſent, ita ab ſolitudine domum meam uindicarem.* Idem lib. 3. *M. uerò Manilium tranſuerſo foro ambulare ſolitum, quod erat inſigne eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus conſilij ſui copiam. ad quos olim ſic adibatur, non ſolum, ut de iure ciuili ad eos referretur, uerum etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique officio,* &c. Erat porrò inſcriptum in iuriſconſultorum foribus, *licet conſulere*, quod docet & M. Tull. in orat. pro Murena his verbis. *Itaque non modò beneficij collocandi ſpem, ſed etiam illud, quod aliquando fuit, licet conſulere, iam perdidiſtis.*

Cautos nomi. certis expend.] id eſt, pecuniam collocare apud debitores locupletes nominibus factis,& in codice argentarij perſcriptis. Cum hoc loco viderem veteres membranas inter ſe diſcrepare (aliæ enim conſentientes cum libris vulgatis habent, *certis nominibus*: aliæ diſſentientes, *rectis nominibus*) diu, multumq; dubitaui, vtras potiſſimùm ſequerer. monebat me Porph. qui videtur legiſſe *rectis nominibus*, & , quanquam hoc loco corruptus eſt, ita interpretari, *idoneis, ac legitimis nominibus*. mouebat altera ex parte locus Ciceronis in

Quinctiana his verbis, *moritur P. Quinctius, qui tibi, ut ait, certis nominibus grandem pecuniam debebat.* accedebat Feſtus in voce *nuncupata. Nuncupata* (inquit) *pecunia eſt* (*ut ait Cincius in lib. ſecundo de officio iuriſconſulti*) *nominata, certa, propriè nominibus pronunciatæ.* Tandem re quæſita, cum à veteribus iuriſconſultis nullam rectorum nominum fieri mentionem comperiſſem, tutius eſſe exiſtimaui ſcripturam receptam, & vulgatam retinere: rem integram ſeruare: arbitrio lectoris, vtram lectionem malit, permittere.

expendere] expenſos ferre, occupare, ne ſint ſteriles, & vt perpetuos ſumtus ſuppeditare poſſint. certum eſt nomen cum debitor eſt ſoluendo, & cum ei per ſyngrapham creditum eſt: certius autem ſi pignore accepto, & cum ſatiſdatione. nam verbum cauendi hoc quoque ſignificat. vt cauere ſibi prædibus, & prędijs. cauere ſibi per ſponſorem, cauere ſibi pignoribus: quod eſt ita pecuniam credere, vt prædes accipias, vt ſponſorem, vt pignora. quòd ſi quis malet legi *rectis nominibus*, rectum nomen interpretabimur legitimum.

Maiores audire] maioribus obtemperare: maiorum, & prudentium conſilium ſequi.

minori dicere] minori conſilium dare, quo & rem ſuam familiarem honeſtis rationibus augere, & cupiditatem immoderatam comprimere, ac refrenare poſſit.

damnoſa libido] vt ſuprà epiſt. ad Loll. 11. *Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat.*

Mutauit mentem] mutauit conſilium illud priſtinum, & priorem illam vitæ conſuetudinem: omne autem ſtudium ſuum ad ſcribendum contulit.

Fronde comas vincti] *comas vincti* helleniſmus eſt. Græci autem in his generibus ſubaudiunt *κατὰ* Latinè diceremus *vinctis comis*. Iam verò *fronde*, id eſt, edera, vt ſuprà epiſt. ad Iul. Florum. *ſeu condis amabile carmen, Prima feres ederæ victricis præmia.*

dictant] dictant ſeruis ſcribendi peritis. vt ſuprà epiſt. ad Fuſcum Ariſt. *Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ.*

Ipſe ego, qui nullos, &c.] ne ſibi quidem parcit Horatius, & ſe quoque in ijs numerat, qui non ſatis exploratis ſuis viribus, & fortaſſe ad eam rem inepti natura, immoderata tamen ſcribendorum verſuum cupiditate tenentur.

Inuenior Parthis mendacior] in eo ſunt Parthi mendaces, quòd fugientes, & tergo verſo ſimulent ſe pugnare nolle, cum tamen fugiendo maximè pugnent, vt diximus ſuprà ad illum locum, *Et verſis animoſum equis Parthum dicere*, Od. XIX. lib. 1. ad quæ accedant hi Ouid. verſus lib. 1. de arte. *Telaq; Parthorum, Romanaq; pectora dicam: Telaq; ab auerſo quæ iacit hoſtis equo.* Alij Parthos omnium mortalium eſſe mendaciſſimos dicunt. ei rei argumento eſſe, quòd apud eos mendacium acerrimis pœnis vindicatur, vt narrat Herodotus lib. 1. Et quidem ita Muretus hunc locum explicabat, à quo diſſentio. quemadmodum igitur illi ſunt fallaces, ac mendaces, ſic & ego: qui, cum affirmẽ me nullos verſus ſcribere, ante lucem tamen lumen, calamum, chartam poſcam.

Nauem agere, &c.] ceteras (inquit) artes nemo ſe ſcire profitetur, nemoque exercet, niſi qui eas habet cognitas. nemo nauim gubernare conatur, niſi, gubernator: nemo ægro medicamentum adhibet, qui non ſit medicus: at ſcribunt poemata ſine diſcrimine tũ docti, tũ indocti. In eos qui aliud agunt, quàm, quòd didicerunt, conuenit verſus Euripidis, *τέκτων γὰρ ὢν ἔπραττες οὐ ξυλουργικά.* id eſt, cum faber eſſes, agebas, quæ non ſunt fabri lignarij.

abrotonum] herbam amaram. Lucret. lib. 4. *Præterea quæcunque ſuo de corpore odorem Expirant acrem, panaces, abſyntia tetra, Abrotoniq; graues, & triſtia centaurea.*

rea. Abrotonum autem excudendum curaui, veterum librorum Hora.& Plinia norum,& Græcorum auctoritate fretus.

Hic error] error animi. infrà epiſt. prox. *Et demum per uim mentis grat iſsimus error.* errorem appellat immoderatum ſcribendorum verſuum ſtudium cum amore ſui coniunctum, qualis eſt Suffeni illius apud Catull. & illius non nominati epiſt. de arte poet. *Hic dum ſublimes uerſus ructatur, & errat.*

Non temerè] non ſine magna aliqua cauſa. epiſt. ad Loll. proxima. *non temerè à me Quiuis ferret idem.*

hoc ſtudet vnum] ſic loquitur M. Tull. Phil. ſexta, *unum ſentitis omnes, unum ſtudetis, M. Antonij conatum auertere a rep.*

incogitat] machinatur, molitur. verbum Græcum expreſſit ἐπινοεῖ, ſeu ἐπιβουλεύει. ſed ne quis miretur hanc ſcripturam, vt nouam, *puero'ue incogitat,* ego eam ſine vlla litura reperi in omnibus libris manuſcriptis. neque dubitãdum eſt, quin ſit vera, & recta.

ſiliquis] ſiliqua fructus eſt arboris, quam κεράτιον Græci vocant. de quo Plin. lib. 15. cap. XXIIII. Idem lib. XXIII. cap. VIII. ſcribit ſiliquas recentes ſtomacho eſſe inutiles.

ſecundo] id eſt, ſecundario: qui magnam partem ex furfure conſtat, & non ita multo polline.

malus] κακός, inutilis, nullius bonę frugi, nequam, ἀχρεῖος.

figurat] conformat, fingit, vt rectè, & emendatè loquatur.

Torquet] detorquet, auocat.

præceptis] documentis, ὑποθήκαις. in epiſto. ad Piſon. *Et uitæ monſtrata uia eſt.*

format] inſtituit. translatio eſt, vt ſaty. III. lib. I. *ſic me Formabat puerum dictis.* vide annot. ad Od x. lib. I.

Aſperitatis] ſæuitiæ, χαλεπότητος. ſuprà epiſt. ad Loll. *Aſperitas agreſtis.*

Rectè facta refert] narrat, & mandat litteris, quæ ex virtute facta ſunt.

Orientia tempora notis Inſtruit exemplis] id eſt, exẽpla petit ab antiquitate, quę vel ſequantur, vel fugiant præſentis, & hodiernæ ætatis homines.

ignara mariti] innupta, nondum virum experta, ἄγαμος, ἀνυμέναιος. contrà ſup. Od. XIIII. lib. 3. *nos ò pueri, & puellæ Iam uirum expertæ.*

præſentia numina ſentit] præſentes deos, id eſt, præſens deorum auxilium experitur.

docta prece blandus] id eſt, carmine aliquo à docto poeta conſcripto diis immortalibus blandiens, & ſupplicans.

Auertit morbos] carminibus morbos impendentes propulſat.

locupletem frugibus] abundantem. ſic dixit epiſt. VI. lib. I. *Mancipijs locuples.*

Agricolæ priſci, &c.] Ariſt. lib. VIII. de moribus ad Nicom. oſtendit antiqua ſacrificia, & conuiuia hilariora, fuiſſe inſtituta maximè collectis iam, & conditis frugibus. his verbis, αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι, καὶ σύνοδοι φαίνονται γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδὰς, οἷον ἀπαρχαί. μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλαζον τοῖς καιροῖς. tale eſt illud Virg. Georg I. *Frigoribus parto agricolæ plerunque fruuntur, Mutuaq; inter ſe læti conuiuia curant. Inuitat genialis hiems, curasq; reſoluit: Ceu, preſſæ cum iam portum tetigere carinæ, Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.* Cereri item primitias dabant, eamq; venerantes epulabantur, & conuiuia agitabant inter ſe. quod declarat locus Theocriti in θαλυσ. ἦ γὰρ ἐταῖροι Ἀνέρες εὐπέπλῳ Δαμάτερι δαῖτα τελεῦντι Ὄλβω ἀπαρχόμενοι μάλα γάρ σφισι πίονι μέτρῳ Ἁ δαίμων εὔκριθον ἀνεπλήρωσεν ἀλωάν.

beati

beati] ſuo contenti.

piabant] placabant.ex quo piaculum,ſacrificinm,quo dij offenſi placantur. & peccatum,quod tale ſacrificium deſiderat.

memorem] ſic habent omnes libri ſcripti. quam ſcripturam ſi probanius; meniorem intelligemus, qui obliuiſci non ſinat. quidam legunt *memores*, nullo libro auctore.

Feſcenina per hunc,&c.] id eſt, Feſcenini verſus, qui maxima verborum licentia conſtabant, inuenti per hunc morem, &c. habebant autem locum tùm in ſponſos,tùm in quoslibet alios. Catull. in carmine, quod ſcriptum eſt in nupt.Iuliæ, *Neu diu taceat procax Feſcenina locutio.* T.Liuius Feſceninum verſum commemorat lib.7. annal.

Luſit amabiliter] iocata eſt ſine petulantia, & ſine cuiuſquam offenſione.

Libertasq́; &c.] & libertas quotanmis vſurpata: anniuerſaria.

recurrentes annos] περιπλομένους dicit Homerus.

donec iam ſæuus, &c.] hinc nata eſt vetus comœdia, quæ ne honeſtis quidem familijs pepercit. κωμῳδεῖν enim eſt σκώπτειν, iocandoque maledicere.

doluere cruento Dente laceſsiti] qui fuerant maledictis appetiti, & contumelia affecti,grauiter tulerunt.

fuit intactis quoque cura] non ſolùm,qui læſi fuerunt, iniquo animo tulerunt illam maledicendi licentiam: verùm etiam ij,quos non attigerat, periculo communi proſpexerunt. ſimile eſt illud ſat.1. lib.2. *Dum ſibi quiſque caueat, quanquam eſt intactus.*

quin etiam lex, Pœnaq́; lata] lex lata eſt,& pœna lege conſtituta in eos, qui quenquam maledico carmine deſcriberent. ſic in epiſto. de arte poet. *ſed in uitium libertas excidit,& uim Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusq́ue Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi*. legem XII. tabularum ſignificat: de qua ſaty. 1. libr.2. *Si mala condiderit in quem quis carmina,ius eſt, Iudiciumq́;*.

formidine fuſtis] metu fuſtuarij.

Ad benedicendum] benedicere hoc loco contrarium eſt verbo *maledicendi*. Terent. prologo Phorm. *benèdictis ſi certaſſet,audiſſet benè.*

Græcia capta ferum victorem cepit] hunc locum non ſatis rectè explicant ij, qui in hunc poetam commentarios ediderunt. eſt tamen eius ſententia non obſcura, & ab ipſo Horatio alijs verbis declarata. Græcia (inquit) à Romanis capta, & bello ſubacta, cepit viciſſim victores ipſos. quomodo cepit? id eſt.artes,& diſciplinæ Græcorum, Romanis placuerunt: à Romanis expetitæ, & cultæ ſunt: Romanos delectarunt. Ineſt autem ambiguum non inelegans in verbo *cepit*. capit enim,& is,qui vincit, & is,qui delectat. M. Tull. epiſto. ad Lucceium Q. fil. libr.5. *Genus enim ſcriptorum tuorum,et ſi erat à me uehementer expectatum,tamen uicit opinionem meam:meq́; ita uel cepit,uel incendit*, &c. & off. 3. *ob eam, credo, cauſam, quòd ineſſet in his aliquid probi, quod capiat ignaros.* tale eſt illud T. Liuij libr. XXXIIII. *& iam in Græciam, Aſiamq́ue tranſcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas: & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo,ne illæ magis res nos ceperint,quàm nos illas. Infeſta,mihi credite,ſigna ab Syracuſis illata ſunt huic urbi*,&c.

ferum] indoctum, nondum litteris, & humanitate expolitum. ἡ παιδεία γὰρ ἡμέρους ποιεῖ.

& artes Intulit] Romani bellum Græciæ intulerunt: Græcia artes Italiæ intulit. Romani Græciam bello ceperunt. Græcia Italiam artibus cepit. po-

ſtea-

ſtea quam enim Romani Græcorum imperium euerterunt, totamq; Grçciam in prouinciam redegerunt, tum demum artes, & diſciplinas Græcorum adamarunt.

agreſti] nullis litteris, nullisq; diſciplinis polito: fero: inculto.

ſic horridus ille, &c.] id eſt, hoc modo numerus ille poeticus, inconditus, & impolitus, qui ætate Saturni viguerat, ac floruerat, id eſt, antiquiſſimus, obſoleuit, & in vſu eſſe deſijt.

& graue virus Mund. pep.] id eſt, inquinatam loquendi rationem: inelegantem, atque inuenuſtum faciendorum verſuum modum, nitor, & elegantia Græcarum artium expulerunt.

ruris] ſermonis inconcinni, inuenuſti, illepidi, inornati: ruſticitatis. Catull. in Annales Voluſ. *Pleni ruris, & infaçetiarum* [ſeu *inficetiarum*] *Annales Voluſi cacata charta.* Idem ad Virrum, *Idem infaceto eſt infacetior* [ſeu *inficeto eſt inficetior*] *rure.* Plaut. in Trucul. *rus merum hic quidem eſt pudendum.*

Serus enim] id eſt, ſerò enim ſtudium, animumque ſuum contulit ad ſcripta Grçcorum. ſerus, pro ſerò, frequens apud poetas. Virg. Georg. 3. *Nocte natat cæca ſerus freta.* ſic ſuprà Od. XII. libr. 1. *Serus in cælum redeas.* & ſatyra VII. libr. 2. *iuſſerit ad ſe Mæcenas ſerum ſub lumina prima uenire?* eiuſdem generis ſunt illa, Virg. *nocturnus obambulas.* Horat. ſaty. IIII. lib. 2. *Si ueſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes.*

admouit acumina] ingenij ſui vim contulit ad lectionem librorum Græcorum.

quietus] bellis compoſitis, pace potiens.

Quid Sophocles, quid Theſpis, & Aeſch.] hi fuerunt poetæ tragici, ex quibus Theſpis totus perijt. de eo meminit in epiſto. de arte poet. *Ignotum tragicæ genus inueniſſe camænæ Dicitur, et plauſtris uexiſſe poemata Theſpis,* &c. Aeſchyli tragœdiæ aliquot extant, ne illę quidem admodum integræ, niſi quibus in locis à Franciſco Porto, & Errico Stephano ſunt emendatę.

Tentauit quoque rem, &c.] periculum etiam fecit, poſſet ne Græca in Latinum ſermonem conuenienter, & aptè vertere. *ſi* pro *an*, vt ſæpe alias.

Et placuit ſibi, &c.] id eſt, placuit ſibi Romanus ſcriptor in eo, quòd eſſet natura ſublimis. vel ſic: Romanus ſua ſcripta de Græcis verſa, ſeu ad exemplum Græcorum compoſita adamauit, ac probauit, cum eſſet ſublimis, ac vehemens natura: & ita ad tragœdias ſcribendas natura factus.

ſpirat tragicum] id eſt, ſpiritus habet tragicos. eſt autem genus loquendi Grçcū πνεῖ τραγικόν, vt Α῎ρη πνέων, id eſt, Martem ſpirans, & πῦρ πνέων, ignem ſpirans. & Theocrit. ἐν διοσκούρ. φόνον ἀλλήλοισι πνέοντες. Virg. Georg. 2. *tauri ſpirantes naribus ignem.* & apud Eurip. μέγα πνέειν. ſic enim in Bacchis, κἂν πνέων ἔλθῃ μέγα. Proper. lib. 1. *mollem ſpirare quietem.*

Sed turpem putat in ſcriptis, &c.] id eſt, ſed turpe eſſe putat ſua ſcripta emendare, & deletis verſibus non ſatis cultis, aut vocabulis non ſatis lectis, atque ornatis, alios verſus cultiores, aliaque vocabula ſignificantiora, ac lectiora ſubſtituere. *metuit lituram* dictum pro eo, quod eſt, abhorret à litura, non poteſt ferre, vt ſua ſcripta lituris notentur. ſic in epiſt. de arte poet. *Nec uirtute foret, claris ue potentius armis, Quàm lingua Latium, ſi non offenderet unum. Quæque poetarum limæ labor, & mora,* &c. *metuit,* φυλάττεται, odit, vt annotauimus ſuprà ad Od. 11. libr. 2. ſed non reticebo, in codice Torneſ. & in vno Vat. ſcriptum eſſe, *Sed turpem putat inſcitè, metuitq; lituram.* de qua ſcriptura iudicet lector.

ex medio quia res arceſſit] hunc locum corruptum in omnibus veteribus exemplaribus, quibus vſus eram Romæ, ego partim coniectura ductus, partim

tim à codice Torneſiano, quem Lugduni nactus ſum, adiutus reſtitui. quæ quidem mea reſtitutio ita non ſolùm probabilis, verùm etiam recta, & aperta eſt, vt putem, eam improbaturum neminem. nam quis vnquam Latinorum ita locutus eſt, *res acceſsit de medio*, pro, *res petita, aut ſumta eſt de medio*? dico igitur nomen *res* eſſe numeri multitudinis, quarti caſus. *arceſſere* autem *res è medio* ita dixit, vt dicere ſolemus, *arceſſere a capite*. M. Tull. Top. *Cum autem à genere ducitur argumentum, non erit neceſſe id uſque a capite arceſſere. ſæpè etiam citra licet*, &c. Iam verò notiſſimum eſt, argumenta comœdiarum eſſe humilia, & plebeia, & familiaria: tragœdiarum autem ſublimia, grandia, regia, heroica. itaque harum perſonę ſunt inſignes, illuſtres, amplæ, publicæ: illarum humiles, populares, obſcuræ, priuatæ. Hoc igitur dicit Horatius. Quia comædia res, id eſt, argumentum, & materiam è medio arceſſit, ſeu, è medio ſumit, non ex longinquo aliquo, aut grandi, aut Heroico vitæ genere, iccirco creditur eſſe minimum operoſa, minimumque laborioſa: ſed non eſt ita, &c. corruptus in eodem verbo locus eſt in epiſtola Aſinij Pollionis ad M. Tull. cuius principium *Balbus Queſtor*, libr. x. epiſt. *Treis legiones firmas habeo. quarum unam uigeſimam octauam cum ad ſe initio belli acceſsiſſet Antonius hac pollicitatione*, &c. legendum enim *acceſsiſſet*.

aſpice, Plautus Quo pacto] Hic locus non vno modo explicatur. alij enim putant Plautum reprehendi ab Horatio, hoc modo, vide, quàm negligens ſit Plautus in ſeruando cuiuſque perſonæ decoro, & in tuendis ſenum, amatorum, lenonum, &c. partibus: vide quàm parum ſit accuratus. atque ita, *quo pacto* interpretantur, quàm malè, quàm non accuratè. Sic Plautum carpit in libr. de arte poet. *At neſtri proaui Plautinos & numeros, & Laudauere ſales, nimium patienter utrunque, Ne dicam ſtultè mirati.* alij Plautum ab Horatio laudari putant hoc modo, Aſpice quàm accuratè Plautus ſingularum perſonarum parteis tueatur, &c. quorum vtri rectius ſentiant, pronunciare mihi omnino difficile eſt. Arbitror tamen probabilius eſſe Plautum ab Horatio non reprehendi in eo, in quo maximè poetæ virtus, & præſtantia conſiſtit. Nam ſi neque ſales Plauti, neque numeri ſunt laudandi, vt ſentit Horatius: neque Plautus curat ſuæ cuiuſque perſonę decorum, tueri, ac ſeruare, cuius etiam peccati aiunt iſti Plautum ab Horatio inſimulari, quid eſt, cur vllus Plauto inter poetas comicos relinquatur locus?

Quantus ſit Dorſenn.] huius verſus explicatio pendet à ſuperiorum explicatione. Qui exiſtimant Plautum ab Horatio reprehendi, aiunt Dorſennum nomen fuiſſe cuiuſdam paraſiti in aliqua Plautina comœdia, quæ non extat: qui autem aliter ſentiunt, dicunt hunc Dorſennum poetam fuiſſe comicum, aut Atellanarum ſcriptorem: quod ſi verum eſt, ſic erit hic verſus intelligendus, vt dicat Horat. hunc ſcriptorem nimium ſtudium poſuiſſe in deſcribendis paraſitis: in reliquis perſonis fuiſſe negligentem. in duob. Vatic. & Torneſ. ſcriptum eſt *Doſſennus*.

Quàm non aſtricto percurrat pulp.] quàm laxo, ac diſſoluto ſocco fabulã peragat, id eſt, quàm negligenter, ac diſſolutè fabulas ſcribat. ſoccus enim comœdiæ eſt, cothurnus tragœdiæ.

Geſtit enim numm.] id eſt, ſtudet rem facere duntaxat, loculoſque nummis implere: ſed quis? Plautus ſcilicet: vel, vt alij, Dorſennus Atellanarum ſcriptor.

poſt hoc Secur. cad. an rect. ſtet, &c.] parùm ſollicitus poſt hoc vtrùm exibilctur, atque explodatur comœdia, an probetur, attentiſque animis audiatur, ac ſpectetur. *recto talo* dixit per tralationem, quia qui ſtant, recto ſunt talo. ſic Callim. *εἰς Ἄρτεμιν, τῶν δ' οὐδὲν ἐπὶ σφυρὸν ὀρθὸν ἀνέστη*, id eſt, nihil horum ſtat.

ſtat prætereà in ludo talario, dicunt talum rectum aſſiſtere, & cadere rectum. M.Tull. de Finibus lib. 3. *ſi hoc fingamus eſſe quaſi finem, et ultimum ita iacere talum, ut rectè aſſiſtat: qui talus ita erit iactus, ut cadat rectus, præpoſitum quiddam habebit ad finem.* Iam dicebant *ſtare fabulam*, quæ attentè audiretur, & quę placeret: *cadere, & excidere hiſtriones*, qui explodebantur, qui'ue exigebantur. Græci ἐκπίπτειν quoque dicunt, vt alibi annotauimus. Terent. in prologo Hecyræ, *In his, quas primum Cæcili didici nouas, Partim ſum earum exactus, partim uix ſteti.* & in prologo Phorm. *Quid ſi intelligeret, cum ſtetit olim noua, Actoris opera magis ſtetiſſe, quam ſua,* &c. ibid. *Cum per tumultum noſter grex motus loco eſt.* & in prol. Heaut. *date poteſtatem, mihi ſtatariam agere ut liceat per ſilentium:* id eſt, vt ſtare liceat. nam *ſtatariam agere* translatè poſuit.

Quem tulit ad ſcenam, &c.] id eſt, qui laudis, & gloriæ ſtudio adductus, ad ſcribendas fabulas ſe contulit, ſpectatorum attentione, atque alacritate excitatur, & extollitur: languore, & ſomno animum deſpondet.

Exanimat] ὑπερβολικῶς dictum, pro eo, quod eſt, valdè contriſtat, mærore affligit.

lentus] id eſt, languidus, faſtidioſus. in arte poet. *male ſi mandata loqueris, Aut dormitabo, aut ridebo.*

ſedulus] alacer, ſtudioſus, & ad audiendum promtus, ac paratus, qui non dormitat.

laudis auarum] cupidum, vt in epiſtol. de arte poe. *præter laudem, nullius auaris.*

Subruit] percellit, ſubuertit, mærore afficit, atque affligit, &, vt ſuprà locutus eſt, exanimat.

reficit] recreat, excitat, erigit.

valeat] vox eſt contemnentis, vt ſatyr. VI. *haud mihi uita Eſt opus hac, ait: & ualeat.* ſic enim legendum, non *ua eas.* Terent. in Heaut. *ualeant, qui inter nos diſſidium uolunt.* M.Tull. ad Att. lib. 4. *ſed ualeant recta, uera, honeſta conſilia.* & ita loquuntur Græci Theocritus χαιρέτω ἥ ἱερ. χαιρέτω ὅστις τοῖος. Ariſtoteles μετὰ τὰ φυσικά χαιρέτωσαν ἰδέαι. & M. Tull. ad Att. *At ille tibi* πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ *dicens, pergit Brundiſium.* Plato in Theæteto, ἐατέον τάγε τῶν ἄλλων δοξάσματα χαίρειν. Eurip. Hippoly. coron. τὰς δ' ὑπὲρ κάρα. φοιτῶντας ὄρνις, πόλλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω.

res ludicra] comica & tragica.

Sæpe etiam audacem, &c.] id eſt, ſępè hoc poetam quantumuis audacem, à ſtudio ſcribendi deterret, quòd vulgus, & multitudo imperita in medijs fabulis, vrſum poſcit, aut pugiles, aut gladiatores, aut funambulum, & cetera.

& depugnare parati, Si diſc.] & ita pertinaces, vt ſi equites ab iis diſſentiant, parati ſint armis decertare.

his nam plebecula gaudet] talem calamitatem interueniſſe, cum ageretur Hecyra, dicit prologus Terentianus his verbis, *Hecyram ad uos refero, quam mihi per ſilentium Nunquam agere licitum eſt, ita eam oppreſſit calamitas. Eam calamitatem ueſtra intelligentia Sedabit, ſi erit adiutrix noſtræ induſtriæ. Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria, Funambuli eodem acceſſit expectatio, Comitum conuentus, ſtrepitus, clamor mulierum Fecere, ut ante tempus exirem foras. Vetere, in noua cœpi uti conſuetudine, In experiundo ut eſſem: refero denuò; Primo actu placeo: cum intereà rumor uenit Datum iri gladiatores. populus conuolat. Tumultuantur, clamant, pugnant de loco. Ego intereà meum non potui tutari locum.* non celabo lectorem, in cod. Tornæſiano, & in vno Vatic. legi, *his nam plebecula plaudit.* vt quiſpiã dicere

poſſit,ſcriptum eſſe ab Horatio *plebecula plaudit*. ego iudicium meum in hac re non interpono.

Verum equitis quoque,&c.] Sed iam non ſolum uulgus (inquit) humileſque,atque indocti homines, uerùm etiam equites,& honeſti uiri ab aurium uoluptate, quam erant ex ingenio, artificioque poetæ percepturi, toti ſeſe ad oculorum oblectationem contulerunt.

ad incertos oculos] incertos appellat oculos,quia ſæpe fallunt, ut apparet in infracto remo ſub aqua, in colũbæ collo, in duabus ex lucerna flammis, cum oculum torſeris. quod tamen negat Epicurus oculorum eſſe mendacium, ſed opinionum. Lucret. lib. 4. *Quæ uiolare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt Nequicquam,quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi,quos addimus ipſi,Prouiſis ut ſint,quæ non ſunt ſenſibu' uiſa.*

Quattuor,aut plũres aulæa,&c.] aulęis obtendebatur,ac prætexebatur ſcena, ut obſtarent populo, dum fabularum actus commutarentur, ut epiſtola de arte poet. *Tu quid ego,& populus mecum deſideret, audi: Si plauſoris eges aulæa manentis, & uſque Seſſuri, donec cantor, uos plaudite, dicat.* Aulæa igitur(inquit)remouentur è ſcena,contrahuntur, & complicãtur in quattuor horas,aut plures,dum pugnæ ſimulacrum aliquod editur,dumq́ue fuga equitum,ac peditum repræſentatur,dum uincti reges per triumphum ducuntur. admonendus eſt autem lector minus exercitatus in litteris, corruptè ſcriptum eſſe in quibuſdã codicibus *haud plures*,cum legendum ſit *aut plures*.

Dum fugiunt,&c.] dum imago fugientium hoſtium ſubiicitur oculis ſpectatorum. alij per equites,equeſtris ordinis homines,& per pedites,plebem ſignificari uolunt: à quibus diſſentio, maloq́; fugam hoſtium ſimulatam intelligi,tùm propter uerbum *fugiunt*,tùm propter alterum illud,quod ſequitur,*peditum*. niſi quis referat ad equitum,peditumq́; centurias,in quas diuiſus erat populus Romanus. ſic epiſt. de arte poet. *Romani tollent equites,peditesq́ue cachinnum.*

Mox trah.manib.reg.for.] id eſt,mox reges opulenti,ac potentes, manibus à tergo reuinctis,per triumphum ducuntur.

Eſſeda, feſtinant] eſſeda uehicula ſunt Gallica. Cic. ad Treb. *eſſedum aliquod ſuadeo rapias,et ad nos quam primum recurras.* Virgil. Georg. 2. *Belgica uel molli melius feret eſſeda collo.* utebantur eò & Britanni. Cæſar libr. 4. de bello Gall. *At barbari conſilio Romanorum cognito,præmiſſo equitatu,et eſſedarijs(quo plerũque genere in prælijs uti conſueuerunt) reliquis copijs ſubſecuti. noſtros nauibus egredi prohibebant.* ibi. *reliquos incertis ordinibus perturbauerant: ſimul equitatu,atque eſſedis circũdederant.*

pilenta] pilentum, uehiculum,quo matronæ uehebantur. Feſtus. utitur. T. Liuius lib. 5. Annalium.

petorrita] petorritum, nomen, & uehiculum Gallicum. ſcribitur autem duob. *rr*. in omnibus libris antiquis.

Captiuum ebur] uel ſigna ex ebore,uel elephanti.

captiua Corinthus] id eſt,ſimulacrum Corinthi,quam L. Mummius cepit,ac deleuit. portabantur enim oppidorum captorum ſimulacra in triumphis. M. Tull. in Piſonem. *uertes te ad alteram ſcholam: diſſeres de triumpho. Quid tandem habet iſte currus? quid uincti ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum?* Tibul. libr 2. *Vt Meſſallinum celebrem, cum præmia belli Ante ſuos currus oppida uicta feret.* T. Liuius lib. XXXVII. *Tulit in triumpho ſigna militaria* CCXXXIIII. *oppidorum ſimulacra* CXXXIIII.

rideret Democritus] homo ad ridendas vulgi ineptias, & curas inanes maximè propenſus. quem commemorat & M. Tullius de riſu uerba facturus libr. 2. de orat. ad Q. frat. *Atque illud primum, quid ſit ipſe riſus, quo pacto concitetur,*

ubi

ubi ſit, quomodo exiſtat, atque ita repentè erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus, et quo modo ſimul latera, os, uultum, oculos occupet, uiderit Democritus. ſignificat autem Horatius, inſulſo, & inepto more, nimium apparatum adhiberi in fabulis, proptereà quòd in eo ſpectando populus occupatus, minus attentum, minusque alacrem ſe præbeat hiſtrionibus aud torem. eundem morem oſtendit M. Tull. ſua iam ætate increbuiſſe, eumque ualdè uidetur improbare epiſtola ad Marium, lib. 7. his uerbis. *Noſti reliquos ludos. qui ne id quidem leporis habuerunt, quod ſolent mediocres ludi. Apparatus enim ſpectatio tollebat omnem hilaritatem. quo quidem apparatu non dubito, quin animo æquiſſimo carueris. quid enim delectationis habent ſexcenti muli in Clytemneſtra? aut in equo Troiano crateratum tria millia. aut armatura uaria peditatus, et equitatus, ut in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attuliſſent.*

ſeu Diuerſ. conſ. gen. &c.] id eſt, ſiue animalis genus ex camelo, & panthera concretum ſpectaret populus, ſiue elephantum album. pantheram confuſam camelo camelopardalim appellant. Varro lib. 4. de ling. Lat. *ut Alexandria camelopardalis nuper adducta, quòd erat figura ut camelus: maculis, ut panthera.*

mimo] hiſtrione, ut epiſt. ad Loll. ſup. li. 1. *aut partes mimum tractare ſecundas.*

Scriptores] poetas. nam appellatione ſcriptoris omnes, qui quiduis ſcripſerunt, intelliguntur.

aſello Fabellam ſurdo] poetas exiſtimaret inanem operam ſumere, quia populus non attendit: prouerb. *ſurdo narrare fabulam*. hoc eſt, cum eo loqui, qui non audiat, qui non attendat, qui ſermonem negligat, aut reſpuat. Terent. in Heautontim. *ne ille haud ſcit, quam mi hi nunc ſurdo narret fabulam*. Virg. in Gallo. *Non canimus ſurdis, reſpondent omnia ſiluæ*. Lucret. lib. 5. *Nec ratione docere ulla, ſuadereque ſurdis. Quid ſit opus facto*. ſed obſeruatione dignum eſt, Horatium duo prouerbia iunxiſſe. de uno diximus. eſt & alterum, *aſino fabulam narrare* quod à Græcis ſic effertur, ὄνῳ τις ἔλεγε μῦθον· ὁ δὲ τὰ ὦτα ἐκίνει. id eſt, *aſino quidam fabulam narrabat: ille autem aureis mouebat.*

Nam quæ peruincere voces, &c.] id eſt, quis hiſtrio tantum uoce contendat, ut populi ſtrepitum, & clamorem ſuperare poſſit? ſic in epiſtola de arte poet. de iambo, *et populares Vincentem ſtrepitus.*

Garganum mugire putes, &c.] populi ſtrepitum cum ſonitu, & quaſi mugitu, quem ſiluę Gargani montis edunt, uentis agitatæ, & cum murmure maris concitati, comparat. Eſt autem mons Garganus in Apulia. ſup. Od. ix. lib. 2. *aut Aquilonibus Querceta Gargani laborant.*

quibus oblitus actor, &c.] ſignificat hoc tam exquiſito apparatu non ornari actorem, neque commendari, ſed commaculari. hoc enim ualet uerbum oblini. non enim dixit, *quibus ornatus actor*, ſed *quibus oblitus*.

concurrit dextera læuæ] plauſus à populo datur, non propter actoris orationem, quippe qui nihil dum dixerit, ſed propter eius ueſtitum, atque ornatum ſuperuacaneum, & nimis elegantem, & luxurioſum.

Lana Tarentino, &c.] quid igitur placet ſpectatoribus? ueſtitus ianthinus, id eſt, uiolacei coloris.

quæ facere ipſe recuſem] quia comœdias ſcribere nolim.

malignè] parcè, exiguè. hæc enim uis eſt huius uocis. Catull. de Variſcorto. *Non (inquam) mihi tam fuit malignè*, &c. id eſt, anguſtè. non ita fuit mihi res anguſta nam & Seruius ſcribit malignum idem eſſe, quod anguſtum, ad illum locum Virg. libr. 6. *Quale per incertam Lunam ſub luce maligna*. Plutus Bacch. *Iuſtus, iniuſtus: malignus, largus: commodus, incommodus*. Virg. Georg. 2. *Difficiles primum terræ, colleſque maligni*, id eſt, ſteriles. Horat. ſat. v. li. 1. *Differtum nautis, cauponibus atq; malignis.*

malignis. T. Liuius lib. 34. annal. *Sed in purpura, quæ teritur, abſumitur, iniuſtam quidem, ſed aliquam tamen cauſam tenacitatis uideo: in auro uerò, in quo præter manus pretium, nihil intertrimenti fit, quæ malignitas eſt?* Idem lib. 39. *& malignè omnia præbentibus ſuis, meretriculæ munificentia ſuſtinebatur.*

Ille per extentum funem, &c.] id eſt, uidetur mihi rem omnium factu difficillimam præſtare poſſe.

meum qui pectus inaniter] id eſt, qui meum animum commouere, & inani metu perterrere: qui me ira concitare, uel contrà ad lenitatem inflectere, cæterisque animi motibus afficere poteſt.

Irritat] ὀργίζει ad iram impellit, epiſt. ad Piſon. *iuuat, aut impellit ad iram.* uerbum irritandi qui ſcribendum eſſe uno *r* arbitrantur quaſi ab ira deducatur, falluntur. lege annotata ad Od. XXVIII. lib. 3.

mulcet] delectat, &, ut illo loco epiſt. ad Piſon. *iuuat.*

Vt magus] uult Horatius, poetam, uim habere permouendorum animorum, & quaſi faſcinandorum oculorum, inſtar magorum, qui carminibus, & uenenis, & arte magica portenta faciunt. M. Tull. de nat. Deor. lib. 1. *Cum his coniungere licet portenta magorum, Aegyptiorumque in eodem genere dementiam.* Hor. ſup. Od. XXVII. lib. 1. *Quæ ſaga, quis te ſoluere Theſſalis Magus uenenis, quis poterit Deus?* Erāt autem magi ſapientes Perſarum. M. Tull. de diuin. lib. 1. *Cyro magos dixiſſe (quod genus ſapientum, & doctorum habebatur in Perſis) ex triplici appetitione ſolis, XXX. annos Cyrum regnaturum eſſe, portendi.* magicas artes commemorat Virg. Aen. 4. *Teſtor cara Deos, & te germana, tuumque Dulce caput, magicas inuitam accingier artes.* artis magicæ uanitatem compluribus locis exagitat Plinius.

& modo me Thebis, &c.] uſque adeò aptè, & commodatè res geſtas deſcribit, ut, qui audiunt, in ijs locis, ubi geſtæ ſunt, intereſſe, & præſtò eſſe uideantur: ut ſup. Od. 1. libr. 2. *Audire magnos iam uideor duces, Non indecoro puluere ſordidos.* & ibid. *Iam nunc minaci murmure cornuum Perſtringis aures, iam litui ſtrepunt.* idem in epiſtol. de arte poet. *Non ſatis eſt pulchra eſſe poemata, dulcia ſunto, Et quocunque uolent, animum auditoris agunto.* ſic Ariſt. περὶ ποιητικῆς. δεῖ δὲ τοὺς μύθους συνιστάναι, καὶ τῇ λέξει συναπεργάζεσθαι ὅτι μάλιστα πρὸ ὀμμάτων τιθέμενον. οὕτω γὰρ ἐναργέστατα ὁρῶν, ὥσπερ παρ' αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὸ πρέπον, καὶ ἥκιστα ἂν λανθάνοι αὐτὸν τὰ ὑπεναντία. id eſt, *oportet autem fabulas componere, & conficere etiam uerbis, quam maximè oculis res ſubijcientem. Sic enim perſpicuè cernens, tanquam interſit in rebus ipſis agendis, reperiet decorum, minimeque eum latebunt ea, quæ aliquantum repugnant.*

Verum age, & ijs, qui] Verùm age (inquit) Auguſte, etiam eos poetas, qui ſcribere nolunt: neque ſpectatorum faſtidium, ac ſuperbiam ferre poſſunt, ſed ſeſe lectori committere malunt, cura libera, aut certè eorum curam minue. Nam, quãuis ſit eis res cum lectore, non cum ſpectatore, non tamen iccircò ſine magno ſui nominis, ſuæq; exiſtimationis periculo ſcribunt. Præterea uaria ſunt hominum iudicia: neque idem ſcribendi genus probant omnes. Excitandi igitur tibi ſunt poetarum animi, magniſque præmijs inuitandi, ut uel neglectis, uel ſuperatis tot difficultatibus, ſeſe totos ad ſcribendum conferant. Quidam ſic hunc locum explicant. diligentius attende, & conſidera, qui poetę probandi ſunt, qui non: nonnihil cogitationis, & curæ confer in hanc rem, ut attendas, & iudices, qui poetæ tanto nomine digni ſint, qui contra indigni: quam quidem explicationem uidetur ſequi Porphyr. ego autem non probo. nam hoc *reddere curam breuem* tale eſt, quale illud apud T. Liuium lib. 27. *breuem illi lætitiam, qua exultet, facturum.*

ſi munus Apoll. dign. Vis compl. lib.] ſi bibliothecam, quam ędificandam

dam

dam curaſti in aditu templi, quod abs te conſecratum eſt Apollini, uis libris complere. ſup. epiſt. ad Iulium Flor. 1. *& tangere uitet Scripta, Palatinus quæcunque recepit Apollo.*

& vatibus add. calc. Vt ſtud. m.] id eſt, & ſi uis poetas excitare, ut maiore ſtudio in artem poeticam incumbant.

Helicona virentem] Bœotiæ montem, Muſis conſecratum: in quo Heſiodus, poeta factus eſt in lib. de arte poet. *& excludit ſanos Helicone poetas.* lege annot. ad Od. XII. lib. I. ibi. *Aut in umbroſis Heliconis oris.*

Vt vineta egomet cædam mea] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota: id eſt, ut meipſum omnium primum reprehendam. ut mihi ipſe detraham omnium primo. ductum fortaſſe ab ijs, qui cum cenſuiſſent uineta omnia, ſuccidenda, propter mala, & incômoda, quæ à uino in homines proficiſcuntur, à ſuis uinetis cædendi initium facere uoluerunt. uel ſimpliciter ab ijs, qui ſua ipſi lædunt, minuunt, & oppugnant.

Cum tibi librum Soll. dam.] primum, & uſitatum poetarum peccatum libros ſuos principibus: & claris uiris intempeſtiuè obtrudere, uerbi gratia, occupatis, & maiore aliqua cogitatione, & cura ſuſpenſis: quod in ſua re uetat Hor. ſup. epiſt. ad Vinnium Aſell. *Auguſto reddes ſignata uolumina Vinni, Si ualidus ſi lætus erit, ſi denique poſcet*

cum lædimur, vnum Si quis, &c.] alterum peccatum, cum offendimur, & moleſtè ferimus, ſi quis amicorum noſtrorum unum aliquem è uerſibus noſtris audeat improbare.

Cum loca iam recit. reu. irr.] tertium, cum ea, quæ iam recitauimus, repetimus non reuocari ab eo, qui audit, neque lectionem repetere iuſſi; quia ſcilicet ea nobis venuſta ſtultè uideantur.

Cum lamentamur, &c.] quartum, cum querimur, noſtra ſcripta ab hominibus non cognoſci, atque ita, præmia eis merita non perſolui.

& tenui ped. poem. f.] id eſt, poemata ſummo ſtudio, acerrimoque ingenio elaborata. *tenui* igitur, id eſt, ſubtili. tralatio enim eſt à lino, ſeu lana, quæ carpitur, & digitis trahitur, ac deducitur, licet reclament quidam. Adiuuat me Catullus, & quidem pulcherrimis uerſibus (ut ſolet cetera) hanc lanæ ducendæ rationem deſcribens. *Dextera tum leuiter deducens fila ſupinis Formabat digitis: tum prono pollice torquens Libratum teretis uerſabat turbine fuſum: Atque ita decerpens æquabat ſemper opus dens,* &c. Idem eod. carm. *Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.* Adiuuat & Varro lib. 6. de ling. Lat. his uerbis. *In Menæchmis Plauti; Inter ancillas ſedere iube at; lanam carpere, Idem eſt hoc uerbum, &c. Carpere à carendo, quod eam tum purgant, ac deducunt, ut careat ſpurcitia. ex quo tum carminari dicitur lana, cum caret eo, quod eſt nequam.* Poſtremo mecum facit & Macrob. lib. 6. qui ad hunc locum Virg. in Sileno, *deductum dicere carmen.* notat, *Deductum pro tenui, & ſubtili eleganter poſitum eſt. ſic autem et Afran. in Virgine. uerbis pauculis reſpondit, triſtis, uoce deducta. malleque ſe non quieuiſſe dixit. Item apud Cornific. Deducta mihi uoce garrienti.* Pomponius in Atellana. *Vocem deducas oportet, ut mulieris uideantur uerba.* ſic Hor ſaty. 1. lib. 2. *ſimileſq; meorum Mille die uerſus deduci poſſe.*

Cum ſperamus eo rem venturam, &c.] quintum, cum tantum nobis arrogamus, tantique noſtra ſcripta facimus, ut ſperemus, te ſtatim ut audieris, nos uerſus ſcribere, ultro iuſſurum, ut ad te accedamus, atque ab egeſtate nos uindicaturum. *Arceſſas* autem legendum, non *Accerſas.* & ita habent omnes eod. manu ſcripti.

commodus] de hac uoce uide annot. ad Od. VIII. lib. 4.

Sed tamen eſt operæpretium cogn.] id eſt, opera in hoc benè collocatur,

tur, vt cognoſcamus, quales cuſtodes, ac tutores habeat virtus. ęditui ſunt templi cuſtodes. hoc loco ponitur hoc nomen translatè pro iis, qui virtutem clarorum virorum ſuis ſcriptis ab obliuione hominum, iniuriaque temporis vindicandam ſuſcipiunt, quales ſunt poetę.

quales Aedituos] id eſt, quales ſcriptores: quales ſui nominis præcones, ac prædicatores habeat.

Cherilus] malus poeta. de quo in lib. de arte poet. *Sic mihi, qui multum ceſſat, fit Cherilus ille, Quem bis, terque bonum cum riſu miror.* ſignificat Hor. ſæpe malos poetas à regibus, & clariſſimis viris bonos haberi, magnisque præmijs ornari. ſimile quiddam ſcribit M. Tull. in orat. pro Archia poeta, de Syllæ in quendam ignobilem, & indoctum poetam liberalitate, his verbis, *Syllam nos in concione uidimus, cum ei libellum malus poeta de populo ſubieciſſet, quod epigramma in eum feciſſet tantummodò alternis uerſibus longiuſculis, ſtatim ex ijs rebus, quas tunc uendebat, iubere ei præmium tribui ſub ea conditione, ne quid poſteà ſcriberet.*

male natis] non dixit malè factis, ſed malè natis, vt oſtendat, inuita (vt dicitur) Minerua, id eſt, repugnante natura eſſe factos. Nam (vt ſcribit M. Tull.) *ſic à ſummis hominibus, eruditiſſimisq; accepimus, cæterarum rerum ſtudia et doctrina, et præceptis, et arte conſtare: poetam natura ipſa ualere, et mentis uiribus excitari.* qua de re alibi plura. Nomen Cherilus apud Ariſtot. in exempl. Aldinis ſcribitur per diphth. ει. ſic enim Topic. η. Ἔτι δὲ σαφήνειαν παραδείγματα οἰστέον. παραδείγματα δὲ οἰκεῖα, ἐξ ὧν ἴσμεν. οἷα Ὅμηρος· μὴ οἷα Χείριλος, id eſt, *ad claritatem porrò exempla ſunt afferenda. exempla autem propria, et ad rem accommodata, ex iis, quæ ſcimus, ducta: qualia Homerus, non qualia Cherilus.* huius Cherili vulgatiſſimus extat verſiculus ille Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχεῖν, id eſt, (vt Lucr. interpretatur lib. 1.) *Stillicidi caſus lapidem cauat*, vel (vt idem lib. 4. extr.) *Non'ne uides etiam guttas in ſaxa cadentes Humoris, longo in ſpatio pertundere ſaxa?*

Rettulit acceptos] referre acceptum alicui, eſt fateri, ſe ab eo accepiſſe: idque in codicem accepti referre: denique eſt quaſi debitorem ſe profiteri. ſignificat etiam interdum fateri, ſibi pecuniam à ſe creditam, à debitore eſſe ſolutam. M. Tull. pro Cęcinna. *ſe habere ait argentarij tabulas, in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptaque relata.* per translationem autem dicimus, *acceptum referre* alicui bonum, pro eo, quod eſt, ingenuè fateri, ac prædicare, ſibi illius opera, ac beneficio id boni eueniſſe. vt M. Tull. ad Attic. lib. 1. *ornatiſſimeque de meo conſulatu locutus eſt, ut ita diceret, ſe, quòd eſſet ſenator, quòd ciuis, quòd liber, quòd uiueret, mihi acceptum referre.* & referre illi malum acceptum, eſt illum mali auctorem, & cauſam prædicare, vel mali cauſam in eum conferre. vt idem M. Tull. Philipp. 11. *omnia denique, quæ uidimus (quid autem mali non uidimus?) ſi rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio.* eadem autem ratione dicimus *refero acceptum huic, uel illi rei*, qua ratione, *refero acceptum perſonæ*, vt idem pro Deiotaro. *uerum omnem tranquillitatem, & quietem ſenectutis acceptam refert clementiæ tuæ.* idem Philipp. 11. *ego enim amplius* LLS *ducenties acceptum hereditatibus retuli.* Atque ita hoc loco loquitur Hor. verſibus incultis rettulit acceptos Philippos, id eſt, gloriatus eſt, vel gloriari ei licuit, ſe ab Alexandro Philippos, quod erat regale nomiſma, opera, vel beneficio verſuum ſuorum abſtuliſſe. *uerſibus incultis* enim dandi caſus eſt, non ſeptimi, vt alij exiſtimant.

philippos] genus erat nummi aurei à Philippo Macedonum Rege ſic appellatum. Plautus Bacchid. *me miſit miles ad eam Cleomachus uel ut ducentos philippos reddas aureos, uel ut hinc in Elatiam hodie eat ſecum ſimul.* ibid. *Da mihi ducentos nummos philippos, te obſecro.*

nomiſma] *νόμισμα.* nomen Græcum eſt, *ἀπὸ τοῦ νόμου,* id eſt, à lege dictum·lege enim valet nummus.

tractata] contrectata manibus.vt epiſt.ad librum ſuum. *Contrectatus vbi manibus ſordeſcere uulgi Cœperis.*

remittunt] reddunt,vt epiſt. de arte poet. *poſcentique grauem perſæpe remittit acutum.*

Splendida facta linunt] res præclarè geſtas, & laudabiles inquinant, & contaminant. ſic Plautus Moſtell. *una opera ebur atramento candefacere poſtules.* huic loco non admodum diſſimilis ille eſt Od.v1.lib.1. *Laudes egregij Cæſaris, et tuas Culpa detercre ingeni.*

poema tam ridiculum] Cherili mali poetæ.

tam carè] tam caro pretio. Itaque quidam hic *tam caro* legendum putant: aiuntq; ita olim Latinos eſſe locutos.

Edicto vetuit, ne quis ſe, præter Ap.] hac de re ſic M.Tull. in epiſt.ad L. Lucceium Qu. Filium. lib.v. *Neque enim Alexander ille gratiæ cauſa ab Apelle potiſſimum pingi, et à Lyſippo fingi volebat: ſed quòd illorum artem cum ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat,* &c.Et Plutarch. in Alexandro. *τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν. ὑφ' οὗ μόνου καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι,* id eſt, *corporis ſpeciem ſtatuæ à Lyſippo fictæ omnium ſtatuarum optimè exprimunt, atque oſtendunt: à quo uno etiam ipſe Alexander ſe effingi volebat.* Idem; ſic de vtroque lib. *περὶ τῆς Ἀλεξάν. τύχης. Ἦν δὲ καὶ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος, καὶ Λύσιππος ὁ πλάστης κατ' Ἀλέξανδρον· ὧν ὁ μὲν ἔγραψε τὸν κεραυνοφόρον οὕτως ἐναργῶς, καὶ κεκραμένως, ὥστε λέγειν, ὅτι δυοῖν Ἀλεξάνδροιν ὁ μὲν Φιλίππου γέγονεν ἀνίκητος, ὁ δ' Ἀπελλοῦ ἀμίμητος.* id eſt, *Erat autem et Apelles pictor, et Lyſippus ſtatuarum fictor ætate Alexandri; quorum alter pinxit Alexandrum κεραυνοφόρον,* id eſt, *fulmen ferentem, ita expreſſè, atque (ut ita dicam) euidenter, et temperatè, ut diceret, duorum Alexandrorum eum, qui natus eſſet ex Philippo, eſſe inuictum: eum autem, qui ab Apelle fictus, non imitabilem.* ibid. paulo poſt de Lyſippo. *Διὸ καὶ μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευε Λύσιππον εἰκόνας αὐτοῦ δημιουργεῖν. Μόνος γὰρ οὗτος, ὡς ἔοικε, κατεμήνυε τῷ χαλκῷ τὸ ἦθος αὐτοῦ, καὶ συνεξέφερε τῇ μορφῇ τὴν ἀρετήν,* &c. id eſt, *Quapropter et Lyſippum ſolum iubebat Alexander ſui imagines fabricari. hic enim ſolus, (ut apparet) mores ipſius ære indicabat, et unà cum forma uirtutem exprimebat.* Ageſilaus autem, vt loco ſuprà producto ſcribit M.Tull. *neque pictam, neque fictam ſui imaginem paſſus eſt eſſe.* ſed hoc mox ſuo loco dicemus.

alius Lyſippo] id eſt, alius à Lyſippo, vel quàm Lyſippus, vt ſup. epiſt. ad Quinct. *Ne ue putes alium ſapiente, bonoq; beatum.*

duceret æra Fortis Alex.] id eſt, ſtatuas æreas efficeret, quibus Alexandri facies, & figura corporis exprimeretur. *æs ducere,* valet *ἐλαύνειν,* id eſt, malleis extendere: ex quo ductile. Verùm cum ex ære, aut ex vllo alio metallo ducto ſtatuæ fingi non poſsint, ſed ex fuſo potius fiant, videtur hic locus non carere difficultate. mihi quidem ſemper fuit ſuſpectus. adde quòd conſtat, Lyſippũ æs fudiſſe, & ex ære fuſo ſigna feciſſe. Quid igitur dicendum? è duobus alterum: vel tranſlationem eſſe ab iis, qui malleis tundunt, ad eos, qui fundunt: vel legendum *funderet æra.* vt loquitur ſatyr. III. lib. 2. *Quid ſculptum infabrè, quid fuſum durius eſſet.* Quoniam autem inter has ſcripturas *funderet,* & *duceret,* nimium intereſt, ita vt non ſit veriſimile, librarios illos, qui manu libros deſcribebant, ſimilitudine vocum, aut litterarum peccaſſe, afferam verbum totidem litteris, quæ ſi tranſponantur, erit alteri idem, nempe *cuderet.* Si coniecturæ igitur locus eſt, putauerim ab Horatio ſcriptum eſſe *cuderet æra,* tranſpoſitiſque

poſteà

poſteà litteris ex recta ſcriptura *cuderet*, factam eſſe hanc vulgatam, *duceret.* Illam autem hac eſſe meliorem, Virgilij auctoritate, & teſtimonio probabo, qui ita loquitur Aen.vi. *Excudent a'ij ſpirantia mollius æra.*

quòd ſi Iudicium, ſubtile videndis, &c.] id eſt, quod ſi iudicium Alexandri acerrimum in cognoſcenda, ac perſpicienda artis pingendi, & fingendi præſtantia, ad verſus, & poeticam transferres, liquidò iurare poſſes, eum pinguem eſſe, tardum, atque hebetem. Sed ex iis, quæ ſcribit Aelianus Variæ hiſt. lib.2 apparet neque Alexãdrum ſatis acri iudicio in pictura fuiſſe, neque Apellem eius iudicio multum tribuiſſe. Nam, cum Alexander (vt tradit ille) ſui quandam imaginem vidiſſet ab Apelle pictam, neque eam merita laude affeciſſet: equus eius autem ad equum in ea tabula pictum adhinniiſſet, tanquam ad equum verum, fertur Appelles dixiſſe, at, ô Alexander, videtur equus tuus eſſe in arte pingendi te multo intelligentior.

Bœotum in craſſo, &c.] M.Tull.lib.de fato oſtendens quantum inter locorum naturas interſit, ita ſcribit. *Inter locorum naturas quantum interſit, uidemus: alios eſſe ſalubres, alios peſtilentes, in alijs eſſe pituitoſos, et quaſi redundantes, in alijs exiccatos, atque aridos: multa ſunt alia, quæ inter locum, & locum plurimum differunt: Athenis tenue cælum: ex quo acutiores etiam putantur Attici: Craſſum Thebis: itaque pingues Thebani, & ualentes,* &c. Quo ex loco intelligere licet Bœotios, qui craſſo cælo vterentur (Thebæ enim in Bœotia fuerunt) pingues, craſſos, atque hebetes fuiſſe. Pindarus quidem Olymp. ϛιδ' ϛ. prouerbium vetus maledicti loco in Bœotios fatetur eſſe iactatum, *ſuem Bœotiam*, iubetq; Aeneam quendam chori magiſtrum ſocios cohortari, dent operam, vt intelligant auditores, ac ſpectatores, hoc prouerbium in Bœotios non cõuenire, neque ſe ſues eſſe, ſed Muſarum alumnos. Pindari verba ſunt hæc. πρῶτον μὲν ἥραν παρθενίαν κελαδῆσαι, γνῶναί τ' ἔπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαθέσι λόγοις, εἰ φεύγομεν Βοιωτίαν ὗν, &c. Bœotum autem accipio in accuſandi caſu, vt referatur ad Alexandrum, hoc modo: iurares Alexandrum eſſe Bœotium in aere craſſo natum, non vt alij, Bœotûm, pro Bœotorum. Nam Bœotum dixit vt Græci Βοιωτόν.

At neque dedecor. tua de ſe iud. atque, &c.] non dedecorant tua de ſe iudicia, quia quales eos eſſe iudicaſti, tales eos eſſe conſuetudo vitæ, & dies, & eorum ſcripta comprobarunt: neque iidem munera, quæ abs te acceperunt, dedecorant, quia apud dignos ſunt collocata.

multa dantis cum laude] multa tua cum laude.

tulerunt] acceperunt, conſecuti ſunt, vt ſup. Od.viii.lib.4. *neque tu peſſima munerum ferres.*

Variusque] de quo ſuprà Od.vi.lib.1. *Scriberis Vario.* & ſaty.vltim.lib.1. *Plotius, & Varius.*

Nec magis expreſsi vultus, &c.] ſic M.Tull.in orat.pro Archia poe. *An cum ſtatuas, & imagines non animorum ſimulacra, ſed corporum ſtudioſè multi ſummi homines reliquerint: conſiliorum relinquere, ac uirtutum noſtrarum effigiem non multo malle debemus, ſummis ingenijs expreſſam, & politam?* & Horat.ſup.Od.viii.lib.4. *Non inciſa notis marmora publicis, Per quæ ſpiritus, et uita redit bonis Poſt mortem ducibus,* &c. *Eius, qui domita nomen ab Africa Lucratus redijt, clarius indicant Laudes, quàm Calabræ Pierides.* Iccircò Ageſilaus ille (ut ſcribit Xenophon in eius vita) ne qua ſui corporis imago extaret, magnopere cauit: animi autem monumenta conſtituere nunquam deſinebat. ſic Xenoph. καὶ τοῦ μὲν σώματος εἰκόνα στήσασθαι ἀπέσχετο, πολλῶν αὐτῷ τοῦτο δωρεῖσθαι θελόντων· τῆς δὲ ψυχῆς οὐδέποτε ἐπαύετο μνημεῖα διαπονούμενος. quod retulit M.Tull.in ep ad L.Luceium Qu.Filium, his uerbis, *Neq; minus enim eſt Spartiates Ageſilaus ille perhibendus, qui*

neque

neque pictam, neque fictam imaginem ſui paſſus eſt eſſe, quàm, qui in eo genere laborarunt. Vnus enim Xenophontis libellus in eo Rege laudando facile omnes omnium imagines, ſtatuasque ſuperauit. Idem fuiſſe M. Catonis Cenſorij de ſtatuis iudicium narrat Plutarch. his verbis. Καίτοι πρότερον αὐτὸς κατεγέλα τῶν ἀγαπώντων τὰ τοιαῦτα, καὶ λανθάνειν αὐτοὺς ἔλεγεν ἐπὶ χαλκέων, καὶ ζωγράφων ἔργοις μέγα φρονοῦντας· αὐτοῦ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν ταῖς ψυχαῖς περιφέρειν τοὺς πολίτας. πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκεῖνος οὐκ ἔχει, μᾶλλον γάρ, ἔφη, βούλομαι ζητεῖσθαι διά τι μου ἀνδριὰς οὐ κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται, id eſt, *Atqui prius ipſe deridebat eos, qui huiuſmodi rerum (nempe ſtatuarum) cupiditate afficiuntur: & dicebat eos ignorare ſe operibus, fabrorum, & pictorum gloriari; ſui autem pulcherrimas imagines ciues ſuos in animis ferre. ijs autem, qui mirabantur, illum, cum plerique ignobiles, atque inglorij ſtatuas haberent, nullam habere, dicebat ſe malle quæri quamobrem nulla ſibi ſtatua eſſet poſita, quam cur eſſet poſita.*

Repentes per humum] id eſt, humiles, & veluti humi repentes, & orationi ſolutæ ſimillimos, quales ſunt epiſtol. & ſatyræ. Pindarus appellat λόγους χαμαιπετῶν alij per humiles ſermones putant humilia, & plebeia argumenta ſignificari, vt epiſtolarum, ac ſatyrarum: quibuſcum non pugnabo. nam propemodum mecum faciunt.

confecta duella] bella debellata, id eſt, tranſacta, ac finita.

Clauſtraq; cuſtodem, &c.] portas Iani clauſas: quod pacis tempore tantùm fiebat. ſic ſup. Od. xv. libr. 4. *& uacuum duellis Ianum Quirini clauſit.*

Et formidatam Parthis re p. R.] nam Parthi ſigna Craſſis ademta, ad Cæſarem Auguſtum vltrò remiſerunt Od. quam modò commemoraui *tua Cæſar ætas Fruges, & agris rettulit uberes, Et ſigna noſtro reſtituit Ioui Derepta Parthorum ſuperbis Poſtibus.*

Si, quantum cuperem. poſſem quoque] id eſt, ſi voluntati par eſſet ingenium, & facultas. ſic ſaty. 1. lib. 2. *cupidum pater optime uitres Deficiunt: neq; enim quiuis horrentia pilis Agmina, nec fracta perenneis cuſpide Gallos, Aut labentis equo deſcribet uulnera Parthi.*

recuſent] id eſt, non poſſint. ſic in epiſt. de arte poet. *quid ferre recuſent, Quid ualeant humeri.*

Sedulitas autem, ſtultè quem d. v.] id eſt, qui ſtulta ſedulitate, ſtudioque inepto, atque intempeſtiuo officium, operamque ſuam alicui pollicentur, atque obtrudunt, moleſti ei ſunt potius, quàm grati: vel hoc modo, qui ſtultè, & ineptè quantumuis ſeduló alterum diligunt, moleſtiam ei exhibent potius, quam placent: ſed ij maximè, qui ſuos verſus, ſuumque artificium venditant. meritò igitur malè precatur Phædra nutrici apud Eurip. in Hippol. his verbis, ὄλοιο καὶ σὺ, χ᾽ ὥστις ἄκοντας φίλους Πρόθυμός ἐστι μὴ καλῶς εὐεργετεῖν, id eſt, *Dij te perdant, & quiſquis de amicis inuitis ſtudet non honeſtè benè mereri.*

Diſcit enim citius, meminitq; l. ill. &c.] ſententia hæc latiſſimè patet. ſed ſi quis eam ad poetas accommodare, & contrahere velit, ſic poterit explicari. finge aliquem poetam eſſe multis nominibus laudabilem, ac præſtantem, in quo quamplurimæ virtutes inſint poeticæ: qui denique poema ſcribat magna ex parte politum, ac perfectum: ſed ſint in eodem nonnulla reprehendenda, aut ridenda: eueniet, vt homines notent, & meminerint magis, quæ reprehenſione, aut riſu digna videantur, quàm, quæ admirati ſint, ac probarint.

Nil moror off.] nihili facio, contemno, ac pro nihilo puto, vt ſup. epiſt. ad Valam. *nam uina nihil moror illius oræ.* hæc eò pertinent, vt oſtendat indoctorum poemata non admodum eſſe claris, & laudatis viris expetenda, quippe quæ dedecori ſint potius, quàm ornamento.

beati] ſuo contenti.

piabant] placabant.ex quo piaculum,ſacrificinm,quo dij offenſi placantur. & peccatum,quod tale ſacrificium deſiderat.

memorem] ſic habent omnes libri ſcripti. quam ſcripturam ſi probamus; memorem intelligemus, qui obliuiſci non ſinat. quidam legunt *memores*, nullo libro auctore.

Feſcenina per hunc,&c.] id eſt, Feſcenini verſus, qui maxima verborum licentia conſtabant, inuenti per hunc morem, &c. habebant autem locum tùm in ſponſos,tùm in quoslibet alios. Catull. in carmine, quod ſcriptum eſt in nupt.Iuliæ, *Nec diu taceat procax Feſcenina locutio*. T. Liuius Feſceninum verſum commemorat lib.7. annal.

Luſit amabiliter] iocata eſt ſine petulantia, & ſine cuiuſquam offenſione.

Libertasq; &c.] & libertas quotanmis vſurpata: anniuerſaria.

recurrentes annos] περιπλομένους dicit Homerus.

donec iam ſæuus, &c.] hinc nata eſt vetus comœdia, quæ ne honeſtis quidem familijs pepercit. *κωμῳδεῖν* enim eſt *σκώπτειν*, iocandoque maledicere.

doluere cruento Dente laceſsiti] qui fuerant maledictis appetiti, & contumelia affecti,grauiter tulerunt.

fuit intactis quoque cura] non ſolùm,qui læſi fuerunt, iniquo animo tulerunt illam maledicendi licentiam: verùm etiam ij,quos non attigerat, periculo communi proſpexerunt. ſimile eſt illud ſat.1. lib.2. *Dum ſibi quiſque caueat, quanquam eſt intactus.*

quin etiam lex, Pœnaq; lata] lex lata eſt,& pœna lege conſtituta in eos, qui quenquam maledico carmine deſcriberent. ſic in epiſto. de arte poet. *ſed in uitium libertas excidit,& uim Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusque Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi*. legem XII. tabularum ſignificat: de qua ſaty. 1. libr.2. *Si mala condiderit in quem quis carmina,ius eſt, Iudiciumq;*.

formidine fuſtis] metu fuſtuarij.

Ad benedicendum] benedicere hoc loco contrarium eſt verbo *maledicendi*. Terent. prologo Phorm. *benedictis ſi certaſſet,audiſſet bene.*

Græcia capta ferum victorem cepit] hunc locum non ſatis rectè explicant ij, qui in hunc poetam commentarios ediderunt. eſt tamen eius ſententia non obſcura, & ab ipſo Horatio alijs verbis declarata. Græcia (inquit) à Romanis capta, & bello ſubacta, cepit viciſſim victores ipſos. quomodo cepit? id eſt.artes,& diſciplinæ Græcorum,Romanis placuerunt: à Romanis expetitæ, & cultæ ſunt: Romanos delectarunt. Ineſt autem ambiguum non inelegans in verbo *cepit*. capit enim,& is,qui vincit, & is,qui delectat. M. Tull. epiſto. ad Lucceium Q. fil. libr.5. *Genus enim ſcriptorum tuorum,et ſi erat à me uehementer expectatum,tamen uicit opinionem meam; meq; ita uel cepit,uel incendit*, &c. & off. 3. *ob eam, credo, cauſam, quòd ineſt in his aliquid probi, quod capiat ignaros.* tale eſt illud T. Liuij libr. XXXIIII. *& iam in Græciam, Aſiamque tranſcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas: & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo,ne illæ magis res nos ceperint,quàm nos illas. Infeſta,mihi credite,ſigna ab Syracuſis illata ſunt huic urbi*,&c.

ferum] indoctum, nondum litteris, & humanitate expolitum. ἡ παιδεία γὰρ ἡμέρους ποιεῖ.

& artes Intulit] Romani bellum Græciæ intulerunt: Græcia artes Italiæ intulit. Romani Græciam bello ceperunt. Græcia Italiam artibus cepit. po-

ſtea-

ſtea quam enim Romani Græcorum imperium euerterunt, totamq; Grçciam in prouinciam redegerunt, tum demum artes, & diſciplinas Græcorum adamarunt.

agreſti] nullis litteris, nullisq; diſciplinis polito: fero: inculto.

ſic horridus ille, &c.] id eſt, hoc modo numerus ille poeticus, inconditus, & impolitus, qui ætate Saturni viguerat, ac floruerat, id eſt, antiquiſſimus, obſoleuit, & in vſu eſſe deſijt.

& graue virus Mund. pep.] id eſt, inquinatam loquendi rationem: inelegantem, atque inuenuſtum faciendorum verſuum modum, nitor, & elegantia Græcarum artium expulerunt.

ruris] ſermonis inconcinni, inuenuſti, illepidi, inornati: ruſticitatis. Catull. in Annales Voluſ. *Pleni ruris, & infaçetiarum* [ſeu *inficetiarum*] *Annales Voluſi cacata charta.* Idem ad Virrum, *Idem infaceto eſt infacetior* [ſeu *inficeto eſt inficetior*] *rure.* Plaut. in Trucul. *rus merum hic quidem eſt pudendum.*

Serus enim] id eſt, ſerò enim ſtudium, animumque ſuum contulit ad ſcripta Grçcorum. ſerus, pro ſerò, frequens apud poetas. Virg. Georg. 3. *Noctle natat cæca ſerus freta.* ſic ſuprà Od. XII. libr. I: *Serus in cœlum redeas.* & ſatyra VII. libr. 2. *iuſſerit ad ſe Mæcenas ſerum ſub lumina prima venire?* eiuſdem generis ſunt illa, Virg. *nocturnus obambulat.* Horat. ſaty. IIII. lib. 2. *Si veſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes.*

admouit acumina] ingenij ſui vim contulit ad lectionem librorum Græcorum.

quietus] bellis compoſitis, pace potiens:

Quid Sophocles, quid Theſpis, & Aeſch.] hi fuerunt poetæ tragici, ex quibus Theſpis totus perijt. de eo meminit in epiſto. de arte poet. *Ignotum tragicæ genus inueniſſe camœnæ Dicitur, et plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,* &c. Aeſchyli tragœdiæ aliquot extant, ne illæ quidem admodum integræ, niſi quibus in locis à Franciſco Porto, & Errico Stephano ſunt emendatę.

Tentauit quoque rem, &c.] periculum etiam fecit, poſſet'ne Græca in Latinum ſermonem conuenienter, & aptè vertere. *ſi* pro *an*, vt ſæpe alias.

Et placuit ſibi, &c.] id eſt, placuit ſibi Romanus ſcriptor in eo, quòd eſſet natura ſublimis: vel ſic: Romanus ſua ſcripta de Græcis verſa, ſeu ad exemplum Græcorum compoſita adamauit, ac probauit, cum eſſet ſublimis, ac vehemens natura: & ita ad tragœdias ſcribendas natura factus.

ſpirat tragicum] id eſt, ſpiritus habet tragicos. eſt autem genus loquendi Grçcū πνεῖ τραγικὸν, vt Ἄρη πνέων, id eſt, Martem ſpirans, & πῦρ πνέων, ignem ſpirans. & Theocrit. ἐν δ᾽ ὀστοῖς φόνον ἀλλήλοισι πνέοντες. Virg. Georg. 2. *tauri ſpirantes naribus ignem.* & apud Eurip. μέγα πνέειν. ſic enim in Bacchis, κἂν πνέων ἔλθῃ μέγα. Proper. lib. I. *mollem ſpirare quietem.*

Sed turpem putat in ſcriptis, &c.] id eſt, ſed turpe eſſe putat ſua ſcripta emendare, & deletis verſibus non ſatis cultis, aut vocabulis non ſatis lectis, atque ornatis, alios verſus cultiores, aliaque vocabula ſignificantiora, ac lectiora ſubſtituere. *metuit lituram* dictum pro eo, quod eſt, abhorret à litura, non poteſt ferre, vt ſua ſcripta lituris notentur. ſic in epiſt. de arte poet. *Nec virtute foret, clarisue potentius armis, Quàm lingua Latium, ſi non offenderet vnum- Quæque poetarum limæ labor, & mora,* &c. metuit, φυλάττεται, odit, vt annotauimus ſuprà ad Od. II. libr. 2. ſed non reticebo, in codice Tornoſ. & in vno Vat. ſcriptum eſſe, *Sed turpem putat inſcitè, metuitq; lituram.* de qua ſcriptura iudicet lector.

ex medio quia res arceſſit] hunc locum corruptum in omnibus veteribus exemplaribus, quibus vſus eram Romæ, ego partim coniectura ductus, partim

tim à codice Tornefiano, quem Lugduni nactus ſum, adiutus reſtitui. quæ quidem mea reſtitutio ita non ſolùm probabilis, verùm etiam recta, & aperta eſt, vt putem, eam improbaturum neminem. nam quis vnquam Latinorum ita locutus eſt, *res acceſſit de medio*, pro, *res petita, aut ſumta eſt de medio*? dico igitur nomen *res* eſſe numeri multitudinis, quarti caſus. *arceſſere* autem *res è medio* ita dixit, vt dicere ſolemus, *arceſſere a capite*. M. Tull. Top. *Cum autem à genere ducitur argumentum, non erit neceſſe id uſque a capite arceſſere. ſæpè etiam citrà licet*, &c. Iam verò notiſſimum eſt, argumenta comœdiarum eſſe humilia, & plebeia, & familiaria: tragœdiarum autem ſublimia, grandia, regia, heroica. itaque harum perſonę ſunt inſignes, illuſtres, amplæ, publicæ: illarum humiles, populares, obſcuræ, priuatæ. Hoc igitur dicit Horatius. Quia comædia res, id eſt, argumentum, & materiam è medio arceſſit, ſeu, è medio ſumit, non ex longinquo aliquo, aut grandi, aut Heroico vitæ genere, iccirco creditur eſſe minimum operoſa, minimumque laborioſa: ſed non eſt ita, &c. corruptus in eodem verbo locus eſt in epiſtola Aſinij Pollionis ad M. Tull. cuius principium *Balbus Quæſtor*, libr. x. epiſt. *Treis legiones firmas habeo. quarum unam uigeſimam octauam cum ad ſe initio belli acceſſiſſet Antonius hac pollicitatione*, &c. legendum enim *acceſſiſſet*.

aſpice, Plautus Quo pacto] Hic locus non vno modo explicatur. alij enim putant Plautum reprehendi ab Horatio, hoc modo, vide, quàm negligens ſit Plautus in ſeruando cuiuſque perſonæ decoro, & in tuendis ſenum, amatorum, lenonum, &c. partibus: vide quàm parum ſit accuratus. atque ita, *quo pacto* interpretantur, quàm malè, quàm non accuratè. Sic Plautum carpit in libr. de arte poet. *At ueſtri proaui Plautinos & numeros, & Laudauere ſales, nimium patienter utrunque, Ne dicam ſtultè mirati.* alij Plautum ab Horatio laudari putant hoc modo, Aſpice quàm accuratè Plautus ſingularum perſonarum parteis tueatur, &c. quorum vtri rectius ſentiant, pronunciare mihi omnino difficile eſt. Arbitror tamen probabilius eſſe Plautum ab Horatio non reprehendi in eo, in quo maximè poetæ virtus, & præſtantia conſiſtit. Nam ſi neque ſales Plauti, neque numeri ſunt laudandi, vt ſentit Horatius: neque Plautus curat ſuæ cuiuſque perſonę decorum, tueri, ac ſeruare, cuius etiam peccati aiunt iſti Plautum ab Horatio inſimulari, quid eſt, cur vllus Plauto inter poetas comicos relinquatur locus?

Quantus ſit Dorſenn.] huius verſus explicatio pendet à ſuperiorum explicatione. Qui exiſtimant Plautum ab Horatio reprehendi, aiunt Dorſennum nomen fuiſſe cuiuſdam paraſiti in aliqua Plautina comœdia, quæ non extat: qui autem aliter ſentiunt, dicunt hunc Dorſennum poetam fuiſſe comicum, aut Atellanarum ſcriptorem: quod ſi verum eſt, ſic erit hic verſus intelligendus, vt dicat Horat. hunc ſcriptorem nimium ſtudium poſuiſſe in deſcribendis paraſitis: in reliquis perſonis fuiſſe negligentem. in duob. Vatic. & Torneſ. ſcriptum eſt *Doſſennus*.

Quàm non aſtricto percurrat pulp.] quàm laxo, ac diſſoluto ſocco fabulā peragat, id eſt, quàm negligenter, ac diſſolutè fabulas ſcribat. ſoccus enim comœdiæ eſt, cothurnus tragœdiæ.

Geſtit enim numm.] id eſt, ſtudet rem facere duntaxat, loculoſque nummis implere: ſed quis? Plautus ſcilicet: vel, vt alij, Dorſennus Atellanarum ſcriptor.

poſt hoc Secur. cad. an rect. ſtet, &c.] parùm ſollicitus poſthoc vtrùm exibilетur. atque explodatur comœdia, an probetur, attentiſque animis audiatur, ac ſpectetur. *recto talo* dixit per tralationem, quia qui ſtant, recto ſunt talo. ſic Callim. εἰς Ἄρτεμιν, τῶν δ' οὐδὲν ἐπὶ σφυρὸν ὀρθὸν ἀνέστη, id eſt, nihil horum ſtat.

ſtat præterea in ludo talario, dicunt talum rectum aſſiſtere, & cadere rectum. M. Tull. de Finibus lib. 3. *ſi hoc fingamus eſſe quaſi finem, et ultimum ita iacere talum, ut recte aſſiſtat: qui talus ita erit iactus, ut cadat rectus, præpoſitum quiddam habebit ad finem.* Iam dicebant *ſtare fabulam*, quæ attentè audiretur, & quę placeret: *cadere, & excidere hiſtriones*, qui explodebantur, quiue exigebantur. Græci ἐκπίπτειν quoque dicunt, vt alibi annotauimus. Terent. in prologo Hecyræ, *In his, quae primum Cæcili didici nouas, Partim ſum earum exactus, partim uix ſteti.* & in prologo Phorm. *Quòd ſi intelligeret, cum ſtetit olim noua, Actoris opera magis ſtetiſſe, quam ſua,* &c. ibid. *Cum per tumultum noſter grex motus loco eſt.* & in prol. Heaut. *date poteſtatem, mihi ſtatariam agere ut liceat per ſilentium:* id eſt, vt ſtare liceat. nam *ſtatariam agere* translatè poſuit.

Quem tulit ad ſcenam, &c.] id eſt, qui laudis, & gloriæ ſtudio adductus, ad ſcribendas fabulas ſe contulit, ſpectatorum attentione, atque alacritate excitatur, & extollitur: languore, & ſomno animum deſpondet.

Exanimat] ὑπερβολικῶς dictum, pro eo, quod eſt, valdè contriſtat, mœrore affligit.

lentus] id eſt, languidus, faſtidioſus. in arte poet. *malè ſi mandata loqueris, Aut dormitabo, aut ridebo.*

ſedulus] alacer, ſtudioſus, & ad audiendum promtus, ac paratus, qui non dormitat.

laudis auarum] cupidum, vt in epiſtol. de arte poe. *præter laudem, nullius auaris.*

Subruit] percellit, ſubuertit, mœrore afficit, atque affligit, &, vt ſupra locutus eſt, exanimat.

reficit] recreat, excitat, erigit.

valeat] vox eſt contemnentis, vt ſatyr. VI. *haud mihi uita Eſt opus hac, ait: & ualeat.* ſic enim legendum, non *ua eat.* Terent. in Heaut. *ualeant, qui inter nos diſſidium uolunt.* M. Tull. ad Att. lib. 4. *ſed ualeant recta, uera, honeſta conſilia.* & ita loquuntur Græci Theocritus χαιρ.τ.ἡ ἰσο. χαιρέτω ὅςις τοῖος. Ariſtoteles μετὰ τὰ φυσικά χαιρέτωσαν ἰδέαι. & M. Tull. ad Att. *At ille tibi* πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ *dicens, pergit Brundiſium.* Plato in Theæteto, ἐατέον τἄγε τῶν ἄλλων δοξάσματα χαίρειν. Eurip. Hippoly. coron. τὰς δ' ὑπὲρ κάρα. φοιτῶντας ὄρνις, πόλλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω.

res ludicra] comica & tragica.

Sæpe etiam audacem, &c.] id eſt, ſępè hoc poetam quantumuis audacem, à ſtudio ſcribendi deterret, quòd vulgus, & multitudo imperita in medijs fabulis, vrſum poſcit, aut pugiles, aut gladiatores, aut funambulum, & cetera.

& depugnare parati, Si diſc.] & ita pertinaces, vt ſi equites ab iis diſſentiant, parati ſint armis decertare.

his nam plebecula gaudet] talem calamitatem interueniſſe, cum ageretur Hecyra, dicit prologus Terentianus his verbis, *Hecyram ad uos refero, quam mihi per ſilentium Nunquam agere licitum eſt, ita eam oppreſſit calamitas. Eam calamitatem ueſtra intelligentia Sedabit, ſi erit adiutrix noſtræ induſtriæ. Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria, Funambuli eodem acceſſit expectatio, Comitum conuentus, ſtrepitus, clamor mulierum Fecere, ut ante tempus exirem foras. Vetere, in noua cœpi uti conſuetudine, In experiundo ut eſſem: refero denuò; Primo actu placeo: cum intereà rumor uenit Datum iri gladiatores. populus conuolat. Tumultuantur, clamant, pugnant de loco. Ego intereà meum non potui tutari locum.* non celabo lectorem, in cod. Tornæſiano, & in vno Vatic. legi, *his nam plebecula plaudit.* vt quiſpiã dicere

 poſſit,

poſſit,ſcriptum eſſe ab Horatio *plebecula plaudit*. ego iudicium meum in hac re non interpono.

Verum equitis quoque,&c.] Sed iam non ſolum uulgus (inquit) humileſque,atque indocti homines, uerùm etiam equites,& honeſti uiri ab aurium uoluptate, quam erant ex ingenio, artificioque poetæ percepturi, toti ſeſe ad oculorum oblectationem contulerunt.

ad incertos oculos] incertos appellat oculos,quia ſæpe fallunt, ut apparet in infracto remo ſub aqua, in colũbæ collo, in duabus ex lucerna flammis, cum oculum torſeris. quod tamen negat Epicurus oculorum eſſe mendacium, ſed opinionum. Lucret. lib. 4. *Quæ uiolare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipſi, Pro uiſis ut ſint, quæ non ſunt ſenſibu' uiſa.*

Quattuor,aut plures aulæa,&c.] aulęis obtendebatur,ac prætexebatur ſcena, ut obſtarent populo, dum fabularum actus commutarentur, ut epiſtola de arte poet. *Tu quid ego,& populus mecum deſideret, audi: Si plauſoris eges aulæa manentis, & uſque Seſſuri, donec cantor, uos plaudite, dicat.* Aulæa igitur(inquit)remouentur è ſcena,contrahuntur, & complicãtur in quattuor horas,aut plures,dum pugnæ ſimulacrum aliquod editur,dumque fuga equitum,ac peditum repræſentatur,dum uincti reges per triumphum ducuntur. admonendus eſt autem lector minus exercitatus in litteris, corruptè ſcriptum eſſe in quibuſdã codicibus *haud plures*,cum legendum ſit *aut plures*.

Dum fugiunt,&c.] dum imago fugientium hoſtium ſubiicitur oculis ſpectatorum. alij per equites,equeſtris ordinis homines,& per pedites,plebem ſignificari uolunt: à quibus diſſentio, maloq; fugam hoſtium ſimulatam intelligi,tùm propter uerbum *fugiunt*,tùm propter alterum illud,quod ſequitur,*peditum*. niſi quis referat ad equitum,peditumq; centurias,in quas diuiſus erat populus Romanus. ſic epiſt. de arte poet. *Romani tollent equites,peditesque cachinnum.*

Mox trah.manib.reg.for.] id eſt,mox reges opulenti,ac potentes, manibus à tergo reuinctis,per triumphum ducuntur.

Eſſeda, feſtinant] eſſeda uehicula ſunt Gallica. Cic. ad Treb. *eſſedum aliquod ſuadeo rapias,et ad nos quam primum recurras.* Virgil. Georg. 2. *Belgica uel molli melius feret eſſeda collo.* utebantur eò & Britanni. Cæſar libr. 4. de bello Gall. *At barbari conſilio Romanorum cognito,præmiſſo equitatu,et eſſedarijs(quo plerũque genere in prælijs uti conſueuerunt) reliquis copijs ſubſecuti noſtros nauibus egredi prohibebant.* ibi *reliquos incertis ordinibus perturbauerant ſimul equitatu,atque eſſedis circũdederant.*

pilenta] pilentum, uehiculum,quo matronæ uehebantur. Feſtus. utitur. T. Liuius lib. 5. Annalium.

petorrita] petorritum, nomen, & uehiculum Gallicum. ſcribitur autem duob. *rr*. in omnibus libris antiquis.

Captiuum ebur] uel ſigna ex ebore,uel elephanti.

captiua Corinthus] id eſt,ſimulacrum Corinthi,quam L. Mummius cepit,ac deleuit. portabantur enim oppidorum captorum ſimulacra in triumphis. M. Tull. in Piſonem. *uertes te ad alteram ſcholam: diſſeres de triumpho. Quid tandem habet iſte currus? quid uincti ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum?* Tibul. libr 2. *Vt Meſſallinum celebrem, cum præmia belli Ante ſuos currus oppida uicta feret.* T. Liuius lib. XXXVII. *Tulit in triumpho ſigna militaria* CCXXXIIII. *oppidorum ſimulacra* CXXXIIII.

rideret Democritus] homo ad ridendas vulgi ineptias, & curas inanes maximè propenſus. quem commemorat & M. Tullius de riſu uerba facturus libr. 2. de orat. ad Q. frat. *Atque illud primum, quid ſit ipſe riſus, quo pacto concitetur,*

ubi

ubi ſit, quomodo exiſtat, atque ita repentè erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus, et quo modo ſimul latera, os, uultum, oculos occupet, uideris Democritus. ſignificat autem Horatius, inſulſo, & inepto more, nimium apparatum adhiberi in fabulis, proptereà quòd in eo ſpectando populus occupatus, minus attentum, minusque alacrem ſe præbeat hiſtrionibus aud torem. eundem morem oſtendit M. Tull. ſua iam ætate increbuiſſe, eumque ualdè uidetur improbare epiſtola ad Marium, lib. 7. his uerbis. *Noſti reliquos ludos. qui ne id quidem leporis habuerunt, quod ſolent mediocres ludi. Apparatus enim ſpectatio tollebat omnem hilaritatem. quo quidem apparatu non dubito, quin animo æquiſſimo carueris. quid enim delectationis habent ſexcenti muli in Clytemnoſtra? aut in equo Troiano crateraru m tria millia. aut armatura uaria peditatus, et equitatus, ut in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attuliſſent.*

ſeu Diuerſ. conf. gen. &c.] id eſt, ſiue animalis genus ex camelo, & panthera concretum ſpectaret populus, ſiue elephantum album. pantheram confuſam camelo camelopardalim appellant. Varro lib. 4. de ling. Lat. *ut Alexandria camelopardalis nuper adducta, quòd erat figura, ut camelus: maculis, ut panthera.*

mimo] hiſtrione, ut epiſt. ad Loll. ſup. li. 1. *aut partes mimum tractare ſecundas.*

Scriptores] poetas. nam appellatione ſcriptoris omnes, qui quiduis ſcripſerunt, intelliguntur.

aſello Fabellam ſurdo] poetas exiſtimaret inanem operam ſumere, quia populus non attendit: prouerb. *ſurdo narrare fabulam.* hoc eſt, cum eo loqui, qui non audiat, qui non attendat, qui ſermonem negligat, aut reſpuat. Terent. in Heautontim. *ita ille haud ſcit, quam mihi nunc ſurdo narret fabulam.* Virg. in Gallo, *Non canimus ſurdis, reſpondent omnia ſilua.* Lucret. lib. 5. *Nec ratione docere ulla, ſua deroque ſurdis. Quid ſit opus facto.* ſed obſeruatione dignum eſt, Horatium duo prouerbia iunxiſſe. de uno diximus. eſt & alterum, *aſino fabulam narrare* quod à Græcis ſic effertur, ὄνῳ τις ἔλεγε μῦθον· ὁ δὲ τὰ ὦτα ἐκίνει. id eſt, *aſino quidam fabulam narrabat: ille autem aureis mouebat.*

Nam quæ peruincere voces, &c.] id eſt, quis hiſtrio tantum uoce contendat, ut populi ſtrepitum & clamorem ſuperare poſſit? ſic in epiſtola de arte poet. de iambo, *et populares Vincentem ſtrepitus.*

Garganum mugire putes, &c.] populi ſtrepitum cum ſonitu, & quaſi mugitu, quem ſiluæ Gargani montis edunt, uentis agitatæ, & cum murmure maris concitati, comparat. Eſt autem mons Garganus in Apulia. ſup. Od. 9. lib. 2. *aut Aquilonibus Querceta Gargani laborant.*

quibus oblitus actor, &c.] ſignificat hoc tam exquiſito apparatu non ornari actorem, neque commendari, ſed commaculari. hoc enim ualet uerbum oblini. non enim dixit, *quibus ornatus actor,* ſed *quibus oblitus.*

concurrit dextera læuæ] plauſus à populo datur, non propter actoris orationem, quippe qui nihil dum dixerit, ſed propter eius ueſtitum, atque ornatum ſuperuacaneum, & nimis elegantem, & luxurioſum.

Lana Tarentino, &c.] quid igitur placet ſpectatoribus? ueſtitus ianthinus, id eſt, uiolacei coloris.

quæ facere ipſe recuſem] quia comœdias ſcribere nolim.

malignè] parcè, exiguè. hæc enim uis eſt huius uocis. Catull. de Variſcorto. *Non (inquam) mihi tam fuit malignè,* &c. id eſt, anguſtè. non ita fuit mihi res anguſta nam & Seruius ſcribit malignum idem eſſe, quod anguſtum, ad illum locum Virg. libr. 6. *Quale per incertam Lunam ſub luce maligna.* Plutus Bacch. *Iuſtus, iniuſtus: malignus, largus: commodus, incommodus.* Virg. Georg. 11. *Difficiles primum terræ, colleſq; maligni,* id eſt, ſteriles. Horat. ſat. 5. li. 1. *Differtum nautis, cauponibus atq;*

malignis. T.Liuius lib.34.annal. *Sed in purpura, quæ teritur, abſumitur, iniuſtam quidem, ſed aliquam tamen cauſam tenacitatis uideo: in auro uerò, in quo præter manus pretium, nihil intertrimenti fit, quæ malignitas eſt?* Idem lib.39. *& malignè omnia præbentibus ſuis, meretriculæ munificentia ſuſtinebatur.*

Ille per extentum funem, &c.] id eſt, uidetur mihi rem omnium factu difficillimam præſtare poſſe.

meum qui pectus inaniter] id eſt, qui meum animum commouere, & inani metu perterrere: qui me ira concitare, uel contrà ad lenitatem inflęctere, ceteriſque animi motibus afficere poteſt.

Irritat] ὀργίζει ad iram impellit, epiſt. ad Piſon. *iuuat, aut impellit ad iram.* uerbum irritandi qui ſcribendum eſſe uno *r* arbitrantur quaſi ab ira deducatur, falluntur. lege annotata ad Od. xxviii. lib.3.

mulcet] delectat, &, ut illo loco epiſt. ad Piſon. *iuuat.*

Vt magus] vult Horatius, poetam, uim habere permouendorum animorum, & quaſi faſcinãdorum oculorum, inſtar magorum, qui carminibus, & uenenis, & arte magica portenta faciunt. M.Tull. de nat. Deor. lib.1. *Cum his coniungere licet portenta magorum, Aegyptiorumque in eodem genere dementiam.* Hor. ſup. Od. xxvii. lib.5. *Quæ ſaga, quis te ſoluere Theſſalis Magus uenenis, quis poterit Deus?* Erãt autem magi ſapientes Perſarum. M.Tull. de diuin. lib.1. *Cyro magos dixiſſe (quod genus ſapientum, & doctorum habebatur in Perſis) ex triplici appetitione ſolis, xxx. annos Cyrum regnaturum eſſe, portendi.* magicas artes commemorat Virg. Aen.4. *Teſtor cara Deos, & te germana, tuumque Dulce caput, magicas inuitam accingier artes.* artis magicæ uanitatem compluribus locis exagitat Plinius.

& modo me Thebis, &c.] uſque adeò aptè, & commodatè res geſtas deſcribit, ut, qui audiunt, in ijs locis, ubi geſtæ ſunt, intereſſe, & præſtò eſſe uideantur: ut ſup. Od.1. libr.2. *Audire magnos iam uideor duces, Non indecoro puluere ſordidos.* & ibid. *Iam nunc minaci murmure cornuum Perſtringis aureis, iam litui ſtrepunt.* idem in epiſtol. de arte poet. *Non ſatis eſt pulchra eſſe poemata, dulcia ſunto, Et quocunque uolent, animum auditoris agunto.* ſic Ariſt. περὶ ποιητικῆς. δεῖ δὲ τοὺς μύθους συνιστάναι, καὶ τῇ λέξει συναπεργάζεσθαι ὅτι μάλιστα πρὸ ὀμμάτων τιθέμενον. οὕτω γὰρ ἐναργέστατα ὁρῶν, ὥσπερ παρ' αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὸ πρέπον, καὶ ἥκιστα ἂν λανθάνοι αὐτὸν τὰ ὑπεναντία. id eſt, *oportet autem fabulas componere, & conficere etiam uerbis, quam maximè oculis res ſubijcientem. Sic enim perſpicuè cernens, tanquam interſit in rebus ipſis agendis, reperiet decorum, minimeque eum latebunt ea, quæ aliquantum repugnant.*

Verum age, & ijs, qui] Verùm age (inquit) Auguſte, etiam eos poetas, qui ſcribere nolunt: neque ſpectatorum faſtidium, ac ſuperbiam ferre poſſunt, ſed ſeſe lectori committere malunt, cura libera, aut certè eorum curam minue. Nam, quãuis ſit eis res cum lectore, non cum ſpectatore, non tamen iccircò ſine magno ſui nominis, ſuæq; exiſtimationis periculo ſcribunt. Prætere a uaria ſunt hominum iudicia: neque idem ſcribendi genus probant omnes. Excitandi igitur tibi ſunt poetarum animi, magniſque præmijs inuitandi, ut uel neglectis, uel ſuperatis tot difficultatibus, ſeſe totos ad ſcribendum conferant. Quidam ſic hunc locum explicant. diligentius attende, & conſidera, qui poetę probandi ſunt, qui non: nonnihil cogitationis, & curæ confer in hanc rem, ut attendas, & iudices, qui poetæ tanto nomine digni ſint, qui contra indigni: quam quidem explicationem uidetur ſequi Porphyr. ego autem non probo. nam hoc *reddere curam breuem* tale eſt, quale illud apud T. Liuium. lib.27. *breuem illi lætitiam, qua exultet, facturum.*

ſi munus Apoll. dign. Vis compl. lib.] ſi bibliothecam, quam ędificandam

dam curaſti in aditu templi, quod abs te conſecratum eſt Apollini, uis libris complere. ſup. epiſt. ad Iulium Flor. 1. *& tangere uitet Scripta, Palatinus quæcunque recepit Apollo.*

& vatibus add. calc. Vt ſtud. m.] id eſt, & ſi uis poetas excitare, ut maiore ſtudio in artem poeticam incumbant.

Helicona virentem] Bœotiæ montem, Muſis conſecratum: in quo Heſiodus, poeta factus eſt in lib. de arte poet. *& excludit ſanos Helicone poetas.* lege annot. ad Od. XII. lib. I. ibi. *Aut in umbroſis Heliconis oris.*

Vt vineta egomet cædam mea] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota: id eſt, ut meipſum omnium primum reprehendam. ut mihi ipſe detraham omnium primo. ductum fortaſſe ab ijs, qui cum cenſuiſſent uineta omnia ſuccidenda, propter mala, & incômoda, quæ à uino in homines proficiſcuntur, à ſuis uinetis cædendi initium facere uoluerunt. uel ſimpliciter ab ijs, qui ſua ipſi lædunt, minuunt, & oppugnant.

Cum tibi librum Soll. dam.] primum, & uſitatum poetarum peccatum libros ſuos principibus: & claris uiris intempeſtiuè obtrudere, uerbi gratia, occupatis, & maiore aliqua cogitatione, & cura ſuſpenſis: quod in ſua re uetat Hor. ſup. epiſt. ad Vinnium Alell. *Auguſto reddes ſignata uolumina Vinni, Si ualidus ſi lætus erit, ſi denique poſcet*

cum lædimur, vnum Si quis, &c.] alterum peccatum, cum offendimur, & moleſtè ferimus, ſi quis amicorum noſtrorum unum aliquem è uerſibus noſtris audeat improbare.

Cum loca iam recit. reu. irr.] tertium, cum ea, quæ iam recitauimus, repetimus non reuocari ab eo, qui audit, neque lectionem repetere iuſſi; quia ſcilicet ea nobis venuſta ſtultè videantur.

Cum lamentamur, &c.] quartum, cum querimur, noſtra ſcripta ab hominibus non cognoſci, atque ita, præmia eis merita non perſolui.

& tenui ped. poem. f.] id eſt, poemata ſummo ſtudio, acerrimoque ingenio elaborata. *tenui* igitur, id eſt, ſubtili. tralatio enim eſt à lino, ſeu lana, quæ carpitur, & digitis trahitur, ac deducitur, licet reclament quidam. Adiuuat me Catullus, & quidem pulcherrimis uerſibus (ut ſolet cetera) hanc lanę ducendę rationem deſcribens. *Dextera tum leuiter deducens fila ſupinis Formabat digitis: tum prono pollice torquens Libratum teretis uerſabat turbine fuſum: Atque ita decerpens æquabat ſemper opus dens,* &c. Idem eod. carm. *Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.* Adiuuat & Varro lib. 6. de ling. Lat. his uerbis. *In Menæchmis Plauti; Inter ancillas ſedere iubeas: lanam carpere, Idem eſt hoc uerbum,* &c. *Carpere a carendo, quod eam tum purgant, ac deducunt, ut careat ſpurcitia. ex quo tum carminari dicitur lana, cum caret eo, quod eſt nequam.* Poſtremo mecum facit & Macrob. lib. 6. qui ad hunc locum Virg. in Sileno, *deductum dicere carmen.* notat, *Deductum pro tenui, & ſubtili eleganter poſitum eſt. ſic autem et Afran. in Virgine. uerbis pauculis reſpondit, triſtis, uoce deducta. malleque ſe non quieuiſſe dixit. Item apud Cornific. Deducta mihi uoce garrienti.* Pomponius in Atellana. *Vocem deducas oportet, ut mulieris uideantur uerba.* ſic Hor ſaty. 1. lib. 2. *ſimileſq; meorum Mille die uerſus deduci poſſe.*

Cum ſperamus eo rem venturam, &c.] quintum, cum tantum nobis arrogamus, tantique noſtra ſcripta facimus, ut ſperemus, te ſtatim ut audieris, nos uerſus ſcribere, ultro iuſſurum, ut ad te accedamus, atque ab egeſtate nos uindicaturum. *Arceſſas* autem legendam, non *Accerſas.* & ita habent omnes cod. manuſcripti.

commodus] de hac uoce uide annot. ad Od. VIII. lib. 4.

Sed tamen eſt operæpretium cogn.] id eſt, opera in hoc benè collocatur,

tur, vt cognoſcamus, quales cuſtodes, ac tutores habeat virtus. ęditui ſunt templi cuſtodes. hoc loco ponitur hoc nomen translatè pro iis, qui virtutem clarorum virorum ſuis ſcriptis ab obliuione hominum, iniuriaque temporis vindicandam ſuſcipiunt, quales ſunt poetę.

quales Aedituos] id eſt, quales ſcriptores: quales ſui nominis præcones, ac prædicatores habeat.

Cherilus] malus poeta. de quo in lib. de arte poet. *Sic mihi, qui multum ceſſat, fit Cherilus ille, Quem bis, terque bonum cum riſu miror.* ſignificat Hor. ſæpe malos poetas à regibus, & clariſſimis viris bonos haberi, magniſque præmijs ornari. ſimile quiddam ſcribit M. Tull. in orat. pro Archia poeta, de Syllæ in quendam ignobilem, & indoctum poetam liberalitate, his verbis, *Syllam nos in concione uidimus, cum ei libellum malus poeta de populo ſubieciſſet, quod epigramma in eum feciſſet tantummodò alternis uerſibus longiuſculis, ſtatim ex ijs rebus, quas tunc uendebat, iubere ei præmium tribui ſub ea conditione, ne quid poſteà ſcriberet.*

male natis] non dixit malè factis, ſed malè natis, vt oſtendat, inuita (vt dicitur) Minerua, id eſt, repugnante natura eſſe factos. Nam (vt ſcribit M. Tull.) *ſic à ſummis hominibus, eruditiſſimiſq; accepimus, ceterarum rerum ſtudia et doctrina, et præceptis, et arte conſtare: poetam natura ipſa ualere, et mentis uiribus excitari.* qua de re alibi plura. Nomen Cherilus apud Ariſtot. in exempl. Aldinis ſcribitur per diphth. ει. ſic enim Topic. η. Εἰς δὲ σαφήνειαν παραδείγματα οἰστέον. παραδείγματα δὲ οἰκεῖα, ἐξ ὧν ἴσμεν. οἷα Ὅμηρος· μὴ οἷα Χείριλος, id eſt, *ad claritatem porrò exempla ſunt afferenda. exempla autem propria, et ad rem accommodata, ex iis, quæ ſcimus, ducta: qualia Homerus, non qualia Cherilus.* huius Cherili vulgatiſſimus extat verſiculus ille Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχεῖν, id eſt, (vt Lucr. interpretatur lib. 1.) *Stillicidi caſus lapidem cauat*, vel (vt idem lib. 4. extr.) *Non'ne uides etiam guttas in ſaxa cadenteis Humoris, longo in ſpatio pertundere ſaxa?*

Rettulit acceptos] referre acceptum alicui, eſt fateri, ſe ab eo accepiſſe: idque in codicem accepti referre: denique eſt quaſi debitorem ſe profiteri. ſignificat etiam interdum fateri, ſibi pecuniam à ſe creditam, à debitore eſſe ſolutam. M. Tull. pro Cęcinna. *ſe habere ait argentarij tabulas, in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptaque relata.* per translationem autem dicimus, *acceptum referre* alicui bonum, pro eo, quod eſt, ingenuè fateri, ac prædicare, ſibi illius opera, ac beneficio id boni eueniſſe. vt M. Tull. ad Attic. lib. 1. *ornatiſſimeque de meo conſulatu locutus eſt, ut ita diceret, ſe, quòd eſſet ſenator, quòd ciuis, quòd liber, quòd uiueret, mihi acceptum referre.* & referre illi malum acceptum, eſt illum mali auctorem, & cauſam prædicare, vel mali cauſam in eum conferre. vt idem M. Tull. Philipp. 11. *omnia denique, quæ uidimus (quid autem mali non uidimus?) ſi rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio.* eadem autem ratione dicimus *refere acceptum huic, uel illi rei*, qua ratione, *refero acceptum perſonæ*, vt idem pro Deiotaro. *uerum omnem tranquillitatem, & quietem ſenectutis acceptam refert clementiæ tuæ.* idem Philipp. 11. *ego enim amplius* LLS *ducenties acceptum hereditatibus retuli.* Atque ita hoc loco loquitur Hor. verſibus incultis rettulit acceptos Philippos, id eſt, gloriatus eſt, vel gloriari ei licuit, ſe ab Alexandro Philippos, quod erat regale nomiſma, opera, vel beneficio verſuum ſuorum abſtuliſſe. *uerſibus incultis* enim dandi caſus eſt, non ſeptimi, vt alij exiſtimant.

philippos] genus erat nummi aurei à Philippo Macedonum Rege ſic appellatum. Plautus Bacchid. *me miſit miles ad eam Cleomachus uel ut ducentos philippos reddat aureos, uel ut hinc in Elatiam hodie eat ſecum ſimul.* ibid. *Da mihi ducentos nummos philippos, te obſecro.*

nomiſma

nomiſma] νόμισμα. nomen Græcum eſt, ἀπὸ τοῦ νόμου, id eſt, à lege dictum. lege enim valet nummus.

tractata] contrectata manibus. vt epiſt. ad librum ſuum. *Contrectatus vbi manibus ſordeſcere vulgi Cœperis.*

remittunt] reddunt, vt epiſt. de arte poet. *poſcentique grauem perſæpe remittit acutum.*

Splendida facta linunt] res præclarè geſtas, & laudabiles inquinant, & contaminant. ſic Plautus Moſtell. *una opera ebur atramento candefacere poſtules.* huic loco non admodum diſſimilis ille eſt Od. vi. lib. i. *Laudes egregij Cæſaris, et tuas Culpa deterere ingeni.*

poema tam ridiculum] Cherili mali poetæ.

tam carè] tam caro pretio. Itaque quidam hic *tam caro* legendum putant: aiuntq; ita olim Latinos eſſe locutos.

Edicto vetuit, ne quis ſe, præter Ap.] hac de re ſic M. Tull. in epiſt. ad L. Lucceium Qu. Filium. lib. v. *Neque enim Alexander ille gratiæ cauſa ab Apelle potiſſimum pingi, et à Lyſippo fingi volebat: ſed quòd illorum artem cum ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat,* &c. Et Plutarch. in Alexandro. τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν. ὑφ᾽ οὗ μόνου καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι, id eſt, *corporis ſpeciem ſtatuæ a Lyſippo fictæ omnium ſtatuarum optimè exprimunt, atque oſtendunt: à quo uno etiam ipſe Alexander ſe effingi volebat.* Idem; ſic de vtroque lib. περὶ τῆς Ἀλεξάνδ. τύχης. Ἦν δὲ καὶ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος, καὶ Λύσιππος ὁ πλάστης κατ᾽ Ἀλέξανδρον· ὧν ὁ μὲν ἔγραψε τὸν κεραυνοφόρον οὕτως ἐναργῶς, καὶ κεκραμένως, ὥστε λέγειν, ὅτι δυοῖν Ἀλεξάνδροιν ὁ μὲν Φιλίππου γέγονεν ἀνίκητος, ὁ δὲ Ἀπελλοῦ ἀμίμητος. id eſt, *Erat autem et Apelles pictor, et Lyſippus ſtatuarum fictor ætate Alexandri; quorum alter pinxit Alexandrum* κεραυνοφόρον, id eſt, *fulmen ferentem, ita expreſſè, atque (ut ita dicam) euidenter, et temperatè, ut diceret, duorum Alexandrorum eum, qui natus eſſet ex Philippo, eſſe inuictum: eum autem, qui ab Apelle fictus, non imitabilem.* ibid. paulo poſt de Lyſippo. Διὸ καὶ μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευε Λύσιππον εἰκόνας αὐτοῦ δημιουργεῖν. Μόνος γὰρ οὗτος, ὡς ἔοικε, κατεμήνυε τῷ χαλκῷ τὸ ἦθος αὐτοῦ, καὶ συνεξέφερε τῇ μορφῇ τὴν ἀρετήν, &c. id eſt, *Quapropter et Lyſippum ſolum iubebat Alexander ſui imagines fabricari. hic enim ſolus, (ut apparet) mores ipſius ære indicabat, et unà cum forma virtutem exprimebat.* Ageſilaus autem, vt loco ſuprà producto ſcribit M. Tull. *neque pictam, neque fictam ſui imaginem paſſus eſt eſſe.* ſed hoc mox ſuo loco dicemus.

alius Lyſippo] id eſt, alius à Lyſippo, vel quàm Lyſippus, vt ſup. epiſt. ad Quinct. *Neue putes alium ſapiente, bonoq; beatum.*

duceret æra Fortis Alex.] id eſt, ſtatuas æreas efficeret, quibus Alexandri facies, & figura corporis exprimeretur. *æs ducere*, valet ἐλαύνειν, id eſt, malleis extendere: ex quo ductile. Verùm cum ex ære, aut ex vllo alio metallo ducto ſtatuæ fingi non poſsint, ſed ex fuſo potius fiant, videtur hic locus non carere difficultate. mihi quidem ſemper fuit ſuſpectus. adde quòd conſtat, Lyſippũ æs fudiſſe, & ex ære fuſo ſigna feciſſe. Quid igitur dicendum? è duobus alterum: vel translationem eſſe ab iis, qui malleis tundunt, ad eos, qui fundunt: vel legendum *funderet æra.* vt loquitur ſatyr. iii. lib. 2. *Quid ſculptum infabrè, quid fuſum durius eſſet.* Quoniam autem inter has ſcripturas *funderet*, & *duceret*, nimium intereſt, ita vt non ſit veriſimile, librarios illos, qui manu libros deſcribebant, ſimilitudine vocum, aut litterarum peccaſſe, afferam verbum totidem litteris, quæ ſi tranſponantur, erit alteri idem, nempe *cuderet.* Si coniecturæ igitur locus eſt, putauerim ab Horatio ſcriptum eſſe *cuderet æra*, tranſpoſitisque

poſteà

neque pictam, neque fictam imaginem ſui paſſus eſt eſſe, quàm, qui in eo genere laborarunt. Vnus enim Xenophontis libellus in eo Rege laudando facile omnes omnium imagines, ſtatuaſque ſuperauit. Idem fuiſſe M. Catonis Cenſorij de ſtatuis iudicium narrat Plutarch. his verbis. Καί τοι πρότερον αὐτὸς κατεγέλα τῶν ἀγαπώντων τὰ τοιαῦτα, καὶ λανθάνειν αὐτοὺς ἔλεγεν ἐπὶ χαλκέων, καὶ ζωγράφων ἔργοις μέγα φρονοῦντας· αὑτοῦ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν ταῖς ψυχαῖς περιφέρειν τοὺς πολίτας. πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκεῖνος οὐκ ἔχει, μᾶλλον γὰρ, ἔφη, βούλομαι ζητεῖσθαι διά τι μου ἀνδριὰς οὐ κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται, id eſt, *Atqui prius ipſe deridebat eos, qui huiuſmodi rerum (nempe ſtatuarum) cupiditate afficiuntur: & dicebat eos ignorare ſe operibus, fabrorum, & pictorum gloriari: ſui autem pulcherrimas imagines ciues ſuos in animis ferre. ijs autem, qui mirabantur, illum, cum plerique ignobiles, atque inglorij ſtatuas haberent, nullam habere, dicebat ſe malle quæri quamobrem nulla ſibi ſtatua eſſet poſita, quàm cur eſſet poſita.*

Repentes per humum] id eſt, humiles, & veluti humi repentes, & orationi ſolutæ ſimillimos, quales ſunt epiſtol. & ſatyræ. Pindarus appellat λόγους χαμαιπετεῖς alij per humiles ſermones putant humilia, & plebeia argumenta ſignificari, vt epiſtolarum, ac ſatyrarum: quibuſcum non pugnabo. nam propemodum mecum faciunt.

confecta duella] bella debellata, id eſt, tranſacta, ac finita.

Clauſtraq; cuſtodem, &c.] portas Iani clauſas: quod pacis tempore tantùm fiebat. ſic ſup. Od. xv. libr. 4. *& uacuum duellis Ianum Quirini clauſit.*

Et formidatam Parthis te p. R.] nam Parthi ſigna Craſſis ademta, ad Cæſarem Auguſtum vltrò remiſerunt Od. quam modò commemoraui *tua Cæſar ætas Fruges, & agris rettulit uberes, Et ſigna noſtro reſtituit Ioui Derepta Parthorum ſuperbis Poſtibus.*

Si, quantum cuperem. poſſem quoque] id eſt, ſi voluntati par eſſet ingenium, & facultas. ſic ſaty. 1. lib. 2. *cupidum pater optime uires Deficiunt: neq; enim quiuis horrentia pilis Agmina, nec fracta pereunteis cuſpide Gallos, Aut labentis equo deſcribet uulnera Parthi.*

recuſent] id eſt, non poſſint. ſic in epiſt. de arte poet. *quid ferre recuſent, Quid ualeant humeri.*

Sedulitas autem, ſtultè quem d. v.] id eſt, qui ſtulta ſedulitate, ſtudioque inepto, atque intempeſtiuo officium, operamque ſuam alicui pollicentur, atque obtrudunt, moleſti ei ſunt potius, quàm grati: vel hoc modo, qui ſtultè, & ineptè quantumuis ſedulò alterum diligunt, moleſtiam ei exhibent potius, quam placent: ſed ij maximè, qui ſuos verſus, ſuumque artificium venditant. meritò igitur malè precatur Phædra nutrici apud Eurip. in Hippol. his verbis, ὄλοιο καὶ σὺ, χ' ὅστις ἄκοντας φίλους Πρόθυμός ἐστι μὴ καλῶς εὐεργετεῖν, id eſt, *Dij te perdant, & quiſquis de amicis inuitis ſtudet non honeſtè benè mereri.*

Diſcit enim citius, meminitq; l. ill. &c.] ſententia hæc latiſſimè patet. ſed ſi quis eam ad poetas accommodare, & contrahere velit, ſic poterit explicari. finge aliquem poetam eſſe multis nominibus laudabilem, ac præſtantem, in quo quamplurimæ virtutes inſint poeticæ: qui denique poema ſcribat magna ex parte politum, ac perfectum: ſed ſint in eodem nonnulla reprehendenda, aut ridenda: eueniet, vt homines notent, & meminerint magis, quæ reprehenſione, aut riſu digna videantur, quàm, quæ admirati ſint, ac probarint.

Nil moror off.] nihili facio, contemno, ac pro nihilo puto, vt ſup. epiſt. ad Valam. *nam uina nihil moror illius oræ.* hæc eò pertinent, vt oſtendat indoctorum poemata non admodum eſſe claris, & laudatis viris expetenda, quippe quæ dedecori ſint potius, quàm ornamento.

ac neque ficto in peius vultu,&c] id eſt, quemadmodum nolim imaginem mei ex ære,aut cera fingi,atque in publico proponi,quæ me ore deformiore referat,quàm ſim natura: ſic neque ab indocto poeta laudari velim.

rubeam] erubeam,pudore afficiar, ἐρυθριῷμι.

porrectus] proiectus,ſeu extentus, quaſi cadauer. vt Od.x. epod. extr.

aperta] ex eo,quòd capſa ſit aperta,vult intelligi,chartas,quæ in ea inſunt, contemtiſſimas eſſe.

in vicum,&c.] in quo ex inutilibus,atque ineptis chartis fiunt turis, piperis,& ſimilium rerum inuolucra. tale eſt illud Catulli. *Et laxas ſcombris ſæpe dabit tunicas.* & Perſius. *nec ſcombros metuentia carmina, nec tus.* ſolitos autem eſſe etiam Græcos,mala carmina turi deſtinare,ex Athenæo perſpicuum eſſe poteſt, qui narrat lib.9. δειπνοσ. Anaxandridem comicum ita moroſum, atque amarum in ſenectute fuiſſe, vt comœdias omnes ſuas, quæ populo non placuiſſent, quanuis alioqui eſſent elegantes,& politæ,turi mandarit.

AD IVLIVM FLORVM.

FLORE, bono,claroque fidelis amice Neroni,
Si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabijs: & tecum ſic agat: hic &
Candidus,& talos à vertice pulcher ad imos:
Fiet, eritque tuus nummorum millibus octo,
Verna miniſterijs ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus,idoneus arti
Cuilibet: argilla quiduis imitaberis vda.
Quinetiam canet indoctum,ſed dulce bibenti.
Multa fidem promiſſa leuant,vbi plenius æquo
Laudat, venales qui vult extrudere merces.
Res vrget me nulla: meo ſum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi. non temere à me
Quiuis ferret idem. ſemel hic ceſſauit: &,vt fit,
In ſcalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos: excepta nihil te ſi fuga lædat.
Ille ferat pretium,pœnæ ſecurus,opinor.
Prudens emiſti vitioſum: dicta tibi lex.
Inſequeris tamen hunc: & lite moraris iniqua.
Dixi me pigrum proficiſcenti tibi: dixi
Talibus officijs propè mancum: ne mea ſæuus
Iurgares ad te quòd epiſtola nulla rediret.
Quid tum profeci: mecum facientia iura
Si tamen attentas? quereris ſuper hoc etiam,quòd
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis

Aerum-

Aerumnis, laſſus, dum noctu ſtertit, ad aſſem
Perdiderat: poſt hoc uehemens lupus: & ſibi, & hoſti
Iratus pariter, ieiunis dentibus acer.
Præſidium regale loco deiecit, ut aiunt,
Summè munito, & multarum diuite rerum
Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis:
Accipit & bis dena ſuper, ſeſtertia nummum.
Forte ſub hoc tempus caſtellum euertere prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque poſſent addere mentem.
I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid ſtas?
Poſt hæc ille catus, quantumuis ruſticus, ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.
Romæ nutriri mihi contigit: atque doceri,
Iratus Graijs quantùm nocuiſſet Achilles.
Adiecere bonæ paulo plus artis Athenæ:
Scilicet vt poſſem curuo dignoſcere rectum:
Atque inter ſiluas Academi quærere verum.
Dura ſed emouere loco me tempora grato:
Ciuilisque rudem belli tulit æſtus in arma,
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.
Vnde ſimul primùm me dimiſere Philippi,
Deciſis humilem pennis, inopemque paterni
Et Laris, & fundi: paupertas impulit audax,
Vt verſus facerem. ſed, quod non deſit, habentem,
Quæ poterunt vnquam ſatis expurgare ſicytæ,
Ni melius dormire putem, quàm ſcribere verſus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere iocos, Venerem, conuiuia, ludum:
Tendunt extorquere poemata. quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur, amantque:
Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis.
Ille Bioneis ſermonibus, & ſale nigro.
Tres mihi conuiuæ propè diſſentire uidentur
Poſcentes uario multum diuerſa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod iubet alter.
Quod petis, id ſanè eſt inuiſum, acidumque duobus.
Præter cetera, me Romæ ne poemata cenſes
Scribere poſſe, inter tot curas, totque labores?

Hic ſponſum vocat: hic auditum ſcripta, relictis
Omnibus officijs: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Auentino: viſendus vterque.
Interualla vides humanè commoda. verùm
Puræ ſunt plateæ, nihil vt meditantibus obſtet.
Feſtinat calidus mulis, geruliſque redemtor.
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum:
Triſtia robuſtis luctantur funera plauſtris:
Hac rabioſa fugit canis: hac lutulenta ruit ſus.
I nunc, & verſus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus: & fugit vrbes
Ritè cliens Bacchi ſomno gaudentis, & vmbra.
Tu me inter ſtrepitus nocturnos, atque diurnos
Vis canere, & contracta ſequi veſtigia vatum?
Ingenium, ſibi quod uacuas deſumſit Athenas:
Et ſtudijs annos ſeptem dedit, inſenuitq;
Libris, & curis: ſtatua taciturnius exit
Plerunque. & riſu populum quatit. hic ego rerum
Fluctibus in medijs & tempeſtatibus urbis
Verba lyræ motura ſonum connectere digner?
Frater erat Romæ conſulti rhetor: vt alter
Alterius ſermone meros audiret honores:
Gracchus vt hic illi foret: huic vt Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iſte poetas?
Carmina compono: hic elegos: mirabile viſu,
Cælatumque nouem Muſis opus. aſpice primùm,
Quanto cum faſtu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, ſi fortè vacas, ſequere, & procul audi,
Quid ferat: & quare ſibi nectat vterque coronam.
Cædimur: & totidem plagis conſumimus hoſtem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Diſcedo Alcæus puncto illius: ille meo quis?
Quis, niſi Callimachus? ſi plus appoſcere viſus:
Fit Mimnermus, & optiuo cognomine creſcit.
Multa fero, vt placem genus irritabile vatum,
Cum ſcribo, & ſupplex populi ſuffragia capto.
Idem finitis ſtudijs, & mente recepta,
Obturem patulas impune legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm

Gaudent ſcribentes, & ſe venerantur, & vltro,
Si taceas, laudant, quicquid ſcripſere, beati.
At, qui legitimum cupiet feciſſe poema,
Cum tabulis animum cenſoris ſumet honeſti:
Audebit, quecunque parum ſplendoris habebunt.
Et ſine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba mouere loco, quanuis inuita recedant:
Et uerſentur adhuc intra penetralia Veſtæ.
Obſcurata diu populo, bonus eruet: atque
Proferet in lucem ſpecioſa uocabula rerum:
Quæ priſcis memorata Catonibus, atque Cethegis,
Nunc ſitus informis premit, & deſerta uetuſtas.
Aſciſcet noua, quę genitor produxerit uſus
Vehemens, & liquidus, puroque ſimillimus amni:
Fundet opes: Latiumque beabit diuite lingua.
Luxuriantia compeſcet: nimis aſpera ſano
Leuabit cultu: uirtute carentia tollet:
Ludentis ſpeciem dabit, & torquebitur: ut, qui
Nunc ſatyrum, nunc agreſtem Cyclopa mouetur.
Prætulerim ſcriptor delirus, inerſque uideri,
Dum mea delectent mala me, uel denique fallant,
Quàm ſapere, & ringi. fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In uacuo lætus ſeſſor, plauſorque theatro:
Cetera qui uitæ ſeruaret munia recto
More, bonus ſanè uicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſeruis:
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ:
Poſſet qui rupem, & puteum uitare patentem.
Hic, ubi cognatorum opibus, curiſque refectus,
Expulit elleboro morbum, bilemque meraco,
Et redit ad ſeſe: pol me occidiſtis amici,
Non ſeruaſtis, ait: cui ſic extorta uoluptas:
Et demtus per uim mentis gratiſſimus error.
Nimirum ſapere eſt abiectis utile nugis.
Et tempeſtiuum pueris concedere ludum:
Ac non uerba ſequi fidibus modulanda Latinis:
Sed uerę numeroſque, modoſque ediſcere uitę.
Quocircà mecum loquor hæc, tacituſque recordor:
Si tibi nulla ſitim finiret copia lymphæ:

Narra-

Narrares medicis: quòd, quanto plura paraſti,
Tanto plura cupis, nulli ne faterier audes?
Si vulnus tibi, monſtrata radice, vel herba
Non fieret leuius: fugeres radice, vel herba
Proficiente nihil curarier. audieras, cui
Rem dij donarent, illi decedere prauam
Stultitiam: & cum ſis nihilo ſapientior, ex quo
Plenior es: tamen vteris monitoribus ijsdem?
At, ſi diuitiæ prudentem reddere poſſent:
Si cupidum, timidumque minus te: nempe ruberes,
Viueret in terris te ſi quis auarior vno.
Si proprium eſt, quod quis libra mercatus, & ære eſt:
Quædam (ſi credis conſultis) mancipat vſus:
Qui te paſcit ager, tuus eſt: & villicus Orbi,
Cum ſegetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum ſentit. dat nummos, accipis vuam,
Pullos, oua, cadum temeti: nempe modo iſto
Paulatim mercaris agrum, fortaſſe trecentis,
Aut etiam ſuprà, nummorum millibus emtum.
Quid refert, viuas numerato nuper, an olim?
Emtor Aricini quondam, Veientis & arui,
Emtum cœnat olus, quamuis aliter putat: emtis
Sub noctem gelidam lignis calefactat aenum.
Sed vocat vſque ſuum, qua populus adſita certis
Limitibus vicina refugit iurgia: tanquam
Sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc ſorte ſuprema,
Permutet dominos: & cedat in altera iura.
Sic quia perpetuus nulli datur vſus, & heres
Heredem alterius, velut vnda ſuperuenit vndam:
Quid vici proſunt? aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adiecti Lucani: ſi metit Orcus
Grandia cum paruis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena ſigilla, tabellas,
Argentum, veſtes Getulo murice tinctas
Sunt, qui non habeant: eſt qui non curet habere.
Cur alter fratrum ceſſare, & ludere, & ungui
Præferat Herodis palmetis pinguibus: alter
Diues, & importunus, ad umbram lucis ab ortu,
Silueſtrem flammis, & ferro mitiget agrum:

Scit

Scit Genius, natale comes qui temperat aſtrum:
Naturæ deus humanæ mortalis in unum
Quodque caput, uultu mutabilis, albus, & ater.
Vtar: & ex modico, quantum res poſcet, aceruo
Tollam: nec metuam, quod de me iudicet heres,
Quòd non plura datis inuenerit. & tamen idem
Scire uolam, quantùm ſimplex, hilariſq; nepoti
Diſcrepet: & quantùm diſcordet parcus auaro.
Diſtat enim ſpargas tua prodigus: an neque ſumtum
Inuitus facias, neque plura parare labores:
Ac potius, puer ut feſtis quinquatribus, olim
Exiguo, gratoq; fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domus procul abſit. ego, utrùm
Naue ferar magna, an parua, ferar unus, & idem.
Non agimur tumidis uelis Aquilone ſecundo:
Non tamen aduerſis ætatem ducimus Auſtris.
Viribus, ingenio, ſpecie, uirtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis uſque priores.
Non es auarus: abi. quid? cetera iam ſimul iſto
Cum uitio fugere? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, & ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, ſagas,
Nocturnos lemures, portentaq; Theſſala rides?
Natales gratè numeras? ignoſcis amicis?
Lenior, & melior fis accedente ſenecta?
Quid te exemta iuuat ſpinis de pluribus una?
Viuere ſi recte neſcis, decede peritis.
Luſiſti ſatis: ediſti ſatis, atque bibiſti:
Tempus abire tibi eſt: ne potum largius æquo
Rideat, & pulſet laſciua decentius ætas.

COMMENTARII.

Neroni] Tib. Claudio Neroni, Druſi fratri, Liuiæ Druſillæ filio: qui ſucceſſit Auguſto.

tecum ſic agat] tecum ſic loquatur. nam qui loquitur. agit.

hic & Candidus, &c.] verba ſunt venditoris, vſque ad illum verſum, *Ille ferat pretium.*

imos] extremos, vt lib. de arte poet. *ſeruetur ad imum, Qualis ab incœpto proceſſerit.* ibid. *Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.* & epiſt. 1. lib. 1. *hac Ianus ſummus ab imo Prodocet.*

Litterulis Græcis imbutus] grammaticam enim, & ſimiles artes, doceban-

bātur pueri venales, vt carius venderentur, & vt dominis eſſent vtiliores. Nam quód Ariſtoteles lib. 8. de rep. tradit grammaticam, muſicam, picturam, gymnaſticam ſolitos eſſe diſcere in Græcia pueros, nihil ad hunc locum pertinet, & ſuo loco ſuprà annotauimus.

argilla quiduis imitaberis vda] ſic reperi ſcriptũ in vno duntaxat cod. Vatic. & in Torneſ. ſed ita ſine dubio legendum eſt. hoc enim ſignificat, ętatem puerilem, & teneram ad quamlibet artem flecti, ac torqueri poſſe, quemadmodum ex argilla molli, & vda quæuis figura conformari, ac fingi poteſt. Vulgata autem lectio, *quiduis imitabitur*, planè mendoſa eſt: quam ita interpretantur, vt dicat mango, hunc puerum ad artem fingendi aptum eſſe natura. quæ ſententia mihi videtur & inepta, & abſurda. Nam cum paulo antè dixerit, eum primùm eſſe Græcis litteris imbutum, deinde ad quamlibet artem idoneum: & mox dicturus ſit, eundem indoctè quidem, ſed accommodatè ad delectationem domini accumbentis canere, quorſum pertinet hanc laudem interponere, eum quidlibet ex luto ſimulare, atque exprimere poſſe? Nunc autem hæc, quam probamus, ſcriptura rationem continet eius, quod antecedit, hoc modo. idoneus eſt arti cuilibet, quippe qui ſit puer, ingenioque molli, & cereo. nam ex argilla, & ſimili materia molli, tenera, & flexibili, quiduis fingi poteſt, &c. ætas enim puerilis vdæ argillæ ſimilis eſt.

canet indoctum] id eſt, canet indoctè: vel ſubaudiendum *quiddam*, vt ſit, canet indoctum quiddam, *ᾄσει ἀπαίδευτόν τι*.

Multa fidem promiſſa leuant, &c.] qui nimis multa de ſuis mercibus promittit, eaſque immoderatè laudat, nomine vanitatis, & mendacij ſuſpectus eſſe ſolet emtori, minuſque ei creditur ab emtore: emtor venditori illi nimis effuſè ſuas merces laudanti, minorem fidem habet.

qui vult extrudere] id eſt, qui emtorem quærit, in quem merces ſuas à ſe transferat. mendoſè habent quidam libri, etiam manuſcripti, *excludere*.

Res vrget me nulla] nullum me æs alienum, nulla egeſtas, nulla vendendi neceſſitas premit.

meo ſum pauper in ære] id eſt, quãuis pauper ſim, nullo tamen ęre alieno premor. nihil cuiquam debeo. ſic loquitur ferè M. Tull. Verr. de ſignis, *video hominem non modò in ære alieno nullo, ſed in ſuis nummis multis eſſe, ac ſemper fuiſſe*. Idem pro Roſc. comœdo, *Egebat? immo locuples erat. debebat? immo in ſuis nummis verſabatur*.

mangonum] mangones ſunt propriè, qui homines vendunt, à manu, & agendo nominati.

ferret] conſequeretur, obtineret: vt ſæpè alias.

hic] puer, de quo ſuprà locutus eſt.

In ſcalis lat. met. pend. hab.] P. Victorius admonet hunc eſſe horum verborum ordinem, hic puer latuit metuens habenæ in ſcalis pendentis. habenæ enim, id eſt, lora, quibus ſerui cædebantur, in ſcalis pendebant. ſciendum eſt autem, ſeruos fugitiuos, &, qui deliteſcere ſoleant, & morboſos, & furaces, vitioſos denique, ab aliquo venditos, redhiberi iure ciuili, vel damnum pręſtari ædilitio edicto. M. Tull. Off. 3. *qui enim ſcire debuit de ſanitate, de fuga, de furtis, præſtat edicto ædilium*. idem ibidem, *in mancipio vendendo dicenda'ne vitia? non ea, quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium iure ciuili, ſed hæc, mendacem eſſe, aleatorem, furacẽ, ebrioſum, alteri, nempe Antipatro, dicenda videntur, Diogeni non videntur*. verba ędilitij edicti hæc ſunt, vt refert Paullus iuriſconſ. *Aiunt ædiles, Qui mancipia vendunt, certiores faciunto emtorem, quid morbi, vitij ve cuique ſit: quis fugitiuus, erro'ne ſit: eaque omnia, cum ea mancipia venibunt, palam, ac rectè pronuncianto. quòd ſi mancipium aduerſus*

ſus

ſus ea veniſſet, ſiue aduerſus, quam dictum, promiſſum ue fuit, cum ueniret, fuerit: quod eius præſta i oportere dicetur emtori, omnibusque, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, ut id mancipium redhibeatur.

Des nummos] eme, & pretium ſolue, uidelicet octo nūmorum millia:

excepta nihil te ſi fuga lædat] ſi non offendaris ſerui fuga, quam ego tibi aperui, ac pronunciaui, & ideò præſtare nolo, ſi fortè te domino fugerit, Excepta igitur, id eſt, quam ego excepi, ne eam præſtem, ſi fortè fugerit. hunc ſeruum enim affirmaui tibi omni uitio, & morbo carere, preterquam quod ſemel fugit.

Ille ferat pretium] mango ille pretium accipiat.

pœnæ ſecurus] id eſt, non metuens, ne ſibi ſit pæna præſtanda ex ędilium edicto, etiam ſi ſeruus aufugerit. ſic loquitur Verg. libr. 1. Aen. *ſecurus amorum Germanæ.*

Prudens emiſti vitioſum] ſciens emiſti ſeruum, quem fugiſſe tibi dixit, Verba ſunt Horatij ad emtorem, per quem, Florum ſignificat, ac deſcribit. ſe autem cum ſeruo uitioſo ea lege uendito comparat.

dicta tibi Lex] id eſt, ea lege tibi ſeruus uenditus eſt, eo pacto, ea conditione. lex uenditionis, id eſt, pactum & conditio uenditionis. uerbum *eſt*, abeſt à duob. cod. Vatic. Ranun. Card. Torneſ. & uerisimile eſt fuiſſe à librarijs adiectum.

Inſequeris] me perſequeris iudicio mecum litigas.

Dixi me pigrum] nunc totum illum ſuperiorem ſermonem, ad ſe, & ad Florum accommodat.

pigrum] pigrum in ſcribendo: ceſſatorem.

mancum] inutilem, atque ineptum ad talia officia, ſcribendi uidelicet. eſt autem tralatio ab ijs, qui manibus carent. ſic Ariſtot. libr. 1. de morib. ad Nicom. πεπηρωμένους πρὸς ἀρετὴν appellat, homines ad uirtutem protſus ineptos, atque inutiles

ne mea ſæuus, &c.] ne tu ſæuus mecum iurgares, id eſt, ne me acriter obiurgares, quod nihil tibi ſcriberem. ſecutus ſum hoc loco duos codic. Vatic. & Ran Card. Iann. Torneſ. in quibus ſcriptum eſt *nulla rediret*, non, ut in uulgatis, *nulla ueniret. rediret* autem, id eſt, remitteretur. dicitur enim remittere litteras, qui reſpondet alterius litteris. uulgata porrò, quamuis uideatur probabilis, non placet tamen. quid erat enim, cur Lollius de Horatio quereretur, quod non mitteret ad ſe litteras, ſi nullas ipſe ad eum miſerat? nunc autem cum prior ſcripſeſerit, & Horatius nihil reſcripſerit, meritò eum accuſat.

ſæuus] aſper, iratus. χαλεπός, ut ſup. ad Od. XXXIII. lib. 1. annot. eſt.

mecum facientia] quæ me adiuuant, quę meę defenſioni ſuffragantur.

attentas] oppugnas, labefactare conaris.

ſuper hoc] de hoc. ſic Virg. Aen. 1. *Multa ſuper Priamo rogitans.* Hor. Od. VIIII. lib. 3. *Mitte ciuiles ſuper urbe curas.*

mendax] in eo mendax, quod non mittam carmina, quę tu expectas, ut à me promiſſa.

Luculli miles, &c.] nunc ſe cum quodam Luculli milite comparat ſignificans, ſe paupertate, atque inopia rei familiaris coactum uerſus olim facere cœpiſſe, nempe uictis Bruto & Caſſio: nunc autem mediocres facultates conſecutum, uideri ſibi parum ſanum futurum, niſi ſatius eſſe putet dormire, quam uerſus ſcribere.

collecta] paulatim parta, comparata.

ad aſſem] uſq; ad aſſem, id eſt, ita ut uix ei as unus reſtiterit. ſeſtertius duos

alſis,& ſemiſſe m::s quattuor denariolos Gallicos,ſeu vnum markctum Venetum valet,vt alibi diximus.

vehemens lupus] id eſt,acer aduerſarius. metaphora eſt.

Præſidium regale]. Mithridatis milites aliquot in præſidio collocatos loco depulit, eoq; loco potitus eſt. ſic loquitur M.Tull.Phil.v111. *Non eſt hoſtis is,cuius præſidium Claterna deiecit Hirtius.* Et Hirtius. *Deieci præſidium Claternæ poſitum.*& T·Liu.li.34.*& præſidium Hiſpanorum,quod in Caſtello erat,ui deiectum.* & Cęſar lib.3. de bello ciuili. *& ui elu militibus expoſitis, præſidium equitum deiecit.* eſt etiam interdum præſidium locus ipſe,vbi pręſidiarij milites collocati ſunt; vt apud Lucr.lib.5. *Condere cœperunt urbeis,arcemq; locare Præſidium Reges ipſi ſibi,ſet fugiũq;.*& apud M.T.Tuſc.111.*nec,qui propter metũ præſidiũ reliquit,quod eſt ignauiæ.*

bis dena ſeſtertia] viginti millia ſeſtertiũm nummûm.vide annot.ad epiſt. ſext.lib.1. de ſeſtertio.

ſuper] præterea. præter illa dona:vel ſi mauis,hoc modo : accipit bis dena ſeſtertia,& amplius.

ſub hoc tempus] paulo pòſt hoc tempus, breui pòſt tempore.

addere mentem] addere animum.eum exacuere,& excitare.

laturus] conſecuturus, accepturus,vt ſæpe aliàs.

ille catus] prudens,ſollers, acutus: vt ſup.Od.x.lib.1. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formaſti catus.*

qui zonam perdidit] prouerbium conuenit in hominem pecunię inanem,& exhauſtum:natumque eſt à veteri militum conſuetudine, qui nummos in zona portabant. Gracchus apud Gellium. *Cum Roma profectus ſum,zonas plenas argenti extuli :eas ex prouincia inanes retuli.* quod item his verbis Plutarchus in Gracchis. *μόνος δὲ τῶν στρατευσαμένων πλῆρες τὸ βαλλάντιον εἰσενηνοχὼς, κενὸν ἐξενηνοχέναι.*

mult.diuite re.] multis rebus referto. ſic & Od.v111.lib.4. nomen *diues* cum patrio caſu iunxit. *diuite me ſcilicet artium, Quas aut Parrhaſius protulit, aut Scopas.* cum ſexto,ſaty.11.lib.1. *Diues agris,diues poſitis in fœnore nummis.*

donis orn.hon.] donis ornatur, quę honorifica ſint potius, quam vtilia, aut fructuoſa:quales ſunt coronę murales,obſidionales,vallares,ciuicæ, etiam ſi argenteę,aut aureæ ſint.

atque doceri,Iratus Graijs qu.] id eſt, Iliadem Homeri Romę didici.

Adiecere bonæ paulo pl.ar.] Athenis paulo plus mihi acceſſit doctrinæ. Illic enim philoſophiæ operam dedi,quę docet verum à falſo, honeſtumq; à turpi diſtinguere:

Scilicet vt poſſem] hæc quidam ad geometriæ ſtudium referunt,quæ curuarum,& rectarum linearum doctrinam continet:ego translatè eorum pro prauo accipio,& totum hunc locum ad philoſophiæ ſtudium referendum puto. Veriſimilius eſt enim Horatium geometriam,& mathematicas artes Romæ didiciſſe,vt pote artes pueriles, & ſine quibus ad philoſophiã accedere nõ oportet.

Atque inter ſiluas Academi] ſcribit M.Tull.Academic.lib.1.Academicos philoſophos,qui erant cum Ariſtotele, Peripateticos eſſe dictos, quia diſputabant inambulantes in Lycio: eos autem,qui Platonis inſtituto in Academia,quod eſt alterum gymnaſium,cœtus erat,& ſermones habere ſoliti,ex loci vocabulo nomen habuiſſe. Academicorum eſt de omni quæſtione propoſita diſputare in vtranque partem,nulli rei aſſentiri,& cohibere aſſenſum,quod illi appellant *ἐπέχειν*. fuit autem & vetus Academia : cuius princeps Plato (nam inter veteres Academicos, & Peripateticos nihil ferè intereſt) & noua : cuius auctor Arceſilas. vide M.Tull.libros Acad.

Dura

Dura ſed emouere] dura tempora, difficilia, turbulenta, bella ciuilia me Athenis extruſerunt, atque expulerunt. *mouere* autem habent duo Vat. cod. Iann. Torn. quæ ſcriptura recta eſt.

æſtus] motus ciuilis. tralatio eſt à mari. eſt enim æſtus, maris feruor, & incrementum. vide ſup. annot. ad Od. VII. lib. 2. *fretis æſtuoſis*.

Cæſaris Auguſti non reſp. Iac.] motus ciuilis me abſtulit ad parteis Brutinas, & Caſſianas, quę viribus, & copijs Auguſti non erant futuræ pares.

ſimul] ſtatim vt: ſimulatque.

Philippi] vrbs in Thracia à Philippo condita, apud quam C. Octauianus Cęſar, & M. Antonius aduerſus Brutum, & Caſſium pugnauerunt, ſup. Od VII. lib. 2. *Tecum Philippos, et celerem fugam Senſi relicta non benè parmula*. & Od. IIII. lib. 3. *Non me Philippis verſa acies retro, Deuota non extinxit arbos*.

Deciſis humilem pennis] bonis amiſſis demiſſum, triſtem, atque abiectũ. *deciſis pennis* tralatio eſt ab auibus. ſic M. Tull. ad Attic. lib. 4. *Qui mihi pennas inciderunt, nolunt eaſdem renaſci*.

Paupertas impulit audax] audacem paupertatem appellauit aptiſsimo, & veriſsimo epitheto. nulla enim res eſt, quæ magis impellat homines ad facinus, iniuriamque alteri inferendam, quàm paupertas. Itaque, quo modo nõ facile reperitur in diuite, & potente temperantia: ſic haud temere in homine egente, aut paupere iuſtitiam reperire poſsis. Non male igitur Plato lib. 8. de rep. perſpicuum eſt (inquit) qua in ciuitate mendicos videris, in ea ciuitate fures, crumenarum ſectores, ſacrilegos, & omnium huiuſmodi malorum opifices latitare. verba Platonis ſunt hæc. *Δῆλον ἄρα ἐν ᾧ δ' ἐγὼ ἐν πόλει, ὄψει πτωχὺς, ὅτι εἰσί που ἐν τούτῳ τόπῳ ἀποκεκρυμμένοι κλέπταί τε, καὶ βαλαντιοτόμοι, καὶ ἱερόσυλοι, καὶ πάντων τῶν τοιούτων κακῶν δημιουργοί*. Et apud eundem lib. 1. ſenex ille Cephalus, eò ſibi magnas opes profuiſſe dicit, quòd cum hominem ſenem ferè pœnarum earum, quæ hominibus iniuſtis apud inferos dicuntur impendere, cogitatio, metusq; maximè terrere ſoleat, ſępe cum animo ſuo de inferis cogitantem, & dubitantem verùm illa, quę olim, vt fabuloſa irridebat, vera ſint, nec'ne ipſe nunquam quenquam egeſtate coactus, iniuſtè lęſerit, neminẽ fefellerit, nec fraudarit, omnia denique, quę debuerit tùm dijs immortalibus, tùm hominibus perſoluerit rei familiaris copijs fretus: ita fieri, vt dulciſsima ſpe futurorum erectus, conſcientiaq; iuſtè, et innocenter actæ vitę ſuſtentatus tranquillam ſenectutem traducat. Theognis item fatetur, ſeſe, velit, nolit, multa flagitioſa, ac turpia à paupertate doceri, ſi modó de ſe loquitur, ac non de quouis, qui hoc onere prematur, his verbis, *Ἀ δειλὴ πενίη, τί ἐμοῖσι καθημένη ὤμοισι Σῶμα καταισχύνεις, καὶ νόον ἡμέτερον; Αἰσχρὰ δέ μ' οὐκ ἐθέλοντα βίῃ, καὶ πολλὰ διδάσκεις, Ἐσθλὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ καλ' ἐπιστάμενον*. Verùm quemadmodum negari non poteſt, paupertatem improbos, & ignauos homines natura, ad facinus, ac maleficium ſtimulare: quod & Heſiodus confirmat his verſibus, *ἔργ. καὶ ἡμ. Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὴν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνων, Χρηΐζων βιότοιο κακὰ προσελέξατο θυμῷ*. ſic dubium non eſt, quin eadem bonorum virorum animos exſuſcitet, induſtriam acuat, artes eliciat. atque excitet. nota ſunt illa Theoc. *ἐν ἁλιεῦσι εἰδ. κα. Ἁ πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει· Αὐτὰ τῶ μόχθοιο διδάσκαλος. οὐδὲ γὰρ εὕδειν Ἀνδράσιν ἐργατίναισι κακαὶ παρέχοντι μέριμναι*. Itaque hoc loco Horatius ſe à paupertate impulſum eſſe ait, ut uerſibus ſcribendis operam daret.

ſed, quod non deſ. haben. Quæ poter. &c.] hunc locũ à nemine uideo ſatis explicatum. dicitur ergo is habere, quod deſit, quis ſuis bonis ita abſtinet, ac parcit, ut ei deeſſe uideantur: et, qui non explet cupiditates naturaleis, ac

neceſſarias: contrà, habere, quod non deſit, is, qui non inuitus, quique liberaliter, & iucundè vtitur iis, quæ habeat, cum opus ſit, & cum res poſtulet: qui non defodit ea, quæ quæſierit. Vulgo enim dici ſolet, auaris tam id, quod habent, deeſſe, quàm, quod non habent, propterea ſcilicet, quod iis, quæ habent, non audent vti. ad hunc locum pertinent illa. Od. 16. lib. 3. *Magnas inter opes inops.* & Od. XVII. epod. *Egens benignæ Tantalus ſemper dapis.* & epiſt. II. lib. I. *Semper auarus eget.* & ſatyr. III. lib. 2. *Pauper Opimius argenti poſitis intus, & auri.* Prætereà proponatur mihi aliquis quantumuis diues, & copioſus: ſi is ſumtus faciat ſuis fructibus maiores, huic etiam res ſuæ deerunt. luxurioſo enim, & profuſo homini, quantumuis locupleti, deſunt omnia quod elegantiſſimo carmine declarat Catullus in quendam, quem Mentulam nominat. *Firmano ſaltu non falsò Mentula diues Fertur, qui tot res in ſe habet egregias: Aucupium omne genus, piſces, prata, arua, ferasque. Nequicquam fructus fructibus exuperat. Quare concedo, ſit diues, dum omnia deſint. Saltum laudemus, dum tamen ipſe egeas.* Quòd ſi cui hæc huius loci explanatio non probetur, afferam alteram, non admodum tamen diſſimilem: vt intelligamus, nos habere, quod non deſit, vbi certum, & annuum vectigal habemus, quod ex fructibus fundi, aut villæ alicuius ad nos quotannis redeat, quemadmodum Horatius fundi ſui Sabini fructibus ſumtus ad victum, cultumque neceſſarios ſufferebat. Itaque, quod non deſit, ſic interpretabimur, quod ad me quotannis redeat, & quod perpetuo ſuppeditet mihi ſumtus neceſſarios. ſed hęc explicatio ad priorem reuoluitur. Nam ſi, qui fructus habeat annuos, id eſt, è fundo aliquo fertili, & fideli quotannis naſcenteis, s vel eis non vtetur liberaliter, & libenter: vel ſumtus faciet fructibus illis maiores: egebit. Itaque non habebit, quod non deſit. Recipienda igitur prior explicatio eſt, vt intelligamus vno verbo eum habere, quod non deſit: qui ſumtus faciat moderatos, & fructibus, aut vectigalibus ſuis æquales. Itaque ſi dixiſſet hoc modo Horatius: nūc autem cum abundem rebus ad victum, cultumque neceſſarijs, non eſſem ſanus, ſi verſus ſcriberem; dubitare poſſet aliquis, vtrum quòd Horatius copijs rei familiaris auctus ſit, iccirco copioſior, & locupletior, beatior denique ſit habendus, necne, cum plerſique videamus euenire, vt ditiſsimus, & copioſiſsimus aliquis, vel idem ſit illiberaliſsimus, parciſsimus, ac, pœne dicam, egentiſsimus: vel omnia ſua profundat, ac perdat. Huic igitur dubitationi ſtatim occurrens, cum habeam (inquit) ea bona, non quę tangere, aut minuere verear, ſed quibus libenter vtar; neque rurſus, quæ ſumtibus immoderatis exhauriam; ſed quibus neceſſarias, aut etiam naturales cupiditates expleam: quæ me cucurbitulæ ſatis expurgare poſſent, niſi dormire, quàm verſus ſcribere, mallem? Od. I. epod. ſic loquitur de ſe. *haud paratiero Quod aut auarus ut Chremes, terra premam: Diſcinctus aut perdam ut nepos.*

Quæ poter. vnq. ſat. expurg. ſicutę] ſcio in omnibus libris excuſis legi *cicutæ*; Acronemque, & ceteros cicutam accipere pro elleboro. quod ita abſurdum eſt, vt mirer, & illis venire vnquam in mentem potuiſſe, & à tot viris doctis, qui Acronem vſque ad hæc tempora ſecuti ſunt, approbatum eſſe. Nam primùm cicuta, quam Græci *κώνειον* vocant, immoderato frigore enecat. vt ſat. I. lib. 2. *Sed mala tollet anum vitiato mille cicuta.* elleborus autem atram bilem exhaurit; Deinde cicuta non adhibetur a medicis ad purgandum, neque vim habet vllam purgandi: elleborus & habet vim purgandi maximam, & quotidie ad hunc vſum ſolet adhiberi. Quare neque hæc ſcriptura vllo modo ferenda eſt, neque hoc nomen huic loco conuenire poteſt, meo quidem iudicio. Quid igitur dicendum? alterum, opinor, è duobus, vel cicutas hoc loco ſignificare cucurbitulas, quæ corporibus admouentur ad vitioſum ſanguinem eliciendum: quod

mihi

mihi verisimile non sit, cum à nemine Latino hæc uox ad hanc rem significandam sit vſurpata; vel legendum *ſicua*, ſiue *ſicyia*: quę vox Græca eſt, Galeno, & cæteris medicis Græcis admodum vſitata: quas Latini cucurbitulas, ſeu cucurbitas appellant. Cornel. Celſus libr. 3. capit. XXVII. *ſed ieiuno, cum benè iam concoxerit, cucurbitulæ quoque ſæpe dolenti parti admouendæ ſunt.* de voce autem σικύα extant exempla apud Plutarch. Galen. Hippocr. Plutarch. περὶ πολυπραγμοσύνης. ὥσπερ αἱ σικύαι τὸ χείριστον ἐκ τῆς σαρκὸς ἕλκουσιν, οὕτω τὰ τῶν πολυπραγμόνων ὦτα τοὺς φαυλοτάτους λόγους ἐπισπᾶται, id eſt, *quemadmodum cucurbitæ peſſimum quicque ex carne, ſeu ex corpore ducunt; ita curioſorum aures peſſimos quoſque ſermones attrahunt.* Galenus libro de cucurb. σικύα δύναται τὴν ὕλην κενῶσαι, ὀδύνην λῦσαι, φλεγμονὴν μειῶσαι, ἐμπνευμάτωσιν διαφορῆσαι, ὀρέξεις ἀνακτήσασθαι, &c. id eſt, *cucurbita poteſt materiam exinanire, dolorem ſedare, inflammationem minuere, inflationem digerere, appetitiones recuperare*, &c. idem ibid. πρὸς τὸ ἐκτὸς ἐπισπάσασθαι. Hippocr. de antiqu. medicina. δύναται ἡ σικύα ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἕλκειν, καὶ ἐπισπᾶσθαι. id eſt, *cucurbita uim habet eliciendi, & extrahendi ex carne.* Solet autem Horatius non ſolùm Græcis loquendi generibus vti, qualia ſunt, *uentis debes ludibrium, patiens uocari Cæſaris ultor, deſine mollium querelarum, decipitur laborum, Celſo gaudere*, &c. ſed etiam nominibus Græcis: qualia ſunt hęc, *dyota, amyſtis, balanus, cichoreum, acinaces*, (quanquam hoc eſt Perſicum potius) *apotheca, cardiacus, lethargicus, lethargus, colyrium, melos, epos, elleborus, onyx, pyga, pyrgus, ſymphonia, periſcelis, lachanum, archaici lecti, nomiſma*, & pleraque alia. Quo fit, vt facilius adducar ad credendum, eum hic quoque Græco nomine σικύας vſum eſſe, quod ſignificat cucurbitam, ſeu cucurbitulam. Hæc igitur erit huius loci ſententia. quibus cucurbitis ſatis expurgari potero: quæ cucurbitæ ſanguinem vitioſum ex vniuerſo meo corpore exhaurire poterunt, niſi melius eſſe putem dormire, quàm verſus ſcribere? eſt autem tralatio perpetua à corpore non ſano, & corrupto, ad animi (vt ita dicam) inſanitatem, qua ſignificat, ſe parum ſanę mentis meritò viſum iri, ſi nunc verſus ſcribat potius, quàm dormiat.

Prædantur] quaſi prædando carpunt, ſeu rapiunt potius,

Tendunt] contendunt, conantur; vt ſępe aliàs.

extorquere] tribus verbis lectiſsimis idem pœnè ſignificantibus vſus eſt *prædari, eripere,* & *extorquere.* ſignificat tamen hoc poſtremo, ſe poemata adhuc retinere, neque ea facile ſibi adimi poſſe, quanuis ætas cetera abſtulerit.

quid faciam vis?] quid vis faciam? quid mihi faciendum cenſes?

Denique non omnes eadem m.] ſententia eſt tritiſsima, quam & Pindarus expreſsit ὠδ. ι. πυθ. καὶ γὰρ ἑτέροισιν ἑτέρων ἔρως ἔκνιξε φρένας, id eſt, nanque alij alijs rebus delectantur. Virg. in Alex. *trahit ſua quenque uoluptas.*

Carmine] heroico, quod epos appellat ſatyr. x. lib. I. *forte epos acer, Vt nemo Varius ducit.* ex quo epici poetę nominantur, qualis Homerus, Antimachus, Apollonius, Ennius, Virgilius. & infra eadē epiſt. *Carmina compono, hic elegos.* aliàs pro quouis carmine, vt Od. XIIII. epod. *Inceptos olim promiſſum carmen iambos.*

Bioneis ſermonibus] comœdijs, comicis verſibus, à Bione Ariſtophanis patre.

& ſale nigro] & ſalibus amaris, ac mordacibus, quales ſunt veteris comœdię. ſatyr. x. lib. I. de Lucillio, *at idem quod ſale multo Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.*

Tres mihi conuiuæ, &c.] pulcherrima ſimilitudine à conuiuis ducta, qui palato & guſtandi ſenſu plurimum ſæpe inter ſe diſſidere ſolent, iudicij hominum de poetis diſsimilitudinem, ac uarietatem oſtendit

acidum

acidum] acidum ab acore, aut à uerbo aceſco ductum eſt.

Præter cetera me] πρὸς τοῖς ἄλλοις. alia ratio, propter quam ſcribendis uerſibus modum cõſtituere debeat, nempe occupationes, & curæ rerum alienarum. hunc uerſum autem, qui turbato ordine uerborum anteà inconcinnè ita legebatur, *Præter cetera Romæ me ne*, &c. ego & ueterum libr. auctoritatem ſecutus, & à Gabriele Faerno admonitus in ſuam priſtinam concinnitatem reſtitui. *Præter cetera me Romæ ne*, &c.

ſponſum] fideiuſſum. ut ſaty. III. lib. 2. *Prodiderit commiſſa fide, ſponſum ne negarit*: & ſponſor, fideiuſſor. ſaty. VI lib. 2. *Romæ ſponſorem me rapis*. & epiſtol. de arte poet. *Et ſpondere leui pro paupere*. eſt autem ſpondere, iubere ſua fide alteri pecuniam credere.

hic auditum ſcripta] criticus enim erat Horatius. epiſtol. de arte poet. *ſi quid tamen olim Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aures, Et patris, & noſtras.*

cubat hic in colle Quirini] amplificatio à locorum diſtant a. nam inter collem Quirinalem, & Auentinum intercedunt forum Rom. templum Iouis Feretrij, Capitolium, Palatiũ. Quirinalis aũt dictus à Curetibus, uel à Quirino.

extremo in Auentino] in extrema parte montis Auentini. Auentinum collem alij ab auibus: alij ab rege Auentino Albano, quod ibi ſit ſepultus: alij ab aduentu hominum: Varro ab aduectu, quia olim paludibus ab reliquis erat diſclusus, dictum putat. Iam quod addit *extremo*, id non temerè. Auentinus enim omnium collium eſt longiſſimus: à ceteris ſeparatus: duobus uerticibus ſurſum erectus.

Interual. vid. hum. comm.] uides interualla humano more commoda, hoc eſt non admodum commoda, ut ſunt res humanæ, quę ferè ſunt incommodę potius, quam commodæ.

verùm Puræ ſunt] ſic habent tres cod. Vatic. & Ianno. Torneſ. & uulgati Aldini, quam ſcripturam quidam corruperant, & *plures* ſuppoſuerant. ſic igitur hunc locum explico. Verùm dicet aliquis Romę uias eſſe puras, id eſt, non impeditas, ſed patentes, & latè explicatas, & uacuas: per quas iter facere meo commodo poſſim, ita ut nihil impedimento ſit, aut obſtet, quo minus meditari, & condere uerſus queam. ſic utitur hoc nomine T. Liuius libr. 24. *poſtero die ſignis collatis dimicaturum puro, ac patenti campo: ubi ſine ullo inſidiarum metu uera uirtute geri res poſſet.*

Feſtinat calidus, &c.] reſpondet ſuperiori illi obiectioni, negatque ait eſſe.

calidus] auidus uel laborioſus, & in perferendo labore pertinax: uel ſtudio incenſus. ex quo nata ſunt hęc loquendi genera *res calet, & calefacere aliquem.* M. Tull. ad Att. lib. 4. *itaque iudicia calent*. & Verr. III. de ante act. *poſteaquam ſatis calere res Rubrio uiſa eſt*. idem pro Plancio *illud uerò crimen de nummis, quos in circo Flaminio deprehenſos dixiſti, caluit re recenti*. idem ad Qu. Fratr. lib. 3. *eodem die Gabinium ad populum luculentè calefecerat Memmius, ſic ut Calidio uerbum facere pro eo non licuerit*. Sueton. in Auguſto. *forumque aleatorium calfecimus*. Cæl. ad Cicer. lib. 8. epiſt. *Si Parthi uos calfaciunt, nos hic frig. refrigeſcimus*. Idem ad eundem. *mem frigere: iam calet.*

redemtor] qui opus faciendum conduxit. Od. I. lib. 3. *huc frequens Cæmenta demittit redemtor Cum famulis operum ſolutis*

Torquet] torquendo attollit, uel ad eum locum, quo opus eſt, admouet. Nã machinis & ſaxa ad murorum ſtructurã, & tigna ad tectorum, faſtigiorumq; contignationem attolluntur. Lucret. libr. 4. *Quippe etenim uentus ſubtili corpore tenuis Trudit agens magnam magno molimine nauim: Et manus una regit quantouis impete*

impete contem, Atque gubernaclum contorques quodlibet unum: Multaque per trochlear, & tympana pondere magno Commouet, atque leui ſuſtollit machina niſu. M. Tull. Verr. III *omnes illa columnæ, quas dealbatas uidetis, machina appoſita, nulla impenſa, deiectæ, eiſdemque lapidibus repoſitæ ſunt.*

Triſtia robuſtis, &c.] id eſt, in plateis exiſtunt præterea aliæ turbæ, clamores, & anguſtiæ propter concurſum funerum, & plauſtrorum, cum hac funus procedit, illac plauſtra, & uehicula trahuntur. ſimile illud eſt ſaty. VI lib. I. *at hic ſi plauſtra ducenta, Concurrantque foro tria funera, &c.*

luctantur] tralatio eſt, ut Od. I. lib. I. *Luctantem Icareis fluctibus Africum, &c.* proprie illud epiſt. ad Aug. *Pſallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis.*

rabioſa canis] hoc animal omnium ferè eſt rabie infeſtiſſimum. Itaque rabiem aiunt morbum eſſe caninum. Virg. Georg. lib. 3. *Hinc canibus blandis rabies uenit.* idem Aen. VII. *Hic ſubitam canibus rabiem Cocytia uirgo Obijcit, & noto nares contingit odore.*

lutulenta] ſup. epiſt. II. lib. I. uel *amica luto ſus.* Idem de Lucillio ſaty. 4. li. I. utitur eodem nomine *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles.*

I nunc] ironia eſt, ut ſup. epiſt. ad Numicium lib. I. *I nunc, argentum, & marmor uetus, æraque, et artes ſuſpice.* ſignificat enim his uerbis ſe plane aliud ſentire, quam quod loquitur: proinde ac ſi ita diceret. fieri omnino non poteſt, ut in tanta turba, tantoque ſtrepitu quiſquam uerſus meditari poſſit.

Scriptorum chorus omnis, &c.] poetæ ſolitudinem, & loca ab arbitris remota, ac libera quærunt urbes, & celebritatem fugiunt. ſic epiſt. de arte poet. *ſecreta petit loca, balnea uitat.*

contracta] non admodum ſatis uijs impreſſa, in anguſtijs poſita, anguſta, obſcura, quæ uix apparent, quæ difficile eſt perſequi.

Ingenium, ſibi quod uacuas, &c.] huius loci hæc ſententia eſt: ſi, qui Athenis in urbe tranquilliſsima, & quietiſsima ſeptem annos in ſtudio litterarum, & philoſophiæ uerſati ſunt, ſeniumque propemodum ex aſsidua lectione, & cura contraxerunt, ita plerunque hebetes, atque infantes euadunt, ut populo riſum moueant: qui fieri poteſt, ut ego in urbe negocioſiſsima, tot occupationibus, & curis diſtrictus uerſus lyricos ſcribam?

inſenuitque Libris, & curis] ſic epiſt. ad Mæcen. II. lib. I. *Immoritur ſtudijs, et amore ſeneſcit habendi. Inſenuit libris* autem, id eſt, ex librorum lectione ſenium contraxit.

ſtatua taciturnius exit] ſignificat ἐν παρόδῳ immoderato, & intempeſtiuo ſtudio ingenium obtundi potius, quam acui.

riſu populum quatit] omnibus riſum excitat maximum. riſum σύσκρουστον uocant Græci, qui ita multus erumpit, ut totum corpus concutiat.

digner?] dignum eſſe putem connectere uerba ſonum lyræ motura, id eſt, carmina ad lyram canenda?

conſulti] iuriſconſulti. lib. de arte poet. *conſultus iuris, et actor Cauſarum mediocris.* Od. XXXIIII. lib. I. *Inſanientis dum ſapientia Conſultus erro.*

Gracchus ut hic illi foret, &c.] id eſt, ut iuriſconſultus fratrem ſuum oratorem, Gracchum appellaret; orator iuriſconſultũ, Mucium Scæuulam ſalutaret. De Mucio ſic M. Tull. de claris orat. *Mucius autem augur, quod pro ſe opus erat, ipſe dicebat, ut de pecunijs repetundis contra T. Albucium. is oratorum in numero non fuit: iuris ciuilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præſtitit.* ibidem de Tiber. Graccho. *Utinam in Tiber. Graccho, Caioque Carbone talis mens ad Rempub. benè gerendam fuiſſet, quale ingenium ad benè dicendum fuit. profectò nemo his uiris gloria præſtitiſſet.* Hi igitur fratres (ut innuit Horat.) mutuò teſtimonium dabant.

Carmina

Carmina compono] ἐπεὶ loquitur autem Horatius non de ſe: ſed de ſtultis,& nimium ſua mirantibus poetis,ſub ſua tamen perſona,ut minore inuidia alios reprehendat,cum ne ſibi quidem parcere uideatur.ut epiſt.ad Aug. *Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poetæ.*

Cęlatumque nouem Muſis opus] ὑπερβολικῶς, & εἰρωνικῶς dictum: quaſi á nouem Muſis excultum,atque elaboratum.

quanto molimine] quanto apparatu,quàm operosè.moliuntur enim, qui quippiam magno labore conantur:ut lib.de arte poet. *Oppida cœperunt moliri.* & Od.1.lib.3.*Cur inuidendis poſtibus,& nouo Sublime ritu moliar atrium?* ſententia huius loci hæc eſt.'Primum hoc uide,quam ſuperbè, quanto cum apparatu circunſpiciamus bibliothecam ab Auguſto propter ędem Apollinis extructã,nobis uidelicet aſſentantes,& ita perſuaſum habentes, niſi noſtri libri in eam deferantur,á poetis Latinis uacuam futuram.

ædem] ædem Apollinis,& bibliothecam ei adiunctam,Muſis conſecratam ab Auguſto,in qua recitabantur noua poemata Latina,ut ſaty.x.lib.1. *hæc ego ludo,Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa.*

vacas] ita legendum, & ita ſcriptum eſt in cod. Iann.Faerni,omnibus Vatic:& Torn.*ſi forte uacas* autem ualet:ſi fortè uacuus es,ſi nihil habes,quod agas.

& procul audi,Quid ferat,&c.] & audi è loco longinquo,quid hi poetæ,qui ſua poemata in bibliotheca Apollinis.& æde Muſarum recitari,& locari uolunt,noui proferant:& quamobrem coronam ſibi lauream depoſcant.*procul* dixit,quia Lollius longè ab eo aberat.

Cædimur, & totidem plagis, &c.] id eſt, aures noſtras præbemus ſcriptis alienis audiẽdis.nos uiciſſim alienas aures noſtris poematis recitandis obtundimus,atque enecamus.ducta eſt ſimilitudo a Samnitibus,id eſt,gladiatoribus ſic appellatis à Samnitibus illis,qui diu ancipiti Marte cum Romanis bella geſſerunt,ut teſtatur T Liu.ſub finem lib.9.*Et Romani quidem ad honorem Deum inſignibus armis hoſtium uſi ſunt:Campani ab ſuperbia & odio Samnitium,gladiatores, quod ſpectaculum inter epulas erat,eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine appellarunt.* Quemadmodum igitur gladiatores, cum interdum totum diem digladiati fuerint, diſcedunt ad extremum incolumes, atque integri. ſic cum ego illius ſcripta audierim,& laudarim, uel leuiter,& dicis cauſa reprehenderim:& ille uiciſſim mea. recitatione uſque ad ueſperam producta,atque extracta,diſcedimus uterque,alter alterius iudicio,ac ſuffragio, magni, ac pręſtantes poetæ declarati. Samnites autem gladiatorum genus fuiſſe, etiam ex M. Tull.intelligere licet,lib.Tuſcul.2. *Quis mediocris gladiator ingemuit? qui uultum mutauit unquam? quis non modo ſtetit, uerum etiam decubuit turpiter? quis, cum decubuiſſet, ferrum recipere iuſſus,collum contraxit? tantum exercitatio, meditatio, conſuetudo ualet. Ergo hoc poterit Samnis ſpurcus homo,uita illa dignus,locoque?* &c.& de orat. libr.1. *Atque eiuſmodi illa proluſio debet eſſe, non ut Samnitium, qui uibrant haſtas ante pugnam, quibus in pugnando nihil utuntur, ſed ut ipſis ſententiis, quibus proluſerunt,uel pugnare poſſint.* & 3.ex Lucillio,*Quanuis ipſe Samnis in ludo,ac rudibus cauſſa is aſſer.*

ſub lumina prima] ad ueſperam, ut ſatyr.vi. libr.2. *inſerit ad ſe Mæcenas ſeruum ſub lumina prima uenire.* lumina igitur hoc loco intellige, lucernarum ut & Od.vi.lib.3.*Cui donet impermiſſa raptim Gaudia luminibus remotis.* ſic Lucret. lib.5.*Quin etiam nocturna tibi,terreſtria quæ ſunt, Lumina pendentes lychni,*&c.Idem lib.6.numero ſingulari,*Nocturnum hic recens extinctum lumen.* ſic & Horat.epiſtola.lib.1.*ſi non Poſcas ante diem librum cum lumine.*

Diſcedo Alcæus puncto, &c.] ita diſcedimus, ut ego illius ſuffragio

per

par Alcæo: ille meo, cum Callimacho conferendus eſſe dicatur: quòd ſi Callimachi nomine contentus non eſt, fit Mimnermus, id eſt, appellatur, & ſalutatur à me Mimnermus. de Mimnermo vide ſuprà annot. ad epiſtol. VI. lib. I.

optiuo] quod ipſe optauerit, atque elegerit.

creſcit] fit maior, ornatior, & clarior.

Multa fero, vt placem, &c.] Cum ſcribo (inquit Horat.) & cum verſus meos neceſſe habeo recitare, populique beneuolétiam, ac ſuffragium aucupari, multas moleſtias exorbeo, multasq́; poëtarum ineptias deuoro, ne eos irritem, atque offendam: idem, cum ad me redij, cumque inſanire, hoc eſt, verſus ſcribere deſij, liberum eſt mihi meas aureis poetis ſua ſcripta recitantibus obturare.

irritabile] iracundum, ὀξύθυμον, quod facilè ad iram impellitur.

mente recepta] cum reſipui, cum ad ſanitatem reuerſus ſum.

obturem] ſine interrogationis nota legendum. obturem igitur, hoc eſt, obturare auſim, liceat mihi obturare impunè.

ſe venerantur] ſe ipſi ita magni faciunt, vt ſibi diuini poetæ videantur.

vltrò] non expectantes dum ab alijs laudentur.

quicquid ſcripſere, beati] id eſt, ſuis omnibus ſcriptis, qualiacunque ſint, ſibi ſatisfacientes, ſibique placentes, εὐφορτες, vt cum ita loquimur, *forte ſua beatus.* & epiſt. ad Lolli. II. lib. I. *beatus enim iam Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & ſpes.* Catull. de Suffeno. *neque idem vnquam Aeque eſt beatus, ac poema cum ſcribit.* & epiſt. ad Auguſt. *Agricolæ priſci fortes, paruoq́; beati.*

animum cenſoris ſumet honeſti] id eſt, ipſe ſeſe in ſua ſcripta cenſorem præbebit, ſuaque eſſe obliuiſcetur: ſua ſcripta notabit tanquam cenſor.

quæcunque par. ſplend. habeb. &c.] verba humilia, ſeu ſordida, atque inquinata.

ſine pond.] id eſt, leuia. epiſt. de arte poet. *Fabula nullius Veneris, ſine pondere, & arte.*

quamuis inuita rec.] id eſt, quamuis ei ita placeant, & cara ſint, vt ea ęgrè, grauatéque ſuo loco moueat.

Et verſ. adh. intra pen. V.] id eſt, & quamuis ſint adhuc domi, penitus abdita, neque dum in lucem prolata, neque diuulgata. Solent enim nobis mirum in modum noſtra, & domeſtica placere: malumusque aliena reprehendere, & corrigere, quàm domi noſtræ nata. In templo Veſtæ, quam ἑστίαν nominant Græci, ſeruabatur ignis æternus Romę. Iam, cum Veſta præſit focis, &, cum ſuum quæque domus focum habeat, ſequitur, vt ſuam quiſque domi ſuæ Veſtam habeat, id eſt, Larem. notum Græcorum prouerbium eſt, ἀφ᾽ ἑστίας ἄρχεσθαι, id eſt, à Veſta, ſeu à Lare incipere: quòd ſignificat à ſe, & à ſuis initium facere. Vtitur & Plato in Euthyphrone, his verbis, ἀτεχνῶς γάρ μοι δοκεῖ ἀφ᾽ ἑστίας ἄρχεσθαι κακουργεῖν τὴν πόλιν, ἐπιχειρῶν ἀδικεῖν σε. id eſt, *planè uidetur mihi a Veſta, ſeu à Lare lædendæ ciuitatis initium capere, qui tibi iniuriam facere conatur.*

Obſcurata diu populo] id eſt, priſca, antiqua, & iccircò inuſitata, atque ab vſu quotidiani ſermonis iandiu intermiſſa, *quæ* (vt ait M. Tull. lib. 3. de orat. ad Q. fr.) *poetarum licentiæ ſunt liberiora, quàm noſtra.*

bonus eruet] *bonus*, id eſt, benignus, & liberalis: benignitate ductus. eſt enim benigni, ac liberalis hominis, quæ ſunt ignota, ac penitus abdita, in lucem proferre, & cum omnibus communicare.

Proferet] ſic de arte poet. *& noua rerum Nomina protulerit.*

eruet] è tenebris, & ſitu.

Aſciſcet] id eſt, noua verba cudet, & finget. in epiſto. de arte poet. *ſi fortè*

aut morſuri. transfertur ad eos, qui taciti ſtomachantur, & qui vultu hilaritatem ſimulant, cum animo, & intimis ſenſibus angantur, ſibiq; ipſi magnopere diſpliceant. M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 4. *& ij ſubringentur, qui villam me moleſte ferunt habere, quæ Catuli fuerat.* Terent. Phorm. *Ille ringitur, tu rideas.*

ſuit haud ignobilis Argis, Qui ſe cr.] immò hic fuit Abydi, vt tradit Ariſtoteles in commentario de rebus admirabilibus: cuius hæc verba ſunt, *λέγεται δέ τινα ἐν Ἀβύδῳ παρακόψαντα τῇ διανοίᾳ, καὶ εἰς τὸ θέατρον ἐρχόμενον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θεωρεῖν, ὡς ὑποκρινομένων τινῶν, καὶ ἐπισημαίνεσθαι. καὶ ὡς κατέστη παρακοπῆς, ἔφησεν ἐκεῖνον αὐτῷ χρόνον ἥδιστα βεβιῶσθαι.* id eſt, *aiunt quendam Abydi mente captum fuiſſe, & in theatrum euntem multos dies ſpectare, tanquam aliqui in eo actores eſſent, & applaudere ſolitum eſſe: qui poſteaquam reſipuit, dixit, totum illud tempus, quo mentis non erat ſuæ, iucundiſſimè traductum eſſe.* Lucianus autem in libello, *πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν*, Abderitis huiuſmodi ferè morbum quondam accidiſſe ſcribit. & Athenæus lib. 12. narrat Thraſylaſi quendam Axoneum ab atra bili ita fuiſſe affectum, vt exiſtimaret, naues omnes, quæ in Pyræeum appellerentur, ſuas eſſe: quandiuq; eo morbo laborarit, iucundiſſimè vixiſſe: poſteaquam autem opera medici ſanus factus fuerit, dixiſſe nunquam ſibi in tota vita melius fuiſſe, quàm cum inſanus eſſet.

bonus ſanè vicinus] notum illud Heſiodi *Πῆμα κακὸν γείτων, ὅσσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ*, Idem poeta vicinos ait ad opportunitates, & vtilitates noſtras propinquis eſſe paratiores. *Γείτονες ἄζωστοι ἔκιον, ζώσαντο δὲ πηοί.* Pindarus item Νεμ. εἰδ. ζ. docet maximam vtilitatem afferre vicinum, ſi ſit idem & amicus, his verbis, *εἰ δὲ γεύεται ἀνδρὸς ἀνήρ, τί φαῖμέν κε γείτον' ἔμμεν νόῳ φιλήσαντ' ἀτενεῖ γείτονι: χάρμα πάντων ἐπάξιον.* contrà, ſi ſit idem inimicus, & malus. Plautus in Mercat: *Nunc ego verum illud verbum eſſe experior vetus, Aliquid mali eſſe propter vicinum malum.*

poſſet qui ignoſcere ſeruis] id eſt, qui non eſſet nimium ſæuus in ſeruos: qualis ille eſt, quem deſcribit ſaty. III. libr. I. *Si quis eum ſeruum, patinam qui tollere iuſſus, Semeſos piſces, tepidumq; ligurrierit ius, In cruce ſuffigat: Labeone inſanior inter Sanos dicatur.*

Et ſigno læſo non inſanire] id eſt, & qui furenter non iraſceretur, cum lagenam à ſe obſignatam, compeͤriſſet à ſeruis eſſe reſignatam. ſolebant autem veteres, lagenas plenas obſignare, ne à ſeruis furtim exhaurirentur. At mater Ciceronum (vt ſcribit Q. Frater ad Tironem) *etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ.*

inſanire] vſque ad inſaniam iraſci Terent. Adelph. *dic mihi, non clamas? non inſanis?*

refectus] recreatus, recuratus.

bilèmq;] atram videlicet, ex qua, cum redundat, naſcitur inſania. ad purgandam autem atram bilem adhibetur elleborus, quem veratrum nominant Latini, vt ſaty. III. lib. 2. *Danda eſt ellebori multo pars maxima auaris.*

Et demtus per uim mentis g. e.] ſic Sophocl. in Aiace, *Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδιστος βίος. Τὸ μὴ φρονεῖν γὰρ κάρτ' ἀνώδυνον κακόν.* ita autem coniuncta inter ſe, & finitima ſunt nimia alacritas, & mentis error, vt ille neſcio quis apud Trabeam (vt ſcribit M. Tullius) voluptatem animi nimiam, ſummum errorem eſſe arbitretur. mentis errorem dixit M. Tull. epiſt ad Attic. lib. 3. *Nam quòd ſcribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici.* &c.

Nimir. ſaper eſt abiect. &c.] concludit nunc totum hunc locum: & colligit, totam poeticam, totamque in verſibus ſcribendis operam poſitam: numeros denique, & cantus lyricos, nugas eſſe, atque iccircò pueris eſſe relinquen-

quęſita. hinc *uſucapionis* nomen.

Occat] M. Tull. in Catone, quid ſit occatio, declarat his verbis, *Terra cum gremio mollito, ac ſubacto, ſemen ſparſum excepit, primum id occæcatum cohibet, ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata eſt.* Feſtus, *Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occædendo, quod cædat grandeis glebas terræ. cum Cicero uenuſtiſſimè dicat, ab occæcando fruges ſatas, eſſe appellatum.*

trecentis nummorum millibus] ſex coronatorum noſtratium millibus: vel, vt alij, ſeptingentis millibus, & quingentis.

quamuis aliter putat] putat enim, ſe ſuis fructibus ali, non emtis. Nam quamuis, quæ emimus, noſtra ſint, ſic tamen diſtinguere ſolemus, hi fructus mei ſunt, illi ſunt emti: & Horat. Od. 11. epod. dapes inemtas appellat, quæ domi noſtræ, & in noſtro fundo natæ ſunt, non aliunde petitæ.

Sed vocat vſque ſuum] id eſt, ſed id ſuum appellat, quod vſque eò pertinet, ac patet, quà populus, aut quęlibet alia arbor applantata, certis limitibus agrum vicini diſtinxit à ſuo, ipſumque omni ſollicitudine, ac periculo litium liberauit.

Tanquam ſit proprium] refellit hoc Horatius à definitione, hoc modo, Proprium eſt id, quod nunquam nobis eripi poteſt, & quod perpetuò retinere licet. ſed fundi, & poſſeſſiones puncto temporis à nobis abalienantur: non igitur poſſunt eæ res verè propriæ cuiuſquam dici. Proprium autem, idem valere plerunque, quod perpetuum, aut certè diuturnum, ex probatis linguæ Latinæ auctoribus intelligere licet. Terent. Andr. *ego uitam Deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror, Quod uoluptates eorum propriæ ſunt.* ibidem ſuprà, *Nihil ne eſſe proprium cuiquam?* idem in Phorm. *abduxi mulierem: cui aut propria ea, Phædria ut poteretur: nam emiſſa eſt manu.* Plaut. Moſtell. *ſi tibi acceptum eſt, illum fore unicum tibi ſempiternum, Atque illum amatorem tibi proprium futurum in uita: ſoli gerundum cenſeo morem.* Idem Mercat. *ſatin' eſt, ut quicquid agere occêpi, Proprium nequit mihi euenire, quod cupio? ita mihi mala res aliqua obijcitur, bonumque meum conſilium opprimit.* M. Tull. pro Roſc. Amer. *ita ornamenta nobiliſſima Capitoni propria traduntur.* Idem poſt redit. in ſenatu, *quod uerè dixerat, ſi illud de duobus conſulibus, quod antè in repub. non fuerat, perenne, ac proprium manere potuiſſet.* Virg in Melibœo, *ſi proprium hoc fuerit, leui de marmore tota Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.* Attius Armor. iudicio, *Nam non facilè, ſine deum opera, propria humana ſunt bona.* Lucil. lib. XVII. ſaty. *Cetera contemnit, & in uſura omnia ponit Non magna: proprium uerò uil neminem habere.* Virgil. lib. 6. Aen. *propria hæc ſi dona fuiſſent.* Horat. ſaty. 2. libr. 2. *Nunc ager Vmbreni ſub nomine, nuper Ofelli dictus, erit nulli proprius.* Idem ſaty. VI. lib. 2. *nihil amplius opto, Maia nate, niſi ut propria hæc mihi munera faxis.* & Od. 11. lib. 2. *regnum, et diadema tutum Deferens uni, propriamque laurum.* quicquam autem, non *cuiquam* legendum eſt: & ita ſcriptum eſt in omnibus ferè lib. manuſcriptis.

puncto quod mobilis horæ] non dixit puncto temporis, ſed puncto horæ, vt ſummam temporis breuitatem ſignificet. ſic Lucret. dixit punctum diei, lib. 4. *hæc puncto cernuntur lapſa diei Per totum cæli ſpatium diffundere ſeſe.*

Nunc prece, nunc pretio, &c.] quattuor alienationum genera hoc loco enumerat. Prece autem mutari dominium intellige, non ſi quis precario poſſideat. ea enim poſſeſſio dominium non transfert: ſed ſi quis aliquid ab altero precibus impetrarit. quod genus donatio appellatur: quanquam, quod precibus emtum eſt, cariſſimè conſtare dici ſolet. alterum genus eſt emtio. ſequitur deinceps vis, quæ quamuis à iure plurimum abſit, neque dominium in eum, qui vim adhibuerit, ab eo, cui vis illata ſit, transferat, tantiſper dum leges

valent:

valent : tamen, cum ab aliquo potentiore oppreſſa libertas eſt, neque æquo iure inter ciues viuitur, difficile eſt poſſeſſiones iniuſtas legibus, & iure coercere, veroſq; dominos vi ſpoliatos, ac deiectos in integrum reſtituere. Iam verò ſi ea vis ab hoſte ſit illata, non dubium eſt, quin, quemadmodum capita libera, quę in hoſtium poteſtatem venerint, libertatem amittunt : ita & res à prioribus dominis bello ſubactis, ac ſuperatis, ad victores transferantur. quartum genus eſt vltima voluntas, per quam dominium heredi, aut legatario quæritur. ad hunc locum pertinent ea, quę ſunt ſaty. 2. lib. 2. *Nam propriæ telluris herum natura neque illum, Nec me, nec quenquam ſtatuit : nos expulit ille : Illum aut nequities, aut vafri inſcitia iuris : Poſtremò expellet certè viuacior heres.* extat epigramma in lib. epigr. Græcorum, quod hanc dominiorum commutationem, rerumq; poſſeſſarum mobilitatem, ac volubilitatem elegantiſſimè exprimit : quod ſi aſcripſero, nihil fortaſſe videbor à meo munere alienum feciſſe. Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτὲ, νῦν δὲ Μενίππου, Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ' ᾤετο, καὶ πάλιν οὗτος Οἴεται, εἰμὶ δ' ὅλως οὐδενὸς, ἀλλὰ τύχης. quos ſic verti, *Fundus Achamenidæ fueram olim, nuncq; Menippi : Ex alioq; alium transferar in dominum. Hic proprium me eſſe putat, quondam ille putabat. Sed ſum fortunæ denique, non hominum.* Ad hunc locum pertinet, quod eſt in orat. pro Cornel. Balbo, *prædiorum nullam eſſe gentem : emtionibus ea ſolere ſæpe ad alienos homines, ſæpe ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire.* ſic Eurip. Phœniſſ. Οὔτοι τὰ χρήματ' ἴδια κέκτηνται βροτοί. Τὰ τῶν θεῶν δ' ἔχοντες, ἐπιμελούμεθα. Ὅταν δὲ χρήζωσ', αὐτὰ ἀφαιροῦνται πάλιν. Ὁ δ' ὄλβος, οὐ βέβαιος, ἀλλ' ἐφήμερος.

& heres Heredem alt. vel. vnda ſ. v.] id eſt, & hæres alterius heredi ſuccedit, vt vnda vndæ. heres heredem alterius ſtatim excipit, vt fluctus fluctum.

non exorabilis auro] ſic ſuprà Od. XVIII. lib. 2. *nec ſatelles Orci Callidum Promethea Reuexit auro captus.* & Od. III. eiuſd. lib. *Victima nil miſerantis Orci.* Orcum ab antiquis Vrgum eſſe appellatũ, quòd is Deus nos maximè vrgueat, dicebat Verrius, vt refert Feſtus.

Tyrrhena ſigilla] parua ſigna ex Etruria.

Getulo murice] Pomp. Mela, *Nigritarum, Getulorumq; paſſim vagantium ne ve littora quidem infæcunda ſunt purpura, & murice efficaciſſimus ad tingendum : et vbique, quæ tinxere, clariſſima.*

Cur alter fratrum, &c.] Primùm indicat, ita diſſimilia eſſe hominum ingenia, vt ex duobus geminis fratribus alter ſit ignauus iners, ſumtuoſus, & voluptarius : alter ad rem attentus, parcus, induſtrius, & in labore perferendo aſſiduus, ac pertinax : deinde huius varietatis cauſam Genio aſſignat. ſic autem verbo *ceſſandi* vſus eſt epiſto. ad Męcen. II. libr. 1. *Et properare loco, & ceſſare, & quærere, & uti.*

vngui] ita reperi ſcriptum in ſex cod. antiquis. vtebantur enim hoc verbo veteres. Lucret. lib. 4. *poſtea q; ſuperbos Vnguen amaracino.* Cic. ad Att. 9. *Nam ut ſibi ambulandum, unguendum : ſic mihi dormiendum.*

palmetis pinguibus] palmetum locus palmis conſitus, quemadmodum myrtetum, myrtis : quercetum, quercubus. ſalictum, ſalicibus. &c. fuit autem hic Herodes rex Syriæ, vbi magna palmarum copia eſt. ſententia huius loci hæc eſt : ſcit Genius quid ſit, quamobrem alter ex fratribus malit ceſſare, id eſt, nihil agere, & feriari, animo obſequi, & vnguentis nitere, quàm omnia Syriæ palmeta poſſidere.

alter Diues] Herodes ceſſatoris illius, & luxurioſi frater.

im-

importunus] qui nunquam conquieſcit: qui nullum intermittit tempus, quin rei augendæ ſtudeat: in ſuo negocio gerendo pertinax.

Siluestrem flammis, & ferro m. ag.] agrum incultum, ac ſterilem, fruticibus, & arboribus partim ſuccisis, partim incenſis, fertilem reddat. Virg quoque ignes ad agrorum culturam pertinere docet Georg. 1. *Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros, Atque leuem ſtipulam crepitantibus urere flammis.*

& ferro] ſecuri, quia ſuccidantur arbores, ſeu potius vomere, quo ager ſubigatur, atque aretur.

mitiget.] domet, mitem efficiat, qui erat ferus, & ſilueſtris.

Genius] Feſtus Pompeius ſcribit *Genium appellatum eſſe Deum, qui uim rerum gerendarum, ſeu gignendarum obtineret*: (ſic enim cenſeo legendum apud Feſt.) Auſuſtius item (vt ille refert) ait *Genium deorum eſſe filium, hominum parentem, nempe ex quo homines gignuntur*. Pindarus Olympiad. ειδ. ιγ. videtur eum δαίμονα γενέθλιον appellare, quem Latini Genium nominant: qui quidem Socratis, ac Platonis ſententia ſimul cum homine naſcitur, atque occidit. Iam verò quis tam in litteris hoſpes eſt, vt de Socratis dæmonio non audierit: quod eum ad agendum impelleret nunquam: ab eo autem, quod agere cogitabat, ſæpe reuocaret? Poſtremò Menander ait ſuum cuique naſcenti Genium agnaſci, eundemque homini vſque ad extremum ſpiritum apparere, ac præſto eſſe.

natale comes q.t.a.] qui comes nobis adiunctus aſtrum, quod nos naſcentes aſpicit, regit ac moderatur.

mortalis, in vnum Quodque caput] qui vnoquoque noſtrum mortuo, moritur.

vultu mutabilis] varius, ac multiplex. videtur innuere, tantam in ſingulorum hominum moribus, & fortuna varietatem, ac mobilitatem ab ipſius Genij mutabilitate gigni. Plato quidem hominem vocat ζῶον εὐμετάβολον. vel hoc tantum dicit, ſuum cuique eſſe Genium alijs diſſimilem.

albus, & ater] bonus, & malus. benignus, ac malignus: commodus, & incommodus. Catull. in Cæſ. *Nec ſcire utrum ſis albus, an ater homo.*

vtar, & ex m.] ſemper vſum bonorum partorum commendat Horat. nimiam autem parſimoniam reprehendit, exagitat, ac deteſtatur. ſaty. 3. lib. 2. *Si quis emat citharas, emtas comportet in unum Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli,* &c. adde verſus aliquot, qui deinceps ſequuntur.

tollam] ſumam, vt ſaty. 1. lib. 1. *at ſuaue eſt ex magno tollere aceruo*: & item ſæpe alibi.

quid de me iud. her.] epiſto. ad Torq. libr. 1. *Parcus ob heredis curam, nimiumq; ſeuerus Aſſidet inſano.*

Quòd non plura d. inu.] id eſt, quòd rem acceptam non auxerim: vel, vt alij, quòd plura non ſit conſecutus heres ex hereditate, quàm in me viuum contulerit, dum me muneribus captat: à quibus diſſentio: malimque intelligere data, ea quę dedit Mæcenas.

& tamen idem Scire volam, &c.] & tamen ego idem, qui parſimoniam nimiam tantopere inſector, & vſum ſuadeo, quęram quid interſit inter eum, qui hilariter, & iucundè viuat, & eum, qui ſua bona diſſipet, ac profundat: quid item interſit inter parcum, & auarum. ſic ſaty. 2. libr. 2. *Sordidus à tenui uictu diſtabit Ofello iudice; nam fruſtra uitium uitaueris illud, Si te alio prauum detorſeris.*

Diſtat enim, &c.] id eſt, intereſt verùm tua perdas, ac profundas luxurioſorum, ac nepotum in morem, an libenter ſumtum facias, neque te quęrendi ſtudio excrucies, ſed potius, dum licet, iucundè viuas.

neceſſarias: contrà, habere, quod non deſit, is, qui non inuitus, quique liberaliter, & iucundè vtitur iis, quæ habeat, cum opus ſit, & cum res poſtulet: qui non defodit ea, quæ quæſierit. Vulgo enim dici ſolet, auaris tam id, quod habent, deeſſe, quàm, quod non habent, propterea ſcilicet, quod iis, quæ habent, non audent vti. ad hunc locum pertinent illa. Od. 16. lib. 3. *Magnas inter opes inops.* & Od. XVII. epod. *Egens benignæ Tantalus ſemper dapis.* & epiſt. II. lib. I. *Semper auarus eget.* & ſatyr. III. lib. 2. *Pauper Opimius argenti poſiti intus, & auri.* Præterea proponatur mihi aliquis quantumuis diues, & copioſus: ſi is ſumtus faciat ſuis fructibus maiores, huic etiam res ſuæ deerunt. luxurioſo enim, & profuſo homini, quantumuis locupleti, deſunt omnia quod elegantiſſimo carmine declarat Catullus in quendam, quem Mentulam nominat. *Firmano ſaltu non falsò Mentula diues Fertur, qui tot res in ſe habet egregias: Aucupium omne genus, piſces, prata, arua, feraſque. Nequicquam fructus fructibus exuperat. Quare concedo, ſit diues, dum omnia deſint. Saltum laudemus, dum tamen ipſe egeat.* Quòd ſi cui hæc huius loci explanatio non probetur, afferam alteram, non admodum tamen diſſimilem: vt intelligamus, nos habere, quod non deſit, vbi certum, & annuum vectigal habemus, quod ex fructibus fundi, aut villæ alicuius ad nos quotannis redeat, quemadmodum Horatius fundi ſui Sabini fructibus ſumtus ad victum, cultumque neceſſarios ſufferebat. Itaque, quod non deſit, ſic interpretabimur, quod ad me quotannis redeat, & quod perpetuo ſuppeditet mihi ſumtus neceſſarios. ſed hęc explicatio ad priorem reuoluitur. Nam ſi, qui fructus habeat annuos, id eſt, è fundo aliquo fertili, & fideli quotannis naſcenteis, is vel eis non vtetur liberaliter, & libenter: vel ſumtus faciet fructibus illis maiores: egebit. Itaque non habebit, quod non deſit. Recipienda igitur prior explicatio eſt, vt intelligamus vno verbo eum habere, quod non deſit: qui ſumtus faciat moderatos, & fructibus, aut vectigalibus ſuis æquales. Itaque ſi dixiſſet hoc modo Horatius: nũc autem eum abundem rebus ad victum, cultumque neceſſarijs, non eſſem ſanus, ſi verſus ſcriberem; dubitare poſſet aliquis, vtrum quòd Horatius copijs rei familiaris auctus ſit, iccirco copioſior, & locupletior, beatior denique ſit habendus, necne, cum plerſique videamus euenire, vt ditiſsimus, & copioſiſsimus aliquis, vel idem ſit illiberaliſsimus, parciſsimus, ac, pœne dicam, egentiſsimus: vel omnia ſua profundat, ac perdat. Huic igitur dubitationi ſtatim occurrens, cum habeam (inquit) ea bona, non quę tangere, aut minuere verear, ſed quibus libenter vtar; neque rurſus, quæ ſumtibus immoderaris exhauriam; ſed quibus neceſſarias, aut etiam naturales cupiditates expleam: quæ me cucurbitulæ ſatis expurgare poſſent, niſi dormire, quàm verſus ſcribere, mallem? Od. I. epod. ſic loquitur de ſe. *haud parauero Quod aut auarus ut Chremes, terra premam: Diſcinctus aut perdam ut nepos.*

Quæ poter. vnq. ſat. expurg. ſicuę] ſcio in omnibus libris excuſis legi *cicutæ;* Acronemque, & ceteros cicutam accipere pro elleboro. quod ita abſurdum eſt, vt mirer, & illis venire vnquam in mentem potuiſſe, & à tot viris doctis, qui Acronem vſque ad hæc tempora ſecuti ſunt, approbatum eſſe. Nam primùm cicuta, quam Græci *κωνεῖον* vocant, immoderato frigore enecat. vt ſat. I. lib. 2. *Sed mala tollet anum vitiato mille cicuta.* elleborus autem atram bilem exhaurit; Deinde cicuta non adhibetur a medicis ad purgandum, neque vim habet vllam purgandi: elleborus & habet vim purgandi maximam, & quotidie ad hunc vſum ſolet adhiberi. Quare neque hæc ſcriptura vllo modo ferenda eſt, neque hoc nomen huic loco conuenire poteſt; meo quidem iudicio. Quid igitur dicendum? alterum, opinor, è duobus, vel cicutas hoc loco ſignificare cucurbitulas, quæ corporibus admouentur ad vitioſum ſanguinem eliciendum: quod

mihi

mihi veriſimile nõ ſit, cum à nemine Latino hæc uox ad hanc rem ſignificandam ſit vſurpata;vel legendnm *ſicua*, ſiue *ſicyia*: quę vox Græca eſt, Galeno, & cæteris medicis Græcis admodum vſitata : quas Latini cucurbitulas, ſeu cucurbitas appellant. Cornel. Celſus libr. 3. capit. XXVII. *ſed ieiuno, cum benè iam concoxerit, cucurbitulæ quoque ſæpe dolenti parti admonendæ ſunt*. de voce autem σικύα extant exempla apud Plutarch. Galen. Hippocr. Plutarch. περὶ πολυπραγ. ὥσπερ αἱ σικύαι τὸ χείριστον ἐκ τῆς σαρκὸς ἕλκουσιν, οὕτω τὰ τῶν πολυπραγμόνων ὦτα τοὺς φαυλοτάτους λόγους ἐπισπᾶται, id eſt, *quemadmodum cucurbitæ peſſimum quicque ex carne, ſeu ex corpore ducunt; ita curioſorum aures peſſimos quoſque ſermones attrahunt*. Galenus libro de cucurb. σικύα δύναται τὴν ὕλην κενῶσαι, ὀδύνην λῦσαι, φλεγμονὴν μειῶσαι, ἐμπνευμάτωσιν διαφορῆσαι, ὀρέξεις ἀνακτήσασθαι, &c. id eſt, *cucurbita poteſt materiam exinanire, dolorem ſedare, inflammationem minuere, inflationem digerere, appetitiones recuperare*, &c. idem ibid. πρὸς τὸ ἐκτὸς ἐπισπάσασθαι. Hippocr. de antiqu. medicina. δύναται ἡ σικύα ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἕλκειν, καὶ ἐπισπᾶσθαι. id eſt, *cucurbita uim habet eliciendi, & extrahendi ex carne*. Solet autem Horatius non ſolùm Græcis loquendi generibus vti, qualia ſunt, *uentis debet ludibrium, patiens uocari Cæſaris ultor, deſine mollium querelarum, decipitur laborum, Celſo gaudere*, &c. ſed etiam nominibus Græcis: qualia ſunt hęc, *dyota, amyſtis, balanus, cichoreum, acinaces*, (quanquam hoc eſt Perſicum potius) *apotheca, cardiacus, lethargicus, lethargus, colyrium, melos, epos, elleborus, onyx, pyga, pyrgus, ſymphonia, periſcelis, lachanum, archaici lecti, nomiſma*, & pleraque alia. Quo fit, vt facilius adducar ad credendnm, eum hic quoque Græco nomine σικύας vſum eſſe, quod ſignificat cucurbitam, ſeu cucurbitulam. Hæc igitur erit huius loci ſententia. quibus cucurbitis ſatis expurgari potero: quæ cucurbitæ ſanguinem vitioſum ex vniuerſo meo corpore exhaurire poterunt, niſi melius eſſe putem dormire, quàm verſus ſcribere? eſt autem tralatio perpetua à corpore non ſano, & corrupto, ad animi (vt ita dicam) inſanitatem, qua ſignificat, ſe parum ſanę mentis meritò viſum iri, ſi nunc verſus ſcribat potius, quàm dormiat.

Prædantur] quaſi prædando carpunt, ſeu rapiunt potius,

Tendunt] contendunt, conantur; vt ſępe aliàs.

extorquere] tribus verbis lectiſsimis idem pœnè ſignificantibus vſus eſt *prædari, eripere, extorquere*. ſignificat tamen hoc poſtremo, ſe poemata adhuc retinere, neque ea facile ſibi adimi poſſe, quamuis ætas cetera abſtulerit.

quid faciam vis?] quid vis faciam? quid mihi faciendum cenſes?

Denique non omnes eadem m.] ſententia eſt tritiſsima, quam & Pindarus expreſsit ὠδ. ι. πυθ. καὶ γὰρ ἑτέροισιν ἑτέρων ἔρως ἔκνιξε φρένας, id eſt, nanque alij alijs rebus delectantur. Virg. in Alex. *trahit ſua quenque uoluptas*.

Carmine] heroico, quod epos appellat ſatyr. x. lib. I. *forte epos acer, Vt nemo Varius ducit*. ex quo epici poetę nominantur, qualis Homerus, Antimachus, Apollonius, Ennius, Virgilius. & infra eadē epiſt. *Carmina compono, hic elegos*. aliàs pro quouis carmine, vt Od. XIIII. epod. *Inceptos olim promiſſum carmen iambos*.

Bioneis ſermonibus] comœdijs, comicis verſibus, à Bione Ariſtophanis patre.

& ſale nigro] & ſalibus amaris, ac mordacibus, quales ſunt veteris comœdię. ſatyr. x. lib. I. de Lucillio, *at idem quòd ſale multo Vrbem defricuit, charta laudatur eadem*.

Tres mihi conuiuæ, &c.] pulcherrima ſimilitudine à conuiuis ducta, qui palato & guſtandi ſenſu plurimum ſæpe inter ſe diſſidere ſolent, iudicij hominum de poetis diſsimilitudinem, ac uarietatem oſtendit

acidum

acidum] acidum ab acore, aut à uerbo aceſco ductum eſt.

Præter cetera me] *πρὸς τοῖς ἄλλοις*. alia ratio, propter quam ſcribendis uerſibus modum cõſtituere debeat, nempe occupationes, & curæ rerum alienarum. hunc uerſum autem, qui turbato ordine uerborum anteà inconcinnè ita legebatur, *Præter cetera Romæ me ne*, &c. ego & ueterum libr. auctoritatem ſecutus, & à Gabriele Faerno admonitus in ſuam priſtinam concinnitatem reſtitui. *Præter cetera me Romæ ne*, &c;

ſponſum] fideiuſſum: ut ſaty. I I. lib. 2. *Prodideris commiſſa fide, ſponſum ne negaris*: & ſponſor, fideiuſſor. ſaty. V I. lib. 2. *Romæ ſponſorem me rapis*. & epiſtol. de arte poet. *Et ſpondere leui pro pauper*. eſt autem ſpondere, iubere ſua fide alteri pecuniam credere.

hic auditum ſcripta] criticus enim erat Horatius. epiſtol. de arte poet. *ſi quid tamen olim Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aureis, Et patris, & noſtras*.

cubat hic in colle Quirini] amplificatio à locorum diſtantia. nam inter collem Quirinalem, & Auentinum intercedunt forum Rom. templum Iouis Feretrij, Capitolium, Palatiũ. Quirinalis autẽ dictus à Curetibus, uel à Quirino.

extremo in Auentino] in extrema parte montis Auentini. Auentinum collem alij ab auibus: alij ab rege Auentino Albano, quod ibi ſit ſepultus: alij ab aduentu hominum: Varro ab aduectu, quia olim paludibus à reliquis erat diſcluſus, dictum putat. Iam quod addit *extremo*, id non temerè. Auentinus enim omnium collium eſt longiſſimus: à ceteris ſeparatus: duobus uerticibus ſurſum erectus.

Interual. vid. hum. comm.] uides interualla humano more commoda, hoc eſt non admodum commoda, ut ſunt res humanæ, quę ferè ſunt incommodę potius, quam commodæ.

verùm Puræ ſunt] ſic habent tres cod. Vatic. & Ianno. Torneſ. & uulgati Aldini, quam ſcripturam quidam corruperant, & *plures* ſuppoſuerant. ſic igitur hunc locum explico. Verùm dicet aliquis Romę uias eſſe puras, id eſt, non impeditas, ſed patentes, & latè explicatas, & uacuas: per quas iter facere meo commodo poſſim, ita ut nihil impedimento ſit, aut obſtet, quo minus meditari, & condere uerſus queam. ſic utitur hoc nomine T. Liuius libr. 24. *poſtero die ſignis collatis dimicatum puro, ac patenti campo: ubi ſine ullo inſidiarum metu uera uirtute geri res poſſet*.

Feſtinat calidus, &c.] reſpondet ſuperiori illi obiectioni, negatque ait eſſe.

calidus] auidus uel laborioſus, & in perferendo labore pertinax: uel ſtudio incenſus. ex quo nata ſunt hęc loquendi genera *res calet*, & *calefacere aliquem*. M. Tull. ad Att. lib. 4. *itaque iudicia calent*. & Verr. I I I. de anteact. *poſteaquam ſatis calere res Rubrio uiſa eſt*. idem pro Plancio *illud uerò crimen de nummis, quos in circo Flaminio deprehenſos dixiſti, caluit re recenti*. Idem ad Qu. Fratr. lib. 3. *eodem die Gabinium ad populum luculentè calefecerat Memmius, ſic ut Calidio uerbum facere pro eo non licuerit*. Sueton. in Auguſto. *forumque aleatorium calfecimus*. Cæl. ad. Cicer. lib. 8. epiſt. *Si Parthi nos calfaciunt, nos hic frigore frigeſcimus*. Idem ad eundem. *uem frigere: iam calet*.

redemtor] qui opus faciendum conduxit. Od. I. lib. 3. *huc frequens Cæmenta demittit redemtor Cum famulis operum ſolutis*

Torquet] torquendo attollit, uel ad eum locum, quo opus eſt, admouet. Nã machinis & ſaxa ad murorum ſtructurã, & tigna ad tectorum, faſtigiorumq; contignationem attolluntur Lucret. libr. 4. *Quippe etenim uentus ſubtili corpore tenuis Trudit agens magnam magno molimine nauim: Et manus una regit quantouis*

impete

impete cuntem, Atque gubernaclum contorques quodlibet unum: Multaque per trochleas, & tympana pondere magno Commouet, atque leni suspendit machina nisu. M. Tull. Verr. III *omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis, machina apposita, nulla impensa, deiectæ, eisdemque lapidibus repositæ sunt.*

: Triſtia robuſtis, &c.] id eſt, in plateis exiſtunt præterea aliæ turbæ, clamores, & anguſtiæ propter concurſum funerum, & plauſtrorum, cum hac funus procedit, illac plauſtra, & uehicula trahuntur. ſimile illud eſt ſaty. VI lib. I. *at hic ſi plauſtra ducenta, Concurrantque foro tria funera, &c.*

luctantur] tralatio eſt, ut Od I. lib. I. *Luctantem Icareis fluctibus Africum, &c.* proprie illud epiſt. ad Aug. *Pſallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis.*

rabioſa canis] hoc animal omnium ferè eſt rabie infeſtiſſimum. Itaque rabiem aiunt morbum eſſe caninum. Virg Georg lib. 3. *Hinc canibus blandis rabies uenit.* idem Aen. VII. *Hic ſubitam canibus rabiem Cocytia uirgo Obijcit, & noto nares contingit odore.*

lutulenta] ſup epiſt. II. lib. I. uel *amica luto ſus.* Idem de Lucillio ſaty. 4. li. I. utitur eodem nomine *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles.*

I nunc] ironia eſt, ut ſup. epiſt. ad Numicium lib. I. *I nunc, argentum, & marmor uetus, æraque, et artes Suſpice.* ſignificat enim his uerbis ſe planè aliud ſentire, quam quod loquitur: proinde ac ſi ita diceret. fieri omnino non poteſt, ut in tanta turba, tantoque ſtrepitu quiſquam uerſus meditari poſſit.

Scriptorum chorus omnis, &c.] poetæ ſolitudinem, & loca ab arbitris remota, ac libera quærunt urbes, & celebritatem fugiunt. ſic epiſt. de arte poet. *ſecreta petit loca, balnea uitat.*

contracta] non admodum ſatis uiis impreſſa, in anguſtijs poſita, anguſta, obſcura, quæ uix apparent, quæ difficile eſt perſequi.

Ingenium, ſibi quod uacuas, &c.] huius loci hæc ſententia eſt: ſi, qui Athenis in urbe tranquilliſsima, & quietiſsima ſeptem annos in ſtudio litterarum, & philoſophiæ uerſati ſunt, ſeniumque propemodum ex aſsidua lectione, & cura contraxerunt, ita plerunque hebetes, atque infantes euadunt, ut populo riſum moueant: qui fieri poteſt, ut ego in urbe negocioſiſsima, tot occupationibus, & curis diſtrictus uerſus lyricos ſcribam?

inſenuitque Libris, & curis] ſic epiſt. ad Mæcen. II. lib. I. *Immoritur ſtudijs, et amore ſeneſcit habendi. Inſenuit libris* autem, id eſt, ex librorum lectione ſenium contraxit.

ſtatua taciturnius exit] ſignificat ἐν παρόδῳ immoderato, & intempeſtiuo ſtudio ingenium obtundi potius, quam acui.

riſu populum quatit] omnibus riſum excitat maximum. riſum σύγκρουσιν uocant Græci, qui ita multus erumpit, ut totum corpus concutiat.

digner?] dignum eſſe putem connectere uerba ſonum lyræ motura, id eſt, carmina ad lyram canenda?

conſulti] iuriſconſulti. lib. de arte poet. *conſultus iuris, et actor Cauſarum mediocris.* Od. XXXIIII. lib. I. *Inſanientis dum ſapientiæ Conſultus erro.*

Gracchus ut hic illi foret, &c.] id eſt, ut iuriſconſultus fratrem ſuum oratorem, Gracchum appellaret; orator iuriſconſultū, Mucium Scæuolam ſalutaret. De Mucio ſic M. Tull. de claris orat. *Mucius autem augur, quod pro ſe opus erat, ipſe dicebat, ut de pecunijs repetundis contra T. Albucium. is oratorum in numero non fuit: iuris ciuilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præſtitit.* ibidem de Tiber. Graccho. *Vtinam in Tiber. Graccho, Caioque Carbone talis mens ad Rempub. benè gerendam fuiſſet, quale ingenium ad benè dicendum fuit. profectò nemo his uiris gloria præſtitiſſet.* Hi igitur fratres (ut innuit Horat.) mutuò teſtimonium dabant.

Carmina

Carmina compono] ἐνῶ loquitur autem Horatius non de ſe: ſed de ſtultis,& nimium ſua mirantibus poetis,ſub ſua tamen perſona,ut minore inuidia alios reprehendat,cum ne ſibi quidem parcere uideatur.ut epiſt.ad Aug. *Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poetæ.*

Cęlatumque nouem Muſis opus] ὑπερβολικῶς, & εἰρωνικῶς dictum: quaſi à nouem Muſis exculum,atque elaboratum.

quanto molimine] quanto apparatu,quàm operoſè.moliuntur enim, qui quippiam magno labore conantur:ut lib.de arte poet. *Oppida cœperunt moliri.* & Od.1.lib.3.*Cur inuidendis poſtibus,& nouo Sublime ritu moliar atrium?* ſententia huius loci hæc eſt.Primum hoc uide,quam ſuperbè, quanto cum apparatu circunſpiciamus bibliothecam ab Auguſto propter ędem Apollinis extructã,nobis uidelicet aſſentantes,& ita perſuaſum habentes, niſi noſtri libri in eam deferantur,á poetis Latinis uacuam futuram.

ædem] ædem Apollinis,& bibliothecam ei adiunctam,Muſis conſecratam ab Auguſto,in qua recitabantur noua poëmata Latina,ut ſaty.x.lib.1. *hæc ego ludo,Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa.*

vacas] ita legendum, & ita ſcriptum eſt in cod. Iann.Faerni,omnibus Vatic:& Torn.*ſi fortè uacas* autem ualet:ſi fortè uacuus es,ſi nihil habes,quod agas.

& procul audi,Quid ferat,&c.] & audi è loco longinquo,quid hi poetæ,qui ſua poemata in bibliotheca Apollinis,& æde Muſarum recitari,& locari uolunt,noui proferant:& quamobrem coronam ſibi lauream depoſcant.*procul* dixit,quia Lollius longè ab eo aberat.

Cædimur, & totidem plagis, &c.] id eſt, aures noſtras præbemus ſcriptis alienis audiẽdis.nos uiciſſim alienas aures noſtris poematis recitandis obtundimus,atque enecamus.ducta eſt ſimilitudo a Samnitibus,id eſt,gladiatoribus ſic appellatis à Samnitibus illis,qui diu ancipiti Marte cum Romanis bella geſſerunt,ut teſtatur T.Liu.ſub finem lib.9.*Et Romani quidem ad honorem Deum inſignibus armis hoſtium uſi ſunt:Campani ab ſuperbia & odio Samnitium,gladiatores, quod ſpectaculum inter epulas erat,eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine appellarunt.* Quemadmodum igitur gladiatores, cum interdum totum diem digladiati fuerint, diſcedunt ad extremum incolumes, atque integri: ſic cum ego illius ſcripta audierim,& laudarim, uel leuiter,& dicis cauſa reprehenderim:& ille uiciſſim mea. recitatione uſque ad ueſperam producta,atque extracta,diſcedimus uterque,alter alterius iudicio,ac ſuffragio, magni, ac prȩſtantes poetæ declarati. Samnites autem gladiatorum genus fuiſſe, etiam ex M. Tull.intelligere licet,lib.Tuſcul.2. *Quis mediocris gladiator ingemuit? quis uultum mutauit unquam? quis non modo ſtetit, uerum etiam decubuit turpiter? quis, cum decubuiſſet, ferrum recipere iuſſus,collum contraxit? tantum exercitatio, meditatio, conſuetudo ualet. Ergo hoc poterit Samnis ſpurcus homo,uita illa dignus,loc{o}que?* &c.& de orat. libr.1. *Atque eiuſmodi illa proluſio debet eſſe, non ut Samnitium, qui uibrant haſtas ante pugnam, quibus in pugnando nihil utuntur, ſed ut ipſis ſententiis, quibus proluſerunt,uel pugnare poſſint.*& 3.ex Lucillio,*Quãuis ipſe Samnis in ludo,ac rudibus cauſſa is aſper.*

ſub lumina prima] ad ueſperam, ut ſatyr.vi. libr.2 *inſerit ad ſe Mæcenas ſeruum ſub lumina prima uenire.* lumina igitur hoc loco intellige, lucernarum ut & Od.vi.lib.3.*Cui donet impermiſſa raptim Gaudia luminibus remotis.* ſic Lucret. lib.5.*Quin etiam nocturna tibi,terreſtria quæ ſunt, Lumina pendentes lychni,*&c.Idem lib.6.numero ſingulari,*Nocturnum que recens extinctum lumen.* ſic & Horat.epiſtola.lib.1.*ſi non Poſces ante diem librum cum lumine.*

Diſcedo Alcæus puncto, &c.] ita diſcedimus, ut ego illius ſuffragio

per

par Alcæo: ille meo, cum Callimacho conferendus eſſe dicatur: quòd ſi Callimachi nomine contentus non eſt, fit Mimnermus, id eſt, appellatur, & ſalutatur à me Mimnermus. de Mimnermo vide ſuprà annot. ad epiſtol. VI. lib. I.

optiuo] quod ipſe optauerit, atque elegerit.

creſcit] fit maior, ornatior, & clarior.

Multa fero, vt placem, &c.] Cum ſcribo (inquit Horat.) & cum verſus meos neceſſe habeo recitare, populique beneuolétiam, ac ſuffragium aucupari, multas moleſtias exorbeo, multasq; poetarum ineptias deuoro, ne eos irritem, atque offendam: idem, cum ad me redij, cumque inſanire, hoc eſt, verſus ſcribere deſij, liberum eſt mihi meas aureis poetis ſua ſcripta recitantibus obturare.

irritabile] iracundum, ὀξύθυμον, quod facilè ad iram impellitur.

mente recepta] cum reſipui, cum ad ſanitatem reuerſus ſum.

obturem] ſine interrogationis nota legendum. obturem igitur, hoc eſt, obturare auſim, liceat mihi obturare impunè.

ſe venerantur] ſe ipſi ita magni faciunt, vt ſibi diuini poetæ videantur.

vltrò] non expectantes dum ab alijs laudentur.

quicquid ſcripſere, beati] id eſt, ſuis omnibus ſcriptis, qualiacunque ſint, ſibi ſatisfacientes, ſibique placentes, σύσφορτες, vt cum ita loquimur, *ſorte ſua beatus*. & epiſt. ad Lolli. II. lib. I. *beatus enim iam Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & ſpes*. Catull. de Suffeno. *neque idem vnquam Aeque eſt beatus, ac poema cum ſcribit*. & epiſt. ad Auguſt. *Agricolæ priſci fortes, paruoq; beati*.

animum cenſoris ſumet honeſti] id eſt, ipſe ſeſe in ſua ſcripta cenſorem præbebit, ſuaque eſſe obliuiſcetur: ſua ſcripta notabit tanquam cenſor.

quæcunque par. ſplend. habeb. &c.] verba humilia, ſeu ſordida, atque inquinata.

ſine pond.] id eſt, leuia. epiſt. de arte poet. *Fabula nullius Veneris, ſine pondere, & arte*.

quamuis inuita rec.] id eſt, quamuis ei ita placeant, & cara ſint, vt ea ęgrè, grauatéque ſuo loco moueat.

Et verſ. adh. intra pen. V.] id eſt, & quamuis ſint adhuc domi, penitus abdita, neque dum in lucem prolata, neque diuulgata. Solent enim nobis mirum in modum noſtra, & domeſtica placere: malumusque aliena reprehendere, & corrigere, quàm domi noſtræ nata. In templo Veſtæ, quam ἑστίαν nominant Græci, ſeruabatur ignis ęternus Romę. Iam, cum Veſta præſit focis, &, cum ſuum quæque domus focum habeat, ſequitur, vt ſuam quiſque domi ſuæ Veſtam habeat, id eſt, Larem. notum Græcorum prouerbium eſt, ἀφ' ἑστίας ἄρχεσθαι, id eſt, à Veſta, ſeu à Lare incipere: quòd ſignificat à ſe, & à ſuis initium facere. Vtitur & Plato in Euthyphrone, his verbis, ἀτεχνῶς γάρ μοι δοκεῖ ἀφ' ἑστίας ἄρχεσθαι κακουργεῖν τὴν πόλιν, ἐπιχειρῶν ἀδικεῖν σε. id eſt, *planè videtur mihi à Veſta, ſeu à Lare lædendæ ciuitatis initium capere, qui tibi iniuriam facere conatur*.

Obſcurata diu populo] id eſt, priſca, antiqua, & iccircò inuſitata, atque ab vſu quotidiani ſermonis iandiu intermiſſa, *quæ* (vt ait M. Tull. lib. 3. de orat. ad Q. fr.) *poetarum licentiæ ſunt liberiora, quàm noſtra*.

bonus eruet] *bonus*, id eſt, benignus, & liberalis: benignitate ductus. eſt enim benigni, ac liberalis hominis, quæ ſunt ignota, ac penitus abdita, in lucem proferre, & cum omnibus communicare.

Proferet] ſic de arte poet. *& noua rerum Nomina protuleris*.

eruet] è tenebris, & ſitu.

Aſciſcet] id eſt, noua verba cudet, & finget. in epiſto. de arte poet. *ſi fortè*

aut morſuri. transfertur ad eos, qui taciti ſtomachantur, & qui vultu hilaritatem ſimulant, cum animo, & intimis ſenſibus angantur, ſibiq; ipſi magnopere diſpliceant. M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 4. *& iÿ ſubringentur, qui villam me moleſte ferunt habere, quæ Catuli fuerat.* Terent. Phorm. *Ille ringitur, tu rideas.*

ſuit haud ignobilis Argis, Qui ſe cr.] immò hic fuit Abydi, vt tradit Ariſtoteles in commentario de rebus admirabilibus: cuius hæc verba ſunt, *Λέγεται δέ τινα ἐν Ἀβύδῳ παρακόψαντα τῇ διανοίᾳ, καὶ εἰς τὸ θέατρον ἐρχόμενον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θεωρεῖν, ὡς ὑποκρινομένων τινῶν, καὶ ἐπισημαίνεσθαι. καὶ ὡς κατέςη παρακοπῆς, ἔφησεν ἐκεῖνον αὐτῷ χρόνον ἥδιςα βεβιῶσθαι.* id eſt, *aiunt quendam Abydi mente captum fuiſſe, & in theatrum euntem multos dies ſpectare, tanquam aliqui in eo actores eſſent, & applaudere ſolitum eſſe: qui poſteaquam reſipuit, dixit, totum illud tempus, quo mentis non erat ſuæ, iucundiſſime traductum eſſe.* Lucianus autem in libello, *πῶς δεῖ ἱςορίαν συγγράφειν*, Abderitis huiuſmodi ferè morbum quondam accidiſſe ſcribit. & Athenæus lib. 12. narrat Thraſylaũ quendam Axoneum ab atra bili ita fuiſſe affectum, vt exiſtimaret, naues omnes, quę in Pyræum appellerentur, ſuas eſſe: quandiuq; eo morbo laborarit, iucundiſſimè vixiſſe: poſteaquam autem opera medici ſanus factus fuerit, dixiſſe nunquam ſibi in tota vita melius fuiſſe, quàm cum inſanus eſſet.

bonus ſanè vicinus] notum illud Heſiodi *Πῆμα κακὸν γείτων, ὅσσοι γ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ,* Idem poeta vicinos ait ad opportunitates, & vtilitates noſtras propinquis eſſe paratiores. *Γείτονες ἄζωοι ἔκιον, ζώσαντο δὲ πηοί.* Pindarus item *Νεμ. εἰδ. ζ.* docet maximam vtilitatem afferre vicinum, ſi ſit idem & amicus, his verbis, *εἰ δὲ γεύεται ἀνδρὸς ἀνὴρ, τί φαῖμεν κε γείτον' ἔμμεν νόῳ φιλήσαντ' ἀτενεῖ γείτονι· χάρμα πάντων ἐπάξιον.* contrà, ſi ſit idem inimicus, & malus. Plautus in Mercat: *Nunc ego verum illud verbum eſſe experior vetus, Aliquid mali eſſe propter vicinum malum.*

poſſet qui ignoſcere ſeruis] id eſt, qui non eſſet nimium ſæuus in ſeruos: qualis ille eſt, quem deſcribit ſaty. III. libr. I. *Si quis eum ſeruum, patinam qui tollere iuſſus, Semeſos piſces, tepidumq; ligurrierit ius, In cruce ſuffigat: Labeone inſanior inter Sanos dicatur.*

Et ſigno læſo non inſanire] id eſt, & qui furenter non iraſceretur, cum lagenam à ſe obſignatam, comperiſſet à ſeruis eſſe reſignatam. ſolebant autem veteres, lagenas plenas obſignare, ne à ſeruis furtim exhaurirentur. At mater Ciceronum (vt ſcribit Q. Frater ad Tironem) *etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ.*

inſanire] vſque ad inſaniam iraſci Terent. Adelph. *dic mihi, non clamas? non inſanis?*

refectus] recreatus, recuratus.

bilémq;] atram videlicet, ex qua, cum redundat, naſcitur inſania. ad purgandam autem atram bilem adhibetur elleborus, quem veratrum nominant Latini, vt ſaty. III. lib. 2. *Danda eſt ellebori multo pars maxima auaris.*

Et demtus per uim mentis g. e.] ſic Sophocl. in Aiace, *Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδιςος βίος. Τὸ μὴ φρονεῖν γὰρ κάρτ' ἀνώδυνον κακόν·* ita autem coniuncta inter ſe, & finitima ſunt nimia alacritas, & mentis error, vt ille neſcio quis apud Trabeam (vt ſcribit M. Tullius) voluptatem animi nimiam, ſummum errorem eſſe arbitretur. mentis errorem dixit M. Tull. epiſt. ad Attic. lib. 3. *Nam quòd ſcribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici.* &c.

Nimir. ſaper eſt abiect. &c.] concludit nunc totum hunc locum: & colligit, totam poeticam, totamque in verſibus ſcribendis operam poſitam: numeros denique, & cantus lyricos, nugas eſſe, atque iccircò pueris eſſe relinquen-

das: ſibi verò ætate iam prouecta, numeros vitæ benè inſtituendæ eſſe ediſcendos, memoriæque mandandos. ſic Diogenes Cynicus muſicos mirabatur operam dare, vt chordas in lyra concordes haberent, mores autem in animo vt ſint concordes, & compoſiti, non laborare. Laertius Græcè melius. *καὶ μὴν καὶ τοὺς μουσικοὺς, τὰς μὲν ἐν τῇ λύρᾳ χορδὰς ἁρμόττεσθαι ἐθαύμαζεν, ἀνάρμοστα δ' ἔχειν τῆς ψυχῆς τὰ ἤθη.*

Si tibi nulla ſitim, &c.] duabus ſimilitudinibus docet nimium pecuniæ ſtudium eò eſſe fugiendum, quia aucta pecunia, nó minuatur eius cupiditas, ſed propagetur potius, & amplificetur. harum autem ſimilitudinum ambarum auctor eſt Ariſtippus, extantq; apud Plutarchum in libello *περὶ φιλοπλουτίας*, his verbis; *Ἀρίστιππος γὰρ εἰώθει λέγειν, ὅτι πολλὰ μέν τις ἐσθίων, πολλὰ δὲ πίνων, πληρούμενος δὲ μηδέποτε, πρὸς τοὺς ἰατροὺς βαδίζει, καὶ πυνθάνεται τί τὸ πάθος, καὶ τίς ἡ διάθεσις, καὶ πῶς ἂν ἀπαλλαγείη· εἰ δέ τις ἔχων πέντε κλίνας, δέκα ζητεῖ. καὶ κεκτημένος δύο τραπέζας, ἑτέρας συνωνεῖται τοσαύτας, καὶ χωρίων πολλῶν παρόντων, καὶ ἀργυρίου, οὐ γίνεται μεστὸς, ἀλλὰ ἐπ' ἄλλα σύντέταται, καὶ ἀγρυπνεῖ, καὶ ἀπλήρωτός ἐστι πάντων, οὗτος οὐκ οἴεται δεῖσθαι τοῦ θεραπεύσοντος, καὶ δείξοντος ὑφ' ἧς αἰτίας τοῦτο πέπονθεν.* id eſt, *Dicere ſolebat Ariſtippus, eum, qui, cum multum comedat, multumq; bibat, nunquam expleatur tamen, medicos adire, & quis morbus ſit, quiſq; affectus corporis, & quonam pacto eo leuari, ac liberari poſſit, conſulere: Si quis autem qui lectos quinque habet, decem quærat: &, qui menſas decem poſsidet, totidem alteras compararet, &, cui multum agri, multumq; argenti ſuppetit, non ſatietur, ſed ad alia plura contendat, & noctes inſomnes traducat, & nullis bonis expleatur: hic non putat ſe medico egere, à quo curetur, & à quo doceatur, unde hic morbus natus ſit.*

quòd, quanto plura paraſti] ſic ſup. Od. xvi. lib. 3. *Creſcentem ſequitur cura pecuniam, Maiorumq; fames.*

monitoribus iiſdem?] nihil muto. non tamen celabo lectorem, in cod. Rain. Card. & Torneſ. legi, *rationibus iiſdem?*

At ſi diuitiæ prudentem r.p.] ſi in diuitijs (inquit) hæc vis ineſſet, vt, qui eas adeptus ſit, prudentior, melior, ſapientior, ab omnibus denique animi perturbationibus ſolutior, ac liberior eſſet, nempe in pecuniæ quærendæ ſtudio omnibus eſſet elaborandum.

nempè ruberes, Viueret] id eſt, turpe tibi eſſe putares, quenquam viuere te auariorem.

Si proprium eſt, &c.] horum verſuum hæc ſententia eſt, Si proprium eſt id, quod quis emit à domino adhibitis ijs, quæ iuris ciuilis ratio poſtulat: & ſi, quod longa poſſeſſione vſucepimus, noſtrum eſt: certè is ager, cuius fructibus quotidie vitam toleras, quamuis eum agrum non ſemel, neque vno tempore, ſed ſingillatim emas, tuus eſt: & contrà, qui quadraginta ab hinc annos agrū emit, ea olera, id vinum, id triticum, id oleum, & cetera, quę ex hoc agro percepit, quibusque alitur, emit, eaque emta ſunt, non propria.

quod quis libra mercatus, & ęre eſt] olim in rebus emendis, ac vendendis intercedebant emtor, venditor, libripens, qui æs pendebat. appendebatur enim pretium, non numerabatur. qua ex forma natum eſt genus illud teſtamenti veteribus vſitatum, quod fiebat per æs, & libram, & per venditionem adumbratam, ac ſimulatam. qua de re vide Inſtitutiones iuris ciuilis lib. 2. tit. *de teſtamentis ordinandis*. ſecutus ſum autem hoc loco 2. cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Torn. nam vulgati habent, *mercatur et ære.*

mancipat] ita propria efficit, quaſi ſint manu capta: ex quo *uſucapere* dicimur, quod vſu noſtrum fecimus; & *uſucapta* à iuriſconſultis appellantur, vſu quæ-

queſita. hinc *uſucapionis* nomen.

Occat] M. Tull. in Catone, quid ſit occatio, declarat his verbis, *Terra cum gremio mollito, ac ſubacto, ſemen ſparſum excepit, primum id occæcatum cohibet, ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata eſt.* Feſtus, *Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occædendo, quòd cædat grandeis glebas terræ. cum Cicero uenuſtiſſimè dicat, ab occæcando fruges ſatas, eſſe appellatum.*

trecentis nummorum millibus] ſex coronatorum noſtratium millibus: vel, vt alij, ſeptingentis millibus, & quingentis.

quamuis aliter putat] putat enim, ſe ſuis fructibus ali, non emtis. Nam quamuis, quæ emimus, noſtra ſint, ſic tamen diſtinguere ſolemus, hi fructus mei ſunt, illi ſunt emti: & Horat. Od. II. epod. dapes inemtas appellat, quæ domi noſtræ, & in noſtro fundo natæ ſunt, non aliunde petitæ.

Sed vocat vſque ſuum] id eſt, ſed id ſuum appellat, quod vſque eò pertinet, ac patet, quà populus, aut quælibet alia arbor applantata, certis limitibus agrum vicini diſtinxit à ſuo, ipſumque omni ſollicitudine, ac periculo litium liberauit.

Tanquam ſit proprium] refellit hoc Horatius à definitione, hoc modo, Proprium eſt id, quod nunquam nobis eripi poteſt, & quod perpetuò retinere licet. ſed fundi, & poſſeſſiones puncto temporis à nobis abalienantur: non igitur poſſunt ex res verè propriæ cuiuſquam dici. Proprium autem, idem valere plerunque, quod perpetuum, aut certè diuturnum, ex probatis linguæ Latinæ auctoribus intelligere licet. Terent. Andr. *ego uitam Deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror, Quod uoluptates eorum propriæ ſunt.* ibidem ſuprà, *Nihil ne eſſe proprium cuiquam?* idem in Phorm. *abduxi mulierem: cui aut propria ea, Phædria ut poteretur: nam emiſſa eſt manu.* Plaut. Moſtell. *ſi tibi acceptum eſt, illum fore amicum tibi ſempiternum, Atque eum amatorem tibi proprium futurum in uita: ſoli gerundum cenſeo morem.* Idem Mercat. *ſatin' eſt, ut quicquid agere accepi, Proprium nequit mihi euenire, quod cupio? ita mihi mala res aliqua obijcitur, bonumque meum conſilium opprimit.* M. Tull. pro Roſc. Amer. *etiam prædia nobiliſſima Capitoni propria traduntur.* Idem poſt redit. in ſenatu, *quod uerè dixeras, ſi illud de duobus conſulibus, quod antè in repub. non fuerat, perenne, ac proprium manere potuiſſet.* Virg in Melibœo, *ſi proprium hoc fuerit, læui de marmore tota Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.* Attius Armor. iudicio, *Nam non facile, ſine deum opera, propria humana ſunt bona.* Lucil. lib. XVII. ſaty. *Cetera contemnit, & in uſura omnia ponit Non magna: proprium uerò nil neminem habere.* Virgil. lib. 6. Aen. *propria hæc ſi dona fuiſſent.* Horat. ſaty. 2. libr. 2. *Nunc ager Vmbreni ſub nomine, nuper Ofelli dictus, erit nulli proprius.* Idem ſaty. VI. lib. 2. *nihil amplius opto, Maia nate, niſi ut propria hæc mihi munera faxis.* & Od. II. lib. 2. *regnum, et diadema tutum Deferens uni, propriamque laurum.* quicquam autem, non *cuiquam* legendum eſt: & ita ſcriptum eſt in omnibus ferè lib. manuſcriptis.

puncto quod mobilis horæ] non dixit puncto temporis, ſed puncto horæ: vt ſummam temporis breuitatem ſignificet. ſic Lucret. dixit punctum dici, lib. 4. *hæc puncto cernuntur lapſa diei Per totum cæli ſpatium diffundere ſeſe.*

Nunc prece, nunc pretio, &c.] quattuor alienationum genera hoc loco enumerat. Prece autem mutari dominium intellige, non ſi quis precario poſſideat. ea enim poſſeſſio dominium non transfert: ſed ſi quis aliquid ab altero precibus impetrarit. quod genus donatio appellatur: quanquam, quod precibus emtum eſt, cariſſimè conſtare dici ſolet. alterum genus eſt emtio. ſequitur deinceps vis, quæ quamuis à iure plurimum abſit, neque dominium in eum, qui vim adhibuerit, ab eo, cui vis illata ſit, transferat, tantiſper dum leges valent:

importunus] qui nunquam conquieſcit: qui nullum intermittit tempus, quin rei augendæ ſtudeat: in ſuo negocio gerendo pertinax.

Siluestrem flammis,& ferro m. ag.] agrum incultum, ac ſterilem, fruticibus,& arboribus partim ſuccisis, partim incenſis, fertilem reddat. Virg quoque ignes ad agrorum culturam pertinere docet Georg. 1. *Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros, Atque leuem ſtipulam crepitantibus urere flammis.*

& ferro] ſecuri, quia ſuccidantur arbores, ſeu potius vomere, quo ager ſubigatur, atque aretur.

mitiget.] domet, mitem efficiat, qui erat ferus, & ſiluestris.

Genius] Festus Pompeius ſcribit *Genium appellatum eſſe Deum, qui vim rerum generandarum, ſeu gignendarum obtineret*: (ſic enim cenſeo legendum apud Feſt.) Aufuſtius item (vt ille refert) ait *Genium deorum eſſe filium, hominum parentem, nempe ex quo homines gignuntur*. Pindarus Olympiad. ιδ. ιγ. videtur eum *δαίμονα γενέθλιον* appellare, quem Latini Genium nominant: qui quidem Socratis, ac Platonis ſententia ſimul cum homine naſcitur, atque occidit. Iam verò quis tam in litteris hoſpes eſt, vt de Socratis dæmonio non audierit: quod eum ad agendum impelleret nunquam: ab eo autem, quod agere cogitabat, ſæpe reuocaret? Poſtremò Menander ait ſuum cuique naſcenti Genium agnaſci, eundemque homini vſque ad extremum ſpiritum apparere, ac præſto eſſe.

natale comes q.t.a.] qui comes nobis adiunctus aſtrum, quod nos naſcentes aſpicit, regit ac moderatur.

mortalis, in vnum Quodque caput] qui vnoquoque noſtrum mortuo, moritur.

vultu mutabilis] varius, ac multiplex. videtur innuere, tantam in ſingulorum hominum moribus,& fortuna varietatem, ac mobilitatem ab ipſius Genij mutabilitate gigni. Plato quidem hominem vocat *ζῶον εὐμετάβολον*. vel hoc tantum dicit, ſuum cuique eſſe Genium alijs diſſimilem.

albus, & ater] bonus,& malus. benignus, ac malignus: commodus, & incommodus. Catull. in Cæſ. *Nec ſcire utrum ſis albus, an ater homo.*

vtar, & ex m.] ſemper vſum bonorum partorum commendat Horat. nimiam autem parſimoniam reprehendit, exagitat, ac deteſtatur. ſaty. 11. lib. 2. *Si quis emat citharas, emptas comportet in unum Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli,* &c. adde verſus aliquot, qui deinceps ſequuntur.

tollam] ſumam, vt ſaty. 1. lib. 1. *at ſuaue eſt ex magno tollere aceruo*: & item ſæpe alibi.

quid de me iud. her.] epiſto. ad Torq. libr. 1. *Parcus ob heredis curam, nimiumq; ſeuerus Aſſidet inſano.*

Quòd non plura d. inu.] id eſt, quòd rem acceptam non auxerim: vel, vt alij, quòd plura non ſit conſecutus heres ex hereditate, quàm in me viuum contulerit, dum me muneribus captat: à quibus diſſentio: malimque intelligere data, ea quæ dedit Mæcenas.

& tamen idem Scire volam, &c.] & tamen ego idem, qui parſimoniam nimiam tantopere inſector, & vſum ſuadeo, quæram quid interſit inter eum, qui hilariter, & iucundè viuat, & eum, qui ſua bona diſſipet, ac profundat: quid item interſit inter parcum, & auarum. ſic ſaty. 11. libr. 2. *Sordidus à tenui victu diſtabit Ofello iudice; nam fruſtra vitium vitaueris illud, Si te alio prauum detorſeris.*

Diſtat enim, &c.] id eſt, intereſt verùm tua perdas, ac profundas luxurioſorum, ac nepotum in morem, an libenter ſumtum facias, neque te quærendi ſtudio excrucies, ſed potius, dum licet, iucundè viuas.

Ac

Ac potius, puer, &c.] pendent hæc è ſuperioribus. ſignificat autem Horatius à ſimili, quemadmodum pueri diebus feſtis toto eo tempore, quod eis datur ad animorum remiſſionem, & oblectationem, raptim fruuntur, ſcientes diebus profeſtis ſibi ad penſum priſtinum, vſitatumq; ſtudium, ac laborem eſſe reuertendum: ita & homines debere, dum per ætatem licet, & dum vita ſuppetit, quæ breuiſſimis terminis continetur, animi trãquillitati, & hilaritati operam dare. ſic ſuprà Od. IX. lib. I. *Donec virenti canities abeſt Moroſa.*

feſtis Quinquatribus] Quinquatrus dies erant quinque feſti Mineruæ. Appellabantur autem Quinquatrus, non Quinquatria M. Tull. M. Cælio. lib. 2. epiſ. *ſollicitus equidem eram de rebus urbanis: ita tumultuoſæ conciones, ita moleſtæ Quinquatrus afferebantur.*

olim] interdum, ποτὶ. vt ſæpe aliàs.

Exiguo, gratoq; fr.] ſic Lucr. lib. 3. *breuis eſt hic fructus homullis: Iam fuerit, neque poſt unquam reuocare licebit.*

raptim] ſic ſuprà Od. XIII. lib. epod. *rapiamus amici Occaſionem de die.*

Pauperies imm. dom.] alij ſic interpretantur: pauperies domus, immunda, id eſt, paupertas domus inelegans, ac ſordida longè abſit à me: vt *domus* ſit patrij caſus: alij legunt ἀσυνδέτως, *pauperies, immunda domus,* vt domus ſit recti caſus: alij legunt *domu;* quod poſtremum non probo.

ego vtrùm Naue ferar, &c.] id eſt, ſiue magna, ſiue parua naue ferar, &c. Nam hoc loco *utrum, & an* non interrogant: quod eſt admodum rarum, ac nouum, niſi quis hoc modo malit hunc verſum explicare, *ego utrum Naue ferar magna, an parua* (ſubintellige, nihil refert) *ferar unus, & idem.*

Non agimur tumidis velis Aq. ſ. &c.] ἀλληγορία eſt: cuius hæc eſt ſententia: non ſumus admodum fortunati, nec opulenti: non tamen valde inopes, aut pauperes, aut miſeri ſumus.

ſpecie] σχήματι, id eſt, perſona, & decore quodam externo, vt epiſt. ad Numic. lib. I. *Si fortunatum ſpecies, & gratia præſtat.* M. Tull. lib. I. epiſ. ad Q. Frat. *tamen ſpecies ipſa tam gratioſi liberti, aut ſerui, dignitatem habere nullam poteſt*, vide, quæ annotauimus ad illum locum, *Si fortunatum ſpecies,* &c.

loco, re] gradu, & pecunia, ſeu copijs rei familiaris.

Non es auarus] innuit, eum, qui beatè viuere cupiat, ab omni animi perturbatione vacuum, ac liberum eſſe oportere: neque ſatis eſſe, ſi vno vitio careat: ſed ei operam dandam eſſe, ſi ſanus viuere velit, vt omnes animi morbos radicitus euellat.

quid? cetera iam ſimul?] ſic habẽt libri omnes veteres, longè (opinor) concinnius, & venuſtius, quàm vulgati *num ſimul iſto,* &c.

ſagas] ſagę mulieres à ſagiendo, quod eſt acutè ſentire, ſunt appellatę, inquit M. Tull. vt annotauimus ſup. ad Od. XXVII. lib. I. *Quæ ſaga, quis te ſoluere Theſſalis Magus venenis, quis poterit Deus?*

nocturnos Lemures] nocturnas animarum ſpecies falſas.

portentaq; Theſſala] τέρατα, θαύματα, miracula rerũ, quę edunt Theſſali carminibus, & venenis.

Natales gratè numeras?] id eſt, tui generis auctores, & incunabula tua libenter commemoras? multos enim ſuorum parentum, & ſui generis pudet, ac pœnitet. alij per natales, annos, & ætatem duntaxat ſignificari volunt. Iam quia annorum multitudo propinquitatem mortis denunciat, pleroſque pudet de annis ſuis confiteri. *nataleis* aut ſubintellige *dies.*

ſpinis de pluribus] per ſpinas, ægritudines, angores, vitia denique animorum ſignificantur, vt ſup. epiſt. ad Villicum lib. I. *Certemus ſpinas animo'ne ego fortius,*

uiue, an in Euellas agro.

decede p.] decede de loco,& de uia, ſeu de ſtatione uitæ:da locum melioribus.ſup.Od.vi.lib.2.*ubi non Hymetto Mella decedunt* ſuccedere, & decedere inter ſe opponuntur.dicimus enim,decedere de prouincia,de uita.

Tempus abire tibi eſt,ne p.l.] ſic Lucret.lib.3.*Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte, Aequo animoque,agedum,iam alijs concede: neceſſe eſt.* Sed pauci ſunt, qui tanquam conuiuæ ſaturi decedant de uita,ut ait ſaty.1.lib.1.in extrem.at qui nihil eſt tam ſecundum naturam, quàm homini ſeni, emori.

Luſiſti ſatis] ſatis diu operam rebus amatorijs dediſti. hæc enim uis eſt huius uerbi interdum,ut ſupra diximus ad illum locum,*Nec luſiſſe pudet, ſed non incidere ludum.*

laſciua decentius ætas] adoleſcentia,uel iuuenta,quam magis decet delicias facere,& uoluptatibus indulgere.

AD PISONES DE ARTE POETICA.

Scio,uiros huiuſce ætaris doctiſſimos & ſcripſiſſe, & edidiſſe in hunc librum commentarios: quæ res me ſanè deterrere debebat, ne quid meorum ſcriptorum huc admiſcerem. Verùm, cùm initiò totum hunc poetam explicare conſtituiſſem, atque in eam curam aliquot iam annos incubuiſſem, cuius mei conſilij participes eſſent, & conſcij homines mihi amiciſſimi, idemque eruditiſſimi: non exiſtimaui, mihi hanc laboris à me ſuſcepti partem, etiam ſi ab alijs eſſet occupata, prætermittere, aut deprecari licere, ueritus ne nonnulli, ſi huius nominis ſolutionem alijs delegarem, neque totum hoc æs alienum egomet meis nummis diſſoluerem: hoc quicquid eſt, acerbius à me exigerent mecùmque ſummo iure experirentur, & ex ſyngrapha agerent. Veruntamen eam moderationem in hac mei penſi parte perſoluenda adhibere inſtitui, ut uno tempore, & ijs ſatisfacerem, qui integram à me huius æris alieni diſſolutionem flagitarent, & eos non offenderem, qui hoc reliquum à locupletioribus exigere mallent: ſtatuique mihi ingenuos, & candidos opifices imitandos eſſe, qui, poſteaquam ad partem aliquam operis à ſe conducti, ac ſuſcepti difficilem peruenerunt, quam intelligant, neque ſa ſatis cumulatè abſoluere poſſe, & alios ornatius,ac politius,quàm ſe,perfecturos eſſe, ad operis locatorē ultro accedunt:denunciant, atque ingenuè fatentur ſe in hac operis parte minus ei ſatisfacere poſſe: docent alios eſſe præſtantiores artifices, non ſolum omnibus notos,uerùm etiam nobiles,& claros,qui eam ſummo artificio elaborare,politiſsimaque arte perficere poſsint:demonſtrant,eorum copiam eſſe paratam,atque in medio poſitam: ſuadent, ut iiſdem conditionibus, eademque mercede,& impenſa,illorum opera utatur potius,quàm ſua. Horum igitur exēplo humaniſſimos,optimosque lectores, quibus me totum hoc penſum Horatianum debere non nego,oro,atq; obſecro, ut me hanc de arte poetica ad Piſones epiſtol.ſtrinctim attingere ſinant:hortor,ut integram,plenam, uberem, ac perpolitam eius explanationem à Franciſco Luiſino,Iacobo Griſolio,Achille Statio Luſitano,quem Romæ cognoui,aliisq; doctiſsimis uiris petā:ab illorum fontibus ſe quantſuiſ magnam ſitim expleturos eſſe cōfidant.meos riuulos uel prætereāt,uel ita leuiter deguſtent,ut intelligant,eos non ſitientibus faucibus proluendis, ſed primoribus labris modicè duntaxat irrigandis eſſe cōparatos. De inſcriptione autē huius libri.ſeu epiſtolæ ad Piſon. de arte poe.paucis tibi lector, ſententiam quorundam doctorum noſtrę ætatis uirorum, & meam aperiam.

riam. Illi igitur eam inter epiſtolas referendam, & ita inſcribendam cenſent, *ad Piſones*. nihil præterea: à quibus diſſentire difficile eſt. Nam, quin ad Piſones ſcripta ſit, quemadmodum aliç ad Mæcenatem, aliæ ad Iulium Florum: una, ad Auguſtum: aliç, ad alios, negari id quidem non poteſt. Neque eſt, quod quenquam uel longitudo, uel argumentum moueat. De longitudine facilis reſponſio eſt. Epiſtola ad Auguſtum, epiſtola ad Iulium Florum lib. 2. longæ ſunt, Platonis, & M. Tull. epiſtolç quædam ſunt longiſſimç, quæ tamen non ićcircò epiſtolarum nomen amittunt. De argumento, ſuo quæque epiſtola conſtat argumento: neque debent eſſe inanes epiſtolæ. Exempli cauſa, in prima epiſtola li. 1. hortatur ad ſtudium philoſophiæ, eius utilitatem demonſtrat, uulgi opinionem ſequi uetat. in ſecunda, arrepta ex Homero occaſione, philoſophiam quoque commendat: errare homines, qui multo maiorem corporis, & rerum externarũ curam habeant, quam animi: fruſtra enim quæri cetera bona, eorumq; poſſeſſionem inutilem eſſe, niſi animus ſit omni perturbatione, & motu à ratione auerſo, tanquam morbo, uacuus, & purgatus. Eam, quæ eſt ad Numicium, licet ita inſcribere *De finibus bonorum*: epiſtola ad Fuſcum Ariſtium ita inſcribi poteſt *De comparatione uitæ ruſticæ, et tranquillæ cum uita urbana, et turbulenta*. epiſtola ad Auguſtum tota eſt de ueteribus, & nouis poetis. In ſecunda lib. 2. ad Iul. Florum primum exponit, quamobrem olim ſeſe ad uerſus ſcribendos cõtulerit. deinde ad extremum concludit ſatius eſſe omiſſo ſtudio poetico, & relictis uerſibus, ac nugis rectè uiuendi diſciplinam colere, & perſequi. Poſſem eodem modo ſingulas epiſtolas percurrere, & quonam ſit cuiuſq; argumentum indicare, niſi uererer, ne alieno loco hæc uidear inculcare. Sic igitur Horatius in hac ad Piſones epiſtola, cùm de omni poeſeos genere diſputat, tùm maxime de comœdia, & tragœdia utiliſſima præcepta dat, non ut philoſophus, ſed, ut poeta. Hæc me ratio adduxit, ut putem cum multis doctis, primùm hanc eſſe epiſtolam, deinde ſimpliciter ita eſſe inſcribendam *epiſtola ad Piſones*. Quòd ſi quis uolet, hęc addi, *de arte poetica*, non reclamabo, modo idem facere liceat in omnibus epiſtolis, fateatur. Ego interea tamen receptam conſuetudinem, uulgique opinionem in eo ſecutus ſum, quod hunc titulum *de arte poetica* retinui: in altero, quod epiſtolam appellaui, doctorum ſententiam probaui.

HVMANO capiti ceruicem pictor equinam
Iungere ſi uelit, & uarias inducere plumas,
Vndique collatis membris, ut turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa ſupernè:
Spectatum admiſſi riſum teneatis amici?
Credite Piſones iſti tabulæ fore librum
Perſimilem, cuius, uelut ægri ſomnia, uanæ
Fingentur ſpecies, ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. pictoribus, atque poetis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.
Scimus, & hanc ueniam petimusque, damusque uiciſſim.
Sed non, ut placidis coeant immitia: non, ut
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis grauibus plerunque, & magna profeſſis

Purpureus,

Purpureus, latè qui ſplendeat, vnus, & alter
Aſſuitur pannus, cum lucus, & ara Dianę,
Et properantis aquę per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluuius deſcribitur arcus.
Sed nunc non erat his locus, & fortaſſe cupreſſum
Scis ſimulare. quid hoc, ſi fractis enatat expes
Nauibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Inſtitui: currente rota cur urceus exit?
Denique ſit, quod uis, ſimplex duntaxat, & unum.
Maxima pars vatum, pater, & iuuenes patre digni,
Decipimur ſpecie recti. breuis eſſe laboro?
Obſcurus fio. ſectantem læuia, nerui
Deficiunt, animíque: profeſſus grandia, turget:
Serpit humi tutus nimium, timidusque procellæ,
Qui uariare cupit rem prodigialiter unam:
Delphinum ſiluis appingit, fluctibus aprum.
In uitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.
Aemilium circa ludum faber imus & ungueis
Exprimet, & molleis imitabitur ære capillos:
Infelix operis ſumma: quia ponere totum
Neſciet. hunc ego me, ſi quid componere curem,
Non magis eſſe uelim, quam prauo uiuere naſo,
Spectandum nigris oculis, nigroq; capillo.
Sumite materiam ueſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus: & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid ualeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat iam nunc debentia dici:
Pleraque differat, & præſens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis, cautusque ſerendis,
Dixeris egregie, notum ſi callida verbum
Reddiderit iunctura nouum. ſi forte neceſſe eſt
Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum:
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget: dabiturque licentia ſumta pudenter.
Et noua, fictaque nuper habebunt uerba fidem: ſi
Gręco fonte cadent, parcè detorta. quid autem
Cæcilio, Plautoque dabit Romanus, ademtum

Virgilio, Varioq́ue? ego cur acquirere pauca,
Si poſſum, inuideor? cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditauerit, & noua rerum
Nomina protulerit? licuit, ſemperq́ue licebit,
Signatum præſente nota producere nomen.
Vt ſiluæ folijs pronos mutantur in annos:
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas:
Et iuuenum ritu florent modò nata, vigentq́ue.
Debemur morti nos, noſtraq́ue: ſiue receptus
Terra Neptunus, claſſeis Aquilonibus arcet,
Regis opus: ſterilis ue diu palus, aptaq́ue remis
Vicinas vrbeis alit, & graue ſentit aratrum:
Seu curſum mutauit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt:
Nedum ſermonum ſtet honos, & gratia uiuax.
Multa renaſcentur, quæ iam cecidere: cadentq́ue,
Quæ nunc ſunt in honore vocabula, ſi volet vſus:
Quem penes arbitrium eſt, & ius, & norma loquendi.
Res geſtæ, regumq́ue, ducumq́ue, & triſtia bella
Quo ſcribi poſſent numero, monſtrauit Homerus:
Verſibus impariter iunctis querimonia primùm,
Pòſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor:
Grammatici certant: & adhuc ſub iudice lis eſt.
Archilochum proprio rabies armauit iambo.
Hunc ſocci cepere pedem, grandeſq́ue cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, & populareis
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus diuos, puerosq́ue deorum,
Et pugilem uictorem, & equum certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera uina referre.
Deſcriptas ſeruare vices, operumq́ue colores
Cur ego, ſi nequeo, ignoroq́ue, poeta ſalutor?
Cur neſcire pudens prauè, quàm diſcere malo?
Verſibus exponi tragicis res comica non vult:
Indignatur item priuatis, ac propè ſocco
Dignis carminibus narrari cœna Thyeſtæ.
Singula quæque locum, teneant ſortita decenter:
Interdum tamen & uocem comœdia tollit:
Iratuſq́ue Chremes tumido delitigat ore.

Et tragicus plerunque dolet ſermone pedeſtri.
Telephus,& Peleus,cum pauper, & exul vterque,
Proijcit ampullas, & ſeſquipedalia verba,
Si curat cor ſpectantis tetigiſſe querela.
Non ſatis eſt pulchra eſſe poemata:dulcia ſunto:
Et quocunque volent,animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arrident: ità flentibus aſſunt
Humani vultus.ſi uis me flere:dolendum eſt
Primùm ipſi tibi: tunc tua me infortunia lædent,
Telephe,vel Peleu.malè ſi mandata loqueris,
Aut dormitabo,aut ridebò.triſtia mæſtum
Vultum uerba decent:iratum,plena minarum:
Ludentem,laſciua:ſeuerum, ſeria dictu,
Format enim naturæ prius uos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat, aut impellit ad iram:
Aut ad humum mærore graui deducit,& angit:
Pòſt effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis abſona dicta:
Romani tollent equites, peditesque cachinnum.
Intererit multum Dauus ne loquatur,Eros ne:
Maturus ne ſenex,an adhuc florente iuuenta
Feruidus, an matrona potens, an ſedula nutrix,
Mercator ne vagus,cultor ne virentis agelli:
Colchus,an Aſſyrius,Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam ſequere:aut ſibi conuenientia finge
Scriptor.honoratum ſi forte reponis Achillem:
Impiger,iracundus,inexorabilis,acer,
Iura neget ſibi nata: nihil non arroget armis:
Sit Medea ferox,inuictaque: flebilis Ino:
Perfidus Ixion: Io vaga: triſtis Oreſtes,
Si quid inexpertum ſcenæ committis,& audes
Perſonam formare nouam: ſeruetur ad imum,
Qualis ab incœpto proceſſerit: & ſibi conſtet.
Difficile eſt propriè communia dicere:tuque
Rectius Iliacum carmen deducis in actus:
Quàm ſi proferres ignota, indictaque primus.
Publica materies priuati iuris erit, ſi
Nec circa vilem, patulumque moraberis orbem:
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres:nec deſilies imitator in arctum:

Vnde

Vnde pedem proferre pudor uetet, aut operis lex:
Nec ſic incipies, vt ſcriptor cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes: naſcetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic, qui nil molitur ineptè?
Dic mihi Muſa uirum, captæ poſt tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum uidit, & urbeis.
Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut ſpecioſa dehinc miracula promat,
Antiphatem, Scyllamque, & cum Cyclope Charybdin.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo.
Semper ad euentum feſtinat: & in medias res
Non ſecus, ac notas, auditorem rapit: &, quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit.
Atque ita mentitur: ſic ueris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.
Tu quid ego, & populus mecum deſideret, audi.
Si plauſoris eges aulæa manentis, & uſque
Seſſuri, donec cantor, uos plaudite, dicat:
Aetatis cuiuſque notandi ſunt tibi mores:
Mobilibusque decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui uoces iam ſcit puer: & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere: & iram
Colligit, ac ponit temerè: & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine campi,
Cereus in uitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere peruix.
Conuerſis ſtudijs, ætas, animusque uirilis
Quærit opes, & amicitias: inſeruit honori:
Conmiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.
Multa ſenem circumueniunt incommoda: uel quòd
Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet uti:
Vel quòd res omneis timidè, gelideque miniſtrat,
Dilator, ſpe longus, iners, auidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
174. *Se puero: cenſor, caſtigatorque minorum.*

Multa

Multa ferunt anni venientes commoda ſecum:
Multa recedentes adimunt: ne fortè ſeniles
Mandentur iuueni partes, pueroque viriles:
Semper in adiunctis, æuoque morabimur aptis.
Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur:
Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm, quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus: & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator. non tamen intus
Digna geri, promes in ſcenam: multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus:
Aut in auem Progne vertatur: Cadmus in anguem.
Quodcunque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.
Ne ue minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula: quę poſci uult: & ſpectata reponi.
Nec deus interſit, niſi dignus uindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui perſona laboret.
Actoris partes chorus, officiumque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faueatque, & conſilietur amicis:
Et regat iratos: & amet peccare timenteis.
Ille dapes laudet menſę breuis: ille ſalubrem
Iuſtitiam, legesque, & apertis ocia portis.
Ille tegat commiſſa: deosque precetur, & oret,
Vt redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.
Tibia non, vt nunc, orichalco iuncta, tubęque
Aemula: ſed tenuis, ſimplexque foramine pauco
Aſpirare, & adeſſe choris erat vtilis, atque
Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu.
Quò ſanè populus numerabilis, vtpote paruus,
Et frugi, caſtusque, verecundusque coibat.
Poſtquam cœpit agros extendere uictor, & urbem
Latior amplecti murus: uinoque diurno
Placari Genius feſtis impune diebus:
Acceſſit numerisque, modisque licentia maior.
Indoctus quid enim ſaperet, liberque laborum,
Ruſticus urbano confuſus, turpis ho neſto?
Sic priſcę motumque, & luxuriam addidit arti

Tibicen:

Tibicen:traxitque vagus per pulpita veſtem.
Sic etiam fidibus voces creuere ſeueris:
Et tulit eloquium inſolitum facundia præceps:
Vtiliumque ſagax rerum,& diuina futuri
Sortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agreſteis ſatyros nudauit, & aſper
Incolumi grauitate iocum tentauit,eò,quòd
Illecebris erat, & grata nouitate morandus
Spectator,functusque ſacris,& potus,& exlex.
Verùm ita riſores,ita commendare dicaces
Conueniet ſatyros:ita vertere ſeria ludo:
Ne,quicunque deus,quicunque adhibebitur heros,
Regali conſpectus in auro nuper,& oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas:
Aut,dum vitat humum, nubeis,& inania captet.
Effutire leueis indigna tragœdia verſus:
Vt feſtis matrona moueri iuſſa diebus,
Intererit ſatyris paulùm pudibunda proteruis.
Non ego inornata,& dominantia nomina ſolùm,
Verbaque,Piſones,ſatyrorum ſcriptor amabo:
Nec ſic enitar tragico differre colori,
Vt nihil interſit Dauus ne loquatur,& audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum:
An cuſtos,famulusque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen ſequar,vt ſibi quiuis,
Speret idem:ſudet multum,fruſtraq; laboret
Auſus idem: tantum ſeries,iuncturaque pollet:
Tantùm de medio ſumtis accedit honoris.
Siluis deducti caueant,me iudice,Fauni,
Ne,velut innati triuijs, ac pœnè forenſes,
Aut nimium teneris iuuenentur verſibus vnquam
Aut immunda crepent, ignominioſaque dicta.
Offenduntur enim,quibus eſt equus,& pater,& res:
Nec ſi quid fricti ciceris probat,& nucis emtor,
Aequis accipiunt animis,donantue corona,
Syllaba longa breui ſubiecta,vocatur Iambus,
Pes citus: vnde etiam trimetris accreſcere iuſſit,
Nomen Iambeis,cum ſenos redderet ictus:
Primus ad extremum ſimilis ſibi,non ita pridem,

Tardior ut paulo, grauiorq́; ueniret ad aureis,
Spondeos ſtabileis in iura paterna recepit
Commodus, & patiens: non ut de ſede ſecunda
Cederet, aut quarta ſocialiter. hic & in Atti
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.
In ſcenam miſſos magno cum pondere uerſus,
Aut operæ celeris nimiùm, curaq́; carentis,
Aut ignoratę premit atris crimine turpi.
Non quiuis uidet immodulata poëmata iudex:
Et data Romanis uenia eſt indigna poetis.
Iccircó ne uager, ſcribamq́; licenter: an omneis
Viſuros peccata putem mea tutus, & extra
Spem uenię cautus? uitaui denique culpam:
Non laudem merui. uos exemplaria Græca
Nocturna uerſate manu, uerſate diurna.
At ueſtri proaui Plautinos & numeros, &
Laudauere ſaleis, nimium patienter utrunque,
Ne dicam ſtultè, mirati: ſi modò ego, & uos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto.
Legitimumq́; ſonum digitis callemus, & aure.
Ignotum tragicæ genus inueniſſe camœnę
Dicitur, & plauſtris uexiſſe poemata Theſpis:
Quę canerent, agerentq́ue peruncti fecibus ora.
Poſt hunc perſonæ, pallę'que repertor honeſtę
Aeſchylus & modicis inſtrauit pulpita tignis:
Et docuit magnumq́ue loqui, nitidiq́ue cothurno,
Succeſſit vetus his comœdia, non ſine multa
Laude: ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusq́ue
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere poetę:
Nec minimùm meruere decus, veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta:
Vel, qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret, clariſ've potentius armis,
Quàm lingua, Latium, ſi non offenderet vnum-
Quenque poetarum limę labor, & mora. vos o
Pompilius ſanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coercuit: atque
Præſectum, decies non caſtigauit, ad vnguem.

Ingenium miſera quia fortunatius arte
Credit, & excludit ſanos Helicone poetas
Democritus: bona pars non vngueis ponere curat,
Non barbam: ſecreta petit loca: balnea vitat.
Nanciſcetur enim pretium, nomenque poetæ:
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Licino *commiſerit. O ego læuus,*
Qui purgo bilem ſub verni temporis horam.
Non alius faceret meliora poemata. verùm
Nil tanti eſt. ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exors ipſa ſecandi.
Munus, & officium, nil ſcribens ipſe, docebo:
Vnde parentur opes: quid alat, formetque poetam:
Quid deceat, quid non: quo virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè, ſapere eſt & principium, & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ:
Verbaque prouiſam rem non inuita ſequentur.
Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo ſit amore parens, quo frater amandus, & hoſpes:
Quod ſit conſcripti, quod iudicis officium: quæ
Partes in bellum miſſi ducis: ille profectò
Reddere perſonę ſcit conuenientia cuique.
Reſpicere exemplar vitæ, morumque iubebo
Doctum imitatorem: & veras hinc ducere voces.
Interdum ſpecioſa locis, morataque rectè
Fabula, nullius Veneris, ſine pondere, & arte,
Valdius oblectat populum, meliusque moratur,
Quàm verſus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo
Muſa loqui, præter laudem, nullius auaris.
Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in parteis centum diducere. dicat
Filius Albini, ſi de quinquunce remota eſt
Vncia: quid ſuperat? poteras dixiſſe triens: heus,
Rem poteris ſeruare tuam. redit vncia: quid fit?
Semis. at hæc animos ærugo, & cura peculi,
Cum ſemel imbuerit: ſperamus carmina fingi
Poſſe linenda cedro, & læui ſeruanda cupreſſo?
Aut prodeſſe volunt, aut delectare poetæ:
Aut ſimul & iucunda, & idonea dicere vitæ.

Quicquid pręcipies, eſto breuis: vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis cauſa, ſint proxima veris.
Nec quodcunque volet, poſcat ſibi fabula credi:
Neu pranſę Lamię *viuum puerum extrahat aluo:*
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis:
Celſi prætereunt auſtera poemata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret ęra liber Soſijs: *hic & mare tranſit,*
Et longum noto ſcriptori prorogat æuum.
Sunt delicta tamen, quibus ignouiſſe velimus.
Nā neq; chorda ſonum reddit, quem vult manus, et mens:
Poſcentique grauem perſæpe remittit acutum:
Nec ſemper feriet, quodcunque minabitur, arcus.
Verum, ubi plura nitent in carmine: non ego paucis
Offendar maculis: quas aut incuria fudit:
Aut humana parùm cauit natura. quid ergo?
Vt ſcriptor ſi peccat idem librarius vſque,
Quamuis eſt monitus, venia caret: & citharœdus
Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem:
Sic mihi, qui multum ceſſat, fit Cherilus *ille,*
Quem bis, terque bonum, cum riſu miror: & idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verùm opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.
Vt pictura poeſis, erit, quæ ſi proprius ſtes,
Te capiat magis: & quædam, ſi longius abſtes.
Hæc amat obſcurum: volet hæc ſub luce videri:
Iudicis argutum quę non formidat acumen.
Hæc placuit ſemel: hæc decies repetita placebit.
O maior iuuenum, quamuis & voce paterna
Fingeris ad rectum, & per te ſapis: hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium, & tolerabile rebus
Rectè concedi. conſultus iuris, & actor
Cauſarum mediocris abeſt virtute diſerti
Meſſallæ: neſcit, quantum Caſcellius Aulus:
Sed tamen in pretio eſt. mediocribus eſſe poetis
Non di, non homines, non conceſſere columnę.
Vt gratas inter menſas ſymphonia diſcors,

Et craſſum vnguentum, & Sardo cum melle papauer,
Offendunt: poterat duci quia cœna ſine iſtis:
Sic animis natum, inuentumq́; poëma iuuandis,
Si paulum ſummo diſceſſit: uergit ad imum.
Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis
Indoctusq; pilæ, diſcí ue, trochi ue quieſcit:
Ne ſpiſſæ riſum tollant impune coronæ.
Qui neſcit, uerſus tamen audet fingere: quid ni?
Liber, & ingenuus, præſertim cenſus equeſtrem
Summam nummorum, uitioq́; remotus ab omni.
Tu nihil inuita dices, facies ue Minerua:
Id tibi iudicium eſt: ea mens. ſi quid tamen olim
Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aureis,
Et patris, & noſtras: nonumq́; prematur in annum.
Membranis intus poſitis delere licebit,
Quod non edideris. neſcit vox miſſa reuerti.
Silueſtreis homines ſacer, interpresq́; deorum
Cædibus, & uictu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigreis, rapidosque leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere, quò vellet. fuit hæc ſapientia quondam:
Publica priuatis ſecernere, ſacra profanis:
Concubitu prohibere vago: dare iura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atque
Carminibus venit. poſt hos inſignis Homerus,
Tyrtæusq́; mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit. dictæ per carmina ſortes:
Et vitæ monſtrata via eſt: & gratia regum
Pierijs tentata modis: ludusq́; repertus,
Et longorum operum finis: ne forte pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſollers, & cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt: ego nec ſtudium ſine diuite vena,
Nec rude quid proſit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & coniurat amicè.
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit, fecitq́; puer: ſudauit, & alſit:
Abſtinuit Venere, & vino. qui Pythia cantat

Tibicen,

Tibicen, didicit prius extimuitque magiſtrum.
Nunc ſatis eſt dixiſſe, ego mira poemata pango.
Occupet extremum ſcabies. mihi turpe relinqui eſt:
Et, quod non didici, ſanè neſcire fateri.
Vt præco, ad merceis turbam qui cogit emendas,
Aſſentatores iubet ad lucrum ire poeta
Diues agris, diues poſitis in fænore nummis.
Si verò eſt, vnctum qui rectè ponere poſſit.
Et ſpondere leui pro paupere: & eripere atris
Litibus implicitum: mirabor, ſi ſciet inter-
Noſcere mendacem, verumque beatus amicum.
Tu ſeu donaris, ſeu quid donare voles cui:
Nolito ad verſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. clamabit enim pulchrè, benè, rectè:
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem: ſaliet: tundet pede terram.
Vt, qui conducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: ſic
Deriſor vero plus laudatore mouetur.
Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborant,
An ſit amicitia dignus. ſi carmina condes:
Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.
Quinctilio ſi quid recitares, corrige, ſodes,
Hoc, aiebat, & hoc. melius te poſſe negares,
Bis, terque expertum fruſtra: delere iubebat:
Et male tornatos incudi reddere uerſus,
Si defendere delictum, quàm uertere, malles:
Nullum ultrà uerbum, aut operam inſumebat in
Quin ſine riuali teque, & tua ſolus amares.
Vir bonus, & prudens verſus reprehendet inerteis:
Culpabit duros: incomtis allinet atrum
Tranſuerſo calamo ſignum: ambitioſa recidet
Ornamenta: parum claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum. mutanda notabit:
Fiet Ariſtarchus: nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ ſeria ducent
In mala deriſum ſemel, exceptumque ſiniſtrè.
Vt, mala quem ſcabies, aut morbus regius vrget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana:

Veſanum tetigiſſe timent, fugiuntque poetam,
Qui ſapiunt: agitant pueri, incautique ſequuntur.
Hic, dum ſublimeis verſus ructatur, & errat:
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum, foueam ve: licet, ſuccurrite, longum
Clamet, io, ciues: non ſit, qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem;
Qui ſcis, an prudens huc ſe deiecerit? atque
Seruari nolit? dicam, Siculique poetę
Narrabo interitum. deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles: ardentem frigidus Aetnam
Inſiluit. ſit ius, liceatque perire poetis:
Inuitum qui ſeruat, idem facit occidenti.
Nec ſemel hoc fecit: nec, ſi retractus erit, iam
Fiet homo, & ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis apparet, cur verſus factitet: vtrùm
Minxerit in patrios cineres: an triſte bidental
Mouerit inceſtus. certè furit: ac velut vrſus,
Obiectos caueæ valuit ſi frangere clatros,
Indoctum, doctumque fugat recitator acerbus:
Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo,
Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.

COMMENTARII.

Humano capiti ceruicem] poema quod non conſtat ex conuenientibus, aptis, proprijs, accommodatis partibus: ſed diſconuenientibus, alienis, diſparis formæ: a quê ridiculum eſt, vt hoc monſtrum, quod hic ab Horatio deſcribitur. ſit igitur opus, quod inſtituis, vnum quoddam corpus, ſimplex, vnius formę, ſibi conſtans, & conueniens, & ſui ſimile: non multiplex, non diſpar, non inæquale, non diſconueniens. hoc præceptum pertinet ad argumentum operis, quod *μῦθον* appellat Ariſtot.

Vndique collatis membris] omnium animalium membris collatis, & corrogatis ad hoc monſtrum conſtituendum.

ſuperne] à ſuperiore parte. ſaty. vii. lib. 2. *peccas'ne ſupernè.* & Od. xx. lib. 2. *& album mutor in alitem Supernè.*

vt nec pes, nec caput vni R.] id eſt, vt nullum membrum ad vnam aliquam totius corporis formam referri poſſit.

Pictoribus, atque poetis] opponet aliquis, idem licere poetis, quod pictoribus.

æqua] æqualis. Plato tamen lib. 4. de rep. negat poetis eſſe permittendum, vt dicant, quicquid ſibi videatur, his verbis: *οὐ δεῖ ἐπιτρέπειν τοῖς ποιηταῖς λέγειν ὅ,τι φίλον.*

Scimus] reſpondet Horatius.

eocant]

coeant] coniungantur. epiſt. ad Torq. *ne coeat par, Iungaturq; pari.*

Inceptis grauibus, &c.] docet, ea, quæ adhiberi ſolent ornandi cauſa, nihil ad id, quod agitur, pertinentia, vt longas degreſſiones à propoſito, & deſcriptiones ineptas, & quæ Græci vocant *ἐπεισόδια* à re admodum aliena, eſſe fugienda.

flumen Rhenum] ſic locutus eſt ſup. Od. IIII. lib. 4. *Metaurum flumen.*

cupreſſum Scis ſimulare] dices, te cupreſſum bellè admodum ſcire penicillo exprimere: quid tum, ſi tibi naufragium pingendum locatum eſt? quid cupreſſui cum naufragio? prouerbium in eos conuenit, qui id, quod vnum ſciunt, fortaſſe non valdè magnum, quouis loco ineptè, atque intempeſtiuè inculcant, ab illo imperito pictore natum, qui à naufrago conductus, vt in tabula naufragium eius depingeret, quærebat ab eo, num cupreſſum appingi vellet.

ſi fract. enat. exp. Nauib. &c.] id eſt, ſi is à quo mercedem accepiſti, vt abs te pingeretur, naufragus eſt?

expes] ſine ſpe, naufragio videlicet facto omnium fortunarum ſuarum. Attius Medea. *exul inter hoſtis, expes, deſertus, vagus.*

amphora cœpit Inſtitui] vſitatius eſt bonis ſcriptoribus ita loqui *Amphora cœpta eſt inſtitui.* vtitur tamen & M. Tull. hoc genere lib. 14. epiſt. ad Terent. *ſi qua vis, aut ſi quæ rapinæ fieri cœperint*: & iterum Horat. epiſt. ad Valam lib. I. *urbanus cœpit haberi.* amphora vas grande, & amplum, quod capit ſextarios octo. vrceus verò longè minor, longeq; alia forma. rotam autem intellige figularem. Plaut. in Epidico. *Vorſutior es, quam rota figularis.* Tib. lib. 2. eleg. III. *At tibi lætæ trahant Samiæ conuiuia teſtæ, Fictaq; Cumana lubrica terra rota.* Horat. ſup. Od. X. lib. 3. *Ne currente retro funis eat rota.*

Denique ſit, quod vis, ſimplex, &c.] Denique opus, ſeu poema, quod inſtituis, non ſit multiplex, neque ex partibus diſſimilium formatum compoſitum: ſed ſimplex, & vnum corpus. non admodum diſſimile eſt, quod ſcribit Ariſt. in libello *περὶ ποιητ. ἀνάγκη ἄρα τὸν καλῶς ἔχοντα μῦθον, ἁπλοῦν εἶναι μᾶλλον, ἢ διπλοῦν.*

Max. pars vatum, &c.] hæc non eò pertinent, vt aliquid propriè de breuitate præcipiat, vt quidam exiſtimant, neque vt *περὶ λέξεως*, aut de verborum delectu, vt alij volunt: ſed vniuersè docet, ſcriptorem acerrimi, ac limatiſſimi iudicij eſſe oportere, vt recta a prauis diſcernere queat, ne vitia in ſcribēdo pro virtutibus ſequatur. obſcuræ enim ſunt, & tenues veri, & falſi notæ, vt non niſi oculatiſſimi eas internoſcere poſſint.

ſpecie recti] falſa, id eſt, quæ imitatur rectum, cum à recto abſit plurimùm.

breuis eſſe laboro, Obſcurus fio] ſine dubio breuitatem orationis in re, & ſententia longa adhibere, obſcuritatem parit. videndum eſt igitur, vt orationis magnitudo ſententiæ ſubiectæ ſit æqualis, id eſt, vt tantùm ſit verborum, quantum neceſſe eſt, quemadmodum ſcribit M. Tull. lib. de orat. ad Qu. Fratr. II. quod præſtare difficile eſt. Verùm enim verò, vt ait Pindarus Pyth. ὠδ. θ. *magnæ uirtutes, longam orationem deſiderant, ei autem, qui de re magna, & longa pauca uerba facere uelit, ſapiens auditor optandus, & quærendus eſt, ita orationis opportunitas,* id eſt, ea oratio, quæ & breuis ſit, cum breuitate opus eſt, & longa, cū res, & tempus verborum multitudinem deſiderant, *proinde ut omnium rerum, præcipuam laudem meretur.* verba Pindari ſunt hæc, quibus tota de breuitate orationis quæſtio terminari, ac tranſigi poteſt. *Ἀρεταὶ δ᾽ ἀεὶ μεγάλαι πολύμυθοι. βαιὰ δ᾽ ἐν μακροῖσι ποικίλλειν, ἀκοὰ σοφοῖς ὁ δὲ καιρὸς ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν.*

ſectantem læuia nerui Deficiunt] id eſt, qui nimis politum, concinnum,

cultum,

Virtus] ἀρετὴ, præſtantia, vt M. Tull. *narrationis uirtus*. Ariſt. λέξεως ἀρετή. ſed hæc alibi notauimus.

Venus] venuſtas, lepos. infrà eod. lib. *Fabula nullius Veneris.*

Vt iam nunc dicat iam nunc] ideſt, hæc erit ordinis vis, & pulchritudo (niſi ego fallor) vt ea, quę nunc dici debent, iam nunc dicat: in hoc conſiſtit ordinis vis, & pulchritudo, vt, &c.

& præſens in tempus omittat] id eſt, vt quidam explicant, vſque eo omittat, donec dicendi tempus adſit: ſuo loco & tempori ſeruet. Ego *præſens in tempus* poſitum puto pro in pręſenti tempore, vt ſit, differat in futurum tempus, & in præſentia omittat: atque ita locutus eſt M. Tull. epiſt. ad Brutum. *ut et in præſens ſceleratos ciues timore ab impugnanda patria deterrerem, et in poſterum documentum ſtatuerem, ne quis talem amentiam uellet imitari.* & orat. 1. in Catil. *quanta tempeſtas inuidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus recenti memoria ſcelerum ſuorum, at in poſteritatem impendeat.* T. Liuius lib. 2. *nec in præſens modo, ſed in uenientem etiam annum*, &c. & ipſe Horat. Od. XVI. lib. 3. *Lætus in præſens animus, quod ultra eſt, Oderit curare.*

Hoc amet, hoc ſpernat] aliud probet, aliud improbet, ac reiiciat. eſt enim boni poetæ iudicare, quid ſit dicendum, quid non: quid ſit priore loco, quid poſteriore collocandum.

In verbis] monet vt verba, parcè admodum, & timidè nouet, aut fabricetur.

cautus] prudens, religioſus, εὐλαβής.

tenuis] parcus, reſtrictus, anguſtus.

ſerendis] faciendis, nouandis. translatio eſt ab arboribus. ita ſtatim verba cum folijs comparat.

Dixeris egregiè, notum ſi, &c.] egregia erit tua elocutio, ſi ſcita, & artificioſa verborum adiunctio, ſeu compoſitio verbum alioqui nouum, & nuper factum, reddiderit notum, inſigne ac luculentum: qualia ſunt veliuolum, ſaxifragum, & ſimilia. hæc eſt huius loci ſententia, quicquid alij ſomnient de verbis translatis: quam tamen teſtimonio, & auctoritate M. Tull. confirmabimus. Ille igitur lib. 3. de oratore, ſcribit *tria eſſe in uerbo ſimplici, quæ orator afferat ad illuſtrandam, atque exornandam orationem: aut inuſitatum uerbũ, aut nouatum, aut translatum. Nouari autem uerba, quæ ab eo, qui dicit, ipſo gignuntur; ac fiunt uel coniungendis uerbis, uel ſine coniunctione: coniungendis uerbis nouantur, ut hæc. Tum pauor ſapientiã mihi omnem ex animo expectorat. An non uis huius me uerſutiloquas malitias?* uidetis (inquit) *uerſutiloquas, et expectorat, ex coniunctione facta eſſe uerba, non nata.* ex hoc loco apparet, coniuncta, ſeu iuncta verba à M. Tullio nominari, quæ vulgò compoſita appellamus. Idem in oratore perf. *Ego autem etiam ſi quorundam grandis et ornata uox eſt poetarum, tamen in ea cum licentiam ſtatuo maiorem eſſe, quàm in nobis, faciendorum, iungendorumque uerborum, tum etiam homiuum uoluptati uocibus magis, quàm rebus ſeruiunt.* Idem ibid. *Quid? in uerbis iunctis, quàm ſcitè inſipientem, non inſapientem? iniquum, non inæquum? tricipitem, non tricapitem? concisum, non conca ſum?* perſpicuè his locis verba iũcta dixit, quæ grammatici cõpoſita nominant. ibid. *Itaque translata, aut facta aut iuncta uerba facile ſunt cognita.* tranſlata quæ ſint, notum eſt: facta autem verba ſunt, quæ ſine coniunctione ſunt nouata ab eo, qui dicit: iuncta, quæ nouata ſunt ex coniunctione, & ut loquitur Horatius, ex iunctura. Idem Topicis. *Scæuola autem P. filius poſtliminium iunctum putat eſſe uerbum, ut ſit in eo et poſt, et limen.* Idem partit. ait nouari uerba cum alijs modis, tum adiunctione uerborum. Priſc. lib. 18. hunc uerſum & ita explicat. hoc tantum.

Indicijs monſtrare recentibus] id eſt, nouis vocabulis. nam vocabula ſunt indicia, ſeu notæ rerum *σύμβολα*, & *σημεῖα* appellat Ariſtoteles: & uerba eò comparata ſunt, ut cogitationes, & affectus noſtros indicent, ac ſignificent. apertè Horatius hic loquitur de uerbis nouatis, non de translatis

abdita rerum] id eſt, res abditas, & occultas. *abdita rerum* autem ſic dictū, vt ſatyr. II. *Corruptus uanis rerum*: & ſat. VIII. eiuſd. lib. *ridetur fictis rerum*. vide, quæ notauimus ſup. ad Od. XII lib. 4. *amaraque Curarum eluere efficax*.

cinctutis] cinctis, militaribus, armatis. cingebantur enim in militiam ituri. ex quo cingulum militare, & cingi pro eo, quod eſt ad militiam, & ad pugnam ornari. Plaut. in Amphit. *Cingitur; certè expediuit ſe*. & accingi. Lucret. lib. 4. *&, ſi tibi uera uidetur, Dede manus: aut ſi falſa eſt, accingere contra*. quæ vis ineſt etiam in verbo Græco *ζώννυσθαι*. Hom. *ἔδυσαν ζώννυνται γε νέοι, καὶ ἐπευτύνονται ἄεθλα*. & *Ἰλιάδ. ψ. ζωσαμένω δ' ἄρα τώγε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα*. Ter. Phorm. *ad te ſumma ſolum Phormio rerum redit. tu te hoc intriſti. tibi omne eſt exedendum. accingere*. Virg. Aen. II. de Priamo. *& inutile ferrum Cingitur*. ibid. *quæ mens tam dira miſerrime coniux Impulit his cingi telis?*

non exaudita Cethegis] id eſt, inaudita veteribus.

Continget] *ἐνδέξεται*: fieri poterit, vt: non reiicietur, ſeu non improbabitur.

licentia ſumta pudenter] licentia verecunda. pudenter *αἰδημόνως*. cum pudore: verecundè.

fictaque nuper] non ita pridem facta, & nouata.

habebunt fidem] id eſt, obtinebunt fidem, atque auctoritatem: & ita etiā M. Tull. loquitur epiſt. ad A. Cecinnam lib. 6. *Quare, quando ut augures, & aſtrologi ſolent, ego quoque augur publicus ex meis ſuperioribus prædictis conſtitui apud te auctoritatem augurij, & diuinationis meæ, debet habere fidem noſtra prædictio*. Idem Acad. quæſt. lib. 2. *quaſi uerò non ſpecie uiſa iudicentur, quæ fidem nullam habebunt, ſublata ueri, & falſi nota*. idem Pro Flacco. *ſed fuerint incorruptæ literæ domi; nunc uerò quam habere auctoritatem, aut quam fidem poſſunt?* alioqui fidem habere dicimur ei, cui credimus, vt idem Acad. *num uidetur minorem habere uiſis, quàm uigilantes fidem?*

ſi Græco fonte cadent p. d.] id eſt, ſi erunt è Græca lingua in vſum Latini ſermonis deflexa: qualia ſunt *ephippium*, *acratophorum* apud M. Tull. lib. 3. de Finibus. & ibidem *proegmena*, & *apoproegmena*. & hæc vulgatiſſima, *grammatica, poetica, rhetorica, dialectica, muſica, triclinium, aer, æther*. iterum apud M. Tull. *panchreſtum medicamentum, peripetaſmata, hemicyclus, pſeudothyrum, ſympathia, ſymphonia, atomi, apotheca, epitaphium, ſchema, ſophiſma, ſorites, ephemeris, theſis, ſtroma*, &c. apud Horat. ea, quę ſuprà commemoraui *dyota, amyſtis, balanus*, &c. vel intellige ea, quæ ad exemplum Græcorum in lingua Latina nouata ſunt, vt *medietas*, quemadmodum illi *μεσότητα* dicunt: *intermundia*, vt illi *μετακόσμια*: *qualitas*, quæ ab illis *ποιότης* nominatur: *recte facta*, quę *κατορθώματα*: *producta*, ſeu *propoſita*, quæ *προηγμένα*, *reiecta*, quæ *ἀποπροηγμένα*: *uiſio*, quæ *φαντασία*: *notio*, quæ *ἔννοια*: *indifferens*, quod *ἀδιάφορον*: *ſuada*, quæ *πειθὼ*: *centimanus*, qui *ἑκατόγχειρ*: *tyrannicida*, qui *τυραννοκτόνος*: *triceps*, qui *τρικέφαλος*: *tauriformis*, qui *ταυρόμορφος*, & alia ſexcenta. nouantur enim verba aut ſimilitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum, inquit M. Tull. Partit.

parcè detorta] id eſt, parcè deflexa, ſeu deriuata, ſeu deducta à Græca lingua.

Cæcilio] Statio Cæcilio, poetę comico, de quo ſuprà.

Varioq;]

Varioque] ſic legendum, non *Vare*, vt Od. VI. libr. I. *optimus olim Virgilius, poſt hunc Varius dixere quid eſſem*. & ſat. X. li. I. *Forte epos acer, Vt nemo, Varius ducit*.

inuideor] παθητικὸν à verbo inuideo rariuſculum eſt: in vſu tamen ſunt *inuiſus*, & *inuidendus*. ſuprà Od. X. lib. 2. *caret inuidenda Sobrius aula*. & Od. I. lib. 3. *Cur inuidendis poſtibus, & nouo Sublime ritu moliar atrium?* Idem ſatyr. III. lib. 2. *& hæres Inuiſus fortibus*. verbum inuidendi certè cum quarto caſu coniungi ſolet, vt apud M. Tull. Tuſcul. 3. *ut nobis optimam naturam inuidiſſe videantur, qui nihil melius homini populari gloria iudicauerunt*. vide annot. ad ſatyr. VI. libr. 2. hæc igitur verba, *cur inuideor acquirere*, valent, cur vetor acquirere? ſic Græci φθονοῦμαι, & φθονῶ. Eurip. Med. μὴ φθόνει φράσαι, id eſt, ne inuide dicere. ibid. Καὶ νῦν τὸ μὲν σὸν οὐ φθονῶ καλῶς ἔχειν, id eſt, non inuideo res tuas benè habere.

cum lingua Catonis, & En.] nam tantundem nobis licere debet noſtra ætate, quantum Ennio, & Catoni licuit ſua.

Signatum præſente nota prod.] libri vulgati habent *producere*, quibuſcum conſentiunt aliquot antiqui, id eſt, proferre in lucem, ſeu protrahere in medium (vt loquitur Lucretius.) *nomen* autem *præſente nota ſignatum*, hoc eſt, quod vſus præſens comprobat; nomen, quod cum eorum hominum, qui tunc ſunt, cum producitur, loquendi cõſuetudine conſentit. ego tamen *producere* malim, vt habent libri duo calamo exarati, vt tralatio ſit à nummis.

Vt ſiluæ folijs] oſtendit à ſimili, etiam verborum ſuam eſſe ætatem. iccircò vtẽdum eſſe verbis præſentibus, & noua verba cudere licere. videtur autem hanc ſimilitudinem ab Homero ſumſiſſe ἰλ. ζ. qua foliorum ortum, ac naturã, cum hominum ętate comparat. Οἵηπερ φύλλων γενεὴ, τοίη ἀνθρώπων. idem φ. εἰ δὴ σοί γε βροτῶν ἕνεκα πτολεμίζω Δειλῶν, οἳ φύλλοισιν ἐοικότες ἄλλοτε μέν τε Ζαφλεγέες τελέθουσιν ἀρούρης καρπὸν ἔδοντες. Ἄλλοτε δ᾽ αὖ φθινύθουσιν ἀκήριοι. & Mimnermus, Ἡμεῖς δ᾽ οἷά τε φύλλα φύει πολυάνθεμος ὥρη Ἔαρος, ὅτ᾽ αἶψ᾽ αὐγῇ αὔξεται ἠελίου, ex Stobæo. Cum his Horatianis congruunt, & concinunt illi Lucretiani verſus libr. I. *Sic voluenda ætas commutat tempora rerum Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore: Porrò aliud ſuccedit, & è contemtibus exit Inque dies magis appetitur, floretq; repertum Laudibus, et miro eſt mortales inter honore.* Idem lib. 3. extr. *Cedit enim à rerum nouitate extruſa vetuſtas*. M. Tull. Philipp. XII. in extr. *Nihil enim ſemper floret, ætas ſuccedit ætati.*

pronos] celeriter labentes.

Debemur morti nos] ſic Ode III. lib. 2. *Omnes eodem cogimur: omnium Verſatur urna.*

ſiue receptus Terra Nept.] id eſt, ſiue portus Iulius, immiſſo in Lucrinum, & Auernum lacum mari refectus, nauibus tutam ſtationem præbeat: (quod ab Auguſto effectum eſt:) ſiue Pontina palus ſiccata, uomere ſubigatur nunc, & frugibus uicinas urbes alat (: quod à Iulio Cæſare fuerat cogitatum:) ſiue Tiberis à priore ſuo alueo in aliam partem auerſus deſierit agris, & urbi nocere.

claſſes Aquilonibus arcet] id eſt, Aquilones à claſſibus arcet. hypallage claſſibus tutus, ac munitus portus eſt.

aptaque remis] nauigabilis.

Vicinas vrbes alit] ſiccata, & fertilis reddita, uicinis urbibus alimenta præbet: quod Iul. Cæſar efficere conſtituerat. M. Tull. Philipp. 5. *Ille paludes ſiccare voluit*. perfecit poſteà Cethegus neſcio quis.

iniquum frugibus] inimicum, et infeſtum frugibus propter crebras eluuiones.

Doctus iter melius] tranſlatio eſt;ut epiſt.ad Villicum ſup.lib. I. *Multa mole docendus aprico parcere campo.*

Nedum ſermonum ſtet honos] nimis pingues ſunt ij, qui hic cenſent addendam negationem, & legendum, *nedum haud ſermonum.* nam hæc uox ſuapte ui, ac natura negat, ut apud M. Tull. lib. epiſt. IX. ad Pap. Pætum, in ultima libri epiſt. *Me uerò nihil iſtorum, ne iuuenem quidem mouit unquam, nedum ſenem.* Idem ad Tiron lib. XVI. *uix in ipſis tectis, & oppidis frigus infirma ualetudine uitatur: nedum in mari, & uia ſit facile abeſſe ab iniuria temporis.* T. Liuius libr. 6. *& agrè inermem tantam multitudinem, nedum armatam ſuſtinere poſſe.* Eſt autem argumentum à minori hoc modo, Si, quę diuturniora uidebantur eſſe debere, neque à uetuſtate facilè conſumi poſſe, ea tamen extinguit uetuſtas: quanto magis uerba? poteſt & eſſe à maiori. hoc modo, opera regum non ſunt ſempiterna: quanto minus uerba?

gratia] χάρις lepos, uenuſtas. uel gratiam accipe, ut ſit tranſlatum ab hominum gratia.

Quem penes] in cuius poteſtate eſt. M. Tull. in Orat. perf. *uſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſeruaui. uis* autem legendum ex auctoritate omnium ueterum cod. non *uis.*

Res geſtæ, &c.] res geſtæ deſcribuntur uerſibus heroicis: quod genus epos appellant: ex quo poetæ epici nominantur, ut ſuprà diximus ad epiſt. II. lib. 2.

Quo ſcrib. p. numero] id eſt, quo metro, quo carminis genere, quibus pedibus, ut hac epiſtola. inf. *At noſtri proaui Plautinos et numeros, et Laudauere ſales.*

Homerus] à quo Mæonium carmen dicitur. ſuprà Od. VI. libr. I. *Mæonij carminis alite.*

Verſibus impariter iunctis] elegis, ut tertio ab hinc uerſu appellat.

querimonia primùm] Ode XXXIII. libr. I. *Albi ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ, neu miſerabileis Decantes elegos, quod tibi iunior Læſa præniteat fide.*

uoti ſententia compos] res lętæ, optatę, & ſecundę: nam, quæ nobis ex animi ſententia eueniunt, læta ſunt, ac iucunda.

Archilochum proprio] Archilochus carminis Iambici inuentor, & princeps, ſcripſit in Lycamben ſocerum, & eius filiam. ut ſuprà Od. VI. epod. C. Vell. Paterc. *neque quenquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectiſſimum, præter Homerum, et Archilochum reperiemus.*

ſocci] comœdię. infrà, *propè ſocco Dignis carminibus.*

grandeſque cothurni] tragœdiæ. ſup. Od. I. lib. 2. *grande munus Cecropio repetes cothurno.* & infrà. *Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.*

Alternis aptum ſermonibus] dialogis, & ſermonibus mutuis. ſic Ariſt. περὶ ποιητικῆς. μάλιϛα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖον ἐϛι. σημεῖον δὲ τούτου. πλεῖϛα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους.

& popul. Vinc. ſtr.] quia ſpectatores uociferari, & ſtrepere deſinunt uerſibus iambicis delectati.

natum rebus agendis] id eſt, fabulis, quæ appellantur δράματα. uel quia iambus uim habet excitandi ad actionem. Ariſt. πρακτικὸν appellat.

fidibus] uerſibus lyricis.

equum certamine primum] qui curſu uicit. ut dixit *pugilem uictorem:* ita *equum primum.*

& iuuenum curas] amores, comiſſationes, conuiuia, iocos.

Deſcriptas ſeruare vices, &c.] qui ſuas cuiuſque poematis parteis, & munera ab ipſa natura attributa ſeruare neſcit, &, qui ad operum formas, quæ ſunt

uariæ,

uariæ,& multiplices, uerſus accommodare pro cuiuſque dignitate, ac natura non poteſt, indignus eſt nomine poetæ. poteſt & illud *uices* intelligi de cuiuſque perſonæ officio,& munere, & decoro. cuius rei exemplum ſubijcitur ibi, *Telephus,& Peleus*,&c.

operumque colores] operum ſpecies,& formas,& uarietates.

pudens prauè] pudor eius eſt uitioſus, ac reprehendendus, quem diſcere pudet potius, quàm neſcire.

cœna Thyeſtæ] argumentum tragicum, de quo alibi.

Singula,&c.] ſuus cuique carmini locus detur: ſuo quæque materia carmine,& proprio tractetur.

non uult] non debet, *οὐ ζέλεται*.

Interdum tamen & vocem,&c.] ut ſat. IIII. lib. I. *at pater ardens Sæuit, quòd meretrice nepos inſanis amica Filius*,&c. quem locum cum hoc cõferre non erit inutile.

delitigat] acriter litigat, ut ſuprà *deſæuit*, pro ualdè ſæuit, epiſtola ad Iul. Florum I. libr. I. & ſat. III. lib. 2. *denarrat*.

ſermone pedeſtri] humili,& comico, *πεζῷ λόγῳ*.

Telephus, & Peleus, cum p]. ſubaudiendum uerbum *eſt*,& legendum *cum* non *cur*. probat autem exemplo perſonarum tragicarum Telephi & Pelei, nonnunquam in Tragœdijs ſermonem comicum, & humilem adhiberi. eſt autem hæc horum uerborum ſententia, Telephus,& Peleus, quo tempore uterque in exilio, atque in egeſtate uerſatur, uerborum ampullas,& uerba productiora, ac longiora, quam quibus uulgus utitur, omittit, ac remouet, ſi uult ſpectatoribus miſericordiam uoce, & lacrymis commouere, P. Victorius hunc locum aliter explicat Variar. lectionum lib. XIV. ſed ualde ab eo diſſentio, neque mihi ullo pacto probari poteſt illa explicatio, *proijcere ampullas*, magna loqui. quid enim aliud eſt proijcere, quàm procul à ſe reiicere, amittere, ac repellere? quod Græci *προΐεναι* dicunt. Catull. de nupt. Pelei, *Ipſe ſuum Theſeus pro caris corpus Athenis Proijcere optauit potius*, &c. Idem ad Camerium, *Fructus proijcies amoris omnes*. Virgil. Aen. VI. *qui ſibi lethum Inſontes peperere manu, lucemque peroſi Proiecere animas*. M. Tull. pro C. Rab. *neque ergo, cui omnium ciuium libertas cariſſima fuiſſet, meam proieciſſem*, Lucret. lib 5. *Tum porrò puer, ut ſæuis proiectus ab undis Nauita, nudus humi iacet*. Horat. ſatyr. III. libr. 2. *qui ſeruos proijcere aurum In media iuſſit Lybia*. & ſatyr. VII. libr. 2. *Tu cum proiectis inſignibus*. &c. De Telepho autem pauca quędam ſuprà leuiter attigi Od. XVII. epod. ſed, quod ad hunc locum attinet, Telephi mendicitatem nobilitarunt tragœdiæ. Timocles in iambicis, *ὢν γὰρ μὲν πένης Πτωχότερον αὐτοῦ καταμαθὼν τὸν Τήλεφον Γενόμενον, τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει*. Ariſtoph. *νεφέλ. οὐδέ γ' εὖ πράττεις. Καί τοι πρότερον γ' ἐπτώχευες Τήλεφος εἶναι Μυσὸς φάσκων*. de eodem uide, quæ protulimus ex Pindaro,& eius interprete Od. VII. lib. I. ad illum locum, *Nurus pænè datum Pelea Tartaro*. quibus liber nunc addere ex eodem poeta, quæ extant *εἰδ. γ. πυθ.* ubi ille oſtendens, nullam eſſe ſtabilem felicitatem in rebus humanis, ait ne Peleã quidem,& Cadmum, quorum res fuerant aliquãdo admodum ſecundæ, curſum uitæ perpetuum ſine offenſione, & calamitate conficere potuiſſe. nam, cum Cadmus Harmoniã, Peleus Thetida uxores duxiſſent,& utriuſq; nuptijs etiam Dij immortales interfuiſſent, illum trium filiarum, Semelę, Agauæ, Inônis miſerabiles caſus ita grauiter perculerunt, atque afflixerunt, ut in anguem uerſus ſit. hic amiſſo filio Achille, in Coinſula uitam inopem, & miſeram traduxit, mortemq; cum ſummo animi dolore, & cruciatu oppetijt. Verba Pindari nõ aſcribam petat, qui uolet, ex ipſo fonte.

tetigiſſe

tetigiſſe] affeciſſe, commouiſſe. Cic. ad Att. lib. 2. *minæ, quæ mihi proponuntur modicè me tangunt.*

dulcia ſunto] aliud eſt pulchrum, aliud dulce. licet hoc ex ſimilitudine formæ muliebris intelligere. ſunt enim quædam mulieres formoſę illæ quidem, ſed inſuaues, & iniucundę, ſine lepóre, & illecebra: aliæ minus formoſę, ſed ſuauitate, & lepôre, atque illecebra commendatæ.

agunto] impellunto, aut ducunto. epiſt. ad Auguſtum, *Ille per extentum funem mihi poſſe uidetur Ire poeta*, &c.

ſi vis me flere] ſic M. Tull. de Orat. ad Qu. frat. lib. 2. *neque fieri poteſt, ut doleat is, qui audit, ut oderit, ut inuideat, ut pertimeſcat aliquid, ut ad fletum, miſericordiamque deducatur, niſi omnes ij motus, quos orator adhibere nolet iudici, in ipſo oratore impreſſi eſſe, atque inuſti uidebuntur*, &c. quæ deinceps ſequuntur. nam ad hunc locum ualdè pertinent. ſic Ariſtot. lib. 3. de arte dicend. *συνομοιοπαθεῖ ἀεὶ ὁ ἀκούων τῷ παθητικῶς λέγοντι*. id eſt, ſimiliter ſemper afficitur is, qui audit, atque is, qui affectus commouet dicendo.

tunc tua me infort. læd. Tel. vel P.] hic eſt locanda interpũctionis nota, hoc modo, Tunc, id eſt, cum ipſe primus dolebis, ô Telephe, uel Peleu, tua infortunia mihi lacrymas excutient: tunc me moleſtia afficient. ſequitur deinceps, *malè ſi m. l.*

malè ſi mandata loq.] ſin autem parteis tibi à fortuna datas ages indecenter, & ineptè: ſi & uerbis utêris à perſona, quam ſuſtines, atque à fortuna tua alienis, & uultu hilari procedes in ſcenam, cum ſis calamitoſus, exul, mendicus: tunc aut me tibi minus attentum præbebo, aut te irridebo. oratio igitur & actio debent perſonæ, & fortunę congruere, & conuenire. quidam exiſtimant, hunc eſſe ordinem uerborum, ſi loquêris, malè mandata: id eſt, ſi ea loquêris, quę ſunt à tua fortuna aliena, tui auctoris culpa. qui eam orationem tibi attribuerit: aut dormitabo, aut ridebo: à quibus diſſentio.

Format enim natura] ſic Homer. ὀδ. σ. Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο Πάντων, ὅσσά τε γαῖαν ἔπι πνείει τε, καὶ ἕρπει. Οὐ μὲν γάρ ποτέ φησι κακὸν πείσεσθαι ὀπίσσω, Ὄφρ' ἀρετὴν παρέχωσι θεοὶ, καὶ γούνατ' ὀρώρῃ. Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέσωσι. Καὶ τὰ φέρει ἀεκαζόμενος τετληότι θυμῷ· Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε, θεῶν τε. & Terent. in Hecyra, *Omnibus nobis, ut res dant ſeſe, ita magni, atque humiles ſumus.* hoc igitur ſignificat Horatius, nos aptos eſſe natura ad omnem fortunarum habitum: id eſt, ad omnem fortunę uarietatem uultu, & fronte, atque adeò animo declarandam, & exprimendam, ut, ſi fortuna ſit ſecunda, lęti, atque hilares ſimus: ſin aduerſa, fracti, humilès, ac demiſſi: ſequitur deinde oratio, quæ tales animorum motus, atque habitus interpretetur.

Aut ad humum deducit] pluribus uerbis dixit, quod uno dicere licet, *affligit.*

Si dicentis erunt] hic uerſus P. Victorij ſententiã in explicandis uerbis illis, *Proycit ampullas*, &c. refellit. ſi loquentis oratio (inquit Horatius) erit ab eius fortuna aliena, ridebunt equites, & reliqui ſpectatores. Itaque, ſi Telephus, & Peleus regno pulſi, & exules, ampullas loquêtur, id eſt, uerbis utentur elatioribus, quam tales perſonas deceat, non modo miſericordiam auditoribus non commouebunt, uerùm etiam riſum mouebunt.

Intererit multum Dauus'ne] uarijs modis mutatus, & corruptus eſt hic uerſus. nam cum in omnibus ferè libris manuſcriptis legatur uel *an Eros*, uel *Heros'ne*, alij repoſuerunt. *Dauus, an Heros*: alij *diues, an Irus*: alij *Dauus, herus ne*

alij

alij *Diuus, an Heros*. quarum lectionum nullam probo, & eas omnes puto eſſe corruptas. Nam primùm Dauus, & Heros perſonæ ſunt ita diſſimiles, ac diſpares, ut ea res admonitione non egeat. quis enim ita hebes, & tardus eſt, ut neſciat intereſſe, utrùm Dauum loquentem faciat, an Agamemnonẽ? Præterea Dauus proprium ſerui nomen eſt, quamuis à natione impoſitum: at heros nomen omnium Heroum commune. Deinde lectio *diues, an Irus* non placet eadem ratione: quia Irus proprium nomen ſit mendici illius Homerici, diues omnium diuitum commune. idemque de lectione *Dauus ne, herus ne* ſentiendum, ut omittam quòd ſuperuacaneum etiam fuit Horatio, nos de domini, & ſerui loquentis differentia admonere. Reſtat quarta, *Diuus ne loquatur, an Heros*, quam audio quibuſdam uiris doctis omnium optimam uideri. Sed ne hæc quidem mihi probatur. Nam Diui in comœdijs quidem nunquam introducuntur loquentes: in tragœdijs autem rarò admodum, tum ſcilicet, cum dignus aliquis uindice nodus inciderit, ut ait Horatius in hac epiſtola, idque ad explicandas, & expediendas turbas ortas in tragœdia, quę humano conſilio non uidebantur expediri poſſe. Quod ſi aliquando Diuus aliquis intercedit nulla turba exorta, ut Pallas apud Sophocl. in Aiace: id fit propter aliam neceſſariam cauſam, quemadmodum in ea, quam dixi, Sophoclis tragœdia. Iccirco enim Pallas prologi partes agit, quia abſurdum erat futurum, Aiacem, ſuum ipſius facinus proloqui, ac proferre: neque quiſquam alius erat, qui ſciret, cum mente captum pecudes iugulaſſe: quippe qui & noctu, & occultè rem illam perfeciſſet. Præterea cum ſit neceſſe Deos humano more loqui: alioquin à nobis ne intelligantur quidem: nullus autem excogitari poſſit hominum ſermo grandior, aut grauior, aut clarior, quam heroicus: non uideo, quid ſit, quamobrem Horatius, aut quiſquam alius dicat intereſſe, utrùm deus loquatur, an Heros. tolerabilius erat, ſi dixiſſet intereſſe, utrùm loquatur Apollo, an Menelaus: Venus, an Helena. ſed quid fruſtrà lectorem moror, cum agatur hic de perſonis comicis? ego igitur hunc uerſum ita legendum eſſe dico, *Intererit multum Dauus ne loquatur, Eros ne*: ut ſignificet intereſſe utrùm loquatur ſeruus callidus, uerſutus, fallax, improbus, & nequam, an ſimplex, apertus, ueritatis amicus, fidelis, & frugi. Perſpicuum eſt enim Horatium hoc loco docere, quemadmodũ differt ſeruus à ſeruo, ætas ab ætate, fęmina nobilis & potens, à plebeia, & humili, genus & inſtitutum uitę ab alio, natio à natione, locus à loco: ita inter orationes intereſſe oportere. Eſſet autem abſurdum, atque ineptum, cum his uerſibus loquatur de perſonis comicis, infrà autem deinceps de tragicis ab illo uerſu, *Scriptor honoratum ſi forte*, &c. inculcare hic alieno loco deos, & heroas. De Erote porrò, uideor mihi legendo obſeruaſſe, ſeruos eos, qui hoc nominę appellantur, magna ex parte eſſe benè moratos, fideles, & caros, utileſque dominis. Meminerunt omnes, ſeruum illum Ciceronis Erotem, eſſe à domino libertate donatum: quod cauſam, quam dicturus erat Cicero, cum ad eam nondum ſatis paratus eſſet, in poſterum diem dilatam nunciaſſet: Dauos uerò ſubdolos, mendaces, fallaces, dominoque ſuſpectos. Iam uerò non eſt id omittendum, quod ad meę coniecturę rationem confirmandam uehementer pertinet. Cum abhinc duodecim circiter annos eſſem Toloſę, incidi in quoddam exemplar pandectarum iuris ciuilis, manu exaratum. in eo animaduerti nomen ſerui *Eros* paſsim ſcriptum cum aſpiratione *Heros*. ex ea ſcriptura, ab illo iam tempore orta mihi ſuſpicio eſt, in exemplaribus Horatianis manu ſcriptis antiquiſsimis, & non ita corruptis, ſic hunc uerſum, in quo uerſamur, ſcriptũ fuiſſe, *Intererit multũ Dauus ne loquatur, Heros ne*. ſecutos eſſe poſteà quoſdam homines

ſemidoctos,

ſemidoctos, qui, cum reperiſſent hoc nomen ſcriptum cum aſpirationis nota, eoque nomine cum ſignificari putarent, qui inter diuinam, & humanam naturam interiectus eſt: ſcirent autem priorem eius ſyllabam eſſe longam, atque iccircò numerum, ac menſuram conſtare non poſſe, verſum commutare auſi ſunt, & in locum prioris ſcripturæ *Heroine: an Heros* ſubſtituerint. atque hanc primam fuiſſe puto huius loci maculam, ac labem. ex hac ſtirpe (vt ſolent amplificari, ac dilatari mala) cetera huius verſus errata, mendaque nata ſunt, dum ſuum quiſque iudicium ſecutus, ſuoque ingenio confiſus, deletis germanæ ſcripturę veſtigijs, nouam lectionem confingit, & comminiſcitur. meam conjecturam adiuuant & codices nonnulli Horatiani, in quibus ineſt hæc ſcriptura, *Heros ne.*

florente iuuenta] ἀκμαζούσης ἡλικίας. quod alio loco docuimus.

Feruidus] M. Tull. in Catone maiore. *epulabar igitur cum ſodalibus omninò modicè: ſed erat quidam feruor ætatis, qua progrediente omnia fiunt etiam in dies mitiora.*

ſibi conuenientia] ſibi conſtantia, & in quibus extrema conueniant cum primis, vtraque cum medijs.

Scriptor] hic eſt apponenda interpunctionis nota.

Impiger, iracundus, inexorabilis, &c.] quia talē deſcribit Homerus. atque iracundiam quidem ex primo iliados perſpicere licet. ingenio autem inexorabili eum fuiſſe, declarat liber nonus, vbi ab Aiace σχέτλιος, & νηλὴς appellatur. & eodem libro cum Phœnix longa oratione eum ad lenitatem deducere ſtuduiſſet, Meleagri exemplum adhibuiſſet, munera commemoraſſet, quæ ſe Greci vltrò promittebant daturos, ſi ſe exorari fineret, cetera denique collegiſſet, quę ad animum iratum placandum, ac mitigandum valere debuerant: his omnibus ne tantillum quidem commotus eſt, vt Græcis laborantibus ſuccurreret, auxiliumque ferret. Magna ſanè vis eſt ad miſericordiam commouendam in iis verſibus, quibus exponit Phœnix, illum ſibi à Peleo puerum eſſe traditum, & commendatum, abs ſeſe magno ſtudio, magnaque cura educatum ea ſpe ducto, fore, vt, cum ipſe liberos ex ſe non ſuſcepiſſet, eſſet ille ſibi filij loco. Iam verò alij, qui deinceps ſequuntur, vel ſaxum flectere poterant, quos non me pigebit aſcribere, vt inſignis Achillis acerbitas, & inexorabilis animus magis appareat, qui de ſententia à tali viro, talique oratione non potuerit demoueri. hęc igitur Phœnix, Ἀλλ' Ἀχιλεῦ, δάμασον θυμὸν μέγαν. οὐδέ τί σε χρὴ Νηλεὲς ἦτορ ἔχειν· στρεπτοὶ δέ τε, καὶ θεοὶ αὐτοί, Τῶν περ καὶ μείζων ἀρετὴ, τε τιμή τε, βίη τε. Καὶ μὲν τοὺς θυέεσσι, καὶ εὐχωλῇς ἀγανῇσι, Λοιβῇ τε, κνίσσῃ τε παρατρωπῶσ' ἄνθρωποι Λισσόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβήῃ, καὶ ἁμάρτῃ. reliquos verſus petat, qui volet, ex Homero. Patroclus item ἰλ. π. ait, patrem ei nō eſſe Pelea, neque matrem Thetidem, ſed eum è mari, ſaxiſque præruptis eſſe natum. ſic Patroclus, Νηλεὲς· οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς, Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα, Πέτραι τ' ἠλίβατοι. Poſtremò Apollo in ea oratione, qua ſuadet ceteris Dijs vt Hectoris corpus parentibus permittant, vt honore ſepulturæ ab eis afficiatur, potius, quàm Achilli gratificentur, ait Achillem neque animo eſſe ad æquitatem propenſo, neque flexibili voluntate, ſed immanitate, & feritate quadam leonina præditum, omnemque humanitatem, ac miſericordiam exuiſſe. ſic Apollo, Ἀλλ' ὀλοῷ Ἀχιλῆϊ θεοὶ βούλεσθ' ἐπαρήγειν, Ὧι οὔτ' ἂρ φρένες εἰσὶν ἐναίσιμοι, οὔτε νόημα Γναμπτὸν ἐνὶ στήθεσσι. λέων δ' ὡς, ἄγρια οἶδεν, &c. impigrum autem, fortem, & ſtrenuum accipio, ἀγαθὸν, ἀνδρεῖον. talem enim facit Homerus, quod & Ariſtot. teſtatur in lib. περὶ ποιητ.

acer] *ſit*, ſubintelligendum.

Iura neget ſibi nata] ἰλ.α. Ἀλλ' οἷσιν δὴ ταῦτ' ἐπιτέλλεο, μὴ γὰρ ἔμοιγε Σήμαιν'. οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔτι σοὶ πείσεσθαι ὀΐω.

nihil non arroget armis] ἰλ.χ. & φ. & alibi.

ferox] animoſa, vehemens, elata. ἐζαμενὴ vocat Pindarus εἰδ.δ.πυθ. licet autem hoc ex Medea Euripidis cognoſcere. Sed longè diuerſa ab ijs, quę poetæ tragici, & ceteri ſcriptores de Medeæ ferocitate, acrimonia, & impotentia, de fratre Abſyrto obtruncato, de filijs eius ſua manu necatis, litteris prodiderunt, longè (inquam) alia, ac noua de ea narrat Pauſanias in Corinthiacis, nempe eam Iaſoni nuptam, Corinthiq; reginam, filios, qui ſibi quotannis naſcerentur, in templo Iunonis occultare eſſe ſolitam, immortales eos futuros ſperantem: verùm cum hæc ſpes eam fefelliſſet, & cum ſe erraſſe tandem cognouiſſet, eodemq; tempore ab Iaſone deprehenſa eſſet: illum ei multum oranti ignoſcere noluiſſe, & ita Iolcum, ea relicta, nauigaſſe: Medeam autem regno Corinthi Siſypho commendato, ac tradito, illum ſecutam eſſe. Sed quòd ad hunc locum pertinet, vide Eurip. Medeam.

inuictaq;] Eurip. in Medea, Δεινὴ γάρ. οὔτοι ῥᾳδίως γε συμβαλὼν Ἐχθρὰν τις αὐτῇ καλλίνικον ᾄσεται. ibidem ſic Medea loquitur, Ἕρπ' εἰς τὸ δεινὸν· νῦν ἀγὼν εὐψυχίας, id eſt, *aggredere ad rem terroris plenam. nunc certatur de animi magnitudine, & praſtantia.*

flebilis Ino] Athamantis, & Inonis duo filij, Learchus, & Melicerta fuiſſe dicuntur. Ac Learchum quidem Athamas furore præceps interfecit, & in lebetem aquæ feruentis plenum coniecit: mater autem Ino ipſa quoque amentia & furore affecta, vel (vt alij volunt) metu perterrita cum Melicerta aufugit, & in mare deſilijt: quæ poſteà Dea facta, & Leuchotea dicta eſt, eiuſq; filius Melicerta, Palæmon appellatus. vide Homerum ὀδυσσ.ε. & interpretes ad illum locum, Τὸν δ' εἶδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ Λευκοθέη. & Pindari interpr. ὀλυμπ. εἰδ.β. ibi, λέγοντι δ' ἐν καὶ θαλάσσᾳ Μετὰ κόραισι Νηρῆος ἁλίαις βίοτον ἄφθιτον Ἰνοῖ τετάχθαι τὸν ὅλον ἀμφὶ χρόνον· & Euripidem in Medea, vbi chorus ait, Inonem duobus filijs necem attuliſſe.

Perfidus Ixion] cur Ixion dicatur perfidus, cùm ex alijs ſcriptoribus, tùm ex Pindari interprete πυθ. εἰδ. β. cognoſcere licet: cuius hęc verba ſunt, à nobis ſic Latinè reddita. Ixion ſiue Antionis, ſiue Piſionis, ſiue Martis, ſiue Phlegyæ filius (nam diſſentiunt inter ſe auctores) Diam Deionei filiam duxit vxorem. Erat autem in more poſitum apud veteres, ſponſarum patribus munera quædam dare, vt & Homerus indicat, Πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι' ὑπέστη Αἶγας ὁμοῦ καὶ ὄϊς. Deioneus igitur Ixioné, vt mos erat, filiæ ſuæ virum munera poſcebat. Ixion verò cum ab illo crebrò appellaretur, atque adeò vrgeretur, foſſam faciendam curauit, eamque materia, quæ ignem facile, & ſubitò concipere poſſet, impleuit. quo facto, ſocerum quaſi ad epulas opiparas, & ſumtuoſas inuitauit. Ille autem inſidiarum, & fraudis ignarus, cum ad eum locum, vbi foſſa ſuberat, acceſsiſſet: in eam iam inflammatam incidit, & ita flammis conſumtus eſt. Iam verò cum Ixionem tanto ſcelere contaminatum nemo expiare vellet, cumq; eum omnes deteſtarentur, & contagionem aſpectus fugerent, cum ipſi Dij denique illum aſpernarentur, ab illoq; abhorrerent, ſolus Iupiter eius miſertus, maculam ex illo ſcelere conceptam deleuit, cum vltro in cælum ſuſtulit, ſibi contubernalem fecit. At Ixion neque prioris beneficij, neque poſterioris memor, ecce tibi nouum animo concipit facinus, nouumq; flagitium aggreditur, & Iunonis amore incenſus rē cum ea habere meditatur. Iupiter aūt hoc cognito nubē, vt Iunoni ſimilis eſſet, ſpecie quadā falſa

hhh con-

conformauit: qua viſa exarſit ille, & corpus cum ea commiſcuit: ex qua immanem quendam, & monſtroſum virum procreauit, nomine Centaurum. Iupiter porrò manus, & pedes Ixionis rotæ arctiſſimis vinculis aſtrinxit: quam in perpetuum volubilem effecit, eique rotæ Ixion alligatus clamat, benemeritis gratiam eſſe referendam.

Io vaga] ideò vaga, quia Argo, à Mercurio, interfecto, cui fuerat, poſteaquàm à Ioue in vaccam verſa eſt, à Iunone cuſtodienda tradita, uſque eò vagata eſt, donec in Aegyptum peruenit, œſtro à Iunone immiſſo, qui aſſiduè eam iu ſectaretur.

triſtis Oreſtes] nihil notius, nihil clarius Oreſtis furore. de quo vide Euripidis nobiliſſimam tragœdiam. Plato in Cratylo ſcribit Oreſtem nomine ipſo *τὸ θηριῶδες τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἄγριον, καὶ τὸ ὄρειον*, id eſt, feritatem immanitatem, & montanam quandam naturam, declarare. vide annot. ad ſaty. III. libr. 2.

Si quid inexpertum ſc. com.] ſi quam tragœdiam ſcribere cogitas, in qua perſonæ ſint nouæ, neque dum ab vllo poeta tractatæ, vide, vt tales ſint vſque ad extremum, quales ſtatim ab initio abs te productæ ſunt. inexpertum, valet non expertum *παθητικῶς*, non tractatum, non ſpectatum. nam & M. Tull. *expertam* virtutem dixit patiendi ſignificatione, orat. pro Corn. Balbo, his verbis, *cuius igitur audita virtus dubitationi locum non daret, huius præſens, experta, atque perſpecta, obtrectatorum voce lædetur?*

Diff. eſt propr. comm. dic.] communia hoc loco appellat Horatius argumenta fabularum, à nullo adhuc tractata: & ita, quæ cuiuis expoſita ſunt, & in medio quodammodo poſita, quaſi vacua, & à nemine occupata. talia igitur argumenta difficile eſt abs te nunc primum occupata, & ſuſcepta ita tractare, vt propriè tua iure dici poſſint.

Iliacum carmen] quod commune non eſt, ſed Homeri proprium: eſt tamen publicum, vt mox dicemus.

deducis in actus] in ſcenam producis, in tragœdiam confers, ex Iliade perſonas tragicas ſumis, & tragœdiam componis. Plato libr. 10. de Rep. Homerum *τραγῳδίας ἡγεμόνα, καὶ διδάσκαλον*, id eſt, tragœdiæ ducem, & magiſtrum nominat.

Publica mat. priu.] antequàm hunc locum explicemus, quid interſit inter publicum, & commune, videndum. falluntur enim, qui hæc nihil inter ſe differre exiſtimant. Publicum igitur dictum eſt, quaſi populicum. ita publicum eſt, quod eſt totius populi, vt cãpus Martius, publicus eſt populi Rom. ager Campanus lege agraria lata, publicatus eſt: Regnum Cypri lege Clodia populi Romani publicum factum eſt: prætor, conſul, & ceteri magiſtratus, & Reges ſunt publicæ perſonæ. nam totius populi perſonam ſuſtinent. publico opponitur priuatum, vt cum dicimus, *ius publicum, ius priuatum: publica perſona, priuata perſona: iudicium publicum, iudicium priuatum: Rex, priuatus.* Horat. ſaty. III. lib. I *Priuatusque magis viuam te Rege beatus.* & intrà. *fuit hæc ſapientia quondam Publica priuatis ſecernere.* Cicero pro Murena *Odit populus Rom. priuatam luxuriam: publicam magnificentiam diligit.* Idem in Rull. ad pop. *Si eſt priuatus ager Recentoricus quid eum excipis? ſin autem publicus, quæ eſt iſta æquitas?* Commune duobus modis accipitur: vno modo commune appellamus, quod eſt duorum, aut plurium, *vt paries communis, communis domus, ager communis, epiſtola communis*: atque harum rerum communium cauſa competit actio communi diuidundo: à quarum ſimilitudine dicimus *Martem communem, mortem communem, vitam communem.* & ita illud M. Tullij pro Roſc. Amer. *quid tam commune, quàm ſpiritus viuis, terra mortuis, mare flu-*

Ctuanti-

Fluctibus, littus eiectis? Altero modo communia dicimus, quæ à nemine ſunt occupata, neque poſſeſſa, & poſſunt fieri occupantis, vt *aqua profluens, aer, littus maris, lapilli & gemmæ in littore maris, theatrum*: quarum rerum cauſa non datur actio communi diuidundo apud iuriſconſ. Opponitur autem cõmune proprio, vt Cic. pro Sylla. *Tempus agendi fuit mihi magis proprium, quam ceteris: doloris uerò & periculi ſuis illa cauſa communis.* idem epiſt. ad Dol. lib. 9. *Quod me amas, id tibi commune eſt cum multis: quòd tu ipſe tam amandus es, tamq; dulcis, tamq; in omni genere iucundus, id eſt proprie tuum.* Accipienda porrò hoc loco communia, quæ à nemine ſunt occupata, id eſt, quæ nondum ſunt à quoquam tractata, vt diximus. His igitur expoſitis, hunc locum ſic explicamus. publica materies eſt exempli cauſa, Ilias Homeri. eſt enim opus publicum, & totius populi factum, quamuis ab Homero inuentum, ſcriptum, & editum. Hęc igitur materia tui iuris, tuiq; mancipi fieri poterit, ſi non hærebis in circulo omnibus patente, & contemto, id eſt, ſi tuum auctorem, quem tibi propoſuiſti ad imitandum, non ſequeris ita religioſè vt nihil addas de tuo, nihil inuenias, nihil immutes: trita quædam, & vulgata, & omnibus expoſita, & facilia, & ἐγκύκλια perſequaris. *Non circa* autem ſcriptum offendi in omnibus libris manuſcriptis.

Nec verbum verbo, &c.] id eſt, & ſi non ſtudebis verbum è verbo exprimere, vt religioſus, & fidus interpres: ſi nõ te præbebis ita ſedulum, ac fidelem interpretem, vt ne paululum quidem à tuo auctore diſcedere audeas. monet igitur hoc loco Horatius, ne eos, quos nobis propoſuimus imitandos, aut è quibus argumentum ſcribẽdi petimus, ita ſequamur, vt interpretes, ſed potius vt è fontibus eorum, iudicio, arbitrioq; noſtro, quantum, quoq; modo videbitur, hauriamus. hoc enim ſe conſilio vſum eſſe ſcribit M. Tull. & quidẽ ijs ipſis verbis, quæ modo vſurpaui, in Stoicis imitandis, & in quæſtione de officiis. quod item ſe feciſſe ſcribit in orationibus inter ſe contrarijs Aeſchinis, Demoſthenisque conuertendis. *nec conuerti* (inquit) *ut interpres, ſed ut orator, ſententijs iiſdem, & earum formis, tanquam figuris, uerbis ad noſtram conſuetudinem aptis: in quibus non uerbum pro uerbo; neceſſe habui reddere. ſed genus omnium uerborum, uimq; ſeruaui. non enim ea me annumerare lectori putaui oportere, ſed tanquam appendere.* hoc autem præceptum ad elocutionem referendum eſt.

nec deſilies imit. in arct.] id eſt, & ſi te non conijcies in eas anguſtias, videlicet nimium longè ab eo, quem tibi propoſuiſti ad imitandum diſcedendo, vnde te explicare honeſtè non poſſis: vnde egredi vel turpe ſit futurum, vel operis natura, ac ratio non ferat. nam hæc cuiuſcunque operis lex eſt, ne quid inchoatum relinquatur.

proferre] recta eſt ſcriptura. eſt enim proferre extrà, & foras ferre, vt alibi annotauimus.

ſcriptor cyclicus] poeta circumforaneus, circulator, qui ſolebat ſuum carmen in corona recitare. nonnulli Antimachum ſignificari putat: de quo M. Tull. in Bruto. *Nec enim poſſet idem Demoſthenes dicere, quod dixiſſe Antimachum Clarium poetam ferunt: qui, cum conuocatis auditoribus legeret eis magnum illud, quod nouiſtis, uolumen ſuum, & eum legentem omnes, præter Platonem, reliquiſſent, legam (inquit) nihilominus: Plato enim mihi unus inſtar eſt omnium.* nonnulli, & ij quidem docti, poetam quendam alium, qui ſcripſit κυκλικά, ſæpe ab interpretibus Græcis commẽmoratum, ſignificari volunt, in quibus eſt M. A. Muretus. de hoc poemate Philoponus in librum primum ἀναλυτικ. (vt vulgò citant) ἔστι δὲ καὶ ἄλλο τι κύκλος ἰδίως ὀνομαζόμενον· ὃ ποίημα τινὲς μὲν εἰς ἑτέρους, τινὲς δὲ εἰς Ὅμηρον ἀναφέρουσιν, &c.

Fortunam Priami] Antimachum non ſignificari ab Horatio ex eo maxi-

nè intelligere licet, quòd Antimachus bellum Thebanum ſcripſit: quod multis annis ante Troianum geſtum eſt: hic autem, quem reprehendit Horat. bellum Troïanum: vt omittam, quòd principium poematis Antimachi hoc fuiſſe teſtantur Græci interpretes, *Ἐννέπετε κρονίδαο διὸς μεγάλοιο θύγατρες.* cuius verſus longè alia ſententia eſt, quàm huius, quem hoc loco de Græco expreſſum profert Horat.

Parturient montes, naſcetur, &c.] prouerbium in glorioſos oſtentatores, & eos, qui magna de ſe expectatione concitata, nihil ea dignum ad extremum afferunt. Athenæus libr. 14. ſcribit, Tacham Regem Aegyptiorum, cum Ageſilaum Lacedæmoniorum Regem, breuis ſtaturæ hominem, qui iccireò venerat, vt cum eo belli ſocietatem iniret, eique auxilium ferret, hoc intempeſtiuo ioco laceſſiſſet, *ὤδινεν ὄρος· ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο· τὸ δ' ἔτεκεν μῦν*, id eſt, parturiebat mons: at Iupiter metuebat, ille autem murem peperit, regno ſuo eſſe ſpoliatum, priuatumque eſſe factum, alienato à ſe Ageſilao, ſocietateq; diremta.

Dic mihi Muſa virum] principium Odyſſ. *Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον*, &c.

Antiphaten] Antiphates Rex Læſtrygonum, à quibus Vlyſſes, eiuſque ſocij ad vnum diſcerpti eſſent, niſi funibus anchorarum præciſis quamprimùm è portu ſoluiſſent, ſeſeque in altum recepiſſent: quo ex periculo tamen non omnes naues ſeruatæ ſunt, ſed aliquot cum vectoribus perierunt. narrantur hæc ab Vlyſſe *ὀδ. κ. Δὴ τότ' ἐγὼν ἑτάρους προΐειν πεύθεσθαι ἰόντας*, &c.

Scyllamq;] Scylla (vt ſcribit interpres Hom. *ὀδυσσ. μ.*) Phorcynis, & Hecatæ filia: cuius latera catulis latrantibus ſuccincta fuiſſe dicuntur. reuera Scylla vortex aquarum fuit, cui ſaxa volubilia, vagaque ſuberant. alij rupem, ſeu ſcopulum eſſe dicunt. Homerus autem libro Odyſſ. ſuprà commemorato, eam deſcribens, ait vocem mittere voci catuli nuper admodum nati ſimillimam: ipſam monſtrum eſſe ingens, & immane, & vel Deo immortali formidoloſum, pedes habere duodecim omnes ad inceſſum ineptos: ſi quò autem ire velit, eò pennis volare, non pedibus ambulare: ſex ei colla eſſe longa, & in vnoquoque eorum caput ineſſe horribili aſpectu, in ore triplicem dentium ordinem crebrorum, & cruentorum: cetera ex Homero pete: cuius hi ſunt verſus. *Ἔνθα δ' ἐνὶ σκύλλη ναίει δεινὸν λελακυῖα, Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλλῆς Γίνεται, αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακόν, οὐδέ κε τίς μιν Γηθήσειεν ἰδών, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν*, &c. M. Tull. orat. de Aruſp. reſponſis. *Quam Scyllam tam eminentibus canibus, tamq; ieiunis poetæ fingendo exprimere potuerunt, quam quibus iſtum videtis Gellijs, Clodijs, Titijs roſtra ipſa mandentem?* Idem Verr. de ſupplicijs. *Hoc infeſtior nautis Verres, quàm Scylla, quòd multo ſe pluribus, & maioribus canibus ſuccinxerat.* De Scylla lege Apollonium lib. 4. Argon. & interpretem.

cum Cyclope] *ὀδυσσ. ι.* Polyphemi, & Cyclopum fabula narratur. Homer. *Ἔνθα δ' ἀνὴρ ἐνίαυε πελώριος, ὅς ῥά τε μῆλα Οἶος ποιμαίνεσκεν ἀπόπροθεν, οὐδὲ μετ' ἄλλους Πωλεῖτ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐὼν ἀθεμίστια ἤδη. Καὶ γὰρ θαῦμ' ἐτέτυκτο πελώριον, οὐδὲ ἐῴκει Ἀνδρί γε σιτοφάγῳ*, &c.

Nec reditum Diomedis ab interitu] id eſt, nec reditũ Diomedis à bello Troiano, aut aliam narrationem, nimis longè repetit. Antimachum obſcurè reprehendit, qui poema ſuum de Diomedis caſibus conſcriptum ab interitu Meleagri patrui orſus eſt. Meleager Tydei frater fuit Oenei filius: qui, cum aprum Calydonium interfeciſſet, eiusq; pellem, & caput, Atalantæ amicæ ſuæ donauiſſet, Theſtiadæ eius auunculi vtrunque illi ademerunt, & Meleagro inſidias compararunt. Qua re cognita ille eos interfecit. Althæa Meleagri mater ob fratrum ſuorum cædem filio irata, cum execrata eſt, eiq; interitum exoptauit.

Cum

Cum Calydon poſtea à Curetibus oppugnaretur, neque iam Calydonij impetum hoſtium ſuſtinerét, Maleager neque patris, neque matris iam placatæ rogatu opem ferre patriæ voluit. flexus tandem, & victus Cleopatræ vxoris precibus hoſtes à mœnibus Calydonis propulſauit, ac profligauit, periculoq; patriam liberauit. Althæa autem odio in filium priſtino renouato, facem ei à Parcis donatam, qua eius vita definiebatur, inflammauit, & conſumſit. quo facto ille interijt. vide Homer. & Euſtat. *ἰλιάδ. ι.*

Nec gemino] Iupiter Ledæ amore captus, ſub cycni ſpecie rem cum ea habuit. ex hoc concubitu Leda ouum peperit, idque in capſam quandam condidit, ex quo poſtea Pollux, & Helena nati ſunt. Caſtor autem, & Clytemneſtra ex altero, quod illa à Tyndaro compreſſa ediderat, extiterunt. Quanuis igitur Helenæ raptus Græcis belli Troiani cauſam præbuerit, non tamen Homerus ab ouo illo, ex quo exclusa Helena eſt, id eſt, non tam ex alto rem repetit, neque vſque à capite arceſſit, ſed ab ira Achillis egregium illud, & immortale poema orditur.

& in medias res, &c.] in medias res ita rapit auditorem, vt is earum principium non deſideret.

mentitur] veriſimiliter. nã docuit alios Homerus ita falſa dicere, & mentiri, quemadmodum oportet, inquit Ariſtot. lib. de poet.

quæ Deſperat, tractata] id eſt, quæ videt nullum orationis nitorem, neque ornatum capere, ſi à ſe tractentur, ea prętermittit.

Si plauſ. eges aul. manentis] id eſt, ſi ſpectatorem cupis tibi contingere, qui tantiſper ſpectet, donec aulęa (quibus obtenditur, ornaturque ſcena) remoueantur: qui non diſcedat è cauea antequàm aulęa ſublata ſint. plauſorem appellat ſpectatorem plauſu fauentem. vide ſup. in epiſt. ad Aug. lib. 2. ad illum locum *Quattuor, aut plures aulæa premuntur in horas.*

& vſque Seſſuri] ab hoc verbo *Seſſorem* nominauit ſpectatorem epiſto. ad Iul. Flor. *In uacuo lætus ſeſſor, plauſorq; theatro*: & ſedilia, ſedes, vnde ſpectabant. hoc libro infrà. *Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu.*

donec cantor, vos plaudite, dicat] id eſt, donec peracta ſit fabula. M. Tullius poſuit translatè in Catone. *neque enim histrioni, ut placeat, peragenda eſt fabula: modo in quocunque fuerit actu, probetur: neque ſapienti, uſque ad plaudite, uiuendum: breue enim tempus ætatis ſatis eſt longum ad bene, honeſteq; uiuendum.*

decor] id eſt, τὸ πρέπον, decorum.

Mobilibus] non leuibus, aut inconſtantibus, vt quidam putat, ſed quæ varijs ætatibus immutantur.

Reddere qui voces] puer, qui ſcit iam ad interrogata, & ad ea, quæ audiuit, reſpondere. ſic loquitur Virg. Aeneid 1. *cur dextræ iungere dextram Non datur, ac ueras audire, & reddere uoces?* & Catull. de Thet. & Pelei nupt. *Nec miſſas audire queunt, nec reddere uoces.*

iram Colligit, ac ponit temere] temerè iraſcitur, & temerè placatur. Ter. in Hecyra. *Pueri inter ſeſe quàm pro leuibus noxis iras gerunt? Quapropter? quia enim, qui eos gubernat, animus, infirmum gerunt.*

cuſtode remoto] magiſtro. idem ſaty. IIII. lib. I. *Dum cuſtodis eges.* & ſat. VI. *Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omneis Circum doctores aderat.* & infrà *An cuſtos, famulusque dei Silenus alumni.*

Cereus in vitium flecti] cereus flecti, ex eorum genere eſt, quæ annotauimus ſuprà ad Od. VIII. lib. 4. ſignificat autem hoc loco mollem, & flexibilem. Itaq; *cereus in uitium flecti*, id eſt, flexibilis ad vitium. nihil enim mollius cera: nihil, quod facilius ſequatur, quocunque ducas: nihil, quod magis arbitrio noſtro

fin-

ſingatur. Itaque Plato lib. 9. de Repub. cum apud eum Socrates, Glauconem, feram quandam animo depingere iuſſiſſe, variam, & multorum, ac diſſimilium capitum, ex quibus alia cicuribus beſtijs, alia feris conueniant, ita reſpondet Glauco, δεινοῦ πλάσαι τὸ ἔργον· ὅμως δὲ ἐπειδὴ εὐπλαστότερον κηροῦ, καὶ τῶν τοιούτων, ὁ λόγος, πεπλάσθω, id eſt, *miri cuiuſdam, & ſollertis artificis opus: Veruntamen quoniam oratio facilius, quàm cera, & cetera id genus, in quaslibet formas fingi, & flecti poteſt, eſto tibi ficta.* quem Platonis locum videtur M. Tull. lib. 3. de oratore expreſſiſſe, his verbis, *Nihil eſt enim tam tenerum, neque tam flexibile, neque quod tam facile ſequatur, quocunque ducas, quàm oratio.* Idem eod. lib. *ſed uerba nos cum iacentia ſuſtulimus, ſicut molliſſimam ceram ad noſtrum arbitrium formamus, & fingimus.*

Vtilium tardus prouiſor] ſic Ariſt. ῥητορ. β. φιλοχρήματοι δὲ ἥκιστα, διὰ τὸ μήπω ἐνδείας πεπειρᾶσθαι, id eſt, *minimum pecunia amantes, aut cupidi ſunt iuuenes, propterea quòd nondum egeſtatis incommodum experti ſunt.*

Sublimis] elatus, & ferox. ſic Ariſtot. ibidem. καὶ φιλότιμοι μέν εἰσι, μᾶλλον δὲ φιλόνικοι. ὑπεροχῆς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἡ νεότης. ἡ δὲ νίκη ὑπεροχή τις, id eſt, *& ambitioſi quidem ſunt, ſed magis uincendi cupidi. præſtantium enim, excellentiamq́; expetit ætas florens: at uictoria, excellentia quædam eſt.*

& amata relinquere pernix] ſic Ariſt. eodem lib. εὐμετάβολοι δὲ, καὶ ἁψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας. καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι, ταχὺ δὲ παύονται, id eſt, mutabiles autem ſunt: & in cupiditatibus ſatietate, ac faſtidio citò afficiuntur, & cùm vehementer cócupiſcunt, tùm celeriter concupiſcere deſinunt.

Conuerſis ſtudijs] cum ætate conuertuntur ſtudia, & naturę. iccircò mobiles naturas ſuprà appellauit, vt dixi.

ætas virilis] quæ media, & conſtans appellatur.

inſeruit honori] ſtudet ambitioni: in ſtudio honorum occupatus eſt. φιλοτιμεῖται πρὸς ἄλλυς. Ariſt.

quod mox mutare laboret] cuius mox eum pœniteat. Teren. Andr. *Haud muto factum.*

vel quòd Quærit, & inuentis, &c.] magnum hoc in primis, & graue ſenectutis incommodum, & ad quærendum omni ſtudio incumbere, & ab vtendo abhorrere.

inuentis] quæſitis, partis. Ter. Heaut. *Inueniendus eſt Aliquis, labore inuenta meo cui dem bona.*

ac timet vti] ſic Ariſt. ibid. ἀνελεύθεροι. ἓν γάρ τι τῶν ἀναγκαίων ἡ οὐσία. ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἴσασιν ὡς χαλεπὸν τὸ κτήσασθαι, καὶ ῥᾴδιον τὸ ἀποβαλεῖν, id eſt, *auari ſunt ſenes, atque illiberales. facultates enim in rebus ad uictum, cultumq́; neceſſarijs numerantur: ſimulq́; uſu didicerunt, quàm difficile ſit inuenire, quàm facile rurſus amittere.*

Vel quòd res omnes timidè g.] Ariſt. ibid. κατεψυγμένοι γάρ εἰσιν. οἱ δὲ νέοι θερμοί. ὥστε προωδοποίηκε τὸ γῆρας τῇ δειλίᾳ. καὶ γὰρ ὁ φόβος κατάψυξίς τις ἐστι, id eſt, *frigent enim ſenes: iuuenes autem calent. itaque ad timiditatem ſenectus, quodammodo uiam munit. Nam & metus ipſe refrigeratio quædam eſt.*

miniſtrat] adminiſtrat, gerit.

ſpe longus] longinquà ſperans, exempli cauſa, conſilia capiens, quæ in longum tempus conferantur, cum breue admodum ei vitæ ſpatium ſit reliquum. nemo enim tam ſenex eſt, vt ſe annum non putet poſſe viuere. ita ſuprà *ſpem longam* dixit, ad Sextium Od. IIII. lib. I. *Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam.* & ad Leuconoen. Od. XI. eiuſd. *ſpatio breui Spem longam reſeces.* Ariſt. tamen ibid. ita de ſenib. ζῶσι τῇ μνήμῃ μᾶλλον, ἢ τῇ ἐλπίδι, id eſt, viuunt memoria potius, quàm ſpe.

inero]

iners] ſegnis,& ad agendū ineptus ætatis vitio. Ariſt. lib. *ὀ πρακτικοὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ κέρδος.*

auidusque futuri] Ariſtot. ibid. *καὶ φιλόζωοι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, διὰ τὸ τοῦ ἀπόντος εἶναι ἐπιθυμίαν· καὶ, οὗ δὲ ἐνδεεῖς, τούτου μάλιστα ἐπιθυμοῦσι*, id eſt, & vitę ſunt cupidi, idque maximè decurſo propemodum vitæ curriculo, propterea quòd eius rei, quæ abeſt, cupiditas eſt. Itaque, quo egét, id maximè concupiſcunt.

Difficilis] *δύσκολος*, moroſus. M. Tull. in Catone· *at ſunt moroſi, et iracundi, & difficiles ſenes.*

querulus] *μεμψίμοιρος*. Ariſtoteles ſenes *ὀδυρτικοὺς* appellat, quod idem valet.

laudator temporis acti Se puero] Ariſtot. ibid. *διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέγοντες. ἀναμιμνησκόμενοι γὰρ ἥδονται*, id eſt, *res præteritas nunquam narrare intermittunt. lætantur enim, cum eas memoria repetunt.*

Multa ferunt anni venientes, &c.] *anni venientes* appellantur ab Horatio, vſque ab incunabulis ad corroboratam, & mediam ætatem: *recedentes* autem vſque à media ętate ad rogum. commoda porrò accipio, florem ętatis, velocitatem, vires corporis, pulchritudinem, hilaritatem, ſenſus integros, ac vegetos: quæ omnia adimit hominibus ſenectus, atque in eorum locum reponit rugas, & canitiem, pedum tarditatem, infirmitatem, ac debilitatem, deformitatem, triſtitiam, cæcitatem, ſurditatem, obliuionem, ſtuporem, & cetera mala. quod item elegantiſſimè exponit Xenocr. in Axiocho, his verbis, *εἶτα λαθὸν ὑπεισῆλθε τὸ γῆρας· εἰς ὃ πᾶν συῤῥεῖ τὸ τῆς φύσεως ἐπίκηρον, καὶ δυσαλθές. κἂν μή τις θᾶττον, ὡς χρέος, ἀποδιδῷ τὸ ζῆν, ὡς ὀβολοστάτις ἡ φύσις ἐπιστᾶσα ἐνεχυράζει τοῦ μὲν ὄψιν, τοῦ δ' ἀκοήν, πολλάκις δὲ ἄμφω· κἂν ἐπιμείνῃ τις, παρέλυσεν, ἐλωβήσατο, παρήρθρωσεν*, id eſt, deinde furtim ſubit ſenectus, in quam, quicquid habet natura Acheruntìcum, debile, ſanatu defficile, ac deſperatum, confluit. Quòd niſi quis ſat citò vitam, vt æs alienum, reddat, inſtans, vt fæneratrix, natura pigneratur ab hoc videndi ſenſum, ab illo auditum, ſæpe numero vtrunque. Quòd ſi quis diutius manſerit in vita, eneruat, mutilat, membra luxat, ac debilitat. ſic Diphilus apud Stobæum *Ἅπαντά τ' ἐργαζόμενος ἀσθενέστερα Πολιὸς τεχνίτης ἐστὶν ὁ χρόνος ὦ ξένε· Χαίρει μεταπλάττων πάντας ἐπὶ τὰ χείρονα.*

adiunctis] appoſitis, & accommodatis ætati.

Aut agitur res in ſcenis, aut] quędam ſunt agenda in ſcenis: eſtque id, quod dicit Ariſt. *διὰ τῆς ὄψεως*, id eſt, rebus in conſpectu poſitis: quædam propterea quòd ſint nimis atrocia, aut horribilia, aut viſu fœda, aut incredibilia, non ſunt coram agenda, ſed ea ſatis eſt ab hiſtrione, quaſi intus acta ſint, renunciari; & hoc modo miſericordiam commouent, aut terrorem animis inferunt *ἐκ συστάσεως τῶν πραγμάτων.*

Segnius irritant animos] minus afficiunt animos, quæ ſunt audita, quàm, quæ ſunt viſa, aut ſpectata. Lucianus in Herodoto ex Herod. vt proximè planum fiet, *τὰ δι' ὀμμάτων φαινόμενα, πιστότερα εἶναι τῶν ὤτων δοκεῖ.*

fidelibus] oculos iccircò fideles appellat, quia quæ cernuntur magis valent ad fidem faciendam, quàm quæ audiuntur, vt ſcribit Herodotus in Clione. *ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισιν ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν*, id eſt, aures enim hominibus minus ſunt fideles, quàm oculi. *Incertos* alia ratione appellauit epiſto. 1. libr. 2.

non promes in ſcenam] non produces in ſcenam: non conſtitues ante oculos ſpectatorum.

quæ

quæ mox narret fac. p.] quæ mox referat perſona aliqua in ſcenam producta. preſens, id eſt, extrà, & coram ſpectatoribus. nomen *præſens* oppoſuit illi aduerbio *intus*.

Nec pueros coram, &c.] de Medea ſuprà diximus.

Aut humana palam] de Atreo, & Thyeſta, & ſuprà diximus nonnulla ad Oden XVI. lib. I. & res ita nota eſt, vt, qui hæc inculcare velit, lectorum opera, & otio abuti velle videatur. Iam hæc *promi in ſcenam, extrà, coram, palam, à præſente narrari*, idem valent: quibus reſpondent è contrario, *intus narrari, tolli ex oculis*.

Progne] de Progne ſup. ad Od. XII. libr. 4.

Cadmus in anguem] vide, quæ ſup. de Peleo, & Cadmo coniunctè, leuiter attigimus.

incredulus odi] quia *ἀπίθανα, ἄλογα, μοχθηρὰ, ἀδύνατα*, id eſt, non probabilia, ratione carentia, improba, & nefaria, & quæ fieri nullo modo poſſunt. lege Ariſt. *περὶ ποιητ.*

Ne've minor quinto, neu ſit p.] Non eſt dubium, quin actus, partes fabulę fuerint: quot actus in fabula fuerint, incertum atque obſcurum. actum autem ab actu diſtinguere, id verò non parum difficile eſt, ſi Donato credimus: neque deſunt viri docti, qui, quanuis perſpicuè aliter ſentiat Horatius, quattuor actibus tantum conſtare fabulam poſſe dicant, modò hi quattuor actus iuſtam fabulæ magnitudinem expleant. ego video à M. Tull. & ceteris bonis ſcriptoribus tertium, quartum, & extremum fabulæ actum commemorari: quintum non reperi. idem ſcribens ad Qu. Fratrem lib. I. tertium actum, extremum facere videtur his verbis. *Illud te ad extremum oro, & hortor, ut tanquam poetæ boni, & actores induſtrii ſolent, ſic tu in extrema parte, & concluſione muneris, ac negocij tui diligentiſſimus ſis, ut hic tertius annus, tanquam tertius actus, perfectiſſimus, atque ornatiſſimus fuiſſe uideatur.* Ego Horatio, & Donato aſſentior, vt putem tragœdiam, & comœdiam quinque actibus conſtare debere.

reponi] iterum doceri, vt ſaty. X. libr. I. *Nec redeant iterum, atque iterum ſpectanda theatris.*

Nec deus interſit, &c.] Ariſto. lib. *περὶ ποιητ.* ſcribit vtendum eſſe machina, ſeu machinatione: id eſt, deum eſſe adhibendum à machina, ad ea, quę ſunt extra fabulam, expedienda: quæ vel anteà facta ſunt, neque hominem ſcire fas eſt, vel poſteà futura ſunt, & prædictionem, ac nunciationem deſiderant. Omnium enim rerum videndarum facultatem Dijs attribuimus. verba Ariſto. ſunt hæc, *φανερὸν οὖν ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν, καὶ μὴ, ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ, ἀπὸ μηχανῆς, καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ περὶ ἀπόπλουν· ἀλλὰ μηχανῇ χρηστέον ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ δράματος, ἢ ὅσα πρὸ τοῦ γέγονεν, ἃ οὐχ οἷόν τε ἄνθρωπον εἰδέναι, ἢ ὅσα ὕστερον, ἃ δεῖται προαγορεύσεως, καὶ ἀγγελίας. ἅπαντα γὰρ ἀποδίδομεν τοῖς θεοῖς ὁρᾶν.* Cum Ariſt. conſentit hoc loco Horatius, qui vetat Deum ex machina adhibere, niſi nodus difficilis, & Deo dignus inciderit, id eſt, niſi talis difficultas extiterit, vt ſine machina exitus fabulæ non poſsit explicari. Extant multa apud probatos auctores huius moris exempla, ac teſtimonia. Plato in Cratylo, *εἰ μὴ ἄρα δὴ, ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοὶ, ἐπειδάν τι ἀπορῶσιν, ἐπὶ τὰς μηχανὰς ἀποφεύγουσι, θεοὺς αἴροντες, καὶ ἡμεῖς οὕτως εἰπόντες ἀπαλλαγῶμεν, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἔθεσαν, καὶ διὰ ταῦτα ὀρθῶς ἔχει.* id eſt, *niſi itaque, quemadmodum tragœdiarum ſcriptores faciunt, ſi ea quando nodus aliquis inciderit, ad machinas confugiunt, deos attollentes, nos quoque, ubi dixerimus deos prima nomina rebus impoſuiſſe, atque idcirco recte ſe habere, quaſi noſtro munere defuncti, diſcedamus.* M. Tull. lib. I. de na. Deorum, *Quod quia*

quemadmodum natura efficere ſine aliqua mente poſſit, non uidetis, ut tragici poetæ, cum explicare argumenti exitum non poteſtis, confugitis ad Deum. Ariſtoteles. 1. τοῦ μετὰ τὰ φυσικά, Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῇ χρῆται τῷ νῷ πρὸς τὴν κοσμοποιΐαν. ὅταν γὰρ ἀπορήσῃ διὰ τίνα αἰτίαν ἐξ ἀνάγκης ἐστί, τότε ἕλκει αὐτὸν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις πάντα μᾶλλον αἰτιᾶται τῶν γιγνομένων, ἢ νοῦν. id eſt, *Anaxagoras enim ueluti machina quadam, mente utitur ad mundi fabricam. Cum enim hæſitat quam ob cauſam neceſſario ſit, tunc eam aduocat: in ceteris, cuiuis rei potius, quàm menti, cauſam earum rerum quæ oriuntur, aſcribit.*

vindice dignus] vindex propriè dicebatur, qui debitorem nexu obligatum, & iamiam à creditore ducendum, vel numerando, vel pro eo ſpondendo liberabat.

nec quarta loqui perſona laboret] nec plures perſonas vno, eodemque tempore in ſcenam prodeant locuturæ, quàm tres. quòd ſi quando quarta intercedat: vel tacita audiat, vel ſecum, non cū alijs loquatur, vel cum vna duntaxat ſermonem conferat. huius præcepti exempla videre licet apud Terentium: vt in Andria actu tertio, Myſis, Simo, Dauus, Lesbia, Glycerium quinque perſonæ eodem tempore in ſcenam producuntur: ſed Myſis cum Lesbia duntaxat ſermonem habet: Glycerium autem domi ſuæ eſt, non foris. ibidem actu IIII. quattuor perſonæ, Myſis, Pamphilus, Charinus, Dauus, vno tempore in ſcena ſpectantur, ſed Myſis aliunde interuenit, & cum Charino non loquitur. Apud Plautum autem & quattuor, & quinque perſonæ communiter inter ſe loquentes introducuntur, quod item fit in Tragœdijs. At Horatius præcepta dat ſuæ ætatis hominibus, non veteribus, quorum ſcripta fortaſſe nondum ei vſquequaque perfecta videbantur. Quidam hunc locum ad numerum hiſtrionum referri volunt, dicuntque hoc ab Horatio ſignificari, non plures in comœdia, aut tragœdia hiſtriones, quàm tres eſſe oportere, quorum quiſque plures perſonas ſuſtineat. Nititur autē verbis Ariſtotelis in libello περὶ ποιητικῆς, vbi ſcribit, Sophoclem, cum duo ante eum duntaxat hiſtriones in tragœdia intercederent, tres adhibuiſſe: Aeſchylum verò eo ſuperiorem, primum omnium multitudinem hiſtrionum ex vno ad duos deduxiſſe. verba Ariſtotelis ſunt hæc. καὶ τό, τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε, καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασε. τρεῖς δὲ, καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς. ἔτι δὲ τὸ μέγεθος, &c. Idem libr. 3. ῥητορ. ait hiſtrionum actionem (quam ὑπόκρισιν Græci nominant) in tragœdiam, & rapſodiam ſerò admodum introductam eſſe, quia poetę ipſi tragœdias initiò recitabant. verùm ego ab illis magnopere diſſentio, neque puto hoc ſentire Horatium.

Actoris partes chorus] docet quamobrem adhibeatur chorus, (quæ pars eſt fabulæ κατὰ τὸ ποσόν) & quibus in rebus eum operam ſumere, quid loqui, & canere oporteat. perſonæ porrò, ex quibus conſtabat chorus, & cantabant, & loquebantur: quanquam, quod ad locutionem pertinet, vna perſona fortaſſe pro omnibus loquebatur, reliquis aſtantibus, & ſilentibus, ſiue viri eſſent, ſiue mulieres, maximè ſi cum altero, qui non eſſet è choro, ſermo haberetur. Si vulgatam igitur ſcripturā probabimus, *Auctoris partes*, quę reperitur in cod. Iann. & Faern. hæc erit eius ſententia, Chorus agat partes, & fungatur munere auctoris, id eſt, ſuaſoris, & monitoris. nemo enim quicquam alteri ſuadet, aut præcipit, niſi, qui auctoritate valet. ex quo natum eſt hoc loquendi genus, *tibi auctor ſum, ut illud facias*: & hoc, *te auctore feci. defendere partes* autem poſitum eſt pro eo, quod eſt, agere, & ſuſtinere, & tutari partes, id eſt, fungi munere, vt ſaty. x. libr. 1. *Et ſermone opus eſt modo triſtis, ſæpe iocoſo, Defendente uicem modo rhetoris, atque*

que poëta. Sed doctiſſimi viri, quibus aſſentior, legunt *Actoris*. & ita ſcriptum eſt in tribus libris Vat. & in Torneſ. cuius ſcripturæ mihi videtur hæc eſſe ſententia, Chorus tueatur, & agat parteis actoris, id eſt, chorus habeatur vnius actoris loco, vnius munere fungatur, & officium virile obeat, id eſt, vnius perſonæ locum obtineat. dicimus enim Latinè *pars uirilis*, & *pro mea parte uirili*. eſt autem pars virilis, pars vniuſcuiuſque. M. Tull. pro Sext. Roſc. *Hæc qui pro uirili parte defendunt, optimates ſunt*. Idem in Verr. orat. de ſignis, *Eſt aliqua mea pars uirilis, quòd eius ciuitatis ſum, quam ille amplam, illuſtrem, claramque reddidit*. Idem frument. *qui præſertim plus etiam, quàm pars uirilis poſtulat, pro uoluntate populi Rom. oneris, ac muneris ſuſcipere debeam*. T. Liuius libr. 6. *illius gloria pars uirilis apud omnes milites ſit, qui ſimul uicerint*. atque hanc explicationem adiuuat, & confirmat id, quod ſequitur, *officiumque uirile*. neque eſt, quòd quiſquam mihi dicat, chorum etiam mulierum cœtum interdum fuiſſe: ergo officium virile ad chorum, qui ex mulieribus conſtet, pertinere non poſſe. reſpondeo enim vel virile officium dici ſpectata voce, *chorus*, quæ eſt maſcula, & virilis: vel proptereà quòd maſculinum genus concipere, & complecti ſolet fęmininum. Poſtremò ſic hunc locum eſſe legendum, atque explicandum intelligere licet. ex his paucis Ariſto. verbis lib. de arte poetica. *καὶ τὸν χορὸν δὲ ἕνα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν*. id eſt, *chorum autem accipere, ſeu exiſtimare oportet tanquam unum actorem*.

ne quid medios intercinat actus] ne quid inter medios actus canat. intercinat, pro canat inter, qualia ſunt illa, *ſiluas interreptare ſalubreis: circumgemit urſus ouile: tanto emetiris aceruo*: & ſexcenta alia, quæ collegi ad Od. VII. lib. 2. canere igitur choro inter actum, & actum licebit: inter medios actus, ſeu in medijs actibus, non licebit. loqui autem quouis loco cum alia perſona licebit.

conſilietur amicis] hæc eſt ſcriptura quattuor librorum manuſcriptorum, & omnium ferè vulgatorum: à qua diſcedere nefas mihi eſſe putaui. conſiliari autem verbum eſt à conſilio deductum, quo vſus eſt ſuprà Oda III. lib. 3. *Gratum elocuta conſiliantibus Iunone diuis*. quod quidem loco idem videtur valere, quod conſultare: hic autem, ſi recta, & emendata ſcriptura eſt, idem erit, quod conſilium dare, quod alibi non memini me legere in hanc ſignificationem. quinque libri manuſcripti, ijque fideliſſimi habent, *& conſilietur amicè*: quę ſcriptura non eſt reijcienda, meo quidem iudicio. placet autem mihi mirum in modum, quòd à duobus codicibus abeſt copulatio *quæ* poſt verbum *faueat*.

Ille dapes. laudet menſ. br.] laudat parſimoniam, frugalitatem, continentiam in victu.

ſalubrem] vtilem, ſalutarem. translatio eſt. nam ſalubre de ijs rebus dicitur, quæ ad corporis valetudinem ſunt vtiles. epiſt. ad Alb. Tib. *An tacitum ſiluas inter reptare ſalubreis?* & ſatyra VII. libr. 1. *Hel. atque ſalubreis Appellat comites*. & ſaty. IIII. libr. 2. *ille ſalubreis Aeſtates peraget, qui nigris prandia moris Finiet*, &c. tranſlatè etiam M. Tull. ad Att. lib. 8. *ut non ſolum glorioſis conſilijs utamur ſed etiam paulo ſalubrioribus*.

& apertis ocia portis] pacem. aperiuntur enim vrbium portæ pacis tempore, vet ſublato hoſtium metu. Od. V lib. 3. *uidi ego ciuium Retorta tergo brachia libero, Portasq; non clauſas*.

commiſſa] arcana fidei commiſſa, vt ſuprà epiſt. ad Loll. libr. 1. *Prodideris commiſſa fide*.

redeat miſeris, abeat f.] vt fortuna eos, quibus aduerſata eſt, quosq; deſeruit, placata reuiſat, & complectatur: inſolentes, ac ſuperbos deſerat. vide anota-

notationem ad Od. xxix. lib. 3. vbi diximus, per fortunam præſentem, & manentem, ſignificari ſecundam: per abeuntem, aduerſam.

Tibia] tibiæ adhibentur ad cantum chori adiuuandum. pertinet autem hic locus ad *μελοποιΐαν*.

oricalcho iuncta] ita reperi ſcriptum in tribus cod. Vatic. & Card. Rainut. & Torneſ. quæ ſcriptura eò fortaſſe probari poteſt, quia cum tibiam veterum tenuem, ac ſimplicem fuiſſe dicat, nouam autem duobus contrarijs nominibus ſignificare velit eſſe illi diſsimilem: *tubæ æmula*, tenui opponitur: *orichalco iuncta*, ſimplici: quòd ſi *uincta* legamus, non æquè contrarium contrario reſpondeat.

foramine pauco Aſpirare] ad eam rem erat vtilis, vt paucis, id eſt, quattuor foraminibus ſonitum redderet, & choros adiuuaret, & theatra ſonitu compleret. *utilis aſpirare, adeſſe, complere*, genus loquendi Græcum eſt, vt ſæpe admonuimus. in quibuſdam libris ſcriptum reperi *foramine paruo*.

Nondum ſpiſſa nimis] non admodum frequentia: non nimis celebria, aut referta. epiſt. ad Mæc. 3. libr. 1. *ſpiſſis indigna theatris* & inf. *ſpiſſæ cateruæ*.

ſedilia] in quibus ſedebant ſpectatores, nondum theatro ædificato.

Quò] in quem locum, in quæ ſedilia: non (vt alij) quo ſtatu.

ſane populus numerabilis] explicatio eſt verborum illorum, *Nondum ſpiſſa nimis*. *numerabilis* autem idem valet, quod paucus. & ita loquuntur Græci Theocr. εἰδ. ιε. quod inſcribitur χάριτες. φίλων μέρον ἀγγελέοντας Τέκνοις, ἠδ' ἀλόχοισιν, ἀριθμητοὺς ἀπὸ πολλῶν.

coibat] conueniebat, congregabatur.

vinoq; diurno Placari Genius] ſic ſuprà epiſt. ad Auguſt. *Siluanum lacte piabant: Floribus, & uino Genium memorem breuis æui.*

numeris] pedibus, vel rythmis. numeroſum eſt enim id in omnibus ſonis, atque vocibus, quod habet quaſdam impreſſiones, & quod metiri poſſumus interuallis æqualibus.

modiſq;] cantui, ἁρμονίᾳ, vel, vt quidam, μέλει. videtur tamen μέλος latius patere. Plato lib. 3. de rep. τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστι συγκείμενον, λόγου τε, καὶ ἁρμονίας, καὶ ῥυθμοῦ.

Indoctus quid enim, &c.] horum verborum hæc ſententia eſt. Nam antè quàm populus Rom. vicinis populis deuictis, ſuos fines latius protuliſſet, vrbiſque mœnia amplificaſſet, quid ſaperent, aut quid iudicij haberent de tragœdiarum, & comœdiarum artificio, ac bonitate ruſtici homines, & indocti cū vrbanis confuſi: ignobiles, & infames cum viris clariſſimis, & honeſtiſſimis?

liberq; laborum] laboribus defunctus, laboribus ſolutus. ſic ſup. dixit Od. xvii. lib. 3. *cum famulis operum ſolutis*.

motumq;] vel quia mouebatur, & ſaltabat tibicen, vel quia geſtum agebat.

& luxuriam add.] hoc dicit vel propterea quòd aucta ſint foramina, vel propter ipſius artificis ornatum nimis elegantem, ac ſumtuoſum; & propter orichalcum tibiæ additum. affert exemplum Lucianus in libr. πρὸς ἀπαίδευτον πολλὰ βιβλ. ὠνούμ. valde ad hunc locum accommodatum, de citharœdo quodam Tarentino, cui Eueno nomen erat, his verbis. ἧκεν οὖν εἰς Δελφοὺς τά τ' ἄλλα λαμπρὸς, καὶ δὴ καὶ ἐσθῆτα χρυσόπαστον ποιησάμενος, καὶ στέφανον δάφνης χρυσῆς κάλλιστον ὡς ἀντὶ καρποῦ τῆς δάφνης σμαράγδους εἶναι ἰσομεγέθεις τῷ καρπῷ· τὴν μὲν κιθάραν αὐτὴν ὑπερφυές τι χρῆμα εἰς κάλλος καὶ πολυτέλειαν, &c. nam ſatis eſt mihi locum indicaſſe.

traxitq; uag.] per verbum *traxit* ſignificat, eum veſte vſum eſſe longa, & ad

tatos demiſſa, quam *σύρμα* nominant Græci. vagum autem dixit, innuens non vno in loco conſtitiſſe, ſed huc, & illuc ſe circumtuliſſe, ac circum egiſſe.

per pulpita] per ſcenam. inf. *& modicis inſtrauit pulpita tignis.*

Sic etiam fidibus voces] quemadmodum (inquit) tibicen tibias ſibi parauit ampliores, easq; inflauit vehementius, ita et citharis ſoni acceſſerunt molliores. fortaſſe ſignificat, citharæ chordas additas eſſe. non enim vnus ſemper chordarum citharæ fuit numerus. ſed cum initiò quattuor tantùm fuiſſent, Mercurius treis addidiſſe dicitur. Strabo, & alij nonnulli Terpandrum Methymnæum lyra ſeptem chordarum primum vſum eſſe tradunt. Itaque & Timotheum apud Lacedæmonios accuſatum eſſe memoriæ proditum eſt, quòd pluribus, quàm opus eſſet, chordis vteretur, & quòd antiquam muſicam corrumperet. Ille autem cum iamiam quidam chordas ſuperuacuas præcidere pararet, fertur ſigillum Apollinis illis oſtendiſſe in eorum vrbis quodam loco poſitum lyram manu tenens, quæ totidem chordis conſtaret, & ita dimiſſus, atque abſolutus eſſe. Plutarchus item ſcribit in apophthegm. Emerepen in Phrynidis cantoris organo, quod nouem fidibus conſtabat, duas inciſiſſe, his verbis increpantem, *μὴ κακούργει τὴν μουσικήν*: id eſt, *ne corrumpe, aut ne adulteta muſicam.*

Et tulit eloquium inſolitum fac.] & facundia celeriter fluens: vel ut alij volunt, breui tempore comparata, genus eloquentiæ protulit inauditum, atque inuſitatum.

Vtiliumq; ſagax rerum, &c.] id eſt, extiterunt quidam homines, quorum prudens, & rerum futurarum prouida oratio parum ab oraculo Apollinis diſtitit: vel hoc modo: cœperunt quidam homines non minus *εὐστόχως*, neque minus acutè, neque minus verè res futuras prædicere, quàm Apollo Delphicus: vel ſic, quorundam virorum ſententiæ Apollinis oraculo non diſſimiles fuerūt. Eurip. *Μάντις δ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς.* M. Tull. lib. 2. de finib. *Meſt in animo coniectura conſequentium non multum a diuinatione differens.*

Carmine qui tragico vilem, &c.] Eos ſequitur hic Horatius, qui tragœdiam eò eſſe appellatam exiſtimāt, quòd tragœdiarum ſcriptoribus hircus præmij loco daretur. *τράγος* enim Græcorum lingua hircum valet. idem infrà videtur innuere, tragœdiæ appellationem inde eſſe natam, quòd primi illi tragœdiarum auctores è plauſtris tragœdias agerent ore fæce peruncto. ſic Horat. infrà. *Ignotum Tragicæ genus inuenſſe camœnæ Dicitur, & plauſtris uexiſſe poemata Theſpis.* Atheneus autem lib. ſecundo, de comędiæ & tragędiæ inuentione ſic ſcribit. *Ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας, καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις. ἐν Ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τῆς τρύγης καιρὸν ἀφ' οὗ καὶ τρυγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη.* quæ verba ſignificant, tragędiam vindemiæ tempore inuentam eſſe. *τρύγη* enim vindemia eſt Gręcis. ad hunc locum pertinent illa Virgiliana Georg. II. *Non aliam ob cauſam Baccho caper omnibus aris Caditur, & ueteres ineunt proſcenia ludi, Præmiaq; ingentes pagos, & compita circum Theſida poſuere.* At Ariſtot. *περὶ ποιητ.* ſcribit eſſe ortam ab ijs qui Dithyrambum exercebant.

agreſtes ſatyros nudauit] Satyricę fabulę à Gręcis inuentę, ab Atellanis, quę ſunt Latinorum, parum admodum diſcrepant. nam quemadmodum in illis Satyri nudi, Fauni, Sileni inducuntur, verbis, & motibus obſcœnis riſum mouentes: ita & in Atellanis perſonæ turpes intercedunt, quę dictis liberioribus, & geſtibus improbis, ac proteruis auditorum curas, & ſeueritatem mitigent, ac relaxent. *ſatyros nudauit*, id eſt, ſatyros nudos introduxit inter actus tragœdiarum, vel ſtatim poſt tragœdias recitatas, & peractas. de Satyris vide annot. ad Od. xix. lib. 2.

moran-

morandus] detinendus, delectandus, vt infrà. *Valdius oblectat populum, meliusq; moratur.*

Incolumi grauitate] ſalua grauitate tragœdię.

exlex.] ſolutus legibus.

adhibebitur] in ſatyrica. Deus verbi gratia, Faunus, Silenus, Bacchus. heros, vt Agamemnon, Neſtor, Achilles.

nuper] paulo antè: nempe in tragœdia.

Migret in obſcuras humili ſ.] ita humili, & abiecto ſermone vtatur, vt tabernariorum, & opificum orationem imitari videatur. Notum eſt autem, & vulgatum, togatas tabernarias à tabernis eſſe nominatas, quæ comœdijs, quaſi ex altera parte reſpondent.

Aut, dum vitat humum, &c.] id eſt, aut dum nimium ſe attollit, dumque nimis elato, & grandi oratione vtitur, in aere verſari videatur. inania, pro eo ſpatio, quod intercedit inter cælum, & terras poſuit ex Democriti, & Epicuri ſententia, vt Virg. in Sileno. *Nanque canebat uti magnum per inane coacta Semina, terrarumq;, animaq;, mariſq; fuiſſent. Et liquidi ſimul ignis.* Lucret. libr. 1. *Nec tamen undique corporea ſtipata tenentur Omnia natura: nanque eſt in rebus inane* Idem ibid. *Omnis, ut eſt igitur per ſe natura, duabus Conſiſtit in rebus. nam corpora ſunt, & inane, Hæc in quo ſita ſunt, & qua diuerſa mouentur.* ibid. *Nam diſpulſa ſuo de cœtu materiai Copia ferre ut magnum per inane ſoluta.*

Effutire leues indigna t. u.] tragœdia indigna eſt, in qua verſus leues, & ſine pondere effundantur. *indigna effutire* dictum, vt ſuprà epiſt. ad Iul. Flor. *indigni fraternum rumpere fœdus.*

moueri] ſaltari, moueri numeroſè, moueri in numerum. ſuprà epiſt. ad Florum lib. 2. *Nunc ſatyrum, nunc agreſtem Cyclopa mouetur.*

Intererit] differet aliquantulum à ſatyris. Verbo *intereſt*, pro *differt*, vtitur, & M. Tullius Acad. lib. 2. *qui illa uiſa, è quibus omnia decreta ſunt nata, negant quicquam a falſis intereſſe.* & epiſt. lib. 5. ad Att. *ſed planè gaudeo, quoniam τὸ νεμεσᾶν intereſt τοῦ φθονεῖν.*

Non ego inornata, & dom.] id eſt, non eſt ſatis in ſatyricis fabulis nullum verborum ornatum adhiberi, nullum nomen translatum poni, omniaque propriè, & ſimpliciter dici: ſed alia ſunt pręſtanda. *dominantia nomina* accipe τὰ κύρια, id eſt, propria, quibus res quantumuis licet ſint obſcenę, propriè appellantur, & ſignificantur, qualia ſunt *mentula*, *cunnus*, actionis Venereę verbum, & alia ſimilia, quę me pudor enumerare vetat. nam mentulę nomen in membro illo corporis virilis ſignificando, dominatur: cetera, quibus interdum vtuntur poetę pudore adducti, *neruus*, *penis*, *trabs*, *ſicula*, *columna*, *cauda ſalax*, *pyramis*, *palus*, ſunt translata. ſolebant autem ſatyri illi in ſatyricis fabulis ſuo quanque rem, & actionem nomine, verboque appellare: neque eius rei, quam ſignificare vellent, turpitudinem, verborum tralatione, aut circuitione tegere: exempli cauſa, cum eam operam, quæ datur liberis procreandis innuebant, non alienis eam operam, ſed ſuis, & proprijs appellabant: quod quidem eò magis erat illis ignoſcendum, quòd extiterunt nonnulli philoſophi: ſed qui philoſophi? ij, qui in virtute ſummum bonum, & beatitudinem locant, voluptatis inimici, omnium vitiorum correctores, & caſtigatores, Stoici, in quam ſtatuerunt ſuo quanque rem nomine appellare licere. Itaque ex illorum ſchola manauit hoc σοφὸς ἂν εὐθυῤῥήμων ἔσῃ, vt teſtatur M. Tull. epiſto. quadam ad Papirium Pętum.

Nec ſic enitar tragico diſt.] id eſt, nec ſic ſtudebo à grauitate, & granditate verborum, quibus vtuntur tragici poetę, atque à tragica magniloquentia

tia

tia differre, vt nihil interſit vtrùm loquatur Dauus, & ceteræ perſonæ comicæ, & ſeruiles, an Silenus Bacchi ſeruus. *differre colori*, pro eo, quod eſt differre à colore, Horatianum. lege annot. ad Od. II. lib. 2.

Dauus'ne loquatur, & audax] ita reperi ſcriptum in duobus codicibus manuſcriptis non, *an audax*: & vt ita ſcribatur, ratio poſtulat. non enim ſignificat intereſſe vtrùm Dauus loquatur, an Pythias, ſed vtrum ſerui comici, quales ſunt Dauus ſeruus, & Pythias ancilla, an Silenus.

Pythias] ancilla apud Lucillium, ſeu aliquem veterem comicum.

Silenus] perſona Satyrica.

Ex noto fictum] è re nota effictum, atque expreſſum, non è re aliqua recondita, atque abſtruſa.

vt ſibi quiuis Speret idem, &c.] in epiſtola ad Florum libr. 2. ſuprà ad illum locum, *Ludentis ſpeciem dabit*, &c. diximus nonnulla, quæ ab hoc non ſunt aliena.

ſudet multùm] multùm laboris ſumat.

Auſus idem] expertus idem, conatus idem.

de medio ſumtis] non è longinquo arceſſitis, ſed è medio ſumtis.

Iunctura] compoſitio, ſtructura.

Siluis deducti] ſilueſtres Fauni in ſcenam producti: perſonæ ſatyricæ.

velut innati triuijs] velut nati in locis celeberrimis, & pœne dicam, in medio foro.

teneris] delicatis, mollibus, cultis, venuſtis, concinnis, comtis.

iuuenentur] verbum Græcũ fortaſſe exprimere voluit *νεανιεύεσθαι*. quod valet, rem aliquam præclaram quidem illam, & laudabilem gerere, ſed maiore animo, quàm conſilio: quod iuuenes ſolent. Vetat igitur Horatius, ne in fabulis ſatyricis Fauni nimium politis, & cultis verſibus iuueniliter exultent, ne've verba nimis obſcena, & flagitioſa loquantur.

crepent] loquantur, vt docuimus ad Oden XVIII. lib. 1,

quibus eſt equus, & pater, & res] equites, & ingenui, & locupletes.

Nec, ſi quid fricti, &c.] nec, ſi quid probat aliquis de plebe, pauper, & egens, qui veſcitur cicere, & nucibus, &c. per emtorem ciceris fricti, plebeios, & vulgares homines ſignificat. ſic enim legendum eſt, non *fracti*, vt quidam corruperunt. emebat autem frictum cicer plebecula, vt eo intereà dum agebantur fabulæ, & quouis alio tempore ſolaretur, ac leuaret famem. Plaut. Bacch. *Tam frictum ego illum reddam, quam frictum eſt cicer*. & item alibi.

Aequis accipiunt animis] patienter audiunt, & probant. aſſume è ſuperioribus negationem, nec.

Pes citus] Od. XI. lib. 1. *& in celeres iambos Miſit furentem*.

vnde etiam trimetris accr. n.] id eſt, iambus ex eo, quòd ita citus eſt, iuſſit iambeos verſus ſenarios, trimetros quoque nominari. Saty. X. lib. 1. *Pollio Regum Facta canit pede ter percuſſo*.

Primus ad extremum ſimilis ſibi] qualis ille iambicus ſenarius apud Eurip. in Phœniſſis Ἐγὼ γὰρ οὔποτ' εἰς τόδ' εἶμι συμφορᾶς. & ille Hippol. Μοχθοῦσ' ἐπ' ἄλλον εἶμι βελτίω λόγον. qui toti ex iambis conſtãnt.

in iura paterna] in ſua iura recepit, vt ſpondeis locus eſſet in verſibus iambicis.

Commodus.] facilis, ſeſe accommodans, vt Od. VIII. lib. 4. *Donarem pateras, grataque commodus*, &c.

non vt de ſede ſecunda Cederet, a. q.] iambus (inquit) recepit ſpondeos in iura paterna, ſed non vt è ſecunda, aut quarta ſede depelli ſe facile pateretur:

retur : quales ſunt trimetri Horatiani epod. *Quando repoſtum Cæcubum ad feſtas dapes.* & *Peſti nihil me ſicut antea iuuat*, &c.

hic & in Atti, &c.] quemadmodum & in Terentianis, & in Plautinis. mirum eſt enim quantam ſibi poetę Latini in trimetris, & tetrametris licentiam permiſerint, ſat habentes, ſi in vltima ſede iambum ponant. in ceteris locis anapæſtum, ſpondeum, dactylum, tribrachum promiſcuè adhibentes.

Nobilibus] Petr. Victorius annot. in Cic. epiſt. 11. lib. 5. mauult hoc loco legi Mobilibus, propterea quòd Ariſtoteles *περὶ ποιητικῆς* ſcribit *τὸ ἰαμβικὸν, καὶ τετράμετρον, κινητικά*. Atqui nomen *κινητικά* non ſignificat mobilia, ſed vim mouendi habentia. Adiuuaret P. Victoriū Ariſtoteles, ſi dixiſſet *κινητά*, id eſt, mobilia. *κινητικά* autem, & mobilia multum inter ſe diſcrepant. pręterea cum in trimetris Attij, & Ennij dicat Horatius raros iambos adhiberi, ſtabiles potius, quàm mobiles erant appellandi. pace igitur dixerim P. Victorij, ego vulgatam, & receptam ſcripturam cenſeo diligenter nobis eſſe retinendam, præſertim ab omnibus veterib. libr. comprobatam. cur autem nobiles dixerit Attij, & Ennij trimetros dicerem, niſi rem eſſe ſua ſponte notiſſimā, atque apertiſſimam putarem. ſic ſuprà Panętij libros *nobiles* dixit Od. xxix. libr. 1.

In ſcenam miſſos, &c] trium verſuum deinceps ſequentium hęc ſententia eſt. Verſus iambicos in ſcenam productos, nimis tardos ſpondeorum interuentu, iambus raro adhibitus indicat, atque arguit, poetam vel nimium celeriter, & parum accuratè ſcripſiſſe, vel artem ignorare.

magno cum pondere] multis, & pluribus quàm par ſit, ſpondeis tardatos.

Premit] *ἀπὸ κοινοῦ* iambus. Verſus igitur iambici trimetri tardiores, id eſt, qui in ſecunda & quarta ſede iambos non habent, reprehenduntur vel tanquam celeriter, & negligenter ſcripti, vel tanquam ab indocto, & inſcio facti.

Non quiuis videt immod. poet.] duo ſunt, propter quę poetę negligenter ſcribant, & verſus iambeos faciāt nimis tardos, & diſſolutos : primum, quòd confidunt non omnes ſua errata cognituros : alterum quia etiam ſi virtutes, & errata poetarum nemo non facile ſit cogniturus, ſperant tamen fore, vt ſibi ignoſcatur. ſed non iccircò (inquit Horat.) negligenter, & mendoſè, & licenter ſcribere debemus : immò potius nihil peccare in ſcribendo, & exiſtimare omnes errata noſtra, ſi qua ſint in ſcriptis noſtris, animaduerſuros : & ita demum tuti erimus: nequa ſperarem, nos impune peccaturos: & ita cauti erimus, cum ipſi ſpem omnem veniæ nobis præciderimus.

Et data Rom.] & data eſt venia poetis Romanis, qui trimetris, & tetrametris raros iambos interpoſuerunt, multaque alia peccarunt : ſed immeritò data.

indigna] qua indigni ſunt : quam non meruerunt.

Iccirco'ne vager. id eſt, iccirco'ne ſcribendi licentia abutar, quia non quiuis ita acutus, eſt, & perſpicax, vt errata animaduertat? iccirco'ne ſine arte, & minus accuratè ſcribere debeo ? M. Tull. in oratore perf. loquens de ſummiſſo genere dicendi, *Sunt enim quidam, ut ſcis, oratorij numeri, de quibus mox dicemus, obſeruandi ratione quadam, ſed alio in genere: in hoc omnino relinquendi: ſolutum quiddam ſit, nec uagum tamen, ut ingredi liberè, non ut licenter uideatur errare.*

an omnes] id eſt, an potius putare debeo, omnes mea peccata perſpecturos ? (hoc opponitur illi : *Non quiuis uidet immodulata poemata index.*) quòd ſi faciam, tutus ero : & cautus ero omni ſpe veniæ mihi ademta, ac præciſa. hęc autem, *extra ſpem uen.* reſpondent illis *Et data Romanis*, &c. Qui ſperat vel ſua peccata occulta, & incognita futura, vel ſe eorum veniam impetraturum, audacius pec-

peccat: contrà, qui neutrum ſperat, cauet ſibi, ne quid peccet. at qui non peccat, ita demum tutus & cautus eſt. mendosè in omnibus libris, legebatur *intra ſpem veniæ cautus* quæ ſcriptura mirè torſit eos omnes, qui in hanc epiſtolam, commentarios ſcripſerunt. ego autem coniectura ductus, & ab ipſius veritatis voce admonitus, locum corruptum emendaui.

vitaui denique culpam] denique (inquit) non ſatis eſt non peccare, vt laudem, & præmium mereamur: ſed oportet rectè facere. tria enim ſunt, peccare, non peccare, rectè facere. qui peccat, pœnam meretur: qui non peccat, neq; pęnam, neque præmium meretur: qui recte facit, is ſolus præmio dignus eſt. huic loco ſimile eſt illud Plautinum in Trinummo. *Si quid amicum erga benè feci, aut conſului fideliter, Non videor meruiſſe laudem, culpa caruiſſe arbitror.*

At veſtri proaui] ita reperi ſcriptum in omnibus libris calamo exaratis, & in aliquot impreſſis, & ita legendum eſſe probat P. Victorius hoc argumento, quòd Horatius proauos liberos, aut ingenuos habere non potuerit, quippe qui ex patre libertino natus eſſet.

nimium patienter vtrunque] nimium patienter, ac, pęnè dicam, ſtultè vtrunque mirati ſunt in Plauto, numeros, & ſales: quia neque eius verſus ſatis numerosè ſcripti ſunt, & ſales nonnulli ſunt ſcurriles, alij leues, & frigidi, alij obſceni.

Si modò ego, & vos Scim. inurb.] hoc ad ſales pertinet: ſignificat autem, ſales Plautinos inurbanos, & illepidos eſſe. ſic quidam putant ſuprà epiſt. ad Auguſtum, Plautum reprehendi. *Aſpice, Plautus Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,* &c.

Legitimùmq; ſonum digitis c.] hoc ad verſus referendum, quos non ſatis accuratè factos, neque ſuis ac legitimis numeris aſtrictos, ſed diſſolutos eſſe iudicat.

digitis.] ſolemus enim digitis verſuum ſyllabas, & numeros metiri: quanquam, qui ſunt in hoc genere exercitati, digitos adhibere ad cognitionem, iudiciumque huius rei neceſſe non habent, cum aures doctæ, & tritæ hoc facile per ſe præſtare poſſint. Nam *ut Seruius ille Papirij Pæti frater facile diceret poteras, hic verſus Plauti non eſt, hic eſt, quod tritas haberet aures notandis generibus poetarum* (inquit M. Tullius epiſtol. quadam ad Papirium Pętum) ita & aures callidæ ſtatim ſentiunt ſine opera digitorum, quis verſus ſuis numeris conſtet, quis non. Itaque idem M. Tull. mali poetæ eſſe putat verſuum peccata digitis dimetiri: ſignificans, hominem exercitatum ea ſolis auribus explorare poſſe.

Theſpis] Theſpin alij primum tragœdiæ inuentorem fuiſſe narrant, quod probat hic Horatius, alij ab Epigene ſecundum, alij decimum ſextum tragicum numerant: vide Suidam.

plauſtris vexiſſe] antequam ſcena eſſet inuenta, Theſpis in plauſtris tragœdias docebat, idemque agebat. quod teſtatur Ariſtoteles lib. 3. de arte dicendi ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον. & Plutarchus in vita Solonis his verbis ἐθεάσατο τὸν Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς. confirmat ipſe Horatius verſu proximo.

Quæ canerent, agerentq;] canebant igitur, & agebant ipſi poetæ ſua poemata nullis alijs adhibitis hiſtrionibus, ſeu actoribus. Iam, quòd ait eos fęce perunctos egiſſe, ex eo tragœdiæ nomen impoſitum eſſe pleriq; tradiderunt: quanquam alij ab hirco ductum eſſe malunt. quod videtur probare Horatius illo verſu ſupra *Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum,* &c.

perunctı fecibus ora.] ex quo τρυγοδαίμονας appellat poetas Ariſtophanes Νεφέλ. quoniam (inquam) fęce peruncti, ne agnoſcerentur, ſua poemata

è plau-

è plauſtris canebant. vnde prouerbium *è plauſtro loqui*, quod eſt impudenter maledicere. hoc autem faciebant poetæ comici.

Poſt hunc] Ariſtoteles in lib. *περὶ ποιητικῆς*, (quem locum ſuprà attigimus) ſcribit Aeſchylum hiſtriones duos inſtituiſſe, cum anteà vnus eſſet duntaxat: chori perſonarum numerum minuiſſe: actorem primarum partium intro duxiſſe. Idem ibidem paulo poſt negat ſciri, quis perſonas, aut prologos, aut multitudinem actorum, & quæ ſunt huius generis, inuenerit. quæ videntur inter ſe pugnare: verba Ariſtotelis ſunt hæc *τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλῆθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἠγνόηται.* ſed fortaſſe *πρόσωπα* nominat Ariſtoteles, quæ alio nomine *προσωπεῖα* dicuntur: quas hic Horatius perſonas appellat: id eſt, vultus fictos, & ſimulatos: quibus vera hiſtrionum facies tegitur: quibus qui putant non eſſe vſos veteres, falluntur. Demoſth. *περὶ παραπρεσβ. παρεστηκότος τοῦ καταράτου Κυρηβίωνος, ὃς ἐν ταῖς πομπαῖς ἄνευ τοῦ προσωπείου κωμάζει.*

& modicis inſtrauit pulp.] pulpitum pars eſt ſcenę. itaque per pulpitum totam ſcenam ſignificari puto. ſcenam (inquit) modicam deſcripſit.

Succeſſit vetus his com.] ſignificat etiam veterem comœdiam tragędia eſſe poſteriorem. De vetere comœdia loquitur etiam ſatyra x. libr. I. *Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt*, & ſaty. IIII. eiuſd. *Eupolis, atque Cratinus, Ariſtophanesq; poetæ, Atque alij, quorum comœdia priſca uirorum eſt.*

ſed in vitium] dicendi libertas modum ſuperauit, & extra fines ſuos egreſſa in maledicentiam non ferendam erupit. ſic epiſt. ad Auguſt. *donec iam ſæuus apertam In rabiem uerti cœpit iocus, & per honeſtas Ire domos impune minax: doluere cruento Dente laceſſiti*, &c.

lex eſt accepta] tale eſt illud loco ſuprà commemorato. *quin etiam lex, Pœnaq; lata, malo quæ nollet carmine quenquam Deſcribi.*

Prætextas] in quibus inducuntur perſonæ Romanę publicæ, nobiles, graues, honoratæ, conſulares, prætorię, & ſimiles.

docuere] ſic loquuntur Græci, quos poſtea ſecuti ſunt Latini: M. Tull. in Bruto. *Atque hic Liuius, qui primus fabulam C. Clodio, & M. Tuditano Coſſ. docuit.* Idem in Catone maiore *Vidi etiam ſenem Liuium, qui cum ſeptem annis antè, quam ego natus ſum, fabulam docuiſſet*, &c.

togatas] tabernarias, in quibus humiles, & plebeię, & priuatę perſonę ciuium Romanorum, inducuntur: & ita cum comœdijs comparantur eisque altera ex parte reſpondent. per togatas, tabernarias ſignificat, cum tamen prætextę equè, vt tabernarię, ſint togatę, quia in vtriſque perſonę ciuium Romanorum intercedunt.

ſi non offenderet] id eſt, niſi vnuſquiſque poetarum ſua ſcripta grauatè limaret, eorumque editionem in aliud tempus differret. ſic epiſt. ad Auguſt. *Sed turpem putat in ſcriptis, metuitq; lituram.*

& mora.] ſic infrà. *nonumq; prematur in annum.*

Pompilius ſanguis] vos Piſones, qui à Numa Pompilio originē ducitus. Fuluius Vrſinus vir tùm in Latinis, tùm in Grecis litteris admodum exercitatus, cum eſſem Romæ, nummum argenteum mihi oſtendit: cuius in antica parte Numæ nomen erat expreſſum: in poſtica, Cn. Piſonis pro quęſtore, & nomen, & caput quod ideò notandum duxi, vt quaſi oculis cernat lector. quamobrem Piſones Pompilius ſanguis à Flacco dicantur.

atque Præſect. decies non caſtig.] id eſt, non perfectiſſime, accuratiſſimeque poliuit. à marmorarijs opificibus ducta tralatio eſt, vt ſup. annotauimus epiſt. ad Aug. *Præſectum* autem legendum, nón perfectum, & ita ſcriptum ſe

reperiſſe in libro quodam manu ſcripto Venetijs aſſeuerauit mihi Muretus: quam ſcripturam vnus liber Vaticanus poſtea comprobauit. præſecare vngues autem propriè dicimus. ex quo *præſegmina*. Plaut. Aulul. *Quin ipſi pridem tonſor vngues demſerat: Collegit omnia, & abſtulit præſegmina.*

Ingenium miſera quia fort.] deridet eos, qui, quòd poetas natura, non arte valere, furoreq; quodam excitari putet Democritus, iccirco immunditia, illuuie, ſqualIore, feritatem quandam, & inhumanitatem præ ſe ferunt, ſolitudinem ſequuntur, celebritatem fugiunt. Idem, quod Horatius, de Democrito ſcribit M. Tullius lib. 1. de diuinatione his verbis. *negat enim ſine furore Democritus quenquam poetam magnum eſſe poſſe.* & lib. 2. de orat. ad Q. Frat. *Sæpe audiui, poetam bonum neminem (id quod à Democrito & Platone in ſcriptis relictum eſſe dicunt) ſine inflammatione animorum exiſtere poſſe, & ſine quodam afflatu quaſi furoris.* Plato in Ione πάντες οἵ τε τῶν ἐπῶν ποιηταὶ οἱ ἀγαθοὶ, οὐκ ἐκ τέχνης, ἀλλ' ἔνθεοι ὄντες, καὶ κατεχόμενοι πάντα ταῦτα τὰ καλὰ λέγουσι ποιήματα, καὶ οἱ μελοποιοὶ οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες, οὐκ ἔμφρονες ὄντες τὰ καλὰ μέλη ταῦτα ποιοῦσιν, ἀλλ' ἐπειδὰν ἐμβῶσιν εἰς τὴν ἁρμονίαν, καὶ εἰς τὸν ῥυθμὸν, βακχεύουσι. Idem in Phedro Socratem ſic facit loquentem. ὃς δ' ἂν ἄνευ μανίας μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται, &c. nam hunc locum produximus ſuprà Od. IIII. lib. 3. ibi, *an me ludit amabilis inſania?* id eſt, *qui autem ſine Muſarum furore ad fores poeticas acceſſerit perſuaſum habens fore, ut arte idoneus poeta euadat, & ipſe imperfectus erit, & eius poeſis ſani hominis, ab inſanis, & furioſis ſtatim obſcurabitur.* Idem lib. 4. de legibus ait poetam in Muſæ tripode ſedentem mentis compotem non eſſe. Atque hanc quæſtionem vtrùm poeta natura, an arte valeat, mox expediet Horatius. Pindarus autem naturam doctrinæ ſemper anteponit, & naturam ſine doctrina præſertim in poeta plurimum, atque adeò omnia poſſe dicit, his verbis. σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φυᾷ· μαθόντες δὲ λάβροι παγγλωσσίᾳ κόρακες ὥς, γαρύετον Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον, id eſt, *ſapiens eſt is, qui multa ſcit natura: qui didicerunt autem, tanquam corui linguæ uolubilitate, & inani ſtrepitu cum Iouis aui uoce contendunt.*

& excl. ſanos Helicone] id eſt, ſanos negat, bonos poetas eſſe poſſe.

balnea vitat.] non lauat. immundus illuuie eſt. alij ad celebritatem loci referunt. à quibus diſſentio.

pretium] γέρας. epiſt. ad Sequam lib. 1. *aut uirtus nomen inane eſt, Aut decus, & pretium recte petit experiens uir.*

Si tribus Anticyris, &c] ſi caput nulla quantumuis multa ellebori copia ſanabile, nunquam tondendum curauerit, vt capillo ſuprà modum producto, truculentiore ſit aſpectu, inſaniq; ſpeciem præ ſe ferat. in Anticyra inſula naſcitur elleborus. ſaty. III. lib. 2. *Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.*

O ego læuus] ſtultus, σκαιός. diximus ſup. ad Mæcen. II.

Qui purgo bilem] ſecutus ſum eam ſcripturam, quę reperitur in quibuſdam codicib. manu ſcriptis: quamq; Romulus Amaſęus confirmauit mihi aliquando ſe reperiſſe, cum diceret, alteram *Qui purgor bilem*, ſibi videri corruptam. Et certè neque Græcum, neque Latinum eſt hoc loquendi genus. Nam ita quidem loquuntur Gręci καθαίρομαι τὸ σῶμα, τὴν κεφαλὴν, τὴν ψυχὴν, id eſt, purgor corpus, caput, animum: ſed καθαίρομαι τὴν νόσον, ἢ τὴν χολὴν non dicunt, ſed potius καθαίρομαι τῆς νόσου, ἢ τῆς χολῆς, id eſt, purgor morbi, aut bilis: quo modo & Horat. ſuprà locutus eſt ſaty. III. lib. 2. *Et morbi miror purgatum te illius.* vſitatius tamen dicimus Latinè *purgor morbo, uitio, atra bile*, & ſimil. Itaque putaui aliquando hoc loco legendum, *Qui purgor bilis, ſeu bilis*, &c. eamq; ſcripturam repoſuiſſem, niſi temeritatis, aut arrogantię crimen reformidaſ-

midaſſem, ſi ſine librorum veterum auctoritate lectionem vulgatam immutaſſem. quam tamen meam coniecturam velim conſideret lector, Nunc huius lectionis, quam ſecutus ſum, rationem, non eſt, quòd pluribus verbis explicem. ſic enim Græci loquuntur *καθαίρειν χολὴν*, vt Paull. Aegineta lib. 7. *σκαμμωνία παραπλησίως ἐλλεβόρῳ καθαίρει, καὶ μᾶλλον τὴν ξανθὴν χολήν*. Galen. libel lo *τίνας δεῖ καθαίρειν. οὕτω δὲ καὶ γυναῖκά τινα, &c. ἰασάμην ἰσχυρῶς κενώσας διὰ φαρμάκου καθαίροντος μέλαιναν χολήν*. id eſt, *Ita autem & mulierem quandam, &c. ſanaui, cum eam acriter exinaniſſem pharmaco atram bilem purgante.*

Nil tanti eſt] id eſt, nihil tanti æſtimo, vt eius obtinendi ſtudio, & cupiditate incenſus, inſanire velim, nedum tanti poemata faciam. ſic loquuntur boni ſcriptores. M. Tull. lib. 3. epiſtol. ad Attic. *Quare, mihi crede, φιλοσοφῶμεν. iurata tibi poſſum dicere, nihil eſſe tanti.* Idem offic. 2. *eſt ergo ulla res tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut uiri boni & ſplendorem, & nomen amittas?* Idem pro Q. Roſc. comœdo. *ſed tamen cur ipſe* H-S I Ↄ Ↄ Ↄ. *tam uehementer concupieris, quæro: nam tibi M. Perperna, C. Piſo certè tanti non fuiſſent, ut ſocium fraudares is.* Tibull. lib. 2. eleg. III. *Haud impunè licet formoſas triſtibus agris Abdere. non tanti ſunt tua muſta pater.* huius contrarium eſt illud æquè vſitatum, *eſt tanti*, id eſt, tanti facio, non minoris æſtimo. M. Tull. de ſignis, *Tum iſte ab equite R. ſplendido & gratioſo, Cn. Calido, cuius filium ſciebat ſenatorem populi R. & iudicem eſſe, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert. Imprudens hunc incidi: emit enim, non abſtulit. nollem dixiſſe, iactabit ſe, & in his equitabit equuleis. emi, pecuniam ſolui. credo etiam tabulæ proferentur. eſt tanti: cedò tabulas.* cuius loci hæc ſententia eſt: dixi Verrem equuleos illos argenteos à C. Calidio abſtuliſſe. negat Verres, aitq; ſe emiſſe, pecuniam ſoluiſſe, tabulas prolaturum. *eſt tanti*, id eſt, tanti facio, crimen hoc abs te diſſolui, & dilui, quanti facerem in te maximi valere, dummodo tabulas proferas. tam multa enim, & grauia me ex tuis tabulis, ſi proferantur, crimina aduerſus te tracturum eſſe confido, vt facilè patiar, hoc crimen abs te dilui, & vt mihi ſit optabile huius criminis Calidiani facere iacturam. & I. Catilinaria. *ſed eſt tanti, dummodo iſta tua priuata ſit calamitas, et à reip. periculis ſeiungatur.* quem locum ex vetuſtis codicibus emendauit M. Ant. Muretus, cum vulgo legeretur *ſed non eſt mihi tanti*, eumq; eruditiſſimè explicauit.

ergo fungar vice cotis] ego igitur locum cotis obtinebo: ego cotis munus obibo, quæ ferrum acuere poteſt, cum vim ſecandi ipſa non habeat. hoc idem de ſe dicere ſolebat Iſocrates: & aliquando interrogatus cur cum alios artem dicendi doceret, ipſe taceret, reſpondit, *καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τέμνειν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξέα, καὶ τμητικὸν ποιοῦσι*. id eſt, etiam cotes ipſæ quidem ſecare non poſſunt: ſed ferrum acutum, & ad ſecandum aptum efficiunt.

opes] opes poeticę, id eſt, res & facultas poetica.

formet] erudiat, expoliat, informet. lege annot. ad Od. x lib. i. ad illum locum, *Voce formaſti.*

error] errorem videtur hic pro errato, ſeu peccato vſurpare, quod *ἁμάρτημα* nominant Græci, cùm erroris nomine tamen longè aliud ſignificetur. error enim imprudentis, & ignorantis eſt ferè, aut certè falſa opinione ducti, ſine culpa: erratum autem & ſcientis eſt, & culpa non caret. exemplis hoc fiet clarius. Cic. pro Murena. *non patiar te in tanto errore uerſari.* Idem lib. 2. de orat. *natura enim noſter nos delectat error.* Idem pro Cęcinna, *Nonnunquam honeſto, ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci ſolet.* Idem epiſtola ad Seru. Sulpicium lib. 4. *certè ſimilis in utroque noſtrum, cum optimè ſentiremus, error fuit.* Idem ad Q. Metellum Q. F. lib. 5. epiſt. *Hoc in ſermone, cum à me exponeretur. quæ mea exſpectatio*

fuiſſet orati nis tuæ, quantaq; in errore uerſatus eſſem, uiſa eſt oratio mea non inlucenda, &c. Horat. epiſt. ad Iul. Florum lib. 2. *Et demtus per uim mentis gratiſsimus error.* Ego igitur exiſtimauerim hoc loco errorem, non erratum, ſed diſceſſum quendam, & declinationem à virtute, & officio ſignificare, quæ ex imprudentia, aut incuria nata ſit. quo modo ſi accipiamus, ſeruabitur huius vocis ſignificatio vſitata.

Socraticę chartæ] per chartas Socraticas non ſignificat libros à Socrate ſcriptos, cum ille nihil ſcripſerit, ſed à Platone, Aeſchine, Xenophonte, & ceteris eius auditoribus, ac diſcipulis, & qui ab eis orti ſunt.

Verbaq; prouiſam rem] quidam libri vulgati habent *præuiſam* mendoſè. veteres quidam omnes *prouiſam*. Sic locutus eſt epiſt. ad Loll. 2. *Sit bona librorum, & prouiſæ frugis in annum Copia.* Quòd autem ad huius loci ſententiam attinet, ſimilia ſunt ea, quæ ſcribit Cicero lib. 3. de orat. his verbis, *Rerum enim copia uerborum copiam gignit: &, ſi eſt honeſtas in rebus ipſis, exiſtit ex rerum natura quidam ſplendor in uerbis.*

exemplar vitæ, morumq;] veram, & perfectam ſpeciem vitæ humanæ, morumque intueri, quam imitando exprimere, & ſimulare conetur.

imitatorem] poetam, *μιμητὴν.* nihil enim aliud eſt poeſis, quàm *μίμησις*, id eſt, imitatio: quod Plato, & Ariſtot. tradiderunt, vt mox dicemus. Atque eò maximè admirabilis eſt Homerus, quòd nihil eſt in huius vitæ conſuetudine, moribusque communibus poſitum, quod non aptiſſimè, ac pœnè dicam, diuinè expreſſerit.

Interdum ſpecioſa locis] id eſt, interdum fabula, quæ aſperſa, & ornata eſt ſententijs è philoſophia petitis, & locis communibus, & quæ habet ἦθος, (ſic enim loquitur Ariſtot. lib. *περὶ ποιητ.*) id eſt, quæ ſcitè mores exprimit (mores autem perſonarum benè exprimit, quę conſilium, & voluntatẽ cuiuſque aperit, ac declarat) talis igitur fabula magis delectat populum, etiam ſi non ſit admodũ venuſta, nec polita, nec grauis, nec artificioſa, quàm politiſſimi, & cultiſſimi verſus nulla ſententia ſubiecta, neque perſonarũ decoro ſeruato, neque hominum moribus expreſſis. *locis* autem legendum potius, quàm *iocis*, hanc ſcripturam confirmãtibus vetuſtis codicibus omnibus, Porphyrioneque, & Acrone comprobantibus. Quid ſint porrò loci cõmunes, ex M. Tullio intelligere licet, cuius hæc ſunt verba in Bruto. *ſcriptasq; fuiſſe, & paratas a Protagora rerum illuſtrium diſputationes, quæ nunc communes appellantur loci.* Idem in orat. perf. *Nec uerò dialecticis modò ſit inſtructus ſed habeat omneis Philoſophiæ notos, & tractatos locos. Nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patriæ, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de uirtutibus, aut uitijs, nihil de officio,* &c. *ſine ea, quam dixi, ſcientia grauiter, amplè, copioſè dici, & explicari poteſt.* Idem ibid. *Quàm enim indecorum eſt, de ſtillicidijs cum apud unum iudicem dicas, ampliſsimis uerbis, & locis uti communibus. de maieſtate uerò populi Ro. ſummiſſè, & ſubtiliter?* Iam quòd Ariſtoteles in lib. *περὶ ποιητ.* eam fabulæ partem, quam ἦθος, id eſt, mores appellat, ait minus valere ad delectandum, quàm *περιπετείας*, & *ἀναγνωρίσεις*, non pugnant illa cum his, neque ad hoc inſtitutum pertinent.

nullius Ven] nullius venuſtatis, nulliusque elegantiæ. ſup. *Ordinis hæc uirtus erit, & Venus.*

ſine pondere] verborum.

Quam verſ. inop. rer.] id eſt, quàm verſus inanes, & ſententiarum expertes, etiam ſi ſint cultiſſimi, & politiſſimi. Vir quidã doctus exiſtimabat hunc verſum ita legendum, *Quàm uerſus inopes morum, nugæq; canoræ.* id eſt, quàm verſus lepidiſſimi, & cultiſſimi nullis locis communibus illuſtrati, & inanes.

nugæque

nugæq́; canoræ] verſus leues, quantumuis modulati, & numeroſi.

ore rotundo] id eſt, rotundè, preſsè, enucleatè, eleganter, ſuauiter: non putidè, non ineptè, non obſcurè, non hiulcè, non aſperè. vide annot. ad illum locum ſaty. VII. lib. 2. *totus teres, atque rotundus.*

Romani pueri] Romanos cum Gręcis conferens ait, hos nulli rei ſtudere, præterquàm laudi: illos autem omne ſtudium ſuum ſtatim à puerili ætate in quæſtu, & re augenda collocare: quod cum ita ſit, non eſſe mirum, ſi poetæ pręſtantes non euadant.

aſſem Diſcunt in partes diducere] de aſſe, & eius partibus lege Varr. lib. 4. de ling. Lat. & Budæum noſtrum.

heus] ita legendum, non heu, neque hem, neque oe, vt habent mendoſi codices.

ęrugo] æruginem appellat per translationem, immodicum pecuniæ, & lucri ſtudium, propterea quòd eo, tanquam ærugine quadam, ingenia præclara, & ad res maiores nata, corrumpuntur, ac deprauantur. at ſaty. IIII. lib. I. per æruginem, inſidioſam quandam, & ſimulatione officij inuolutam maleuolentiam ſignificat. *hic* (inquit) *nigræ ſuccus lolliginis, hæc eſt Aerugo mera*: quoniam videlicet talis animi affectio non aliter, quàm ærugo, amicitiæ vitium, peſtis, ac venenum eſt. Victruuius lib. 7. cap. XII. & lib. 8. cap. III. docet quomodo fiat ærugo.

linenda cedro] digna, quæ ſeruétur diutiſſimè incorrupta: digna, quæ nunquam conſumat vetuſtas, & quæ perpetuò viuant. nam, quę ſucco, aut oleo cedrino linuntur, non putreſcunt. lege Plin. lib. XVI. cap. XXXIX. & Dioſcor. lib. I. cap. LXXXIX. vbi ille dicit eam vim in cedro ineſſe, vt corpora mortua conſeruet, viua corrumpat: atque iccircò τῶν νεκρῶν ζωὴν, id eſt, mortuorum vitam appellari.

lęui cupreſſo] inuolucro expolito, aut capſa ex cupreſſo. de qua eadem ferè dicuntur, quę de cedro. vide annotata ad Od. XIIII. lib. 2.

Aut prodeſſe volunt] poemata (inquit) alia vtilia ſunt duntaxat, alia iucunda: alia & vtilia, & iucunda.

Quicquid præcipies] hoc pertinet ad ea poemata, quæ proſunt tantùm.

breuis] ita tamen, vt tantum ſit verborum, quantum ſit neceſſe: vt ſup. *breuis eſſe laboro, obſcurus fio.*

percipiant a. d. t. q. fid.] aptè verba ſuis nominibus iunxit. dociles ſe prębeant in percipiendo: fideles in tenendo. aduerbium *citò* autem, coniungendum cum verbo *percipiant*, non cum voce *dicta.*

Omne ſuperuacuum] translatum à vaſe pleno: ex quo, quicquid ſuperat, effluere ſolet.

Ficta voluptatis c. ſ. p.] hoc ad eos, qui delectare ſtudent tantùm. ſic Ariſtoteles lib. περὶ ποιητικῆς, poetam ſequi probabilia, quæ nec eſſe, nec fieri poſſint, ait oportere potius, quàm improbabilia, quę fieri poſſint verba Ariſt. ſunt hæc, πρός τε γὰρ τὴν ποίησιν αἱρετώτερον πιθανὸν ἀδύνατον, ἢ ἀπίθανον ἀδύνατον.

Neu pranſæ Lamiæ] ne, vt fingat poeta ex aluo Lamię, quæ puerum deuorarit, eundem puerum viuum extrahi. Præter ea, quæ vulgò traduntur, & narrantur de Lamijs, Ariſtot. lib. 7. de morib. ad Nicom. ſcribit mulierem quandam fuiſſe in Ponto, quæ mulierum grauidarum aluos aperiret, & perſecaret, puerosq́; inde tractos deuoraret. Sed de Lamia vide Diodor. Sicul. lib. 20. & Ariſtophanis interpretem in Veſp.

Centurię ſeniorum] ætate grandes, & ſenes poemata inutilia, & ad ſolam

lam

lam voluptatem comparata,aſpernantur, ac reſpuunt. alludit autem ad centurias,in quas ſingulæ tribus erant diuiſæ.

Celſi Rhamnes] equites contrà,vel iuuenes feroces,atque elati non admodum attentè,nec libenter poemata audiunt, quæ nulla voluptate ſunt temperata: *celſi*,id eſt,iuuenes excelſo animo,quod non diſplicet. T. Liuius lib. VII. *ſignum poſcunt ingenti clamore,celſiq;, & ipſe haud dubia feroces in prælium uadunt.* malo tamen per celſos, equites intelligi. Nam & Feſtus celſum ex Græco κέλης, equitem dictum eſſe putat. Rhamnes alij à Romulo appellatos: alij Rhamnes, & Luceres vocabula eſſe Tuſca volunt,vt refert Varro libr.4. de lingua Lat.

Omne tulit, &c.] hic verſus cum tribus reliquis deinceps ſequentibus, pendet è ſuperioribus, hoc modo: Omnibus igitur omnium ſuffragijs præſtantiſſimus poeta iudicandus eſt,qui vtilitatem cum voluptate coniunxit. pertinent autem hæc ad illud membrum tertium, *Aut ſimul, & iucunda, & idonea dic. u.*

Hic meret æra l.] hic liber pretium meretur. hic multos reperit emtores,hic librarios locupletat.

Soſiis] librarijs. ſuprà epiſtol. ad librum, *Scilicet ut proſtes Soſiorum pumice mundus.*

remittit] reddit,vt priore verſu: & epiſto. ad Auguſt. *Sed ueluti tractata notam,labemq; remittunt Atramenta.* ſaty. vlt. lib.2. *Vt melius muria,quam teſta marina remittit.*

Nec ſemper feriet] nec ſemper ſignum ſibi propoſitum, quod intuetur,& quò oculum dirigit,ſagittarius attingit.

quodcunque minabitur] ſubintelligendum *ferire.*

Verùm vbi plura] id eſt, verùm vbi plures virtutes, pluraque ornamenta inſunt in poemate,quàm maculæ,& errata,quę vel imprudenti,& aliud agenti vel humanitus exciderint, ignoſcere debemus.

Vt ſcriptor ſi p.i.l.] hæc duo coniungenda ſunt, *ſcriptor librarius*, id eſt, is qui libros deſcribit manu, hoc modo: ſi librarius idem perpetuò peccat, id eſt, ſi in idem erratum perpetuo incurrit, etiam ſi fuerit monitus, indignus eſt, cui ignoſcatur: ſic & poeta, &c. *idem peccat* vſitatè, & propriè dictum. M. Tull. de nat. deor. libr.1. *Atque etiam Xenophon paucioribus uerbis eadem ferè peccat.* & pro Murena. *non multa peccas.* eadem ratione dixit Catullus. *Nimirum idem omnes fallimur.* & Horat. ſaty. III. lib.1. *Nec uincet ratio tantundem ut peccet, idemque, Qui teneros cauleis,&c.*

ſit Cherilus ille] poeta malus, de quo ſup. epiſt. ad Aug. *Gratus Alexandro magno regi fuit ille Cherilus.*

Quem bis, terq; bonum c. r. m.] id eſt, qui ſi duobus, aut tribus locis rectè,& emendatè, & laudabiliter ſcribat, mirari ſoleo, ita eſt malus ſcriptor, & ita vſitatum ei eſt mendoſè, & ineptè ſcribere. huic igitur Cherilo ſimiles ſunt ij poetæ,in quorum ſcriptis plura ſunt mendoſa, quàm recta.

& idem Ind. quand. bon.] id eſt, & ego idem indignè fero, quandocunque præſtantiſſimus omnium poetarum Homerus incuria quadam labitur, & peccat,quod eſt in eo admodum rarum. ſcio hunc verſum aliter ab alijs explicari,ſed vehementer errant. nam verbum *indignor* non eſt referendum ad ſuperiora,quod illi faciunt, ſed cum ijs, quæ ſequuntur coniungendum, vt alibi admonui,& multo antè docuit P. Victorius. *quandoque* autem idè valet,quod *quandocunque*,vt ſuprà Od. 1. lib.4. *quandoque potentior Largis muneribus riſeris æmuli.*

Verùm opere in] cod. vetus Vatic. Faern. Torneſ. h. b nt. *Verum operi longo.*

Vt pi-

Vt pictura, poeſis.] Plato libr. 10. de rep. poetas pictoribus ait eſſe ſimiles, docetque vtroſque in animantibus, & rebus inanimis imitandis, atque exprimendis eſſe occupatos. Idem ſcribit pluribus verbis Ariſtoteles in lib. περὶ ποιητικῆς. adde illa Plutarch. lib. πῶς δεῖ τὸν νέον, &c. ἀκούειν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιστήσωμεν αὐτὸν ἅμα τῷ προσάγειν τοῖς ποιήμασιν ὑπογράφοντες τὴν ποιητικὴν, ὅτι μιμητικὴ τέχνη, καὶ δύναμίς ἐστιν ἀντίστροφος τῇ ζωγραφίᾳ, καὶ μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ θρυλλούμενον ἀκηκοὼς ἔστω, ζωγραφίαν μὲν εἶναι φθεγγομένην τὴν ποίησιν· ποίησιν δὲ σιγῶσαν τὴν ζωγραφίαν, &c. id eſt, *Praeterea admoneamus eum eo ipſo temporis puncto, quo ad poemata audienda admonemus, deſcriptione quadam facta, poeticam altera ex parte picturæ reſpondere: neque illud ſolum omnium ſermone uſurpatum audiuerit, picturam eſſe poeſim loquentem: poeſim autem tacitam picturam: ſed*, &c. M. Tull. Tuſc. v. *Traditum eſt etiam Homerum cæcum fuiſſe: at eius picturam, non poeſim uidemus.*

erit, quæ ſi propius ſtes, Te c. m. & q. ſ. l. a.] ſic eſt diſtinguendus hic locus *Vt pictura poeſis. erit, quæ, ſi propius ſtes*, &c. id eſt, alia reperietur (inquit) pictura, quæ primis, ac rudibus lineamentis tantùm conſtat: pictura adumbrata, non expreſſa: quam Græci σκιαγραφίαν appellant. hæc procul ſpectata, laudari poteſt: alia, quæ ſuis coloribus expreſſa, & exquiſitis, accuratisque pigmentis illuſtrata eſt. hæc propius ſpectari debet. Idem de poeſi ſentiendum. alia eſt enim, quæ quaſdam vmbras, & receſſus habet tantùm, neque admodum illuſtribus coloribus veſtita eſt: alia eſt accurata, & exquiſito artificio elaborata. Videntur mihi ad hunc locum pertinere ea, quæ ſcribit Ariſtoteles libr. 3. de arte dicendi, vbi docet dictionem (quam ille λέξιν nominat, id eſt, dicendi rationem) aliam eſſe ſcriptioni accommodatam, & tanquam pictam: aliam concertatoriam, & forenſem, & geſtu actoris egentem. paulo pòſt ſcribit ille, concionale dicendi genus adumbratę picturæ ſimile eſſe, propterea quòd, quanto maior ſit multitudo, tanto longius ſpectari videtur orationis figura. Quapropter ſubtilitas, & limata (vt ita dicam) tenuitas, ſuperuacanea eſt, & deterior videtur in vtroque. Iudicium autem ſubtiliorem dictionem deſiderat, multoque magis, ſi apud vnum iudicem cauſa agatur. ineſt enim minimum in actione, & geſtu. Nam facilius ſpectari poteſt id, quod rei proprium eſt. omne autem alienum, & contentionis ſtudium abeſt. verba Ariſtotelis ſunt hæc. ἡ μὲν οὖν δημηγορικὴ λέξις, καὶ παντελῶς ἔοικε τῇ σκιαγραφίᾳ. ὅσῳ γὰρ ἂν πλείων ᾖ ὁ ὄχλος, πορρώτερον ἡ θέα. διὸ τὰ ἀκριβῆ περίεργα καὶ χείρω φαίνεται ἐν ἀμφοτέροις. ἡ δὲ δίκη, ἀκριβέστερον. ἔτι δὲ μᾶλλον εἰ ἑνὶ κριτῇ. ἐλάχιστον γάρ ἐστιν ἐν ὑποκρίσει εὐσύνοπτον γὰρ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον τοῦ πράγματος, καὶ τὸ ἀλλότριον καὶ ὁ ἀγὼν ἄπεστι.

Hæc amat obſ. volet hęc ſub.] alia picturæ diſſimilitudo. amat porrò ea pictura locum obſcurum, quæ deterior eſt: altera autem, quę in luce ſpectari non recuſat, longè ſcilicet melior eſt.

repetita] iterum, atque iterum, & ſæpius ſpectata.

Fingeris] conformaris, inſtitueris, vt ſup. epiſto. II. libr. I. *Fingit equum.* & Od. VI. lib. 3. *fingitur artibus.*

Tolle] ſume, vt epiſt. VI. lib. I. *partem, uel tolleres omnes.*

certis medium, & tolerab.] id eſt, certas res eſſe in quibus medium locum obtinere conceditur, & in quibuſdam rebus mediocritatem eſſe laudabilem, & ferri poſſe. ſed mediocritatem in poeta neque eſſe laudabilem, neq; condonari ſolere: quod ſimile eſt, ac ſi diceret, poetam vel excellere, vel ab eo ſtudio deſiſtere, nomenque poetæ æquo animo amittere oportere. Videtur aliter ſentire M. Tull. in orat. perfecto his verbis: *Nã in poetis non Homero ſoli locus eſt* (*ut*

de

de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, ſed horum uel ſecundis, uel etiam infra ſecundos.

tolerabile] id eſt, (vt ita dicam) tolerabilitatem.

conſultus iuris, & actor Cauſ. m. a.] redde ſuum cuique, hoc modo: iuriſconſultus aliquis neſcit, quãtum Aulus Caſcelius: actor cauſarum quiſpiam abeſt ab eloquentia Meſſallę Coruini: vterque tamen in pretio eſt, etiamſi non ſit ſummus.

columnæ] ad quas proſtant libri, vt ſaty. IIII. lib. I. *Nulla taberna meos ha beat, neque pila libellos. neſcit* autem legendum, vt habent o. l.v.

Vt gratas inter menſas, &c.] probat id, quod modò dixit, tribus ſimilibus. Nam hi verius cohærent cum ſuperioribus. Quo modo (inquit) ſi quis in conuiuio ſymphoniam aliquam incõditam, immodulatam, ineptam, diſcordem adhibeat: ſi vnguentum ingrati odoris, nulliusq; pretij: ſi papauer cum amaro, & deterrimo melle: offendat conuiuas, quia his poterant carere, neque hæc magnopere requirebant. ſic poema, cum ſit ad delectationem comparatum maximè, ſecundo loco ad vtilitatem, ſi paulùm modò abſit à perfecto, deterrimum eſt.

ſymphonia diſcors] *συμφωνία, ὁμολογία τις,* (inquit Plato,) *ὁμολογίαν δὲ ἐκ διαφερομένων, ἕως ἂν διαφέρωνται, ἀδύνατον εἶναι,* id eſt, ſymphonia, ſeu concentus, conſenſus eſt quidam. vt ſit autem conſenſus, ex rebus diſcordibus, quandiu diſcordant, fieri non poteſt.

Si paulum ſummo diſceſsit] duo Vat. & Torn. habent *deceſsit.*

duci] traduci: vel produci, extrahi.

Ludere q. n.] ludendi verbo hæc omnia ſubijciuntur, luctari, haſtam iacere, currere, ſalire, & ſimilia, quę exercebantur in campo Martio. In cęteris artibus (inquit) & certaminibus nemo ſe ſcire profitetur, quod ignorat, ne ſit ridiculus: in poetica volunt omnes videri aliquid eſſe.

diſciue] de diſco vide annot. ad Od. VIII. lib I.

trochiue] ſup. Od. XXIIII. lib. 3. trochum, Græcum nominat. quem putant nonnulli *βέμβικα* vocari à Græcis: ſed non ita eſt. *βέμβιξ* enim turbo appellatur à Latinis, trochus Græca vox eſt, quę rotam Latino nomine valet: qua ſe exercebant pueri in Græcia.

Ne ſpiſſæ r. t. i. c.] ne ſpectatores frequentes, qui circùm ſtant, irrideant ludendi imperitum, idque impune.

tollant riſum] cachinnentur. vt ſuprà *Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.*

Qui neſcit, verſ. t. a. ſ.] ſimile eſt illud epiſto. ad Auguſt. *Nauem agere ignarus nauis timet. abrotonum agro Non audet, niſi qui didicit, dare, quod medicorum eſt Promittunt medici, tractant fabrilia fabri: Scribimus indocti, doctiq; poemata paſſim.*

cenſus equeſtrem S.] cenſus participium vocis, & ſignificationis patientis. cenſus igitur ſummam equeſtrem intelligendus, qui dum cenſetur, repertus eſt habere in bonis quadrigenta millia æris, qui cenſus erat equeſtris, vt ſciunt omnes. eodem participio vtitur & M. Tull. pro Arch. poeta. *cenſus tantummodò indicat eum, qui ſit cenſus, ita ſe iam tum geſsiſſe pro ciue:* & Verr. III. *ſanxit in poſterum, qui poſt eos Cenſores cenſus eſſet, ne quis heredem uirginem, neue mulierem faceret.* Aiunt Laberium mimographum his verbis deſcribi, ac notari.

Tu nihil inuita dices f.] Minerua artibus omnibus præeſſe exiſtimatur, vt ſuprà annot. ad Od. XIII. lib. 3. *inuita Minerua* prouerbium eſt: quod explicat M. Tull. offi. lib. I. his verbis. *ex quo magis emergit, quale ſit decorum illud, ideo*

quia

quia nihil decet inuita (ut aiunt) Minerua, id eſt, aduerſante, et repugnante natura. ſed huius loci hæc ſententia eſt. Non dubito equidem, quin tu nihil ſis dicturus, aut facturus inuita Minerua, id eſt, ego te quidem ſcio omnia aptè, decorè, venuſtè, doctè, ſapienter dicturum, ac facturum. noui enim iudicium tuum, noui mentem, & prudentiam tuam. verùm tamen, ſi quid olim ſcripſeris, caue iudicio tuo tantopere confidas, vt Mecij, & patris tui, & meam ſententiam non exquiras, aut nobis de tuis ſcriptis iudicandi poteſtatem non permittas. legendum autem *facies ue:* & ita lib. manuſcript.

Mecij] Sp. Mecij Tarpę critici: de quo ſatyr. x. lib. I. *Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa.* & M. Tull. epiſt. ad Marium lib. 7. *Nobis autem erant ea perpetienda, quæ Sp. Mæcius probauiſſet.*

nonumque prematur] ſupprimatur, domi contineatur nouem annos: ne foras emanet, neve exeat ante nonum annum: ſic Catullus de Smyrna Cinnæ. *Smyrna mei Cinnæ nonam poſt denique meſſem, Quam cœpta eſt, nonamque edita poſt hiemem.*

edideris] emiſeris: vt epiſt. ad Libr. lib. I. *Non erit emiſſo reditus tibi.*

Siluestres homines] nondum humanitate politos, neque cultos, feros.

Cædibus] mutuis, vt ſaty. III. lib. I. *Quos Venerem incertam rapientes more ferarum Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.*

Victu fœdo] victu, & cultu ferino, atque inhumano. de quo pulchrè Luc. libr. 5. *Multaque per cælum ſolis uoluentia luſtra Vulgiuago uitam tractabant more ferarum.*

Orpheus] de quo ſupra Od. XII. libr. I. Quòd autem Horatius hoc loco humanitatem vitæ cultum, iuris deſcriptionem, legum inuentionem, domiciliorum coniunctiones, quas vrbes appellamus, poetis & muſicis aſcribit, non pugnat cum iis, quæ diſputantur à M. Tull. in orat. pro Sextio. vbi hæc tanta, ac tam præclara munera prudentibus, ac ſapientibus viris accepta referri ait oportere. Erant enim iidem & ſapientes, & poetę, ſeu muſici. in Ode autem x. libri I. Mercurium ait primos illos, & recentes homines oratione, & palæſtra expoliuiſſe.

rapidosque] rabidos habent duo cod. Vat. & Tann. & Torn. ſic ſup. leonem inſanum dixit Ode XVI. libr. I. *et inſani leonis Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.*

Dictus & Amphion] Zethus & Amphion, Iouis & Antiopę filij fuiſſe, dicuntur: ſed Pauſanias Corinth. profert tres verſus cuiuſdam Agidis, qui ſignificant Antiopam à Ioue, & ab Epopeo, grauidam eſſe factam. verſus ſunt hi, Ἀντιόπη δ᾽ ἔτεκε Ζῆθον καὶ Ἀμφίονα δῖον Ἀσωποῦ κούρη ποταμοῦ βαθυδινήεντος, Ζηνί τε κυσαμένη, καὶ Ἐπωπέι ποιμένι λαῶν. Cum Thebani vrbem incolere ſine mœnibus, ac propugnaculis non auderent, propterea quòd à Phlegeis finitimis populis ſæpe, & acriter oppugnabantur, atque ideò vrbem relinquere in animo haberent, Zethus & Amphion eis, vt manerent, ſuaſerunt, vrbemque turribus, & mœnibus firmiſſimis, & foſſis altiſſimis cinxerunt. hinc nata fabula eſt, Amphionem, qui præſtantiſſimus eſſet muſicus, citharę cantu ſaxa ita permulſiſſe, vt illa ſua ſponte, & ſine fabrorum opera ad vrbis munitionem, & murorum ſtructuram conuenirent. Homerus ὀδ. λ. Zethum, & Amphionẽ murorum, & propugnaculorũ Thebanorum auctores, & ſtructores fuiſſe narrat ſimpliciter: hãc de Amphione fabulã non addit. verba Homeri ſunt hæc eo, quem dixi, libro ſub Vlyſſis perſona. Τὴν δὲ μετ᾽ Ἀντιόπην ἴδον Ἀσωποῖο θύγατρα, Ἣ δὴ καὶ Διὸς εὔχετ᾽ ἐν ἀγκοίνῃσιν ἰαῦσαι. Καί ῥ᾽ ἔτεκεν δύο παῖδ᾽, Ἀμφίονά τε, Ζῆθόν τε, Οἳ πρῶτοι Θήβης ἕδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο, Πύργωσάν τ᾽

tatos demiſſa, quam *σύρμα* nominant Græci. vagum autem dixit, innuens non vno in loco conſtitiſſe, ſed huc, & illuc ſe circumtuliſſe, ac circumegiſſe.

Per pulpita] per ſcenam. inf. *& modicis inſtrauit pulpita tignis.*

Sic etiam fidibus voces] quemadmodum (inquit) tibicen tibias ſibi parauit ampliores, easq; inflauit vehementius, ita et citharis ſoni acceſſerunt molliores. fortaſſe ſignificat, citharæ chordas additas eſſe. non enim vnus ſemper chordarum citharæ fuit numerus. ſed cum initiò quattuor tantùm fuiſſent, Mercurius treis addidiſſe dicitur. Strabo, & alij nonnulli Terpandrum Methymnæum lyra ſeptem chordarum primum vſum eſſe tradunt. Itaque & Timotheum apud Lacedæmonios accuſatum eſſe memoriæ proditum eſt, quòd pluribus, quàm opus eſſet, chordis vteretur, & quòd antiquam muſicam corrumperet. Ille autem cum iamiam quidam chordas ſuperuacuas præcidere pararet, fertur ſigillum Apollinis illis oſtendiſſe in eorum vrbis quodam loco poſitum lyram manu tenens, quæ totidem chordis conſtaret, & ita dimiſſus, atque abſolutus eſſe. Plutarchus item ſcribit in apophthegm. Emerepen in Phrynidis cantoris organo, quod nouem fidibus conſtabat, duas incidiſſe, his verbis increpantem, *μὴ κακούργει τὴν μουσικήν*: id eſt, *ne corrumpe, aut ne adulteramuſicam*.

Et tulit eloquium inſolitum fac.] & facundia celeriter fluens: vel ut alij volunt, breui tempore comparata, genus eloquentiæ protulit inauditum, atque inuſitatum.

Vtiliumq; ſagax rerum, &c.] id eſt, extiterunt quidam homines, quorum prudens, & rerum futurarum prouida oratio parum ab oraculo Apollinis diſtitit: vel hoc modo: cœperunt quidam homines non minus *εὐστόχως*, neque minus acute, neque minus verè res futuras prædicere, quàm Apollo Delphicus: vel ſic, quorundam virorum ſententiæ Apollinis oraculo non diſſimiles fuerũt. Eurip. *Μάντις δ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς.* M. Tull. lib. 2. de finib. *meſt in animo coniectura conſequentium non multum a diuinatione differens.*

Carmine qui tragico vilem, &c.] Eos ſequitur hic Horatius, qui tragœdiam eò eſſe appellatam exiſtimãt, quòd tragœdiarum ſcriptoribus hircus præmij loco daretur. *τράγος* enim Græcorum lingua hircum valet. idem infrà videtur innuere, tragœdiæ appellationem inde eſſe natam, quòd primi illi tragœdiarum auctores è plauſtris tragœdias agerent ore fece peruncto. ſic Horat. infrà. *Ignotum Tragicæ genus inueniſſe camœnæ Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis.* Atheneus autem lib. ſecundo, de comędiæ & tragędiæ inuentione ſic ſcribit. *Ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας, καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις. ἐν ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τῆς τρύγης καιρὸν ἀφ' οὗ καὶ τρυγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη.* quæ verba ſignificant, tragędiam vindemiæ tempore inuentam eſſe. *τρύγη* enim vindemia eſt Gręcis. ad hunc locum pertinent illa Virgiliana Georg. II. *Non aliam ob cauſam Baccho caper omnibus aris Caditur, & veteres ineunt proſcenia ludi, Præmiaq; ingentes pagos, & compita circum Theſidæ poſuere.* At Ariſtot. *περὶ ποιητ.* ſcribit eſſe ortam ab ijs qui Dithyrambum exercebant.

agreſtes ſatyros nudauit] Satyricę fabulę à Gręcis inuentę, ab Atellanis, quę ſunt Latinorum, parum admodum diſcrepant. nam quemadmodum in illis Satyri nudi, Fauni, Sileni inducuntur, verbis, & motibus obſcenis riſum mouentes: ita & in Atellanis perſonæ turpes intercedunt, quę dictis liberioribus, & geſtibus improbis, ac proteruis auditorum curas, & ſeueritatem mitigent, ac relaxent. *ſatyros nudauit*, id eſt, ſatyros nudos introduxit inter actus tragœdiarum, vel ſtatim poſt tragœdias recitatas, & peractas. de Satyris vide annot. ad Od. xix. lib. 2.

moran-

morandus] detinendus, delectandus, vt infrà. *Valdius oblectat populum, meliusq; moratur.*

Incolumi grauitate] ſalua grauitate tragœdiæ.

exlex.] ſolutus legibus.

adhibebitur] in ſatyrica. Deus verbi gratia, Faunus, Silenus, Bacchus. heros, vt Agamemnon, Neſtor, Achilles.

nuper] paulo antè: nempe in tragœdia.

Migret in obſcuras humili ſ.] ita humili, & abiecto ſermone vtatur, vt tabernariorum, & opificum orationem imitari videatur. Notum eſt autem, & vulgatum, togatas tabernarias à tabernis eſſe nominatas, quæ comœdijs, quaſi ex altera parte reſpondent.

Aut, dum vitat humum, &c.] id eſt, aut dum nimium ſe attollit, dumque nimis elato, & grandi oratione vtitur, in aere verſari videatur. inania, pro eo ſpatio, quod intercedit inter cælum, & terras poſuit ex Democriti, & Epicuri ſententia, vt Virg. in Sileno. *Nanque canebat uti magnum per inane coacta Semina, terrarumq; animaq; , marisq; fuiſſent. Et liquidi ſimul ignis.* Lucret. libr. 1. *Nec tamen undique corporea ſtipata tenentur Omnia natura: nanque eſt in rebus inane* Idem ibid. *Omnis, ut eſt igitur per ſe natura, duabus Conſiſtit in rebus. nam corpora ſunt, & inane, Hæc in quo ſita ſunt, & qua diuerſa mouentur.* ibid. *Nam diſpulſa ſuo de cœtu materiai Copia ferre ut magnum per inane ſoluta.*

Effutire leues indigna t. u.] tragœdia indigna eſt, in qua verſus leues, & ſine pondere effundantur. *indigna effutire* dictum, vt ſuprà epiſt. ad Iul. Flor. *indignus fraternum rumpere fœdus.*

moueri] ſaltari, moueri numeroſè, moueri in numerum. ſuprà epiſt. ad Florum lib. 2. *Nunc ſatyrum, nunc agreſtem Cyclopa mouetur.*

Intererit] differet aliquantulum à ſatyris. Verbo *intereſt*, pro *differt*, vtitur, & M. Tullius Acad. lib. 2. *qui illa uiſa, è quibus omnia decreta ſunt nata, negant quicquam a falſis intereſſe.* & epiſt. lib. 5. ad Att. *ſed planè gaudeo, quoniam τὸ νεμεσᾶν intereſt τοῦ φθονεῖν.*

Non ego inornata, & dom.] id eſt, non eſt ſatis in ſatyricis fabulis nullum verborum ornatum adhiberi, nullum nomen tranſlatum poni, omniaque propriè, & ſimpliciter dici: ſed alia ſunt pręſtanda. *dominantia nomina* accipe τὰ κύρια, id eſt, propria, quibus res quantum uis licet ſint obſcenę, propriè appellantur, & ſignificantur, qualia ſunt *mentula*, *cunnus*, actionis Venereę verbum, & alia ſimilia, quę me pudor enumerare vetat. nam mentulę nomen in membro illo corporis virilis ſignificando, dominatur: cetera, quibus interdum vtuntur poetę pudore adducti, *neruus, penis, trabs, ficula, columna, cauda ſalax, pyramis, palus*, ſunt tranſlata. ſolebant autem ſatyri illi in ſatyricis fabulis ſuo quanque rem, & actionem nomine, verboque appellare: neque eius rei, quam ſignificare vellent, turpitudinem, verborum tralatione, aut circuitione tegere: exempli cauſa, cum eam operam, quæ datur liberis procreandis innuebant, non alienis eam operam, ſed ſuis, & proprijs appellabant: quod quidem eò magis erat illis ignoſcendum, quòd extiterunt nonnulli philoſophi: ſed qui philoſophi? ij, qui in virtute ſummum bonum, & beatitudinem locant, voluptatis inimici, omnium vitiorum correctores, & caſtigatores, Stoici, in quam ſtatuerunt ſuo quanque rem nomine appellare licere. Itaque ex illorum ſchola manauit hoc σοφὸς ἂν εὐθυῤῥήμων ἔσῃ, vt teſtatur M. Tull. epiſto. quadam ad Papirium Pętum.

Nec ſic enitar tragico diff.] id eſt, nec ſic ſtudebo à grauitate, & granditate verborum, quibus vtuntur tragici poetę, atque à tragica magniloquentia

tia differre, vt nihil interſit vtrùm loquatur Dauus, & ceteræ perſonæ comicæ, & ſeruiles, an Silenus Bacchi ſeruus. *differre colori*, pro eo, quod eſt differre à colore, Horatianum. lege annot. ad Od. II. lib. 2.

Dauus'ne loquatur, & audax] ita reperi ſcriptum in duobus codicibus manuſcriptis non, *an audax*: & vt ita ſcribatur, ratio poſtulat. non enim ſignificat intereſſe vtrùm Dauus loquatur, an Pythias, ſed vtrum ſerui comici, quales ſunt Dauus ſeruus, & Pythias ancilla, an Silenus.

Pythias] ancilla apud Lucillium, ſeu aliquem veterem comicum.

Silenus] perſona Satyrica.

Ex noto fictum] è re nota effictum, atque expreſſum, non è re aliqua recondita, atque abſtruſa.

vt ſibi quiuis Speret idem, &c.] in epiſtola ad Florum libr. 2. ſuprà ad illum locum, *Ludentis ſpeciem dabit*, &c. diximus nonnulla, quæ ab hoc non ſunt aliena.

ſudet multùm] multùm laboris ſumat.

Auſus idem] expertus idem, conatus idem.

de medio ſumtis] non è longinquo arceſſitis, ſed è medio ſumtis.

Iunctura] compoſitio, ſtructura.

Siluis deducti] ſilueſtres Fauni in ſcenam producti: perſonæ ſatyricæ.

velut innati triuijs] velut nati in locis celeberrimis, & pœne dicam, in medio foro.

teneris] delicatis, mollibus, cultis, venuſtis, concinnis, comtis.

iuuenentur] verbum Græcũ fortaſſe exprimere voluit *νεανιεύεσθαι*. quod valet, rem aliquam præclaram quidem illam, & laudabilem gerere, ſed maiore animo, quàm conſilio: quod iuuenes ſolent. Vetat igitur Horatius, ne in fabulis ſatyricis Fauni nimium politis, & cultis verſibus iuueniliter exultent, ne've verba nimis obſcena, & flagitioſa loquantur.

crepent] loquantur, vt docuimus ad Oden XVIII. lib. I,

quibus eſt equus, & pater, & res] equites, & ingenui, & locupletes.

Nec, ſi quid fricti, &c.] nec, ſi quid probat aliquis de plebe, pauper, & egens, qui veſcitur cicere, & nucibus, &c. per emtorem ciceris fricti, plebeios, & vulgares homines ſignificat. ſic enim legendum eſt, non *fracti*, vt quidam corruperunt. emebat autem frictum cicer plebecula, vt eo intereà dum agebantur fabulæ, & quouis alio tempore ſolaretur, ac leuaret famem. Plaut. Bacch. *Tam frictum ego illum reddam, quam frictum eſt cicer*. & item alibi.

Aequis accipiunt animis] patienter audiunt, & probant. aſſume è ſuperioribus negationem, nec.

Pes citus] Od. XI. lib. I. *& in celeres iambos Miſit furentem*.

vnde etiam trimetris accr. n.] id eſt, iambus ex eo, quòd ita citus eſt, iuſſit iambeos verſus ſenarios, trimetros quoque nominari. Saty. X. lib. I. *Pollio Regum Facta canit pede ter percuſſo*.

Primus ad extremum ſimilis ſibi] qualis ille iambicus ſenarius apud Eurip. in Phœniſſis Ἐγὼ γὰρ ὔποτ' εἰς τόδ' εἶμι συμφορᾶς. & ille Hippol. Μεθῶσ' ἐπ' ἄλλον εἶμι βελτίω λόγον. qui toti ex iambis conſtãnt.

in iura paterna] in ſua iura recepit, vt ſpondeis locus eſſet in verſibus iambicis.

Commodus.] facilis, ſeſe accommodans, vt Od. VIII. lib. 4. *Donarem pateras, grataque commodus*, &c.

non vt de ſede ſecunda Cederet, a. q.] iambus (inquit) recepit ſpondeos in iura paterna, ſed non vt è ſecunda, aut quarta ſede depelli ſe facile pateretur:

iectur:

retur : quales ſunt trimetri Horatiani epod. *Quando repoſtum Cæcubum ad feſtas dapes.* & *Pecti nihil me ſicut anteà iuuat*, &c.

hic & in Atti, &c.] quemadmodum & in Terentianis, & in Plautinis. mirum eſt enim quantam ſibi poetę Latini in trimetris, & tetrametris licentiam permiſerint, ſat habentes, ſi in vltima ſede iambum ponant. in ceteris locis anapæſtum, ſpondeum, dactylum, tribrachum promiſcuè adhibentes.

Nobilibus] Petr. Victorius annot. in Cic. epiſt. 11. lib. 5. mauult hoc loco legi Mobilibus, propterea quòd Ariſtoteles *περὶ ποιητικῆς* ſcribit *τὸ ἰαμβικὸν, καὶ τετράμετρον, κινητικά*. Atqui nomen *κινητικά* non ſignificat mobilia, ſed vim mouendi habentia. Adiuuaret P. Victoriũ Ariſtoteles, ſi dixiſſet *κινητά*, id eſt, mobilia. *κινητικὰ* autem, & mobilia multum inter ſe diſcrepant. prętereà cum in trimetris Attij, & Ennij dicat Horatius raros iambos adhiberi, ſtabiles potius, quàm mobiles erant appellandi. pace igitur dixerim P. Victorij, ego vulgatam, & receptam ſcripturam cenſeo diligenter nobis eſſe retinendam, præſertim ab omnibus veterib. libr. comprobatam. cur autem nobiles dixerit Attij, & Ennij trimetros dicerem, niſi rem eſſe ſua ſponte notiſſimã, atque apertiſſimam putarem. ſic ſuprà Panętij libros *nobiles* dixit Od. xxix. libr. I.

In ſcenam miſſos, &c] trium verſuum deinceps ſequentium hęc ſententia eſt. Verſus iambicos in ſcenam productos, nimis tardos ſpondeorum interuentu, iambus raro adhibitus indicat, atque arguit, poetam vel nimium celeriter, & parum accuratè ſcripſiſſe, vel artem ignorare.

magno cum pondere] multis, & pluribus quàm par ſit, ſpondeis tardatos.

Premit] *ἀπὸ κοινοῦ* iambus. Verſus igitur iambici trimetri tardiores, id eſt, qui in ſecunda & quarta ſede iambos non habent, reprehenduntur vel tanquam celeriter, & negligenter ſcripti, vel tanquam ab indocto, & inſcio facti.

Non quiuis videt immod. poet.] duo ſunt, propter quę poetę negligenter ſcribant, & verſus iambeos faciãt nimis tardos, & diſſolutos : primum, quòd confidunt non omnes ſua errata cognituros : alterum quia etiam ſi virtutes, & errata poetarum nemo non facile ſit cogniturus, ſperant tamen fore, vt ſibi ignoſcatur. ſed non iccircò (inquit Horat.) negligenter, & mendosè, & licenter ſcribere debemus : immò potius nihil peccare in ſcribendo, & exiſtimare omnes errata noſtra, ſi qua ſint in ſcriptis noſtris, animaduerſuros : & ita demum tuti erimus: nequa ſperarem, nos impune peccaturos: & ita cauti erimus, cum ipſi ſpem omnem veniæ nobis præciderimus.

Et data Rom.] & data eſt venia poetis Romanis, qui trimetris, & tetrametris raros iambos interpoſuerunt, multaque alia peccarunt : ſed immeritò data.

indigna] qua indigni ſunt : quam non meruerunt.

Iccirco'ne vager. id eſt, iccirco'ne ſcribendi licentia abutar, quia non quiuis ita acutus, eſt, & perſpicax, vt errata animaduertat? iccirco'ne ſine arte, & minus accuratè ſcribere debeo ? M. Tull. in oratore perf. loquens de ſummiſſo genere dicendi, *Sunt enim quidam, ut ſcis, oratorij numeri, de quibus mox dicemus, obſeruandi ratione quadam, ſed alio in genere: in hoc omnino relinquendi: ſolutum quiddam ſit, nec uagum tamen, ut ingredi liberè, non ut licenter uideatur errare.*

an omnes] id eſt, an potius putare debeo, omnes mea peccata perſpecturos ? (hoc opponitur illi : *Non quiuis uidet immodulata poemata iudex.*) quòd ſi faciam, tutus ero : & cautus ero omni ſpe veniæ mihi ademta, ac præciſa. hęc autem, *extra ſpem uen.* reſpondent illis *Et data Romanis*, &c. Qui ſperat vel ſua peccata occulta, & incognita futura, vel ſe eorum veniam impetraturum, audacius

pec-

peccat: contrà, qui neutrum ſperat, cauet ſibi, ne quid peccet. at qui non peccat, ita demum tutus & cautus eſt. mendoſè in omnibus libris, legebatur *intra ſpem veniæ cautus* quæ ſcriptura mirè torſit eos omnes, qui in hanc epiſtolam, commentarios ſcripſerunt. ego autem coniectura ductus, & ab ipſius veritatis voce admonitus, locum corruptum emendaui.

Vitaui denique culpam] denique (inquit) non ſatis eſt non peccare, vt laudem, & præmium mereamur: ſed oportet rectè facere. tria enim ſunt, peccare, non peccare, rectè facere. qui peccat, pœnam meretur: qui non peccat, neq; pęnam, neque præmium meretur: qui rectè facit, is ſolus præmio dignus eſt. huic loco ſimile eſt illud Plautinum in Trinummo. *Si quid amicum erga benè feci, aut conſului fideliter, Non videor meruiſſe laudem, culpa caruiſſe arbitror.*

At veſtri proaui] ita reperi ſcriptum in omnibus libris calamo exaratis, & in aliquot impreſſis, & ita legendum eſſe probat P. Victorius hoc argumento, quòd Horatius proauos liberos, aut ingenuos habere non potuerit, quippe qui ex patre libertino natus eſſet.

nimium patienter vtrunque] nimium patienter, ac, pęnè dicam, ſtultè vtrunque mirati ſunt in Plauto, numeros, & ſales: quia neque eius verſus ſatis numeroſè ſcripti ſunt, & ſales nonnulli ſunt ſcurriles, alij leues, & frigidi, alij obſceni.

Si modò ego, & vos Scim. inurb.] hoc ad ſales pertinet: ſignificat autem, ſales Plautinos inurbanos, & illepidos eſſe. ſic quidam putant ſuprà epiſt. ad Auguſtum, Plautum reprehendi. *Aſpice, Plautus Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,* &c.

Legitimùmq; ſonum digitis c.] hoc ad verſus referendum, quos non ſatis accuratè factos, neque ſuis ac legitimis numeris aſtrictos, ſed diſſolutos eſſe iudicat.

digitis.] ſolemus enim digitis verſuum ſyllabas, & numeros metiri: quanquam, qui ſunt in hoc genere exercitati, digitos adhibere ad cognitionem, iudiciumque huius rei neceſſe non habent, cum aures doctæ, & tritæ hoc facile per ſe præſtare poſſint. Nam *ut Seruius ille Papirij Pæti frater facile diceret poterat, hic verſus Plauti non eſt, hic eſt, quod tritas haberet aures notandis generibus poetarum* (inquit M. Tullius epiſtol. quadam ad Papirium Pętum) ita & aures callidæ ſtatim ſentiunt ſine opera digitorum, quis verſus ſuis numeris conſtet, quis non. Itaque idem M. Tull. mali poetæ eſſe putat verſuum peccata digitis dimetiri: ſignificans, hominem exercitatum ea ſolis auribus explorare poſſe.

Theſpis] Theſpin alij primum tragœdiæ inuentorem fuiſſe narrant, quod probat hic Horatius, alij ab Epigene ſecundum, alij decimum ſextum tragicum numerant: vide Suidam.

plauſtris vexiſſe] antequam ſcena eſſet inuenta. Theſpis in plauſtris tragœdias docebat, idemque agebat. quod teſtatur Ariſtoteles lib. 3. de arte dicendi *ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον*. & Plutarchus in vita Solonis his verbis *ἐθεάσατο τὸν Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς*. confirmat ipſe Horatius verſu proximo.

Quæ canerent, agerentq;] canebant igitur, & agebant ipſi poetæ ſua poemata nullis alijs adhibitis hiſtrionibus, ſeu actoribus. Iam, quòd ait eos fecę perunctos egiſſe, ex eo tragœdiæ nomen impoſitum eſſe pleriq; tradiderunt: quanquam alij ab hirco ductum eſſe malunt quod videtur probare Horatius illo verſu ſupra *Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum*, &c.

peruncti fecibus ora.] ex quo *τρυγοδαίμονας* appellat poetas Ariſtophanes Nεφελ. quoniam (inquam) fece peruncti, ne agnoſcerentur, ſua poemata

e plau-

è plauſtris canebant. vnde prouerbium è *plauſtro loqui*, quod eſt impudenter maledicere. hoc autem faciebant poetæ comici.

Poſt hunc] Ariſtoteles in lib. περὶ ποιητικῆς, (quem locum ſuprà attigimus) ſcribit Aeſchylum hiſtriones duos inſtituiſſe, cum anteà vnus eſſet duntaxat: chori perſonarum numerum minuiſſe: actorem primarum partium introduxiſſe. Idem ibidem paulo poſt negat ſciri, quis perſonas, aut prologos, aut multitudinem actorum, & quæ ſunt huius generis, inuenerit. quæ videntur inter ſe pugnare: verba Ariſtotelis ſunt hæc τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἠγνόηται. ſed fortaſſe πρόσωπα nominat Ariſtoteles, quæ alio nomine προσωπεῖα dicuntur: quas hic Horatius perſonas appellat: id eſt, vultus fictos, & ſimulatos: quibus vera hiſtrionum facies tegitur: quibus qui putant non eſſe vſos veteres, falluntur. Demoſth. περὶ παραπρεσβ. παρεστηκότος τοῦ καταράτου Κηρυβίωνος, ὃς ἐν ταῖς πομπαῖς ἄνευ τοῦ προσωπείου κωμάζει.

& modicis inſtrauit pulp.] pulpitum pars eſt ſcenę. itaque per pulpitum totam ſcenam ſignificari puto. ſcenam (inquit) modicam deſcripſit.

Succeſſit vetus his com.] ſignificat etiam veterem comœdiam tragędia eſſe poſteriorem. De vetere comœdia loquitur etiam ſatyra x. libr. I. *Illi, ſcripta quibus comœdia priſca viris eſt*, & ſaty. IIII. eiuſd. *Eupolis, atque Cratinus, Ariſtophanesq; poetæ, Atque alij, quorum comœdia priſca virorum eſt*,

ſed in vitium] dicendi libertas modum ſuperauit, & extra fines ſuos egreſſa in maledicentiam non ferendam erupit. ſic epiſt. ad Auguſt. *donec iam ſæuus apertam In rabiem verti cœpit iocus, & per honeſtas Ire domos impune minax: doluere cruento Dente laceſſiti*, &c.

lex eſt accepta] tale eſt illud loco ſuprà commemorato. *quin etiam lex, Pœnaq; lata, malo quæ nollet carmine quenquam Deſcribi.*

Prætextas] in quibus inducuntur perſonæ Romanę publicæ, nobiles, graues, honoratæ, conſulares, prætorię, & ſimiles.

docuere] ſic loquuntur Græci, quos poſtea ſecuti ſunt Latini: M. Tull. in Bruto. *Atqui hic Liuius, qui primus fabulam C. Clodio, & M. Tuditano Coſſ. docuit.* Idem in Catone maiore *Vidi etiam ſenem Liuium, qui cum ſeptem annis antè, quàm ego natus ſum, fabulam docuiſſet*, &c.

togatas] tabernarias, in quibus humiles, & plebeię, & priuatę perſonę ciuium Romanorum, inducuntur: & ita cum comœdijs comparantur eiſque altera ex parte reſpondent. per togatas, tabernarias ſignificat, cum tamen prætextę equè, vt tabernarię, ſint togatę, quia in vtriſque perſonę ciuium Romanorum intercedunt.

ſi non offenderet] id eſt, niſi vnuſquiſque poetarum ſua ſcripta grauatè limaret, eorumque editionem in aliud tempus differret. ſic epiſt. ad Auguſt. *Sed turpem putat in ſcriptis, metuitq; lituram.*

& mora.] ſic infrà. *nonumq; prematur in annum.*

Pompilius ſanguis] vos Piſones, qui à Numa Pompilio originē ducitis. Fuluius Vrſinus vir tùm in Latinis, tùm in Grecis litteris admodum exercitatus, cum eſſem Romæ, nummum argenteum mihi oſtendit: cuius in antica parte Numæ nomen erat expreſſum: in poſtica, Cn. Piſonis pro quęſtore, & nomen, & caput. quod ideò notandum duxi, vt quaſi oculis cernat lector quamobrem Piſones Pompilius ſanguis à Flacco dicantur.

atque Præſect. decies non caſtig.] id eſt, non perfectiſſime, accuratiſſimeque poliuit. à marmorarijs opificibus ducta tralatio eſt, vt ſup. annotauimus epiſt. ad Aug. *Præſectum* autem legendum, nón perfectum, & ita ſcriptum ſe

kkk reperiſſe

reperiſſe in libro quodam manu ſcripto Venetijs aſſeuerauit mihi Muretus: quam ſcripturam vnus liber Vaticanus poſtea comprobauit. præſecare vngues autem propriè dicimus. ex quo *præſegmina*. Plaut. Aulul. *Quin ipſe pridem tonſor vngues demſerat: Collegit omnia, & abſtulit præſegmina.*

Ingenium miſera quia fort.] deridet eos, qui, quòd poetas natura, non arte valere, furoreq; quodam excitari putet Democritus, ideirco immunditia, illuuie, ſquallore, feritatem quandam, & inhumanitatem præ ſe ferunt, ſolitudinem ſequuntur, celebritatem fugiunt. Idem, quod Horatius, de Democrito ſcribit M. Tullius lib. 1. de diuinatione his verbis. *negat enim ſine furore Democritus quenquam poetam magnum eſſe poſſe.* & lib. 2. de orat. ad Q. Frat. *Sæpe audiui, poetam bonum neminem (id quod à Democrito & Platone in ſcriptis relictum eſſe dicunt) ſine inflammatione animorum exiſtere poſſe, & ſine quodam afflatu quaſi furoris.* Plato in Ione πάντες οἵ τε τῶν ἐπῶν ποιηταὶ οἱ ἀγαθοὶ, οὐκ ἐκ τέχνης, ἀλλ' ἔνθεοι ὄντες, καὶ κατεχόμενοι πάντα ταῦτα τὰ καλὰ λέγουσι ποιήματα, καὶ οἱ μελοποιοὶ οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες, οὐκ ἔμφρονες ὄντες τὰ καλὰ μέλη ταῦτα ποιοῦσιν, ἀλλ' ἐπειδὰν ἐμβῶσιν εἰς τὴν ἁρμονίαν, καὶ εἰς τὸν ῥυθμὸν, βακχεύουσι. Idem in Phedro Socratem ſic facit loquentem. ὃς δ' ἂν ἄνευ μανίας μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται &c. nam hunc locum produximus ſuprà Od. 111 I. lib. 3. ibi; *an me ludit amabilis inſania?* id eſt, *qui autem ſine Muſarum furore ad fores poeticas acceſſerit perſuaſum habens fore, vt arte idoneus poeta euadat, & ipſe imperfectus erit; & eius poeſis ſani hominis, ab inſanis, & furioſis ſtatim obſcurabitur.* Idem lib. 4. de legibus ait poetam in Muſæ tripode ſedentem mentis compotem non eſſe. Atque hanc quæſtionem vtrùm poeta natura, an arte valeat, mox expediet Horatius. Pindarus autem naturam doctrinæ ſemper anteponit, & naturam ſine doctrina præſertim in poeta plurimum, atque adeò omnia poſſe dicit, his verbis. σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φυᾷ· μαθόντες δὲ λάβροι παγγλωσσίᾳ κόρακες ὥς, γαρύετον Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον, id eſt, *ſapiens eſt is, qui multa ſcit natura: qui didicerunt autem, tanquam corui linguæ volubilitate, & inani ſtrepitu cum Iouis aui voce contendunt.*

& excl. ſanos Helicone] id eſt, ſanos negat, bonos poetas eſſe poſſe.

balnea vitat.] non lauat. immundus illuuie eſt. alij ad celebritatem loci referunt. à quibus diſſentio.

pretium] γέρας. epiſt. ad Sequam lib. 1. *aut virtus nomen inane eſt, Aut decus, & pretium recte petit experiens vir.*

Si tribus Anticyris, &c] ſi caput nulla quantumuis multa ellebori copia ſanabile, nunquam tondendum curauerit, vt capillo ſuprà modum producto, truculentiore ſit aſpectu, inſaniq; speciem pręſe ferat. in Anticyra inſula naſcitur elleborus. ſaty. 111. lib. 2. *Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.*

O ego læuus] ſtultus, σκαιός. diximus ſup. ad Mæcen. 11.

Qui purgo bilem] ſecutus ſum eam ſcripturam, quę reperitur in quibuſdam codicib. manu ſcriptis: quamq; Romulus Amaſęus confirmauit mihi aliquando ſe reperiſſe, cum diceret, alteram *Qui purgor bilem*, ſibi videri corruptam. Et certè neque Græcum, neque Latinum eſt hoc loquendi genus. Nam ita quidem loquuntur Greci καθαίρομαι τὸ σῶμα, τὴν κεφαλὴν, τὴν ψυχὴν, id eſt, purgor corpus, caput, animum: ſed καθαίρομαι τὴν νόσον, ἢ τὴν χολὴν non dicunt, ſed potius καθαίρομαι τῆς νόσου, ἢ τῆς χολῆς, id eſt, purgor morbi, aut bilis: quo modo & Horat. ſuprà locutus eſt ſaty. 111. lib. 2. *Et morbi miror purgatum te illius.* vſitatius tamen dicimus Latinè *purgor morbo, vitio, atra bile,* & ſimil. Itaque putaui aliquando hoc loco legendum, *Qui purgor bilis, ſeu bilis,* &c. eamq; ſcripturam repoſuiſſem, niſi temeritatis, aut arrogantię crimen reformidaſ-

midaſſem, ſi ſine librorum veterum auctoritate lectionem vulgatam immutaſſem. quam tamen meam coniecturam velim conſideret lector, Nunc huius lectionis, quam ſecutus ſum, rationem, non eſt, quòd pluribus verbis explicem. ſic enim Græci loquuntur *καθαίρειν χολήν*, vt Paull. Aegineta lib. 7. *σκαμμωνία παραπλησίως ἐλλεβόρῳ καθαίρει, καὶ μᾶλλον τὴν ξανθὴν χολήν*. Galen. libello *τίνας δεῖ καθαίρειν. οὕτω δὲ καὶ γυναῖκά τινα, &c. ἰασάμην ἰσχυρῶς κενώσας διὰ φαρμάκου καθαίροντος μέλαιναν χολήν*. id eſt, *Ita autem & mulierem quandam, &c. ſanaui, cum eam acriter exinaniſſem pharmaco atram bilem purgante.*

Nil tanti eſt] id eſt, nihil tanti æſtimo, vt eius obtinendi ſtudio, & cupiditate incenſus, inſanire velim, nedum tanti poemata faciam. ſic loquuntur boni ſcriptores. M. Tull. lib. 3. epiſtol. ad Attic. *Quare, mihi crede, φιλοσοφῶμεν. iurato tibi poſſum dicere, nihil eſſe tanti.* Idem offic. 2. *eſt ergo ulla res tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut uiri boni & ſplendorem, & nomen amittat?* Idem pro Q. Roſc. comœdo. *ſed tamen cur ipſe* H-S I ↄ ↄ ↄ. *tam uehementer concupieris, quæro: nam tibi M. Perperna, C. Piſo certè tanti non fuiſſent, ut ſocium fraudaretis.* Tibull. lib. 2. eleg. III. *Haud impunè licet formoſas triſtibus agris Abdere. non tanti ſunt tua muſta pater.* huius contrarium eſt illud æquè vſitatum, *eſt tanti*, id eſt, tanti facio, non minoris æſtimo. M. Tull. de ſignis, *Tum iſte ab equite R. ſplendido & gratioſo, Cn. Calido, cuius filium ſciebat ſenatorem populi R. & iudicem eſſe, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert. Imprudens hunc incidi: emit enim, non abſtulit. nollem dixiſſe, iactabit ſe, & in his equitabit equuleis. emi, pecuniam ſolui. credo etiam tabulæ proferentur. eſt tanti: cedò tabulas.* cuius loci hæc ſententia eſt: dixi Verrem equuleos illos argenteos à C. Calidio abſtuliſſe. negat Verres, aitq́; ſe emiſſe, pecuniam ſoluiſſe, tabulas prolaturum. *eſt tanti*, id eſt, tanti facio, crimen hoc abs te diſſolui, & dilui, quanti facerem in te maximi valere, dummodo tabulas proferas. tam multa enim, & grauia me ex tuis tabulis, ſi proferantur, crimina aduerſus te tracturum eſſe confido, vt facilè patiar, hoc crimen abs te dilui, & vt mihi ſit optabile huius criminis Calidiani facere iacturam. & 1. Catilinaria. *ſed eſt tanti, dummodo iſta tua priuata ſit calamitas, et à reip. periculis ſeiungatur.* quem locum ex vetuſtis codicibus emendauit M. Ant. Muretus, cum vulgo legeretur *ſed non eſt mihi tanti*, eumq́; eruditiſſimè explicauit.

ergo fungar vice cotis] ego igitur locum cotis obtinebo: ego cotis munus obibo, quæ ferrum acuere poteſt, cum vim ſecandi ipſa non habeat. hoc idem de ſe dicere ſolebat Iſocrates: & aliquando interrogatus cur cum alios artem dicendi doceret, ipſe taceret, reſpondit, *καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξέα, καὶ τμητικὸν ποιοῦσι*. id eſt, etiam cotes ipſæ quidem ſecare non poſſunt: ſed ferrum acutum, & ad ſecandum aptum efficiunt.

opes] opes poeticæ, id eſt, res & facultas poetica.

formet] erudiat, expoliat, informet. lege annot. ad Od. x lib. i. ad illum locum, *Voce formaſti.*

error] errorem videtur hic pro errato, ſeu peccato vſurpare, quod *ἁμάρτημα* nominant Græci, cùm erroris nomine tamen longè aliud ſignificetur. *error* enim imprudentis, & ignorantis eſt ferè, aut certè falſa opinione ducti, ſine culpa: erratum autem & ſcientis eſt, & culpa non caret. exemplis hoc fiet clarius. Cic. pro Murena. *non patiar te in tanto errore uerſari.* Idem lib. 2. de orat. *natura enim noſter nos delectat error.* Idem pro Cæcinna, *Nonnunquam honeſto, ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci ſolet.* Idem epiſtola ad Seru. Sulpicium lib. 4. *certè ſimilis in utroque noſtrum, cum optimè ſentiremus, error fuit.* Idem ad Q. Metellum Q. F. lib. 5. epiſt. *Hoc in ſermone, cum à me exponeretur. quæ mea expectatio*

fuiſſes orati nis tuæ, quantaq; in errore uerſatus eſſem, uiſa eſt oratio mea non iniucunda, &c. Horat. epiſt. ad Iul. Florum lib. 2. *Et demtus per vim mentis gratiſsimus error.* Ego igitur exiſtimauerim hoc loco errorem, non erratum, ſed diſceſſum quendam, & declinationem à virtute, & officio ſignificare, quæ ex imprudentia, aut incuria nata ſit. quo modo ſi accipiamus, ſeruabitur huius vocis ſignificatio vſitata.

Socraticæ chartæ] per chartas Socraticas non ſignificat libros à Socrate ſcriptos, cum ille nihil ſcripſerit, ſed à Platone, Aeſchine, Xenophonte, & ceteris eius auditoribus, ac diſcipulis, & qui ab eis orti ſunt.

Verbaq; prouiſam rem] quidam libri vulgati habent *præuiſam* mendosè. veteres quidam omnes *prouiſam.* Sic locutus eſt epiſt. ad Loll. 2. *Sit bona librorum, & prouiſæ frugis in annum Copia.* Quòd autem ad huius loci ſententiam attinet, ſimilia ſunt ea, quæ ſcribit Cicero lib. 3. de orat. his verbis, *Rerum enim copia uerborum copiam gignit: &, ſi eſt honeſtas in rebus ipſis, exiſtit ex rerum natura quidam ſplendor in uerbis.*

exemplar vitæ, morumq;] veram, & perfectam ſpeciem vitæ humanæ, morumque intueri, quam imitando exprimere, & ſimulare conetur.

imitatorem] poetam, μιμητήν. nihil enim aliud eſt poeſis, quàm μίμησις, id eſt, imitatio: quod Plato, & Ariſtot. tradiderunt, vt mox dicemus. Atque eò maximè admirabilis eſt Homerus, quòd nihil eſt in huius vitæ conſuetudine, moribusque communibus poſitum, quod non aptiſſimè, ac pœnè dicam, diuinè expreſſerit.

Interdum ſpecioſa locis] id eſt, interdum fabula, quæ aſperſa, & ornata eſt ſententijs è philoſophia petitis, & locis communibus, & quæ habet ἤθος, (ſic enim loquitur Ariſtot. lib. περὶ ποιητ.) id eſt, quæ ſcitè mores exprimit (mores autem perſonarum benè exprimit, quę conſilium, & voluntatē cuiuſque aperit, ac declarat) talis igitur fabula magis delectat populum, etiam ſi non ſit admodū venuſta, nec polita, nec grauis, nec artificioſa; quàm politiſſimi, & cultiſſimi verſus nulla ſententia ſubiecta, neque perſonarū decoro ſeruato, neque hominum moribus expreſſis. *locis* autem legendum potius, quàm *iocis*, hanc ſcripturam confirmātibus vetuſtis codicibus omnibus, Porphyrioneque, & Acrone comprobantibus. Quid ſint porrò loci cōmunes, ex M. Tullio intelligere licet, cuius hæc ſunt verba in Bruto. *ſcriptasq; fuiſſe, & paratas a Protagora rerum illuſtrium diſputationes, quæ nunc communes appellantur loci.* Idem in orat. perf. *Nec verò dialecticis modò ſit inſtructus ſed habeat omneis Philoſophiæ notos, & tractatos locos. Nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patriæ, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de uirtutibus, aut uitijs, nihil de officio,* &c. *ſine ea, quam dixi, ſcientia grauiter, amplè, copioſè dici, & explicari poteſt.* Idem ibid. *Quàm enim indecorum eſt, de ſtillicidijs cum apud unum iudicem dicas, ampliſsimis uerbis, & locis uti communibus. de maieſtate uerò populi Ro. ſummiſsè, & ſubtiliter?* Iam quòd Ariſtoteles in lib. περὶ ποιητ. eam fabulæ partem, quam ἦθος, id eſt, mores appellat, ait minus valere ad delectandum, quàm περιπετείας, & ἀναγνωρίσεις, non pugnant illa cum his, neque ad hoc inſtitutum pertinent.

nullius Ven] nullius venuſtatis, nulliusque elegantiæ. ſup. *Ordinis hæc uirtus erit, & Venus.*

ſine pondere] verborum.

Quam verſ. inop. rer.] id eſt, quàm verſus inanes, & ſententiarum expertes, etiam ſi ſint cultiſſimi, & politiſſimi. Vir quidā doctus exiſtimabat hunc verſum ita legendum, *Quàm uerſus inopes morum, nugæq; canoræ.* id eſt, quàm verſus lepidiſſimi, & cultiſſimi nullis locis communibus illuſtrati, & inanes.

nugæq; canoræ] verſus leues, quantumuis modulati, & numeroſi.

ore rotundo] id eſt, rotundè, preſsè, enucleatè, eleganter, ſuauiter: non putidè, non ineptè, non obſcurè, non hiulcè, non aſperè. vide annot. ad illum locum ſaty. v I I. lib. 2. *totus teres, atque rotundus.*

Romani pueri] Romanos cum Græcis conferens ait, hos nulli rei ſtudere, præterquàm laudi: illos autem omne ſtudium ſuum ſtatim à puerili ætate in quæſtu, & re augenda collocare: quod cum ita ſit, non eſſe mirum, ſi poetæ præſtantes non euadant.

aſſem Diſcunt in partes diducere] de aſſe, & eius partibus lege Varr. lib. 4. de ling. Lat. & Budæum noſtrum.

heus] ita legendum, non heu, neque hem, neque oe, vt habent mendoſi codices.

ærugo] æruginem appellat per translationem, immodicum pecuniæ, & lucri ſtudium, propterea quòd eo, tanquam ærugine quadam, ingenia præclara, & ad res maiores nata, corrumpuntur, ac deprauantur. at ſaty. I I I I. lib. 1. per æruginem, inſidioſam quandam, & ſimulatione officij inuolutam maleuolentiam ſignificat. *hic* (inquit) *nigræ ſuccus lolliginis, hæc eſt Aerugo mera*: quoniam videlicet talis animi affectio non aliter, quàm ærugo, amicitiæ vitium, peſtis, ac venenum eſt. Victruuius lib. 7. cap. x I I. & lib. 8. cap. I I I. docet quomodo fiat ærugo.

linenda cedro] digna, quæ ſeruetur diutiſſimè incorrupta: digna, quæ nunquam conſumat vetuſtas, & quæ perpetuò viuant. nam, quę ſucco, aut oleo cedrino linuntur, non putreſcunt. lege Plin. lib. x v I. cap. x x x I x. & Dioſcor. lib. 1. cap. L x x x I x. vbi ille dicit eam vim in cedro ineſſe, vt corpora mortua conſeruet, viua corrumpat: atque iccircò *τῶν νεκρῶν ζωὴν*, id eſt, mortuorum vitam appellari.

leui cupreſſo] inuolucro expolito, aut capſa ex cupreſſo. de qua eadem ferè dicuntur, quę de cedro. vide annotata ad Od. x I I I I. lib. 2.

Aut prodeſſe volunt] poemata (inquit) alia vtilia ſunt duntaxat, alia iucunda: alia & vtilia, & iucunda.

Quicquid præcipies] hoc pertinet ad ea poemata, quæ proſunt tantùm.

breuis] ita tamen, vt tantum ſit verborum, quantum ſit neceſſe: vt ſup. *breuis eſſe laboro, obſcurus fio.*

percipiant a. d. t. q. fid.] aptè verba ſuis nominibus iunxit. dociles ſe prębeant in percipiendo: fideles in tenendo. aduerbium *cito* autem, coniungendum cum verbo *percipiant*, non cum voce *dicta*.

Omne ſuperuacuum] translatum à vaſe pleno: ex quo, quicquid ſuperat, effluere ſolet.

Ficta voluptatis c. ſ. p.] hoc ad eos, qui delectare ſtudent tantùm. ſic Ariſtoteles lib. *περὶ ποιητικῆς*, poetam ſequi probabilia, quæ nec eſſe, nec fieri poſſint, ait oportere potius, quàm improbabilia, quę fieri poſſint verba Ariſt. ſunt hæc, *πρός τε γὰρ τὴν ποίησιν αἱρετώτερον πιθανὸν ἀδύνατον, ἢ ἀπίθανον δυνατόν.*

Neu pranſæ Lamiæ] ne've fingat poeta ex aluo Lamię, quæ puerum deuorarit, eundem puerum viuum extrahi. Præter ea, quæ vulgò traduntur, & narrantur de Lamijs, Ariſtot. lib. 7. de morib. ad Nicom. ſcribit mulierem quandam fuiſſe in Ponto, quæ mulierum grauidarum aluos aperiret, & perſecaret, pueroſq; inde tractos deuoraret. Sed de Lamia vide Diodor. Sicul. lib. 20. & Ariſtophanis interpretem in Veſp.

Centurię ſeniorum] ætate grandes, & ſenes poemata inutilia, & ad ſo-

lam

Vt pictura, poeſis.] Plato libr. 10. de rep. poetas pictoribus ait eſſe ſimiles, docetque vtroſque in animantibus, & rebus inanimis imitandis, atque exprimendis eſſe occupatos. Idem ſcribit pluribus verbis Ariſtoteles in lib. περὶ ποιητικῆς. adde illa Plutarch. lib. πῶς δεῖ τὸν νέον, &c. ἀκούειν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιστήσωμεν αὐτὸν ἅμα τῷ προσάγειν τοῖς ποιήμασιν ὑπογράφοντες τὴν ποιητικὴν, ὅτι μιμητικὴ τέχνη, καὶ δύναμίς ἐστιν ἀντίστροφος τῇ ζωγραφίᾳ, καὶ μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ θρυλλούμενον ἀκηκοὼς ἔστω, ζωγραφίαν μὲν εἶναι φθεγγομένην τὴν ποίησιν· ποίησιν δὲ σιγῶσαν τὴν ζωγραφίαν, &c. id eſt, *Praeterea admoneamus eum eo ipſo temporis puncto, quo ad poemata audienda admonemus, deſcriptione quadam facta, poeticam altera ex parte picturæ reſpondere: neque illud ſolum omnium ſermone uſurpatum audiuerit, picturam eſſe poeſim loquentem: poeſim autem tacitam picturam: ſed*, &c. M. Tull. Tuſc. v. *Traditum eſt etiam Homerum cæcum fuiſſe: at eius picturam, non poeſim uidemus.*

erit, quæ ſi propius ſtes, Te c. m. & q. ſ. l. a.] ſic eſt diſtinguendus hic locus *Vt pictura poeſis. erit, quæ, ſi propius ſtes*, &c. id eſt, alia reperietur (inquit) pictura, quæ primis, ac rudibus lineamentis tantùm conſtat: pictura adumbrata, non expreſſa: quam Græci σκιαγραφίαν appellant. hæc procul ſpectata, laudari poteſt: alia, quæ ſuis coloribus expreſſa, & exquiſitis, accuratiſque pigmentis illuſtrata eſt. hæc propius ſpectari debet. Idem de poeſi ſentiendum. alia eſt enim, quæ quaſdam vmbras, & receſſus habet tantùm, neque admodum illuſtribus coloribus veſtita eſt: alia eſt accurata, & exquiſito artificio elaborata. Videntur mihi ad hunc locum pertinere ea, quæ ſcribit Ariſtoteles libr. 3. de arte dicendi, vbi docet dictionem (quam ille λέξιν nominat, id eſt, dicendi rationem) aliam eſſe ſcriptioni accommodatam, & tanquam pictam: aliam concertatoriam, & forenſem, & geſtu actoris egentem. paulo pòſt ſcribit ille, concionale dicendi genus adumbratę picturæ ſimile eſſe, propterea quòd, quanto maior ſit multitudo, tanto longius ſpectari videtur orationis figura. Quapropter ſubtilitas, & limata (vt ita dicam) tenuitas, ſuperuacanea eſt, & deterior videtur in vtroque. Iudicium autem ſubtiliorem dictionem deſiderat, multoque magis, ſi apud vnum iudicem cauſa agatur. ineſt enim minimum in actione, & geſtu. Nam facilius ſpectari poteſt id, quod rei proprium eſt. omne autem alienum, & contentionis ſtudium abeſt. verba Ariſtotelis ſunt hæc. ἡ μὲν οὖν δημηγορικὴ λέξις, καὶ παντελῶς ἔοικε τῇ σκιαγραφίᾳ. ὅσῳ γὰρ ἂν πλείων ᾖ ὁ ὄχλος, πορρώτερον ἡ θέα. διὸ τὰ ἀκριβῆ περίεργα καὶ χείρω φαίνεται ἐν ἀμφοτέροις. ἡ δὲ δίκη, ἀκριβέστερον. ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἑνὶ κριτῇ. ἐλάχιστον γάρ ἐστιν ἐν ὑποκρίσει εὐσύνοπτον γὰρ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον τοῦ πράγματος, καὶ τὸ ἀλλότριον καὶ ὁ ἀγὼν ἄπεστι.

Hæc amat obſ. volet hęc ſub.] alia picturæ diſſimilitudo. amat porrò ea pictura locum obſcurum, quæ deterior eſt: altera autem, quę in luce ſpectari non recuſat, longè ſcilicet melior eſt.

repetita] iterum, atque iterum, & ſæpius ſpectata.

Fingeris] conformaris, inſtitueris, vt ſup. epiſto. 11. libr. 1. *Fingit equum.* & Od. vi. lib. 3. *fingitur artibus.*

Tolle] ſume, vt epiſt. vi. lib. 1. *partem, uel tolleret omnes.*

certis medium, & tolerab.] id eſt, certas res eſſe in quibus medium locum obtinere conceditur, & in quibuſdam rebus mediocritatem eſſe laudabilem, & ferri poſſe. ſed mediocritatem in poeta neque eſſe laudabilem, neq; condonari ſolere: quod ſimile eſt, ac ſi diceret, poetam vel excellere, vel ab eo ſtudio deſiſtere, nomenque poetæ æquo animo amittere oportere. Videtur aliter ſentire M. Tull. in orat. perfecto his verbis: *Nã in poetis non Homero ſoli locus eſt (ut*

de

de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, ſed horum uel ſecundis, uel etiam infra ſecundos.

tolerabile] id eſt, (vt ita dicam) tolerabilitatem.

conſultus iuris, & actor cauſ. m. a.] redde ſuum cuique, hoc modo: iuriſconſultus aliquis neſcit, quãtum Aulus Caſcelius: actor cauſarum quiſpiam abeſt ab eloquentia Meſſallę Coruini: vterque tamen in pretio eſt, etiamſi non ſit ſummus.

columnæ] ad quas proſtant libri, vt ſaty. IIII. lib. I. *Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos. neſcit* autem legendum, vt habent o. l.v.

Vt gratas inter menſas, &c.] probat id, quod modò dixit, tribus ſimilibus. Nam hi verius cohærent cum ſuperioribus. Quo modo (inquit) ſi quis in conuiuio ſymphoniam aliquam incõditam, immodulatam, ineptam, diſcordem adhibeat: ſi vnguentum ingrati odoris, nulliusq; pretij: ſi papauer cum amaro, & deterrimo melle: offendat conuiuas, quia his poterant carere, neque hæc magnopere requirebant. ſic poema, cum ſit ad delectationem comparatum maximè, ſecundo loco ad vtilitatem, ſi paulùm modò abſit à perfecto, deterrimum eſt.

ſymphonia diſcors] *συμφωνία, ὁμολογία τις,* (inquit Plato,) *ὁμολογίαν δὲ ἐκ διαφερομένων, ἕως ἂν διαφέρωνται, ἀδύνατον εἶναι,* id eſt, ſymphonia, ſeu concentus, conſenſus eſt quidam. vt ſit autem conſenſus, ex rebus diſcordibus, quandiu diſcordant, fieri non poteſt.

Si paulum ſummo diſceſsit] duo Vat. & Torn. habent *deceſsit.*

duci] traduci: vel produci, extrahi.

Ludere q. n.] ludendi verbo hæc omnia ſubijciuntur, luctari, haſtam iacere, currere, ſalire, & ſimilia, quę exercebantur in campo Martio. In ceteris artibus (inquit) & certaminibus nemo ſe ſcire profitetur, quod ignorat, ne ſit ridiculus: in poetica volunt omnes videri aliquid eſſe.

diſciue] de diſco vide annot. ad Od. VIII. lib I.

trochiue] ſup. Od. XXIIII. lib. 3. trochum, Græcum nominat. quem putant nonnulli *βέμβικα* vocari à Græcis: ſed non ita eſt. *βέμβιξ* enim turbo appellatur à Latinis. trochus Græca vox eſt, quę rotam Latino nomine valet: qua ſe exercebant pueri in Græcia.

Ne ſpiſſæ r. t. i. c.] ne ſpectatores frequentes, qui circùm ſtant, irrideant ludendi imperitum, idque impune.

tollant riſum] cachinnentur. vt ſuprà *Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.*

Qui neſcit, verſ. t. a. ſ.] ſimile eſt illud epiſto. ad Auguſt. *Nauem agere ignarus nauis timet. abrotonum ægro Non audet, niſi qui didicit, dare, quod medicorum eſt Promittunt medici, tractant fabrilia fabri: Scribimus indocti, doctiq; poemata paſſim.*

cenſus equeſtrem S.] cenſus participium vocis, & ſignificationis patientis. cenſus igitur ſummam equeſtrem intelligendus, qui dum cenſetur, repertus eſt habere in bonis quadrigenta millia æris, qui cenſus erat equeſtris, vt ſciunt omnes. eodem participio vtitur & M. Tull. pro Arch. poeta. *cenſus tantummodò indicat eum, qui ſit cenſus, ita ſe iam tum geſsiſſe pro ciue:* & Verr. III. *ſanxit in poſterum, qui poſt eos Cenſores cenſus eſſet, ne quis heredem virginem, ne ue mulierem faceret.* Aiunt Laberium mimographum his verbis deſcribi, ac notari.

Tu nihil inuita dices ſ.] Minerua artibus omnibus præeſſe exiſtimatur, vt ſuprà annot. ad Od. XIII. lib. 3. *inuita Minerua* prouerbium eſt: quod explicat M. Tull. offi. lib. I. his verbis. *ex quo magis emergit, quale deceat: nam illud, ideo*

quia

quia nihil decet inuita (ut aiunt) Minerua, id eſt, aduerſante, et repugnante natura. ſed huius loci hæc ſententia eſt. Non dubito equidem, quin tu nihil ſis dicturus, aut facturus inuita Minerua, id eſt, ego te quidem ſcio omnia aptè, decorè, venuſtè, doctè, ſapienter dicturum, ac facturum. noui enim iudicium tuum, noui mentem, & prudentiam tuam. verùm tamen, ſi quid olim ſcripſeris, caue iudicio tuo tantopere confidas, vt Mecij, & patris tui, & meam ſententiam non exquiras, aut nobis de tuis ſcriptis iudicandi poteſtatem non permittas. legendum autem *facies'ue:* & ita lib. manuſcripti.

Meci] Sp. Mecij Tarpę critici: de quo ſatyr. x. lib. I. *Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa.* & M. Tull. epiſt. ad Marium lib. 7. *Nobis autem erant perpetienda, quæ Sp. Mecius probauiſſet.*

nonumque prematur] ſupprimatur, domi contineatur nouem annos: ne foras emanet, ne've exeat ante nonum annum. ſic Catullus de Smyrna Cinnæ. *Smyrna mei Cinnæ nonam poſt denique meſſem, Quam cœpta eſt, nonamque edita poſt hiemem.*

edideris] emiſeris: vt epiſt. ad Libr. lib. I. *Non erit emiſſo reditus tibi.*

Siluestres homines] nondum humanitate politos, neque cultos: feros.

Cædibus] mutuis, vt ſatyr. III. lib. I. *Quos Venerem incertam rapientes more ferarum Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.*

victu fœdo] victu, & cultu ferino, atque inhumano. de quo pulchrè Lucr. libr. 5. *Multaq; per cælum ſolis voluentia luſtra Vulgiuago vitam tractabant more ferarum.*

Orpheus] de quo ſupra Od. XII. libr. I. Quòd autem Horatius hoc loco humanum vitæ cultum, iuris deſcriptionem, legum inuentionem, domiciliorum coniunctiones, quas vrbes appellamus, poetis & muſicis aſcribit, non pugnat cum iis, quæ diſputantur à M. Tull. in orat. pro Sextio. vbi hæc tanta, ac tam præclara munera prudentibus, ac ſapientibus viris accepta referri ait oportere. Erant enim iidem & ſapientes, & poetę, ſeu muſici. in Ode autem x. libri I. Mercurium ait primos illos, & recentes homines oratione, & palæſtra expoliuiſſe.

rapidosque] rabidos habent duo cod. Vat. & Iann. & Torn. ſic ſup. leonem inſanum dixit Ode XVI. libr. I. *et inſani leonis Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.*

Dictus & Amphion] Zethus & Amphion, Iouis & Antiopę filij fuiſſe, dicuntur. ſed Pauſanias Corinth. profert tres verſus cuiuſdam Agidis, qui ſignificant Antiopam à Ioue, & ab Epopeo, grauidam eſſe factam. verſus ſunt hi, Ἀντιόπη δ' ἔτεκε Ζῆθον καὶ Ἀμφίονα δῖον Ἀσωποῦ κούρη ποταμοῦ βαθυδινήεντος Ζηνί τε κυσαμένη, καὶ Ἐπωπέι ποιμένι λαῶν. Cum Thebani vrbem incolere ſine mœnibus, ac propugnaculis non auderent, propterea quòd à Phlegeis finitimis populis ſæpe, & acriter oppugnabantur; atque ideò vrbem relinquere in animo haberent; Zethus & Amphion eis, vt manerent, ſuaſerunt, vrbemque turribus, & mœnibus firmiſſimis, & foſſis altiſſimis cinxerunt. hinc nata fabula eſt; Amphionem, qui præſtantiſſimus eſſet muſicus, citharę cantu ſaxa ita permulſiſſe, vt illa ſua ſponte, & ſine fabrorum opera ad vrbis munitionē, & murorum ſtructuram conuenirent. Homerus ὀδ. μ. Zethum, & Amphionē murorum, & propugnaculorū Thebanorum auctores, & ſtructores fuiſſe narrat ſimpliciter: hāc de Amphione fabulā non addit. verba Homeri ſunt hæc eo, quem dixi, libro ſub Vlyſſis perſona. Τὴν δὲ μετ' Ἀντιόπην ἴδον Ἀσωποῖο θύγατρα, Ἣ δὴ καὶ Διὸς εὔχετ' ἐν ἀγκοίνῃσιν ἰαῦσαι· Καί ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδ' Ἀμφίονά τε Ζῆθόν τε, Οἳ πρῶτοι Θήβης ἕδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο, Πύργωσάν τε·

ἐπεὶ οὐ μὰν ἀπύργωτόν γ' ἐδύναντο Ναιέμεν εὐρύχορον Θήβην κρατεροί περ ἐόντε. Euripides eam fabulam tangit in Phœniſſ. φόρμιγγί τε τείχεα Θήβας Τᾶς Ἀμφιονίας τε λύρας ὕπο, πύργος ἀνέστα, Διδύμων ποταμῶν πόρον ἀμφὶ μέσον Δίρκας χλοεροτρόφον. Philoſtratus in Imaginibus hanc fabuloſam, & mirabilem arcis Thebanæ ſtructuram his verbis depingit. τὰ δὲ τῶν λίθων πῶς ἔχει; πάντες ἐπὶ τὴν ᾠδὴν συνθέουσι, καὶ ἀκούουσι, καὶ γίνονται τεῖχος, καὶ τὸ μὲν ἐξῳκοδόμηται, τὸ δ' ἀναβαίνει, τὸ δ' ἄρτι κατέλαβε, φιλότιμοι, καὶ ἡδεῖς λίθοι, καὶ θητεύοντες τῇ μουσικῇ. τὸ δὲ τεῖχος ἑπτάπυλον, ὅσοι τῆς λύρας οἱ τόνοι, id eſt, ſaxorum autem ratio cuiuſmodi eſt? concurrunt ad cantum omnia, & cum audiunt, & ſiunt mœnia: atque eorum pars alia ædificata eſt, alia in altum ſenſim attollitur, alia ſuo loco modò poſita eſt: certantq; inter ſe lapides laudis ſtudio, & ſe erga muſicam faciles, ac ſuaues præbent, eique operam dant mercenariam. mœnia porrò ſeptem portis conſtant, nempe totidem, quot in lyra chordæ ſunt intentæ. vide Od. x i. lib. 3. *Mouit Amphion lapides canendo.* Propert. lib. 3. *Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem Sponte ſua ad muri membra coiſſe ferunt.*

fuit hæc ſapientia quondam] erant igitur iidem & muſici, & ſapientes, & eloquentes. vide Lucret. libr. 5. de primis hominibus, eorumque victu, & cultu.

dare iura maritis] quidam ſic hunc locum explicant, dare iura maritis, id eſt, multa largiri, & condonare viris, & fœminis, qui matrimonio conglutinentur, quæ non obtineant cælibes: ego ſic: dare leges maritis, quibus cogantur matrimonij caſtitatem inuiolatam ſeruare. videtur enim hæc vis eſſe horum verborum apud probatos ſcriptores. Virgil. de Didone lib. 1. Aen. *Iura dabat, legeſque viris.* Idem. 3. *Iura, domoſque dabam.* Idem lib. 5. *Indicitque forum, & patribus dat iura vocatis.* T. Liuius libr. 30. *Roma, an Carthago iura gentibus daret, ante craſtinam noctem ſcituros.* Horat. Od. i i i. lib. 3. *triumphatiſque poſſit Roma ferox dare iura Medis.*

maritis] tùm viris, tùm fœminis. nam fœminam maritam, vt virum maritum dicimus. ſuprà Od. v i i i. epod. *Nec ſit marita, quæ rotundioribus Onuſta baccis ambulet.*

ligno] ligneis tabulis. nondum enim æreas habebant. ſolebant autem leges in tabulis æreis inciſas populo cognoſcendas in foro proponere: ex quo *figere, & refigere leges.*

Tyrtæusq; mares animos] his conſentanea ſunt, quæ Athenæus libr. 14. de Tyrtæo ſcribit his verbis, πολεμικοὶ δ' εἰσὶν οἱ Λάκωνες· ὧν καὶ υἱοὶ τὰ ἐμβατήρια μέλη ἀναλαμβάνουσιν, ἅπερ καὶ ἐνόπλια καλεῖται. καὶ αὐτοὶ δ' οἱ Λάκωνες τὰ Τυρταίου ποιήματα ἀπομνημονεύοντες ἔνρυθμον κίνησιν ποιοῦνται. φιλόχορος δέ φησι κρατήσαντας Λακεδαιμονίους Μεσσηνίων διὰ τὴν Τυρταίου στρατηγίαν ἐν ταῖς στρατείαις ἔθος ποιήσασθαι, ἂν δειπνοποιήσωνται, καὶ παιανίσωσιν, ᾄδειν καθ' ἕνα τὰ Τυρταίου· κρίνειν δὲ τὸν πολέμαρχον, καὶ ἆθλον διδόναι τῷ νικῶντι κρέας, id eſt, *bellicoſi autem ſunt Lacones: quorum etiam filij modos ad inceſſum numeroſum accommodatos, qui et armati nominantur, uſurpare, ſtudioſeq; retinere conſueuerunt. Atque ipſi Lacones Tyrtæi poemata commemorantes, numeroſe mouentur. Philochorus autem ait Lacedæmonios Meſſenijs Tyrtæo militiæ duce deuictis, hoc inſtituiſſe, atque hanc conſuetudinem induxiſſe in militijs, ut cum cœnati eſſent, et uictoriæ carmen cecinuſſent, Tyrtæi carmina ſinguli cantarent, iudicaret autem imperator, et uictori carnem præmij loco daret.* Plato libr. 1. de Rep. verſus aliquot Tyrtæi profert aliquantum immutatos, & decurtatos, qui hanc ſententiam continent: Neque meminiſſe velim, neque vllam eius rationem

ducere,

ducere, etiam ſi omnium mortalium ſit abundantiſſimus, & ditiſſimus, omniaque ei bona, quę homini contingere poſſunt, ſuppetant, qui non virtute bellica ſit præſtantiſſimus. verba Platonis ſunt hæc. προστησώμεθα γοῦν τύρταιον τὸν φύσει μὲν Ἀθηναῖον, τῶν δὲ πολίτην γενόμενον, ὃς δὴ μάλιστα ἀνθρώπων περὶ ταῦτ' ἐσπούδακεν εἰπὼν, ὅτι οὔτ' ἂν μνησαίμην, οὔτ' ἐν λόγῳ ἄνδρα τιθείην, Οὔτ' εἴ τις πλουσιώτατος ἀνθρώπων εἴη, φησὶν, οὔτ' εἰ πολλὰ ἀγαθὰ κεκτημένος (εἰπὼν σχεδὸν ἅπαντα) ὃς μὴ περὶ τὸν πόλεμον ἄριστος γίγνοιτ' ἀεί. ταῦτα γὰρ ἀκήκοάς τε καὶ σὺ τὰ ποιήματα, id eſt, producamus igitur Tyrtæum, Athenienſem quidem natura, à Lacedæmonijs autem ciuitate donatum, qui omnium mortalium plurimùm ſtudij in his poſuit, &c. quæ ſequuntur. nam ea interpretati ſumus: quę ſunt Tyrtęi. Strabo lib. 6. Iuſtinus tertio, & Pauſanias in Meſſenicis, quædam alia de Tyrtæo tradiderunt, quę longum eſſet referre. Plutarchus autem eum ſermonem, vbi diſputat vtra animalia ſint prudentiora: terreſtria, an aquatilia, ſic orditur. τὸν Τυρταῖον ὁ Λεωνίδας ἐρωτηθεὶς ποῖόν τινα νομίζοι, ἀγαθὸν ποιητὴν, ἔφη, νέων ψυχὰς καλλύνειν, ὡς τοῖς νέοις διὰ τῶν ἐπῶν ὁρμὴν ἐμποιοῦντα μετὰ θυμοῦ, καὶ φιλοτιμίας ἐν ταῖς μάχαις ἀφειδοῦντας αὑτῶν, id eſt, *Leonidas interrogatus qualem poetam exiſtimaret Tyrtæum: reſpondit utilem eſſe ad iuuenum animos efficiendos pulchriores, tanquam impetum quendam in eorum animis ingenerantem, ut animo præſtantes, et ſtudio gloriæ ob ſiſm ſpraliji mortem fortiter oppetant.*

exacuit] excitauit. Cic. de orat. ad Qu. Frat. *ad nos exacuendos accommodaui orationem meam.*

dictæ per carmina ſortes] edita oracula: data reſponſa ab Apolline. Virg. Aen. 4. *Italiam Lyciæ iuſſere capeſſere ſortes.*

Pieriis tentata modis] id eſt, etiam homines experti ſunt, ac tentarunt, poſſent ne regum gratiam, ac beneuolentiam colligere verſibus, & cantibus. *tentate gratiam regum* pro eo, quod eſt, aſpirare, & aggredi ad gratiam regum promerendam, mirè, & plane Horatianè dictum. Vſitatius dicunt Latini *tentare fortunam, tentare rem*, vt idem ſup. epiſt. ad Aug. lib. 2. *nec meus audet Rem tentare pudor, quam uires ferre recuſent.*

ludusque repertus] remiſſio, & oblectatio animorum, comœdię, tragœdię, mimi. epiſt. ad Auguſt. *ualeat res ludicra, ſi me Palma negata macrum, donata reducit opimum.*

Muſa lyræ ſollers] ſollers coniunctum cum patrio caſu, notandum, vt nouum, & Horatianum idem iunxit cum infinitiuo Od. vi. lib. 4. *Sollers nunc hominem ponere, nunc Deum.* ſic ſuprà Od vi. lib. 1. *Imbelliſq; Lyræ Muſa potens.* dictũ autem Muſa Lyræ ſollers, pro Muſa Lyrica, vel Lyricorum modorum perita.

Natura fieret laud. car.] hac de re ſatis multis verbis diximus ad illum locum *Ingenium miſera quia fort.* &c.

ſine diuite vena] ſine naturæ bonitate, quam εὐφυΐαν Græci appellant. tralatio ducta à venis metallicis.

rude] non expolitum doctrina. alia tralatio.

coniurat amicè] congruit, & conſpirat altera cum altera.

Qui ſtudet optatam c. cont. m.] totius huius loci hæc ſententia eſt. curſores, & tibicines omne ſtudium ſuum in eam artem, in qua præſtare volunt, conferunt: ſummos labores perferunt: bellum indicunt voluptatibus omnibus: continentiſſimè, ac temperantiſſimè viuunt. At Romani homines nullo ſtudio adhibito, nullaq; opera inſumta præſtantes ſe poetas eſſe arbitrantur, idq; ſe ſcire profitentur, quod nunquam didicerunt.

puer? cum puer eſſet: παῖς ὤν, vt epiſt. ad Lol. 11. lib. 1. *denique ſaeuam Militiam puer, et Cantabrica bella tuliſti.* & ſatyr. 11. lib. 2. *puer hunc ego paruus Vfellum Integris opibus noui non latius vſum, Quam nunc accisis.*

qui Pythia cantat, Tibicen] tibicen, qui adhibetur ad canendas laudes Apollinis ludis Appollinaribus, didicit, & magiſtrum extimuit. Pythiorum certamen ob draconem ab Apolline interfectum, inſtitutum eſt, Pythiaque vel à loco, & vrbe, cui Pythoni, ſeu Πυθοῖ nomen erat, ſunt appellata, vel ex eo, quòd, qui ad oraculum Apollinis proficiſcebantur, ἐπυνθάνοντο, id eſt, quærebant, vel quòd draco interfectus, ibi putruerit: nam πύθεσθαι valet σήπεσθαι, vt alibi diximus.

Occupet extremum ſcabies] natum eſſe dicunt ex luſu quodam puerorum, in quo ſe mutuò ad currendum cohortantes, ei ſcabiem exoptant, qui tardiſſimè omnium cucurrerit, quique vltimus ad calcem peruenerit.

Vt præco ad merces] diuitem poetam cum præcone comparat, merces commendante, & turbam ad emendum inuitante. Nam, vt ille voce, & præconio emtores: ſic poeta locuples diuitijs ſuis mutis, ac tacitis aſſentatores vocat.

cogit] congregat, conuocat, allicit, atque adeò inuitos trahit.

Diues agris, diues p.] hic verſus repetitur ſatyr. 11. lib. 1.

Si verò eſt, vnctum] modò dixerat aſſentatores vltro, & non vocatos ad poetarum diuitum carmina laudandã concurrere, & conuolare ſolere: nunc dicit eoſdem conuiuijs, & beneficijs prouocatos, aut beneficiorum ſpe adductos, multo cupidius poemata vel indoctiſſima laudaturum iri. tales igitur, iudices non ſunt integri, neque incorrupti, neque, vt Græce dicam, ἀδέκαστοι.

vnctum qui rectè] ſi verò eſt, qui conuiuium lautum, ac ſumtuoſum adornare, cœnamque opiparam dare poſſit, &c. mirum erit, ſi blandum, ac falſum amicum à vero ſecernere, atque internoſcere queat. *unctum* videlicet obſonium, vt Catull. *uncta patrimonia,* id eſt, lauta, opipara.

leui] qui quouis impellitur emolumenti ſpe.

beatus] vel diues, vel, qui reuera beatus eſſet, ſi blandum amicum à vero internoſcere poſſet. ſed illud malo.

tibi] abs te: vt locis innumerabilibus: notauimusque alibi.

plenum Lætitiæ] lętitia affectum ob munera abs te accepta, vel ob ſpem vtilitatis. ſignificat, eos, qui à poeta emolumẽtum aliquod vel ſperant, vel iam conſecuti ſunt, non eſſe illius poematum iudices incorruptos, neque vnquam caſtè, integreque iudicaturos. Nobis ergo ij ſunt adhibendi noſtrorum ſcriptorum auditores, ac cenſores, qui liberè, & ἀδωροδοκήτως, hoc eſt nullis promiſſis, nulla ſpe, nullis beneficijs obſtricti, quod ſentiunt, pronuncient.

pulchrè, benè, rectè] voces fictæ approbantium aſſentatorum. M. Tull. libr. 3. de orat. *Quare bene, et præclare quamuis ſæpe nobis dicatur: belle, et feſtiuè, nimium ſæpe nolo.*

ſuper his] ἐπὶ τούτοις. ad hęc.

ſtillabit amicis Ex oculis r.] illacrymabit, gaudere ſe ſimulans. ſtillare cum accuſandi caſu: vt illud epiſtol. ad Mæcen. 111. libr. 1. *ſiclis enim manare poetica mella.*

tundet pede terram] præ lętitia ſaltabit. non eſt autem ſupploſio pedis intelligenda, cum ſit geſtus indignantis, & dolentis.

Vt, qui conducti pl.] vt præficæ mulieres, quæ mercede conducuntur, vt mortuos lugeant, & collaudent. Plaut. in Truculento. *ſine uirtute argutum*

vincem mihi habeam pro præfica, Qua alios collaudat, eapſe ſe uerò non poteſt. Lucilius. *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ, Multo et capillos ſcindunt, & clamant magis.* Nęuius. *Hæc quidem mehercule præfica eſt, quæ ſic mortuum collaudat.*

multis vrgere culullis] animorum enim, & ingeniorum lene tormentum eſt vinum, eoque variæ hominum naturæ, quam vnuis tectæ, ac reconditæ, explorantur, atque aperiuntur: qua de re vide, quæ annotauimus ad illum locum. *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerunque duro*, qui eſt Od.xxi.lib.3. ſunt autem cululli pateræ, ſeu calices. Od.xxxi.lib.1. *diues et aureis Mercator exiccet culullis Vina Syra reparata merce.* in quibuſd. lib. antiq. ſcriptum eſt *urguere*.

fallant] lateant, nunquam tibi ſint ignoti, vt ſuprà annot. Od.x.lib.1.

animi ſub vulpe latentes] animi fallaces, doloſi, duplices, tecti, inſidioſi.

Quinctilio] Quinctilio Varo hic erat auditor, & iudex ſcriptorum alienorum liber, & incorruptus, ad quem ſcripta eſt Od.xviii.lib.1.

corrige, ſodes] aiebat Varus, corrige hoc, & hoc.

malè tornatos] non ſatis teretes, neque (vt ita dicam) rotundos. tralatio à torno. *κακῶς τετορνευμένα ἔπη.*

incudi reddere] recudere, id eſt, emendare. alia tralatio à priore differens, & tamen continens.

inſumebat] ſic habent duo cod. Vatic. Faern. Iannoct. Torn. quæ ſcriptura mihi viſa eſt concinnior.

Quin ſine riuali, &c.] amatores amant ſine riuali, qui deformem aliquam amant. neminem enim habent æmulum, neminem riualem. transfertur ad eos, qui ea magni faciunt, aut magnoperè expetunt, quæ nemo alius magni admodum ęſtimet. vtitur M. Tullius in epiſt. quadam ad Qu. Fratr. libr.3. *Hirtus auctior fore uidetur. o Dij, quàm ineptus, quàm ſe ipſe amans ſine riuali?*

inertes] arte carentes, vel non ſatis accuratè factos, ſine arte: vt ſuprà *ſine pondere, et arte.*

attinet atrum Tranſ. cal. ſ.] tranſuerſo calamo notabit, ac delebit. quod ὀβελίζειν dicunt Græci. M. Tull. epiſt. ad Dolabellam lib.9. *Profert alter (ut opinor) duobus uerſiculis ex penſum Niciæ: alter Ariſtarchus hos ὀβελίζει.*

ambitioſa recidet Orn.] amputabit, & circuncidet nimis florida. ſic ſup. epiſt. ad Aug. *luxuriantia compeſcet.*

Fiet Ariſtarchus] id eſt, caſtigator, & iudex ſeuerus alienorum ſcriptorum. Fuit autem Ariſtarchus Grammaticus clariſſimus, qui ad aliquot Homeri verſus, quos non probabat, notam appoſuit, iudicans eos non eſſe τοῦ ποιητοῦ, ſed παρεμβεβλημένους. M. Tull. ad Attic. libr.1. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Ariſtocratia ego uariè meis orationibus, quarum tu Ariſtarchus es, ſoleo pingere, de flamma, de ferro, &c. ualde grauiter pertexuit.* Idem in orat. in L. Piſonem, *Veruntamen, quoniam non Ariſtarchum te, ſed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uerſum, ſed poetam armis perſequare: ſcire cupio, quid tandem iſto in uerſu reprehendas.* Idem ad App. libr.3. epiſtol. *ut enim Ariſtarchus Homeri uerſum eſſe negat, quem non probat: ſic tu (libet enim mihi iocari) quod diſertum non erit, ne putaris meum.*

hæ nugæ ſ.] verba ſunt Horatij, quorum hæc ſententia eſt. quas nugas eſſe ducis, hæ poetam ſemel ab aſſentatore deriſum, ab eoque malè acceptum, ac deceptum, in mala ſeria deducent, aut præcipitem agent. quoniam aſſentatorum oratione vana inductus, optimum ſe poetam eſſe ſibi perſuadebit, & ita magno, turpique in errore verſabitur.

mala quem ſcabies] mala, epithetum perpetuum, omnis enim ſcabies mala eſt, quanuis alia ſit alia deterior.

morbus regius] quo qui affectus eſt, arquatus appellatur. Lucret. lib. 4. *Lurida præterea fiunt, quæcunque tuentur Arquati, quia luroris de corpore eorum Semina multa fluunt ſimulacris obuia rerum.*

fanaticus error] ex quo fanatici appellantur, eò quòd in fanis maximè furant capita iactantes, oculos diſtorquentes, ſingulas denique corporis partes, atque interdum totum corpus præter conſuetudinem mouentes. vide Vlpian. titulo de ædil. edicto.

& iracunda Diana] quæ lymphatos efficit, ex quo σεληνόληπτοι dicuntur. ſignificat obſcurè, & diſſimulanter Horatius, falli eos, qui furore quodam, & afflatu diuino poetam excitari, non ſtudio, & doctrina cum ingenio coniuncta fieri exiſtimant.

ſublimes verſus] vel μετεώρους, & neque cælum, neque terram tangentes, ſublatos, à communi ſenſu abhorrenteis: vt ſuprà eod. lib. *Aut dum uitat humum, nubes, & inania captet:* vel ſublimes intellige, ex alto, & intimo animi receſſu depromtos, vt Od. xv. lib. 1. *ſublimi anhelitu.* & Virg. Aen. 1. *alta mente repoſtum.*

ructatur] impetu, non ratione effudit: furore quodam mentis concitatus iactat, & euomit.

errat] & animo, & corpore. ex quo error mentis: epiſtol. 2. lib. 2. *mentis gratiſſimus error.*

licet ſuccurrite longum] id eſt, licet clamet, iô, ciues ſuccurrite, ſuccurrite, eumq; clamorem longè producat, nemo erit, qui curet attollere, uocem *longum* quidam coniunctè legunt cum verbo *ſuccurrite*, id eſt, *ualde & multum productum*, vt ſit nomen, quod mihi non diſplicet: alij coniungunt hæc duo, *longum clamet*: quibuſcum facit Cariſius lib. 2. & ita *longum* erit pro *longè* poſitum.

tollere] attollere epiſt. ad Scæuam lib. 1. *crudeles tollite claudum.*

prudens] ſciens, de induſtria, ut epiſt. 11. lib. 2. *Prudens emiſti uitioſum.*

Siculiq; poetæ] Empedoclis Agrigentini: de quo uide, quæ annotauimus ſup. ad epiſt. ad Iccium.

Deus immort. hab. Dum cup. Emp.] extat hoc in hanc de Empedoclis morte opinionem Laertij epigramma lib. 3. epig. quod ad hunc locum mihi uidetur pertinere, Καὶ σύ ποτ' Ἐμπεδόκλεις διερῇ φλογὶ σῶμα καθήρας, Πῦρ ἀπὸ κρητήρων ἔκπιες ἀθανάτων. Οὐκ ἐρέω δ', ὅτι σαυτὸν ἑκὼν βάλες ἐς ῥόον Αἴτνης, Ἀλλὰ λαθεῖν ἐθέλων ἔμπεσες οὐκ ἐθέλων. Huius autem mortis genus memoriæ prodidiſſe Hippobotum ſcribit id. Laert. his uerbis, Ἱππόβοτος δέ φησιν ἐξαναστάντα αὐτὸν ὡδευκέναι ὡς ἐπὶ τὴν Αἴτνην. εἶτα παραγενόμενον, ἐπὶ τοὺς κρατῆρας τοῦ πυρὸς ἐναλέσθαι, καὶ ἀφανισθῆναι, βουλόμενον τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην βεβαιῶσαι, ὅτι γεγόνει θεός. ὕστερον δὲ γνωσθῆναι ἀναρριπισθείσης αὐτοῦ μιᾶς τῶν κρηπίδων. χαλκᾶς γὰρ εἴθιστο ὑποδεῖσθαι id eſt, *Hippobotus autem ait illum quondam ſe domo in montem Aetnam contuliſſe: deinde, cum eò perueniſſet, in crateras illos deſiliiſſe, atque ex oculis hominum ſublatum eſſe, uolentem hanc de ſe famam confirmare, ſe deum eſſe factum: poſterius autem rem patefactam eſſe, cum una ex eius crepidis à flamma in altum ſubleuata, & eiecta eſſet. æreis enim crepidis uti ſolebat.* ſed hanc opinionem refellens Timæus ait, Empedoclem in Peloponneſo de uita deceſſiſſe. commemorantur & aliæ de huius uiri morte à Laertio opiniones, quas referre longum eſſet.

frigidus] atra bile affectus, μελαγχολῶν.

Intutum qui ſer.] ſup. epiſt. ad lib. *quis enim inuitum ſeruare laboret?*

idem

idem facit occidenti] Græcum loquendi genus τ' αὐτὰ ποιεῖ τῷ κτείνοντι. ſic Lucret. lib. 2. de primis corporibus, *Qui poterunt igitur rerum primordia dici, Et lethi uitare uias, animalia cum ſint, Atque animalibus ſint mortalibus una, eademque?* id eſt, ταὐτὰ τοῖς ζώοις. Idem lib. 3. *quorum unus Homerus Sceptra potitus eadem alijs ſopitu' quiete eſt.* Idem lib. 4. *Nempe eadem facis, & ſcimus facere omnia turpi.*

nec ſi, &c. Fiet ho.] huc admouenda negatio eſt, vt ſit, *Nec fiet homo*, id eſt, *nec ſanus eris, nec pones*, &c. inſanus enim, homo non eſt. & ita intelligendus locus ille Ciceronis epiſt. ad Q. frat. libr. 2. *ſed cum ueneris, uirum te putabo, ſi Salluſtij Empedoclea legeris: hominem non putabo.* id eſt, patientem, & fortem te putabo, ſi legeris: ſed parum intelligentem, & parum ſanum, & propemodum inhumanum.

Nec ſatis apparet, cur verſus f.] id eſt, nec ſatis apparet utrius facinoris admiſſi cauſa tam grauiter ſibi deos habeat iratos. non ſatis perſpicuum eſt, utrius ſceleris pœnam luat, dum uerſus factitat, ſepulchri ne uiolati, an ſublati, & loco moti bidentalis. ſignificat autem cum poetas omnes inſanos eſſe, & miſeros: tum eos maximè, qui uerſibus incultis, & malis faciendis, ſibi placeant, ut bonis.

vtrùm Minxerit in p. e.] in ſepulchrum patrium. locus omnis illato in eum mortuo ab eo, cui ius erat inferre, religioſus efficitur. at neque in loco ſacro, neque in religioſo cuiquam meiere fas erat, ſed multo habebatur ſceleratiſſimum, filium in patrium ſepulcrum immeiere: eumque, qui id feciſſet, exiſtimabant furiarum tędis ardentibus, ut patricidas, perterreri, atque agitari.

bidental] locum, in quem fulmen decidit, qui cæſis bidentibus, & ara extructa expiabatur. *Bidental* (inquit Feſtus) *dicebant templum quoddam, quod in eo bidentibus hoſtijs ſacrificaretur.*

clatros] clatros legendum, non clauſtros: Plaut. in Mil. glorioſo, *Nam certè neque ſolarium apud nos eſt, neque hortus ullus, neque feneſtra, niſi clatrata.*

tenet, occiditque legendo] tale eſt illud ſaty. III. lib. *Iamaras Porrecto ingulo hiſtorias, captiuus ut, audit.*

Non miſſura cutem, niſi pl.] poetam ineptum, & ſibi nimium placentem ſuoſque uerſus odioſè recitantem, cum hirudine comparat. Nam, quemadmodum illa tandiu hæret corpori affixa, donec ſanguine completa exciderit: ita & moleſtus recitator auditorem non dimittit, donec ipſe & recitando defeſſus, & ſuorum uerſuum laudibus ſatiatus ſit. ſic Theocritus in Pharmaceutr. amorem cum hirudine confert, quia uidelicet amor inſtar hirudinis corpora uigilijs, & curis maceret, ſanguinem exugat. Αἲ, αἲ ἔρως ἀνιηρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας; Plaut. Epid. *Iam ego me uortam in hirudinem, atque horum exugebo ſanguinem, ſenati qui columen cluent.* Oppianus lib. 2. ubi loquitur de delphini, & amiarum pugna, ſimilitudine utitur ab hirudinibus ducta. Ὡς δ', ὅταν ἰητὴρ πολυμήχανος ἕλκος ἀφύσσων Οἰδαλέον, τῷ πολλὸν ἀνάρσιον ἔνδοθεν αἷμα Ἐννέμεται, δνεράς δὲ γονὰς κυανόχροα λίμνης Ἐρπετὰ τειρομένοιο κατὰ χροὸς ἐστήριξε Δαίνυσθαι μέλαν αἷμα, τὰ δ' αὐτίκα γυρωθέντα Κυρτοῦται, καὶ λύθρον ἐφέλκεται, οὐδ' ἀνίησιν, Εἰσόκεν αἱμοβαφῆ ζωρὸν ποτὸν αὖ ἐρύσαντα Ἐκ χροὸς αὐτοκύλιστα πίσῃ μεθύουσιν, ὁμοῖαι Ἀμίαις, &c.

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM

obſeruatione digniorum, quæ his commentarijs continentur: cuius numerus primus paginam, ſecundus verſum indicat.

Ab oue uſque ad mala 32. 16
abdita rerum 448. 5
abnormis 119. 25
abrotonus, ſeu abrotonum 364. 49
abſtemius 290. 31
Academia uetus & noua 386. 48
Academici 386. 46
Academici nulli rei aſſentiebantur 334. 35
acceptum referre 374. 28
accipere hoſpitio 60. 10
acclino, & acclinatus 119. 47
accumbere 174. 41
acclinis 119. 43
acerna 223. 16
Achilles qualis ab Homero deſcribatur 454. 18
acipenſer 123. 30
actus partes fabulæ 462. 16
ἀδελφὸν pro ſimillimo 282. 2
addicti 234. 14
adoptare 265. 4
ador 205. 45
ἀδωροδοκήτως 482. 38
ad Veſtæ, ad Opis & ſimil. 95. 40
adulteri deprehenſi 21. 19
ad unguem factus 361. 41
aduocati 200. 30
ædiles legumina ſpargebant 155. 26
æquus 162. 2
Aegeum mare 287. 42
ærugo 53. 49. et 475. 13
Aeſchilus duos hiſtriones inſtituit 471. 3
Aeſopus Tragœdus 162. 21. & 362. 14
Aeſopi apologus de uulpe 238. 33
Aeſon a Medea recoctus 188. 34
æs a quibus prius conflatus 144. 8
æſtus 387. 4
æs ducere 375. 39
αἰτιῶν μείζους 225. 28
affligere 12. 26. & 127. 24 & 128. 11
Afranius 360. 43
Agamemnon interfectus 13. 33
Agamemnon filiam immolat 158. 18
Agaue filium diſcerpſit 166. 47
ἀγέλαστος Craſſus 102. 39
agere de 332. 46
agere pro loqui 332. 46
Ageſilaus cauit ne qua ſui extaret imago 376. 45
Agricolæ priſci 365. 40
Aiax omnium Græcorum, Achille excepto, præſtantiſſimus 157. 1
Aiax ab Vliſſe uictus in iudicio armorum Achillis 157. 50
Aiax ad inſaniam adactus 158. 1
ἀκόλαστος 212. 42
ἀκρατῆς 212. 43
ἀκονιτὶ ſine certamine 232. 12
ἀκρατὴς 228. 40
ἀκριβὴς 218. 18
Albanum uinum 224. 18
albati ueteres conuiuia inibant 124. 43
alec 223. 12. & 178. 16
Alcinous 285. 8
Alexander uetuit, ne a quoquam alio pingeretur aut fingeretur, quàm ab Apelle & Lyſippo 375. 14
Alexander non ſatis acri iudicio in pictura 376. 8
Alexander ab Apelle reprehenſus 376. 8
Alfenus Cremonenſis 43. 25
alienationum genera quatuor 397. 44
aliud uero, & aliud a uero 159. 36
ἀλώπηξ διαφυγοῦσα πάγας &c. 215. 45
Althæa Meleagri mater 458. 49
amator 236. 4
ambo pro ambos 155. 7
Ambubaiæ 18. 33
amica mater 146. 26
ἀμηχανία 125. 10
amicitia utrum ab utilitate naſcatur, an ab honeſto 204. 31
amicitia & lis princip. ex ſentent. Empedoclis 292. 9
amicus ſibi: charus ſibi, quid ſignificet 339. 28
amor uetus 20. 40
amor cæcus 35. 35

amor ignis eſt 164. 27
amor cum hirundine comparatur 485. 35
Amphiarai laus 310. 24
Amphion et Zethus 479.33.et 330. 13
amphora 415. 20
ampulla et ampullari 250. 22
ampullas proijcere 451. 23
ἀναςόμωσις 177. 10
ἀναςομοῦν 177. 17
ἄνεμοι 206. 1
angulum pro longinquo 298. 26
anima 62.30.et 206. 1
animi æquitas 340. 35
animi indicia 324. 22
animi rectum 159. 3
animi perturbationes quattuor 260. 8
animarum immortalitas 206. 7
animus peregrinatur 291. 30
animus mensq́; 297. 15
anni principium 199. 4
anni uenientes 461. 15
anni recedentes 461. 16
annuere 334. 44
annus Iudæorum 98. 18
anſeris iecur 228. 10
anteſtari 98. 49
Anticyra 145. 18
Antimachus bellum Thebanũ ſcripſit 458. 1
Antimachus reprehenſus 458. 44
Antinous unus ex procis 246. 5
Antiphates 458. 17
anticum et poſticum 257. 23
Anxur 61. 20
Apelles 375. 31
ἀφ' ἑςίας ἄρχεσθαι 393. 36
apotheca 184. 15
ἀποθήκη 184. 15
appellare 36. 51
aqua utiliſſima 66. 29
aqua dulcis 303. 34
aquam unctam præbere 126. 1
aquila oculatiſſima 33. 39
Aquilo 199. 23
Aquinates lanæ 284. 8
ἀραιὰς 200. 8
arceſſo 255. 30
arceſſere è medio 368. 8
Archaica menſa 254. 36
Archilochus parius 344. 42
Archilochus Iambici carminis auctor 345. &
450. 31
arguitur uinoſus 342. 26
Ariſtides 142. 15
Ariſtippus à quo Cyrenaica diſciplina 319. 17
ἄριςον 81. 10
arrepere in ſpem et ſimil. 287. 48
ars 153.28.et 386. 1
ἀρθρῖτις 212. 8
aſſentator 326. 40
aſinus 12.50.et 13. 2
aſinus Cumanus 73. 42
aſino fabulam narrare 371. 26
aſpergo 52. 38
aſſueſacio 54. 17
aſſuerit pro aſſueſecerit 130. 16
Atabulus 65. 5
Atta poeta togatarum 362. 10
Athamantis & Inonis filij 455. 21
atra bilis 152. 26
Atreus et Thyeſtes 462. 5
Attius 360. 39
auaritia, ſeu immodica parſimonia 14. 1
auaro tam deeſt quod habet, quàm quod non habet 388. 3
auari ſtudium 14. 35
auarus ſemper eget 247. 10
auctorati milites 214. 48
auditu minus afficitur animus, quam uiſu 461. 42
Auentinus collis 390. 17
aulæa 370. 13
aura pro animo 128. 17
aurem ſubſtringere 192. 19
aures teretes 217. 7
auriculas demittere 94. 35
aurora candida 98. 42
Auſter cur δυσώδης 198. 40
Auſtri 123. 3
ἄξια λόγου 141. 9

B

Bacchi fuga 224. 13
Bacchus aperit conſilia 53. 13
Balatrones 18. 30
barathrum 154.19.et 305. 29
barba philoſophica 145. 13
batillus 62. 10
Bellona 162. 17

βίμβιξ

βίμβιξ 478.
bene iuuere 306.
bene eſt & ſimil. 130.
Beneuentum 64.
benignè reſpondet 262.
benignus 141. 1. et 393.
bidental 485.
βλιχὰ 193.
bilis ſplendida 152.
bilis atra 395.
bitumen 152.
βίξ 95.
blaterare 213.
Βοιωτία pingues 376.
βουλαῖον 299.
βωμολόχος 50. 1. et 161. 43 et 305.
bona comeſſe 306.
bona fama 129.
bonorum ſuus 283.
bonum 204.
breuitas cur deſideranda 102.
breuitas obſcuritatem paris 415.
Brundiſium 322.
Bruta et Septimia 256.

C

Calmus 451.
Cæſaris horti. 94.
calcei ſenatorij 74.
calefacere aliquem 390.
calidus 390.
Calo 300.
calores uehementiſſimi, quando 186.
cameloparda lis 371.
camunus et forus 228.
Campani impuri 64.
candens ferrum et ſimil. 206.
candidus 62.
Canephora 223.
Canicula 84.
Canicula rubra 186.
canis rabioſus 391.
canis quæ corium rodere didicit 191.
Canities præmatura quibus ſoles accidere. 349.
cantiones ἐπῳδαὶ 89.
cantiones et carmina 235.
Canuſium 66.
Canuſini bilingues 103.
Caper, fœtor ſub ala 257
capere 366.
Capilli recti 336.
capilli nigri 416.
capillus intonſus mœroris argumentum: 276.
Cappa doces 262.
capitis motus 334.
capreæ 175.
captatores 238.
caput mouere 63.
caput ſcabere 106.
caput puluere conſpergere 334.
carinæ 272.
carior oculis 186.
carmina mala turi deſtinantur 378.
carpere iter 67.
Caſſius Nomentanus 154.
Caſtor et Pollux 13.
Caſtor, Pollux, Helena etc. 459.
caſſum 186.
Catius Epicureus 171.
Catonis Cenſorij de ſtatuis indicium 377.
caudam trahere 146.
caudæ equinæ pilos uellere 359.
cauere ſibi prædibus 364.
Cæcilius 361.
cedrus 475.
Cæna ſine ſanguine 293.
cenſus equeſtris 237.
cenſus 272. 43. et 478.
cera prima et ſimil. 188.
cerebroſus 60.
Ceres 131.
Cereri primitias dabant 365.
cereus flecti 459.
Cerites 265.
cerritus 164.
certans cum dandi caſu 185.
Cerui et equi apologus 284.
ceſſatum ducere 246.
cetera 285.
χαῖρε ſalutatio Græca 278.
Cherilus 374.
chiragra 212. 2.
Chium uinum 202.
chordarum citharæ non ſemper unus numerus 466.
Chriſippus 243.

chorus habetur unius actoris loco 463. 44. & 464. 3
chorus cantabat & loquebatur 463. 40
chorus inter medios actus canere non debet 464. 21
chorus quouis loco & tempore loqui poteſt 464. 25
cibus marinus 127. 3
cicadam ala comprehendere 112. 25
ciceris fructi emtor 468. 31
cicuta 388. 42
cicutæ tabula 147. 38
cincinni 448. 8
cingulum militare 448. 9
clatrus 485. 26
Claudius Nero. 249. 32
Cliens & Patronus 257. 25
Cluſini fontes 302. 47
Clytemneſtra 13. 33
coactores 77. 49
coccum 206. 24
Çoæ ueſtes, ſeu Ceæ 25. 39
Cœlum non animum mutant &c. 288. 25
cœna dubia 127. 10
cœnaturi lauabantur & ungebantur 213. 20
cœnæ Platonicæ 127. 14
cœnæ ueterum noctu fiebant 203. 42
cognitor 186. 40
cognomen 186. 2
color 320. 1
color uitæ 113. 14
colyrium 61. 24
comas uincti 364. 24
Comœdia 368. 11
comœdia non eſt poema 50. 39
comœdia uetus 471. 18. & 47. 46
comœdiæ inuentio 466. 36
comica oratio 50. 32
comis 103 47. et 104. 3
comiſſatio, ſeu comeſſatio 104. 4
commune 201. 17
commune & publicum 456. 33
compilare 12. 10
compitalia 165. 3
componere gladiatores 84. 17
comprimere linguam 312. 1
Comus hilaritatis Deus 104. 2
concedere 57. 14
conceſſio irriſionis plena 260. 23
concha 173. 33
concordia diſcors 291. 49
condoleo 12. 21
commiſſa id eſt arcana 329. 44
conſiliari 464. 27
conſtanter 211. 29
conſularis lictor pro conſulatu 311. 31
conſuetudo mala 34. 21
continentia in uictu 126. 41
conuiuator balneum calfaciebat 52. 45
conuiuatoris boni munus 256. 47
cor iræ ſedes 336. 47
cor pro mente 245. 13
cornu bilibre 124. 34
corrugare nares 256. 29
Corycus 177. 48
cothurnus pro tragœdia 450. 36
Crantor 243. 12
Craterus 153. 47
Cratinus 47. 39
craſſa Minerua 119. 30
χρήματα 149. 46
χρηματιστής 154. 42
crutes 360. 8
Criſpinus 15. 4
Crœſus 286. 47
cruſtula 8 27. et 176. 6
cruſtati piſces 176. 37
cubital 163. 44
cucurbita 389. 4
condere as 375. 39
cululli 483. 8
cultus 125. 30
cumera 271. 5
cuminum exangue 143. 42
cunque pro quandocunque 95. 34
cuncta patrimonia 482. 28
cupiditates neceſſariæ 11. 47
cupiditatum modus 26. 21
cupreſſus 415. 7
cura inuida 283. 25
curare pelliculam 186. 37
curator 160. 46
currus pro naui 236. 26
curſus pro nauigatione 236. 25
Cybeles ſacerdotes euirati 27. 13
cyclicus ſcriptor 457. 39
Cyclops 458. 39
Cyrce 244. 33
Cyrenaica diſciplina à quo 234. 39

Dama-

D

Damaſippus 140. 36
dare iura maritis 480. 19
Dauus ſeruus ſubdolus, mendax, 453. 42
de incompoſitione auget 167. 39
Decius Mures 73. 29
decurrere 273. 40
deeſſe ſibi 56. 31
defendere partes 463. 48
deficio 416. 4
defodere in terram et ſub terra 9. 32
defundere unum 124. 19
δεῖπνον 81. 11
δεισιδαιμονία 165.41. et 166. 15
Δημήτηρ 131. 32
demiſſus 36. 28
demittere auriculas 94. 35
Democritus 370.48. et 291. 15
denarius 274. 14
dentium ſtrepitus et ſtridor 337. 12
denormare 198. 5
Deos non curare res humanas 67. 37
depygis. 25. 5
deriſor 326. 39
deſæuire 250. 16
deſignare 256. 20
dextro Hercule 198. 11
dextrum tempus 110. 38
diarium 300. 18
διαρραγῶναι 167. 50
dicere in aurem 94. 5
dictare 148. 3
dictata reddere 326. 48
dido is 126. 16
dies principium 99. 4
diem atrum ueteres quem appellabant 98. 36
diem frangere 299. 32
dies hiberni cur breuiores 199. 35
dies in horas duodecim diuidebant 272. 21
diffindo 115. 7
diffundere 254. 50
digitis ſyllabas metimur 470. 27
dignum ſermone 141. 3
Diis iratis 141. 24
Diis rerum uidendarum facultas attribuitur 462. 35
dilatus 106. 5
Diogenes Cynicus 319. 33
Diomedis et Glauci permutatio 83. 50
diſcincta ueſtis etc. 28. 15
diſcinctus 114. 32
diſconuenit 297. 48
Diui præſentes 238. 20
Diui in comœdiis non introducuntur 453. 13
diuiſſe pro diuiſiſſe et ſimil. 154. 25
diuitiarum uſus 150. 2
diuitias omnibus rebus anteponi 149. 20
diuitiæ miſeræ 224. 25
diuitiæ ſtultæ 329. 11
docere de re inanimata 299. 14
dolo as 61. 5
Dormire in lucem 329. 32
δόρποι 81. 12
Dorſennus 368. 34
δυσωπία 310. 33
dracones 33. 48
δράματα 450. 43
dubii caſus et ſimil. 130. 22
ducere epos, lineam, et ſimil. 104. 15
duellum 243. 27
duplex 36. 9
duro as 54. 49
durus 276. 49
δύσερις 326. 25
δύσκολος 326. 25

E

ebrii cur, cum unum cernunt, multa uident 111. 10
echinus 79.38. et 174. 1
edicere 161.27. et 382. 47
ἐγκύκλια 457. 16
elidere 303. 1
elleborus 388. 44
elleborus ubi naſcitur 472. 37
elocutio egregia 447 26
Empedocles 484.29. et 292. 8
emuncta naris 48. 13
ephippium 300. 36
Epicharmus 360. 48
epici poetæ 339. 39
Epicurus 253. 29
ἐπεισόδια 425. 4
epiſtola de arte poetica 401. 18
epiſtola, quid differant a ſatyris 6. 12

ἐπῳδαί

ἔρωδαι 235.
epopeia tragœdiæ oppoſita 104.
epos 389.
equeſtris cenſus 237.
equina cauda 359.
equi & ceruι apologus 284.
equi pulchri deſcriptio 23.43.& 24.
equus me portat ait Rex. 319.
erepſemus & ſimilia 65.
Eros ſeruus fidelis, canis 453.
error & erratum differunt 473.
Eruum 207.
eſſeda 370.
eſurienti inanis eſt cupiditas 26.
ἑϛία 393.
Eſto 239.10. et 314.
æſtuare 240.
Etruſci unde orti 72.
Euander 39.
εὐδοξία 129.
εὐχαὶ 157.
εὔχαι, εὔχεσται 340.
εὔχεσθαι 197.
euerriculum 182.
eunuchi ὀξυφώνοι 91.
Eupolis 47.
εὑρέσια 482.
εὕθυμια 288.
εὐσέβεια 166.
exanimis 207.
exacta 361.
excipere idem quod recipere 214.
excipere & exceptare piſces 239.
exercitationis genera quinque 120.
exigere ad perpendiculum 361.
ἐξονειρωγμός 65.
exponi è naui 61.
exporrigere frontem & ſimilia 334.
ex re 205.
extinctus 357.
extra numerum 331.
extructus 206.

F

f & ſ parum differunt 6.
fabulam narrat ſurdo 371.
faber cum ſis 364.
Falernum uinum 120.

16 Falernum uinum auſterius 173. 4
28 fallere 313. 29
39 fama bona 129. 8
38 familia & gens 184. 40
16 famoſus 47. 48
22 fanatici 484. 6
26 fartor 161. 45
40 faſciolæ 163. 32
7 Fauſta Syllæ filia 22. 29
37 felices mortui 95. 7
42 femoris percuſſio 336. 47
19 feriæ Latinæ a quo indicebantur 273. 67
30 Feronia 61. 11
30 ferox 455. 5
33 feſceſcinni verſus 366. 6
26 feſtino cum quarto caſu 247. 48
21 ficus 87. 13
14 ficulnum auxilium 87. 15
1 ficulnus homo 87. 13
8 fide pro fidei 39. 5
34 fidem habere 448. 23
29 Fidenæ 287. 22
33 figere leges 480. 33
14 flagrare rumore malo 55. 30
9 fluminis in morem uerba ſacere 84. 34
36 focalia 163. 45
40 focus et caminus 288. 8
40 fœmina marita 480. 28
16 fœneratores ubi habitabãt 143.44. et 237. 21
9 fœnum habet in cornu 49. 35
39 foris et forem 27. 50
11 formicæ exemplo rem facere 9. 1
3 fors 6. 19
15 forſit 74. 75. 48
34 frigidus, id eſt moribundus 113. 46
29 frons ſeria 131. 35
7 frontem ferire 335. 5
45 frontis nubecula 334. 4
3 frugi homines 210. 35
49 fugitiuus 219.42. et 282. 39
18 fugitiuus ſeruus 185. 9
29 Fundi urbs 61. 36
furciferi ſerui 215. 32
furioſi curatio ad agnatos pertinet 160. 50
furioſus non eſt dominus rerum ſuarum lege xij. tabularum 160. 49
24 furioſi curatio ad agnatos pertinet 160. 50
20 furioſus non eſt dominus rerum ſuarum lege
47 xij. tabularum 161. 7
44

Gabinus

G.

Gabium 287. 21
Gallonius praeco 123. 24
Garganus mons 371. 34
Gargilius 265. 9
garum ex ſcombris 226. 13
gemelli 281. 40
geminus pro ſimillimo 281. 45
Genius 399. 10
gens et familia 184. 40
gentiles 184. 38
Genua inflectere 293. 41
genua tangebant ſupplices 337. 36
genuum uiriditas 337. 35
glans frugis nomine appellata 309. 46
Glauci et Diomedis permutatio 83. 50
Glaucus Lycius 83. 39
glomus et glomer 295. 24
γλυκύθυμορ 303. 34
Glyco Athleta 235. 9
graecari 120. 17
Graecia artes Italiae intulit 366. 49
graſſari 191. 46
graſſatores 192. 7
gratum 198. 17
gutens 80. 5
Gygis fabula 313. 47

H

hac urget lupus, hac canis 125. 10
Harpiae 122. 34
Hecate 90. 12
Hecate Iphigenia 159. 17
Hector et Achilles inimici implacabiles 67. 19
Helicon 273. 6
here pro heri 222. 45
heredes ſecundi 188. 1
heredis fletus riſus eſt 193. 34
heri fuga 182. 40
heroicus verſus 104. 43
Heroes in caſtris cibum ter ſumebant in die 81. 9
Heſiodus in Helicone poeta factus eſt 373. 6
Hiarbita 343. 26
hilla 177. 4
hinc illae lachrimae 345. 47
hircus 20. 25
hirudo 485. 31
hiſtoriae pedeſtres 168. 30
hoc age 152.46.et 333. 14
hoc monumentum heredes non ſequitur 88. 16
Homerus vini laudibus arguitur 342. 25
honor unde dictus 78. 29
honoris cupiditas in ſolis hominibus 339. 43
hornus 205. 43
Horatius quo tempore natus ſit 349. 20
hoſtibus mala precamur 27. 7
Hybridae 82. 31
Hypſaea mulier caeca 24. 49

I

iacio 52. 3
iambei verſus 469. 28
iambus 468.39. 50
Iani templum 237. 26
Ianus via 143.45.et 237. 20
idem peccat 476. 31
Idas et Lynceus 24. 36
idem facit occidenti et ſimil. 485. 1
iecur ſedes bilis 97. 47
iecur libidinis ſedes 332. 12
ignes ad agrorum culturam pertinent 399. 5
ignis aeternus 393. 34
ille id eſt alius, ſeu quidam 213. 34
imbellis 272. 11
imitatio ſtulta 344. 12
imitatores ſtulti 344. 12
imus 383. 47
imus lectus 326. 24
importunus 192. 42
impranſus 119. 50
improbus 284. 45
impudicus 311. 48
inane 467. 13
incerniculum 178. 20
incerti oculi 370. 7
incogito 365. 11

incontinens 212. 43
incudi reddere 483. 18
incutere bellum 112. 2
incutere timorem et ſimilia 332. 21
ineptus 35. 48
indignus 129. 36
in diem et in dies 202. 15
inexpertum 456. 17
inflare buccas 337. 5
ingenuus 72. 44
in morſus reficere 177. 6
in numerum 331. 21
Ino 455. 21
inſaniæ genera 146.4. 18
inſanire errorem 147. 16
inſueſco 54. 7
integer mentis et ſimil. 94. 19
intemperans 212. 43
intereſt, pro differt 467. 26
interpellare 80. 45
interpres fidus 457. 18
inteſtabilis 155. 11
inuideo cum patrio caſu 205. 21
inuideo pro denego 205. 32
inuideor paſſiuum 449. 3
Inuidia 247. 28
inuidia ubi l. cum habeat 74. 45
inuidia locum ubi habeat 142. 7
inuidia miſeratione melior 142. 17
inuidia ſaeuit in præſtantes 357. 29
inuidus 247. 26
inuita Minerua 374. 16. et 478. 48
io 456. 6
io Bacche 32. 31
Iphigeniam non eſſe mortuam 158. 21. et 159. 14
ira furor breuis 246. 2
iracundi homines facile placantur 349. 8
ire per ignes. 236. 38
irrito 372. 11
ἰσοφωνία 76. 20
ἵστασθαι χαλκοῦν 155. 42
ita 210. 25
Iudæi 57. 7
Iudæorum ſacrificia 67. 32
Iudæorum menſes et annus 98.7. 18
iudices ſelecti 55. 21
iuncta uerba, ideſt compoſita 447. 43
iura ab utilitate nata, non a natura 40. 26
iurare in uerba 234. 16
iuris genera duo 177. 33
ius culinarium 226. 7
Iuſtitia Iouis filia 41. 24
Ixion 455. 31
ὕπαρ 193. 19
ὕπνος νήδυμος 110. 5

K

Kalendæ debitoribus triſtes 38. 40
καλλίπυγος 25. 11
κανηφορεῖν 223. 49
καρδία 144. 37
καρίδες 176. 35
καταπέρδειν ἀνταποπέρδειν 98. 22
κέλης 476. 7
κερδὼς κέαρ ἔδον 340. 13
κινητικά 469. 9
κοιμίζειν τὰς λύπας 246. 16
Κτένες piſces 174. 12
Κυκλικά 457. 41
Κῶμος hilaritatis Deus 104. 2
Κωμῳδεῖν 104. 7

L

Laberius mimus 102. 2
labore nobis omnia uenduntur 97. 25
lacero 115. 31
Lachanum 79. 16
Lachrimæ 336. 15
lacus 50. 11. et 331. 42
Læuus et læuè 272. 30
lagois 121. 21
lamina candens 306. 10
lapathus 173. 35
Lares dij 184. 36. & 277. 11
laſanum 78. 39
λάθε βιώσας 340. 26
laticlauij et anguſticlauij 74. 25
latro as 115. 31
latus nudus 36. 38
latus clauus 74. 10
latus clauus et anguſtus 211. 48
Lauerna 314. 46
Lauerniones 314. 47
Laurentum 175. 27
Learchus et Melicerta 455. 27

lecti

lecti & quot in ſingulis lectis diſcumbebant 52..26.& 174. 47
lectus genialis 239. 34
lectus imus 326. 24
Leda 459. 8
legentem appellare, 37. 13
ληκυθοι 250. 23
Lemures 400. 41
λήθαργος 144. 44
leonis & uulpis diſſimilitudo 155. 47
lethargici 144.46.& 278. 29
Leucothea 455. 25
lex ſumtuaria 293. 2
lex uenditionis 385. 18
liba 282. 40
liberalis 270. 8
liberi nuper nati aut exponebantur, aut necabantur, aut &c. 187. 30
Libitina Dea 198. 47
Libonis puteal 200. 36
libri proſtabant ad columnas 51. 33
liceo es 73. 6
licet conſulere 363. 40
lictor conſularis pro conſulatu 311. 31
ligurrio 38. 13
limare 300. 1
linea quid 104. 41
lippi 82. 33
Liuius Andronicus 361. 10
loci communes 474. 32
locuples 262. 21
locus illaſo in eũ mortuo fit religioſus 485. 19
lolliginis ſuccus pro oratione inuidiæ plena 53. 43
lolligo 53. 45
lucellum. 340. 21
Lucillius ſatyrarum inuentor 5.5.& 48.] 1
lucri ſtudium 291. 39
lucrum 340. 1
ludere 478. 24
luna rubens 90. 42
lupus piſcis 122. 12
luſtra 76. 34
luſtrari 76. 47
lux pro uita 357. 45
lymphati 484. 10
Lyncei fabula 235. 6
Lynceus & Idas 24. 36
lyricos uerſus inter Latinos qui primus omnium ſcripſerit 4. 47
Lyſippus 375. 12

M

macellum 361. 48
Mæcenatis cognomen Cilnius 6. 15
Mæcenatis horti 200. 21
Mæniana luxuria 304. 39
Mænius 13. 48
Mæonium carmen 450. 24
magus 272. 14
μακαρῖται 95. 7
mala hoſtibus precari ſolemus 25. 7
μαλακόςρακα 176. 36
male 34. 11
malignus 60. 24
maligne, malignus 371. 45
malus 113.3.& 115. 31
Mamurra 62. 13
manare mella 346. 9
mandabo forum 342. 45
mandare honorem & ſimil. 75. 33
manes 89 26. et 90. 1
mangones 384. 35
manticæ duæ ab Aeſopo poſitæ 166. 35
mancus 385. 25
manus lauabant oraturi 165. 5
manum ad os apponere 336. 43
manus tollere 337. 14
manus tangere 338. 6
maritis iura dare 480. 28
Marſya 80. 13
matronarum ueſtitus 20. 28
Medea 455. 7
mediaſtinus 297. 38
μελάμπυγος 52. 24
Meleager 458. 46
Melicerta & Learchus 455 21
Melimela 225. 28
Memno et Hemathio Tithoni et Auroræ filij 103. 34
mens animuſque 297. 15
menſæ acernæ 223. 16
menſæ piſcibus extructæ lautiores 131. 2
menſes Iudæorum 98. 7
mercator 236. 26
Mercurius præ mercaturis 144. 18
Mercurius lucra adiuuat 197. 15
Mercurius primus homines expetiuit 479 29
meretrices procaces 203. 49
metuere pro cauere, fugere 189. 25

Miletus 320. 20
militare cingulum 448. 9
milites diſtincti 28. 16
milites auctorati 214. 48
mille alia 78. 49
mille pedes in fronte 88. 10
Mimnermus 266. 7
minus 327. 23
minor id eſt inferior, animus potens 284. 39
Minturna 255. 26
minxis in patrios cineres 485. 18
miſer 125. 27
mitulus 173. 14
μυες 173. 25
moderor cum dandi caſu 247. 36
modi 465. 29
modus in agro 197. 7
moleſti 89. 9
mola 159. 1
moliri 392. 7
monimenta 88.20.& 89. 3
morbi cauſa 297. 31
morbus animi 74. 44
morbus regius 484. 3
mordere labra 337. 7
morderi 312. 18
mores antiqui in laude ponuntur 212. 25
Mors ultima linea rerum 316. 22
μυκτηρίζειν 346. 18
Mucius Scæuola 391. 45
mulieres impudicæ ſua mala celant 23. 37
mulieres ueneficæ 90. 4
mulieres labefactantur muneribus 191. 3
mulieris cum equo comparatio 23. 42
mullus trilibris 122. 22
mundus 125.17.et 252. 46
Muræna 62. 25
muria ex thynno & ſcombris 177. 42
Muſa pedeſtris 198. 27
muſculus 173. 31

N

Nenia 237. 49
Neniur 13. 40
nare ſine cortice 55. 14
nares corrugare 266. 29
narium inflexio 346. 15
naſus nimium longus in puellas 5. 15
Naſica familia Romana cognomen 80. 14
natura ſine doctrina in poeta 472. 25
naturæ uis 284. 2
naufragi tabula Neptuno conſecrabant 64. 17
ne 130. 9
νεανιεύεσθαι 468. 23
necatus ferro 276. 32
nedum 450. 3
negotiatores 261. 31
negociatorũ rõ 236. 29
περιλη οφρύων 333. 48
nequam homo 132.6.& 210. 39
Nenius Ennio antiquior 360. 26
νευρόσπαστα 216. 35
niger 52.23.& 98. 36
nigra cauda 52. 16
nigri oculi 416. 41
nigri capilli 416. 41
nil intra eſt oleam etc. 358. 42
nil tanti eſt 473. 9
nitor domus 184. 31
nomen 186. 2
nomen pro eo quod nobis debetur: & pro eo quod alijs debemus 19. 44
nomen pro aduerbio 172. 39
nomen certum 364. 9
Nomentanus 13. 43
nomina facere 19. 46
nomina rerum nota 171. 40
nomina quomodo rebus impoſita 39. 30
nomina mala fugiebant Romani 64. 41
nomina in ta maſculina, Græca ſunt 201. 20
nomina dominantia 467. 32
nominibus præſentibus utendum 449. 21
nomiſma 375. 1
Non cuiuis homini contingit 320. 38
Nox pro morte 357. 45
numerabilis 465. 20
numeroſum 465. 26
numerus pro multitudine, ſine uirtute & laude 245. 19
Numicia uia 328. 32
nuncupata pecunia 364. 2
νυμφόληπτος 164. 40

O

ὀβελίζειν 483. 30
oblimare 22. 25
oblinio 371. 37
obſcenum 65. 31
obſtipum caput 191. 38
occatio 397. 2
Octauius poeta 106. 34
oculi pudoris ſedes 33. 28
oculi deſiti 335. 37
oculi incerti 370. 7
oculi nigri 416. 41
oculi fideles 461. 44
oculorum ictus 335. 18
odorari 48. 17
ὀδεῖν 218. 28
ὀκνεῖν οὕτως 289. 33
οἰμώζειν 106.47.& 189. 35
oleum camino addere 168. 13
oleum cedrinum 475. 24

oleum

oleum Venafranum 226.10.& 178. 4
olim 205.5.& 77.47.et 286. 8
Olympica uictoria 237. 4
omaſum 187. 5 ὄνος ὄρνις 13. 2
onuſtus 78. 23 operarij 286. 7
operæ pretium 21. 8 operum uacuus 130. 35
Opiſtographa 348. 16
oppedere 98. 21 oppida 40. 13
ὀφρυόεντες 333. 37
ὀφρύων νέφος 323. 36 optata 197. 34
Optat ephippia bos etc. 300. 27
ὀχιμάδεις 102. 41
orationis magnitudo 415. 39
Orbilius 361. 31 Orcus 398. 29
ordinarius ſeruus 216. 20
ordinis deſertores 315. 9
Oreſtes 151.19.et 456. 10
ὀργᾶν 114. 16
ὀρθὸν 159. 3 os perfricare 336. 14
o ſi precantis 197. 47
Oſci 63. 29
oſculari os, ſeu manus 337. 45
ὀστρακόδερμα 173. 43
oſtrea 121. 14 Oſiris 322. 29
ὦτυς 202. 33
oua longa 172. 30

P

pacis tempore aperiuntur portæ 464. 44
Pacuuius 360. 31
Palæſtris ungebantur 358. 47
palla 25. 31 pallor 336. 31
palmetum 398. 44
par gladiatorum 84. 10
paries ceratus 141. 17
parochus 53.8.et 62.40.et 225. 27
Parthi ſigna Craſſo adempta ad Auguſtum ultrò remiſerunt 189.16.et 377. 22
parthi mendaces 364. 33
pars uirilis 464. 5
parturient montes etc. 458. 7 paſſer 225. 12
paſtilli 20. 22 patera 80. 6
patronus et cliens 257. 5
pauimenta marmorea 179. 7 pauo 121. 33
pauonis pennæ et ala 121. 32
paupertas non eſt uitium 149. 7
paupertas fugienda 236. 34
paupertas audax 387. 16
paupertas animos exſuſcitat, et arteis elicit 387. 42
paupertas multa flagitioſa docet 387. 38
paupero as 186. 28
Pauſias pictor 287. 34
peccata utrumſint paria necne 38. 3
Pectines piſces 174. 12
pectoris percuſſio 337. 24
pectus cogitationis ſedes 258. 32
pecunia nuncupata 364. 8
Pedatij impudicitia 91. 1
pedem ſupplodere 338. 9
pedibus terram percutere 338. 7
πειθώ 262. 3
Peleus et Telephus 441.18. 45
peloris 173. 45
penates dij 184. 56
penates 277. 7
Penelopa tela 140. 48
Penelopa pudicitia 190. 1
Penelopa domo ab Vliſſe eiecta 190. 19
Penelopæ ſponſi 245. 32 pennula 287. 50
Pentheus 266.47.et 315.38 penus 315. 28
percello 128. 11 perductores 189. 47
periculo defuncti malorum ſuorum aliquod monumentum Dijs conſecrabant 64. 33
Peripatetici 386. 43 periuro as 150. 49
perſona una in choro loquebatur 463. 48
perſonæ quot debeant uno tempore in ſcenam prodire 463. 12
pertinax 89. 10 peruidere 33. 26
peti 35. 48
Petillius Capitolinus 53. 26
petorrita 78. 35 petorritum 370. 38
pexa ueſtes 240. 18
Phaonis fabula 328. 12
Phæaces homines 304. 24
Pheraulus 276. 16
φίλη μήτηρ 146. 26
Philippi nummi 374. 47
Philippus urbs 387. 9
Philoſophi barbati capillo longiore utebantur 145. 13
Philoſophorum familia plures 234. 8
φιλοτιμία 198. 34
Phraates 293. 35
φθονῶ σοι τῆς εὐτυχίας 205. 16
φθονῶ 449. 10 φθόνημα 449. 10
pictura adumbrata 477. 16
pictura adumbrata ſimile concionale dicendi genus 477. 26
πικρὸς 82. 46

pilentum 370. 36 pinna piſcis 176. 40
pituita 127. 5 placentæ 282. 41
Placideianus gladiator 218. 2
planus 322. 26
Plautus reprehenſus 368. 18
Plautus ab Horatio reprehenditur 470. 20
plebs uentoſa 278. 45
πλευρῖτις 95. 24 pleuritis 261. 13
ploſtellum 163. 1 plumbei 198. 37
plus uidit 148. 42 pocula acria 204. 15
poeſis imitatio 474. 18
poetæ natura uales 50.24.et 374.18.et 472. 4
poetæ ſequi debet probabilia 475. 5
poetarum peccata 373. 15
poetæ Muſas inuocant de rebus magnis acturi 63. 8
poetæ pictoribus ſimiles 214.45.et 477. 1
poetæ non ſunt offendendi 112. 16
poetæ et muſici a feritate ad humanitatem homines traduxerunt 479. 25
pœna deprehenſorum in adulteriis 21. 19
pœnitet 78. 7 Polemo 163.14. 22
Polidorus a Polymneſtore interfectus 146. 34
Polycratis annulus 144. 10
Polymneſtor interfecit Polidorum 146. 34
popma 298. 10 popinones 213. 43
porcum immolabant inſani 154. 10
porrecta loca 272. 4 porrigo 150. 37
poſſeſſionis modulus 284. 48
prandia Romana 81. 3
præbeo 52. 49 precari 197. 35
precari mala ſolemus hoſtibus 27. 7
præcipio is 119. 24
præconis munus 272. 40
premere pollicem 331. 44
prænomen 186. 2
præſens in tempus pro in præſenti tempore 447. 8
præſentes Diui 298. 29
præſidium 386. 4
præſtringere oculos 358. 2
præſumere 128. 42
prætexta 62. 3
prætextæ 471. 27
Prætoris erat furioſis curatores dare 240. 37
præuertor 34. 36
Priapus duobus telis fures terrebat 87. 42
prima cura et ſimil. 188. 17
primarum partium et ſecundarum 327. 9
priuatum 456. 39

priuus et priuum 248. 2
pro, in compoſitione 9.13 et 237. 29
precari 203. 49
proci Penelopæ 190.24.et inde et 245. 34
prodigis datur curator 160. 47
prodigus 270. 6 prodocere 237. 28
proferre 457. 37
profuſio, ſeu luxuria 13. 50
proiicere ampullas 451. 23
pronus 120. 50 properare 251. 3
proprium 397.18.& 457. 4
propugnare nugis 327. 36
Proſerpina mortis et uitæ arbitra 193. 45
Proſtibulum 347. 30
proximus 331. 49
Prothei fabula 239. 43
Proteus 147. 74
proviſo 273. 31 ptiſana 153. 6
ptiſanarium 153. 10 πτισάνη 153. 6
publica materies 457. 10
publicani 238. 41
publicum et commune 456. 33
pudicus 77.42 et 311. 41
pudor malus 310. 33
pueri alliciendi ad diſciplinas 8. 29
pugnare pugnam 310. 44
pungi 312. 29 pulmenta 330. 44
pulpitum 471. 15 pupus 160. 39
purgare cum patrio caſu 144. 30
purgare bilem 472. 41
purgor corpus bilis, ſeu bili 472. 44
puteal Libonis 200.36.et 342. 40
pyrgus 212. 10
Pythagoras a fabis cur abſtinuerit 203. 26
Pythagoræ præceptum 56. 26
Pythagoricum ſymbolum 52. 15
Pythicrum certamen 482. 5

Q

quadrans 43. 48
quadrare 261. 50
quæ tua uirtus et ſimil. 97. 10
quam quis artem didicit, 300. 40
quandoque pro quandocunque 476. 47
quatinus 10.30.et 38.8.et 176. 31
quattuor alienationum genera 397. 44
quattuor animi perturbationes 260. 8
quid enim? 7. 10
quid nulla? 77. 31 quid ni? 151. 14
quid queris? 288. 11

Quis

Quinctilius Varus 483.
Quinquatrus 400.
quinqueviri 188.
quo ſitu cœnarent antiqui 174.

R

rabies 391.
rabies idest ingens iracundia 168.
ἀφαυίδωτις 21.
rapere acrius eſt quàm ducere 99.
rapio 199. 11 recoctus 188.
recto talo 368.
rectum animi 159
redemtor 390.
referre acceptum 374.
refigere leges 480.
regius morbus 484.
repotia 124.
repræſentare 343.
reſpondere ius, ſeu de iure 363.
reſponſare 172.
reſponſare pro non cedere 218.
rex amicus potentior 271.
Rhœtus Samius 144.
rhombus 123.
ridere labris 337.
ringi 394. 50 riſus opportunus 102.
rodere 332.
Roſcia lex 237.
Roſcius 362.
rotundare 261.
Rubi 67.
rubra Canicula 186.
rude donabantur gladiatores 232.
rudis 105. 43 Rupilius 82.
Rutuba gladiator 217.

S

ſ & f. parum differunt 6.
Sabbata 98.
Sabellus idem quod Venuſinus 313.
ſagæ mulieres 400.
Salij, & ſaliare 362.
ſaliunt ruſtici 298.
ſaltare ſatyrum 394.
ſalure 464.
Samnites gladiatores 392.
ſanus 126. 32 ſatius 240.
ſanus animi & ſimil. 94.
ſapiens o. 16. & 216.
13 ſapiens cui palatus ſapit 125. 40. & 227. 10
8 ſapientiæ ſtudium 234. 46
30 ſapientis officium 130. 33
41 Saturnalia 211. 14. & 141. 12
Saturno regnante non erant ſerui 211. 12
ſatyra ueteris comœdiæ locum occupauit 6. 5
12 ſatyras Græci non ſcripſerunt 6. 5
25 ſatyræ lex 109. 35
27 ſatyra cur epiſtolis præpoſita 5. 11
9 ſatyra quid differat ab epiſtolis 6. 1
39 ſatyræ in numero ſcriptorũ ludicrorũ 233. 23
49 ſatyrica fabula 466. 43
3 ſcabies 291. 39
45 ſcalpere terram 144. 4
28 Scarus 121. 17
33 Scelus 190. 20 ſchola ſtoica 145. 49
3 ſcribarum munus 201. 15
41 ſcribere 147. 41 ſcriptor 371. 18
26 ſcriptor cyclicus 457. 39
28 ſcruta 273. 24
43 ſcurra 50. 3. et 305. 11. et 326. 3
33 Se a 458. 22
38 ſecundi heredes 188. 1
8 ſedulum 294. 34
50 ſelecti indices 55. 21
9 σελυνέλωπτος 484. 10
17 ſeminis eruptio nocturna 65. 28
40 σημεῖα 171. 41
46 ſenatorij calcei 74. 7
16 ſenectus mala ætas 330. 3
34 ſenes auari 460. 34
3 ſenes uiuunt memoria 460. 49
45 ſenes uitæ cupidiſſimi 460. 46
42 ſenium pro re odioſiſſima 276. 11
18 ſepulcra alia familiaria, alia hæreditaria
38 88. 42
ſermonis nomen non propriè ſatyram ſignificat 5. 35
24 ſerui 211. 1
4 ſerui inhumabantur in Eſquilijs 87. 50
19 ſerui fugitiui 219. 32
38 ſerui morboſi aut uitioſi uenditi ab eo, qui non
35 pronunciaris uitium, aut morbum, redhi-
39 bentur. 384. 41
37 ſerui errones 219. 32
38 ſerui, pro ſero 367. 16
35 ſeſſor 459. 27
45 ſeſtertium à ſeſtertio nummo differe 274. 12
19 ſeſtertius numus 274. 14
5 ſeſtertius quo notabatur 153. 30. et 274. 12

ſeſtertius duos aſſes ualet & ſemiſſem 386.
ſi, pro an 251.
ſpoliis qui excipiebantur 10.
ſi particula tempus ſignificans 269.
ſic 166.
Sicilia Triquetra 102.
ſigna uocabula rerum 171.
σικύα 389. 6 ſiliqua 365.
ſimplex 36.
ſimulacra in triumphis 370.
ſimulare ingreſſum 415.
ſingultim loqui 76.
Sinueſſa 62. 28 Sirenes 244.
Sirenum cantus 143.
ſiſer 223.
ſiue non geminatum 184.
σκιαγραφία 477.
Socrates integer à peſte fuit 198.
ſoccus pro comœdia 450.
ſoles candidi 98.
ſollennia pro ſollenniter 240.
ſollers cum patrio caſu 481.
ſoluta genua 337.
ſomnia noſtra ut ſint munda & tranquilla quid faciendum 66.
ſomnia ſibi fingere 193.
ſomnum cur dulciſſimum 109.
ſomnus animi 65.
ſordidus uictus 124.
ſors 6.19 & 75.9 & 285.
Soſij librarij 347.
σωφίτης 359. 46 ſpecies 400.
ſpecies alia a ueris 159.
ſpectata uirtus & ſimilia 232.
ſpina animi 297
ſpirat Tragicum 367.
ſpondere 390.
ſpondere ouis graue 199.
ſponſæ patribus munera dabant 455.
ſquilla 176.
ſtatua ænea 155.
ſtatua ex quo fiebant 144.
Stertinij acumen 292.
ſtilum uertere 106.
Stoici ſummū bonum in uirtute ponūt 234.
ſtola 25. 27 ſtrabo 35.
στρομβώδη 176.
ſtultitiæ genera 146.4.
ſuadela 261.
ſubſtituti 188.
1 ſubtilis 218. 18
11 ſuccinctus 89. 16
35 ſudor 94. 12
28 ſudor ſine corporis fatigatione 336. 25
43 ſumtus quomodo fieri debeant 14. 11
42 ſuper 6.7. et 224. 46
41 ſupera idem quod ſupra 63. 5
15 ſuperat pro ſupereſt 129. 31
6 ſuperciliorum nubes 333. 36
41 ſuperſtitio 165.46. & 166. 15
7 ſupremum 253. 18
18 ſurdo fabulam narrat 371. 20
3 ſurpite pro ſurripite 165. 13
40 Surrentinum uinum 176. 24
10 ſuſtinere onus 357. 10
26 ſyllabas digitis metimur 470. 27
17 σύμβολα 448. 2
45 Symbolum Pythagoricum 52. 15
35 ſymphonia 478. 18
39 σύνεφης 333. 48
27 συνεφοῦν ὄμματα 331. 47
34
29

T

tabula Ceritum 265. 19
1 tabulæ ceratæ apud antiquos 188. 16
9 Tachus de Ageſilao 458. 9
49 tacitum appellare 37. 13
47 talus 368. 49 Tantalus 10. 45
8 Tarentum 310. 1
14 Tarentum imbelle 272 11
31 Tarquinius ſuperbus fœdus cum Gabijs init 358. 27 29
28 telam retexere 140. 47
37 Telephus & Peleus 451.18. 35
8 τέλλιν 173. 26
36 tempeſtas pro tempore 67. 8
10 tendere pro extendere 255. 45
13 tentare gratiam regum 481. 26
35 tentari morbo 12. 24
35 tentigo 26. 47 tenuis 374. 29
42 tenuis uictus 124. 9
13 tenui apparatu contenti ſunt labore exerciti & exercitati 120. 42 8
14 ter 236. 3 teſqua 298. 2
31 teſtacea 173. 44
41 Theodorus Samius 144. 8
49 Theon maledicus 332. 38
18 Theſpis 470. 36
50 Theſpis Tragicus 367. 25
15 Thraces gladiatores 201. 46
Thrax

Thrax et Myrmillo 201. 47
thymmus 187. 16
Tibicines adhibebantur in Comedijs 363. 12
tibiæ adhibentur ad chori cantum adiuuandum 465. 3
Tireſias nunquam labitur 183. 32
togatæ 471. 33
tollere pro ſumere 48. 27
tollere rhedæ 201. 37
tolli qui dicantur pueri 187. 28
toral 256. 26
tortus funis 285. 32
tragœdia unde dicta 466. 30
tragicæ perſonæ 104. 27
tranquillare 339. 36
tranſuerſo calamo notare 483. 29
trapezitæ ubi habitabant 237. 21
tremor corporis 338. 24
trochus 478. 30
tria quæ poſſunt uitia minuere 55. 44
tria in uerbo ſimplici, quibus orator ornat orationem 470. 2
tribunal Libonis 201. 7
trimetri 104. 24 *trimus* 163. 10
τριναχία 202. 18
Triquetra Sicilia 202. 44
τρῖς 236. 42
trulla 152. 35 τρύγη 466. 3
τρυγῳδαίμονες *poetæ* 470. 40
tua res agitur, paries cum proximus ardet 332. 49
tumultus 344. 23 *turbo* 216. 42
turgere 214. 30
tuſſis 95. 27 *tutor* 160. 16
Tyndaridæ 13. 44
Tyrannorum uoluptates 128. 31
Tyriæ ueſtes 179. 28
Tyrrheni ſeu Etruſci unde orti 72. 25
Tyrteus 480. 14

V

uadari 95. 44 *uades* 7. 36
ualeat 369. 48
Valerius Leuinus Poplicola 72. 26
uana rerum etc. 121. 49
uapor 309. 30 *uappa* 14. 26
uaſa Campana 80. 22
ue in compoſitione 27. 9
uecors 189. 44 *uegrande* 28. 48
uelabrum 161. 3
49

uenditor mancipij, uitia pronunciari debet 165. 16
ueneficæ mulieres 90. 4
uenerari idem quod precari 197. 34
Veneris modus ſimpliciſſimus 27. 39
ueneror 131. 15
uenire in ora 249. 46
uentre nihil impudentius 228. 49
uepallidus 27. 47
uerba in fabulis 372. 29
uerba pennigera 332. 7
uerba Græca in uſum Latini ſermonis deflexa 448. 32
uerba coniuncta, ſeu compoſita 447. 26
uerbis præſentibus utendum 449. 21
uereor ut, et uereor ne etc. 42. 7
uernaliter 206. 45
Vertumnus 211. 47. et 347. 20
uerum id eſt æquum 167. 26
ueſpertinus. id eſt ueſperi 172. 39 et 260. 36
ueſpertinum tempus 299. 2
Veſta 393. 34
ueſtes Tyriæ 179. 25
ueſtes pexæ 240. 18
ueſtes ſtragulæ textiles 179. 33
ueteres non cœnabant purpurati 179. 31
ueteres Rom. non ſediſſe inter cœnandum, ſed accubuiſſe 174. 41
ueternoſi 278. 29
ueternus morbus 278. 35
uiatores de uia uindemiatoribus conuiciabantur 85. 27
uicarius ſeruus 216. 20
uicinus bonus 395. 19
uicus 283. 32
uicus Tuſcus 161. 41
uictus et cultus 125. 31
uidere pro audire 227. 37
uilia rerum et ſimilia 319. 47
uindex 463. 9
uindicta 216. 13
uini bonitas 254. 43
uino ingenium indicatur 53. 17
uino torquentur homines 330. 11
uinum nouum Dijs libatur a Romanis 124. 20
uinum diffundere 255. 5
uinum Italicum 226. 20
uinum operta recludit 256. 12
uinum recens 359. 4
uinum lene ingeniorum tormentum 483. 4

uinum

Vinum in multos annos ſeruabatur 255. 18
Vinum aqua marina infuſa ſuauius effici. 224. 7
Vir bonus 217. 17
Vitilis pars 464. 5
Viti mariti 480. 28
Virtus utrum doctrina conſtet, nec ne 338. 40
Vita fallens 340. 25
Vitalis 113. 26
Vitam uiuere 282. 16
ulta color 113. 14
uitia inter ſe pugnantia 13. 50
uitio ſuo qui laborat 23. 21
uinaria 239. 8
Vliſſes deſcenſurus ad inferos etc. 89. 31
Vliſſes Sirenum cantus uitauit 143. 2
Vliſſes Aiacem uicit in iudicio armorum Achillis 157. 50
Vliſſis iactura maior 83. 40
Vliſſis doli 183. 45
Vliſſes immortalitatem repudiauit ut patriam ſuam uideret 184. 8
Vliſſes aures cera obturauit 244. 13
Vliſſis ſocij intemperantes 265. 29
ulmus 276. 8
ulmus uitium marita 309. 17
ultrò 112. 4
ulua 175. 28
Vlubra 288. 55
umbra Canina 256. 12
unctus 306. 47
unus multorum 98. 30
uocabula 448. 2
uoluptates honeſta et turpes 142. 50
uota, pro optatis 252. 34
uotiua tabula 111. 40
urbani homines 276. 1
urbani impudentioresq; ruſtici 280. 17
urbanus 50. 2
urna adhibebatur ad ſortitionem 112. 36
uſucapere 396. 50
uſuræ idibus exigebantur 77. 9
ut 202. 33
utilis aſpirare: genus loquendi 465. 13
utrum et an ſine interrogatione 400. 21
uua Albana 178. 11
uulpis et leonis diſſimilitudo 155. 47

Z

Zetus et Amphion 330. 13
Zeno 39. 18
Zeno Citiæus 146. 1
Zethus et Amphion 479. 33
Zonam perdidit prouerb. 386. 21
ζωννύσθαι 448. 21
ζώσης φωνῆς μείζω ἐνέργ. etc. 180. 12

FINIS.